

આનુકંભણિકા

*

અધ્યયન	વિષય	કેશ	પૃષ્ઠ
૧	સ્વયમભ (જોનકશન)		
	પરચમભ (અન્યકશન)	૪	૧ શ્રી ૫૧
૨	પરવીશિ પરત્વિકારણુ-		
	કથનાધિકાર	૩	૫૨ શ્રી ૧૦૨
૩	કૃષ્ણસર્ગાધિકાર	૪	૧૦૩ શ્રી ૧૪૬
૪	શ્રી પરિજ્ઞાધ્યયનમા:	૨	૧૪૭ શ્રી ૧૭૩
૫	નરકાધિકાર	૨	૧૭૪ શ્રી ૨૦૪
૬	વીરસ્તુત્ત્વ અધિકાર	૧	૨૦૫ શ્રી ૨૨૦
૭	કુશીલ પરિભાષા	૧	૨૨૧ શ્રી ૨૪૧
૮	શ્રી વીર્યાધિકાર અધ્યયન	૧	૨૪૨ શ્રી ૨૫૭
૯	ધર્મનામ	૧	૨૫૮ શ્રી ૨૮૦
૧૦	સમાધિ	૧	૨૮૧ શ્રી ૨૯૭
૧૧	મોક્ષમાર્ગ	૧	૨૯૮ શ્રી ૩૧૬
૧૨	સમવસરણનામ	૧	૩૨૦ શ્રી ૩૩૬
૧૩	વધાતધ્યનામ	૧	૩૩૭ શ્રી ૩૫૪
૧૪	અન્યનામ	૧	૩૫૫ શ્રી ૩૭૪
૧૫	આહાતનામ	૧	૩૭૫ શ્રી ૩૯૦
૧૬	ગાથાનામ	૧	૩૯૧ શ્રી ૩૯૬

પદ્ધતર કિંમત

રૂ. ૪-૨૦

અર્ધી કિંમત

રૂ. ૨-૧૦

પ્રથમ આવૃત્તિ

વીર સવત ૨૪૬૧

સિકમ સવત ૨૦૨૧

પ્રત- ૧૦૦૦ એક હજાર

પુસ્તક યા મુદ્રણસ્થાન :

જ્ઞાનવીરભાઈ દેવચંદ મહેતા

જા. જા. આ. ર. ત. પ્રે. સ.

શાકમાર્ગેદ પાસે : શાકમાર્ગ.

મહાનુભાવો

નીચેના ધર્મકરણી કરવામાં ઉપયોગી ધાર્મિક પુસ્તકો અને ઉપકરણો પડતર કિંમત કરતાં અર્ધી કિંમતે આપવામાં આવે છે તો જેઓને જરૂરત હોય તેમણે નીચે બતાવેલ સ્થળેથી મેળવી લેવા અગર પોસ્ટથી મંગાવી લેવા (પોસ્ટેજ ખર્ચ અલગ થશે)

વિગત	પડતર કિંમત	અર્ધી કિંમત
શ્રી જૈન તત્ત્વપ્રકાશ	૬-૦૦	૩-૦૦
સમ્યગ્દશ ન અને અધ્યાત્મ જ્ઞાન	૪-૦૦	૨-૦૦
મહામંત્ર આરાધના, શ્રુતજ્ઞાન- પ્રશ્નોત્તરી અને તત્ત્વ સંગ્રહ	૪-૦૦	૨-૦૦
શ્રી ધર્મધ્યાન અને સજ્જાયમાળા	૪-૦૦	૨-૦૦
શ્રી સૂત્રકૃતાંગ સૂત્ર	૪-૨૦	૨-૧૦
શ્રી આચારાંગ સૂત્રમ્	૩-૭૫	૧-૮૭
શ્રી જૈન જ્ઞાનસાગર	૩-૫૦	૧-૭૫
શ્રી બૃહદ્ જૈન થાક સંગ્રહ	૩-૦૦	૧-૫૦
શ્રી દરકાવ બોધ ગ્રંથ	૩-૦૦	૧-૫૦
અતિમુક્ત બા. બ્ર. શ્રી વિનોદમુનિનું જીવનચરિત્ર-ગુજરાતી અથવા હિન્દી	૨-૫૦	૧-૨૫
શ્રી સિદ્ધિના સોપાન	૧-૫૦	૦-૭૫
શ્રી નવતત્ત્વ અને જીવ વિચાર	૦-૫૦	૦-૨૫
ભાવના શતક તથા કર્મ અને આત્માનો સંયોગ	૦-૫૦	૦-૨૫
શ્રી પ્રતિકંભણ સૂત્ર	૦-૪૨	૦-૨૧
શ્રી સામાયિક સૂત્ર	૦-૧૦	૦-૦૫
ગુચ્છા ઉત્તના	૪-૨૫	૨-૧૨
કંઠાસણ ઉત્તનું	૪-૨૫	૨-૧૨
માળા (નવકારવાળી) સુખડની	૧-૦૦	૦-૫૦
પુસ્તકો મુકવા માટે લાકડાના સાપડા	૧-૦૦	૦-૫૦

. સ્થળ .
દિવાન પરા શેરી નં ૬
રા જ કો ૨.

શ્રી શામજી વેલજી વીરાણી અને
શ્રી કડવીબાઇ વીરાણી સ્મારક ટ્રસ્ટ.

સ્વર્ગસ્થાની તિથિઓ,
પૂ પિતાથી,
શ્રી રામભલુ વેલ્લુ વીરાણી

[સં. ૨૦૦૨ મહા વદ ૧૨, તા ૨૮-૨-૪૬]

પૂ માતૃથી,
શ્રી કલ્લીનાઈ વીરાણી

[સં. ૨૦૧૦ સાદસ્વા શુક ૧૪, તા ૧૧-૬-૫૪]

બા. જા. વિનોદમુનિશ્રી,

[સં. ૨૦૧૭ આવણ શુક ૧૨ તા ૭-૮-૫૭]

ઉપશાસ્ત્ર તિથિઓએ

કુટુંબીજનો તથા સ્નેહીઓ

પોતાના આત્માની ઉત્તતિને માટે સત્સાત્માઓના
હવનમાંથી અનુકરણીય મત-નિમમ જેવાં કે સામાજિક
પ્રતિક્રમણ સ્વરૂપ, યોગિકાર, ઉપનાસ, શ્રેષ્ઠાસણુ આદિમિત્ર,
ઉદ્બોધકી આદિ તથા પોતાના સાત પ્રમાણે કરી તેઓની
વાસ્તવિક હવન-સ્મૃતિ પોતાના હવનમાં ઉતારે.
જેવી નમ્ર વિનવી.

‘ આપણી જાગૃતિ એ જ જોમની સ્મૃતિ બને ’

આત્મભયુ

શ્રી ૨૫ પૂ પિતાશ્રી શામજી વેલજી વીરાણી

“અસંરવયં જીવિય મા પમાયણ”
પોતાના હૃદયની ચિરતન પ્રકાશતી
ધર્મ શાન-જયોતે

અમારા જીવનમા પણ ધર્મના તેજ પાથરનાર

શ્રી ૨૫ પૂ. પિતાશ્રી

શામજી વેલજી વીરાણી

તેમજ

શ્રી ૨૫ પૂ. માતૃશ્રી

કુકવીલાઈ વીરાણી

અને

જન્મથીજ ધર્મના રંગે રંગાયેલા

શ્રી ૨૫ જી. બી. વિનોદ મુનિશ્રી નં

શ્રી ૨૫ પૂ. પિતાશ્રી શામજી વેલજી વીરાણી
અને
શ્રી ૨૫ પૂ. માતૃશ્રી કુકવીલાઈ વીરાણી

લિ. દુલ્હન શામજી વીરાણી
ના વંદન

નિવેદન

“ અસંખ્યં જીવિય મા પમાયણ ”

સ્વર્ગસ્થ આ બ્ર. વિનોદમુનિજી આગમોક્ત જિનવાણીના પરમ ભક્ત હતા જિનાગમવચનો પર એમની અગાધ શ્રદ્ધા હતી અને ‘ અસંખ્યં જીવિય મા પમાયણ ’ (જીવન તૂટ્યું સંધાતું નથી માટે ક્ષણ માત્રનો પણ પ્રમાદ ન કરવો જોઈએ) આ તેમનું ધ્યેય હતું.

વીતરાગની વાણીનો વિશેષ પ્રચાર કેમ થાય એની એમના હૃદયમાં ઘણી જ ધગશ હતી. વીતરાગનાં વચનોનું શ્રદ્ધાન્ કરીને એમણે ભાગવતી દીક્ષા અંગીકાર કરી. એમની દીક્ષા સસ્કાર વિધિમાં અમે નિમિત્ત ન થઈ શક્યા, એ અમારી કમનસીબી છે વીતરાગ વાણીના પ્રચારની એમની જે ઉત્કૃષ્ટ ઇચ્છા હતી તે સદ્ભાવનાની પૂર્તિરૂપે વીતરાગવાણીમાંથી જે ઉત્તમ જ્ઞાન કે જે નિત્ય શ્રાવક-જીવનમાં ઉપયોગી થઈ શકે તેવા સાહિત્યનું પ્રકાશન કરીને અમુક અંશે એ હુ ખને હળવું કરવા અમારા ચિત્તને શાન્ત્વન આપવાનો સ્વલ્પ પ્રયત્ન કરી આ ગ્રંથ સ્વર્ગસ્થ આ બ્ર. શ્રી વિનોદમુનિજીને શ્રદ્ધાંજલિરૂપે અર્પણ કરીએ છીએ.

સ્વર્ગસ્થ મુનિશ્રી નિર્વાણ પામ્યા પછી તેમના સ્વર્ગારોહણનું જે નિમિત્ત સરળાયુ, તેનું વર્ણન તથા તેમના આદર્શ જીવનનો વૃતાંત સક્ષિપ્તમાં આ ગ્રંથમાં આપેલ છે તેમ જ તેમના અનુપમ જીવનને આવરી લેતો ગ્રંથ ગુજરાતી તથા હિન્દી ભાષામાં જુદા જુદા ગ્રંથ રૂપે પ્રકાશન થયેલ છે “ શ્રી સૂત્ર કૃતાગ સૂત્ર ” નામનો

બ્રહ્મ જ્ઞાને શ્રી જૈન ધર્મપ્રેમી મુમુક્ષુઓ સમક્ષ મૂકીએ છીએ જેમાં
શબ્દાર્થ તથા ભાવાર્થ સરળ રીતે છાપેલ છે

મુ શ્રી ઠાકરજીભાઈ કરસનજી શાહે શ્રી સૂત્રકૃતાંજ
સૂત્ર તૈયાર કરી આપ્યું અને જ્ઞાને છાપવાની મંજુરી આપી છે તે
જાહેર તેજોશ્રીનો આજાર માનીએ છીએ

જ્ઞાના બ્રહ્મો સર્વથી કિંમતે મળી શકે તો તેનો લાભ સૌ
કેાઈ વધારે પ્રમાણમાં લીએ અને જૈન જ્ઞાનનો પ્રચાર વધે એ
કારણને જોઈ અને અમારા સ્વ. પૂ. પિતાશ્રીની જે ખરા જ્ઞાતકરણની
ધન્ય અને આકાંક્ષા હતી તેમ જ તેજોશ્રીની સૂચના હતી તે પ્રમાણે
આજે આ બ્રહ્મ 'શ્રી સૂત્રકૃતાંજ સૂત્ર' તેમ જ, શ્રી આચારાંજ
સૂત્રમ્ પ્રથમ સ્કંધ, શ્રી જૈન તત્ત્વ પ્રકાશ, શ્રી સમ્યક્દર્શન અને
અધ્યાત્મ જ્ઞાન, મહામત્ર આરાધના કુતજ્ઞાન પ્રમોત્તરી અને તત્ત્વ
સંગ્રહ, શ્રી જૈન જ્ઞાનસાગર, શ્રી પૃથ્વી જૈન યોગ સંગ્રહ શ્રી હંકાવ
ગ્રાંથ બ્રહ્મ, શ્રી ધર્મધ્યાન અને સજ્જાય માળા અતિમુકત બા. જ.
શ્રી વિનોદમુનિનું જીવન ચરિત્ર (ગુજરાતી) તથા (હિન્દી), શ્રી
સિદ્ધિનાં સોપાન, શ્રી નવતત્ત્વ અને જીવ વિચાર, જાવના સતક
તથા કર્મ અને આત્માનો સંયોગ, શ્રી પ્રતિકમણ સૂત્ર, શ્રી સામાયિક
સૂત્ર જેવાં ધાર્મિક ગ્રંથો અને ધાર્મિક ઉપકરણો પઠતર કિંમત કરતાં
અર્ધાં કિંમતે આપીને તેજોશ્રીની ઈચ્છા અને જાવનાને માન
આપ્યાનો જ્ઞાને સંપૂર્ણ જ્ઞાનદ વાય છે તે સાથે આ ગ્રંથની
પ્રથમ આવૃત્તિ જૈનધર્મપ્રેમી સમાજ સમક્ષ સાદર રજુ કરવાના
જમને પ્રાપ્ત થયેલા શુભ જવસર જાહેર અમારી જ્ઞાતને કૃતકૃત્ય
માનીએ છીએ.

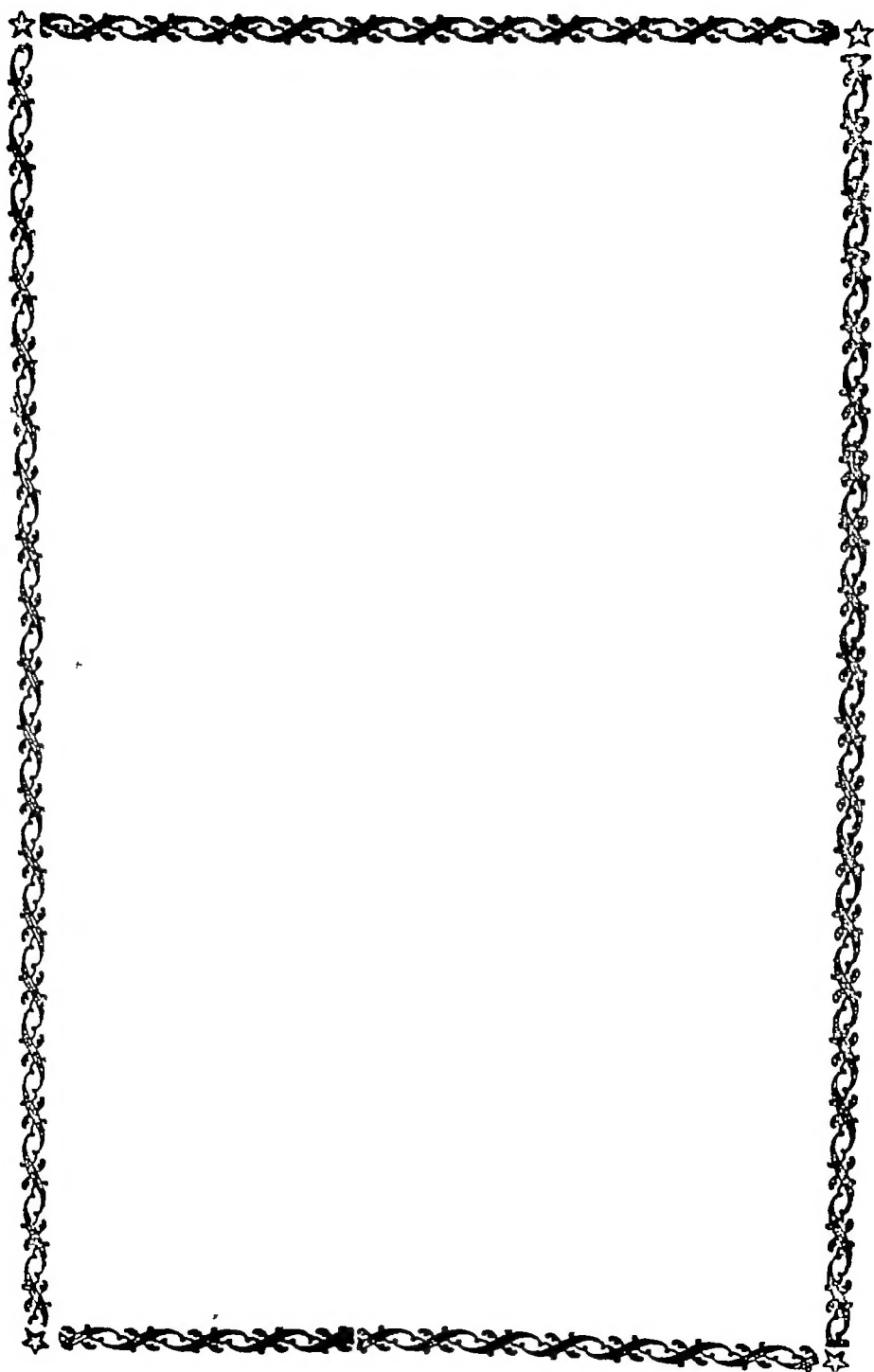
ધિ આત્મજય

કુલ્લેશજી શામજી વીરાજી

સ્વ. ધર્માનુરાગી પૂજ્ય

શ્રી શામજી વેલજી વીરાણી

પ્રસ્તાવના

સ્વયં-જિનેશ્વરદેવ પ્રશ્નિત કૈનાગમ સૂત્ર સાગરમાં બીજી અગ્રસૂત્ર થી સૂત્ર કૃતિ (સુવચકીય) સૂત્રનું ધણુ ઉચ્ચ સ્થાન છે. જ્ઞાનસાક્ષના વિકાસમાં તેનો મહત્વપૂર્ણ ફાળો છે. તેમાં વસ્તુતત્ત્વનું નિરૂપણ ધણી સુદર રીતે કરવામાં આવ્યું છે. મુમુક્ષુજીવ માટે આ આગમ પરમ ઉપયોગી છે.

આ આગમમાં બે મુત્તરકન્ધ છે. પહેલામાં ૧૬ અને બીજા મુત્તરકન્ધમાં ૭ અધ્યયનો છે. તેમાં મુખ્યત્વે જગવાન મહાવીરના સમમર્મા પ્રચલિત ૩૬૩ મતવાદીઓની ચર્ચા અધ્યાનથી જાણાશે. ક્યોનોના નામ કસ્વાનો ઉપાગ બિહુ જીવનમાં પડતા પરિસરો સાધુએ કંઈ કંઈ જાનવોથી જલજ રહેવું, સમાધિનું વણન સાધુ માટે શુ કર્તવ્ય—શુ અકર્તવ્ય, મોક્ષમાત્ર જ્ઞાનની પ્રાપ્તિ કેમ થાય અને સાચા સાધુ કેવા હોય વિ. જાનવોનું સચોટ નિરૂપણ હોઈ સાધક અધ્યમાને જ્ઞાન પડેન પાડેન અને મનન ધણુ માર્ગદર્શક અને મોક્ષમાત્ર માં જાણવન થઈ શકે તેવું છે.

જેવા આ જ્ઞાનના મહાસાગર સૂત્રના મૂળપાઠ—સજ્ઞાથ અને જાવાથ સાથે તૈયાર કરવાની અને સમાજને ઉપયોગી થવાની ખાશા જેવા સંકૃત-પ્રાકૃત વ્યાકરણના બિન અભ્યાસી-અધ્યયને ઇચ્છા અને જાવના થઈ અને તે કાવચમાં પરિણમી, તેમાં કુ ઠોઈ અવરજ સક્રિયતા જનત સામર્થ્યની પ્રેરણા જ કામ કરી રહી હોય એમ જાણું છું નિકાળું છું.

આ પૂર્વે ખાશા કાથે આચાર્યસૂત્ર ગુજરાતી ભાષાંતરમાં તૈયાર થયેલ તેના અજાણી જ ગણુ ક નર ગ્રાહકો થયા તે જ સમાજની જ્ઞાન બિચાસા અને આગમમહાની સાક્ષી આપે છે. તે સૂત્ર રાજકોટના થી દુકલજીભાઈ વસાણીને જ્ઞાતાવર્તી તેજોએ કરા પૂર્વક અને બી ન મુત્તોનું જાણવતર કરવા ઉત્સાહિત થયો અને કહ્યું જે સમાજને ઉપયોગી થાય તે રીતે સંક્ષેપમાં બે મત્રીસે સૂત્રોત્તર ભાષાંતર કરી આપશો તો કુ તે જાણવાની ઇચ્છા રાખુ છું. જાથી ખાશા ઉત્સાહ દિગુણીત થયો અને આ સાહસ કરેલ છે.

સમાજને ઉપયોગી થવા આ ખાશા પ્રવાસ જોઈને નિર્ભર હેતુનો છે.

અતુર્ચિધ સધ આ આગમના વાંચનથી જનતકાથે પ્રાપ્ત થયેલ દુઃખ મનુષ્યપણું સાધક કરી અને તેનાથીયે દુકલજી જેવા સમ્પન્ન નની પ્રાપ્તિપૂર્વક સવમ આરિજની જારાધના કરી જનત સુખ અને શાંતિને વશે એવી પ્રમુ પ્રાથના

ધાન્યકદ

સધ સેવક

કાકરસી કશસનજી શાહ

આગામી ભવિષ્યના ભવના આયુષ્ય બાંધવાના કારણો

આયુષ્યના ચાર પ્રકાર દેવઆયુષ્ય, મનુષ્યઆયુષ્ય, તિર્યંચઆયુષ્ય નરક આયુષ્ય જીવો ગત ભવમાંથી આયુષ્યના બધ સાથે પ્રારબ્ધ બાંધીને નવો જન્મ ધારણ કરે છે શુભાશુભ પ્રારબ્ધ પ્રમાણે વર્તમાન ભવમાં સુખ દુઃખ, પ્રતિકૂળતા, અનુકૂળતા, ધનસંપત્તિ, સ્વજનો વગેરે પ્રાપ્ત થાય છે. ભવિષ્યનું પ્રારબ્ધ કેવું બાંધવું તે સત્તી પંચેન્દ્રિય જીવની સ્વતંત્રતા છે. વર્તમાન ભવમાં શુભ કર્તવ્યથી શુદ્ધ વિચારોથી શુભગતિ અને સુખના સાધનો પ્રાપ્ત થાય છે અશુભ કર્તવ્યથી અશુભ વિચારોથી અશુભ ગતિ અને દુઃખના સાધનો પ્રાપ્ત થાય છે

દેવનું આયુષ્ય બાંધવાના કારણો

અહિંસા, સત્ય, અચૌર્ય, બ્રહ્મચર્યના પાલનથી, અપરિગ્રહથી દાન દેવાથી, તપસ્યા કરવાથી, અકામનિર્જરાથી શીત, તાપ, ક્ષુધા, તૃપાના કષ્ટો સમભાવે સહન કરવાથી, શુભ કાર્ય અને શુભ અધ્યવસાયોથી દેવપણું પામે

મનુષ્ય આયુષ્ય બાંધવાના કારણો

અહિંસા, સત્ય, અચૌર્ય, બ્રહ્મચર્ય, દાન દેવું વગેરે શુભ કર્તવ્યથી, વિનય કરવાથી સરળતાથી (ભાયાકપટ મૃષાવાદ રહિત ભાવથી) શુભ અધ્યવસાયોથી મનુષ્યપણાને પામે

તિર્યંચ આયુષ્ય બાંધવાના કારણો

જીવોની હિંસા કરવાથી, જુદું બોલવાથી, ચોરી કરવાથી, પરસ્ત્રી સેવનથી, તીવ્ર ક્રોધ કરવાથી, અભિમાન રી, માયા કપટથી, લોકોને હેતરવાથી, ઝેરવેર કરવાથી, અશુભ અધ્યવસાયોથી, જીવ મૃત્યુ પછીના ભવમાં પૃથ્વી, પાણી, અગ્નિ, વાયુ, વનસ્પતિ, કીડા, પોરા, કુચવા, કીડી, મોકાડા, વીછી, પતંગીયા, ભમરા, કુનરા, બીલાડા, વાઘ, સિંહ, મોર, પારેવા, ગાય, ભેંસ આદિ પશુ પંખી જલચર, સ્થળચર, ઉરપર, ભુજપર, ખેચર આદિ તિર્યંચગતિમાં ઉત્પન્ન થાય છે

નરક આયુષ્ય બાંધવાના કારણો

પંચેન્દ્રિય જીવોની હિંસા કરવાથી, દારૂ માંસના ખોરાક ખાવાથી, મહા આરભના કાર્યથી, અતિપરિગ્રહ સચ્ચ કરવાના મમત્વથી, પરસ્ત્રી સેવનથી, અતિતીવ્રક્રોધ, માન, માયા અને લોભ (અનતાનુબંધીના કષાયો)થી જીવો મૃત્યુ પછીના ભવે નરકગતિમાં નારકી પણે ઉત્પન્ન થાય છે જ્યાં અસીમ દુઃખો ભોગવવા પડે છે જાણી આત્માર્થી જીવોએ અશુભ કાર્યોથી દૂર રહેવું.

“ આચાર્ય દેવો મય ”

મારા પરમ ઉપકારી, ધર્મહેતુશ્રુત
પરમ પૂજ્ય શાસ્ત્રન ભૂષણ
મહાશયશ્રી ૧૦૦૮ બાલપ્રકાશચારી પ કિતરત્ન,
મહા પ્રભાવશાળી પ્રખર તત્ત્વજ્ઞાની જ્યોત્સ્વી
મહાન આત્મા,

મુનિશ્રી પ્રાણુલાલજી સ્વામીને,

મારા આત્મકરણના શુદ્ધ ભાવથી
કોટિ કોટિ વદન હોજો.

ॐ શાન્તિ । શાન્તિ । । શાન્તિ । । ।

ચુવાનુશાળી,
દુર્લભજી શામજી વીરાણી.

બા. પ્ર શ્રી વિનોદમુનિનું સાક્ષ્ય જીવન ચારત્ર

✽

આ પુસ્તક બા. પ્ર શ્રી વિનોદમુનિના સ્મરણીય પ્રગટ કરવામાં આવેલ છે તેથી તેમના જીવન ચરિત્રના પુસ્તકમાંથી અહીં સંક્ષિપ્તમા તેઓશ્રીનું જીવન વૃતાત છાપવામાં આવેલ છે અને તેમને આ ગ્રંથ અર્પણ કરવામાં આવે છે

આ પરમ વૈરાગી પુરુષનો જન્મ, વિક્રમ સવત ૧૯૯૨ માં પોર્ટુગલ (આફ્રિકા) માં કે જ્યાં વીરાણી કુટુંબનો વ્યાપાર આજ દિવસ સુધી ચાલુ છે, ત્યાં થયો હતો.

શ્રી વિનોદકુમારના પુણ્યવાન પિતાશ્રીનું નામ શેઠશ્રી હર્ષભાઈ શામભાઈ વીરાણી અને મહાભાગ્યવાન માતૃશ્રીનું નામ બેન મણિબેન વીરાણી, બન્નેનું અસલ વતન રાજકોટ (સૌરાષ્ટ્ર) છે બેન મણિબેન ધાર્મિક ક્રિયામાં ખડેલેથી જ રુચિવાળા હતા, પરંતુ શ્રી વિનોદકુમાર ગર્ભમાં આવ્યા પછી વધારે દૃઢધર્મી અને પ્રિયધર્મી બન્યા હતા

પૂર્વ જીવના સંસ્કારથી શ્રી વિનોદકુમારનું લક્ષ ધાર્મિક અભ્યાસ અને ત્યાગભાવ તરફ વધારે હોવા છતાં તેઓશ્રીએ નોન-મેટ્રીક સુધી અભ્યાસ કરી વ્યાવહારિક કેળવણી લીધેલી અને વ્યાપારની પેઢીમાં કુશળતા બતાવેલી

તેઓશ્રીએ યુનાઈટેડ કિંગડમ, ફ્રાન્સ, બેલ્જિયમ, હોલેન્ડ, જર્મની, સ્વિઝર્લેન્ડ, તેમ જ ઇટાલી, ઇજિપ્ત વગેરે દેશોમાં પ્રવાસ કરેલ સા ૨૦૦૯ ના વૈશાખ માસ, સને ૧૯૫૩ માં લંડનમાં રાણી એલીઝાબેથના રાજ્યારોહણ પ્રસંગે તેઓશ્રી લંડન ગયા હતા. કાશ્મીરનો પ્રવાસ પણ તેમણે કરેલ, પરદેશ ફરવા છતાં પણ તેમણે કોઈ વખતે પણ કદમૂળનો આહાર વાપરેલ નહીં

ઉગતી આવતી યુવાનીમાં તેઓશ્રીએ હુનીઆના રમણીય સ્થળો જેવા કે કાશ્મીર, ઇજિપ્ત અને યુરોપના સુંદર સ્થળોની

મુલાકાત લીધી હોવા છતાં તેઓને રમણીય સ્થળો કે રમણીય મુવતીઓનું આકર્ષણ યશુ નહીં જો જોના પૂર્વાવધાના ધાર્મિક સંસ્કારોને રજા હતો અને જો રમે જ તેમને તે બધું ન જમ્યું અને તુરત જતન ખાઈ ક્યાં અને સાધુ-સાધ્વીઓનાં ઇશાન કરવા ઠેકઠેકાએ ગયા અને તેમના ઉપદેશોના લાભ લીધો અને ગૌરાબ્ધમાં જ મન લાગ્યું હું કા ચોવીચીના પાંચમા આગનું વિચિત્ર વાતાવરણ જોઈ તેમને ઠંઠક ફેલાયેલો કે તુરત જ તેનો ખુલાસો મળવી લેવા અને ત્યાં જાવમાં સ્થિર રહેતા કેશ પરદેશમાં પણ સામાયિક, પ્રતિક્રમણ, શિવિકાર આદિ ખચ્ચકળાણ તેઓ ચૂકવા નહીં જીવી ઠોટિની સેવાનો ત્યાગ કરી તેઓ સૂવા માટે માત્ર જોઈ શેતરણ, જોઈ જોસીકું અને જોડવા માટે જોઈ વાદર કછવ વાપરતા અને પલ્લવ ઉપર નહીં પણ ભૂમિ પર જ શયન કરતા અને પહેરવા માટે જોઈ ખાદીનો લેંધો અને ઝળે વાપરતા ઠોંધ વળતે કમળે પહેરતાં બહુ ઠંડી હોય તો વળતે ચાદો બરમ ઠોંધ પહેરી લેતા અને મુદ્દપત્તિ, પાવરણ, રમેલરણ અને બે ચાર ધાર્મિક પુસ્તકોની ઝોળી સાથે રાખતા સહસ્રમાં નહીં પણ જગલમાં જોઈતો જગ્યામાં વણે લાગે શરીરની અશુચિ દૂર કરવા જતા હાલવા, ચાલવા, સહાય અને પેશાબ સબંધીમા લવઢવાની બતાવર જતા કરતા.

દેશમાં કે પરદેશમાં જ્યારે તેમને ઠોંધની સાથે મળવાનું, મળુ ત્યારે તેમની સાથે અર્ધિસાગર જેવો જમનું સ્વરૂપ પ્રગટ કર્યા જતર રહેતા નહીં.

દીક્ષાળી જોને જલદી દીક્ષા લેવાની પ્રેરણા કરતા અને જોમ જ કરેતા કે લગ્નનો ઠોંધ જરોમો નથી ‘અમર અમર છવિય મા પ્રમાયજો’ આમુખ્ય તુલનાં વાર લાગતી નથી, દુન તુલુ સહાતુ નથી માટે ધર્મકરણીમાં સમયમાત્રનો પ્રમાદ ન કરવો જોઈએ.

ગોદલ સમદાવના ઘણાખરા પૂ મુનિવરો અને પૂ મદાસલીલ જોનો તથા ગોદલ સમદાવના પૂ આચાર્યશ્રી મારુક રાહ મદાસાજ

અને દરિયાપુરી સંપ્રદાયના લાયચંદ્ર મહારાજ, શ્રમણ સંઘના મુખ્ય આચાર્યશ્રી આત્મારામજી મહારાજ વગેરે અનેક સાધુ સાધ્વીઓના ઉપદેશને તેમણે લાલ લીધેલ મુંબઈમાં સા. ૨૦૧૧ની સાલમાં શ્રી ધર્મસિંહજી સંપ્રદાયના શ્રી લાલચંદ્ર મહારાજનો પરિચય થયો. લાલચંદ્ર મહારાજ પોતે, સંસારપક્ષના ત્રણ પુત્રો અને બે પુત્રીઓ એમ કુલ ૬ બંદકે આખા કુટુંબે સંયમ અંગીકાર કરેલ, તે જાણી તેમને અદ્ભુત ત્યાગ લાવના પ્રગટ થઈ કે જે કદી ક્ષય પામી નહીં.

આ પહેલા તેઓ જ્યારે માતા-પિતાની સાથે પૂજ્ય આચાર્ય શ્રી માણેકચંદ્ર મહારાજનાં દર્શને બોટાદ ગયેલા ત્યારે તેમના ઉપદેશની જે અસર થઈ તે પણ મુખ્ય અસર પહેલી હતી અને બીજી અસર પૂજ્ય શ્રી લાલચંદ્ર મહારાજના સહકુટુંબની દીક્ષા એ હતી આ બેઉ પ્રસંગોએ પૂર્વલવની બાકી રહેલી આરાધનાને પૂરી કરવાના નિમિત્તરૂપ હોઈને વખતો વખત તેઓ માતા-પિતા પાસે દીક્ષાની આજ્ઞા માગતા હતા અને તેનો જવાબ તેમના પિતાશ્રી તરફથી એક જ હતો જે ‘હજી વાર છે. સમય પાકવા દીઓ. જ્ઞાન અભ્યાસ મધારો.’

સાં ૨૦૧૨ના અષાઠ શુદ્ધ ૧૫થી શ્રી વિનોદકુમારે આચાર્યશ્રી પુરુષોત્તમજી મહારાજ સાહેબ પાસે વેરાવળ આતુર્ભાસ દરમ્યાન ખાસ નિયમીત રીતે દીક્ષાની તૈયારી કરવા માટે તેમની પાસે જ્ઞાનાભ્યાસ કર્યો તેની સાથે શ્રી પુરુષોત્તમજી મહારાજના સંસાર પક્ષના કુટુંબીક, દીક્ષાના ભાવિક શ્રી જસરાજભાઈ પણ જ્ઞાનાભ્યાસ કરતા હતા તેઓએ ત્યાં એવો નિર્ણય કરેલો કે શ્રી પુરુષોત્તમજી મહારાજ પાસે આપણે બંનેએ દીક્ષા લેવી પહેલા વિનોદકુમારે અને પછી શ્રી જસરાજભાઈએ દીક્ષા લેવી શ્રી જસરાજભાઈની દીક્ષા તિથિ પૂ પુરુષોત્તમજી મહારાજ સાહેબે સા. ૨૦૧૩ના જેઠ શુદ્ધ પંચે સોમવારે માંગરોલ મુકામે નક્કી કરી શ્રી જસરાજભાઈ, વિનોદકુમારને રાજકોટ મળ્યા શ્રી વિનોદકુમારે

શ્રી જસરાજભાઈની યથાયોગ્ય સેવા જાળવી, માંજશેલ રવાના કર્યા અને પોતે નિમિષપૂર્વક દીક્ષા માટે આજ્ઞા માગી પણ તેઓના પિતાશ્રીની જોઈને જોકે વાણી સાબળીને તેમના મનમાં આવ્યાન થયે અને દીક્ષા લેવા માટેના તેમણે જીએ દસ્તો શોધી કાઢ્યો.

પૂજ્ય શ્રી લાલજીજી મહારાજ અને તેમના શિષ્યોના પરિચય મુજબમાં થયેલ હતો અને ત્યારબાદ ઠાંઠ ઠાંઠ વખત પર વહેવાર પણ થતો હતો. છેલ્લા પરથી તેમણે બાણેલ હતું જે પૂ શ્રી લાલજીજી મહારાજ, ખીચન, પૂ આચાર્ય શ્રી સમર્થમહાજી મહારાજ સાહેબ પાસે જાનાઆસ અર્થે બધા છે પોતાને પિતાશ્રીની આજ્ઞા (દીક્ષા માટે) મળે તેમ નથી અને દીક્ષા તો લેવી જ છે આજ્ઞા વિના ઠાંઠ સાધુ મુનિરાજ દીક્ષા આપશે નહિ અને સ્વયંએ દીક્ષા સોશપ્તમાં લઈને આચાર્ય શ્રી પુરુષોત્તમજી મહારાજ પાસે જવામાં જવા વિશ્વ ઘણો, જોમ ખાદીને તેઓએ દૂર રાજસ્થાનમાં બાલ્યા જવાનું નક્કી કર્યું.

તા ૨૪-૫-૫૭ મા ૨૦૧૪ના વૈશાખ વદ ૧૦ ને શુક્ર વારના રાજ સાંજના માત્રાશ્રી સાથે છેલ્લું જમણું કરું જોવાનું કરી, માત્રાશ્રી સામાયિકમાં બેસી અહાં તે વખતે કોઈને બધું કર્યા વગર દીક્ષાનાં વિદ્યોમાંથી બચવા માટે ધર, કુટુંબ, સોશપ્ત બ્રૂમિ અને ગોંડલ સંપ્રદાયનો ત્યાગ કરી તેઓ ખીચન તરફ રવાના થયા.

શ્રી વિનોદમુનિના નિવેદન પરથી માત્રામ પહોં કે તા ૨૪-૫-૫૭ના રાજ રાત્રે આઠ વાળે ઘેરથી નીકળી રાજકોટ જ ક્યારે જોધપુરની ટિકિટ લીધી. તા ૨૫-૫-૫૭ના સવારે ૮ વાળે મહેસાણા પહોંચ્યા ત્યાં અહીં કલાક ગાલી પડી રહે છે, તે હરમ્યાન બામમાં જઈને હોઝ કરવા માટેના વાળ રાખીને બાકીના કલાવી નાખ્યા અને માલીમાં બેસી બધા, મારવાદ જ ક્યાન તથા જોધપુર જ ક્યાન થઈને તા ૨૬-૫-૫૭ની સવારે જા વાળે ફોલોડી પહોંચ્યા ત્યાંથી પડે

સ્વ ધર્માનુરાગી પૂજ્ય

માતૃશ્રી શ્રી કડવીબાઇ વીરાણી

ચાલીને ખીચન ઉપાશ્રયમાં પહોંચ્યા અને ઉપાશ્રયમાં ખિરાજતા મુનિવરોનાં દર્શન કર્યાં. વંદણા નમસ્કાર કરી સુખશાતા પૂછી, બહાર નીકળ્યા અને પોતાનાં સામાયિકનાં કપડાં પહેર્યાં અને પછી પૂજ્ય શ્રી સંતોની સન્મુખ સામાયિક કરવા બેઠા, તેમાં “જાવ નિયમ પન્નજી-વાસામિ દુવિહં તિવિહેણું” ના બદલે “જાવ જાવ પન્નજીવાસામિ તિવિહુ તિવિહેણું” બોલ્યા. તે શ્રી લાલચંદળ મહારાજે સાંભળ્યું અને તેઓશ્રીએ પૂછ્યું કે “વિનોદકુમાર ! તમે આ શું કરો છો, તેનો જવાબ આપવાને બદલે “અપાણું વોસિરામિ” બોલી પાઠ પૂરો કર્યો અને પછી વિનયપૂર્વક બે હાથ જોડી બોલ્યા કે “સાહેબ ! એતો બની ચૂક્યું અને મેં સ્વયમેવ દીક્ષા લઈ લીધી, તે બરાબર જ છે અને તેમાં કંઈ ફેરફાર થઈ શકે તેમ નથી. આ સિવાય આપશ્રીની ખીજ કંઈ પણ પ્રકારની આજ્ઞા હોય તો ફરમાવો.

તે જ દિવસે બપોરના મુનિશ્રી સમર્થલાલજી મહારાજ સાહેબે શ્રી વિનોદકુમાર મુનિને પોતાની પાસે બોલાવ્યા અને સમજાવ્યા કે “તમે એક સારા ખાનદાન કુટુંબના વ્યક્તિ છો તમારી આ દીક્ષા અંગીકાર કરવાની રીત બરાબર નથી, કારણ કે તમારા માતા-પિતાને આ હકીકતથી દુઃખ થાય અને તેથી મારી સંમતિ છે કે રજોહરણની ઠાંડી ઉપરથી કપડું કાઢી નાખો જેથી તમો શ્રાવક ગણાવ અને જરૂર પડે તો શ્રાવકોનો સાથ લઈ શકો, એમ ત્રણવાર પૂજ્ય “મહારાજશ્રીએ સમજાવેલા પરંતુ તેમણે ત્રણેય વખત એક જ ઉત્તર આપેલો કે “જે થયું તે થયું હવે મારે આગળ શું કરવું તે ફરમાવો.”

શ્રી વિનોદમુનિનાં શ્રી સમર્થમલજી જેવા મહામુનિના પ્રશ્નના જવાબ પછી ખીચનનો ચતુર્વિંશ સઘ વિચારમાં પડી ગયો અને મુનિશ્રીઓ પર સસારીઓનો કોઈપણ પ્રકારનો નિષ્કારણ હુમલો ન આવે તે માટે શ્રી વિનોદમુનિને જણાવવામાં આવ્યું કે “અમારી સલામતી માટે તમારે જાહેર નિવેદન બહાર પાડવાની જરૂર છે”

ત્યારે શ્રી વિનોદકુનિએ પોતાના હસ્તાક્ષરે નિવેદન શ્રી સઘ સમક્ષ પ્રગટ કર્યું તેનો સાર નીચે મુજબ છે :-

મારા માતા-પિતા મોહને વશ થઈને દીક્ષાની આજ્ઞા બાપે તેમ ન હતું અને “અસંખ્ય જીવિમ મા પમાયએ” ને આધારે એક ક્ષણ પણ દીક્ષાથી વચિત રહી શકું તેમ નથી, એમ મને લાગ્યું શ્રી લાલચદાસ મહારાજ તાલેળ-વગેરેએ મારી દીક્ષા માટે વિચારી પછી કરવાનું કહેલ પરંતુ મને સમય માત્રનો પ્રમાદ કરવો દીક ન લાગ્યો, તેથી શ્રી અરિહંત ભગવતો તથા શ્રી સિદ્ધ ભગવતોની સાક્ષીએ મારા શુદ્ધ મહારાજ સમક્ષ પ્રવચનના પાઠ મળીને, મારા જ્ઞાતમાના કન્યાણુ માટે દીક્ષા અગીકાર કરી છે સમાજને જોડે! જ્યાં ન આવે કે મારી દીક્ષા કશુંક જુસ્સાથી અગર ઝેરમજથી થઈ છે તેથી તથા સમાજમાં જૈનશાસનની પ્રભાવના થાય તે કહેતુથી મારે મારો વૃત્તાંત પ્રગટ કરવો ક્ષિયત છે

ઉત્તરાખ્યનંત સૂત્રના ૧૬મા અધ્યયન પરથી મને લાગ્યું કે મનુષ્ય-જીવનનું ખરું કર્તવ્ય મોક્ષદેશ આપનારી દીક્ષા જ છે

હેવટ સુધી મેં મારા બાપુજી પાસે દીક્ષા માટે આજ્ઞા માગી અને તે વખતે પણ પહેલાંની જેમ વાત ઉઠાવી દીધી અને જનત ઉમ્મકારી એવા મારા બાપુજી સમક્ષ હું તેમને કહ્યું બાપામાં પણ કહી શકતો નહીં અને જીલ બાબુશી મને ઘણું કે આનુષ્ય અશાશિત છે અને આવા ઉત્તમ કાચ માટે મારે જરાપણ પ્રમાદ કરવો ઉચિત નથી તેથી મેં વિચારીને આ પગલું ભર્યું છે અને મને પૂણ વિશ્વાસ છે કે શ્રી વીરપ્રણ મહાવીર સ્વામીનો સ્વકળ સઘ મારા આ કાચને અનુમોદશે જ તથાસ્તુ”

રાજકોટમાં શ્રી વિનોદકુમારના બધા પછી પાછળથી બબર મરી કે વિનોદકુમાર જેમ જેખાતા નથી જોડે તથાસ જવા માંદી બામમાં કાચ પત્તો ન લાગ્યો. કોટલે બહારમામ તારો કર્તા કલાકથી પણ

સંતોષકારક સમાચાર સાંપડ્યા નહીં અર્થાત્ પત્તો મળ્યો જ નહીં આમ વિમાસણના પરિણામે પિતાશ્રીને બે મહિના પહેલાંની એક વાતની યાદી આવી તે એ હતી કે તે વખતે શ્રી વિનોદકુમારે આજ્ઞા માગેલી કે “બાપુજી ! આપની આજ્ઞા હોય તો આ ચાતુર્માસ ખીચન (રાજસ્થાન) બાંધે કારણ કે ખીચનમા પૂ ગુરુમહારાજ શ્રી સમર્થમલજી મુનિ કે જેઓ સિદ્ધાંત વિશારદ છે અને અનેકાંતવાદના પૂરા જાણકાર છે, તેઓ ત્યાં બિરાજમાન છે કે જેઓશ્રી પાસે શાસ્ત્રાભ્યાસ કરવા માટે પૂ. શ્રી લાલચંદ્રજી મહારાજ આદિ ઠાણા ૪ જવાના છે તો મારી ઇચ્છા પણ ત્યાં તેમની પાસે જવાની છે

આ વાતચીતનું સ્મરણ પિતાશ્રીને આવવા સાથે તેઓએ પં પૂર્ણચંદ્રજી દકને પોતાની પાસે બોલાવ્યા અને વિનોદકુમાર માટેની પોતાની ચિંતા વ્યક્ત કરી પડિતજીનું પણ આ વાતને સમર્થના મળ્યું તેઓશ્રીએ જણાવ્યું કે “થોડા સમય પૂર્વે શ્રી વિનોદકુમારે મારી પાસે જણાવ્યા મળ્યું હતું કે, ખીચનમા કેવા પ્રકારની સગવડ છે ?” આમ મારી સાથે પણ વાર્તાલાપ થયો હતો બન્નેનો આ પ્રમાણે એકમત થતા પિતાશ્રીએ ખીચન તાર કરવા સૂચના કરી. તા. ૨૬-૫-૫૭ ના રોજ પૃથ્વીરાજજી માલુ ખીચન (રાજસ્થાન) ઉપર, તાર કર્યો

તા ૨૮-૫-૫૭ ના રોજ જવાબ આવ્યો કે શ્રી વિનોદભાઈએ ખીચનમા સ્વયંમેવ દીક્ષા ગ્રહણ કરી છે એટલે તેમના પિતાશ્રીએ રાવબહાદુર શ્રી એમ. પી. સાહેબ, શ્રી કેશવલાલભાઈ પારેખ અને પડિતજી પૂર્ણચંદ્રજી દક એમ ત્રણેયને શ્રી વિનોદકુમારને પાછા તેડી લાવવા માટે ખીચન મોકલ્યા તા ૨૮-૫-૫૭ ના રોજ રવાના થઈ તા ૩૦-૫-૫૭ ના રોજ સવારે ફ્લોઈ સ્ટેશને પહોંચ્યા બેલગાડીમા તેઓ ખીચન ગયા કે જ્યાં સ્થિવર મુનિશ્રી શીરોમલજી મહારાજ તથા પૂજ્ય પડિત રત્ન, શાસ્ત્ર વિશારદ શ્રી સમર્થમલજી મહારાજ આદિ ઠાણા ૮ તથા પૂજ્ય તપસ્વીજી મહારાજ શ્રી લાલચંદ્રજી મહારાજ આદિ

ઠાણા ૪ બિરાજતા હતા કુલ સાધુ-સાધ્વીની સખ્યા જઠારીસથી ત્રીસની હતી

પૂજપરજના જવાબમાં શ્રી વિનોદમુનિએ કેશવલાલભાઈ પાસેજને કહ્યું કે “ મેં તેા દીક્ષા અગીકાર કરી લીધી છે, તેમાં કાંઈ ફેરફાર થાય તેમ નથી તમેા જમારા વીરાણી કુટુંબના હિતેથી છે અને એ સાચા હિતેથી હો તેા મારા પૂ જા અને બાપુજીને સમજાવીને મારી હવે પછીની મોટી દીક્ષાની આજ્ઞા અકવાલીજાની અદર અપાવી દીજો, એટલું જ નહીં પણ “ સવિજ્ઞા કદુ સાસન રસી ” ની ભાવનામાં અને આજ કિવસ મુખીના મારી ઉપરના ઉપકારના બહામાં આગમને અનુભવીને મારી ભાવના એ હોય જ અને છે કે, મારી દીક્ષા, તેઓની દીક્ષાનું નિમિત્ત બને અને મારા માતા-પિતા સદ્ગતિને સાધે અર્થાત મારી સાથે દીક્ષા લીજે.

આવા દહ જવાબના પરિણામે તે જ સમયે શ્રી ‘વિનોદકુમાર’ને પાછા લઈ જવાની ભાવનાને નિષ્ફળતા સાપડી અને તા. ૩૧-૫-૫૭ની રાત્રિના રવાના થઈ તા. ૨-૬-૫૭ ના સવારે મહા પરીવ્રજીય ક્ષેત્રનો અનુભવ કરી, શ્રી વિનોદકુમારના પિતાશ્રીને તમામ વાતથી વાકેફ થયાં.

મોટા વયતમાં ફોલોડીના શ્રી સચ્ચે પૂ શ્રી લાલચલ મહં-સજને ફોલોડીમાં યોમાસુ કરવાની વિનવતી કરી તેને અસ્વીકાર થવાથી હવે મમગીન બન્યો એટલે નિમ્ન થ ફેરવ્યો અને અપાઠ શુદ્ધ ૧૩ ના રોજ ખીચનથી વિકાર કરી ફોલોડી આવ્યા.

દીક્ષા પછી બહી મહિનાને આંતરે, ફોલોડી યોમાસુ ફરમ્યાન, શ્રી વિનોદમુનિને કાજતે જવાની સજ્ઞા થઈ અને તે માટે જવા લેવાર થયા એટલે તેમના શુરુએ કહ્યું કે જલ્દી ગરમી છે જરાવાર મોણી બજો એટલે શ્રી વિનોદમુનિએ રત્નેકરજી વગેરેની પ્રતિજ્ઞાના કરી તે ફરમ્યાન ન શકી શકાય એવી કાજત લાગી તેથી ફરી આજ્ઞા મામતાં

જાણીએ કે મને હાજત બહુ લાગી છે તેથી જાઉં છું, જલદી પાછો ફરીશ કાળની ગહન ગતિને દુઃખદ રચના રચવી હતી આજે જ હાજતે એકલા જવાનો બનાવ હતો હંમેશાં તો બધા સાધુઓ સાથે મળીને દિશાએ જતા

હાજતથી મોકળા થઈ પાછા ફરતા હતા, ત્યાં રેલ્વે લાઈન ઉપર બે ગાયો આવી રહી હતી બીજી બાબુથી ટ્રેઈન પણ આવી રહી હતી તેની બહીસલ વાગતાં છતાં પણ ગાયો ખસતી ન હતી. શ્રી વિનોદમુનિનું હૃદય થરથરી જઈયું અને મહા અનુકંપાએ મુનિના હૃદયમાં સ્થાન લીધું હાથમાં રજેહરણ લઈ જનના જોખમની પરવા કર્યા વગર ગાયોને બચાવવા ગયા ગાયોને તો બચાવી જ લીધી, પરંતુ આ ક્રિયામાં છકાય જીવની દયાના સાધનભૂત રજેહરણ કે જે વિનોદમુનિને આત્માથી વધારે ખ્યારો હતો, તે રેલ્વે લાઈન ઉપર પડી ગયો અને શ્રી વિનોદમુનિએ તે પાછો સંપાદન કરવામાં જડવાદને સિદ્ધ કરતાં રાક્ષસી એન્જીનને ઝપાટે આવ્યા અને પોતાનું બલિદાન આપ્યું. અરિહંત...અરિહંત....એવા શબ્દો મુખમાંથી નીકળ્યા અને શરીર તૂટી પડ્યું રક્ત પ્રવાહ છૂટી પડ્યો અને થોડા જ વખતમાં પ્રાણાત થઈ ગયો બધા લોકો કહેવા લાગ્યા કે ગૌરક્ષામાં મુનિશ્રીએ પ્રાણ આપ્યાં અંતિમ સમયે મુનિશ્રીના ચહેરાપર લઘુ શાન્તિ જ દેખાતી હતી

હંમેશાં તેઓ જે તરફ હાજતે જતા હતા તે તરફ ફલોદીથી પોકરણ તરફ જવાની રેલ્વે લાઈન હતી આ લાઈન ઉપર રેલ્વે સત્તાવાળાઓએ ફાટક મૂકેલ નથી અને ત્યાં રસ્તો પણ છે એટલે પશુઓની અવરજવર હોય જ છે અને વખતો વખત ત્યાં ઢોરો રેલ્વેની હડફેટે ચડી જવાના પ્રસંગ બને છે

ફલોદી સઘે આ હુર્દાટનાના ખખર રાજકોટ ટેલીફોનથી આપ્યા જે વખતે ટેલીફોન આવ્યો, તે વખતે પિતાશ્રી બહાર ગયા હતા અને માતૃશ્રી મણિબેન સામાયિક-પ્રતિક્રમણમાં બેઠા હતા માત્ર

ઠાણા ૪ બિરાજતા હતા કુલ સાધુ-સાધ્વીની સખ્યા અઠાવીસથી ત્રીસની હતી.

પૂછપરછના જવાબમાં શ્રી વિનોદમુનિએ કેશવલાલભાઈ પાસેજને કહ્યું કે “ મેં તો દીક્ષા અબીકાર કરી લીધી છે, તેમાં કાંઈ ફેરફાર થાય તેમ નથી તમે. અમારા વીરાણી કુટુંબના કિતૈયી છે અને એ સાચા કિતૈયી હો તો મારા પૂ જા અને બાપુજીને સમજાવીને મારી હવે પછીની મોટી દીક્ષાની આજ્ઞા અઠવાડીયાની અંદર અપાવી દીજો, એટલું જ નહીં પણ “ સવિભવ કુરુ શાસન રસ્ટી ” ની ભાવનામાં અને આજ દિવસ સુધીના મારી ઉપરના ઉપકારના બદલામાં બાગમને અનુલક્ષીને મારી ભાવના એ હોય જ અને છે કે, મારી દીક્ષા તેઓની દીક્ષાનું નિમિત્ત બને અને અને મારા માતા-પિતા સદ્ગતિને સાધે. અર્થાત્ મારી સાથે દીક્ષા લીજો.

આવા દૃઢ જવાબના પરિણામે તે જ સમયે શ્રી વિનોદકુમારને પાછા લઈ જવાની ભાવનાને નિષ્ફળતા સાપડી અને તા ૩૧-૫-૫૭ની રાત્રિના રવાના થઈ તા ૨-૬-૫૭ ના સવારે મહા પરીચ્છેદ્ય ક્ષેત્રનો અનુભવ કરી શ્રી વિનોદકુમારના પિતાશ્રીને તમામ વાતથી વાકેફ કર્યા.

ઘોઠા વખતમાં ફોલોડીના શ્રી સચ્ચે પૂ શ્રી લાલચંદ્ર મહારાજને ફોલોડીમાં શોભાસુ કરવાની વિનંતી કરી તેને અસ્વીકાર થવાથી સદા જમત્રીન બન્યો. એટલે નિષ્ક્રમ ફેરબેસી અને અપાઠ શુદ્ધ ૧૩ ના રાજ ખીચનથી વિકાર કરી ફોલોડી આવ્યા.

દીક્ષા પછી અલી મહિનાને આંતરે, ફોલોડી શોભાસુ હરમ્યાન, શ્રી વિનોદમુનિને કાળતે જવાની સજા થઈ અને તે માટે જવા તૈયાર થતા એટલે તેમના ગુરુએ કહ્યું કે જલુ જરમી છે જરાવાર શોભી જાઓ. એટલે શ્રી વિનોદમુનિએ રબેહરણ વહેવેની પ્રતિજ્ઞાના કરી તે હરમ્યાન ન રોકી થકાય એવી કાળત લાગી તેથી ફરી આજ્ઞા મામતા.

સાંસારિક પ્રચૂર વૈભવ તરફ તેમની રુચિ દૃષ્ટિગોચર થતી ન હતી, પરંતુ તેઓ વીતરાગવાણીના સસર્ગથી વિષયવિમુખ ધર્મકાર્યમાં સદા તત્પર અને તદ્દલીન દેખાતા હતા ખાસ પરિચયના અભાવે પણ તેમની વૈરાગ્ય ધારાથી તેમની ધર્માનુરાગીતા તથા જીવનાચર્યાથી કઠિન કાર્ય કરવામાં પણ ગભરાટના સ્થાને સુખાનુભવની વૃત્તિ લક્ષમાં આવતી હતી

હવે,

શ્રી વિનોદમુનિના જીવનના જે પ્રશ્નો ઉપસ્થિત થાય છે તેનો ખુલાસો કરવામાં આવે છે

પ્ર ૧ તેમજી આજ્ઞા વગર સ્વયમેવ દીક્ષા કેમ લીધી ?

ઉત્તર:- પાંચમા આરાના ભદ્રા શેઠાણીના પુત્ર એવાંતા (અતિ મુક્ત) કુમારને તેની માતૃશ્રીએ દીક્ષાની આજ્ઞા આપવાની તદ્દન ના પાડી એટલે તેજી સ્વયમેવ દીક્ષા લીધી ત્યારબાદ ભદ્રા શેઠાણીએ પોતાના કુમારને ગુરુને સોંપી દીધા તે જ રાત્રે તેજી ખારમી લિખ્ખુની પડિમા અંગીકાર કરી અને શિયાળણીના પરિષદથી કાળ કરી નહીંન-શુદ્ધ વિમાનમા ગયા તેવી જ રીતે શ્રી વિનોદકુમાર સ્વયં દીક્ષિત થયા

પ્ર ૨ આવા વૈરાગી જીવને આવો ભયંકર પરિષદ કેમ આવે ?

ઉત્તર:- કેટલાક ચરમ શરીરી જીવને મારણાતિક ઉપસર્ગ આવેલ છે જુઓ ગજસુકુમાર મુનિ, મેતારજ મુનિ, કોશલ મુનિ, કારણ કે તેમની રૂપામાં હબરો ભવનાં કર્મ હોવા બેઘએ, ત્યારે તેમને એકદમ મોક્ષ જવું હતું તો મારણાતિક ઉપસર્ગ આવ્યા વગર એટલા બધા કર્મ કેવી રીતે ખરે ? બા પ્ર શ્રી વિનોદમુનિને આવો પરિષદ આવ્યો, જે ઉપરથી એમ અનુમાન થાય છે કે તે એકાવતારી જીવ હોય

શ્રી વિનોદમુનિનું વિસ્તૃત જીવનચરિત્ર જુદા પુસ્તકથી ગુજરાતી ભાષા તથા હિન્દી ભાષામાં છપાયેલ છે તેમાંથી અહીં સાર રૂપે સંક્ષેપ કરેલ છે

એક નોકર ઘરમાં હતો કે જેણે ટેલીફોન ઉઠાવ્યો પણ તે કાંઈ ટેલીફોનમાં દલીલત સમજી શક્યો નહીં અને સાચા સમાચાર મોઝા મળ્યા. સ્પેશ્યલ પ્લેઝનથી ફોલોડી પહોંચી તે પહેલાં અગ્નિસંસ્કાર થઈ ગયો. સૂચનાનો ટેલીફોન અર્ધી કલાક મોઝા પહોંચ્યો. બે સડેશો સમયરૂપ પહોંચ્યો હોત તો માતા-પિતાને શ્રી વિનોદમુનિના શબ્દો પણ અદેશ જોવાનો અને અતિમ દર્શનનો પ્રસંગ મળત, પરંતુ અતરાસ કમો તેમ બન્યું નહીં.

આથી પ્લેઝનનો પ્રોગ્રામ પડતો મૂકવામાં આવ્યો અને માતા-પિતા તા. ૧૪-૮-૫૭ના રોજ ટ્રેઇન મારફત ફોલોડી પહોંચ્યા. શ્રી દુર્લભજીભાઈ અને મણિજીને પૂર્ણ તપસ્વી શ્રી લાલચંદ્રભાઈ મહારાજ સાહેબના ઇશન કર્યા.

આ પ્રસંગે શ્રી લાલચંદ્રભાઈ મહારાજ સાહેબે અવસરને પિછાળીને અને ધર્મનું એકાએક એકમ કરીને શ્રી વિનોદમુનિના માતા-પિતાના સંત્વન અર્થે ઉપદેશ શરૂ કર્યો જેનો દૂકામા સાર આ પ્રમાણે છે.

‘હવે તો એ રત્ન ચાલ્યું ગયું ! સમાજનો આશા દીપક જોલવાઈ ગયો ! ઝંટ ઢાંગીને આથમી ગયો ! હવે એ દીપ ફરીથી આવી શકે તેમ નથી.’ શ્રી વિનોદમુનિના સસાર પક્ષના માતૃશ્રી મણિજીને મુનિશ્રીએ કહ્યું કે :- બેન ! બાવિ પ્રવળ છે આ બાબતમાં મહાપુરુષોએ પણ હાથ પાઈ નાખ્યા છે અને સૌને મરણને ઘરણ થતું પડે છે તો પછી આપણા જેવા પામર પ્રાણીનું શું મનુ છે ? હવે તો થોડા દૂર કરીને આપણે એમના મૃત્યુનો આદર્શ જોઈને માત્ર પીરજ ધરવાની પડી.”

પૂ. શ્રી સમર્થમહાજી મહારાજ આદેશનો અભિપ્રાય:-

પ્રાથમિક તેમ જ અવધાનના પરિણામી અને શ્રી વિનોદ મુનિના વિરે અનુભવ થયો કે તેમની અમરિપના અને અર્પણિતાવા અદ્વિભિન્ન પેમાતુરાગરસોનો પરીચય કરાવતી હતી. પ્રાપ્ત

સાંસારિક પ્રચૂર વૈભવ તરફ તેમની રુચિ દૃષ્ટિગોચર થતી ન હતી, પરંતુ તેઓ વીતરાગવાણીના સસર્ગથી વિષયવિમુખ ધર્મકાર્યમાં સદા તત્પર અને તદ્દલીન દેખાતા હતા ખાસ પરિચયના અભાવે પણ તેમની વૈરાગ્ય ધારાથી તેમની ધર્માનુરાગીતા તથા જીવનાચર્યાથી કઠિન કાર્ય કરવામાં પણ ગભરાટના સ્થાને સુખાનુભવની વૃત્તિ લક્ષમાં આવતી હતી

હવે,

શ્રી વિનોદમુનિના જીવનના જે પ્રશ્નો ઉપસ્થિત થાય છે તેનો ખુલાસો કરવામાં આવે છે

પ્ર ૧ તેમજી આજ્ઞા વગર સ્વયમેવ દીક્ષા કેમ લીધી ?

ઉત્તર— પાંચમા આરાના ભદ્રા શેઠાણીના પુત્ર એવંતા (અતિ મુક્ત) કુમારને તેની માતૃશ્રીએ દીક્ષાની આજ્ઞા આપવાની તદ્દન ના પાડી એટલે તેજી સ્વયમેવ દીક્ષા લીધી ત્યારબાદ ભદ્રા શેઠાણીએ પોતાના કુમારને ગુરુને સોંપી દીધા તે જ રાત્રે તેજી ખારમી ભિખુની પડિમા અગીકાર કરી અને શિયાળણીના પરિપહથી કાળ કરી નહીન— ગૃહમ વિમાનમા ગયા તેવી જ રીતે શ્રી વિનોદકુમાર સ્વય દીક્ષિત થયા.

પ્ર ૨ આવા વૈરાગી જીવને આવો ભયંકર પરિપહ કેમ આવે ?

ઉત્તર— કેટલાક ચરમ શરીરી જીવને મારણાંતિક ઉપસર્ગ આવેલ છે જીઓ ગજસુકુમાર મુનિ, મેતારજ મુનિ, કોશલ મુનિ, કારણ કે તેમની સત્તામાં હજારો ભવનાં કર્મ હોવા જોઈએ, ત્યારે તેમને એકદમ મોક્ષ જવું હતું તો મારણાંતિક ઉપસર્ગ આવ્યા વગર એટલા બધાં કર્મ કેવી રીતે ખપે ? બા પ્ર શ્રી વિનોદમુનિને આવો પરિપહ આવ્યો, જે ઉપરથી એમ અનુમાન થાય છે કે તે એકાવતારી જીવ હોય

શ્રી વિનોદમુનિનું વિસ્તૃત જીવનચરિત્ર જુદા પુસ્તકથી ગુજરાતી ભાષા તથા હિન્દી ભાષામાં છપાયેલ છે તેમથી અહીં સાર રૂપે સંક્ષેપ કરેલ છે

उताउ १३ गये तुम

११ गद मुनि । य चले गये तुम ॥

प्रस जार मे फल लए थे,
मुन पन्थ में दले लए थे ।
फल गुलाबी मि- हूत थे,

१२ दीर्घ । सा स्था कर चले गये तुम ॥

श्रीव प्राप्त कर गम मार तुम,
लोह प्राया ॥ १६ तार तुम ।
१३ दीर्घा मोदाम धार तुम,

१४ सौर पैला कर चले गये तुम ॥

१५ वैराग्य तुम्हारा,
वरिष्ठ तुम्हारा ।

१६ फल । तव्य तुम्हारा,

१७ आर्द्रा मुनि । उताउ चले गये तुम ॥

आदर्श बताकर चले गये तुम

ॐ नमो

ओह विनोद मुनि आये आये चले गये तुम ॥

प्रेम-घार से पड़े हुए 'ये,'
सुख वैभव में डले हुए ये ।
फुल गुलाबी बिछे हुए ये,

ओह नव दीक्षित ईसा रुला कर चले गये तुम ॥

शीघ्र प्राप्त कर सुख सार तुम,
ओह माया का तोड़ तार तुम ।
स्वयं वीक्षा सोछास धार तुम,

ओह त्यागी भीर सौर फैला कर चले गये तुम ॥

केसा था वैराग्य तुम्हारा,
केसा था परिश्रम तुम्हारा ।
केसा था सौभाग्य तुम्हारा,

ओह आदर्श मुनि आदर्श बताकर चले गये तुम ॥

“असंख्यं जीविय मा पमायए”

श्री विनोदकुमार वीराणी
(दीक्षा लीधा पहेलां शास्त्राभ्यास करता)

जन्म पोर्टबुटान मा १८८२

दीक्षा

भीयन्त - (राजस्थान)
मा २०१३ वैशाख वद १२
ता २६-५-५७ रविवार

निर्वाण

केलोटी - (राजस्थान)
मा २०१३ श्रावण शुद्ध १२
ता ७-८-५७ बुधवार

સૂત્ર કૃતાંગ સૂત્રમ્

સૂત્ર કૃતાંગ સૂત્ર

સ્વસમય (જૈન દર્શન) પરસમય (અન્ય દર્શન)

અધ્યયન ૧ હું

પ્રથમ ઉદ્દેશો

^૧વુજ્ઞિજ્ઞ ^૨તિ ^૩તિઉદ્દિજ્ઞા, ^૪બંધનં ^૫પરિજાણિયા । ^૬કિંમાહ
^૭બંધનં, ^૮વીરો ! ^૯કિં ^{૧૦}વા જાણં ^{૧૧}તિઉદ્દિહ ॥ ૧ ॥

શબ્દાર્થ - (૧) મનુષ્યોએ બોધ પ્રાપ્ત કરવો જોઈએ (૨) બંધનનું સ્વરૂપ (૩) જાણી (૪) તોડવું (૫) વીરપ્રભુએ (૬) બંધનનું સ્વરૂપ (૭) શું બતાવ્યું છે (૮) શું (૯) જાણવાથી (૧૦) બંધનને તોડી શકાય

ભાવાર્થ - મનુષ્યોએ બોધ પ્રાપ્ત કરવો જોઈએ જ્ઞાનાવરણીયાદિ આઠ પ્રકારના કર્મનું આત્માના પ્રદેશ સાથે ખીર નીરની માફક એકમેક થવું તે કર્મબંધન, તે કર્મબંધન થવાનું કારણ શું ? તેના ઉત્તરમાં કહે છે કે છકાય જીવોની ઘાત કરવાથી, ઘાત કરવાનું પ્રયોજન શું ? તેના ઉત્તરમાં મનુષ્યના ઔદારિક શરીર ઉપરના મમત્વ લાવથી પાત્ર ઈન્દ્રિયો અને છઠ્ઠું મન તેના વિષયરૂપ કામભોગો ભોગવવાની આસક્તિથી, કામભોગોના સાધનો પ્રાપ્ત કરવા પરિશ્રમની આવશ્યકતા રહે છે પરિશ્રમ પ્રાપ્ત કરવામાં જીવઘાતરૂપ આરંભ થાય

છે તેમ જ પરિશ્રદ્ધ તથા કામલોગોનાં સાધનો પ્રાપ્ત કરવામાં વિઘ્ન
 કરનાર ઉપર કપાય ઉત્પજ થાય છે અને કપાય પણ કર્મ બંધનનું
 કારણ છે તથા મિથ્યાત્વ, અમત, પ્રમાદ, અશુભલેખ જે પણ કર્મ
 બંધનના કારણો છે તેમ જ સંસારી જીવો પાસે બનાદિ કાળથી
 પરપરાએ જ્ઞાનાવશ્યીય, હર્શનાવશ્યીય, વેદનીય, મોહનીય, આતુષ્ય
 નામ, ગોત્ર અને અતરાય આદિ આઠ કર્મો સત્તામાં રહેલાં છે તે તે
 કર્મોના લેહ્યે જીવોમાં જ્ઞાનની ખામી હોવાના કારણે શબ્દેષ કરીને
 નવા નવા કર્મોનું ઉપરોક્ત કારણે કર્મબંધન થવા કરે છે આવી રીતે
 અશુભ કર્મબંધનથી જીવો નરક, તિર્થંક આદિ દુર્ગતિમાં ઉત્પન્ન
 થઈ જન્મ મરણ કરતા થઈ વીજ દુર્ગો ક્રુધા, તૃષ્ણા, શીત, તાપ
 પ્રતિદૂળતા, પરવશપણ વૃદ્ધાવસ્થા, શૈલો આદિના દુર્ગો સોમવર્ષ
 પડે છે પોતાના માટે, પશના માટે, સ્વજનાદિ માટે, માત્ર પ્રતિષ્ઠા પ્રાપ્ત
 કરવા માટે જે આરભરૂપ ક્રિયા થાય છે તે આરભથી જીવોને
 કર્મનું બંધન થાય છે અને તેના વિપાકો તે આરભ કરનાર જીવને
 જોડવાને જ સોજંવર્ષ પડે છે તેમાં માતા, પિતા પુત્ર, પુત્રી, ભ્રાત્ર
 સ્ત્રી આદિ કોઈપણ તથા સોત્ર રૂપ આદિ બનસપતિ પણ સહાયક
 થતાં નથી. દુર્ગમાં ભાગ લઈ શકતાં નથી તથા મૃત્યુથી અથવા
 દુર્ગતિમાં જતાં તથા શિવોની પીઠા સમયે કોઈ સહાયક થતાં નથી.
 કર્મ કરે તે જ સોગવે આવા પ્રકારનું કર્મબંધનનું સ્વરૂપ શ્રી વીર
 પ્રભુ મહાવીર સ્વામીએ બતાવેલ છે તેને બંધીને બાંધને બંધણ કરી
 કર્મબંધનથી જ ઉત્પજ થતાં સસાર પરિશ્રમણના દુર્ગોને જ્ઞાનથી
 બંધી પ્રત્યાખ્યાન પરિણામી (આરભ પરિશ્રદ્ધના ત્યાગથી) કર્મ બંધન
 તોડી શકાય છે, જ્ઞાન, જશન ચારિત્ર અને તપરૂપ સચમના પાલનથી
 કર્મનો ક્ષય કરી મોક્ષના શાશ્વતા સુખો પ્રાપ્ત કરી શકાય છે, જ્ઞાન
 અને ક્રિયાના સહયોગથી મોક્ષની પ્રાપ્તિ બતાવેલ છે તેમ બંધી કર્મનો
 ક્ષય કરવા કર્મ આરાધન કરવા અગૃહ રહેવું જે જ ઉપદેશ
 સાંભળવાનો સાર છે

^૧ચિત્તમન્ત ^૨મચિત્તં વા, ^૪પરિગિજ્ઞ ^૩કિસામવિ । ^૫અન્નં વા

^૬અણુજાળહ, ^૭એવં ^૯દુઃસ્વા ^૮ન મુચ્ચર્ઈ ॥ ૨ ॥

શબ્દાર્થ : (૧) એ પગા ચોપગાપ્રાણી (૨) સોનુ ચાદી મકાનવાહનાદિ (૩) ભૂસ્સાઆદિ તુચ્છ વસ્તુ (૪) થોડા કે ઘણો પરિગ્રહ રાખે (૫) અન્યને રખાવે (૬) પરિગ્રહ રાખનારને બહુ જાણે (૭) તે જીવ દુઃખોથી (૮) મુક્ત (૯) થાય નહિ

ભાવાર્થ : - જે કોઈ મનુષ્ય એપગા મનુષ્યાદિ દાસ, દાસી વગેરે તથા ચોપગા ગાય, ભેંસ, હાથી, ઘોડા, બળદ વગેરે ચૈતન્યવાળા પ્રાણીઓને તથા અચિત્ત સોના, ચાદી, મકાન, વાહન, ધન, ધાન્ય, આદિ પદાર્થો અથવાતો તૃણ ભૂસ્સા જેવા તુચ્છ પદાર્થોને પરિગ્રહરૂપથી મમત્વથી રાખે, અન્યને પરિગ્રહ રાખવાની આજ્ઞા દે અથવા પરિગ્રહ રાખનારને અનુમોદન આપે તે જીવો દુઃખોથી મુક્ત થઈ શકે નહિ પરિગ્રહ મમત્વ એ અનર્થનું મૂળ છે. પરિગ્રહ એ પ્રકારના છે બાહ્ય પરિગ્રહ ઉપરોક્ત બતાવ્યો તે બીજો આભ્યાન્તર પરિગ્રહ તે ક્રોધ, માન, માયા, લોભ, યશ, કીર્તિ સત્કાર પૂજા આદિ માન પ્રતિષ્ઠા વગેરે કષાયો જીવોને સસારમાં સ્થિર રાખે છે સસારને વધારનાર છે જ્યાં સુધી માનપ્રતિષ્ઠારૂપ દાહજવર હોય ત્યાં સુધી તે મનુષ્ય સમાધિને પ્રાપ્ત કરી શકતો નથી. યશ, કીર્તિ તથા વિષયાદિ સુખની ઇચ્છા રાખનારા મનુષ્યો અનર્થને જ ઉત્પન્ન કરનાર મૂઠ જીવાત્માઓ દુઃખના જ ઉત્પાદક એવા પરિગ્રહને અતિ કઠિનતાથી ઉપાજીન કર્યા કરે છે પરિગ્રહ કલેશનું સ્થાન, ધૈર્યતાનો નાશ કરનાર, ક્ષમાનો શત્રુ, ચિત્તવિક્ષેપ વધારનાર, અભિમાન-કષાયનું ઘર, ધ્યાનનો શત્રુ, દુઃખનો જન્મદાતા, સુખનો વિનાશક, ચાપનું નિવાસસ્થાન, દુષ્ટગ્રહ સમાન ચતુર પુરુષને પણ કલેશ આપનાર અને આત્માનુ અહિત કરનાર જાણી તેનાથી દૂર રહેવા શ્રી ભગવત મહાવીરનો આ ઉપદેશ છે.

સંય તિવાવળ પાળે, અંકુવાડમેહિ ઘાંયણ, હળાન્ત
વાડળુજાણહ, ઘેરં બહુહ અપ્પણો ॥ ૩ ॥

શબ્દાર્થ (૧) સ્વય (૨) માત કરે (૩) જીવોની (૪) બાળવા (૫)
અન્ય પાસે (૬) જીવોની માત કરાવે (૭) જીવમાત કરનારને (૮) અનુમોદન
આપે (૯) પોતાના આત્માની સાથે (૧૦) રૈતની (૧૧) શ્રદ્ધે કરે છે

સાવાર્થ - જે કોઈ પુરુષ પ્રાણીઓની માત કરે, અન્ય
પાસે જીવોની માત કરાવે, જીવમાત કરનારને અનુમોદન આપે તે
મરનાર જીવોની સાથે વૈરનાં બંધન કરે છે, અર્થાં પરિશદ્ધ છે ત્યાં
આરભ નિવર્ત્તમાં છે આરભ એ જ પ્રાણાતિપાત છે પરિશદ્ધ શૈલુપી
પુરુષ અસતોષી બની પરિશદ્ધ ઉપાજન કરવા માટે તથા તેના
સરક્ષણ માટે સ્વય જીવમાત કરે છે કરાવે છે, જીવમાત કરનારને
અનુમોદન આપે છે આવા જીવો સસાર પરિશ્રમણ રૂપ જ મ મરણના
આદિ દુઝોશી શુદ્ધ ધર્મ શકના નથી.

જર્સિ કુલે સમુપ્પણે, જેહિં વા સંવસે નરે । મમાહ
લુપ્પઈ વાલે, અળ્લે અળ્લેહિં મુચ્છિણ ॥ ૪ ॥

શબ્દાર્થ (૧) જે (૨) કુળમાં (૩) ઉપન્ન થાય (૪) જેની સાથે
(૫) નિવાસ હોય (૬) ત્યાં મમત્વ સુદિધી મનુષ્ય (૭) પીડા પામે છે
(૮) અસાની (૯) એકબીજા પદાર્થોમાં (૧૦) અસક્ત રહેશે.

સાવાર્થ - મનુષ્ય જે કુળમાં ઉપન્ન થાય છે, અથવા તે
જેની સાથે નિવાસ કરતો હોય તેમાં મમત્વ શાખીને અસાની સંબંધન
તથા અસંબંધન પદાર્થોમાં અસક્ત બની પીડાય છે દુઃખને સોમરે છે
આવા મમત્વી જીવો માતા પિતા, શાઈ, બહેન, પુત્ર, પુત્રી, સ્ત્રી,

સ્વજનો, ધનસંપત્તિ, ધાન્ય આદિ અલગ અલગ પદાર્થોમાં મમત્વ રાખી આરભ પરિગ્રહમાં લીન બની નરક, તિર્યચ આદિ ચારે ગતિમાં ભ્રમણ કરતા થકા દુઃખોને ભોગવે છે. એમ જાણી આત્માર્થી જીવોએ વિવેક રાખી મમત્વભાવ દૂર કરી આરંભ પરિગ્રહથી દૂર રહે શ્રાવક વર્ગે અદ્યપારંભી, અદ્ય પરિગ્રહી બની આત્મહિત સાધન કરી માનવભાવ સફળ બનાવવો તેવો શ્રી ભગવત મહાવીર સ્વામીનો ઉપદેશ છે

^૧વિત્તં ^૨સોયરિયા ^૩ચેવ, ^૪સંવમેયં ^૫ન તાણહ । ^૭સંખાણ

^૬જીવિયં ^૯ચેવ, ^{૧૦}કમ્મુણા ^{૧૦}ઉ તિઉટ્ટઈ ॥ ૬ ॥

શબ્દાર્થ : (૧) ધનદોલત (૨) સ્વજનો (૩) સર્વ (૪) એઓ (૫) ત્રાણશરણુ (૬) થતા નથી (૭) જાણી (૮) અદ્યપકાળનુ જીવન (૯) કર્મ (૧૦) નાશ કરે છે

ભાવાર્થ - ધન દોલત મકાનો વગેરે અચેતન પરિગ્રહ તથા માતા, પિતા, પુત્ર, પુત્રી, ભાઈ, બહેન, જ્ઞાતિ આદિ સ્વજનો વગેરે અતિકષ્ટદાયી માનસિક અથવા શારીરિક પીડા ભોગવતા અથવા તેા મૃત્યુ સમયે સસારી જીવો ને કોઈ ત્રાણ શરણુ થતા નથી દુઃખનો નાશ કરવા કે દુઃખમાં ભાગ લેવા એટલે રક્ષણ કરવા કોઈ સમર્થ થતાં નથી વળી મનુષ્ય જીવન અદ્યપકાળનુ છે એમ જાણી સર્વ દુઃખનો નાશ કરવા રૂપ, જ્ઞાન, દર્શન, ચારિત્ર રૂપ, સયમ અનુષ્ઠાન (એ જ કર્મનો ક્ષય કરવામાં સાધન રૂપ) તેનુ આરાધન કરવુ સયમ અનુષ્ઠાન એ જ સાચો મોક્ષ માર્ગ છે તેમ જાણી આરભ પરિગ્રહનો ત્યાગ કરી આત્મ-કલ્યાણ પ્રાપ્ત કરવા ભગવત મહાવીરનો ઉપદેશ છે

^૧एए ^૨ગંથે ^૩વિઉક્કમે, ^૪एगे ^૫સમણમાહ્ણા । ^૭અઘણંતા ^{૧૦}વિઉસ્સિત્તા, ^{૧૧}સત્તા ^{૧૧}કામેહિ માણવા ॥ ૬ ॥

શબ્દાર્થ (૧) જલ ત કથિત (૨) ગ્રંથો (૩) ઊદીતો (૪) કેતલાએક
(૫) મતશ્ચ (૬) જાણશ્ચ (૭) જ્ઞાનીઓ (૮) સ્વરમિત સિદ્ધાંતોમાં આસક્ત
(૯) કામલોએમાં (૧૦) આસક્ત (૧૧) મનુષ્યો.

સાવાય - શાકવાદિ વિહુઓ તથા બ્રાહ્મણો તથા જન્ય
દર્શનીઓ. શ્રી અરિહંતદેવના કથિત સિદ્ધાંતોનો અસ્વીકાર કરીને
પ્રેતાની રૂપી જનુસાર રચિત ગ્રંથોમાં આસક્ત રહી જ્ઞાનીઓ
પરમાર્થને નહિ જાણનારા કામલોએમાં આસક્ત બની સસાર પરિ
બ્રમણને વધારે છે મિથ્યાત્વ, અવિરતિ, પ્રમાદ અશુભયોગ, ક્રયાશ,
પરિશ્ક્રમ મમત્વ તથા વિષયલોભો અને પ્રાણી દ્વિષા એ બધા કર્મ
બંધનના હેતુઓ છે અને તે બંધનોને વિષયલોભો બાદિ પાપકર્મના
ત્યાગથી અને જ્ઞાન, દયાન, આરિત્ર રૂપ સચમ આરાધનથી તે કર્મોને
તોડી શકાય છે કર્મોના ક્ષય કરી મોક્ષ પ્રાપ્ત કરી શકાય છે. જાવા
પ્રકારના ભગવત મહાવીરના કથિત ઉપદેશનો અસ્વીકાર કરે છે અને
કામલોએમાં આસક્ત બની જ મ મરણના ચક્રમાં બ્રમણ કર્યા કરે છે
તેમ જાણી શકાયે જન્ય લીધીઓના સત્ત્વથી દૂર રહેવું

સન્તિ પંચ મહામૂયા, હ્રમેગેસિ માહિયા । પુઠ્ઠી
આસ લેહ જા, જાસ ભાગાસ પચમા ॥ ૭ ॥

શબ્દાર્થ (૧) આ લોકમાં (૨) પાંચ (૩) મહામૂયા (૪) છે (૫)
પ્રેતાએક (૬) કરે છે (૭) પૃથ્વી (૮) પાણી (૯) અગ્નિ (૧૦) વાયુ (૧૧)
આકાશ (૧૨) પાંચ.

સાવાય - પાંચ મહાભૂતવાદીઓનું કથન છે કે આ લોકમાં
પૃથ્વી, અગ્નિ, અગ્નિ, વાયુ આકાશ એ મહાભૂતો છે આ પાંચ
મહાભૂતોને સમસ્ત લોકવ્યાપી માને છે આ પાંચ મહાભૂતો સિવાય
જન્ય કોઈ પણ દેવતાનું તેઓ માનવા નથી

^૧ए ^२पंच ^३महद्भूया, ^४तेभ्यो ^५एगो ^६त्ति ^७आहिया । अह
^८तेसि ^९विणासेणं, ^{१०}विणासो ^{११}होह ^{१२}देहिणं ॥ ८ ॥

શબ્દાર્થ : (૧) એ (૨) પાંચ (૩) મહાભૂત (૪) તેનાથી (૫) એક
આત્મા ઉત્પન્ન થાય છે (૬) કહે છે (૭) વળી (૮) તે ભૂતોના (૯) નાશથી
(૧૦) આત્માનો (૧૧) નાશ (૧૨) થાય છે

ભાવાર્થ:- વળી તેઓ કહે છે કે પાંચ મહાભૂતો શરીર
રૂપથી એકત્ર થતા પરિણિત થતા તે ભૂતોથી અલિપ્ત જ્ઞાન સ્વરૂપ
એક ચૈતન્યવત આત્મારૂપ પદાર્થ ઉત્પન્ન થાય છે અને તે પાંચ
મહાભૂતોના નાશથી આત્માનો પણ નાશ થાય છે જેથી મરણ રૂપ
વ્યવહાર થાય છે, પરંતુ આત્મા અહીંથી મૃત્યુ પામી અન્ય સ્થાને
ઉત્પન્ન થાય છે અને કર્મવશાત સુખદુઃખ ભોગવે છે એમ કહેવું
તે મિથ્યા છે આવી માન્યતા લોકાયતિક મતવાળાની છે. તેઓ
દેહત પ્રત્યક્ષ પ્રમાણને જ માને છે

^૧जहा ^२य ^३पुढवी ^४थूमे, ^५एगे ^६नाणाहि ^७दीसइ । एवं ^८ओ !
^९कसिणे ^{१०}लोए, ^{११}विन्नु ^{१२}नाणाहि ^{१३}दीसइ ॥ ९ ॥

શબ્દાર્થ (૧) જેમ (૨) એક (૩) પૃથ્વી સમૂહ (૪) નાના રૂપોમાં
અલગ અલગ (૫) દેખાય છે (૬) તેની માફક (૭) આત્મા (૮) સમસ્ત (૯)
(૧૦) જગતમાં (૧૧) આત્મસ્વરૂપે (૧૨) અલગ અલગ (૧૩) દેખાય છે

ભાવાર્થ - જેમ એક પૃથ્વી સમૂહ અલગ અલગ રૂપોમાં
દેખાય છે પૃથ્વી એક જ હોવા છતાં તેના અવયવરૂપ નદી, સમુદ્ર,
પર્વત, નગરની સ્થિતિના આધારરૂપ વિચિત્ર રૂપમાં દેખાય છે, નીચા,
ઉંચા, મૃદુ, ઝડપુ, લાલ, પીળા, આદિ ભેદથી જુદા જુદા રૂપોમાં

દેખાય છે એવા પ્રકારે ચિંતન, સચિંતન રૂપ સમસ્ત લોક એક
આત્મારૂપ છે એટલે એક જ જ્ઞાનપિંડ આત્મા પૃથ્વી જલ, અગ્નિ,
વાયુ, આકાશ મનુષ્ય, પક્ષી, પક્ષી આદિ જૂતોના આકારમાં જુદા
જુદા દેખાય છે એ રીતે આત્માના સ્વરૂપમાં કોઈ એક નથી એક જ
આત્મા સવ જૂતામાં સ્થિત છે જેમ જલમાં ચંદ્રમાના પ્રતિબિમ્બ
જુદા જુદા દેખાય છે જગતમાં જે કોઈ પુરુષો થઈ ગયા અને
શિવિમ્બકાળમાં જે થવાવાળા એ સર્વ પુરુષ આત્મા છે તે આત્માઓ
તે સર્વ પ્રાણીઓના ઓગળે માટે અનુકૂળ પાથી કારણ અવસ્થાને છોડી
જગતના રૂપને ધારણ કરે છે આત્મા અતિશીલ છે, અતિરહિત પણ
છે, દૂર છે, નિકટ પણ છે, સર્વની બહાર છે બહાર પણ છે આવા
પ્રકારની અદ્વિતિયતાની માન્યતા છે

एवमेवेति जप्सि, मदा भारमणिरसिपा । एगे
किंवा सयं पावं , तिष्ठ बुद्धि निपच्छइ ॥ ૧૦ ॥

શબ્દાર્થ : (૧) વળી કોઈ (૨) એક આત્મા (૩) બતાવે છે (૪)
જ્ઞાની (૫) આરભમાં (૬) આસક્ત (૭) કોઈ એક પુરુષ (૮) કરીને (૯)
સ્વયં (૧૦) પાપ (૧૧) તીવ્ર (૧૨) કુખ્યેને (૧૩) પ્રાપ્ત કરે છે

ભાવાર્થ - વળી કોઈ જ્ઞાની મનુષ્યો સમસ્ત જગતમાં
આત્મા એક જ હોવાની માન્યતા ધરાવે છે આ રીતે આત્માને સવ
આપી તથા આત્માને એક જ માનવાથી તો કોઈ એક જીવ અશુભ
કર્મો કરનારની માફક શુભ ક્રમ કરવાવાળાને પણ તીવ્ર દુઃખ પ્રાપ્ત
થવા શક્ય છે; પરંતુ તેમ દેખાતું નથી, જગતમાં કોઈ કુખી દેખાય
છે તો કોઈ દુઃખી દેખાય છે તેથી આત્માને સર્વલોકઆપી એક જ
માનવો એ તો એકાંત અજ્ઞાન જ છે આવા જ્ઞાની જીવો પરમાત્માને
નહિ સમજનારા પાપ ઇન્દ્રિયોના વિષય માટે આસક્ત બની આરભ

કરીને આરંભમાં આસક્ત રહીને નરકાદિ અધમગતિમાં વારંવાર ઉત્પન્ન થઈ તીવ્ર દુઃખો ભોગવતાં થકાં જન્મ મરણના ચક્રમાં જ પરિભ્રમણ કર્યા કરે છે. તેથી આત્માને એક જ સર્વલોક વ્યાપી માનવો એ સિદ્ધાંત સત્ય નથી. જીવો જેવાં જેવાં કર્મો કરે તેવાં તેવાં શુભાશુભ ફળ પ્રાપ્ત થાય છે. તે સ્પષ્ટ દેખાય છે.

^૧પત્તે^૨અં^૩ કસિ^૪ણે^૫ આયા, જે^૬ ચાલા^૭ જે^૮ ય પહિ^૯ડયા । સન્તિ^{૧૦}
^{૧૧}પિ^{૧૨}ચ્ચા^{૧૩} ન તે સન્તિ, નત્થિ^{૧૪} સત્તો^{૧૫}વવાહયા ॥ ૧૧ ॥

શબ્દાર્થ : (૧) પ્રત્યેકના (૨) સમસ્ત લોકમાં (૩) આત્મા (૪) જે કોઈ (૫) અજ્ઞાની (૬) પડિતના પૃથક્ પૃથક્ છે (૭) શરીર છે ત્યાં સુધી આત્માનું અસ્તિત્વ છે (૮) રહેતું નથી (૯) શરીરનો નાશ થતા આત્માનું (૧૦) અસ્તિત્વ (૧૧) પરલોકમાં (૧૨) ઉત્પન્ન થવા ૩૫ (૧૩) પદાર્થ (૧૪) દેખાતો નથી.

ભાવાર્થ— વળી કોઈ કોઈ અજ્ઞાનીઓ કહે છે કે અજ્ઞાની અને જ્ઞાની એ સર્વના આત્મા ભિન્ન ભિન્ન છે, પરંતુ મૃત્યુ પશ્ચાત્ત પરલોકમાં જવાવાળો અથવા તો પરલોકમાં ઉત્પન્ન થવાવાળો કોઈ નિત્ય પદાર્થ કે જીવ જણાતો નથી એટલે મૃત્યુ પશ્ચાત્ત આત્માનું અસ્તિત્વ રહેતું નથી. આવો મત પાંચ ભૂતોથી ઉત્પન્ન શરીરરૂપમાં ચૈતન્ય શક્તિ ઉત્પન્ન થાય છે અને પ્રત્યેક શરીરમાં આત્મા જુદા જુદા હોવાનું માનનારાઓનો છે અને તેઓ સર્વવ્યાપી એક જ આત્મા હોવાનો નિષેધ કરે છે અને શરીરની હૈયાતી સુધી જ આત્માના અસ્તિત્વને માને છે શરીરનો નાશ થતા આત્માનો નાશ માને છે. આવા પ્રકારનો મત જીવ અને શરીરને અભિન્ન માનવાવાળાનો છે. અહીં શાસ્ત્રકાર જણાવે છે કે જન્મતાં બાળકનો દાખલો, જન્મતાવેત માતાના સ્તનથી ધાવવા લાગે છે જેથી તે જીવને પૂર્વનો અનુભવ છે તેમ નક્કી થાય છે માટે આત્માનો નાશ થતો નથી. તેમ જ

પરલોક પશુ છે તેમ સાબિત થાય છે અન્ય તીર્થોએની માન્યતા અસત્ય છે

નસ્યિ^૧ પુણ્ણે^૨ ચ પાપે^૩ ચા, નસ્યિ^૪ છોદ^૫ હતોચરે^૬ ।
 સરીરસ્સ^૭ વિનાસેણ^૮, વિનાસો^૯ હો^{૧૦} દેહિણો^{૧૧} ॥ ૧૨ ॥

શબ્દાર્થ (૧) નથી (૨) પુણ્ય (૩) પાપ (૪) નથી (૫) લોક (૬) અન્ય (૭) આલોકી (૮) શરીરના (૯) વિનાશ (૧૦) નાશ (૧૧) માત્ર છે (૧૨) આત્માનો

સાવાર્થ:- વળી શરીરને જ આત્મા માનવાવાળા કહે છે કે પુણ્ય નથી, પાપ નથી તેમ જ આ લોકથી અન્ય બીજો કોઈ લોક છે જ નહિ. શરીરના વિનાશની સાથે જ આત્માનો વિનાશ થાય છે (પાંચ ભૂતોથી ઉત્પન્ન થતાં શરીરમાં જે ચૈતન્ય શક્તિરૂપ આત્મા ઉત્પન્ન થાય છે તેનો) આવા અજ્ઞાનીઓ છુવ તથા શરીરને એક માનનારા પરલોકને પશુ માનતા નથી તથા મુખ્યદુષ્ટને પશુ માનતા નથી. તેથી કામલોએમાં આસક્ત્ય રહી સંસાર પરિભ્રમણ વધારી જન્મ મરણરૂપ દુષ્ટોના વ્યથાવામાં જ ફસાઈ રહે છે એમ બહુ વીતરાગમાર્ગની મદદ લાવી જાન, ઇશ્વર, ચારિત્ર વપરૂપ મોક્ષમાર્ગનું આરાધન કરવું એ જ આત્મ કલ્યાણનો માર્ગ છે

કુર્વ્ય^૧ જ કાર્ય^૨ ચેષ, સઘ્ય^૩ કુર્વ્ય^૪ મ વિઙ્મ^૫ । એવં^૬
 અકારમો^૭ અપ્પા, એથ તે^૮ પગલ્લિમ્મ^૯ ॥ ૧૩ ॥

શબ્દાર્થ (૧) ક્રિયા કરવાવાળા (૨) બીજા પાસે કરાવવાવાળા (૩) સ્વ (૪) ક્રિયા કરવાવાળા (૫) નથી (૬) વિદ્યમાન (૭) એવા પ્રકારે (૮) ક્રિયા રહિત (૯) આત્મા (૧૦) જે રીતે (૧૧) તે અક્રિયાવાદી (૧૨) મુશ્કેલી કરે છે

ભાવાર્થ— વળી અક્રિયાવાદીનો એક મત છે તે એવી પ્રરૂપણા કરે છે કે આત્મા સ્વયં કોઈ ક્રિયા કરતો નથી. અન્ય પાસે ક્રિયા કરાવતો નથી, એટલે આત્મા સક્રિય છે એમ અકારકવાદી સાંખ્યમતવાળા માને છે આત્મા, અમૂર્ત નિત્ય અને સર્વવ્યાપી હોવાથી અક્રિય માને છે. આવી રીતે તે સાંખ્ય મતવાળા અક્રિયાવાદી ધૂષ્ટતા કરે છે જીવોને ક્રિયા કરતાં જોવા છતાં અને સ્વયં ક્રિયા કરતો હોવા છતાં આત્માને અક્રિય માનવો તે એકાંત અજ્ઞાનતા જ છે. આત્માને પાંચ ભૂતોથી શરીરથી અલિપ્ત માનનાર અક્રિયવાદીનો આવો મત છે.

જે^૧ તે^૨ ડાહણો^૩ એવં, લોણ^૪ તેસિં^૫ કઓ^૬ સિયા ? ।
 તમાઓ^{૧૧} તે^{૧૦} તમં^{૧૨} જન્તિ, મન્દા^{૧૩} આરમ્મ^{૧૪} નિસ્સિઆ^{૧૫} ॥ ૧૪ ॥

શબ્દાર્થ (૧) અક્રિયાવાદી (૨) એ પ્રકારે કરે છે (૩) તેના મત પ્રમાણે (૪) આલોક (૫) કેમ (૬) હોઈ શકે (૭) મૂર્ખ (૮) આરંભમાં (૯) આસક્ત (૧૦) તે અક્રિયાવાદીઓ (૧૧) અજ્ઞાની (૧૨) વિશેષ અજ્ઞાનને (૧૩) પ્રાપ્ત કરે છે

ભાવાર્થ— એ અક્રિયાવાદી લોકો આત્માને અકર્તા-અક્રિય માને છે તો તેના મતે-તેના અભિપ્રાયે ચાર ગતિરૂપ સસાર-લોક કયાંથી હોઈ શકે ? પરંતુ એ મૂર્ખ તથા આરંભમાં આસક્ત પાંચ ઇન્દ્રિયોનાં વિષયોમાં ગૃહ્ણ અનેલા હોઈ સત્ય વસ્તુને નહિ સમજતા અજ્ઞાનમાં જ રહેલા વિશેષ અજ્ઞાન રૂપ અધકારને પ્રાપ્ત કરી ચાર-ગતિ રૂપ સસારમાં પરિભ્રમણ કરતા હુ જી લોગવે છે

સન્તિ^૧ પચ^૨ મહભૂયા^૩, હમમેગેસિ^૪ માહિયા^૫ । આચ-
 છદ્ધો^૬ પુણો^૭ આહુ, આયા^૮ લોગે^૯ ય સાસણ^{૧૦} ॥ ૧૫ ॥

પૌંત્ર સ્વંધે વયંતેગે, બાલા ઉ સ્વળજોહ્ણો । અન્નો
અળન્નો નેવાહુ, હેઝયં ચ અહેઝયં ॥ ૧૭ ॥

શબ્દાર્થ : (૧) પાંચ (૨) સ્કંધ (૩) બતાવે છે (૪) કોષ્ઠએક (૫) અજ્ઞાની (૬) ક્ષણ માત્ર રહેવાવાળા (૭) ભૂતોથી ભિન્ન (૮) અભિન્ન (૯) નથી (૧૦) કહેતા (૧૧) હેતુક (૧૨) અહેતુક

ભાવાર્થ:- કેટલાએક બૌદ્ધ મતવાળા ક્ષણમાત્ર રહેવાવાળા પાંચ સ્કંધ બતાવે છે રૂપ, વેદના, વિજ્ઞાન, સજ્ઞા તથા સસ્કાર આદિ પાંચ સ્કંધથી ભિન્ન કોઈ આત્મા નામનો સ્કંધ આ જગત્માં નથી ભૂતોથી ભિન્ન અથવા અભિન્ન, કારણથી કે વિના કારણે આત્માની ઉત્પત્તિ થતી નથી, આવા પ્રકારનો બૌદ્ધ મતનો એક સપ્રદાય છે અને તે સર્વ પદાર્થોને ક્ષણ અવસ્થાવાળા અને અનિત્યે માને છે જગત્માં આવા પ્રકારના જ્ઞાનના અભાવને કારણે ઘણા જુદી જુદી માન્યતાવાળા દર્શનો રહેલા છે તેઓ પોતાની અજ્ઞાન માન્યતામાં કસાઈ જન્મ મરણરૂપ સંસાર પરિભ્રમણ કરતા થકાં દુઃખોને ભોગવે છે, એમ જાણી આત્માર્થી જીવોએ શ્રી વીતરાગદેવના કથન ઉપર દેહ શ્રદ્ધા રાખી જ્ઞાન, દર્શન, ચારિત્ર, તપરૂપ, ધર્મનું આરાધન કરવા આત્મહિત સાધનમાં જાગૃત રહેવું

પૃથ્વી આઝ તેજ ય, તહા વાઝ ય ઇગઓ । ચત્તારિ
ધાઝળો રૂવં, એવ માહંસુ આવરે ॥ ૧૮ ॥

શબ્દાર્થ (૧) પૃથ્વી (૨) જલ (૩) અગ્નિ (૪) વાયુ (૫) ચાર (૬) ધાતુ (૭) રૂપ છે (૮) એકાકાર થાય ત્યાં જીવ રૂપ સજ્ઞા ઉત્પન્ન થાય છે (૯) તેમ (૧૦) અન્ય બૌદ્ધમતવાળા (૧૦) કહે છે

ભાવાર્થ - પૃથ્વી, જલ, અગ્નિ, વાયુ એ ચારે ધાતુરૂપ છે, એ ચારે પદાર્થો જગતને ધારણ કરે છે તેમ જ પોપણ કરે છે, જેથી

ધાતુ કહેવાય છે આ ચારે ધાતુરૂપ પદાર્થો અચારે એકાકાર થઈ
શરીરરૂપમાં પરિણિત થાય છે ત્યારે તેમાં જીવરૂપ સદા ઉત્પન્ન
થાય છે આ ચાર ધાતુરૂપ પદાર્થોથી બિન્ન કોઈ આત્મા છે નહિ.
આવા પ્રકારનો અન્ય બોદ મતવાદીઓનો એક મત છે, તેઓ
પોતાની આવી જમખૂણું માન્યતામાં આસક્ત હોવાથી તેઓને સત્ત્વ
બ્રાહ્મ પ્રાપ્ત થતો નથી.

અગામા યસન્તા વિ, અરણ્ણા યા વિ પશ્ય યા । હમ
દરિસણ માણ્ણા, સણ્ણ કુલ્ણા વિમુચ્છઈ ॥ ૧૯ ॥

શબ્દાર્થ (૧) ગૃહસ્થાશ્રમમાં (૨) રહેવાવાળા (૩) વનમાં રહેવાવાળા
(૪) પ્રવ્રજ્યા ધારણ કરવાવાળા (૫) જમારા આ (૬) દશનને (૭) અંજલ
કરનારા (૮) સવ (૯) દુઃખોથી (૧) મુક્ત થઈ શકે છે

સાવાર્થ - ગૃહસ્થાશ્રમમાં રહેવાવાળા બહુસ્યો કોઈ,
અથવા વનમાં રહેવાવાળા વાપસ, અથવા પ્રવ્રજ્યા ધારણ કરનારા
પેદા જે કોઈ જમારા દશનને ધારણ કરે તે સર્વ દુઃખોથી મુક્ત
થઈ શકે છે આ પ્રમાણે પાંચમહાભૂતવાદીઓ તથા તન્ત્રીય
તત્ત્વશીલોઓનો મત રહેલ છે

તે ણાવિ સર્વિ ણણા ણ, ન તે ધમ્મવિમો જણા ।
જે તે ઉ ઘાણો દર્ષ, ન તે ઓઈતરાડ્ડકિયા ॥ ૨૦ ॥

તે ણાવિ સર્વિ ણણા ણ, ન તે ધમ્મવિમો જણા ।
જે તે ઉ ઘાણો દર્ષ, ન તે સસાર પારગા ॥ ૨૧ ॥

તે ણાવિ સર્વિ ણણા ણ, ન તે ધમ્મવિમો જણા ।
જે તે ઉ ઘાણો દર્ષ, ન તે ગમ્મસ્સ પારગા ॥ ૨૨ ॥

તે ણાવિ સંધિં ^{૨૮} ણચ્છા ણં, ન તે ધમ્મવિઓ જણા । જે તે ઉ
વાહણો ^{૨૯} એવં, ન તે જમ્મસ્સ પારગા ॥ ૨૩ ॥

તે ણાવિ સંધિં ^{૨૯} ણચ્છા ણં, ન તે ધમ્મવિઓ જણા । જે
તે ઉ વાહણો ^{૩૦} એવં, ન તે દુક્ખંસ્સ પારગા ॥ ૨૪ ॥

તે ણાવિ સંધિં ^{૩૪} ણચ્છા ^{૩૦} ણં, ન તે ધમ્મવિઓ ^{૩૩} જણા ।
જે તે ઉ વાહણો ^{૩૪} એવં ન તે મારસ્સ પારગા ॥ ૨૫ ॥

શબ્દાર્થ (૧) અન્ય દર્શનીઓ (૨) સધિને (૩) જાણુતા (૪) નથી
(૫) ધર્મને (૬) જાણુતા (૭) એ લોકો (૮) અન્ય દર્શનીઓ (૯) અક્ષણવાદનું
સમર્થન કરવાવાળા (૧૦) પૂર્વોક્તરૂપ (૧૧) તેઓ (૧૨) સસારરૂપ ઓધને
સમુદ્રને (૧૩) તરી શક્તા (૧૪) નથી (૧૫) એમ તીર્થ કરદેવે કહેલ છે (૧૬)
સંસારના (૧૭) પારને (૧૮) પામી શક્તા નથી (૧૯) ગર્ભના, (૨૦) જન્મના
(૨૧) દુખના (૨૨) મૃત્યુના (૨૩) પારને પામતા (૨૪) નથી

ભાવાર્થ - પૂર્વોક્ત અન્ય દર્શનીઓ સધિને (જ્ઞાનાવરણી-
યાદિ આઠ કર્મના સ્વરૂપને કર્મ બધન તથા કર્મ ક્ષય કરવાનો
ઉપાય જાણવો તે સધિ કહેવાય) જાણ્યા વિના ક્રિયામાં (પોતાની
માન્યતા અનુસાર) પ્રવૃત્ત રહે છે. તેમ જ અક્ષણવાદ એટલે કોઈ
ક્રિયાના-કર્મના ક્ષણ ભોગવવા પડતા નથી. કારણ કે આ મનુષ્ય
શરીરનો નાશ થતાં આત્માનો નાશ માને છે તેથી મૃત્યુબાદ જીવ
જેવું કોઈ સત્ત્વ રહેતું નથી તેથી પરલોક નથી તેથી ક્રિયાનું ક્ષણ
ભોગવવું પડતું નથી આવા પ્રકારની માન્યતાના દુરાગ્રહથી અન્ય
તીર્થીઓ સમ્યક્ પ્રકારથી ધર્મનો સત્ય નિર્ણય કરવા સમર્થ થતાં
નથી ક્ષમા આદિ દશ પ્રકારના યતિ ધર્મને જાણ્યા વિના જ વાણીથી
મોક્ષની પ્રરૂપણા કરનારા તે અન્યતીર્થીઓ સંસાર રૂપ ઓધના,
સંસારના, ગર્ભના, જન્મના, દુખના, મૃત્યુના પારને પામવા સમર્થ

યતા નથી અને જન્મ મરણ રૂપ સંસાર પરિભ્રમણના ચક્રમાં દુખો લોગવતા યજ્ઞ રહે છે એમ જી તીર્થંકર દેવે કહેલ છે

નાનાયિદ્વાદ્ વુક્સ્માઈ, મણુહોન્તિ પુણો પુણો । સંસાર
જાળપાલંમિ, મન્ચુ જાદિ જરાકુલે ॥ ૨૬ ॥

શબ્દાર્થ (૧) મણુ (૨) પ્રકારના (૩) દુખો (૪) અનુભવ કરતા (૫) વારવાર (૬) સંસાર (૭) ચક્રમાં (૮) અન્યતીર્થ (૯) મૂલ્ય (૧૦) વ્યાધિ (૧૧) જરાવરચાથી (૧૨) જાકુલ.

ભાવાર્થ:- મૂલ્ય વ્યાધિ, વૃદ્ધાવસ્થાથી વ્યાકુળ પરિપૂર્ણ જ્ઞા સંસારરૂપી ચક્રમાં અન્યતીર્થો વારવાર દુખોને લોગવતાં યજ્ઞ પરિભ્રમણ કરતા રહે છે આવા પ્રકારે મિથ્યાત્વ ભાવમાં આવેલ શબ્દવાણા, કેટલાએક પુનર્જન્મને નહિ માનવાવાળા, કેટલાએક પાંચ મહાભૂતોને માનવાવાળા, કેટલાએક ક્ષણિકવાદને માનવાવાળા, કેટલાએક પરલોકને નહિ માનવાવાળા, કેટલાએક સમસ્ત જગત્માં એક જ આત્મા હોવાનું માનવાવાળા, કેટલાએક પૂજવી, ચાણી, અમિ, અને વાસુ જે ઘાસ ખાતુના સંયોગથી શરીરરૂપે પરિવિત્ર થતા છવ સજ્જાની ઉત્પત્તિ હોવાની માનવાવાળા, કેટલાએક પાંચ મહાભૂતો અને છૂટ્ટો અદ્ભુત શાશ્વત નિત્ય માનવાવાળા, કેટલાએક વળી ઈંકાથી હોકની ઉત્પત્તિને માનવાવાળા, કેટલાએક વળી કેવધી, ઈંધરધી, સ્વપ્નધી અને પ્રધાન પુરુષધી હોકની ઉત્પત્તિને માનનાર, જ્ઞા પ્રમાણે જુદી જુદી રીતે માન્યતાવાળા પોતાની માન્યતામાં જદ્દ આસક્ત નહીં, હિંસામા રક્ત રહી, પાંચ ઇન્દ્રિયોના વિષય લોભોમાં આસક્ત જની. આરક્ષ તથા પરિમદ મમત્વમાં આસક્ત રહેલાં કર્મના સ્વરૂપને તથા તેના વિષાદોને નહિ જાણનારા નરક અને તિર્થંકર ગતિઓમાં વારવાર ઉત્પત્ત થઈ અસાત્તારૂપ દુખોને લોગવતાં યજ્ઞ નવા નવા જવાની વૃદ્ધિ કરતાં યજ્ઞ, સંસારભાવની વૃદ્ધિ કરતા યજ્ઞ

જન્મ મરણ રૂપ સંસાર ચક્રમાં પરિભ્રમણ કરે છે એમ જાણી
વીતરાગ દેવતા પ્રરૂપિત માર્ગની શ્રદ્ધા લાવી જ્ઞાન, દર્શન, ચારિત્ર,
તપરૂપ સચમ આરાધનથી સંસાર પરિભ્રમણના હેતુરૂપ આઠ કર્મોનો
ક્ષય કરી મોક્ષના શાશ્વતા મુખો પ્રાપ્ત કરી શકાય છે એમ જાણી
સચમ પાલન કરવા અપ્રમત્ત રહેવા ભગવંતનો ઉપદેશ છે.

૧ ૨ ૩ ૪ ૫ ૬
ઉચ્ચાવયાણિ ગચ્છન્તા, ગર્ભમેસન્તિ ણન્તસો । નાય-
૭ ૮ ૧૦ ૧૧ ૯
પુત્તે મહાવીરે, એવમાહ જિણુત્તમે ॥ ૨૭ ॥

શબ્દાર્થ : (૧) ઉંચી નીચી ગતિઓમાં (૨) ભ્રમણ કરતાં (૩) ગર્ભ-
વાસને (૪) પ્રાપ્ત કરે છે (૫) અનતવાર (૬) જાત (૭) પુત્ર (૮) ભગવાન
મહાવીર (૯) જિનોમાં ઉત્તમ (૧૦) આ પ્રમાણે (૧૧) કહેલ છે

ભાવાર્થ :- જ્ઞાત પુત્ર ભગવત શ્રી મહાવીરસ્વામીએ
ઉપદેશીત કથન કરેલ છે જે અન્ય તીર્થીઓ સર્વે ઉંચી નીચી ગતિ-
ઓમાં ભ્રમણ કરતાં થકા અનતવાર ગર્ભવાસરૂપ જન્મ મરણ કાર્યા
કરશે આ પ્રથમ અધ્યયનના પ્રથમ ઉદ્દેશમાં સ્વસિદ્ધાંત તથા પર-
સિદ્ધાંતની વ્યાખ્યા કરી છે

પ્રથમ ઉદ્દેશો સમાપ્ત.

૧ ૨ ૩ ૪ ૫ ૬ ૭
આઘાયં પુણ એગેસિં, ઉચ્ચન્ના પુહો જિયા । વેદયંતિ
૮ ૯ ૧૧ ૧૦
સુહં દુઃખં, અદુઃવા લુપ્પન્તિ ઠાણઓ ॥ ૧ ॥

શબ્દાર્થ : (૧) કથન (૨) વળી (૩) કેટલાએક (૪) નારકાદિકના-
ભવોમાં ઉત્પન્ન થઈને (૫) પૃથક્ પૃથક્ (૬) જીવો (૭) વેદે છે (૮) સુખ
(૯) દુઃખને આયુષ્ય પૂર્ણ થતા (૧૦) સ્થાન છોડી (૧૧) અન્ય સ્થળે ઉત્પન્ન
થાય છે

ભાવાર્થ:- વળી કેટલાએક નિમત્તવાદીનું જોમ છે કે નર
કારિક ગતિઓમાં જીવો પૃથક્ પૃથક્ ઉત્પન્ન થઈ કેટલી સ્થિતિ સુધી
પૃથક્ પૃથક્ સુખ દુઃખનો અનુભવ કરતાં થકાં રહેલાં છે તે આશુખ્ય
પૂર્વે થતા સ્થાન છોડી અન્ય સ્થળે ઉત્પન્ન થાય છે આ અધિકારથી પણ
મહાભૂતવાદી, માંસ સ્તંભવાદી, તત્ત્વજીવતત્ત્વસીવાદી, આત્મદ્વૈતવાદી,
તથા જીવમતવાદી, આદિ સર્વ મિથ્યા દષ્ટિ મતોનું તેમની માન્યતાનું
સહેજે ખડન થઈ જાય છે કારણ કે જીવ એક જ છે છોડી બીજી
ગતિમાં ઉત્પન્ન થવાનું તથા પૃથક્ પૃથક્ સુખ દુઃખ ભોગવવાનું
નિમત્તવાદી પણ કબુલ કરે છે

નં તં સયં કહં દુઃખં, કમો અણકહં ચ જં । સહં
વા જહં વા દુઃખં, સેહિયં વા અસેહિયં ॥ ૨ ॥

સયં કહં ન અણેહિં, સેહ્યન્તિ પુહો જિયા । સંગહ્યં
તં તદા સેસિં, હહ મેગેસિમાહિયં ॥ ૩ ॥

શબ્દાર્થ (૧) નથી (૨) સ્વયં (૩) જીવ (૪) દુઃખ (૫) ક્યાંથી
(૬) અન્ય (૭) જીવ (૮) સુખ (૯) દુઃખ (૧૦) સિદ્ધિથી (૧૧) અસિદ્ધિથી
(૧૨) સ્વયં (૧૩) જીવ (૧૪) નહિ (૧૫) અન્ય જીવ નહિ (૧૬) જીવો (૧૭)
અલગ અલગ (૧૮) ભોગવે છે સુખ દુઃખ (૧૯) નિમત્તિ જીવ (૨૦) જો નથી
(૨૧) જોમ (૨૨) કેટલાએકનું (૨૩) કહેવું છે

ભાવાર્થ:- જો પાણી સુખ, દુઃખ, અનુભવે છે તથા જો
સ્થાનથી બીજા સ્થાનમાં ઉત્પન્ન થાય છે જો સર્વ દુઃખાદિ સ્વયં જીવ
નથી તેમ જ અન્ય જીવ કે ઈશ્વર જીવ પણ નથી વળી જો સ્વયં જીવ
દુઃખ નથી ભોગવવું પડતું તો અન્ય જીવ તો ક્યાંથી ભોગવવું પડે ?
પુરુષાષ્ટકી કે સ્વભાવિક જીવ સુખ દુઃખ નથી, તરફ જો જીવો સુખ
અનર દુઃખ અલગ અલગ ભોગવે છે એ જાણ નિમત્તિ જીવ ભોગવા

છે એમ કેટલાએક અન્યતીર્થિઓનું કહેવું છે આવી માન્યતા નિયતિવાદીઓની છે વિશેષ ખુલાસો મહારાજ શ્રી જવાહરલાલજી કૃત સૂત્ર કૃતાંગ પાના ૮૬-૮૭ માં બેલુ

^૧ ^૨ ^૩ ^૪ ^૫ ^૬ ^૭
 એવમેયાણિ જંપંતા, બાલા પંડિઅ માણિણો । નિયયા-
^૮ ^૯ ^{૧૦} ^{૧૧}
 નિયયં સંતં, અયાણંતા અબુદ્ધિયા ॥ ૪ ॥

શબ્દાર્થ (૧) એ પ્રમાણે (૨) પૂર્વેકિત કથન (૩) કહેતા થકા (૪) અજ્ઞાતીઓ (૫) પંડિત હોવાનું (૬) માનવાવાળા (૭) નિયત (૮) અનિયત (૯) એકાંત (૧૦) અબુદ્ધિ (૧૧) બુદ્ધિ રહિત

ભાવાર્થ:- પૂર્વેકિત કથનનું નિયતિવાદનું સમર્થન કરવાવાળા નિયતિવાદીઓ પોતે અજ્ઞાની હોવા છતાં પોતાને પંડિત માનનારા જીવોના સુખ દુઃખોને એકાંત નિયતિ કૃત હોવાની પ્રરૂપણા કરે છે. પરંતુ એ બુદ્ધિહીન નિયતિવાદીઓ નિયત તથા અનિયતના સ્વરૂપના અબુદ્ધિ છે- બુદ્ધિતા નથી કોઈ પણ સુખ અગર દુઃખ નિયતિ કૃત હોય જ નહિ, પરંતુ પોતાના પ્રમાદવશથી તેમ જ અજ્ઞાનતાથી બધાએલ કર્મોના ઉદયથી જ શુભાશુભના ઉદય પ્રમાણે સુખ અગર દુઃખની પ્રાપ્તિ હોય છે તે તેઓ બુદ્ધિતા નથી.

^૧ ^૨ ^૩ ^૪ ^૫ ^૬
 એવમેગે ઉ પાસત્થા, તે સુજ્ઞો વિપ્પગમ્મિઆ । એવ
^૭ ^૮ ^{૧૧} ^૯ ^{૧૦}
 ઉવદ્ધિયા સન્તા, ન તે દુક્ખ વિમોક્ખગા ॥ ૫ ॥

શબ્દાર્થ (૧) એ પ્રકારે (૨) કોઈ (૩) પાસ તથા (૪) વારંવાર નિયતિ કૃત સુખ દુઃખ માનવા બનાવવાની (૫) વૃષ્ટતા કરે છે (૬) એ રીતે સ્વમત-અનુસાર ક્રિયામાં (૭) પ્રવૃત થવા (૮) છતાં (૯) દુઃખોથી (૧૦) મુક્ત થઈ શકતા (૧૧) નથી

ભાવાર્થ - નિશ્ચયવાદીઓ, નિશ્ચય જ સુખ દુઃખની ક્રતા છે એમ વારંવાર કૃપ્ત કરે છે અને પોતાના સ્વેચ્છા સિદ્ધાંત અનુસાર પરલોકની ક્રિયામાં ઉદયભવત મવા છતાં દુઃખોથી છુટી શકતા નથી કારણ કે તેઓની સમજણ સત્યમયથી વિપરીત રહેલી છે આરભ છે તે દુઃખની વૃદ્ધિ કરાવનાર છે તેનું તેઓને જ્ઞાન નથી

અવિણો મિંગા અજ્ઞા સન્તા, પરિણામેણ વર્ણિયા ।
અસુકિયાઈ સંકન્તિ, સુકિયાઈ અસંકિણો ॥ ૬ ॥

પરિયાણિઆણિ સંકન્તા, પાસિયાણિ અસંકિણો ।
અન્નાણ મય સવિંગા સપલિતિ સર્હિ તર્હિ ॥ ૭ ॥

શબ્દાર્થ (૧) અજ્ઞ (૨) મૂળ (૩) જે (૪) રહેલા (૫) રક્ષણ (૬) રહિત (૭) શકા દિન સ્થાનમાં (૮) શકા કરે છે (૯) શકાવાળા સ્થાનમાં (૧૦) અસંકિત રહે છે (૧૧) રક્ષણ મુક્ત સ્થાનમાં (૧૨) અમલી શકા રાખે છે (૧૩) પાસલામુક્ત સ્થાનમાં (૧૪) અસંકિત રહે છે (૧૫) અજ્ઞાન (૧૬) અમલી (૧૭) ઉદય પામેલા (૧૮) પાસલામુક્ત સ્થાનમાં (૧૯) નહ રહે છે

ભાવાર્થ - જેમ સમગ્ર મુજલા શકા રહિત સ્થાનમાં અમ કોવાની શકા કરે છે અને અર્થ અમરૂપ શકાવાળા સ્થાનો છે ત્યાં શકા કરતા નથી રક્ષણ રહિત મુગલીમે રક્ષણમુક્ત સ્થાનમાં અમ કોવાનું માને છે અને અમલી શકા રાખે છે અને અર્થ પાસલામુક્ત અમવાળા સ્થાનો છે ત્યાં નિર્ભય મધ રહે છે આવા અજ્ઞાનીઓ અમલી ઉદ્વિગ્ન મુજલાઓ પાસમુક્ત સ્થાનમાં જઈ રહે છે એવી જ રીતે અન્ય વર્ણનીઓ રક્ષણમુક્ત, સ્વાદ્વાદરૂપ, સમાધિમુક્ત ધર્મ જે આત્માને કિતકર છે ત્યાં શકા લાવી તેનાથી દૂર રહે છે અને અન્યમુક્ત દુખના કારણ સમાન આત્માને અકિતકારક એવા

આરંભ અને પરિબ્રહ્મ યુક્ત એકાંતવાદનો આશ્રય લે છે. જે સ સાર પરિબ્રમણને વધારનાર છે.

અહં તં^૧ પવેજ્જ^૨ વજ્જ^૩, અહે^૪ વજ્જંસસ^૫ વા વણ^૬ । મુચ્છેજ્જ^૭
પયપાસાઓ^૮ તં^૯ તુ મંદે^{૧૦} ન^{૧૧} દેહણ^{૧૨} ॥ ૮ ॥

શબ્દાર્થ : (૧) તે મૃગલાઓ (૨) બંધનને (૩) ઉલ્લંઘન કરી શકે (૪) એ બંધન (૫) નીચેથી (૬) છૂટી શકે તેમ છે (૭) પગ બંધન રૂપ પાશથી (૮) છૂટી શકે (૯) તે મૃગલાઓને (૧૦) મૂર્ખાને તે છૂટવાના માર્ગને (૧૧) જાણી કે જોઈ શકતા (૧૨) નથી

ભાવાર્થ :- એ મૃગલાઓ કૂદીને પાસલાને ઉલ્લંઘીને અથવા તે પાસલાના બંધન નીચેથી નીકળી શકે તેમ છે અને પાસ બંધનથી મુક્ત થઈ શકે તેમ હોવા છતાં તે મુર્ખ મૃગલાઓ ભયથી વિહ્વળ થયેલા બંધનથી છૂટવાના માર્ગને દેખી શકતા નથી—જાણતા નથી એ જ પ્રમાણે અન્ય તીર્થિઓ પણ કર્મબંધન રૂપ અને સ સાર પરિબ્રમણ રૂપ આરંભ પરિબ્રહ્મ યુક્ત પોતાના માનેલા ધર્મથી—મતથી જ્ઞાન હીનતાના કારણે છૂટી શકતા નથી અને આત્મકલ્યાણ રૂપ મોક્ષ માર્ગને પ્રાપ્ત કરી શકતા નથી

અહિયંપ્પાઽહિયંપન્નાંણે, વિસમંતેણુવાગણ^૭ । સં^૮ વદ્ધે^૯
પયપાસેણં^{૧૦} તત્થ^{૧૧} વાયં^{૧૨} નિયચ્છહ^{૧૩} ॥ ૯ ॥

શબ્દાર્થ : (૧) અહિત (૨) આત્માવાળા (૩) અહિત (૪) જ્ઞાનવાળા (૫) પાશયુક્ત વિષમ સ્થાનમાં (૬) જઈને (૭) મૃગો (૮) બંધાઈને (૯) પગ (૧૦) બંધન દ્વારા (૧૧) ત્યાં (૧૨) ધાતને (૧૩) પામે છે

ભાવાર્થ - એ મૃગો પોતાનું જ અહિત કરવાવાળા પોતાની અહિત બુદ્ધિના કારણે બંધનયુક્ત વિષમ સ્થાનમાં જતાં ત્યાં પાશથી બંધાઈને મૃત્યુને પ્રાપ્ત થાય છે

બાવાચ^૧ - નિચતવાદીઓ, નિયતિ જ સુખ દુઃખની કતા છે
એમ વારંવાર વૃથતા કરે છે અને પોતાના શ્લેષા સિદ્ધાંત મનુસાર
પરહોક્તની ક્રિયામાં ઉદયમવત થવા છતાં દુઃખોથી છૂટી શકતા નથી
કારણ કે તેઓની સમજણ સત્ત્વથી નિપરીત શ્લેષી છે આરભ
છે તે દુઃખની વૃદ્ધિ કરાવનાર છે તેનું તેઓને જ્ઞાન નથી

જવિણો મિંગા જહા સન્તા, પરિતાણેજ વજિયા ।
અસુકિયાઈ સંકન્તિ, સકિયાઈ અસંકિણો ॥ ૬ ॥

પરિયાણિખાણિ સંકન્તા, પાસિયાણિ અસંકિણો ।
અન્નાણ મય સવિંગા સપલિતિ તર્હિ તર્હિ ॥ ૭ ॥

શબ્દાર્થ (૧) અચળ (૨) ખૂન (૩) ને (૪) શ્લેષા (૫) રક્ષણ
(૬) રહિત (૭) સંકારહિત સ્થાનમાં (૮) શકા કરે છે (૯) શકાવાળા સ્થાનમાં
(૧૦) અચળિત રહે છે (૧૧) રક્ષણ મુક્ત સ્થાનમાં (૧૨) ભયની શકા રાખે
છે (૧૩) પાસથામુક્ત સ્થાનમાં (૧૪) અસંકિત રહે છે (૧૫) અજ્ઞાન (૧૬)
ભયથી (૧૭) ઉદગ પામેલા (૧૮) પાસથામુક્ત સ્થાનમાં (૧૯) નહ રહે છે

બાવાચ^૧ - જેમ અચળ મુગલા શકા રહિત સ્થાનોમાં ભય
દોવાની શકા કરે છે અને જ્યાં ભયરૂપ શકાવાળા સ્થાનો છે ત્યાં
શકા કરવા નથી રક્ષણ રહિત મુગલીયો રક્ષણમુક્ત સ્થાનમાં ભય
દોવાનું માને છે અને ભયની શકા રાખે છે અને જ્યાં પાસથામુક્ત
ભયવાળા સ્થાનો છે ત્યાં નિર્ભય થઈ શકે છે આવા અજ્ઞાનીઓ
ભયથી ઉદિગ મુગલાઓ પાસથામુક્ત સ્થાનમાં જઈ શકે છે એવી જ
રીતે અન્ય હશનીઓ રક્ષણમુક્ત, શ્વાદાકરૂપ, સમાધિમુક્ત, ધર્મ જે
આત્માને હિતકર છે ત્યાં શકા લાવી લેનાથી દૂર રહે છે અને
અનધમુક્ત દુઃખના કારણ સમાન આત્માને અહિતકારક એવા

શબ્દાર્થ : (૧) સર્વાત્મક લોભ (૨) માન અહંકાર (૩) માયા (૪) ક્રોધ (૫) ત્યાગ કરવાથી (૬) કર્મોંશ રહિત થવાય છે (૭) એ અર્થને (૮) મૃગ સમાન અજ્ઞાનીઓ (૯) છોડી દે છે

ભાવાર્થ:- લોભ, માન, માયા, ક્રોધ આદિ કષાયોને છોડવાથી-ત્યાગ કરવાથી જીવ કમ રહિત થાય છે એ અર્થને-ઉપદેશને મૃગ સમાન અજ્ઞાની જીવો છોડી દે છે. સત્ય ઉપદેશને ગ્રહણ કરતા નથી. મોહનીય કર્મના ત્યાગથી સર્વ કર્મનો અભાવ થાય છે. તે અર્થ ગ્રહણ કરતા નથી

જે^૧ એ^૪ં નામિ^૫ જાણંતિ^૬, મિચ્છ^૨ દિદ્ધી^૩ અંજારિયા^૭ । મિગા^૮ વા^૯ પાસવદ્વા^{૧૦} તૈ, ઘાયમેસ્સન્તિ^{૧૧} જન્તસો^{૧૨} ॥ ૧૩ ॥

શબ્દાર્થ : (૧) જે (૨) મિથ્યાદૃષ્ટિ (૩) અનાર્થ પુરુષો (૪) ઉપર કહેલ અર્થને (૫) નથી (૬) જાણતા (૭) મૃગ સમાન (૮) પાશમાં બદ્ધ (૯) અનન્તવાર (૧૦) ધાતને (૧૧) પ્રાપ્ત કરશે

ભાવાર્થ:- જે કોઈ મિથ્યાદૃષ્ટિ અનાર્થો ઉપર કહેલ અર્થને-મોક્ષમાર્ગને જાણતા નથી એ બધા મિથ્યાદૃષ્ટિઓ પોતાની પાસલા રૂપ આરભવાળી ક્રિયાઓમા બદ્ધ રહીને અનન્તવાર ધાતને-મરણને પ્રાપ્ત કરશે આરભ છે એ જ જન્મ મરણરૂપ મસાર પરિબ્રમણના હેતુઓ છે

માહ્ણા^૧ સમણા^૩ એ, સંવે^૪ નાણં^૫ સયં^૬ વણ^૭ । સંવ-
લોમેઽવિ^૯ જે^{૧૦} પાણાં^{૧૪}, ન^{૧૧} તે^{૧૨} જાણંતિ^{૧૩} કિંચણ^{૧૨} ॥ ૧૪ ॥

શબ્દાર્થ (૧) કેટલાએક (૨) બ્રાહ્મણો (૩) શ્રમણો (૪) સર્વ (૫) પોત પોતાનાં (૬) જ્ઞાન (૭) ખતાવે છે (૮) સર્વ લોકમાં (૯) જે (૧૦) પ્રાણીઓ રહેલા છે (૧૧) તેઓને (૧૨) પ્રાય (૧૩) જાણતા (૧૪) નથી

૧ ૨ ૩ ૪ ૫
 એવ તુ સમણા એગે, મિષ્ટવિદિ અણારિઆ ।
 અસકિયાઈ સંકંતિ, સકિયાઈ અસંકિણો ॥ ૧૦ ॥

શબ્દાર્થ (૧) એ પ્રકારે (૨) કેટલાએક (૩) અમલો (૪) મિત્રા દષ્ટિ (૫) અનાથ (૬) સકા રહિત અનુષ્ઠાનોમાં (૭) સકા કરે છે (૮) સકાવાળા અનુષ્ઠાનોમાં (૯) સકા કરતા નથી

સામાર્થ્ય મૂખ મૂળોની માફક કેટલાએક મિત્રાત્વદષ્ટિવાળા અનાથ અમલો આરભ રહિત સકા રહિત સુદર ધર્મ અનુષ્ઠાનોમાં સકા રાખે છે અને બધાં આદમાના અહિતરૂપ, આરભરૂપ એકાંત પક્ષવાળા અનુષ્ઠાનો એ ધર્મ બંધનના કારણરૂપ સકાવાળા છે ત્યાં સકા કરતા નથી અને આરભમાં રક્ત રહે છે

૧ ૨ ૩ ૪ ૫
 ધમ્મ પળ્લવણા જા સા, ત તુ સંકંતિ સૂહગા । આરંભાઈ
 ન સંકંતિ, અવિયસા અકોચિયા ॥ ૧૧ ॥

શબ્દાર્થ : (૧) જે (૨) સત્ત્વ ધર્મની પ્રપચ્છા છે (૩) તેમાં (૪) તે મૂખ (૫) સકા કરે છે (૬) બધાં આરભ છે (૭) ત્યાં સકા (૮) કરતા નથી (૯) અવિવેકી (૧૦) સાક્ષના અભ્યક્ત.

સાવાર્થ્ય:- મૂખ, જાહાની, અવિવેકી શાસ્ત્રજ્ઞાનથી રહિત અન્ન લીધીને બધાં ક્રમા આદિ કથા પ્રકારના સત્ત્વ ધર્મની પ્રપચ્છા છે ત્યાં સકા કરે છે અને પાપના કારણ રૂપ બધાં આરભ છે ત્યાં સકા કરતા નથી.

૧ ૨ ૩ ૪ ૫
 સખ્વપગ વિરુક્તસં, સખ્વં ણૂમ મિહણિયા અપસિઅં
 અકમ્મ સે, પયપટ્ટં મિગે શુણ ॥ ૧૨ ॥

શબ્દાર્થ : (૧) સર્વાત્મક લોભ (૨) માન અહંકાર (૩) માયા (૪) ક્રોધ (૫) ત્યાગ કરવાથી (૬) કર્મશિ રહિત થવાય છે (૭) એ અર્થને (૮) મૃગ સમાન અજ્ઞાનીઓ (૯) છોડી દે છે

ભાવાર્થ:- લોભ, માન, માયા, ક્રોધ આદિ કષાયોને છોડવાથી-ત્યાગ કરવાથી જીવ કમ રહિત થાય છે એ અર્થને-ઉપદેશને મૃગ સમાન અજ્ઞાની જીવો છોડી દે છે. સત્ય ઉપદેશને અહુણુ કરતા નથી મોહનીય કર્મના ત્યાગથી સર્વ કર્મનો અભાવ થાય છે તે અર્થ અહુણુ કરતા નથી

જે^૧ એ^૪ં નામિ^૫ જાણંતિ^૬, મિચ્છ^૨ દિટ્ઠી^૩ અણારિયા^૭ । મિંગા^૮ વા^૯ પાસબદ્ધા^{૧૦} તૈ, ઘાયમેસ્સન્તિ^{૧૧} જન્તસો^{૧૨} ॥ ૧૩ ॥

શબ્દાર્થ : (૧) જે (૨) મિથ્યાદષ્ટિ (૩) અનાર્થ પુરુષો (૪) ઉપર કહેલ અર્થને (૫) નથી (૬) જાણુતા (૭) મૃગ સમાન (૮) પાશર્માં બદ્ધ (૯) અનન્તવાર (૧૦) ધાતને (૧૧) પ્રાપ્ત કરશે

ભાવાર્થ:- જે કોઈ મિથ્યાદષ્ટિ અનાર્થો ઉપર કહેલ અર્થને-મોક્ષમાર્ગને જાણુતા નથી એ બધા મિથ્યાદષ્ટિઓ પોતાની પાસલા રૂપ આરભવાળી ક્રિયાઓમાં બદ્ધ રહીને અનન્તવાર ધાતને-મરણને પ્રાપ્ત કરશે આરભ છે એ જ જન્મ મરણરૂપ સસાર પરિબ્રમણના હેતુઓ છે

માહૃણા^૨ સમણા^૩ એગે^૪, સન્વે^૫ નાણં^૬ સયં^૭ વણ^૮ । સન્વ-
લોગેઽવિ^૯ જે^{૧૦} પાણો^{૧૧}, ન^{૧૨} તે^{૧૩} જાણંતિ^{૧૪} કિંચણ^{૧૫} ॥ ૧૪ ॥

શબ્દાર્થ (૧) કેટલાએક (૨) બ્રાહ્મણો (૩) શ્રમણો (૪) સર્વે (૫) પોત પોતાના (૬) જ્ઞાન (૭) અતાવે છે (૮) સર્વ લોકર્માં (૯) જે (૧૦) બ્રાહ્મણો રહેલા છે (૧૧) તેઓને (૧૨) પ્રાયઃ (૧૩) જાણુતા (૧૪) નથી

સાવાર્થ:- કેટલાએક બ્રાહ્મણો તથા શ્રમણો સર્વે પોત પોતાના જ્ઞાનનું કથન કરે છે બતાવે છે, પરંતુ હોકમા રહેલા સર્વે જીવોને બાણતા નથી (પૃથ્વી આદિ એકેન્દ્રિય વગેરેને જીવ બાણતા નથી) ત્રય તથા સ્થાવરરૂપે જીવો રહેલા છે તે સર્વ જીવોને બાણતા નથી

મિલક્ષ્વ અમિલક્ષ્વસ્સ, જહા હુત્તાણુમાસપ । જં જેઉં
સે વિજાનાતિ, માસિષ્ઠ તડણુમાસપ ॥ ૧૫ ॥

શબ્દાર્થ (૧) એવું પુરુષ (૨) આર્થ પુરુષના (૩) કથનને સાંભળી તેનું (૪) અનુવાદન કરે છે બોલે છે પરંતુ કથનના (૫) હેતુને (૬) બાણતા (૭) નથી (૮) આર્થ પુરુષના બાણતા (૯) અનુવાદન કરનારા છે

સાવાર્થ - જેમ આર્થ પુરુષો કથન કરે છે ઉપદેશ આપે છે એ જ પ્રમાણે એવું પુરુષો કથન તો કરે છે, પરંતુ કથનના હેતુને બાણતા નથી કહત આર્થ પુરુષોએ કરેલ બાણતાનું અનુવાદન કરે છે (પરંતુ તેના અર્થને બાણતા નથી)

एवमभाणिंया नाण, वयन्ता वि सयं सय । निष्छयंरथं
न याणति, मिलक्खुस्व अयोहिंया ॥ १६ ॥

શબ્દાર્થ (૧) એ પ્રકારે (૨) જ્ઞાનહીન બ્રાહ્મણો તથા શ્રમણો (૩) પોતપોતાના (૪) જ્ઞાનનું (૫) કથન કરે છે (૬) નિશ્ચય (૭) અર્થને (૮) નથી (૯) બાણતા (૧૦) પૂર્વોક્ત એવંજની માફક (૧૧) જ્ઞાન રહિત છે

સાવાર્થ - એ પ્રકારે જ્ઞાન રહિત બ્રાહ્મણો તથા શ્રમણો પોતપોતાના જ્ઞાનનું કથન કરે છે, પરંતુ નિશ્ચિત અર્થને બાણતા નથી જાણ આર્થ સાધનાના અનુવાદન કે વાવાળા અથવા જ્ઞાનથી હીન પૂર્વોક્ત એવંજની માફક જાણ રહિત છે

અન્નાગિયાણ વીસંસા, અન્નાગે ન વિનિચ્છહ । અપ્પણો
ય પરં નાલં, કુત્તો અન્નાણુસાસિહં ॥ ૧૭ ॥

શબ્દાર્થઃ (૧) અજ્ઞાનવાદી (૨) વિચાર (૩) અજ્ઞાનવાદ (૪) નિશ્ચય-
કરવામાં (૫) સમર્થ નથી (૬) પોતે પણ (૭) અજ્ઞાનવાદનો નિશ્ચય કરવા
(૮) સમર્થ નથી તો (૯) શિક્ષા-ઉપદેશ દેવામાં (૧૦) અન્યને (૧૧) કયાથી
સમર્થ થાય

ભાવાર્થઃ- અજ્ઞાનવાદીઓ એમ માને છે. જે અજ્ઞાન એ જ
શ્રેષ્ઠ છે, પરંતુ એમ કહેવાવાળા અજ્ઞાનવાદીઓ જો એ પર્યાલોચના-
ત્મક વિચાર કરે છે અથવા પદાર્થનો નિશ્ચય કરવાની ઈચ્છા કરે છે.
પરંતુ નિશ્ચયરૂપથી અજ્ઞાન વિષયમાં સગત થઈ શકતા નથી, સમર્થ
થતા નથી. જ્ઞાન સત્ય છે કે અસત્ય છે તે નિશ્ચયથી નિર્ણય કરી
શકતા નથી ખાલી વાતોમાં અજ્ઞાન શ્રેષ્ઠ છે તેમ કથન કરે છે;
પરંતુ દષ્ટાંતોથી અજ્ઞાન શ્રેષ્ઠ છે. તેમ નિશ્ચય કરી શકતા નથી,
અજ્ઞાનવાદીઓ પોતાને શિક્ષા દેવામાં સમર્થ થતા નથી તો અન્યને
શિક્ષા દેવામાં સમર્થ કયાથી થઈ શકે ? અજ્ઞાન પક્ષનો આશ્રય
લેતા હોઈ અજ્ઞાની જ કહેવાય છે વિશેષ ખુલાસો મ. શ્રી જવાહર-
લાલ કૃત સૂત્ર કૃતાંગ ભા ૧ પાનુ ૧૦૭-૧૦૮ માં છે.

વળે મૂઢે જહાં જન્તૂ, મૂઢે નેયાણુગામિણે । દો વિ ઇ ઇ
અકોવિયા, તિવ્વ સોય નિચ્છહ ॥ ૧૮ ॥

શબ્દાર્થઃ (૧) જેમ (૨) વનમાં (૩) દિશામૂઢ (૪) પ્રાણી (૫) દિશા-
મૂઢ (૬) નેતાની (૭) પાછળ ચાલનાર (૮) બંને (૯) એએ માર્ગને (૧૦)
નહિ જાણનાર (૧૧) તીવ્ર (૧૨) શોકને (૧૩) પ્રાપ્ત થાય છે

ભાવાર્થઃ- જેમ કોઈ જ ગલમાં-અટવીમાં-વનમાં દિશામૂઢ
પ્રાણી અન્ય દિશામૂઢ પ્રાણીની પાછળ પાછળ ચાલનાર બંને

વ્યક્તિઓ તીવ્ર શોકને-દુઃખને પ્રાપ્ત કરે છે કારણ કે બન્ને વ્યક્તિ, માર્ગથી અજ્ઞાન છે જેથી અસહ્ય દુઃખને અથવા ઘોર જગલને પ્રાપ્ત કરે છે એ જ દૃષ્ટાંતથી અજ્ઞાનવાદીઓ પોતે જ અજ્ઞાની હોઈ તેને અનુસરનારાઓ સહાર પરિબ્રમણુષ્ય અટવીમાં જન્મ મરણ કર્યા કરે છે અને દુઃખોને સોજવે છે

અંધો અંધ પદં નેત્રો, દૂર મદ્યાણુગંજ્ઞઃ । આવજ્ઞે
લપ્પદં જન્તુ, અદુષ્ટા પથાણુગામિણ ॥ ૧૯ ॥

શબ્દાર્થ (૧) અંધ અનુબને (૨) માર્ગમાં (૩) લઈ જતા (૪) અંધપુરુષ ન્યાં જવાનું છે ત્યાંથી (૫) દૂર (૬) માર્ગમાં (૭) લઈ જાય છે (૮) ઉપલબ્ધે (૯) તે જગ (૧૦) પ્રાપ્ત કરે છે (૧૧) અથવા (૧૨) અન્ય માર્ગમાં (૧૩) લઈ જાય છે /

સાવાર્થ:- જેમ અધમનુષ્ય માર્ગમાં અન્ય અધ પુરુષને લઈ જતાં માર્ગ જે સ્થળે જવું છે ત્યાંથી દૂર સ્થળમાં લઈ જાય છે અમર ઉપલબ્ધે પ્રાપ્ત થાય છે અથવા તે અન્ય માર્ગમાં વાસ્તવ જાય છે, પરંતુ ન્યાં જવાનું છે ત્યાં પહોંચી શકતા નથી આવ દૃષ્ટાંતે અજ્ઞાનીઓ સહાર પરિબ્રમણુષી છૂટી મોક્ષનાં મુખોને પ્રાપ્ત કરી શકતા નથી

પદમેગે ચિ નિયાગદ્વી, ચમ્મમારાહગા વય । અદુષ્ટા
અહમ્મમાવજ્ઞે, જા તે સમ્યક્કય ચણ ॥ ૨૦ ॥

શબ્દાર્થ (૧) એ પ્રકારે (૨) કેટલાએક (૩) મોક્ષાર્થો કરે છે (૪) મનના આરાધક છત્રે (૫) અમે (૬) પરંતુ (૭) પ્રાપ્ત કરે છે (૮) અધર્મને (૯) સવ પ્રકારથી (૧૦) સરલ માર્ગને (૧૧) તેઓ (૧૨) પ્રાપ્ત કરી શકતા (૧૩) નથી

ભાવાર્થ - આવા પ્રકારથી કોઈ કોઈ મોક્ષાર્થી કહે છે કે અમે ધર્મના આરાધક છીએ; પરંતુ ધર્મ આરાધના તો દૂર રહી પરંતુ અધર્મને પ્રાપ્ત કરે છે, સર્વ પ્રકારે સરલ માર્ગરૂપ સયમને અકુણ્ણ કરી શકતા નથી, ભાવ અંધકારમાં રહેલા આજીવિક આદિ અન્યદર્શનીઓ મોક્ષ તથા સદ્ધર્મને પ્રાપ્ત કરવાની ઇચ્છા કરે છે અને અમે ધર્મના આરાધક છીએ, એમ માની પ્રવળ્યા ધારણ કરે છે, પરંતુ પ્રવળિત બની પશ્ચાત્ પૃથ્વી, જલ તથા વનસ્પતિના વિનાશપૂર્વકની પચનપાચન આદિ ક્રિયાઓમાં પ્રવૃત્ત બની સ્વયં આરંભવાળા અનુષ્ઠાનો કરે છે અને એ પ્રમાણે અન્યને પણ ઉપદેશ આપે છે. તેથી સ્વયં પોતે અને તેઓને અનુસરનારાઓ બન્ને મોક્ષમાર્ગથી ભ્રષ્ટ થાય છે, અથવા મોક્ષની પ્રાપ્તિ તો દૂર રહી, પરંતુ સાવધપ્રવૃત્તિથી અશુભ કર્મને પ્રાપ્ત કરે છે અને ઇષ્ટ અર્થને પ્રાપ્ત કરી શકતા નથી, પરંતુ વિપરીત અનર્થને પ્રાપ્ત કરે છે, આવી રીતે અસત્કર્મનાં અનુષ્ઠાન કરવાવાળા તથા અજ્ઞાનને જ કલ્યાણનું કારણ માનવાવાળા અજ્ઞાનવાદીઓ તથા આજીવિક આદિ અન્યતીર્થીઓ સદ્ધર્મરૂપ સરલમાર્ગ-સયમ માર્ગને પ્રાપ્ત કરી શકતા નથી, પરંતુ સસાર પરિભ્રમણની વૃદ્ધિ કર્યા કરે છે.

૨ ૩ ૪ ૭ ૫ ૬ ૮
 એવમેગે વિચકાહિં, નો અન્નં પજ્જુવાસિયા । અપ્પણો
 ૧૦ ૧૧ ૧
 ય વિચકાહિં, અયમંજૂહિં દુમ્મહં ॥ ૨૧ ॥

શબ્દાર્થ (૧) દુર્બોધિ (૨) એ પ્રકારે (૩) કોઈ (૪) વિતર્કના કારણે (૫) જ્ઞાનવાદીની (૬) સેવા (૭) કરી શકતો નથી (૮) પોતાના (૯) વિતર્કના કારણે (૧૦) અજ્ઞાનવાદને શ્રેષ્ઠ સરલ માર્ગ (૧૧) માને છે

ભાવાર્થ - કોઈ દુર્બોધિ જીવ પૂર્વોક્ત વિકલ્પના કારણે જ્ઞાનવાદીના સરલ માર્ગને અનુસરતો નથી જ્ઞાનીઓની સેવા કરી

ઝઘિતજો તીવ શોકને-દુઃખને પ્રાપ્ત કરે છે કારણ કે બન્ને ઝઘિત, માજંથી અજ્ઞાન છે જેથી અસહ્ય દુઃખને અથવા ઘોર જગલને પ્રાપ્ત કરે છે જો જ દર્દાતથી અજ્ઞાનવાદીજો પોતે જ અજ્ઞાની હોઈ તેને અનુસરનારાજો સસાર પરિબ્રમણરૂપ અટવીમાં જન્મ મરણ કર્યા કરે છે અને દુઃખોને ભોગવે છે

અંધો અંધ પહં નેન્તો, પૂરં મદ્દાણુગચ્છહ । આચજ્જે
ઉપ્પહં જન્તુ, અબુલા પંયાણુગામિપ ॥ ૧૯ ॥

શબ્દાર્થ (૧) અંધ અનુબ્ધને (૨) માજમાં (૩) લઈ જતા (૪) અંધપુરુષ જ્યાં જવાનું છે ત્યાંથી (૫) દૂર (૬) માજમાં (૭) લઈ જાય છે (૮) ઉત્પન્નને (૯) તે જીવ (૧) પ્રાપ્ત કરે છે (૧૧) અથવા (૧૨) અન્ય માજમાં (૧૩) લઈ જાય છે

ભાવાર્થ:- જેમ અધમનુષ્ય માજમાં અન્ય અધ પુરુષને લઈ જતાં ઘડાં જે સ્થળે જવું છે ત્યાંથી દૂર સ્થળમાં લઈ જાય છે અજર ઉત્પન્નને પ્રાપ્ત થાય છે અથવા તો અન્ય માજમાં વ્યથા જાય છે; પરંતુ જ્યાં જવાનું છે ત્યાં પહોંચી શકતા નથી આજ દર્દાતે અજ્ઞાનીજો સસાર પરિબ્રમણથી છૂટી મોક્ષનાં મુખોને પ્રાપ્ત કરી શકતા નથી

પંચમેગે વિ નિયાગહી, ધમ્મમારાહગા ઘપ । અબુલા
અહમ્મમાચજ્જે, ણ તે સમ્વસર્ય ઘપ ॥ ૨૦ ॥

શબ્દાર્થ : (૧) એ પ્રકારે (૨) જેમાએક (૩) મોક્ષાર્થો કહે છે (૪) ધર્મના આરાધક છીએ (૫) અમે (૬) પરંતુ (૭) પ્રાપ્ત કરે છે (૮) અધર્મને (૯) સવ પ્રકારથી (૧) ચરણ માર્ગને (૧૧) તેઓ (૧૨) પ્રાપ્ત કરી શકતા (૧૩) નથી

સ્થાપના અને પરમતનુ ખડન કરવામાં પોતાની વિદ્વતા બતાવે છે એ અન્ય તીર્થીઓ સત્ય સ્વરૂપને નહિ જાણનારા સંસારમાં દંડપણે બંધાયેલા છે.

^૧ અહાવરં ^૨ પુરુષવાયં, ^૩ કિરિયાવાહ ^૪ દરિસણં । ^૫ કમ્મ ચિન્તા-
^૬ પળદ્વાણં, ^૭ સંસારસ્સ પવહૂદ્ધણં ॥ ૨૪ ॥

શબ્દાર્થ . (૧) વળી અન્ય (૨) પૂર્વોક્ત (૩) ક્રિયાવાદીના (૪) દર્શન-મત છે (૫) તેઓ કર્મચિન્તાથી રહિત (૬) સંસારને (૭) વધારનાર

ભાવાર્થ .- વળી બીજા ક્રિયાવાદીઓના મત-દર્શન છે તે એકાંતવાદ હોઈ અજ્ઞાનતાના કારણે કર્મચિન્તાથી રહિત છે, તેઓનો મત-ક્રિયાવાદીઓનો મત છે તે સંસાર પરિભ્રમણને વધારનાર છે પ્રથમ અજ્ઞાનવાદીઓનો મત અજ્ઞાનથી કલ્યાણ પ્રાપ્ત થવાનું માને છે જ્યારે ક્રિયાવાદીઓ ફક્ત જ્ઞાન રહિત ક્રિયાથી જ મોક્ષને માનનારા છે તેઓ કર્મની ચિન્તાથી રહિત હોઈ તથા એકાંતવાદ હોઈ મિથ્યાત્વભાવવાળા હોઈ સંસાર વૃદ્ધિના કરનારા જાણવા.

^૧ જાણં ^૨ કાણ્ણડનાડટ્ટી, ^૩ અબ્બુહો ^૪ જં ^૫ ચ ^૬ હિંસતિ । ^૭ પુદ્ધો
^૮ સંવેયહ ^૯ પેરં, ^{૧૦} અવિચત્તં ^{૧૧} સુ સાવજ્જં ॥ ૨૫ ॥

શબ્દાર્થ (૧) જે પુરુષ જાણુતા થકા મનથી હિંસા કરતા હોય પરંતુ (૨) શરીરથી (૩) ન કરતા હોય (૪) નહિ જાણુતા થકા શરીરથી (૫) હિંસા કરતા હોય તેનું ક્ષણ કેવળ (૬) ભોગવેટા હોય છે (૭) સ્પર્શમાત્ર (૮) સ્પર્ષ ન હોય (૯) સાવજ્ઞકર્મ

ભાવાર્થ - જે કોઈ કેધિત થઈ કોઈ પ્રાણીની મનથી હિંસા કરતા હોય, પરંતુ શરીરથી હિંસા ન કરતા હોય અને જે કદાચ શરીરથી હિંસા કરતા હોય અને મનથી હિંસા ન કરતા હોય તે

શકતો નથી અને પોતાના વિતરકથી અજ્ઞાનવાદ જ સરલ માર્ગ છે, મોક્ષ માર્ગ છે તેમ માને છે અને પોતે જ્ઞાની હોવાનો આગ્રહ રાખી અજ્ઞાનવાદને ઠસ્યાણુનો માર્ગ માની અભિમાનથી જ્ઞાનીના ઉપદેશને શ્રદ્ધા કરી શકતો નથી તેથી મોક્ષમાગથી દૂર રહે છે

एष लकाई साहेन्ता, धम्मधम्मो अकोयिया । वुक्ख ते नाइतुहेन्ति, सउणी पजरं जहा ॥ २२ ॥

શબ્દાર્થ (૧) એ પ્રકારે (૨) તકવ? પોતાના મતથી (૩) સિદ્ધિપત્ને સિદ્ધ કરે છે (૪) ધમ અધર્મના સ્વરૂપને (૫) નહિ બાણુનારા (૬) દુઃખથી મુક્ત (૭) જઈ શકતા નથી (૮) પક્ષી (૯) પાંજરાને તોડી છૂટી શકતા નથી (૧૦) જેમ (૧૧) અજ્ઞાનવાદીઓ.

ભાવાર્થ - પૂર્વોક્ત પ્રકારે પોતાના મતથી મોક્ષપદ સિદ્ધ કરનારા ધર્મ તથા અધર્મના સ્વરૂપને નહિ બાણુનારા અજ્ઞાનવાદીઓ ધર્મ અધર્મને તોડી શકતા નથી જેમ પાંજરામાં રહેલ પક્ષી પાંજરાને તોડી શકતા નથી એ જ રીતે અજ્ઞાનવાદીઓ ધર્મ તથા પાપના વિપાકોને બાણુતા નહિ હોવાથી સમારૂપી પાંજરામાંથી મુક્ત થવા સમર્થ થતા નથી

सयं सय पमसंता, गरहन्ता परं धय जै उ तस्य यिउस्मेन्ति समार ते धिउस्सिग्ग ॥ २३ ॥

શબ્દાર્થ (૧) પોતપોતાના (૨) મનની પ્રશ્ન સા કરતા અને (૩) પરના (૪) પ્રત્યમનની (૫) નિન્દા કરતા (૬) અન્યનીર્થીઓ (૭) પોતાના મનની રચાપના અને પરમનુ અ જ કરનાર અન્યનીર્થીઓ (૮) પોતાની વિદ્વતા પ્રગટ કરે છે (૯) તમારમાં (૧૦) અતિ દરપણે બંધાયેલ છે

ભાવાર્થ - પોત પોતાના મતની પ્રશ્ન સા અને અન્યના મનની પ્રરૂપણના નિન્દા કરનારા અન્યનીર્થીઓ પોતાના મતની

પાપના અને પરમતનુ ખડન કરવામાં પોતાની વિક્ષતા ખતાવે છે
અન્ય તીર્થીઓ સત્ય સ્વરૂપને નહિ જાણનારા સંસારમાં દૃઢપણે
બંધાયેલા છે.

^૧ અહાવરં ^૨ પુરસ્સ્વાયં, ^૩ કિરિયાવાહ દરિસંગં । ^૪ કમ્ય ચિન્તા-
^૬ નદ્વાણં, ^૭ સંસારસ્સ પવહ્નં ॥ ૨૪ ॥

શબ્દાર્થ (૧) વળી અન્ય (૨) પૂર્વોક્ત (૩) ક્રિયાવાદીના (૪)
દર્શન-મત છે (૫) તેઓ કર્મચિન્તાથી રહિત (૬) સંસારને (૭) વધારનાર

ભાવાર્થ:- વળી ખીજ ક્રિયાવાદીઓના મત-દર્શન છે. તે
એકાંતવાદ હોઈ અજ્ઞાનતાના કારણે કર્મચિન્તાથી રહિત છે, તેઓનો
મત-ક્રિયાવાદીઓનો મત છે તે સંસાર પરિભ્રમણને વધારનાર છે
પ્રથમ અજ્ઞાનવાદીઓનો મત અજ્ઞાનથી કલ્યાણ પ્રાપ્ત થવાનું માને
છે જ્યારે ક્રિયાવાદીઓ ફક્ત જ્ઞાન રહિત ક્રિયાથી જ મોક્ષને માન-
નારા છે તેઓ કર્મની ચિન્તાથી રહિત હોઈ તથા એકાંતવાદ હોઈ
મિથ્યાત્વભાવવાળા હોઈ સંસાર વૃદ્ધિના કરનારા જાણવા

^૧ જાણં ^૨ કાણડગાડદ્વી, ^૩ અબુહો જં ^૪ ચ ^૫ હિંસતિ । ^૭ પુટો
^૬ સંવેયહ પરં, ^૮ અવિચત્તં ^૯ શ્વ સાવજ્જં ॥ ૨૫ ॥

શબ્દાર્થ . (૧) જે પુરુષ જાણતા થકા મનથી હિંસા કરતા હોય
પરંતુ (૨) શરીરથી (૩) ન કરતા હોય (૪) નહિ જાણતા થકા શરીરથી
(૫) હિંસા કરતા હોય તેનું રૂપ કેવળ (૬) ભોગવટો હોય છે (૭) સ્પર્શમાત્ર
(૮) સ્પર્શ ન હોય (૯) સાવચકર્મ

ભાવાર્થ - જે કોઈ ક્રોધિત થઈ કોઈ પ્રાણીની મનથી હિંસા
કરતા હોય, પરંતુ શરીરથી હિંસા ન કરતા હોય અને જે કદાચ
શરીરથી હિંસા કરતા હોય અને મનથી હિંસા ન કરતા હોય તે

કેવળ સ્પર્શમાત્ર કર્મભંધનના કળનો અનુભવ—લોગવટો હોય છે
કારણ જન્મે પ્રકારથી કર્મભંધ સ્પષ્ટ થતો નથી આવા પ્રકારનું
ક્રિયાવાદીઓનું અજ્ઞાન જન્મ હર્શન છે

સંતિમે સઠ આયાણા, જેહિં કીરહ પાવગ ।

અભિક્ષ્માય પેસાય, મણસા અણુજાણિયા ॥ ૨૬ ॥

શબ્દાર્થ (૧) એ ત્રણ (૨) કર્મભંધના (૩) કારણ છે (૪) જેના
વડે (૫) કરાય છે (૬) પાપકર્મ (૭) સ્વયં બાકમણુ કરે અથવા (૮) કોઈ
પ્રાણીને મારવા માટે નોકર આદિને મોકલે (૯) મનથી (૧૦) અનુચિત બાપે.

ભાવાર્થ—ત્રણ કારણથી કર્મભંધન થાય છે તે ત્રણ
કારણો એ છે જે સ્વયં પ્રાણીને મારવા બાકમણુ કરે અથવા નોકર
આદિને મોકલી પ્રાણીની ઘાત કરાવે, અથવા પ્રાણીની ઘાત કરનારને
અનુમોદન આપે તો કર્મભંધન થાય છે આ પ્રમાણે આરબથી
કર્મભંધન થાય છે એમ સૂત્રકારે અન્વતીથી જોને કર્મભંધનની
વિગત બતાવેલ છે અન્વતીથી જોના મતનો નિરેલ કરે છે

પતે હ સઠ આયાણા, જેહિં કીરહ પાવગ ।

માવલિસોફીર, નિઠવાળમભિગણઈ ॥ ૨૭ ॥

શબ્દાર્થ (૧) એ (૨) ત્રણ (૩) કર્મભંધના કારણ છે (૪) જેના
વડે (૫) પાપકર્મ (૬) કરાય છે (૭) એ પ્રકારે (૮) સાવની વિશુદ્ધિથી (૯)
મોક્ષને (૧૦) પ્રાપ્ત કરે છે

ભાવાર્થ—પૂર્વોક્ત એ ત્રણ કારણથી દિંસા થાય છે, એવો
જિનમત છે; પરંતુ ક્રિયાવાદીઓ આર પ્રકારથી થતી દિંસા અલ્પજ્ઞા
અસ્પષ્ટ માને ॥

- ૧ કાયાથી હિંસા કરે; પરંતુ મનથી નહિ
૨. મનથી હિંસા કરે, પરંતુ કાયાથી નહિ.
- ૩ ઇર્ષ્યા પથિક જતાં આવતાં થતી હિંસા
૪. સ્વપ્નાન્તિક- સ્વપ્નમાં હિંસા કરી હોય

આ રીતે ચાર પ્રકારથી થતી હિંસાનું ક્ષણ-વિપાક ક્ષણ જીવને સ્પર્શમાત્ર લોગવવું પડે, એટલે હિંસા કરતાં ભાવની વિશુદ્ધિ હોય અને તે પ્રાણી ઉપર દ્રેષ ન કરે અને ઉપર મુજબ હિંસા થતી હોય તો પણ મોક્ષની પ્રાપ્તિ હોવાનું ક્રિયાવાદીઓ ખતાવે છે જેના ઉપર દૃષ્ટાંત નીચે મુજબ આપે છે

^૩ પુત્ર ^૨ પિતા ^૪ સમારબ્ધ અહારેજ્ઞ ^૧ અસંજણ ^૬ । મુંજમાણો
ય મેહાવી, કમ્મુણા નોવલિપ્પહ ॥ ૨૮ ॥

શબ્દાર્થ (૧) કોઈ ગૃહસ્થ (૨) પિતા (૩) પુત્રને (૪) મારીને (૫) આહાર કરે (૬) ખાતા થકા દેખરહિત હોય તો (૭) કર્મથી (૮) લેપાય નહીં (૯) મેહાવી

ભાવાર્થ- કોઈ વિપત્તિ સમયે કોઈ ગૃહસ્થ પિતા પોતાના પુત્રને મારીને તેનું માંસ દ્રેષ રહિત ખાતા થકા કર્મથી લેપાય નહિ, એવી જ રીતે સાધુઓ પણ રાગદ્રેષ રહિત જીવ હિંસા કરતા અગર માંસ ખાતા થકા કર્મથી વિમ્મ થતા નથી કારણ કે પુત્ર ઉપર દ્રેષ નથી. અહીં પુત્રને માત્ર પિતા માંસનું બક્ષણ દ્રેષ વિના કરે તો કર્મથી લેપાય નહિ એ કથન તદ્દન અસત્ય છે જીવઘાત સમયે પોતાને પોતાના દેહ ઉપરનો રાગ છે અને મૃત્યુ પામનાર હું બે વેકે છે તે વૈરણધનું કારણ છે જેથી તેઓનું કથન તદ્દન અસત્ય છે ઉપરોક્ત માન્યતા ક્રિયાવાદીઓની અજ્ઞાનથી ભરેલી હોઈ, બ્રમણથી હિંસા કરતા છતાં મોક્ષની પ્રાપ્તિને માને છે હવે સૂત્રકાર ક્રિયાવાદીની માન્યતાનું ખડન નીચે મુજબ કરે છે.

મળસા જે પરસ્મતિ, ચિત્ત તેમિં જે ચિત્ત્વહ । ઝળવન્ત્
મત્તહં તેસિં, જે તે સચુદ ચારિણો ॥ ૨૯ ॥

શબ્દાર્થ (૧) જે ક્રોધ મનથી (૨) ક્રોધ પ્રાણી ઉપર દ્રેષ કરતો
ક્રોધ (૩) તેનું (૪) ચિત્ત (૫) નિમળ ક્રોધ નહિ તેને કમનૌ (૬) ઉપમય ન
ક્રોધ તે કહેવું (૭) મિથ્યા છે (૮) તેઓ (૯) સંવર સાથે (૧) વિચરનારા નથી.

ભાવાર્થ - જે ક્રોધ મનથી ક્રોધ પ્રાણી ઉપર દ્રેષ કરતો
ક્રોધ તેઓનું ચિત્ત નિર્મળ ક્રોધ શકે નહિ. મનથી દ્રેષ કરનારને જો
કાયાથી હિંસા ન કરે તો પાપલાભે નહિ આવા પ્રકારનું ક્રિયાવાદીનું
કથન મિથ્યા રહેલ છે કારણ કે તે ક્રિયાવાદીઓ સુયમ સહિત
વિચરવાવાળા નથી જે ક્રોધ મનુષ્ય આદિ પ્રાણીનો વધ કરવા તૈયાર
થાય તેઓનું ચિત્ત નિર્મળ ક્રોધ જ નહિ મનના સ્વકંપ વિના
કાયા કે વચન વ્યાપાર સગી જીવોને ક્રોધ શકે નહિ, જેથી
ક્રિયાવાદીઓનું કથન તદ્દન અસત્ય રહેલ, છે સસાર વૃદ્ધિનું કારણ
છે જીવોના પરિણામ કલુષિન થયા વિના જીવોની યાત્રા યથ શકે નહિ.

ઈયેયાહિ ય વિદ્વોર્હિ, સાંપાગારયનિસ્તિયા । સરેણતિ
મર્મમાણા સેવંતિ પ્રાર્થગં જળા ॥ ૩૦ ॥

શબ્દાર્થ (૧) પૂર્વોક્તએ (૨) ઇશનોના કારણે (૩) સુખભોજ તથા
માન બ્રાહ્મર્મા (૪) આસક્ત (૫) પોતાને ઇચ્છુરૂપ (૬) માનના થકા (૭) સેવન
કરે છે (૮) પાપનું (૯) જન્ય સ્ત્રીઓ પોતાના સ્થનને

ભાવાર્થ :- પૂર્વોક્ત અન્યદશનીઓ, પોત પોતાનાં ઇશનોને
આશયી સુખભોજ તથા માન બ્રાહ્મર્મા આસક્ત રહેતા થકા પોતાના
ઇશનને પોતાના શક્ત સમજીને પાપકર્મનું સેવન કરતા રહે છે અને
જેવા પ્રકારના બોજન પ્રાપ્ત થાય તેવા આધાકર્મી આદિ દોષવાળા
બોજનને પણ ખાઈ છે તેમ જ પોતાના ઇશનને સસારથી ઉદ્ધાર
કરનાર માને છે આવા પ્રકારના એકાંતવાદીઓના વ્યવહાર તે
બધા અસત્ય અને સસાર વૃદ્ધિના કારણ સમજવા

જ^૧હા અ^૩સ્સાવિ^૪ર્ણિ^૨ ના^૫વં જા^૬હઅંધો દુ^૬ઃખિયા । હ^૬ચ્છર્દિ^૬
પાર^૭માગ^૮ન્તુ^૮ અન્તરા ય વિસી^૯યર્દિ ॥ ૩૧ ॥

શબ્દાર્થ : (૧) જેમ (૨) જન્માંધ પુરુષ (૩) છિદ્રવાળી (૪) નાવમાં (૫) જેસી (૬) ઇચ્છા કરે (૭) સામે પાર જવાની (૮) પરંતુ મધ્યમાં જ (૯) ડૂબી જાય છે.

ભાવાર્થ:- જેમ જન્માંધપુરુષ જે નાવ છિદ્રવાળી હોય જેમાં પાણી આવતું હોય તેવી નાવમાં જેસી સામા કાંઠે જવાની ઇચ્છા કરે છે. પરંતુ છિદ્રવાળી નાવ હોવાથી તે જન્માંધ પુરુષ પારને નહિ પામતા મધ્યમાં જ ડૂબી જાય છે અને મૃત્યુને પામે છે. એ જ રીતે જે આરભ પરિબ્રહ્મવાળાં દર્શનો છે તે સંસારના પારને પામી શકતા નથી; પરંતુ સંસાર પરિબ્રમણ્યુષ જન્મ મરણ કરતા થકાં દુઃખો ભોગવે છે.

एवं तु समंणा एगे, मिच्छ-दिद्वी अणारिंया । संसार-
पार-कंखी ते, संसारं अणुपरिचद्वन्ति ॥ ३२

શબ્દાર્થ : (૧) એ પ્રકારે (૨) કેટલાએક (૩) મિથ્યાદષ્ટિ (૪) અનાયો (૫) શ્રમણો (૬) સંસારને પાર (૭) પામવાની ઇચ્છાવાળા (૮) સંસારમાં (૯) પરિબ્રમણ્યુ કર્યા કરે છે

ભાવાર્થ - આવા પ્રકારે કેટલાએક મિથ્યાદષ્ટિ અનાયો શ્રમણો-સાધુઓ સંસારથી મુક્ત થવાની ઇચ્છાવાળા હોવા છતાં સત્યમાર્ગ પ્રાપ્ત નહિ થવાથી, પોતાની માન્યતાવાળા આરંભથી પણ મોક્ષ પ્રાપ્તિને માનવાવાળા હોવાથી, આરભ અને પરિબ્રહ્મ આસક્ત હોવાથી છિદ્રવાળી નાવમાં જેસી પાર પામવાવાળાની ઇચ્છાવાળાની માફક સંસારના પારને નહિ પામતા સંસારમાં જન્મ મરણ્યુષ પરિબ્રમણ્યુ કર્યા કરે છે

બીજો ઉદ્દેશો સમાપ્ત

મળાંસા ઊં પડસસતિ, ચિસ તેમિં ણ ચિજ્જહ । અણચંજ્જ
મત્તહં તેસિં, ણ તે સયુદ્ધ ચારિણો ॥ ૨૯ ॥

શબ્દાર્થ (૧) જે કોઈ મનથી (૨) કોઈ પ્રાણી ઉપર દેવ કરતો
હોય (૩) તેનું (૪) ચિત્ત (૫) નિમળ હોય નહિ તેને કમનિ (૬) ઉપચ્ચ ન
હોય તે કહેવું (૭) મિથ્યા છે (૮) તેઓ (૯) સંવર સાથે (૧) વિચરનારા નથી.

ભાવાર્થ - જે કોઈ મનથી કોઈ પ્રાણી ઉપર દેવ કરતો
હોય તેઓનું ચિત્ત નિર્મળ હોઈ શકે નહિ. મનથી દેવ કરનારને જો
કાયાથી હિંસા ન કરે તો પાપ લાગે નહિ આવા પ્રકારનું ક્રિયાવાદીનું
કથન મિથ્યા રહેલ છે કારણ કે તે ક્રિયાવાદીઓ સયમ સહિત
વિચરવાવાળા નથી જે કોઈ મનુષ્ય આદિ પ્રાણીનો વધ કરવા તૈયાર
થાય તેઓનું ચિત્ત નિર્મલ હોય જ નહિ. મનના સંકર્ષ વિના
કાયા કે વચન વ્યાપાર સગીં લેવાને કોઈ શકે નહિ, જેથી
ક્રિયાવાદીઓનું કથન તદ્દન અસત્ય રહેલ, છે સસાર વૃદ્ધિનું કારણ
છે લેવાના પ્રવિણામ કલુષિત થયા વિના લેવાની યાત્ર થઈ શકે નહિ

इयेपाहि य विद्दीहि, सांयागारचनिस्मिंया । सरणंति
मर्ममाणा सेचंति प्रार्थयं जणा ॥ ३० ॥

શબ્દાર્થ (૧) પૂર્વાક્તએ (૨) ઇશનીના કારણે (૩) સુખભોજ તથા
માન બહાઈમાં (૪) આસક્ત (૫) પોતાને ઇચ્છુરૂપ (૬) માનતા થઈ (૭) સેવન
કરે છે (૮) પાપનું (૯) અન્ય ઇશનીઓ પોતાના ઇશનને

ભાવાર્થ - પૂર્વાક્ત અન્યકશનીઓ પોત પોતાના ઇશનને
આશથી સુખભોજ તથા માન બહાઈમાં આસક્ત રહેતા થઈ પોતાના
ઇશનને પોતાના રક્ષક સમજીને પાપકર્મનું મેવન કરતા રહે છે અને
જેવા પ્રકારના બોજન પ્રાપ્ત થાય તેવા આધારથી આદિ દોષવાળા
બોજનને પણ ખાય છે તેમ જ પોતાના ઇશનને સસારથી ઉદ્ધાર
કરનાર માને છે આવા પ્રકારના બોજનવાદીઓના બ્યવહાર છે તે
બધા અસત્ય અને સસાર વૃદ્ધિના કારણ સુખજવા

ભાવાર્થ:- આધાકર્મી આહારના દોષોને નહિ જાણનારા સંસાર સ્વરૂપને નહિ જાણનાર તથા આઠ પ્રકારના કર્મના જ્ઞાનમાં અનિયુક્ત આધાકર્મી આહારના સેવન કરનારા, વૈશાલિક મત્સ્યની જેમ દુઃખને પામે છે (સમુદ્રની ભરતીની સાથે જલના પ્રભાવથી તણાઈ સૂકા અગર લીલા સ્થાનમાં વૈશાલિક નામે મત્સ્ય આવી પડે છે અને તે વિશાલ જાતિવાળી માછલી પાણી ઘટી જવાથી ત્યાથી પાછી સમુદ્રના પાણીમાં જઈ શકતી નથી અને ત્યાં માંસના અર્થી ઢક અને કંક આદિ પક્ષીઓ દ્વારા તે મત્સ્ય દુઃખી થઈ મૃત્યુને પામે છે અને સંસારમાં જન્મ મરણરૂપ પરિબ્રમણ કરે છે એટલે જીવધાતુ-આરભ એ જ સંસાર પરિબ્રમણરૂપ જન્મ મરણના હેતુ છે. એમ જાણી આત્માર્થી-ઓએ આરંભથી મુક્ત થવા ઉપયોગવત રહેવા જરૂર જાણવી અને શ્રમણવર્ગે નિર્દોષ આહાર ગ્રહણ કરવા ઉપયોગવત રહેવું એ સાચા સાધકનો આચાર છે

एवं तु समणा एगे, वट्टमाण-सुहेसिणो । यच्छा
वेसालिया चैव, घातमेस्सन्ति णंतसो ॥ ४ ॥

શબ્દાર્થ (૧) એ પ્રકારે (૨) વર્તમાનસુખની (૩) પ્રજ્ઞાવાળા (૪) કોષ (૫) શ્રમણ (૬) વૈશાલિક (૭) મૃત્યુની (૮) સમાન (૯) અનન્તવાર (૧૦) ધાતને (૧૧) પ્રાપ્ત કરશે

જે કિંચિ ઉ પૂર્વકં, સંહી માંગતુ મીદિય । સંહસ્ત
તરિય સુજે, દુષપલ્લ ચેષ સેયહ ॥ ૧ ॥

શબ્દાર્થ (૧) જો આદાર (૨) ચોડા પલ (૩) આધાર્મિકજીવી
મિશ્રિત દોષ (૪) અદાવાન પુગ્ગે (૫) આવનાર મુનિઓ માટે (૬) બનાવેલ
આદારને (૭) દબાર ધરના અતરે (૮) આપ તો એ સાધુ ગૃહસ્થ તથા સાધુ
(૯) જન્મે પમના (૧) સેવનાર જાળવા

શાવાર્થ:- જો આદાર, આધાર્મિક આદારના એક કણમી
પલ મિશ્રિત-અપવિત્ર દોષ અદાવાન ગૃહસ્થે આવનાર મુનિ માટે
બનાવેલ દોષ, એવા આદારને મુનિ એક દબાર ધરના અતરે બાદ
પલ એવન કરે-આપ, તો તે મુનિ, સાધુ તથા ગૃહસ્થ જન્મે પમના
એવન કરનાર ગણાય, એટલે જે કોઈ ગૃહસ્થે મુનિને માટે (ઉદ્દેશી)
બનાવેલ આદાર કયો દોષ તે આદાર સાધુ અપલ ન કરે. એટલે તે આદાર
એક દબાર ધર ઊંચી ન્યાં પોતાના સ્વજનો દોષ ત્યાં તે આદારને
તે ગૃહસ્થ મોકલાયે ને કરાય તે સાધુ કરતા કરતા ત્યાં મથા દોષ
તો પલ તે આદાર સાધુજીને કમ્પી ગાંઠે નહિ ઊઠાં તેવા પ્રમાણે
આદાર અદલ કરે તો તે સાધુ આધાર્મિક જાદ ધાય ને સસાર
ખરિજમલ કરે.

તમેષ અગિગાંતા, વિમમસિ ગજોગિંગા । મચ્છા
વેમાગિંગા ચેષ, ઉદગમં વિગાગમે ॥ ૨ ॥

ઉ ગમ્મ તમાયણ, મુપ્પસિ પામમેન્નિ ૩ । દિવ્વદિ ન
વંદિ ન, મામિગમ્પદિ ત મૂહી ॥ ૩ ॥

ભાવાર્થ - આધાકર્મી આહારના દોષોને નહિ જાણનારા સંસાર સ્વરૂપને નહિ જાણનાર તથા આઠ પ્રકારના કર્મના જ્ઞાનમાં અનિયુક્ત આધાકર્મી આહારના સેવન કરનારા, વૈશાલિક મત્સ્યની જેમ હુખને પામે છે (સમુદ્રની ભરતીની સાથે જલના પ્રભાવથી તણાઈ સૂકા અગર લીલા સ્થાનમાં વૈશાલિક નામે મત્સ્ય આવી પડે છે અને તે વિશાલ જાતિવાળી માછલી પાણી ઘટી જવાથી ત્યાંથી પાછી સમુદ્રના પાણીમાં જઈ શકતી નથી અને ત્યાં માંસના અર્થી ઢક અને કંક આદિ પક્ષીઓ દ્વારા તે મત્સ્ય હુખી થઈ મૃત્યુને પામે છે અને સંસારમાં જન્મ મરણરૂપ પરિભ્રમણ કરે છે એટલે જીવધાત-આરભ એ જ સંસાર પરિભ્રમણરૂપ જન્મ મરણના હેતુ છે. એમ જાણી આત્માર્થીઓએ આરભથી મુક્ત થવા ઉપયોગવત રહેવા જરૂર જાણવી અને શ્રમણવર્ગે નિર્દોષ આહાર ગ્રહણ કરવા ઉપયોગવત રહેવું એ સાચા સાધકનો આચાર છે.

एवं तु समणा एगे, वट्टमाण-सुहेसिणो । पञ्चला
वेसालिया चैव, घातमेस्सन्ति णंतसो ॥ ४ ॥

શબ્દાર્થ (૧) એ પ્રકારે (૨) વર્તમાનસુખની (૩) ધર્મગ્રાવાળા (૪) કોષ્ટ (૫) શ્રમશુ (૬) વૈશાલિક (૭) મત્સ્યની (૮) સમાન (૯) અનન્તવાર (૧૦) ધાતને (૧૧) પ્રાપ્ત કરશે

ભાવાર્થ:- પૂર્વોક્ત પ્રકારે વર્તમાન વિવચ સુખની ઇચ્છા વાળા કોઈ અમણ વૈશાલિક મત્સ્યની સમાન અનન્તવાર ઘાત-મૃત્યુને પ્રાપ્ત કરશે એટલે વર્તમાન ઇન્દ્રિયસુખની ઇચ્છાવાળાની આ પ્રકારની સ્થિતિ બળી આત્માથી^૧ છવોળે આરભ પરિબ્રહ્મી મુક્ત થવા ઉપયોગી રહેવું તે આત્માના મેવનું કારણ છે વિષયો છે તે આરભ હપ જ છે તે સચાર પરિબ્રમનું કારણ છે

ઈળમમં તુ અણાળં, રૂમેગેસિમાહિર્ય । દેવેન્તસે અપ
લોપ, વન્મઠસે રૂ આચરે ॥ ૫ ॥

શબ્દાર્થ (૧) વળી (૨) બીજા પ્રકારનું (૩) અપાન (૪) કાષ્ટને (૫) કહેલ છે જે (૬) આલોકમાં (૭) કોઈ દેવ દ્વારા ઉત્પન્ન કરેલ છે વળી (૮) આલોક બ્રહ્માને ઉત્પન્ન કરેલ છે (૯) અન્યનું કહેવું એમ છે જે

ભાવાર્થ:- પૂર્વોક્ત અજ્ઞાન સિવાય બીજું અજ્ઞાન એ છે કે અન્યતીથી કોઈ કહે છે કે આ લોક કોઈ દેવોએ ઉત્પન્ન કરેલ છે, વળી કોઈ અન્ય એમ કહે છે કે આ લોક બ્રહ્માએ ઉત્પન્ન કરેલ છે આવા પ્રકારના અજ્ઞાનીઓના મતા અભિપ્રાયો જુદા જુદા અજ્ઞાનથી ભરેલા રહેલા છે વિશેષ નિગત શ્રી જવાહરલાલજી મ. વાળા સૂત્રમાં પ્રથમ ભાગ પાના ૧૭૮ માં એક લેવું

ઈમરેળ વહે લોપ, પદાળાહ તદાચરે । જોવા જીવ સમા
ઉત્તે, સુદ દુષણસમન્નિપ ॥ ૬ ॥

શબ્દાર્થ (૧) જીવ અજ્ઞાતી મુક્ત (૨) સુખદુઃખ સંકિત (૩) આલોક (૪) અપરિપૂર્ણ છે (૫) અન્ય કદ છે ૭ પ્રમાણાદિનું છે

ભાવાર્થ :- ઇશ્વરવાદીઓ કહે છે જે આ લોક જીવ, અજીવ, સુખ, દુઃખ, યુક્ત ઇશ્વરકૃત છે સાખ્યવાદીઓ કહે છે કે આ લોક પ્રધાનાદિકૃત છે એટલે કેટલાક અન્યતીર્થીઓ જગતના તથા સુખદુઃખના કર્તા ઇશ્વરને માને છે. (આવી રીતે એકાંતવાદીઓના જુદા જુદા અભિપ્રાયો નિશ્ચય રહિત છે)

સયંમુળા કહે લોણ, હૃદ વૃત્તં મહેસિણા । મારેણ સંયુયા માયા, તેણ લોણ અસાસણ ॥ ૭ ॥

શબ્દાર્થ . (૧) સ્વયંભૂએ (૨) લોકને (૩) ખનાવેલ છે (૪) એમ (૫) મહર્ષિ (૬) કહે છે (૭) યમરાજે (૮) માયા (૯) રચેલ છે (૧૦) એ કારણે (૧૧) અનિત્ય છે (૧૨) લોક

ભાવાર્થ - કેાઇ અન્યતીર્થીઓ કહે છે કે સ્વયંભૂ-વિષ્ણુએ આ જગતની રચના કરી છે એમ અમારા મહર્ષિ કહે છે, યમરાજે માયા રચી છે, પુનઃ કહે છે કે સ્વયંભૂએ લોકને ઉત્પન્ન કર્યા બાદ અત્યન્ત ભારના ભયથી જગતને મારનાર યમરાજને ખનાવ્યા અને યમરાજે માયા રચી એ માયાથી લોકો મરે છે, આવા પ્રકારના સિદ્ધાંતો, મનો કલ્પીત (ઘડત) રચી લોકને અશાશ્વત માને છે, પરંતુ જગત કેાઈનું ખનાવેલ નથી, તેમજ શાશ્વત છે, અનાદિ છે, જેનો અંત નથી, પરંતુ આઠ પ્રકારના કર્મોથી બદ્ધ જીવો સસારમાં વારંવાર નવા નવા જન્મ લઈ મૃત્યુ પામી ચાર ગતિરૂપ સસારમાં પરિભ્રમણ કરે છે એમ શ્રી કેવળજ્ઞાની ભગવત મહાવીર સ્વામીનો ઉપદેશ છે

માહુળા સસળા ણગે, આહ અંડકહે જગે । અસો તત્ત-મકાસીય, અયાણંતા મુસં વદે ॥ ૮ ॥

શબ્દાર્થ (૧) કોઈ (૨) બ્રાહ્મણ (૩) મમણ (૪) જગતને (૫) ઈંડાથી ઉત્પન્ન થયેલ દોવાનું (૬) કહે છે (૭) પદ્મચના સમૂહને (૮) જનાવેલ છે (૯) બ્રહ્માએ જાણનારાઓ (૧) વસ્તુના સ્વરૂપને નહિ (૧૧) આ રીતે મુશ (૧૨) બોલે છે

‘ભાવાર્થ’ - કોઈ બ્રાહ્મણ તથા મમણ કહે છે કે આ જગત ઈંડાથી ઉત્પન્ન થયેલ છે પ્રથમ જગત શૂન્ય હતું પદ્માત બ્રહ્માએ ‘મવ’ પદ્મથીને ઉત્પન્ન કરેલ છે વસ્તુના સ્વરૂપને નહિ બલુનારા આ રીતે મન થઈત મુશ બોલે છે અને પોતાના મતનુ સ્થાપન કરે છે

‘સર્વં પરિણામં, લોયં મુયા કહેતિ ય । તત્ત્વં તેણ વિયાળંતિ, ણ વિનાસી કયાઈચિ ॥ ૯ ॥

શબ્દાર્થ (૧) પોતાના (૨) અભિપ્રાયથી (૩) લોકને (૪) ઉત્પન્ન કર્યાનું (૫) જતાવે છે (૬) તેઓ (૭) વસ્તુતત્ત્વને (૮) નથી (૯) જાણતા (૧) જવાનો નથી (૧૧) વિનાશ (૧૨) આ જગતનો ક્યારે પણ

‘ભાવાર્થ’ :- પૂર્વોક્ત કહેવા મુજબ અન્ય દર્શનીઓ પોતાની ઈંડાથી, બ્રહ્મા પુષ્પિતથી લોકને ઉત્પન્ન કર્યાનું જતાવે છે કે કોઈ જગતને કેવદૃત કોઈ બ્રહ્મદૃત, કોઈ ઈંડાદૃત, કોઈ પ્રધાનાદિદૃત, કોઈ સ્વપ્નદૃત, કોઈ વળી ઈંડાથી લોક ઉત્પન્ન થયાનું જતાવે છે કોઈ કહે છે કે માયાને મમણએ રચી છે કોઈ કહે છે જે અમારા સ્થિતિ સિદ્ધિ સત્ત્વ છે અન્યના મતો સત્ત્વ નથી આવા પ્રકારે વસ્તુ તત્ત્વને નહિ બલુનારા અન્યવીથીઓ મન ફાવે તેમ પોતાના દર્શનને જ સત્ત્વ મનાવવા ફાવે તેમ બોલે છે આવી રીતે અન્ય-દર્શનીઓ બેકાંતવાદને પોષી રહ્યા છે આ બાબત સૂત્રકૃત્યં ના ૧ પા. ૧૩૭ થી ૧૫૪ મુખીમાં ગ. શ્રી. જવાહરલાલજી દૃતમા મધારે પ્રતાપો લખેલ છે

અમણુન્ન સમુપ્પાયં, દુક્ખમેવ વિચાણિયા । સમુપ્પાય
મજ્ઞાણન્તા, કહં નામંતિ સંવરં ? ॥ ૧૦ ॥

શબ્દાર્થ . (૧) અશુભ અનુષ્ઠાનથી (૨) દુઃખ (૩) ઉત્પન્ન થાય છે (૪) એ જાણુવું જોઈએ (૫) દુઃખની ઉત્પત્તિના કારણ (૬) નહિ જાણુવાવાળા લોકો દુઃખનો નાગ કરવાના (૭) ઉપાયને (સંવરને) (૮) ક્યાંથી (૯) જાણી શકે.

ભાવાર્થ :- અશુભ અનુષ્ઠાનો-કાર્યો (હિંસાઆદિ) કરવાથી દુઃખની ઉત્પત્તિ હોય છે. એ લોક દુઃખની ઉત્પત્તિના કારણને જાણે નહિ તો દુઃખના નાગના કારણને ક્યાંથી જાણી શકે ? એટલે દુઃખની ઉત્પત્તિના અને નાશના હેતુ જાણ્યા વિનાની ક્રિયાઓ તે પણ આરભ પરિગ્રહવાળી ક્રિયાથી દુઃખનો નાશ થતો નથી પરંતુ સંસારવૃદ્ધિરૂપ જન્મ, જરા મગ્ધ અથવા ઇષ્ટ વિયોગ આદિ અનેક દુઃખોથી પીડિત બની અન્યતીથીઓ અરહંત યત્રની (રેંટની) માફક અનન્તકાળ સુધી સંસારમાં પરિભ્રમણ કરે છે.

સુદ્ધે અપાવણ આયા, ઇદ્ધ મેગેસિ માહિય । પુણે
કિદ્ધાપદોસેણં, સો તત્થ અવરજ્જઈ ॥ ૧૧ ॥

શબ્દાર્થ (૧) શુદ્ધ (૨) પાપરહિત છે પરંતુ (૩) આત્મા (૪) કેટલાં એકના (૫) કથન છે જે (૬) આ જગત્માં (૭) પુનઃ (૮) રાગદ્વેષના કારણથી (૯) બંધાય છે

ભાવાર્થ :- આ જગત્માં કોઈનું કથન એ છે કે આત્મા શુદ્ધ પાપ રહિત છે પરંતુ રાગદ્વેષના કારણથી આત્મા ફરી બંધાય જાય છે, જોશાલક મતાનુયાયીનો મત એવો છે જે મનુષ્યલવમા શુદ્ધ આચરણથી નિષ્પાપ બની સર્વ કર્મોથી રહિત બની મોક્ષમાં જાય

શબ્દાથ (૧) કોઈ (૨) પ્રાણજી (૩) અમજી (૪) જન્મને (૫) ઈશ્વરી ઉત્પત્તિ થયેલ હોવાનું (૬) કહે છે (૭) પદ્માવના સમૂહને (૮) બનાવેલ છે (૯) પ્રજાએ જન્મનારાઓ (૧૦) વસ્તુના સ્વરૂપને નહિ (૧૧) આ રીતે મુખ (૧૨) બોલે છે

આવાથ:- કોઈ પ્રાણજી તથા અમજી કહે છે કે આ જન્મ ઈશ્વરી ઉત્પત્તિ થયેલ છે પ્રથમ જગત્ શૂન્ય હતું પછીત પ્રજાએ 'સર્વ' પદ્માવેનિ ઉત્પત્તિ કરેલ છે વસ્તુના સ્વરૂપને નહિ જાણનાર આ રીતે મન બંધત મુખ બોલે છે અને પોતાના મતનું સ્થાપન કરે છે

સર્પિ પરિયાર્પિ, લોય યુવા કહેતિ ચ । તત્ત
તેજ વિયાળતિ, જ વિનાસી કયાદિ ॥ ૧ ॥

શબ્દાર્થ (૧) પોતાના (૨) અભિપ્રાયથી (૩) બોલેને (૪) ઉત્પત્તિ બનાવું (૫) બતાવે છે (૬) તેઓ (૭) વસ્તુતત્ત્વને (૮) નથી (૯) જાણતા (૧૦) જવાનો નથી (૧૧) વિનાશ (૧૨) આ જન્મનો ક્યારે પશું.

આવાથ - પૂર્વોક્તિ કહેવા મુજબ અન્ય દર્શનીઓ પોતાની ઇચ્છાથી અથવા બુદ્ધિથી, લોકને ઉત્પત્તિ કરાવું, બતાવે છે કે કોઈ જન્મને કેવળ કોઈ પ્રજાકૃત કોઈ ઈશ્વરકૃત, કોઈ પ્રધાનાદિકૃત, કોઈ સ્વયંભૂકૃત, કોઈ વળી ઈશ્વરી લોક ઉત્પત્તિ થવાનું બતાવે છે કોઈ કહે છે કે માયાને અમણે રચી છે કોઈ કહે છે જે અમારા રચેલા સિદ્ધાંતો સત્ય છે અન્યના મતો સત્ય નથી આવા પ્રકારે વસ્તુ તત્ત્વને નહિ જાણનારા અન્યતીથીઓ મન ફાવે તેમ પોતાના દર્શનને જ સત્ય મનાવવા ફાવે તેમ બોલે છે આવી રીતે અન્ય દર્શનીઓ ભેદાંતરાદને પોથી રહ્યા છે આ બાબત સૂત્રકૃતાંગ ભા ૧ પા. ૧૩૭ થી ૧૫૪ મુખીમાં મ થી જવાહરલાલજી કૃતમા વધારે ખુલાસો લખેલ છે

શબ્દાર્થ : (૧) બુદ્ધિમાન પુરુષ (૨) એ લોકોનો વિચાર કરીને નિશ્ચય કરે કે (૩) એ અન્યતીર્થીઓ (૪) બ્રહ્મચર્યમાં (૫) સ્થિત (૬) નથી (૭) અન્યતીર્થી (૮) એ સર્વ (૯) પૃથક્ પૃથક્ (૧૦) બતાવે છે (૧૧) શ્રેષ્ઠ પોતપોતાના સિદ્ધાંતોને.

ભાવાર્થ:- બુદ્ધિમાન પુરુષ, એ અન્યતીર્થીઓનો વિચાર કરીને નિશ્ચય કરે કે એ લોકો બ્રહ્મચર્ય પાલન કરી શકતા નથી તથા એ સર્વ અન્યતીર્થીઓ કામભોગોમાં આસક્ત પોતપોતાના સિદ્ધાંતોને જ શ્રેષ્ઠ હોવાનું બતાવે છે અને કામભોગની આસક્તિના કારણે સત્ય માર્ગને અહણુ કરી શકતા નથી.

સ^૧ સ^૨ સ^૩ ઉ^૪વદ્વા^૫ણે સિદ્ધિ^૬મેવ ન^૭ અન્ન^૮હા । અ^૯હો^{૧૦} ઇ^{૧૧}દેવ^{૧૨}
વસવત્તી સવ્વકામ સમપ્પિ^{૧૩} ॥ ૧૪ ॥

શબ્દાર્થ : (૧) પોતપોતાના (૨) અનુષ્ઠાનોમાં સિદ્ધિ હોવાનું બતાવે છે (૩) અન્ય સ્થળે (૪) સિદ્ધિ (૫) નથી (૬) મોક્ષ પ્રાપ્તિ કે પૂર્વ (૭) આ જન્મમાં (૮) જિતેન્દ્રિય બનવું જોઈએ (૯) તેઓની સર્વ કામનાઓ (૧૦) સિદ્ધ થાય છે

ભાવાર્થ:- દરેક દર્શનવાળા પોતપોતાનાં અનુષ્ઠાનોમાં સિદ્ધિ પ્રાપ્ત થવાનું બતાવે છે, અન્ય સ્થળમાં સિદ્ધિનો નિષેધ બતાવે છે, વળી કેટલાએક એવું કથન કરે છે કે જિતેન્દ્રિય બને તો પોતાની સર્વ કામનાની સિદ્ધિ થાય છે, શૈવ-એકદન્ડીમતવાળા કહે છે કે દીક્ષા અહણુ કરવી, ગુરુચરણની સેવા કરવી, પોતાના સિદ્ધાંત મુજબ અનુષ્ઠાનો કરતાં મનુષ્ય સમસ્ત સાંસારિક પ્રપચોથી રહિત મુક્તિને પ્રાપ્ત કરી શકે છે, બીજા પ્રકારથી નહિ, શૈવપંથી દીક્ષાથી મોક્ષ પ્રાપ્તિ માને છે, એકદન્ડી લોકો પચીસ તત્ત્વોના જ્ઞાનથી મુક્તિ બતાવે છે, વેદાતી, ધ્યાન, અધ્યયન તથા સમાધિ માર્ગના અનુષ્ઠાનોથી

છે પુનઃ પોતાના શાસનની પૂજા અને પરશાસનનો અનાદર થતો
 દેખી શ્રોક્ષમાં રહેલા જીવોને હર્ષ ઉત્પન્ન થાય છે અને પોતાના
 શાસનનો અનાદર થતો દેખી દ્રેષ ઉત્પન્ન થાય છે આવા કારણોથી
 શ્રોક્ષમાં રહેલા જીવો રાગદ્રેષથી લિપ્ત બને છે અને તે કારણે કમ
 રજથી આત્મા મલિન બને છે જેથી કમના કારણે ફરી તે
 આત્માનો સસારમાં જન્મ કારણ થઈ છે. આવા પ્રકારનાં જન્મપૂર્ણ
 કથનો અન્યવીર્ષીઓનાં રહેલાં છે સત્ત્વ વસ્તુને સમજી શકતા નથી.

‘‘હૃદ્ સર્વુદે મુળી જાંવ, પચ્છા હોઈ અપાંવ ॥ વિચરંમ્મુ
 જહાં સુક્ષો, નીરય સરય તહા ॥ ૧૨ ॥

શબ્દાર્થ (૧) આ મનુષ્યજાતનાં જીવ (૨) વ્યવસ્થામાં રક્ત
 (૩) મુનિ (૪) અને છે (૫) પછી (૬) પાપરહિત (૭) બને છે પશ્ચાત્ત
 જન્મ રજથી (૮) જેમ (૯) ફરીથી (૧૦) નિમલ (૧૧) મલિન બને છે તેમ
 (૧૨) આત્મા મલિન બને છે

સાવાર્થ :- જીવ જીવ મનુષ્યજાત પાત્રી થઈ નિમલમાં
 તત્પર રહેતો મુનિપદને પ્રાપ્ત કરી પાપ રહિત બને છે, પશ્ચાત્ત
 રાગદ્રેષના કારણથી આત્મા જેમ નિમલ જલ, રજથી મલિન બને
 છે, તેમ આત્મા મલિન બને છે આવા પ્રકારની અન્યવીર્ષીઓની
 રહેલી છે, પરંતુ શ્રી વિનેશ્વરદેવના માર્ગમાં જે જીવો
 જ્ઞાન, કર્મ, આશ્રિતનું આરાધન કરી સસારથી અપ્રકર્ષીથી મુક્ત
 થઈ શિવમાં ગરેલા છે તે આત્મા ફરી સસારમાં આવતા નથી. આ
 સત્ત્વ હૃદયકતને અન્યવીર્ષીઓ બચી શકતા નથી તેથી સસાર
 પરિજનમ થઈ થઈ છે

‘‘પતાણુવીતિ મેહાવી, યંમખેરે નૌ સૈ થસે ॥ પુરો
 પાયાંયા સંખે, અક્ષોપારો મય સર્વ ॥ ૧૩ ॥

અસંવુઢા^૧ અંણાઈયં^૨ ભમિહિન્તિ^૪ પુણો^૩ પુણો^૩ । કંપકાલ-
મુવજ્જન્તિ^૬ ઠાણા^૭ આસુરકિન્વિસિયા^૮ ॥ ૧૬ ॥

શબ્દાર્થ : (૧) ઇન્દ્રિય વિજયથી રહિત અન્યદર્શની આદિ (૨) રહિત (૩) સંસારમા વારંવાર (૪) પરિભ્રમણ કરશે (૫) ચિરકાળ સુધી (૬) ઉત્પન્ન થાય છે (૭) સ્થાનોમાં (૮) અસુર (૯) કિલ્લિપીમાં.

ભાવાર્થ :— ઇન્દ્રિયવિજયથી રહિત અન્ય દર્શનીઓ વારંવાર સંસારમા પરિભ્રમણ કર્યા કરશે બાળ તપના પ્રભાવથી અંસુર સ્થાનોમાં ચિરકાળ સુધી કિલ્લિપી દેવતાપણે ઉત્પન્ન થઈ પશ્ચાત્ સંસાર પરિભ્રમણ રૂપ જન્મ ભરણ કરતા રહેશે પાખંડી લોકો મોક્ષ પ્રાપ્તિ માટે સાવધાન થઈ ઇન્દ્રિયો તથા મનને વશ રાખી શકતા નથી અને એવો બકવાદ કરે છે કે ઇન્દ્રિયોના અનુરોધથી સર્વ વિષયોના ઉપભોગ કરવાથી પરલોકમા મુક્તિની પ્રાપ્તિ થાય છે, આવા પ્રકારે લોકો જીવોને ઉપદેશ આપી અસત્ય રસ્તે લઈ જાય છે આવા દૂરાચારના કારણે કર્મપાસમાં બધાઈ વારંવાર નરક આદિ અધમ ગાંત્રીઓમાં ચાતના સ્થાનોમાં ઉત્પન્ન થઈ દુઃખોને ભોગવે છે. આવી રીતે અન્ય તીર્થીઓની સ્થિતિ જાણી સાધક આરંભ પરિગ્રહથી નિવૃત્ત થાય.

ત્રીન્ને ઉદ્દેશો સમાપ્ત.

एए^२ जिघा^३ भो^१ ? न सरणं^४, बाला^५ पण्डितमाणिणो^६ ।
हिच्चा^८ णं^९ पुण्वसंजोगं^{१०}, सिया^{११} किञ्चोवएसंगा^{१२} ॥ १ ॥

સિદ્ધિની પ્રાપ્તિ બતાવે છે, ફેટલાએક બતાવે છે કે અમારાં અનુષ્ઠાનો કરવાથી મોક્ષ પ્રાપ્તિ પ્રજ્ઞેલાં આ જન્મમાં જાક પ્રકારની જ્યેષ્ઠવાળી સિદ્ધિ પ્રાપ્ત થાય છે, (યોગવિદ્યાના પ્રજ્ઞાવધી શરીરને મુક્ત બનાવવું, ક્ષયપાન દલક બનાવવું, શરીરને મોટું બનાવવું, ઇચ્છા પ્રમાણે વસ્તુને પ્રાપ્ત કરવી, શરીર તથા મનને કળબમાં રાખવા અન્ય જીવોને પોતાને વશ કરવા, વ્યાજવામાં કોઈ વસ્તુનો પ્રતિષ્ઠાત ન થવો, ઇચ્છિત વસ્તુ લોગવવાની ઇચ્છા પુરી થતાં મુખી તેનો નાશ ન થવો) આ રીતે સર્વે દર્શનવાળા પોતાના અભિપ્રાયવાળાં અનુષ્ઠાનોમાં મુક્તિ બતાવે છે, પરંતુ તે બધાઓ આરભ અને પરિશ્રદ્ધમાં આસક્ત ને તો જ્યાં મુખી આરભ અને પરિશ્રદ્ધમાં આસક્ત ભાવ છે ત્યાં મુખી સિદ્ધિ પ્રાપ્ત થવી નથી પરંતુ જન્મ, જરા, મરણ રૂપ સસારચક્રમાં પરિભ્રમણ કરવું પડે છે સ્વપરના લેક વિજ્ઞાન સાથે પાંચે ઇન્દ્રિયોના વિષયના ત્યાગથી તથા આરભ પરિશ્રદ્ધ ત્યાગ અને જ્ઞાન દર્શન ચારિત્રના અપૂર્ણ આરાધનથી મોક્ષપ્રાપ્તિ હોવાનું જ્ઞાની જાગૃતોએ સૂતાવેલ છે એ જ સત્ય છે

સિદ્ધા ય તે ઇરોગા ય, હંમેગેસિ માહિય સિદ્ધિમેષ
પુરોક્તઃ, સાસપ ગઢિયા નરા ॥ ૧૫ ॥

શબ્દાર્થ (૧) સિદ્ધપુત્રો (૨) નિરોગ દોષ છે (૩) આ લોકમાં (૪) મોઢ (૫) એમ કહે છે (૬) સિદ્ધિને (૭) સામે રાખી (૮) પોતાના દર્શનમાં (૯) અનુષ્ઠા (૧૦) નહ રહે છે

ભાવાર્થ:- જન્મ દર્શનીઓ કહે છે કે અમારા દર્શનમાં અનુષ્ઠાનોથી જો સિદ્ધિને પ્રાપ્ત કરે છે તો નિરોગી દોષ છે, અન્યદર્શનીઓ સિદ્ધિને સામે રાખી પોતાના દર્શનમાં બદ્ધ-આસક્ત રહે છે,

અસંવુડા^૧ અંણાઈયં^૨ મમિહિન્તિ^૪ પુણો^૩ પુણો^૩ । કલ્પકાલ-
મુવજ્જન્તિ^૬ ઠાણા^૭ આસુરકિલ્લિસિયા^૮ ॥ ૧૬ ॥

શબ્દાર્થ : (૧) ઇન્દ્રિય વિજયથી રહિત અન્યદર્શની આદિ (૨) રહિત (૩) સંસારમાં વારંવાર (૪) પરિશ્રમણ કરશે (૫) ચિરકાળ સુધી (૬) ઉત્પન્ન થાય છે (૭) સ્થાનોમાં (૮) અસુર (૯) કિલ્લિપીમાં.

ભાવાર્થ:- ઇન્દ્રિયવિજયથી રહિત અન્ય દર્શનીઓ વારંવાર સંસારમાં પરિશ્રમણ કર્યા કરશે બાળ તપેના પ્રભાવથી અસુર સ્થાનોમાં ચિરકાળ સુધી કિલ્લિપી દેવતાપણે ઉત્પન્ન થઈ પશ્ચાત્ સંસાર પરિશ્રમણ રૂપ જન્મ મરણ કરતા રહેશે. પાખંડી લોકો મોક્ષ પ્રાપ્તિ માટે સાવધાન થઈ ઇન્દ્રિયો તથા મનમે વશ રાખી શકતા નથી અને એવો બકવાદ કરે છે કે ઇન્દ્રિયોના અનુરોધથી સર્વ વિષયોના ઉપભોગ કરવાથી પરલોકમાં મુક્તિની પ્રાપ્તિ થાય છે, આવા પ્રકારે લોભા છવેને ઉપદેશ આપી અસત્ય રસ્તે લઈ જાય છે. આવા દૂરાચારના કારણે કર્મપાસમાં બંધાઈ વારંવાર નરક આદિ અધમ જાતિઓમાં ચાતના સ્થાનોમાં ઉત્પન્ન થઈ દુઃખોને લોગવે છે. આવી રીતે અન્ય તીર્થીઓની સ્થિતિ જાણી સાધક આરભ પરિશ્રદ્ધથી નિવૃત્ત થાય.

ત્રીન્ને ઉદ્દેશેા સંમાપ્ત.

एए^८ जिआ^२ भो^३ ? न सरणं^१, बाला^{१०} पण्डियमाणिणो^{११} ।
हिच्चा^९ णं पुव्वसंजोगं^{१०}, सिआ^{११} किच्चोवएसंगा^{१२} ॥ १ ॥

રાખ્ધાર્થ (૧) હે શિષ્યો ! (૨) જે અન્ય તીર્થાંજી કામકોષાદિયો (૩) છતાંએય પોતાના શિષ્યોનું (૪) રક્ષણ કરવા સમર્થ નથી (૫) અસાની પોતાને (૬) પકિત માને છે (૭) સ્વચ્છ આદિ (૮) છાંટી (૯) પૂવ પરિશ્રમ (૧૦) સબંધ (૧૧) અન્ય પરિશ્રદ્ધોમાં તથા આરભમાં આસક્ત રહે છે ચૂક-સ્થોના (૧૨) કામોનો (૧૩) ઉપદેશ આપે છે

સાવાચર :- જે અન્યદર્શનીઓ કામ કોષાદિકથી પરશ્વિત હોઈ હે શિષ્ય ! સસારથી રક્ષણ કરવામાં સમર્થ નથી થતા અસાની હોવા છતાં પોતાને પકિત માને છે જે હોઈ પોતાના પૂર્વ પરિશ્રિત માતાપિતા બધવ આદિ સ્વજનો તથા પરિશ્રદ્ધ વગેરેનો સબંધ છાંટી સાધુ બની પશ્ચાત્ આરભ તથા પરિશ્રદ્ધમાં આસક્ત બની રહે છે અને શૂદ્ધસ્થના કામોનો ઉપદેશ આપે છે એમ બધી બાવા યાસત્યાઓના સમગ્રી આત્માથી સાધકોએ દ્રવ રહેવું

તં ચ મિત્રસ્ત્વ પરિણાય, વિય તસ્ય જ મુચ્છય ।
અણુકસ્તે અપ્પલીણે, મજ્જેણ મુણિ જાણય ॥ ૨ ॥

રાખ્ધાર્થ (૧) વિદ્વાન () સાધુ (૩) અન્યતીર્થાંજી (૪) ભણીને તેના (૫) અનુધાનોમાં (૬) મૂર્છિત (૭) ન બને (૮) વસ્તુના સ્વરૂપના ભણનાર મુનિ (૯) કોઈ પ્રકારનો મદ નહિ કરતા (૧૦) ચૂકસ્થોનો કોઈ વસ્તુનો સબંધ ન રાખના (૧૧) માધ્યસ્થતિથી (૧૨) અવહાર કરે

સાવાચર :- વિદ્વાન સાધુ અન્યતીર્થાંજી, અસત્ય ઉપદેશ કેવાવાળા, તથા આરભ પરિશ્રદ્ધમાં આસક્ત અશુભ અનુધાનોવાળા, આદિ મહિન ચિત્તવાળા, આત્માનું અકિત કરવાવાળાને બધી તેનામા મૂછિત ન બને, તેઓનો સબંધ ન રાખે, અને કોઈ પ્રકારનો મદ નહિ કરતાં શૂદ્ધસ્થી તથા અન્યતીર્થાંજીના સસર્ગ રહિત માધ્યસ્થવૃત્તિથી છવન અતીત કરી આત્મકલ્યાણના માર્ગ તરફ દિષ્ટિ રાખી રહે અને સમગ્ર પાલનમાં અપ્રમાદ બાવથી રહે.

^૧સપરિગ્ગહા ^૨ય ^૩સારંભા, ^૪હૃદમેગેસિ-^૫માહિયં । ^૬અપરિગ્ગહા
^૭અણારંભા, ^૮ભિક્ષૂ ^૯તાણં ^{૧૦}પરિવ્વણ ॥ ૩ ॥

શબ્દાર્થ : (૧) પરિગ્રહ રાખવાવાળા તથા (૨) આરંભ કરવાવાળા પશુ મોક્ષ પ્રાપ્ત કરી શકે છે (૩) એમ મોક્ષ વિષયમાં (૪) કોઈ (૫) કહે છે પરંતુ (૬) પરિગ્રહ તથા (૭) આરંભ રહિત પુમ્પના (૮) ભાવભિક્ષુ (૯) શરણુમાં (૧૦) જાય

ભાવાર્થ :— કોઈ અન્યતીર્થી કહે છે કે પરિગ્રહ રાખવાવાળા તથા આરંભ કરવાવાળા છુવો પશુ મોક્ષમાં જાય છે, પરંતુ ભાવભિક્ષુએ તો પરિગ્રહ રહિત, તથા આરંભ રહિતના શરણુમાં જઈ તે જ આત્મકલ્યાણનો હેતુ જાણવો પરતીર્થીઓનું કહેવું અસત્ય જાણવું. કોઈ એમ પશુ કહે છે કે શિર તથા મૂછ મુઠાવાની કોઈ જરૂર નથી કેવલ ગુરુની કૃપાથી જ પરમ અક્ષરની પ્રાપ્તિ અથવા દીક્ષાની પ્રાપ્તિ થઈ શકે છે આ વચ્ચેના બધા આસક્ત પુરુષોનાં છે એમ જાણી તેનો મંત્ર નહિ કરવો એ આત્માર્થીએ ઉપયોગ રાખવો. આરંભ અને પરિગ્રહને જન્મ મરણરૂપ સંસાર વૃદ્ધિના હેતુ જાણી સાધકે આરંભ પરિગ્રહથી દૂર રહેવું

^૧કહેસુ ^૨ઘાસમેસેજ્ઞા, ^૩વિઝ ^૪દત્તેસણં ^૫ચરે । ^૬અગિદ્ધો
^૭વિપ્પમુક્કો ^૮અ, ^૯ઓમાણં ^{૧૦}પરિવજ્જણ ॥ ૪ ॥

શબ્દાર્થ : (૧) ગૃહસ્થોએ પોતાના માટે બનાવેલ આહારમાંથી (૨) વિદ્વાન મુનિ (૩) આહારની (૪) ગવેષણા કરે (૫) ગૃહસ્થોએ દીધેલ આહાર (૬) લેવાને ઇચ્છે એ રીતે (૭) આસક્તિ રહિત તથા (૮) રાગદ્વેષ વર્જિત બની કોઈ અન્યતુ (૯) અપમાન (૧૦) ન કરે

ભાવાર્થ :— વિદ્વાન સાધુ અન્ય દ્વારા બનાવેલ એટલે, ગૃહસ્થોએ પોતાના માટે બનાવેલ આહારમાંથી દોષ રહિત આહારની

અવેષણા કરે તથા શુદ્ધિથી હીષેલ આહાર બ્રહ્મ કરવાની ઇચ્છા કરે આહારમાં મૂર્ખા ન શણે તથા શબદોષ કરે નહિ, તેમજ અન્ય કોઈનું અપમાન ન કરે.

લોગવાય ગિસામિજ્ઞા, હૃદમેગેમિ માહિય । વિપરીય-
પક્ષસંમૂપ, અક્ષરત્વં તયાણુયા ॥ ૫ ॥

શબ્દાર્થ (૧) લોકવાદ અથવા પૌરાણિકના વાદને (૨) સાંભળવા નોહ્તિ (૩) એમ (૪) ઇચ્છાએકનું (૫) કહેવું છે પરંતુ એ પૌરાણિકના સિદ્ધિ (૬) વિપરીત (૭) શુદ્ધિથી ઉત્પન્ન તથા અન્ય અવિવેકીઓએ કહેલ તેના (૧) અનુગામી છે

ભાવાર્થ - કેટલાકોક હયાનીઓ કહે છે કે જાણ દીધો તથા પૌરાણિકોની વાત લોકવાદના કથનને સાંભળવું એકબે પરંતુ પૌરાણિકોનું કથન વિપરીત શુદ્ધિથી ઉત્પન્ન તથા અન્ય અવિવેકીઓના કથન સમાન મિથ્યા છે અને તે લોકવાદના અનુગામી છે

અળતે નિર્હપ લોપ, સાસપ ન વિણસ્સઈ । અંતથં ગિર્હપ
લોપ, હિતિ વીરોડ્ડતિપાસઈ ॥ ૬ ॥

શબ્દાર્થ (૧) આ લોક (૨) અનન્ત (૩) નિત્ય (૪) શાશ્વત (૫) વિનાશી (૬) નથી (૭) આ લોક (૮) નિત્ય (૯) અતવાદો (૧) એમ (૧૧) ધીર પુરુષ (૧૨) અનન્ત રહે છે

ભાવાર્થ - આ લોક અનન્ત નિત્ય તથા શાશ્વત છે તેનો વિનાશ થવાનો નથી વળી કોઈ એમ કહે છે કે આ લોક અન્નતવાન (સીમિત) તથા નિત્ય છે એમ જાણ આજિ ધીરપુરુષો રહે છે તેમજ નિત્યનો અર્થ એ માને છે એ પુરુષ હોય તે મુલ્ય પ્રાપ્તી

પુરુષ જ થાય સ્ત્રી મૃત્યુ પામી સ્ત્રી થાય એક જ સ્વભાવવાળો લોક છે વળી કેટલાક સાત દ્વીપવાળી પૃથ્વી હોવાનું માને છે. જેથી પરિણામવાળો લોક માને છે કોઈ કહે છે જે પુત્ર રહિત પુરુષને માટે કોઈ લોક નથી પ્રાદાણ દેવતા છે અને કુત્તા ચક્ષ હોવાનું, તથા ગાયને સારવાવાળાને કોઈ લોક મળતો નથી. આવી આવી ભ્રમપૂર્ણ વાતો કરે છે, વળી પાછા કહે છે જે આવા પ્રકારના લોકવાદને સાંભળવો જોઈએ આવા ગિથ્યાવાદને પોષણરૂપ અન્ય-તીર્થીઓના આચાર વ્યવહાર બધા સસાર પરિભ્રમણની વૃદ્ધિના હેતુ ભ્રમણ તેઓના સંગથી દૂર રહેવું.

અપરિમાણં વિયાળાઈ, હંમેગેસિં માહિયં । સંવત્ય
સપરિમાણં, હિતિ ધીરોઽતિપસંઈ ॥ ૭ ॥

શબ્દાર્થ : (૧) પરિમાણુ રહિત (૨) જાણુ છે. (૩) લોકમાં (૪) કેટલાએક (૫) કહે છે (૬) સર્વત્ર (૭) પરિમાણુસહિત (૮) એક (૯) ધીર-પુરુષ અત્યન્ત (૧૦) દેખે છે

ભાવાર્થ :— કેટલાએક અન્યતીર્થીની માન્યતા એ છે કે અતીન્દ્રિય પદાર્થોને જાણવાવાળા પુરુષ અવશ્ય છે; પરંતુ સર્વ પદાર્થના જ્ઞાતા (જોવાવાળા) સર્વજ્ઞ પુરુષ છે જ નહિ. પરિમિત પદાર્થોને જાણવાવાળા પુરુષો હોય છે, એમ ધીન્પુરુષો કહે છે. આશય એ છે કે અન્યતીર્થીઓના તીર્થ કર અતીન્દ્રિય પદાર્થોને દેખવાવાળા છે. છતાં પરિમિત પદાર્થોને જ જોવે છે, દેખે છે, તેથી સર્વજ્ઞ નથી; એટલે અપરિમિત જ્ઞાની હોવા છતાં પરિમિત પદાર્થોને જ જુઓ છે, જાણુ છે, એટલે ઇષ્ટ અર્થોને જાણવું ને જોવું, કીડાની સંખ્યાના જ્ઞાનની શી જરૂર છે ? તેમ તેઓ માને છે, બ્રહ્મા, દિવ્ય એક હજાર વરસ સુધી સૂઈ રહે છે, એ સમયે કિન્ચિત માત્ર દેખતા નથી, પણ જ્યારે જાગે છે, ત્યારે દેખે છે, આવા પ્રકારનો લોકવાદ રહેલો છે, આવા અજ્ઞાનીઓનો સંગ ન કરવો.

જે કોઈ તસા પાળા, ચિદ્વૃત્તિ અદુ યાચરા । પરિયાપ
અત્પિ સે અંજુ જેણ તે તસ્સ યાચરા ॥ ૮ ॥

શબ્દાર્થ (૧) જે કોઈ (૨) તસ અથવા (૩) જીવો (૪) સ્થાવર
(૫) સ્થિત છે (૬) પર્માણુ (૭) હોય છે (૮) તેની (૯) અવસ્થા (૧૦) જે
(૧૧) તસ હોય તે (૧૨) સ્થાવર અને સ્થાવર હોય તે તસ યાચ છે

ભાવાર્થ:- આ શ્લોકમાં એટલા તસ અને સ્થાવર જીવો છે
તે અવસ્થા એક જીવની પર્માણુમાં ઉત્પન્ન થાય છે તસ હોય તે
સ્થાવર થાય છે ને સ્થાવર હોય તે તસમાં ઉત્પન્ન થાય છે અને
તીર્થાંજીની માન્યતા ગાથા છઠ્ઠીમાં બતાવેલ જીવોનું નિત્યપણું-
પુરુષ મૃત્યુ પામી પુરુષ જ થાય તે હકીકત અસત્ય છે આ ઉપરથી
તે સંપૂર્ણ જ્ઞાની ભગવત રૂપાવીરનો છે જીવોના શુભાશુભ કર્મો
દુસાર પર્માણુ પહોંચી રહે છે એકાંત આશ્રમ ન રાખવેલ

વરાત્તં જગમો જોગં વિશ્વજ્ઞાસ પલેતિ ય । સંખ્યે અર્વર્કત
દુષસ્વય, અમો સંખ્યે અર્હિસયા ॥ ૯ ॥

શબ્દાર્થ (૧) જૌહારિક જીવોની (૨) અવસ્થા (૩) વિશેષ સ્થૂલ છે
કારણ સ્વજીવો એક અવસ્થાને છોડી બીજી જાન્ય (૪) અવસ્થામાં (૫) જન્મ
છે તથા (૬) સ્વ જીવોને (૭) દુઃખ (૮) અગ્નિ છે (૯) તેથી (૧૦) કોઈપણ
(૧૧) જીવની કિંસા નહિ કરવી.

ભાવાર્થ - જૌહારિક જીવોની અવસ્થા વિશેષ સ્થૂલ છે
કારણ કે સર્વ પ્રાણીઓ એક અવસ્થાને છોડી જાન્ય બીજી અવસ્થા
(પર્માણુ-વિપર્માણુ)માં ઉત્પન્ન થાય છે તેમજ સર્વ જીવોને દુઃખ
અગ્નિ છે તેથી કોઈ પણ જીવની કિંસા કરવી નહીં, સસારી સર્વ

જીવો ભિન્ન ભિન્ન પર્યાયોમાં બદલતા રહે છે, કારણ કે ઔદારિક શરીરવાળા સર્વ જીવોના યોગ-વ્યાપાર અવસ્થા વિશેષ સ્થૂલ છે. ઔદારિક શરીરવાળા પ્રાણી ગર્ભ કંલલ અથવા અલ્પદૃષ્ય પૂર્વ અવસ્થાને છોડી તેથી વિપરીત બાળકુમાર અથવા યૌવન વૃદ્ધાવસ્થા આદિ સ્થૂલ અવસ્થાઓને પ્રાપ્ત કરે છે આશય એ છે કે ઔદારિક શરીરવાળા મનુષ્ય આદિ પ્રાણીઓની કાલકૃત કુમાર આદિ અવસ્થાઓ પ્રત્યક્ષ ભક્ષ્યભક્ષિત દેખાય છે. (પરંતુ એક સરખી અવસ્થા રહેતી નથી.) એ રીતે સ્થાવર અને જંગમ સર્વપ્રાણીઓ ભિન્ન ભિન્ન અવસ્થાઓને પ્રાપ્ત કરે છે તેમ જ સાંસારિક સર્વ પ્રાણી શારીરિક અને માનસિક દુઃખોથી પીડિત રહેલ છે અને સર્વ પ્રાણીઓને દુઃખ અપ્રિય છે. સુખ પ્રિય છે જાણી કોઈ જીવની હિંસા નહિ કરવી તે આત્મકલ્યાણના તથા સુખના હેતુઓ છે. એમ જાણવું. વૈકિય શરીરવાળા જીવોમાં બાળપણ યુવાનપણ વૃદ્ધાવસ્થા આદિ અવસ્થા વિશેષદૃષ્ય નથી. એક અંતર્મુહુર્તમા જેટલી અવગાહના થવાની હોય તે થઈ જાય છે. દેવ નારકી વૈકિય શરીરવાળા અપૂર્ણ આયુષ્યે મૃત્યુ પામતા નથી.

एयं^१ ख^२ नाणि^३णो^४ सारं^५, जं^६ न हिंस^७इ^८ किंच^९ण । अहिंसा^{१०}
समयं^{११} चेव, एतावत्तं^{१२} विद्याणि^{१३}या ॥ १० ॥

શબ્દાર્થ : (૧) એ જ (૨) નિશ્ચયથી (૩) વિવેકી-જ્ઞાનીઓનો (૪) ન્યાય સંગત છે (૫) કોઈ જીવની (૬) હિંસા (૭) ન કરે (૮) અહિંસા આશ્રયી સર્વ જીવો સાથે (૯) સમભાવ રાખવો (૧૦) આ પ્રમાણે (૧૧) જાણવું.

ભાવાર્થ :— કોઈ પણ જીવોની હિંસા નહિ કરવી એ જ્ઞાની પુરુષને માટે ન્યાય સંગત છે, જ્ઞાનની પ્રાપ્તિનો એ જ સાર છે, સાથોસાથ જ્ઞાન-પ્રાપ્તિનો સાર એ છે જે મૃષા ન બોલે, અહત્ત બ્રહ્મણું

ન કરે મૈત્રુન ચેવન ન કરે, પરિગ્રહ કે પરિગ્રહ અમત્વ ન રાજે,
શત્રિ લોચન ન કરે, બા બધાં મતો નિષ્ઠા જ્ઞાન પ્રાપ્તિનું ફળ
સાશ્વત બલુનું, જોમ પોતાને મરણ અગ્રિય છે, જો બ રીતે સર્વ
જીવોને મરણ અગ્રિય છે, જોમ બાણી કાઈ જીવોને પીડા-કષ્ટ ઉત્પન્ન
થાય તેવા કાર્યોથી બચત રહેવું તે આત્મકલ્યાણનો સમાધિનો
કુળનો ભાગ છે

શુસિંય ચ વિગિંય ગેહી, આપાંણં સમ્મ રક્સણ । ચરિમાસંગ
સેજાસુ, મત્તપાણે ચ અંતસો ॥ ૧૧ ॥

શબ્દાર્થ : (૧) ક્ષત્ર પ્રકારની સાધુ સમાચારીમાં સ્થિત આકારાદિમાં
(૨) આસક્તિ રહિત સાધુ (૩) જ્ઞાન દર્શન તથા ચારિત્રની સમગ્ર પ્રકારથી
(૪) રક્ષા કરે (૫) આલવામાં (૧) બેસવામાં (૭) સવનમાં તથા (૮) બોલન
(૯) પાણીના નિવરમાં (૧) સદા ઉપયોગ રાજે.

સાવાર્થ - ક્ષત્ર પ્રકારની સાધુ સમાચારીમાં સ્થિત તથા
આકારાદિમાં આસક્તિ રહિત, મુનિ જ્ઞાન, દર્શન, ચારિત્રની ઉપયોગ
પૂર્વક રક્ષા કરતા યજ્ઞ આલવા, બેસવા, તથા સવનમાં વત્ના રાજે
તથા ભાત પાણીમાં ઉપયોગ રાખી રહેવા, ભઝૂત રહે

એતેહિં તિહિં ઠાણેહિં સંજણ સતતં મુળી । ઇક્કસં જલણં
જૂમ, મજ્જસત્થ ચ વિગિંચણ ॥ ૧૨ ॥

શબ્દાર્થ (૧) એ (૨) મળ (૩) રથાનોમાં (૪) સદા (૫) સવન
રાખવા થતા (૬) મુનિ (૭) જ્ઞાન (૮) કોપ (૯) આવા (૧૦) લોકોનો (૧૧)
ત્યાગ કરે.

ભાવાર્થ:- ઈર્થા સમિતિ, આદાનનિક્ષેપના સમિતિ, એષણા સમિતિ એ ત્રણે સ્થાનોમાં સદા સયમ રાખી મુનિ ક્રોધ-માન માયા તથા લોભનો ત્યાગ કરે.

^૧સમિ^૨એ ^૩સયા ^૪સાહુ, પંચ-સંવર-સંબુદે । ^૫સિ^૬ર્ણિ^૭હિ^૮ં
^૯અસિ^{૧૦}ર્ણ મિક્ષુ, આમોક્ષાય પરિવ્વણ્ણસિ ॥ ૧૩ ॥

શબ્દાર્થ : (૧) સમિતિ યુક્ત (૨) સદા (૩) સાધુ (૪) પાંચ સંવરથી (૫) ગુપ્ત રહેનારા (૬) ગૃહસ્થોમાં (૭) મૂર્છા ન રાખતા (૮) શિક્ષુ (૯) મોક્ષની પ્રાપ્તિ થતાં સુધી (૧૦) સંયમપાલન કરે.

ભાવાર્થ:- નિરોધી બિક્ષાચરી કરવામાં રક્ત સાધુ સમિતિ યુક્ત પાંચસંવરથી ગુપ્ત રહી ગૃહસ્થોમાં મૂર્છા નહિ રાખતા થકા મોક્ષની પ્રાપ્તિ થતાં સુધી સંયમ પાલન કરે અને સમસ્ત કર્મોના ક્ષય કરવા સંયમમાં અનુરક્ત રહે આ પ્રમાણે શ્રી સુધર્માસ્વામી પોતાના શિષ્ય શ્રી જમ્બૂસ્વામીને કહે છે

પ્રથમ અધ્યયન સમાપ્ત

અધ્યયન ૨ જી

પ્રથમ ઉદ્દેશો

સંયુક્તમ્ કિં ન યુક્તમ્ ? સંયોદી સ્વલ્પ પેષ કુલ્લકા;
નો દુષ્ણમતિ રાહમો, નો સુલ્ભમં પુનરાધિ જીવિયં ॥ ૧ ॥

શબ્દાર્થ (૧) કે કાલ્પો । તમે બોધ પ્રાપ્ત કરો (૨) કેમ બોધને પ્રાપ્ત કરતા નથી (૩) મૃત્યુ પશ્ચાત્ પરલોકમાં (૪) બોધપ્રાપ્ત થવો (૫) કુલકા થશે (૬) બીજીતરાર્થિ (૭) પાછી આવતી (૮) નથી (૯) સમમીલન (૧૦) ફરી (૧૧) સુલભ (૧૨) નથી.

સાવાર્થ:- કે કાલ્પો? તમે બોધને પામે, કેમ બોધને પ્રાપ્ત કરતા નથી? જે રાત્રિ બીજી વર્ષ તે ફરી પાછી આવતી નથી તેમજ સમમી લવન મૃત્યુ બાદ પરલોકમાં પ્રાપ્ત થવું કુલકા નથી મહાન કુલકા છે, ભગવાન શ્રી ઋષભદેવસ્વામી, (ભરત ચક્રવર્તીથી વિરક્ષાર પામેલા) પોતાના અઠાણ પુત્રોને તથા મુર, અમુર, મનુષ્ય, નાગ તથા વિવંશોને ઉપદેશ આપે છે કે કે કાલ્પો? તમે જ્ઞાન દશન તથા આસ્ત્રિરૂપ ધર્મના બોધને પ્રાપ્ત કરો કારણ કે ફરી આવો અવસર પ્રાપ્ત થવો કઠિન છે એક તો મનુષ્યનો જ મ, કર્મભૂમિ, આર્થદેશ, ઉચ્ચગુણમાં જ મ, સર્વધર્મો સર્વજ્ઞો સર્વની પ્રાપ્તિ અતિ કુલકા છે વળી અવજ્ઞ તથા સમજિતની પ્રાપ્તિ પણ કુલકા છે પૂર્વોક્ત સામગ્રી પાત્રીને જીવિમાન પુરુષોએ તુચ્છ વિષયોના સેવનને ત્યાગી સદૃધર્મનો બોધ પ્રાપ્ત કરવો જોઈએ, નિર્વાણ આદિ મુખ્યોના ટેનાર જૈનેન્દ્ર ધર્મથી મુક્ત મનુષ્યભવ પાત્રી તુચ્છકામસોગોનું સેવન કરવું એ આત્માને અહિતનું કારણ બાલુનું જે પુરુષ વિષય સેવનમાં

સૂત્ર કૃતિંગ સૂત્ર અં ૨ ઉં ૧

આસક્ત થઈ એકવાર ધર્માચરણથી બ્રહ્મ થાય છે, તે અનતકાળ સુધી આ સંસારમાં જન્મમરણરૂપ પરિભ્રમણ કરે છે એમ આગમમાં કહેલ છે. તેમજ આયુષ્ય વ્યતીત થયેલ પાછું પ્રાપ્ત થતું નથી. એ જ રીતે યૌવન વ્યાધ્યા ગયા પછી પાછું પ્રાપ્ત થતું નથી આયુષ્ય તૂટ્યું સાંધી શકાતું નથી એમ જાણી જ્ઞાન, દર્શન, ચારિત્રરૂપ ધોષ સ્વીકાર કરવો તે ભાવ ધોષ છે. તેને અહણ કરી પ્રાપ્ત સયોગોને સફળ બનાવવા ઉપયોગી રહેવું. એ આત્મહિતનું કારણ જાણવું.

ઉ^૧હરા બુ^૨દ્ધા ય પા^૩સહ, ગ^૪મ્મત્યા વિ ચ^૫ર્યંતિ મા^૬ર્ણવા ।
સૈ^૭ને જહ^૮ વદ્ધ^૯યં હરે, ઇ^{૧૦}વં આ^{૧૧}લ્લયંમિ તુ^{૧૨}દ્દૈ ॥ ૨ ॥

શબ્દાર્થ : (૧) નાના બાલક (૨) વૃદ્ધ (૩) ગર્ભમાં રહેલા તથા મોટી ઉમરના મધ્યમ ઉમરના (૪) મનુષ્યોનાં જીવન (૫) તુટી જાય છે (૬) ક્ષયપક્ષી (૭) જેમ (૮) વર્તકપક્ષીને (૯) પકડી લે છે મૃત્યુ પમાડે છે (૧૦) એ રીતે (૧૧) આયુષ્યનો ક્ષય થયે (૧૨) જીવોના જીવન નષ્ટ થાય છે (૧૩) તેને દેખો

ભાવાર્થ :— શ્રી ઋષભદેવસ્વામી પોતાના અઠાણુ પુત્રોને ઉદ્દેશીને ઉપદેશ આપે છે કે હે લલ્યજનો બાલક, વૃદ્ધ તથા ગર્ભમાં રહેલા તથા મધ્યમ વયના વગેરે મનુષ્યો પોતાના જીવનને છોડી દે છે, એ તમે દેખો, જેમ ક્ષય નામનું પક્ષી વર્તક આદિ નાના પક્ષીઓને પકડી મારી નાંખે છે એ જ રીતે આયુષ્યનો ક્ષય થયે જીવોના જીવન નષ્ટ થાય છે, પ્રાયઃ સસારી જીવોનાં આયુષ્ય વિશેષ સોપકમી હોવાથી નિયત હોતાં નથી, તેથી કોઈ ગર્ભમાંથી, કોઈ બાલવયમાં, તો કોઈ યૌવનવયમાં, તો કોઈ વૃદ્ધાવસ્થામાં મૃત્યુને પ્રાપ્ત થાય છે. આ રીતે મનુષ્યોના જીવન અસ્થિર છે, આવી રીતે પ્રાય મનુષ્યઆદિ સર્વ જીવોની એ જ સ્થિતિ રહેલ છે, આયુષ્ય વિઘ્નોથી ભરપૂર છે, સર્વ અવસ્થાઓમાં પ્રાણી પોતાના પ્રાણોને છોડે છે, આ રીતે જીવોના જીવન, મૃત્યુ નષ્ટ કરી દે છે. એમ જાણી ધોષને પ્રાપ્ત કરી, પ્રાપ્ત

શ્વેત સુખવસરને સમમબદ્ધ કરી સદ્ગુણ બનાવવો એ મનુષ્યનું
કર્તવ્ય છે એમ વિચારી ખર્ચ આપાધન કરવા ઉદ્યમવત બની રહેવું

માયા^૧હિ પિયા^૨હિ લુપ્ત^૩ર્હિ, નો^૪ સુલભા^૫ સુગર્હ^૬ ય પેષ્મો^૭ ।
પયા^૮હં મયા^૯હં પેષ્મિ^{૧૦}યા, આર^{૧૧}મા વિરમેજ^{૧૨} સુમ્વપ^{૧૩} ॥ ૩ ॥

શબ્દાર્થ (૧) માતા (૨) પિતામાં કુખ્ય (૩) પીડા પામે છે તેના
માટે (૪) સુલભ (૫) નથી (૬) સુખતિ (૭) પરલોકમાં (૮) એ (૯) ભયને (૧)
દેખી (૧૧) સુખતિપુરુષ (૧૨) આરભવી (૧૩) વિરક્ત થાય.

ભાવાર્થ - માય-ભવો, માતા, પિતા, પુત્ર, પુત્રી, સ્ત્રી આદિ
સ્વજનોના સ્નેહમાં કુખ્ય થઈ પીડાને પામતા થકા વારવાર સસાર
પરિજનમણ કરે છે આવા આસક્ત ભવોને માટે સુત્ય પછી પરલોકમાં
સુખતિ પ્રાપ્ત થવી સુલભ નથી, એવું બાહ્યી સુખત પુરુષે પરલોકમાં
ભયને દેખીને આરભવી વિરક્ત થાય, નિવૃત્ત થાય આસક્ત ભવો
ખર્ચપ્રાપ્તિ માટે ઉદ્યમ કરી શકતા નથી હોદ્દાના બદલતથી વધારે તે
બંધન ભવોને સ્વજનના સ્નેહનું રહેલ હોઈ, ભલા જૂરા વિવંચી
રહિત બની સ્વજનોના પાપણ માટે નીચમાં નીચ કાર્ય કરતા સહ
પામતા નથી, આવા ભવો સજ્જન વર્ગમાં નિર્મિત બને છે અને
તેઓને પરલોકમાં સદ્ગતિ પ્રાપ્ત થતી નથી, એમ બાહ્યી સુખતપુરુષ
ભગવત રહી આરભ, પરિજન, સ્વજન સ્નેહથી દૂર રહી માનવભવને
સદ્ગુણ બનાવે એવો ભગવતનો ઉપદેશ છે

જમિર્ણ^૧ જંગતી^૨ પુહો^૩ જંગા, કમ્મેર્હિ^૪ લુપ્તિ^૫ પાણિનો^૬ ।
સપમેષ^૭ કહેર્હિ^૮ ગાહર્હિ^૯, નો^{૧૦} તસ્સ^{૧૧} સુષેષ^{૧૨}પુદ્ગલ^{૧૩} ॥ ૪ ॥

શબ્દાર્થ (૧) અનિશ્ચિત પુરુષની સ્થિતિ (૨) સસારમાં (૩) અસજ-
અશર (૪) શ્વ (૫) પોતાના (૬) કરેલા કમના કારણે (૭) કમેના ઉત્પત્તિ

(૮) દુષ્પ પામે છે પોતાના કરેલાં કર્મોથી (૯) નરકાદિ સ્થાનોમાં જાય છે (૧૦) નથી (૧૧) ભોગવ્યા વિના (૧૨) છૂટી શકાતુ (૧૩) કર્મથી (૧૪) જીવે.

ભાવાર્થ:- જે જીવ સાવધ અનુષ્ઠાનો છોડતા નથી તે જીવે સંસારમાં પોતાના કરેલાં કર્મના ફળ ભોગવવા માટે નરક આદિ ચાતના સ્થાનોમાં ઉત્પન્ન થઈ દુઃખો ભોગવે છે. અલગ અલગ સ્થાનોમાં નિવાસ કરનારાં પ્રાણીઓ, સર્વે પોતાનાં કરેલાં શુભાશુભ કર્મના ફળોને ભોગવ્યા વિના કર્મથી મુક્ત થઈ શકતાં નથી. જાણી વિશિષ્ટ તપસ્યા તથા સંયમ ગ્રહણ કર્યા વિના કર્મોનો સર્વથા ક્ષય થઈ શકતો નથી. એમ જાણી પોતાના આત્માના કલ્યાણને માટે, સુખસમાધિ પ્રાપ્ત કરવા, નિરાશી નિષ્પરિગ્રહી બની ચારિત્ર ગ્રહણ કરવા ઉદ્યમવંત રહેવું સર્વવિરતી થવા શક્તિ ન હોય તો અલ્પાશી અલ્પ પરિગ્રહી બની ધર્મ આરાધન કરવા તત્પર બનવું એ જ મનુષ્યભવનુ સાચુ કર્તવ્ય છે

૧ ૨ ૩ ૪ ૫ ૬
 દેવા ગન્ધર્વ-રાક્ષસા, અસુરા ભૂમિચરા સરીસિવા ।
 ૭ ૮ ૯ ૧૦ ૧૧ ૧૨
 રાયા નરસેદ્ધિ-માહુના ઠાણા તૈ વિ ચરંતિ દુઃખિલયા ॥ ૬ ॥

શબ્દાર્થ . (૧) દેવતા (૨) ગન્ધર્વ (૩) રાક્ષસ (૪) અસુર ભૂમિ પર (૫) ચાલવાવાળા (૬) સરકીને ચાલવાવાળા સર્પાદિ તિર્યંચ (૭) રાજા (૮) મનુષ્ય (૯) નગરશેઠ (૧૦) બ્રાહ્મણ (૧૧) એ સર્વ દુઃખી બની (૧૨) પોતપોતાનાં (૧૩) સ્થાનને (૧૪) છોડે છે-મૃત્યુ પામે છે

ભાવાર્થ:- સિદ્ધભગવતના સ્થાન સિવાય સર્વસ્થાનો અનિત્ય છે. દેવતા, ગન્ધર્વ, રાક્ષસ અસુર, ભૂમિચર, તિર્યંચ, ચક્રવર્તી, સાધારણ મનુષ્ય, નગરશેઠ, બ્રાહ્મણ વગેરે એ સર્વ દુઃખી થતા પોતાના સ્થાનને છોડી પરલોકમાં જાય છે સર્વ પ્રાણીઓને પ્રાણ છોડતી વખતે મહાદુઃખ હોય છે

કામેહિ ય સંયમેહિ ગિદ્ધા, કમ્મસહા કાલેણ જન્તંતો ।
સાહે જહ વંધણચ્ચુપ્પ પવં આરવસ્સંગંતિ તુદ્ધતી ॥ ૬ ॥

શબ્દાર્થ (૧) વિષયભોજની તૃષ્ણા તથા (૨) સ્વજનોર્થા (૩) મદ રહેનાર (૪) પોતાનાં કર્મનાં ફળ ભોજને છે (૫) અવસર પ્રાપ્ત થયે (૬) પ્રાણી (૭) તાલફળ નીચે પડી જાય છે (૮) જેમ (૯) બંધનથી છૂટેલ (૧) જે ખાઈ (૧૧) આકુષ્મનો ક્ષય થયે જવો (૧૨) મૃત્યુને પામે છે

સાવાર્થ :- વિષય ભોજની તૃષ્ણાવાળા તથા માતા પિતા સ્ત્રી આદિ પરિચિત મહાથોર્થા આસક્ત રહેનાર પ્રાણીઓ, અવસર પ્રાપ્ત થયે પોતાનાં કર્મનાં ફળનાં ફળ ભોજવતાં ભોજવતાં આકુષ્મનો ક્ષય થતાં મૃત્યુને પ્રાપ્ત થાય છે જેમ બંધનથી છૂટેલ તાલફળ શીખ નીચે પડી જાય છે તે ન્યાયે પર ભવમાં ચાલ્યા જાય છે આવ જો છે કે ભોજની ઇચ્છાવાળા પુરુષ વિષયનું સેવન કરી પોતાની તૃષ્ણાની તૃપ્તિ કરવા ઇચ્છતા આ લોક તથા પરલોકમાં ફેવળ ફેલેય જ પામે છે પરંતુ તૃષ્ણાની શાંતિ કદી થતી જ નથી, જેમ બધી મુખના ઇચ્છુક જીવોએ વિષય ભાવને દૂર કરી ધર્મ આરાધનમાં લક્ષ્ય વધારી જીવન જીવીત કરવું તે આત્મકલ્પનું કારણ બહુવું

જે યાવિ યદુસ્સુપ્પ સિયા, ધમ્મિય માહણ નિવસુપ્પ
સિયા મમિણ્ણમ-કહેહિ મુચ્છિણ તિર્ણ સેક્કમ્મેહિ કિચતી ॥૭॥

શબ્દાર્થ (૧) જે (૨) માર્ગ સોધા (૩) જહુ મુત (૪) હોય (૫) પાર્થિવ (૬) સાધુ (૭) સિમ્હ (૮) હોય (૯) માયાત્મ અનુષ્ઠાનોર્થા (૧) આસક્ત હોય તેઓ (૧૧) અત્યન્ત (૧૨) કર્મ દારા (૧૩) પીડિત હોય છે

સાવાર્થ :- માયામય અનુષ્ઠાનોર્થા આસક્ત પુરુષ યાદે જહુ મુત હોય, પાર્થિવ હોય અથવા પ્રાણી હોય યાદે સિમ્હ હોય

પરંતુ માયાકૃત અનુષ્ઠાનોથી અશુભ કર્મોનું બંધન થાય છે અને તે અશુભ કર્મોના વિપાકો વડે બહુ જ દુઃખને પામે છે. એમ જાણી માયાકૃત અનુષ્ઠાનોનો ત્યાગ કરી સરલતાથી સર્વ ધાર્મિક ક્રિયા કરવા ઉપયોગવંત રહેવું.

અહ પાસ વિવૈગમુદ્દિ^૧ર, અવિતિ^૨ણે હૃદ્ ભાસઈ ધુવં^૩ ।
 ગાહિસિ આરં કઓ^૪ પરં, વેહાસે^૫ કમ્મેહિ^૬ કિચ્ચતી^૭ ॥ ૮ ॥

શબ્દાર્થ :- (૧) વળી પશ્ચાત્, (૨) દેખો કોઈ અન્ય તીર્થી પરિબ્રહ્મચ્છોડી (૩) સંસાર અનિલ જાણી (૪) પ્રવર્જિત થાય (૫) સંસારને પાર નહિ કરે (૬) લોકમાં (૭) મોક્ષનું (૮) ભાષણ માત્ર કરનાર (૯) આ લોક (૧૦) પરલોક (૧૧) ક્યાંથી (૧૨) જાણી શકે (૧૩) મધ્યમાં જ (૧૪) કર્મો દ્વારા દુઃખ (૧૫) પામે છે.

ભાવાર્થ :- હે શિષ્ય ! વળી પ્રશ્નાત તમે જાણો કે કોઈ અન્યતીર્થી સંસારને અનિત્ય જાણી પરિબ્રહ્મ આદિ જડ પદાર્થોના તથા સ્વજનોનો ત્યાગ કરી પ્રવ્રજ્યા બ્રહ્મ કરી મોક્ષ પ્રાપ્તિ માટે સાવધાન થાય છે; પરંતુ મોક્ષ માર્ગનું જ્ઞાન નહિ હોવાથી સંયમ અનુષ્ઠાનનું યથાતથ્ય પાલન નહિ કરી શકવાથી અને માત્ર મોક્ષનું ભાષણ કરનાર, સંસારના પારને પામી શકતા નથી. મોક્ષ માર્ગનો ઉપાય જ્ઞાન, દર્શન, ચારિત્ર તપનું આરાધન છે. તે સિવાય અન્ય કોઈ મોક્ષનો માર્ગ છે જ નહિ, ભૂતકાળમાં પણ એ જ માર્ગ હતો ને ભવિષ્યકાળે પણ એ જ માર્ગ સિવાય અન્ય માર્ગ હશે નહિ. તેથી અન્યતીર્થીઓ સાવધ અનુષ્ઠાનવાળાઓ તથા તેને અનુસરનારને માટે મોક્ષ પ્રાપ્તિ તો દૂર રહે છે પરંતુ સંસાર પરિબ્રમણરૂપ જન્મ મરણ અનંતકાળ સુધી કર્યા કરે છે મોક્ષના માર્ગમાં આરભ અને પરિબ્રહ્મને કોઈ સ્થાન જ નથી તેના ત્યાગમાં જ મોક્ષમાર્ગ છે એમ જાણી અન્યતીર્થીઓના સગથી દૂર રહેવું અને જ્ઞાન, દર્શન, ચારિત્ર, તપ આરાધનમાં ઉદ્યમવત બની મનુષ્યજન્મને સફળ બનાવવા જાગૃત રહેવું.

જહ વિં ય નગિણે કિસે ચરે, જહ વિં ય મુંજિય
માસમંતસો । જે હહ માયાઈ મિજજઈ, આગંતા ગમ્માય
ળંતસો ॥ ૯ ॥

શબ્દાર્થ (૧) જે પુરુષ આવા ક્ષાણેથી મુક્ત (૨) ક્ષાય (૩) નજ
રથી (૪) કૃષ્ણ બની (૫) વિચરે અને (૬) ઉપવાસના અતે (૭) ભોજન (૮) ક્ષાય
માસમાસના કરે તો પણ તે ક્ષાયપ્રયુક્ત પુરુષ (૯) જનનતકાળ સુધી (૧)
જનવાસને (૧૧) પ્રાપ્ત કરે.

ભાવાર્થ - જે પુરુષ-સાધક ક્ષાયપ્રયુક્ત હોય, જાહે નજ
રહે, શરીરને કૃષ્ણ કરી વિચરે, અથવા માસમાસના ઉપવાસના અતે
ભોજન કરે પરંતુ માયાપ્રયુક્ત જનનતકાળ સુધી જનવાસને
પ્રાપ્ત કરે તેમજ જાવા ઉપ તપ કરવા છતાં ક્ષાયપ્રયુક્ત અને આરભ
પરિશ્રમ મમત્વના કારણે મોક્ષ પ્રાપ્તિ કરી શકતા નથી; પરંતુ સસાર
પરિશ્રમભરૂપ જ મ મરણ બંધમાં ફસાઈ રહે છે.

પુરિસો રમં પાપ-કમ્મુણા, પલિયતં મણુયાણ જીવિયં ।
સખા હહ કામમુન્હિયા, મોહં જંતિ નરા અસંબુદ્ધા ॥ ૧૦ ॥

શબ્દાર્થ (૧) જે પુરુષ । (૨) પાપક્રમ (૩) નિવૃત્ત થા (૪) મનુષ્ય
(૫) જીવન (૬) નાશવાન છે (૭) આસક્ત (૮) સંસારમાં (૯) કામભોગોમાં
મુન્હિય (૧) મોહને (૧૧) પ્રાપ્ત કરે છે (૧૨) જે મનુષ્ય (૧૩) દિલ્લા
આદિ પાપથી અનિવૃત્ત.

ભાવાર્થ - જે પુરુષ । તું પાપક્રમથી મુક્યે રહેલ છે હવે
જે પાપક્રમથી નિવૃત્ત થા કારણ જે મનુષ્યનું જીવન નાશવત છે જે
મનુષ્ય સંસારમાં આસક્ત છે તથા વિવશોભોમાં મુન્હિય છે અને

હિસા આદિ પાપોથી નિવૃત્ત નથી તે મોહને પ્રાપ્ત કરે છે. મિથ્યા-
દષ્ટિઓની બતાવેલ તપસ્યાથી મનુષ્યની ચતુર્ગતિરૂપ દુર્ગતિ રોકી
શકાતી નથી. કારણ જે અન્ય તીર્થોઓનાં બધા અનુષ્ઠાનો અસત
અને પાપકર્મથી આરંભ યુક્ત રહેલાં છે. તેથી જીવોના કલ્યાણના
માટે ભગવંતનો ઉપદેશેલ (આરભ પરિબ્રહ્મ રહિત) માર્ગમાં સ્થિર
રહેવું એ જ આત્મકલ્યાણનો માર્ગ છે મનુષ્ય જીવન અલ્પ છે. એમ
જાણી ધર્મ આરાધનમા પ્રમાદ કરવો નહિ. અન્ય તીર્થોઓને પોતાના
હિતની પ્રાપ્તિ અને અહિતના ત્યાગના ઉપાયનું જ્ઞાન નહિ હોવાથી
હિસા આદિ પાપમય અનુષ્ઠાનોથી નિવૃત્ત થતા નથી અને ઇન્દ્રિય
વિષયોમાં આસક્ત બની મોહનીય કર્મનો સંચય કરી સંસાર
પરિબ્રમણની વૃદ્ધિ કરતા થકા રહે છે એવું જાણી તેઓના સગથી
દૂર રહેવું.

^૧ જયયં ^૩ વિહરાહિ ^૨ જોગવં, ^૫ અણુપાણા ^૪ પંથા ^૬ દુરુત્તરા ।

^૭ અણુસાસનમેવ ^૮ પક્ષમે, ^૯ વીરેહિં ^{૧૦} સંમં ^{૧૧} પવેહયં ॥ ૧૧ ॥

શબ્દાર્થ . (૧) હે પુરુષ ! તું યત્ન કરતા થકા (૨) સમિતિ શુષ્પિતથી
શુષ્પિત બની (૩) વિચરે (૪) માર્ગ વિના (૫) સૂક્ષ્મ પ્રાણીઓથી યુક્ત ઉપયોગ
(૬) દુષ્પિતર છે (૭) શાસ્ત્રોક્ત રીતિથી સંયમ (૮) અનુષ્ઠાન કરવું (૯) સર્વ
તીર્થકર દેવાએ (૧૦) સમ્પ્રદ્યકારથી (૧૧) બતાવેલ છે

ભાવાર્થ - હે સાધકો ! તમે ચાત્નાસહિત સમિતિ શુષ્પિતથી
શુષ્પિત બની, પોતાના જીવનને અલ્પ જાણી તથા વિષયોને કલેશમય
દુઃખરૂપ જાણી ગૃહબંધનને તોડી, ચત્નાપૂર્વક પ્રાણીઓની દયા પાળતા
થકા ઉચ્ચત્તવિહારિ બની સયમમાં ઉપયોગ રાખતા થકા વિચરે.
કારણ જે સૂક્ષ્મપ્રાણીઓથી યુક્ત માર્ગ, ઉપયોગ વિના પાર થઈ શકે
તેમ નથી શાસ્ત્રોમા સયમપાલનની વિધિ બતાવ્યા મુજબ સંયમ-
પાલન કરવા સર્વ તીર્થકર દેવોએ કહેલ છે આરભ રહિત થવું

એ જ આત્મકલ્યાણનો સાચો માર્ગ છે જોઈએ છે આરભ છે તે સસાર
પરિભ્રમણરૂપ જન્મમરણ ક્ષણનાર છે એથી આત્માર્થી જીવોએ
આરભનો ત્યાગ કરવા સદા અનુત રહેવું

ચિરયા ધીરા સમૃદ્ધિયા, કોઈ કાર્યરિયાઈ પીસણા । પાપે
જાણંતિ સખસો, પાપાઓ ચિરયાઈમિનિષ્ણુકા ॥ ૧૨ ॥

શબ્દાર્થ (૧) દિસાથી નિવૃત્ત કર્મનો ક્ષય કરવાવાળા (૨) વીર
પુરુષ (૩) સવમર્મ ઉપરિષ્ઠ (૪) કોપાદિ ક્ષાયોને (૫) દૂર કરનાર અ
વચન કાષાથી (૬) પ્રાણીઓને (૭) ક્યે નહિ (૮) પાપકર્મોથી (૯) નિવૃત્ત
(૧) મુક્ત જીવ સમાન કલા છે (૧૧) સવથી

ભાવાર્થ :- કિસા આદિ પાપકર્મોથી નિવૃત્ત, તથા કોમ
માન માર્યા, લોકા આદિ રાજકેષને દૂર કરનારા, આરભથી રહિત
મન, વચન, કાયાથી કોઈ પ્રાણીને હુણવા નથી તથા મૃધાવાદ આદિ
સર્વ પાપોથી નિવૃત્ત સવમર્મ ઉપરિષ્ઠ ઉપસમભાવથી ચાંદ બનેલા
સાધકોને, મુક્ત જીવો સમાન કલા છે

જા વિતા અહમેવ છુપ્પણ, છુપ્પંતિ લોભંસિ પાણિણો ।
પૈવ સહિપર્દિ પાસણ અણિદે સે પુદ્ધે અહિયાસણ ॥ ૧૩ ॥

શબ્દાર્થ (૧) જ્ઞાન સપત્ત મુનિ (૨) જોમ (૩) વિચાર (૪) લોકર્મ
(૫) જીવો (૬) પીગ્રાઇ રહ્યા છે (૭) સસારી જીવોની માર્ગ (૮) કુ (૯)
પરીવહની પીડિત (૧) નહિ જ્યાં (૧૧) તેમ (૧૨) સમભાવથી (૧૩) પરીવહનો
રપટ થતા (૧૪) મુનિ (૧૫) સદા કરે

ભાવાર્થ :- જ્ઞાનાદિ સપત્ત મુનિ જો વિચાર કે આ
જગતમાં અન્ય મનુષ્યો તથા તિર્થંક આદિ પ્રાણીઓ દુઃખોથી

પીડિત થઈ રહેલાં છે. કારણ કે તેઓમાં સમ્યગ્ વિવેક હોતો નથી. તેથી કષ્ટ સહન કરવા છતાં નિર્જરાના લાભને પ્રાપ્ત કરી શકતા નથી જગતના જીવો શીત ઉષ્ણાદિના દુઃખો સહન તો કરે છે, પરંતુ સમલાવથી નહિ. કેટલાએક જીવો વિષય સુખોને ભોગવતાં નથી, પરંતુ તે વિષય સુખોની અપ્રાપ્તિના કારણે ભોગવતા નથી. તેમ જ વિષય સુખોની પ્રાપ્તિ માટે દિવસ રાત્રિ ધન મેળવવાની ચિંતા કરતા શીત ઉષ્ણાદિના દુઃખોને સહન કરતા કઠિન કાર્યો પશુ કરે છે, પરંતુ સમજણપૂર્વક સંતોષથી કે સમ્યગ્ જ્ઞાનથી કષ્ટો સહન કરતા નથી તેમજ સમ્યક્ તપે જે નિર્જરાનું કારણ છે તે તપ માટે પશુ કષ્ટો સહન કરતા નથી. તેથી આવા દારૂણ દુઃખો ભોગવતાં છતાં તે કષ્ટોના ક્ષણ-પરિણામો સુખને બદલે કડવા વિષાકો-દુઃખોને પ્રાપ્ત કરે છે કારણ કે કામભોગોની આસક્તિરૂપ-મમત્વથી જીવ અશુભ કર્મો ધન કરી દુઃખ પામે છે જ્યારે સયમ પાલન કરવાવાળા ઉત્તમ અને વિચારશીલ સાધકો જે શીત ઉષ્ણાદિના કષ્ટો સહન કરે છે. તે બધાં ગુણ વૃદ્ધિના કારણ બને છે અને તેના ક્ષણરૂપ વિષાકો સુખરૂપ હોય છે એમ જાણી જ્ઞાનાદિ ગુણ સપન્ન મુનિ આત્મકલ્યાણમા તત્પર પૂર્વોક્ત વાતોને વિચારી ક્રોધાદિ કષાયો ઉપર વિજય મેળવી શીત ઉષ્ણાદિ જે પરિષદો પ્રાપ્ત થાય તેને સમલાવથી સહન કરે, પરંતુ મનમાં દુઃખ ધરે નહિ, તથા સયમપાલનમા કે પરીષદો સહન કરવામાં પોતાના બળનું ગોપન કરે નહિ એવો સાધક આચાર છે એક વિદ્વાન કવિએ કહેલ છે કે ભોજનની અપ્રાપ્તિથી શરીરનું કૃશ થવું, ખરાબ અન્નનું ભોજન, શીત ઉષ્ણતાના દુઃખો તેલના અભાવથી વાળનું લુપ્તાપણું, ખીછાના વિના જમીન ઉપરનું શયન ઇત્યાદિ ગૃહસ્થોને અવનતિના ચિન્હ મનાય છે. જ્યારે સયમધારી મુનિઓને એ બધા સયોગો-કષ્ટો ઉન્નતિજનક બને છે. એમ જાણી સાધકે, -આત્માર્થીઓએ સમ્યગ્ ભાવથી મમજણ-પૂર્વક સર્વ ધર્મક્રિયા, તપ વગેરે કરવા એ શ્રેયનું કારણ બને છે.

ધૂનિયા કુલિય ષ લેષવં, કિસપ વેહ મળાસંગાઈર્હિ ।
અવિહિસામેષ પન્થપ અણુષમ્મો મુણિણા પવેદિતો ॥૧૪॥

અનુવાદ (૧) લેષવાળી (૨) બીત (૩) લેષ કાઢીને ક્ષીણ કરી
દેખાવ છે (૪) અણુઅણુઆદિ તપ દ્વારા (૫) પોતાના શરીરને (૬) કુષ્ઠ કર્ણ
(૭) અહિસા ધર્મનું (૮) પાલન કરવું (૯) સ્વચ્છ બનવતે (૧૦) ધર્મ (૧૧)
કહેલ છે

સાવાર્થ:- જેમ લેષવાળી બીત-દીવાલ લેપ કાઢી નાખવાથી
ક્ષીણ થઈ શકે છે એ પ્રકારે અણુઅણુ આદિ તપ દ્વારા પોતાના
કર્મેની ક્ષય કરવા શરીરને કુષ્ઠ કરવું અને અહિસા ધર્મનું પાલન
કરવું તેને સ્વચ્છ બનવતે ધર્મ કહેલ છે શરીર કુષ્ઠ કરવાનો હેતુ
સંસાર ભાવમાં ડોહતી વૃત્તિઓને સ્થિર કરવા અને કષાયો તથા
દેહના મમત્વભાવને મટ બનાવવા માટે છે દેહનું પોષણ આરભથી
થઈ શકે છે અને આરભનું પરિણામ સંસાર પરિણમણુરૂપ જ મ
મરણાદિ દુઃખોની ઉત્પત્તિ રહેલ છે તેથી જ બનવતે અહિસાપ્રધાન
ધર્મ બતાવેલ છે તેથી અહિસાભાવે રહેવા તથા દેહના મમત્વને
થટાકવાની જરૂર છે જે ધર્મ મોક્ષને અનુકૂળ હોય તે અનુધર્મ
કહેવાય છે

મંત્રણી જહં પસુગુહિયા, વિહુણિય ધસંપઈ સિય રયં ।
પવ દવિ મોષહાણય, કમ્મ વ્થહ મયસ્મિ માદ્દણે ॥ ૧૫ ॥

અનુવાદ (૧) ગેમ (૨) પશુપ્રાણી (૩) ધૂળથી ભરેલ (૪) પોતાના
શરીરને દસાવને શરીરમાં (૫) ઘાતેની ધૂળને (૬) અબેરી નાખે છે (૭) ગ્રેની
રીતે (૮) ભવપુત્ર (૯) અનયનઆદિ (૧૦) કર્મેના (૧૧) નાશ કરે છે (૧૨)
તપવાળા તપસવી (૧૩) અહિસા વળી પુરુષ

ભાવાર્થ:- જેમ પશ્ચિણી પોતાના શરીરમાં લાગેલી ધૂળને, શરીરને કંપાવી-હલાવીને ખંખેરી નાખે છે. એવા પ્રકારે અનશન આદિ તપ કરવાવાળા તપસ્વી તથા અહિંસાવ્રતી લબ્ય પુરુષ જિન આજ્ઞાનો વિધ્વંશ કરે. પોતાના કર્મનો ક્ષય કરી મોક્ષ સન્મુખ થાય છે પ્રાણીઓની હિંસા ન કરે. એવો ઉપદેશ આપનાર માહણ્ય કહેવાય છે. આવા અહિંસક તપસ્વી સંયમી પુરુષો જ સંસાર પરિભ્રમણનો નાશ કરી શાશ્વતા મોક્ષના સુખોને પ્રાપ્ત કરે છે.

^૧ઉદ્વિગમ^૨નગારમેસનં, ^૩સમનં ^૪ઠાણટિઅં ^૫તવસ્સિનં ^૬।
^૭હર^૮ા ^૯વુહ^{૧૦}ા ય ^{૧૧}પત્થ^{૧૨}ણ, ^{૧૩}અવિ ^{૧૪}સુસ્સે ^{૧૫}જ ^{૧૬}ગ ^{૧૭}તં ^{૧૮}લભેજ્જ ^{૧૯}જો
 ॥ ૧૬ ॥

શબ્દાર્થ : (૧) સયમમાં ઉપસ્થિત (૨) ધરપરિગ્રહ રહિત સાધુ એવળા (૩) પાલન કરવામાં સાવધાન (૪) શ્રમણ-સાધુ (૫) સંયમ સ્થાનમાં સ્થિત (૬) તપસ્વી (૭) પુત્રો (૮) માતાપિતાઆદિ ગૃહવાસમાં લઈ જવા (૯) પ્રાર્થના કરતા કરતા (૧૦) થાકી જાય (૧૧) પરંતુ તે સાધુને (૧૨) પોતાને આધીન (૧૩) કરી શકે નહિ

ભાવાર્થ:- ધરરહિત-પરિગ્રહરહિત એવળા સમિતિ પાલનમાં તત્પર સયમધારી સયમસ્થાનમાં સ્થિત થયેલ તપસ્વી સાધુની પાસે આવી તે સાધુના પુત્રો, માતા, પિતા આદિ પ્રવ્રજ્યાથી રચુત કરાવી ઘરે લઈ જવા માટે પ્રાર્થના કરે, પ્રાર્થના કરી કરી થાકી જાય, પરંતુ વસ્તુ-તત્ત્વના સ્વરૂપને જાણનાર સુનિને પોતાને આધીન કરવા સમર્થ થઈ શકતા નથી. વળી કહે છે કે અમારૂં પાલન પોષણ કરનાર અન્ય કોઈ નથી એવી રીતે કાકલુદ્ધી કરવા છતાં સંયમમાં સ્થિત સાધુ સ્વજનના શરણે (સંસારમાં) જાય નહિ. જે સાધક સંસારના સ્વરૂપને જાણે છે અને મોક્ષના શાશ્વતા સુખને પણ જાણે છે તે

સાંસારિક મુખોમાં લોભાચ નહિ કારણ કે તે બાણે છે કે સાંસારિક વિવશ મુખો પાછળ લોભા કાળના દુઝો ઉભા થાય છે એમ બધી આત્માર્થી જીવો સવમપાલનમાં વત્પર રહે છે

જહ કાલુણિયાણિ કામિયા, જહ રોયતિ ય પુત્તકારણા ।
દધિય મિક્ષુ મમુદ્ધિય, જો લગ્મંતિ જ સઠવિત્તપ ॥૧૭॥

શબ્દાર્થ (૧) કદાચ આતાપિતા (૨) કરુણામય (૩) વચન બોલે (૪) કદાચ (૫) ફળ કરે (૬) પુત્રને ધેર લઈ જવા (૭) મુક્તિમયન થોડા (૮) સવમપાલનમાં સાવધાન (૯) મુનિને (૧૦) પ્રવચ્ચા જોડાવી પ્રાપ્ત કરવા (૧૧) મુક્તસ્થિતિમાં સ્થાપન કરવા (૧૨) સમય મેળા નથી.

ભાવાર્થ - મુનિના માતા પિતા બાદિ સ્વજનો મુનિની પાસે આવીને કરુણામય વચન બોલે, કરુણાન્વિત કાર્ય કરે, બધવા પુત્રને લઈ જવા ફળ કરે, તો પણ સવમ ભાવમાં સ્થિત, સવમ પાલન કરવામાં વત્પર, મુક્તિમયન થોડા સાધુને સવમથી જાદ કરી શકતા નથી. તથા મુક્તસ્થિતિમાં સ્થાપન કરવા સમય મેળા નથી. જેને સદ્ગાર પરિજ્ઞમણના દુઝો અને ગ્રાહના શાસ્ત્રવત મુખોડા જ્ઞાન છે અને મનુષ્યભવની મહત્તાને બાણે છે તે મુનિ સાંસારિક મુખોમાં દસાચ નહિ.

જહ વિ ય કામેદિ લાધિયા, જહ જોગ્ગાદિ જં ષચિત્ત વરે ।
જહ જીધિય માયકમ્વપ, જો લગ્મંતિ જં સઠવિત્તપ ॥૧૮॥

શબ્દાર્થ (૧) કદાચ પરિવારવાળા (૨) કામભોજોના (૩) પ્રસેજન બાપે (૪) બાપી (૫) ધરે (૬) લઈ નથ (૭) તથાપણ સાધુ (૮) જ્ઞાનમયી જીવને (૯) જાદ નહિ અને સ્વજનો પોતાને (૧૦) બાધીન કરી શકે નહિ મુક્તસ્થિતિમાં (૧૧) સ્થાપન કરી શકે નહિ (૧૨) કદાચ.

ભાવાર્થ:- સાધુના સંબંધીજનો આદિ સાધુને કામભોગોના પ્રલોભન આપે, અથવા સાધુને બાંધીને ઘરે લઈ જાય, પરંતુ સંયમમાં સ્થિત સાધુ અસંયમી જીવનની ઇચ્છા કરે નહિ તેથી સ્વજનો પોતાને આધીન કરી ગૃહસ્થવાસમાં સ્થિત કરી શકતા નથી પરંતુ સાવધાન મુનિ અનુકૂળ પ્રતિકૂળ પરિવર્તોને સમભાવે વેદન કરતા થકા સયમભાવમાં સ્થિત રહી સંયમ પાલન કરે. જેનું ઉપાદાન જોરદાર છે તેને નિમિત્ત અસર કરી શકતું નથી.

સે^૧હંતિ ય^૨ ણં^૩ મમા^૪હજો, માય^૫ પિયા ય^૬ સુયા ય^૭ મારિયા ।
પોસા^૮હિ ણ^૯ પાસ^{૧૦}ઓ તુમ, લોગ^{૧૧} પરં પિ^{૧૨} જહાસિ પોસ^{૧૩}જો ॥૧૧॥

શબ્દાર્થ : (૧) સાધુને શિક્ષા આપે (૨) સાધુમાં મમત્વ રાખવાવાળા (૩) માતાપિતા (૪) પુત્ર-સ્ત્રી આદિ (૫) તમે સુક્ષ્મદર્શી છો (૬) અમારું પોષણ કરો તમે અમોને ત્યાગી (૭) તમારો પરલોક પશુ (૮) બગાડી રહ્યા છો (૯) માટે અમારું પોષણ કરો.

ભાવાર્થ:- કોઈ નવ દીક્ષિત સાધુમાં મમત્વ રાખવાવાળા તેમનાં માતા, પિતા, પુત્ર, સ્ત્રી વગેરે સાધુ પાસે આવી એમ કહે કે હે પુત્ર ! તમે સુક્ષ્મદર્શી છો અમો બધા તમારા વિના દુઃખી થઈ રહ્યા છીએ તમારા સિવાય અમારું કોઈ પોષણ કરે તેમ નથી, તમે વસ્તુસ્વરૂપના જાણનાર છો, માતા પિતાને ત્યાગી-દુઃખી કરી, દીક્ષા લેનાર આ લોક અને પરલોક બન્નેથી બ્રહ્મ થાય છે પરિવારના પોષણથી પુણ્ય પ્રાપ્તિ થાય છે માતાપિતા સ્ત્રી પુત્રનું પાલન કરવું તે ગૃહસ્થોનો ધર્મ છે માટે તમે સયમ છોડી ઘેર આવી અમારું પોષણ કરો, આ રીતે સ્વજનો મમત્વભાવથી પ્રવ્રજિત થયેલ સાધુને સયમથી પતિત કરવા કરુણામય વચનથી શિખામણ આપે છે. પરંતુ સયમમાં સ્થિત થયેલ, શ્રમણ વસ્તુ સ્વરૂપને જાણનાર, સંયમથી પતિત થતા નથી જાણે છે કે જગત આખું સ્વાર્થમય છે,

तयसं घ ञहाइ से रयं, इतिसखाय मुणी ण मज्झ ।
 गोयन्नतरेण माहणे, अहसेयकरी अनेसी इत्तिणी ॥ १ ॥

શબ્દાર્થ (૧) સપ જોમ ત્વયાને (૨) છોડી દે છે (૩) કર્મરજને
છાડે (૪) સાધુ (૫) જોમ (૬) જાણી (૭) મુનિ (૮) મદ (૯) ન કરે (૧)
જોમ તથા જન્મ મદ (૧૧) સાધુ કર્મચાલુનો (૧૨) નાશ કરનાર (૧૩) જન્મથી
(૧૪) નિહા

ભાવાર્થ:- સર્વ જોમ પોતાની ઠાંચળીનો ત્યાગ કરે છે એ પ્રકારે સાધુ પોતાના આત્માની સાથે જ બાંધેલ આઠ પ્રકરના સસાર પરિવ્રમણરૂપ કર્મરૂપી રજનો ત્યાગ કરે છે કારણકે તે છાંડવા યોગ્ય છે કર્મો છે તે જન્મ મરણ આદિ દુઃખોના હેતુરૂપ છે. જોમ બાંધીને સંભવતઃ મુનિ પોતાના કુળ આદિ આઠ મહ પૈકી કોઈ પણ મહ કરે નહિ તથા મહ ઉત્પત્તિ થવાના કારણોને જોઈ તથા કોઈ અન્ય મતુશ્યાદિની નિંદા કરે નહિ કારણ કે નિંદા છે તે આત્માના કલ્યાણનો નાશ કરવાવાળી છે આઠ મહ પૈકી કોઈ મહ કરે તો શુદ્ધોનો નાશ થઈ હીનતાને પામે છે જોમકે-સ્વતિનો મહ કરવાથી ભવિષ્યના જન્મમાં નીચલાતિમાં ઉત્પત્તિ થવું પડે છે. જોમ બાંધી શોત્રાદિનો, મહ કરવો નહિ, જ્ઞાન તથા તપનો પણ મહ કરવો નહિ. કારણ કે મહથી અશુભ કર્મનો જન્મ થાય છે જોમ બાંધીને મોક્ષ પ્રાપ્તિના સાધનરૂપ, કલ્યાણનાં હેતુરૂપ, શાન્તતા મુખની પ્રાપ્તિ રૂપ જોવા જ્ઞાન, ઇશન, ચારિત્ર, તપરૂપ સંભવતઃ અપ્રમાદભાવથી અને નિરાભિમાનપણાથી પાલન કરવું તે જ સાધકનો આચાર અને કલ્યાણનો હેતુ છે.

जो परिमर्षई परं जणं, संसारे परिमर्षई मह । अदु
ईसिणिथा व पाणिथा, इति संखाय सुणी ण मज्झई ॥२॥

ભાવાર્થ:- સાધુના સંબંધીજનો આદિ સાધુને કામલોગોના પ્રલોભન આપે, અથવા સાધુને બાંધીને ઘરે લઈ જાય, પરંતુ સંયમમાં સ્થિત સાધુ અસંયમી જીવનની ઇચ્છા કરે નહિ તેથી સ્વજનો પોતાને આધીન કરી ગૃહસ્થવાસમાં સ્થિત કરી શકતા નથી પરંતુ સાવધાન મુનિ અનુકૂળ પ્રતિકૂળ પરિષદોને સમભાવે વેદન કરતા થકા સંયમભાવમાં સ્થિત રહી સંયમ પાલન કરે. જેનું ઉપાદાન જોરદાર છે. તેને નિમિત્ત અસર કરી શકતું નથી.

સેહંતિ ય ણં મમાહ્ણો, માય પિયા ય સુયા ય મારિયા ।
પોસાહિ ણ પાસઓ તુમ, લોગ પરં પિ જહાસિ પોસણો ॥૧૧॥

શબ્દાર્થ : (૧) સાધુને શિક્ષા આપે (૨) સાધુમાં મમત્વ રાખવાવાળા (૩) માતાપિતા (૪) પુત્ર-સ્ત્રી આદિ (૫) તમે સુક્ષ્મદર્શી છો (૬) અમારું પોષણ કરો તમે અમોને ત્યાગી (૭) તમારો પરલોક પણ (૮) બગાડી રહ્યા છો (૯) માટે અમારું પોષણ કરો.

ભાવાર્થ:- કોઈ નવ દીક્ષિત સાધુમાં મમત્વ રાખવાવાળા તેમનાં માતા, પિતા, પુત્ર, સ્ત્રી વગેરે સાધુ પાસે આવી એમ કહે કે હે પુત્ર ! તમે સુક્ષ્મદર્શી છો. અમો બધા તમારા વિના દુઃખી થઈ રહ્યા છીએ તમારા સિવાય અમારું કોઈ પોષણ કરે તેમ નથી, તમે વસ્તુસ્વરૂપના જાણનાર છો, માતા પિતાને ત્યાગી-દુઃખી કરી, દીક્ષા લેનાર આ લોક અને પરલોક બન્નેથી બ્રહ્મ થાય છે પરિવારનાં પોષણથી પુણ્ય પ્રાપ્તિ થાય છે માતાપિતા સ્ત્રી પુત્રનું પાલન કરવું તે ગૃહસ્થોનો ધર્મ છે માટે તમે સયમ છોડી ઘેર આવી અમારું પોષણ કરો, આ રીતે સ્વજનો મમત્વભાવથી પ્રવ્રજિત થયેલ સાધુને સયમથી પતિત કરવા કરુણામય વચનથી શિખામણ આપે છે પરંતુ સયમમાં સ્થિત થયેલ, શ્રમણ વસ્તુ સ્વરૂપને જાણનાર, સંયમથી પતિત થતા નથી જાણે છે કે જગત આખું સ્વાર્થમય છે,

तयस व जहाह से रय, इतिसंखाय मुणी ण मज्झ ।
 गोयम तरेण माहणे, अहसेयकरी अनेसी इलिणी ॥ १ ॥

શબ્દાણી (૧) સપ્ત જ્યેષ્ઠ તથાને (૨) છોડી દે છે (૩) કર્મરત્નને છોડે (૪) સાધુ (૫) જ્યેષ્ઠ (૬) જાણી (૭) મુનિ (૮) મદ (૯) ન કરે (૧) જ્યેષ્ઠ તથા જન્ય મદ (૧૧) સાધુ કર્માણુનો (૧૨) નાથ કરનાર (૧૩) જન્યની (૧૪) નિહા

ભાવાર્થ - સર્વ જોમ પોતાની કાંચળીનો ત્યાગ કરે છે એ પ્રકારે સાધુ પોતાના આત્માની સાથે બંધાયેલ આઠ પ્રકારના સ્વાર પરિભ્રમણરૂપ કર્મરૂપી રજનો ત્યાગ કરે છે કારણકે તે છોડવા યોગ્ય છે કર્મો છે તે જન્મ મરણ આદિ દુઃખોના હેતુરૂપ છે. જોમ બહુને સંયમવત્ત યુનિ પોતાના કુળ આદિ આઠ મહ પૈકી કોઈ પણ મહ કરે નહિ તથા મહ ઉત્પલ થવાના કારણોને છોડે તથા કોઈ અન્ય મહુધ્યાદિની નિંદા કરે નહિ કારણ કે નિંદા છે તે આત્માના કલ્યાણનો નાશ કરવાવાળી છે આઠ મહ પૈકી કોઈ મહ કરે તો શુદ્ધોનો નાશ થઈ હીનતાને પામે છે જોમકે-અતિનો મહ કરવાથી ભવિષ્યના ભવમાં નીચલાવિમાં ઉત્પલ થવું પડે છે જોમ બહુ મોત્રાદિનો, મહ કરવો નહિ, જ્ઞાન તથા તપનો પણ મહ કરવો નહિ કારણ કે મહથી અશુભ કર્મનો જન્મ થાય છે જોમ બહુને મોક્ષ પ્રાપ્તિના સાધનરૂપ, કલ્યાણના હેતુરૂપ, શાન્તતા મુખની પ્રાપ્તિ રૂપ જોવા જ્ઞાન, રજન, ચાપિત્ર તપરૂપ સંયમજી વ્યગ્રમાહલાવથી અને નિરાશિમાનપણથી પાલન કરવું તે જ સાધકનો આધાર અને કલ્યાણનો હેતુ છે

जो परिमर्ह परे जण, संसारे परित्तर्ह महं । भदु
ईमिणिघा व पाषिया, इति सखाय मुणी न मर्ह ॥२॥

શબ્દાર્થ . (૧) જે પુરુષ (૨) અન્ય (૩) પુરુષ (૪) તિરસ્કાર (૫) સંસારમાં (૬) ચિરકાળતક (૭) પરિભ્રમણ કરે છે - (૮) પરનિંદા (૯) પાપ ઉત્પન્ન કરાવે છે (૧૦) જાણી (૧૧) મુનિ (૧૨) મદ કરે નહિ

ભાવાર્થ:- જે પુરુષ અન્ય કોઈ વ્યક્તિનો તિરસ્કાર કરે છે, તે હાંખા કાળ સુધી સંસારમાં જન્મમરણરૂપ પરિભ્રમણ કરે છે, પરનિંદા પાપ છે, હુ ખ ઉત્પન્ન કરાવનાર છે, એમ જાણી મુનિએ મદ કરી કોઈની નિંદા કરવી નહિ અહ ભાવ આંખ્યા વિના નિંદા થાય નહિ, તેથી નિંદાનું મૂળ કારણ અહંભાવ છે, અહંભાવ તથા નિંદા અશુભ કર્મખંધન તથા અધમગતિ પ્રાપ્ત કરવામાં હેતુ છે. એમ જાણી મદનો ત્યાગ કરી અન્યની નિંદા કરવી નહિ, પરંતુ સયમપાલન કરવામાં સદા ઉપયોગવંત રહી અપ્રમાદ ભાવે વિચરવું

જે યાવિ અણાયગે સિયા, જે વિચ પેસંગપેસૃ સિયા ।
જે મોળપયં ઉવઢિય, નો લજ્જે સમયં સયા ચરે ॥ ૩ ॥

શબ્દાર્થ . (૧) જે કોઈ (૨) નાયકરહિત (૩) ચક્રવર્તી હોય (૪) તેના દાસનો (૫) દાસ (૬) હોય (૭) સયમગ્રહણ કરેલ (૮) હોય છતાં વદન વ્યવહારમાં (૯) ન હોવી જોઈએ (૧૦) લજ્જા (૧૧) સમભાવથી વદન (૧૨) વ્યવહાર કરે (૧૩) સદા

ભાવાર્થ - સાધુ આચારમાં વિનયનું સ્વરૂપ બતાવે છે કે નાયક રહિત એવા ચક્રવર્તીના દાસના દાસે પ્રથમ સયમ ગ્રહણ કરેલ હોય પશ્ચાત્ત ચક્રવર્તી સયમ ગ્રહણ કરે તો તે સાધુ-પણામાં (ચક્રવર્તીએ સયમ ગ્રહણ કર્યા બાદ) પોતાના દાસના દાસ રૂપ એવા વર્તમાન સાધુપણામાં હોય તેને વદના વ્યવહારથી સમ ભાવથી કરવો પડે તેવો સાધકનો આચાર જાણવો તે સાધુને વદના વ્યવહાર કરતા (ચક્રવર્તીએ-વર્તમાન સાધુએ) લજ્જા ન રાખવી જોઈએ સમભાવથી વદના વ્યવહાર કરે આવા પ્રકારનો આચાર શ્રી વીતરાગના માર્ગમાં વિનયનો તથા અહંભાવ રહિતનો છે.

તથા આજન્મન્તર મમત્વ આદિમાં આસક્ત નહિ રહેતાં, દ્રઢ ૧ માફક નિર્મળ બની, કાશ્યપજોત્રી ભગવાન મહાવીર સ્વામીના પ્રગટ કરેલ હશવિધ ચતિ ખર્મને પ્રગટ કરે.

વહૈવે પાળા પુહો સિધાં, પસેય સમય સમીર્હિયા । જે
મોળપય હવઢિય, ધિરતિ તત્ત્વ બકાસિ પઢિય ॥ ૮ ॥

શબ્દાર્થ : (૧) જહુ (૨) પ્રાણી (૩) પૂજ્ય પૂજ્ય આ જગતમાં (૪) નિવાસ કરે છે (૫) અત્યેક પ્રાણીને (૬) સમજાવ (૭) દેખા (૮) સમયમાં (૯) ઉપસ્થિત (૧) પંડિત પ્રુપ (૧૧) છવ્ઢિસાથી (૧૨) નિવૃત્ત (૧૩) થાવ.

૬ ભાવાર્થ - હશ પ્રકારનાં પ્રાણીને ખારણ કરનાર પ્રાણીઓ (જેકેન્દ્રિયો બાર પ્રાણ છે ઇન્દ્રિયોને છ પ્રાણ, તેકેન્દ્રિયોને સાત પ્રાણી બૌદ્ધિવને આઠ પ્રાણ, અસહી પચેન્દ્રિય તિર્થવને નવ પ્રાણ અસહી મનુષ્યોને આઠ પ્રાણ સહી પચેન્દ્રિય મનુષ્ય, તિર્થ વૃદ્ધેવ, નારકને હશ પ્રાણ હોય છે પાંચ ઇન્દ્રિય, મનબળ, વચનબળ, કંથબળ, શ્વાસોચ્છવાસ આધુખ્ય હશ પ્રાણ કહેવાઈ. આ પ્રાણોની ઘાત જો જ કિસા છે કારણ કે સર્વ જીવોને પોતાનાં પ્રાણો અતિ પ્રિય છે જોકે પણ પ્રાણ દુભાય ત્યાં છવ્ઢિસા સમજવી- (આરજ સમજવો) આ જગતમાં પૂજવી આદિ સૂક્ષ્મ, બાહર, પર્વાસ, અપર્વાસ આદિ લેહથી પૂજ્ય પૂજ્ય જીવો સર્વ સ્થાનોમાં નિવાસ કરી રહેલા છે, અત્યેક પ્રાણીઓ સુખથી સતોષ અનુભવે છે દુઃખથી જોઈ કરે છે જીવન સદુને પ્રિય છે જોમ વિચારીને સર્વ પ્રાણીઓનાં વિવંશમાં મધ્યસ્થવૃત્તિ ખારણ કરી, સમયમાં ઉપસ્થિત પઢિત મુર્તિ, પાંપ અનુષ્ઠાનોથી દૂર રહે જોટલે પ્રાણીઘાતથી નિર્વૃત્ત થાય આવા પ્રકારે શાધકનો આચાર છે તે સસાર પરિભ્રમણના નાશનો ઉપાર અને મોક્ષપાતિનો સાધો ઉપાય છે જોમ બધી સાધક આત્માએ તથા આત્માથીઓએ આરજથી નિવૃત્ત થવું.

શબ્દાર્થ : (૧) જે પુરુષ (૨) અન્ય (૩) પુરુષ (૪) તિરસ્કાર (૫) સારમાં (૬) ચિરકાળતક (૭) પરિભ્રમણ કરે છે (૮) પરનિંદા (૯) પાપ પત્ર કરાવે છે (૧૦) જાણી (૧૧) મુનિ (૧૨) મદ કરે નહિ

ભાવાર્થ :- જે પુરુષ અન્ય કોઈ વ્યક્તિનો તિરસ્કાર કરે છે. લાંબા કાળ સુધી સસારમાં જન્મમરણરૂપ પરિભ્રમણ કરે છે, પરનિંદા પાપ છે, દુષ્ટ ઉત્પન્ન કરાવનાર છે, એમ જાણી મુનિએ મદ કરી કોઈની નિંદા કરવી નહિ અહિ ભાવ આન્યા વિના નિંદા પાપ નહિ, તેથી નિંદાનું મૂળ કારણ અહિ ભાવ છે, અહિ ભાવ તથા નિંદા અશુભ કર્મબંધન તથા અધમગતિ પ્રાપ્ત કરવામાં હેતુ છે. એમ જાણી મદનો ત્યાગ કરી અન્યની નિંદા કરવી નહિ, પરંતુ સંયમપાલન કરવામાં સદા ઉપયોગવંત રહી અપ્રમાદ ભાવે વિચરવું.

જે યાવિ અણાયગે સિયા, જે વિચ પેસંગપેસણ સિયા, ।
જે મોળપયં ઉવદ્વિણ, નો લજ્જે સમયં સયા ચરે ॥ ૩ ॥

શબ્દાર્થ . (૧) જે કાષ્ઠ (૨) નામકરહિત (૩) ચક્રવર્તી હોય (૪) તેના દાસનો (૫) દાસ (૬) હોય (૭) સંયમગ્રહણ કરેલ (૮) હોય છતાં વંદન વ્યવહારમાં (૯) ન હોવી જોઈએ (૧૦) લજ્જા (૧૧) સમભાવથી વંદન (૧૨) વ્યવહાર કરે (૧૩) સદા

ભાવાર્થ - સાધુ આચારમાં વિનયનું સ્વરૂપ બતાવે છે કે નાયક રહિત એવા ચક્રવર્તીના દાસના દાસે પ્રથમ સંયમ ગ્રહણ કરેલ હોય પશ્ચાત્ ચક્રવર્તી સંયમ ગ્રહણ કરે તો તે સાધુ પુણ્યામાં (ચક્રવર્તીએ સંયમ ગ્રહણ કર્યા બાદ) પોતાના દાસના દાસ રૂપ એવા વર્તમાન સાધુપુણ્યામાં હોય તેને વંદના વ્યવહારથી સમ ભાવથી કરવો પડે તેવો સાધકનો આચાર જાણવો તે સાધુને વંદના વ્યવહાર કરતાં (ચક્રવર્તીએ-વર્તમાન સાધુએ) લજ્જા ન રાખવી જોઈએ સમભાવથી વંદના વ્યવહાર કરે આવા પ્રકારનો આચાર શ્રી વીતરાગના માર્ગમાં વિનયનો તથા અહિ ભાવ રહિતનો છે.

તથા આશ્વન્તર મમત્વ આદિર્મા આસક્ત નહિ રહેતાં, દ્રુતી મારકે નિર્મળ બની, કાશ્મપવોત્રી ભગવાન મહાવીર સ્વામીના પ્રગટ કરેલ દશવિધ થતિ ધર્મને પ્રગટ કરે.

૧ ૨ ૩ ૪ ૫ ૬ ૭ ૮ ૯ ૧૦ ૧૧ ૧૨ ૧૩ ૧૪ ૧૫ ૧૬ ૧૭ ૧૮ ૧૯ ૨૦ ૨૧ ૨૨ ૨૩ ૨૪ ૨૫ ૨૬ ૨૭ ૨૮ ૨૯ ૩૦ ૩૧ ૩૨ ૩૩ ૩૪ ૩૫ ૩૬ ૩૭ ૩૮ ૩૯ ૪૦ ૪૧ ૪૨ ૪૩ ૪૪ ૪૫ ૪૬ ૪૭ ૪૮ ૪૯ ૫૦ ૫૧ ૫૨ ૫૩ ૫૪ ૫૫ ૫૬ ૫૭ ૫૮ ૫૯ ૬૦ ૬૧ ૬૨ ૬૩ ૬૪ ૬૫ ૬૬ ૬૭ ૬૮ ૬૯ ૭૦ ૭૧ ૭૨ ૭૩ ૭૪ ૭૫ ૭૬ ૭૭ ૭૮ ૭૯ ૮૦ ૮૧ ૮૨ ૮૩ ૮૪ ૮૫ ૮૬ ૮૭ ૮૮ ૮૯ ૯૦ ૯૧ ૯૨ ૯૩ ૯૪ ૯૫ ૯૬ ૯૭ ૯૮ ૯૯ ૧૦૦ ૧૦૧ ૧૦૨ ૧૦૩ ૧૦૪ ૧૦૫ ૧૦૬ ૧૦૭ ૧૦૮ ૧૦૯ ૧૧૦ ૧૧૧ ૧૧૨ ૧૧૩ ૧૧૪ ૧૧૫ ૧૧૬ ૧૧૭ ૧૧૮ ૧૧૯ ૧૨૦ ૧૨૧ ૧૨૨ ૧૨૩ ૧૨૪ ૧૨૫ ૧૨૬ ૧૨૭ ૧૨૮ ૧૨૯ ૧૩૦ ૧૩૧ ૧૩૨ ૧૩૩ ૧૩૪ ૧૩૫ ૧૩૬ ૧૩૭ ૧૩૮ ૧૩૯ ૧૪૦ ૧૪૧ ૧૪૨ ૧૪૩ ૧૪૪ ૧૪૫ ૧૪૬ ૧૪૭ ૧૪૮ ૧૪૯ ૧૫૦ ૧૫૧ ૧૫૨ ૧૫૩ ૧૫૪ ૧૫૫ ૧૫૬ ૧૫૭ ૧૫૮ ૧૫૯ ૧૬૦ ૧૬૧ ૧૬૨ ૧૬૩ ૧૬૪ ૧૬૫ ૧૬૬ ૧૬૭ ૧૬૮ ૧૬૯ ૧૭૦ ૧૭૧ ૧૭૨ ૧૭૩ ૧૭૪ ૧૭૫ ૧૭૬ ૧૭૭ ૧૭૮ ૧૭૯ ૧૮૦ ૧૮૧ ૧૮૨ ૧૮૩ ૧૮૪ ૧૮૫ ૧૮૬ ૧૮૭ ૧૮૮ ૧૮૯ ૧૯૦ ૧૯૧ ૧૯૨ ૧૯૩ ૧૯૪ ૧૯૫ ૧૯૬ ૧૯૭ ૧૯૮ ૧૯૯ ૨૦૦ ૨૦૧ ૨૦૨ ૨૦૩ ૨૦૪ ૨૦૫ ૨૦૬ ૨૦૭ ૨૦૮ ૨૦૯ ૨૧૦ ૨૧૧ ૨૧૨ ૨૧૩ ૨૧૪ ૨૧૫ ૨૧૬ ૨૧૭ ૨૧૮ ૨૧૯ ૨૨૦ ૨૨૧ ૨૨૨ ૨૨૩ ૨૨૪ ૨૨૫ ૨૨૬ ૨૨૭ ૨૨૮ ૨૨૯ ૨૩૦ ૨૩૧ ૨૩૨ ૨૩૩ ૨૩૪ ૨૩૫ ૨૩૬ ૨૩૭ ૨૩૮ ૨૩૯ ૨૪૦ ૨૪૧ ૨૪૨ ૨૪૩ ૨૪૪ ૨૪૫ ૨૪૬ ૨૪૭ ૨૪૮ ૨૪૯ ૨૫૦ ૨૫૧ ૨૫૨ ૨૫૩ ૨૫૪ ૨૫૫ ૨૫૬ ૨૫૭ ૨૫૮ ૨૫૯ ૨૬૦ ૨૬૧ ૨૬૨ ૨૬૩ ૨૬૪ ૨૬૫ ૨૬૬ ૨૬૭ ૨૬૮ ૨૬૯ ૨૭૦ ૨૭૧ ૨૭૨ ૨૭૩ ૨૭૪ ૨૭૫ ૨૭૬ ૨૭૭ ૨૭૮ ૨૭૯ ૨૮૦ ૨૮૧ ૨૮૨ ૨૮૩ ૨૮૪ ૨૮૫ ૨૮૬ ૨૮૭ ૨૮૮ ૨૮૯ ૨૯૦ ૨૯૧ ૨૯૨ ૨૯૩ ૨૯૪ ૨૯૫ ૨૯૬ ૨૯૭ ૨૯૮ ૨૯૯ ૩૦૦ ૩૦૧ ૩૦૨ ૩૦૩ ૩૦૪ ૩૦૫ ૩૦૬ ૩૦૭ ૩૦૮ ૩૦૯ ૩૧૦ ૩૧૧ ૩૧૨ ૩૧૩ ૩૧૪ ૩૧૫ ૩૧૬ ૩૧૭ ૩૧૮ ૩૧૯ ૩૨૦ ૩૨૧ ૩૨૨ ૩૨૩ ૩૨૪ ૩૨૫ ૩૨૬ ૩૨૭ ૩૨૮ ૩૨૯ ૩૩૦ ૩૩૧ ૩૩૨ ૩૩૩ ૩૩૪ ૩૩૫ ૩૩૬ ૩૩૭ ૩૩૮ ૩૩૯ ૩૪૦ ૩૪૧ ૩૪૨ ૩૪૩ ૩૪૪ ૩૪૫ ૩૪૬ ૩૪૭ ૩૪૮ ૩૪૯ ૩૫૦ ૩૫૧ ૩૫૨ ૩૫૩ ૩૫૪ ૩૫૫ ૩૫૬ ૩૫૭ ૩૫૮ ૩૫૯ ૩૬૦ ૩૬૧ ૩૬૨ ૩૬૩ ૩૬૪ ૩૬૫ ૩૬૬ ૩૬૭ ૩૬૮ ૩૬૯ ૩૭૦ ૩૭૧ ૩૭૨ ૩૭૩ ૩૭૪ ૩૭૫ ૩૭૬ ૩૭૭ ૩૭૮ ૩૭૯ ૩૮૦ ૩૮૧ ૩૮૨ ૩૮૩ ૩૮૪ ૩૮૫ ૩૮૬ ૩૮૭ ૩૮૮ ૩૮૯ ૩૯૦ ૩૯૧ ૩૯૨ ૩૯૩ ૩૯૪ ૩૯૫ ૩૯૬ ૩૯૭ ૩૯૮ ૩૯૯ ૪૦૦ ૪૦૧ ૪૦૨ ૪૦૩ ૪૦૪ ૪૦૫ ૪૦૬ ૪૦૭ ૪૦૮ ૪૦૯ ૪૧૦ ૪૧૧ ૪૧૨ ૪૧૩ ૪૧૪ ૪૧૫ ૪૧૬ ૪૧૭ ૪૧૮ ૪૧૯ ૪૨૦ ૪૨૧ ૪૨૨ ૪૨૩ ૪૨૪ ૪૨૫ ૪૨૬ ૪૨૭ ૪૨૮ ૪૨૯ ૪૩૦ ૪૩૧ ૪૩૨ ૪૩૩ ૪૩૪ ૪૩૫ ૪૩૬ ૪૩૭ ૪૩૮ ૪૩૯ ૪૪૦ ૪૪૧ ૪૪૨ ૪૪૩ ૪૪૪ ૪૪૫ ૪૪૬ ૪૪૭ ૪૪૮ ૪૪૯ ૪૫૦ ૪૫૧ ૪૫૨ ૪૫૩ ૪૫૪ ૪૫૫ ૪૫૬ ૪૫૭ ૪૫૮ ૪૫૯ ૪૬૦ ૪૬૧ ૪૬૨ ૪૬૩ ૪૬૪ ૪૬૫ ૪૬૬ ૪૬૭ ૪૬૮ ૪૬૯ ૪૭૦ ૪૭૧ ૪૭૨ ૪૭૩ ૪૭૪ ૪૭૫ ૪૭૬ ૪૭૭ ૪૭૮ ૪૭૯ ૪૮૦ ૪૮૧ ૪૮૨ ૪૮૩ ૪૮૪ ૪૮૫ ૪૮૬ ૪૮૭ ૪૮૮ ૪૮૯ ૪૯૦ ૪૯૧ ૪૯૨ ૪૯૩ ૪૯૪ ૪૯૫ ૪૯૬ ૪૯૭ ૪૯૮ ૪૯૯ ૫૦૦ ૫૦૧ ૫૦૨ ૫૦૩ ૫૦૪ ૫૦૫ ૫૦૬ ૫૦૭ ૫૦૮ ૫૦૯ ૫૧૦ ૫૧૧ ૫૧૨ ૫૧૩ ૫૧૪ ૫૧૫ ૫૧૬ ૫૧૭ ૫૧૮ ૫૧૯ ૫૨૦ ૫૨૧ ૫૨૨ ૫૨૩ ૫૨૪ ૫૨૫ ૫૨૬ ૫૨૭ ૫૨૮ ૫૨૯ ૫૩૦ ૫૩૧ ૫૩૨ ૫૩૩ ૫૩૪ ૫૩૫ ૫૩૬ ૫૩૭ ૫૩૮ ૫૩૯ ૫૪૦ ૫૪૧ ૫૪૨ ૫૪૩ ૫૪૪ ૫૪૫ ૫૪૬ ૫૪૭ ૫૪૮ ૫૪૯ ૫૫૦ ૫૫૧ ૫૫૨ ૫૫૩ ૫૫૪ ૫૫૫ ૫૫૬ ૫૫૭ ૫૫૮ ૫૫૯ ૫૬૦ ૫૬૧ ૫૬૨ ૫૬૩ ૫૬૪ ૫૬૫ ૫૬૬ ૫૬૭ ૫૬૮ ૫૬૯ ૫૭૦ ૫૭૧ ૫૭૨ ૫૭૩ ૫૭૪ ૫૭૫ ૫૭૬ ૫૭૭ ૫૭૮ ૫૭૯ ૫૮૦ ૫૮૧ ૫૮૨ ૫૮૩ ૫૮૪ ૫૮૫ ૫૮૬ ૫૮૭ ૫૮૮ ૫૮૯ ૫૯૦ ૫૯૧ ૫૯૨ ૫૯૩ ૫૯૪ ૫૯૫ ૫૯૬ ૫૯૭ ૫૯૮ ૫૯૯ ૬૦૦ ૬૦૧ ૬૦૨ ૬૦૩ ૬૦૪ ૬૦૫ ૬૦૬ ૬૦૭ ૬૦૮ ૬૦૯ ૬૧૦ ૬૧૧ ૬૧૨ ૬૧૩ ૬૧૪ ૬૧૫ ૬૧૬ ૬૧૭ ૬૧૮ ૬૧૯ ૬૨૦ ૬૨૧ ૬૨૨ ૬૨૩ ૬૨૪ ૬૨૫ ૬૨૬ ૬૨૭ ૬૨૮ ૬૨૯ ૬૩૦ ૬૩૧ ૬૩૨ ૬૩૩ ૬૩૪ ૬૩૫ ૬૩૬ ૬૩૭ ૬૩૮ ૬૩૯ ૬૪૦ ૬૪૧ ૬૪૨ ૬૪૩ ૬૪૪ ૬૪૫ ૬૪૬ ૬૪૭ ૬૪૮ ૬૪૯ ૬૫૦ ૬૫૧ ૬૫૨ ૬૫૩ ૬૫૪ ૬૫૫ ૬૫૬ ૬૫૭ ૬૫૮ ૬૫૯ ૬૬૦ ૬૬૧ ૬૬૨ ૬૬૩ ૬૬૪ ૬૬૫ ૬૬૬ ૬૬૭ ૬૬૮ ૬૬૯ ૬૭૦ ૬૭૧ ૬૭૨ ૬૭૩ ૬૭૪ ૬૭૫ ૬૭૬ ૬૭૭ ૬૭૮ ૬૭૯ ૬૮૦ ૬૮૧ ૬૮૨ ૬૮૩ ૬૮૪ ૬૮૫ ૬૮૬ ૬૮૭ ૬૮૮ ૬૮૯ ૬૯૦ ૬૯૧ ૬૯૨ ૬૯૩ ૬૯૪ ૬૯૫ ૬૯૬ ૬૯૭ ૬૯૮ ૬૯૯ ૭૦૦ ૭૦૧ ૭૦૨ ૭૦૩ ૭૦૪ ૭૦૫ ૭૦૬ ૭૦૭ ૭૦૮ ૭૦૯ ૭૧૦ ૭૧૧ ૭૧૨ ૭૧૩ ૭૧૪ ૭૧૫ ૭૧૬ ૭૧૭ ૭૧૮ ૭૧૯ ૭૨૦ ૭૨૧ ૭૨૨ ૭૨૩ ૭૨૪ ૭૨૫ ૭૨૬ ૭૨૭ ૭૨૮ ૭૨૯ ૭૩૦ ૭૩૧ ૭૩૨ ૭૩૩ ૭૩૪ ૭૩૫ ૭૩૬ ૭૩૭ ૭૩૮ ૭૩૯ ૭૪૦ ૭૪૧ ૭૪૨ ૭૪૩ ૭૪૪ ૭૪૫ ૭૪૬ ૭૪૭ ૭૪૮ ૭૪૯ ૭૫૦ ૭૫૧ ૭૫૨ ૭૫૩ ૭૫૪ ૭૫૫ ૭૫૬ ૭૫૭ ૭૫૮ ૭૫૯ ૭૬૦ ૭૬૧ ૭૬૨ ૭૬૩ ૭૬૪ ૭૬૫ ૭૬૬ ૭૬૭ ૭૬૮ ૭૬૯ ૭૭૦ ૭૭૧ ૭૭૨ ૭૭૩ ૭૭૪ ૭૭૫ ૭૭૬ ૭૭૭ ૭૭૮ ૭૭૯ ૭૮૦ ૭૮૧ ૭૮૨ ૭૮૩ ૭૮૪ ૭૮૫ ૭૮૬ ૭૮૭ ૭૮૮ ૭૮૯ ૭૯૦ ૭૯૧ ૭૯૨ ૭૯૩ ૭૯૪ ૭૯૫ ૭૯૬ ૭૯૭ ૭૯૮ ૭૯૯ ૮૦૦ ૮૦૧ ૮૦૨ ૮૦૩ ૮૦૪ ૮૦૫ ૮૦૬ ૮૦૭ ૮૦૮ ૮૦૯ ૮૧૦ ૮૧૧ ૮૧૨ ૮૧૩ ૮૧૪ ૮૧૫ ૮૧૬ ૮૧૭ ૮૧૮ ૮૧૯ ૮૨૦ ૮૨૧ ૮૨૨ ૮૨૩ ૮૨૪ ૮૨૫ ૮૨૬ ૮૨૭ ૮૨૮ ૮૨૯ ૮૩૦ ૮૩૧ ૮૩૨ ૮૩૩ ૮૩૪ ૮૩૫ ૮૩૬ ૮૩૭ ૮૩૮ ૮૩૯ ૮૪૦ ૮૪૧ ૮૪૨ ૮૪૩ ૮૪૪ ૮૪૫ ૮૪૬ ૮૪૭ ૮૪૮ ૮૪૯ ૮૫૦ ૮૫૧ ૮૫૨ ૮૫૩ ૮૫૪ ૮૫૫ ૮૫૬ ૮૫૭ ૮૫૮ ૮૫૯ ૮૬૦ ૮૬૧ ૮૬૨ ૮૬૩ ૮૬૪ ૮૬૫ ૮૬૬ ૮૬૭ ૮૬૮ ૮૬૯ ૮૭૦ ૮૭૧ ૮૭૨ ૮૭૩ ૮૭૪ ૮૭૫ ૮૭૬ ૮૭૭ ૮૭૮ ૮૭૯ ૮૮૦ ૮૮૧ ૮૮૨ ૮૮૩ ૮૮૪ ૮૮૫ ૮૮૬ ૮૮૭ ૮૮૮ ૮૮૯ ૮૯૦ ૮૯૧ ૮૯૨ ૮૯૩ ૮૯૪ ૮૯૫ ૮૯૬ ૮૯૭ ૮૯૮ ૮૯૯ ૯૦૦ ૯૦૧ ૯૦૨ ૯૦૩ ૯૦૪ ૯૦૫ ૯૦૬ ૯૦૭ ૯૦૮ ૯૦૯ ૯૧૦ ૯૧૧ ૯૧૨ ૯૧૩ ૯૧૪ ૯૧૫ ૯૧૬ ૯૧૭ ૯૧૮ ૯૧૯ ૯૨૦ ૯૨૧ ૯૨૨ ૯૨૩ ૯૨૪ ૯૨૫ ૯૨૬ ૯૨૭ ૯૨૮ ૯૨૯ ૯૩૦ ૯૩૧ ૯૩૨ ૯૩૩ ૯૩૪ ૯૩૫ ૯૩૬ ૯૩૭ ૯૩૮ ૯૩૯ ૯૪૦ ૯૪૧ ૯૪૨ ૯૪૩ ૯૪૪ ૯૪૫ ૯૪૬ ૯૪૭ ૯૪૮ ૯૪૯ ૯૫૦ ૯૫૧ ૯૫૨ ૯૫૩ ૯૫૪ ૯૫૫ ૯૫૬ ૯૫૭ ૯૫૮ ૯૫૯ ૯૬૦ ૯૬૧ ૯૬૨ ૯૬૩ ૯૬૪ ૯૬૫ ૯૬૬ ૯૬૭ ૯૬૮ ૯૬૯ ૯૭૦ ૯૭૧ ૯૭૨ ૯૭૩ ૯૭૪ ૯૭૫ ૯૭૬ ૯૭૭ ૯૭૮ ૯૭૯ ૯૮૦ ૯૮૧ ૯૮૨ ૯૮૩ ૯૮૪ ૯૮૫ ૯૮૬ ૯૮૭ ૯૮૮ ૯૮૯ ૯૯૦ ૯૯૧ ૯૯૨ ૯૯૩ ૯૯૪ ૯૯૫ ૯૯૬ ૯૯૭ ૯૯૮ ૯૯૯ ૧૦૦૦

શબ્દાર્થ (૧) બહુ (૨) પ્રાણી (૩) પૃથક્ પૃથક્ આ જગતમાં (૪) નિવાસ કરે છે (૫) અત્યેક પ્રાણીને (૬) સમભાવ (૭) દેખી (૮) સવર્મા (૯) ઉપરિશ્ચિત (૧૦) પાંડિત્યુરુષ (૧૧) જીવહિસાધી (૧૨) નિવૃત્ત (૧૩) થાય.

શબ્દાર્થ - દશ પ્રકારનાં પ્રાણીને ખાસ કરનાર પ્રાણીઓ (એકેન્દ્રિયો ત્રાર પ્રાણ એ ઇન્દ્રિયોને છે પ્રાણ તેઇન્દ્રિયોને ત્રાર પ્રાણ ત્રીરેન્દ્રિયને ત્રાર પ્રાણ ચતુરેન્દ્રિય તિર્થચને ત્રાર પ્રાણ અસક્તી મનુષ્યોને ત્રાર પ્રાણ સક્તી પંચેન્દ્રિય મનુષ્ય, તિર્થચ, દેવ, નારકને દશ પ્રાણ હોય છે પાંચ ઇન્દ્રિય, મનભળ, વચનભળ, કામભળ, આસોચ્છવાસ, આપુષ્ય દશ પ્રાણ કહેવાય. આ પ્રાણોની ઘાત એ જ હિસા છે કારણ કે સર્વ જીવોને પોતાનાં પ્રાણો અતિ પ્રિય છે એક પણ પ્રાણ દુઃખાય ત્યાં જીવહિસા સમજવી- (આરજ સમજવો) આ જગતમાં પૃથ્વી આદિ સૂક્ષ્મ, બાહર, પર્માત્મ, અપર્માત્મ આદિ સેદશી પૃથક્ પૃથક્ જીવો સર્વ જ્ઞાનોમાં નિવાસ કરી રહેલા છે, અત્યેક પ્રાણીઓ મુખથી સતોષ અનુભવે છે દુઃખથી ખેદ કરે છે જીવન સફળે પ્રિય છે એમ વિચારીને સર્વ પ્રાણીઓનાં વિવશમાં મધ્યસ્થવૃત્તિ ખાસ કરી, સવર્મા ઉપરિશ્ચિત પંડિત મુનિ, યાપ અનુષ્ઠાનોથી દૂર રહે એટલે પ્રાણીજાતથી નિવૃત્ત થાય. આવા પ્રકારે સાધકનો આચાર છે તે સસાર પરિજમણના નાશનો ઉપાય અને મોક્ષપાત્રનો સાધો ઉપાય છે એમ બધી સાધક આત્માએ તથા આત્માથીઓએ આરજથી નિવૃત્ત થવું.

ધમ્મસ્સ ચ પારણ સુણી, આરમ્મસ્સ ચ અંતણ ટિણ ।
સોયંતિ ચ ણં મમાહ્ણો, ણો લબ્ભંતિ ણિયં પરિગ્ગહં ॥૯॥

શબ્દાર્થ (૧) ધર્મના (૨) પારગામી (૩) સુનિ (૪) આરંભથી
(૫) રહિત હોય છે (૬) મમત્વીપુરુષ (૭) શોક કરે છે (૮) પ્રાપ્ત (૯) થતો
નથી (૧૦) પરિગ્રહ (૧૧) પોતાને

ભાવાર્થ:- જે પુરુષ-સાધક, ધર્મના પારગામી હોય અને
આરભ તથા પરિગ્રહથી નિવૃત્ત થયેલ હોય અને સમ્યક્ચારિત્ર
અનુષ્ઠાનોમાં ઉપયોગવંત હોય, એને જ સુનિ કહેવાય અને ધર્મ-
ચરણ નહિ કરવાવાળા મમત્વી જીવો દુઃખ અને મરણ પ્રાપ્ત થતાં
તથા અર્થનો-પરિગ્રહનો નાશ થતાં તથા સ્વજનોનો વિયોગ થતાં
શોક કરે છે તેઓ શોક કરવા છતાં સ્વજનોને કે સુવર્ણ, આદિ
પરિગ્રહને પ્રાપ્ત કરી શકતા નથી પોતાની ઇચ્છાની તૃપ્તિ કરી શકતા
નથી. શુભસંયોગ પ્રાપ્ત થવો તે તો શુભ કર્મોના ઉદયે જ થઈ શકે
છે. એમ જાણીને હિ સામય અનુષ્ઠાનોથી નિવૃત્ત થવું અને મમત્વને દૂર
કરી સમભાવમાં રહી ઉદય પ્રાપ્ત અવસ્થામાં ઉદાસીન ભાવે રહેવું તે
આત્મ હિતનું કારણ છે

इह लोग दुहावहं विज पर लोगे य दुहं दुहावहं ।
विद्वंसण धम्ममेव तं इति, विजं कोऽगारमावसे ॥ १० ॥

શબ્દાર્થ : (૧) આ (૨) લોકમાં પરિગ્રહ માત્ર (૩) દુઃખ દેનાર છે
(૪) પરલોકમાં (૫) દુઃખ (૬) દુઃખના દેનાર (૭) નશ્વર (૮) સ્વભાવી છે
(૯) આ રીતે (૧૦) જાણનારા (૧૧) કાણુ (૧૨) પુરુષ (૧૩) ગૃહવાસીઓ (૧૪)
નિવાસ કરે (૧૫) તેમ જાણો

ભાવાર્થ:- સોનું, રૂપ, ધન, સ્વજનો આદિ જે પરિશ્લેષ છે તે જ્યાં મમત્વી પુરુષને આ લોકમાં દુઃખના દેનારા છે, પરંતુ પરલોકમાં પણ દુઃખરૂપ છે, દુઃખના દેનારા છે; કારણ કે પરિશ્લેષ મેળવતાં આરણ થાય છે, આરણથી અશુભ કર્મોનાં જન્મ થાય છે, તેમ જ તે જીવોની સાથે (આરણથી) વૈરબંધન થાય છે. તેથી આરણી જીવોને આ લોક અને પરલોકમાં તે પાપકર્મનાં વિષાકો દુઃખરૂપ થોડાવવા પડે છે વળી ધન પ્રાપ્તિ વખતે પણ કદ જોડાવવું પડે છે તેનું રક્ષણ કરવાની પણ જિલ્લા અને ઉદ્વેગ રહે છે અને તે ધનને વિધેય થતાં પણ દુઃખ અતુલવાય છે, જેથી પરિશ્લેષ અને આરણ અને દુઃખના જ પાત્ર-દુઃખનાં જ હેતુઓ છે જુહસ્તવાસમાં આત્મજીવોને કીર્તિ સાથે સમાન છે, બંધુજન જ ધન સમાન છે, વિધેયો વિધ સમાન છે, જ્યાં મનુષ્યો મોકલે વચ્ચે થતુરૂપ સાધનોને મિત્ર માની શ્રદ્ધામાં રહે છે સ્નેહરૂપ મમત્વ જે બેઠાંત અનર્થ રૂપ છે એવું બધી આરણ પરિશ્લેષથી દૂર રહેવું જે આત્મકલિતનું કારણ બાબતું

મહ્યં પરિગોચ જાણિયા, જા ચિ ય વંદ્ય પૂજ્યા હૃદ્ધં ।
સુહૃદ્ધૈ સહે દુઃસ્વરે, ચિષ્મંતા પયહિજ સંપદ ॥ ૬૧ ॥

શબ્દાર્થ : (૧) સચારી પરિચય (૨) મહાન કીર્તિ સમાન (૩) અણી (૪) આ લોકમાં (૫) વદન તથા (૬) પૂજન (૭) સક્ષમ (૮) કલ્પ (૯) ઉદાર દુઃસ્વર છે (૧૦) વિદ્વાન પુરુષ (૧૧) પરિચય (૧૨) ત્યાગ કરે

ભાવાર્થ:- સાંચારિક જીવોનો પરિચય મહાન કીર્તિ સમાન બધી સાધક તેના પરિચયથી દૂર રહે તેમ જ આ લોકમાં જે વદન, પૂજન, સત્કાર, માન, પ્રતિષ્ઠા વગેરે કરના લેખશમના રૂપ બધીને તથા વદન પૂજા આદિની ભાવના આશ્રય-તર કયામ રૂપ બધી વદન, પૂજા આદિને પાત્રી વિદ્વાન મુનિ જન્મ ન કરે અને વદન પૂજા

પ્રાપ્તવાની ભાવના પણ ન રાખે, કારણ કે ગર્વ છે તે સૂક્ષ્મ શક્ય છે. તેનો ઉદ્ધાર કરવો બહુ કઠિન છે. તેમ જ સદ્ગતિ પ્રાપ્ત કરવામાં મહાન વિઘ્નરૂપ છે એમ જાણી તપસ્વી મુનિ ક્યારે પણ ગર્વ ન કરે. કષાયોમાત્ર સંસાર વૃદ્ધિના હેતુઓ છે એમ જાણી સમભાવથી સયમનું પાલન કરવું

એ^૧ ચર^૨ ઠાળ^૩માસ^૪ણે, સય^૫ણે એ^૬ગ સમા^૭હિ^૮ સિયા^૯ ।
ભિક્ષુ^{૧૦} ઉવહા^{૧૧}ણ વીરિ^{૧૨}એ, વહ^{૧૩} ગુત્તે અજ્ઞ^{૧૪}ત્ત સંવુ^{૧૫}ડો ॥ ૧૨ ॥

શબ્દાર્થ : (૧) એકલો (૨) વિચરે (૩) કાંચોત્સર્ગ (૪) આસન (૫) શયન (૬) એકલો (૭) ધર્મધ્યાન યુક્ત (૮) રહે (૯) ભિક્ષુ (૧૦) તપમાં (૧૧) બળપરાક્રમ કરે (૧૨) વચનથી શુભ (૧૩) મનથી શુભ

ભાવાર્થ:- સાધુ મન, વચન કાચાથી શુભ રહી, તપમાં બળ પરાક્રમ ફેરવતા થકા ધર્મધ્યાન યુક્ત રહી, સ્થાન, આસન, શયનમાં એકાકી તથા સમભાવે રહે રાગદ્વેષથી રહિત થઈ એકાકી વિચરતા થકાં ઉપયોગવત રહી સયમનું પાલન કરતા વિચરે એવો આચાર છે તે ભોક્ષપ્રાપ્તિનો હેતુ બાણવો.

ળો^૧ પી^૨હે ન ચા^૩વ પં^૪ગુ^૫ળે, દારં^૬ સુ^૭ન્ન-ઘર^૮સ્સ સંજ^૯એ । પુ^{૧૦}ઠ્ઠે
ળ^{૧૧} ઉદા^{૧૨}હરે વચ^{૧૩}, ળ^{૧૪} સમુ^{૧૫}ચ્છે ળો^{૧૬} સંથરે^{૧૭} તળં ॥ ૧૩ ॥

શબ્દાર્થ (૧) ધરના કમાડ (૨) સાધુ (૩) સૂતા ધરનાં (૪) ઉઘાડે નહિ (૫) બંધન કરે (૬) પૂછે (૭) વચન (૮) ન બોલે (૯) મકાનનો કચરો બહાર કાઢે નહિ (૧૦) તૃણની શય્યા ન બિછાવે

ભાવાર્થ:- શૂન્ય ધરના કમાડ ઉઘાડે નહિ, તથા બંધ કરે નહિ, કોઈ પ્રતિમાધારી અથવા જિન કંઢપી સાધુને પ્રશ્ન પૂછે તો

જવાબ આપે નહિ, શૂન્ય થરને સાક્ષ્ય કરી કચરો બહાર કાઢે નહિ, કઠાવે નહિ શૂન્ય થરમાં તુલ્ય આદિની પચારી બિછાવે નહિ. પોતા ઘાસને શમ્માની વપરાશમાં ન લે, કારણ કે પ્રતિષેષન થઈ શકે નહિ, શૂન્ય થરમાં હોયોતો ઉપદ્રવ હોઈ કમાઈ ઉમાઠતા કે બધા કરતાં હોયોતી વિરાધના થવાનો સંભવ રહે માટે હવ કમાતા કારણે આ આચાર જિન કલ્પીનો બાણવો બધાં હવ વિરાધના થાય તેવા કાચંદી સાધુ દૂર રહે આ ધર્મમાં અહિંસાનું પાલન મુખ્ય કર્તવ્ય છે અગર મુખ્ય અર્થ છે તેમ બાણી સાવચ કાચં કરવું, કશવનું અને અનુમોદન આપવું તે સ્વયમી સાધુને કલ્પતું નથી તુલ્યની શમ્મા ન બિછાવે એ પ્રાચરજિનકલ્પી-પ્રતિમા ખારીનો ઉદ્દેશ બાણવો, સ્થિતર કલ્પવાળાને માટે તદ્દન નિષેધ નથી.

જત્યજ્ઞમિપ જળાંતરે સમ^૧ વિસમા^૨ મુળીઝહિયાસર^૩ ।
 જરગા અનુવા^૪ ચિ મેરવા^૫, અનુવા^૬ તત્ત્વ સરીસિવા સિયા^૭ ॥૧૪॥

શબ્દાર્થ (૧) બધાં સમ (૨) અસ્ત થાય (૩) આકુળતારકિન (૪) સમ (૫) વિભરવાન (૬) મુનિ (૭) સહન કરે (૮) મધ્યસ્થાદિ (૯) બધવા (૧૦) બધ કર પ્રાણી (૧૧) અથવા (૧૨) ત્યાં (૧૩) સર્વજ્ઞાદિ (૧૪) હોય.

ભાવાર્થ - આદિત્રવાન મુનિ વિદ્યારમાં હોય તે સમયે બધાં સુધ અસ્ત થાય ત્યાં, સ્થાન-વસતી સમ હોય કે વિવિધ હોય ત્યાં હોવા રહિત નિવાસ કરે-રાત્રિવાસ કરે, જળી તે સ્થાને મધ્યસ્થ, મધ્યસ્થ આદિ અથવા બધ કર પ્રાણી હોય અથવા સર્વ નકુલ આદિ પ્રાણી જોના ઉપસર્ગ ઉત્પન્ન થાય તો તેને સમ્યક્ભાવે રાત્રેય રહિત બની સહન કરે, જોવો સાધુનો આચાર છે

તિરિયા મળુયા ય વિશ્વગા, યજ્ઞસગા તિયિહાઝહિસા
 સિયા । હોમંદીર્ગ જ દારિર , હુનાગાર ગબો મદામુળી ॥૧૫॥

શબ્દાર્થ : (૧) તિર્યચના (૨) મનુષ્યના (૩) દેવોના (૪) ત્રણ પ્રકારના (૫) ઉપસર્ગો (૬) સહન કરે (૭) રોમને (૮) હલાવ્યા (૯) સિવાય (૧૦) શૂન્ય ધરમાં જતાં (૧૧) મહાનમુનિ.

ભાવાર્થ:- મહાનમુનિ શૂન્ય ધરમાં નિવાસ કરતાં તિર્યચ પચેન્દ્રિય તથા મનુષ્ય, તથા દેવોના ઉપસર્ગો ઉત્પન્ન થાય તો રાગદ્વેષ રહિત બની, લયથી રોમને ફરકાવ્યા વિના સમભાવથી તે ઉપસર્ગોને સહન કરે, આવા પ્રકારનો ઉત્કૃષ્ટ આચાર પ્રતિભાધારી સાધુનો અથવા જિનકલ્પી આશ્રી જાણવાનો છે, પરંતુ સ્થવિરકલ્પી સાધુ શક્તિશાળી હોય, તો આવા કઠિન ઉપસર્ગોને સમભાવે સહન કરે તો નિર્જરાના મહાલાભને પ્રાપ્ત કરે, પરંતુ આર્તઘ્યાન થાય તેમ જણાય તો અન્ય નિરવધસ્થાને શય્યા કરી નિવાસ કરે. ક્વિસ અસ્ત થયા બાદ શરીરની હાજતના કારણે સિવાય સાધુને બહાર નીકળવાનો કલ્પ નથી; પરંતુ સયમ રક્ષણ માટે લાભાલાભનો વિચાર કરી પોતાની શક્તિનું માપ જાણી નિરવધ સ્થાનની ગવેષણા કરે.

૩ ૨ ૧ ૪ ૫ ૬
 ગો અમિકંચેજ્જ જીવિયં, નોઽવિ ય પૂયણ પત્થણ સિયા ।
 ૧૦ ૧૧ ૧ ૭ ૮
 અમત્થ સુવિત્તિ મેરવા, સુન્નાગાર ગયસ્સ મિક્કલ્લુણો ॥૧૬॥

શબ્દાર્થ : (૧) જીવનની (૨) ઇચ્છા (૩) ન કરે (૪) પૂજનની (૫) ભાવના (૬) ન કરે (૭) શૂન્ય ધરમાં ગયા થકા (૮) ભિક્ષુને (૯) લય કરે પ્રાણીના ઉપસર્ગ સહન કરવાનો (૧૦) અભ્યાસ (૧૧) થઈ જાય છે

ભાવાર્થ - પૂર્વોક્ત ઉપસર્ગથી લય પામી જીવનની ઇચ્છા કરે નહિ, તથા પૂજા, સત્કાર પામવાની ભાવના ન કરે, સાધુને શૂન્ય ધરમાં નિવાસ કરતા ભૌરવ આદિ લય કરે પ્રાણીઓના પ્રતિકૂળ ઉપસર્ગો તથા અનુકૂળ ઉપસર્ગોને સહન કરવાનો સહેજે અભ્યાસ થઈ જાય છે ઉપસર્ગો સહન કરતા કેહ મમત્વને દૂર કરવો

એકમે. દેહ મમત્વ છૂટયા વિના પરિવહો સહન કરવા સુસ્કેલ બને.
એમ બધી આત્માર્થી સાધકે દેહ મમત્વ રાખવું નહિ. દેહને જન્ય
શ્રવ્ય બધી સમમપાલન કરવું

ઘણીયતરસ્સ તાહ્ણો, અયમાણસ્સ વિવિઠ્ઠ માસંખં ।
સંમાહય માહુ તસ્સ, જં જો અપ્પાણ મપે નં દંસપે ॥૧૭૦॥

શબ્દાર્થ (૧) જ્ઞાન સમીપ મહેચેલ (૨) સ્વપરનો રક્ષક શ્રી પુત્ર
(૩) નપુ સક રહિત (૪) સ્વન આસન (૫) સેવનાર (૬) સુનિતા ચારિત્રો
(૭) સામાયિકચારિત્ર (૮) કહેલ છે (૯) ચારિત્રવાન સાધક (૧) પોતાના
આત્માને (૧૧) ભય (૧૨) પ્રકરિત (૧૩) નહિ કરવેલ.

ભાવાર્થ - જે સાધક આત્માએ, પોતાના આત્માને જાતિ
શબ્દરૂપી જ્ઞાનમાં સ્થાપિત કરેલ હોય અને પોતાના તથા જનનના
આત્માના રક્ષક કરવામાં સમર્થ હોય, એટલે છકાચ છવોના રક્ષક
હોય, શ્રી, પુરુષ, નપુ સક રહિત સ્થાનોમાં નિવાસ કરતા હોય એવા
સુનિતા ચારિત્રને શ્રી વીર્ય કરેલોએ સમભાવરૂપ સામાયિકચારિત્ર
કહેલ છે એમ બધી સુનિ પરીષદ ઉપસર્ગ પ્રાપ્ત થતા ભક્તીવ
ન બને અને પોતાના સ્વભાવમાં સ્થિત સદી, સમમર્ત્ય પાલન કરે
આવા પ્રકારનો સાધકનો આચાર બધી ટેનું સમ્બદ્ધપ્રકારે પાલન કરે.

ઉસિણોદગ તસમોહ્ણો, ધમ્મોદ્ધિયસ્સ સુણિસ્સ હીમંતો ।
સસંગિ અસાહુ રાહિં, અસંમાહીઠ તહાગંયેસ્સ યિ ॥૧૮॥

શબ્દાર્થ (૧) મરમ (૨) પ્રાણી (૩) કહુ ક્યાં વિના (૪) પીવાવાળા
(૫) ધમમાં રિચત (૬) સુનિ (૭) ધમ્મજ્ઞવાનને (૮) સંગ (૯) રાગ આદિનો
(૧) મૈય નથી (૧૧) અસમ્બાધિ ઉપન કરાવનાર (૧૨) યાત્રોક્ત આચાર
પાળવાવાળાને

ભાવાર્થ:- ગરમ પાણીને ઠંડું કર્યા વિના પીવાવાળા તથા શ્રુત અને ચારિત્ર ધર્મમાં સ્થિત અને અસયમથી લજ્જાપામવાવાળા, તથા શાસ્ત્રોક્ત આચાર પાળવાવાળા મુનિને પણ, રાજા મહારાજા આદિનો સંસર્ગ ખુદા અને સંયમપાલનમાં વિઘ્નરૂપ તથા સમાધિનો ભંગ કરાવનાર છે. એમ જાણી રાજા આદિના સંસર્ગથી દૂર રહેવું, ગૃહસ્થોના આચાર હિંસામય કામલોગોની લાલસાવાળા પરિવ્રજ મમત્વવાળા હોય છે. તેથી ગૃહસ્થોના પરિચયથી દૂર રહેવું તે મુનિ સાધકને માટે હિતનું કારણ છે.

^૧ અ^૨હિ^૫ગર^૩ણ^૪ક^૬હ^૭સ્સ^૮ મિ^{૧૦}ક્ષ^{૧૧}ણ^{૧૨}ો, વ^૯ય^{૧૦}મા^{૧૧}ણ^{૧૨}સ્સ^{૧૩} પ^{૧૪}સ^{૧૫}જ્ઞ^{૧૬} દારૂ^{૧૭}ણં ।
અ^{૧૮}દે^{૧૯} પરિ^{૨૦}હા^{૨૧}ય^{૨૨}તી^{૨૩} વ^{૨૪}હુ^{૨૫} અ^{૨૬}હિ^{૨૭}ગર^{૨૮}ણં^{૨૯} ન^{૩૦} કરે^{૩૧}જ્ઞ^{૩૨} પં^{૩૩}હિ^{૩૪}ષ ॥ ૧૯ ॥

શબ્દાર્થ . (૧) કલેશ કરતો હોય (૨) જે સાધુ (૩) પ્રગટ (૪) ભયાનક (૫) વચન બોલતો હોય (૬) મોક્ષ તથા સંયમ (૭) નષ્ટ (૮) અતિ (૯) પડિત (૧૦) કલેશ (૧૧) નહિ (૧૨) કરે

ભાવાર્થ:- જે કોઈ સાધુ, પ્રગટપણે કલેશ ઝઘડા કરતો હોય અને ખરાબ લયંકર વચન બોલતો હોય તો તેનો મોક્ષરૂપીઅર્થ તથા મોક્ષમા કારણરૂપ સંયમનો અતિ પ્રમાણમાં નાશ થાય છે, હીનતાને પામે છે; એમ જાણીને વિવેકી મુનિ-સાધક, કલેશ-ઝઘડા ન કરે, તથા કલેશ ઉત્પન્ન થાય તેવા વચનો બોલે નહિ, કલેશથી તથા અસભ્ય વચનથી સામી વ્યક્તિના ચિત્તમા દુઃખ ઉત્પન્ન થાય છે તેમ જ કલેશથી અસભ્ય વચનોથી ઘણા કાળની તપસ્યા વડે તથા બ્રહ્મચર્યપાલનથી ઉપાજન કરેલ પુણ્યનો નાશ થાય છે. એમ જાણી પડિત સાધક કલેશ ન કરે અને વાણી નિરવધ પ્રિય, અને સત્ય બોલે. (એ સાધુપુરુષનો આચાર છે)

એકજો. જેહ મમત્વ છૂટવા વિના પરિણેહો સહન કરવા સુરેકેત બને.
એમ બાણી આત્માર્થી સાધકે જેહ 'મમત્વ રાખવું નહિ. જેહને જાન્ય
ક્રમ બાણી સમમપાલન કરવું

ઉચ્ચનીયતરસ્ત તાહ્નો, અયમોણસ્ત વિચિત્ર માસર્જ ।
સામાય માહુ તસ્ત, જો જો અપ્પાણ મર્જ જ દંસર્જ ॥૧૭॥

શબ્દાર્થ (૧) જ્ઞાન સમીપ પહેંચેલ (૨) સ્વપરનો રક્ષક સ્ત્રી પુત્ર
(૩) નપુસક રહિત (૪) સ્વપન આસન (૫) સેવનાર (૬) સુનિતા આસ્થિને
(૭) આમાચિક્ષાસ્થિ (૮) કહેલ છે (૯) આસ્થિવાન સાધકે (૧૦) પોતાના
આત્માને (૧૧) ભગ (૧૨) પ્રસિદ્ધિ (૧૩) નહિ કરવો.

ભાવાર્થ:- જે સાધક આત્માએ, પોતાના આત્માને જાતિ
સમરૂપથી જ્ઞાનમાં સ્થાપિત કરેલ હોય અને પોતાના તથા જાન્યના
આત્માના રક્ષણ કરવામાં સમર્થ હોય, એટલે છઠાજ છત્રોના રક્ષક
હોય, સ્ત્રી, પુત્ર, નપુસક રહિત સ્થાનોમાં નિવાસ કરતા હોય એવા
સુનિતા આસ્થિને સ્ત્રી વીર્ય કરેલોએ સમભાવરૂપ સામાચિક્ષાસ્થિ
કહેલ છે એમ બાણી સુનિ પરીવહ ઉપસર્જ પ્રાપ્ત થતા ભગચીત
ન બને અને પોતાના સ્વભાવમાં સ્થિત તરી, સવમર્ત પાલન કરે
જાવા પ્રકાશનો સાધકનો આચાર બાણી તેનું સમ્યક્ પ્રકારે પાલન કરે

ઉચ્ચનોદગ તત્સમોહનો, ધમ્મદ્વિયસ્ત મુણિસ્ત હીમતો ।
સંસર્ગિ અસાહુ રાહ્હિ, અસમાહીષ તહાગયસ્ત વિ ॥૧૮॥

શબ્દાર્થ (૧) ગરમ (૨) પ્રાણી (૩) કહુ કર્તા વિના (૪) પીવાવાળા
(૫) પમમાં રિયત (૬) સુનિ (૭) સન્નિવાનને (૮) સત્ર (૯) રાજા આસ્થિ
(૧૦) મૈત્ર નથી (૧૧) અસમાપિ વૈતપન કરાવનાર (૧૨) સાચોક્ત આચાર
પાળવાવાળાને

જગતમાં ઓળખાય છે પાપી જીવો હિંસા કરતા લાજિગત થતા નથી અને પાપ કરીને સસાર પરિભ્રમણ કરે છે એમ જાણી મુનિ સાધકે હું જ ધર્માત્મા છું, તપસ્વી છું, શુભઅનુષ્ઠાન કરવાવાળો છું, અન્ય પાપી જીવો છે, આવા પ્રકારનું અભિમાન-મદ્દનુ સેવન કરવું નહિ, સરલ સ્વભાવથી રહી સંયમનું પાલન કરવું

છંદેણ પલે દમા પયા, बहुमाया मोहेण पाउडा ।
वियडेण पलित्ति माहणे, सीउण्हं वयसाऽहियासए ॥२२॥

શબ્દાર્થ (૧) બહુમાયા (૨) મોહથી (૩) ઢંકાયેલાં (૪) જીવો પોતાની (૫) ઇચ્છાથી (૬) નરકાદિ ગતિમાં જાય છે (૭) સાધુ પુરુષો (૮) કપટરહિત અનુષ્ઠાનો વડે (૯) મોક્ષ સયમનાં લીન બની (૧૦) શીત-ઉષ્ણ આદિ પરીપહેને (૧૧) મન, વચન, કાયાથી (૧૨) સમભાવે સહન કરે

ભાવાર્થ:- મોહથી ઢંકાયેલાં, બહુ માયા કપટ કરવાવાળા મનુષ્યો પોતાની ઇચ્છાથી (કામલોગોમાં આસક્તિના કારણે) નરક, તિર્યંચાદિ ગતિઓમાં જાય છે ત્યાં અસદ્ધ હુ ખોને લોગવે છે. એમ જાણી સાધુ પુરુષો કપટ રહિત અનુષ્ઠાનો દ્વારા મોક્ષપ્રાપ્તિ માટે, સંયમમાં લીન બની શીતઉષ્ણ-અનુકૂળ પ્રતિકૂળ જે કોઈ પરીપદ ઉપસર્ગ ઉત્પન્ન થાય તેને મન, વચન, કાયાથી સમભાવપૂર્વક સહન કરે અને ઉપયોગવત રહી સયમ પાલન કરે જગતમાં ઘણા અજ્ઞાની જીવો ઘેટાં બકરાં આદિ પ્રાણીઓની ઘાત કરી તેને ધર્મનાં સાધન માને છે વળી કોઈ મનુષ્યો પોતાના સમાજના રક્ષણ માટે ધન, ધાન્ય, દાસ, દાસી વગેરે પરિગ્રહનો સગ્રહ કરે છે વળી કોઈ કોઈ મનુષ્યો વારવાર પોતાના શરીર ઉપર તથા બેસવાના સ્થાને જલ છાટે છે, આદિ આવા સાવધ અને માયા પ્રધાન કાર્યોથી જગતના ભોળા લોકોને ઠગે છે. આવી રીતે અજ્ઞાની મનુષ્યો પાપ કરી દુર્ગતિમાં જાય છે એમ જાણી સાધકે જાગૃત રહેવું

સીમોદગ પદિ કુશુંછિણો અપચિણ્ણસસ લલાયસપ્પિણો ।
સામાયમાહુ તસસ જ ઓ, નિહિમસેડસણ ન મુજતી ॥૨૦॥

શબ્દાર્થ (૧) સમેત પાણીની (૨) ધૂળા કરનાર (૩) કામભોજોની
ધમ્મ નહિ કરનાર (૪) કમભવનરૂપ અનુધાનોથી રહેનાર (૫) મુદ્ધસ્થા
જાનનમાં (૬) ભોજન (૭) ન કરતા હોય (૮) એવા મુનિના આચારને (૯)
માયિક (૧) કહેણ છે

ભાવાર્થ :- જે સાધુ કાયાપાણીની દુરુચ્છા કરતો હોય,
કાયા પાણીના આરભથી લગ્ગ પામતો હોય, તથા સાંસારિક કામ
ભોજોની ધમ્મ રહિત હોય, કમભવન થાય તેવાં અનુધાનોથી રૂ
રહેતો હોય તથા ગૃહસ્થના પાત્રમાં ભોજન ન કરતો હોય, આવા
સાધુના ચારિત્રને શ્રી તીર્થ કર દેવોએ સમભાવરૂપ સામાયિક ચારિત્ર
કહેણ છે એમ બધી સાધકે શમદ્વેષ રહિત બની સવમનુ પાલન
કરવું જોઈએ.

જ ય સલ્લય માહુ જીવિય, તહ વિ ય બાલમણો પગ્ગમ્મહ ।
વાલે પાવેહિં મિજતી, હિતિ સલ્લાય મુળી જ મલ્લતી ॥૨૧॥

શબ્દાર્થ (૧) જીવન (૨) સંધી સકાચ તેવાં (૩) નથી (૪) ક્યાં
(૫) તથાપિ (૬) મૂખજનો પાપકરવાની (૭) ધૂણતા કરે છે (૮) અસાની
જીવોને (૯) પાપી મોખનથી (૧) બતાવાય છે (૧૧) એમ (૧૨) બધી
(૧૩) મુનિ (૧૪) મદ કરે નહિ

ભાવાર્થ :- મનુષ્યોના જીવન તદ્દથા પછી સંધી સકાચ તેવાં
નથી. છતાં મૂખજનો પાપ કરવાની ધૂણતા કરે છે. આવા અસાની
જીવે દિસાના કરનારા જીવોને જગતના અન્ય મનુષ્યો પાપી છે.
તેમ સંભોધન કરી આજળી વડે બતાવે છે. એટલે પાપી સંભોધનથી

જગતમાં ઓળખાય છે પાપી જીવો હિંસા કરતા લજ્જિત થતા નથી અને પાપ કરીને સસાર પરિભ્રમણ કરે છે એમ જાણી મુનિ સાધકે હું જ ધર્માત્મા છું, તપસ્વી છું, શુભઅનુષ્ઠાન કરવાવાળો છું, અન્ય પાપી જીવો છે, આવા પ્રકારનું અભિમાન-મદનુ સેવન કરવું નહિ, સરલ સ્વભાવથી રહી સંયમનુ પાલન કરવું

છંદે^૫ણ પલે^૬ ઇમા^૭ પયા^૮, વહુ^૯માયા મોહે^{૧૦}ણ પાડ^{૧૧}ડા ।
વિય^{૧૨}ડે^{૧૩}ણ પલિ^{૧૪}તિ માહ^{૧૫}ણે, સી^{૧૬}उण^{૧૭}હં વય^{૧૮}સાહિયાસ^{૧૯}ણ ॥૨૨॥

શબ્દાર્થ : (૧) બહુમાયી (૨) મોહથી (૩) ઠંકાયેલ (૪) જીવો પોતાની (૫) ઇચ્છાથી (૬) નરકાદિ ગતિમાં જાય છે (૭) સાધુ પુરુષો (૮) કપટરહિત અનુષ્ઠાનો વડે (૯) મોક્ષ સંયમનાં લીન બની (૧૦) શીત-ઉષ્ણ આદિ પરીપક્ષોને (૧૧) મન, વચન, કાયાથી (૧૨) સમભાવે સહન કરે

ભાવાર્થ.— મોહથી ઠંકાયેલાં, બહુ માયા કપટ કરવાવાળાં મનુષ્યો પોતાની ઇચ્છાથી (કામભોગોમાં આસક્તિના કારણે) નરક, તિર્યચાદિ ગતિઓમાં જાય છે. ત્યાં અસહ્ય દુઃખોને ભોગવે છે. એમ જાણી સાધુ પુરુષો કપટ રહિત અનુષ્ઠાનો દ્વારા મોક્ષપ્રાપ્તિ માટે, સંયમમાં લીન બની શીતઉષ્ણ-અનુકૂળ પ્રતિકૂળ જે કોઈ પરીપક્ષ ઉપસર્ગ ઉત્પન્ન થાય તેને મન, વચન, કાયાથી સમભાવપૂર્વક સહન કરે અને ઉપયોગવત રહી સંયમ પાલન કરે જગતમાં ઘણા અજ્ઞાની જીવો ઘેટાં બકરા આદિ પ્રાણીઓની ઘાત કરી તેને ધર્મનાં સાધન માને છે વળી કોઈ મનુષ્યો પોતાના સમાજના રક્ષણ માટે ધન, ધાન્ય, દાસ, દાસી વગેરે પરિગ્રહનો સંગ્રહ કરે છે વળી કોઈ કોઈ મનુષ્યો વારંવાર પોતાના શરીર ઉપર તથા બેસવાના સ્થાને જલ છાટે છે, આદિ આવા સાવધ અને માયા પ્રધાન કાર્યોથી જગતના ભોળા લોકોને ઠગે છે આવી રીતે અજ્ઞાની મનુષ્યો પાપ કરી દુર્ગતિમાં જાય છે એમ જાણી સાધકે જાગૃત રહેવું

કુજ^૧અ^૨ અપરા^૩મિ^૪અ^૫ જ^૬હા, અ^૭વસે^૮હિ^૯ કુસલે^{૧૦}હિ^{૧૧} વી^{૧૨}ચં ।
 ક^{૧૩}હમે^{૧૪}વ ગ^{૧૫}હાય જો^{૧૬} ક^{૧૭}લિં, નો^{૧૮} તી^{૧૯}ય નો^{૨૦} ચે^{૨૧}વ વા^{૨૨}ચર ॥૨૩॥

અનુવાદ (૧) જુગારી (૨) અપરામિત (૩) જેમ (૪) કુલ્લ
 જુગારી (૫) પાસા (૬) ખેલતા (૭) કૃતરથાન (૮) મહત્વ કરે છે (૯) એ
 (૧૦) એ (૧૧) તથા ને (૧૨) નહિ

સાવાર્થ:- જેનો વિજય પણ નિહનીય છે, તેને કુલ્લ
 કહેવાય છે કુલ્લ નામ જુગારીનું છે જુગારીનો જુગાર રમવામાં
 મહાન વિજય થવા છતાં સર્જન-પુરુષો તેની (જુગાર રમનારની)
 નિંદા કરે છે કારણ જુગાર છે તે અનર્થનું કારણ છે, તેથી
 નિહનીય છે જે જુગારી જુગારના પાસા ખેલવામાં કુશળ હોય તે
 અન્ય જુગારીથી છતાંતો નથી તેને અપરામિત કહેવાય છે, આવા
 કુશળ જુગારી પાસાની રમત રમતાં કૃત નામના યોધા સ્થાનને
 મહત્વ કરી વિજય મેળવે છે પટેલા બીલા ત્રીલ સ્થાનોને છોડી
 દે છે આ દષ્ટાવના કાર નીચેની ગાથાથી અલગ

एवं लो०मि ता०णा यु०य जे च०मे म०णु०सरे । तं
 गिण्ह हियति च०सम क०मि०व से०स०व०हाय प०डि०य ॥ २४ ॥

અનુવાદ (૧) આવા પ્રકારે (૨) યોધા (૩) જહાનુવોની રક્ષા
 કરવામાં સમર્થ (૪) ક્ષમા છે (૫) જે (૬) સર્વોત્તમ (૭) ધમ (૮) એજ
 (૯) મદત્ત કરવા યોગ્ય છે (૧૦) દિલકારી (૧૧) ઉત્તમ યોધા (૧૨) રથાનની
 જેમ ઉત્તમ પ્રમાવચન (૧૩) આદિ અન્યને (૧૪) છોડી દે છે (૧૫) પડીત.

સાવાર્થ:- આ મનુષ્ય યોધા સર્વ જીવોના રક્ષણ કર
 વામાં સમર્થ શ્રી મહાવીર સ્વામીએ ક્ષમાઆદિ શુભ ચારિત્રરૂપ ધમ
 ને કહેલ છે એજ ધમ સર્વોત્તમ જીવોને માટે એકાંત દિલકારી

છે. તે અહણ કરવા યોગ્ય છે તેને અહણ કરવો. અન્ય કુપ્રાવચનિક આદિ દર્શનો સર્વ સ સારવૃદ્ધિના કારણરૂપ જાણી તેનો ત્યાગ કરવો જેમ જુગારી કૃતનામ ચોથા સ્થાનને અહણ કરી અન્યને છોડી દે છે એ રીતે સાધકે. આ વીતરાગ કથિત, અષ્ટકર્મોનો ક્ષય કરી મોક્ષનાં શાશ્વતા સુખો પમાડનાર મોક્ષ માર્ગને અહણ કરી અન્ય કુપ્રાવચનિક માર્ગનો ત્યાગ કરે એ આત્મહિતનું કારણ છે

૧ ૨ ૩ ૪ ૫ ૬ ૭
ઉત્તર મણ્યાણ આહિયા, ગામધમ્મા રૂહ મે અણુસ્સુયં ।
૮ ૯ ૧૦ ૧૧ ૧૨ ૧૩
જસી વિરયા સમુદ્ધિયા, કાસવસસ અણુધમ્મ ચારિગો ॥૨૫॥

શબ્દાર્થ • (૧) દુર્જય (૨) મનુષ્યોને (૩) કહેલ (૪) શબ્દાદિ વિષયો છોડવા (૫) એમ (૬) મે (૭) સાંભળ્યું છે (૮) તેનાથી (૯) નિવૃત્ત (૧૦) સયમમાં ઉપસ્થિત શ્રી ઋષભદેવજી તથા (૧૧) શ્રી મહાવીરના (૧૨) ધર્મના (૧૩) અનુયાયીઓ છે

ભાવાર્થ:- શ્રી સુધર્માસ્વામી શ્રી જમ્બૂસ્વામી આદિ શિષ્યોને ઉદ્દેશી કહે છે કે “ શબ્દ આદિ વિષયો અથવા મૌથુન સેવન વગેરે કામલોગોને છોડવા મનુષ્યોને અતિ દુષ્કર છે, દુર્જય કહેલ છે ” એમ મેં ભગવાન મહાવીર સ્વામી પાસેથી સાંભળ્યું છે, પરંતુ જે સાધકો શબ્દાદિ વિષયો તથા મૌથુન સેવનનો ત્યાગ કરી સયમ અનુષ્ઠાનોમા પ્રવૃત્ત રહેલા છે તેઓ જ શ્રી મહાવીર સ્વામી તથા શ્રી ઋષભદેવ સ્વામીના વીતરાગ ધર્મના સાચા અનુયાયી છે. એમ જાણવું તેમ જ આ ઉપદેશ શબ્દાદિ વિષયોનો ત્યાગ કરવાનો ભગવાન શ્રી ઋષભદેવજીએ પોતાના પુત્રોને પણ કહેલ હતો

૧ ૨ ૩ ૪ ૫ ૬ ૭ ૮ ૯ ૧૦ ૧૧ ૧૨ ૧૩ ૧૪ ૧૫
જે ઇય ચરતિ આહિય, નાણ મહયા મહસિણા । તે
૮ ૯ ૧૦ ૧૧ ૧૨ ૧૩ ૧૪ ૧૫
તે ઉદ્ધિય તે સમુદ્ધિયા, અન્નોન્ન સારતિ ધમ્મઓ ॥ ૨૬ ॥

શબ્દાર્થ (૧) ને પુરુષ (૨) પૂર્વોક્ત ધર્મ (૩) આચરે છે (૪) મહાન (૫) મહર્ષિ (૬) સાતપુત્ર (૭) કહેલ (૮) એ જ (૯) સાવધાન (૧) એ જ (૧૧) સમયમાં ઉત્પિત (૧૨) એક બીજાને (૧૩) ધર્મથી પતિત થવાને (૧૪) ધર્મમાં પ્રવૃત્ત કરે છે

સાવાર્થ:- મહાન મહર્ષિ સાતપુત્ર ભગવાન મહાવીર સ્વામી દ્વારા પ્રતિપાદન કરેલ ક્ષુદ્ર બારિગરૂપ કથા પ્રકારના યતિ ધર્મને ગ્રહણ કરી ને સાધક તેનું ઉપયોગપૂર્વક આચરણ કરે છે એ જ આ ધર્મમાં સાવધાન છે તથા સમ્યક્ પ્રકારથી ધર્મમાં સમુદ્વિત છે અને તેઓ જ ધર્મથી પતિત થતા જીવોને પુનઃધર્મમાં પ્રવૃત્ત કરે છે અને આ ધર્મ જ જગતના સર્વ જીવોને આધારરૂપ છે, કલ્યાણ રૂપ છે અને આજ ધર્મ (બાહ્ય અને આંતર્યન્તર પરસ્પર રહિત તથા આરભ રહિત) અદ્વૈતમનો કૃત્ય કરવા સમર્થ છે તથા મોક્ષના શાશ્વતા સુખોને પમાડનાર છે એમ બહુ ધર્મ આરાધન કરવામાં પ્રમાદ કરવો નહિ.

માં પેદ પુરા પણામણે, અમિંકલે ઉયર્ષિ ઘુર્ણિતણ ।
જે દુમળ તેહિ જો જણા, તે જાણતિ સમાહિ માહિયં ॥૨૭॥

શબ્દાર્થ (૧) પૂર્વે ભોગવેલા ભોજો (૨) વિષયો (૩) સ્મરણ (૪) ન કરો (૫) બાકે કમરૂપ ઉપાધિ (૬) નષ્ટ કરવા (૭) ઇચ્છા રાખો (૮) ને (૯) મનને કુદ બનાવનાર (૧) વિષયોમાં (૧૧) આસક્ત (૧૨) નથી (૧૩) આત્મામાં રિષત (૧૪) સમાધિને (૧૫) તે પુરુષ (૧૬) બાંહે છે

સાવાર્થ:- મહાપુરુષો સિધ્ધોને સંબોધન કરે છે કે દુરુચ્યવાર નાં પૂર્વે ભોગવેલા કામજોગોનું સ્મરણ નહિ કરો, બાકે પ્રકારના કર્મોના નાશ કરવાની ઇચ્છા રાખો ને સાધક મનને દ્રવિત કરનાર શબ્દાદિ વિષયોમાં આસક્ત નથી એ જ પોતાના આત્મામાં

સ્થિત છે, તેમ જ ધર્મધ્યાન તથા રાગદ્વેષના ત્યાગ રૂપ ધર્મને જાણે છે શબ્દાદિ વિષયો જગતના જીવોને દુર્ગતિમાં લઈ જનારા છે, તથા અનર્થના કારણરૂપ છે એમ જાણી વર્તમાને વિષયોપભોગની ઇચ્છા ન કરવી, પરંતુ લવિષ્યકાળમાં પણ તેની પ્રાપ્તિની ઇચ્છા રાખી નહિ.

૧૦ ૧ ૮ ૧૧ ૧૪ ૧૨ ૧૩
 ૩ ૨ ૪ ૧ ૫ ૭ ૬
 નો કાહિયે હોજ સંજય, પાસણિય ન ય સંપસારય ।
 ગચ્છા ધમ્મં અણુત્તરં, કયકિરિય ન યાવિ મામય ॥ ૨૮ ॥

શબ્દાર્થ : (૧) સયમીસાધક (૨) ધર્મવિરૂદ્ધ (૩) કથા (૪) ન કરે (૫) જ્યોતિષ આદિ પ્રશ્નોના વૃદ્ધિ તથા (૬) ધન ઉપાર્જનના ઉત્તર (૭) આપે (૮) સર્વોત્તમ (૯) ધર્મને (૧૦) જાણી (૧૧) સયમ અનુષ્ઠાન કરે (૧૨) કોઈ વસ્તુ ઉપર (૧૩) મમત્વ (૧૪) ન રાખે

ભાવાર્થ - સંયમીસાધક ગોચરી આદિ કે સમયે સંયમ-વિરૂદ્ધ કે ધર્મવિરૂદ્ધ કોઈ ક્રિયા અથવા કથા વાર્તા ન કરે, જ્યોતિષ આદિ પ્રશ્નોનાના ઉત્તર ન આપે, તથા વૃદ્ધિ થવાના તથા ધન ઉપાર્જન કરવાના ઉપાયો બતાવે નહિ, કારણ કે એ બધા આરભના કારણો છે, પરંતુ લોકોત્તર શ્રુતચારિત્રરૂપ સર્વોત્તમ ધર્મના સ્વરૂપને જાણી સયમ અનુષ્ઠાન કરે અને કોઈ વસ્તુ ઉપર મમત્વ ન રાખે, લીધેલ મહાવ્રતની પ્રતિજ્ઞાનુ યથા તથ્ય પાલન કરવામાં અપ્રમાદી બની રહે

૧ ૨ ૬ ૬ ૩ ૪ ૫
 છન્ન ચ પસંસ નો કરે, ન ય ઉક્કોસ પગાસ માહણે ।
 ૧૦ ૧૧ ૧૨ ૧૩ ૧૪ ૧૫
 તેસિં સુવિવેગ માહિયે, પળયા જેહિં સુજોસિયં ધુયં ॥ ૨૯ ॥

શબ્દાર્થ (૧) માયા (૨) લોભ (૩) માન (૪) ક્રોધ (૫) સાધુ (૬) ન કરે (૭) જોણે (૮) સયમનુ (૯) સેવન કરેલ છે (૧૦) તેનો (૧૧) ઉત્તમ વિવેક (૧૨) પ્રસિદ્ધ છે ધર્મમાં (૧૩) આસક્ત છે

શબ્દાર્થ (૧) ને પુરુષ (૨) પૂર્વોક્ત ધર્મ (૩) આચરે છે (૪) મહાન (૫) મહર્ષિ (૬) યાત્રાપુત્ર (૭) કહેલ (૮) એ જ (૯) સાવધાન (૧૦) એ જ (૧૧) સમર્થતા ઉત્થિત (૧૨) એક બીજાને (૧૩) ધર્મથી પતિત થતાને (૧૪) ધર્મમાં પ્રવૃત્ત કરે છે

સાવાર્થ - મહાન મહર્ષિ યાત્રાપુત્ર ભગવાન મહાવીર સ્વામી દ્વારા પ્રતિપાદન કરેલ કુલ ચારિત્રરૂપ કથા પ્રકારના એટલે ધર્મને શ્રદ્ધાથી ઠરી ને સાધક તેનું ઉપયોગપૂર્વક આચરણ કરે છે એ જ આ ધર્મમાં સાવધાન છે તથા સમ્યક્ પ્રકારથી ધર્મમાં સમુત્થિત છે અને તેઓ જ ધર્મથી પતિત થતા જીવોને પુનઃધર્મમાં પ્રવૃત્ત કરે છે અને આ ધર્મ જ જમતના સર્વ જીવોને આધારરૂપ છે, કલ્યાણરૂપ છે અને આજ ધર્મ (બાહ્ય અને આસ્થ્યન્તર પરિશદ સંહિત તથા આરભ સંહિત) અષ્ટકર્મોના કાર્ય કરવા સમર્થ છે તથા મોક્ષના સાધનતા સુષોભે પ્રમાદનાર છે એમ બાહ્યી ધર્મ આરાધન કરવામાં પ્રમાદ કરવો નહિ.

માં પેહ પુરા પળામરે, અભિક્ષે ઉર્વાષિ ધૂણિસર ।
જે ધૂમળ તેહિ ણો ણયા, તે જાણતિ સમાહિ માહિયં ॥૨૭॥

શબ્દાર્થ (૧) પૂર્વે ભોગવેલા ભોગો (૨) વિષયો (૩) સ્મરણ (૪) ન કરો (૫) આઠ કમરૂપ ઉપાધિ (૬) નષ્ટ કરવા (૭) ઇચ્છા રાજો (૮) ને (૯) અને કુટ બતાવનાર (૧૦) વિષયોમાં (૧૧) આસક્ત (૧૨) નથી (૧૩) આ મામાં રિચન (૧૪) સમાધિને (૧૫) તે પુરુષ (૧૬) જણે છે.

સાવાર્થ - મહાપુરુષો શિષ્યોને સમાધન કરે છે કે અત્યવશ ના પૂર્વે ભોગવેલા કામભોગોનું સ્મરણ નહિ કરો, આઠ પ્રકારના કર્મોના નાશ કરવાની ઇચ્છા રાજો ને સાધક મનને દૂષિત કરનાર શબ્દાદિ વિષયોમાં આસક્ત નથી એ જ પોતાના આત્મામાં

જીવોમા મનુષ્યભવ સર્વથી ઉત્કૃષ્ટ છે તેમા વળી આર્યદેશ, ઉચ્ચકુળ, શ્રેષ્ઠ જાતિ, ઇન્દ્રિયોની પૂર્ણતા, ગળ, લાળુ આયુષ્ય, વિજ્ઞાન, સમ્યક્ત્વ અને આરિત્રની પ્રાપ્તિ એ બધા મોક્ષપ્રાપ્તિનાં સાધનો વારવાર પ્રાપ્ત થવાં અતિ દુર્લભ કહેલ છે જેમાં એક દષ્ટાંત આપે છે કે સમુદ્રનાં પૂર્વના કાઠે ધોંસર નાખે ને પશ્ચિમના કાઠે ધોંસરાની ખીલી નાખે એ બન્ને સમુદ્રના તરગોથી તણાઈ એકઠાં થઈ ધોંસરામા ખીલીનો પ્રવેશ થવો જેમ દુષ્કર છે એવી જ રીતે ધર્માનુષ્ઠાન રહિત જીવોને ફરી મનુષ્યભવ પ્રાપ્ત થવો અતિ દુર્લભ જાણવો, આમ વિચારી ધર્મઆરાધન કરવામા પ્રમાદ કરવો નહિ, એ જ મનુષ્યભવની સાર્થકતા જાણવી

૪ ૧ ૨ ૩ ૫ ૬ ૭ ૯
 ૧૨ ૧૩ ૧૪ ૧૧ ૧૦
 ૧ ૨ ૩ ૪ ૫ ૬ ૭ ૮
 ગ હિ નૂળ પુરા અણુસ્સુયં અદુવા તં તહ ગો સમુદ્ધિગં ।
 ૧૨ ૧૩ ૧૪ ૧૧ ૧૦
 મુણિણા સામાહ આહિયં, નાણ જગ સવ્વદંસિણા ॥૩૧॥

શબ્દાર્થ : (૧) નિશ્ચે (૨) પૂર્વે (૩) સાલજીયુ (૪) નથી (૫) અથવા (૬) તે સાલજી (૭) યથાર્થપણે (૮) અનુષ્ઠાન (૯) કરેલ નથી (૧૦) સર્વ-જગતને દેખનાર (૧૧) જ્ઞાતપુત્ર (૧૨) મુનિએ (૧૩) જે સામાયિકતુ કથન (૧૪) કહેલ છે

ભાવાર્થ:- સમસ્ત જગતના સર્વ પદાર્થોને તથા જીવોને તથા જીવઅજીવની ભૂતકાળની વર્તમાનકાળની તથા ભવિષ્યકાળની પર્યાયને જાણવાવાળા તથા દેખાવાવાળા જ્ઞાતપુત્ર મુનિશ્રી ભગવાન મહાવીર સ્વામીએ સામાયિક આદિ શ્રુતચારિત્રરૂપ ધર્મના અનુષ્ઠાનો પ્રતિપાદન કરેલા છે, જે સર્વ દુખોથી છોડાવનાર તે ઉપદેશને જીવોએ નિશ્ચયથી પૂર્વે સાર જોલ નથી અથવા ના તેને સાલજીને યથાર્થપણે આવરણ કરેલ નથી, તેવા જીવોને આત્મહિત પ્રાપ્ત થવું અતિ દુર્લભ છે એમ જાણી વર્તમાન મનુષ્યભવને સફળ બનાવવા આત્માર્થી જીવોએ ધર્મ આરાધન કરવા ઉપયોગવત રહેવું

ભાવાર્થ - સાધુ પુરુષો ક્રોધ, માન, માયા, લોભ કરે નહિ. જેણે આઠ ધર્મોનો ક્ષય કરવાદ્ય સંયમનું બહી રીતે સેવન કરેલ છે અને જે ધર્મમાં આસક્ત છે તથા કથાયોનો જેણે ત્યાગ કરેલ છે તેઓનો આ જગતમાં ઉત્તમ વિવેક પ્રસિદ્ધ છે અને જો તે ધર્મમાં પ્રવૃત્ત છે સંયમપાલનમાં કથાયો તથા આરબને તથા પરિશ્રદ્ધ મમત્વને સ્થાન છે જ નહિ, આરબ પરિશ્રદ્ધથી સુક્ત પુરુષો જ શુદ્ધ સંયમનું પાલન કરી શક્યા સમય બને છે.

મણિરે સહિય સુસંયુકે, ધર્મમંત્રી લઘ્વજાણવીરિય ।
વિહરેજ સમાદિહંવિય, અસહિય સુ વુદેણ સ્વમહ ॥૩૦॥

શબ્દાર્થ (૧) સ્નેહરહિત (૨) શાન્ત્યરહિત (૩) મન તથા ધર્મચોથી મુગ્ધ (૪) ધર્મનો અર્થી (૫) તપમાં (૬) જળપરાક્રમ દોરવનાર (૭) ધર્મચોને વશ રાખનાર (૮) સંયમ અનુષ્ઠાન કરતા વિચરે (૯) આત્મકલ્યાણ (૧) કુળે કરી (૧૧) પ્રાપ્ત થાય છે

ભાવાર્થ - સાધુ પુરુષ ક્રોધ પદાર્થમાં મમત્વ રાખે નહિ, જેના વડે આત્માનું કલ્યાણ થાય તેનાં અનુષ્ઠાનોમાં સદા સવળ પ્રવૃત્ત રહે, ધર્મચો તથા મનથી મુગ્ધ રહી ધર્મમાં બંધી બની રહે તપમાં પોતાનું જળપરાક્રમ દોરવે, જિતેન્દ્રિય બની સંયમ અનુષ્ઠાન કરે. મારણ કે પોતાનું કલ્યાણ વળા કષ્ટે પ્રાપ્ત થઈ શકે છે તેથી શબ્દાર્થ વિષયોથી દૂર રહી પરીવહ-ઉપસંગથી પરાજિત ન થતા મમતાવે સહન કરે, સસારી જીવોને ધર્માનુષ્ઠાન કર્યા વિના આત્મકલિતની પ્રાપ્તિ થઈ શકે નહિ વિજયીના પ્રકાશ સમાન અતિ અદ્યજ મનુષ્યભવ ને અજાણ સસાર સમુદ્રમાં ફસાઈ બાધ તો ફરી મનુષ્યભવ પ્રાપ્ત થવો અતિ દુઃખ જાણવો આર્થસેત્ર નાદિ સંયમના સાધનો પામવાં પણ અતિ વલ્લભ છે પ્રાણીઓમાં જ જમ પ્રાણી ક્રોધ છે જ જમ પ્રાણીઓના પચેન્દ્રિય પ્રાણી ક્રોધ છે અને પચેન્દ્રિય

જીવોમાં મનુષ્યલવ સર્વથી ઉત્કૃષ્ટ છે તેમાં વળી આર્યદેશ, ઉચ્ચકુળ, શ્રેષ્ઠ જાતિ, ઇન્દ્રિયોની પૂર્ણતા, ગળ, લાંબુ આયુષ્ય, વિજ્ઞાન, સમ્યક્ત્વ અને ચારિત્રની પ્રાપ્તિ એ બધા મોક્ષપ્રાપ્તિના સાધનો વારવાર પ્રાપ્ત થવાં અતિ દુર્લભ કહેલ છે. જેમા એક દષ્ટાંત આપે છે કે સમુદ્રનાં પૂર્વના કાઠે ધોંસરૂ નાખે ને પશ્ચિમના કાઠે ધોંસરાની ખીલી નાખે એ બન્ને સમુદ્રના તરગોથી તણાઈ એકઠાં થઈ ધોંસરામા ખીલીનો પ્રવેશ થવો જેમ દુષ્કર છે એવી જ રીતે ધર્માનુષ્ઠાન રહિત જીવોને ફરી મનુષ્યલવ પ્રાપ્ત થવો અતિ દુર્લભ જાણવો, આમ વિચારી ધર્મઆરાધન કરવામા પ્રમાદ કરવો નહિ, એ જ મનુષ્યલવની સાર્થકતા જાણવી

૪ ૧ ૨ ૩ ૪ ૬ ૭ ૯ ૮
 ૧૨ ૧૩ ૧૪ ૧૧ ૧૦
 ૧ ૨ ૩ ૪ ૫ ૬ ૭ ૮
 ગ હિ નૂળ પુરા અણુસ્સુયં અદુવા તં તહ જો સમુદ્ધિયં ।
 મુણિણા સામાઈ આહિયં, નાણ જગ સવ્વદંસિણા ॥૩૧॥

શબ્દાર્થ : (૧) નિશ્ચે (૨) પૂર્વે (૩) સાલબ્યુ (૪) નથી (૫) અથવા (૬) તે સાલબી (૭) યથાર્થપણે (૮) અનુષ્ઠાન (૯) કરેલ નથી (૧૦) સર્વ-જગતને દેખનાર (૧૧) જ્ઞાતપુત્ર (૧૨) મુનિએ (૧૩) જે સામાયિકનું કથન (૧૪) કહેલ છે

ભાવાર્થ:- સમસ્ત જગતના સર્વ પદાર્થોને તથા જીવોને તથા જીવઅજીવની ભૂતકાળની વર્તમાનકાળની તથા ભવિષ્યકાળની પર્યાયને જાણવાવાળા તથા દેખાવાવાળા જ્ઞાતપુત્ર મુનિશ્રી ભગવાન મહાવીર સ્વામીએ સામાયિક આદિ શ્રુતચારિત્રરૂપ ધર્મના અનુષ્ઠાનો પ્રતિપાદન કરેલા, જે સર્વ દુષ્કારી છોડાવનાર તે ઉપદેશને જીવોએ નિશ્ચયથી પૂર્વે સાંભળેલ નથી અથવા ના તેને સાલબીને યથાર્થપણે આચરણ કરેલ નથી, તેવા જીવોને આત્મહિત પ્રાપ્ત થવું અતિ દુર્લભ છે એમ જાણી વર્તમાન મનુષ્યલવને સફળ બનાવવા આત્માર્થી જીવોએ ધર્મ આરાધન કરવા ઉપયોગવત રહેલું

ભાવાર્થ - સાધુ પુરુષો ક્રોધ, માન, માયા લોભ કરે નહિ, જેણે આઠ કર્મોના ક્ષય કરવાદ્વય સયમનું બહી રીતે સેવન કરે છે અને જે ધર્મમાં આસક્ત છે તથા કષાયોનો જેણે ત્યાગ કરે છે તેઓનો આ જન્મમાં ઉત્તમ વિવેક પ્રસિદ્ધ છે અને જેઓ જ ધર્મમાં પ્રવૃત્ત છે સયમપાલનમાં કષાયો તથા આરબને તથા પરિગ્રહ મમત્વને સ્થાન છે જ નહિ, આરબ પરિગ્રહથી મુક્ત પુરુષો જ શુદ્ધ સયમનું પાલન કરી શકવા સમર્થ બને છે.

અર્ણવે સહિય સુસંયુજે, ધન્મંદ્રી લઘ્વાણવીરિય ।
વિહરેજ્ઞ સમાહિદ્વિય, અસ્તહિય શ્વુ શુદ્ધેણ સ્તમ્ભ ॥૩૦॥

શબ્દાર્થ (૧) સ્તેષરહિત (૨) શાનસહિત (૩) મન તથા ધ્વન્નિયોથી શુભ (૪) ધર્મનો અર્થ (૫) તપમાં (૬) બળપરાક્રમ હોરવનાર (૭) ધ્વન્નિયોને વચ રાખનાર (૮) સયમ બનુષ્ઠાન કરતા વિચરે (૯) આત્મસ્થાય (૧) કુલ્યે કરી (૧૧) પ્રાપ્ત થાય છે

ભાવાર્થ - સાધુ પુરુષ ક્રોધ પદાર્થમાં મમત્વ રાજે નહિ, જેના વડે આત્માનું કલ્યાણ થાય તેવાં બનુષ્ઠાનોમાં સદા સયમ પ્રવૃત્ત રહે, ધ્વન્નિયો તથા મનથી શુભ રહી ધર્મથી બંધી રહે તપમાં પોતાનું બળપરાક્રમ હોરવે, જિતેન્દ્રિય બની સયમ બનુષ્ઠાન કરે તારણ કે પોતાનું કલ્યાણ થણા કષ્ટે પ્રાપ્ત થઈ શકે છે તેથી શબ્દાર્થ વિષયોથી દૂર રહી, પરીવહ-ઉપસગથી પરજિત ન થતા સમભાવે સહન કરે સસારી જીવોને ધર્માનુષ્ઠાન કર્યા વિના આત્મહિતની પ્રાપ્તિ થઈ શકે નહિ. વિજળીના ત્રકાસ સમાન અતિ યજ્ઞ મનુષ્યભવ જો બગાધ સસાર સમુદ્રમાં ફેસાઈ થાય તો ફરી મનુષ્યભવ પ્રાપ્ત થવો અતિ દુષ્કલ બધવો આયક્ષેત્ર આદિ વધમના સાધનો પામવા પણ અતિ પુષ્કલ છે પ્રાણીઓમાં જન્મ પ્રાણી ક્ષેત્ર છે જન્મ પ્રાણીઓના પંચેન્દ્રિય પ્રાણી ક્ષેત્ર છે અને પચેન્દ્રિય

પ્રધાએલાં છે, (તે કર્મોનાં બંધન) તે અનેક જન્મના સચિત કર્મોને, જ્ઞાન, દર્શન, ચારિત્ર, તપરૂપ ઉત્કૃષ્ટ આરાધનથી ક્ષય કરીને, પડિત પુરુષો જન્મ મરણરૂપ સસાર પરિભ્રમણનો ક્ષય કરી મોક્ષને પ્રાપ્ત કરે છે. સર્વ દુઃખો માત્રથી છૂટી જાય છે.

જે વિન્નવણાહિ^૧સોજિયા, સંતિન્નેહિ^૨ સમં વિયાહિયા^૩ ।
તમ્હા^૪ હહં^૫ તિ પાસહા^૬, અદક્કુ^૭ કામાહ^૮ રોગવં^૯ ॥ ૨ ॥

શબ્દાર્થ^૧ : (૧) જે પુરુષ (૨) સ્ત્રીઓથી (૩) સેવિત નથી (૪) મુક્ત પુરુષ (૫) સમાન કહેલ છે તેથી સ્ત્રી ત્યાગ (૬) પશ્ચાત્ (૮) મોક્ષની (૯) પ્રાપ્તિ થાય છે (૧૦) કામભોગોને (૧૧) રોગસમાન (૧૨) જાણ્યા છે

ભાવાર્થ^૧:- જે પુરુષો સ્ત્રીઓથી સેવિત નથી અને કામભોગોને રોગ સમાન જાણ્યા છે એ પુરુષોને મુક્ત પુરુષ સમાન કહેલા છે. સ્ત્રી ત્યાગ આદિ સર્વ કામભોગોના ત્યાગથી મોક્ષની પ્રાપ્તિ કહેલ છે. કારણ કે કામભોગો માત્ર આરભ અને પરિશ્રમય છે આરંભ છે તે જન્મ મરણરૂપ સસાર પરિભ્રમણનું કારણ છે અને કામભોગોના કારણે જ આરભ તથા પરિશ્રમ મમત્વ હોય છે તેથી જ્યાં સુધી વિષયભોગોનું મમત્વ ન છૂટે ત્યાં સુધી મોક્ષની પ્રાપ્તિ થાય નહિ એમ જાણી આત્માના હિત માટે વિષયભોગોથી દૂર રહી, સયમ પાલનમાં ઉપયોગવંત રહી, અમૂલ્ય માનવ ભવને સફળ બનાવવા જન્યૂત રહેવું તે સાધકનું કર્તવ્ય છે જીવોને પાત્ર ઇન્દ્રિયના વિષયોરૂપ કામભોગોની આસક્તિ સસારમા જન્મ અને મરણરૂપ ચારણતિમા પરિભ્રમણ કરાવનાર છે કારણ કે કામભોગો પ્રાપ્ત કરવા પરિશ્રમની જરૂર પડે છે અને પરિશ્રમ પ્રાપ્ત કરવામાં જીવઘાતરૂપ આરભ રહેલ છે તથા કષાયો ઉત્પન્ન થાય છે અને એ બધી પરિક્રિયાઓ આત્માથી ભિન્ન છે. તે કામભોગોની લાલસા જીવોને સ્વચ્છદિરૂપ જ્ઞાન, દર્શન,

પ્રધાએલાં છે, (તે કર્મોનાં બધન) તે અનેક જન્મના સચિત કર્મોને, જ્ઞાન, દર્શન, ચારિત્ર, તપરૂપ ઉત્કૃષ્ટ આરાધનથી ક્ષય કરીને, પડિત પુરુષો જન્મ મરણરૂપ સસાર પરિભ્રમણનો ક્ષય કરી મોક્ષને પ્રાપ્ત કરે છે. ત્વર્ દુઃખો માત્રથી છૂટી જાય છે.

૧ ૨ ૩ ૪ ૫ ૬
જે વિન્નવળાહિસોજિયા, સંતિન્નેહિં સમં વિયાહિયા ।

૭ ૮ ૯ ૧૨ ૧૦ ૧૧
તમ્હા ઉહ્લં તિ પાસહા, અદક્કુ કામાહ રોગવં ॥ ૨ ॥

શબ્દાર્થ : (૧) જે પુરુષ (૨) સ્ત્રીઓથી (૩) સેવિત નથી (૪) મુક્ત પુરુષ (૫) સમાન કહેલ છે તેથી સ્ત્રી ત્યાગ (૭) પશ્ચાત્ (૮) મોક્ષની (૯) પ્રાપ્તિ થાય છે (૧૦) કામભોગોને (૧૧) રોગસમાન (૧૨) જાણ્યા છે

ભાવાર્થ :— જે પુરુષો સ્ત્રીઓથી સેવિત નથી અને કામભોગોને રોગ સમાન જાણ્યા છે એ પુરુષોને મુક્ત પુરુષ સમાન કહેલા છે. સ્ત્રી ત્યાગ આદિ સર્વ કામભોગોના ત્યાગથી મોક્ષની પ્રાપ્તિ કહેલ છે. કારણ કે કામભોગો માત્ર આરભ અને પરિશ્રદ્ધિમય છે આરભ છે તે જન્મ મરણરૂપ સસાર પરિભ્રમણનું કારણ છે અને કામભોગોના કારણે જ આરભ તથા પરિશ્રદ્ધિ મમત્વ હોય છે તેથી જ્યાં સુધી વિષયભોગોનું મમત્વ ન છૂટે ત્યાં સુધી મોક્ષની પ્રાપ્તિ થાય નહિ એમ જાણી આત્માના હિત માટે વિષયભોગોથી દૂર રહી, સંયમ પાલનમાં ઉપયોગવત રહી, અમૂલ્ય માનવ ભવને સફળ બનાવવા જન્યુત રહેવું તે સાધકનું કર્તવ્ય છે જીવોને પાત્ર ઇન્દ્રિયના વિષયોરૂપ કામભોગોની આસક્તિ સસારમાં જન્મ અને મરણરૂપ ચારણતિમાં પરિભ્રમણ કરાવનાર છે કારણ કે કામભોગો પ્રાપ્ત કરવા પરિશ્રદ્ધિની જરૂર પડે છે અને પરિશ્રદ્ધિ પ્રાપ્ત કરવામાં જીવદાતરૂપ આરભ રહેલ છે તથા કષાયો ઉત્પન્ન થાય છે અને એ બધી પરિક્રિયાઓ આત્માથી ભિન્ન છે. તે કામભોગોની લાલચા જીવોને સ્વચ્છદિરૂપ જ્ઞાન, દર્શન,

ચાસ્ત્રાદિ સ્વશુભોને પ્રાપ્ત કરવામાં વિશ્વરૂપ છે એવો અજ્ઞાનવશ,
પિતાના મુખરૂપ શુભો દિતકારી છે તેને છોડી જે શત્રુરૂપ પરભાવ
કામચોખો તેને દિતકર માની બ્રહ્મ કરે છે અને તે કારણ દ્વારા
અનતાબવોથી સસાર પરિબ્રમણ કરી દુઃખ લોભથી રહેલ છે તે
દુઃખોનો નાશ કરવાનો મનુષ્યભવરૂપી અવસર તથા સાથે આર્થક્ષેત્ર
આરંભુજ પાપ્યધન્વિય સ પૂર્ણ અને લૈન ધર્મનો યોગ પ્રાપ્ત થયો છે.
તેને સકળ જનાવવા જ્ઞાન, દશન ચાસ્ત્ર અને વપનું આરાધન
(સર્વમ આરાધન) કરવા અગૃત જની રહો એવો શ્રી વીરમણ્ડો
દિતકારી ઉપદેશ છે.

સર્માં ચણિર્હિ આદિય, ચારંતિ રાણિયા રૂંદે ।
एव परमा महम्बया, अवस्थाया उ सराह मोयणा ॥ ૬ ॥

શબ્દાર્થ (૧) આ લોકમાં (૨) આપારી દ્વારા (૩) દેશાવરમાંથી
લાવેલ ઉત્તમોત્તમ વસ્તુઓ (૪) રાજામહારાજા આદિ (૬) મૂલ્ય કરે (૭)
જે રીતે ઉત્કૃષ્ટ (૮) મહામતો સાધુ પુરુષો જ ધારણ કરી શકે છે (૧)
આશાવંતિપાદિત (૧૧) રાત્રિ ભોજનના ત્યાગ સક્રિત

ભાવાર્થ - આ લોકમાં આપારી દ્વારા દૂર દેશાવરમાંથી
લાવેલ ઉત્તમોત્તમ કિંમતી વસ્તુઓ રત્ન વગેરે વસ્તુઓ મોટા
રાજામહારાજા અમર શ્રીમતો આદિ બ્રહ્મ કરી શકે એવી રીતે
તિર્થંકર વગેરે આશાવંતિ દ્વારા પ્રતિપાદિત રાત્રિભોજનના ત્યાગ સક્રિત
પાંચ મહામતોને સાધુપુરુષો બ્રહ્મ કરે છે કારણ મનુષ્યો અમર
વિષય લોહુષ્ટ એવો માટે મહામતો બ્રહ્મ કરવાનું કૃષ્કર હોય છે,
મહામતોનું બ્રહ્મ ચૈવવાન મહાપુરુષો કરી શકે છે

जे इह सायाणुया नरा भणसोववसा कामेहि मुच्छिया ।
किवणेण सम पगस्मिणा, म वि जाणंति समाहिमाहित ॥ ४ ॥

(૧) જે ક્રોધ (૨) આ લોકમાં (૩) સુખના ગવેષક છે (૪) મનુષ્યો (૫) સમૃદ્ધિ સાતા ગૌરવમાં ગૃહ છે (૬) કામભોગોમાં (૭) મૂર્ચ્છિત છે (૭) ધન્વિયલંપટ (૮) સમાન (૯) લાજરહિત બની કામભોગોનું સેવન કરે છે તેઓ (૧૦) પુરુષો ધર્મધ્યાનને (૧૧) જાણતા (૧૨) નથી (૧૩) ઉપદેશ દેવા છતાં.

ભાવાર્થ - આ લોકમાં જે પુરુષો વિષય સુખોના ગવેષક છે, સમૃદ્ધિ તથા સાતાગૌરવમાં તથા કામભોગોમાં આસક્ત છે મૂર્ચ્છિત છે અને લજ્જારહિત બની કામભોગોનું સેવન કરે છે. તેવા પુરુષો અતિ તૃણાવત હોઈ તેઓને ધર્મનો ઉપદેશ આપવા છતાં સમાધિરૂપ ધર્મધ્યાનને જાણી શકતા નથી. તેમ જ કેટલાએક શિથિલ સાધુઓ શરીર સુખના ગવેષક સમિતિનું પાલન નહિ કરતા સંયમને દૂષિત કરી સયમભાવથી બ્રહ્મ થાય છે

^૨વાહે^૧ણ જહા^૩ વ વિચ્છ^૪ણ, અવલે^૫ હોહ^૬ ગવં^૭ પચોહ^૮ણ ।
^૯સે અંતસો^{૧૦} અપ્પથામ^{૧૧}ણ, નાહવહ^{૧૨}હ અવલે વિસીયતિ ॥ ૫॥

શબ્દાર્થ : (૧) જેમ (૨) ગાડીવાન દ્વારા (૩) ચાણુક મારી (૪) પ્રેરિત કરવા છતાં (૫) દુર્ખંડ (૬) બળદ (૭) તે (૮) અલ્પ સામર્થ્યવાળા (૯) થાકી જઈ (૧૦) ભારવહન કરી શકતા નથી (૧૧) દુર્ખંડ બળદ (૧૨) પીડા પામે છે

ભાવાર્થ :- જેમ ગાડીવાન દ્વારા ચાણુક મારી પ્રેરિત કરેલ દુર્ખંડ બળદ કઠિન ઉચા માર્ગને પાર કરી શકતા નથી તે દુર્ખંડ બળદ અલ્પ શક્તિવાળા હોવાથી વિષમ માર્ગમાં ભાર વહન કરવા સમર્થ થતા નથી તેથી વિષય માર્ગમાં દ્વિસાઈ કલેશને ભોગવે છે. એવી રીતે કાયર સાધકો વિષય સુખોમાં આસક્ત બનેલા સયમ ભારને વહન કરવા સમર્થ નહિ થતા, સયમથી બ્રહ્મ થઈ, સંસાર પરિભ્રમણરૂપ જન્મ મરણાદિની વૃદ્ધિ કરતા થકા, દુઃખો ભોગવતા, સંસાર ચક્રમાં અનતકાળ તક પરિભ્રમણ કર્યા કરશે.

૧ ૨ ૩ ૪ ૫ ૬ ૭ ૮ ૯ ૧૦ ૧૧ ૧૨ ૧૩ ૧૪ ૧૫ ૧૬ ૧૭ ૧૮ ૧૯ ૨૦ ૨૧ ૨૨ ૨૩ ૨૪ ૨૫ ૨૬ ૨૭ ૨૮ ૨૯ ૩૦ ૩૧ ૩૨ ૩૩ ૩૪ ૩૫ ૩૬ ૩૭ ૩૮ ૩૯ ૪૦ ૪૧ ૪૨ ૪૩ ૪૪ ૪૫ ૪૬ ૪૭ ૪૮ ૪૯ ૫૦ ૫૧ ૫૨ ૫૩ ૫૪ ૫૫ ૫૬ ૫૭ ૫૮ ૫૯ ૬૦ ૬૧ ૬૨ ૬૩ ૬૪ ૬૫ ૬૬ ૬૭ ૬૮ ૬૯ ૭૦ ૭૧ ૭૨ ૭૩ ૭૪ ૭૫ ૭૬ ૭૭ ૭૮ ૭૯ ૮૦ ૮૧ ૮૨ ૮૩ ૮૪ ૮૫ ૮૬ ૮૭ ૮૮ ૮૯ ૯૦ ૯૧ ૯૨ ૯૩ ૯૪ ૯૫ ૯૬ ૯૭ ૯૮ ૯૯ ૧૦૦ ૧૦૧ ૧૦૨ ૧૦૩ ૧૦૪ ૧૦૫ ૧૦૬ ૧૦૭ ૧૦૮ ૧૦૯ ૧૧૦ ૧૧૧ ૧૧૨ ૧૧૩ ૧૧૪ ૧૧૫ ૧૧૬ ૧૧૭ ૧૧૮ ૧૧૯ ૧૨૦ ૧૨૧ ૧૨૨ ૧૨૩ ૧૨૪ ૧૨૫ ૧૨૬ ૧૨૭ ૧૨૮ ૧૨૯ ૧૩૦ ૧૩૧ ૧૩૨ ૧૩૩ ૧૩૪ ૧૩૫ ૧૩૬ ૧૩૭ ૧૩૮ ૧૩૯ ૧૪૦ ૧૪૧ ૧૪૨ ૧૪૩ ૧૪૪ ૧૪૫ ૧૪૬ ૧૪૭ ૧૪૮ ૧૪૯ ૧૫૦ ૧૫૧ ૧૫૨ ૧૫૩ ૧૫૪ ૧૫૫ ૧૫૬ ૧૫૭ ૧૫૮ ૧૫૯ ૧૬૦ ૧૬૧ ૧૬૨ ૧૬૩ ૧૬૪ ૧૬૫ ૧૬૬ ૧૬૭ ૧૬૮ ૧૬૯ ૧૭૦ ૧૭૧ ૧૭૨ ૧૭૩ ૧૭૪ ૧૭૫ ૧૭૬ ૧૭૭ ૧૭૮ ૧૭૯ ૧૮૦ ૧૮૧ ૧૮૨ ૧૮૩ ૧૮૪ ૧૮૫ ૧૮૬ ૧૮૭ ૧૮૮ ૧૮૯ ૧૯૦ ૧૯૧ ૧૯૨ ૧૯૩ ૧૯૪ ૧૯૫ ૧૯૬ ૧૯૭ ૧૯૮ ૧૯૯ ૨૦૦ ૨૦૧ ૨૦૨ ૨૦૩ ૨૦૪ ૨૦૫ ૨૦૬ ૨૦૭ ૨૦૮ ૨૦૯ ૨૧૦ ૨૧૧ ૨૧૨ ૨૧૩ ૨૧૪ ૨૧૫ ૨૧૬ ૨૧૭ ૨૧૮ ૨૧૯ ૨૨૦ ૨૨૧ ૨૨૨ ૨૨૩ ૨૨૪ ૨૨૫ ૨૨૬ ૨૨૭ ૨૨૮ ૨૨૯ ૨૩૦ ૨૩૧ ૨૩૨ ૨૩૩ ૨૩૪ ૨૩૫ ૨૩૬ ૨૩૭ ૨૩૮ ૨૩૯ ૨૪૦ ૨૪૧ ૨૪૨ ૨૪૩ ૨૪૪ ૨૪૫ ૨૪૬ ૨૪૭ ૨૪૮ ૨૪૯ ૨૫૦ ૨૫૧ ૨૫૨ ૨૫૩ ૨૫૪ ૨૫૫ ૨૫૬ ૨૫૭ ૨૫૮ ૨૫૯ ૨૬૦ ૨૬૧ ૨૬૨ ૨૬૩ ૨૬૪ ૨૬૫ ૨૬૬ ૨૬૭ ૨૬૮ ૨૬૯ ૨૭૦ ૨૭૧ ૨૭૨ ૨૭૩ ૨૭૪ ૨૭૫ ૨૭૬ ૨૭૭ ૨૭૮ ૨૭૯ ૨૮૦ ૨૮૧ ૨૮૨ ૨૮૩ ૨૮૪ ૨૮૫ ૨૮૬ ૨૮૭ ૨૮૮ ૨૮૯ ૨૯૦ ૨૯૧ ૨૯૨ ૨૯૩ ૨૯૪ ૨૯૫ ૨૯૬ ૨૯૭ ૨૯૮ ૨૯૯ ૩૦૦ ૩૦૧ ૩૦૨ ૩૦૩ ૩૦૪ ૩૦૫ ૩૦૬ ૩૦૭ ૩૦૮ ૩૦૯ ૩૧૦ ૩૧૧ ૩૧૨ ૩૧૩ ૩૧૪ ૩૧૫ ૩૧૬ ૩૧૭ ૩૧૮ ૩૧૯ ૩૨૦ ૩૨૧ ૩૨૨ ૩૨૩ ૩૨૪ ૩૨૫ ૩૨૬ ૩૨૭ ૩૨૮ ૩૨૯ ૩૩૦ ૩૩૧ ૩૩૨ ૩૩૩ ૩૩૪ ૩૩૫ ૩૩૬ ૩૩૭ ૩૩૮ ૩૩૯ ૩૪૦ ૩૪૧ ૩૪૨ ૩૪૩ ૩૪૪ ૩૪૫ ૩૪૬ ૩૪૭ ૩૪૮ ૩૪૯ ૩૫૦ ૩૫૧ ૩૫૨ ૩૫૩ ૩૫૪ ૩૫૫ ૩૫૬ ૩૫૭ ૩૫૮ ૩૫૯ ૩૬૦ ૩૬૧ ૩૬૨ ૩૬૩ ૩૬૪ ૩૬૫ ૩૬૬ ૩૬૭ ૩૬૮ ૩૬૯ ૩૭૦ ૩૭૧ ૩૭૨ ૩૭૩ ૩૭૪ ૩૭૫ ૩૭૬ ૩૭૭ ૩૭૮ ૩૭૯ ૩૮૦ ૩૮૧ ૩૮૨ ૩૮૩ ૩૮૪ ૩૮૫ ૩૮૬ ૩૮૭ ૩૮૮ ૩૮૯ ૩૯૦ ૩૯૧ ૩૯૨ ૩૯૩ ૩૯૪ ૩૯૫ ૩૯૬ ૩૯૭ ૩૯૮ ૩૯૯ ૪૦૦ ૪૦૧ ૪૦૨ ૪૦૩ ૪૦૪ ૪૦૫ ૪૦૬ ૪૦૭ ૪૦૮ ૪૦૯ ૪૧૦ ૪૧૧ ૪૧૨ ૪૧૩ ૪૧૪ ૪૧૫ ૪૧૬ ૪૧૭ ૪૧૮ ૪૧૯ ૪૨૦ ૪૨૧ ૪૨૨ ૪૨૩ ૪૨૪ ૪૨૫ ૪૨૬ ૪૨૭ ૪૨૮ ૪૨૯ ૪૩૦ ૪૩૧ ૪૩૨ ૪૩૩ ૪૩૪ ૪૩૫ ૪૩૬ ૪૩૭ ૪૩૮ ૪૩૯ ૪૪૦ ૪૪૧ ૪૪૨ ૪૪૩ ૪૪૪ ૪૪૫ ૪૪૬ ૪૪૭ ૪૪૮ ૪૪૯ ૪૫૦ ૪૫૧ ૪૫૨ ૪૫૩ ૪૫૪ ૪૫૫ ૪૫૬ ૪૫૭ ૪૫૮ ૪૫૯ ૪૬૦ ૪૬૧ ૪૬૨ ૪૬૩ ૪૬૪ ૪૬૫ ૪૬૬ ૪૬૭ ૪૬૮ ૪૬૯ ૪૭૦ ૪૭૧ ૪૭૨ ૪૭૩ ૪૭૪ ૪૭૫ ૪૭૬ ૪૭૭ ૪૭૮ ૪૭૯ ૪૮૦ ૪૮૧ ૪૮૨ ૪૮૩ ૪૮૪ ૪૮૫ ૪૮૬ ૪૮૭ ૪૮૮ ૪૮૯ ૪૯૦ ૪૯૧ ૪૯૨ ૪૯૩ ૪૯૪ ૪૯૫ ૪૯૬ ૪૯૭ ૪૯૮ ૪૯૯ ૫૦૦ ૫૦૧ ૫૦૨ ૫૦૩ ૫૦૪ ૫૦૫ ૫૦૬ ૫૦૭ ૫૦૮ ૫૦૯ ૫૧૦ ૫૧૧ ૫૧૨ ૫૧૩ ૫૧૪ ૫૧૫ ૫૧૬ ૫૧૭ ૫૧૮ ૫૧૯ ૫૨૦ ૫૨૧ ૫૨૨ ૫૨૩ ૫૨૪ ૫૨૫ ૫૨૬ ૫૨૭ ૫૨૮ ૫૨૯ ૫૩૦ ૫૩૧ ૫૩૨ ૫૩૩ ૫૩૪ ૫૩૫ ૫૩૬ ૫૩૭ ૫૩૮ ૫૩૯ ૫૪૦ ૫૪૧ ૫૪૨ ૫૪૩ ૫૪૪ ૫૪૫ ૫૪૬ ૫૪૭ ૫૪૮ ૫૪૯ ૫૫૦ ૫૫૧ ૫૫૨ ૫૫૩ ૫૫૪ ૫૫૫ ૫૫૬ ૫૫૭ ૫૫૮ ૫૫૯ ૫૬૦ ૫૬૧ ૫૬૨ ૫૬૩ ૫૬૪ ૫૬૫ ૫૬૬ ૫૬૭ ૫૬૮ ૫૬૯ ૫૭૦ ૫૭૧ ૫૭૨ ૫૭૩ ૫૭૪ ૫૭૫ ૫૭૬ ૫૭૭ ૫૭૮ ૫૭૯ ૫૮૦ ૫૮૧ ૫૮૨ ૫૮૩ ૫૮૪ ૫૮૫ ૫૮૬ ૫૮૭ ૫૮૮ ૫૮૯ ૫૯૦ ૫૯૧ ૫૯૨ ૫૯૩ ૫૯૪ ૫૯૫ ૫૯૬ ૫૯૭ ૫૯૮ ૫૯૯ ૬૦૦ ૬૦૧ ૬૦૨ ૬૦૩ ૬૦૪ ૬૦૫ ૬૦૬ ૬૦૭ ૬૦૮ ૬૦૯ ૬૧૦ ૬૧૧ ૬૧૨ ૬૧૩ ૬૧૪ ૬૧૫ ૬૧૬ ૬૧૭ ૬૧૮ ૬૧૯ ૬૨૦ ૬૨૧ ૬૨૨ ૬૨૩ ૬૨૪ ૬૨૫ ૬૨૬ ૬૨૭ ૬૨૮ ૬૨૯ ૬૩૦ ૬૩૧ ૬૩૨ ૬૩૩ ૬૩૪ ૬૩૫ ૬૩૬ ૬૩૭ ૬૩૮ ૬૩૯ ૬૪૦ ૬૪૧ ૬૪૨ ૬૪૩ ૬૪૪ ૬૪૫ ૬૪૬ ૬૪૭ ૬૪૮ ૬૪૯ ૬૫૦ ૬૫૧ ૬૫૨ ૬૫૩ ૬૫૪ ૬૫૫ ૬૫૬ ૬૫૭ ૬૫૮ ૬૫૯ ૬૬૦ ૬૬૧ ૬૬૨ ૬૬૩ ૬૬૪ ૬૬૫ ૬૬૬ ૬૬૭ ૬૬૮ ૬૬૯ ૬૭૦ ૬૭૧ ૬૭૨ ૬૭૩ ૬૭૪ ૬૭૫ ૬૭૬ ૬૭૭ ૬૭૮ ૬૭૯ ૬૮૦ ૬૮૧ ૬૮૨ ૬૮૩ ૬૮૪ ૬૮૫ ૬૮૬ ૬૮૭ ૬૮૮ ૬૮૯ ૬૯૦ ૬૯૧ ૬૯૨ ૬૯૩ ૬૯૪ ૬૯૫ ૬૯૬ ૬૯૭ ૬૯૮ ૬૯૯ ૭૦૦ ૭૦૧ ૭૦૨ ૭૦૩ ૭૦૪ ૭૦૫ ૭૦૬ ૭૦૭ ૭૦૮ ૭૦૯ ૭૧૦ ૭૧૧ ૭૧૨ ૭૧૩ ૭૧૪ ૭૧૫ ૭૧૬ ૭૧૭ ૭૧૮ ૭૧૯ ૭૨૦ ૭૨૧ ૭૨૨ ૭૨૩ ૭૨૪ ૭૨૫ ૭૨૬ ૭૨૭ ૭૨૮ ૭૨૯ ૭૩૦ ૭૩૧ ૭૩૨ ૭૩૩ ૭૩૪ ૭૩૫ ૭૩૬ ૭૩૭ ૭૩૮ ૭૩૯ ૭૪૦ ૭૪૧ ૭૪૨ ૭૪૩ ૭૪૪ ૭૪૫ ૭૪૬ ૭૪૭ ૭૪૮ ૭૪૯ ૭૫૦ ૭૫૧ ૭૫૨ ૭૫૩ ૭૫૪ ૭૫૫ ૭૫૬ ૭૫૭ ૭૫૮ ૭૫૯ ૭૬૦ ૭૬૧ ૭૬૨ ૭૬૩ ૭૬૪ ૭૬૫ ૭૬૬ ૭૬૭ ૭૬૮ ૭૬૯ ૭૭૦ ૭૭૧ ૭૭૨ ૭૭૩ ૭૭૪ ૭૭૫ ૭૭૬ ૭૭૭ ૭૭૮ ૭૭૯ ૭૮૦ ૭૮૧ ૭૮૨ ૭૮૩ ૭૮૪ ૭૮૫ ૭૮૬ ૭૮૭ ૭૮૮ ૭૮૯ ૭૯૦ ૭૯૧ ૭૯૨ ૭૯૩ ૭૯૪ ૭૯૫ ૭૯૬ ૭૯૭ ૭૯૮ ૭૯૯ ૮૦૦ ૮૦૧ ૮૦૨ ૮૦૩ ૮૦૪ ૮૦૫ ૮૦૬ ૮૦૭ ૮૦૮ ૮૦૯ ૮૧૦ ૮૧૧ ૮૧૨ ૮૧૩ ૮૧૪ ૮૧૫ ૮૧૬ ૮૧૭ ૮૧૮ ૮૧૯ ૮૨૦ ૮૨૧ ૮૨૨ ૮૨૩ ૮૨૪ ૮૨૫ ૮૨૬ ૮૨૭ ૮૨૮ ૮૨૯ ૮૩૦ ૮૩૧ ૮૩૨ ૮૩૩ ૮૩૪ ૮૩૫ ૮૩૬ ૮૩૭ ૮૩૮ ૮૩૯ ૮૪૦ ૮૪૧ ૮૪૨ ૮૪૩ ૮૪૪ ૮૪૫ ૮૪૬ ૮૪૭ ૮૪૮ ૮૪૯ ૮૫૦ ૮૫૧ ૮૫૨ ૮૫૩ ૮૫૪ ૮૫૫ ૮૫૬ ૮૫૭ ૮૫૮ ૮૫૯ ૮૬૦ ૮૬૧ ૮૬૨ ૮૬૩ ૮૬૪ ૮૬૫ ૮૬૬ ૮૬૭ ૮૬૮ ૮૬૯ ૮૭૦ ૮૭૧ ૮૭૨ ૮૭૩ ૮૭૪ ૮૭૫ ૮૭૬ ૮૭૭ ૮૭૮ ૮૭૯ ૮૮૦ ૮૮૧ ૮૮૨ ૮૮૩ ૮૮૪ ૮૮૫ ૮૮૬ ૮૮૭ ૮૮૮ ૮૮૯ ૮૯૦ ૮૯૧ ૮૯૨ ૮૯૩ ૮૯૪ ૮૯૫ ૮૯૬ ૮૯૭ ૮૯૮ ૮૯૯ ૯૦૦ ૯૦૧ ૯૦૨ ૯૦૩ ૯૦૪ ૯૦૫ ૯૦૬ ૯૦૭ ૯૦૮ ૯૦૯ ૯૧૦ ૯૧૧ ૯૧૨ ૯૧૩ ૯૧૪ ૯૧૫ ૯૧૬ ૯૧૭ ૯૧૮ ૯૧૯ ૯૨૦ ૯૨૧ ૯૨૨ ૯૨૩ ૯૨૪ ૯૨૫ ૯૨૬ ૯૨૭ ૯૨૮ ૯૨૯ ૯૩૦ ૯૩૧ ૯૩૨ ૯૩૩ ૯૩૪ ૯૩૫ ૯૩૬ ૯૩૭ ૯૩૮ ૯૩૯ ૯૪૦ ૯૪૧ ૯૪૨ ૯૪૩ ૯૪૪ ૯૪૫ ૯૪૬ ૯૪૭ ૯૪૮ ૯૪૯ ૯૫૦ ૯૫૧ ૯૫૨ ૯૫૩ ૯૫૪ ૯૫૫ ૯૫૬ ૯૫૭ ૯૫૮ ૯૫૯ ૯૬૦ ૯૬૧ ૯૬૨ ૯૬૩ ૯૬૪ ૯૬૫ ૯૬૬ ૯૬૭ ૯૬૮ ૯૬૯ ૯૭૦ ૯૭૧ ૯૭૨ ૯૭૩ ૯૭૪ ૯૭૫ ૯૭૬ ૯૭૭ ૯૭૮ ૯૭૯ ૯૮૦ ૯૮૧ ૯૮૨ ૯૮૩ ૯૮૪ ૯૮૫ ૯૮૬ ૯૮૭ ૯૮૮ ૯૮૯ ૯૯૦ ૯૯૧ ૯૯૨ ૯૯૩ ૯૯૪ ૯૯૫ ૯૯૬ ૯૯૭ ૯૯૮ ૯૯૯ ૧૦૦૦

કામી કામે ણ કામપ લહેવાવિ અલલ્લ કળ્લુઈ ॥ ૬૨ ॥

શબ્દાર્થ (૧) ઉપરોક્ત (૨) કામભોજ ગ્રવેષ (૩) નિપુણ પુરુષ (૪) જ્ઞાને અથવા (૫) કાલે (૬) છોડીશ (૭) કામભોજો કમ્પાલ્સની કમ્પ્યુટ (૮) કામી પુરુષે (૯) કામભોજોની (૧) ઇચ્છા (૧૧) નહિ કરવી (૧૨) પ્રાપ્તભોજો (૧૩) નહિ મળવા સમાન (૧૪) જાણે.

ભાવાર્થ:- કામભોજોની ગ્રવેષણા કરવામાં નિપુણ પુરુષ કામ ભોજોને જ્ઞાને છોડીશ અથવા જ્ઞાવતી કાલે કામભોજોને ત્યાર કરીશ એમ જાણી મનોરથ કરતો હોય છે પણ જ્ઞાસક્ત પુરુષ કામે ભોજોને છોડી શકતો નથી. પરંતુ કામભોજો જન્મ, જરા, મરણ જાદિ દુષ્ટોની વૃદ્ધિના કરવાનાશ છે એમ જાણીને આત્માના કમ્પાલ્સ કમ્પ્યુટ પુરુષે કામભોજોની ઇચ્છાને કરવી નહિ અને પ્રાપ્ત થતાં કામ ભોજોને અપ્રાપ્ત સમાન માની તેનો ત્યાગ કરવો. તે ત્યાગ આત્માના એવં જોઈ શકાય સમજવું.

મા પલ્લ મસાલુયા મલે અલ્લેઈ અણુસાસ અપ્પર્ગ ॥

મહિયં ચ અસાલુ સોયતી, સે ધણતિ પરિદેવતી વહું ॥ ૭૩ ॥

શબ્દાર્થ (૧) પશ્ચાત (૨) અસાધુપણ (૩) ન (૪) હોય (૫) પોતાના આત્માને અથવા રાખવા (૬) દુર્ગતિમાં જવું ન પડે વિષયસેવનથી (૭) વિદ્યા આપો (૮) અસવથી જીવો (૯) જાતિ (૧) શોક કરે છે (૧૧) પીડાય છે (૧૨) રૂદ્ધ કરે છે (૧૩) જાતિ.

ભાવાર્થ - અસવથી જીવોએ-મનુષ્યોએ પોતાના મૃત્યુકાળ પશ્ચાત દુર્ગતિમાં જઈ દુઃખો ન ભોગવવાં પડે તથા પોતામાં અસાધુતા પ્રાપ્ત ન થાય તે માટે પોતાના આત્માને વિષય સેવનથી અલગ

રાખવો એમ પોતાના આત્માને સંબોધન કરવું જોઈએ, સોથે વિચારવું કે અસંયમી મનુષ્યો આ સંસારમાં બહુજ શોક કરતા દેખાય છે. પીડા પામી રૂદન કરી રહ્યા છે, ક્યાંઈ સંસારમાં સુખ દેખાતુ નથી હિંસા, અસત્ય, ચોરી આદિ અસત્યકર્મ કરવાવાળા અસંયમી મનુષ્યો મૃત્યુ બાદ દુર્ગતિમાં ઉત્પન્ન થઈ પરમાધામી દ્વારા હુ ખો લોગવતાં કુષ્ઠા, તૃષાથી વ્યાકુળ થઈ બહુજ પીડાય છે ત્યાં કોઈ ચેતનરૂપ સ્વર્ગના કે જડરૂપ પરિબર્હ-સંપતિ સહાયક થતાં નથી. કરેલાં પાપ કર્મોના વિપાકો પોતાને એકલાને જ લોગવવાં પડે છે એમ વિચારી આત્માથી પુરુષોએ વિષય સેવનનો ત્યાગ કરી, આત્મ કલ્યાણ માટે ધર્મ અરાધન કરી. મનુષ્ય જન્મને સફળ બનાવવો એ શ્રેયસ્કર છે.

^૧ઈ^૨હ^૩ જીવિયમેવ^૪ પાસહા^૫ તરુણ^૬ એવા^૭ સસયસ્સ^૮ તુદંતી^૯ ।
^{૧૦}હત્તર^{૧૧} વાસે^{૧૨} ય^{૧૩} બુઝ્જહ^{૧૪}, ગિદ્ધનરા^{૧૫} કામેસુ^{૧૬} મુચ્છિયા^{૧૭} ॥ ૮ ॥

શબ્દાર્થ : (૧) આ લોકમાં (૨) મનુષ્ય જીવન (૩) દેખો (૪) યુવાન વયમાં (૫) સો વર્ષની આયુવાળાનાં જીવન (૬) નષ્ટ થાય છે (૭) થોડાકાળ (૮) નિવાસ (૯) સમજો (૧૦) ગૃહ (૧૧) મનુષ્યો (૧૨) કામભોગોમાં (૧૩) આસક્ત હોય છે.

ભાવાર્થ - હે મનુષ્યો ! આ મૃત્યુ લોકમાં પ્રથમ તો પોતાના જીવન કાળને દેખો, અનિત્ય રહેલ છે, વળી આવીચિ મરણથી પ્રતિ-ક્ષણ વિનાશી છે, સમસ્ત આયુ ક્ષય અથવા કોઈ ઉપક્રમ લાગવાથી સો વરસનુ આયુષ્ય યુવાન વયમાં તૂટી જઈ મૃત્યુ પ્રાપ્ત થાય છે, સો વરસનુ આયુષ્ય પણ દેવોના સાગરોપમના આયુષ્યના હિસાબે કોઈ એક નિમેષ સમાન જાણો તેથી મનુષ્ય જીવન થોડા કાળનું હોવા છતાં ક્ષુદ્ર મનુષ્યો વિષયોમાં આસક્ત રહી, મૃત્યુ બાદ નરક આદિ માતના ભરપુર સ્થાનોમાં ઉત્પન્ન થઈ હુ ખો લોગવે છે એમ જાણી સાધક આત્માએ વિષય ભોગોથી અલગ થવું તે આત્મ કલ્યાણનો માર્ગ છે

વાસુદેવ, બલદેવ તીર્થ કર તથા ચરમશરીરી આદિ શ્રદ્ધાધનીય પુરુષ સિવાયના મનુષ્યોના આયુષ્ય સોપકંમી તથા નિરૂપકંમી બંને પ્રકારના હોય છે. સોપકંમી આયુષ્ય આત્મપ્રકારે તુટે છે તેમ શ્રી ઠાણાંગલ સૂત્રના સાતમાં ઠાણામાં કહેલ છે. તથા ઉપરની આઠમી ગાથામાં પણ કહેલ છે, વળી મનુષ્યોના આયુષ્ય અલપકાળનાં છે તથા આયુષ્ય તુટયા પછી સાધી શકાય તેવા નથી. છતાં આસક્ત જીવો એમ કહે છે કે પરલોક દેખી કોણ આવેલ છે, પરલોક સંબંધમાં કોઈ પ્રમાણ નથી, આવી માન્યતાવાળા બ્રમાત્મક બુદ્ધિવાળા, પાપ કરીને, સંસાર પરિબ્રમણની વૃદ્ધિ કરી રહેલા છે, એમ નિશ્ચયથી જાણો.

^૧અદક્ષુ^૨વ દક્ષુ^૩વાહિયં, (તં) સં^૪વહસુ^૫ અદક્ષુ^૬ દંસણા ।
^{૧૧}હંદિ^૭ હુ^૮ સુનિરુદ્ધ^૯ દંસણે મા^{૧૦}હર્ણિ^{૧૧}જ્જેણ ક^{૧૨}હેણ કમ્મુણા ॥ ૧૧ ॥

શબ્દાર્થ . (૧) હે અંધ તુલ્ય મનુષ્ય ? (૨) સર્વજ્ઞ ભગવંતના સિદ્ધાંતમાં (૩) શ્રદ્ધાશીલ બનો (૪) અસર્વજ્ઞ (૫) દર્શનવાળા (૬) સ્વયંકૃત (૭) મોહનીય (૮) કર્મયા (૯) જ્ઞાન દ્રષ્ટિ (૧૦) બધ થયેલ (૧૧) જાણો.

ભાવાર્થ .- હે અંધ તુલ્ય મનુષ્યો ? સર્વજ્ઞ ભગવંત, લોકાલોકને જાણનારાના પ્રતિપાદન કરેલા સિદ્ધાંતોમાં શ્રદ્ધાશીલ બનો, અસર્વજ્ઞોક્ત આગમોના સ્વીકાર કરનારા મનુષ્યોની જ્ઞાન દ્રષ્ટિ સ્વયં કરેલ મોહનીયકર્મના પ્રભાવથી બધ થયેલ છે, તેથી આત્માને હિતકારક એવા સર્વજ્ઞોક્ત આગમનો સ્વીકાર કરી શકતા નથી, તેથી સત્ય સ્વરૂપને સમજી શકતા નથી અને કામલોગોમાં ગૃહ જીવો આરંભમાં આસક્ત રહી જન્મ મરણાદિક સંસાર પરિબ્રમણના હુ ખોથી છૂટી શકતા નથી.

^૧દુક્ખી^૨ મોહે^૩ પુણો^૪ પુણો, નિ^૫વિવંદે^૬જ્જ સિ^૭લોગ પૂ^૮યણં ।
^૯એવં^{૧૦} સહિતે^{૧૧}હિપાસણ, આ^{૧૨}યતુલે પા^{૧૩}ણેહિં સં^{૧૪}જણ ॥ ૧૨ ॥

જે રૂઢ આરંભ નિસ્સિયા, આતલદહા પગંત લૂસંગા ।
ગંતા તે પાવ યોગ્ય, ચિરરાય આસુરિય દિસ ॥ ૯ ॥

શબ્દાર્થ (૧) જે મનુષ્યો (૨) બા લોકમાં (૩) આરંભમાં (૪) આસક્ત (૫) આત્માને (૬) હા દેવાવાળા (૭) એકાંતથી (૮) પ્રાણીઓના કિસક છે (૯) જામ છે (૧) નરકાદિ સ્થાનોમાં (૧૧) લાંબાકાળ નિવાસથી (૧૨) અસુર (૧૩) લોકમાં.

સાવાર્થ - જે મનુષ્યો આરંભમાં આસક્ત છે તેઓ આત્માને હા દેવાવાળા સ્વયં પોતાની તથા અન્ય પ્રાણીઓની માત્ર કરવાળા છે અને કિંસા કરીને ચિરકાળના નિવાસવાળા નરકાદિ અધમજાતિમાં જાય છે ત્યાં બહુકાળ સુધી રૂં પોને લોગવે છે કદાચ બાળ તપસ્વી આદિ ક્રિયાઓથી દેવલોકમાં જાય તો ત્યાં અસુરજાતિના હલ્લી કોટીના દેવોમાં ઉત્પન્ન થાય છે ત્યાં હાસની મારક અધમ કિલ્લિ પીદેવ પછે ઉત્પન્ન થાય છે અને ત્યાંથી ચાલી તિર્થંત્ર તથા નરકાદિ બલિઓમાં પરિજનમણુ કરતા રૂં પો લોગવતા રહે છે આમ જાણી આરંભથી નિવૃત્ત થવું તે આત્મ કલ્યાણનો હેતુ સમજવે.

જા ધ સંસ્થયમાદુ જીવિય તદ્દિય ય વાલજનો પગર્મર્મ ।
પચ્ચુપ્પેન કારિય, કો વર્તુ પરલોગ માંગતે ॥ ૧૦ ॥

શબ્દાર્થ (૧) મનુષ્યોનાં જીવન (૨) સરકાર યોગ્ય (૩) કલા (૪) નર્મ (૫) તથાપિ (૬) મૂળજીવો (૭) પાપ કરવામાં ધૂલ્તા કરે છે (૮) પતમાન મુખ (૯) પ્રયોજન (૧) કોણ (૧૧) દેવેશ (૧૨) પરલોક જોઈ (૧૩) માણ આવેશ છે

સાવાર્થ - સવજા જગવાન શ્રી મહાવીર સ્વામીએ કહેલ છે મનુષ્યોના જીવન કમ જીમિવાળાના ઔદારિક શરીર બદલતી

વાસુદેવ, બલદેવ તીર્થ કર તથા ચરમશરીરી આદિ શ્રદ્ધાઘનીય પુરુષ સિવાયના મનુષ્યોના આયુષ્ય સોપક્રમી તથા નિરૂપક્રમી બંને પ્રકારના હોય છે સોપક્રમી આયુષ્ય સાતપ્રકારે તુટે છે. તેમ શ્રી ઠાણાંગણ સત્રના સાતમાં ઠાણામાં કહેલ છે તથા ઉપરની આઠમી ગાથામાં પણ કહેલ છે, વળી મનુષ્યોના આયુષ્ય અલ્પકાળનાં છે તથા આયુષ્ય તુટ્યા પછી સાધી શકાય તેવા નથી. છતાં આસક્ત જીવો એમ કહે છે કે પરલોક દેખી કોણ આવેલ છે, પરલોક સંબંધમાં કોઈ પ્રમાણ નથી, આવી માન્યતાવાળા બ્રહ્માત્મક બુદ્ધિવાળા, પાપ કરીને, સંસાર પરિભ્રમણની વૃદ્ધિ કરી રહેલા છે, એમ નિશ્ચયથી જાણો.

અ^૧દ^૨ક્ષ^૩વુ^૪વ દ^૫ક્ષ^૬વા^૭હિય, (તં) સ^૮દ^૯હ^{૧૦}સુ અ^{૧૧}દ^{૧૨}ક્ષ^{૧૩} દંસ^{૧૪}ણા ।
 હંદિ^{૧૫} હુ^{૧૬} સુ^{૧૭}નિ^{૧૮}રુ^{૧૯}દ્ધ દંસ^{૨૦}ણે મા^{૨૧}હ^{૨૨}ણિ^{૨૩}જ્જે^{૨૪}ણ ક^{૨૫}હે^{૨૬}ણ ક^{૨૭}મ્મુ^{૨૮}ણા ॥ ૧૧ ॥

શબ્દાર્થ (૧) હે અથ તુલ્ય મનુષ્ય ? (૨) સર્વજ્ઞ ભગવંતના સિદ્ધાંતમાં (૩) શ્રદ્ધાશીલ બનો (૪) અસર્વજ્ઞ (૫) દર્શનવાળા (૬) સ્વયંકૃત (૭) મોહનીય (૮) કર્મયા (૯) જ્ઞાન દ્રષ્ટિ (૧૦) બધ થયેલ (૧૧) જાણો.

ભાવાર્થ - હે અથ તુલ્ય મનુષ્યો ? સર્વજ્ઞ ભગવંત, લોકાલોકને જાણનારાના પ્રતિપાદન કરેલા સિદ્ધાંતોમાં શ્રદ્ધાશીલ બનો, અસર્વજ્ઞોક્ત આગમોના સ્વીકાર કરનારા મનુષ્યોની જ્ઞાન દ્રષ્ટિ સ્વયં કરેલ મોહનીયકર્મના પ્રભાવથી બધ થયેલ છે, તેથી આત્માને હિતકારક એવા સર્વજ્ઞોક્ત આગમનો સ્વીકાર કરી શકતા નથી, તેથી સત્ય સ્વરૂપને સમજી શકતા નથી અને કામલોગોમાં ગૃહ જીવો આરભમાં આસક્ત રહી જન્મ મરણાદિક સંસાર પરિભ્રમણના હુ ખોથી છૂટી શકતા નથી.

દુ^૧ક્ષ^૨ત્વી મો^૩હે પુ^૪ણો પુ^૫ણો, નિ^૬વિ^૭વંદે^૮જ્જ સિ^૯લો^{૧૦}ગ પૂ^{૧૧}યણં ।
 એ^{૧૨}વં સ^{૧૩}હિ^{૧૪}તે^{૧૫}હિ^{૧૬}પા^{૧૭}સ^{૧૮}ણ, આ^{૧૯}ય^{૨૦}તુ^{૨૧}લે પા^{૨૨}ણે^{૨૩}હિં સં^{૨૪}જ^{૨૫}ણ ॥ ૧૨ ॥

શબ્દાર્થ (૧) દુઃખી જીવ (૨) વારવાર (૩) અવિવેકને પ્રાપ્ત કરે
 (૪) સાધુ પુરુષ (૫) સ્તુતિ પૂજની ભાવના (૬) ત્યાગી કે (૭) આવા પ્રકારે
 (૮) જ્ઞાન સંપન્ન (૯) સાધુ (૧૦) સર્વપ્રાણીઓને (૧૧) પોતાના સમાન
 (૧૨) કેવે.

ભાવાર્થ:- દુઃખી જીવો દુઃખથી ઘેરાયેલ વારવાર વિવેક શૂન્ય
 બની અસાતાવેદનીયના ઉદયથી પીડા પામતા મૂઢ બની આરભાદિ
 અનુક્રાંતો વારવાર કરી દુઃખોને પ્રાપ્ત કરે છે જ્યેમ બાણીને સ્થાનાદિ
 સંપન્ન સુનિ સ્તુતિ, માન, પૂજા પ્રતિષ્ઠાની ભાવનાને અશુભ ક્રમ જાળવવા
 હેતુ બાણી તેનો ત્યાગ કરી સર્વ પ્રાણીઓને (પોતાના કલ્યાણના કલ્પે)
 પોતાના આત્મા સમાન માની તેની દિસાથી દૂર રહે.

‘ગારં પિ અ આઘસે નરે અણુપુખ પાણેહિ સર્જણ ।
 સમયા સમ્વત્થ સુઠ્ઠતે વેવાળ ગચ્છે સ લોગય ॥ ૧૩ ॥

શબ્દાર્થ (૧) ધરમાં (૨) નિવાસ કરનાર (૩) મનુષ્ય (૪) કમળ
 (૫) પ્રાણી દિસાથી (૬) નિવૃત્ત થઈ (૭) જવ પ્રાણીઓમાં (૮) સમભાવ
 રાખનાર (૯) સુવત પુરુષ (૧૦) સ્વેચ્છાથી (૧૨) જાય છે

ભાવાર્થ:- શુદ્ધસ્થવાસમાં રહેતા થકા મનુષ્ય અનુક્રમથી
 પ્રાણી દિસાદિ આરભથી નિવૃત્ત થઈ, આવક થમ અગ્રીકાર કરી,
 આવકનાં મતો પાળતા થકા સર્વ પ્રાણીઓને સુખ પ્રિય અને દુઃખ
 અપ્રિય જે જ્યેમ બાણી સર્વ પ્રાણીઓને પોતાના આત્મા સમાન
 એતા થકા સમભાવ રાખનાર સુવત પુરુષો મૃત્યુ પશ્ચાત્ત દેવલોકમાં
 ઉત્પન્ન થાય છે તો પછી પચ મહામત્યારી સાધુઓની શ્રુતિ દ્વારા
 જ તેમાં રહીને ધ્યાન છે જ નહિ.

‘સોઠ્ઠા મગવાણુસાસણ સઠ્ઠે તત્થ કરેઠ્ઠુબલ્લમં ।
 સમ્વત્થ વિણીયમઠ્ઠર ષઠ્ઠ મિયલુ વિશુદ્ધમાહરે ॥ ૧૪ ॥

શબ્દાર્થ : (૧) સાંભળી (૨) ભગવાનના (૩) આગમોને (૪) સત્ય (૫) સંયમમાં (૬) ઉદ્ધમ (૭) કરે (૮) સર્વથા (૯) અહંભાવ રહિત (૧૦) સાધુ (૧૧) શુદ્ધ (૧૨) ભિક્ષા (૧૩) ગ્રહણ કરે

ભાવાર્થ:- ભગવાનના આગમોને સાંભળી, લઘુકર્મા પુરુષે, સર્વ જીવોને હિતકર, આગમમાં બતાવેલ સત્ય સંયમમાં પુરુષાર્થ કરવો જોઈએ અને કોઈ જીવો ઉપર ઈર્ષ્યા નહિ કરવી, અહંભાવ રહિત બની, શરીર, ઉપાધિ આદિ સર્વ પદાર્થોમાં અનાસક્ત રહી રાગદ્વેષ ત્યાગી બેતાલીશ દોષ રહિત શુદ્ધ એષણાથી આહાર ગ્રહણ કરી સંયમ યાત્રાનો નિર્વાહ કરતા થકા સયમ પાલન કરવું આવો સાધકનો આચાર છે.

સંવં નચ્ચા અહિટ્ટપ્ ધમ્મટ્ટી ઉવ્ણવીરિણ્ ।
 ગુત્તે જુત્તે સયા જણ આય પરે પરમાયતઢિતે ॥ ૧૫ ॥

શબ્દાર્થ : (૧) સર્વ પદાર્થોને (૨) જાણી (૩) સાધુ સંવરનો આશ્રય લે (૪) ધર્મના અર્થો અને (૫) તપમાં પરાક્રમ કરે (૬) મન વચન કાયાથી (૭) શુભ રહી (૮) સદા સ્વપરમાં (૯) યત્નાવત (૧૦) પોતાના સમાન બીજાના વિષયમાં (૧૧) મોક્ષના માટે (૧૨) અભિલાષા રાખે

ભાવાર્થ:- સાધુ સર્વ પદાર્થોના સ્વરૂપને જાણી સર્વજ્ઞ કથિત સવરૂપ માર્ગનો આશ્રય લઈ ધર્મનું પ્રયોજન સમજીને સયમ અને તપમાં બળ પરાક્રમ ફેરવે મન, વચન, કાયાથી સદા શુભ રહી, સાધુ સદા પોતાના તથા પરના કલ્યાણના વિષયમાં યત્ન કરે, મોક્ષની અભિલાષા રાખતા થકા જ્ઞાનાદિ યુક્ત સયમનું પાલન કરે એ સાધક કર્તવ્ય છે

વિત્તં પસવો ય નાહો, તં બાલે સરણં તિ મન્નહ્ ।
 એતે મમ તેસુવી અહં, નોતાણં સરણં ન વિજ્ઞહ્ ॥ ૧૬ ॥

શબ્દાર્થ (૧) જ્ઞાની જીવો (૨) ધન (૩) પશુ (૪) યાત્રિજન
(૫) સર્વને પોતાના શરણ (૭) માને છે (૮) એ મારાં (૬) હું એનો વસ્તુત્વ
એ સર્વ (૧) નથી (૧૧) ત્રાણ (૧૨) શરણ (૧૩) થતા

ભાવાર્થ:- જ્ઞાની જીવો ધન, પશુઓ તથા સ્વજનવર્ગ એ
સર્વને પોતાના રક્ષક માને છે અને હું અર્થી ગયાવનાર સમયે છે
એ બધાં ધન, પશુઓ જ્ઞાતિવર્ગ પરિચોગમાં ઉપયોગી થશે, એ
સર્વના પાલનથી સમસ્ત ઉપદ્રવોનું નિવારણ કરી શકીશ, આમ માને
છું. પરંતુ જેના માટે ધનની, વૃદ્ધિ, વજેશ કરે છે તે શરીર તે
વિનાશી છે તે ખૂબ લોકો સમજતા નથી તેમ જ સુપતિનો સ્વભાવ
અતિ ચચલ છે શરીર રોગ અને જરાનું સ્થાન છે નાશવત છે
છતાં એ સ્વજનો ધન આદિ મારાં છે અને હું એ સર્વનો છું
આવા પ્રકારના મમત્વથી રહેતા થકા પશુ મુખ સમયે કે રોગ
સમયે કોઈ ત્રાણ શરણ થવા સમર્થ થતા નથી તથા નરક તિર્થંકમાં
આદિજિતિના જતાં કોઈ સ્વજનો રક્ષા કરવા સમર્થ થતાં નથી, એમ
વિચારી સુમુક્ષુ આત્માઓએ આત્મ કલ્યાણ માટે જ્ઞાન, દર્શન, આસ્ત્ર
તથા તપશ્ચ બધું આશાધન કરવા ઉપયોગવત રહી માનવજીવને
સહજ બનાવી રહેવું એ સસાર પરિબ્રમણરૂપ જન્મ જરા, મરણરૂપી
હું એના ચક્રમાથી છૂટવાનો સાચો ઉપાય છે એમ સમજો

અન્માગમિતમિ ધા કુરે, અહંવા લક્ષ્મિસે મવતિષ ।
પગસસ ગતી ય આગતી, ચિકુમતા સરણ ણ મમર્હ ॥ ૧૭ ॥

શબ્દાર્થ (૧) હું (૨) ઉત્પન્ન થયે () અથવા (૪) કોઈ ઉપક્રમે
આપુજ નહીં થવાનો સમય (૫) મત્સ્ય ઉપરિથત થતા વિચારવું (૬) એકલા
(૭) જવાનું (૮) એવા આવવાનું (૯) વિદ્વાન પુ ૧ ધન આદિને (૧) શરણ
૧૫ (૧૧) માનતા (૧૨) નથી

ભાવાર્થ - જ્યારે જીવોને અસાતા વેદનીય આદિ કોઈ પ્રકારનાં દુઃખ આવે છે તે દુઃખો સ્વયં એકલાને જ લોગવવા પડે છે. તથા કોઈ ઉપક્રમથી આયુષ્યનો ક્ષય તા-મૃત્યુ ઉપસ્થિત થતા જીવ એકલાને જ પરલોકના જવું પડે છે. જીવનું હરકોઈ ગતિમા ઉત્પન્ન થવું પણ એકલાને જ હોય છે, ત્યારે કોઈ સાથી હોતું નથી, રોગો સમયે, કોઈપણ જાતના કષ્ટ સમયે, અથવા મૃત્યુ સમયે, કોઈ ધન, સ્વજન શરણુ થવા અમર્થ થતા નથી એમ જાણી વિદ્વાન્ પુરુષો કોઈ અન્યને સ્વજનો અગર પરિબ્રહ્મને શરણુરૂપ માનતા નથી જીવ એકલો દુઃખ લોગવે છે, એકલો જન્મ લે છે, એકલો મરણ પામે છે, એકલો પરલોકમા જાય છે એમ જાણી આરભથી નિવૃત્ત થવું તે આત્મ શ્રેયનું કારણુ જાણવું

સ^૧વ્વે સ^૨યક^૩મ્મક^૪પિયા. અ^૫વિચ^૬ત્તેણ દુ^૭હેજ પા^૮ણિણો ।
 હિં^૯ંતિ મ^{૧૦}યા^{૧૧}ઝલા સ^{૧૨}હા, જા^{૧૩}હજગ મર^{૧૪}ણેહિંમિ^{૧૫}દુતા ॥ ૧૮ ॥

શબ્દાર્થ (૧) સર્વ પ્રાણીઓ (૨) પોતપોતાના (૩) કરેલ કર્મોથી અલગ અલગ અવસ્થાઓથી યુક્ત છે અને સર્વ (૪) અલક્ષિત (૫) દુઃખોથી (૬) જીવો દુઃખી રહેલ છે (૭) વારવાર સંસારચક્રમા (૮) ભયથી આક્રુણ (૯) શંક જીવો (૧૦) જન્મ જરા મરણથી પીડિત (૧૧) ભ્રમણુ કરે છે

ભાવાર્થ - સંસારના ઉન્નરૂપી આવાસમા નિવાસ કરવાવાળા સર્વ પ્રાણીઓ સંસારમા પર્યાટન કરતા થકા સ્વયં કરેલા જ્ઞાનાવરણીય આદિ અષ્ટક ર્ના પ્રભાવથી સૂક્ષ્મ, બાદર, પયસિ, અપયસિ, એકેન્દ્રિ-યાદિ અવસ્થાઓ કર્માનુભાર પ્રાપ્ત કરે છે અને એ અવસ્થાઓમા અલક્ષિત દુઃખોથી દુઃખી હોય છે અને અરહટ યત્રની માફક વારવાર યોનિઓમા ભ્રમણુ કરતા જન્મ, જરા, મરણથી પીડિત અને ભયથી વ્યાકુલ રહેલા શંક પ્રાણીઓ વારવાર સંસાર ચક્રમા પરિભ્રમણુ કરે

છે એમ જાણી આત્માથી જીવોએ આશવના દ્વાર બંધ કરવા ઉપયોગવત રહેવું

ઈન્દ્રિયેષ્ણ સ્વર્ણં વિજાણિયા, જો સુલભં વોર્હિં ચ આરિય ।
 એવં સહિષ્ણહિપાસપ, આહ જિજ્ઞો ઈન્દ્રિયેષ્ણ સેસગા ॥ ૧૧ ॥

શબ્દાર્થ (૧) આ વર્તમાન (૨) અવસર તથા (૩) જાણી (૪) નથી (૫) સુલભ (૬) જ્ઞાન પ્રાપ્તિ (૭) એમ કહેલ છે (૮) એ વાતનો વિચાર કરી (૯) જ્ઞાનાદિ સપત્ત યુનિ (૧) એમ વિચારે કે (૧૧) આ કથન કરેલ છે (૧૨) શ્રી ઋષભદેવ ભગવતે (૧૩) એ જ રીતે (૧૪) અન્ય તીર્થે કરેલો પશુ એ જ પ્રમાણે કથન કરેલ છે

ભાવાર્થ - જ્ઞાનાદિ સપત્ત યુનિ એમ વિચારે કે આ મનુષ્ય ભવ ભાર્ષદેય ઉત્તમકુળ, ઇન્દ્રિયોની પૂર્ણતા આદિ ભોક્ષના બહિર્ગત સાધનનો અને જ્ઞાન દર્શન ધારિત્ર ભોધિ પ્રાપ્ત કરવા રૂપ અન્નવર સાધનનો મુખ્યસર પ્રાપ્ત થયેલ છે, વળી સર્વજ્ઞ ભગવતોએ કહેલ છે કે ભોક્ષની પ્રાપ્તિના કારણરૂપ ભોધ પ્રાપ્ત થયે સુલભ નથી એમ આદિ તીર્થ કર શ્રી ઋષભદેવજીએ પોતાના અઠાણ પુત્રોને ઉપદેશ આપેલ છે તેમ જ અન્ય તીર્થે કરેલો પશુ આજ પ્રમાણે પ્રતિ પાલન કરેલ છે ધર્મ અવશ્યમાં ઉત્સાહ સાથે તેમાં મદદ એવ ધારિત્રાવશ્યથી કમળા ક્ષયોપશમથી ઉત્પન્ન સર્વ વિરતિનો સ્વીકાર કરવાનો અનુકૂળ અવસર તથા સમગ્ર દર્શનની પ્રાપ્તિ સુલભ નથી એમ જાણી મુમુક્ષુ સાધકોએ અપ્રતાર રહી સત્તમ પાલન કરવું ગૃહસ્થોએ અદ્યપારથી અદ્ય પરિશ્રદ્ધી થવા અને માનવભવને સફળ બનાવવા અગૃહ રહેવું વારંવાર આપો અવસર પ્રાપ્ત થયે ફક્ત સમજો

અમર્વિસુ પુરાવિ મિવ્તુવો આણસાવિ ભવંતિ સુવ્વતા ।
 ઇયાઈ ગુણાઈ આહુ તે, કાસવસ્સ અણુધમ્મચારિણો ॥૨૦॥

શબ્દાર્થ : (૧) હે સાધુઓ ? (૨) પૂર્વકાળમાં (૩) સર્વજ્ઞ થયા (૪) ભવિષ્યકાળમાં (૫) સર્વજ્ઞ થશે (૬) એ સુવ્રત પુરુષોએ (૭) ઉપરોક્ત (૮) ગુણોને મોક્ષના સાધન (૯) કહેલ છે તેમ જ (૧૦) ભગવતોના (૧૧) આધર્મના (૧૨) અનુયાયીઓએ પણ આજ સાધનો બતાવેલાં છે.

ભાવાર્થ :— જે તીર્થંકર દેવો ભૂતકાળમાં થયા, ભવિષ્યકાળમાં જે તીર્થંકરો થશે એ સર્વે સુવ્રત પુરુષોએ ઉપરોક્ત ગુણોને મોક્ષના સાધનો બતાવેલ છે ને-બતાવશે તથા શ્રી ઋષભદેવજી તથા 'શ્રી-મહાવીર સ્વામીના' સર્વ 'અનુયાયીઓએ' પણ ઉપરોક્ત ગુણોને 'મોક્ષનાં સાધન બતાવેલ છે સર્વજ્ઞ પુરુષોના કથનમાં 'કોઈ'એદ 'હોતા' નથી. સમ્યગ્જ્ઞાન, દર્શન, ચારિત્ર એ રત્નત્રય જ મોક્ષમાર્ગ જાણવો.

તિવિદ્ધેણ વિ પાણ માં હણે, અમ્પહિતે અણિયાણ સંવુદ્ધે ।
 એવં સિદ્ધા અણંતસો, સંપદ્ધ જે અ અણાગયાવરે ॥ ૨૧ ॥

શબ્દાર્થ : (૧) મન વચન કાયાથી (૨) પ્રાણીઓની (૩) હિંસા ન કરે (૪) પોતાના હિતમાં પ્રવૃત્ત રહે સ્વર્ગની (૫) ઈચ્છા રહિત (૬) શુભ રહી સંયમ પાલન કરી (૭) સિદ્ધ થયા (૮) અનંત જીવો (૯) વર્તમાને સિદ્ધ થાય છે (૧૦) ભવિષ્ય કાળમાં અનંત જીવો સિદ્ધ થશે

ભાવાર્થ — દશપ્રાણોને ધારણ કરનાર પૈકી કોઈપણ પ્રાણીની હિંસા કરે નહિ મન, વચન, કાયાથી અહિંસક રહી અને પોતાના હિતમાં પ્રવૃત્ત રહી, સ્વર્ગાદિકની ઈચ્છા રહિત બની પાત્ર સમિતિ ત્રણ ગુણોથી શુભ રહી સંયમનું પાલન કરીને (જ્ઞાન, દર્શન, ચારિત્ર, તપરૂપ આરાધન) ભૂતકાળમાં અનંતા-જીવોએ સિદ્ધિને પ્રાપ્ત કરેલ

છે વતમાન કાળે સિદ્ધિ પ્રાપ્ત કરવા ચોખ્ખ મહાવિરહસેત્રપ
સ્થાનમાં પૂર્વોક્ત ઉપાયથી મનુષ્યો સિદ્ધિ પ્રાપ્ત કરે છે ભવિષ્યકાળે
પૂર્વોક્ત માર્ગનાં અનુષ્ઠાનોના પાલનથી અનંત જીવે સિદ્ધિ-મોક્ષને
પ્રાપ્ત કરશે આ માર્ગથી બિલક સિદ્ધિનો કોઈ માર્ગ નથી

પૃષ્ઠે જ્ઞાતુ અણુસરનાળી, અણુસરદસી અણુસરનાળ દસંગવરે ।
અરહા નાયપુત્રે અગધં જેસાલિય ધિયાહિય ॥ તિ જેમિ ॥૨૨॥

શબ્દાર્થ (૧) બાવા પ્રકારે ભગવાન (૨) ઋષભદેવજીએ (૩) જ્ઞાન
કરેલ છે (૪) ઉત્તમ જ્ઞાન (૫) દશનવાળા (૬) ઉત્તમ જ્ઞાન દશનના ધારક
(૭) ઇન્દ્રાદિ દેવોને પૂજનીય જેનાથી કોઈ રહસ્ય ગુપ્ત નથી (૮) જ્ઞાતપુત્ર (૯)
ભગવાન મહાવીર (૧૦) વિશાલાનજરીમાં આ કથન (૧૧) કરેલ છે (૧૨) જેમ
કે કહે છે

જ્ઞાવાર્થ:- ઉપરોક્ત અનંત જ્ઞાન અને અનંત દશનના
ધરણુહાર ઇન્દ્રાદિ દેવાન પૂજનીય અથવા રહસ્યની વાતના અણુનાર
શ્રી ઋષભદેવ ભગવાને તથા સજ તીથ કર દેવો આદિ ભગવાન શ્રી
મહાવીર પ્રભુએ પણ ઉપરોક્ત ઉપદેશ જીવેના કલ્યાણના અર્થ
આપેલ છે શ્રી ઋષભદેવ ભગવાને તો પોતાના પુત્રોને પણ આ
પ્રમાણે ઉપદેશ કરેલ હતો જેમ જ હું તમોને સવ શિષ્યોને કહું છું

અધ્યયન ૨ જુ સમાપ્ત

શ્રી સૂત્ર કૃતાંગ સૂત્ર અ. ૩ ઉ. ૧

ઉપસર્ગાધિકાર

^૫સૂરં ^૬મળ્લાહ ^૪અપ્પાણં, ^૩જાવ ^૨જેયં ^૩ન ^૩પસસતી ।
^૭જુજ્ઞાતં ^૮દઢધમ્માણં, ^{૧૦}સિસુપાલો ^૯વ ^૯મહારહં ॥ ૧ ॥

શબ્દાર્થ : (૧) જ્યાંસુધી (૨) વિજેતાપુરુષ (૩) દેખાય નહિ ત્યાંસુધી કાયર પુરુષ (૪) પોતાને (૫) શૂર (૬) માને છે (૭) યુદ્ધ કરતા (૮) દઢ ધર્મવાળા (૯) મહારથી કૃષ્ણને દેખી (૧૦) જેમ શિશુપાલ ક્ષોભને પામ્યો

ભાવાર્થ:- કાયર પુરુષ યુદ્ધમાં ગયો થકો જ્યાં વિજેતા પુરુષને દેખે નહિ ત્યાં સુધી પોતાને શૂરવીર માનતો ગર્જના કરે છે પરંતુ વિજેતાને દેખતા જ ક્ષોભને પામે છે જેમ મહારથી દઢ ધર્મવાળા શ્રી કૃષ્ણને દેખતા જ પોતાને શૂર અને ઐજ્ય માનનાર શિશુપાલ ક્ષોભને પામ્યો હતો (આ દષ્ટાંત શિથિલ સાધુની સ્થિતિ આશ્રયી છે)

^૧પયાતા ^૨સૂરા ^૩રણસીસે, ^૪સંગામમ્મિ ^૫ઉવદ્ધિતે ।
^૬માયા ^૭પુત્ત ^૮ન ^૯યાણાહ, ^{૧૦}જેણ ^{૧૧}પરિવિચ્છણ ॥ ૨ ॥

શબ્દાર્થ (૧) ગયો થકો (૨) અભિમાની પુરુષ પોતાને વિજયી માનતો થકો વ્યત્રતાજનક યુદ્ધમાં (૩) સત્રામના અગ્રભાગે (૪) સત્રામ

(૫) ઉપસ્થિત થતા (૬) માતાની ગોઠમાંથી (૭) બાળક પડી જવા છતાં માતાને ગભરાટથી (૮) ખ્યાલ રહેતો નથી (૯) વિજેતા પુરુષ દ્વારા (૧૦) જેનમેન પ્રાપ્ત થતા કાયર પુરુષ દીન બની જાય છે જેમ મુદ્દના પ્રસંગે

સાવાર્થ:- મુદ્દ ઉપસ્થિત થતાં મધ્યામર્મા કાયર પુરુષ મુદ્દને અગ્રભાગે જતા ધીરતાને નષ્ટ કરનાર મુદ્દને બધારે જારજ થાય છે ત્યારે શસ્ત્રોથી છેદનલેદન થતાં ગભરાટના કારણે માતાની ગોઠમાંથી પડી જતાં બાળકોનો પણ માતાને ખ્યાલ રહેતો નથી. જેવી રીતે કાયર પુરુષ વિજયી પુરુષ દ્વારા છેદનલેદન થતાં દીન બની જાય છે

एव सेहे वि अप्सुहे, मिक्मायरिया अकोविद।
सूरं मण्णति अप्पाणं, जाय ख्ह न सेवए ॥ ३ ॥

શબ્દાર્થ (૧) જેવા પ્રકારે (૨) શિષ્ય પણ (૩) સ્પષ્ટ ન થાય ત્યાંસુધી નૂતન પ્રવર્જિત (૪) શિક્ષાચરીત્રા (૫) જનિપુલ પરીવહેના (૬) ઘર (૭) માને છે કે (૮) પોતાને (૯) ત્યાંસુધી (૧૦) દક્ષ સયમનું સેવન (૧૧) કયું નથી.

સાવાર્થ - જે રીતે કાયર પુરુષ ત્યાંસુધી યત્ન-વીરથી ઘાયલ થતો નથી ત્યાંસુધી પોતાને વીર માને છે. જે પ્રકારે શિક્ષા ચરીત્રા જનિપુલ તથા પરીવહે ઉપસર્જો દ્વારા કદનો સ્પર્શ થતો નથી ત્યાંસુધી નૂતન પ્રવર્જિત સાધુ પણ પોતાને વીર માને છે. કે ત્યાં સુધી દક્ષ સયમનું સેવન કયું નથી. ત્યાં સુધી જ પ્રવર્જા પાલન કરવામાં જ કઠિનતા છે. તેમ જઠાઈ મારતા હોય છે (શિશુપાલની માર્દક)

જયા^૧ હેમત^૨ માસમ્મિ,^૩ સીયં^૪ ફુસહ^૫ સન્વગં^૬ ।
તત્થ^૭ મદા^૮ વિસીયંતિ,^{૧૦} રજ્જહીणाव^{૧૧} खत्तिয়া ॥ ૪ ॥

શબ્દાર્થ (૧) જ્યારે (૨) હેમતઋતુ (૩) માસમાં (૪) શીતનો (૫) સ્પર્શ (૬) સર્વાંગે થાય (૭) ત્યારે (૮) મૂર્ખ સાધક (૯) વિષાદ અનુભવે છે (૧૦) રાજ્ય બ્રહ્મ (૧૧) ક્ષત્રિયની માફક

ભાવાર્થ.— જ્યારે હેમતઋતુના માસમાં સર્વ અંગોમાં શીતનો સ્પર્શ થાય છે ત્યારે મૂર્ખ સાધક રાજ્યબ્રહ્મ ક્ષત્રિયની જેમ વિષાદ—ખેદનો અનુભવ કરે છે અલિનવ પ્રવ્રજિત શિષ્યને બોધરૂપ આ દેષાંત છે એવું જાણી સાધકે સહન શીલતાના ગુણને દૃઢ કરવો કે જેથી ઉપસર્ગ પ્રાપ્ત થતા પશુ સયમમાં સ્થિર રહી શકાય

પુદ્દે^૩ ગિમ્હાહિતાવેણં,^૧ વિમણે^૨ સુપિવાસિણ^૫ ।
તત્થ^૬ મંદા^૭ વિસીયંતિ,^{૧૧} મચ્છા^૧ અપ્પોદણ^૮ જહા^{૧૦} ॥ ૫ ॥

શબ્દાર્થ : (૧) ગ્રીષ્મ ઋતુના (૨) તાપની ગરમીનો (૩) સ્પર્શ થતા (૪) ઉદાસ તથા (૫) તૃણાથી યુક્ત પુરુષ સાધક દીન બની જાય છે (૬) આ રીતે ગરમીનો પરીપક્ષ પ્રાપ્ત થતા (૭) મૂઢ પુરુષ (૮) અલ્પ જલમાં (૯) માછલીની (૧૦) જેમ (૧૧) વિષાદને અનુભવે છે

ભાવાર્થ:— કાયર સાધક ગ્રીષ્મઋતુના તાપથી ગરમીનો સ્પર્શ થતા ઉદાસ બની જાય છે અને તૃણાથી પીડિત થયેલ અલ્પ શક્તિવાળો મૂર્ખ સાધક, જેમ થોડા પાણીમાં રહેલ માછલી વિષાદને અનુભવે છે તેમ વિષાદને—ખેદને અનુભવે છે આ રીતે અલ્પશક્તિવાળા સાધકે ચારિત્ર લઈ મેલ તથા પસીના સાથે તાપની ગરમીથી બચાવેલ બની સયમભાવમાં ખેદ અનુભવે છે અને કોઈ કોઈ સયમથી

જાણે નામ છે, એમ નાણી સાધકે સચમ પાલનમાં ધેરવત
બની રહેવું

સદા દસેસણા દુઃસ્વા, જાણના કુપ્પણોલ્લિયા ।
કમ્મસા કુલ્મના એવ, રૂપાહસુ પુરોજના ॥ ૬ ॥

શબ્દાર્થ (૧) કમ્મસા દ્વારા માનનાથી (૨) દીધી વસ્તુઓ
મેળવવા અન્યથા કરવું પડે છે તે જીવનભર સાધુને (૩) કુપ્પણ કરવું છે (૪)
શિક્ષા માનવાનું (૫) કદ દુષ્ટતા હોય છે (૬) જાગૃત્તીન છે (૭) જે જા
લોગે પૂવકૃત પાપનાં ફળ ભોગવી રહ્યા છે (૮) એમ કહેતા હોય છે (૯)
કાંઈ કાંઈ (૧) સાધારણ પુરુષો સાધુને.

જ્ઞાનાર્થ - સાધુને ગૃહસ્થદ્વારા માનનાથી આહારાદિ વસ્તુ
મેળવવાનું કાર્ય દુઃખરૂપ છે તથા માનના કરવાનું કાર્ય પણ જીવન
ભર દુઃખરૂપ હોય છે તથા માનનાનો પરીપક્ષ સહન કરવા પણ
અતિ ઠઠિન હોય છે વળી શિક્ષાભરી કરતાં અન્ય જ્ઞાન હોય
સાધુને રોષી પદ્ધતિ કરે છે કે જા સાધુઓ પૂવકૃત પાપના ફળ
ભોગવે છે તથા જાગૃત્તીન છે અથવા સામજિકવાળા સાધકો માટે
જાના પરીપક્ષો અસહ્ય હોય છે વળી જ્ઞાનીઓ કરે છે કે કૃષિ
આદિ કર્મોથી પીડિત બની સાધુ બનેલ છે તથા પુત્ર આદિ પદાર્થો
રહિત હોવાથી પ્રવચ્ચાધારી બનેલા છે

એતે સર્વે અચાંચતા, ગામેસુ નગરેસુ ચા ।
તત્ત્વ મંદા વિસીધતિ, સંગામમ્મિ ચ મીદગા ॥ ૭ ॥

શબ્દાર્થ (૧) પૂર્વોક્તિ (૨) સ્થળો (૩) અસમય (૪) ગામમાં (૫)
નગરમાં સહન કરવામાં (૬) સાધક મદ્યમિ (૭) ત્યાં સ્થળો સાંભળી (૮)

વિવાહ અનુભવે છે (૯) કાયર પુરુષ (૧૦) સગ્રામમાં ગયો થકો વિવાહ કરતો હોય છે (૧૧) જેમ

ભાવાર્થ - ગામ અગર નગર આદિ સ્થાનોમાં મંદમતિ પ્રમજિત સાધક ગૌચરીઆદિ માટે કરતા થકા પૂર્વોક્ત નિંદાજનક શબ્દો સાલણી સહન કરવામાં અસમર્થ હોઇ ઉદાસ બની વિવાહને અનુભવે છે. જેમ કાયર પુરુષ સગ્રામમાં ગયો થકો હથિયારોના પ્રહાર થતા વ્યાકુળ બની અપયક્ષને નહિ ગણુકારતો ભાગી જાય છે ને ખેદને અનુભવે છે તેની માફક કાયર સાધક ખેદ કરે છે.

^૧અપ્પેગે ^૨સ્થુધિયં ^૩મિશ્વયં, ^૪સુળી ^૫હસતિ ^૬લૂસણ ।
^૭તત્થ ^૮મંદા ^૯વિસીયંતિ, ^{૧૦}તેજ્જપુટ્ટા ^{૧૧}વ ^{૧૨}પાણિણો ॥ ૮ ॥

શબ્દાર્થ - (૧) કોઇ કોઈ લિક્ષાર્થે ભ્રમણ કરતા (૨) ક્ષુધિત (૩) લિક્ષુને (૪) કુત્તા આદિ (૫) કરડે છે તે (૬) કૂર કરડવાના સ્વભાવવાળા (૭) તે સમયે કાયર (૮) મૂર્ખ સાધક જેમ (૯) દુઃખી થાય છે (૧૦) અગ્નિના સ્પર્શથી (૧૧) જીવ ગભરાઇ ખેદ અનુભવે છે (૧૨) તેની જેમ ખેદ અનુભવતો થકો

ભાવાર્થ - કોઇ કાયર સાધક લિક્ષાચરી અર્થે ભ્રમણ કરતા ક્ષુધિત સાધુને કોઇ કૂર પ્રાણી જેને કરડવાનો સ્વભાવ છે તેવા કૂતરા આદિ કરડે-ખટકા ભરે તે સમયે મૂર્ખ સાધક અગ્નિના સ્પર્શથી પ્રાણી જેમ ગભરાઇ દુઃખી થાય છે તેની માફક અદ્ય પરાકર્મી સાધક કૂર પ્રાણીઓના આક્રમણથી ગભરાઇ પીડા પામતો થકો સયમથી ભ્રષ્ટ થાય છે કારણ કે કટક રૂપ કટુ વચ્ચનો સહન કરવા અતિ કઠિન છે એમ જાણી આત્માથી સાધકે આવા વચ્ચનોના તથા પરીષદોના દુઃખો પ્રાપ્ત થતા ધૈર્યવાન બની જાગૃતીપુર્વક સયમનુ રક્ષણ કરવું

જાત થઈ જાય છે, એમ બાણી સાથે અથમ પાલનમાં પેઢવત
બની રહેવું

સદા દસેસંગા દુષ્સ્યા, જાયંગા દુષ્પણોલ્લિંગા ।
કમ્મસા દુષ્કમંગા એવ, દુર્વાર્હસુ પુરોજના ॥ ૬ ॥

શબ્દાર્થ (૧) હિંસા મુહુરતો દ્વારા વાચનાથી (૨) દાષી વસ્ત્રો
મેળવવા અન્યેય કસ્તુ પડે છે તે જીવનકાર સાધુને (૩) દુષ્ટ કારણ છે (૪)
શિક્ષા માગવાનું (૫) કષ્ટ દુષ્કલ હોય છે (૬) બાગ્યહીન છે (૭) ને આ
મેળો પૂર્વકૃત પાપનાં ફળ લોગવી રહ્યા છે (૮) એમ કહેતા હોય છે (૯)
કાઈ કાઈ (૧) સાધારણ પુરુષો સાધુને.

સાચાઈ - સાધુને ગૃહસ્થદ્વારા વાચનાથી આહારાદિ વસ્તુ
મેળવવાનું કામ દુષ્કર્ય છે તથા વાચના કરવાનું કામ પણ જીવન
કાર દુષ્કર્ય હોય છે તથા વાચનાનો પરીપક્ષ સહન કરવા પણ
અતિ કઠિન હોય છે વળી શિક્ષાવરી કરતાં અન્ય અજ્ઞાન લોકો
સાધુને તેની પદ્ધતિ કહે છે કે આ સાધુઓ પૂર્વકૃત પાપનાં ફળ
લોગવે છે તથા બાગ્યહીન છે અરુપ સામગ્ર્યવાળા સાધકો માટે
આવા પરીપક્ષ અસહ્ય હોય છે વળી અજ્ઞાનીઓ કહે છે કે કૃષિ
આદિ કર્મોથી પીડિત બની સાધુ બનેલ છે તથા પુત્ર આદિ પદાર્થો
શકિત હોવાથી પ્રવચ્ચાધારી બનેલાં છે

ગતે સર્વે અપાર્થતા, ગામેસુ ગંગરેસુ ઘા ।
તત્પ મંદા વિસીયતિ, સંગામમિ ય મીરુગા ॥ ૭ ॥

શબ્દાર્થ (૧) પૂર્વકૃત (૨) શબ્દો (૩) અસમય (૪) ગામમાં (૫)
નગરમાં સહન કરવામાં (૬) સાધક મદ્યમિ (૭) ત્યાં શબ્દો સંગમ્ય (૮)

૧ ૨ ૩ ૪
 ૫ ૬ ૭ ૮ ૯ ૧૦
 એવં વિપ્પલ્લિવન્નેમે, અપ્પણા ૩ અજાણયા ।
 તમાઓ તે તમં જંતિ, મંદા મોહેણ પાડહા ॥ ૧૧ ॥

શબ્દાર્થ . (૧) પૂર્વોક્ત પ્રકાર (૨) સાધુ તથા સન્માર્ગના દ્રોહી (૩) સ્વયં (૪) અજ્ઞાની જીવ (૫) અજ્ઞાનથી (૬) વિશેષ અજ્ઞાનને (૭) પ્રાપ્ત કરે છે (૮) મૂર્ખ (૯) મોહથી (૧૦) આચ્છાદિત

ભાવાર્થ:- પૂર્વોક્ત પ્રકારે સાધુ તથા સન્માર્ગના દ્રેષી સ્વયં અજ્ઞાની જીવો મોહથી આચ્છાદિત બનેલા મૂર્ખ સત્યમાર્ગની તથા સાધુની નિંદા કરીને અજ્ઞાનરૂપ અધિકારથી યુક્ત વિશેષ અજ્ઞાનરૂપ અધિકારને પ્રાપ્ત કરે છે અને અશુભ કર્મોના બંધન કરી, અધમગતિમાં જાય છે આવા અજ્ઞાનીઓ જ્ઞાનાવરણીયાદિ કર્મથી આચ્છાદિત અન્ધ તુલ્ય કુમાર્ગના સેવન કરનારા અનતકાળ સુધી સ સાર પરિભ્રમણ કર્યા કરે છે એમ જાણી સાધકે સમભાવમાં રહી સંયમ પાલનમાં જાગૃત રહેવું

૧ ૨ ૩ ૪ ૫
 ૬ ૭ ૮ ૯ ૧૦ ૧૧ ૧૨ ૧૩
 પુટ્ટો ય દંસમસપ્પહિ, તણ-પાસ-મચ્ચાઈયા ।
 ન મે દિંદ્ધે પરે લોપ, જહ્ પં મરણં સિયા ॥ ૧૨ ॥

શબ્દાર્થ (૧) ડાસ તથા (૨) મચ્છરના તથા (૩) તૃણ (૪) સ્પર્શ-રૂપ પરીષદ (૫) સહન ન થતા કાયર સાધક એવો વિચાર કરે છે કે (૬) પરલોક (૭) મે (૮) દીઠો (૯) નથી (૧૦) પરતુ આવાં કષ્ટથી (૧૧) કદાચિત (૧૨) મૃત્યુ થવાનો (૧૩) સંભવ રહે છે

ભાવાર્થ:- ડાસ મચ્છરના પરીષદ, તથા તૃણની શય્યાના રુક્ષ સ્પર્શને સહન કરવા સમર્થ નહિ થવાથી કાયર સાધક એવો વિચાર કરે છે કે પરલોક તો મે દીઠો નથી, પરતુ આવા કષ્ટથી કદાચિત મરણ થવાનો તો સંભવ રહે છે આ રીતે ખેદ કરી કાયર સાધકો અમુલ્ય મોક્ષ સાધનરૂપ સયમને દૂષિત બનાવે છે.

અપ્પેગે પઢિમાસતિ, પઢિ-પઢિપ-માગતા ।
 પઢિયારગતા પતે, જે પતે પથ જીવિણો ॥ ૯ ॥

શબ્દાર્થ (૧) સાધુના દેખી (૨) ઠાઠ ઠાઠ (૩) સાધુ પ્રત્યે કહે છે (૪) ને એ લોક (૫) શિક્ષાવૃત્તિથી જીવન પારણ કરે છે એ મોક્ષ પૂર્વક (૬) પાપના મળ મોજવે છે

ભાવાર્થ - સાધુના દ્રોહી પુરુષો સાધુને દેખીને કહે છે કે આ લોકો શિક્ષા માગીને જીવન નિર્વાહ કરવાવાળા પૂવકૃત પાપેના મળ મોજવી રહેલા છે શિક્ષાના અર્થે અન્યના બદામાં જવાવાળા અન્તરમાન્ત સોજન ખાવાવાળા, દીધેલ આહાર મોજવનારા મોજાથી વંચિત રહી, દુ જનમ જીવન અતીત કરવાવાળા છે અનાર્થ પુરુષો ના પ્રમાણે સાધુના નિંદા કરે છે

અપ્પેગે યહ સુજતિ, નગિણા પિંદોલગાઈમા ।
 મુઠા ફાઈ ધિણદગા ઉસાણા અસમાહિતા ॥ ૧૦ ॥

(૧) ઠાઠ ઠાઠ (૨) એમ મોલે છે (૩) કે આ લોકો (૪) નમ છે (૫) પરપિંડ પ્રાર્થી છે (૬) અધમ છે (૭) સુકિત છે (૮) કહુ રામથી નમ (૯) અમોવાળા છે (૧૦) પસીનાથી મુકત (૧૧) બીભત્સ છે

ભાવાર્થ - ઠાઠ અનાર્થ પુરુષો સાધુને દેખીને એવા નિષ્કુર વચનો કહે છે ને આ સાધુઓ નમ છે પરનાપિંડ-આહારના અર્થે છે તથા અધમ છે મળથી બરેલા માથે સુકિત અને કુરોગથી નમ અગવાળા બીભત્સ છે મુઠા પસીનાથી મુકત છે, દુદ છે, અન્ય જીવોને અસમાધિ ઉત્પન્ન કરાવે છે

ભાવાર્થ - ડાસ મચ્છરના પરીષદ, તથા તૃણની શય્યાના રુક્ષ સ્પર્શને સહન કરવા સમર્થ નહિ થવાથી કાયર સાધક એવો વિચાર કરે છે કે પરલોક તો મેં દીઠો નથી, પરંતુ આવા કષ્ટથી કદાચિત્ મરણ થવાનો તો સંભવ રહે છે આ રીતે ખેદ કરી કાયર સાધકો અમુદ્ય મોક્ષ સાધનરૂપ સયમને દૂષિત બનાવે છે

સંતસા કેસલોર્ણ, વંમવેર પરાઈયા ।
તત્પ મંદા વિસીયતિ, મન્છા વિહ્વા ય કેયણે ॥ ૧૩ ॥

શબ્દાર્થ (૧) કેસના લોચથી (૨) પીડિત (૩) અસ્થમથી (૪) પરાજિત (૫) મૂખજવ (૬) ત્માં (૭) કસેશને અનુભવે છે (૮) ભળમાં (૯) ફસાવેલ (૧) માછલીની જેમ

સાવાથ - કેસના લોચથી પીડિત અને અસ્થમથી પાલનમાં અસમર્થ પુરુષ પ્રવળતા થઈ જઈ ઉપરાઈત પરીવહથી પરાજિત બની ભળમાં ફસાયેલી માછલીની માફક કસેશને પામે છે આવા અસ્થ પરાકર્ષી સાધકો પરીવહો પ્રાપ્ત થતા સર્વમ અનુકાનોમાં શિથિલ બની સમર્થથી બ્રહ્મ મધ્દ બાધ છે એમ બાધી સાધક આત્માએ આવા શિથિલચારીના સબથી દૂર રહેવું જોઈએ બંધૂત બની સર્વમ પાલન કરવું

આયદળ્લસમાયારે મિચ્છાસઠિય માવળા ।
હરિસ-વ્પઓસ-માવળા, કેઈ હસતિઝારિયા ॥ ૧૪ ॥

શબ્દાર્થ (૧) આત્માસ્વાયુ નષ્ટ થાય એવા આચાર (૨) કરવાવાળા તથા જેની (૩) વિપરીત છે (૪) ચિત્તવૃત્તિ (૫) રાગદોષથી (૬) મુક્ત (૭) (૮) અનાય પુરુષ (૯) સાધુઓને કુખ આપે છે

સાવાથ - જે આચાર બંધારથી આત્મા દહડો ભાગી જશે. આત્મા દહાડ-અશુભકર્મનો બધ થાય, વળી જેની ચિત્તવૃત્તિ શુદ્ધ બંધારથી વિપરીત છે રાગદોષથી મુક્ત છે એવા દોષ દોષ અનાય લોકો સાધુને પીઠા આપે છે ચોતાના અસત આત્મથી, મિશ્ન્યાત્વીયો ચિત્તના વિનોદ માટે અથવા કૂદ કર્મ કરવાવાળા લોકો આદિથી પ્રદાણ કરીને અથવા આળો આપી સાધુને કુખ આપે છે

સૂત્ર કૃત્તાંગ સૂત્ર અ. ૩ ઉ. ૧

^૧અપ્પેગે ^૨પલિયંતેસિ, ^૩ચારો ^૪ચોરોત્તિ ^૫સુન્વયં ।
^૬વંધંતિ ^૭મિત્રલુગં ^૮બાલા, ^૯કસાયવયણેહિ ^{૧૦}ય ॥ ૧૫ ॥

શબ્દાર્થ : (૧) કોઈ (૨) આસપાસ વિચરતા (૩) જાસુસ અથવા
 (૪) ચોર છે એમ કહીને રસી આદિથી (૫) સુવ્રત સાધુઓને (૬) બાંધે છે
 (૭) સાધુને (૮) અજ્ઞાની પુરુષો અનાય દેશ (૯) કઠોર (૧૦) વચનો કહી
 પીડિત કરે છે

ભાવાર્થ - કોઈ અજ્ઞાની પુરુષો, અનાય દેશની આસપાસ
 વિચરતા સુવ્રત સાધુને અનાય લોકો ચોર અથવા જાસુસ કહી રસી
 આદિથી બાંધીને કઠોર વચનો કહી પીડા આપે છે

^૧તત્થ ^૨દણ્ડેણ ^૩સંવીતે, ^૪મુદ્ધિના ^૫અદુ ^૬ફલેણ ^૭વા ।
^૮નાતીણં ^૯સરતી ^{૧૦}બાલે, ^{૧૧}હત્થી ^{૧૨}વા ^{૧૩}કુદ્ધગામિણી ॥ ૧૬ ॥

શબ્દાર્થ (૧) અનાય દેશમાં વિચરતા સાધુને (૨) લાઠી (૩)
 તાડિત કરી મારી અજ્ઞાની પુરુષો ક્રોધિત બની પીડા આપે છે (૪) મુષ્ટિ (૫)
 ફલવડે (૬) જ્ઞાતિવુ (૭) સ્મરણ કરે તેની માફક (૮) અજ્ઞાની સાધક પોતાના
 સ્વજનોને સભારે છે (૯) સ્ત્રી (૧૦) ક્રોધ પામેલ ઘરમાથી નાશી જતી

ભાવાર્થ - અનાય દેશની આસપાસ વિચરતા સાધુને જ્યારે
 અનાય પુરુષો ક્રોધિત બની લાઠી, મુષ્ટિ તથા ફળાદિથી માર મારે
 છે ત્યારે મૂર્ખ અને કાયર સાધક સ્વજનોનું સ્મરણ કરે છે જેમ
 ક્રોધિત બની ઘરમાથી ભાગી જતી સ્ત્રી બહાર નીકળ્યા પછી પસ્તાવો
 કરી જ્ઞાતિજનોનું સ્મરણ કરે છે તેની માફક યશ્ચાતાપ કરતો હું ખને
 અનુભવે છે એમ જાણી સાધકે હિંમતવાન બની સયમ પાલનમાં
 ધુરવીર બની રહેવું

તિર્યચના, કર્મભૂમિના ગર્ભજ મનુષ્યમાં બાવીશ દહકના ઉપજે, તેઉ-વાયુના નહી. સમૂર્ચ્છિમની સ્થિતિ જ૦ ને ઉ૦ અંતર્મુદ્ધર્તની ગર્ભજની આરાના મેળે જાણવી ભરત ધરવતમાં પહેલે આરે ખેસતા ત્રણ પદ્યોપમની, ઉતરતા બે પદ્યોપમની. બીજે આરે ખેસતાં બે પદ્યોપમની ઉતરતાં એક પદ્યોપમની ત્રીજે આરે ખેસતાં એક પદ્યોપમની, ઉતરતાં પૂર્વ કોડની ચોથે આરે ખેસતાં, પૂર્વ કોડની, ઉતરતા સવાસો વર્ષની પાંચમે આરે ખેસતા સવાસો વર્ષની, ઉતરતા વીશ વર્ષની છઠે આરે ખેસતાં વીશ વર્ષની, ઉતરતા સોળ વર્ષની, એમ ચડતા અવળા સવળી જાણવી હિમવય, હિરણ્યવયમાં એક પદ્યોપમની, હરિવાસ રમ્યકવાસમાં બે પદ્યોપમની, દેવકુરૂ, ઉત્તરકુરૂમાં ત્રણ પદ્યોપમની, છપ્પત અંતરદ્વીપમાં પદ્યોપમનો અસખ્યાતમો ભાગ, પાંચ મહાવિદેહમાં પૂર્વકોડની સમોહિયા મરણ ને અસમોહિયા મરણ એ બે મરણ છે. ચવણુ તે ચ્યવીને સંમૂર્ચ્છિમ દશ દહકમાં જાય, પાંચ સ્થાવર, ત્રણ વિકલેદ્રિય, મનુષ્ય ને તિર્યચમાં જાય. જુગદ્વીઆ તેર દહકમાં જાય, તે દેવતાના તેર દહકમાં કર્મભૂમિના ગર્ભજ ચાવીશે દહકમાં જાય, ગર્ધ તે સમૂર્ચ્છિમ મરીને બે ગતિમાં જાય, તે મનુષ્ય ને તિર્યચમાં જાય જુગદ્વીઆ મરીને એક દેવગતિમાં જાય કર્મભૂમિના ગર્ભજ મનુષ્ય પાંચે ગતિમાં જાય આગર્ધ તે સમૂર્ચ્છિમમાં આવે તો બે ગતિનો તે મનુષ્ય ને તિર્યચનો ગર્ભજમાં આરે ગતિનો આવે સમૂર્ચ્છિમને પ્રાણુ આઠ ભાષા ને મન નહિ ગર્ભજને દશ પ્રાણુ સમૂર્ચ્છિમને એક કાયાનો જોગ ગર્ભજને ત્રણ જોગ

(ઇતિ એકવીશમો મનુષ્યનો દહક)

બાવીશમો વાણુવ્યંતરનો દહક

તેમાં શરીર ત્રણ વૈક્રિય, તૈજસ ને કાર્મણુ અવશેણુ જ૦ અંગુ૦ અસં ઉ૦ સાત હાથની અને ઉત્તર વૈક્રિય કરે તો જ૦ અંગુ૦ સખ્યા૦ ઉ૦ લાખ જોજનની સઘચણુ નથી સઠાણુ એક સમચરિસ, કષાય આરે પણુ દેવતાને લોભ ઘણો સજ્ઞા આરે પણુ દેવતાને પરિગ્રહ સજ્ઞા ઘણી લેશ્યા આર પહેલી, ઇદ્રિય પાંચે સમુદ્ધાત પાંચ આહારક ને કેવળ નહીં સંજી અસજી વેદ બે, સ્ત્રી ને પુરુષ પર્યાય છ પણુ ભાષા અને મન લેગા બાધે દષ્ટિ ત્રણ, દર્શન ત્રણ જ્ઞાન ત્રણ, અજ્ઞાન ત્રણ, જોગ અગીઆર, તે આર મનના, આર વચનના, ત્રણ કાયાના તે વૈક્રિય, વૈક્રિયનો મિશ્ર અને કાર્મણુ કાય જોગ, એમ અગીઆર ઉપયોગ નવ,

ત્રણ જ્ઞાન, ત્રણ અજ્ઞાન અને ત્રણ દર્શન, તેમજ આહાર લે તે જાન્ય ને ઉં ૭ દિશિનો તથા બે પ્રકારે જોજ ને શેમ તથા શુભ અને અભિચ્છ આહાર ઉપવાસ તે બે ઠઠકના આવીને જીપજે તે મનુષ્ય ને તિર્થંચના. વાણવ્યતરની સ્થિતિ જં ૦ દશ હજાર વર્ષની, ઉં ૦ એક પદ્મોપમની. તેની દેવીની જં ૦ દશ હજાર વર્ષની ઉં ૦ અધ પદ્મોપમની સમોદ્ધિયા મરણ ને અસમોદ્ધિયા મરણ બે બે પ્રકારે છે ચવણ તે અવીને પાંચ ઠઠકમાં બ્દય તે પૃથ્વી, પાણી, વનસ્પતિ મનુષ્ય ને તિર્થંચ બે પાંચ. ઝઈ તે મરીને બે ગતિમાં બ્દય, તે મનુષ્ય ને તિર્થંચમા. આઝડ તે બાવે પણ બે ગતિના તે મનુષ્ય ને તિર્થંચના પ્રાણુ દશ બેજ ત્રણ, મન, વચન ને કાયાના. ઇતિ બાવીશમે વાણવ્ય તરનો ઠઠક

ત્રેવીશમે જ્યોતિષીનો ઠઠક

તેમાં શરીર ત્રણ ગૈકિય, તૈજસ્ય ને કાર્મણુ. અવશેણ જં ૦ અનુ અસ ઉં ૦ સાત હાથની અને ઉત્તર ગૈકિય કરેતો જં ૦ અનુ ૦ અસ ૦ ઉં ૦ હાથ બેજનની, સમયણ નથી સકાણુ બેક સમયઉરસ કવાય આરે. સગા આરે લેશ્યા બેક તેણુ ઈદ્રિય પાંચ સમુદ્ધાત પાચ, આહારક ને કેવળ નહી, સરી છે, વેદ બે પર્વાય છે પણ ભાગ ને મન લેગાં બાધે દષ્ટિ ત્રણ દર્શન ત્રણ, જ્ઞાન ત્રણ અજ્ઞાન ત્રણ, ભેગ અગ્નીઆર આર મનના આર વચનના ત્રણ કાયાના તે ગૈકિય, વૈકિયનો મિશ્ર, ને કામણુ કાયબોગ ઉપયોગ નવ, ત્રણ જ્ઞાન, ત્રણ અજ્ઞાન, ત્રણ દર્શન તેમજ આહાર લે તે, જં ૦ ને ઉં ૬ દિશિનો તથા બે પ્રકારે તે જોજ ને શેમ તે પણ શુભ ને અભિચ્છ આહાર ઉપવાસ તે બે ઠઠકના આવીને ઉપજે તે મનુષ્ય ને તિર્થંચના. અદ્રમાની મિથિ જં ૦ પા પદ્યની, ઉં ૦ અર્ધ પદ્ય ને પચાસ હજાર વર્ષની સૂચની જં ૦ પા પદ્યની ઉં ૦ એક પદ્ય ને હજાર વર્ષની તેની દેવીની જં ૦ પા પદ્યની ઉં ૦ અધ પદ્ય ને પાંચસે વર્ષની પ્રકની જં ૦ પા પદ્યની ઉ એક પદ્યની તેની દેવીની જં ૦ પા પદ્યની ઉ અધ પદ્યની નશત્રની જં ૦ પા પદ્યની ઉં ૦ અધ પદ્યની, તેની દેવીની જં ૦ પા પદ્યની. ઉં ૦ પા પદ્યની ઝાઝેરી તારાની જં ૦ પદ્યનો આઠમે ભાગ ઉં ૦ પદ્યનો આઠમે ભાગ ઝાઝેરી સમોદ્ધિયા મરણ ને અસમોદ્ધિયા મરણ બે બે મરણ છે ચવણ તે અવીને પાંચ ઠઠકમાં બ્દય, તે પૃથ્વી, પાણી વનસ્પતિ મનુષ્ય ને તિર્થંચ

ગઈ તે મરીને બે ગતિમા જાય, તે મનુષ્ય ને તિર્થંચ. આગઈ તે આવે પણ બે ગતિનો તે મનુષ્ય ને તિર્થંચનો આવે પ્રાણ દશ, જોગ ત્રણ ઇતિ ત્રેવીશમો જ્યોતિષીનો દંડક

ચોવીશમો વૈમાનિકનો દંડક

વૈમાનિક દેવમાં શરીર ત્રણ, વૈક્રિય, તૈજસ ને કાર્મણ અવશેષા, સૌધર્મ, ઇશાન એ બે દેવલોકે જ૦ અંશુ૦ અસ૦ ઉ૦ સાત હાથની ત્રીજે, ચોથે દેવલોકે છ હાથની. પાંચમે, છઠ્ઠે દેવલોકે પાંચ હાથની, સાતમે, આઠમે, દેવલોકે ચાર હાથની, નવમે, દશમે, અગ્નીઆરમે અને બારમે દેવલોકે ત્રણ હાથની, નવ ઐવેયકે બે હાથની, ચાર અનુત્તર વિમાનમાં એક હાથની સર્વાર્થસિદ્ધમાં મૂઢા હાથની, ઉત્તર વૈક્રિય કરે તો બાર દેવલોક સુધી જ૦ અંશુ૦ સંખ્યા૦ ઉ૦ લાખ જોજનની. સંઘયણુ નથી. સસ્થાન એક સમયઉરસ, કષાય ચારે પણ લોભ ઘણો, સજ્ઞા ચારે પણ પરિગ્રહ સજ્ઞા ઘણી, લેશ્યા પહેલે બીજે દેવલોકે તેજુ લેશ્યા ત્રીજે, ચોથે, પાંચમે એક પદ્મ લેશ્યા છઠ્ઠાથી માંડી નવ ઐવેયકમાં એક શુકલ લેશ્યા અને પાંચ અનુત્તર વિમાનમાં એક પરમ શુકલ લેશ્યા. ઇન્દ્રિય પાંચે. બાર દેવલોક સુધી સમુદ્ધાત પાંચ, તે આહારક ને કેવળ નહી, નવ ઐવેયક, પાંચ અનુત્તર વિમાનમાં ત્રણ તે વેદની, કષાય ને મરણાતિક સજ્ઞી એકલા છે વેદ પહેલે બીજે દેવલોક બે વેદ ત્રીજાથી તે સર્વાર્થસિદ્ધ સુધી એક પુરુષ વેદ, પર્યાય છ પણ ભાષા મન ભોગા બાધે દષ્ટિ, બાર દેવલોકમાં ત્રણ, નવ ઐવેયકમાં બે દષ્ટિ, પાંચ અનુત્તર વિમાનમાં એક સમકિત દષ્ટિ દર્શન ત્રણ, જ્ઞાન ત્રણ, અજ્ઞાન બાર દેવલોકે, નવ ઐવેયકે ત્રણ અને પાંચ અનુત્તર વિમાનમાં અજ્ઞાન નથી જોગ અગિયાર ચાર મનના, ચાર વચનના, ત્રણ કાયાના તે વૈક્રિય, વૈક્રિયનો મિશ્ર ને કાર્મણ કાયયોગ એમ અગિયાર ઊપયોગ બાર દેવલોક ને નવ ઐવેયકમાં ત્રણ જ્ઞાન, ત્રણ અજ્ઞાન, ત્રણ દર્શન પાંચ અનુત્તર વિમાનમાં છ ઊપયોગ, ત્રણ જ્ઞાન ત્રણ દર્શન તેમજ આહાર લે તો જ૦'ને ઉ૦ છ દિશિનો તથા બે પ્રકારે ઓજ ને રોમ તે પણ અચિત્ત ને શુભ ઉવવાય તે આવીને ઊપજે, પહેલા દેવલોકથી માંડીને આઠમાં દેવલોક સુધી બે દંડકના તે મનુષ્ય ને તિર્થંચના અને નવમેથી તે સર્વાર્થસિદ્ધ સુધી એક મનુષ્યનો આવે. પહેલે દેવલોકે સ્થિતિ જ૦ એક પદ્યની, ઉ૦ બે સાગરની, તેના પરિગ્રહિત દેવીની જ૦ એક પદ્યની, ઉ૦ સાત પદ્યની અને અપરિગ્રહિત દેવીની જ૦ એક પદ્યની,

૭૦ પચાસ પદ્યની બીજે દેવલોકે ૪૦ એક પદ્યની ઝાંઝેરી ૭૦ બે સાગર ઝાંઝેરી તેની પરિબ્રહ્મિત દેવીની ૪૦ એક પદ્યની ઝાંઝેરી ૭૦ નવ પદ્યની અને અપરિબ્રહ્મિત દેવીના ૪૦ એક પદ્યની ઝાંઝેરી, ૭૦ પચાવન પદ્યની. ત્રીજે દેવલોકે ૪૦ બે સાગરની ૭૦ સાત સા ત્યાં દેવી નથી પણ તેહાવી બાપ. ચોથે દેવલોકે ૪૦ બે સાં ઝાંઝેરી ૭૦ સાત સાં ઝાંઝેરી પાંચમે દેવલોકે ૪૦ સાત સાં ૭૦ ૬૫ સા. છઠ્ઠે દેવલોકે ૪૦ ૬૫ સાં, ૭૦ ચૌદ સાં સાતમે દેવલોકે ૪૦ ચૌદ સાગરની ૭૦ સત્તર સા. આઠમે દેવલોકે ૪૦ સત્તર સાં ૭૦ અઠાર સાં નવમે દેવલોકે ૪૦ બાર સાં, ૭૦ જોતખીશ સાં ૬૫મે દેવલોકે ૪૦ જોતખીશ સાં ૭૦ વીશ સાં અગીઆરમે દેવલોકે ૪૦ વીશ સા, ૭૦ જોતખીશ સાં બારમે દેવલોકે ૪૦ જોતખીશ સા, ૭૦ બાવીશ સાં પ્રથમ શ્રેવેયકે ૪૦ બાવીશ સા ૭૦ ત્રેવીશ સાં, બીજા શ્રેવેયકે ૪૦ ત્રેવીશ સાં ૭૦ ચોવીશ સાં ત્રીજા શ્રેવેયકે ૪૦ ચોવીશ સાગરોપમની ૭૦ પચીસ સાં ચોથી શ્રેવેયકે અષ્ટમ પચીશ સાં ૭૦ છવીશ સાગરો, પાંચમી શ્રેવેયકે ૪૦ છવીશ સાં ૭૦ સત્તાવીશ સાં, છઠ્ઠી શ્રેવેયકે ૪૦ સત્તાવીશ સાં ૭૦ અઠાવીશ સાં સાતમી શ્રેવેયકે ૪૦ અઠાવીશ સાં ૭૦ જોગણુત્રાશ સાં, આઠમી શ્રેવેયકે ૪૦ જોગણુત્રીશ સાં ૭૦ ત્રીશ સાં નવમી શ્રેવેયકે ૪૦ ત્રીશ સા ૭૦ જોતત્રીશ સાં આષ્ટ અનુત્તર વિમાનાશ ૪૦ જોતત્રીશ સાં ૭૦ તેત્રીશ સાં અને સર્વાધસિદ્ધમાં ૪૦ ને ૭૦ તેત્રીશ સાં સમોદ્ધિયા મરણ ને અસમોદ્ધિયા મરણ જો બે મરણ લાસે અવણ તે અવોને પહેલા બીજા દેવલોકના દેવતા પાંચ દહકમાં બાપ, તે પૂરે, પાણી, વનરૂપિત મનુષ્ય ને તિર્યક ત્રાજાથી તે આઠમા દેવલોકના દેવતા બે દહકમાં બાપ તે મનુષ્ય ને તિર્યક. નવમેથી માંડીને સર્વાધ સિદ્ધ સુધીના દેવતા એક દહકમાં બાપ તે મનુષ્યમાં બાપ. અષ્ટ તે પહેલેથી માંડીને આઠમા દેવલોકના દેવતા બે અતિમા બાપ અને નવમેથી માંડીને સર્વાધસિદ્ધ સુધીના એક મનુષ્યની અતિમાં બાપ આઠમ તે પહેલેથી માંડીને આઠમા દેવલોક સુધી બે અતિના આવે તે મનુષ્ય ને તિર્યકનો આવે અને નવમાથી માંડીને સર્વાધસિદ્ધ સુધી એક મનુષ્યનો આવે. પ્રાણ ૬૫ જોગ ત્રણ

ઈતિ શ્રી ચોવીશમા ભૈશ્વનિકનો દહક

સિદ્ધનો દ્વાર કહે છે.

સિદ્ધને શરીર નથી સિદ્ધની અરૂપી ધન આત્મ પ્રદેશની અવ-
 ઘેણા જાં એક હાથ ને આઠ અંગુલની, મધ્યમ ચાર હાથ ને સોળ
 આંગળની અને ઉં ત્રણસે ત્રેવીશ મનુષ્ય ને બત્રીશ આંગળનીં સિદ્ધને
 સંઘયણુ નથી. સિદ્ધને સંસ્થાન નથી સિદ્ધને ક્ષાય નથી. સિદ્ધને
 સજ્ઞા નથી. સિદ્ધને લેશ્યા નથી સિદ્ધને ઇન્દ્રિય નથી સિદ્ધને સમુદ્ધાત
 નથી સિદ્ધ સરી, અસંરી નથી સિદ્ધને વેદ નથી સિદ્ધને પર્યાય નથી.
 સિદ્ધને સમકિત દૃષ્ટિ છે સિદ્ધને એક કેવળ દર્શન છે, સિદ્ધને એક
 કેવળ જ્ઞાન છે, સિદ્ધને અજ્ઞાન નથી સિદ્ધને ભોગ નથી સિદ્ધને બે
 ઉપયોગ, તે કેવળજ્ઞાન ને કેવળદર્શન છે સિદ્ધને આહાર નથી ઉવવાય
 તે આવીને ઉપજે એક દંડકનો તે મનુષ્યનો સિદ્ધની સ્થિતિનો છેડા
 નથી સિદ્ધને મરણુ નથી સિદ્ધને ચવલુ નથી. ગઈ તે મરીને સિદ્ધને
 કોઈ ગનિમાં જલુ નથી આગઈ તે સિદ્ધમાં એક મનુષ્યનો આવે,
 સિદ્ધને પ્રાણુ નથી સિદ્ધને ભોગ નથી

ઈતિ લઘુદંડકના બોલ સમાપ્ત

અથ શ્રી ગતાગતના બોલ

- ૧ પહેલી નરકે આગત ૨૫ લેકની, તે ૧૫ કમભૂમિ, ૫ સ્ત્રી તિર્થંચ ને ૫ અસરી તિર્થંચ, એ પચીસના પર્વાપ્તાની ગત ૪૦ લેકની તે કમભૂમિ ને ૫ સ્ત્રી તિર્થંચ એ ૨૦ ના પર્વાપ્તા અને અપર્વાપ્તા એરહે ૪૦ ની.
- ૨ બીજી નરકે આગત ૨૦ લેકની તે ઉપર ૨૫ કલા તેમાંથી ૫ અસરી તિર્થંચના પર્વાપ્તા વચ્ચે, ગત ૪૦ લેકની પૂર્વવત્.
- ૩ ત્રીજી નરકે આગત ૧૬ લેકની તે ઉપર ૨૦ લેક કલા તેમાંથી સુખપરનો એક લેક વચ્ચે, ગત ૪૦ ની પૂર્વવત્.
- ૪ ચોથી નરકે આગત ૧૮ લેકની તે ઉપર ૧૬ કલા તેમાંથી એકરનો એક લેક વચ્ચે, ગત ૪૦ ની પૂર્વવત્.
- ૫ પાંચમી નરકે આગત ૧૭ લેકની તે ઉપર ૧૮ કલા તેમાંથી સ્વખપરનો એક લેક વચ્ચે, ગત ૪૦ ની પૂર્વવત્.
- ૬ છઠ્ઠી નરકે આગત ૧૬ લેકની તે ઉપર કલા તેમાંથી ઉપરનો એક લેક વચ્ચે, ગત ૪૦ ની પૂર્વવત્.
- ૭ સાતમી નરકે આગત ૧૬ લેકની તે ૧૫ કમભૂમિ ને ૧ મચ્છ જગચરના પર્વાપ્તાની શ્રી વર્ણ ગત ૧૦ લેકની ૫ સ્ત્રી તિર્થંચના પર્વાપ્તા અને અપર્વાપ્તાની.
- ૮ એકાદશ ભવના દેવતા (૧૦ ભવનપતિ ૧૫ પરમાત્મા ૧૬ વાસુદેવ અને ૧૦ જલકા) મા આગત ૧૧૧ લેકની તે ૧૦૧ ક્ષેત્રના સ્ત્રી મનુષ્ય, ૫ સ્ત્રી તિર્થંચ અને ૫ અસરી તિર્થંચ એ ૧૧૧ ના પર્વાપ્તાની. ગત ૪૬ ની તે ૧૫ કમભૂમિ, ૫ સ્ત્રી તિર્થંચ, ૩ પુષ્પી, પાણી અને વનસ્પતિ એ ૨૩ ના પર્વાપ્તા અને અપર્વાપ્તાની.
- ૯ બોધિષ્ઠી અને પહેલા દેવલોકમાં આગત ૫ લેકની તે ૧૫ કમભૂમિ ૫ સ્ત્રી તિર્થંચ અને ૩૦ અકમભૂમિ એ ૫ ના પર્વાપ્તાની, ગત ૪૬ ની પૂર્વવત્.

- ૧૦ બીજા દેવલોકમાં આગત ૪૦ લેહની તે ઉપર ૫૦ કદા તેમાંથી ૫ હેમવય અને ૫ હિરણ્યવય એ ૧૦ ના પર્યાપ્તા વજ્યા. ગત ૪૬ ની પૂર્વવત
- ૧૧ પહેલા કિલ્લિધીમાં આગત ૩૦ લેહની તે ઉપર ૪૦ કદા તેમાંથી ૫ હિરિવાસ અને ૫ રમ્યકવાસ એ ૧૦ લેહ વજ્યા ગત ૪૬ની પૂર્વવત
- ૧૨ ત્રીજા દેવલોકથી આઠમા દેવલોક સુધી (૬ દેવલોક, ૯ લોકાતિક અને ૨ કિલ્લિધી એ ૧૭) માં આગત ૨૦ લેહની તે ૧૫ કર્મ-ભૂમિ અને ૫ સંજી તિર્યચ એ ૨૦ ના પર્યાપ્તાની. ગત ૪૦ લેહની તે ૧૫ કર્મભૂમિ અને ૫ સંજી તિર્યચના પર્યાપ્તા અને અપર્યાપ્તાની
- ૧૩ નવમા દેવલોકથી સર્વાર્થસિદ્ધ સુધી (૪ દેવલોક ૬ ઐવેયક, ૫ અનુત્તર વિમાન એ ૧૮) માં આગત ૧૫ કર્મભૂમિના પર્યાપ્તાની ગત ૩૦ લેહની તે કર્મભૂમિના પ્રયાપ્તા તથા અપર્યાપ્તાની.
- ૧૪ પૃથ્વી, પાણી અને વનરપતિ એ ત્રણમાં આગત ૨૪૩ લેહની, ૧૦૧ સમૂર્જિત મનુષ્યના અપર્યાપ્તા, ૧૫ કર્મભૂમિના અપર્યાપ્તા અને પર્યાપ્તા એટલે ૧૩૧ અને ૪૮ લેહ તિર્યચના એવં ૧૭૬ ની લટની, x ૬૪ લેહ દેવતાના (૧૦ ભવનપતિ, ૧૫ પરમાધામી, ૧૬ વાણવ્યંતર, ૧૦ જલકા, ૧૦ જ્યોતિષી, ૨ દેવલોક અને ૧ કિલ્લિધી) પર્યાપ્તા કુલ ૨૪૩ થયા ગત ૧૭૬ની લટની
- ૧૫ તેઉ અને વાયુ એ બેમાં આગત ૧૭૬ ની લટની ગત ૪૮ લેહ તિર્યચની
- ૧૬ ત્રણ વિકલેદ્રિય (ભેદદ્રિય, તેષદ્રિય અને ચૌરેદ્રિય) માં આગત ૧૭૬ ની લટની, ગત પછુ ૧૭૬ ની લટની
- ૧૭ અસંજી તિર્યચમાં આગત ૧૭૬ની લટની ગત ૩૬૫ લેહની તે ૫૬ અતરદ્વીપા, ૫૧ જાતના દેવતા (ઉપર પ્રમાણે) ૧ પહેલી નરક એ ૧૦૮ ના પર્યાપ્તા અને અપર્યાપ્તા એટલે ૨૧૬ અને ૧૭૬ની લટ સર્વ મળીને ૩૯૫ લેહ થયા.

- ૧૮ સહી તિર્થંકર્યા આગત ૨૬૭ લેહની તે ૮૧ લેહ દેવતાના (૬૬ લેહમાંથી ઉપરના ૪ દેવલોક, ૬ ઐવેયક અને ૫ અનુત્તર વિમાન એ ૧૮ લેહ વચ્ચે જાણી રહ્યા તે) ૧૭૬ ની લ' અને ૭ નરકના પર્વામાં એમ ૨૬૭ ની, ગત પાપોની જુદી જુદી કહે છે. જળચરની પર ૭ લેહની તે ૫૬૩ માંથી નવમા દેવલોકમાં સર્વાર્થસિદ્ધ મુખીના અઢાસ બાતના દેવતા અપર્વાપ્તા અને પર્વાપ્તા એટલે ૨૬ લેહ વચ્ચે શેષ પર ૭ રહ્યા તે. ઉપરની જત પર ૩ લેહની તે પર ૭ માંથી છૂટી તથા સાતમી એ બે નરકના અપર્વાપ્તા અને પર્વાપ્તા એ ૪ લેહ વચ્ચે. સ્થળચરની જત પર ૧ની તે પર ૩ માંથી પાંચમી નરકના અપર્વાપ્તા અને પર્વાપ્તા એ બે લેહ વચ્ચે. ખેચરની જત ૫૧૬ ની તે પર ૧ માંથી માંથી નરકના અપર્વાપ્તા અને પર્વાપ્તા એ બે લેહ વચ્ચે. સુખચરની જત ૫૧૭ ની તે ૫૧૬ માંથી ત્રીજી નરકના અપર્વાપ્તા અને પર્વાપ્તા એ બે લેહ વચ્ચે
- ૧૯ સમુદ્ધિ મ મનુષ્યમાં આગત ૧૭૧ લેહની તે ૧૭૬ની લટમાંથી તેહ, વાઉના આઠ લેહ વચ્ચે શેષ ૧૭૧ રહ્યા તે, ગત ૧૭૬ ની લટની.
- ૨૦ સહી મનુષ્યમાં આગત ૨૭૬ લેહની તે ૧૭૬ની લટમાંથી તેહ, વાઉના આઠ લેહ વચ્ચે. શેષ ૧૭૧ તથા ૬૬ બાતના દેવતા અને ૬ નરકના પર્વાપ્તા સ્વ મળી ૨૭૬ લેહ થયા ગત ૫૬૩ લેહની.
- ૨૧ અકમ જૂમિયા આગત ૨ લેહની. ૧૫ કર્મજૂમિ અને ૫ સહી તિર્થંકર એમ ૨૦ની જત જુદી જુદી કહે છે. ૫ દેવગુરુ અને ૫ ઉત્તરગુરુની ૧૮ ૧૨૮ લેહની તે ૧૦ ભવનપતિ, ૧૫ પરમાધ્યામી ૧૬ વાલુચ્ચતર ૧ જ જાણ, ૧૦ જ્યોતિષી, ૨ દેવલોક પહેલુ બીજું અને ૧ કિરિયી, એ ૬૪ બાતના દેવતાના અપર્વાપ્તા અને પર્વાપ્તા એટલે ૧૨૮ ૫ હરિવાસ અને ૫ સ્થગ વાસની જત ૧૨૬ ની તે પૂર્વે ૧૨૮ રહ્યા, તેમાંથી પહેલા કિરિયીના અપર્વાપ્તા ને પર્વાપ્તા એ બે લેહ વચ્ચે. ૫ હેમવય અને ૫ હિરણ્યવયની જત ૧૨૪ લેહની તે પૂર્વે ૧૨૬ રહ્યા તેમાંથી લીલા દેવલોકના અપર્વાપ્તા ને પર્વાપ્તા એ બે લેહ વચ્ચે
- ૨૨ હપન અતરદીપમા આગત ૨૫ લેહની તે ૧૫ કર્મજૂમિ ૫ સહીતિર્થંકર અને ૫ અસહીતિર્થંકર એ ૨૫ ના પર્વાપ્તાની.

તે ૧૦ ભવનપતિ, ૧૫ પરમાધામી, ૧૬ વાણવ્યતર, ૧૦ જામકા એમ ૫૧ ના અપર્યાપ્તા અને પર્યાપ્તા એટલે ૧૦૨.

ઈતિ ચોવીશ હંડકનો ગતાગત સંપૂર્ણ

૨૩ તીર્થંકરદેવમા આગત ૩૮ ભેદની તે ૧૨ દેવલોક, ૬ લોકાંતિક, ૬ ઐવેયક, ૫ અનુત્તર, વિમાન અને ૩ પહેલી, બીજી, ત્રીજી નરક એમ ૩૮ ની ગત મોક્ષની

૨૪ ચક્રવર્તીમાં આગત ૮૨ ભેદની, તે ૬૬ જાતના દેવતામાંથી ૧૫ પરમાધામી અને ૩ કિલ્લિવધી એ ૧૮ વળ્યાં શેષ ૮૧ રહ્યા તે અને ૧ પહેલી નરક એમ ૮૨ ભેદની ગત ૭ નરકના અપર્યાપ્તા અને પર્યાપ્તાની

૨૫ બળદેવમા આગત ૮૩ ભેદની, તે પૂર્વે ૮૨ કહ્યા તે અને એક બીજી નરક એમ ૮૩ ભેદ ગત ૭૦ ભેદની, તે ૧૨ દેવલોક, ૬ લોકાંતિક ૬ ઐવેયક, ૫ અનુત્તર વિમાન એ ૩૫ ના અપર્યાપ્તા અને પર્યાપ્તાની.

૨૬ વાસુદેવમા આગત ૩૨ ભેદની તે ૧૨ દેવલોક, ૬ લોકાંતિક, ૬ ઐવેયક અને ૨ નરક પહેલી અને બીજી, એમ ૩૨ ની. ગત ૧૪ ભેદની તે ૭ નરકના અપર્યાપ્તા અને પર્યાપ્તાની

૨૭ કેવળીમાં આગત ૧૦૮ ભેદની તે ૬૬ જાતના દેવતામાંથી ૧૫ પરમાધામી, ૩ કિલ્લિવધી એ અઠાર વળ્યાં, શેષ ૮૧ રહ્યા તે ૧૫ કર્મભૂમિ ૫ સંજીતિર્યચ, ૪ નરક પહેલી અને પૃથ્વી, પાણી, વનસ્પતિ એ ૩ એમ સર્વ મળી ૧૦૮ ભેદ થયા તે. ગત મોક્ષની.

૨૮ સાધુમાં આગત ૨૭૫ ની તે ૧૭૬ ની લટમાંથી તેઉ-વાઉના ૮ વળ્યાં શેષ ૧૭૧, ૬૬ જાતના દેવતા અને ૫ નરક એમ ૨૭૫ ની ગત ૭૦ ભેદની તે ૧૨ દેવલોક, ૬ લોકાંતિક, ૬ ઐવેયક અને ૫ અનુત્તર વિમાન એ ૩૫ ના અપર્યાપ્તા અને પર્યાપ્તાની.

૨૯ શ્રાવકમાં આગત ૨૭૬ ભેદની તે પૂર્વે ૨૭૫ કહ્યા તે અને ૧ છઠ્ઠી નરક વધી ગત ૪૨ ભેદની, તે ૧૨ દેવલોક અને ૬ લોકાંતિક એ ૨૧ ના અપર્યાપ્તા અને પર્યાપ્તાની.

૩૦ સમદષ્ટિમા આગત ૩૬૩ ભેદની તે ૧૭૬ ની લટમાંથી ૧૫ કર્મભૂમિના પર્યાપ્તા તથા તેઉ વાઉના ૮ એ ૨૩ વળ્યાં શેષ ૧૫૬ તથા ૧૦૧

- ૧૮ સહી તિથ ચમા આગત ૨૬૭ લેહની તે ૮૧ લેહ દેવતાના (૬૬ લેહમાંથી ઉપરના ૪ દેવલોક, ૬ ત્રિવેધક અને ૫ અનુત્તર વિમાન એ ૧૮ લેહ વળ્યાં. બાકી શક્યા તે) ૧૭૬ ની લટ અને ૭ નરકના પર્વાસા એમ ૨૬૭ ની. ગત પાંચિની જુદી જુદી કહે છે જળચરની પર ૭ લેહની તે ૫૬૩ માંથી નવમા દેવલોકથી સર્વાર્થસિદ્ધ સુખીના અઢાર જાતના દેવતા અપર્વાપ્તા અને પર્વાપ્તા એટલે ૨૬ લેહ વળ્યાં શેષ પર ૭ શક્યા તે ઉપરની ગત પર ૩ લેહની તે પર ૭ માંથી છૂટી તથા સાતમી એ બે નરકના અપર્વા પ્તા અને પર્વાપ્તા એ ૪ લેહ વળ્યાં ક્ષયજ્વરની ગત પર ૧ની તે પર ૩ માંથી પાંચમી નરકના અપર્વાસા અને પર્વાસા એ બે લેહ વળ્યાં જેઝરની ગત ૫૧૬ ની તે પર ૧ માંથી શીશી નરકના અપર્વાસા અને પર્વાસા એ બે લેહ વળ્યાં કુજપરની ગત ૫૧૭ ની તે ૫૧૬ માંથી ત્રીજી નરકના અપર્વાપ્તા અને પર્વાસા એ બે લેહ વળ્યાં.
- ૧૯ સમ્પ્રિષ્ઠમ મનુષ્યમાં આગત ૧૭૧ લેહની તે ૧૭૬ની લટમાંથી તેઉં વાઉંના આઠ લેહ વળ્યાં શેષ ૧૭૧ શક્યા તે, ગત ૧૭૬ ની લટની.
- ૨૦ સહી મનુષ્યમાં આગત ૨૭૬ લેહની તે ૧૭૬ની લટમાંથી તેઉં વાઉંના આઠ લેહ વળ્યાં. શેષ ૧૭૧ તથા ૬૬ જાતના દેવતા અને ૬ નરકના પર્વાપ્તા સર્વ મળી ૨૭૬ લેહ થયા. ગત ૫૬૩ લેહની.
- ૨૧ અકમ ભૂમિમા આગત ૨ લેહની. ૧૫ કર્મભૂમિ અને ૫ સહી તિથિ એમ ૨૦ની ગત જુદી જુદી કહે છે. ૫ દેવકુટ અને ૫ ઉત્તરકુટની ગત ૧૨૮ લેહની તે ૧૦ ભવનપતિ, ૧૫ પરમા ધામી ૧૬ વાલુબ્યતર ૧૦ જ સદા, ૧૦ ન્યોતિપી, ૨ દેવલોક પહેલુ બીજુ અને ૧ કિશિવપી, એ ૬૪ જાતના દેવતાના અપર્વાપ્તા અને પર્વાપ્તા એટલે ૧૨૮ ૫ હરિવાસ અને ૫ રમ્યક વાસની ગત ૧૨૬ ની તે પૂર્વે ૧૨૮ કહ્યા તેમાંથી પહેલા કિશિવપીના અર્વાપ્તા ને પર્વાપ્તા એ બે લેહ વળ્યાં. ૫ હેમવથ અને ૫ હિરણ્યવથની ગત ૧૨૪ લેહની તે પૂર્વે ૧૨૬ કહ્યા તેમાંથી વીજા દેવલોકના અર્વાપ્તા ને પર્વાપ્તા એ બે લેહ વળ્યાં.
- ૨૨ હરપન અતશદ્વીપમા આગત ૨૫ લેહની તે ૧૫ કર્મભૂમિ ૫ સહીતિથિ અને ૫ અસહીતિથિ એ ૨૫ના પર્વાપ્તાની.

તે ૧૦ ભવનપતિ, ૧૫ પરમાધામી, ૧૬ વાણવ્યતર, ૧૦ જંભકા એમ ૫૧ ના અપર્યાપ્તા અને પર્યાપ્તા એટલે ૧૦૨.

ધૃતિ ચોવીશ દંડકનો ગતાગત સંપૂર્ણ.

૨૩ તીર્થ કરહેવમા આગત ૩૮ ભેદની તે ૧૨ દેવલોક, ૬ લોકાંતિક, ૬ ઐવેયક, ૫ અનુત્તર, વિમાન અને ૩ પહેલી, બીજી, ત્રીજી નરક એમ ૩૮ ની ગત મોક્ષની

૨૪ ચક્રવર્તીમા આગત ૮૨ ભેદની, તે ૬૬ જાતના દેવતામાથી ૧૫ પરમાધામી અને ૩ કિલ્લિવધી એ ૧૮ વળ્યાં શેષ ૮૧ રહ્યા તે અને ૧ પહેલી નરક એમ ૮૨ ભેદની ગત ૭ નરકના અપર્યાપ્તા અને પર્યાપ્તાની

૨૫ બળદેવમા આગત ૮૩ ભેદની, તે પૂર્વે ૮૨ કહ્યા તે અને એક બીજી નરક એમ ૮૩ ભેદ. ગત ૭૦ ભેદની, તે ૧૨ દેવલોક, ૬ લોકાંતિક ૬ ઐવેયક, ૫ અનુત્તર વિમાન એ ૩૫ ના અપર્યાપ્તા અને પર્યાપ્તાની

૨૬ વાસુદેવમા આગત ૩૨ ભેદની તે ૧૨ દેવલોક, ૬ લોકાંતિક, ૬ ઐવેયક અને ૨ નરક પહેલી અને બીજી, એમ ૩૨ ની. ગત ૧૪ ભેદની તે ૭ નરકના અપર્યાપ્તા અને પર્યાપ્તાની

૨૭ કેવળીમા આગત ૧૦૮ ભેદની તે ૬૬ જાતના દેવતામાથી ૧૫ પરમાધામી, ૩ કિલ્લિવધી એ અઢાર વળ્યાં, શેષ ૮૧ રહ્યા તે. ૧૫ કર્મભૂમિ ૫ સંજ્ઞીતિર્યાચ, ૪ નરક પહેલી અને પૃથ્વી, પાણી, વનસ્પતિ એ ૩ એમ સર્વ મળી ૧૦૮ ભેદ થયા તે. ગત મોક્ષની.

૨૮ સાધુમા આગત ૨૭૫ ની તે ૧૭૬ ની લટમાંથી તેઉ-વાઉના ૮ વળ્યાં શેષ ૧૭૧, ૬૬ જાતના દેવતા અને ૫ નરક એમ ૨૭૫ ની ગત ૭૦ ભેદની તે ૧૨ દેવલોક, ૬ લોકાંતિક, ૬ ઐવેયક અને ૫ અનુત્તર વિમાન એ ૩૫ ના અપર્યાપ્તા અને પર્યાપ્તાની

૨૯ શ્રાવકમા આગત ૨૭૬ ભેદની તે પૂર્વે ૨૭૫ કહ્યા તે અને ૧ છઠ્ઠી નરક વધી ગત ૪૨ ભેદની, તે ૧૨ દેવલોક અને ૬ લોકાંતિક એ ૨૧ ના અપર્યાપ્તા અને પર્યાપ્તાની

૩૦ સમદષ્ટિમા આગત ૩૬૩ ભેદની તે ૧૭૬ ની લટમાંથી ૧૫ કર્મભૂમિના પર્યાપ્તા તથા તેઉ વાઉના ૮ એ ૨૩ વળ્યાં શેષ ૧૫૬ તથા ૧૦૧

સહીમનુષ્ય, ૬૬ જાતના દેવતા અને ૭ નરકના પર્વાપ્તા એમ સર્વ મળી ૭૬૩ લોક થયા. ગત ૨૨૨ ની તે ૮૧ જાતના દેવતા, ૬૬ લોકમાંથી ૧૫ પરમાધામી અને ૩ કિસ્મિયી એ ૧૮ વર્ણો ને ૧૫ ઠમજીમિ, ૫ સહીતિયોજ, ૬ નૃક એમ ૧૦૭ ના અપર્વાપ્તા અને પર્વાપ્તા એટલે ૨૧૪ ત્રણ વિકલેદિયના અપર્વાપ્તા અને ૫ અસહીતિયોજના અપર્વાપ્તા એમ સર્વ મળી ૨૨૨ થયા તે ૧૫ પરમાધામી અને ૩ કિસ્મિયીના પર્વાપ્તા અને અપર્વાપ્તા એ ૭૬ લોક લેણવા ૨૫૮ લોકની ગત પણ દેવલોકો કહે છે

૭૧ મિથ્યાત્વીમાં આગત ૩૭૧ લોકની તે પૂર્વે ૩૬૩ કહ્યા તેમાં તેજ વાહના ૮ લોક વધ્યા. ગત ૫૫૩ લોકની તે ૫૬૩ માંથી ૫ અનુત્તર વિમાનના અપર્વાપ્તા અને પર્વાપ્તા એ ૧૦ લોક વર્ણો

૭૨ જીવેક અને પુરુષવેકમાં આગત ૩૭૧ લોકની મિથ્યાત્વીની પેઠે ગત પુરુષવેકની ૫૬૩ ની, જીવેકની, ૫૬૧ ની સાતમી નરકના બે લોક વર્ણો

૭૩ નપુસકવેકમાં આગત ૨૮૫ લોકની તે ૬૬ જાતના દેવતા, ૧૭૬ ની લોક અને નારકી એમ ૨૮૫ ની ગત ૫૬૩ લોકની

ઇતિ ગતાગતના બેઠા સંપૂર્ણ

અથ શ્રી કર્મ પ્રકૃતિના બોલ.

૧ પહેલું જ્ઞાનાવરણીય કર્મ તે આખના પાટા સમાન. ૨ બીજું દર્શનાવરણીય કર્મ તે રાજના પોળીઆ સમાન. ૩ ત્રીજું વેદનીય કર્મ તે મધ તથા અફીણુ ખરડયા ખડગ સમાન. ૪ ચોથું મોહનીય કર્મ તે મહિરાપાન સમાન, ૫ પાંચમું આયુષ્ય કર્મ તે હેડ સમાન ૬ છઠું નામ કર્મ તે ચિતારા સમાન ૭ સાતમું ગોત્ર કર્મ તે કુભારના ચાકડા સમાન ૮ આઠમું અતરાય કર્મ તે રાજના બંડારી સમાન ૧ જ્ઞાનાવરણીય કર્મે અનંત જ્ઞાન ગુણ ઢાકયો છે ૨ દર્શનાવરણીય કર્મે અનંત દર્શનગુણ ઢાકયો છે, ૩ વેદનીય કર્મે અનંત અવ્યાખ્યા આત્મિક સુખ રોક્યું છે ૪ મોહનીય કર્મે ક્ષાયક સમકિત ગુણ રોકયો છે ૫ આયુષ્ય કર્મે અક્ષય સ્થિતિ ગુણ રોકયો છે ૬ નામ કર્મે અમૂર્તિ ગુણ રોકયો છે ૭ ગોત્ર કર્મે અશુરુ લઘુ ગુણ રોકયો છે ૮ અતરાય કર્મે અનંત આત્મિક શક્તિ ગુણ રોકયો છે

૧ જ્ઞાનાવરણીય કર્મ ૬ પ્રકારે બાધે પહેલે બોલે નાણુપરિણીયાએ તે જ્ઞાનીના છુડા બોલે, બીજે બોલે નાણુનિન્હવણુયાએ તે જ્ઞાનીનો ઉપકાર બોલવે, ત્રીજે બોલે નાણુઆસાયણુએ તે જ્ઞાનીનો આશાતના કરે, ચોથે બોલે નાણુઅતરાએણુ તે જ્ઞાની અંતરાય પડાવે, પાંચમે બોલે નાણુપ-ઉસેણુ તે જ્ઞાની ઉપર દ્વેષ કરે, છઠે બોલે નાણુવિસંનાયણુએ તે જ્ઞાની સાથે ખોટા ઝગડા, વિખવાદ કરે, એ છ પ્રકારે બાધે, તે પાંચ તથા ૧૦ પ્રકારે ભોગવે, તે પાંચ કયા તે કહે છે ૧ મતિજ્ઞાનાવરણીય, ૨ શ્રુતજ્ઞાનાવરણીય, ૩ અવધિજ્ઞાનાવરણીય, ૪ મન પર્યવજ્ઞાનાવરણીય, ૫ કેવલજ્ઞાનાવરણીય એ ૫ જ્ઞાન પ્રગટ થવા દીએ નહિ તથા ૧૦ પ્રકારે ભોગવે તે કહે છે ૧ સોયાવરણે, ૨ સોયવિન્નાણુવરણે, નેત્તાવરણે ૪ નેત્તવિન્નાણુવરણે, ૫ દ્વાણુવરણે ૬ દ્વાણુવિન્નાણુવરણે ૭ રસાવરણે ૮ રસવિન્નાણુવરણે, ૯ ક્ષાસાવરણે, ૧૦ ક્ષાસવિન્નાણુવરણે એ ૧૦ પ્રકારે ભોગવે જ્ઞાનાવરણીય કર્મની સ્થિતિ, જ્ઞાન અતમુહૂર્તની ઉત્તમ ત્રીશ કોડકોડી સાગરોપમની અને અખાધા કાળ ત્રણ હજાર વર્ષનો

૨ બીજું દર્શનાવરણીય કર્મ ૬ પ્રકારે બાધે તે કહે છે. ૧ પહેલે બોલે દસણુપરિણીયાએ ૨ દસણુનિન્હવણુયાએ, ૩ દસણુઆસાયણુએ,

સસીમનુષ્ય, ૬૬ જાતના દેવતા અને ૭ નરકના પર્વાષ્ટા એમ સર્વ મળી ૩૬૩ લોક થયા. ગત ૨૨૨ ની તે ૮૧ જાતના દેવતા, ૬૬ લોકમાથી ૧૫ પરમાધામી અને ૩ કિલ્લિવધી એ ૧૮ વર્ણ્યા ને ૧૫ કમંભૂમિ, ૫ સસીતિથિયા, ૬ નૃક એમ ૧૦૭ ના અપર્વાષ્ટા અને પર્વાષ્ટા એટલે ૨૧૪ ત્રણ વિકલોદ્ધિયના અપર્વાષ્ટા અને ૫ અસસીતિથિયાના અપર્વાષ્ટા એમ સર્વ મળી ૨૨૨ થયા તે. ૧૫ પરમાધામી અને ૩ કિલ્લિવધીના પર્વાષ્ટા અને અપર્વાષ્ટા એ ૩૬ લોક લોગવર્તા ૨૫૮ લોકની ત્રણ પક્ષ કેલ્લોલે કહે છે

૩૧ મિથ્યાત્વીમાં આગત ૩૭૧ લોકની તે પૂર્વે ૩૬૩ કક્ષા તેમાં તેથી વાઠના ૮ લોક વધ્યા. ગત ૫૫૩ લોકની તે ૫૬૩ માંથી ૫ જનુ ૮૧ વિમાનના અપર્વાષ્ટા અને પર્વાષ્ટા એ ૧૦ લોક વર્ણ્યા

૩૨ સીવેક અને પુરુષવેકમાં આગત ૩૭૧ લોકની મિથ્યાત્વીની પેઠે ત્રણ પુરુષવેકની ૫૬૩ ની, સીવેકની, ૫૬૧ ની સાતમી નરકના જે લોક વર્ણ્યા.

૩૩ નપુસકવેકમાં આગત ૨૮૫ લોકની તે ૬૬ જાતના દેવતા, ૧૭૬ ની લોક અને નારકી એમ ૨૮૫ ની ગત ૫૬૩ લોકની

ઇતિ જ્ઞાતવતના જોલ સપૂજ

ઘાત સમકિતની કરે ૧ અપ્રત્યાખ્યાની ક્રોધ તે તળાવના ખોટ (સુકેલ ભાગમાં તડ) સમાન, ૨ અપ્રત્યાખ્યાની માન તે કાઠકાના સ્તંભ સમાન, ૩ અપ્રત્યાખ્યાની માયા તે ઘેટાના ચૂંગ સમાન, ૪ અપ્રત્યાખ્યાની લોભ તે નગરની ખારના કર્મ સમાન. એ ચારે ગતિ તિર્યચની કરે, સ્થિતિ વરસ એકની કરે, ઘાત દેશવ્રતની કરે ૮ ૧ પચ્ચક્ષુખાણુવરણીય ક્રોધ તે વેળુની લીંટી સમાન, ૨ પચ્ચક્ષુખાણુવરણીય માન તે લાકડાના સ્તંભ સમાન, ૩ પચ્ચક્ષુખાણુવરણીય માયા તે ગોમૂત્રિકા સમાન, ૪ પચ્ચક્ષુખાણુવરણીય લોભ તે ગાડાના ખંજન સમાન એ ચારે ગતિ મનુષ્યની કરે, સ્થિતિ ચાર માસની કરે, ઘાત સર્વ વ્રતની કરે. ૧૨. ૧ સજ્વલનો ક્રોધ તે પાણીની લીટી સમાન, ૨ સજ્વલનુ માન તે નેતરના સ્તંભ સમાન, ૩ સજ્વલની માયા તે વાંસની છોઈ સમાન, ૪ સજ્વલનો લોભ તે પતંગ તથા હરિદ્રાના રંગ સમાન, એ ચારે ગતિ દેવતાની કરે, સ્થિતિ પદ્મ દિનની કરે, ઘાત કેવળજ્ઞાનની કરે ૧૬ એ સોળ કષાય હવે ૬ નોકષાય કહે છે ૧૭ હાસ્ય ૧૮ રતિ. ૧૯ અરતિ. ૨૦ ભય. ૨૧ શોક ૨૨ દુર્ગંધા. ૨૩ આંવેદ ૨૪ પુરુષવેદ ૨૫ નપુસકવેદ, એ ચારિત્ર મોહનીયની, ૨૫ પ્રકૃતિ. હવે દંસણુ મોહનીયની ૩ પ્રકૃતિ કહે છે, ૧ સમકિત મોહનીય, ૨ મિથ્યાત્વ મોહનીય, ૩ સમામિથ્યાત્વ મોહનીય, એવ સર્વ મળી ૨૮ પ્રકૃતિ તેની સ્થિતિ જઘ. અતર્મુહૂર્તની ઉત. મિથ્યાત્વ આશ્રી ૭૦ કોકોકોડી સાગરોપમની, અબાધા કાલ ૭ હજાર વર્ષનો.

૫ પાંચમું આયુષ્ય કર્મ સોળ પ્રકારે બાંધે, તેમાં નારકીનું આયુષ્ય ૪ પ્રકારે બાંધે, તે ૧ મહાઆરભિયાએ, મહાપરિગ્ગાહિયાએ, ૩ કુણ્મિ + આહારેણુ, ૪ પશ્ચિદિયવહેણુ તિર્યચનુ આયુષ ૪ પ્રકારે બાંધે, ૧ માઈલયાએ, ૨ નિયડિલયાએ, ૩ અલિયવયણુ, ૪ કુડતોલે કુડમાણુ મનુષ્યનુ આયુષ ૪ પ્રકારે બાંધે, ૧ પગમ્ભદિયાએ, ૨ પગ-ધવિણયાએ, ૩ સાણુ કોસયાએ, ૪ અમચ્છરિયાએ, દેવતાનુ આયુષ ૪ પ્રકારે બાંધે, ૧ સરાગસજ્મેણુ, ૨ સજ્માસજ્મેણુ, ૩ બાલતવોક-મેણુ, ૪ અકામનિર્જરાએ, એ સોળ પ્રકારે બાંધે, તે ૪ પ્રકારે લોગવે, નારકી અને દેવતાનુ આયુષ જઘ ૧૦ હજાર વર્ષને અતર્મુહૂર્ત અધિકનુ ઉત ૦ ૩૩ સાગર તે પૂર્વકોડિનો ત્રીજો ભાગ અધિક

૪ ઠસલુઅતણ્ણેલુ, ૫ ઠસલુપઉસેલુ, ૬ ઠસલુવિસવાયલુએવેલુ
એ ૭ પ્રકારે બાધે, તે ૬ પ્રકારે લોગવે તે કહે છે ૧ અહુદ્ધર્શનાવર
ણીય, ૨ અચક્ષુદ્ધર્શનાવરણીય ૩ અવધિદ્ધર્શનાવરણીય, ૪ કેવળ-
દર્શનાવરણીય, ૫ નિક્કા, ૬ નિક્કાનિક્કા, ૭ પ્રચલા, ૮ પ્રચલાપ્રચલા
૬ થીલુદ્ધિનિક્કા ૬ પ્રકારે લોગવે. દર્શનાવરણીય ઠર્મની સ્થિતિ જ્ઞાન
અતસુદ્ધતની ઉત્ત ૩૦ કોઠાકોટી સાગરોપમની અને અભાધા કળ
ત્રણ હબ્દર વર્ષનો.

૩ ત્રીણ વેદનીય ઠર્મ તેના બે લેદ ૧ સાતા વેદનીય, ૨
અસાતા વેદનીય તેમા સાતા વેદનીય કથા પ્રકારે બાધે તે કહે છે ૧
પાણલુકપથાએ ૨ ભુચાલુકપથાએ ૩ લવાલુકપથાએ ૪ સત્તાલુ
કપથાએ, ૫ બહુલુ પાણલુ ભુચાલુ લવાલુ સત્તાલુ અનુપલુયાએ,
૬ અસોયલુયાએ, ૭ અપુરુષલુયાએ ૮ અટિપલુયાએ ૬ અપીટલુયાએ
૧૦ અપરિયાવલુયાએ, એ ૧૦ પ્રકારે બાધે, તે આઠ પ્રકારે લોગવે. ૧
મલુણાસર્થ, ૨ મલુણાર્થવા, ૩ મલુણાગર્થ, ૪ મલુણારસા ૫ મલુણા
કાસ, ૬ મલુસુકયા, ૭ વચસુકયા ૮ કાવસુકયા એ ૮ તેની સ્થિતિ
જ્ઞાન ૧ સમયની ઉત્ત ૧૫ કોઠાકોટી સાગરોપમની, અભાધાકળ દોઢ
હબ્દર વર્ષનો આસાતાવેદનીય ૧૨ પ્રકારે બાધે તે કહે છે ૧ પરદુખ
લુયાએ, ૨ પરસોયલુયાએ ૩ પરસુરલુયાએ, ૪ પરપિપલુયાએ ૫
પરપિટલુયાએ ૬ પરપરિયાવલુયાએ ૭ અહુલુ પાણલુ ભુચાલુ લવાલુ
સત્તાલુ કુખલુયાએ ૮ સોયલુયાએ, ૬ ધુરલુયાએ ૧૦ િપલુયાએ,
૧૧ પિટલુયાએ ૧૨ પરિયાવલુયાએ, એ ૧૨ પ્રકારે બાધે તે આઠ
પ્રકારે લોગવે. ૧ અમલુણાસર્થ, ૨ અમલુણાર્થવા, ૩ અમલુણાગર્થ,
૪ અમલુણારસા ૫ અમલુણાકાસ, ૬ મલુદુકયા ૭ વચદુકયા, કાવ
દુકયા તેની સ્થિતિ જ્ઞા એક સાગરના સાત જાગ કરીએ એવા ૩
જાગ એક પદ્મને અસખ્યાતમે જાગ ઉપ્પાની, ઉત્ત ૩૦ ત્રીણ કોઠાકોટી
સાગરોપમની એનો અભાધા કળ ત્રણ હબ્દર વર્ષનો.

૪ ચોથુ મોહનીય ઠર્મ ૭ પ્રકારે બાધે. ૧ તિવ્વલોહે ૨ તિવ્વ
માલે, ૩ તિ વમાયાએ, ૪ તિવ્વલોહે, ૫ તિ વકસલુમેહલુએ, ૬
તિવ્વમસ્તિમોહલુએ એ પ્રકારે બાધે તે ૨૮ પ્રકારે લોગવે. ૧
અનતાનુમ્મી મેધ તે પર્વતની રાધ (શ્વ) સમાન, ૨ અનતાનુમ્મી
માન તે પથ્થરના સ્તંભ સમાન, ૩ અનતાનુમ્મી માધા તે પાસની
બાંક સમાન ૪ અનતાનુમ્મી લોભ તે કિરમજના રંગ
સમાન એ ચારે ગતિ નરકની કરે, સ્થિતિ બાવજીવની કરે,

૫૮ ચોપડયો ફરસ, ૫૯ લૂખો ફરસ, ૬૦ નરકાનુપૂર્વી, ૬૧ તિયંચાનુ-
પૂર્વી, ૬૨ મનુષ્યાનુપૂર્વી, ૬૩ દેવતાનુપૂર્વી, ૬૪ શુભવિહાયગતિ, ૬૫
અશુભવિહાયગતિ, એ ૬૫ પિંડપ્રકૃતિ થઈ, ૬૬ પરાધાતનામ ૬૭
ઉસ્વાસનામ, ૬૮ અશુરલઘુનામ, ૬૯ આતાપનામ, ૭૦ ઉદ્યોતનામ,
૭૧ ઉપધાતનામ, ૭૨ તીર્થંકરનામ, ૭૩ નિર્માણનામ, ૭૪ વ્રસનામ,
૭૫ ખાદરનામ, ૭૬ પ્રત્યેકનામ, ૭૭ પર્યાપ્તનામ, ૭૮ સ્થિરનામ,
૭૯ શુભનામ, ૮૦ સૌભાગ્યનામ, ૮૧ સુસ્વરનામ, ૮૨ આદ્યેયનામ,
૮૩ જ્યોત્ષીર્તિનામ, ૮૪ સ્થાવરનામ, ૮૫ સૂક્ષ્મનામ, ૮૬ સાધારણ-
નામ, ૮૭ અપર્યાપ્તનામ, ૮૮ અસ્થિરનામ, ૮૯ અશુભનામ, ૯૦
દુર્ભાગ્યનામ, ૯૧ દુસ્વરનામ, ૯૨ અનાદ્યેયનામ, ૯૩ અજ્યોત્ષીર્તિનામ,
એ ૯૩ પ્રકૃતિ થઈ તેમાં ૧૦ બધનની અધિક ભેળવતા ૧૦૩ પ્રકૃતિ
પણુ અથવાળા કહે છે, અથવા નામકર્મની ૪૨ પણુ ખરી. ૧ ગતિ,
૨ જાતિ, ૩ શરીર, ૪ અગોપાગ, ૫ બધન, ૬ સંધાતન, ૭ વર્ણુ,
૮ ગધ, ૯ રસ, ૧૦ ફરસ, ૧૧ સધયણુ, ૧૨ સંઠાણુ, ૧૩ અનુપૂર્વી,
૧૪ વિહાયગતિ, એ ૧૪ અને પ્રત્યેક પ્રકૃતિ ૮ ત્રશનો દશકો ૧૦
સ્થાવરનો દશકો ૧૦, એવ ૪૨ થઈ તથા વિસ્તારે ચૌદની ૬૫ તથા
પ્રત્યેક પ્રકૃતિ ૮, ત્રશનો દશકો ૧૦ સ્થાવરનો દશકો ૧૦, એવ
વિસ્તારે ૬૦ પ્રકૃતિ થઈ, નામકર્મની સ્થિતિ જઘન્ય આઠ મુહૂર્તની
ઉત્તમ વીશ કોડાકોડી સાગરોપમની, અખાધા કાળ ૨ હજાર વરસનો

૭ હવે ગોત્રકર્મના ૨ ભેદ ૧ ઊંચ ગોત્ર, ૨ નીચ ગોત્ર, તેમા
ઊંચગોત્ર ૮ પ્રકારે બાધે, ૧ જાઈઅમદેણુ, ૨ કુલઅમદેણુ, ૩ બળ
અમદેણુ, ૪ રૂવઅમદેણુ, ૫ તપઅમદેણુ, ૬ સુયઅમદેણુ, ૭ લાભ-
અમદેણુ, ૮ ઇસ્સરિયઅમદેણુ, એ આઠ મહ અણુકરવે કરી ઊંચગોત્ર
બાધે તે આઠ પ્રકારે ભોગવે ૧ જાઈ વીસીઠીઆ, ૨ કુલવીસીઠીઆ, ૩
બળવીસીઠીઆ, ૪ રૂવવીસીઠીઆ, ૫ તપવીસીઠીઆ, ૬ સુયવીસીઠીઆ,
૭ લાભવીસીઠીઆ, ૮ ઇસ્સરિયવીસીઠીઆ, એ આઠ પ્રકારે ભોગવે ૧ હવે
નીચગોત્ર ૮ પ્રકારે બાધે તે ૧ જાઈમએણુ, ૨ કુલમએણુ, જાવ
ઇસ્સરિયમએણુ, એ વગેરે ઉપર કહ્યા તે ૮ મહ કરી નીચગોત્ર બાધે,
તે આઠ પ્રકારે ભોગવે જાઈવીસીઠીઆથી જાવ ઇસ્સરિયવીસીઠીઆ સુધી
ઉપર કહ્યા તે ગોત્રકર્મની સ્થિતિ જઘન ૮ મુહૂર્તની ઉત્તમ વીશ કોડા-
કોડી સાગરોપમની, અખાધા કાળ એ હજાર વર્ષનો

૮ આઠમુ અતરાયકર્મ, પાચ પ્રકારે બાધે ૧ દાનાતરાય, ૨ લાભા-
તરાય, ૩ ભોગાતરાય, ૪ ઉવભોગાતરાય, ૫ વીર્યાતરાય, એ પાચ અતરાય

મનુષ્ય અને તિર્યચ્ચનુ આયુષ્ય જથ્થાં અત્યુક્તં ઉત્તરં ૩ પથ્ય ને
પૂર્વજાનૌ ત્રીજો ભાગ અધિક.

૬ છકુ નામ કર્મ તેના જે લોક ૧ શુભનામ ૨ અશુભનામ
શુભનામ કર્મ ૪ પ્રકારે બાધે, ૧ કાયુજુયાએ, ૨ કાસુજુયાએ ૩
ભાગુયાએ, ૪ અવિસવાયજુએજેણ તે ૧૪ પ્રકારે ભોગવે, ૧ ઇકુસજ
૫ ઇકુસજ ૩ ઇકુસજ ૪ ઇકુસજ ૫ ઇકુસજ ૬ ઇકુસજ ૭
ઇકુસજ ૮ ઇકુસજ ૯ ઇકુસજ ૧૦ ઇકુસજ કર્મભલવિરિય
પુરિસાધાર પરકરમે, ૧૧ ઇકુસજ, ૧૨ કતસજ ૧૩ વિજસજ,
૧૪ મલુસજ. એ ૧૪ પ્રકારે ભોગવે. અશુભનામ કર્મ ૪ પ્રકારે
બાધે, ૧ કાયજુયાએ ૨ કાસુજુયાએ, ૩ ભાગુજુયાએ ૪
વિસવાયજુએજેણ તે ૧૪ પ્રકારે ભોગવે ૧ અવિસજ ૨ અવિસ
૩ અવિસ ૪ અવિસ ૫ અવિસ ૬ અવિસ ૭ અવિસ ૮ અવિસ ૯ અવિસ
૧૦ અવિસ ઉકાલુ કર્મભલ વીરિયપુરિસાધાર પરકરમે, ૧૧ કિલસજ ૧૨ કિલસજ,
૧૩ અવિસજ, ૧૪ અકતસજ, એ ૧૪ પ્રકારે ભોગવે, ૫ નામ
કર્મની કૃત પ્રકૃતિ કહે છે ૧ નરકગતિ, ૨ તિર્યચગતિ ૩ મનુષ્યગતિ,
૪ દેવગતિ, ૫ એકેદ્રિય ભતિ, ૬ બેદ્રિય ભતિ, ૭ તેદ્રિય ભતિ,
૮ ચૌદ્રિય ભતિ ૯ પચૌદ્રિય ભતિ, ૧ ઉદરિકચરીર ૧૧ વૈકિય
ચરીર ૧૨ આહારક ચરીર, ૧૩ તેજસ ચરીર, ૧૪ કામજુ ચરીર
૧૫ ઉદારિક અજોપાંગ, ૧૬ વૈકિયઅજોપાંગ, ૧૭ આહારકઅજોપાંગ,
૧૮ ઉદારિકઅજોપાંગ ૧૯ વૈકિયઅજોપાંગ, ૨૦ આહારકઅજોપાંગ, ૨૧ તેજસ
અજોપાંગ, ૨૨ કામજુઅજોપાંગ ૨૩ ઉદારિકઅજોપાંગ, ૨૪ વૈકિયઅજોપાંગ,
૨૫ આહારક અજોપાંગ ૨૬ તેજસ અજોપાંગ ૨૭ કામજુઅજોપાંગ,
૨૮ વૈકિયઅજોપાંગ ૨૯ અજોપાંગ ૩૦ અજોપાંગ ૩૧ અજોપાંગ ૩૨ અજોપાંગ ૩૩ અજોપાંગ ૩૪ અજોપાંગ ૩૫ અજોપાંગ ૩૬ અજોપાંગ ૩૭ અજોપાંગ ૩૮ અજોપાંગ ૩૯ અજોપાંગ ૪૦ અજોપાંગ ૪૧ અજોપાંગ ૪૨ અજોપાંગ ૪૩ અજોપાંગ ૪૪ અજોપાંગ ૪૫ અજોપાંગ ૪૬ અજોપાંગ ૪૭ અજોપાંગ ૪૮ અજોપાંગ ૪૯ અજોપાંગ ૫૦ અજોપાંગ ૫૧ અજોપાંગ ૫૨ અજોપાંગ ૫૩ અજોપાંગ ૫૪ અજોપાંગ ૫૫ અજોપાંગ ૫૬ અજોપાંગ ૫૭ અજોપાંગ ૫૮ અજોપાંગ ૫૯ અજોપાંગ ૬૦ અજોપાંગ ૬૧ અજોપાંગ ૬૨ અજોપાંગ ૬૩ અજોપાંગ ૬૪ અજોપાંગ ૬૫ અજોપાંગ ૬૬ અજોપાંગ ૬૭ અજોપાંગ ૬૮ અજોપાંગ ૬૯ અજોપાંગ ૭૦ અજોપાંગ ૭૧ અજોપાંગ ૭૨ અજોપાંગ ૭૩ અજોપાંગ ૭૪ અજોપાંગ ૭૫ અજોપાંગ ૭૬ અજોપાંગ ૭૭ અજોપાંગ ૭૮ અજોપાંગ ૭૯ અજોપાંગ ૮૦ અજોપાંગ ૮૧ અજોપાંગ ૮૨ અજોપાંગ ૮૩ અજોપાંગ ૮૪ અજોપાંગ ૮૫ અજોપાંગ ૮૬ અજોપાંગ ૮૭ અજોપાંગ ૮૮ અજોપાંગ ૮૯ અજોપાંગ ૯૦ અજોપાંગ ૯૧ અજોપાંગ ૯૨ અજોપાંગ ૯૩ અજોપાંગ ૯૪ અજોપાંગ ૯૫ અજોપાંગ ૯૬ અજોપાંગ ૯૭ અજોપાંગ ૯૮ અજોપાંગ ૯૯ અજોપાંગ ૧૦૦ અજોપાંગ

૫૮ ચોપડયો ફરસ, ૫૯ લૂખો ફરસ, ૬૦ નરકાનુપૂર્વી, ૬૧ તિર્યાચાનુ-
પૂર્વી, ૬૨ મનુષ્યાનુપૂર્વી, ૬૩ દેવતાનુપૂર્વી, ૬૪ શુભવિહાયગતિ, ૬૫
અશુભવિહાયગતિ, એ ૬૫ પિંડપ્રકૃતિ થઈ, ૬૬ પરાધાતનામ ૬૭
ઉરવાસનામ, ૬૮ અશુરલઘુનામ, ૬૯ આતાપનામ, ૭૦ ઉઘોતનામ,
૭૧ ઉપધાતનામ, ૭૨ તીર્થંકરનામ, ૭૩ નિર્માણનામ, ૭૪ વ્રસનામ,
૭૫ બાહરનામ, ૭૬ પ્રત્યેકનામ, ૭૭ પર્યાપ્તનામ, ૭૮ સ્થિરનામ,
૭૯ શુભનામ, ૮૦ સૌભાગ્યનામ, ૮૧ સુસ્વરનામ, ૮૨ આદેયનામ,
૮૩ જ્યોત્ષીર્તિનામ, ૮૪ સ્થાવરનામ, ૮૫ સૂક્ષ્મનામ, ૮૬ સાધારણ-
નામ, ૮૭ અપર્યાપ્તનામ, ૮૮ અસ્થિરનામ, ૮૯ અશુભનામ, ૯૦
દુર્ભાગ્યનામ, ૯૧ દુસ્વરનામ, ૯૨ અનાદેયનામ, ૯૩ અજ્યોત્ષીર્તિનામ,
એ ૯૩ પ્રકૃતિ થઈ તેમા ૧૦ બંધનની અધિક ભેગવતા ૧૦૩ પ્રકૃતિ
પણુ અથવાળા કહે છે, અથવા નામકર્મની ૪૨ પણુ ખરી. ૧ ગતિ,
૨ જાતિ, ૩ શરીર, ૪ અગોપાંગ, ૫ બંધન, ૬ સંધાતન, ૭ વર્ણુ,
૮ ગંધ, ૯ રસ, ૧૦ ફરસ, ૧૧ સઘયણુ, ૧૨ સંઠાણુ, ૧૩ અનુપૂર્વી,
૧૪ વિહાયગતિ, એ ૧૪ અને પ્રત્યેક પ્રકૃતિ ૮ ત્રશનો દશકો ૧૦
સ્થાવરનો દશકો ૧૦, એવ ૪૨ થઈ તથા વિસ્તારે ચૌદની ૬૫ તથા
પ્રત્યેક પ્રકૃતિ ૮, ત્રશનો દશકો ૧૦ સ્થાવરનો દશકો ૧૦, એવ
વિસ્તારે ૬૦ પ્રકૃતિ થઈ, નામકર્મની સ્થિતિ જઘન્ય આઠ મુહૂર્તની
ઉત્તમ વીશ કોડાકોડી સાગરોપમની, અબાધા કાળ ૨ હજાર વરસનો

૭ હવે ગોત્રકર્મના ૨ ભેદ ૧ ઊંચ ગોત્ર, ૨ નીચ ગોત્ર, તેમા
ઊંચગોત્ર ૮ પ્રકારે બાંધે, ૧ જાઈઅમદેણુ, ૨ કુલઅમદેણુ, ૩ બળ-
અમદેણુ, ૪ રૂવઅમદેણુ, ૫ તપઅમદેણુ, ૬ સુયઅમદેણુ, ૭ લાભ-
અમદેણુ, ૮ ઇસ્સરિયઅમદેણુ, એ આઠ મદ અણુકરવે કરી ઊંચગોત્ર
બાંધે તે આઠ પ્રકારે ભોગવે ૧ જાઈ વીસીઠીઆ, ૨ કુલવીસીઠીઆ, ૩
બળવીસીઠીઆ, ૪ રૂવવીસીઠીઆ, ૫ તપવીસીઠીઆ, ૬ સુયવીસીઠીઆ,
૭ લાભવીસીઠીઆ, ૮ ઇસ્સરિયવીસીઠીઆ, એ આઠ પ્રકારે ભોગવે ૧ હવે
નીચગોત્ર ૮ પ્રકારે બાંધે તે ૧ જાઈઅમદેણુ, ૨ કુલઅમદેણુ, જાવ
ઇસ્સરિયઅમદેણુ, એ વગેરે ઉપર કહ્યા તે ૮ મદ કરી નીચગોત્ર બાંધે,
તે આઠ પ્રકારે ભોગવે જાઈવીસીઠીઆથી જાવ ઇસ્સરિયવીસીઠીઆ સુધી
ઉપર કહ્યા તે ગોત્રકર્મની સ્થિતિ જઘન ૮ મુહૂર્તની ઉત્તમ વીશ કોડા-
કોડી સાગરોપમની, અબાધા કાળ બે હજાર વર્ષનો

૮ આઠમું અંતરાયકર્મ, પાચ પ્રકારે બાંધે ૧ દાનાતરાય, ૨ લાભા-
તરાય, ૩ ભોગાતરાય, ૪ ઉવભોગાતરાય, ૫ વીર્યાતરાય, એ પાચ અતરાય

પાઠવે કરી અતરાયકર્મ બાધે તે પાંચ પ્રકારે સોગવે. ૧ દાનાંતરાય ૨ દાર્ભાંતરાય ૩ સોગાંતરાય, ૪ ઉવસોગાંતરાય, ૫ વીર્ધાંતરાય, જે પાંચ પામે નહિ. એ અતરાયકર્મ ની સ્થિતિ અન્ય અતર્કુર્તની ઉત્તર ત્રીશ કેશકેશી સાગરાપમની, અબાધા કાળ ૩ હબર વર્ષનો.

આઠ કર્મ બાંધ્યાલી ૮૫ પ્રકૃતિ ૬ જ્ઞાનાવસ્થીયની ૬ દર્શનાવસ્થીયની ૨૨ વેદનીયની ૬ મોહનીયની ૧૬ આયુષની ૮ નામની, ૧૬ ઓત્રની ૫ અતરાયની, એવ સર્વ મળી ૮૫ પ્રકૃતિ બાંધ્યાલી અણવી અને સોગવ્યાની ૬૩ પ્રકૃતિ. તે ૧૦ જ્ઞાનાવસ્થીયની ૬ દર્શનાવસ્થીયની, ૧૬ વેદનીયની, ૫ મોહનીયની તે ૧ સમ્મત્તવેયણિએ, ૧ મિછત્તવેયણિએ ૩ સમ્મામિછત્તવેયણિએ, ૪ કસાયવેયણિએ, ૫ નોકસાયવેયણિએ, એ ૫, આયુષની ૪ નામની ૨૮, ઓત્રની ૧૬ અતરાયની ૫, એ સર્વ મળી ૬૩ પ્રકૃતિ સોગવ્યાની અણવી અથવા ૧૪૮ પ્રકારે પણ સોગવે જ્ઞાનાવસ્થીયની ૫ દર્શનાવસ્થીયની ૬, વેદનીયની ૨ મોહનીયની ૨૮, આયુષની ૪ નામકર્મની ૬૩ ઓત્રકર્મની ૨ અતરાયની ૫, એવ સર્વ મળીને ૧૪૮ પ્રકૃતિ અણવી. તથા બંધન નામ કર્મની ૧૦ પ્રકૃતિ અધાતરે ઠહી છે તે મેળવતા ૧૫૮ પ્રકૃતિ પણ થાય અથવા મૂળ પ્રકૃતિ ૮ તેની ઉત્તર પ્રકૃતિ ૩૧ જ્ઞાનાવસ્થીયની ૫ દર્શનાવસ્થીયની ૬ વેદનીયની ૨ મોહનીયની ૨ આયુષની ૪ નામની ૨ ઓત્રની ૨, અતરાયની ૫, એવ ૩૧ પ્રકૃતિ થાય તેને વિસ્તાર ૧૪૮ કર્મ પ્રકૃતિ અણવી. એ બોલ સિદ્ધાવ પ્રમાણે છે.

કૃતિ કર્મપ્રકૃતિના બોલ સમાપ્ત.

અથ શ્રી ગુણુસ્થાનદ્વાર.

[અનુષ્ટુપવૃત્ત]

નામ ૧ લઘ્વણગુણ ૨ ઠિઙ્ ૩ ।

કિરિઆ ૪ સત્તા ૫ વંધ ૬ વેદેય ૭ ॥

ઉદય ૮ ઉદિરણા ૯ ચૈવ ॥

નિજ્જરા ૧૦ માવ ૧૧ કારણા ૧૨ ॥૧॥

પરિષહ ૧૩ મગ્ગ ૧૪ આયાય ૧૫ ।

જીવાય મેદે ૧૬ જોગ ૧૭ ઉત્તિઓગ ૧૮ ॥

લેસ્સા ૧૯ ચરણ ૨૦ સમ્મત્તમ્ ૨૧ ।

અપ્પાવહુચ્ચ ૨૨ ગુણઠાણેહિ ॥ ૨ ॥

એ બે ગાથામાં ૨૨ દ્વાર કહ્યા

પહેલો નામદ્વાર કહે છે.

પહેલું મિથ્યાત્વ ગુણુઠાણુ, ખીણું સાસ્વાદાન ગું, ત્રીણું સમા-
મિચ્છત ગું, ચોથું અવિરતિ સમ્યક્ત્વદષ્ટિ ગું, પાંચમું દેશવિરતિ
ગું છઠ્ઠું પ્રમત્તસજ્જતિ ગું સાતમું અપ્રમત્તસજ્જતિ ગું, આઠમું
નિયત્તિમાદર ગું, નવમું અનિયત્તિમાદર ગું દશમું સૂક્ષ્મસપરાય ગું
અગીઆરમું ઉપશાત્તમોહ ગું બારમું ક્ષીણમોહ ગું, તેરમું સન્નેગી
કેવળી ગું ચૌદમું અન્નેગી કેવળી ગુણુઠાણુ

ખીણે લક્ષણુ ગુણુદ્વાર કહે છે.

પહેલા મિથ્યાત્વ ગુણુઠાણુના લક્ષણુ કહે છે શ્રી વીતરાગની
વાણીથી ઓછું, અધિક વિપરીત, સરદહે, પડપે, ફરસે, તેહને મિથ્યાત્વ
કહીએ. ઓછી પડપણા તે કોને કહીએ, જેમ કોઈ કહે જે જીવ
અંગુઠા માત્ર છે, તડલ માત્ર છે, શામા માત્ર છે, દીપક માત્ર છે
તેહને ઓછી પડપણા કહીએ ખીણ અધિક પડપણા તે કોને કહીએ ?
એક જીવ સર્વ લોક બ્રહ્માંડ માત્રમા વ્યાપી રહ્યો છે તેહને અધિક
પડપણા કહીએ ત્રીજી વિપરીત પડપણા તે કોને કહીએ ?

પાઠવે કરી અતશયકર્મ જાણે તે પાંચ પ્રકારે જોગવે. ૧ દાર્દરાય, ૨ લાર્દરાય, ૩ લોગારાય, ૪ ઉવલોગારાય, ૫ વીર્ણારાય, એ પાંચ પામે નહિ. એ અતશયકર્મની સ્થિતિ જ્યન્ય અતમુક્તની ઉત્તમ ત્રીસ મહાકોટી સામરોપમની અબાધા કાળે ૩ હજાર વર્ષનો.

આઠ કર્મ બાધ્યાવી ૮૫ પ્રકૃતિ ૬ જ્ઞાનાવરણીયની ૬ દર્શનાવરણીયની ૨૨ વેદનીયની ૬ મેહનીયની, ૧૬ આયુષની ૮ નામની, ૧૬ ઓત્રની ૫ અતશયની, એવ સર્વ મળી ૮૫ પ્રકૃતિ બાધ્યાની બાધવી અને લોભબ્યાની ૬૩ પ્રકૃતિ તે ૧૦ જ્ઞાનાવરણીયની ૬ દર્શનાવરણીયની, ૧૬ વેદનીયની, ૫ મેહનીયની, તે ૧ સમ્મતવેયલિએ, ૧ મિછતવેયલિએ ૩ સમ્મતમિછતવેયલિએ, ૪ કસાયવેયલિએ, ૫ નોકસાયવેયલિએ, એ ૫, આયુષની ૪ નામની ૨૮, ઓત્રની ૧૬ અતશયની ૫, એ સર્વ મળી ૬૩ પ્રકૃતિ લોભબ્યાની બાધવી અથવા ૧૪૮ પ્રકારે જ્ઞે જોગવે જ્ઞાનાવરણીયની ૫, દર્શનાવરણીયની ૬, વેદનીયની ૨ મેહનીયની ૨૮, આયુષની ૪ નામકર્મની ૬૩ ગોત્રકર્મની ૨, અતશયની ૫, એવ સર્વ મળીને ૧૪૮ પ્રકૃતિ બાધવી. તથા બંધન નામ કર્મની ૧૦ પ્રકૃતિ અથાતરે કહી છે તે મેળવતા ૧૫૮ પ્રકૃતિ પશુ શાય અથવા મૂળ પ્રકૃતિ ૮ તેની ઉત્તર પ્રકૃતિ ૩૧. જ્ઞાનાવરણીયની ૫, દર્શનાવરણીયની ૬, વેદનીયની ૨ મેહનીયની ૨ આયુષની ૪ નામની ૨ ઓત્રની ૨, અતશયની ૫ એવ ૩૧ પ્રકૃતિ શાય તેનો વિસ્તાર ૧૪૮ કર્મ પ્રકૃતિ બાધવી એ બિલ સિદ્ધાંત પ્રમાણે છે.

ઇતિ કર્મ પ્રકૃતિના બિલ સમાપ્ત.

હું પણ આવું છું એમ કહીને મિશ્રગુણઠાણાવાળે વાંદવાને પગ ઉપાડ્યો, એટલામા બીજો મહા મિથ્યાત્વી મિત્ર મળ્યો, તેણે પૂછ્યું કે શા ભણી જાઓ છો ? મિશ્રગુણઠાણાવાળો કહે છે, સાધુ મહાપુરુષને વાદવા જઇએ છીએ. ત્યારે મહામિથ્યાત્વી કહે છે, એકને વાંધે શું થાય ? એ તો મેલા, ઘેલા છે એમ કહીને ભોળવી નાખ્યો, એથી પાછો ગયો. સાધુજ્ઞાનીને શ્રાવકે પૂછ્યું, સ્વામી ! વાદવા પગ ઉપાડ્યો તેહને શું ગુણ નીપજ્યો ? જ્ઞાની ગુરુ કહે છે કાળા અડદ સરખો હતો તે છડીદાળ સરખો થયો, કૃષ્ણપક્ષી ટળીને શુકલપક્ષી થયો, અનાદિ કાળનો ઊલટો હતો તે સુલટો થયો, સમકિત સન્મુખ થયો પણ પગ ભરવા સમર્થ નહીં, તે વિષે ગૌતમ સ્વામી હાથ જોડી માન મોડી વદ્ધા, નમસ્કાર કરીને શ્રી ભગવતને પૂછવા લાગ્યા સ્વામીનાથ ! તે જીવને શું ગુણ નીપજ્યો ? શ્રી ભગવત કહે, તે જીવ ૪ ગતિ, ૨૪ દડકમા ભમીને પણ દેશે ઉણુ અર્ધ પુદ્ગળ પરાવર્તનમાં ઉત્કૃષ્ટો સ સારનો પાર પામશે

ચોથું અવિરતિ સમ્યક્ત્વદષ્ટિ ગુણઠાણુ તેનું શું લક્ષણ ? ૭ પ્રકૃતિને ક્ષયોપશમાવે તે ૧ અનતાનુગાધી ક્રોધ, ૨ માન, ૩ માયા, ૪ લોભ, ૫ સમ્યક્ત્વ મોહનીય, ૬ મિથ્યાત્વ મોહનીય ૭ મિશ્ર મોહનીય એ ૭ પ્રકૃતિ ક્રધક ઉદય આવે તેહને ક્ષય કરે અને સત્તામા દળ છે તેહને ઉપશમાવે, તેને ક્ષયોપશમ સમ્યક્ત્વ કહીએ તે સમ્યક્ત્વ અસખ્યાતીવાર આવે અને ૭ પ્રકૃતિના દળને સર્વથા ઉપશમાવે, ઢાંકે તેને ઉપશમસમકિત કહીએ તે સમકિત પાત્રવાર આવે, અને ૭ પ્રકૃતિના દળને સર્વથા ક્ષય કરે તેને ક્ષાયિક સમકિત કહીએ તે સમ્યક્ત્વ ૧ વાર આવે. ચોથે ગુણઠાણુ આવ્યો થકો જીવાદિ પદાર્થ દ્રવ્યથી ૧, ક્ષેત્રથી ૨, કાળથી ૩, ભાવથી ૪, નોકારશીઆદિ છમાસી તપ જાણે, સરદહે, પડપે પણ ફરસી શકે નહિ તે વિષે ગાતમસ્વામી હાથ જોડી માન મોડી શ્રી ભગવતને પૂછવા લાગ્યા, સ્વામીનાથ ! તે જીવને શું ગુણ નીપજ્યો ? શ્રી ભગવત કહે, હે ગૌતમ ! તે જીવ સમકિત વ્યવહારપણે શુદ્ધ પ્રવર્તતો જઘન્ય ત્રીજે મોક્ષ જાય, ઉત્કૃષ્ટો પદર ભવે મોક્ષ જાય, વેદક સમકિત એક વારે આવે, એક સમયની સ્થિતિ છે પૂર્વ જો આયુષ્યનો બધ પડ્યો ન હોય તો ૭ બોલમા બધ પાડે નહિ ૧ નરકનું આયુષ્ય, ૨ ભવનપતિનું આયુષ્ય, ૩ તિર્થચતુ આયુષ્ય, ૪ વાણવ્યતરનું આયુષ્ય, ૫ જ્યોતિષીનું આયુષ્ય, ૬ સ્ત્રી વેદ, ૭ નપુંસક વેદ, એ સાત બોલમા આયુષ્યનો બધ પાડે નહિ, તે જીવ, ૮ આચાર, સમકિતના આરાધી ચતુર્વિધ સંઘની વત્સલતા

કોઈ કહે જે પાપ ભૂત પૈછી આત્મા ઉપજ્યો છે અને એકને વિનાયે છવ વીણ્યો છે તે જઈ છે, તે યદી ચીતન્ય ઉપજે, વીણ્યે એમ કહે તેકને વિપરીત પદ્યવા દહીંજે. એમ નવ પદ્યાર્થનું વિપરીત પદ્ય સરકે, પદ્યે કરસે તેકને મિથ્યાત્વ કહીજે પણ જૈન માથે આત્મા અદ્વિતિય, અખર, અવિનાશી, નિત્ય છે ચરીર માત્ર વ્યાપક છે તે વિષે ગૌતમ સ્વામી હાથ બેંચી, માન મોટી વહણા, નમસ્કાર કરીને શ્રી ભગવતને પૂછવા લાગ્યા સ્વામીનાથ ! તે છવને શુ ગુણ નીપજ્યો ? શ્રી ભગવતે કહ્યું જે છવરૂપ કહી તે કમરૂપ બેંચીજે કરી ૪ ગતિ રૂઠ રૂઠ ૮૪ લાખ છવબેનીમાં વારવાર પરિભ્રમણ કરે પણ સસારને પાર પામે નહિ.

બીજા ગુણકાણાનાં લક્ષણ કહે છે જેમ કોઈ પુરુષ ખીરખાંડનું સોજન જન્મે. પછી વસન કહ્યું ત્યારે કોઈક પુરુષે પૂછ્યું, ભાઈ ! કાંઈ સ્વાદ રહ્યો ? એવે કહે જે ઘોઠ સ્વાદ રહ્યો તે સમાન સમક્ષિત રહ્યું અને વચ્ચે તેટલું સમક્ષિત ગયું ૧ બીજું કથાત કહે છે. જેવો ધનનો નાક પહેલો અહેર અલીર પછી રણકો રહી ગયો. અહેરઅલીર સમાન સમક્ષિત ગયું અને રણકો રહી ગયો તેટલું સાસ્વાદન. ૨ ત્રીજું કથાત આખાનું છવરૂપ આજો તેના પરિભ્રમણ પ્રાણી સમ કિતરૂપ ફળ મોહરૂપ વાયરે કરી તૂરડું મિથ્યાત્વરૂપ ધરતીએ આવી પડ્યું નથી વચમાં છે ત્યાં સુધી સાસ્વાદન કહીજે અને ધરતીએ આવી પડ્યું ત્યારે મિથ્યાત્વ. તે વિષે ગૌતમ સ્વામી હાથ બેંચી માન મોટી શ્રી ભગવતને પૂછવા લાગ્યા સ્વામીનાથ ! તે છવને શુ ગુણ નીપજ્યો ? શ્રી ભગવતે કહે કુણ્ડપક્ષી કતો તે શુકલપક્ષી યથે અર્થ પુરુષા સસાર સોજવે રહ્યો જેમ કોઈ પુરુષને માથે લાખ કોઈ દેહુ કંઈ તે પરદેશ જઈને કમાઈ આવ્યો. દેહુ દેવાં એક અપેલીનું દેહુ રહ્યું તેનું વ્યાજ થયું અથ પુરુષ સસાર સોજવે રહ્યો સાસ્વાદન સમક્ષિત પાંચવાર આવે.

ત્રીજા ગુણકાણાનાં લક્ષણ કહે છે ત્રીજું મિત્રગુણકાણું તે જે વસ્તુ મળીને મિત્ર શીખરને કથાતિ. જેમ શીખર ખાટો ને મોઠો, તેમ મીઠાશ સમાન સમક્ષિત ને ખાશ સમાન મિથ્યાત્વ ત જિન માગ પણ રૂટા બાળે તથા અન્ય માગ પણ રૂટા બાળે જેમકે નત્ર બહાર સાધુ મદાપુરુષ પધાર્યા છે તેકને આવક વાંઢવા આવ છે એવામાં મિથદષ્ટિવાળો મિત્ર મળ્યો તેણે પૂછ્યું, કયાં બાળો છે ? આવક કંઈ, સાધુ મદાપુરુષને વાંઢવા જઈએ છીએ એટલું મિથદષ્ટિવાળો કંઈ, એકને વાંચે શુ થાય ? આવક કહે જે મદા લાખ આવ તેથી તે કહે.

હું પણ આવું છું એમ કહીને મિશ્રગુણઠાણાવાળે વાંદવાને પગ ઉપાડ્યો, એટલામા બીજો મહા મિથ્યાત્વી મિત્ર મળ્યો, તેણે પૂછ્યું કે શા બાણી જાઓ છો ? મિશ્રગુણઠાણાવાળો કહે છે, સાધુ મહાપુરુષને વાંદવા જમએ છીએ. ત્યારે મહામિથ્યાત્વી કહે છે, એકને વાંદે શું થાય ? એ તો મેલા, ઘેલા છે એમ કહીને ભોળવી નાખ્યો, એથી પાછો ગયો. સાધુજ્ઞાનીને શ્રાવકે પૂછ્યું, સ્વામી ! વાંદવા પગ ઉપાડ્યો તેહને શું ગુણ નીપજ્યો ? જ્ઞાની ગુરુ કહે છે કાળા અડદ સરખો હતો તે છડીદાળ સરખો થયો, કૃષ્ણપક્ષી ટીનીને શુકલપક્ષી થયો, અનાદિ કાળનો ઊલટો હતો તે સુલટો થયો, સમકિત સન્મુખ થયો પણ પગ ભરવા સમર્થ નહીં, તે વિષે ગૌતમ સ્વામી હાથ જોડી માન મોડી વક્ષણ, નમસ્કાર કરીને શ્રી ભગવંતને પૂછવા લાગ્યા સ્વામીનાથ ! તે જીવને શું ગુણ નીપજ્યો ? શ્રી ભગવત કહે, તે જીવ ૪ ગતિ, ૨૪ દડકમા ભમીને પણ દેશે ઉણુ અર્ધ પુદ્ગળ પરાવર્તનમાં ઉત્કૃષ્ટો સ સારનો પાર પામશે

ચોથું અવિરતિ સમ્યક્ત્વદષ્ટિ ગુણઠાણુ તેનું શું લક્ષણ ? ૭ પ્રકૃતિને ક્ષયોપશમાવે તે ૧ અનતાનુબધી ક્રોધ, ૨ માન, ૩ માયા, ૪ લોભ, ૫ સમ્યક્ત્વ મોહનીય, ૬ મિથ્યાત્વ મોહનીય ૭ મિશ્ર મોહનીય એ ૭ પ્રકૃતિ ક્રમિક ઉદય આવે તેહને ક્ષય કરે અને સત્તામાં દળ છે તેહને ઉપશમાવે, તેને ક્ષયોપશમ સમ્યક્ત્વ કહીએ તે સમ્યક્ત્વ અસંખ્યાતીવાર આવે અને ૭ પ્રકૃતિના દળને સર્વથા ઉપશમાવે, ઠાકે તેને ઉપશમસમકિત કહીએ તે સમકિત પાત્રવાર આવે, અને ૭ પ્રકૃતિના દળને સર્વથા ક્ષય કરે તેને ક્ષાયિક સમકિત કહીએ તે સમ્યક્ત્વ ૧ વાર આવે ચોથે ગુણઠાણુ આવ્યો થકો જીવાદિ પદાર્થ દ્રવ્યથી ૧, ક્ષેત્રથી ૨, કાળથી ૩, ભાવથી ૪, નોકારશીઆદિ છમાસી તપ જાણે, સરદહે, પડપે પણ ફરસી શકે નહિ તે વિષે ગાતમસ્વામી હાથ જોડી માન મોડી શ્રી ભગવંતને પૂછવા લાગ્યા, સ્વામીનાથ ! તે જીવને શું ગુણ નીપજ્યો ? શ્રી ભગવત કહે, હે ગૌતમ ! તે જીવ સમકિત વ્યવહારપણે શુદ્ધ પ્રવર્તતો જઘન્ય ત્રીજો મોક્ષ જાય, ઉત્કૃષ્ટો પદર ભવે મોક્ષ જાય, વેદક સમકિત એક વારે આવે. એક સમયની સ્થિતિ છે પૂર્વ જો આયુષ્યનો બધ પડ્યા ન હોય તો ૭ જોલમા બધ પાડે નહિ ૧ નરકનું આયુષ્ય, ૨ ભવનપતિનું આયુષ્ય, ૩ તિર્યચનું આયુષ્ય, ૪ વાણવ્યતરનું આયુષ્ય, ૫ જ્યોતિષીનું આયુષ્ય, ૬ સ્ત્રી વેદ, ૭ નપુસક વેદ, એ સાત જોલમા આયુષ્યનો બધ પાડે નહિ, તે જીવ, ૮ આચાર, સમકિતના આરાધી ચતુર્વિધ સઘની વતસલતા

પરમહંસ' અને ભકિતભર કરતો. થકો જ્યન્ય પહેલે દેવલોકે ઉપજે ઉત્તમ બારમે દેવલોકે ઉપજે પ નવજ્ઞાની સામે, પૂર્વ કર્મને ઉપજે કરીને મત પચ્ચક્ષ્ણાણુ કરી ન શકે, પણ અનેક વરસની મમલો પાસજીની પ્રવચનિ પાળક કહીએ, ઇશાસુત સ્કધે આવક કહ્યા છે તે માટે ઇશ ન આવકને અવિરય મમદીકી કહીએ.

પચિમુ દેશવિરતિ ગુણકાણુ તેનું શુ લક્ષણ ? જહી ચોથા ગુણ સ્થાનની રીતે ૭ પ્રકૃતિ (કર્મક સપ્તક)નો સ્થા છે ઉપશમ કે ક્ષયેપ શમ હોય અને અમત્યાખ્યાની ક્રોધ, માન, માયા અને લોભ એ આરનો ક્ષયેપશમ હોય પાચમે ગુણકાણુ આખ્યો થકો જીવાદિક પદ્ધત દ્રવ્યથી રોગથી, કાળથી ભાવથી નોકારસી આદિ કહીને છમાસી તપ બાણે સરદહ પદ્યે શકિત પ્રમાણે સ્પશે એક પચ્ચક્ષ્ણાણુથી મહીને ૧૨ મન, ૧૨ આવકની પરિમા આદરે ચાવત સલેખણા મુધી અનયન કરી આશધે, તે વિષે ગૌતમસ્વામી હાથ ભેડી માન મોડી થી ભગ વતને પૂછવા લાગ્યા, સ્વામીનાથ ! તે જીવને શુ શુણુ નીપજ્યો ? ત્યારે થી ભગવતે કહ્યું જન ત્રીએ ભવે મોક્ષ બાપ. ઉત્ત ૧૫ ભવે મોક્ષ બાપ જ પહેલે દેવલોકે ઉપજે ઉત્તમ ૧૨મે દેવલોકે ઉપજે તે સાધુના મતની અપેક્ષાએ દેશવિરતિ કહીએ, પણ પરિણામથી અમતની ક્રિયા ઉતરી મઈ છે. અપચ્ચક્ષ્ણા અપચ્ચારભ અપચ્ચા પ્રકી મુશીલ મુમતી ધમિષ્ઠ, ધર્મમતી કષ્ટઉમવિહારી મહાસતેગવિહારી ઉદસી, વૈભવવત, કોટાવતાર્થ સમ્મજ્જમાર્ગી સુસાધુ, સુપાત્ર ઉત્તમ ક્રિયાવાદી આસ્તિક આરાધક જૈનમાર્મપ્રભાવક, અરિવતના શિશ્ય વર્ણુઆ છે, ગીતાર્થ જ્ઞે ૭ સિદ્ધાંતની શાખ છે આવકપણુ એક ભવમાં પ્રવેક હલસ્વાર આવે.

છકુ પ્રમત્ત સજ્જતિ ગુણકાણુ તેનું શુ લક્ષણ ? અહી ઇશન સપ્તકનો સ્થા ઉપશમ કે ક્ષયેપશમ કરે અને મત્યાખ્યાની તથા અમત્યાખ્યાની ક્રોધ માન માયા અને લોભ એ આઠ પ્રકૃતિનો ક્ષયે પશમ કરે તે વિષે ગૌતમસ્વામી હાથ ભેડી માન મોડી થી ભગવતને પૂછવા લાગ્યા તે જીવને શુ શુણુ નીપજ્યો ? થી ભાવન કહ્યું - તે જીવ દ્રવ્યથી રોગથી કાળથી ભાવથી જીવાદિક નવ પદ્યોને તથા નોકારસી આદિ છમાસી તપ બાણે સરદહ પદ્યે કરસે. સાધુપણુ એક ભવમાં નવસેવાર આવે તે જીવ જ્યય ત્રી ? ભવે મોક્ષ બાપ, ઉત્ત ૧૫ ભવે મોક્ષ બાપ આરાધક જીવ જ્યન પહેલે દેવલોકે ઉપજે ઉત્ત અનુત્તર વિમાને ઉપ ૧૭ બેરે સજ્જમ નિર્મજ પાણે,

૧૨ હોદે તપસ્યા કરે પણ યોગ ચપળ, કષાય ચપળ, વચન ચપળ, દષ્ટિમાં ચપળતાનેા અશ છે, તેણે કરીને યદ્યપિ ઉત્તમ અપ્રમાદીથકા રહે છે તો પણ પ્રમાદ રહે છે મારે પ્રમાદપણે કરી તથા કૃષ્ણાદિ લેશ્યા, અશુભ જોગ કોષક કાળે પ્રણિત પરિણમે છે, મારે કષાય પ્રકૃષ્ટમત્ત થઈ જાય તેને પ્રમત્ત સંજિત ગુણકાણું કહીએ.

સાતમુ અપ્રમત્ત સંજિતિ ગુણકાણું, તેહનુ શુ લક્ષણુઃ પાત્ર પ્રમાદ છોડે ત્યારે સાતમે ગુણકાણું આવે તે ૫ પ્રમાદનાં નામ (ગાથા) ૧ મદ, ૨ વિષય, ૩ કષાય, ૪ નિદા, ૫ વિકૃત્યા પંચમા ભણિયા, એ એ પંચ પમાયા, જીવા પડતિ સંસારે ૧ એ ૫ પ્રમાદ છાંડે અને ૧૬ પ્રકૃતિનો ક્ષયોપશમ કરે ને ૧૫ પૂર્વે કહી તે અને સંજલનો કોષ, એમ ૧૬ પ્રકૃતિને ક્ષયોપશમાવે તેને શુ ગુણ નીપજ્યો? જીવાદિ પદાર્થ દ્રવ્યથી, ક્ષેત્રથી, કાળથી, ભાવથી તથા નોકારસી આદિ દેષને છમાસી તપ, ધ્યાન જુગતપણે જાણે સરદહિ, પડપે, ફરસે, તે જીવ જઘન્ય તે જ ભવે મોક્ષ જાય ઉત્કૃષ્ટેા ત્રીજે ભવે મોક્ષ જાય ગતિ તો પ્રાયઃ કલ્પાતીતની થાય ધ્યાનને વિષે, અનુષ્ઠાનને વિષે અપ્રમત્ત ઉદ્યત થકા રહે છે, તથા શુભ લેશ્યાપણે જ કરીને નથી પ્રમત્ત કષાય જેને તેને અપ્રમત્ત સંજિત ગુણકાણું કહીએ. ક્ષપક અથવા ઉપશમ શ્રેણી જેને માડવાની હોય તે અહીં યથાપ્રવૃત્તિકરણુ કરે

આઠમુ નિયદિ બાહર ગુણકાણું તેનુ શુ લક્ષણુ? ૧૭ પ્રકૃતિને ક્ષયોપશમાવે તે સોળ પૂર્વે કહી તે, સંજલનુ માન મળી ૧૭ પ્રકૃતિને ક્ષયોપશમાવે તે વિષે ગૌતમસ્વામી હાથ જોડી, માન મોડી શ્રી ભગવતને પૂછવા લાગ્યા, સ્વામીનાથ! તે જીવને શુ ગુણ નીપજ્યો? શ્રી ભગવતે કહ્યું, પરિણામધારા, અપૂર્વકરણુ જે કોઈ કાળે જીવને કોઈ દિને આન્ધુ નથી તે શ્રેણી જુગત જીવાદિ પદાર્થ દ્રવ્યથી, ક્ષેત્રથી, કાળથી, ભાવથી, નોકારસી આદિ દષ છમાસી તપ જાણે, સરદહિ, પડપે, ફરસે, તે જીવ જઘન્ય તે જ ભવે મોક્ષ જાય, ઉત્તમ ત્રીજે ભવે મોક્ષ જાય, અહીંથી શ્રેણી ૨ કરે ૧ ઉપશમશ્રેણી, ને ૨ ક્ષપકશ્રેણી ઉપશમ શ્રેણીવાળો જીવ મોહનીય કર્મની પ્રકૃતિના દળને ઉપશમાવતો અગિયારમા ગુણકાણું સુધી જાય, પડિવાઇ પણ થાય, હાયમાન પરિણામપણે પરિણમે અને ક્ષપકશ્રેણીવાળો જીવ તે મોહનીય કર્મની પ્રકૃતિના દળને ખપાવતો, શુદ્ધ મૂળમાથી નિર્જરા કરતો, નવમે, દશમે ગુણકાણું થઈને બારમે ગુણકાણું જાય, અપડિવાઇ જ હોય વર્ધમાન પરિણામ પરિણમે.

હવે નીચટ્ટિ બાહરનો અર્થ તે નિવર્ત્યો છે બાહર કથામયી બાહર સપ-
 રાય ક્રિયાથી શ્રેણી કરવે અભ્યતર પરિણામે, અધ્યવસાય સ્થિતિ થતે
 બાહર અપગતાથી નિવર્ત્યો છે માટે નીચટ્ટિ બાહર શુણ્ઠાણુ કહીએ તથા
 બીજુ નામ અપૂર્ણ કરણ શુણ્ઠાણુ પણ કહીએ શા માટે જે ક્રોધ ક્રોધે
 એવે પૂર્વ શ્રેણી કરી નહોતી અને એ શુણ્ઠાણુ પહેલું જ કરણ તે
 પશ્ચિમીથી આવરણ ક્ષમકરણરૂપ કરણ પરિણામધારા વર્ધનરૂપ શ્રેણી
 કરે તેહને અપૂર્વકરણ શુણ્ઠાણુ કહીએ.

નવમુ અનીચટ્ટિબાહર શુણ્ઠાણુ તેનું શુ ક્ષણે સત્તાવીસ
 પ્રકૃતિને ઉપશમાવે અથવા ક્ષમ કરે તે ૧૭ પ્રકૃતિ પૂર્વે કહી તે અને
 સજ્જની ૧ માયા, ૨ સ્ત્રીવેદ ૩ પુરુષવેદ ૪ નપુસકવેદ તથા હાસ્ય,
 રતિ, અરતિ અથ શોક, ક્રોધ, ધન એ ૨૭ પ્રકૃતિને ક્ષમ કે ઉપશમ
 કરે તે વિષે ગૌતમસ્વામી કાચ બેઠી માન થોડી શ્રી ભગવતને પૂછ્યા
 હાથા સ્વામીનાથ! તે એવને શુ શુણ્ઠીપદ્ધત્યે શ્રી ભગવતે કહ્યું,
 તે એવને એવધિક પદ્ધત્ય તથા નોકારસી આદિ હકને છમાસી વપ,
 દ્રવ્યથી, ક્ષેત્રથી, કાળથી ભાવથી નિર્વિકાર અમાથી વિષય નિરવાચના
 પહે બહે સરહકે, પડપે કરસે, તે એવ જલન્ય તે જ ભવે મોક્ષ
 લ્યથ. અનીચટ્ટિબાહર તે સર્વમા પ્રકારે નિવર્ત્યો નથી અથ માત્ર હજી
 બાહરસ પગાય ક્રિયા થકી છે તે માટે અનીચટ્ટિયાબાહર શુણ્ઠાણુ કહીએ.
 આઠમા નવમા શુણ્ઠાણુના ચન્દ્રાચ ૪ ધણા ગભીર છે તે અન્ય
 પચસ બ્રહ્મકિક્ષ અથ તથા સિદ્ધાંતથી સમજવા.

જ નિચટ્ટિ (નવૃત્તિ) એટલે પરિણામેની ચિન્તિત અને ચર્ચિત
 વૃત્તિ એટલે અચિન્તિતા. આઠમા શુણ્ઠાણુને ચિન્તિત કિન્તિ એવો અધ્યક્ષ
 પ્રતિસમય અનુક્રમે વધતા અસખ્ય લોકાકાશ પ્રદેશ પ્રમાણ અધ્યવ-
 સાયસ્થાનકો હોય છે જેઓ આ શુણ્ઠાણુના પ્રથમ સમયને પ્રાપ્ત થયા
 થાય છે અને થશે તે સર્વ એવોની અપેક્ષાએ જલન્યથી માંડી ઉત્કૃષ્ટ
 સુધી અસખ્ય લોકાકાશના પ્રદેશ જેટલા અધ્યવસાય સ્થાન હોય છે
 અસખ્યાતા અસખ્ય પ્રકાર હોવાથી પ્રથમ સમયવર્તી સર્વ એવોના
 અને સર્વ સમયોર્મા વર્તતા એવોના અધ્યવસાયો અસખ્યાતા હોય છે
 આ શુણ્ઠાણુના પ્રથમ સમયના જમ જ અધ્યવસાય સ્થાનથી પ્રથમ
 સમયનું ઉત્કૃષ્ટ અધ્યવસાયસ્થાનક અનંત સુણુ વિશુદ્ધ છે પ્રથમ સમ-
 યના ઉત્કૃષ્ટ અધ્યવસાય સ્થાનકથી બીજા સમયનું જલન્ય અધ્યવસાય
 સ્થાનક અનંતસુણુ વિશુદ્ધ છે એમ એટલા સમય સુધી બાવડું

શ્રી ગુણસ્થાન દ્વાર

દશમુ સૂક્ષ્મ સંપરાય ગુણઠાણું, તેને શું લક્ષણ? તે ઉપશમ કે ક્ષય થયેલી હોય છે, અહીં સૂક્ષ્મ લક્ષ્મી છેવટનો હિસ્સો બાકી હતો તે અપાવતાં અપાવતા છેલ્લે સમયે સર્વથા લોભનો ક્ષય કે ઉપશમ થાય છે. તે વિષે ગૌતમસ્વામી હાથ જોડી માન મોડી શ્રી ભગવંતને પૂછવા લાગ્યા સ્વામીનાથ! તે જીવને શુ ગુણ નીપજ્યો? શ્રી ભગવંતે કહ્યું, તે જીવ દ્રવ્યથી, ક્ષેત્રથી, કાળથી, ભાવથી, જીવાદિ પદાર્થ તથા નોકારસી આદિ દઈને છમાસી તપ, નિરભિલાપ, નિર્વાચના, નિર્વેદકતાપણે, નિરાશી, અવ્યામોહ, અવિભ્રમપણે જાણે. સરદહે, પરૂપે, ફરસે તે જીવ જઘન્ય તે જ ભવે મોક્ષ જાય, ઉત્તરીજે ભવે મોક્ષ જાય સૂક્ષ્મ-ચોડીક-લગારેક પાતળી શી સપરાય ક્રિયા હોવાને લીધે તેને સૂક્ષ્મસંપરાય ગુણઠાણું કહીએ

અગિયારમુ ઉપશાંતમોહ ગુણઠાણું, તેનું શુ લક્ષણ? ૨૮ મોહનીય કર્મની પ્રકૃતિને ઉપશમાવે સર્વથા ઠાકે, (ભસ્મભારી પ્રછન્ન અગ્નિવત) તે વિષે ગૌતમસ્વામી હાથ જોડી માન મોડી શ્રી ભગવંતને પૂછવા લાગ્યા, સ્વામીનાથ! તે જીવને શુ ગુણ નીપજ્યો? શ્રી ભગવંતે કહ્યું, તે જીવ જીવાદિ પદાર્થ દ્રવ્યથી, ક્ષેત્રથી, કાળથી, ભાવથી, નોકારસી આદિ દઈને છમાસી તપ વીતરાગ ભાવે, યથાખ્યાત ચારિત્ર પણે જાણે, સરદહે, પરૂપે, ફરસે, એવામાં જો કાળ કરે તો અનુત્તર

આ ગુણસ્થાનકના કોઈ એક સમયને પ્રાપ્ત થયેલા જીવોમાં પરસ્પર અધ્યવસાયોની નિવૃત્તિ-ભિન્નતા-હોય છે. તેથી તે નિયતિ કહેવાય છે, તેમજ આ ગુણસ્થાને ૨૭ પ્રકૃતિ ઉપશમ કે ક્ષય કર્યા વગર નિવૃત્તિ પામે નહિ

નવમા ગુણસ્થાનને એક સાથે પ્રાપ્ત થયેલા જીવોમાં અધ્યવસાયની નિવૃત્તિ એટલે ભિન્નતા હોતી નથી તેથી તે અનિયતિ કહેવાય છે વળી દશમા ગુણસ્થાનના સૂક્ષ્મ લોભ રૂપ કષાયની અપેક્ષાએ અહીં બાહર (સ્થુલ) સપરાય (કષાય) નો ઉદય હોવાથી તેને અનિવૃત્તિ-બાહરસંપરાય ગુણસ્થાનક પશુ કહે છે તેનો કાળ અંતર્મુહૂર્તનો છે. તેના પ્રથમ સમયથી માંડી પ્રતિસમય ઉત્તરોત્તર અનંતગુણ વિશુદ્ધ અધ્યવસાય સ્થાનક હોય છે તેની અંતર્મુહૂર્તની સ્થિતિના, જેટલા સમયો તેટલા તેના અધ્યવસાય સ્થાનકો હોય છે કેમકે આ ગુણસ્થાનમાં પ્રવેશ કરનારને એક સમયે એક જ અધ્યવસાય સ્થાનક હોય છે. એટલે નવમા સ્થાનકના જેટલા સમય તેટલા તેના અધ્યવસાય સ્થાનકો સમજવા,

વિમાનમા જાય, પછી મનુષ્ય થઈ મોક્ષ જાય અને જો સૂક્ષ્મ હોયતો
ઉચ્ચ થાય તો ક્ષાય અગ્નિ પ્રગટે પછી પટે, કથમાથી સવ થા પટે
તો પહેલે ગુણકોએ જાય, પણ અગ્નિયારમેથી ચઢવું તો નથી ઉપચાર તે
ઉપચાર્યો છે મોહ સવ થા જળે કરી અગ્નિ જોલાવ્યાની પેઠે. કાળો
નહિ હાંસો છે માટે ઉપચારમોહ ગુણકો કહીએ.

બારસુ ક્ષીણમોહ ગુણકો તેને શુ લક્ષણ ? ૨૮ પ્રકૃતિને
સવ થા ખપાવેલી હોય છે તેથી ક્ષીણમોહ કહેવાય ક્ષપકોએથી, ક્ષાત્તિક
ભાવ, ક્ષાત્તિકસમકિત ક્ષાત્તિક યથાખ્યાત ચારિત્ર, કરણસત્ય જ્ઞેયસત્ય,
ભાવસત્ય અમારી અકલાથી વીતરાગી ભાવનિર્મય સ પૂર્ણ સવુક
સ પૂર્ણ ભવિતાત્મા, મહાતપસ્વી, મહાસુશીલ, અમોહી, અવિદ્યારી,
મહાજ્ઞાની, મહાધ્યાની વધ માન પરિણામી, અપ્રીવાઈ થઈ અતમુદ્ભૂત
રહે. જો ગુણકોએ જળ કરવો નથી, પુનઃજવ છે નહિ એટલે સમયે
પચ ગ્રાનાવરણીય, નવ કથનાવરણીય, પચવિધ અતરમ ક્ષય કરશે
ધમ કરી તેરમા ગુણકોએ પહેલે સમયે કેવળ જ્યોતિ પ્રગટે તે માટે
ક્ષીણમોહ ગુણકો કહીએ.

તેરસુ સંજોગી કેવળી ગુણકો તેનું શુ લક્ષણ ? કથ જોલ
સહિત તેરમે ગુણકોએ વિચરે ૧ સંજોગી, ૨ સચરીરી, ૩ સહેરી,
૪ શુકલહેરી, ૫ યથાખ્યાતચારિત્ર, ૬ ક્ષાત્તિકસમકિત ૭ પદ્ધિતવીઈ,
૮ શુકલધ્યાન ૯ કેવળજ્ઞાન, ૧૦ કેવળ કથન જો કથ જોલ સહિત
જ્યોત્ત્વ અતમુદ્ભૂત ઉત્તરેશેલ પૂર્વે કોટી સુધી વિચરે, વણા જીવને
વારી, પ્રતિજોધી ન્યાલ કરીને જીભા, જીભા શુકલધ્યાનના પાયાને
ધ્યાનને સૌંદર્યે જીવ, સંજોગી તે શુભ મન વચન કાયાના જોલ
સહિત છે બાહ્યકોપકરણ છે ગમનામનાદિક ક્રિયા શુભ સહિત છે
કેવળજ્ઞાન, કેવળ કથન, ઉપયોગ સમવાતર અવિચ્છિતપણુ શુદ્ધ પરિણમે
તે માટે સંજોગી કેવળી ગુણકો કહીએ. આ ગુણકોનાના છેવટના
ભગમા રોલેરીકરણથી અજ્ઞાત આત્મવીજ પ્રગટ થવાથી જોજોનું રૂપન
થવા માટે અને જોજો રૂપાઈ જાય ત્યારે જોહસુ અંજોગી કેવળી ગુણ
કો પ્રાયે યાય તેનું શુ લક્ષણ ? શુકલધ્યાનનો કોષો પાયે,
સમુચ્છિતકેવ, અનતર અપ્રતિપાતી અનિવૃત્તિધ્યાતા મતજોગ રૂપી,
વચનજોગ રૂપી, કાવજોગ રૂપી અને પ્રાણનિશ્ચય કરી રૂપાતીત પરમ
શુકલધ્યાન ખ્યાત ૭ જોલ સહિત વિચરે તેરમે ૧૦ જોલ કહ્યા
તેમાંથી ૧ સંજોગી ૨ સહેરી ૩ શુકલહેરી, જો ત્રણ વર્ણને
દેવ ૭ જોલ સહિત સકલ ત્રિદિનેા શાન્ત મેરુ તેની પેઠે અટક
જતેન ત્રેવ અવરમાને પાયે. રોલેરીપણુ રહી પચ લગુ

અક્ષર ઉચ્ચારપ્રમાણુ કાળ રહી શેષ ૧ વેદનીય, ૨ આયુષ્ય ૩ નામ
૪ ગોત્ર એ ચાર કર્મ ક્ષીણ કરીને મુક્તિપદ પામે શરીર ઔદારિક,
તૈજસ, કાર્મણુ સર્વથી છાંડીને સમશ્રેણી, ઋણુગતિ, અન્ય આકાશ
પ્રદેશ અણુઅવગાહતો, અણુદ્રસતો, એક સમય માત્રમાં ઊર્ધ્વગતિ,
અવિગ્રહગતિએ તીહા જાય, “એરંડખીજ બધન મુક્તવત, નિર્દેપ
તુંખીવત, કોદંડમુક્તબાણવત, ઈધનવહિનમુક્ત, લૂપ્તવત ” તીહાં સિદ્ધ
ક્ષેત્રે જઈ સાકારોપયોગે સિદ્ધિ થાય, બુદ્ધ થાય, પારગત થાય, પરપરા-
ગત થાય, સકલકાર્ય અર્થ સાધી, કૃતકૃતાર્થ, નિષ્કિંતાર્થ, અતુલ્ય સુખ-
સાગર નિમગ્ન સાદિ અનત ભાગે સિદ્ધ થાય એ સિદ્ધ પદનો ભાવ-
રમરણુ ચિંતન મનન કદીકાળે મુજને હોશે ? સો ઘટી, પળ, ધન્ય સફળ
હોશે અજોગી તે જોગ રહિત કેવળ સહિત વિચરે તેને અજોગી
કેવળી ગુણુઠાણુ કહીએ.

ત્રીજો સ્થિતિદ્વાર કહે છે.

પહેલા ગુણુઠાણુની સ્થિતિ ૩ પ્રકારની છે, અણુહીઆ અપજ્જ-
વસીઆ તે જે મિથ્યાત્વની આદિ નથી ને અત પણુ નથી તે અભવ્ય-
જીવના આશ્રી મિથ્યાત્વ ૧ અણુહીઆ સપજ્જવસીઆ તે જે મિથ્યા-
ત્વની આદિ નથી પણુ અત છે તે ભવ્ય જીવના મિથ્યાત્વ આશ્રી ૨
સાદીઆસપજ્જવસીઆ તે જે મિથ્યાત્વની આદિ પણુ છે ને અત પણુ
છે તે પડીવાઇ સમદ્વિહીના મિથ્યાત્વ આશ્રી તેની સ્થિતિ જઘન્ય અત-
મુહૂર્ત ઉત્તમ અર્ધ પુદ્ગલ પરાવર્તન દેશે ઉણી. પછી અવશ્ય સમકિત
પામીને મોક્ષ જાય ૩ ૧ બીજા ગુણુઠાણુની સ્થિતિ જમ ૧ સમય
ઉં ૬ આવલીકા ને ૭ સમયની ૨, ત્રીજા ગુણુઠાણુની સ્થિતિ જમ
ઉં અતમુહૂર્તની ૩, ચોથા ગુણુઠાણુની સ્થિતિ જમ અંતમ, ઉં
૬૬ સાગરોપમ ઝાઝરાની તે ૨૨ સાગરોપમની સ્થિતિએ ગણુવાર
બારમે દેવલોકે ઉપજે, ત્રણુ પૂર્વકોડો અધિક મનુષ્યના ભવ આશ્રી
જાણુવી તથા બે વાર અનુત્તર વિમાનમા ૩૩ સાગરોપમની સ્થિતિએ
ઉપજે ૩૩ દુ છાસઠ સાગરોપમ અને ૩ પૂર્વકોડો અધિક મનુષ્યના
ભવ આશ્રી જાણુવી ૫ પાયમા, છઠ્ઠા, તેરમા ગુણુઠાણુની સ્થિતિ જમ
અતમ ઉં દેશે ઉણી તે સાડા આઠ વર્ષ ઉણી પૂવ કોડીની, સાતમાથી
અગિયારમા ગું સુધી જમ ૧ સમયમ ઉં અતમ બારમા ગું ની
સ્થિતિ જઘન્ય ઉં અતમ અઉદમા ગુણુઠાણુની સ્થિતિ પાચ હુરવ અક્ષર
અ૧ ઇર ઉં ૪૪ લૂપ બોલવા પ્રમાણુ જાણુવી.

વિમાનમાં જાય, પછી મનુષ્ય થઈ મોક્ષ જાય અને જો સૂક્ષ્મ લોકોનો ઉભય થાય તો કપાય અગ્નિ પ્રગટે પછી પડે, દશમાથી સવથા પડે તો પહેલે શુણ્ઠાણે જાય, પણ અગિયારમીથી ચઢવું તો નથી. ઉપશાંત તે ઉપશમ્યો છે મોક્ષ સવથા જળે કરી અગ્નિ જોલાવ્યાની પેઠે દાળ્યો નહિ હાંમે છે માટે ઉપશાંતમોક્ષ શુણ્ઠાણુ કહીએ.

બારસુ ક્ષીણમોક્ષ શુણ્ઠાણુ તેને શુ લક્ષણુ ? ૧૮ પ્રકૃતિને સવથા ખપાવેલી હોય છે તેથી ક્ષીણમોક્ષ કહેવાય કપકમેણી ક્ષાપિત ભાવ, ક્ષાપિકસમકિત ક્ષાપિક યથાખ્યાત ચારિત્ર, કરણસત્ય જ્ઞેયસત્ય, જ્ઞાવસત્ય અમારી અકપાથી વીનરાની સાર્વનર્મય સંપૂર્ણ સવુક, સંપૂર્ણ ભાવિતાત્મા, મહાતપસ્વી, મહાસુશીલ, અમેહી, અવિકારી, મહાજ્ઞાની, મહાધ્યાની વધ માન પરિણામી અપરીવાઈ થઈ અતસુદૃઢ રહે એ શુણ્ઠાણુ કળ કરવો નથી, પુનઃજવ છે નહિ એટલે સમયે પાંચ જ્ઞાનાવસ્થામાં નવ દશનાવસ્થામાં, પચાવિધ અતરામ ક્ષમ કરવો હમ કરી, તેરમા શુણ્ઠાણુને પહેલે સમયે કેવળ જ્યોતિ પ્રગટે તે માટે ક્ષીણમોક્ષ શુણ્ઠાણુ કહીએ.

તેરસુ સંજ્ઞેથી કેવળી શુણ્ઠાણુ તેનું શુ લક્ષણુ ? દશ જોલ સંકિત તેરમે શુણ્ઠાણુ વિચરે ૧ સંજ્ઞેથી, ૨ સચરીરી, ૩ સહેથી, ૪ શુકલહેથી ૫ યથાખ્યાતચારિત્ર, ૬ ક્ષાપિકસમકિત ૭ પરિતવિધ, ૮ શુકલધ્યાન ૯ કેવળજ્ઞાન, ૧૦ કેવળ દશન જે દશ જોલ સંકિત જન્મ્ય અતસુદૃઢ ઉત્તરે દેશેલે પૂર્વ કોડી સુધી વિચરે, ઘણા છવને વારી, પ્રતિજોધી ન્યાલ કરીને જીભ, ત્રીભ શુકલધ્યાનના પાયાને ધ્યાનને ચોદમે જાય સંજ્ઞેથી તે શુભ મન વચન કાયાના જ્ઞેય સંકિત છે બાહ્યવદોપકરણ છે ઝમનાઝમનાદિક વેષા શુભ સંકિત છે કેવળજ્ઞાન, કેવળ દશન, ઉપયોગ સમચાતર અવિછિન્નપણુ શુદ્ધ પરિણમે તે માટે સંજ્ઞેથી કેવળી શુણ્ઠાણુ કહીએ. આ અણુસ્થાનના ઉપદાન જાનમા રોદેશીકરણથી અનત આત્મવીજ પ્રગટ થવાથી જ્ઞેયોનું રૂપન થવા માંડે અને જ્ઞેયો રૂપાઈ જાય ત્યારે ચોદસુ જ્ઞેયોથી કેવળી શુણ્ઠાણુ પ્રાપ્ત થાય તેનું ૥ લક્ષણુ ? શુકલધ્યાનનો કોષ પામે, સમુચ્છિન્નકિય, અનતર અપ્રતિપાતી અનિવૃત્તિધ્યાતા મતજ્ઞેય રૂપી, વચનજ્ઞેય રૂપી, કાયજ્ઞેય રૂપી અને પ્રાણનિરોધ કરી રૂપાતીત, પરમ શુકલધ્યાન ખાત ૥ જોલ સંકિત વિચરે તેરમે ૧૦ જોલ કક્ષા તેમાથી ૧ સંજ્ઞેથી, ૨ સહેથી ૩ શુકલહેથી, જે ત્રણ વર્ણને રોપ ૭ જોલ સંકિત સકલ ગિરિનો રાજા મેરુ તેની પેઠે અટાલ, અચલ રિધર અવસ્થાને પામે. રોદેશીપણુ રહી પાંચ લપુ

૫ ની કરે તો આયુષ્ય ૧, મોહનીય ૨, વેદનીય ૩ એ ૩ વર્જીને. અગિયારમે ખારમે ૫ ની ઉદીરણા આયુષ્ય ૧, મોહનીય, ૨ વેદનીય ૩ એ ૩ વર્જીને તથા ૨ ની કરે તો નામ, ગોત્ર ૨ એ ૨ ની તેરમે શુભ ૨ કર્મની ઉદીરણા નામ ૧, ગોત્ર ૨ એ ૨ ની કરે ચૌદમે શુભ ઉદીરણા કરે નહિ (એવ કે) નિશ્ચયે.

દશમો નિર્જરાદ્વાર કહે છે

પહેલાથી તે અગિયારમા શુભઠાણા સુધી ૮ કર્મની નિર્જરા ખારમે ૭ કર્મની નિર્જરા, મોહનીય વર્જીને તેરમે ચૌદમે ૪ કર્મની નિર્જરા-વેદનીય ૧, આયુષ્ય ૨, નામ ૩, ગોત્ર ૪

અગિયારમો ભાવદ્વાર કહે છે.

૧ ઉદયભાવ ૨ ઉપશમભાવ, ૩ ક્ષાયિકભાવ, ૪ ક્ષયોપશમભાવ, ૫ પારિણામિકભાવ, ૬ સનીવાષ્ઠભાવ, પહેલે ને ત્રીજે શુભઠાણે ૩ ભાવ-૧ ઉદય, ૨ ક્ષયોપશમ, ૩ પારિણામિક, બીજે શુભઠાણે તથા ચોથાથી તે અગિયારમા શુભઠાણા સુધી ઉપશમ શ્રેણીવાળાને, ૪, ભાવ ૧ ઉદય, ૨ ઉપશમ, ૩ ક્ષયોપશમ ૪ પારિણામિક તથા ૪ થી ૮ શુભ મા જેને ક્ષાયિક સમકિત આવ્યું હોય તેને ઉપશમને બદલે ક્ષાયિક ભાવ હોય અને ૯ થી ૧૧ શુભ સુધી પાંચ ભાવ હોય ૮ માથી માડીને ખારમા સુધી ક્ષયિક શ્રેણીવાળાને ૪ ભાવ-૧ ઉદય, ૨ ક્ષયોપશમ, ૩ ક્ષાયિક, ૪ પારિણામિક તેરમે, ચૌદમે શુભ ૩ ભાવ-૧ ઉદય, ૨ ક્ષાયિક, ૩ પારિણામિક સિદ્ધમા ૨ ભાવ ક્ષાયિક અને પારિણામિક

ખારમો કારણદ્વાર કહે છે.

કર્મબંધના કારણ ૫-૧ મિથ્યાત્વ, ૨ અવિરતિ, ૩ પ્રમાદ, ૪ કપાય, ૫ જોગ પહેલે ત્રીજે શુભ ૫ કારણ લાભે બીજે ચોથે, ૪ કારણ લાભે મિથ્યાત્વ વર્જીને પાંચમે છઠ્ઠે શુભ ૭ કારણ લાભે ૧ મિથ્યાત્વ, ૨ અવિરતિ વર્જીને સાતમેથી તે દશમા શુભઠાણા સુધી. ૨ કારણ લાભે ૧ કપાય ૨ જોગ અગિયારમે ખારમે તેરમે, ૧ કારણ લાભે તે જોગ ચૌદમે કોષ કારણ નથી

૧. ચોથા ક્રિયાદાર કહે છે

પહેલે ને ત્રીજે યજ્ઞકાણે ૨૪ ક્રિયા લાલે, ઇરિયાવહી ક્રિયા
વર્ણને બીજે ચોથે યુગ ૨૪ ક્રિયા લાલે ઇરિયાવહી ૧ ને મિથ્યાત્વની
૨, એ બે વર્ણને પાંચમે યુગ ૨૨ ક્રિયા લાલે, મિથ્યાત્વ ૧ અવિસ્તિ
૨ ઇસ્તિયાવહી ૩ એ ૩ વર્ણને છઠે યુગ ૨ ક્રિયા—જરબીયા ૧
આયાવત્તિયા ૨ લાલે. સાતમેથી દશમા સુધી મત્તાવત્તિયા ક્રિયા લાલે.
અગિયારમે બારમે, તેરમે યુગ ૧ ઇરિયાવહી ક્રિયા લાલે ચૌદમે યુગ
દેઠ ક્રિયા લાલે નહિ.

પાચમે સત્તાદાર કહે છે

પહેલા યજ્ઞકાણાથી તે અગિયારમા યુગ સુધી આઠ કમ નો સ્વયં,
બારમે સાત કમની સત્તા-૧ મોહનીય ૪ કમ વર્ણને તેરમે ચૌદમે
યુગ ૪ કમની સત્તા-વેદનીય ૧ આયુષ્ય ૨ નામ ૩ ગોત્ર ૪

છઠ્ઠો બાધદાર કહે છે

પહેલા યજ્ઞકાણાથી તે સાતમા યુગ સુધી ત્રીજુ યુગ વર્ણને ૮
કમ બાધે અને જો ૭ બાધે તો આયુષ્ય વર્ણને ત્રીજે આઠમે નવમે
યુગ ૭ કમ બાધે આયુષ્ય વર્ણને દશમે યુગ ૬ કમ બાધે આયુષ્ય
૧ ને મોહનીય એ ૨ વર્ણને અગિયારમે બારમે, તેરમે યુગ ૧ સત્તા
વેદનીય બાધે ચૌદમે યુગ અબાધ

સાતમે વેદ ને આઠમે ઉદયદાર કહે છે

પહેલા યજ્ઞકાણાથી તે દશમા યુગ સુધી ૮ કમ વેદ ને ૮ નો
ઉદય, અગિયારમે, બારમે ૭ કમ વેદ ને ૭ નો ઉદય મોહનીય
વર્ણને તેરમે ચૌદમે ૪ કમ વેદ ને ૪ નો ઉદય વેદનીય ૧ આયુષ્ય
૨, નામ ૩ ગોત્ર ૪

નવમે ઉચીશ્યાદાર કહે છે

પહેલા યજ્ઞકાણાથી માલીને સાતમા યુગ સુધી ૮ કમની ઉચીરણા
તથા ૭ ની કરે તો આયુષ્ય વર્ણને. આઠમે નવમે ૮ સાત કમની ઉચીરણા
તે આયુષ્ય વર્ણને તથા ૬ ની કરે તો આયુષ્ય ૧, મોહનીય ૨ એ ૨ વર્ણને
દશમે ૬ ની ઉચીરણા કરે આયુષ્ય ૧, મોહનીય ૨, એ ૨ વર્ણને અને

૫ ની કરે તો આયુષ્ય ૧, મોહનીય ૨, વેદનીય ૩ એ ૩ વર્જીને. અગિયારમે ખારમે ૫ ની ઉદ્ધરણા આયુષ્ય ૧, મોહનીય, ૨ વેદનીય ૩ એ ૩ વર્જીને તથા ૨ ની કરે તો નામ, ગોત્ર ૨ એ ૨ ની તેરમે શુન્ધ ૨ કર્મની ઉદ્ધરણા નામ ૧, ગોત્ર ૨ એ ૨ ની કરે ચૌદમે શુન્ધ ઉદ્ધરણા કરે નહિ (એવ કે) નિશ્ચયે.

દશમો નિર્જરાદ્વાર કહે છે

પહેલાથી તે અગિયારમા શુભકાળા સુધી ૮ કર્મની નિર્જરા ખારમે ૭ કર્મની નિર્જરા, મોહનીય વર્જીને તેરમે ચૌદમે ૪ કર્મની નિર્જરા-વેદનીય ૧, આયુષ્ય ૨, નામ ૩, ગોત્ર ૪.

અગિયારમો ભાવદ્વાર કહે છે.

૧ ઉદયભાવ ૨ ઉપશમભાવ, ૩ ક્ષાયિકભાવ, ૪ ક્ષયોપશમભાવ, ૫ પારિણામિકભાવ, ૬ સનીવાધભાવ, પહેલે ને ત્રીજે શુભકાળે ૩ ભાવ-૧ ઉદય, ૨ ક્ષયોપશમ, ૩ પારિણામિક, બીજે શુભકાળે તથા ચોથાથી તે અગિયારમા શુભકાળા સુધી ઉપશમ શ્રેણીવાળાને, ૪, ભાવ ૧ ઉદય, ૨ ઉપશમ, ૩ ક્ષયોપશમ ૪ પારિણામિક તથા ૪ થી ૮ શુન્ધ મા જેને ક્ષાયક સમકિત આપ્યું હોય તેને ઉપશમને બદલે ક્ષાયક ભાવ હોય અને ૯ થી ૧૧ શુન્ધ સુધી પાંચ ભાવ હોય ૮ માથી માડીને ખારમા સુધી ક્ષયક શ્રેણીવાળાને ૪ ભાવ-૧ ઉદય, ૨ ક્ષયોપશમ, ૩ ક્ષાયિક, ૪ પારિણામિક તેરમે, ચૌદમે શુન્ધ ૩ ભાવ-૧ ઉદય, ૨ ક્ષાયિક, ૩ પારિણામિક મિદ્ધમા ૨ ભાવ ક્ષાયિક અને પારિણામિક

ખારમો કારણદ્વાર કહે છે.

કર્મબંધના કારણ ૫-૧ મિથ્યાત્વ, ૨ અવિરતિ, ૩ પ્રમાદ, ૪ કપાય, ૫ ભોગ પહેલે ત્રીજે શુન્ધ ૫ કારણ લાભે બીજે ચોથે, ૪ કારણ લાભે મિથ્યાત્વ વર્જીને પાંચમે છઠ્ઠે શુભકાળે ૩ કારણ લાભે ૧ મિથ્યાત્વ, ૨ અવિરતિ વર્જીને સાતમેથી તે દશમા શુભકાળા સુધી. ૨ કારણ લાભે ૧ કપાય ૨ ભોગ અગિયારમે ખારમે તેરમે, ૧ કારણ લાભે તે ભોગ ચૌદમે કોષ કારણ નથી

તેરમે પરિવહવાર કહે છે

પહેલાથી તે ચોથા શુભકાળા સુધી વચ્ચે પરિવહ ૨૨ લાભે પથ તે
કુખરૂપ છે, નિજ દાકુપ પરિવહને નહિ. પાંચમાથી તે ૬ મા શુભકાળા
સુધી ૨૧ પરિવહ લાભે એક સમયે ૨૦ વેદે ટાકનો ત્યા વાપનો નહિ,
તાપનો ત્યા ટાકનો નહિ. ચાલવાનો ત્યા બેસવાનો નહિ બેસવાનો ત્યા
ચાલવાનો નહિ. દશમે અગિયારમે, બારમે ૧૪ પરિવહ લાભે આઠ વે
મોહનીય કર્મને ઉઠ્યે હતા તે વચ્ચે તે કહે છે ૧ અલ્પનો ૨ અર-
તિનો ૩ સ્ત્રીનો ૪ બેસવાનો, ૫ આકાશનો ૬ માનનાનો, ૭ સત્કર્મ-
પુરસ્કાર એ ૭ ચારિત્ર મોહનીય કર્મને ઉઠ્યે હતા તે બને ૮ મે
કસણ પરિવહ કર્મને મોહનીયને ઉઠ્યે હતા તે, એ વર્ણને શેષ ૧૪
રજા તે મહેલા ૧ સમયે ૧૨ વેદે ટાકનો ત્યા વાપનો નહિ, વાપનો
ત્યા ટાકનો નહિ ચાલવાનો ત્યા રથાનકનો નહિ રથાનકનો ત્યા ચાલવાનો
નહિ તેરમે ચોથે શુભકાળે ૧૧ પરિવહ લાભે પૂર્વે ૧૪ રજા તેમાંથી
એક પ્રજાનો ૨ અજ્ઞાનનો એ ૨ કુનાવરણીય કર્મને ઉઠ્યે હતા તે
બને એક અલાભનો, અવશય કર્મને ઉઠ્યે હતા તે એ ૩ વર્ણને શેષ
૧૧ રજા તે મહેલા ૧ સમયે ૬ વેદે ટાકનો ત્યા વાપનો નહિ, વાપનો
ત્યા ટાકનો નહિ, ચાલવાનો ત્યા રથાનકનો નહિ રથાનકનો ત્યા
ચાલવાનો નહિ.

ચૌદમે આગળવાર કહે છે

પહેલે શુભકાળે માર્ગણ ૪ ત્રીજે શિથે, પાંચમે, સાતમે બધ-
બીજે શુભ માર્ગણ ૧ પડે બને પહેલે આવે પથ અર્ધુ નથી ત્રીજે
માર્ગણ ૪ પડે તો પહેલે આવે અને ઘટે તો શિથે પાંચમે બને
સાતમે બધ. ચોથે માર્ગણ ૫ પડે તો પહેલે બીજે આવે અને અઠે તો
પાંચમે, સાતમે બધ. પાંચમે માર્ગણ ૫ પડે તો પહેલે બીજે ત્રીજે
શિથે આવે અને ઘટે તો સાતમે બધ છઠ્ઠે માર્ગણ ૬ પડે તો પહેલે
બીજે, ત્રીજે શિથે પાંચમે આવે અને ઘટે તો સાતમે બધ. સાતમે
માર્ગણ ૭ પડે તો છઠ્ઠે શિથે આવે અને ઘટે તો આઠમે બધ. આઠમે
માર્ગણ ૭ પડે તો સાતમે શિથે આવે અને ઘટે તો નવમે બધ નવમે માર્ગણ
૭, પડે તો આઠમે શિથે આવે અને અઠે તો દશમે બધ. દશમે માર્ગણ
૪ પડે તો નવમે શિથે આવે, ઘટે તો અગિયારમે, બારમે બધ. અગિ-
યારમે માર્ગણ ૨ કાળ કષે તો અનુત્તર વિમાને બધ, પડે તો દશમે

તથા પહેલે આવે ચડવું નથી ખારમે માર્ગણા ૧, તેરમે જાય, પડવું નથી. તેરમે માર્ગણા ૧, ચૌદમે જાય, પડવું નથી. ચૌદમે માર્ગણા એકે નથી, મોક્ષ જાય

પંદરમે આત્માદ્વાર કહે છે.

આત્મા ૮, દ્રવ્ય આત્મા ૧, કષાય આત્મા ૨, યોગ આત્મા ૩, ઉપયોગ આત્મા ૪, જ્ઞાન આત્મા ૫, દર્શન આત્મા ૬, ચારિત્ર આત્મા ૭, વીર્ય આત્મા ૮, પહેલે, ત્રીજે ગુણુ ૬ આત્મા, જ્ઞાન ૧, ચારિત્ર ૨ એ ૨ વર્જીને. બીજે, ચોથે ગુણુ ૭ આત્મા, ચારિત્ર વર્જીને પાચમે ગુણુઠાણે પણ ૭ આત્મા, દેશથી ચારિત્ર છે છઠ્ઠાથી દશમા ગુણુઠાણે સુધી આઠ આત્મા અગિયારમે, ખારમે, તેરમે ૭ આત્મા, કષાય વર્જીને ચૌદમે ૬ આત્મા કષાય ને જોગ વર્જીને સિદ્ધમાં ૪ આત્મા, જ્ઞાન આત્મા ૧, દર્શન આત્મા ૨, દ્રવ્ય આત્મા ૩, ઉપયોગ આત્મા ૪

સોળમે જીવભેદદ્વાર કહે છે.

પહેલે ગુણુઠાણે ૧૪ ભેદ લાભે બીજે ગુણુ ૬ ભેદ લાભે બેઈ દ્રિય ૧, તેઈ દ્રિય ૨, ચૌરિ દ્રિય ૩, અસંજીતિર્યચ પચે દ્રિય ૪, એ ૪ ના અપર્યાપ્તા, ને સજી પચે દ્રિયનો અપર્યાપ્તો ને પર્યાપ્તો એ ૬. ત્રીજે ગુણુ ૧ સજી પચે દ્રિયનો પર્યાપ્તો લાભે ચોથે ગુણુઠાણે ૨ ભેદ લાભે, સંજી પચે દ્રિયનો ૧ અપર્યાપ્તો ને ૨ પર્યાપ્તો પાચમેથી તે ૧૪ મા ગુણુઠાણે સુધી ૧ સજી પચે દ્રિયનો પર્યાપ્તો લાભે.

સત્તરમે જોગદ્વાર કહે છે.

પહેલે, બીજે ને ચોથે ગુણુઠાણે જોગ ૧૩ લાભે, બે આહારકના વર્જીને ત્રીજે ગુણુ ૧૦ જોગ લાભે ૪ મનના, ૪ વચનના, ૧ ઔદારિકનો, ૧ વૈકિયનો એ ૧૦ લાભે પાચમે ગુણુઠાણે ૧૨ જોગ ૨ આહારકના ને એક કાર્મણુનો એ ૩ વર્જીને છઠ્ઠે ગુણુ ૧૪ જોગ લાભે. ૧ કાર્મણુનો વર્જીને સાતમે ગુણુ ૧૧ જોગ ૪ મનના, ૪ વચનના, ૧ ઔદારિકનો, ૧ વૈકિયનો, ૧ આહારકનો એવ ૧૧ આઠમેથી માડીને ૧૨મા ગુણુઠાણે સુધી જોગ ૬ લાભે, ૪ મનના, ૪ વચનના ને ૧ ઔદારિકનો તેરમે ગુણુઠાણે ૭ જોગ લાભે, બે મનના, બે વચનના, ઔદારિકનો ૧ ઔદારિકનો મિશ્ર ૨, કાર્મણુકાય જોગ ૩ એવ ૭ ચૌદમે ગુણુઠાણે જોગ નથી.

અઘારમો ઉપયોગદ્વાર કહે છે

પહેલે ને ત્રીજે શુભકાળે ૬ ઉપયોગ લાલે, ૩ જ્ઞાન ને ૩ ઇશન બીજે થાશે, પાંચમે શુભ ૬ ઉપયોગ લાલે, ૩ જ્ઞાન, ૩ ઇશન છઠ્ઠી તે બારમા શુભકાળા સુધી ઉપયોગ ૭ લાલે, ૪ જ્ઞાન ને ૩ ઇશન તેરમે ચોઠમે શુભકાળે તથા સિદ્ધમાં ૨ ઉપયોગ, કેવળજ્ઞાન ૧ ને કેવળઇશન ૨

બોમણીશમો દેશ્યાદ્વાર કહે છે

પહેલાથી તે છઠ્ઠા શુભકાળા સુધી ૬ દેશ્યા લાલે, સાતમે શુભ ઉપલી ૩ દેશ્યા લાલે. બાઠમેથી માંડીને બારમા શુભકાળા સુધી શુભ દેશ્યા લાલે, તેરમે શુભકાળે ૧ પરમ શુભ દેશ્યા લાલે ચોઠમે શુભકાળે દેશ્યા નથી.

વીરામો ચારિત્ર દ્વાર કહે છે

પહેલાથી તે થાલા શુભકાળા સુધી કોઇ ચારિત્ર નથી, પાંચમે શુભકાળે રેશથી સામાયિક ચારિત્ર છે છઠ્ઠે સાતમે શુભકાળે ૩ ચારિત્ર લાલે, સામાયિક ચારિત્ર ૧ છેદોપસ્થાપનીય ચારિત્ર ૨ પરિક્ષાસ્થિત ચારિત્ર ૩ છે ૩ લાલે. બાઠમે નવમે શુભકાળે ૨ ચારિત્ર લાલે, સામાયિક ૧ છેદોપસ્થાપનીય ૨ ઇશમે શુભ ૩ સુક્રમસપ્તમ ચારિત્ર લાલે. અગિયારમેથી તે ચોઠમા શુભકાળા સુધી ૧ મથાખ્યાત ચારિત્ર લાલે.

ચોઠવીશમો સમકિતદ્વાર કહે છે

પહેલે ને ત્રીજે શુભકાળે સમકિત નથી બીજે શુભ ૧ સાસ્થા જ્ઞાન સમકિત લાલે ચોથેથી તે સાતમા શુભકાળા સુધી ૪ સમકિત લાલે, ઉપશમ ૧ ક્યોપશમ ૨ વેદિક ૩ ક્ષાયિક સમકિત ૪ બાઠમે શુભકાળે ૩ સમકિત લાલે, ઉપશમ ૧ ક્યોપશમ ૨, ક્ષાયિક ૩. નવમે, ઇશમે અગિયારમે શુભકાળે ૨ સમકિત લાલે, ઉપશમ ૧ ક્ષાયિક ૨ બારમે, તેરમે ચોઠમે શુભકાળે તથા સિદ્ધમાં ૧ ક્ષાયિક સમકિત લાલે.

બાવીશમો અવપળકૃત્વદ્વાર કહે છે

સર્વથી મોટા અગિયારમા શુભકાળાવાળા, એક સમયે ઉપશમ એવી વાળા ઉત્કૃષ્ટ ૫૪ ઇવ લાલે ૧ તેથી બારમા શુભકાળાવાળા સ ખેલશુભ.

એક સમયે ક્ષપકશ્રેણીવાળા એકસો ને આઠ જીવ લાભે ૨ તેથી આઠમા, નવમા, દશમા ગુણુઠાણુવાળા સ ખેજ ગુણુ ૧૦ જામેં ઉં નવસેં લાભે ૩. તેથી તેરમા ગુણુઠાણુવાળા સ ખેજગુણુ, જઘં બે કોડી, ઉત્તં નવ કોડી લાભે ચાર તેથી સાતમા ગુણુઠાણુવાળા સ ખેજગુણુ, જઘં બસે કોડી ઉત્તં નવસેં કોડી લાભે ૫ તેથી છઠ્ઠા ગુણુઠાણુવાળા સ ખેજગુણુ જઘં બે હજાર કોડી ઉત્તં નવ હજાર કોડી લાભે ૬. તેથી પાંચમા ગુણુઠાણુવાળા અસ ખેજગુણુ, તિર્યચ શ્રાવક ભજ્યા ૭ તેથી બીજા ગુણુઠાણુવાળા અસ ખેજગુણુ, ૪ ગતિમા લાભે ૮ તેથી ત્રીજા ગુણુઠાણુવાળા અસ ખેજગુણુ ૪ ગતિમા વિશેષ છે ૯ તેથી ચોથા ગુણુઠાણુવાળા અસ ખેજગુણુ, ઘણી સ્થિતિવાળા ઘણુ દેવતા નારકી વગેરે છે. માટે ૧૦. તેથી ચૌદમા ગુણુઠાણુવાળા ને સિદ્ધભગવંતજી અનંતગુણુ ૧૧ તેથી પહેલા ગુણુઠાણુવાળા અનંતગુણુ, એકેદ્રિય પ્રમુખ સર્વ મિથ્યાદષ્ટિ છે તે માટે ૧૨.

ધતિ ગુણુઠાણુના ૨૨ દ્વાર સમાપ્ત

હવે છ ભાવ કહે છે

૧ ઉદય ભાવ, ૨ ઉપશમ ભાવ, ૩ ક્ષાયિક ભાવ, ૪ ક્ષયોપશમ ભાવ, ૫ પારિણામિક ભાવ, ૬ સન્નિવાઇ ભાવ ઉદયભાવના ૨ લેહ, ૧ જીવ ઉદયનિષ્પન્ન, ને ૨ અજીવ ઉદયનિષ્પન્ન જીવ ઉદયનિષ્પન્નના ૩૩ બોલ પામે ૪ ગતિ, ૬ કાય, ૬ લેશ્યા, ૪ કષાય, ૩ વેદ એવં ૨૩ ને ૧ મિથ્યાત્વ, ૨ અજ્ઞાન, ૩ અવિરતિ, ૪ અસ સ્ત્રીપણુ, ૫ આહારકપણુ, ૬ છન્નસ્થપણુ, ૭ સન્નોગીપણુ, ૮ સંસાર પરિચટ્ટણુ, ૯ અસિદ્ધ, ૧૦ અકેવળી એવં ૩૩ અજીવ ઉદયનિષ્પન્નના ૩૦ બોલ પામે, ૫ વર્ણુ, ૨ ગધ, ૫ રસ, ૮ સ્પર્શ, ૫ શરીર, ૫ શરીરના વ્યાપાર. એવં ૩૦ ઉભય મળીને ૩૩ ને ૩૦ ત્રેસઠ લેહ ઉદયભાવના કહ્યા.

ઉપશમભાવે ૧૧ બોલે છે, ૪ ચાર કષાયનો ઉપશમ, ૫ રાગનો ઉપશમ, ૬ દ્વેષનો ઉપશમ, ૭ દર્શન મોહનીયનો ઉપશમ, ૮ ચારિત્ર-મોહનીયનો ઉપશમ એવં ૮ મોહનીયની પ્રકૃતિ અને ૯ ઉવસમિય દંસણુલદિ તે સમકિત, ૧૦ ઉવસમિયાચરીતલદિ, ૧૧ ઉવસમિયા અકષાયછઉમત્ય વિતરાગલદિ એવં ૧૧.

ક્ષાયિક ભાવે ૩૭ બોલ છે - ૫ જ્ઞાનાવરણીયની, ૬ દર્શનાવરણીયની, ૨ વેદનીયની, ૧ રાગની, ૧ દ્વેષની, ૪ કષાયની, ૧ દર્શનમોહનીયની, ૧

આરિતમેહનીયની ૪ આયુષની, ૨ નામની, ૨ ગોત્રની, ૫ અતસમની, એવ ૩૩ પ્રકૃતિનો ક્ષય કરે તેહને ક્ષાયિક ભાવ કહીએ; તે ૬ લોક પામે ૧ ક્ષાયિક સમકિત, ૨ ક્ષાયિક મહાપ્રમાત આરિત, ૩ ડેવળશ્વ ૪ ડેવળશ્વ ન અને ક્ષાયિક દાનાદિ લખિના ૫ લોક એમ ૬

ક્ષયોપશમભાવે ૩૦ લોક છે ૪ જ્ઞાન પ્રથમ ૩ અજ્ઞાન, ૩ દર્શન ૩ દષ્ટિ, ૪ આરિત પ્રથમ, ૧ ચરિતાચરિતો તે આવકપણુ પદે ૧ આચારની પદવી ૧ ઔક પૂર્વ જ્ઞાનની પ્રાપ્તિ ૫ ધર્મિકની ૫ લખિ, ૫ દાનાદિલખિ. એવ સર્વ મળી ૩૦ લોક.

પારિણામિક ભાવના ૨ લોક ૧ સાહિપારિણામિક ૨ અનર્હિ પારિણામિક સાહિ વિષુશે અનર્હિ વિષુશે નહિ. સાહિપારિણામિક અનેક લોક છે જૂનો સુરા મદિરા જૂનો ગોળ, તદુલ એ આદિ બે લોક ભગવતીની સામે છે અનર્હિપારિણામિકભાવના ૧૦ લોક, ૧ ધર્મારિતકાય, ૨ અધર્મારિતકાય, ૩ આકાશાસ્તિકાય ૪ પુરુષાસ્તિકાય ૫ જીવાસ્તિકાય ૬ કાળ, ૭ લોક ૮ અલોક, ૬ ભવ્ય ૧૦ અભવ્ય એવ ૧૦

સન્નિવાર્ધ ભાવના ૨૬ ભાગ, ૧૦ દિકસજોગીના, ૧૦ ત્રિક સજોગીના ૫ ઔકસજોગીના, ૧ પવસજોગીનો એવ ૨૬ ભાગ એકનો વિચાર શ્રી અનુયોગદ્વાર સિદ્ધાતથી બાણવો ૬ ધતિ.

૧૪ ગુણકાણી ઉપર ૧૦ લેખકદાર ઉત્પદે છે

૧ હેતુદાર ૨૫ કાય ૧૫ જોગ એવ ૪૦ ને ૬ કાય ૫ ધર્મિક, ૧ મન એ ૧૨ અપત, અવ પર ને ૫ મિથ્યાત્વ, એવ ૫૭ હેતુ પહેલે ગુણકાણે ૫૫ હેતુ તે આકારકના ૨ વર્ણને ૧ બીજે ૩૦ ૫૦ હેતુ તે ૫૫ માંથી ૫ મિથ્યાત્વ ટળ્યા ૨ ત્રીજે ૪ ૪૩ હેતુ તે ૫૭ માંથી ૪૩ અનતાનુભવીના, ૧ ઔદારિકનો મિશ્ર, ૧ વેકિયનો મિશ્ર ૨ આકારકના ૧ કાર્મણનો, ૫ મિથ્યાત્વના એવ ૧૪ વચ્ચાં એવ ૪૩ ૩ ચોથે ૪૦ ૪૬ હેતુ તે પૂર્વ ૪૩ કલા તે અને ૧ ઔદારિકનો મિશ્ર, વકિયનો મિશ્ર, ૪ કાર્મણકાય જોગ, એ ૩ વચ્ચાં સવ મળીને ૪૬ ૪ ૫૫મી ગુ ૪૦ હેતુ તે પૂર્વે ૪૬ કલા તેમાંથી ૪ અપ્રત્યાખ્યાનીની ચોકડી ૧ ત્રસકાયનો અપત, ૧ કાર્મણકાયજોગ, એવ ૬ ૫૪મા એવ ૪૦ હેતુ ૫ છઠે ૪ ૨૭ હેતુ, પૂર્વે ૪૦ કલા તેમાંથી

૪ પ્રત્યાખ્યાનાવરણીયની ચોકડી, ૫ સ્થાવરનો અવ્રત, ૫ ઇન્દ્રિયનો અવ્રત ને એક મનનો અવ્રત, એવ ૧૫ વર્ત્યા, શેષ ૨૫ રહ્યા ને ૨ આહારકના વધ્યા, એવ સર્વ મળી ૨૭ હેતુ ૬, માતમે ગું ૨૪ હેતુ તે પૂર્વે ૨૭ કહ્યા તેમાથી એક ઔદારિક મિશ્ર, ૨ વૈકિંચ મિશ્ર, ૩ આહારક મિશ્ર, એ ૩ વર્ત્યા, શેષ ૨૪ હેતુ ૭ આઠમે ગું ૨૨ હેતુ તે પૂર્વે ૨૪ કહ્યા તેમાથી ૧ વૈકિંચનો, ૧ આહારકનો, એ બે વર્ત્યા, શેષ ૨૨ હેતુ ૮ નવમે ગું ૧૬ હેતુ તે પૂર્વે ૨૨ કહ્યા તેમાથી ૧ હાસ્ય, ૨ રતિ, ૩ અરતિ, ૪ ભય, ૫ શોક ૬ દુઃખ એ ૬ વર્ત્યા શેષ ૧૬ હેતુ. ૯. દશમે ગું ૧૦ હેતુ તે ૯ નેગ ને ૧ સજ્વલનો લોભ એવં ૧૦ હેતુ. ૧૦. અગિયારમે ખારમે ગું ૯ હેતુ તે ૯ નેગ જાણવા. તેરમે ગું ૭ હેતુ તે ૭ નેગ જાણવા. ચૌદમે ગું હેતુ નથી

૨ દંડકદ્વાર, પહેલે ગું ૨૪ દંડક, બીજે ગું ૧૬ દંડક તે ૫ સ્થાવરના વર્ત્યા, ત્રીજે ચોથે ગું ૧૬ દંડક તે ૩ વિકલેન્દ્રિય વર્ત્યા, પાંચમે ગું ૨ દંડક, ૧ સસીમનુષ્ય, ૨ સસીતિયંચ. છઠ્ઠાથી તે ચૌદમા ગુણકાણા સુધી ૧ મનુષ્યનો દંડક.

૩ જીવાલોનીદ્વાર, પહેલે ગું ૮૪ લાખ જીવાલોની. બીજે ગું ૩૨ લાખ તે એકેન્દ્રિયની વર્ત્યા, ત્રીજે ચોથે ગું ૨૬ લાખ જીવાલોની પાંચમે ગું ૧૮ લાખ જીવાલોની છઠ્ઠાથી તે ૧૪મા ગુણકાણા સુધી ૧૪ લાખ જીવાલોની

૪ અતરદ્વાર, પહેલે ગું જથ્થો અતર્મુદ્ધૂર્ત ઉત્ત ૬૬ સાગર આજેરાનુ. બીજાથી માડીને અગિયારમા ગુણકાણા સુધી જ્ઞાન અંતઃ અથવા પલનો અસંખ્યાતમો ભાગ એટલા કાલ વિના ઉપશમ શ્રેણી કરીને પડે નહિ ઉં અર્ધ પુદ્ગલ દેશે ઉણુ, ખારમે, તેરમે ને ચૌદમે ગુણુ આતરૂ નથી એ એક જીવ આશ્રી.

૫ ધ્યાનદ્વાર, પહેલે બીજે ત્રીજે ગું ૨ ધ્યાન પહેલાં, ચોથે પાંચમે ગુણુ ૩ ધ્યાન પહેલાં છઠ્ઠે ગુણુ ૨ ધ્યાન, ૧ આર્ત ને ૨ ધર્મ. સાતમે ગુણુ ૧ ધર્મધ્યાન આઠમેથી માડીને ચૌદમા ગુણકાણા સુધી ૧ શુકલધ્યાન

૬ સ્પર્શનાદ્વાર, પહેલુ ગુણકાણુ ૧૪ રાજલોક સ્પર્શે બીજું ગુણુ અધોગામ વિજયથી ઊચુ તે ૯ ઐવેયેક સુધી સ્પર્શે ત્રીજું ગુણુ લોકનો અસંખ્યાતમો ભાગ સ્પર્શે ચોથુ ગુણુ અધોગામ વિજયથી ૧૨મા દેવલોક

આસ્ત્રિમોહનીયની ૪ આશુભની, ૨ નામની, ૨ ગોત્રની, ૫ જાતરાની, એવ ૩૭ પ્રકૃતિનો ક્ષય કરે તેહને ક્ષાયિક ક્ષાય કહીએ, તે ૬ લોક પામે, ૧ ક્ષાયિક સમક્રિત ૨ ક્ષાયિક યથાગમાત આસ્ત્રિ, ૩ કેવળજ્ઞ ૪ કેવળદર્શન અને ક્ષાયિક દાનાદિ, લગ્નિધના ૫ લોક એમ ૬

ક્રમોપશમભાવે ૩૦ જોલ છે ૪ જ્ઞાન પ્રથમ, ૩ અજ્ઞાન, ૬ દર્શન ૩ દંષ્ટિ, ૪ આસ્ત્રિ પ્રથમ ૧ અસ્તિત્વાસ્તિ તે ક્ષાયિક પા ૧ આશ્વાયની પાંચી ૧ ઔષ્ઠ પૂર્વ જ્ઞાનની પ્રાપ્તિ ૫ દંત્રિયની ૧ લગ્નિ ૫ દાનાદિલગ્નિ. એવ સર્વ મળી ૩૦ જોલ.

પારિણમિક ભાવના ૨ લોક ૧ સાદિપારિણમિક ૨ જનની પારિણમિક સાદિ વિણુચે અનાદિ વિણુચે નહિ. સાદિપારિણમિક અનેક લોક છે જૂનો સુરા મદિરા, જૂનો જોળ, તદુલ એ જલદિ ૩ જોલ ભગવતીની સામે છે અનાદિપારિણમિકભાવના ૧૦ જોલ, ૧ ધર્મસ્થિતકાય, ૨ અધર્મસ્થિતકાય, ૩ આકાશસ્થિતકાય ૪ પુષ્પસ્થિતકાય ૫ જ્વાલસ્થિતકાય ૬ કાળ, ૭ લોક ૮ અલોક, ૬ ભવ્ય ૧૦ અભવ્ય એવ ૧૦

સન્નિવાર્ધ ભાવના ૨૬ ભાંગા, ૧૦ દિકસલોગીના; ૧૦ ત્રિસલોગીના, ૫ ઔષ્ઠસલોગીના, ૧ પચસલોગીનો એવ ૨૬ ભાંગા એકનો વિચાર શ્રી અનુયોગદ્વાર સિદ્ધાંતથી બાણવો ૬ ઇતિ.

૧૪ શુચુકાણ્ણા ઉપર ૧૦ લોપકદ્વાર ઉતારે છે

૧ હેતુદ્વાર ૨૫ કાયા ૧૫ ભોગ એવ ૪૦ ને ૬ કાયા, ૫ દંદ્રિય, ૧ મન એ ૧૨ અમત, અવ પર ને ૫ મિથ્યાત્વ એવ ૫૩ હેતુ ખેલે શુચુકાણ્ણે ૫૫ હેતુ તે આકારકના ૨ વર્ણને ૧ બીજે ૪૦ ૫૦ હેતુ તે ૫૫ માંથી ૫ મિથ્યાત્વ ટળ્યા ૧ ત્રીજે ૪૪ હેતુ તે પદ્મમાંથી ચાર અનતાનુભવીના, ૧ બીજારિકનો મિથ. ૧ વૈકિયનો મિથ. ૨ અપ્પારકના ૧ કામજનો, ૫ મિથ્યાત્વના એવ ૧૪ વર્ણ્યા. ચોથ ૪૩. ૩ ક્ષાયે ૪૦ ૪૬ હેતુ તે પૂર્વ ૪૩ કાયા તે અને ૧ બીજારિકનો મિથ. નકિયના મિથ. ૩ કામજકાય ભોગ, એ ૩ વર્ણ્યા સવ મળીને ૪૬ ૪ પચમી ૪૦ ૪૦ હેતુ તે પૂર્વ ૪૬ કાયા તેમાંથી ૪ અમ વાજ્યાની ૬ કાકી ૧ નસકાયનો અમત, ૧ કામજકાયભોગ, એવ ૬ વર્ણ્યા, ચોથ ૪૦ હેતુ ૫ હેતુ ૨૭ હેતુ, પૂર્વે ૪૦ કાયા તેમાંથી

૪ પ્રત્યાખ્યાનાવરણીયની ચોકડી, ૫ સ્થાવરનો અમ્રત, ૫ ઇન્દ્રિયનો અમ્રત ને એક મનનો અમ્રત, એવ ૧૫ વર્ણ્યા, શેષ ૨૫ રહ્યા ને ૨ આહારકના વધ્યા, એવ સર્વ મળી ૨૭ હેતુ ૬, સાતમે ગું ૨૪ હેતુ તે પૂર્વે ૨૭ કહ્યા તેમાથી એક ઔદારિક મિશ્ર, ૨ વૈકિંચ મિશ્ર, ૩ આહારક મિશ્ર, એ ૩ વર્ણ્યા, શેષ ૨૪ હેતુ ૭ આઠમે ગું ૨૨ હેતુ તે પૂર્વે ૨૪ કહ્યા તેમાથી ૧ વૈકિંચનો, ૧ આહારકનો, એ બે વર્ણ્યા, શેષ ૨૨ હેતુ ૮ નવમે ગું ૧૬ હેતુ તે પૂર્વે ૨૨ કહ્યા તેમાથી ૧ હાસ્ય, ૨ રતિ, ૩ અરતિ, ૪ લય, ૫ શોક ૬ દુઃખ એ ૬ વર્ણ્યા શેષ ૧૬ હેતુ. ૯ દશમે ગું ૧૦ હેતુ તે ૯ નેગ ને ૧ સજ્વલનો લોભ એવં ૧૦ હેતુ ૧૦ અગિયારમે ખારમે ગું ૯ હેતુ તે ૯ નેગ જાણવા તેરમે ગું ૭ હેતુ તે ૭ નેગ જાણવા ચૌદમે ગું હેતુ નથી

૨ હંડકદ્વાર, પહેલે ગું ૨૪ હંડક, બીજે ગું ૧૬ હંડક તે ૫ સ્થાવરના વર્ણ્યા, ત્રીજે ચોથે ગું ૧૬ હંડક તે ૩ વિકલેન્દ્રિય વર્ણ્યા, પાંચમે ગું ૨ હંડક, ૧ સસીમનુષ્ય, ૨ સસીતિર્યચ. છઠ્ઠાથી તે ચૌદમા ગુણઠાણા સુધી ૧ મનુષ્યનો હંડક

૩ જીવાળેનીદ્વાર, પહેલે ગું ૮૪ લાખ જીવાળેની. બીજે ગું ૩૨ લાખ તે એકેન્દ્રિયની વર્ણ, ત્રીજે ચોથે ગું ૨૬ લાખ જીવાળેની પાંચમે ગું ૧૮ લાખ જીવાળેની છઠ્ઠાથી તે ૧૪મા ગુણઠાણા સુધી ૧૪ લાખ જીવાળેની

૪ અંતરદ્વાર, પહેલે ગું જઘં અતર્મુહૂર્ત ઉત્તં ૬૬ સાગર ઝાઝેરાનુ. બીજાથી માંડીને અગિયારમા ગુણઠાણા સુધી જં અતં અથવા પલનો અસંખ્યાતમો ભાગ એટલા કાલ વિના ઉપશમ શ્રેણી કરીને પડે નહિ ઉં અર્ધ પુદ્ગલ દેશે ઉણુ, ખારમે, તેરમે ને ચૌદમે ગુણું આંતરૂ નથી એ એક જીવ આશ્રી.

૫ ધ્યાનદ્વાર, પહેલે બીજે ત્રીજે ગું ૨ ધ્યાન પહેલાં, ચોથે પાંચમે ગુણું ૩ ધ્યાન પહેલાં છઠ્ઠે ગુણું ૨ ધ્યાન, ૧ આર્ત ને ૨ ધર્મ. સાતમે ગુણુ ૧ ધર્મધ્યાન આઠમેથી માંડીને ચૌદમા ગુણઠાણા સુધી ૧ શુકલધ્યાન

૬ સ્પર્શનાદ્વાર, પહેલુ ગુણઠાણુ ૧૪ રાજલોક સ્પર્શે બીજું ગુણું અધોગામ વિજયથી ઊચુ તે ૬ ઐવેયેક સુધી સ્પર્શે. ત્રીજું ગુણું લોકનો અસંખ્યાતમો ભાગ સ્પર્શે ચોથુ ગુણું અધોગામ વિજયથી ૧૨મા દેવલોક

સુખી સ્પર્શે પાચમું શુભ્ર ૦ પશુ એમ જ સ્પર્શે છઠ્ઠાથી તે અગ્નિચારમા
 શુભ્રાણાવાળા અધોગામ વિજયથી ૫ અનુત્તર વિમાન સુખી સ્પર્શે
 બારમું શુભ્ર ૦ લોકનો અસખ્યાતમો ભાગ સ્પર્શે, તેમજ શુભ્ર સર્વે
 લોક સ્પર્શે, ચૌદમું શુભ્રાણુ લોકનો અસખ્યાતમો ભાગ સ્પર્શે

૭ વીર્મ કર બોલ, ૪ શુભ્રાણે બાધે, બીજે પદમને, છૂત ને
 સાતમે શેષ શુભ્રાણે ન બાધે. તીથ કર હેવ ૬ શુભ્રાણુ સ્પર્શે તે ૪
 ૬, ૭ ૮ ૯, ૧૦ ૧૨ ૧૩ ૧૪ એ ૬

૮ શુભ્રાણુ ૧૪મા, ૧ ૪, ૫, ૬, ૧૩ એ પાચ શાશ્વત, શેષ
 ૬ શુભ્રાણુ અશાશ્વત.

૯ શુભ્રાણુ ૧૪મા, ૧, ૨ ૩ ૪ ૫, ૬ ૭ એ ૭ શુભ્ર
 ક્ષણે ૬ સંધ્યણુ, આઠમાથી તે ૧૪મા શુભ્રાણુ સુખી એક વજ્રકલ્પ
 નારાય સંધ્યણુ.

૧ આમાંજ ૨ અવેશ ૪ પરિકારવિમુક્તાચારિવત ૪ પુણ્ય-
 લબ્ધિવત, ૫ અગ્રમાદી સાધુ ૬ લોકપૂર્વી સાધુ, ૭ આકારક ચરીરી,
 એનું કૌશ હેવતા સાકારણ કરી શકે નહિ.

ઇતિ હપકદ્વાર અને શુભ્રાણુદ્વાર સમાપ્ત.

અથ શ્રી મહોટો બાસઠીઓ.

[અનુષ્ટુપવૃત્ત]

જીવ ૧ ગઈ ૧ ઇંદિય ૩ કાણ ૪ । જોગ ૫ વેદ ૬
કસાય ૭ લેસ્સા ૮ ॥ સમ્મત ૯ નાળ ૧૦ દંસળ ૧૧ ।
સંજય ૧૨ ઉવઆળ ૧૩ આહારે ૧૪ ॥૧॥ માસગ ૧૫ પરિત
૧૬ પજ્જતિ ૧૭ । સુહુમ ૧૮ સન્નિ ૧૯ મન્વત્થિ ૨૦ ચરિ-
મેય ૨૧ ॥ જીવેયચેત્તવંધે । પુગ્ગલમ્મહાદંડણચેવ ॥ ૨ ॥

એ બે ગાથાનો વિસ્તાર કહે છે.

૧ જીવદ્વાર

૧ સમુચ્ચય જીવમા, જીવના લેહ ૧૪. ગુણુઠાણા ૧૪, જોગ ૧૫,
ઉપયોગ ૧૨, લેશ્યા ૬

૨ ગતિદ્વાર

૧ નરક ગતિમા જીવના લેહ ૩, ૧ સંજીનો અપર્યાપ્તો ૨ પ્રયાપ્તો
ને ૩ અસજીનો અપર્યાપ્તો ગુણુઠાણા ૪ પ્રથમ, જોગ ૧૧, ૪
મનના, ૪ વચનના. ૧ ગૈકિય, ૧ ગૈકિયનો મિશ્ર, ૧ કાર્મણ-
કાયજોગ, એવ ૧૧ ઉપયોગ ૬, ૩ જ્ઞાન, ૩ અજ્ઞાન, ૩ દર્શન-
લેશ્યા, ૩ પ્રથમ

૨ તિર્યચની ગતિમાં, જીવના લેહ ૧૪, ગુ ૫ પ્રથમ, જોગ ૧૩
આહારકના ૨ વર્ણને, ઉપ ૬, ૩ જ્ઞાન, ૩ અજ્ઞાન, ૩ દર્શન-
લેશ્યા ૬

૩ તિર્યચાણીમાં, જીવના લેહ ૨, સંજીનો અપર્યાપ્તો ને ૨ પર્યાપ્તો
ગુ ૫ પ્રથમ, જોગ ૧૩, ઉપયોગ ૬, ૩ જ્ઞાન, ૩ અજ્ઞાન,
૩ દર્શન, લેશ્યા ૬

૪ મનુષ્યની ગતિમા, જીવના લેહ ૩; ૧ સજીનો અપર્યાપ્તો,
૨ પર્યાપ્તો, ૩ અસજીનો અપર્યાપ્તો, ગુ ૧૪, જોગ ૧૫,
ઉપયોગ ૧૨, લેશ્યા ૬

૫ મનુષ્યલ્પીમા લવના લેહ ૨ સહીના ગુ ૧૪, ભેગ ૧૩
આહારકના ૨ વર્ણને, ઉપયોગ ૧૨, લેશ્યા ૬

૬ દેવતાની ગતિમાં, લવના લેહ ૩, ૧ સહીનો અપર્ણાપ્તો, ૨
પર્ણાપ્તો, ૩ અસહીનો અપર્ણાપ્તો, ગુ ૪ પહેલા, ભેગ ૧૧, ૪
મનના, ૪ વચનના ૨ વૈકિયના, ૧ કાર્મણનો ઉપયોગ ૬ લેશ્યા ૬.

૭ દેવાંગનામાં લવના લેહ ૨, ૧ સહીનો અપર્ણાપ્તો ને ૨ પર્ણાપ્તો
ગુ ૪ પ્રથમ ભેગ ૧૧, ૪ મનના ૪ વચનના, ૨ વૈકિયના ને
૧ કાર્મણનો, ઉપયોગ ૬ લેશ્યા ૪

૮ સિદ્ધગતિમા લવના લેહ નથી, મુલ્કાણા નથી, ભેગ નથી, ઉપ-
યોગ ૨; ૧ કેવળજ્ઞાન, ૩ કેવળકર્મન લેશ્યા નથી.

એ આઠ લેહનો અવગણીત્વ સર્વથી થોડી મનુષ્યલ્પી ૧ તેથી
મનુષ્ય સમૂહિ મ જાણા અસંખ્યજાણી ૨ તેથી નારહી અસંખ્યજાણી
ગુ ૩ તેથી તિર્થંકલ્પી અસંખ્યજાણી ૪ તેથી દેવતા અસંખ્યજાણી
ગુ ૫ તેથી દેવી સંખ્યજાણી ૬ તેથી સિદ્ધભગવત જ્ઞાનતણી
૭ તેથી તિર્થંક જ્ઞાનતણી ૮

૩ ઇન્દ્રિયદ્વાર

૧ સ્પર્શદ્રિયામા લવના લેહ ૧૪ મુલ્કાણા ૧૨ પ્રથમ ભેગ ૧૫
ઉપયોગ ૧૦ તે ૧ કેવળજ્ઞાન ૨ કેવળકર્મન એ ૩ વર્ણને લેશ્યા ૬

૨ સ્પર્શદ્રિયામા, લવના લેહ ૪ ૧ સૂક્ષ્મ સ્પર્શદ્રિયાનો અપર્ણાપ્તો ને
૨ પર્ણાપ્તો, ૩ ગ્રાહ્ય સ્પર્શદ્રિયાનો અપર્ણાપ્તો ને પર્ણાપ્તો ગુ ૦
૧ પ્રથમ ભેગ ૫ ઔદારિક ૧, ઔદારિકનો મિશ્ર ૨, વૈકિય ૩
વૈકિયનો મિશ્ર ૪, કાર્મણ કાયભેગ ૫ ઉપયોગ ૩ ૨ અજ્ઞાન ને
૧ અજ્ઞાનજ્ઞાન લેશ્યા ૪

૫ સ્પર્શદ્રિય ૧ તે ઇન્દ્રિય ૨, ઔદારિક એ ૩ મા લવના લેહ ૨
પાતપાતાનો અપર્ણાપ્તો ૧ ને પર્ણાપ્તો ૨ ગુ ૨ પહેલા ભેગ
૪, ૨ ઔદારિકનો, ૧ કાર્મણનો ને ૧ અવગણ્ય વચનનો ઉપયોગ
સ્પર્શદ્રિય, સ્પર્શદ્રિયામા, ૫, ૨ જ્ઞાન, ૨ અજ્ઞાન ને ૧ અજ્ઞાનજ્ઞાન
અને ઔદારિકમા ૬ તે ૧ અજ્ઞાનજ્ઞાન વધુ, લેશ્યા ૩

૬ પંચેન્દ્રિયામાં, જીવના લેહ ૪, ૧ સંજ્ઞીનો અપર્યાપ્તો, ૨ પર્યાપ્તો, ૩ અસંજ્ઞીનો અપર્યાપ્તો ને ૪ પર્યાપ્તો, ગુ ૦ ૧૨ પ્રથમ, જોગ ૧૫, ઉપયોગ ૧૦ કેવળજ્ઞાન ૧, કેવળદર્શન ૨ એ ૨ વર્જ્યા. લેશ્યા ૬.

૭ અણ્વિદિયામાં, જીવનો લેહ ૧ સંજ્ઞીનો પર્યાપ્તો, ગુણ ૦ ૨ તેરમું ને ચૌદમું, જોગ ૭; ૨ મનના તે સત્ય મન ૧, વ્યવહાર મન ૨, એ વચનના તે સત્ય વચન ૧, વ્યવહાર વચન ૨ અને ઔદારિકનો ૫, ઔદારિકનો મિશ્ર ૬, કાર્મણુકાયજોગ ૭, ઉપયોગ ૨ કેવળજ્ઞાન ૧ કેવળદર્શન ૨ લેશ્યા ૧ શુકલ

એનો અદ્યખહુત્વ, સર્વથી થોડા પંચેન્દ્રિયા ૧, તેથી ચૌરેન્દ્રિયા વિશેષાહિયા ૨, તેથી તેઈન્દ્રિયા વિશેષાહિયા ૩ તેથી એઈન્દ્રિયા વિશેષાહિયા ૪, તેથી અણ્વિદિયા અનંતગુણ ૫, તેથી એકેન્દ્રિયા અનંતગુણ ૬, તેથી સઘંદ્રિયા વિશેષાહિયા ૭

૪ કાયદ્વાર,

૧ સકાયામાં જીવના લેહ ૧૪, ગુણુઠાણુ ૧૪, જોગ ૧૫, ઉપયોગ ૧૨, લેશ્યા ૬

૪ પૃથ્વીકાય ૧, અપકાય ૨, વનસ્પતિકાય ૩ એ ૩ માં, જીવના લેહ ૪ ગુણુ ૧ જોગ ૩, ઉપયોગ ૩, લેશ્યા ૪

૬ તેઉકાય ૧, વાઉકાય ૨ એ ૨ માં, જીવના લેહ ૪, ગુ ૦ ૧, જોગ ૬ તેઉમા ૩ ને વાઉમા ૫ તે ૨ વૈકિયના વધ્યા, ઉપયોગ ૩, લેશ્યા ૩

૭ ત્રસકાયમાં, જીવના લેહ ૧૦ તે ૪ એકેન્દ્રિયના વર્જ્યા, ગુણુઠાણુ ૧૪, જોગ ૧૫, ઉપયોગ ૧૨, લેશ્યા ૬

૮ અકાયામાં, જીવના લેહ નથી, ગુણુઠાણુ નથી, જોગ નથી, ઉપયોગ ૨, લેશ્યા નથી

એનો અદ્યખહુત્વ, સર્વથી થોડા ત્રસકાયા ૧, તેથી તેઉકાયા અસખેજગુણુ ૨, તેથી પૃથ્વીકાય વિશેષાહિયા ૩ તેથી અપકાય વિશેષાહિયા x ૪,

x વિશેષાહિયા=વિશેષ-અધિકા,

તેથી વાંચકાચ વિશેષાદિયા ૫, તેથી અકાચા અનતપુષ્પ ૧ તેથી
વનસ્પતિકાચા અનતપુષ્પ ૭, તેથી સકાચા વિશેષાદિયા ૮

૫ ભોગદ્વાર.

- ૧ સંભોગીમાં જીવના લેહ ૧૪ યુષ્કાણા ૧૩, ભોગ ૧૫, ઉપયોગ ૧૨ લેસ્થા ૬
- ૨ મનભોગીમાં જીવનો લેહ ૧ સગીનો પર્થાપ્તો, કુ ૧૩, ભોગ ૧૪ એક કામ યુનો વર્ણને ઉપયોગ ૧૨ લેસ્થા ૬
- ૩ વચનભોગીમાં જીવના લેહ ૫ ગેઈદ્રિય ૧, તેઈદ્રિય ૨ બીરદ્રિય ૩ અસગીપદ્રિય ૪, સગીપદ્રિય ૫, એ ૫ ના પર્થાપ્ત, યુષ્કાણા ૧૩ ભોગ ૧૪ કામ યુ વર્ણને, ઉપયોગ ૧૨, લેસ્થા ૬
- ૪ કામભોગીમાં, જીવના લેહ ૧૪ યુષ્કાણા ૧૩ ભોગ ૧૫, ઉપયોગ ૧૨ લેસ્થા ૬
- ૫ અભોગીમાં, જીવનો લેહ ૧ સગીનો પર્થાપ્તો યુષ્કાણા ૧ ચોતુ ભોગ નહિ ઉપયોગ ૨ કેવળજ્ઞાન ને કેવળદશન, લેસ્થા નથી.

એકનો આપળકુત્ત, સવધી થોડા મનભોગી ૧ તેથી વચનભોગી
અસ પેલ્લકુત્ત ૨ તેથી અભોગી (કુ ૧૪ અને સિદ્ધ) અનતપુષ્પ
૩, તેથી કામભોગી અનતપુષ્પ ૪ તેથી સંભોગી વિશેષાદિયા ૫

૬ વેદદ્વાર

- ૧ સવેદીમાં, જીવના લેહ ૧૪ યુષ્કા ૬ પ્રથમ ભોગ ૧૫, ઉપયોગ ૧૦, કેવળજ્ઞાન ૧ કેવળદશન ૨ વર્ણને લેસ્થા ૬
- ૩ શ્રી વેદ ૧ પુરુષવેદ ૨, એ ૨ મા, જીવના લેહ ૨ સગીના યુષ્કા ૬ ભોગ પુરુષવેદમાં ૧૫, અને સીવેદમાં ૧૩ તે ૨ આકારકતા વર્ણને, ઉપયોગ ૧૦ લેસ્થા ૬
- ૪ નપુઠકવેદમાં, જીવના લેહ ૧૪ યુષ્કા ૬ ભોગ ૧૫ ઉપયોગ ૧૦ કેવળજ્ઞાન ૧ કેવળદશન ૨ વર્ણને લેસ્થા ૬

૫ અવેદીમા જીવનો લેદ ૧ સરીનો પર્યાપ્તો, ગુણ ૬, નવમાથી તે ૧૪ મા સુધી, જોગ ૧૧, ૪ મનના, ૪ વચનના, ૨ ઔદારિકના ને ૧ કાર્મણનો એવં ૧૧. ઉપયોગ ૯, ૩ અજ્ઞાન વર્જને, લેશ્યા ૧, શુકલ.

એનો અદ્યખડુત્વ, સર્વથી થોડા પુરુષવેદી ૧, તેથી સ્ત્રીવેદી સ ખેજગુણ ૨, તેથી અવેદી (સિદ્ધ સહિત) અનંતગુણ ૩ તેથી નપુંસકવેદી અનંતગુણ ૪, તેથી સવેદી વિશેષાહિયા ૫.

૭ કષાયદ્વાર.

૧ સકષાયીમાં, જીવના લેદ ૧૪ ગુણ ૧૦ પ્રથમ, જોગ ૧૫, ઉપયોગ ૧૦, કેવળજ્ઞાન ૧, કેવળદર્શન ૨ વર્જને, લેશ્યા ૬.

૪ ક્રોધ ૧, માન ૨, માયા ૩, એ ૩ માં, જીવના લેદ ૧૪, ગુણ-ઠાણા ૯, જોગ ૧૫, ઉપયોગ ૧૦, લેશ્યા ૬.

૫ લોભકષાયીમાં, જીવના લેદ ૧૪ ગુણઠાણા ૧૦ પહેલાં, જોગ ૧૫, ઉપયોગ ૧૦, લેશ્યા ૬

૬ અકષાયીમા, જીવનો લેદ ૧ સરીનો પર્યાપ્તો ગુણ ૪ ઉપરના, જોગ ૧૧, ૪ મનના, ૪ વચનના, ૨ ઔદારિકના, ૧ કાર્મણનો એવં ૧૧, ઉપયોગ ૯, ૫ જ્ઞાન, ૪ દર્શન એવં ૯, લેશ્યા ૧.

એનો અદ્યખડુત્વ, સર્વથી થોડા અકષાયી ૧, તેથી ક્રોધકષાયી અનંતગુણ ૨, તેથી માનકષાયી વિશેષાહિયા ૩, તેથી માયાકષાયી વિશેષાહિયા ૪, તેથી લોભકષાયી વિશેષાહિયા ૫, તેથી સકષાયી વિશેષાહિયા ૬.

૮ લેશ્યાદ્વાર.

૧ સલેશીમા, જીવના લેદ ૧૪, ગુણઠાણા ૧૩, જોગ ૧૫, ઉપયોગ ૧૨, લેશ્યા ૬

૪ કૃષ્ણ ૧, નીલ ૨, કાપુત ૩, એ ૩ લેશ્યામા જીવના લેદ ૧૪ ગુણઠાણા ૬ પ્રથમ, જોગ ૧૫, ઉપયોગ ૧૦, એ કેવળના વર્જ્યા, લેશ્યા પોતપોતાની.

૫ તેજુલેશીમા, જીવના લેદ ૩, સરીનો અપર્યાપ્તો ૧, પ્રર્યાપ્તો ૨, બાદર એકેદ્રિયનો અપર્યાપ્તો ૩, ગુણ ૭ પ્રથમ, જોગ ૧૫ ઉપયોગ ૧૦, લેશ્યા ૧. તેજુ.

તેથી વાર્તિકાચ વિશેષાદિયા ૫, તેથી અઢાયા અનતગુણ ૬ તેથી
વનસ્પતિકાયા અનતગુણ ૭, તેથી સકાયા વિશેષાદિયા ૮

૫ ભોગદ્વાર.

- ૧ સંભોગીમાં જીવના લેહ ૧૪ ગુણકાણા ૧૩, ભોગ ૧૫, ઉપયોગ
૧૨ લેશ્યા ૬
- ૨ મનભોગીમાં જીવનો લેહ ૧, સગીનો પર્વાપ્તો, ગુ. ૧૩,
ભોગ ૧૪ એક કામ છુનો વળીને ઉપયોગ ૧૨ લેશ્યા ૬
- ૩ વચનભોગીમાં, જીવના લેહ ૫ બેઈદ્રિય ૧, તેઈદ્રિય ૨, ચીરદ્રિય
૩ અસગીપચીદ્રિય ૪, સગીપચીદ્રિય ૫, એ ૫ ના પર્વાપ્ત,
ગુણકાણા ૧૩ ભોગ ૧૪ કામ છુ વળીને, ઉપયોગ ૧૨, લેશ્યા ૬
- ૪ કાયભોગીમાં, જીવના લેહ ૧૪ ગુણકાણા ૧૩ ભોગ ૧૫, ઉપયોગ
૧૨ લેશ્યા ૬
- ૫ અભોગીમાં, જીવનો લેહ ૧ સગીનો પર્વાપ્તો ગુણકાણા ૧ ચોગુ
ભોગ નહિ ઉપયોગ ૨ કેવળજ્ઞાન ને કેવળદર્શન, લેશ્યા નથી.

એકનો આપળહુત્ત, સવધી થાય મનભોગી ૧ તેથી વચનભોગી
અસ બેલગુણ ૨ તેથી અભોગી (ગુ. ૧૪ અને સિદ્ધ) અનતગુણ
૩, તેથી કાયભોગી અનતગુણ ૪ તેથી સભોગી વિશેષાદિયા ૫.

૬ વેદદ્વાર

- ૧ સવેદીમાં, જીવના લેહ ૧૪ ગુણ ૬ પ્રથમ ભોગ ૧૫, ઉપયોગ
૧૦, કેવળજ્ઞાન ૧ કેવળદર્શન ૨ વળીને લેશ્યા ૬
- ૨ શ્રી વેદ ૧ પુરુષવેદ ૨, એ ૨ મા, જીવના લેહ ૨ સગીના
ગુણ ૬ ભોગ પુરુષવેદમાં ૧૫, અને શ્રીવેદમાં ૧૩ તે ૨
આઠાઈકના વળીને, ઉપયોગ ૧૦ લેશ્યા ૬
- ૪ નપુંસકવેદમાં, જીવના લેહ ૧૪ ગુણ ૬ ભોગ ૧૫ ઉપયોગ
૧૦ કેવળજ્ઞાન ૧, કેવળદર્શન ૨ વળીને લેશ્યા ૬

- ૭ સમામિથ્યાત્વ દષ્ટિમાં, જીવનો લેઢ ૧ સજીનો પર્યાપ્તો, ગુણ-
ઠાણું ૧ ત્રીજુ, જોગ ૧૦, ૪ મનના, ૪ વચનના, ૧ ઔદારિકનો
૧ વૈક્રિયનો એવ ૧૦, ઉપયોગ ૬, લેશ્યા ૬

એનો અદ્યબહુત્વ, સર્વથી થોડા સાસ્વાદાન સમકિતી ૧, તેથી
ઉપશમ સમકિતી સંખેજગુણા ૨. તેથી મિશ્રદષ્ટિ સંખેજગુણા ૩,
તેથી ક્ષયોપશમ અને વેદક સમકિતી માહોમાહે તુલ્ય અને અસંખે-
જગુણા ૫ તેથી ક્ષાયિક સમકિતી અનંતગુણા ૫, તેથી સમુચ્ચય
સમકિતી વિશેષાહિયા ૭, તેથી મિથ્યાત્વ દષ્ટિ અનંતગુણા ૮.

૧૦ જ્ઞાનદ્વાર.

- ૧ સમુચ્ચયજ્ઞાનીમાં, જીવના લેઢ ૬, યેઈદ્રિય ૧, તેઈદ્રિય ૨,
ચૌરેદ્રિય ૩, અસંજીપચેદ્રિય ૪ એ ૪ ના અપર્યાપ્તા ને
સજીનો અપર્યાપ્તો ને પર્યાપ્તો એવ ૬, ગુણઠાણા ૧૨ પહેલુ ત્રીજું
વર્ણને, જોગ ૧૫, ઉપયોગ ૬, ૫ જ્ઞાન ને ૪ દર્શન, લેશ્યા ૬
- ૩ મતિજ્ઞાની ૧, જ્યુતજ્ઞાની ૨ એ જેમાં, જીવના લેઢ ૬. ગુણઠાણાં
૧૦, પહેલુ, ત્રીજું તેરમું, ચૌદમું વર્ણને, જોગ ૧૫, ઉપયોગ
૭ લેશ્યા ૬
- ૪ અવધિજ્ઞાનીમાં, જીવના લેઢ ૨ સજીના, ગુણઠાણા ૧૦, જોગ ૧૫,
ઉપયોગ ૭, લેશ્યા ૬
- ૫ મનઃપર્યવજ્ઞાનીમાં, જીવનો લેઢ ૧ સજીનો પર્યાપ્તો, ગુણઠાણા
૭ છઠ્ઠાથો આરમા સુધી, જોગ કાર્મણનો વર્ણને, ઉપયોગ ૭,
લેશ્યા ૬
- ૬ કેવળજ્ઞાનીમાં, જીવનો લેઢ ૧ સજીનો પર્યાપ્તો, ગુ. ૨, તેરમું
ને ચૌદમું જોગ ૭, ઉપયોગ ૨, લેશ્યા ૧ પરમશુકલ
- ૭ અજ્ઞાનીમાં, જીવના લેઢ ૧૪, ગુણઠાણાં ૨, પહેલું ને ત્રીજું,
જોગ ૧૩ આહારકના ૨ વર્ણને, ઉપયોગ ૬, ૩ અજ્ઞાન, ૩ દર્શન,
લેશ્યા ૬.
- ૮ મતિજ્યુત અજ્ઞાનીમાં, જીવના લેઢ ૧૪, ગુણઠાણા ૨, પહેલું ત્રીજું,
જોગ ૧૩, ઉપયોગ ૬, લેશ્યા ૬.
- ૧૦ વિભંગજ્ઞાનીમાં, જીવના લેઢ ૨ સજીના, ગુણઠાણા ૨ પહેલુ ને
ત્રીજું, જોગ ૧૩, ઉપયોગ ૬, લેશ્યા ૬.

૬ પદ્મદેશીમાં, જીવના લેહ ૨ સહીના, શુભ્ર ૭ પ્રથમ, જોન ૧૫, ઉપયોગ ૧૦ દેશ્યા ૧ પદ્મ.

૭ શુભ્રદેશીમાં જીવના લેહ ૨ સહીના શુભ્ર ૧૩ પ્રથમ, જોન ૧૫, ઉપયોગ ૧૨ દેશ્યા ૧ શુભ્ર.

૮ અદેશીમાં, જીવનો લેહ ૧ સહીનો પર્યાપ્તો શુભ્ર ૧ ચૌદમ, જોન નથી, ઉપયોગ ૨, કેવળજ્ઞાન ૧ કેવળદશન ૨, દેશ્યા નથી.

જોકોનો અવ્યવસ્થિત સવધી શોધા શુભ્રદેશી ૧, તેથી પદ્મદેશી સ ખેલ્લજુલા ૨ તથી તેજુદેશી સ ખેલ્લજુલા ૩, તેથી અદેશી સિદ્ધ સક્તિ અનવત્રુણા ૪ તેથી કાપુતદેશી અનવત્રુણા ૫ તેથી નીલદેશી વિશેષાક્રિયા ૬ તેથી કૃષ્ણદેશી વિશેષાક્રિયા, તેથી સદેશો વિશેષાક્રિયા ૮.

૬ સમક્ષિતકાર

૧ સમુચ્ચય સમ્યક્ત્વદષ્ટિમાં જીવના લેહ ૬ ભેદદ્રિય ૧, તેષદ્રિય ૨, ચૌદદ્રિય ૩ અસહીપચેદ્રિય ૪, જો ૪ ના અપર્યાપ્તો જો સહીપચેદ્રિયનો અપર્યાપ્તો ને પર્યાપ્તો એવ ૬, શુભ્ર ૧૨ પહેલુ ત્રીજુ વછંને, જોન ૧૫, ઉપયોગ ૬ ૩ અજ્ઞાન વછંને દેશ્યા ૬.

૨ સાસ્વાદાન સમ્યક્ત્વદષ્ટિમાં જીવના લેહ ૬ શુભ્ર ૧૩ બીજુ, જોન ૧૩ આકાશકના ૨ વછંને ઉપયોગ ૬ ૩ જ્ઞાન ૩ દશન લેશ્યા ૬.

૩ ઉપશમ સમ્યક્ત્વદષ્ટિમાં, જીવના લેહ ૨ સહીના શુભ્ર ૮, શોધાથી ૧૧માં સુધી, જોન ૧૫, ઉપયોગ ૭, ૪ જ્ઞાન, ૩ દશન લેશ્યા ૬.

૪ ક્ષયોપશમ ને વેદક સમ્યક્ત્વદષ્ટિમાં જીવના લેહ ૨ સહીના શુભ્ર ૪ થી આઠમાં સુધી, જોન, ૧૫, ઉપયોગ ૭ લેશ્યા ૬.

૫ ક્ષાધિક સમ્ય જીવના લેહ ૨ સહીના શુભ્રકાણા ૧૧, શોધાથી ૮ ચૌદમાં સુધી, જોન ૧૫, ઉપયોગ ૬ ૩ અજ્ઞાન વછંને લેશ્યા ૬.

૬ મિથ્યાત્વદષ્ટિમાં જીવના લેહ ૧૪ શુભ્રકાણા ૧ પ્રથમ, જોન ૧૩ આકાશકના ૨ વછંને ઉપયોગ ૬ ૩ અજ્ઞાન, ૩ દશન, લેશ્યા ૧.

૭ સમામિથ્યાત્વ દષ્ટિમા, જીવનો લેઢ ૧ સજીનો પર્યાપ્તો, ગુણ-
ઠાણુ ૧ ત્રીજી, જોગ ૧૦, ૪ મનના, ૪ વચનના, ૧ ઔદારિકનો
૧ વૈકિયનો એવં ૧૦, ઉપયોગ ૬, લેશ્યા ૬

એનો અદ્યબહુત્વ, સર્વથી થોડા સાસ્વાદાન સમકિતી ૧, તેથી
ઉપશમ સમકિતી સંખેજગુણા ૨. તેથી મિશ્રદષ્ટિ સંખેજગુણા ૩,
તેથી ક્ષયોપશમ અને વેદક સમકિતી માહોમાહે તુલ્ય અને અસંખે-
જગુણા ૫ તેથી ક્ષાયિક સમકિતી અનંતગુણા ૫, તેથી સમુચ્ચય
સમકિતી વિશેષાહિયા ૭, તેથી મિથ્યાત્વ દષ્ટિ અનંતગુણા ૮.

૧૦ જ્ઞાનદ્વાર.

૧ સમુચ્ચયજ્ઞાનીમા, જીવના લેઢ ૬, યેઈદ્રિય ૧, તેઈદ્રિય ૨,
ચૌરેદ્રિય ૩, અસંજીપચેદ્રિય ૪ એ ૪ ના અપર્યાપ્તા ને
સજીનો અપર્યાપ્તો ને પર્યાપ્તો એવં ૬, ગુણઠાણું ૧૨ પહેલું ત્રીજું
વળને, જોગ ૧૫, ઉપયોગ ૬, ૫ જ્ઞાન ને ૪ દર્શન, લેશ્યા ૬

૩ મતિજ્ઞાની ૧, શ્રુતજ્ઞાની ૨ એ બેમા, જીવના લેઢ ૬. ગુણઠાણું
૧૦, પહેલું, ત્રીજું તેરમું, ચૌદમું વળને, જોગ ૧૫, ઉપયોગ
૭ લેશ્યા ૬

૪ અવધિજ્ઞાનીમા, જીવના લેઢ ૨ સજીના, ગુણઠાણું ૧૦, જોગ ૧૫,
ઉપયોગ ૭, લેશ્યા ૬

૫ મનપર્યાવજ્ઞાનીમાં, જીવનો લેઢ ૧ સંજીનો પર્યાપ્તો, ગુણઠાણું
૭ છઠ્ઠાથી બારમા સુધી, જોગ કાર્મણુનો વળને, ઉપયોગ ૭,
લેશ્યા ૬

૬ કેવળજ્ઞાનીમાં, જીવનો લેઢ ૧ સજીનો પર્યાપ્તો, ગુણ ૨, તેરમું
ને ચૌદમું જોગ ૭, ઉપયોગ ૨, લેશ્યા ૧ પરમશુકલ

૭ અજ્ઞાનીમાં, જીવના લેઢ ૧૪, ગુણઠાણું ૨, પહેલું ને ત્રીજું,
જોગ ૧૩ આહારકના ૨ વળને, ઉપયોગ ૬, ૩ અજ્ઞાન, ૩ દર્શન,
લેશ્યા ૬.

૮ મતિશ્રુત અજ્ઞાનીમા, જીવના લેઢ ૧૪, ગુણઠાણું ૨, પહેલું ત્રીજું,
જોગ ૧૩, ઉપયોગ ૬, લેશ્યા ૬.

૧૦ વિલંગજ્ઞાનીમા, જીવના લેઢ ૨ સજીના, ગુણઠાણું ૨ પહેલું ને
ત્રીજું, જોગ ૧૩, ઉપયોગ ૬, લેશ્યા ૬.

એનો અપ્યબદ્ધત્વ, સર્વથી યોગ્ય અપર્વં છાની ૧, તેથી અવધિજ્ઞાની અસખ્યાતગુણ ૨ તેથી અતિજ્ઞાની ને શ્રુતજ્ઞાની મહિમાહી તુલ્ય વિશેષાદિયા ૪ તેથી નિભજ જ્ઞાની અસખ્યાતગુણ ૫ તેથી કેવળજ્ઞાની અનતગુણ ૬ તેથી જ્ઞાની વિશેષાદિયા ૭ તેથી અતિશ્રુતજ્ઞાની મોહિમાહી તુલ્ય ને અનતગુણ ૮, તેથી જ્ઞાની વિશેષાદિયા ૧૦

૧૧ દર્શનદ્વાર

૧ અમુદ્યનીમા, જીવના લેહ ૬ ચૌદ્વિધ ૧, અસહીપચેદિય ૨, સહીપચેદિય ૩ એ ૩ ના અપ્રાપ્તિ ને પદ્ધતિ ગુણગુણ ૧૨ પ્રથમ ભેજ ૧૪ કાર્મણનો વર્ણને, ઉપયોગ ૧૦ કેવળના ૨ વર્ણ્યા, લેસ્થા ૬

૨ અમુદ્યનીમા, જીવના લેહ ૧૪ ગુણગુણ ૧૨, ભેજ ૧૫, ઉપયોગ ૧૦ લેસ્થા ૧

૩ અવધિજ્ઞનીમા, જીવના લેહ ૨, ગુણગુણ ૧૨ ભેજ ૧૫, ઉપયોગ ૧૦ લેસ્થા ૬

૪ કેવળજ્ઞનીમા જીવનો લેહ ૧ ગુણગુણ ૩, તેરમુ, ચૌકુ, ભેજ ૭ ઉપયોગ ૨, લેસ્થા ૧.

એનો અપ્યબદ્ધત્વ સર્વથી યોગ્ય અવધિજ્ઞની ૧ તેથી અમુદ્યની અસખ્યાતગુણ ૨, તેથી કેવળજ્ઞની અનતગુણ ૩ તેથી અમુદ્યની અનતગુણ ૪

૧૨ સંબંધદ્વાર

૧ સંભતિમાં જીવનો લેહ ૧, સંજ્ઞાનો પદ્ધતિ ગુણગુણ ૬, છૂટથી તે ૧૪ મા સુધી, ભેજ ૧૫, ઉપયોગ ૬ ૩ અજ્ઞાન વર્ણને લેસ્થા ૬

૩ સામર્થ્યિક ૧, ઉદ્દેશપદ્ધતિનીય ૨ એ બે વ્યવિત્રજી જીવનો લેહ ૧ સંજ્ઞાનો પદ્ધતિ, ગુણગુણ ૪ છૂટથી ૬ મા સુધી, ભેજ ૧૪, કાર્મણનો વર્ણને ઉપયોગ ૭, ૪ જ્ઞાન ને ૩ દર્શન, લેસ્થા ૬

૪ પરિદ્વારવિદ્યુદ્ધ ચારિત્રમાં જીવનો લેહ ૧, ગુણગુણ ૨ છૂટ ને સાતમુ ભેજ ૬ ૪ મનના, ૪ વચનના, ને ૧ ઔદારિકનો, ઉપયોગ ૭, લેસ્થા ૩ ઉપલી.

- ૫ સૂક્ષ્મસંપરાય ચારિત્રમાં, જીવનો ભેદ ૧ ગુણઠાણું ૧ દશમુ, ભેગ ૬, ઉપયોગ ૭, લેશ્યા ૧ શુકલ.
- ૬ યથાખ્યાત ચારિત્રમાં, જીવનો ભેદ ૧, ગુણઠાણા ૪ ઉપલા, ભેગ ૧૧, ૪ મનના, ૪ વચનના, ૨ ઔદારિકના ને ૧ કાર્મણનો, ઉપયોગ ૬, ૩ અજ્ઞાન વર્જીને, લેશ્યા ૧.
- ૭ સજતાસંજતિમાં, જીવનો ભેદ ૧, ગુણઠાણું ૧ પાંચમું, ભેગ ૧૨, આહારકના ૨ ને ૧ કાર્મણનો વર્જીને ઉપયોગ ૬, ૩ જ્ઞાન ને ૩ દર્શન લેશ્યા, ૬
- ૮ અસંજતિમાં જીવના ભેદ ૧૪, ગુણઠાણા ૪ પ્રથમ ભેગ ૧૩ આહારકના ૨ વર્જીને, ઉપયોગ ૬ ૩ જ્ઞાન ૩ અજ્ઞાન, ૩ દર્શન લેશ્યા ૬
- ૯ નો સજતિ, નો અસંજતિ, નો સજતાસંજતિમાં, જીવનો ભેદ ૦, ગુણ ૦, ભેગ નથી, ઉપયોગ ૨, લેશ્યા નથી.

એનો અદ્યપગહુત્વ, સર્વથી થોડા સૂક્ષ્મસંપરાય ચારિત્રિયા ૧, તેથી પરિહારવિશુદ્ધ ચારિત્રિયા સખેનજગુણા ૨, તેથી યથાખ્યાત ચારિત્રિયા સખેનજગુણા ૩, તેથી છેદોપસ્થાપનીય ચારિત્રિયા સખેનજગુણા ૪, તેથી સામાયિક ચારિત્રિયા સખેનજગુણા ૫ તેથી સજતિ વિશેષાહિયા ૬, તેથી સજતાસંજતિ અસંખ્યાતગુણા ૭, તેથી નોસંજતિ, નોઅસંજતિ, નોસજતાસંજતિ અનંતગુણા ૮, તેથી અસંજતિ અનંતગુણા ૯

૧૩ ઉવગ્ગોગદ્વાર

- ૧ સાગરોવત્તામાં જીવના ભેદ ૧૪, ગુણઠાણા ૧૪, ભેગ ૧૫, ઉપયોગ ૧૨ લેશ્યા ૬
- ૨ અણુગારોવત્તામાં જીવના ભેદ ૧૪, ગુણઠાણા ૧૩ દશમુ વર્જીને, ભેગ ૧૫, ઉપયોગ ૧૨, લેશ્યા ૬

એનો અદ્યપગહુત્વ સર્વથી થોડા અણુગારોવત્તા ૧, તેથી સાગરોવત્તા સખેનજગુણા ૨

૧૪ આહારદ્વાર

- ૧ આહારક્રમાં, જવના લેહ ૧૪, યજ્ઞકાણા ૧૩ પહેલા, ભેજ ૧૪, કામલુનો વર્જને, ઉપચોગ ૧૨ લેસ્થા ૬
- ૨ અણ્ણદારક્રમાં, જવના લેહ ૮, સાત અપર્યાપ્ત ને ૧ સહનિર્મિતો, યજ્ઞ ૫ પહેલા, બીજી ઘાણુ તેરમુ ને ચોથમુ એ ૫ ભેજ ૧ કામલુનો ઉપચોગ ૧૦ મનપર્યાવચ્ચાન ૧ ને ચતુષ્ચન ૨ એ વર્જને, લેસ્થા ૬

એનો અપ્પજહુત્વ સવધી થોડા અણ્ણદારક્ર ૧ તેથી આહારક્ર અસ પેદશ્ચુલ્ક ૨

૧૫ ભાષગદ્વાર

- ૧ ભાષગ્રામાં જવના લેહ ૫. ભેષદ્રિય ૧ તેષદ્રિય ૨ ચૌષદ્રિય ૩ અસગ્રીપચેદ્રિય ૪ સગ્રીપચેદ્રિય ૫, એ ૫ ના પર્યાપ્તા યજ્ઞ કાણા ૧૩ પ્રથમ, ભેજ ૧૪ કામલુનો વર્જને, ઉપચોગ ૧૨, લેસ્થા ૬
- ૨ અભાષગ્રામાં, જવના લેહ ૧ તે ૧૪ માથી ભેષદ્રિય ૧ તેષદ્રિય ૨, ચૌષદ્રિય ૩ અસગ્રીપચેદ્રિય ૪ એ ૪ વર્જ્યા યજ્ઞ ૫ તે પહેલા ૧ બીજી ૨ ઘાણુ ૩ તેરમુ ૪ ચૌષમુ ૫, ભેજ ૫ તે ૨ બોદ્યારિકના, ૨ વૈકિલના ને કામલુનો, ઉપચોગ ૧૧ તે મનપર્યાવચ્ચાન નહિ લેસ્થા ૬

એનો અપ્પજહુત્વ સવધી થોડા ભાષગ્રા ૧ તેથી અભાષગ્રા અનવચુલ્ક ૨

૧૬ પરિત્તદ્વાર

- ૧ પરિત્તસસારીમાં, જવના લેહ ૧૪ યજ્ઞ ૧૪ ભેજ ૧૫ ઉપચોગ ૧૨ લેસ્થા ૬
- ૨ અપરિત્તસસારીમાં જવના લેહ ૧૪, યજ્ઞ ૧ પહેલા, ભેજ ૧૩ આહારક્રના ૨ વર્જને ઉપચોગ ૬, અજ્ઞાન ૩ દર્શન ૩ લેસ્થા ૬
- ૩ નોપરિત્ત નોઅપરિત્તમાં જવના લેહ ૦, યજ્ઞ ૦, ભેજ નથી, ઉપચોગ ૨ લેસ્થા નથી.

એનો અદ્યખહુત્વ સર્વથી થોડા પરિત્ત ૧, તેથી નોપરિત્ત નોઅપરિત્ત અનંતગુણ ૨, તેથી અપરિત્ત અનંતગુણ ૩.

૧૭ પર્યાપ્તાદ્વાર.

- ૧ પર્યાપ્તામાં, જીવના લેઠ ૭, ગુણઠાણ ૧૪, ભેગ ૧૫, ઉપયોગ ૧૨, લેશ્યા ૬.
- ૨ અપર્યાપ્તામાં, જીવના લેઠ ૭, ગુણ ૦ ૩ તે પહેલું બીજું ને ચાથું ભેગ ૫ તે ૨ ઔદારિકના, ૨ વૈકિયના ને ૧ કાર્મણુનો, ઉપ ૬, ૩ જ્ઞાન, ૩ અજ્ઞાન, ૩ દર્શન એવ લેશ્યા ૬
- ૩ નોપર્યાપ્તા નોઅપર્યાપ્તામાં, જીવના લેઠ ૦, ગુણ ૦ ૦, ભેગ નથી, ઉપ ૨, લેશ્યા નથી

એનો અદ્યખહુત્વ, સર્વથી થોડા નોપર્યાપ્તા નોઅપર્યાપ્તા ૧, તેથી અપર્યાપ્તા અનંતગુણ ૨, તેથી પર્યાપ્તા સંખેજગુણ ૩

૧૮ સૂક્ષ્મદ્વાર

- ૧ સૂક્ષ્મમાં, જીવના લેઠ ૨, સૂક્ષ્મ એકેદ્રિયનો અપર્યાપ્તો ૧ ને પર્યાપ્તો ૨, ગુણ ૧ પ્રથમ, ભેગ ૩, બે ઔદારિકના, ૧ કાર્મણુનો, ઉપ ૩, બે અજ્ઞાન ને ૧ અચક્ષુદર્શન, લેશ્યા ૩
- ૨ બાહરમાં, જીવના લેઠ ૧૨ તે ૨ સૂક્ષ્મના વર્જ્યા, ગુણ ૧૪, ભેગ ૧૫, ઉપયોગ ૧૨, લેશ્યા ૬.
- ૩ નોસૂક્ષ્મ, નોબાહરમાં, જીવના લેઠ ૦ ગુણ ૦ ૦, ભેગ નથી, ઉપયોગ ૨, લેશ્યા નથી.

એનો અદ્યખહુત્વ, સર્વથી થોડા નોસૂક્ષ્મ નોબાહર ૧, તેથી બાહર અનંતગુણ ૨, તેથી સૂક્ષ્મ અસંખેજગુણ ૩

૧૯ સંજ્ઞીદ્વાર.

- ૧ સંજ્ઞીમા જીવના લેઠ ૨ ગુણઠાણ ૧૨ પહેલા ભેગ ૧૫, ઉપયોગ ૧૦ કેવળના ૨ વર્જ્યા, લેશ્યા ૬

૧૪ આહારદ્વાર

૧ આહારક્રમા, જીવના લેહ ૧૪, યજુઠાણા ૧૩ પહેલાં, ભોજ ૧૪, કાર્મણનો વર્ણને, ઉપયોગ ૧૨ લેસ્થા ૬

૨ અણુદારક્રમા, જીવના લેહ ૮, સાત અપર્માપ્તિ ને ૧ સરીતો પર્માપ્તિ, યજુ ૫ પહેલું, બીજું ચોથું તેરમું ને ચોથું ભોજ ૧ કાર્મણનો. ઉપયોગ ૧૦ મનપ્રપચ્ચાન ૧ ને અણુદાર ૨ કો વર્ણને, લેસ્થા ૬

કોનો અપખંડુત્વ, સવધી થોડા અણુદારક્ર ૧, તેથી આહાર અસ ખેલજીયુછા ૨

૧૫ ભાષગદ્વાર

૧ ભાષગ્રામા જીવના લેહ ૫. ભેદદ્વિય ૧ તેષદ્વિય ૨ ચૌરદ્વિય ૩ અસ શીપચેદ્વિય ૪ સશીપચેદ્વિય ૫, કો ૫ ના પર્માપ્તિ યજુઠાણા ૧૩ પ્રથમ, ભોજ ૧૪ કાર્મણનો વર્ણને, ઉપયોગ ૧૨, લેસ્થા ૬

૨ અણુપ્રમામા જીવના લેહ ૧ તે ૧૪ માથી ભેદદ્વિય ૧ તેષદ્વિય ૨, ચૌરદ્વિય ૩ અસ શીપચેદ્વિય ૪ કો ૪ વર્મા યજુ ૫ તે પહેલું ૧ બીજું ૨ ચોથું ૩ તેરમું ૪ ચૌથું ૫, ભોજ ૫ તે ૨ બોદ્ધારિકના, ૨ વૈક્રિયના ને કાર્મણનો, ઉપયોગ ૧૧ તે મનપ્રપચ્ચાન નહિ, લેસ્થા ૬

કોનો અપખંડુત્વ સવધી થોડા ભાષગ્રા ૧ તેથી અણુપ્રમા અનતયજુ ૨

૧૬ પરિત્તદ્વાર

૧ પરિત્તસ સારીમા, જીવના લેહ ૧૪ યજુ ૧૪ ભોજ ૧૫ ઉપયોગ ૧૨ લેસ્થા ૬

૨ અપરિત્તસ સારીમા જીવના લેહ ૧૪, યજુ ૧ પહેલું, ભોજ ૧૩ આહારક્રમા ૨ વર્ણને ઉપયોગ ૬, અણુદાર ૩ ધ્યાન ૩ લેસ્થા ૬

૩ નોપરિત્ત નોઅપરિત્તમા જીવના લેહ , યજુ , ભોજ નથી ઉપયોગ ૨ લેસ્થા નથી.

એનો અદ્વયબુદ્ધિ, સર્વથા થોડા અચરમ ૧, તેથી ચરમ અનંતગુણ ૨.

- ૧ સમુચ્ચય કેવલીમા, જીવના લેહ ૨ સંજીના ગુ ૧૧ ઉપદ્રા, નેગ ૧૫, ઉપયોગ ૬, ૩ અજ્ઞાન વર્જને, લેશ્યા ૬.
- ૨ વીતરાગીમાં, જીવનો લેહ ૧, ગુ ૪, તે અગિયારમાંથી ચૌદમાં સુધી, નેગ ૧૧, ઉપયોગ ૬, લેશ્યા ૧
- ૩ જુગલિયામાં, જીવના લેહ ૨, સંજીના ગુ ૨ પહેલું, ને ચોથું, નેગ ૧૧ તે ૪ મનના, ૪ વચનના, ૨ ઔદારિકના ૧ કાર્મણનો એવં ૧૧, ઉપ ૬, બે જ્ઞાન, બે અજ્ઞાન, બે દર્શન એવં ૬ લેશ્યા ૪ પ્રથમ.
- ૪ અસંજી તિર્યચ પચેદ્રિયમાં જીવના લેહ ૨, ગુ ૨ પ્રથમ નેગ ૪ તે ૨ ઔદારિકના, ૧ કાર્મણનો ને ૧ વ્યવહાર વચનનો એવં ૪, ઉપયોગ ૬, ૨ જ્ઞાન ૨ અજ્ઞાન દર્શન, લેશ્યા ૩ પ્રથમ.
- ૫ સમૂર્જિત મનુષ્યમાં, જીવનો લેહ ૧, ગુ ૧ પહેલું, નેગ ૩ તે ૨ ઔદારિકના ને ૧ કાર્મણનો, ઉપયોગ ૪, ૨ અજ્ઞાન ને ૨ દર્શન. લેશ્યા ૩.

એનો અદ્વયબુદ્ધિ, સર્વથા થોડા જુગલિયા ૧, તેથી સમૂર્જિત મનુષ્ય અસંજેજગુણ ૨, તેથી અસંજો તિર્યચ અસંજેજગુણ ૩ તેથી વીતરાગી અનંતગુણ ૪, તેથી સમુચ્ચય કેવળી વિશેષાહિયા ૫.

- ૧ ઔદારિક શરીરમાં, જીવના લેહ ૧૪, ગુ ૧૪ નેગ ૧૫, ઉપયોગ ૧૨ લેશ્યા ૬.
- ૨ વૈકિય શરીરમાં, જીવના લેહ ૪; ૨ સંજીના ને ૧ અસંજીનો+ અપર્યાપ્તો અને ૧ બાહર વાઉકાયનો પર્યાપ્તો એવં ૪, ગુ ૭ પ્રથમ નેગ ૧૨, ૨ આહારકના ને ૧ કાર્મણનો એ ૩ વર્જ્યા, ઉપયોગ ૧૦ તે ૨ કેવળના વર્જ્યા, લેશ્યા, ૬.

+ અસંજી તિર્યચ પચેન્દ્રિય મરીને પહેલી નરકે તથા ૫૧ ભતના દેવતામાં ઉપજે છે ત્યાં અપર્યાપ્તાવસ્થામાં અસંજી જ હોય છે. એ અપેક્ષાએ વૈકિય શરીરમાં અસંજીના અપર્યાપ્તાનો લેહ ગણેલ છે.

૨ અસગ્રીમાં, જીવના લેહ ૧૨ તે ૨ સગ્રીના વચ્ચે શુભ ૨ પ્રથમ જોગ ૬, ૨ જોડાશિકના ૨ વેદિકના, ૧ કામધુને, ૧ બ્યવહાર વચનનો જોગ ૬, ઉપ ૬, ૨ જ્ઞાન, ૨ અજ્ઞાન, ૨ દર્શન જોગ ૬, દેશ ૪ પ્રથમ.

૩ નોસગ્રી નોઅસગ્રીમાં જીવનો લેહ ૧ સગ્રીનો પર્વાપ્તો, શુ ૨ તેરમુ, ચોદમુ જોગ ૭, ઉપ ૨, દેશ ૧ પરમ શુદ્ધ.

જોનો અપ્યજનકૃત્ય સર્વથી થોડા સગ્રી ૧ તથા નોસગ્રી નોઅસગ્રી અનવશુષ્ણ ૨, તેથી અસગ્રી અનવશુષ્ણ ૩

૨૦ ભવ્યઅભવ્યદ્વાર

૧ ભવ્યમાં, જીવના લેહ ૧૪ શુભાશુભ ૧૪ જોગ ૧૫, ઉપયોગ ૧૨, દેશ ૬

૨ અભવ્યમાં, જીવના લેહ ૧૪, શુભ ૧ પ્રથમ, જોગ ૧૩ અદ્ધર રકના ૨ વજીને ઉપયોગ ૬ દેશ ૬

૩ નોભવ્ય નોઅભવ્યમાં, જીવના લેહ ૦ શુભ ૦ જોગ ૦ નથી ઉપયોગ ૨, દેશ નથી.

જોનો અપ્યજનકૃત્ય સર્વથી થોડા અભવ્ય ૧, તેથી નોભવ્ય નોઅભવ્ય અનવશુષ્ણ ૨ તેથી ભવ્ય અનવશુષ્ણ ૩

૨૧ અસરમદ્વાર

૧ અસરમાં, જીવના લેહ ૧૪ શુભાશુભ ૧૪, જોગ ૧૫, ઉપયોગ ૧૨ દેશ ૬

૨ અસરમમાં જીવના લેહ ૧૪ શુભ ૧ પ્રથમ, જોગ ૧૩ આદારકના ૨ વજીને ઉપયોગ ૮ ત્રણ અજ્ઞાન ત્રણ દર્શન (અભવ્યને) તથા કેવળજ્ઞાન કેવળદર્શન (સિદ્ધને) દેશ ૬

૪ અસરમ એટલે જોનો ઉપ નહીં તે અભવ્ય તથા શિક્ષ અનવતને અસરમ અશુભ.

એનો અદ્યબહુત્વ, સર્વથા થોડા અચરમ ૧, તેથી ચરમ અનંતગુણ ૨.

૧ સમુચ્ચય કેવલીમાં, જીવના લેહ ૨ સંજીના ગુ ૧૧ ઉપલા, જોગ ૧૫, ઉપયોગ ૬, ૩ અજ્ઞાન વર્ણને, લેશ્યા ૬.

૨ વીતરાગીમાં, જીવનો લેહ ૧, ગુ ૪, તે અગિયારમાંથી ચૌદમા સુધી, જોગ ૧૧, ઉપયોગ ૬, લેશ્યા ૧

૩ જુગલિયામાં, જીવના લેહ ૨, સંજીના ગુ ૨ પહેલું, ને ચોથું, જોગ ૧૧ તે ૪ મનના, ૪ વચનના, ૨ ઔદારિકના ૧ કાર્મણુનો એવં ૧૧, ઉપ ૬, જો જ્ઞાન, જો અજ્ઞાન, જો દર્શન એવં ૬ લેશ્યા ૪ પ્રથમ.

૪ અસંજી તિર્યચ પંચેન્દ્રિયમાં જીવના લેહ ૨, ગુ ૨ પ્રથમ જોગ ૪ તે ૨ ઔદારિકના, ૧ કાર્મણુનો ને ૧ વ્યવહાર વચનનો એવં ૪, ઉપયોગ ૬, ૨ જ્ઞાન ૨ અજ્ઞાન દર્શન, લેશ્યા ૩ પ્રથમ.

૫ સમૂર્ચ્છિમ મનુષ્યમાં, જીવનો લેહ ૧, ગુ ૧ પહેલું, જોગ ૩ તે ૨ ઔદારિકના ને ૧ કાર્મણુનો, ઉપયોગ ૪, ૨ અજ્ઞાન ને ૨ દર્શન લેશ્યા ૩

એનો અદ્યબહુત્વ, સર્વથા થોડા જુગલિયા ૧, તેથી સમૂર્ચ્છિમ મનુષ્ય અસંજીગુણ ૨, તેથી અસંજી તિર્યચ અસંજીગુણ ૩ તેથી વીતરાગી અનંતગુણ ૪, તેથી સમુચ્ચય કેવળી વિશેષાહિયા ૫.

૧ ઔદારિક શરીરમાં, જીવના લેહ ૧૪, ગુણ ૧૪. જોગ ૧૫, ઉપયોગ ૧૨ લેશ્યા ૬.

૨ વૈકિય શરીરમાં, જીવના લેહ ૪; ૨ સંજીના ને ૧ અસંજીનો+ અપર્યાપ્તો અને ૧ બાહર વાઉકાયનો પર્યાપ્તો એવં ૪, ગુણ ૭ પ્રથમ જોગ ૧૨, ૨ આહારકના ને ૧ કાર્મણુનો એ ૩ વર્ણ્યા, ઉપયોગ ૧૦ તે ૨ કેવળના વર્ણ્યા, લેશ્યા, ૬.

+ અસંજી તિર્યચ પંચેન્દ્રિય મરીને પહેલી નરકે તથા ૫૧ જાતના દેવતામાં ઉપજે છે ત્યા અપર્યાપ્તાવસ્થામાં અસંજી જ હોય છે. એ અપેક્ષાએ વૈકિય શરીરમાં અસંજીના અપર્યાપ્તાનો લેહ ગણેલ છે.

૩ આકારક શરીરમાં, જીવતો લેહ ૧ સમીનો પર્માપ્તો, કુલ ૨ છૂં
ને સાતમુ ભેગ ૧૨ ૨ વેક્રિમના ને કામંજુનો એ ૩ વજ્રા,
ઉપ ૭ ૪ ગ્રાન ને ૩ દશન, લેશ્યા ૬

૫ તૈજસ, કામંજુ શરીરમાં, જીવના લેહ ૧૪ કુલુપ્પ ૧૪ ભેગ
૧૫, ઉપયોગ ૧૨, લેશ્યા ૬

એનો અપ્યબદ્ધત્વ, સર્વથી શુદ્ધ આકારક શરીરી ૧ તેથી વેક્રિય
શરીરી અસખ્યાતકુલ ૨ તેથી બૌદ્ધિક શરીરી અસખ્યાતકુલ ૩,
તેથી તૈજસ કામંજુ શરીરી મોહોમાહી તુલ્ય ને અનતકુલ ૫

ઈતિ મહોટો બાસહીઓ સમાપ્ત.

અથ શ્રી ચાર કપાયનો થોડોડો

શ્રી પન્નવણ્ણ સૂત્ર પદ ચૌદમે કપાયનો વર્ણવ આલ્યો છે કપાય ૧૬ પ્રકારે કહી તે: ૧ પોતાને માટે, ૨ પરને માટે, ૩ તદુભય કહેતા બન્ને માટે, ૪ ખેત કહેતાં ઉઘાડી જમીનને માટે, ૫ વધ્યુ કહેતાં ઢાંકી જમીનને માટે ૬ શરીર માટે, ૭. ઉપાધિને માટે, ૮. નિરર્થકપણે, ૯ જાણતા, ૧૦ અજાણતા, ૧૧ ઉપચાતપણે, ૧૨. અણુ-શાંતપણે, ૧૩. અનતાનુબંધી ક્રોધ, ૧૪ અપ્રત્યાખ્યાની ક્રોધ, ૧૫. પ્રત્યાખ્યાની ક્રોધ, ૧૬. સજલનો ક્રોધ, એવ ૧૬ તે ૧૬ સમુચ્ચય જીવઆશ્રી અને ચોવીશ દંડક આશ્રી એમ ૨૫ ને સોળે ગુણુતાં ૪૦૦ થયા. હવે કપાયના દળીઆ કહે છે, ચણીઆ, ઉપચણીઆ, બાખ્યા, વેદા, ઉઠીરીઆ, નિર્ઝર્યા એવં ૪ તે ભૂતકાળ, વર્તમાનકાળ અને ભવિષ્ય-કાળ આશ્રી એમ ૬ ને ૩ ત્રણે ગુણુતા ૧૮ થાય. તે એક જીવ આશ્રી અને ૧૮ બહુ જીવ આશ્રી એવ ૩૬ થાય તે સમુચ્ચય જીવ આશ્રી અને ચોવીશ દંડક આશ્રી, એમ ૩૬ ને ૨૫ થી ગુણુતાં ૯૦૦ થાય. અને ૪૦૦ ઉપર કહ્યા તે મળી કુલ ૧૩૦૦ ક્રોધના, ૧૩૦૦ માનના, ૧૩૦૦ માયાના અને ૧૩૦૦ લોભના, એવ સર્વ મળી ૫૨૦૦ થાય.

શ્રી અઠાણુ બોલનો અદ્ય બહુત્વદ્વાર

૧ સર્વથી મોટા મહાં બનુમ્બ.	૨૭ પહેલાં દેવલોકના દેવતા સ.
૨ મનુષ્યાણી સ ખેલવણી.	૨૮ પહેલાં દેવલોકની દેવી સ.
૩ બાહર તેલકામના પચાપ્તિ	૨૯ ભવનપતિ દેવતા અસ.
અસ ખેલવણી.	૩૦ ભવનપતિની દેવી સ.
૪ અનુત્તર વિમાનના દેવતા અ.	૩૧ પહેલી નરકના નારહી અસ.
૫ ઉપલી ત્રિકના દેવતા સ.	૩૨ ખેલવણી પુરુષ અસ.
૬ મધ્યમ ત્રિકના દેવતા અ.	૩૩ ખેલવણી સ્ત્રી સ.
૭ હેઠલી ત્રિકના દેવતા સ.	૩૪ અગત્ય પુરુષ સ.
૮ બારમા દેવલોકના દેવતા સ.	૩૫ અગત્ય સ્ત્રી સ.
૯ અગિયારમા દેવ. દેવતા સ.	૩૬ અગત્ય પુરુષ સ.
૧૦ દશમા દેવલોકના દેવતા અ.	૩૭ અગત્ય સ્ત્રી સ.
૧૧ નવમા દેવલોકના દેવતા સ.	૩૮ અતર દેવતા સ.
૧૨ સાતમી નરકના નારહી અસ.	૩૯ અતર દેવી સ.
૧૩ છઠી નરકના નારહી અસ.	૪૦ અપેક્ષિત દેવતા અ.
૧૪ આઠમા દેવ. દેવતા અસ.	૪૧ અપેક્ષિતની દેવી અ.
૧૫ સાતમા દેવ. દેવતા અસ.	૪૨ ખેલવણી નપુ સક સ.
૧૬ પાંચમી નરકના નારહી અસ.	૪૩ અગત્ય નપુ સક સ.
૧૭ છઠ્ઠા દેવલોકના દેવતા અસ.	૪૪ અગત્ય નપુ સક સ.
૧૮ ચોથી નરકના નારહી અસ.	૪૫ ચોરદ્રિશ પચાપ્તિ સ.
૧૯ પાંચમા દેવ. દેવતા અસ.	૪૬ પચેદ્રિશ પર્વા. વિશેષાદિયા
૨૦ ત્રીજી નરકના નારહી અસ.	૪૭ બેદ્રિશ પર્વા. વિશેષાદિયા
૨૧ ચોથા દેવ. દેવતા અસ.	૪૮ તેદ્રિશ પર્વા. વિ.
૨૨ ત્રીજા દેવ. દેવતા અસ.	૪૯ પચેદ્રિશ અપ. અસ.
૨૩ બીજી નરકના નારહી અસ.	૫૦ ચોરદ્રિશ અપ. વિ.
૨૪ સમુદ્ધિમ મનુષ્ય અસ.	૫૧ તેદ્રિશ અપ. વિ.
૨૫ બીજા દેવ. દેવતા અસ.	૫૨ બેદ્રિશ અપ. વિ.
૨૬ બીજા દેવલોકની દેવી અ.	૫૩ પ્રત્યેક શરીર બાહર વનસ્પતિ

	૫૦	અસં		૭૫	પડિવાઈ	સમઢિઢી	અનં
૫૪	બાદર	નિગોદિઆ	૫૦ ના	શરીર	૭૬	સિદ્ધ	ભગવંતજી
			અસં		૭૭	બાદર	વનસ્પતિ
૫૫	પુઢવિકાયા	૫૦	અસં		૭૮	બાદર	૫૦ વિં
૫૬	બાદર	અપકાયા	૫૦	અસં	૭૯	બાં	વનસ્પતિ
૫૭	બાદર	વાઉકાયા	૫૦	અસં	૮૦	બાદર	અપં વિં
૫૮	બાદર	તેઉકાયા	અપં	અસં	૮૧	સમુચ્ચય	બાદર વિં
૫૯	બાદર	પ્રત્યેક	શરીરી	વનસ્પતિ	૮૨	સૂક્ષ્મ	વનસ્પતિ
			અપં	અસં	૮૩	સૂક્ષ્મ	અપંઅસં
૬૦	બાં	નિગોદિયા	અપં નાં	શરીર	૮૪	સૂક્ષ્મ	વનસ્પતિ
			અસં		૮૫	સૂક્ષ્મ	૫૦ વિં
૬૧	બાદર	પુઢવી	અપં	અસં	૮૬	સમુચ્ચય	સૂક્ષ્મ
૬૨	બાં	અપકાય	અપં	અસં	૮૭	ભવ્ય	સિદ્ધિઆ
૬૩	બાદર	વાઉં	અપં	અસં	૮૮	નિગોદિયા	જીવ વિં
૬૪	સૂક્ષ્મ	તેઉં	અપં	અસં	૮૯	વનસ્પતિ	જીવ વિં
૬૫	સૂક્ષ્મ	પુઢવીં	અપં	વિં	૯૦	એકે	દ્રિયા
૬૬	સૂક્ષ્મ	અપં	અપં	વિં	૯૧	તિયંચ	જીવ વિં
૬૭	સૂક્ષ્મ	વાઉં	અપં	વિં	૯૨	મિથ્યાદેષ્ટિ	જીવ વિં
૬૮	સૂક્ષ્મ	તેઉ	૫૦	સં	૯૩	અવિરતિ	જીવ વિં
૬૯	સૂક્ષ્મ	પુઢવીં	૫૦	વિં	૯૪	સકધાયા	જીવ વિં
૭૦	સૂક્ષ્મ	અપં	૫૦	વિં	૯૫	છઉમત્યા	જીવ વિં
૭૧	સૂક્ષ્મ	વાઉં	૫૦	વિં	૯૬	સન્નેગી	જીવ વિં
૭૨	સૂક્ષ્મ	નિગોદિયા	અપ. ના	શરીર	૯૭	સ	સારસ્થા
૭૩	સૂક્ષ્મ	નિગોદિયા	૫૦ના	શરીર	૯૮	સંવ	જીવ વિં
૭૪	અભવ્ય	અનતગુણા					

હતિ શ્રી પન્નવાણાસૂત્રપદ ત્રીજેથી અઠાણું બોલનો

અર્થબહુત સ પૂર્ણ

અથ શ્રી ચોવીશ જિનાંતરાં

૧ અઢાર કોઠાકોઠ સાગરને અતરે પહેલા શ્રી આહિનાથ તીર્થ કર વનિતા નગરીને વિષે થયા નાશિરાબા પિતા, મહુદેવી રાણી માતા, હેમવલ્લે વૃષભ લાછન, પાચસે ધનુષ દેહીમાન, ચારાશી લાખ પૂર્વનું આયુષ વીશ લાખ પૂર્વ કુવરપણે રહ્યા ત્રેસઠ લાખ પૂર્વ રાજ્ય પાળ્યું, એક લાખ પૂર્વની પ્રવલ્યા પાળી પ્રવલ્યા લીધા પછી એક હજાર વર્ષે કેવળજ્ઞાન ઊપજ્યું, સાધુ, સાધ્વી આવક અવિકાકૃપ અતુર્વિધ સમ તીર્થ સ્થાપીને દ્વાદશાંગી ગણીની પેટી આપીને, ત્રીજા આશના ત્રણ વર્ષ ને સાઠા આઠ મહિના બાકી રહ્યા ત્યારે મહા વડ તેરશને દહાડે, ઇશ હજાર સાધુ સઘાતે સ્વામી નિર્વાણ, મોક્ષ પધાર્યા.

૨ પહેલા શ્રી આહિનાથ તીર્થ કર નિર્વાણ મોક્ષ પહેલ્યા પછી પચાસ લાખ કોઠ સાગરને અતરે બીજા અજિતનાથ તીર્થ કર અયોધ્યા નગરીને વિષે થયા જિતશત્રુ રાજા પિતા, વિજયદેવી રાણી માતા, હેમવલ્લે બજ કહેતા હસ્તીનું લાછન, સાઠા વારસે ધનુષનું દેહીમાન એતરે લાખ પૂર્વનું આયુષ, અઢાર લાખ પૂર્વ કુવરપણે રહ્યા, ત્રેપન લાખ પૂર્વ રાજ્ય પાળ્યું એક લાખ પૂર્વની પ્રવલ્યા પાળી પ્રવલ્યા લીધા પછી બાર વર્ષે કેવળજ્ઞાન ઊપજ્યું સાધુ, સાધ્વી, આવક અવિકાકૃપ અતુર્વિધ સમ તીર્થ સ્થાપીને દ્વાદશાંગી ગણીની પેટી આપીને એક હજાર સાધુ સઘાતે નિર્વાણ, મોક્ષ પધાર્યા.

૩ બીજા અજિતનાથ તીર્થ કર મોક્ષ પહેલ્યા પછી ત્રીશ લાખ કોઠ સાગરને અતરે ત્રીજા સભવનાથ તીર્થ કર સાવથી નગરીને વિષે થયા જિતાઇ રાજા પિતા સૈન્યદેવી રાણી માતા, હેમવલ્લે અથ કહેતા ઘોડાનું લાછન, વારસે ધનુષનું દેહીમાન સાઠ લાખ પૂર્વનું આયુષ, પઢર લાખ પૂર્વ કુવરપણે રહ્યા, સુભાલીશ લાખ પૂર્વ રાજ્ય પાળ્યું, એક લાખ પૂર્વ પ્રવલ્યા પાળી, પ્રવલ્યા લીધા પછી એક વર્ષે કેવળ જ્ઞાન ઊપજ્યું સાધુ, સાધ્વી આવક, અવિકાકૃપ અતુર્વિધ સમ તીર્થ સ્થાપીને દ્વાદશાંગી ગણીની પેટી આપીને એક હજાર સાધુ સઘાતે સ્વામી નિર્વાણ, મોક્ષ પધાર્યા.

૪. ત્રીજા સંભવનાથ તીર્થંકર મોક્ષ પહોંચ્યા પછી દશ લાખ કોડ સાગરોપમને આંતરે ચોથા અભિનદન તીર્થંકર, વનિતા નગરીને વિશે થયા. સંવર રાજા પિતા, સિદ્ધાર્થ રાણી માતા, હેમવર્ણ, વાનરનું લાંછન, સાડાત્રણસેં ધનુષનુ દેહીમાન, પચ્યાસ લાખ પૂર્વનું આયુષ, તેમાં સાડાબાર લાખ પૂર્વ કુંવર પછે રહ્યા, સાડીછત્રીસ લાખ પૂર્વ રાજ પાળ્યુ, એક લાખ પૂર્વની પ્રવળ્યા પાળી, પ્રવળ્યા લીધા પછી અઠાર વર્ષે કેવળજ્ઞાન ઊપજ્યુ. સાધુ, સાધ્વી, શ્રાવક, શ્રાવિકારૂપ ચતુર્વિધ સંઘ તીર્થં સ્થાપી, દ્વાદશાંગી ગણીની પેટી આપીને એક હજાર સાધુ સઘાતે સ્વામી નિર્વાણ, મોક્ષ પધાર્યા.

૫. ચોથા અભિનદન તીર્થંકર મોક્ષ પહોંચ્યા પછી નવ લાખ કોડ સાગરને આંતરે પાંચમા સુમતિનાથ તીર્થંકર કુશલપુરી નગરીને વિશે થયા, મેઘરથ રાજા પિતા, સુમંગલા દેવી રાણી માતા, હેમવર્ણ, કૌચ પખીનું લાંછન, ત્રણસેં ધનુષનુ દેહીમાન, ચાલીશ લાખ પૂર્વનું આયુષ, તેમાં દશ લાખ પૂર્વ કુંવરપછે રહ્યા, ઓગણત્રીશ લાખ પૂર્વ રાજ પાળ્યુ, એક લાખ પૂર્વની પ્રવળ્યા પાળી, પ્રવળ્યા લીધા પછી વીશ વર્ષે કેવળજ્ઞાન ઊપજ્યું. સાધુ, સાધ્વી, શ્રાવક, શ્રાવિકારૂપ, સઘતીર્થં સ્થાપીને, દ્વાદશાંગી ગણીની પેટી આપીને એક હજાર સાધુ સઘાતે સ્વામી નિર્વાણ પધાર્યા.

૬. પાંચમા સુમતિનાથ તીર્થંકર નિર્વાણ, મોક્ષ પહોંચ્યા પછી નેવું હજાર કોડ સાગરને આંતરે છઠ્ઠા પદ્મપ્રભુ તીર્થંકર કૌસંખી નગરીને વિશે થયા. શ્રીધર રાજા પિતા, સુસિમા દેવી રાણી માતા, રાતે વર્ણ, પદ્મકમળનું લાંછન, અઢીસો ધનુષનુ દેહીમાન, ત્રીશ લાખ પૂર્વનું આયુષ, સાડાસાત લાખ પૂર્વ કુંવરપછે રહ્યા, સાડીએકવીશ લાખ પૂર્વ રાજ પાળ્યુ, એક લાખ પૂર્વની પ્રવળ્યા પાળી પ્રવળ્યા લીધા પછી છઠ્ઠે મહિને કેવળજ્ઞાન ઊપજ્યું, સાધુ, સાધ્વી, શ્રાવક, શ્રાવિકારૂપ ચતુર્વિધ સઘતીર્થં સ્થાપીને, દ્વાદશાંગી ગણીની પેટી આપીને તોતેર સાધુ સઘાતે સ્વામી નિર્વાણ પધાર્યા.

૭ છઠ્ઠા શ્રી પદ્મપ્રભુ તીર્થંકર નિર્વાણ, મોક્ષ પહોંચ્યા પછી નવ હજાર કોડ સાગરને આંતરે સાતમા સુપાર્શ્વનાથ તીર્થંકર વાણુરસી નગરીને વિશે થયા. પ્રતિષ્ઠ રાજા પિતા, પૃથ્વી દેવી રાણી માતા,

હેમવણે, સાથી-આનું લાછન, જસે ધનુષનું દેહીમાન, વીસ લાખ પૂર્વનું આયુષ, તેમાં પાચ લાખ પૂર્વ કુવરપણે રહ્યા, ચૌદ લાખ પૂર્વ, સજ પાળ્યું, એક લાખ પૂર્વની પ્રવચ્ચા પાળી પ્રવચ્ચા લીધા પછી નવ માસે દેવજ્ઞાન ઊપજ્યું સાધુ, સાધ્વી, આવક, આવિકારૂપ, ચતુર્વિધ સઘ તીર્થ સ્થાપીને, દાદ્યાગી ગણીની પેટી આપીને પાંચસે સાધુ સઘાતે સ્વામી નિર્વાણ પધાર્યા

૮ ચાતમા શ્રી સુપાર્શ્વનાથ તીર્થ કર મોક્ષ પહેલ્યા પછી નવસે કોઠ સાગરને આતરે આઠમા યદ્રમલ તીર્થ કર ચક્રનુરી નગરીને વિશે થયા મહાસેન રાજા પિતા, હરમણાદેવી રાણી માતા, ઉજ્જવલ વણે, યદ્રમાનું લાછન, દોઢસો ધનુષનું દેહીમાન, હથ લાખ પૂર્વનું આયુષ, તેમાં અઢીલાખ પૂર્વ કુવરપણે રહ્યા, સાડા છ લાખ પૂર્વ રાજ પાળ્યું, એક લાખ પૂર્વ પ્રવચ્ચા પાળી પ્રવચ્ચા લીધા પછી છઠ્ઠે મહિને દેવજ્ઞાન ઊપજ્યું સાધુ, સાધ્વી, આવક, આવિકારૂપ ચતુર્વિધ સઘ તીર્થ સ્થાપીને દાદ્યાગી ગણીની પેટી આપીને એક હજાર સાધુ સઘાતે સ્વામી નિર્વાણ, મોક્ષ પધાર્યા

૯ આઠમા શ્રી યદ્રમલ તીર્થ કર નિર્વાણ મોક્ષ પહેલ્યા પછી નેવું કોઠ સાગરને આતરે નવમા શ્રીસુવિધિનાથ તીર્થ કર કાઠલી નગરીને વિશે થયા સુગ્રીવ રાજા પિતા, રમાદેવી રાણી માતા, ઉજ્જવલ વણે, મગરમણનું લાછન, સો ધનુષનું દેહીમાન, બે લાખ પૂર્વનું આયુષ, તેમાં અઢ લાખ પૂર્વ કુવરપણે રહ્યા અર્ધ લાખ પૂર્વ રાજ પાળ્યું એક લાખ પૂર્વ પ્રવચ્ચા પાળી પ્રવચ્ચા લીધા પછી ચાર મહિને દેવજ્ઞાન ઊપજ્યું સાધુ, સાધ્વી, આવક આવિકારૂપ ચતુર્વિધ સઘ તીર્થ સ્થાપીને દાદ્યાગી ગણીની પેટી આપીને એક હજાર સાધુ સઘાતે નિર્વાણ મોક્ષ પધાર્યા.

૧૦ નવમા શ્રીસુવિધિનાથ તીર્થ કર નિર્વાણ મોક્ષ પહેલ્યા પછી નવ કોઠ સાગરને આતરે હથમા શ્રી રીતગનાથ તીર્થ કર ભરીલપુર નગરીને વિશે થયા હથરથ રાજા પિતા, નંદાદેવી રાણી માતા હેમવણે, શ્રીવત્સ સપ્તિમાનું લાછન નેવું ધનુષનું દેહીમાન એક લાખ પૂર્વનું આયુષ, તેમાં પા લાખ પૂર્વ કુવર પણે રહ્યા અર્ધ લાખ પૂર્વ રાજ પાળ્યું, પા લાખ પૂર્વની પ્રવચ્ચા પાળી પ્રવચ્ચા લીધા પછી ત્રણ

માસે કેવળજ્ઞાન ઊપજ્યું સાધુ, સાધ્વી, શ્રાવક, શ્રાવિકારૂપ ચતુર્વિધ સઘ તીર્થ સ્થાપી દ્વાદશાંગી ગણીની પેટી આપીને એક હજાર સાધુ સઘાતે સ્વામી નિર્વાણ, મોક્ષ પધાર્યા.

૧૧ દશમા શ્રી શીતળનાથ તીર્થ કર નિર્વાણ પહોંચ્યા પછી એક કોડ સાગરમાં એકસો સાગર, છાસઠ લાખ, છવીસ હજાર વરસને ઉણે આંતરે, અગિયારમા શ્રેયાસનાથ તીર્થકર સિદ્ધપુરી નગરીને વિશે થયા. વિષ્ણુ રાજા પિતા અને વિષ્ણુ દેવી રાણી માતા, હેમવર્ણે, ગેડાનુ લાંછન. એંસી ધનુષનુ દેહીમાન, ચોરાસી લાખ વર્ષનુ આયુષ, તેમાં ૨૧ લાખ વર્ષ કુવરપણે રહ્યા, ૪૨ લાખ વર્ષનુ આયુષ, તેમાં ૨૧ લાખ વર્ષની પ્રવળ્યાર્યા પાળી, પ્રવળ્યાર્યા લીધા પછી જો માસે કેવળજ્ઞાન ઊપજ્યું. સાધુ સાધ્વી, શ્રાવક, શ્રાવિકારૂપ ચતુર્વિધ સઘ તીર્થ સ્થાપીને દ્વાદશાંગી ગણીની પેટી આપીને એક હજાર સાધુ સઘાતે સ્વામી નિર્વાણ, મોક્ષ પધાર્યા.

૧૨ અગિયારમા શ્રી શ્રેયાસનાથ તીર્થ કર મોક્ષ પહોંચ્યા પછી ૫૪ સાગરને આતરે, બારમા શ્રી વાસુપૂજ્ય તીર્થ કર ચ પાપુરી નગરીને વિશે થયા વાસુપૂજ્ય રાજા પિતા, જ્યાદેવી રાણી માતા, રાતેવર્ણે ભેસનુ લાંછન, સિતેર ધનુષનુ દેહીમાન, બોતેર લાખ વર્ષનુ આયુષ તેમાં અઢાર લાખ વર્ષ કુવરપણે રહ્યા, ચોપન લાખ વર્ષની પ્રવળ્યાર્યા લીધા પછી એક માસે કેવળજ્ઞાન ઊપજ્યું, સાધુ, સાધ્વી, શ્રાવક, શ્રાવિકારૂપ ચતુર્વિધ સઘ તીર્થ સ્થાપી દ્વાદશાંગી ગણીની પેટી આપીને છસે સાધુ સઘાતે સ્વામી નિર્વાણ, મોક્ષ પધાર્યા.

૧૩ બારમા શ્રી વાસુપૂજ્ય તીર્થ કર નિર્વાણ, મોક્ષ પહોંચ્યા પછી ત્રીશ સાગરને આતરે તેરમા શ્રી વિમળનાથ તીર્થ કર ક પીલપુર નગરીને વિશે થયા કૃતવર્મા રાજા પિતા, શ્યામાદેવી રાણી માતા. હેમવર્ણે, સૂવરનુ લાંછન સાઠ ધનુષનુ દેહીમાન, સાઠ લાખ વરસનુ આયુષ, તમા પદર લાખ વર્ષ કુવરપણે રહ્યા, ત્રીશ લાખ વર્ષ રાજ પાજ્યુ ૧૫ લાખ વર્ષની પ્રવળ્યાર્યા પાળી પ્રવળ્યાર્યા લીધા પછી જો મહિને કેવળજ્ઞાન ઊપજ્યું સાધુ, સાધ્વી, શ્રાવક, શ્રાવિકારૂપ ચતુર્વિધ સઘ તીર્થ સ્થાપીને દ્વાદશાંગી ગણીની પેટી આપીને ૬૦૦ સાધુ સઘાતે સ્વામી નિર્વાણ, મોક્ષ પધાર્યા.

૧૪ તેરમા શ્રી વિમળનાથ તીર્થ કર મોક્ષ પહોંચ્યા પછી નવ સાગરને આતરે ચૌદમા અનંતનાથ તીર્થ કર અયોધ્યા નગરીને વિશે

થયા. સિદ્ધસેન રાજા પિતા, સુમથાદેવી રાણી માતા, હેમવજ્રે, શકરાનું
લાંછન, પચાસ ધનુષનું દેહીમાન, ૩૦ લાખ વર્ષનું આયુષ તેમાં સાઠ
સાત લાખ વર્ષ કુવરપણે રહ્યા, પંદર લાખ વર્ષ રાજ પાળ્યું,
સાઠાસાત લાખ વર્ષની પ્રવચ્ચા પાળી, પ્રવચ્ચા લીધા પછી ૩
મહિને કેવળજ્ઞાન ઊપજ્યું સાધુ, સાધ્વી, આવક, આવિકારૂપ ચતુર્વિધ
સહ તીર્થ સ્થાપી દ્વાદશાંગી ગણીની પેટી આપીને સાતસે સાધુ
સદ્ગતે સ્વામી નિર્વાણ, શોભ પધાર્યા

૧૫. ચૌદમા શ્રી અનંતનાથ તીર્થંકર નિર્વાણ, શોભ પહોંચ્યા
પછી ચાર સાગરને આતરે પંદરમાં ધર્મનાથ તીર્થંકર રત્નપુત્રી નગ
રીને વિશે થયા. જાનુ રાજા પિતા, સુમથાદેવી રાણી માતા, હેમવજ્રે,
વજ્રનું લાંછન, પિસ્તાલીશ ધનુષનું દેહીમાન ૬૪ લાખ વર્ષનું આયુષ,
તેમાં અઢી લાખ વર્ષ કુવરપણે રહ્યા, સાઠ છ લાખ વર્ષ રાજ
પાળ્યું, એક લાખ વર્ષની પ્રવચ્ચા પાળી, પ્રવચ્ચા લીધા પછી ૩
મહિને કેવળજ્ઞાન પામ્યા. સાધુ, સાધ્વી, આવક, આવિકારૂપ ચતુર્વિધ
સહ તીર્થ સ્થાપી દ્વાદશાંગી ગણીની પેટી આપીને આઠસે સાધુ સદ્ગતે
સ્વામી નિર્વાણ, શોભ પધાર્યા.

૧૬. પંદરમા શ્રી ધર્મનાથ તીર્થંકર નિર્વાણ, શોભ પહોંચ્યા
પછી ત્રણ સાગર તેમાં પોણાપચ્ચને ઉણે આતરે સોળમા શ્રી શાંતિનાથ
તીર્થંકર હસ્તીનાપુર નગરીને વિશે થયા, વિશ્વસેન રાજા પિતા, અગ્નિ-
રાદેવી રાણી માતા, હેમવજ્રે મુગનું લાંછન, ચાળીશ ધનુષનું દેહીમાન,
એક લાખ વરસનું આયુષ, તેમાં પાંચ લાખ વર્ષ કુવરપણે રહ્યા, અર્ધ
લાખ વર્ષ રાજ પાળ્યું પાંચ લાખ વર્ષની પ્રવચ્ચા પાળી, પ્રવચ્ચા
લીધા પછી એક મહિને કેવળજ્ઞાન ઊપજ્યું, સાધુ, સાધ્વી, આવક
આવિકારૂપ ચતુર્વિધ સહ તીર્થ સ્થાપી દ્વાદશાંગી ગણીની પેટી આપીને
નવસે સાધુ સદ્ગતે સ્વામી નિર્વાણ, શોભ પધાર્યા

૧૭. સોળમા શ્રી શાંતિનાથ તીર્થંકર શોભ પહોંચ્યા પછી અર્ધ
પચ્ચને આતરે સત્તરમા શ્રી કુશુનાથ તીર્થંકર જળપુર નગરીને વિશે
થયા. સુરરાજા પિતા, સુશદેવી રાણીમાતા, હેમવજ્રે, છાગલ કહેતા
બોકડાનું લાંછન, પાંચીશ ધનુષનું દેહીમાન. પચાસ હજાર વર્ષનું
આયુષ, તેમાં પોણી ધોવીશ હજાર વર્ષ કુવરપણે રહ્યા, પોણી ધોવીશ
હજાર વર્ષ રાજ પાળ્યું, પોણી ધોવીશ હજાર વર્ષ ચક્રવર્તીની

પદ્મવી ભોગવી, પોણી ચોવીશ હજાર વર્ષની પ્રવળ્યા પાળી, પ્રવળ્યા લીધા પછી સોળ મહિને કેવળજ્ઞાન ઉપજ્યુ. સાધુ, સાધ્વી, શ્રાવક, શ્રાવિકારૂપ ચતુર્વિધ સઘ તીર્થ સ્થાપીને દ્વાદશાંગી ગણીની પેટી આપીને એક હજાર સાધુ સંઘાતે સ્વામી નિર્વાણ પધાર્યા

૧૯. સત્તરમા શ્રી કુચુનાથ તીર્થ કર નિર્વાણ, મોક્ષ પહોંચ્યા પછી પા પદ્યમાંથી એક કોડ ૧ હજાર વર્ષને ઉણે આંતરે ૧૮મા શ્રી અરનાથ તીર્થ કર નાગપુર નગરીને વિશે થયા. સુદર્શન રાજા પિતા, દેવકીદેવી રાણી માતા, હેમવર્ણ, નદાવર્ત સાથિયાનુ લાંછન, ત્રીશ ધનુષનુ દેહીમાન, ચોરાશી હજાર વર્ષનુ આયુષ, તેમાં ૨૧ હજાર વર્ષ કુવરપણે રહ્યા, ૨૧ હજાર વર્ષ રાજ્ય પાળ્યુ ૨૧ હજાર વર્ષ ચક્રવર્તીની પદ્મવી ભોગવી, ૨૧ હજાર વર્ષ પ્રવળ્યા પાળી, પ્રવળ્યા લીધા પછી ત્રણ મહિને કેવળજ્ઞાન ઉપજ્યુ, સાધુ, સાધ્વી, શ્રાવક, શ્રાવિકારૂપ ચતુર્વિધ સઘ તીર્થ સ્થાપી દ્વાદશાંગી ગણીની પેટી આપીને એક હજાર સાધુ સંઘાતે સ્વામી નિર્વાણ મોક્ષ પધાર્યા

૧૯ અઢારમાં અરનાથ તીર્થ કર નિર્વાણ, મોક્ષ પહોંચ્યા પછી એક કોડ ને એક હજાર વરસને આંતરે ૧૯ મા મલ્લિનાથ તીર્થ કર મિથિલા નગરીને વિશે થયા કુલ રાજા પિતા, પ્રભાવતી રાણી માતા, નીલવર્ણ, કળશનુ લાંછન, પચ્ચીશ ધનુષનુ દેહીમાન, પચાવન હજાર વર્ષનુ આયુષ, તેમાં સો વર્ષ કુવરપણે રહ્યા, બાકી પ્રવળ્યા પાળી, પ્રવળ્યા લીધા પછી ત્રીજે પહોરે કેવળજ્ઞાન ઉપજ્યુ સાધુ, સાધ્વી, શ્રાવક, શ્રાવિકારૂપ ચતુર્વિધ સઘ તીર્થ સ્થાપી દ્વાદશાંગી ગણીની પેટી આપીને પાચસે સાધુ અને પાચસે સાધ્વી સંઘાતે સ્વામી નિર્વાણ, મોક્ષ પધાર્યા.

૨૦ ઓગણીસમા મલ્લિનાથ તીર્થ કર મોક્ષ પહોંચ્યા પછી ચોપન લાખ વરસને આંતરે વીશમા શ્રી મુનિસુવ્રત તીર્થ કર રાજગ્રહી નગરીને વિશે થયા. સુમિત્ર રાજા પિતા, પ્રભાવતી રાણી માતા, શ્યામ વર્ણ, કાચબાનુ લાંછન, વીશ ધનુષનુ દેહીમાન, ત્રીસ હજાર વર્ષનુ આયુષ, તેમાં સાડાસાત હજાર વર્ષ કુવરપણે રહ્યા, પદર હજાર વર્ષ રાજ પાળ્યુ, સાડાસાત હજાર વર્ષ પ્રવળ્યા પાળી, પ્રવળ્યા લીધા પછી અગિયાર મહિને કેવળજ્ઞાન ઉપજ્યુ, સાધુ, સાધ્વી, શ્રાવક, શ્રાવિકારૂપ ચતુર્વિધ સઘ તીર્થ સ્થાપી દ્વાદશાંગી ગણીની પેટી આપીને એક હજાર સાધુ સંઘાતે સ્વામી નિર્વાણ, મોક્ષ પધાર્યા.

૨૧ વીશમા શ્રી મુનિસુવ્રત તીર્થંકર મોક્ષ પહોચ્યા પછી ૭ લાખ વર્ષને આંતરે ૨૧મા નમિનાથ તીર્થંકર મથુરા નગરીને વિશે થયા. વિજય રાજા પિતા, વિપુલાદેવી રાણી માતા, હેમવલ્લે, નીલોત્પલ કમળનુ લાંછન, ૫૪૨ ધનુષનુ દેહીમાન, ૬૨૪ હબાર વર્ષનુ આયુષ, અહીં હબાર વર્ષ કુવરપણે રહ્યા, સાડા છ હબાર વર્ષ રાજ પાઞ્ચ, એક હબાર વર્ષ પ્રવલ્લ્યા પાળી, પ્રવલ્લ્યા લીધા પછી નવ મહિને કેવળજ્ઞાન છિપલ્યુ, સાધુ, સાધ્વી, આવક, આવિકારૂપ, ચાર તીર્થ સ્થાપી દ્વાદશાંગી ગણીની પેટી આપી એક હબાર સાધુ સંઘાતે સ્વામી નિર્વાણ, મોક્ષ પધાર્યા.

૨૨ એકવીશમા શ્રી નમિનાથ તીર્થંકર મોક્ષ પહોચ્યા પછી પાંચ લાખ વર્ષને આંતરે ૨૨ મા નેમિનાથ તીર્થંકર સોરીપુર નગરીને વિશે થયા. સમુદ્રવિજય રાજા પિતા, શીવાદેવી રાણી માતા, રથામવલ્લે, ૨૫૫નુ લાંછન, ૬૨૪ ધનુષનુ દેહીમાન, એક હબાર વર્ષનુ આયુષ, તેમાં ત્રણસે વર્ષ કુવરપણે રહ્યા, સાતસે વર્ષ પ્રવલ્લ્યા પાળી, પ્રવલ્લ્યા લીધા પછી ચોપન દહાડે કેવળજ્ઞાન છિપલ્યુ સાધુ, સાધ્વી, આવક, આવિકારૂપ ચાર તીર્થ સ્થાપી દ્વાદશાંગી ગણીની પેટી આપીને પાંચસે ને છત્રીય સાધુ સંઘાતે સ્વામી નિર્વાણ, મોક્ષ પધાર્યા.

૨૩ બારીશમા શ્રી નેમિનાથ તીર્થંકર મોક્ષ પહોચ્યા પછી પોણી ચોર્યાસી હબાર વર્ષને આંતરે ૨૩ મા પાર્શ્વનાથ તીર્થંકર વાલ્કરની નગરીને વિશે થયા. અન્ધસેન રાજા પિતા, વામાદેવી રાણી માતા, નીલવલ્લે સર્પનુ લાંછન, નવ હાથનુ દેહીમાન, સો વર્ષનુ આયુષ, તેમાં ૩૦ વર્ષ કુવરપણે રહ્યા, સિત્તેર વખ પ્રવલ્લ્યા પાળી, પ્રવલ્લ્યા લીધા પછી ચોર્યાસી દહાડે કેવળજ્ઞાન છિપલ્યુ, સાધુ સાધ્વી, આવક, આવિકારૂપ ચાર તીર્થ સ્થાપી દ્વાદશાંગી ગણીની પેટી આપીને એક હબાર સાધુ સંઘાતે નિર્વાણ મોક્ષ પધાર્યા.

૨૪ ત્રેવીશમા શ્રી પાર્શ્વનાથ તીર્થંકર મોક્ષ પહોચ્યા પછી અહીંસે વર્ષને આંતરે ચોવીશમા શ્રી મહાવીર તીર્થંકર ક્ષત્રિયકુલમાન નગરીને વિશે થયા. સિદ્ધાથ રાજા પિતા ત્રિશલાદેવી રાણી માતા, હેમવલ્લે, સિંચનુ લાંછન સાત હાથનુ દેહીમાન, બેતેર વર્ષનુ આયુષ, તેમાં ૩ વખ કુવરપણે રહ્યા ૪૨ વખની પ્રવલ્લ્યા પાળી, પ્રવલ્લ્યા લીધા પછી સાડા બાર વર્ષને એક પખવાલીએ કેવળજ્ઞાન છિપલ્યુ સાધુ, સાધ્વી,

શ્રાવક, શ્રાવિકાર્પ ચતુર્વિધ સઘ તીર્થ સ્થાપીને દ્વાદશાંગી ગણીની પેઠી આપીને આસો વદ અમાવાસ્યાની રાત્રે પાવાપુરી નગરીને વિશે ચોથા આરાના ત્રણ વર્ષ ને સાડા આઠ મહિના યાત્રી રહ્યા ત્યારે સ્વામીનાથ એકાકીપણે, બે દિવસનું અનશન કરી નિર્વાણ મોક્ષ પધાર્યા.

પહેલા તીર્થ કર શ્રી ઋષભદેવ સ્વામી અને ચોવીશમા તીર્થ કર શ્રી મહાવીર સ્વામી એ બેઉ વચ્ચે એક કોડાકોડ સાગરોપમનું ઝાંઝેરું તેમા ૪૨ હજાર વર્ષ ઉણાનું આતરૂ બાણવું

ઇતિ શ્રી ચોવીશ તીર્થ કરનાં આંતરાં સ પૂર્ણ.

અથ શ્રી શ્વાસોચ્છવાસનો થોડકો

શ્રી પન્નવણાજી સૂત્ર પદ સાતમે શ્વાસોચ્છવાસનો અધિકાર ચાલ્યો છે, તંમા નારકી અને દેવતા કેવી રીતે શ્વાસોચ્છવાસ લીએ છે ? વીર પ્રભુએ કહ્યું કે હે ગૌતમ ! નારકીના જીવ નિરતર ધમણની પેરે શ્વાસોચ્છવાસ લીએ છે અસુરકુમારના દેવતા જઘન્ય સાત થોક, ઉત્કૃષ્ટા એક પક્ષ ઝાંઝેરો શ્વાસોચ્છવાસ લીએ છે વાણવ્યતર ને નવીનકાયના દેવતા જઘન્ય સાત થોક, ઉત્કૃષ્ટા પ્રત્યેક મહૂર્તે, જ્યોતિષી જ૦ અને ઉ૦ પ્રત્યેક મહૂર્તે, પહેલે દેવલોક જ૦ પ્રત્યેક મહૂર્તે અને ઉ૦ બે પક્ષ બીજે દેવલોકે જ૦ પ્રત્યેક મહૂર્તે ઝાંઝેરું ઉ૦ બે પક્ષ ઝાંઝેરું ત્રીજે દેવલોકે જ૦ બે પક્ષ, અને ઉ૦ સાત પક્ષ ચોથે દેવલોકે જ૦ બે પક્ષ ઝાંઝેરું અને ઉ૦ સાત પક્ષ ઝાંઝેરું. પાચમે દેવલોકે જ૦ સાત પક્ષ ઉ૦ દશ પક્ષ છઠે દેવલોકે જ૦ દશ પક્ષ ઉ૦ ચૌદ પક્ષ સાતમે દેવલોકે જ૦ ચૌદ પક્ષ ઉ૦ સત્તર પક્ષ આઠમે દેવલોકે જ૦ સત્તર પક્ષ ઉ૦ અઠાર પક્ષ નવમે દેવલોકે જ૦ અઠાર પક્ષ, ઉ૦ યોગણીસ પક્ષ દશમે દેવલોકે જ૦ યોગણીસ પક્ષ, ઉ૦ વીશ પક્ષ અગિયારમે દેવલોકે જ૦ વીશ પક્ષ, ઉ૦ એકવીસ પક્ષ બારમે દેવલોકે જ૦ એકવીશ પક્ષ, ઉ૦ બાવીસ પક્ષ પહેલી ત્રિકમાં જ૦ બાવીશ પક્ષ, ઉ૦ પચીસ પક્ષ, બીજી ત્રિકમાં જ૦ પચીસ પક્ષ ઉ૦ અઠાવીશ પક્ષ ત્રીજી ત્રિકમાં જ૦ અઠાવીશ પક્ષ ઉ૦ એકત્રીસ પક્ષ ચાર અનુત્તર વિમાનમાં જ૦ એકત્રીસ પક્ષ, ઉ૦ તેત્રીસ પક્ષ સર્વાર્થ-સિદ્ધમાં જ૦ અને ઉ૦ તેત્રીસ પક્ષ એમ તેત્રીસ પખવાડીએ શ્વાસ બીચો લે અને તેત્રીસ પખવાડીએ શ્વાસ નીચો મૂકે

નંબર	વીથી કરના નામ	પિતાનું નામ	માતાનું નામ	લાઇન
૧	શ્રી મપસદેવ	નાભીપ્રસાદ	મદ્દેવી	વૃષભ
૨	શ્રી અણ્ણનાથ	જિતશત્રુ	વિલ્હયા	હસ્તિ
૩	શ્રી સભાવનાથ	જિતાય	સેનાદેવી	અધ
૪	શ્રી અભિનંદન	સવરશાભ	સિદ્ધાર્થ	વાંકર
૫	શ્રી સુમતિનાથ	મેઘશાભ	મંજળા	કોમપક્ષી
૬	શ્રી પદ્મમ્ભ	શ્રીધરશાભ	સુશીમા	પક્ષ
૭	શ્રી સુપાથનાથ	પ્રતિષ્ઠાશાભ	પૃથ્વી	સાધીઓ
૮	શ્રી અદ્ભુતમ્ભ	મહાસેનશાભ	લક્ષ્મણ	અદ્
૯	શ્રી સુવિમિનાથ	સુગ્રીવશાભ	રામાસક્ષી	મંજરમંથ
૧૦	શ્રી શીતળનાથ	કશરમ્ભ	નંદા	શ્રીવંસ
૧૧	શ્રી શ્રેયાંસનાથ	વિષ્ણુ	વિલ્હા	વેડા
૧૨	શ્રી વાસુપૂર્ણ	વસુપૂર્ણ	જ્યા	પાટા
૧૩	શ્રી વિમળનાથ	કૃતવર્મા	સ્વામા	વરાહ
૧૪	શ્રી અનંતનાથ	સિદ્ધસેન	સુધશા	શીખાઓ
૧૫	શ્રી ધમનાથ	ભાદ્ર	સુમતા	વજ્ર
૧૬	શ્રી શાંતિનાથ	વિશ્વસેન	અવિસ	હસ્તિ
૧૭	શ્રી કુન્દનાથ	શર	સુરાદેવી	બકરા
૧૮	શ્રી અરનાથ	સુકશન	દેવકોશાણી	નંદાવંત
૧૯	શ્રી મહિષનાથ	કુલ	મહાવતી	કળશ
૨૦	શ્રી સુનિસુમલ	સુમિત્ર	પદ્માવતી	કામળો
૨૧	શ્રી નમિનાથ	વિવથ	વિપુલા	કમળ
૨૨	શ્રી નેમિનાથ	કમુદવિવથ	શિવાદેવી	શંખ
૨૩	શ્રી પાંચનાથ	અધિસેન	વામદેવી	સપ
૨૪	શ્રી મહાવીર	સિદ્ધાથ	ત્રિશલાદેવી	સિંહ

ધનુષ શરીરમાન	આયુમાન	યક્ષનાં નામ.	યક્ષણીનાં નામ
૫૦૦	૮૪ લાખ પૂર્વ,	ગૌમુખ	ચક્રેશ્વરી
૪૫૦	૭૨ " "	મહાયક્ષ.	અશ્વત્થામા
૪૦૦	૬૦ " "	ત્રિમુખ.	રૂરીતારી
૩૫૦	૫૦ " "	નાયક.	કાલીકા.
૩૦૦	૪૦ " "	તુભરં.	મહાકાલી.
૨૫૦	૩૦ " "	કુસમય.	શ્યામા.
૨૦૦	૨૦ " "	માતંગ.	શાન્તા.
૧૫૦	૧૦ " "	વિજય	ભૂકીટી.
૧૦૦	૨ " "	અશ્વત.	સુતારિકા.
૬૦	૧ " "	પ્રજ્ઞા.	અશોકા.
૮૦	૮૪ લાખ વર્ષ.	જક્ષેત.	માનવી.
૭૦	૭૨ " "	કુમાર.	ચંડા.
૬૦	૬૦ " "	પદ્મુખ.	વિહિતા.
૫૦	૩૦ " "	પાતાળ.	અંકુશા.
૪૫	૧૦ " "	કિન્નર.	કંઠર્પ
૪૦	૧ " "	ગરુડ.	નિર્વાણા
૩૫	૬૫ હજાર વર્ષ	ગધર્વ.	બલા.
૩૦	૮૪ " "	યક્ષેદ.	ધણા.
૨૫	૫૫ " "	કુબેર.	ધરણપ્રિયા
૨૦	૩૦ " "	વરુણ.	નરદત્તા
૧૫	૧૦ " "	ભૂકુટી.	ગધારી
૧૦	૧ " "	ગોમેધ	અબિકા
૬ હાથ	૧૦૦ વર્ષ.	પથ્થ.	પદ્માવતી.
૭ હાથ	૭૨ વર્ષ	માતંગ.	સિંધ્યાધિકા.

અથ શ્રી છ આરાના બોલ

(૧) પહેલા આરા, ૪ કોઠાકોટી સાગરોપમનો, સુસમ સુસમ એટલે એકલ સુખમાં સુખ, ૩ ગાઉનું દેહીમાન, ૩ પદ્મોપમનું આઉપુ; ૨૫૬ પાંસળી, ધરતીની સરસાઈ સાકર સરખી; (દરેક આરા ઉતરવાનું દેહમાન, આઉપુ, પાંસળી તથા ધરતીની સરસાઈ તે પછીનો આરા બેસતાં જે હોય તે બાણવી), વજ્રચક્રના નારાય સધમણ. સમક્ષરેસ સઠાણ, ત્રણ દિવસને આતર આહારની ઇચ્છા ઉપજે, ત્યારે શરીર પ્રમાણે આહાર કરે; અને તેમા ૧૦ પ્રકારનાં કલ્પવૃક્ષ મનવાચ્છિત સુખ પહોંચાડે, ત્રણ આરા સુધી જુગલિયા (એક પ્રકારના મનુષ્ય જુગલ) હોય છે, તેના આઉપા આઠા છ માસ રહે ત્યારે પરમવતું આઉપુ બાધે, ત્યારે જુગલણી એક એક પ્રસવે, તે ઊરનું પ્રતિપાલન ૪૬ દિવસ કરે. સ્ત્રીપુરુષને કલ્પ માત્રનો વિયોગ ન પડે, એકને છોક્ર ને એકને બગાસુ આવે એટલે મરીને દેવતાની અતિમાં બાધ તેમના શરીરનું નિહરણુ દેવતા કરે. તેમને ગૌર વિરોધ, ઇર્ષ્યા, ઝેર હોતાં નથી.

(૨) બીજો આરા બેસતાં વણું, ગધ, રસ, કપશાંના પર્થવ અનતા હીણા થયા; ૩ કોઠા સાં નો, સુસમ એટલે એકલ સુખ; જે ગાઉનું દેહીમાન, જે પદ્મોપમનું આઠ; ૧૨૮ પાંસળી, જે દિવસને આતરે આહારની ઇચ્છા ઉપજે, ત્યારે શરીર પ્રમાણે આહાર કરે, ધરતીની સરસાઈ ખાંડ સરખી, ૧૦ પ્રકારના કલ્પવૃક્ષ મનવાચ્છિત સુખ પહોંચાડે; સધમણ, સઠાણ અને બાહીના બોલ પહેલા પ્રમાણે, પરનું ઊરનું પ્રતિપાલણુ ૬૪ દિવસ કરે.

(૩) ત્રીજો આરા બેસતાં વણું ના પર્થવ અનતા હીણા થયા. આરા ૨ કોઠા સાં નો, સુસમ હસન એટલે સુખ બલુ ને હુ ખ થાયું; ૧ ગાઉનું દેહ ને ૧ પદ્મોપમનું આઠ ૬૪ પાંસળી, એકાંતર આહારની ઇચ્છા ઉપજે ત્યારે શરીર પ્રમાણે આહાર કરે, ધરતીની સરસાઈ ગોળ સરખી; બાહીના બોલ બીજા આરા પ્રમાણે, પરનું ઊરનું પ્રતિપાલન ૭૬ દિવસ કરે.

એ ત્રણ આરામાં જરા, શેગ, કદરૂપ હોય નહીં સ પૂણું જ એપાંચ, વિવધ સુખ પામે તે જ્ઞાનપુષ્પનાં ફળ બાણવા ત્રીજા આરામા ૮૪ લાખ પૂર્વ ૩ વર્ષને ૮૧ માસ બાહી રહ્યા ત્યારે સર્વાથ સિદ્ધ વિમાન થકી ૩૩ સાગરનું

આં લોગવીને વનિતા નગરી, નાલીકુલકર રાજ પિતા, મરેદેવી માતાની કુખે શ્રી ઋષભદેવ સ્વામી ઊપજ્યા, હા માસે જન્મ્યા. પ્રથમ ઋષભનુ સ્વપ્ન દેખીને ઋષભદેવ નામ દીધું. તેમણે જુગલિયા-ધર્મ નિવારીને અસિ, મસિ, કૃષિ આદિ ૭૨ કળા શીખવી; અનુકંપા નિમિત્તે ૨૦ લાખ પૂર્વ સુધી કુંવરપણે રહ્યા ને ૬૩ લાખ પૂર્વ રાજ્ય પાળ્યું. ભરતને રાજ્ય આપીને ૪૦૦ સાધુ સાથે સયમ લીધો તે એક લાખ પૂર્વ પાળ્યો કેવળ પામીને અષ્ટાપદ પર્વત ઉપર પન્નાસને ખેસીને ૧૦૦૦૦ સાધુ સાથે મોક્ષ પધાર્યા, ત્રીજા આરામાં ગતિ પ બળુવી.

(૪) ચોથો આરો ખેસતા અનતા પર્યવ-વર્ણુ વગેરેના હીણા થયા. એ આરો ૧ કો. સાં મા ૪૨૦૦૦ વર્ષ ઉણાં (ઓછા) નો બળુવો. હસમ-સુસમ એટલે હુઃખ ઘણું ને સુખ થોડું, ૫૦૦ ધનુષનું દેહીમાન, કોડ પૂર્વનું આઉણુ, છ સઘયણુ ને છ સઠાણુ, ૩૨ પાસળી, દિન દિન પ્રત્યે (રોજને રોજ) આહારની ઇચ્છા ઉપજે ત્યારે પુરુષ ૩૨ કવળ, સ્ત્રી ૨૮ ને નપુસક ૨૪ કવળનો આહાર કરે, ધરતીની સરસાઈ સારેરી, ઉતરતે આરે થોડેરી, એ આરાના છેવટ ૭૫ વર્ષ ને ૮૧ નાસ બાકી રહ્યા, ત્યારે ૧૦ મા દેવલોકે ૨૦ સાગરોપમનુ આં લોગવીને મહાશુક્રુડ નગર (પ્રાક્ષણુક્રુડ)મા ઋષભદત્ત પ્રાક્ષણુને ઘેર દેવાનદાની કુખે શ્રી મહાવીર સ્વામી ઊપજ્યા, ત્યાં ૮૨૧ રાત્રી રહ્યા, ૮૩ મી રાત્રે શેકેન્દ્રનુ આસન ચળ્યું એટલે હરણુગમેધી દેવને ગર્ભ સાહરણુની આજ્ઞા આપી તેણે ગર્ભસાહારીને કુંડીઆમના સિદ્ધાર્થ રાજની ત્રિશલાદેવી રાણીના ગર્ભસ્થાનમાં મૂક્યા, ત્યા ગર્ભકાળ પૂર્ણ કરી જન્મ પામ્યા અને ૩૦ વર્ષ કુંવરપણે રહી દીક્ષા લીધી પછી સાડાબાર વર્ષને એક પખવાડીએ કેવળ પામ્યા કુલ ૪૨ વર્ષ દીક્ષા પાળી ચોથા આરાના ૩ વર્ષ અને ૮૧ માસ બાકી રહ્યા ત્યારે મોક્ષ પધાર્યા

(૫) પાંચમો આરો ખેસતાં વર્ણુ ૫૦ ના અકંતા પર્યવ હીણા થયા, આ આરો હસમ એટલે એકલુ હુઃખ, ૨૧૦૦૦ વર્ષનો, ૭ હાથનું દેહ, ૧૨૫ વર્ષનું આં ૬ સઘયણુ ને ૬ સઠાણુ, ઉતરતે આરે ૧ છેવટુ સઘયણુ ૧ હુડ મઠાણુ, ૧૬ પાસળી દિનદિન પ્રત્યે આહારની ઇચ્છા ઉપજે, ત્યારે શરીર પ્રમાણે આહાર કરે, ધરતીની

અથ શ્રી છ આરાના બોલ

(૧) પહેલા આરા, ૪ કોડાકોડી સાગરોપમનો, સુસમ સુસમ કોડે એકલ સુખમાં સુખ, ૩ ગાઉનું દેહીમાન, ૩ પલ્લોપમનું આઉપુ; ૨૫૬ પાસળી; ધરતીની સરસાઈ સાકર સરખી; (દરેક આરા ઉતરતાં દેહમાન, આઉપુ, પાસળી તથા ધરતીની સરસાઈ તે પછીનો આરા બેસતાં જે હોય તે બાબતી), વજ્રસાધના નારાય સમયલ સમયઉરસ સઠાણ, ત્રણ દિવસને આંતરે આહારની ઇચ્છા ઉપજે, ત્યારે શરીર પ્રમાણે આહાર કરે; અને તેમાં ૧૦ પ્રકારના કલ્પવૃક્ષ મનવાંચિત સુખ પહેંચાડે, ત્રણ આરા સુધી જુગલિયા (એક પ્રકારના મનુષ્ય જુગલ) હોય છે, તેના આઉપા આડા છ માસ રહે ત્યારે પરસ્પર આઉપુ બાપે, ત્યારે જુગલણી એક એકલ પ્રસવે, તે છાંડુ પ્રતિ પાલન ૪૬ દિવસ કરે સ્ત્રીપુરુષને કલ્પ માત્રનો વિયોગ ન પડે, એકને છોક્ર ને એકને બગાસુ આવે એટલે મરીને દેવતાની અતિમા બધા તેમનાં શરીરનું નિહરણુ દેવતા કરે. તેમને ગૈર વિશદ, ઇર્ષ્યા, ડેર હોવા નથી.

(૨) બીજા આરા બેસતાં વર્ણ, ગંધ, રસ, સ્પર્શના પર્વ અનવા હીણા થયા; ૩ કોડા સાં નો, સુસમ એટલે એકલ સુખ, જે ગાઉનું દેહીમાન, જે પલ્લોપમનું આં ૧૨૮ પાસળી, જે દિવસને આંતરે આહારની ઇચ્છા ઉપજે, ત્યારે શરીર પ્રમાણે આહાર કરે, ધરતીની સરસાઈ આં સરખી, ૧૦ પ્રકારનાં કલ્પવૃક્ષ મનવાંચિત સુખ પહેંચાડે; સમયલ, સઠાણ અને બાહીના બોલ પહેલા પ્રમાણે; પરંતુ છાંડુની પ્રતિપાલણા ૬૪ દિવસ કરે.

(૩) ત્રીજા આરા બેસતાં વર્ણના પર્વ અનવા હીણા થયા આરા ૨ કોડા સાં નો સુસમ દુસમ એટલે સુખ બધું ને દુઃખ થોડું. ૧ ગાઉનું દેહીમાન ૧ પલ્લોપમનું આં ૬૪ પાસળી, એકાંતર આહારની ઇચ્છા ઉપજે ત્યારે શરીર પ્રમાણે આહાર કરે, ધરતીની સરસાઈ બોળ સરખી; બાહીના બોલ બીજા આરા પ્રમાણે, પરંતુ છાંડુની પ્રતિપાલન ૭૬ દિવસ કરે.

જે ત્રણ આરામાં જરા, રોગ, ક્રોધ હોય નહીં એ પૂર્ણ અ યોર્પાત્ર, વિવશ સુખ પામે તે જ્ઞાનપુરુષના રૂળ બાબતી. ત્રીજા આરામાં ૮૪ દાખ પૂર્વ ૩ વર્ષને ૮૫ માસ બાહી રહ્યા ત્યારે સર્વાથિ સિદ્ધ વિમાન થઈ ૩૩ સાગરનું

આં લોગવીને વનિતા નગરી, નાભીકુલકર રાજા પિતા, મરૂદેવી માતાની કુખે શ્રી ઋષભદેવ સ્વામી ઊપજ્યા, હા માસે જન્મ્યા. પ્રથમ ઋષભનુ સ્વપ્ન દેખીને ઋષભદેવ નામ દીધું. તેમણે જુગલિયા-ધર્મ નિવારીને અસિ, મસિ, કૃષિ આદિ ૭૨ કળા શીખવી; અનુકંપા નિમિત્તે ૨૦ લાખ પૂર્વ સુધી કુવરપણે રહ્યા ને ૬૩ લાખ પૂર્વ રાજ્ય પાળ્યું. ભરતને રાજ્ય આપીને ૪૦૦ સાધુ સાથે સંયમ લીધો તે એક લાખ પૂર્વ પાળ્યો કેવળ પામીને અઠ્ઠાપદ પર્વત ઉપર પદ્માસને બેસીને ૧૦૦૦૦ સાધુ સાથે મોક્ષ પધાર્યા, ત્રીજા આરામાં ગતિ પ બાણવી.

(૪) ચોથો આરો બેસતાં અનતા પર્યાવ-વર્ણ વગેરેના હીણા થયા. એ આરો ૧ કો. સાં મા ૪૨૦૦૦ વર્ષ ઉણાં (ઓછા) નો બાણવો. હુસમ-સુસમ એટલે હુઃખ ઘણું ને સુખ થોડું, ૫૦૦ ધનુષનું દેહીમાન, કોડ પૂર્વનું આઉંચુ, છ સઘયણુ ને છ સઠાણુ, ૩૨ પાંસળી, દિન દિન પ્રત્યે (રોજને રોજ) આહારની ઇચ્છા ઉપજે ત્યારે પુરુષ ૩૨ કવળ, સ્ત્રી ૨૮ ને નપુસક ૨૪ કવળનો આહાર કરે, ધરતીની સરસાઈ સારેરી, ઉતરતે આરે થોડેરી, એ આરાનાં છેવટ ૭૫ વર્ષ ને ૮૧ માસ બાકી રહ્યા, ત્યારે ૧૦ મા દેવલોકે ૨૦ સાગરોપમનુ આં લોગવીને માહણકુડ નગર (બ્રાહ્મણકુડ)માં ઋષભદત્ત બ્રાહ્મણને ઘેર દેવાનદાની કુખે શ્રી મહાવીર સ્વામી ઊપજ્યા, ત્યાં ૮૨૧ રાત્રી રહ્યા, ૮૩ મી રાત્રે શેકેન્દ્રનુ આસન ચળ્યું એટલે હરણુગમેષી દેવને ગર્ભ સાહરણની આજ્ઞા આપી તેણે ગર્ભસાહારીને કુડીઆમના સિદ્ધાર્થ રાજાની ત્રિશલાદેવી રાણીના ગર્ભસ્થાનમાં મૂક્યા, ત્યાં ગર્ભકાળ પૂર્ણ કરી જન્મ પામ્યા અને ૩૦ વર્ષ કુંવરપણે રહી દીક્ષા લીધી પછી સાડાબાર વર્ષને એક પખવાડીએ કેવળ પામ્યા કુલ ૪૨ વર્ષ દીક્ષા પાળી ચોથા આરાના ૩ વર્ષ અને ૮૧ માસ બાકી રહ્યા ત્યારે મોક્ષ પધાર્યા

(૫) પાંચમો આરો બેસતા વર્ણ ૫૦ ના અકંતા પર્યાવ હીણા થયા, આ આરો હુસમ એટલે એકલુ હુખ, ૨૧૦૦૦ વર્ષનો, ૭ હાથનુ દેં, ૧૨૫ વર્ષનુ આં ૬ સઘયણુ ને ૬ સઠાણુ, ઉતરતે આરે ૧ છેવટુ સઘયણુ ૧ હુડ મઠાણુ, ૧૬ પાસળી દિનદિન પ્રત્યે આહારની ઇચ્છા ઉપજે, ત્યારે શરીર પ્રમાણે આહાર કરે, ધરતીની

અથ શ્રી છ આરાના બોલ

(૧) પહેલા આરા, ૪ કોઠાકોઠી સાગશીપમનો, મુસમ મુસમ એટલે એકલુ મુખમાં મુખ; ૩ ગાઉનું દેહીમાન, ૩ પથ્થોપમનું આઉનું; ૨૫૬ પાંસળી; ધરતીની સરસાઈ સાકર સરખી; (દરેક આરા ઉતરતાનું દેહમાન, આઉનું, પાંસળી તથા ધરતીની સરસાઈ તે પછીનો આરા બેસતાં જે હોય તે બાબતી), વજ્રપદ નારાય સહયજ્ઞ સમચરિત્ત સઠાણ, ત્રણ દિવસને આતરે આહારની ઇચ્છા ઉપજે, ત્યારે શરીર પ્રમાણે આહાર કરે, અને તેમા ૧૦ પ્રકારનાં કલ્પવૃક્ષ મનવાચિત્ત મુખ પહોંચાડે, ત્રણ આરા સુધી જુગલિયા (એક પ્રકારના નનુખ મુગલ) હોય છે, તેના આઉખા આઠા છ માસ રહે ત્યારે પરલવનું આઉનું બાધે, ત્યારે જુગલણી એક બેઠલું પ્રસવે, તે ઇશ્વર પ્રતિપાલન ૪૬ દિવસ કરે સ્ત્રીપુરુષને સ્વભાવનો વિયોગ ન પડે, એકને છોક્રે ને એકને બગાસુ આવે એટલે મરીને દેવતાની ગતિમા બનવ તેમનાં શરીરનું નિકરણ દેવતા કરે. તેમને બૈર વિરોધ, ઇર્ષ્યા, ઝેર હોવા નહીં.

(૨) બીજો આરા બેસતાં વજ્ર, ગંધ, રસ, રૂપનાં પર્મવ બનતા હીજા થયા; ૩ કોઠા સાં નો, મુસમ એટલે એકલુ મુખ; ૩ ગાઉનું દેહીમાન, બે પથ્થોપમનું આઠ; ૧૨૮ પાંસળી, બે દિવસને આતરે આહારની ઇચ્છા ઉપજે, ત્યારે શરીર પ્રમાણે આહાર કરે, ધરતીની સરસાઈ ખાંડ સરખી, ૧૦ પ્રકારનાં કલ્પવૃક્ષ મનવાચિત્ત મુખ પહોંચાડે; સહયજ્ઞ, સઠાણ અને બાહીના બોલ પહેલા પ્રમાણે; પરંતુ ઇશ્વરની પ્રતિપાલણ ૬૪ દિવસ કરે.

(૩) ત્રીજો આરા બેસતાં વજ્ર ૦ ના પર્મવ બનતા હીજા થયા આરા ૨ કોઠા સાં નો, મુસમ મુસમ એટલે મુખ ધણ ને મુખ મોડું; ૧ ગાઉનું દેહ ને ૧ પથ્થોપમનું આઠ; ૬૪ પાંસળી, એકાતર આહારની ઇચ્છા ઉપજે ત્યારે શરીર પ્રમાણે આહાર કરે, ધરતીની સરસાઈ ગોળ સરખી; બાહીના બોલ બીજા આરા પ્રમાણે, પરંતુ ઇશ્વરની પ્રતિપાલન ૭૬ દિવસ કરે.

એ ત્રણ આરામાં જરા, શેગ, કુરૂપ હોય નહીં સ પૂર્ણ બેરોપાંત્ર, વિવચ મુખ પામે તે જ્ઞાનપુરુષનાં રૂપ બાબત ત્રીજા આરામાં ૮૪ લાખ પૂર્વ ૩ વર્ષને ૮૫ માસ બાહી રહ્યા ત્યારે સર્વાય સિદ્ધ વિમાન થકી ૩૩ સાગરનું

આં ભોગવીને વનિતા નગરી, નાભીકુલકર રાજ પિતા, મરૂદેવી માતાની કુખે શ્રી ઋષભદેવ સ્વામી ઊપજ્યા, હા માસે જન્મ્યા. પ્રથમ ઋષભનું સ્વપ્ન દેખીને ઋષભદેવ નામ દીધું. તેમણે જુગલિયા-ધર્મ નિવારીને અસિ, મસિ, કૃષિ આદિ ૭૨ કળા શીખવી; અનુકંપા નિમિત્તે ૨૦ લાખ પૂર્વ સુધી કુંવરપણે રહ્યા ને ૬૩ લાખ પૂર્વ રાજ્ય પાળ્યું. ભરતને રાજ્ય આપીને ૪૦૦ સાધુ સાથે સંયમ લીધો તે એક લાખ પૂર્વ પાળ્યો કેવળ પામીને અષ્ટાપદ પર્વત ઉપર પદ્માસને બેસીને ૧૦૦૦૦ સાધુ સાથે મોક્ષ પધાર્યા, ત્રીજા આરામાં ગતિ પ બાણવી.

(૪) ચોથો આરો બેસતા અનતા પર્યવ-વર્ણુ વગેરેના હીણા થયા. એ આરો ૧ કો સાં માં ૪૨૦૦૦ વર્ષ ઉણાં (ઓછા) નો બાણવો. હુસમ-સુસમ એટલે હુઃખ ઘણું ને સુખ થોડું, ૫૦૦ ધનુષનું દેહીમાન, કોડ પૂર્વતુ આઉપુ, છ સઘયણ ને છ સંઠાણ, ૩૨ પાંસળી, દિન દિન પ્રત્યે (રોજને રોજ) આહારની ઇચ્છા ઉપજે ત્યારે પુરુષ ૩૨ કવળ, સ્ત્રી ૨૮ ને નપુસક ૨૪ કવળનો આહાર કરે, ધરતીની સરસાઈ સારેરી, ઉતરતે આરે થોડેરી, એ આરાના છેવટ ૭૫ વર્ષ ને ૮૧ માસ બાકી રહ્યા, ત્યારે ૧૦ મા દેવલોકે ૨૦ સાગરોપમનુ આં ભોગવીને માહણકુંડ નગર (બ્રાહ્મણકુંડ)માં ઋષભદત્ત બ્રાહ્મણને ઘેર દેવાનદાની કુખે શ્રી મહાવીર સ્વામી ઊપજ્યા, ત્યાં ૮૨૧ રાત્રી રહ્યા, ૮૩ મી રાત્રે શેકેન્દ્રનું આસન ચળ્યું એટલે હરણુગમેષી દેવને ગર્ભ સાહરણુની આજ્ઞા આપી તેણે ગર્ભસાહારીને કુડીઆમના સિદ્ધાર્થ રાજની ત્રિશલાદેવી રાણીના ગર્ભસ્થાનમાં મૂક્યા, ત્યાં ગર્ભકાળ પૂર્ણ કરી જન્મ પામ્યા અને ૩૦ વર્ષ કુંવરપણે રહી દીક્ષા લીધી પછી સાડાબાર વર્ષને એક પખવાડીએ કેવળ પામ્યા કુલ ૪૨ વર્ષ દીક્ષા પાળી ચોથા આરાના ૩ વર્ષ અને ૮૧ માસ બાકી રહ્યા ત્યારે મોક્ષ પધાર્યા.

(૫) પાંચમો આરો બેસતા વર્ણુ ૫૦ ના અકંતા પર્યવ હીણા થયા, આ આરો હુસમ એટલે એકલું હુખ, ૨૧૦૦૦ વર્ષનો, ૭ હાથનું દેઠ, ૧૨૫ વર્ષનું આં ૬ સઘયણને ૬ સંઠાણ, ઉતરતે આરે ૧ છેવટુ સઘયણ ૧ હુંડ અઠાણ, ૧૬ પાંસળી દિનદિન પ્રત્યે આહારની ઇચ્છા ઉપજે, ત્યારે શરીર પ્રમાણે આહાર કરે, ધરતીની

સરસાઈ કાર્તિક સારૈરી ઉતરતે આરે કુભારના નીલાકાની ક્ષાર સરખી,
એ આરે ગતિ ૪, મોક્ષ અટકી.

પાંચમા આરાના લક્ષણ, ૧ મોટા નગર તે ગામડા સરખા થયે, ૨
ગામ તે મસાણુ સરીખા, ૩ લલા કુળના છેદ તે દાસ-દાસીપણુ કર્યે
૪ પ્રધાન તે લાલચુ થાયે, ૫ રાજ તે જમકડ સરખા ૬ લલાકુળની
શ્રી તે લજ્જારહિત થયે, ૭ રૂડા કુળની શ્રી વેશ્યા સરખી થયે, ૮
પુત્રે સ્વમ્ભદી થયે, ૯ શિષ્ય ગુરુના અપવાદ બોલયે, ૧૦ દુર્જન
સુખી થયે, ૧૧ સંજન દુખી થયે, ૧૨ દુર્લભ ને દુઃકાળ ઘણા પડ્યે,
૧૩ ઉદર, સર્પાલિકની દાઢ ધણી થયે, ૧૪ બ્રાહ્મણ અર્થના લોભી થયે, ૧૫
કિંસાધર્મના પ્રરૂપક ધણા થયે, ૧૬ એક ધર્મના ધણા લેક થયે, ૧૭
મિથ્યાત્વી દેવતા ધણા પૂજાયે, ૧૮ મિથ્યાત્વી લોક ધણા થયે. ૧૯
માણસને દેવદર્શન દુર્લભ થયે, ૨૦ વિદ્યાધરના વિદ્યાના પ્રભાવ થોડા
હયે, ૨૧ ગોરસ, દ્રવ્ય, કહી ના સરસાઈ થોડી હયે, ૨૨ બળદ પ્રમુખના
બળ, આઉખા થોડા હયે, ૨૩ સાધુ સાધ્વીને માસકર્ય તથા ચાતુર્માસ
કર્મ જેવા ક્ષેત્ર થોડા હયે, ૨૪ આવકની ૧૧ પડિમા ને સાધુની ૧૨
પડિમા વિચ્છેદ જાયે, ૨૫ ગુરુ શિષ્યને લણાવયે નહી, ૨૬ શિષ્ય
અવિનીત, કલેશકારી હયે, ૨૭ અધર્મી અમડા કરનારાં કુમાણસ ધણા
હયે, ૨૮ સુમાણસ થોડા, ૨૯ આચાર્ય પોતપોતાના ગમ્મતની પરપસ,
સમાચારી જુદી જુદી પ્રવર્તાવયે તથા મૂંઢ મૂખ જનને મોઢ પનાડીને
મિથ્યાત્વ પાસમા પાડયે, ઉત્સૂત્ર ભાખયે, પોતપોતાની પ્રશસામા
રાચયે, નિંદક કુણુદિ હયે, ૩૦ સરલ, ભરિઠ, ન્યામી, પ્રામાણિક
માણસ થોડા, ૩૧ મ્હેમ્મના સભ્ય ધણા, કિંદુ રાજ અદ્ય ત્રિવિધા
ને થોડા, ૩૨ મોટા કુળના રાજ નીચ કામ કરયે, અન્યાયઅધર્મ,
કુબ્યસનમા ધણા રાચયે

આ આરામા ધાતુ સર્વ વિચ્છેદ જાયે, લોહાની ધાતુ રહેયે;
ધામડાની મહોશ નાહયે; એવી મહોશ જેની પાસે હયે તે ખનવ ત
કહેવાયે; ૧ ઉપાત્ત કરયે તે માસખમણુ સરખો થયે, જ્ઞાન તથા સૂત્ર
સર્વ વિચ્છેદ જાયે; તેમા દયવૈકાલિકના પહેલા ૪ અધ્યયન રહેયે, તે
ઉપર ૪ એવ એકાવતારી થયે. તેના નામ, ૧ 'દુપસહ' નામે સાધુ,

૨; 'કાલ્પણી' નામનાં સાધ્વી, ૩ નાગિલ શ્રાવક, ૪. નાગશ્રી શ્રાવિકા; અષાઠ શુદ્ધ ૧૫ ને દિને શકેદ્રનું આસન ચળશે, ત્યારે શકેદ્ર ઉપયોગ મૂકી જોશે કે આજ પાંચમો આરો ઉતરી કાલે છઠ્ઠો આરો ખેસશે, ત્યારે શકેદ્ર આવી ઉપર કહ્યા ૪ જીવને કહેશે કે કાલે છઠ્ઠો આરો ખેસશે, માટે આળોવો, પડિચ્છમો ને નિ સદ્ય થાઓ; એટલે તે જીવ સર્વ જીવને ખમાવીને સથારો કરશે, ત્યારે મહા સવર્ત્તક વાયરો થશે તેણે કરીને પહાડ, પર્વત, ગઢ, ખેટ, કેઠા, વાવ, ફૂવા, સરોવર, સર્વે વિસરાલ થશે, વૈતાલ્ય પર્વત, ગંગા, સિંધુ; ઋષભકુટ ને લવણુની ખાડી એ પવજીને સર્વ સ્થાનક તૂટી પડશે, તે ૪ જીવ સમાધિ પ્રમાણે કાળ કરીને દેવલોકમાં જશે ત્યારે ૪ ખોલ વિચ્છેદ જશે, ૧ પહેલે પહોરે જૈન ધર્મ, ૨ ખીજે પહોરે ૩૬૩ પાખડીના મિથ્યાત્વી ધર્મ, ૩ ત્રીજે પહોરે રાજનીતિ, ૪ ચોથે પહોરે બાદર અગ્નિ વિચ્છેદ જશે

(૬) છઠ્ઠો આરો ખેસતાં વણું વગેરેના અનતા પર્યંવ હીણા થયા, ૨૧૦૦૦ વર્ષનો, 'હુસમ હુસમ' એટલે એકલુ હુ ખમાં હુ ખ, ૧ હાથનુ દે ૦ ૨૦ વર્ષનુ આ ૦ ઉતરતે આરે મૂઢાહાથની કાયા, ૧૬ વર્ષનુ આ ૦, ૧ છેવટુ સઘયણુ ને હુડ સઠાણુ, ૮ પાસળી, ઉતરતે આરે ૪ પાસળી, ૭ વર્ષની સ્ત્રી ગર્ભ ધરશે, તે કાળાં, કુદર્શની, રોગી ને રીસાળ, નખ ને મોંવાળા ઘણાં એવા છોકરાં પ્રસવશે, તે કૂતરીની પેઠે પરિવાળ ભેજો, ફેરવશે, ગંગા સિંધુ નદીઓ રહેશે, તેમાં ૭૨ ખીલ છે, ૩-૩ માળ છે, તેમાં મનુષ્ય, તિર્યચ, પખી ખીજ માત્ર રહેશે, ગંગાસિંધુ નદીનો દરો જોજનનો મહોટો પટ છે તેમાં રથના ચીલા પ્રમાણે પહોળુ અને ગાડાની ધરી ખૂડે એટલુ જીડુ પાણી રહેશે. તેમાં મચ્છ, કચ્છ ઘણા થશે તે ૭૨ ખીલના મનુષ્યો સાજ ને સવાર મચ્છ, કચ્છ કાઢીને વેળુમા ભારશે, તે સૂર્ય ઘણો તપશે, ટાઢ ઘણી પડશે તેણે કરી સીઝવાઈ રહેશે. તેનો આહાર કરશે, તેના હાડકા, ચામડા, તિર્યચ, ચાટીને રહેશે માનવીના માથાની તુંખડીમા પાણી લાવીને પીશે, એ આરામા નવકાર, સમકિત, મત, પચ્ચક્રખાણુ રહિત હશે તે જીવો અવતરશે એવુ દૃષ્ટાણી જે જીવ જૈન ધર્મ પાળશે તે સુખી થશે.

અથ શ્રી ત્રેવીસ પદવીના બોલ

તેનાં નામ કહે છે પ્રથમ ૭ એકેદ્રિય રત્ન, ૭ પચ્ચેદ્રિય રત્ન
 ૬ મહોદી પદવી. તેમાં ૭ એકેદ્રિય રત્નનાં નામ કહે છે ચક્ર રત્ન
 ૧, છત્ર રત્ન ૨, ચર્મ રત્ન ૩, હડ રત્ન ૪, અસિ રત્ન ૫, મહિ
 રત્ન ૬, કાંગણિ રત્ન ૭, એ ૭ એકેદ્રિય રત્નના નામ કહ્યાં. હવે
 પચ્ચેદ્રિય રત્નના નામ કહે છે સેનાપતિ ૧, આયાપતિ ૨, વાદિંક
 ૩, પુરોહિત ૪, શ્રી ૫, અન્ધ ૬, ગજ ૭, એ પચ્ચેદ્રિય રત્નનાં નામ
 કહ્યાં. હવે ૬ મહોદી પદવીના નામ કહે છે અરિહતની ૧, ચક્રવર્તીની
 ૨, બલદેવની ૩, વાસુદેવની ૪, કેવલીની ૫, સાધુની ૬, શાવકની
 ૭, સમ્યગ્દષ્ટિની ૮, મહાલિંગ રાજની ૯, એ ૬ મહોદી પદવી કહી
 એવ સર્વ મળી ૨૩ પદવી હવે ૧૪ રત્ન શુ શુ કામ કરે તે,
 ચક્ર રત્ન, ૫૬ ખડ સાધતા માગે બતાવે ૧, છત્ર રત્ન તે ૪૮ કોશ
 પ્રમાણે છાયા કરે ૨, ચર્મ રત્ન તે નદિ આદિ પાર ઉતારે ૩, હડ
 રત્ન તે વમસુ શુકાના બાર ઉપાટે ૪ અસિરત્ન તે શત્રુને હથે ૫
 મહિરત્ન તે ઉચોત કરે ૬ કાંગણિ રત્ન તે ૪૬ માડલા આવેજે તથા
 તોલા માપ વધારે ૭, સેનાપતિ તે દેશ સામે ૮, આયાપતિ તે ખાન,
 રસવતી નિપજાવે ૯, વાદિંક તે આવાસ, ઘર નિપજાવે ૧૦, પુરોહિત
 તે ઘાવ સાજા કરે તથા શાન્તિકર્મ કરે, વિદ્યા ટાળે ૧૧ શ્રીરત્ન તે
 ભોગ સાધનને કામ આવે ૧૨, અન્ધ ને ગજ બેઠા બઢવાને કામ
 આવે ૧૬ હવે ૧૪ રત્ન કયાંકયા જીપજે તે કહે છે ચક્ર ૧, છત્ર ૨,
 અસિ ૩, હડ ૪, એ આયુષશાળામાં જીપજે ચર્મ, મહિ ને
 કાંગણિ એ ૩ લક્ષ્મીના ભાગરમા જીપજે સેનાપતિ ૧, આયાપતિ ૨,
 વાદિંક ૩, પુરોહિત ૪ એ ૪ પોતાના નગરમાં જીપજે શ્રી વિદ્યા
 ધરની ક્ષેત્રીમા જીપજે અન્ધ ને ગજ એ ૨ ગૌતાદ્યન મૂલે જીપજે,
 હવે ૧૬ રત્નની કાયાનું પરિમાણ કહે છે, ચક્ર, છત્ર ને ૬૦ એ ૩
 વાન પ્રમાણે, વાન તે ૪ હાથ પ્રમાણે, ચર્મરત્ન તે ૨ હાથ પ્રમાણે
 અસિરત્ન તે ૫૦ અંગુલનું લાંબુ ૧૬ અંગુલનું પહોળું, ને અર્ધ
 અંગુલનું જડ, મહિરત્ન ૪ અંગુલનું લાંબુ ને ૨ અંગુલનું પહોળું,

કાંગણિરત્નને છ તળાં, આઠ ખુણાં, બાર હાંસો, સોનીની એરણુને સંઠાણે, ૧ અંગુલનુ લાંબુ, પહોળું ને ઊંચુ. સેનાપતિ ૧ ગાથાપતિ ૨, વાદ્ધિક ૩, પુરોહિત ૪, એ ૪ની અવગાહના ચક્રવર્તી પ્રમાણે ઊંચી જાણવી. સ્ત્રીરત્ન ચક્રવર્તીથી ૪ અંગુલ નીચી હોય. અશ્વરત્ન ૧૦૮ અંગુલનો લાંબો—કાનના મૂળથી તે પૂછના મૂળ લગે અને ૮૦ અંગુલનો ઊંચો ગજરત્ન ચક્રવર્તીથી જમણે ઊંચો હોય એ ૨૩ પદવી. હવે જે ગતિમાથી નીકળ્યો તે કેટલી પદવી પામે તે કહે છે પહેલી નરકના નીકળ્યા ૧૬ પદવી પામે. તે ૨૩ માહેથી ૭ એકેદ્રિય રત્ન વળ્યા ૧, બીજી નરકના નીકળ્યા ૧૫ પદવી પામે પૂર્વે ૧૬ કહી તેહમાંથી ૧ ચક્રવર્તીની વર્ણ ૨, ત્રીજી નરકના નીકળ્યા તેર પદવી પામે તે ૧૫ માંથી બલદેવ ને વાસુદેવ એ બે વળ્યા ૩, ચોથી નરકના નીકળ્યા ૧૨ પદવી પામે. તે તેરમાંથી ૧ તીર્થંકર વળ્યા ૪, પાંચમી નરકના નીકળ્યા અગિયાર પદવી પામે તે ૧૨ માહેથી ૧ કેવલી વળ્યા ૫, છઠ્ઠી નરકના નીકળ્યા દશ પદવી પામે તે સાધુજી વળ્યા ૬ સાતમી નરકના નીકળ્યા ૩ પદવી પામે અશ્વ ૧, ગજ ૨, સમ્યક્ત્વ દષ્ટિ ૩, એ ૩ પદવી પામે. ૭ લવનપતિ, વાણુવ્યતર, જ્યોતિષી એ ૩ ના નીકળ્યા એકવીશ પદવી પામે તે વાસુદેવ ૧, ને તીર્થંકર એ ૨, વળ્યા. પૃથ્વી, પાણી, વનરૂપતિ, ગર્ભજ મનુષ્ય ને ગર્ભજ તિર્થંચ એટલાના નીકળ્યા ૧૯ પદવી પામે ૨૩માંથી તીર્થંકર ૧, ચક્રવર્તી ૨, બલદેવ ૩, વાસુદેવ ૪, એ ૪ વળ્યા બેઘદ્રિય તેઘદ્રિય, ચૌરેદ્રિય, સમૂર્જિષ્ઠ તિર્થંચ ને સમૂર્જિષ્ઠ મનુષ્ય એ પાંચના નીકળ્યા ૧૮ પદવી પામે ૧૯ માંથી ૧ કેવલી વળ્યા, તેઉવાઉના નીકળ્યા ૯ પદવી પામે તે એકેદ્રિયરત્ન ને હાથી ૧, ઘોડો ૨, એ ૯ પદવી પામે પદર પરમાધામી ને પહેલા કિલ્લિવધીના નીકળ્યા ૧૮ પદવી પામે તે ૨૩ માંથી ૪ ઉત્તમ પુરુષ ને કેવલી વળ્યા, ઉપલા ૨ કિલ્લિવધીના નીકળ્યા ૧૧ પદવી પામે તે ૧૮ માંથી ૭ એકેદ્રિય વળ્યા, શેષ ૧૧ પામે સુધર્મ ૧, ઇશાન ૨, એ બે દેવલોકના નીકળ્યા ૨૨ પદવી પામે. ત્રીજીથી તે આઠમા દેવલોક સુધીના તથા નવ લોકાતિકના નીકળ્યા ૧૬ પદવી પામે તે ૨૩ માંથી ૭ એકેદ્રિય રત્ન વળ્યા શેષ ૧૬ પામે નવમા દેવલોકથી નવ ઐવેચક સુધીના નીકળ્યા

ચૌદ પદવી પામે તે ૧૬ માથી અષ્ટ ૧ ને ગજ ૨ એ ૨ વળ્યાં શેષ
 ૧૪ પામે પાચ અનુત્તર વિમાનના નીકળ્યા ૮ પદવી પામે. તે ૨૪ માથી
 ૧૪ રત્ન, ૧ બલદેવ ને ૧ વાસુદેવ વળ્યાં શેષ ૮ પામે. સહીમાંહી ૧૫
 પદવી લાભે તે ૨૩ માથી ૭ એકે દ્રિય ને ૧ કેવલીની એ ૮ વળ્યાં, શેષ
 ૧૫ લાભે અસગીમાંહી ૮ પદવી લાભે ૭ એકે દ્રિય ને ૧ સમક્ષિતની
 એ લાભે તીર્થંકર તથા ચક્રવર્તીમા ૬ પદવી લાભે તે
 તીર્થંકરની ૧, ચક્રવર્તીની ૨, મહાલિકની ૩ સમક્ષિતની ૪, સાધુની
 ૫ કેવલીની એ ૬ લાભે વાસુદેવમા ૩ પદવી લાભે, વાસુદેવની ૧ સમક્ષિતની
 ૨, મહાલિકની ૩, એ ૩ લાભે. બલદેવમા પાચ પદવી લાભે, બલદેવની ૧
 મહાલિકની ૨, સાધુની ૩, કેવલીની ૪, સમક્ષિત દષ્ટિની ૫, એ પાચ
 લાભે. મનુષ્યમાંહી પદવી ૧૩ લાભે, નવ મહોની પદવી ને સેનાપતિ
 ૧, ગાથાપતિ ૨, વાર્ધિક ૩, પુરોહિત ૪, એવ સર્વ મળી ૧૩
 પદવી લાભે. મનુષ્યજીમાંહી પદવી ૫ લાભે સમક્ષિતની ૧, આવિઘ્નની
 ૨, સાધ્વીની ૩, કેવલીની ૪, સ્ત્રી રત્નની ૫, એ ૫.

ધૃતિ ૨૩ પદવીના બોલ સમાપ્ત.

—

અથ શ્રી વિરહ દ્વાર

ક

સમુચ્ચય ચાર પ્રતિનો વિરહકાલ જ્યન્ય ૧ સમયનો ઉત્કૃષ્ટો
 ૧૨ સુદૂર્તનો. હવે પહેલી નરકે જ ૦ ૧ સમયનો ઉ ૦ ૨૪ સુદૂર્તનો
 ૧ બીજી નરકે જ ૦ ૧ સમયનો ઉ ૦ ૭ દિનનો ૨, ત્રીજી નરકે જ ૦
 ૧ સમયનો ઉ ૦ ૧૫ દિનનો ૩ ચોથી નરકે જ ૦ ૧ સમયનો, ઉ ૦
 ૧ માસનો ૪ પાંચમી નરકે જ ૦ ૧ સમયનો ઉ ૦ ૨ માસનો ૫,
 છઠી નરકે જ ૦ ૧ સમયનો ઉ ૦ ૪ માસનો ૬, સાતમી નરકે જ ૦
 ૧ સમયનો ઉ ૦ ૬ માસનો ૭ ઉપજવાનો તથા ઘવવાનો વિરહ પડે.
 હવે હથ ભવનપતિનો જ ૦ ૧ સમયનો, ઉ ૦ ૨૪ સુદૂર્તનો. પાંચ

એકેન્દ્રિય અવિરહિયા, સંજ્યાતાને ઠામે સંજ્યાતા ઊપજે, અસંજ્યાતાને ઠામે અસંજ્યાતા ઊપજે; અનંતાને ઠામે અનંતા ઊપજે સમય સમય ઊપજે. સમય સમય ચલે. ત્રણુ વિગલે દ્રિયનો જ ૦ ૧ સમયનો, ઉ ૦ અ ત મુહૂર્તનો સંમૂર્ચિત્તમ તિર્યચ પંચે દ્રિયનો જ ૦ ૧ સમયનો, ઉ ૦ અ ત મુહૂર્તનો ગર્ભજ તિર્યચ મચે દ્રિયનો જ ૦ ૧ સમયનો ઉ ૦ ૧૨ મુહૂર્તનો. સંમૂર્ચિત્તમ મનુષ્યનો જ ૦ ૧ સમયનો ઉ ૦ ૨૪ મુહૂર્તનો. ગર્ભજ મનુષ્યનો જ ૦ ૧ સમયનો ઉ ૦ ૧૨ મુહૂર્તનો વાણુવ્યતર, જ્યોતિષી અને ગૈમાનિકમાં પહેલા, બીજા દેવલોક સુધીનો જ ૦ ૧ સમયનો ઉ ૦ ૨૪ મુહૂર્તનો વિરહ કાલ ત્રીજે દેવલોકે જ ૦ ૧ સમયનો ઉ ૦ ૬ દિન જે પૃથિ મુહૂર્તનો. ચોથે દેવલોકે જ ૦ ૧ સમય ઉ ૦ ૧૨ દિન જે ૧૦ મુહૂર્તનો, પાંચમે દેવલોકે જ ૦ ૧ સમય ઉ ૦ સાડા બાવીશ દિનનો છઠ્ઠે દેવલોકે જ ૦ ૧ સમયનો ઉ ૦ ૪૫ દિનનો. સાતમે દેવલોકે જ ૦ ૧ સમયનો, ઉ ૦ ૮૦ દિનનો ત્રિરહકાલ. આઠમે દેવલોકે જ ૦ ૧ સમયનો, ઉ ૦ ૧૦૦ દિનનો. નવમે, દશમે દેવલોકે જ ૦ ૧ સમયનો ઉ ૦ સંજ્યાતા માસનો, જ્યાં લગે ૧ વરસ ન હોય અગિયારમે, બારમે દેવલોકે જ ૦ ૧ સમયનો ઉ ૦ સંજ્યાતા વરસનો, જ્યાં લગે સો વરસ ન હોય પહેલી ત્રીકે જ ૦ ૧ સમયનો ઉ ૦ સંજ્યાતા વર્ષના સેકડા, જ્યાં લગે હજાર વરસ ન હોય બીજી ત્રીકે જ ૦ ૧ સમયનો, ઉ ૦ સંજ્યાતા હજાર વરસ, જ્યાં લગે લાખ વરસ ન હોય. ત્રીજી ત્રીકે જ ૦ ૧ સમયનો, ઉ ૦ સંજ્યાતા લાખ વરસનો, જ્યાં લગે કોડ વરસ ન હોય ચાર અનુત્તર વિમાનમાં જ ૦ ૧ સમયનો, ઉ ૦ પદ્યના અસંજ્યાતમા ભાગનો વિરહકાલ, સર્વાર્થસિદ્ધમાં જ ૦ ૧ સમયનો, ઉ ૦ પદ્યના સંજ્યાતમા ભાગનો ત્રિરહકાલ. સિદ્ધનો વિરહ જ ૦ ૧ સમયનો, ઉ ૦ છ માસનો વિરહ કાલ ચાર ગતિમા પંચે દ્રિય આશ્રી વિરહ કાલ જ ૦ ૧ સમયનો ઉ ૦ ૧૨ મુહૂર્તનો સર્વાર્થ સ્થાનકનો વિરહ જ ૦ ૧ સમયનો ઉ ૦ ૬ માસનો

ઇતિ શ્રી વિરહ દ્વાર સમાપ્ત

અથ શ્રી પ્રમાણુ બોધનો થોઠો

ભવ્ય હવના બોધને અર્થે ત્રણ પ્રકારના અણુલ તથા ત્રણ પ્રકારના પત્થોપમનું માન, સૂત્ર અનુયોગદ્વારથી કહે છે, તેમાં પ્રથમ ત્રણ પ્રકારના અણુલનાં નામ, આત્મ અણુલ ૧, ઉત્સેષાણુલ ૨, પ્રમાણુલ ૩, આત્મ અણુલનું માન કહે છે, ભરવાડિ ૧૫ હેતુ છે, તિર્થ જે કાળે જે આરે જે મનુષ્ય હોય તે મનુષ્ય પોતપોતાને ૧૨ અણુલે ૧ મુખ ધાય, અને ૬ મુખે એક પુરુષનું ઉચ્ચપણાનું માન ધાય, એટલે ૧૨ નવા ૧૦૮ આત્મ અણુલનો પુરુષ ઊભો હોય. તે પુરુષને પ્રમાણુ- પેત કહીએ. ૧ માનમુકત પુરુષ કેને કહીએ ? પુરુષ પ્રમાણુ છે ક્રી ક્રી હોય તેને જળે કરી પરિપૂર્ણ બરીએ. તેમાં પુરુષ બેસે. તે વારે એક દ્રોણ પ્રમાણુ જળ ક્રી માંડીથી બાર નીકળે તથા એક દ્રોણ પ્રમાણુ જળે કરી ક્રી ઉઘી હોય, તે ક્રીમાં તે પુરુષ બેસે તો પરિપૂર્ણ જળે ભરાય તને માનોપેત પુરુષ કહીએ. દ્રોણ તે કેવડો હોય તે કહે છે. બે અણુલો ૧ પસલી ધાય, બે પસલીએ ૧ સહ ધાય, ચાર સહએ ૧ કુઠવ ધાય, ચાર કુઠવે ૧ પાયો ધાય, ચાર પાયે ૧ આઠો ધાય, ચાર આઠે ૧ દ્રોણ ધાય. બે દ્રોણનું માન કહ્યું છે રીતે માનોપેત પુરુષ કહીએ. ૨ ઉન્માનમુકત પુરુષ કેને કહીએ ? જે પુરુષ તેજ્યો ઘડો અર્ધ ભાર ધાય તેને ઉન્માનમુકત પુરુષ કહીએ. અર્ધ ભારનું માન કહે છે એક હજાર ને પચાસ પહે અર્ધ ભાર ધાય. બે અર્ધ ભારનું માન કહ્યું ૩ પ્રમાણુ માન ઉ માનમુકત લક્ષણ, સાધિયાદિ બ્યજન, મસ વીલાદિક ગુણ, ધમા, દાનાદિક સહિત જે પુરુષ હોય તે ઉત્તમ પુરુષ બલુવે. ઉત્તમ પુરુષ ૧૦૮ આત્મ અણુલનો બિંચો હોય. ૧ મધ્યમ પુરુષ ૧૦૪ આત્મ અણુલનો બિંચો હોય ૨ જે પુરુષ ૧૦૮ આત્મ અણુલથી ન્યૂનાધિક હોય, સ્વર આરેય વચન ૧, સત્ત્વધીર્મ ૨ સાર તે રૂપાદિ બે ૩ મુલે વર્તિત હોય તે પરનો દાસ ક્રિંકર ધાય એટલા ૬ આત્મ-અણુલે ૧ પગના મધ્ય ભાગનું પહોળપણ ધાય. બે પગે ૧ વેત ધાય. બે વેતે ૧ હાય, બે હાયે ૧ કુણિ ધાય, બે કુણિએ ૧ ધનુષ ધાય. બે ધનુષે ૧ જાઉ ધાય. ચાર જાઉએ ૧ જોજન ધાય. જે કાળે મનુષ્યનું આત્મ અણુલ હોય તે આત્મ અણુલે તે

વખતના નગર, ગામ, વન, કૂવા, તળાવ, વાવ, ગઢ, પોળ, કોઠા, યાન, રથ, ગાડાદિકે ૭૩ બોલનાં નામ કહ્યા છે. ૧ ઉત્સેધાંશુલનુ માન કહે છે, અનંતા સૂક્ષ્મ પરમાણુ લેળા કરીએ ત્યારે ૧ વ્યવહારી પરમાણુ થાય તથા જાળીને વિષે સૂર્યના કિરણ તેમાં રજ ગડતી દેખાય, તે રજનો અનંતમો ભાગ તેને વ્યવહારી પરમાણુ કહીએ, અન્યમતિવાળા રજના તેત્રીસમા ભાગને પરમાણુ કહે છે તે વ્યવહારી પરમાણુ, શસ્ત્રાદિ કોઈ પ્રકારે છેદાય નહિ, અગ્નિમાં ખળે નહિ, પાણીમાં ચાલ્યો જાય પણ લીજાય નહિ ગંગા મહાનદીનો પ્રવાહ જિયો ચુલ-હિમવંત પર્વતથી પડે છે તે પ્રવાહ સામે ચાલ્યો જાય પણ ખળાય નહિ, ઘાત પામે નહિ, પાણીના બિદુમા રહે પણ પાણી ન થાય. તે અતિ તીવ્ર શસ્ત્ર કરી દેવતાની શકિતએ છેદતા એક ખડનો બીજો ખડ ન થાય તેને તત્ત્વજ્ઞાતા પરમાણુ કહે છે. એવા અનંતા વ્યવહારી પરમાણુ એકઠા મળે તેવારે ૧ ઉષ્ણસન્નિઓ થાય આઠ ઉષ્ણસન્નિએ ૧ સણસન્નિઓ થાય આઠ સણસન્નિએ ૧ ઉર્દ્ધ્વરેણુ થાય. આઠ ઉર્દ્ધ્વરેણુએ ૧ ત્રસરેણુ, બેઘદ્રિયાદિકે ત્રસણવને ચાલતા રજ ઉડે તે ત્રસરેણુ કહેવાય, આઠ ત્રસરેણુ એ ૧ રથરેણુ, રથાદિકે હિડતા રજ ઉડે તે રથરેણુ થાય આઠ રથરેણુ એ ૧ દેવકુરૂ, ઉત્તરકુરૂના જુગલિયા મનુષ્યના વાળાઅનુ જાડપણુ થાય. આઠ દેવકુરૂ, ઉત્તરકુરૂના વાળાએ ૧ હરિવાસ, રમ્યકુવાસ ક્ષેત્રના જુગલિયાના વાળાઅનુ જાડપણુ થાય આઠ હરિવાસ, રમ્યકુવાસના વાળાએ ૧ હેમવય, હિરણ્યવય ક્ષેત્રના જુગલિયાના વાળાઅનુ જાડપણુ થાય, આઠ હેમવય, હિરણ્યવયના વાળાએ ૧ પૂર્વ પશ્ચિમ મહાવિદેહ ક્ષેત્રના મનુષ્યના વાળાઅનુ જાડપણુ થાય. આઠ પૂર્વ પશ્ચિમ મહાવિદેહના વાળાએ ૧ ભરત, ઐરવતના મનુષ્યના વાળાઅનુ જાડપણુ થાય એવા ૮ વાળાએ ૧ લિખ થાય આઠ લિખે ૧ જૂ થાય, આઠ જૂએ ૧ જવમધ્ય થાય, આઠ જવમધ્યે ૧ અશુલ થાય, છ અશુલે ૧ પગ થાય, ૧૨ અશુલે ૧ વેત થાય. ૨૪ અશુલે ૧ હાથ થાય, ૪૮ અશુલે ૧ કુક્ષિ થાય, ૯૬ અશુલે ૧ ધનુષ થાય, ૨ હજાર ધનુષે ૧ ગાઉ થાય, ૪ ગાઉએ ૧ જોજન થાય, એ ઉત્સેધાંશુલે ૨૪ દડકની અવધેણા વર્ણવી છે પ્રમાણુશુલનું માન કહે છે. ભરતાદિકે ચક્રવર્તીનું કાગણિ રત્ન હોય તે ૮ સોનૈયા ભાર છે. સોનૈયાનો

તોલ કહે છે ૪ મધુર ત્રિકલે ૧ ચેત સરસવ ધાય, ૧૬ સરસવે ૧
અઠઠ ધાય, ૨ અઠઠે ૧ શુભ ધાય, ૫ શુભાળે ૧ માસો ધાય, ૧૬
માસે ૧ સોનૈયો ધાય, એવા ૮ સોનૈયા બારનું કાગલિ રત્ન હોય, તેને
છ તળા, ૮ ખુણા, ૧૨ હાંસ છે સોનીની અદિશરુને સઠાણે છે
તે કાગલિ રત્નની એકેલી હાંસ ઉત્સેધાંશુલની પહોળી છે અને જે
ઉત્સેધાંશુલ તે અમણુ ભગવત મહાવીરનું અર્ધઅશુલ ધાય,
તેને હજારઅણુ કરીએ ત્યારે ૧ પ્રમાણુશુલ ધાય. એટલે
મહાવીર સ્વામીનાં પાચસે આત્મઅશુલે ૧ પ્રમાણુશુલ ધાય
એવા ૬ પ્રમાણુશુલે ૧ પત્ર ધાય, ૧૨ અશુલે ૧ વેત ધાય, ૨૪
અશુલે ૧ હાથ ધાય. ૪૮ અશુલે ૧ કુણિ ધાય. ૯૬ અશુલે ૧ મધુર
ધાય, ૨ હજાર મધુરે ૧ ગાઉ ધાય. ૪ ગાઉએ ૧ બેળન ધાય. જે
પ્રમાણુશુલે પૂખ્તી, પર્વત, વિમાન, નરકાવાસા, દ્વીપ, સમુદ્ર, નરક,
દેવલોક, લોક, અલોક, શાશ્વતી જમીન, રત્નપ્રભાદિક ૨૮ બોલનું તથા
દ્વીપસમુદ્રાદિ ૨૮ બોલનું લાંબાપણું, પહોળાપણું, કિચાપણું, કિડાપણું,
પરિધિ પ્રમુખના માન વણુબ્યા છે ૩ એ ૩ પ્રકારના અશુલ કલા,
તે પ્રત્યેક પ્રત્યેકના ત્રણ ત્રણ લોક, શ્રેણિઅશુલ ૧, પ્રતરશુલ ૨, વર્ત-
શુલ ૩ તિહાં અસતકરપનાએ મેલી તે અસખ્યાતા બેજન કોઠાકોટી
પ્રમાણે લાંબી, અને એક આકાશ-પ્રદેશની પહોળી, બઠપણે લોખંડ
સુધી હોય તે મેલીને મેલી ગુણે કરીએ તેને પ્રતર કહીએ ૨. તે
પ્રતરને મેલી ગુણે કળીએ તેને વન કહીએ. ૩ તે વનીકૃત લોકને
સખ્યાતગુણે કરીએ ત્યારે સખ્યાતા લોક અલોકમા ધાય, તે સખ્યાતા
લોકને અસખ્યાતા ગુણે કરીએ ત્યારે અસખ્યાતા લોક અલોકમાં ધાય
ન. ૪ ખ્યાતા લોકને અનતગુણે કરીએ ત્યારે અનતા લોક અલોકમાં
ધાય. અને તે અનતા લોકના જેટલા આકાશ પ્રદેશ છે તેટલા નિમ્નો
ના એક શરીરમાંથી નિમ્નોદીઆ છવ છે અસખ્યાતા સૂક્ષ્મ નિમ્નોદે ૧
બાહર નિમ્નોદ ધાય, એક નિમ્નોદમાં અનતા છવ બલુવા એ ૩ પ્રકારના
અશુલ કલા ૩ પ્રકારના પચ્ચોપમનું માન કહે છે તેમાં પચ્ચોપમના
૩ લોક ઉદાર પચ્ચોપમનું ૧ અદાપચ્ચોપમનું ૨, ક્ષેત્રપચ્ચોપમ ૩,
એક એકના બખ્ખે લોક, સૂક્ષ્મ ને બાહર, પ્રથમ બાહર ઉદાર પચ્ચો-
પમનું સ્વરૂપ કહે છે એક બેજનનો ઉત્સેધાંશુલે લગિા, પહોળા ને

૭૩૦ એવો ૧ પાલો (કૂવો) કલ્પીએ તેની ત્રિગુણી ઝાઝેરી પરિધિ
હોય, તે પાલો દેવકુરૂ, ઉત્તરકુરૂના જુગલિયાના મસ્તકના કેશ તે એક
દિનથી માડીને ૭ દિનનાં ઉગ્યા વાલાએ કરી ભરીએ, એવો તો ઠાંસી-
ઠાંસીને ભરીએ કે અગ્નિમાંહી બળે નહિ. વાયરે કરી ૭૩૦ નહિ, પાણીએ
કરી સડે નહિ, પોલારનાં અલોવથી વિધ્વસે નહિ, દુર્ગંધ થાય નહીં,
ચંકવતીનું સૌન્ય ઉપર ચાલે તો પણ નમે કે ડાલે નહિ, ગગાનદીનો
પ્રવાહ ઉપર ચાલે તો પણ પાણીમાંહી લેદાય નહિ પાલામાંથી સો સો
વર્ષે એક એક વાળાએ કાઢીએ; એમ કાઢતા જેટલે કાળે પાલો ખાલી
થાય, બાકી એકે રજ રહે તેટલા કાળે બાહર ઉદ્ધાર-પલ્લેપમ
કહીએ તે પલ્લેપમ સખ્યાત વર્ષનો જાણવો એવા દશ કોડાકોડી
પલ્લેપમે બાહર ઉદ્ધાર સાગરોપમ થાય કેવળ પડપણા માત્ર છે,
એ બાહર ઉદ્ધાર પલ્લેપમ ૧, સૂક્ષ્મ ઉદ્ધાર પલ્લેપમનું માન
કહે છે. જેમ એક જોજનનો પાલો કલ્પીએ તે પૂર્વવત તે પાલામાંહી
દેવકુરૂ, ઉત્તરકુરૂના જુગલિયાના માથાના કેશ એક દિનથી સાત દિનના
ઉગ્યા વાલાએ લઇએ એકેક વાલાએના અસખ્યાતા ખંડ કરીએ, તે
ખંડ કેવડા નાના થાય? ચક્ષુ ઇન્દ્રિયની અવધેણાથી અસખ્યાતમે ભાગે
અને નાના સૂક્ષ્મ વનસ્પતિ જીવના શરીરની અવધેણાથી અસખ્યાતગુણ
મહોટો અને જેવડું એક બાહર પૃથ્વીકાયના જીવનું શરીર તેવડા
વાલાએના ખંડ નાના થાય. તે વાલાએના ખંડ, અગ્નિએ બળે નહિ,
વાયરે ૭૩૦ નહિ, તે વાલાએને ખંડ કરી પાલો ઠાંસી ઠાંસીને ભરીએ,
તે પાલામાંહીથી સો સો વર્ષે એકેક વાલાએનો ખંડ કાઢીએ, એમ
કાઢતા જેટલે કાળે તે પાલો ખાલી થાય, તેટલા કાળે સૂક્ષ્મ ઉદ્ધાર-
પલ્લેપમ કહીએ એ પલ્લેપમ અસખ્યાતા કાળનો થાય એવા દશ
કોડાકોડી પલ્લેપમે ૧ સૂક્ષ્મ ઉદ્ધાર સાગરોપમ થાય એ સાગરોપમે
દ્વીપ સમુદ્રનું માન વર્ણવ્યું છે અહીં ઉદ્ધાર સાગરોપમના જેટલા
સમય થાય તેટલા દ્વીપ સમુદ્ર તીરછા લોકમાં છે જ ખૂદ્દીપ એક લાખ
જોજનનો લાખો પહોળો એનાથી બમણો લવણ સમુદ્ર બે લાખ
જોજનનો, ધાતકી ખંડ ૪ લાખ જોજનનો, એમ ઠામ બમણા અસ-
ખ્યાતા દ્વીપ સમુદ્ર જાણવા, એ સૂક્ષ્મ ઉદ્ધાર પલ્લેપમ ૧, અદ્ધા
પલ્લેપમનું સ્વરૂપ કહે છે, તેના બે લેહ, સૂક્ષ્મ ને બાહર તેમા બાહર
અદ્ધા પલ્લેપમ કેહને કહીએ, એક જોજનનો લાખો, પહોળો ને

છાડા ચારે હસિ સરખો પૂર્વવત પાલો ઠપ્પીએ. દેવકુરૂ, ઉત્તરકુરૂ જુગ-
 લિયા મનુષ્યના વાળાએ કરી પાલો ઠાસી ઠાસીને ભરીએ પછી સો સો વરસે
 એકેકો વાલાએ ઠાલીએ એમ કાઢતા જેમ્મે કાળે તે પાલો ખાલી થાય,
 તેટલા કાળને, બાહર અદા પશ્યોપમ ઠહીએ. એ પશ્ય સંખ્યાતા કોડી
 વરસે થાય. એવા હથ કોઠાકોડી બાહર અદા પશ્યોપમે ૧ બાહર અદા
 સાગરોપમ થાય. કેવલ પ્રરૂપણા માત્ર છે ૧ સૂક્ષ્મ અદા પશ્યોપમનું
 સ્વરૂપ કહે છે, એક ભોજનનો લાંબો પહેાળો ને છાંટો પૂર્વવત ઠપ્પીએ.
 તેમા પૂર્વવત દેવકુરૂ, ઉત્તરકુરૂ ક્ષેત્રના જુગલિયાના વાળાએ અસંખ્યાતા
 ખંડ કરી ભરીએ, પાલામાંથી સો સો વરસે એકેકો ખંડ ઠાલીએ,
 જેટલે કાળે તે પાલો ખાલી થાય, તેટલા કાળને સૂક્ષ્મ અદા પશ્યોપમ
 ઠહીએ. એવા હથ કોઠાકોડી પશ્યોપમે ૧ સૂક્ષ્મ અદા સાગરોપમ થાય,
 એ સાગરોપમ નારહી, તિથંચ મનુષ્ય અને દેવતા એ ૪ ત્રિતિયા
 આમુપ વર્ણવ્યા છે, ૨ ક્ષેત્ર પશ્યોપમ કહે છે ક્ષેત્ર પશ્યોપમના ૨ લેહ
 સૂક્ષ્મ ને બાહર. તેમાં બાહર ક્ષેત્ર પશ્યોપમ કેહને ઠહીએ ? એક ભોજનનો
 લાંબો, પહેાળો ને છાંટો પૂર્વવત પાલો ઠપ્પીએ, તેમા પૂર્વવત દેવકુરૂ,
 ઉત્તરકુરૂ ક્ષેત્રના જુગલિયાના માથાના વાળાએ ભરીએ, તે પાલા
 માંહીલા વાળાએના ફરસ્યા આકાશ પ્રદેશને સમયે સમય અપહંસ્તા
 જેટલે કાળે તે પાલો ખાલી થાય તેટલા કાળને બાહર ક્ષેત્ર પશ્યોપમ
 ઠહીએ. એ પાલો ખાલી થતા અસંખ્યાતી અવસર્ગિર્લ્લી, ઉત્સર્ગિર્લ્લી
 વહી જાય, એવા હથ કોઠાકોડી પશ્યોપમે ૧ બાહર ક્ષેત્ર સાગરોપમ
 થાય, કેવલ પ્રરૂપણા માત્ર છે મત્તાંતરે જીવ દ્રવ્યનાં પરિણામ દાખવ્યા
 છે ૧, સૂક્ષ્મ ક્ષેત્ર પશ્યોપમનું સ્વરૂપ કહે છે એક ભોજનનો લાંબો,
 પહેાળો ને છાંટો પૂર્વવત પાલો ઠપ્પીએ, તેમાં દેવકુરૂ, ઉત્તરકુરૂ ક્ષેત્રના
 જુગલિયાના વાળાએના અસંખ્યાતા ખંડ કરી ભરીએ, તે પાલા
 માંહીલા વાળાએના ફરસ્યા આકાશ પ્રદેશ તથા અણુફરસ્યા આકાશ
 પ્રદેશ છે, તે ફરસ્યા અણુફરસ્યા આકાશ પ્રદેશને સમયે સમયે અપ-
 હરીએ. જેટલે કાળે પાલો ખાલી થાય, તેટલા કાળને ૧ સૂક્ષ્મ ક્ષેત્ર
 પશ્યોપમ ઠહીએ. એવા હથ કોઠાકોડી સૂક્ષ્મ ક્ષેત્ર પશ્યોપમે ૧ સૂક્ષ્મ
 ક્ષેત્ર સાગરોપમ થાય. એ સાગરોપમના ભાવ, દષ્ટિવાદ સૂત્રે વર્ણવ્યા છે.
 ૨ એ ત્રણ પ્રકારના અણુ તથા ત્રણ પ્રકારના પશ્યોપમનું માન ઠણુ ઇતિ.

અથ શ્રી પચીસ બોલનો થોડો.

૧ પહેલે બોલે મહાવીર પ્રભુએ એકાએક દીક્ષા લીધી અને મોક્ષ પણ એકાએક ગયા. ઊર્ધ્વલોકે સર્વાર્થસિદ્ધ વિમાન એક લાખ જોજનનું છે, તીરછા લોકે જ ખૂદ્દીપ એક લાખ જોજનનો છે. અઘો લોકે સાતમી નરકે અપઘઠાણુ નરકાવાસો એક લાખ જોજનનો છે, ચિત્રા નક્ષત્ર, શાંતિ નક્ષત્ર, આર્દ્રા નક્ષત્ર એ ત્રણ નક્ષત્રનો એકેકો તારો કહ્યો છે ૨ બીજે બોલે ધર્મકરણી કરતી વખતે બે દિશા સન્મુખ બેસી કરવી તે પૂર્વ અને ઉત્તર. બે પ્રકારે ધર્મ કહ્યો છે; ગૃહસ્થ ધર્મ અને સાધુ ધર્મ બે પ્રકારે જીવ કહ્યા છે, સિદ્ધના જીવ અને સસારી જીવ બે પ્રકારે દુખ કહ્યું છે, તે શારીરિક દુખ અને માનસિક દુખ પૂર્વાક્ષાદ્ગુણી નક્ષત્ર, ઉત્તરાક્ષાદ્ગુણી નક્ષત્ર, પૂર્વા ભાદ્રપદ અને ઉત્તરાભાદ્રપદ એ ચાર નક્ષત્રના બંને તારા કહ્યા છે. ૩ ત્રીજે બોલે શ્રાવક ત્રણ મનોરથ ચિંતવે તે એવી રીતે કે હે ભગવાન ! હું આરભ અને પરિગ્રહ ક્યારે છાંડીશ ? હે ભગવાન ! હું પચ મહાવ્રતધારી ક્યારે થઈશ ? હે ભગવાન ! હું આલોચણા કરી સથારો ક્યારે કરીશ ? તે વખતને ધન્ય છે ત્રણ પ્રકારના જિન કહ્યા, ૧ અવધિજ્ઞાની જિન, ૨ મનપર્યવજ્ઞાની જિન. ૩ કેવળજ્ઞાની જિન, ત્રણ પ્રકારના પાત્ર સાધુને ખપે તે ૧ માટીનું, ૨ તુબડાનું ૩ કાષ્ઠનું, સાત નક્ષત્રના ત્રણ ત્રણ તારા કહ્યા છે, અભિચ, શ્રવણ, અશ્વની, ભરણી, મૃગશર, પુષ્ય, જ્યેષ્ઠા એ સાત નક્ષત્ર ૪ ચોથે બોલે શ્રાવકને ચાર વિસામો કહ્યા છે ભાર વહેનારને દ્રષ્ટાતે એવી રીતે કે ભાર એક ખભેથી બીજે ખભે લે તે એક વિસામો ૧, કોઈ જગ્યાએ ઓટલે કે ચોતરે બોળે મૂકીને પેશાબ કરવા જાય કે ઝાડે ફરવા જાય તે બીજો વિસામો ૨, ગામ દૂર હોય, રસ્તામાં ધર્મશાળા કે યજ્ઞનું દેવળ આવે ત્યાં રાત રહે તે ત્રીજો વિસામો ૩, પોતાને કે ધણીને ત્યાં ભાર મૂકે તે ચોથો વિસામો, ૪ હવે એ દ્રષ્ટાંત શ્રાવકના ઉપર ઉતારે છે. તે જેમ ભાર લીધો તેમ શ્રાવકને બોળે તે અઢાર પાપ રૂપ. તેના ચાર વિસામો નીચે પ્રમાણે, શ્રાવક આઠમ, પાખી

ઉપવાસ, બેઠાસણ કરે તે પાપ રૂપ બોલે, એક ખાંધેથી બીજે ખાંધે
 દેવા રૂપ ત પહેલો વિસામો કેમકે ઉપવાસ કર્યો ત પોતાની બતને
 માટે ખાવાનું બંધ કર્યું અથવા પાપ બંધ કર્યું પણ બીજાને માટે કરવું
 પડે છે, તેથી પહેલો વિસામો બણવો ૧, આવક એક સામાયિક, બે
 સામાયિક અથવા બે ઘડીનું, ચાર ઘડીનું દેશાવગાનિક કરે ત બીજે
 વિસામો બણવો. કેમકે એટલો વખત પાપમાંથી રાકાયે. ૨, આવક
 આઠમ પાખીના પોપંધ કરે તે રાત રહેવા રૂપ ત્રીજે વિસામો. ૩,
 આવક આલોયણા કરી સવારે કરે ત્યારે સર્વ પાપથી નિવર્ત્યો એ ભાગ
 દેર મૂકવા રૂપ ચોથો વિસામો, ૪ આવકને ચાર પ્રકારનું રાત્રિસોજન
 કહ્યું છે તે જેમકે રાત્રીએ રાંધે અને દિવસે ખાય તે અશુદ્ધ ૧, દિવસે
 રાંધે અને રાત્રીએ ખાય તે પણ અશુદ્ધ. ૨, રાત્રે રાંધે અને રાત્રે
 ખાય તે પણ અશુદ્ધ, ૩ દિવસે રાંધે અને દિવસે ખાય તે શુદ્ધ ૪,
 વળી એ જ ચાર ભાંજા બીજી રીતે કહે છે; અધારી જગ્યાએ રાંધે અને
 અજવાળે ખાય તે પણ અશુદ્ધ ૧ અજવાળામાં રાંધે અને અધારી જગ્યાએ
 ખાય તે પણ અશુદ્ધ ૨, અધારી જગ્યાએ રાંધે અને અધારી જગ્યાએ
 ખાય તે અશુદ્ધ ૩ અજવાળી જગ્યાએ રાંધે અને અજવાળી જગ્યાએ
 ખાય તે શુદ્ધ ૪, પૂર્વાષાઠ નક્ષત્ર, ઉત્તરાષાઠ નક્ષત્ર, અનુરાધા નક્ષત્ર,
 એ ત્રણના ચાર ચાર તારા કહ્યા છે ૫ પાંચમે બોલે સમક્રિતના લક્ષણ
 પાંચ. શમ ૧, સવેગ ૨, નિર્વેદ ૩, અનુકંપા ૪, આસ્થા ૫, પાંચ
 સમક્રિતનાં રૂપણ કહ્યા છે મિથ્યાત્વીએ બોલાવ્યા પહેલા પોતે તેને
 બોલાવે તે ૧, મિથ્યાત્વીના સામુ વારવાર બોલું તે ૨, મિથ્યાત્વીને
 પહોંચાડવા જવું તે ૩ કામ વિના તેના મકાન ઉપર જવું તે ૪ વાર
 વાર તેના મકાન ઉપર જવું તે ૫. જે પાંચ રૂપણ પાંચ સમક્રિતના
 રૂપણ કહે છે ખર્ચને વિષે યતુરાઈ રાજે તે સમક્રિતનું રૂપણ ૧ જિત
 શાસનને અનેક રીતે દિપાવે તે ૨ સાધુની સેવા કરે તે ૩ પ્રર્મથી
 ઠગતાને સ્થિર કરે તે ૪ સાધુ, સ્વધર્મીની ગૈરવાવચ્ચ કરે તે ૫. જે
 પાંચ રૂપણ બણવા શરીરમાંહેથી પાંચ ઠેકાણેથી છુલ નીકળે તે કહે
 છે ૫ અને વળીએથી નીકળે તે નરકે જાય ૧ જ્વરેથી નીકળે તે તિર્થ
 સર્માં જાય ૨ છાતીએથી નીકળે તે મનુષ્યમા જાય, ૩ મસ્તકેથી
 નીકળે તે દેવલોકમા જાય ૪ અને સર્વાંગથી નીકળે તે મોક્ષ જાય ૫
 પાંચ પ્રકારે છુલ ધમ ન પામે તે કહે છે જ્વરહારી ૧, ક્રોધી ૨, શત્રુ

૩, પ્રમાદી-૪, આળસુ ૫, પાંચ નક્ષત્રના પાંચ પાંચ તારા કહ્યા છે તે રોહિણી ૧, પુનર્વસુ ૨, ધનિષ્ઠા ૩, વિશાખા ૪, હસ્ત ૫. ૬ છઠ્ઠે બોલે છ પ્રકારે સાધુ આહાર કરે તે કહે છે. ક્ષુધાવેદની સમાવવાને માટે, ગૈયાવચ્ચ કરવાને માટે, ધર્યાસમિતિ શોધવાને માટે ૩, સયમના નિર્વાહને માટે ૪, આયુષ્ય નિભાવવાને માટે ૫, રાત્રીએ ધર્મ જાગરણ કરવાને માટે ૬. છ ધર્મના દેવ ગુરુના નામ કહે છે. જૈન ધર્મમાં દેવ અરિહત, ગુરુનિર્ઞય. ૧, બૌદ્ધ મતમાં દેવ બુદ્ધ ગુરુ કુળી. ૨, શીવ મતમાં દેવ રૂદ્ર, ગુરુ યોગી, ૩. દેવી મતમાં દેવી ધર્મ, ગુરુ વૈરાગી. ૪ ન્યાય મતમાં દેવ જગતકર્તા, ગુરુ સન્યાસી. ૫. મીમાંસક-મતમાં દેવ અલખ, ગુરુ દરવેશ, ૬. સમકિતની છ જતના કહે છે અન્યતીર્થીના ગુણગ્રામ ન કરે, ૧, અન્યતીર્થીને માને વાંદે ને પૂજે નહિ. ૨, અન્યતીર્થીના બોલાવ્યા વિના પોતે બોલે નહિ, ૩, વારંવાર એ સાથે અલાપ સલાપ કરે નહિ ૪, અન્યતીર્થીને તરણતારણ માની અન્ન પાણી આપે નહિ (દયા, બુદ્ધિ, અનુક પાનો આગાર) ૫, અન્ય તીર્થીને ધર્મબુદ્ધિએ વસ્ત્ર, પાત્ર આપે નહિ શાતા નિમિત્તે આપે. ૬, છ લેશ્યાના વિચાર કહે છે કૃષ્ણ લેશ્યાવાળાને જીવ હિસાબ કરવાની ઇચ્છા હોય ૧, નીલ લેશ્યાવાળાને ચોરીની ઇચ્છા હોય. ૨, કાપુત લેશ્યાવાળાને મૈથુનની ઇચ્છા હોય ૩ તેજુ લેશ્યાવાળાને તપશ્ચર્યાકરવાની ઇચ્છા હોય ૪, પદ્મ લેશ્યાવાળાને દાન દેવાની ઇચ્છા હોય. ૫, શુકલ લેશ્યાવાળા મોક્ષની ઇચ્છા હોય ૬, કૃતિકા, અશ્વેષા એ બે નક્ષત્રના છ છ તારા છે, સાતમે બોલે સાત કારણે છન્નસ્ત જાણવો પ્રાણુતિપાત લગાડે. ૧, મૃધાવાદ લગાડે. ૨, અદત્તાદાન લગાડે ૩, શબ્દ, રૂપ, ગંધ, રસ, સ્પર્શ તેનો સ્વાદ, લે ૪, પૂજા સત્કાર વાછે ૫ નિર્વાદ પડે પણુ સાવધ લાગે ૬, જેવું પડે તેવું કરી શકે નહિ ૭, એ સાત વાતો જેનામા હોય તે છન્નસ્ત જાણવો સાત પ્રકારે આઉંબુ ઘટે તે કહે છે. ધ્રાસ્કો પડવાથી મરે ૧, શસ્ત્રથી મરે ૨, મત્રમૂંઠથી મરે ૩, ઘણું આહારે અજીર્ણથી મરે ૪, શૂલાદિકની વેદનાથી મરે ૫ સર્પાદિક કરડેથી મરે ૬ શ્વાસોચ્છવાસ રૂધાવાથી મરે, ૭, એ સાત પ્રકારે આઉંબુ તૂટે. ૭, હવે સાત નય કહે છે, નિગમ નય, ૧ સંગ્રહ નય, ૨, વ્યવહાર.

ઉપવાસ, એકાદશી કરે તે પાપ રૂપ બોલે, એક ખાપેથી બીજે ખાપે
 લેવા રૂપ ત પહેલો વિસામો કેમકે ઉપવાસ કર્યો ત પોતાની ભત્રી
 માટે ખાવાનું બધું ઠપું અથવા પાપ બધું ઠપું પણ બીજાને માટે કરું
 પડે છે, તેથી પહેલો વિસામો બાલુવો. ૧, આવક એક સામાયિક, બે
 સામાયિક અથવા બે ઘડીનું, ચાર ઘડીનું દેશાવગાસિક કરે ત બીજો
 વિસામો બાલુવો. કેમકે એટલો વખત પાપખાંધી શકાયો. ૨, આવક
 આઠમ પાખીના પોષક કરે તે રાત રહેવા રૂપ ત્રીજો વિસામો. ૩,
 આવક આલોયણા કરી સ્વાશે કરે ત્યારે સર્વ પાપથી નિવર્ત્યો એ બાર
 વેર મૂકવા રૂપ ચોથો વિસામો, ૪ આવકને ચાર પ્રકારનું રાત્રિસોજન
 કહ્યું છે તે જેમકે રાત્રીએ રાધે અને દિવસે ખાય તે અશુદ્ધ ૧, દિવસે
 રાધે અને રાત્રીએ ખાય તે પશુ અશુદ્ધ ૨, રાત્રે રાધે અને રાત્રે
 ખાય તે પશુ અશુદ્ધ, ૩ દિવસે રાધે અને દિવસે ખાય તે શુદ્ધ ૪,
 વળી એ જ ચાર ભાગા. બીજી રીતે કહે છે, અધારી જગ્યાએ રાધે અને
 અજવાળે ખાય તે પશુ અશુદ્ધ ૧ અજવાળામાં રાધે અને અધારી જગ્યાએ
 ખાય તે પશુ અશુદ્ધ ૨, અધારી જગ્યાએ રાધે અને અધારી જગ્યાએ
 ખાય તે અશુદ્ધ ૩ અજવાળી જગ્યાએ રાધે અને અજવાળી જગ્યાએ
 ખાય તે શુદ્ધ ૪, પૂર્વાષાઠા નક્ષત્ર, ઉત્તરાષાઠા નક્ષત્ર, અનુરાધા નક્ષત્ર
 એ ત્રણના ચાર ચાર તારા કહ્યા છે ૫ પાંચમે બોલે સમક્રિતનાં ભૂષણ
 પાંચ. યમ ૧, સંવેગ ૨, નિર્વેદ ૩, અનુકંપા ૪, આસ્થા ૫, પાંચ
 સમક્રિતનાં ભૂષણ કહ્યા છે મિથ્યાત્વીએ બોલાવ્યા પહેલા પોતે તેને
 બોલાવે તે ૧, મિથ્યાત્વીના સાચુ વારવાર બોલું તે ૨, મિથ્યાત્વીને
 પહોંચાડવા જુવું તે ૩ કામ વિના તેના મકાન ઉપર જુવું તે ૪, વાર
 વાર તેના મકાન ઉપર જુવું તે ૫. એ પાંચ ભૂષણ પાંચ સમક્રિતનાં
 ભૂષણ કહે છે ધર્મને વિષે ચતુરાઈ રાખે તે સમક્રિતનું ભૂષણ ૧ જિત
 શાસનને અનેક રીતે દિપાવે તે ૨ સાધુની સેવા કરે તે ૩ ધર્મથી
 ઠગવાને સ્થિર કરે તે ૪ સાધુ, સ્વધર્મીની ભેલાવચ્ચ કરે તે ૫. એ
 પાંચ ભૂષણ બાલુવા. શરીરમાંહેથી પાંચ ઠેકાણેથી છાત્ર નીકળે ત કહે
 છે પગને તળીએથી નીકળે તે નરકે ભય. ૧ બાજેથી નીકળે તે તિર્થ
 અમા ભય. ૨ છાતીએથી નીકળે તે મનુષ્યમા ભય, ૩ મસ્તકેથી
 નીકળે તે દેવલોકમાં ભય ૪ અને સર્વાંધી નીકળે તે શાશ્વત્ ભય ૫
 પાંચ પ્રકારે છાત્ર ધર્મ ન પામે તે કહે છે અહકારી ૧, ક્રોધી ૨, રાગી

ઉપજે, ૨; ઘણુ ઉઘે તો રોગ ઉપજે, ૩, ઘણુ જાગે તો રોગ ઉપજે; ૪, દિશા રોકે તો રોગ ઉપજે, ૫, પેશાબ રોકે તો રોગ ઉપજે, ૬ ઘણું ચાલે તો રોગ ઉપજે; ૭, અણુગમતી વસ્તુ ભોગવે તો રોગ ઉપજે. ૮. વારવાર વિષય સેવે તો રોગ ઉપજે. ૯ નવ જોલ સમજવાના કહ્યા તે કહે છે. રજપૂતને ક્રોધ ઘણો. ૧ ક્ષત્રિયને માન ઘણુ. ૨ શુણ્ઠકાને માયા ઘણી, ૩, બ્રાહ્મણને લોભ ઘણો. ૪ મિત્રને રાગ ઘણો. ૫, શૌકને દ્વેષ ઘણો. ૬, બુગારીને શોચ ઘણો. ૭, ચોરની માતાને ચિંતા ઘણી ૮, કાયરને ભય ઘણો. ૯, દશમે જોલે નારકીના જીવને દશ પ્રકારની વેદના કહે છે અનંતી ભૂખ. ૧, અનંતી તરસ, ૨, અનંતી ટાઢ, ૩; અનંતી ગરમી ૪, અનંતો દાઢ. ૫, અનંતો ભય ૬, અનંતો જ્વર ૭, અનંતી ખરજ. ૮, અનંતું પરવશપણુ. ૯ અનંતો શોક ૧૦. દશ પ્રકારે શ્રાવકને પસ્તાવુ પડે તે કહે છે. સાધુની જોગવાઈ હોય અને પ્રશ્નાદિક પૂછે નાહ તો સાધુ વિહાર કર્યા પછી પસ્તાવુ પડે ૧, વખાણુ વાણી સાલજે નહિ તો પસ્તાવુ પડે સામાયિક-પ્રતિકંભણુ કરે નહિ તો પસ્તાવુ પડે. ૩, આહાર પાણી અસુઝતો હોય તો પસ્તાવુ પડે, ૪, ભણવાની જોગવાઈ હોય અને ભણે નહિ તો પસ્તાવુ પડે, ૫, સ્વધર્મીની ખબર લે નહિ તો પસ્તાવુ પડે, ૬ ધર્મ જાગરણુ જાગે નહિ તો પસ્તાવુ પડે, ૭, સાધુની વિનયભક્તિ કરે નહિ તો પસ્તાવુ પડે, ૮, સાધુની સાર સલાખ લે નહિ તો પસ્તાવુ પડે. ૯, સાધુ વિહાર કરી જાય ને ખબર ન પડે તો પસ્તાવું પડે. ૧૦ દશ કારણે દેવતાનુ આયુષ્ય બધાય. દશ પ્રકારે જ્ઞાનમા વૃદ્ધિ કરનાર નક્ષત્રના નામ મૃગશર. ૧, આર્દ્રા ૨, પુષ્ય. ૩, પૂર્વા ભાદ્રપદ ૪, પૂર્વાષાઢા ૫; પૂર્વાફાલ્ગુની. ૬, મૂળ. ૭, અશ્લેષા ૮ હસ્ત ૯ ચિત્રા ૧૦ એ દશ નક્ષત્રમા જ્ઞાન ભણે તો વૃદ્ધિ થાય ને વિદ્વન જાય ૧૧ અગિયારમે જોલે મહાવીરના ૧૧ ગ૧ધરના નામ કહે છે ઇંદ્રભૂતિ ૧ અન્નિભૂતિ ૨, વાયુભૂતિ ૩, વ્યકત ૪, સુધર્મા સ્વામી. ૫, મડિત પુત્ર ૬, મૌરીપુત્ર ૭, અકપિત ૮, અચળ બ્રાતા. ૯, મહેતાર્ય. ૧૦ પ્રભાશ. ૧૧, અગિયાર જોલે જ્ઞાન વધે તે કહે છે ઉદ્યમ કરતા જ્ઞાન વધે. ૧, નિદ્રા તજે તો જ્ઞાન વધે ૨, ઉણોઢરી કરે તો જ્ઞાન વધે ૩, થોડુ જોલે તો જ્ઞાન વધે. ૪, પડિતની સોળત કરે તો જ્ઞાન વધે. ૫,

નય, ૩, ઋજુ સૂત્ર નય, ૪, શબ્દ નય, ૫, સમભિરૂઢ નય, ૬, એવમૂત
 નય, ૭, એ સાત પ્રકારે નય કહ્યા મઘા નક્ષત્રના સાત તારા કહ્યા છે ૮
 આઠમે ઊલે બ્રાહ્મણની આઠ સપદા, આચાર સપદા, ૧, શરીર
 સપદા ૨ સૂત્ર સપદા, ૩, વચન સપદા, ૪, પ્રયોગ સપદા, ૫,
 મતિ સપદા, ૬, સંગ્રહ સપદા, ૭, વાચના સપદા, ૮, એકલવિહારી
 સાધુસાધ્વીનાં આઠ અવગુણ કહ્યાં છે તેનાં નામ કોપી હોય તે એકલો
 રહે, ૧, અહંકારી હોય તે એકલો રહે. ૨, કપટી હોય તે એકલો
 રહે, ૩, લોચી હોય તે એકલો રહે. ૪, પાપ કરવામા આસક્ત હોય
 તે એકલો રહે. ૫, કુતૂહલી-મશ્કરો હોય તે એકલો રહે ૬, કુવારો
 હોય તે એકલો રહે. ૭, માઠા આચારનો ધણી હોય તે એકલો રહે
 ૮, આઠ ગુણનો ધણી એકલો હોય તેના નામ. સચમને ૧૬
 પ્રમાણનો ધણી શુરની આસા લઈ એકલો રહે ૧, ધણા સૂત્રનો
 બાણ એકલો રહે ૨, જ્યન્ય કથા પૂર્વનો બણેલો, ઉત્કૃષ્ઠ
 વર્ણ પૂર્વનો બણેલો એકલો રહે, ૩, ચાર જ્ઞાનનો ધણી એકલો રહે
 ૪, મહાભળનો ધણી એકલો રહે, ૫, કલેશ રહિત હોય તે એકલો
 રહે, ૬, સતોષી હોય તે એકલો રહે, ૭, સર્વવત હોય તે એકલો
 રહે, ૮, આઠ ઠેકાણે મનુષ્યને ઘેલાપણુ ઉત્પન્ન થાય તે કહે છે નર-
 નારી પરસ્પર વાતો કરે ત્યારે ઘેલા, ૧, બાળકને રમાઠે ત્યારે ઘેલા, ૨
 કલેશ કરે ત્યારે ઘેલા ૩, હાડ, ભાંગ; કેપી પદાર્થ પીએ ત્યારે ઘેલા,
 ૪, ચેતન ધ પામડી જાંખીને કરે ત્યારે ઘેલા, ૫, અરીસામા મુખ જુએ
 ત્યારે ઘેલા, ૬, શયન સમય ઘેલા, ૭, હોળીમાં પુરુષો અને બાપડી
 પૂનમે જીએ ૮ દેખતા આઠ પ્રકારે અધ કહ્યા તે કહે છે, કામાધ ૧
 કોષાધ ૨, કૃપણાધ ૩, માનાધ, ૪ મદ્યાધ, ૫, ઝોરાધ ૬, ભુગ/યાધ
 ૭, મુજસ્વાધ ૮, એ આઠ આધણા બાણવા આઠ મહાપાપી કહે છે
 આત્મલાલી મહા પાપી ૧ વિશ્વાસલાલી મહા પાપી, ૨ ગુણ એભવ
 નાર મહા પાપી ૩, ગુરુ દ્રોહી મહા પાપી, ૪, કુડી સાક્ષી પૂરે તે
 મહા પાપી ૫, જોડી સલાહ આપે તે મહા પાપી, ૬ પશ્યદ્ધખાણ
 વારવાર ભાંજે તે મહા પાપી, ૭, હિંસામય ધર્મ પડે તે મહા પાપી
 ૮ નવમે ઊલે નવ પ્રકારે શરીરમાં શેઝ જીપવે તે કહે છે ધણુ ખાચ
 તે શેઝ ઉપવે ૧ અણુરણુમાં ખાચ તથા ધણુ ઊંચી રહે તે શેઝ

મોહ ૧૩, એ તેર કાઠીઆ. ૧૪, ચૌદમે બોલે વ્યાખ્યાન સાંભળનારનાં
 ૧૪ ગુણ કહે છે. લકિતવત હોય. ૧, મીઠા બોલો હોય ૨ ગર્વરહિત
 હોય ૩, સાંભળ્યા ઉપર રૂચિ હોય ૪, ચપળતારહિત એકાગ્ર ચિત્તે
 સાંભળનાર હોય ૫, જેવું સાંભળે તેવું પૂછનારને ખરાખર કહે ૬,
 વાણીને પ્રકાશમા લાવનાર હોય ૭, ઘણાં શાસ્ત્ર સાંભળીને તેના રહ
 સ્યનો જાણુ હોય ૮, ધર્મકાર્યમાં આજસ ન કરનાર હોય ૯,
 ધર્મ સાંભળતાં નિદ્રા ન કરનાર હોય ૧૦, બુદ્ધિવંત હોય ૧૧, દાતાર
 ગુણ હોય, ૧૨, જેની ખાસે ધર્મ સાંભળે તેના ગુણનો ફેલાવો કરનાર
 હોય ૧૩, કોઈની નિદ્રા ન કરે તેમજ તેમનો વાદવિવાદ ન કરે ૧૪,
 ૧૫ પંદરમે બોલે વિનીત શિષ્યના પંદર ગુણ કહે છે ગુરુથી નીચા
 આસને બેસવાવાળો હોય ૧, ચપળપણુ રહિત હોય ૨, માયા રહિત
 હોય ૩, કુતૂહલરહિત હોય ૪, કર્કશ વચનરહિત હોય ૫, લાંબો
 પહોચે તેવો ક્રોધ ન કરનાર હોય ૬, મિત્ર સાથે મિત્રતા રાખે ૭
 સૂત્ર લણી મદ ન કરે ૮, આચાર્યાદિની નિદ્રા ન કરે. ૯ શિષ્યામણુ
 જેનાર ઉપર ક્રોધ ન કરે ૧૦ ખૂઠ પાછળ વાલેસરીના ગુણ બોલે ૧૧,
 કલેશ, મમતા, રહિત હોય ૧૨, તત્ત્વનો જાણુ હોય ૧૩, વિનયવત
 હોય ૧૪, લજ્જાવંત તથા ઇદ્રિયનો દમનનાર હોય ૧૫, સોળમે બોલે
 સોળ પ્રકારના વચન જાણુવા તે કહે છે એક વચન ઘટ, પટ, વૃક્ષ
 ૧, દ્વિવચન ઘટૌ, ખટૌ, વૃક્ષૌ ૨, બહુવચન ઘટા, પટા, વૃક્ષા
 ૩, સ્ત્રીલિંગે વચન કુમારી નગરી, નદી. ૪, પુરુષલિંગે વચન
 દેવ નર, અરિહંત, સાધુ ૫ નપુસકલિંગે વચન 'કપટ', કમળ,
 નેત્ર. ૬, અતીતકાળ વચન (ગયો કાળ) : કરેલુ થયેલુ, ૭ અના-
 ગતકાળ વચન (આવતો કાળ) કરશે, થશે, લાંગશે, ૮ વર્તમાન
 કાળ વચન : કરે છે થાય છે, લાણે છે ૯ પરોક્ષ વચન : એ
 કાર્ય તેણે કર્યું ૧૦ પ્રત્યક્ષ વચન એમજ છે ૧૧, ઉપનીત વચન
 એ પુરુષ રૂપવત છે ૧૨, અપનીત વચન : જેમ એ પુરુષ કુરૂપવત છે
 ૧૩, ઉપનીત અપનીત વચન : જેમ એ રૂપવંત પણ કુશીલીઓ છે
 ૧૪, અપનીત ઉપનીત વચન, જેમ એ પુરુષ કુશીલીઓ પણ રૂપ-
 વંત છે ૧૫, અધ્યાત્મ વચન લગ્ન બોલે (તુટેલુ વચન) ૩
 વાણીઆની પેરે ૩ પા ૧૬ સત્તરમે બોલે સત્તર પ્રકારનો સચમ

વિનય કરે તો જ્ઞાન વધે ૬, કપટરહિત તમ કરે તો જ્ઞાન વધે ૭, સ્વચાર સ્વચાર જાણે તો જ્ઞાન વધે ૮, માંહોમાંહી ચર્ચા-વાર્તા કરે તો જ્ઞાન વધે ૯, જ્ઞાની પાસે જાણે તો જ્ઞાન વધે ૧૦, ઇદિયોના વિષયને ત્યાગ કરે તો જ્ઞાન વધે ૧૧, મૂળ નક્ષત્રના અગિયાર તારા છે ૧૨ ધાર્યે જોડે બાર કાણે આત્માનુ પરમ કલ્યાણ થાય તે કહે છે સમક્રિત નિર્મળ જાણે તો આત્માનુ પરમ કલ્યાણ થાય. મેલિક રાજની પેરે ૧, ત્રિપાણ્ડરહિત કરણી કરે તો પરમ કલ્યાણ થાય-તામ્રી તાપ સતી પેરે ૨, સન વચન કાયાના જોગ કબજે રાખે તો પરમ કલ્યાણ થાય. ગજસુકુમાર મુનિની પેરે ૩, છલી ચકિતજ્ઞે ક્ષમા કરે તો પરમ કલ્યાણ થાય-પરદેશી રાજની પેરે ૪, પાચ ઈંદ્રિયનું દમન કરે તો પરમ કલ્યાણ થાય-ધર્મરૂપી અણગારની પેરે ૫, સાધુને કુલ આચાર પાલે તો પરમ કલ્યાણ થાય-ધજા અણગારની પેરે ૬, ધર્મ ઉપર શ્રદ્ધા પ્રતિત રાખે તો પરમ કલ્યાણ થાય-વરણ નાજ નતુવાના મિત્રની પેરે ૭, માયા કપટ છાંડે તો પરમ કલ્યાણ થાય-મલિનાયના છ મિત્રની પેરે ૮, આશ્વર્થ સમર નીપજાવે તો પરમ કલ્યાણ થાય-સ જલિ રાજની પેરે ૯, શોગ આવે હાથ લોચ ન કરે તો પરમ કલ્યાણ થાય અનાધી નિર્મિથની પેરે ૧૦ પરિષદ આંખે સમભાવ રાખે તો પરમ કલ્યાણ થાય-મેતારજ મુનિની પેરે ૧૧ તુલ્ય ઉત્તમ/ધર્મ-તેને પાછી વાળે તો પરમ કલ્યાણ થાય-કપીલ કેવળીની પેરે ૧૨ ૧૩-તેરમે જોડે તેર તણખા કહે છે-જન્મરૂપી રૂ અને મરણરૂપી તણખો ૧ સજ્જરૂપી રૂ અને વિભોગરૂપી તણખો ૨, શાતારૂપી રૂ અને અશાતા રૂપી તણખો ૩ સપદારૂપી રૂ અને આપદારૂપી તણખો ૪, હરખરૂપી રૂ અને શોકરૂપી તણખો ૫, શીલરૂપી રૂ અને કુશીલરૂપી તણખો ૬, જ્ઞાનરૂપી રૂ અને અજ્ઞાનરૂપી તણખો; ૭, સમક્રિત રૂપી રૂ અને અિશ્યાત્મ રૂપી તણખો ૮, સજમરૂપી રૂ અને અસજમરૂપી તણખો ૯, તપસ્વી રૂપી રૂ અને ક્રોધરૂપી તણખો ૧૦, વિવેકરૂપી રૂ અને અભિમાનરૂપી તણખો, ૧૧ સ્નેહરૂપી રૂ અને ગ્રાયારૂપી તણખો, ૧૨, સતોવરૂપી રૂ અને હોબરૂપી તણખો, ૧૩, જો તેર તણખા હવે તેર મઠીઆ કહે છે જુગાર ૧ આળસ ૨ શોક ૩ ભય ૪, વિક્રમ ૫, કૌતુક ૬, ક્રોધ ૭, કૃપણ ભુલિ ૮, અજ્ઞાન ૯, વહેમ ૧૦, નિદ્રા ૧૧, મદ ૧૨,

વિનય કરે તો ૧૦, બે વખત પ્રતિક્રમણ કરે તો ૧૧, વ્રત
પચ્ચક્ષ્ણાણુ ચોખ્ખાં પાળે તો ૧૨, ધર્મધ્યાન, શુકલધ્યાન ધ્યાવે
તો ૧૩, બાર ભેદે તપ કરે તો ૧૪, સુપાત્રને દાન દે તો ૧૫,
ગૈયાવચ્ચ કરે તો ૧૬, સર્વ જીવને સુખ ઉપજાવે તો ૧૭, અપૂર્વ
જ્ઞાન ભણે તો ૧૮ સૂત્રની ભકિત કરે તો ૧૯, તીર્થ કરનો માર્ગ દીપાવે
તો ૨૦, એ વીસ ૨૧, એકવીશમે બોલે શ્રાવકના એકવીશ ગુણ કહે
છે. અશુદ્ધ ૧, જશવંત ૨, સૌમ્ય પ્રકૃતિ ૩ લોકપ્રિય ૪, સ્વભાવ
આકરો નહિ ૫, પાપથી ડરે ૬, શ્રદ્ધાવત ૭, લખ્ધલક્ષ ૮, લજ્જાવત
૯, દયાવત ૧૦, મધ્યસ્થ ૧૧, ગભીર ૧૨, સૌમ્યદષ્ટિ ૧૩ ગુણુરાગી
૧૪, ધર્મકથક ૧૫, સાચાનો પક્ષ કરનાર ૧૬, શુદ્ધ વિચારી ૧૭,
ધરડાની રીતે ચાલનાર ૧૮, વિનયવત ૧૯, ક્રીધેલા ગુણુને ભૂલે નહીં
૨૦, પરહિતકારી ૨૧, એ એકવીશ ૨૨ બાવીસમે બોલે બાવીસ જણ
સાથે વાદ ન કરવો તે કહે છે, ધનવત સાથે ૧ બળવંત સાથે ૨,
ધણો પરિવાર સાથે ૩ તપસ્વી સાથે ૪, હલકા માણસ સાથે ૫
અહકારી સાથે ૬, ગુરુ સાથે ૭, સ્થિર સાથે ૮, ચોર સાથે ૯,
બુઝારી સાથે ૧૦, રોગી સાથે ૧૧, ક્રોધી સાથે ૧૨, બુઝાબોલા સાથે
૧૩, કુસંગી ૧૪, રાજા સાથે ૧૫ શીતળ દેશ્યાવાળા સાથે ૧૭, મોઢે
મીઠાબોલા સાથે ૧૮, દાનેશ્રી સાથે ૧૯, જ્ઞાની સાથે ૨૦, ગુણુકા સાથે
૨૧, બાળક સાથે ૨૨, એ બાવીસ ૨૩, ત્રેવીસ મે બોલે પાંચ ઇન્દ્રિયના
ત્રેવીશ વિષય કહે છે, શ્રોતેન્દ્રિયના ત્રણ વિષય, જીવ શબ્દ ૧. અજીવ
શબ્દ ૨ મિશ્ર શબ્દ ૩, ચક્ષુ ઇન્દ્રિયના પાંચ વિષય, કાળો ૧, પીળો
૨, લીલો ૩, રાતો ૪, ઘેળો ૫, ઘ્રાણુન્દ્રિયના બે વિષય, સુભીં ગંધ
૧, દુભીં ગંધ ૨, કુલ દશ ફરસ ઇન્દ્રિયના આઠ વિષય, તે ખરખરો
૧૧, સુહાળો ૧૨, હલકો ૧૩, ભારે ૧૪, ટાઢો ૧૫, ઉનો ૧૬, બુખો
૧૭, ચીકણો ૧૮, રસઈન્દ્રિયના પાંચ વિષય ત્રીજો ૧૯, કડવો ૨૦,
કપાયલો ૨૧, ખાટો ૨૨, મીઠો ૨૩ ૨૪ ચોવીસમે બોલે ચોવીસ
ટોટા કહે છે, ભણવા ગણવાની આજસ કરે તો જ્ઞાનનો ટોટો, બહુસૂત્રીની
શાખ ૧, સાધુ સાધ્વીનાદર્શન ન કરે તો સમકિતનો ટોટો સોમિલ
પ્રાક્ષણી શાખ ૨, વખતસર પ્રતિક્રમણ ન કરે તો વ્રત પચ્ચક્ષ્ણાણુનો
ટોટો, ઉત્તરાધ્યયન અધ્યયન ૨૫ ની શાખ ૩, સાધુ-સાધ્વી માહોમાહી

કહે છે પૃથ્વીકાયની ૬૫૫ પાળવી તે સયમ ૧, અપકાયની ૬૫૫ પાળવી તે સયમ ૨, તેલકાયની ૩, વાયુકાયની ૪, વનસ્પતિકાયની ૫, બેઈદ્રિયની ૬, તે ઈદ્રિયની ૭ ચૌરેદ્રિયની ૮, પંચેદ્રિયની ૯ અણ્વકાયની ૧૦, પેહાની ૧૧, ઉપેહાની ૧૨, પમજ્જાની ૧૩, પરીકાવણીઆ ૧૪, મન ૧૫, વચન ૧૬, કાયા ૧૭, એ સત્તર પ્રકારનો સયમ ૧૭ અદારમે બોલે અદાર દ્રવ્ય દિશા કહે છે પૂર્વ ૧, પશ્ચિમ ૨, ઉત્તર ૩, દક્ષિણ ૪, ઇશાન ખુણા ૫, અગ્નિખુણા ૬, ૬, નૈઋત્ય ખુણા ૭ વાયવ્ય ખુણા ૮ વિદિશાના આઠ આંતરા એ બધા યદને સોળ જીવો સત્તર અને નીચી અદાર, એ અદાર અદાર ભાવ દિશા કહે છે ; પૃથ્વી ૧, અપ ૨, તેલ ૩, વાયુ ૪, અગ્નીઆ ૫, મૂળળીઆ ૬, પોરળીઆ ૭, ખમળીઆ ૮, બેઈદ્રિય ૯, તેઈદ્રિય ૧૦ ચૌરેદ્રિય ૧૧, પંચેદ્રિય ૧૨, તિર્થંચ ૧૩, કમંભૂમિ ૧૪, અકમંભૂમિ ૧૫, કમ્પન અવશ્લીપા ૧૬, દેવતા ૧૭ નારસી ૧૮, એ અદાર, ઓગણીસમે બોલે કાઉસગ્ગના ઓગણીસ દોષ કહે છે દીર્ઘ ઉપર એક પગ રાખીને કાઉસગ્ગ કરે તો દોષ ૧, કાયા આવીપાત્રી હલાવે તો દોષ ૨, ઓઢીઝણુ જે તો દોષ ૩, માથુ નમાવી જિભો રહે તો દોષ ૪, બે હાથ જીઆ રાખે તો દોષ ૫, મોઢે, માથે ઓઢે તો દોષ ૬, પગ ઉપર પગ રાખે તો દોષ ૭, શરીર વાકુ રાખે તો દોષ ૮, સાધુની બરાબર રહે તો દોષ ૯, ગાઢાની જિંભની પેરે જિભો રહે તો દોષ ૧૦ કેઠેથી વઠિા જિભો રહે તો દોષ ૧૧, રજ્જુ હરણુ જિભો રાખે તો દોષ ૧૨, એક આસને ન રહે તો દોષ ૧૩, આંખ ઠેકાણે ન રાખે તો દોષ ૧૪, માથુ હલાવે તો દોષ ૧૫, જોખારો કરે તો દોષ ૧૬ ઘીલ હલાવે તો દોષ, ૧૭, ઘીલ મરડે તો દોષ ૧૮, શૂન્ય ચિત્ત રાખે તો દોષ ૧૯, ૨૦ વીસમે બોલે વીસ પ્રકારે જીવ તીર્થંકર બોત્ર બાધે તે કહે છે અરિહતનાં ગુણગ્રામ કરે તો કમંની કોઠ બાધે ઉત્કૃષ્ટ રસ આવે તો તીર્થંકર બોત્ર બાધે ૧ સિદ્ધનાં ગુણગ્રામ કરે તો ૨ સિદ્ધાતનાં ગુણગ્રામ કરે તો ૩ ગુરુનાં ગુણગ્રામ કરે તો ૪ સ્થિવરનાં ગુણગ્રામ કરે તો ૫ બહુસૂત્રીના ગુણગ્રામ કરે તો ૬, વપસ્વીના ગુણગ્રામ કરે તો ૭, જ્ઞાન ઉપર ઉપયોગ વારવાર રાખે તો ૮, શુદ્ધ સમક્ષિત પાળે તો ૯

વિનય કરે તો ૧૦, બે વખત પ્રતિક્રમણ કરે તો ૧૧, વ્રત
પચ્ચક્ષ્ણાણ ચોખ્ખાં પાળે તો ૧૨, ધર્મધ્યાન, શુકલધ્યાન ધ્યાવે
તો ૧૩, બાર ભેદે તપ કરે તો ૧૪, સુપાત્રને દાન દે તો ૧૫,
ગૈયાવચ્ચ કરે તો ૧૬, સર્વ જીવને સુખ ઉપજાવે તો ૧૭, અપૂર્વ
જ્ઞાન ભણે તો ૧૮ સૂત્રની ભકિત કરે તો ૧૯, તીર્થ કરનો માર્ગ દીપાવે
તો ૨૦, એ વીસ. ૨૧, એકવીશમે બોલે શ્રાવકના એકવીશ ગુણ કહે
છે અક્ષુદ્ર ૧, જશવત ૨, સૌમ્ય પ્રકૃતિ ૩. લોકપ્રિય ૪, સ્વભાવ
આકરો નહિ ૫, પાપથી ડરે ૬, શ્રદ્ધાવત ૭, લખ્ધલક્ષ ૮, લજ્જાવત
૯, દયાવત ૧૦, મધ્યસ્થ ૧૧, ગભીર ૧૨, સૌમ્યદષ્ટિ ૧૩ ગુણરાગી
૧૪, ધર્મકથક ૧૫, સાચાનો પક્ષ કરનાર ૧૬, શુદ્ધ વિચારી ૧૭,
ધરડાની રીતે ચાલનાર ૧૮, વિનયવત ૧૯, કીધેલા ગુણને ભૂલે નહીં
૨૦, પરહિતકારી ૨૧, એ એકવીશ. ૨૨ બાવીસમે બોલે બાવીસ જણ
સાથે વાદ ન કરવો તે કહે છે, ધનવત સાથે ૧ બળવત સાથે ૨,
ઘણો પરિવાર સાથે ૩. તપસ્વી સાથે ૪, હલકા માણસ સાથે ૫
અહંકારી સાથે ૬, શુરુ સાથે ૭, સ્થિર સાથે ૮, ચોર સાથે ૯,
જુગારી સાથે ૧૦, રોગી સાથે ૧૧, ક્રોધી સાથે ૧૨, જુડાબોલા સાથે
૧૩, કુસંગી ૧૪, રાજા સાથે ૧૫ શીતળ લેશ્યાવાળા સાથે ૧૭, મોઢે
મીઠાબોલા સાથે ૧૮, દાનેશ્રી સાથે ૧૯, જ્ઞાની સાથે ૨૦, ગુણકા સાથે
૨૧, બાળક સાથે ૨૨, એ બાવીસ ૨૩, ત્રેવીસ મે બોલે પાંચ ઇદ્રિયના
ત્રેવીશ વિષય કહે છે, શ્રોતેદ્રિયના ત્રણ વિષય, જીવ શબ્દ ૧. અજીવ
શબ્દ ૨ મિશ્ર શબ્દ ૩, ચક્ષુ ઇદ્રિયના પાંચ વિષય, કાળો ૧, પીળો
૨, લીલો ૩, રાતો ૪, ઘોળો ૫, દ્રાણુદ્રિયના બે વિષય, સુભીં ગંધ
૧, દુભીં ગંધ ૨, કુલ દશ ફરસ ઇદ્રિયના આઠ વિષય, તે ખરખરો
૧૧, સુહાળો ૧૨, હલકો ૧૩, ભારે ૧૪, ટાઢો ૧૫, ઉનો ૧૬, લુખો
૧૭, ચીકણો ૧૮, રસઈદ્રિયના પાંચ વિષય તીજો ૧૯, કડવો ૨૦,
કપાયલો ૨૧, ખાટો ૨૨, મીઠો ૨૩ ૨૪ ચોવીસમે બોલે ચોવીસ
ટોટા કહે છે, ભણવા ગણવાની આજસ કરે તો જ્ઞાનનો ટોટો, બહુસૂત્રીની
શાખ ૧, સાધુ સાધ્વીનાદર્શન ન કરે તો સમકિતનો ટોટો સોમિલ
પ્રાજ્ઞાણની શાખ ૨, વખતસર પ્રતિક્રમણ ન કરે તો વ્રત પચ્ચક્ષ્ણાણનો
ટોટો, ઉત્તરાધ્યયન અધ્યયન ૨૫ ની શાખ ૩, સાધુ-સાધ્વી માંહોમાહી

ગૌભાવચ્ચ ન કરે તો તીર્થના ટોટો; ઠાણાગની શાખ ૪, તપસ્થાની ને
 આવાસની ચોરી કરે તો રેવતામાં જી ચીં પહવીનો ટોટો ઇશ્વરેકાલિ
 ભગવતીની શાખ ૫, કઠણુ કણુપ ભાવ રાખે તો ચીતગાનો ટોટો, સમા-
 વાવગની શાખ ૬, અજતનાથી ચાલે તો છવદ્યાનો ટોટો; ઇશ્વરેકાલિ
 શિકની શાખ ૭ રૂપનો ને ભૌવનનો નહ કરે તો શુભ કર્મનો ટોટો,
 પન્નવણાની શાખ ૮, મોટાનો વિનય ન કરે તો તીર્થકરની આજ્ઞાનો
 ટોટો, વ્યવાહાર સૂત્રની શાખ ૯ માયા કપટ કરે તો જશ-શ્રીતિનો
 ટોટો, આચાર્યજની શાખ ૧૦ પાછલી રાત્રે ધર્મ અગ્નિકા ન બલે તે
 ધર્મધાનનો ટોટો, નિશીથની શાખ ૧૧, કોષ કલેશ કરે તો સ્નેહ
 ભાવનો ટોટો, ચેડા કુણ્ઠિકની શાખ ૧૨, મન જીવુ નીચુ કરે તે
 અક્ષરનો ટોટો, ભૃશુ પુરોહિતની શાખ ૧૩, સીના લાલમુને પ્રજ્ઞ-
 ચર્મનો ટોટો, ઉત્તરાધ્યનની શાખ ૧૪, સાધુ-સાધ્વી, આવક-આવિષ્ક
 મંદિરમાંથી હેત મેળાપ ન રાખે તો જૈન ધર્મનો ટોટો, શખ પોખ-
 લીલની શાખ ૧૫, સુપાત્રને ઉદ્દેશ્ય ભાવે જ્ઞાન ન આપે તો પુરુષ
 પ્રકૃતિનો ટોટો, કપિલા દાસીની શાખ ૧૬, સાધુ ગામ, નગરવિહાર
 ન કરે તો ધર્મ ઠધાનો ટોટો, ચેલક રાજકવિની શાખ ૧૭ ભલે
 નહિ તો જિનશાસનનો ટોટો, સમાચારીની શાખ ૧૮, મત પચ્ચાર
 ખાણની આલોચણા કરે નહિ તો મોક્ષના દુખનો ટોટો, પાર્શ્વનાથની
 બસે છપ્પન સાધ્વીની શાખ ૧૯ અરિહંત ધર્મ ને ચાર તીર્થના
 અવર્ણવાદ બોલે તો સત્ ધર્મનો ટોટો, ઠાણાગની શાખ ૨૦ સાધુ
 વચન માને નહીં તો જી ચીં ગતિનો ટોટો, પ્રજ્ઞાવત્તની શાખ ૨૧,
 સાધુ-સાધ્વી, શુરુ-શુરુણીની આજ્ઞા ઉદ્દેશ્યે તો આરાધકપણાનો ટોટો,
 સુક્રમાલિકાની શાખ તથા ખમ્બલની શાખ ૨૨, ભગવાનના વચન
 ઉપર મદ્દા ન રાખે તો શુદ્ધ માર્ગનો ટોટો, જમાલીની શાખ ૨૩,
 ભણેછ વારવાર સભાળે નહિ તો મેળવેલી વિદ્યાનો ટોટો, જવજવિની
 શાખ ૨૪ ૨૫ પચીસમે બોલે સાઠપચીશ આર્યદેશ તથા તેની
 નગરીના નામ કહે છે મગધ દેશ-ચાલુકી નગરી ૧, અજ દેશ,
 ન પાનગરી ૨, બગદેશ-તામલિક નગરી ૩ કલીંગ દેશ-કચ્છનપુર
 નગરી ૪ ઠાસીદેશ-વાણાસી નગરી, ૫, કોશળદેશ-અમોઘાનગરી
 ૬ કુદ્દેશ-ગજપુર નગરી ૭, કુપર્વતદેશ-સોરીપુર નગરી ૮, પચાળ

દેશ-ક પિલપૂર નગરી ૯ જંગલ દેશ-અહીંછત્રા નગરી ૧૦ કચ્છ દેશ-કૌસંબી નગરી ૧૧, સાંડીલ દેશ-નદીપુર નગરી ૧૨ માળવ દેશ-ભદ્રિલપુર નગરી ૧૩, વચ્છ દેશ-વૈરાટનગરી ૧૪, દશારણ દેશ-મૃગાવતી નગરી ૧૫, વરણદેશ-ધચ્છાપુરી નગરી ૧૬, વિદેહ દેશ-શિવાવતી નગરી ૧૭, સિંધદેશ-વિતીલય પાટણ નગરી ૧૮, સૌવીર દેશ-મથુરા નગરી ૧૯, વિદેહ દેશ-મિથિલા નગરી ૨૦, સુરસેન દેશ-પાવાપુર નગરી ૨૧, ભગ દેશ-માંસપુર નગરી ૨૨, પાટણ દેશ-કાંડવતી નગરી ૨૩, કુણાલ દેશ-સાવર્થી નગરી ૨૪, સોરઠ દેશ-દ્વારકા નગરી ૨૫, કેકાધ દેશ-ધેતાંબિક નગરી ૨૬, એ સાડીપચીસ આર્ય દેશ.

છતિ શ્રી પચીસ બોલ

અથ શ્રી શ્રોતા અધિકાર

શ્રી નદ્વિસૂત્રમાં શ્રોતા અધિકાર નીચે મુજબ છે :

ગાથા-૧ સેલ ઘણુ, ૨ કુડગ ૩, ચાલણી, ૪ પરિપુણગ, ૫ હંસ, ૬ મહિસ, ૭ મેસે ચ ૮ મસગ, ૯ જલુગ, ૧૦ બિરાલી, ૧૧ જાહગ, ૧૨ ગો, ૧૩ ભેરિ, ૧૪ આલીરી સા ૧

ચૌદ પ્રકારના શ્રોતા છે તેમાં

૧. સેલ ઘણુ-તે પથ્થર ઉપર જેમ મેઘ વરસે પણ પથ્થર પાણીથી ભીજાય નહિ, તેમ એકેક શ્રોતા વ્યાખ્યાનાદિ સાંભળે પણ સમ્યક્જ્ઞાન પામે નહિ, બુદ્ધ થાય નહિ

દ્રષ્ટાંત-કુશિખ્ય રૂપી પથ્થર, સદ્ગુરુ રૂપી મેઘ અને બોધ રૂપ પાણી, મુગશેલીઆ તથા પુષ્કરાવર્ત મેઘનુ દ્રષ્ટાંત જેમ પુષ્કરાવર્ત મેઘથી મુગશેલીઓ પલ્લવે નહિ તેમ એકેક કુશિખ્ય મહાન સવેગાદિક ગુણયુક્ત આચાર્યના પ્રતિબોધ્યા પણ સમજે નહિ, વૈરાગ્ય રંગ પામે નહિ, માટે તે શ્રોતા છાંડવા યોગ્ય છે. એ અવિનીતનુ દ્રષ્ટાંત જાણવું

જેમ કાળી ભૂમિને વિષે મેઘ વરસે તો તે ઘણી ભીંજે તથા પાણી પણ રાખે તથા ગોધૂમાદિક (બઈ પ્રમુખ) ની ઘણી નિષ્પત્તિ કરે તેમ વિનીત સુશિષ્ય પણ શુરુની ઉપદેશરૂપ વાણી સાંભળી હૃદયમાં ખારી રાખે, ગૌરાજ્યે કરી ભીંજાય અને અનેક બીજા ભવ્ય જીવને વિનય ધર્મ વિષે પ્રવર્તવે, માટે તે શ્રોતા આદરવાયોગ્ય છે ૧

૨ કુંઠમ-કુંભનુ દ્રષ્ટાંત. તે કુંભના આઠ ભેદ છે, તેમાં પ્રથમ ઘડો સપૂર્ણ ઘડાના ગુણે કરી બાસ છે તેના ત્રણ ગુણ ૧ તે મધ્યે પાણી ભર્યા થકા કિંચિત્ બહાર બહાર નહિ. ૨ પોતે શીતલ છે માટે બીજાની પણ તથા ઉપશમાવે, શીતલ કરે. ૩ પસની મલિનતા જ્યાં પાણીથી દૂર કરે. તેમ જોકેક શ્રોતા વિનયાર્થિ ગુણે કરી સપૂર્ણ ભર્યા છે તે ત્રણ ગુણ કરે ૧ શુર્વાદિકના ઉપદેશ સર્વ ખારી રાખે, કિંચિત્ વિસારે નહિ. ૨ પોતે જ્ઞાન પાત્રી શીતલ હોય પામ્યા છે અને ભવ્ય જીવને ત્રિવિધતાપ સમાવી શીતલ કરે. ૩ ભવ્ય જીવની સહેલ રૂપી મલિનતા ટાળે. એ શ્રોતા આદરવાયોગ્ય છે.

૨ જોકે ઘડો પડખે ઠાણો છે તેમાં ભરે તો અઠધુ પાણી રહે ને અઠધુ પાણી વહી બહાર. તેમ જોકેક શ્રોતા બ્યાખ્યાનાદિ સાંભળે તો અઠધુ ખારી રાખે, અઠધુ વિસરી બહાર.

૩ જોકે ઘડો હેઠે ઠાણો છે તેમાં પાણી ભરે તો સર્વ પાણી વહી બહાર પણ રહે નહિ તેમ જોકેક શ્રોતા બ્યાખ્યાનાદિ સાંભળે તો સર્વ વિસારે પણ ખારે નહિ.

૪ જોકે ઘડો નવો છે તેમાં પાણી ભરે તો થોડો થોડો ઝમીને ખાલી થાય, તેમ જોકેક શ્રોતા જ્ઞાનાદિ અભ્યાસ કરે પણ થોડે થોડે જ્ઞાન વિસારે.

૫ જોકે ઘડો દુર્ગંધ વાસિત છે, તેમાં પાણી ભરે તો પાણીના ગુણ બગાડે, તેમ જોકેક શ્રોતા મિશ્યાત્વાદિક દુર્ગંધે કરી વાસિત છે તેમને સૂત્રાદિક ભણાવતાં જ્ઞાનના ગુણને વણસાડે.

૬ જોકે ઘડો સુખપે કરી વાસિત છે તેમાં પાણી ભરે તો પાણીના ગુણને વધારે, તેમ જોકેક શ્રોતા સમક્રિતાદિક સુખપે કરી વાસિત છે તેમને સૂત્રાદિક ભણાવતાં જ્ઞાનના ગુણને ઘીપાવે.

૭ એક ઘડો કાચો છે તેમાં પાણી ભરે તો ઘડો ભીંજીને વિણસી જાય, તેમ એકેક શ્રોતા અદ્યપશુદ્ધિવાળાને સૂત્રાદિકનું જ્ઞાન આપતાં તે નયપ્રમુખને નહિ જાણવાથી તે જ્ઞાનથી તથા માર્ગથી ભ્રષ્ટ થાય.

૮ એક ઘડો ખાલી છે તે ઉપરથી ખુઝાડ ઢાંકી વર્ષાકાળે નેવાં હોય પાણી ઝીલવા મૂક્યું, પણ પાણી અંદર આવે નહિ ને તળે પાણી ઘણું થવાથી ઉપર તરે ને વાયરાદિકે કરી ભીંત પ્રમુખે અથડાઈને કૂટી જાય; તેમ એકેક શ્રોતા સદ્ગુરુની સલામાં વ્યાખ્યાન સાંભળવા જેસે પણ જિંઘ પ્રમુખના યોગે કરી જ્ઞાનરૂપ પાણી હૃદયમાં આવે નહિ ને ઘણી જિંઘના પ્રભાવે કરી ખોટા ડાળરૂપ વાયરે કરી અથડાય છે, તો સલાથી અપમાન પ્રમુખ પામે તથા જિંઘમાં પડવાથી પોતાના શરીરને નુકસાન થાય

૩ ચાલણી-એકેક શ્રોતા ચાલણી સમાન છે, ચાલણીના બે પ્રકાર: ૧. એવો છે કે ચાલણી પાણીમાં મૂકે ત્યારે પાણીથી સપૂર્ણ ભરી દેખાય અને ઉપાડી લઈએ ત્યારે ખાલી દેખાય, તેમ એકેક શ્રોતા વ્યાખ્યાનાદિ સલામાં સાંભળવા જેસે ત્યારે વૈરાગ્યાદિ ભાવનાએ કરી સપૂર્ણ ભર્યા દેખાય અને સલાથી ઉઠી બહાર જાય ત્યારે વૈરાગ્યરૂપ પાણી કિંચિત્ પણ દેખાય નહિ એ શ્રોતા છાંડવાયોગ્ય છે

૨. ચાલણીએ ઘઉં પ્રમુખનો આટો (લોટ) ચાળવા માંડ્યો, ત્યારે આટો નીકળી જાય ને કાંકરા પ્રમુખ કચરો ગ્રહી રાખે, તેમ એકેક શ્રોતા વ્યાખ્યાનાદિ સાંભળતાં ઉપદેશક તથા સૂત્રના ગુણ ગુણ જાણે, અને રૂપલના પ્રમુખ અવગુણ રૂપ કચરો ગ્રહી રાખે, માટે તે છાંડવા યોગ્ય છે

૪ પરિપુણ્ણ-તે સુધરી પક્ષીના માળાનું દષ્ટાંત. સુધરી પક્ષીના માળાથી ઘૃત (ધી) ગાળતાં ઘૃત ઘૃત નીકળી જાય અને કીટી પ્રમુખ કચરો ગ્રહી રાખે, તેમ એકેક શ્રોતા આચાર્ય પ્રમુખના ગુણ ત્યાગ કરી અવગુણ ગ્રહણ કરે એ શ્રોતા છાંડવાયોગ્ય છે.

૫ હસ-હસને હ્રધ, પાણી એકઠાં કરી પીવા માટે આખ્યા હોય, તો તે પોતાની આંચમાં ખટાશના ગુણે કરી હ્રધ પીએ ને પાણી ને પીએ, તેમ વિનીત શ્રોતા ગુર્વાદિકના ગુણ ગ્રહે ને અવગુણ ન લે, એ આદર્શગુણ છે.

૬ મહિષ-લેસો જેમ પાણી પીવા માટે જલશયમાં બધા પાણી પીવા જલમા પ્રથમ પ્રવેશ કરે, પછી મસ્તક પ્રમુખે કરી પાણી ડહોળે ને મલમૂત્ર કરી પછી પોતે પીવે, પણ શુદ્ધ જલ પોતે ન પીએ, અન્ય મૂંઘને પણ પીવાનું છે, તેમ કુશિખ્ય શ્રોતા વ્યાખ્યાનાદિકમાં કલેશરૂપ પ્રમાદિકે કરી વ્યાખ્યાન ડહોળે, પોતે શાંતપણે સાંભળે નહિ ને અન્ય સલાજનોને શાંત રસથી સાભળવા ન હે, એ છાંડવાયોઅ છે.

૭ મેષ-બકરા જેમ પાણી પીવા જલસ્થાનકે નદી પ્રમુખમાં બધે, ત્યારે કઠિ રહી પગ નીચા નમાવી પાણી પીએ, ડહોળે નહિ ને અન્ય મૂંઘને પણ નિર્મળ પીવા છે, તેમ વિનીત શિષ્ય શ્રોતા વ્યાખ્યાનાદિકે નમ્રતા તથા શાંત રસથી સાભળે, અન્ય સલાજનોને સાભળવા છે, એ આદરણીય છે.

૮ મસૂમ-તેના બે પ્રકાર ૧ મસૂમ તે આમડાની ઠાંચલી તેમાં વામરો સરાય ત્યારે અત્યંત ફૂલેલી હોવાય પણ તુલા શમાવે નહિ, પણ વામરો નીકળી બધા ત્યારે ખાલી થાય, તેમ જોકેક શ્રોતા અભિમાનરૂપ વામરો કરી શુષ્ક જ્ઞાનીવત્ તડાકા મારે પણ પોતાના તથા અન્યના આત્માને શાંત રસ પમાડે નહિ, એ છાંડવાયોઅ છે.

૨. મસૂમ તે મચ્છર નામે, જતુ, અન્યને ચટકા મારી ખસિયા ઉપજાવે પણ શુષ્ક ન કરે અને ખણજ ઉત્પન્ન કરે, તેમ જોકેક કુશ્રોતા શુર્વાદિકને જ્ઞાનઅભ્યાસ કરાવતાં મલો પરિશ્રમ આપે તથા કુવચનરૂપ ચટકા મારે પણ શુષ્ક તે વૈયાવચ્ચ પ્રમુખ કાઈપણ ન કરે અને સિત્તમ અસમાધિ ઉપજાવે એ છાંડવા યોગ્ય છે.

૯ જહુમ-તેના બે પ્રકાર ૧ જહો નામે જતુ ગાય પ્રમુખના સ્તનમાં વળગે ત્યારે લોહી પીએ પણ દુધ ન પીએ, તેમ જોકેક અવિનીત કુશિખ્ય શ્રોતા આનાચાદિકની સાથે રહ્યા થકા તેમનાં છિત્રો ગવેવે પણ ક્રમાદિક શુષ્ક ન બદલ્યું કરે, માટે છાંડવા યોગ્ય છે.

૨ જળો નામે જતુ શુભા ઉપર મૂઠીએ ત્યારે ચટકા મારે ને દુખ ઉપજાવે અને મુઠકાલ (ગગડહુ) લોહી પીએ ને પછી શાંતિ કરે, તેમ જોકેક વિનીત શિષ્ય શ્રોતા આચાર્યાદિક સાથે રહ્યા થકા પ્રથમ વચનરૂપ ચટકા મારે-ઠાલે બકાલે બહુ અભ્યાસ કરતાં મહેનત

કરાવે-પછી સદેહરૂપી બિગાડકાઠી ગુર્વાદ્વિકને શાંતિ ઉપજાવે-પરદેશી રાજાવત્ એ આદરવા યોગ્ય છે.

૧૦ બિરાલી-બિલાડી દૂધનુ ભાજન સીકાથી લોંચપર નીચું નાંખીને રજકણુ સહિત દૂધ પીએ, તેમ એકેક શ્રોતા આચાર્યાદિક પાસેથી સૂત્રાદિક અભ્યાસ કરતા અવિનય બહુ કરે, તથા પર પાસે પ્રશ્ન પૂછાવી સૂત્રાર્થ ધારે પણ પોતે વિનય કરી ધારે નહિ, માટે તે શ્રોતા છાંડવા યોગ્ય છે

૧૧. જાહગ-સહલો તે તિર્યંચની જાત વિશેષ-તે પ્રથમ પોતાની માતાનુ દૂધ થોડે થોડે પીએ ને તે પાચન થાય પછી વળી થોડુ પીએ એમ થોડે થોડે દૂધથી પોતાના શરીરને પુષ્ટ કરે પછી મોટો ભુજ ગનાં માન મર્દન કરે, તેમ એકેક શ્રોતા આચાર્યાદિક પાસેથી પોતાની બુદ્ધિ પ્રમાણે કાળે કાળે થોડે થોડે સૂત્રાદિ અભ્યાસ કરે, અભ્યાસ કરતાં ગુર્વાદ્વિકને અત્યંત સતોષ ઉપજાવે, કેમકે આપેલો પાઠ બરાબર અસ્ખલિત કરે ને તે કર્યા પછી વળી બીજીવાર અને ત્રીજીવાર એમ થોડે થોડે લે ને પછી બહુશ્રુત થઈ મિથ્યાત્વી લોકોનાં માન મર્દન કરે એ આદરવા યોગ્ય છે

૧૨. ગો-ગો તે 'ગાય' ના બે પ્રકાર ૧ જેમ દૂધવતી ગાયને કોઈ એક શેઠ પાડોશીને ત્યાં આપી ગામ જાય, પણ તે પાડોશી ઘાસ પાણી પ્રમુખ બરાબર ગાયને નહિ આપવાથી ગાય ભૂખે તૃષાએ પીકાતી થકી દૂધમાં સુકાય, ને હુ ખી થાય તેમ એકેક અવિનીત શ્રોતાએ ગુર્વાદ્વિકની આહાર પાણી પ્રમુખ ગૈયાવ્રત્ય નહિ કરવાથી તેમનો દેહ ગ્લાનિ પામે ને શ્રુતાદિકમાં ઘટાડો થાય ને અપયશ પામે.

૨, એક શેઠ પાડોશીને દૂઝણી ગાય સોંપી ગયો પાડોશીએ ઘાસ, પાણી પ્રમુખ રૂઠે પ્રકારે આપવાથી દૂધમાં વધારો થયો ને તે કીર્તિને પામ્યો તેમ એકેક વિનીત શ્રોતા (શિષ્ય) ગુર્વાદ્વિકની આહાર પાણી પ્રમુખ ગૈયાવ્રત્યની વિધિએ કરી ગુર્વાદ્વિકને શાતા ઉપજાવે તો તેમને જ્ઞાનમાં વધારો થાય ને તે કીર્તિને પામે, એ શ્રોતા આદરવા યોગ્ય છે

૧૩. ભેરી-તેના બે પ્રકાર ૧ એ છે જે, ભેરીનો વગાડનાર પુરુષ રાજાના હુકમ પ્રમાણે ભેરી વગાડે તો રાજા ખુશી થઈ તેને

૬ મહિષ-લેસો જેમ પાણી પીવા માટે જલાશયમાં બસ, પાણી પીવા જલમા પ્રથમ પ્રવેશ કરે, પછી મસ્તક પ્રમુખે કરી પાણી ઠંડાળે ને મલમૂત્ર કરી પછી પોતે પીવે પણ શુદ્ધ જલ પોતે ન પીએ, અન્ય યુધને પણ પીવા ન દે, તેમ કુશિધ્ય શ્રોતા વ્યાખ્યાનાદિકમાં કલેશરૂપ પ્રમાદિકે કરી વ્યાખ્યાન ઠંડાળે, પોતે શાંતપણે સાંભળે નહિ ને અન્ય સભાજનોને શાંત રસથી સાંભળવા ન દે, એ છાંડવાયોગ્ય છે

૭ મેષ-બકરા જેમ પાણી પીવા જલસ્થાનકે નહી પ્રમુખમાં બસ, ત્યારે કાંઈ રહી પગ નીચા નમાવી પાણી પીએ, ઠંડાળે નહિ ને અન્ય યુધને પણ નિર્માળ પીવા દે, તેમ વિનીત શિષ્ય શ્રોતા વ્યાખ્યાનાદિક નમ્રતા તથા શાંત રસથી સાંભળે, અન્ય સભાજનોને સાંભળવા દે, એ આદરણીય છે

૮ મમ્મજ-તેના જે પ્રકાર ૧ મસગ તે આમઠાની ઠોઠાથી તેમાં વાયરો ભરાય ત્યારે અત્યંત ફૂલેલી કેખાસ પણ તુધા સમાવે નહિ, પણ વાયરો નીકળી બસ ત્યારે ખાલી યાય, તેમ જોડેક શ્રોતા અધિ માનરૂપ વાયરો કરી શુદ્ધ જ્ઞાનીવત્ તટાકા મારે પણ પોતાના તથા અન્યના આત્માને શાંત રસ પમાડે નહિ, એ છાંડવાયોગ્ય છે

૨ મસગ તે મચ્છર નામે, જતુ, અન્યને ચટકા મારી પરિવાપ ઉપજાવે પણ ગુણ ન કરે અને ખસુજ ઉત્પન્ન કરે, તેમ જોડેક કુશ્રોતા ગુર્વાદિકને જ્ઞાન-અભ્યાસ કરાવતાં ઘણો પરિશ્રમ આપે તથા કુવચનરૂપ ચટકા મારે પણ ગુણ તે વૈયાવચ્ચ પ્રમુખ કાંઈપણ ન કરે અને ચિત્તમાં અત્તમાધિ ઉપજાવે એ છાંડવા યોગ્ય છે

૬ જહુગ-તેના જે પ્રકાર ૧ જલો નામે જતુ ગામ પ્રમુખના સ્તનમા વગરે ત્યારે લોહી પીએ પણ દુધ ન પીએ, તેમ જોડેક અવિનીત કુશિધ્ય શ્રોતા આચાર્યાદિકની સાથે રહ્યા થકા તેમનાં છિત્રો ગવેરે પણ ક્ષમાદિક ગુણ ન શ્રદ્ધણુ કરે, માટે છાંડવા યોગ્ય છે

૨, જળો નામે જતુ ગુમઠા ઉપર મૂછીએ ત્યારે ચટકો મારે ને દુખ ઉપજાવે અને મુઠકાલ (બગડેલું) લોહી પીએ ને પછી શાંતિ કરે, તેમ જોડેક વિનીત શિષ્ય શ્રોતા આચાર્યાદિક સાથે રહ્યા થકા પ્રથમ વચનરૂપ ચટકો ભરે-ઠાલે બકાલે જહુ અભ્યાસ કરતાં મહેનત

કરાવે-પછી સંદેહરૂપી બિગાડકાઠી ગુર્વાદિકને શાંતિ ઉપજાવે-પરદેશી રાજવત્ત એ આદરવા યોગ્ય છે.

૧૦ બિરાદી-બિલાડી દૂધનું ભાજન સીકાથી લોંચપર નીચું નાંખીને રજકણુ સહિત દૂધ પીએ, તેમ એકેક શ્રોતા આચાર્યાદિક પાસેથી સૂત્રાદિક અભ્યાસ કરતાં અવિનય બહુ કરે, તથા પર પાસે પ્રશ્ન પૂછાવી સૂત્રાર્થ ધારે પણ પોતે વિનય કરી ધારે નહિ, માટે તે શ્રોતા છાંડવા યોગ્ય છે.

૧૧. જાહગ-સહલો તે તિર્યચની જાત વિશેષ-તે પ્રથમ પોતાની માતાનું દૂધ થોડે થોડે પીએ ને તે પાચન થાય પછી વળી થોડું પીએ એમ થોડે થોડે દૂધથી પોતાના શરીરને પુષ્ટ કરે પછી મોટો ભુજ ગનાં માન મર્દન કરે, તેમ એકેક શ્રોતા આચાર્યાદિક પાસેથી પોતાની બુદ્ધિ પ્રમાણે કાળે કાળે થોડે થોડે સૂત્રાદિક અભ્યાસ કરે, અભ્યાસ કરતાં ગુર્વાદિકને અત્યંત સતોષ ઉપજાવે, કેમકે આપેલો પાઠ બરાબર અસ્ખલિત કરે ને તે કર્યા પછી વળી બીજીવાર અને ત્રીજીવાર એમ થોડે થોડે લે ને પછી બહુશ્રુત થઈ મિથ્યાત્વી લોકોના માન મર્દન કરે. એ આદરવા યોગ્ય છે.

૧૨ ગો-ગો તે 'ગાય' નાં બે પ્રકાર ૧ જેમ દૂધવતી ગાયને કોઈ એક શેઠ પાડોશીને ત્યાં આપી ગામ જાય, પણ તે પાડોશી ઘાસ પાણી પ્રમુખ બરાબર ગાયને નહિ આપવાથી ગાય ભૂખે તૃષાએ પીડાતી થકી દૂધમાં સુકાય, ને હુ.ખી થાય તેમ એકેક અવિનીત શ્રોતાએ ગુર્વાદિકની આહાર પાણી પ્રમુખ ગૈયાવ્રત્ય નહિ કરવાથી તેમનો દેહ ગ્લાનિ પામે ને શ્રુતાદિકમાં ઘટાડો થાય ને અપયશ પામે.

૨, એક શેઠ પાડોશીને દૂઝણી ગાય સોંપી ગયો. પાડોશીએ ઘાસ, પાણી પ્રમુખ રૂઢે પ્રકારે આપવાથી દૂધમાં વધારો થયો ને તે કીર્તિને પામ્યો તેમ એકેક વિનીત શ્રોતા (શિષ્ય) ગુર્વાદિકની આહાર પાણી પ્રમુખ ગૈયાવ્રત્યની વિધિએ કરી ગુર્વાદિકને શાતા ઉપજાવે તો તેમને જ્ઞાનમાં વધારો થાય ને તે કીર્તિને પામે, એ શ્રોતા આદરવા યોગ્ય છે.

૧૩ ભેરી-તેના બે પ્રકાર ૧ એ છે જે, ભેરીનો વગાડનાર પુરુષ રાજના હુકમ પ્રમાણે ભેરી વગાડે તો રાજ ખુશી થઈ તેને

પુષ્કળ દ્રવ્ય આપે, તેમ વિનીત શિષ્ય તીર્થંકર તથા સુર્વાદિકની આજ્ઞા પ્રમાણે સૂત્રાદિકની સ્વાધ્યાય તથા ધ્યાન પ્રમુખ અગીકાર કરે તો ઠમ' રૂપ રાગ મટે અને સિદ્ધ ગતિમા અનંત લક્ષ્મી પામે; જે આદરવાયોગ્ય છે

૨, જેમ લેરીનો વગાડનાર પુરુષ શબ્દના હુકમ પ્રમાણે લેરી જમાડે નહિ, તો રાજા ઠાપાયમાન થઈ દ્રવ્ય આપે, નહિ, તેમ અવિનીત શિષ્ય તીર્થંકરની તથા સુર્વાદિકની આજ્ઞા પ્રમાણે સૂત્રાદિકની સ્વાધ્યાય, ધ્યાન કરે નહિ તો તેમનો ઠમ'રૂપ રાગ મટે નહિ અને સિદ્ધ મતિનું સુખ પામે નહિ, એ ઇત્યાયોગ્ય છે

૧૪ આલીરી-તેના બે પ્રકાર-૧ આલીરી સ્ત્રી-પુરુષ બેક્રામથી પાસેના શહેરમાં ઘાણતા આડામા વૃત્ત ભરી વેચવા જતાં ત્યાં બબ્બરમાં ઉતારતા વૃત્તનું ભાજન, વાસણ દૂટી ગયું વૃત્ત સ્ત્રી ગયું પુરુષે સ્ત્રીને ઘણા ઠપકાવાળા કુવચનો કહ્યા, ત્યારે સ્ત્રીએ જ્યારે તે ભર્તાસને સામા કુવચનો કહ્યા, આખરે વૃત્ત ઢોળાઈ ગયું ને જાને બહુ સોઠ કસવા લાગ્યાં. જમીન પરનું વૃત્ત પાછળથી છુટી લીધું ને વેચ્યું, ક્ષીમત મળી, તે લઈ સાંજે ગામ જતા, ઘોડાએ છુટી લીધી બહુ નિરાશ થયા. ઘોડાએ પૂછવાથી સર્વ વૃત્તાંત કહ્યો. ઘોડાએ ઠપકો લીધો. તેમ જુરુએ બ્યાબ્યાન ઉપદેશમા આપેલ સાર-વૃત્તને લક્ષ્ય-જયઠો કરી ઢોળી નાખે ને ઉવટે કલેશ કરી દુર્મતિ પામે. આ ઘોડા ઇત્યાયોગ્ય છે

૨. વૃત્ત ભરી શહેરમા જતાં બબ્બરમા ઉતારતા વાસણ દૂટકું કે તરત જ એકાદમ મળી લેજા થઈ તે વૃત્ત ભરી લીધું પચ્ચ, બહુ તુકસાન થવા લીધું નહિ. તે વૃત્તને વેચી પૈસા મેળવી સારા સઘાત સાથે ગામમાં સુણે સુણે જેમ જાન્ય સુગ પુરુષો પહોંચે, તેમ વિનીત શિષ્ય ઘોડા જુરુ પાસેથી વાણી સાંભળી શુદ્ધ જ્ઞાનપૂર્વક તે જર્મ સૂત્રને ખારી પાણે, સાચવે, અજ્ઞાનહિત કરે, વિસ્મૃતિ થાય તો કુજ પાસે ફરી ફરી માફી માગી ખાણે, પૂછે, પચ્ચ કલકાટ જયઠો કરે નહિ. જે ઉપર જુરુ પ્રસન્ન થાય. સચમ, જ્ઞાનની શુદ્ધિ થાય, પરિણામે સુખમતિ મળે આવા ઘોડા આલીરીયજી છે

પાંત્રીસ બોલ.

પહેલે બોલે-ગતિ ચાર, ૧ નારકી, ૨ તિર્યંચ, ૩ મનુષ્ય, ૪ દેવતા.

બીજે બોલે-જાતિ પાંચ. ૧ એકેન્દ્રિય, ૨ બેઘદ્રિય, ૩ તેઘદ્રિય, ૪ ચૌરેન્દ્રિય, ૫ પચેન્દ્રિય

ત્રીજે બોલે-કાય છ, ૧ પૃથ્વીકાય, ૨ અપકાય, ૩ તેજકાય, ૪ વાયુકાય, ૫ વનસ્પતિકાય, ૬ ત્રસકાય

ચોથે બોલે-ઇન્દ્રિય પાંચ ૧ શ્રોતેન્દ્રિય, ૨ ચક્ષુરિન્દ્રિય, ૩ શ્રોત્રેન્દ્રિય, ૪ સ્પર્શેન્દ્રિય, ૫ સ્પર્શેન્દ્રિય

પાંચમે બોલે-પર્યાપ્ત છ. ૧ આહાર, ૨ શરીર, ૩ ઇન્દ્રિય, ૪ શ્વાસોચ્છવાસ, ૫ ભાષા, ૬ મન.

છઠે બોલે-પ્રાણુ દશ. પાંચ ઇન્દ્રિયના ૫ પ્રાણુ, ૬ મનબળ. ૭ વચનબળ. ૮ કાયબળ, ૯ શ્વાસોચ્છવાસ, ૧૦ આયુષ્ય.

સાતમે બોલે-શરીર પાંચ, ૧ ઔદારિક, ૨ ગૈકિય, ૩ આહારક, ૪ તૈજસ. ૫ કાર્મણુ.

આઠમે બોલે-યોગ પદ્ધતિ ૧ સત્ય મનયોગ, ૨ અસત્ય મનયોગ, ૩ મિશ્ર મનયોગ. ૪ વ્યવહાર મનયોગ, ૫ સત્ય વચનયોગ, ૬ અસત્ય વચનયોગ, ૭ મિશ્ર વચનયોગ, ૮ વ્યવહાર વચનયોગ, ૯ ઔદારિક કાયયોગ, ૧૦ ઔદારિક મિશ્ર કાયયોગ, ૧૧ ગૈકિય કાયયોગ. ૧૨ ગૈકિય મિશ્ર કાયયોગ, ૧૩ આહારક કાયયોગ, ૧૪ આહારક મિશ્ર કાયયોગ, ૧૫ કાર્મણુ કાયયોગ

નવમે બોલે-ઉપયોગ બાર ૧ મતિજ્ઞાન, ૨ શ્રુતજ્ઞાન, ૩ અવધિજ્ઞાન, ૪ મન પર્યાવજ્ઞાન, ૫ કેવળજ્ઞાન, ૬ મતિ અજ્ઞાન ૭ શ્રુત અજ્ઞાન, ૮ વિભગ જ્ઞાન, ૯ ચક્ષુદર્શન ૧૦ અચક્ષુદર્શન, ૧૧ અવધિ દર્શન, ૧૨ કેવળ દર્શન

દશમે બોલે-કર્મ આઠ ૧ જ્ઞાનાવરણીય, ૨ દર્શનાવરણીય, ૩ વેદનીય, ૪ મોહનીય, ૫ આયુષ, ૬ નામ, ૭ ગોત્ર ૮ અતરાય.

અગિયારમે બોલે-ગુણઠાણા ચૌદ ૧ મિથ્યાત્વ, ૨ સાસ્વાદાન, ૩ મિશ્ર, ૪ અવિરતિ, સમ્યગ્ દષ્ટિ, ૫ દેશવિરતિ, (શ્રાવક) ૬ પ્રમત્ત

પુષ્કળ દ્રવ્ય આપે, તેમ વિનીત શિષ્ય તીર્થંકર તથા ગુર્વાદિકની આજ્ઞા પ્રમાણે સૂત્રાદિકની સ્વાધ્યાય તથા ધ્યાન પ્રમુખ અંગીકાર કરે તો કર્મ રૂપ રાજ મટે અને સિદ્ધ ગતિમાં અને ત લક્ષ્મી પામે; એ આદરવાયોગ્ય છે

૨, જેમ ભેરીનો વગાડનાર પુરુષ યજ્ઞના હુકમ પ્રમાણે ભેરી વગાડે નહિ, તો રાજ કેાપાયમાન થઈ દ્રવ્ય આપે, નહિ, તેમ અવિનીત શિષ્ય તીર્થંકરની તથા ગુર્વાદિકની આજ્ઞા પ્રમાણે સૂત્રાદિકની સ્વાધ્યાય, ધ્યાન કરે નહિ તો તેમનો કર્મરૂપ રાજ મટે નહિ અને સિદ્ધ ગતિનું સુખ પામે નહિ, એ છાંદવાયોગ્ય છે

૧૪ આલીરી-તેના બે પ્રકાર-૧ આલીર સ્ત્રી-પુરુષ બે આમણી ખાસેના શહેરમાં ચાલતાં આશમાં વૃત્ત ભરી વેગવા ગયાં ત્યાં બબરમાં ઉતારતાં વૃત્તનું ભાજન, વાસણ દૂદી ગરુ વૃત્ત સ્ત્રી ગરુ પુરુષે સ્ત્રીને વણા ઠપકાવાળા કુવચનો કહ્યાં, ત્યારે સ્ત્રીએ જ તે ભર્તારને સામાં કુવચનો કહ્યા, આખરે વૃત્ત ઢોળાઈ ગરુ ને જન્ને બહુ થોડ કશ્વા લાગ્યાં. જમીન પરનું વૃત્ત પાછળથી છુટી લીધું ને વેચ્યું, ક્ષેમત મળી, તે લઈ સાંજે ગામ જતાં, ઘોડાએ છુટી લીધી બહુ નિરાશ થયા. ઢોડાએ પૂછવાથી સર્વ વૃત્તાંત કહ્યો. ઢોડાએ ઠપકો લીધો, તેમ ગુરુએ બ્યાબ્યાન ઉપદેશમા આપેલ સાર-વૃત્તને લગાઈ-લગાડો કરી ઢોળી નાંખે ને છેવટે કહેશ કરી ફૂગતિ પામે. આ મોતા છાંદવાયોગ્ય છે

૨ વૃત્ત ભરી શહેરમા જતાં બબરમા ઉતારતાં વાસણ દૂદડું કે તરત જ બેઠકામ મળી ભેગા થઈ તે વૃત્ત ભરી લીધું પણ બહુ નુકસાન થવા લીધું નહિ. તે વૃત્તને વેચી પૈસા મેળવી સારા સલાત સાથે ગામમાં મુજે મુજે જેમ અન્ય મુસ પુરુષો પહોંચે, તેમ વિનીત શિષ્ય મોતા ગુરુ પાસેથી વાણી સાંભળી શુદ્ધ બાનપૂર્વક તે સર્વ સુત્રને ધારી રાખે, સાચવે, અજખલિત કરે, વિસ્મૃતિ થાય તો ગુરુ પાસે ફરી ફરી માગી માગી ખારે, પૂછે, પણ કંઠલાટ ઝબઝા કરે નહિ. જે ઉપર ગુરુ પ્રવચન થાય. સચમ, જ્ઞાનની શુદ્ધિ થાય, પરિવ્રામ સફળતિ મળે આવા મોતા આહરીવણ છે

મળી દશલેહ અરૂપી અજીવના તથા પુદ્ગલાસ્તિકાય (રૂપી અજીવ)ના ચાર લેહ. સ્કંધ, દેશ પ્રદેશ, પરમાણુ. નવ લેહ પુણ્યનાં. અન્નપુન્ને. પાણુપુન્ને લયણુપુન્ને શયનપુન્ને વશ્યપુન્ને મનપુન્ને વચનપુન્ને કાયપુન્ને નમસ્કારપુન્ને એ ૯ અઢાર લેહ પાપના તે, અઢાર પાપસ્થાનક. વીશ લેહ આશ્રવના મિથ્યાત્વ, અવ્રત, પ્રમાદ, કષાય, અશુભયોગ, પ્રાણુતિપાત, મૃધાવાદ, અદત્તાદાન, મૈથુન, પરિગ્રહ, શ્રોતે દ્રિય, ચક્ષુરિન્દ્રિય, ઘ્રાણેન્દ્રિય, રસેન્દ્રિય સ્પર્શેન્દ્રિય એ પાંચને મોકળી મૂકવી તે મન, વચન, કાયાને મોકળી મૂકવા તે ભંડોપગરણુની અચત્તા કરે તે; શુચિ કુસગ્ગ કરે તે વીશ લેહ સવરના; સમકિત, વ્રત પચ્ચક્ષુખાણુ, અપ્રમાદ, અકષાય, શુભયોગ, જીવહયા સત્યવચન, અદત્તાદાન ત્યાગ, મૈથુનત્યાગ અપરિગ્રહ એ દશ તથા પાંચ ઇન્દ્રિયને ત્રણ જોગનું સવરવું તે, ભંડ ઉપકરણ, ઉપધિ ચત્તાએ લીએ મૂકે તે, શુચિ કુસગ્ગ ન કરે તે. આર લેહ નિર્જરાના; અણુસણુ, ઉણોહરી, વૃત્તિસક્ષેપ, રસપરિત્યાગ, કાયકલેશ, પ્રતિસલીનતા, પ્રાયશ્ચિત્ત, વિનય, વૈયાવચ્ચ, સજ્જાચ, ધ્યાન, કાઉસગ્ગ ચાર લેહ બધના; પ્રકૃતિબધ, સ્થિતિબધ, અનુભાગબધ, પ્રદેશબધ. ચાર લેહ મોક્ષના, જ્ઞાન, દર્શન, ચારિત્ર, તપ, એમ ૧૧૫ જોલ થયા.

૫ દરમે જોલે—આત્મા આઠ પ્રકારના છે. દ્રવ્યાત્મા, કષાયાત્મા, યોગાત્મા, ઉપયોગાત્મા, જ્ઞાનાત્મા, દર્શનાત્મા, ચારિત્રાત્મા, લીર્યાત્મા.

સોળમે જોલે—૬૩૬ ચોવીસ છે સાત નરકનો એક દંડક, દશ ભવનપતિના; અસુર કુમાર, સોવનકુમાર, વિદ્યુત્કુમાર, અગ્નિકુમાર. ક્ષીપ-કુમાર, ઉદધિકુમાર, હિશાકુમાર, વાયુકુમાર, સ્તનિતકુમાર પાંચ સ્થાવરના, પૃથ્વીરાય, અપકાય, તેઉકાય, વાયુકાય, વનસ્પતિકાય, ત્રણ વિકલેન્દ્રિયના. એઈન્દ્રિય તેઈન્દ્રિય, ચૌરેન્દ્રિય, એક તિર્યચ પચેન્દ્રિય, એક મનુષ્યનો, એક વાણુવ્યતર દેવતાનો, એક જ્યોતિષી દેવતાનો, એક વૈમાનિક દેવતાનો એમ ચોવીસ દંડક થયા.

સત્તરમે જોલે—લેસ્યા છ. કૃણુ, નીલ, કાપૂત, તેણુ, પદ્મ, શુકલ

અઢારમે જોલે—દષ્ટિ ત્રણ, મિથ્યાત્વદષ્ટિ, સમામિથ્યાત્વ દષ્ટિ, સમ્યગ્દષ્ટિ.

સજ્જિતિ, ૭ અપ્રમત્ત સજ્જિતિ, ૮ નિવૃત્તિ બાહર, ૯ અનિવૃત્તિ બાહર, ૧૦ સૂક્ષ્મ સપરાય, ૧૧ ઉપગ્રાત મોહનીય, ૧૨ ક્ષીણ મોહનીય, ૧૩ સયોગી કેવળી ૧૪, અયોગી કેવળી

બારમે બોલે-પાચ ઈદ્રિયોના વિષય ૨૩ ઈતેદ્રિયના ત્રણ વિષય. ૧ જીવ શબ્દ, ૨ અજીવ શબ્દ, ૩ મિત્ર શબ્દ, ચતુરિદ્રિયના પાચ વિષય ૧ કાળો, ૨ નીલો, ૩ લાલ, ૪ પીળો, ૫ શીશો, ૬ પ્રાણેદ્રિયના બે વિષય ૧ સુરભિગધ, ૨ દુરભિગધ, રસેદ્રિયના પાંચ વિષય. ૧ ઠંડો ૨ ઠસાયલો, ૩ ખાટો, ૪ મીઠો, ૫ તીખો. સ્પર્શેદ્રિયના આઠ વિષય. ૧ સુવાળો, ૨ ખરખરો, ૩ હલકો, ૪ ભારે, ૫ કઠ્ઠો, ૬ ટાલો, ૭ ભૂખો ૮ આપકથો.

તેરમે બોલે-પચીસ પ્રકારનું મિથ્યાત્વ. ૧ અભિવ્રત્તિક મિથ્યાત્વ, ૨ અનાભિવ્રત્તિક મિથ્યાત્વ, ૩ અભિનિવેશિક મિથ્યાત્વ, ૪ સાંસયિક મિથ્યાત્વ. ૫ અણુલોગ મિથ્યાત્વ, ૬ લૌકિક મિથ્યાત્વ, ૭ લૌકોત્તર મિથ્યાત્વ, ૮ કુમાવચન મિથ્યાત્વ, ૯ જિન માર્ગથી જોણુ પડે તે મિથ્યાત્વ, ૧૦ જિન માર્ગથી અધિક પડે તે મિથ્યાત્વ, ૧૧ જિન માર્ગથી વિપરીત પડે તે મિથ્યાત્વ, ૧૨ ધર્મને અધર્મ કહે તે મિથ્યાત્વ, ૧૩ અધર્મને ધર્મ કહે તે મિથ્યાત્વ, ૧૪ જીવને અજીવ કહે તે મિથ્યાત્વ, ૧૫ અજીવને જીવ કહે તે મિથ્યાત્વ, ૧૬ જિન માર્ગને અન્યમાર્ગ કહે તે મિથ્યાત્વ ૧૭ અન્યમાર્ગને જિનમાર્ગ કહે તે મિથ્યાત્વ, ૧૮ સાધુને કુસાધુ કહે તે મિથ્યાત્વ, ૧૯ કુસાધુને સાધુ કહે તે મિથ્યાત્વ, ૨૦ આઠ કઈથી મુકાણા તેને નથી મુકાણા કહે તે મિથ્યાત્વ, ૨૧ આઠ કઈથી નથી મુકાણા તેને મુકાણા કહે તે મિથ્યાત્વ, ૨૨ અવિનય મિથ્યાત્વ, ૨૩ અક્રિયા મિથ્યાત્વ, ૨૪ અજ્ઞાન મિથ્યાત્વ, ૨૫ આશાતના મિથ્યાત્વ.

ચૌદમે બોલે-નવતત્ત્વના બણપણના ૧૧૫ જોડ ચૌદ જોડ જીવના ૧ સૂક્ષ્મ એકેદ્રિય, ૨ બાહર એકેદ્રિય, ૩ બેઈદ્રિય, ૪ તેઈદ્રિય ૫ વૌરદ્રિય, ૬ અસહી પચેદ્રિય, ૭ સહી પચેદ્રિય તે દરેકના અપર્વાત્માને પર્વાત્મા ચૌદ જોડ અજીવના ધર્માસ્તિકાય, અધર્માસ્તિકાય આકાશાસ્તિકાય અને દરેના રૂકધ, રેશ પ્રદેશ જોમ નવ, અને કાળ

મળી-દશલેહ અરૂપી અજીવના તથા પુદ્ગલાસ્તિકાય (રૂપી અજીવ)ના ચાર લેહ. સ્કંધ, દેશ પ્રદેશ, પરમાણુ. નવ લેહ પુણ્યનાં. અન્નપુન્ને. પાણિપુન્ને લયણપુન્ને શયનપુન્ને વથપુન્ને મનપુન્ને વચનપુન્ને કાયપુન્ને નમસ્કારપુન્ને એ ૯ અઢાર લેહ પાપના તે, અઢાર પાપસ્થાનક. વીશ લેહ આશ્રવના : મિથ્યાત્વ, અવ્રત, પ્રમાદ, કષાય, અશુભયોગ, પ્રાણાતિપાત, મૃષાવાદ, અદત્તાદાન, મૈથુન, પરિગ્રહ, શ્રોતે દ્રિય, ચક્ષુરિન્દ્રિય, શ્રાણુ દ્રિય, રસે દ્રિય સ્પર્શેન્દ્રિય એ પાંચને મોકળી મૂકવી તે મન, વચન, કાયાને મોકળી મૂકવા તે ભડોપગરણુની અચત્તા કરે તે, શુચિ કુસગ્ગ કરે તે વીશ લેહ સવરના; સમકિત, વ્રત પચ્ચક્ષ્માણુ, અપ્રમાદ, અકષાય, શુભયોગ, જીવદયા સત્યવચન, અદત્તાદાન ત્યાગ, મૈથુનત્યાગ અપરિગ્રહ એ દશ તથા પાચ ઇન્દ્રિયને ત્રણ જોગનું સવરવું તે, ભંડ ઉપકરણ, ઉપધિ યત્નાએ લીએ મૂકે તે, શુચિ કુસગ્ગ ન કરે તે. આર લેહ નિર્જરાના, અણુસણ, ઉણાહરી, વૃત્તિસંક્ષેપ, રસપરિત્યાગ, કાયકલેશ, પ્રતિસંલીનતા, પ્રાયશ્ચિત્ત, વિનય, ગૈયાવચ્ચ, સજ્જાચ, ધ્યાન, કાઉસગ્ગ ચાર લેહ બધના, પ્રકૃતિબધ, સ્થિતિબધ, અનુભાગબધ, પ્રદેશબધ. ચાર લેહ મોક્ષના, જ્ઞાન, દર્શન, ચારિત્ર, તપ, એમ ૧૧૫ યોલ થયા.

૫ દરમે યોલે—આત્મા આઠ પ્રકારના છે દ્રવ્યાત્મા, કષાયાત્મા, યોગાત્મા, ઉપયોગાત્મા, જ્ઞાનાત્મા, દર્શનાત્મા, ચારિત્રાત્મા, વીર્યાત્મા.

સોળમે યોલે—૬૩ ચોવીસ છે. સાત નરકનો એક ૬૩, દશ ભવનપતિના, અસુરકુમાર, સોવનકુમાર, વિદ્યુત્કુમાર, અગ્નિકુમાર. દ્વીપકુમાર, ઉદધિકુમાર, દિશાકુમાર, વાયુકુમાર, સ્તનિતકુમાર. પાચ સ્થાવરના; પૃથ્વીરાય, અપકાય, તેઉકાય, વાયુકાય, વનસ્પતિકાય, ત્રણ વિકલેદ્રિયના બેઈદ્રિય તેઈદ્રિય, ચૌરેદ્રિય, એક તિર્યચ પચેદ્રિય, એક મનુષ્યનો, એક વાણુવ્યતર દેવતાનો, એક જ્યોતિષી દેવતાનો, એક ગૈમાનિક દેવતાનો એમ ચોવીસ ૬૩ થયા.

સત્તરમે યોલે—લેશ્યા છ કૃષ્ણ, નીલ, કાપૂત, તેજ, પદ્મ, શુકલ.

અઢારમે યોલે—દષ્ટિ ત્રણ, મિથ્યાત્વદષ્ટિ, સમામિથ્યાત્વ દષ્ટિ, સમ્યગ્દષ્ટિ.

-ઓઝણીસમે ઓલે-ધ્યાન ચાર આત્મધ્યાન, રૌદ્રધ્યાન, કર્મ
ધ્યાન, શુદ્ધધ્યાન.

વીસમે ઓલે-છ દ્રવ્યના ત્રીણ બોલ. તેમાં પાંચ બોલ ધર્મ-
સ્તિકાયના; દ્રવ્યથી એક, ક્ષેત્ર થકી લોક પ્રમાણે, કાળથી અનાદિ
અનંત, ભાવથી અરૂપી, શુદ્ધથી ચલણ સહાય. પાંચ બોલ અધર્મ-
સ્તિકાયના; દ્રવ્ય થકી એક, ક્ષેત્રથી લોક પ્રમાણે, કાળથી અનાદિ
અનંત ભાવથી અરૂપી, શુદ્ધથી સ્થિરસહાય. પાંચ બોલ આકાશ-
સ્તિકાયના, દ્રવ્યથી એક, ક્ષેત્રથી લોકાલોક પ્રમાણે; કાળથી અનાદિ
અનંત, ભાવથી અરૂપી, શુદ્ધથી ભાજનશુદ્ધ (અવકાશ) પાંચ બોલ
કાળના. દ્રવ્યથી અનંત, ક્ષેત્રથી અદીક્ષીપ પ્રમાણે, કાળથી અનાદિ
અનંત, ભાવથી અરૂપી શુદ્ધથી વર્તવાનો શુદ્ધ પાંચ બોલ પુદ્ગલના
દ્રવ્યથી અનંત, ક્ષેત્રથી લોક પ્રમાણે, કાળથી અનાદિ અનંત, ભાવ-
થી રૂપી. શુદ્ધથી બળે ને મળે. પાંચ બોલ જીવના; દ્રવ્યથી અનંત,
ક્ષેત્રથી આખા લોક પ્રમાણે, કાળથી આદિ અતરહિત, ભાવથી
અરૂપી. શુદ્ધથી ચૈતન્ય શુદ્ધ

એકવીશમે ઓલે-રાશિ બે જીવરાશિ, અજીવરાશિ.

બાવીશમે ઓલે-આવકના મત બાર, તેના ભાગ્ય ૪૬

ત્રેવીશમે ઓલે-સાધુનાં પાંચમહામત, તેના ભાગ્ય ૨૫૨.

ચોવીશમે ઓલે-પ્રમાણ ચાર. મત્યક્ષ, અનુમાન, આગમ,
ઉપમાન.

પચીશમે ઓલે-ચારિત્ર પાંચ. સામાયિક ચારિત્ર, ઉદોપસથ-
પનીય ચારિત્ર, પરિહારવિશુદ્ધ ચારિત્ર, સૂક્ષ્મસપશય ચારિત્ર, સ્થા-
વ્યચારિત્ર.

છવીશમે ઓલે-સાત નય. નૈગમનય, સંવેદનય, વ્યવહાર-
નય, કલ્પસૂત્રનય, યજ્ઞનય, સમભિરૂઢનય, કોવશૂતનય.

સત્તાવીશમે ઓલે-નિષેધ ચાર. નામનિષેધ, સ્થાપના નિષેધ,
દ્રવ્યનિષેધ, ભાવનિષેધ.

અઠ્ઠાવીશમે ઓલે-સમકિત પાંચ. ઉપચયસમકિત, ક્ષયોપચય
સમકિત, ક્ષાયિક સમકિત, સાસ્વાદાનસમકિત, વેદકસમકિત.

ઓગણત્રીશમે બોલે-રસ નવ. શૃંગારરસ, વીરરસ; કંઠણરસ, હાસ્યરસ, રૌદ્રારસ, ભયાનકરસ, અદ્ભુત રસ, બિભત્સરસ, શાંતરસ.

ત્રીશમે બોલે-ભાવના બાર. અનિત્યભાવના, અશરણુભાવના, સંસારભાવના. એકત્વભાવના, અન્યત્વભાવના, અશુચિભાવના-આશ્રવ-ભાવના, સવરભાવના, નિર્જરાભાવના, લોકસ્વરૂપ ભાવના, બોધિભાવના ધર્મભાવના.

એકત્રીશમે બોલે-અનુયોગ ચાર છે; દ્રવ્યાનુયોગ, ગણિતાનુયોગ, ચરણકરણાનુયોગ, ધર્મકથાનુયોગ

બત્રીશમે બોલે-દેવતત્ત્વ, ગુરુતત્ત્વ, ધર્મતત્ત્વ. એ ત્રણ તત્ત્વ.

તેત્રીશમે બોલે-સમવાય પાંચ કાળ, સ્વભાવ, નિયત; પૂર્વ-કૃત (કર્મ), પુરુષાકાર (ઉદય).

ચોત્રીશમે બોલે-પાખ ડીના ત્રણસે ત્રેસઠ ભેદ, ક્રિયાવાદીના ૧૮૦, અક્રિયાવાદીના ૮૪ વિનયવાદીના ૩૨, અજ્ઞાનવાદીના ૬૭.

પાંત્રીશમે બોલે-શ્રાવકના ગુણ એકવીશ, ૧ અક્ષુદ્ર, ૨ રૂપ-વંત, ૩ સૌમ્ય પ્રકૃતિવાળો, ૪ લોકપ્રિય, ૫ અકૂર, ૬ પાપભીરૂ ૭ શાંત્યરહિત, ૮ ચતુરાઈવાળો, ૯ લજ્જાવત, ૧૦ હયાળુ, ૧૧ મધ્યસ્થ પરિણામી, ૧૨ સુદૃઢિવાળો, ૧૩ ગુણાનુરાગી, ૧૪ સારો પક્ષધારણ કરનાર, ૧૫ દીર્ઘદૃઢિવત, ૧૬ વિશેષજ્ઞ, ૧૭ અદ્યપારભી, ૧૮ વિનીત. ૧૯ કૃતજ્ઞ, ૨૦ પરહિતકારી ૨૧ લબ્ધલક્ષી:

પાંત્રીશ બોલ સમાપ્ત

સિદ્ધ દ્વાર.

૧ પહેલી નરકના નીકળેલ, એક સમયે, જઘન્ય, એક સિદ્ધ થાય; ઉત્કૃષ્ટ, દશ સિદ્ધ થાય

૨ બીજી નરકના નીકળેલ, એક સમયે, જઘન્ય; એક સિદ્ધ થાય; ઉત્કૃષ્ટ, દશ સિદ્ધ થાય.

૭ ત્રીજી નરકના નીકળેલ, એક સમયે જપન્ય, એક સિદ્ધ યાત્ર; ઉત્કૃષ્ટ, ૬૪ સિદ્ધ યાત્ર.

૮ ચોથી નરકના નીકળેલ, એક સમયે, જપન્ય, એક સિદ્ધ યાત્ર; ઉત્કૃષ્ટ, ૬૪ સિદ્ધ યાત્ર.

૯ ભવનપતિના નીકળેલ, એક સમયે, જપન્ય, એક સિદ્ધ યાત્ર; ઉત્કૃષ્ટ, ૬૪ સિદ્ધ યાત્ર.

૧૦ ભવનપતિની દેવીના નીકળેલ; એક સમયે, જપન્ય, એક સિદ્ધ યાત્ર; ઉત્કૃષ્ટ, ૫૦ સિદ્ધ યાત્ર.

૧૧ પુખ્તીકામના નીકળેલ, એક સમયે, જપન્ય, એક સિદ્ધ યાત્ર; ઉત્કૃષ્ટ ૪૨ સિદ્ધ યાત્ર.

૧૨ અપકામના નીકળેલ, એક સમયે, જપન્ય, એક સિદ્ધ યાત્ર; ઉત્કૃષ્ટ, ૪૨ સિદ્ધ યાત્ર.

૧૩ વનસ્પતિકામના નીકળેલ, એક સમયે, જપન્ય, એક સિદ્ધ યાત્ર; ઉત્કૃષ્ટ, ૭ સિદ્ધ યાત્ર.

૧૪ તિર્થંકર ગર્ભજના નીકળેલ, એક સમયે, જપન્ય, એક સિદ્ધ યાત્ર; ઉત્કૃષ્ટ, ૬૪ સિદ્ધ યાત્ર.

૧૫ તિર્થંકરની નીકળેલ, એક સમયે, જપન્ય, એક સિદ્ધ યાત્ર; ઉત્કૃષ્ટ, ૬૪ સિદ્ધ યાત્ર.

૧૬ મનુષ્ય ગર્ભજના નીકળેલ, એક સમયે, જપન્ય, એક સિદ્ધ યાત્ર; ઉત્કૃષ્ટ, ૬૪ સિદ્ધ યાત્ર.

૧૭ મનુષ્યની નીકળેલ, એક સમયે, જપન્ય, એક સિદ્ધ યાત્ર; ઉત્કૃષ્ટ, ૫૦ સિદ્ધ યાત્ર.

૧૮ વાણીવરના નીકળેલ, એક સમયે, જપન્ય, એક સિદ્ધ યાત્ર; ઉત્કૃષ્ટ, ૫૦ સિદ્ધ યાત્ર.

૧૯ વાણીવરની દેવીના નીકળેલ, એક સમયે, જપન્ય, એક સિદ્ધ યાત્ર; ઉત્કૃષ્ટ, ૫૦ સિદ્ધ યાત્ર.

૨૦ જોતિષીના નીકળેલ, એક સમયે, જપન્ય, એક સિદ્ધ યાત્ર; ઉત્કૃષ્ટ, ૬૪ સિદ્ધ યાત્ર.

૧૭ જ્યોતિષીની દેવીના નીકળેલ, એક સમયે, જઘન્ય, એક સિદ્ધ થાય, ઉત્કૃષ્ટ, વીશ સિદ્ધ થાય.

૧૮ વૈમાનિકના નીકળેલ, એક સમયે, જઘન્ય એક સિદ્ધ થાય; ઉત્કૃષ્ટ, ૧૦૮ સિદ્ધ થાય.

૧૯ વૈમાનિકની દેવીના નીકળેલ, એક સમયે, જઘન્ય, એક સિદ્ધ થાય, ઉત્કૃષ્ટ, વીશ સિદ્ધ થાય.

૨૦ સ્વલિંગી, એક સમયે, જઘન્ય એક સિદ્ધ થાય, ઉત્કૃષ્ટ, ૧૦૮ સિદ્ધ થાય.

૨૧ અન્યલિંગી, એક સમયે, જઘન્ય, એક સિદ્ધ થાય; ઉત્કૃષ્ટ, દશ સિદ્ધ થાય.

૨૨ ગૃહસ્થલિંગી, એક સમયે જઘન્ય, એક સિદ્ધ થાય; ઉત્કૃષ્ટ, ચાર સિદ્ધ થાય.

૨૩ સ્ત્રીલિંગી, એક સમયે, જઘન્ય, એક સિદ્ધ થાય; ઉત્કૃષ્ટ, વીશ સિદ્ધ થાય.

૨૪ પુરુષલિંગી, એક સમયે, જઘન્ય, એક સિદ્ધ થાય; ઉત્કૃષ્ટ, ૧૦૮ સિદ્ધ થાય.

૨૫ નપુસકલિંગી, એક સમયે, જઘન્ય, એક સિદ્ધ થાય; ઉત્કૃષ્ટ, દશ સિદ્ધ થાય.

૨૬ ઉર્ધ્વ લોકમાં, એક સમયે, જઘન્ય, એક સિદ્ધ થાય; ઉત્કૃષ્ટ, ચાર સિદ્ધ થાય.

૨૭ અધો લોકમાં, એક સમયે, જઘન્ય, એક સિદ્ધ થાય; ઉત્કૃષ્ટ, વીશ સિદ્ધ થાય.

૨૮ તિર્યક્ (તીર્થી) લોકમાં, એક સમયે, જઘન્ય, એક સિદ્ધ થાય, ઉત્કૃષ્ટ, ૧૦૮ સિદ્ધ થાય.

૨૯ જઘન્ય અવગાહનાના, એક સમયે, જઘન્ય, એક સિદ્ધ થાય; ઉત્કૃષ્ટ, ચાર સિદ્ધ થાય.

૩૦ મધ્યમ અવગાહનાના, એક સમયે, જઘન્ય, એક સિદ્ધ થાય, ઉત્કૃષ્ટ, ૧૦૮ સિદ્ધ થાય.

૩ ત્રીજી નરકના નીકળેલ, એક સમયે જલન્ય, એક સિદ્ધ થાય; ઉત્કૃષ્ટ, ૬૪ સિદ્ધ થાય.

૪ ચોથી નરકના નીકળેલ, એક સમયે, જલન્ય, એક સિદ્ધ થાય, ઉત્કૃષ્ટ, આર સિદ્ધ થાય.

૫ ૫મ ભવનપતિના નીકળેલ, એક સમયે, જલન્ય, એક સિદ્ધ થાય ઉત્કૃષ્ટ, ૬૪ સિદ્ધ થાય.

૬ ભવનપતિની દેવીના નીકળેલ; એક સમયે, જલન્ય, એક સિદ્ધ થાય; ઉત્કૃષ્ટ, પાંચ સિદ્ધ થાય.

૭ ૬મ પૃથ્વીકાયના નીકળેલ, એક સમયે, જલન્ય, એક સિદ્ધ થાય; ઉત્કૃષ્ટ આર સિદ્ધ થાય.

૮ અપકામના નીકળેલ, એક સમયે; જલન્ય, એક સિદ્ધ થાય ઉત્કૃષ્ટ, આર સિદ્ધ થાય.

૯ વનસ્પતિકાયના નીકળેલ, એક સમયે, જલન્ય, એક સિદ્ધ થાય; ઉત્કૃષ્ટ, ૭ સિદ્ધ થાય.

૧૦ તિર્યંચ ગર્ભજના નીકળેલ, એક સમયે, જલન્ય, એક સિદ્ધ થાય; ઉત્કૃષ્ટ, ૬૪ સિદ્ધ થાય.

૧૧ તિર્યંચણીના નીકળેલ, એક સમયે, જલન્ય, એક સિદ્ધ થાય; ઉત્કૃષ્ટ, ૬૪ સિદ્ધ થાય.

૧૨ મનુષ્ય ગર્ભજના નીકળેલ, એક સમયે, જલન્ય, એક સિદ્ધ થાય, ઉત્કૃષ્ટ; ૬૪ સિદ્ધ થાય.

૧૩ મનુષ્યણીના નીકળેલ, એક સમયે, જલન્ય, એક સિદ્ધ થાય ઉત્કૃષ્ટ, વીસ સિદ્ધ થાય.

૧૪ વાણ્વતરના નીકળેલ, એક સમયે, જલન્ય, એક સિદ્ધ થાય; ઉત્કૃષ્ટ, પાંચ સિદ્ધ થાય.

૧૫ વાણ્વતરની દેવીના નીકળેલ, એક સમયે, જલન્ય, એક સિદ્ધ થાય; ઉત્કૃષ્ટ, પાંચ સિદ્ધ થાય.

૧૬ જ્યોતિષીના નીકળેલ, એક સમયે, જલન્ય, એક સિદ્ધ થાય; ઉત્કૃષ્ટ, ૬૪ સિદ્ધ થાય.

૧૭ જ્યોતિષીની દેવીના નીકળેલ, એક સમયે, જઘન્ય, એક સિદ્ધ થાય, ઉત્કૃષ્ટ, વીશ સિદ્ધ થાય.

૧૮ ગૈમાનિકના નીકળેલ, એક સમયે, જઘન્ય એક સિદ્ધ થાય; ઉત્કૃષ્ટ, ૧૦૮ સિદ્ધ થાય.

૧૯ ગૈમાનિકની દેવીના નીકળેલ, એક સમયે, જઘન્ય, એક સિદ્ધ થાય; ઉત્કૃષ્ટ, વીશ સિદ્ધ થાય.

૨૦ સ્વલિંગી, એક સમયે, જઘન્ય એક સિદ્ધ થાય, ઉત્કૃષ્ટ, ૧૦૮ સિદ્ધ થાય.

૨૧ અન્યલિંગી, એક સમયે, જઘન્ય, એક સિદ્ધ થાય; ઉત્કૃષ્ટ, દશ સિદ્ધ થાય.

૨૨ ગૃહસ્થલિંગી, એક સમયે જઘન્ય, એક સિદ્ધ થાય; ઉત્કૃષ્ટ, ચાર સિદ્ધ થાય.

૨૩ સ્ત્રીલિંગી, એક સમયે, જઘન્ય, એક સિદ્ધ થાય; ઉત્કૃષ્ટ, વીશ સિદ્ધ થાય.

૨૪ પુરુષલિંગી, એક સમયે, જઘન્ય, એક સિદ્ધ થાય; ઉત્કૃષ્ટ, ૧૦૮ સિદ્ધ થાય.

૨૫ નપુસકલિંગી, એક સમયે, જઘન્ય, એક સિદ્ધ થાય, ઉત્કૃષ્ટ, દશ સિદ્ધ થાય

૨૬ ઉદ્ધર્વ લોકમાં, એક સમયે, જઘન્ય, એક સિદ્ધ થાય; ઉત્કૃષ્ટ, ચાર સિદ્ધ થાય.

૨૭ અધો લોકમાં, એક સમયે, જઘન્ય, એક સિદ્ધ થાય; ઉત્કૃષ્ટ, વીશ સિદ્ધ થાય.

૨૮ તિર્યક્ (તીર્છી) લોકમાં, એક સમયે, જઘન્ય, એક સિદ્ધ થાય, ઉત્કૃષ્ટ, ૧૦૮ સિદ્ધ થાય.

૨૯ જઘન્ય અવગાહનાના, એક સમયે, જઘન્ય, એક સિદ્ધ થાય; ઉત્કૃષ્ટ, ચાર સિદ્ધ થાય.

૩૦ મધ્યમ અવગાહનાના, એક સમયે, જઘન્ય, એક સિદ્ધ થાય, ઉત્કૃષ્ટ, ૧૦૮ સિદ્ધ થાય.

૩૧ ઉત્કૃષ્ઠ અવગાહનાના, એક સમયે, જપન્ન, એક સિદ્ધ યાત્ર; ઉત્કૃષ્ઠ, બે સિદ્ધ યાત્ર.

૩૨ સમુદ્ભાદ્રી, એક સમયે, જપન્ન, એક સિદ્ધ યાત્ર, ઉત્કૃષ્ઠ, બે સિદ્ધ યાત્ર.

૩૩ નદી પ્રમુખ જલભાદ્રી, એક સમયે જપન્ન, એક સિદ્ધ યાત્ર; ઉત્કૃષ્ઠ, ત્રણ સિદ્ધ યાત્ર.

૩૪ વીથી સિદ્ધ યાત્ર તો એક સમયે, જપન્ન એક; સિદ્ધ યાત્ર; ઉત્કૃષ્ઠ, ૧૦૮ સિદ્ધ યાત્ર.

૩૫ અવીથી સિદ્ધ યાત્ર તો, એક સમયે, જપન્ન, એક સિદ્ધ યાત્ર; ઉત્કૃષ્ઠ, ૬૪ સિદ્ધ યાત્ર.

૩૬ વીથીકર સિદ્ધ યાત્ર તો, એક સમયે, જપન્ન, એક સિદ્ધ યાત્ર; ઉત્કૃષ્ઠ વીથ સિદ્ધ યાત્ર.

૩૭ અવીથીકર સિદ્ધ યાત્ર તો, એક સમયે, જપન્ન, એક સિદ્ધ યાત્ર, ઉત્કૃષ્ઠ, ૧૦૮ સિદ્ધ યાત્ર.

૩૮ સ્વયંભોષ સિદ્ધ યાત્ર તો, એક સમયે, જપન્ન, એક સિદ્ધ યાત્ર; ઉત્કૃષ્ઠ, ૧૦૮ સિદ્ધ યાત્ર.

૩૯ પ્રતિભોષ સિદ્ધ યાત્ર તો, એક સમયે જપન્ન એક સિદ્ધ યાત્ર, ઉત્કૃષ્ઠ, ૧૦૮ સિદ્ધ યાત્ર.

૪૦ ભુખભોદ્રી સિદ્ધ યાત્ર તો, એક સમયે જપન્ન, એક સિદ્ધ યાત્ર; ઉત્કૃષ્ઠ, ૧૦૮ સિદ્ધ યાત્ર.

૪૧ એક સિદ્ધ યાત્ર તો, એક સમયે, જપન્ન, એક સિદ્ધ યાત્ર; ઉત્કૃષ્ઠ, એક સિદ્ધ યાત્ર.

૪૨ અત્રેક સિદ્ધ યાત્ર તો, એક સમયે, જપન્ન, બે સિદ્ધ યાત્ર; ઉત્કૃષ્ઠ, ૧૦૮ સિદ્ધ યાત્ર.

૪૩ વિજય વિજય પ્રતિ, એક સમયે, જપન્ન, એક સિદ્ધ યાત્ર; ઉત્કૃષ્ઠ, વીથ સિદ્ધ યાત્ર.

૪૪ ભદ્રશાલ વનમાં, એક સમયે, જઘન્ય, એક સિદ્ધ થાય
ઉત્કૃષ્ટ, ચાર સિદ્ધ થાય.

૪૫ નદન વનમાં એક સમયે, જઘન્ય, એક સિદ્ધ થાય,
ઉત્કૃષ્ટ, ચાર સિદ્ધ થાય.

૪૬ સોમનસ વનમાં એક સમયે, જઘન્ય, એક સિદ્ધ થાય,
ઉત્કૃષ્ટ, ચાર સિદ્ધ થાય.

૪૭ પડગવનમાં, એક સમયે, જઘન્ય, એક સિદ્ધ થાય; ઉત્કૃષ્ટ,
બે સિદ્ધ થાય.

૪૮ અકર્મભૂમિમાં, એક સમયે, જઘન્ય, એક સિદ્ધ થાય;
ઉત્કૃષ્ટ, દશ સિદ્ધ થાય.

૪૯ કર્મભૂમિમાં, એક સમયે, જઘન્ય, એક સિદ્ધ થાય,
ઉત્કૃષ્ટ, ૧૦૮ સિદ્ધ થાય.

૫૦ પહેલે આરે, એક સમયે, જઘન્ય એક સિદ્ધ થાય, ઉત્કૃષ્ટ
દશ સિદ્ધ થાય

૫૧ બીજે આરે, એક સમયે, જઘન્ય, એક સિદ્ધ થાય, ઉત્કૃષ્ટ,
દશ સિદ્ધ થાય.

૫૨ ત્રીજે આરે, એક સમયે, જઘન્ય, એક સિદ્ધ થાય,
ઉત્કૃષ્ટ, ૧૦૮ સિદ્ધ થાય

૫૩ ચોથે આરે, એક સમયે, જઘન્ય, એક સિદ્ધ થાય;
ઉત્કૃષ્ટ ૧૦૮ સિદ્ધ થાય

૫૪ પાંચમે આરે, એક સમયે, જઘન્ય, એક સિદ્ધ થાય;
ઉત્કૃષ્ટ દશ સિદ્ધ થાય

૫૫ છઠ્ઠે આરે, એક સમયે, જઘન્ય, એક સિદ્ધ થાય, ઉત્કૃષ્ટ
દશ સિદ્ધ થાય.

૫૬ અવસર્પિણીમાં, એક સમયે, જઘન્ય, એક સિદ્ધ થાય,
ઉત્કૃષ્ટ, ૧૦૮ સિદ્ધ થાય.

૫૭ ઉત્સર્પિણીમાં, એક સમયે, જઘન્ય, એક સિદ્ધ થાય;
ઉત્કૃષ્ટ, ૧૦૮ સિદ્ધ થાય

૫૮ નોઉત્સર્પિણી, નોઅવસર્પિણીમાં એક સમયે, જમન્ય, એક સિદ્ધ યાચ; ઉત્પદ, ૧૦૮ સિદ્ધ યાચ.

એ ૫૮ જાણ અતર સહિત, એક સમયે, જમન્ય, ઉત્પદ, સિદ્ધ યાચ તે કહ્યા.

હવે અતર રહિત, આઠ સમય સુધી, સિદ્ધ યાચ તે કહ્યા સિદ્ધ યાચ તે.

૧ ખહેલા સમયે જમન્ય, એક સિદ્ધ યાચ; ઉત્પદ ૧૦૮ સિદ્ધ યાચ.

૨ બીજા સમયે જમન્ય, એક સિદ્ધ યાચ; ઉત્પદ ૧૦૨ સિદ્ધ યાચ.

૩ ત્રીજા સમયે જમન્ય, એક સિદ્ધ યાચ, ઉત્પદ ૬૬ સિદ્ધ યાચ.

૪ ચોથા સમયે જમન્ય, એક સિદ્ધ યાચ, ઉત્પદ ૮૪ સિદ્ધ યાચ.

૫ પાંચમા સમયે જમન્ય એક સિદ્ધ યાચ; ઉત્પદ ૭૨ સિદ્ધ યાચ.

૬ છઠ્ઠા સમયે જમન્ય, એક સિદ્ધ યાચ; ઉત્પદ ૬૦ સિદ્ધ યાચ.

૭ સાતમા સમયે જમન્ય, એક સિદ્ધ યાચ; ઉત્પદ ૪૮ સિદ્ધ યાચ.

૮ આઠમા સમયે જમન્ય, એક સિદ્ધ યાચ; ઉત્પદ ૩૨ સિદ્ધ યાચ.

આઠ સમય પછી અતર પઠયા વિના સિદ્ધ યાચ નહિ.

ઇતિ સિદ્ધ દ્વાર સંપૂર્ણ

જખૂદ્દીપ વિચાર

જખૂદ્દીપ-૧ લાખ યોજનનો લાગિ ને પહેળો'છે તે વર્તુળ, તેલના પુઠલાને આકારે છે ૧ વર્તુળ રચના પૈદાને આકારે છે, ૨ વર્તુળ કમળની કર્જીકાને આકારે છે ૩ વર્તુળ પૂર્ણ ચક્ર માને આકારે છે, ૪ તેની પરિધી ૩ લાખ, ૧૬ હજાર, ૨૨૭ યોજન, ૩ કોશ ૧૨૮ ખનુષ ને ૧૩૫ આંગુલ અધિક છે, જખૂદ્દી-પના ૧૦ દ્વારની

ગાથા

૧	૨	૩	૪	૫	૬
ખડા	બેયજ	વાસા	પળય	કુદા	ચ તિત્થ
૭	૮	૯	૧૦		
સેદિઓ;	વિજય	હક	સહિલાઓ	પિંહજો	હોઈ સમકળી.

એ દશ દ્વાર છે, તેમાં પ્રથમ ખંડ દ્વાર છે. જામૂદ્રીપના ભરત સરળા ૧૬૦ ખંડ છે ભરત ક્ષેત્રનો ૧, ચુલહિમવત પર્વતના ૨, હિમવતક્ષેત્રના ૪, મહાહિમવત પર્વતના ૮. હરિવર્ષ ક્ષેત્રના ૧૬, નિપથ પર્વતના ૩૨, મહાવિદેહ ક્ષેત્રના ૬૪, નીલવત પર્વતના ૩૨, રમ્યદ્રવર્ષ ક્ષેત્રના ૧૬, રૂપી પર્વતના ૮, હિરણ્યવત ક્ષેત્રના ૪, શિખરી પર્વતના ૨, ઇરવત ક્ષેત્રનો ૧, એ પ્રમાણે સર્વ મળીને પહોળપણે દક્ષિણ ઉત્તરે થઈને ભરત જેવડા પહોળપણે ૧૬૦ ખંડ છે. ઇતિ પહેલો ખંડદ્વાર સમાપ્ત ૧.

૨ જો યોજનદ્વાર :-જામૂદ્રીપના ચારે હાંસે યોજન-યોજનાના ખંડ કરીએ ત્યારે સાતસે નેવું કોડ, છપન લાખ ચોરાણુ હજાર, એકસો ને પચાસ ચતુરસ્ર થાય ઉપર ૧ કોશ ને પદરસે પંદર ધનુષ્ય વધે. ઉપર ૬૦ અગુલ વધે. ઇતિ ૨ જો યોજન-દ્વાર સમાપ્ત ૨

૩ જો વર્ષદ્વાર-જામૂદ્રીપને વિષે છ વર્ષ-ક્ષેત્ર છે. તે ભરત ૧ હિમવત ૨, હરિવર્ષ ૩, મહાવિદેહ ૪, રમ્યદ્રવર્ષ ૫, હિરણ્યવત ૬, ઇરવત ૭ એ ૭ ક્ષેત્ર તથા એક મહાવિદેહના ૪ ભાગ ગણીએ તો પૂર્વ મહાવિદેહ પશ્ચિમ મહાવિદેહ ૮, દેવકુરૂ ૯, ઉત્તરકુરૂ ૧૦, એ પ્રમાણે ૧૦ ક્ષેત્ર થાય તેનું વિષ્કલપણુ ૧, ખાંડા ૨, જીવા, ૩, ધનુષપીઠ ૪ એ ૪ કહે છે -ભરતક્ષેત્રના ૨ ભેદ દક્ષિણ ભરત ૧, ઉત્તર ભરત ૨, દક્ષિણભરતનું વિષ્કલપણુ ૨૩૮ જોજન ને ૩ કળાનું એની ખાંડા નથી તેની જીવા ૬૭૪૮ જોજન ને ૧૨ કલા તેની ધનુષપીઠ ૬૭૬૬ જોજન ને ૩ કલાઅધિક (૧) ઉત્તરભરતનું વિષ્કલપણુ ૨૩૮ જોજન ને ૩ કલાનું તેની ખાંડા ૧૮૬૨ જોજન ને સાડીસાત કલાની તેની જીવા ૧૪૪૭૧ જોજન ને ૬ કલામાં કાઈક ન્યૂન, તેની ધનુષપીઠ ૧૪૫૨૮ જોજન ને ૧૧ કલાની (૨) એજ પ્રમાણે ઇરવત ક્ષેત્રનું પણ જાણવું (૩) હિમવત ૧ હિરણ્યવત ૨ એ ૨ ક્ષેત્રનું પહોળપણુ ૨૧૦૫ જોજન ને ૫ કલાનું, તેની ખાંડા ૬૭૫૫ જોજન ને ૩ કલા તેની જીવા ૩૭૬૭૪ જોજન ને ૧૬ કલા તેની ધનુષપીઠ ૩૮૭૪૦ જોજન ને ૧૦ કલા (૪) હરિવર્ષ ૧, રમ્યદ્રવર્ષ ૨, એ ૨ ક્ષેત્રનું વિષ્કલપણુ ૮૪૨૧ જોજન

ને ૧ કલા. તેની બાંકા ૧૩૪૬૧ બેજનને ૬ કલા. તેની છવા ૭૩૬૦૧
બેજન ને ૧૭ કલા. તેની ધનુષપીઠ ૮૪૦૧૬ બેજન ને ૪ કલા. (૫)
મહાવિદેહ ક્ષેત્રનું વિષ્ણુભાષ્ય ૩૩૬૮૪ બેજન ને ૪ કલા. તેની બાંકા
૩૩૭૬૭ બેજન ને ૭ કલા. તેની છવા ૧ લાખ બેજનની. તેની
ધનુષપીઠ ૧૫૮૧૧૩ બેજન ને ૧૬ કલા. અધિક (૬) દેવકુરુ ક્ષેત્રકુરુ
એ ૨ ક્ષેત્રનું વિષ્ણુભાષ્ય ૧૧૮૪૨ બેજન ને ૨ કલાનું તેની બાંકા
નથી. તેની છવા ૫૩૦૦૦ બેજનની. તેની ધનુષપીઠ ૬૦૪૧૮ બેજન
ને ૧૨ કલા. (૭) ઇતિ ૩ બે વર્ષદ્વાર સમાપ્ત ૩

૪ થો પર્વતદ્વાર-જગૂદીપને વિષે ૨૬૬ પર્વત છે. વપધર
પર્વત ૬, મેરૂ ૧, ચિત્ત ૧, વિચિત્ત ૧, વમક ૨, કચનગિરિ ૨૦૦,
વપાર મજજતા ૪, વપારા ૧૬, લાંબા ભૈતાકય ૩૪, વતુળ ભૈતાકય
૪, એ સર્વ મળીને ૨૬૬ પર્વત છે. તેનું ભાષ્ય ૬૮૫૭, વિષ્ણુ
ભાષ્ય, બાંકા, છવા ધનુષપીઠ આ પ્રમાણે મુલકિમવત ૧, શિખરી
૨, એ બે પર્વત સો સો બેજનના છે. અને પચીસ પચીસ
બેજનના ધરવીમા છે. તેમનું પહેળાણ ૧૦૫૨ બેજનનું ને ૧૨
કલાનું છે. તેમની બાંકા ૫૩૫૦ બેજન ને ૧૫ કલા. તેમની છવા
૨૪૬૩૨ બેજન ને અર્ધ કલામા થોડી ન્યૂન, તેમની ધનુષપીઠ ૨૫૨૩૦
બેજન ને ૪ કલા. (૨) મહાકિમવતને રૂપી એ બે પર્વત બસે બસે
બેજનના છે. અને પચાસ પચાસ બેજનના ધરવીમા છે. તેમનું
વિષ્ણુભાષ્ય ૪૨૧૦ બેજન ને ૧૦ કલાનું, તેમની બાંકા ૬૨૭૬ બેજન
ને ૬ કલા, તેમની છવા ૫૩૬૩૧, બેજન ને ૬ કલા. અધિક તેમની
ધનુષપીઠ ૫૭૨૬૩ બેજન ને ૧૦ કલા. (૪) નિમધ ૧ નીલવત ૨, એ બે
પર્વત ધારસો ધારસો બેજનના છે. અને સો સો બેજનના
ધરવીમા છે. તેમનું વિષ્ણુભાષ્ય ૧૬૮૪૨ બેજન ને ૨ કલાનું
તેમની બાંકા ૨૦૧૬૫ બેજન ને ૨ કલા, તેમની છવા ૬૪૧૫૬
બેજન ને ૨ કલા. તેમની ધનુષપીઠ ૧૨૩૪૬ બેજન ને ૬ કલા. એ
૬ પર્વત થયા (૬) મેરૂ પર્વત એક લાખ બેજનનો છે, તેમાં ૧ હબ્દર
બેજન ધરવીમા છે. તેમાં પ્રથમ ૨૫૦ બેજન પૃથ્વીમય છે,
૨૫૦ બેજન આવાણમય છે. ૨૫૦ બેજન વજ્ર હીરામય છે, ૨૫૦

જેન શર્કર પૃથ્વીમય છે, એમ ૧ હજાર જેનનો ઊંડો છે. એ પ્રથમ કાંડ તે ઉપર નવાણું હજાર જેનનો મેરુ ઊંચો છે, તેમાં પોણાસોળ હજાર જેન અકરત્નમય છે, પોણાસોળ હજાર જેન સ્ફટિક રત્નમય છે, પોણાસોળ હજાર જેન પીળા સુવર્ણમય છે, પોણાસોળ હજાર જેન રૂપામય છે, એ ૬૩ હજાર જેનનો બીજો કાંડ; તે ઉપર ત્રીજો કાંડ છત્રીસ હજાર જેનનો જાળૂનદ રાતા સુવર્ણમય છે એ સર્વ મળીને ૧ લાખ જેનનો મેરુ પર્વત છે તે મૂળે ૧૦૦૬૦ જેન ને એક જેનના ૧૧ ભાગ કરીએ તેવા ૧૦ ભાગ એટલો ધરતીને મૂળે પહોળો છે, દશ હજાર જેનનો ધરતીને સમભૂતળે લાંબો પહોળો છે. ધરતીથી અગિયાર હજાર જેન ઊંચા જઈએ ત્યાં નવ હજાર જેનનો લાંબો ને પહોળો છે, એમ અગિયાર અગિયાર હજાર ૧ હજાર ઘટાડતા શિખરે ૧ હજાર જેનનો લાંબો પહોળો છે. તેની ત્રિગુણી અધિક પરિધી છે મેરુને ૪ વન છે, ભદ્રશાલ વન ૧, નંદન વન ૨, સૌમનસ વન ૩ પડગ વન ૪, ભદ્રશાલ વન તે મેરુને ચારે બાજુ ધરતી ઉપર છે તે પૂર્વ પશ્ચિમે બાવીશ હજાર જેન લાંબુ છે, અને અઢીસો જેન ઉત્તર દક્ષિણે પહોળુ છે તેને એક પદ્મવર-વેદિકા ને એક વન ખડ સઘળે, ચારે બાજુએ છે મેરુ પર્વત થકી પૂર્વ દિશાએ ૫૦ જેન વનમાં જાય ત્યાં એક સિદ્ધાયતન છે તે ૫૦ જેનનુ લાંબુ ને ૨૫ જેનનુ પહોળુ છે અને ૩૧ જેનનું ઊંચુ છે. અનેક સ્તભ છે. તે સિદ્ધાયતનને ૩ ખારણાં છે. પૂર્વ ૧, દક્ષિણે ૨, ઉત્તરે ૩, તેના દરવાજા આઠ આઠ જેનના ઊંચા છે ને ૪ જેનના પહોળા છે તે સિદ્ધાયતનના મધ્ય દિશ વિભાગને વિષે એક મણિમય પીઠિકા છે, તે ૮ જાળૂનની લાખી ને પહોળી છે. ૪ જેનની જાડપણે છે, ને સર્વ રત્નમય છે તે ઉપર ૧ દેવછદો (ગભારો) છે તે ૮ જેનનો લાંબો ને પહોળો છે, અને ૮ જેનનો અધિક ઊંચો છે. ત્યાં જિનપ્રતિમા છે તેનું વર્ણન આ પ્રમાણે છે. દેવછદોના વધુપના કડુછા છે એમ એક સિદ્ધાયતનું વર્ણુ કહ્યું તેમ ચાર દિશે ૪ સિદ્ધાયતન છે ચાર દિશે. મેરુ પર્વતથી ૫૦ જેન ઇશાન કોણુ વનમા જાય ત્યાં ૪ વાવડીઓ છે મેરુ પર્વતથી ૫૦ જેન અગ્નિકોણુ વનમા જાય ત્યાં ૪ વાવડીઓ

ને ૧ કલા. તેની ખાંઢા ૧૩૩૬૧ બેજનને ૬ કલા. તેની લુખા ૭૩૬૦૧
બેજન ને ૧૭ કલા. તેની ધનુષપીઠ ૮૪૦૧૬ બેજન ને ૪ કલા. (૧)
મહાવિદેહ સેત્રનું વિશ્વભપણું ૩૩૬૮૪ બેજન ને ૪ કલા. તેની ખાંઢા
૩૩૭૬૭ બેજન ને ૭ કલા. તેની લુખા ૧ લાખ બેજનની તેની
ધનુષપીઠ ૧૫૮૧૧૩ બેજન ને ૧૬ કલા અધિક (૬) દેવકુર ઉત્તરકુર
એ ૨ સેત્રનું વિશ્વભપણું ૧૧૮૪૨ બેજન ને ૨ કલાનું તેની ખાંઢા
નથી. તેની લુખા ૫૩૦૦૦ બેજનની. તેની ધનુષપીઠ ૬૦૪૧૮ બેજન
ને ૧૨ કલા. (૭) ઇતિ ૩ એ વર્ષદ્વાર સમાપ્ત ૩

૪ થી પર્વતદ્વાર-જ બુદ્ધીપને વિષે ૨૬૬ પર્વત છે વર્ષદ્વાર
પર્વત ૬, મેરૂ ૧, ચિત્ત ૧, વિચિત્ત ૧, વમક ૨, કલ્પનચિરિ ૨૦૦,
વખાર ગજહતા ૪, વખાશ ૧૬, લાંબા ભૈતાહય ૩૪, વતુળ ભૈતાહય
૪, એ સર્વ મળીને ૨૬૬ પર્વત છે તેનું જિજ્ઞાસુ જિઠાપણું, વિશ્વ
ભપણું, ખાંઢા, લુખા, ધનુષપીઠ આ પ્રમાણે સુલક્ષિતમવત ૧, શિખરી
૨, એ બે પર્વત સો સો બેજનના જિયા છે અને પચીસ પચીસ
બેજનના ધરતીમાં જિઠા છે તેમનું પહેળાપણું ૧૦૫૨ બેજનનું ને ૧૩
કલાનું છે તેમની ખાંઢા ૫૩૫૦ બેજન ને ૧૫ કલા તેમની લુખા
૨૪૬૩૨ બેજન ને અર્ધ કલામાં ઘોડી ન્યૂન, તેમની ધનુષપીઠ ૨૫૨૩૦
બેજન ને ૪ કલા. (૨) મહાલક્ષ્મિમવતને રૂપી એ બે પર્વત મસે જડે
બેજનના જિયા અને પચાસ પચાસ બેજનના ધરતીમાં જિઠા છે તેમનું
વિશ્વભપણું ૪૨૧૦ બેજન ને ૧૦ કલાનું, તેમની ખાંઢા ૬૨૭૬ બેજન
ને ૬ કલા, તેમની લુખા ૫૩૬૩૧, બેજન ને ૬ કલા અધિક. તેમની
ધનુષપીઠ ૫૭૨૬૩ બેજન ને ૧૦ કલા. (૪) નિવધ ૧ નીલવત ૨, એ બે
પર્વત ધારસો ચારસો બેજનના જિયા છે અને સો સો બેજનના
ધરતીમાં જિઠા છે તેમનું વિશ્વભપણું ૧૬૮૪૨ બેજન ને ૨ કલાનું
તેમની ખાંઢા ૨૦૧૬૫ બેજન ને ૨ કલા તેમની લુખા ૬૪૧૫૬
બેજન ને ૨ કલા. તેમની ધનુષપીઠ ૧૨૩૪૬ બેજન ને ૬ કલા. એ
૬ પર્વત થયા (૬) મેરૂ પર્વત એક લાખ બેજનનો છે, તેમાં ૧ કલ્પર
બેજન ધરતીમાં જિઠા છે તેમાં પ્રથમ ૨૫૦ બેજન પૃથ્વીમય છે,
૨૫૦ બેજન પાપાણુમય છે ૨૫૦ બેજન વજ્ર હીરામય છે, ૨૫૦

જેજન શર્કર પૃથ્વીમય છે, એમ ૧ હજાર જેજનનો ઊંડો છે, એ પ્રથમ કાંડ તે ઉપર નવાણુ હજાર જેજનનો મેરુ ઊંચો છે, તેમાં પોણાસોળ હજાર જેજન અકરત્નમય છે, પોણાસોળ હજાર જેજન સ્ફટિક રત્નમય છે, પોણાસોળ હજાર જેજન પીળા સુવર્ણમય છે, પોણા સોળ હજાર જેજન રૂપામય છે, એ ૬૩ હજાર જેજનનો ખીજો કાંડ; તે ઉપર ત્રીજો કાંડ છત્રીસ હજાર જેજનનો જાળૂનદ રાતા સુવર્ણમય છે. એ સર્વ મળીને ૧ લાખ જેજનનો મેરુ પર્વત છે તે મૂળે ૧૦૦૬૦ જેજન ને એક જેજનના ૧૧ ભાગ કરીએ તેવા ૧૦ ભાગ એટલો ધરતીને મૂળે પહોળો છે, દશ હજાર જેજનનો ધરતીને સમભૂતળે લાંબો પહોળો છે. ધરતીથી અગિયાર હજાર જેજન ઊંચા જઈએ ત્યાં નવ હજાર જેજનનો લાંબો ને પહોળો છે, એમ અગિયાર અગિયાર હજારે ૧ હજાર ઘટાડતાં શિખરે ૧ હજાર જેજનનો લાંબો પહોળો છે. તેની ત્રિગુણી અધિક પરિધી છે મેરુને ૪ વન છે, ભદ્રશાલ વન ૧, નદન વન ૨, સૌમનસ વન ૩ પંડગ વન ૪, ભદ્રશાલ વન તે મેરુને ચારે બાજુ ધરતી ઉપર છે તે પૂર્વ પશ્ચિમે બાવીશ હજાર જેજન લાંબુ છે, અને અઢીસો જેજન ઉત્તર દક્ષિણે પહોળુ છે તેને એક પદ્મવર-વેદિકા ને એક વન ખડ સઘળે, ચારે બાજુએ છે. મેરુ પર્વત થકી પૂર્વ દિશાએ ૫૦ જેજન વનમાં જાય ત્યાં એક સિદ્ધાયતન છે તે ૫૦ જેજનનુ લાંબુ ને ૨૫ જેજનનુ પહોળુ છે અને ૩૧ જેજનનુ ઊંચું છે. અનેક સ્તલ છે. તે સિદ્ધાયતનને ૩ બારણા છે. પૂર્વ ૧, દક્ષિણે ૨, ઉત્તરે ૩, તેના દરવાજા આઠ આઠ જેજનના ઊંચા છે ને ૪ જેજનના પહોળા છે તે સિદ્ધાયતનના મધ્ય દિશ વિભાગને વિષે એક મણિમય પીઠિકા છે, તે ૮ જાળેનની લાંબી ને પહોળી છે ૪ જેજનની જાડપણે છે, ને સર્વ રત્નમય છે તે ઉપર ૧ દેવછદો (ગભારો) છે તે ૮ જેજનનો લાંબો ને પહોળો છે, અને ૮ જેજનનો અધિક ઊંચો છે ત્યાં જિનપ્રતિમા છે તેનું વર્ણન આ પ્રમાણે છે દેવછદોજાવ ધુપના કડુછા છે એમ એક સિદ્ધાયતનનું વર્ણુ કહ્યું તેમ ચાર દિશે ૪ સિદ્ધાયતન છે. ચાર દિશે. મેરુ પર્વતથી ૫૦ જેજન ઈશાન કોણુ વનમા જાય ત્યાં ૪ વાવડીઓ છે મેરુ પર્વતથી ૫૦ જેજન અગ્નિકોણુ વનમા જાય ત્યાં ૪ વાવડીઓ

છે મેરુ પર્વતથી ૫૦ ભોજન નૈઋત્યકોણે વનમા બધ ત્યા ૪
 વાવડીઓ છે મેરુ પર્વતથી ૫૦ ભોજન વાયવ્યકોણે વનમા બધ
 ત્યા ૪ વાવડીઓ છે તે એકેકી વાવડી ૫૦ ભોજનની હાંખી અને ૨૫
 ભોજનની પહોળી છે, અને ઇશ ઇશ ભોજનની ઊંડી છે તેણે ચારે
 દિશા તોરણ સહિત છે તે ચારચાર વાવડીઓના મધ્યમાં એક એક
 મહેલ છે તે તે દક્ષિણની બે બાજુમાં (અગ્નિ ને નૈઋત્યકોણમાં)
 શકેદ્રના ને ઉત્તરની બે બાજુમાં (ઇશાન ને વાયવ્યમાં) ઇશાનેદ્રના
 મહેલ છે તે ચારે પાંચસો પાંચસો ભોજનના ઊંચા છે, અને અહીંસો
 અહીંસો ભોજનના લાખા ને પહોળા છે તથા લાંબા શિખરગ્રામ છે,
 ભદ્રશાલ વનમા ૮ દિગહસ્તિ કુટ છે ભદ્રશાલ વનથી પાંચસે ભોજન
 મેરુ ઉપર જઈએ ત્યાં નંદનવન આવે. તે નંદનવન ૫૦૦ ભોજન
 ચક્રવાલ વિષ્ણુભપણે દરતુ વર્તુળ વલમને આકારે છે તે મેરુપર્વતથી
 નજીક છે, ત્યાં ધણા દેવ-દેવાંગના હાસ્યરતિ ખેલે છે ત્યાં પશુ ૪
 સિદ્ધાચતન છે, ૧૧ વાવડીઓ છે ૪ મહેલ છે, પહેલાના પેઠે છે,
 પશુ ત્યાં ૬ કુટ છે વળી નંદનવનથી સાડીબીસઠ હજાર ભોજન ઊંચા
 જઈએ ત્યાં સૌમનસ વન આવે, તે ૫૦૦ ભોજન ચક્રવાલ વિષ્ણુભ
 પણે દરતુ વર્તુળ-વલમને આકારે છે મેરુને વીંટી રહ્યું છે સિદ્ધાચ
 તન છે ૧૬ વાવડીઓ છે, ૪ મહેલ છે ત્યાંથી ૩૬ હજાર ભોજન
 મેરુને શિખરે જઈએ ત્યાં પડગવન આવે, તે ૪૬૪ ભોજન ચક્રવાલ
 વિષ્ણુભપણે દરતુ વર્તુળ-વલમને આકારે છે મેરુની ચુલિકાને વીંટી
 રહ્યું છે પડગ વનને વિષે એક ચુલિકા છે તે ૪૦ ભોજનની ઊંચી
 છે ૧૨ ભોજનની મૂળે પહોળી છે, અને ૪ ભોજનની મધ્યે પહોળી
 છે આઠ ભોજનની વચમાં પહોળી છે ગાયના પૂછને આકારે છે
 સર્વ વૈરૂપ્ય રત્નમય છે તેની એક પદ્મવર વેદિકા છે ઉપર ધણી સમ-
 રમણિક ભૂમિકા છે તે ચુલિકા ઉપર એક સિદ્ધાચતન છે તે ૧
 કોશનું લાણુ ને અર્ધ કોશનું પહોળું છે અને દેશ ઉણુ કોશ ઊંચું
 છે, અનેક સ્તંભો છે, બધા ધુપના કડુછા છે તે પડગ વનમાં ૪
 સિદ્ધાચતન ૧૬ વાવડીઓ છે, ૪, મહેલ છે, તે પહેલાંની પેઠે બલુર્વ
 પડગ વનમાં ૪ અભિરેક શિલા છે, તેના નામ પાંડુ શિલા ૧,
 પાંડુ કબલ શિલા ૨, રકત શિલા ૩, રકતકબલ શિલા ૪, એ ચાર

શિલા અર્ધ ચદ્રમાને આકારે છે પૂર્વ પશ્ચિમની શિલા ઉત્તર, દક્ષિણે
 પાંચસો પાંચસો જોજનની લાંબી છે અને પૂર્વ, પશ્ચિમે અઢીસો અઢીસો
 જોજનની પહોળી છે ઉત્તર દક્ષિણની શિલા પૂર્વ પશ્ચિમે પાંચસો
 પાંચસો જોજનની લાંબી છે અને ઉત્તર દક્ષિણે અઢીસો અઢીસો જોજ-
 નની પહોળી છે, ૪ જોજનની જડપણે છે, સર્વ કનકમય છે એ ૪
 ને ત્રણ દિશે પગથીઆં છે પૂર્વ પશ્ચિમની શિલા ઉપર બે બે સિંહા-
 સન છે, અને ઉત્તર દક્ષિણની શિલા ઉપર એકેકું સિંહાસન છે, તે
 પાંચસો પાંચસો ધનુષના લાંબા ને પહોળા છે: અને ૨૫૦ ધનુષના
 ઊંચા છે ત્યાં તીર્થ કર હેવનો જન્મ મહોત્સવ કરે છે જંબૂદ્વીપમા
 જઘન્ય ૨ તીર્થ કરનો ઉત્કૃષ્ટ ૪ તીર્થ કરનો જન્મ મહોત્સવ એકી
 વખતે થાય છે, મેરુનાં ૧૬ નામ, મહર ૧, મેરુ ૨, મનોરમ ૩,
 સુદર્શન ૪, સ્વયંબ્રહ્મા ૫, ગિરિરાજ ૬, રત્નોચ્ચય ૭, તિલકોપમ
 ૮, લોકમધ્ય ૯, લોકનાભિ ૧૦, રત્ન ૧૧, સૂર્યાવર્ત ૧૨, સૂર્યાવરણ
 ૧૩ ઉત્તમ ૧૪, દિશાદિ ૧૫, અવતશ ૧૬, ચિત્ત ૧, વિચિત્ત ૨,
 એ બે પર્વત દેવકુરુક્ષેત્રમાં છે નિષધ પર્વતથી ઉત્તરે ૮૩૪ જોજનને
 એક જોજનના ૭ લાગ કરીએ તેવા ૪ લાગ જઈએ ત્યાં સિતોદા
 નદીને પૂર્વ પશ્ચિમને કાંઠે છે ૨ યમક પર્વત ઉત્તર કુરુક્ષેત્રમાં છે
 નીલવત પર્વતથી દક્ષિણે ૪૩૪ જોજન ને એક જોજનના ૭ લાગ
 કરીએ તેવા ૪ લાગ જઈએ ત્યાં સિતા નદીને પૂર્વ પશ્ચિમને કાંઠે
 છે ચિત્ર ૧, વિચિત્ત ૧ યમક ૨ એ ૪ પર્વત ૧ હજાર જોજનના
 ઊંચા છે અને અઢીસો જોજનના ધરતીમા ઊંડા છે એક હજાર
 જોજનના મૂળે લાંબા પહોળા છે સાડા સાતસે જોજનના વચમાં
 લાંબા પહોળા છે ઉપર પાંચસો જોજનના લાંબા પહોળા છે તેની
 ત્રિશુભી અગ્નિ પરિધી છે બસે કચનગિરિ પર્વત સિતા સિતોદા
 નદીની વચ્ચે પાંચ પાંચ દ્રહની બે બાજુએ છે તે એકેક દ્રહ પાસે
 કેકી કોરે દશ પર્વત છે એમ બીજી પાસે પણ દશ દશ પર્વત
 , એ ૧૦ દ્રહને બેઉ કાંઠે બસે કચનગિરિ પર્વત છે. તે સો
 જોજનના ઊંચા છે, પચીસ પચીસ જોજનના ધરતીમા ઊંડા છે
 મૂળે સો જોજનના લાંબા અને પહોળા છે, વચ્ચે પોણાસો જોજનના
 લાંબા ને પહોળા છે, ઉપર પચાસ જોજનના લાંબા ને પહોળા છે.

તેમની ત્રિજુલી અધિક પરિધી છે (૨૧૧) ૪ ગજહતા કહે છે, ગંધ-
માદન ૧ માલવત ૨, વિદ્યુતપ્રભ ૩, સૌમનસપ્રભ ૪ નિવધથી
જે, નીલવતથી જે ગજહતા નીકળીને મેરુ પાસે વ્યારે આવીને અડધી
રહ્યા છે તે ૩૦૨૦૬ જોજન ને ૬ કલાના લાંબા છે, નિવધ ને નીલ
વતને અડતા ચારસો ચારસો જોજનના લાંબા છે, અને સો સો જોજનના
ધરતીમાં જિહા છે, અને પાંચસો પાંચસો જોજનના પહોળા છે. મેરુ
પાસે જઈએ ત્યાં પાંચસો પાંચસો જોજનના જિયા છે, અને સવાસો
સવાસો જોજનના ધરતીમાં જિહા છે. ઘટતા અગુલને અસખ્યાતમે જાને
પહોળા છે. જો હસ્તીના ઠાંતને આકાર છે (૨૧૫) સોલ વખારા પર્વત
ચિત્ત ૧, વિચિત્ત ૨, નલીન ૩, જોહરીલ ૪, ત્રિફુટ ૫, બૈશ્વમલ્લ ૬,
અજન ૭, માલજન ૮, અકાવતી ૯, પદાવતી ૧૦, આશિવિષ ૧૧,
સુખાવહ ૧૨, ચક્ર ૧૩, સૂર્ય ૧૪, નાગ ૧૫, દેવ ૧૬, જો ૧૬ તે
૧૬૫૬૨ જોજન ને ૨ કલાના લાંબા છે, પાંચસો પાંચસો જોજનના
પહોળા છે. નિવધ નિલવતથી નીકળતા ચારસો ચારસો જોજનના લાંબા
છે, અને સો સો જોજનના ધરતીમાં જિહા છે. સિતા સિતોદા નદીની
પાસે પાંચસો પાંચસો જોજનના જિયા છે અને સવાસો સવાસો જોજનના
ધરતીમાં જિહા છે. પાંચસો પાંચસો જોજનના પહોળા છે. વખારા પર્વત
ધોડાના ખાખને આકાર છે (૨૩૧) ધાત્રીશ લાંબા બૈતાહય તેમા ૧
ભસ્તનો બૈતાહય ૧ ઇસ્વતનો બૈતાહય અને ૩૨ વિજયના, જો ૩૪
બૈતાહય. તે પચીસ પચીસ જોજનના જિયા છે અને સવા ૩૪ જોજનના ધર-
તીમાં જિહા છે. પચાશ પચાશ જોજનના પહોળા છે. તેમની જાંઠા
૪૮૮ જોજન ને ૧૬ કલા ગાંઠેરી છે. તેમની છાંવા ૧૦૭૨૦ જોજનને
૧૨ કલાની તેમની મનુષ્યીક ૧૦૭૪૩ જોજન ને ૫૫ કલા જોડે
બૈતાહયે જે જે શુક્ર છે તમિજશુક્ર ૧ ખડખાતશુક્ર ૨ જો ૨ શુક્રજો
પચાશ પચાશ જોજનની લાંબી છે અને ૧૨ જોજનની પહોળી છે,
અને આઠ જોજનની જિયા છે. તેમા જે જે નદી છે, તેના નામ ઉમગ
જલા ૧ નિમગજલા ૨ જોહવીશ જોજન જઈએ ત્યાં ઉમગજલા નદી
આવે. તે ત્રણ જોજન પટમાં છે તેમાં હાથી, ઘોડા, બળદ, મનુષ્યન
કહેવર, કચરો પડે તેને ત્રણવાર ભમાડી ઉછાળી બહાર નાખે તે કારણે
ઉમગજલા કહેવાય છે. ત્યાંથી ૨ જોજન આધા જઈએ ત્યાં નિમગજલા

નદી છે, તે ૩ જોજનના પટમાં છે. તેમાં હાથી, ઘોડા, મનુષ્ય, બળદનું કલેવર અને રૂં પુદ્ગલ પડે તેને ત્રણ વાર લમાડીને હેકું બેસાડે તે કારણે નિમગ્નલા કહીએ. શેષ ૩૨ દીર્ઘ ગૈતાલય મહાવિદેહ ક્ષેત્રમાં છે, તે પણ એ સરખા છે, પણ બાંહા, જીવા, ધનુષપીઠ નથી. તે પલંગને આકારે છે. (૨૬૫) ૪ વર્તુલ ગૈતાલય શખ્દાપતિ ૧, વિકટાપતિ ૨, ગધાપતિ ૩, માલવત ૪. એ ૪ વર્તુલ ગૈતાલય : જુગલિયાના ક્ષેત્રમાં છે. તે ૧ હજાર જોજનના ઊંચા છે ૨૫૦ જોજનના ધરતીમાં ઊંડા છે. મૂળ ૧ હજાર જોજનના લાંબા ને પહોળા છે. ધાન્યના કોઠારને આકારે છે, તેની ૩૧૬૨ જોજન અધિક પરિધી છે. સ્વેત વર્ણ છે. એવં સર્વ મળીને ૨૬૯ પર્વત થયા.

ઇતિ ૪ થો પર્વત દ્વાર સમાપ્ત ૪.

૫ મો કુટદ્વાર : જાબૂદ્દીપમાં ૫૨૫ કુટ છે. તેમાં ૪૬૭ કુટ પર્વત ઉપર છે. તેનું વિવરણ કહે છે: ૩૪ દીર્ઘ ગૈતાલય. નિષધ ૧, નીલવંત ૨, મેરૂ ૩, એ પર્વત અને વિદ્યુતપ્રભ ૧, માલવંત ૨, એ ૨ વખાર ગજદંત એ ૩૯ પર્વત ઉપર નવ નવ કુટ છે ૩૯ ને નવે શુણ્તાં ૩૫૧ કુટ થાય. ચુલહિમવત ને શિખરી એ બે પર્વત ઉપર અગિયાર અગિયાર કુટ છે એ ૨૨ થયા મહાહિમવંત ને રૂપી એ ૨ પર્વત ઉપર આઠ આઠ કુટ છે એ ૧૬ કુટ સોલ વખારા પર્વત ઉપર ચાર ચાર કુટ છે, એ ૬૪ કુટ સૌમનસ ૧, ગધમાદન ૨, એ ૨ વખાર ગજદંત ઉપર સાત સાત કુટ છે, એ ૧૪ કુટ, એ સર્વ મળીને ૪૬૭ કુટ પર્વત ઉપરના થયા, અને શેષ ૫૮ કુટ ભૂમિ ઉપરના છે, તે કહે છે, ૩૪ ઋષભકુટ તે ૧ ભરતનો. ૧ ધરવતનો, અને ૩૨ વિજયના એ ૩૪, અને ભદ્રશાલ વનના ૮, દેવકુરૂના ૮, ઉત્તરકુરૂના ૮, એ સર્વ મળીને ૫૮ કુટ ભૂમિ ઉપરના થયા, એ સર્વ મળીને ૫૨૫ કુટ થયા.

ઇતિ ૫ મો કુટદ્વાર સમાપ્ત ૫.

૬ ઠો તીર્થદ્વાર : જાબૂદ્દીપ મધ્યે ૧૦૨ તીર્થ છે, તે ૩૨ વિજય ૧ ભરત, ૧ ધરવત, એ ૩૪ તેમાં દરેકમા ત્રણ ત્રણ તીર્થ છે, માગધ ૧ વરદામ ૨, પ્રભાસ ૩ એ ૩ તે અગ્નિકેણુ ૧, નૈરૂત્યકેણુ

૨, વાયવ્યકોણે ૩, ક્ષેત્રે ૩૪ ત્રિ, ૧૦૨ તીર્થ ધાય,

ઇતિ ૬ ઠે તીર્થદ્વાર સમાપ્ત ૬

૭ મો શેણીદ્વાર : જ બુદ્ધીપમા ૧૩૬ શેણીઓ છે, તે ગૈતાદય પર્વત ઉપર ૬૪ ૬૪ જોજન ક્રિયા ચઢીએ ત્યાં ૧ હક્ષિણે ને ૧ ઉત્તરે એ એ વિદ્યાધરની શેણીઓ છે, તેમાં ભરતના ગૈતાદય ઉપર ૧ જન વલ્લભાદિ ૫૦ નગર હક્ષિણની શેણીએ છે, અને ૨૪ અઠવાલાદિ ૬૦ નગર ઉત્તરની શેણીએ છે, એમજ ઇશ્વરના ગૈતાદય ઉપર ૬૦ નગર હક્ષિણની શેણીએ છે, અને ૫૦ નગર ઉત્તરની શેણીએ છે, મહાવિરેહના ૩૨ ગૈતાદય ઉપર હક્ષિણ ઉત્તરની શેણીએ ૫ ચાવત ૫ ચાવત નગર છે, સર્વ મળીને ૩૭૪૦ નગર વિદ્યાધરની શેણીએ છે, એ ૩૪ ૬ ૬૮ વિદ્યાધરની શેણી, વંણી વિદ્યાધરની શેણીથી ૧૦ જોજન ક્રિયા ચઢીએ ત્યાં અભિયોગ દેવની એ શેણી આવે, હક્ષિણ ૧ ને ૧ ઉત્તરે એ પ્રમાણે ૩૪ ૬ ૬૮ શેણી અભિયોગ દેવની છે, એ સર્વ મળીને ૬૮ વિદ્યાધરની ને ૬૮ દેવની એ ૧૩૬ શેણીઓ છે

ઇતિ ૭ મો શેણીદ્વાર સમાપ્ત ૭

૮ મો વિજયદ્વાર : વિજય કહેતા જ બુદ્ધીપમા ૩૪ વિજયકુપ સ્થાનક છે, તેના નામ કમ્ભા ૧, મુકમ્ભા ૨, મહાકમ્ભા ૩, કમ્ભમાવલી ૪ આવર્ષ ૫, મજલા ૬ પુષ્કલા ૭, પુષ્કલાવલી ૮ એ વિજય, સીતા મહાનદીને ઉત્તર કિણે પૂર્વ મહાવિરેહને વિષે શ્રી શેરુપવતથી માંડીને સિતામુખવનસુધી પ્રથમ ખાડવું બાણવું (૧) વત્સા ૬ સુવત્સા ૧૦, મહાવત્સા ૧૧ વત્સાગાવલી ૧૨ રમ્ભા ૧૩, રમ્ભા ૧૪ રમ્ભિકા ૧૫, મજલાવલી ૧૬ એ ૮ વિજય, સીતા નદીને હક્ષિણ પાસે સીતામુખવનથી માંડીને શેરુ સુધી ગાયજન વખાણ પર્વતસુધી બીજી ખાડવું બાણવું (૨) પદ્મા ૧૭, સુપદ્મા ૧૮, મહા પદ્મા ૧૯ પદ્માગાવલી ૨૦ રાખા ૨૧, કુમુદા ૨૨ નલીના ૨૩, નલીનાવલી ૨૪ એ ૮ વિજય, સીતાના નદીને હક્ષિણને, કાઠે વિદ્યુત પ્રભ ગજહત પછી અઠાવલી વખાણ પવતથી ને સીતાદામુખ વન સુધી ત્રીજી ખાડવું બાણવું (૩) વપ્રા ૨૫, સુવપ્રા ૨૬, મહાવપ્રા ૨૭,

વપ્રગાવતી ૨૮, વલ્ગુ ૨૯, સુવલ્ગુ ૩૦, ગંધિલા ૩૧, ગંધિલાવતી ૩૨, એ ૮ વિજય, તે સીતોદ્ધા મુખવનથીમાંડીને સીતોદ્ધા નદીને કાઠે દેવ વખારા પર્વત સુધી ચોથુ ખાંડવું જાણવું (૪). એ ૩૨ વિજય મહાવિદેહ ક્ષેત્રમાં છે તે સઘળી વિજય ૧૬૫૯૨ જોજન ને ૨ કલાની ઉત્તર દક્ષિણે લાંબી છે અને ૨૨૧૩ જોજનમાં કાંઈક ન્યૂનની પૂર્વ પશ્ચિમે પહોળી છે ૧ ભરત, ૧ ઇરવત, એ ૩૪. ત્યાં ૩૨ વિજયની, ૧ ભરતની, ૧ ઇરવતની, એ ૩૪ રાજધાની છે તે, ને ૩૪ તમિસ્ત્રગુફા, ૩૪ ખ ઉપપાતગુફા, ૩૪ રૂપલકૂટ, એટલા શાશ્વત છે,

ધતિ ૮ મો વિજયદ્વાર સમાપ્ત ૮.

૯ મો દ્રહદ્વાર - જંબૂદ્વીપમાં ૧૬ દ્રહ છે. તેનાં નામ : પદ્મદ્રહ ૧, મહાપદ્મ દ્રહ ૨, પુરિકદ્રહ ૩, મહાપુરિકદ્રહ ૪, તિગિછદ્રહ ૫, કેશરીદ્રહ ૬ એ ૬૦ દ્રહ. વર્ષધર - પર્વતતા. ૫ દ્રહ દેવકુરુને વિષે છે, નિષધદ્રહ ૧, દેવકુરુદ્રહ ૨, સૂર્યદ્રહ ૩, સુલસદ્રહ ૪, વિદ્યુતપ્રભદ્રહ ૫, એ પાચ દ્રહ દેવકુરુક્ષેત્રમાં સીતોદ્ધા નદીની વચ્ચે છે એમજ ઉત્તર કુરુક્ષેત્રને વિષે સીતા નદીને મધ્ય ભાગે પાંચ દ્રહ છે, તેનાં નામ નીલવતદ્રહ ૧, ઉત્તરકુરુદ્રહ ૨, ચદ્રહ ૩, ચૈરાવતદ્રહ ૪, માલવતદ્રહ ૫, એ ૧૦ ને ૬ ઉપરના એ પ્રમાણે ૧૬ દ્રહ થયા ૧ પદ્મ દ્રહ અને ૨ પુરિકદ્રહ. એ ૨ દ્રહ ૧ હજાર જોજન લાંબા અને ૫૦૦ જોજનના પહોળા છે, ૧૦ જોજનના ધરતીમાં જોડા છે. એ પ્રમાણે જ દેવકુરુ, ઉત્તરકુરુના ૧૦ દ્રહ જાણવા. એકેકા દ્રહમાં ૧૨૦૫૦૧૨૦ કમલ છે સઘળા રત્નમય છે પદ્મદ્રહ મધ્યે ૧ મોટું કમલ છે, તે શ્રીદેવીનું છે, અને ૧૦૮ કમલ શ્રીદેવીના લડાં-રીના છે ૪ કમલ મહત્તરિકાના છે ૭ કમલ અણિકાના અધિપતિનાં છે ૧૬ હજાર કમલ આત્મરક્ષક દેવના છે ૪ હજાર કમલ સામાનિક દેવના છે, ૫ હજાર કમલ માંહેલી પરિષદાનાં છે ૧૦ હજાર કમલ વચલી પરિષદાનાં છે ૧૨ હજાર કમલ બહારની પરિષદાનાં છે. તેને ફરતા ૩ કોટકમલના છે, તેમાં ૩૨ લાખ કમલ પહેલા કોટનાં છે ૪૦ લાખ કમલ વચલા કોટના છે ૪૮ લાખ કમલ બહારના કોટનાં છે એ સર્વ મળીને ૧૨૦૫૦૧૨૦ કમલ થયા તેમાં મોટું કમલ ૧ જોજનનું લાંબુ ને

(મહેશ્વરી) છે, અર્ધ જોજનનું બહુ છે, ૧૦ જોજનનું પાણીમાં છે
 , છે, ૧૨ કોશ પાણીથી છે તુ છે, ૧૦ જોજન અધિક સર્વાંગે છે તે
 કમલનું વજ્ર સ્તનમય મૂળ છે, સિંહ સ્તનમય કંઠ છે, ત્રૈલોક્ય સ્તનમય
 નીલવર્ણા, બદારના પાંદડાં છે, જાગુનદા રાતા સ્તન સુવર્ણમય મહિલા
 પાંદડાં છે, તપાવ્યા સોનામય કેશરા છે, નાના પ્રકારની મણિમય બે
 ઉપર પાંખડિયો છે, સોનાની કણિકા લાંબી ને પહોળી છે, એક કોશનો
 બાઉપણે કુટા છે, તે ઉપર બહુ રમણિક છે, બહુ જ મધ્યદેશ બાવે
 શ્રીદેવીનું ધર છે, તે ૧ કોશનું લાણુ ને અર્ધ કોશનું પહોળુ છે,
 અને રોયે ઉપર કોશ છે અને સ્તભા છે, ઘડાયો સુવર્ણ
 કરી તે બેવાયોજ છે તે સુવનને ઠ બારણાં છે 'પૂર્વે' ૧ કણિયે ૨,
 કિચરે ૩ તે બારણાં ૫૦૦ ધનુષનાં છે ત્યાં છે, અદીસે ધનુષનાં
 પહોળાં છે, તે સુવનમાં એક મણિપીઠિકા છે તે ૫૦૦ ધનુષની લાંબી
 ને પહોળી છે ૨૫૦ ધનુષની છે ત્યાં છે, તે મણિપીઠિકા ઉપર ૧
 દેવશ્યામ રહેવાનો પલમ છે મહાપદ્મમંદક ૧ મહાપુરુષમંદક
 ૧૨૦૦ ૧૨ મંદક એકેકો ૨ હબર જોજનનો લાંબા ને ૧ હબર જોજ
 નો પહોળો છે, અને ૧૦ જોજનનો ધરવીમા છે ઠા છે મહાપદ્મ
 મંદક શ્રીદેવી રહે છે મહાપુરુષમંદકમાં જુલિદેવી રહે છે એનાં
 કમલ શ્રીદેવીની પેઠે બાણવાં, પણ કમલનું માન જમલુ બાણુ તેમાં
 મોટું કમલ ૨ જોજનનું લાણુ ને પહોળુ છે અને ૧ જોજનનું બહુ
 છે તિગિહમંદક ૧, કેશરીમંદક ૨, એ બે મંદક એકેકો ૪ હબર જોજ
 નો લાંબા ને ૨ હબર જોજનનો પહોળો છે, ૧૦ જોજનનો ધર
 વીમાં છે ઠા છે તિગિહમંદકમાં જુલિદેવી રહે છે, કેશરી મંદકમાં શ્રીદેવી
 છે અને મોટું કમલ ૪ જોજનનું લાણુ ને પહોળુ છે અને ૨ જોજ
 નનું બહુ છે કમલ શ્રીદેવીની પેઠે બાણવાં. એમ સોલે મંદકના
 ૧૨૦૫૦૧૨૦ કમલને ૧૬ જુણા કરતા શાશ્વતા ૧૬૨૬૦૧૬૨૦ કમલ
 મય. ૫ મંદક દેવકુરુમાં, ૫, ઉત્તરકુરુમાં એ ૧૦ મંદક ધરવી ઉપર છે
 તેને નામે દેવનાં નામ છે એક પદ્મનું આયુષ્ય છે અને સુલહિમવત
 પર્વત ઉપર પદ્મમંદક છે ત્યાં શ્રી દેવીનો વાસ છે શિખરીપર્વત
 ઉપર પુરુષમંદક છે, ત્યાં લક્ષ્મીદેવીનો વાસ છે મહાહિમવત
 પર્વત ઉપર મહાપદ્મમંદક છે ત્યાં શ્રીદેવીનો વાસ છે રૂપીપર્વત ઉપર

શ્રી જંબુદ્વીપ વિચાર

મહાયુડરિકા દ્રહ છે, ત્યાં બુદ્ધિદેવીનો વાસ છે. નિષધ પર્વત ઉપર તિગિછદ્રહ છે, ત્યાં ધૃતિદેવીનો વાસ છે નીલવતપર્વત ઉપર કેશરીદ્રહ છે, ત્યાં કીર્તિદેવીનો વાસ છે, એ છ દેવીઓ લવનપતિની, ભતિની, બાણવી, તેનું આયુષ્ય ૧ પદ્યનું છે. ધતિ ૬ મો દ્રહદ્વાર સમાપ્ત છે.

૧૦ મો સલિલા દ્વાર-જંબુદ્વીપ મધ્યે ૧૪૫૬૦૬૦ નદીઓ છે. તેમાં પદ્મદ્રહને પૂર્વદિશિને તોરણથી ગંગા નીકળી ૫૦૦ જોજન પૂર્વ સામી ગઈ ત્યાં ગંગાવર્તન કુટ છે ત્યાં અક્ષણાણી, ત્યાંથી દક્ષિણ દિશે ચાલી, તે પર ૩ જોજન ને ૩ કલા દક્ષિણ દિશે પર્વત ઉપર ગઈ. ત્યાં મોટા ઘડાના મુખમાંથી પાણી પડે તેમ મોટીના હાર સંરખું મહામગરમચ્છના મુખને આકારે પરનાલી જલિકામાંથી કાંઈક અધિક ૧૦૦ જોજન ઉચેથી પાણી પડે છે, તે જલિકા અર્ધ જોજન લાંબી છે અને સવા છ જોજનની પહોળી છે પ્રનાલી મગરમચ્છના મુખ વિકસ્યા તેને સ્થાને છે સર્વ વજ્રમય છે આછો તેજવત છે તેમાંથી પાણી પડે છે. ત્યાં મોટો ગંગાપ્રપાત નામે કુડ છે. તે કુડ ૬૦ જોજન લાંબો ને પહોળો છે ૧૦ જોજનનો ઊંડો છે તે કુડની રૂપામય ઉપકંઠ પાલી છે, વજ્ર પાષાણ તળું છે. સુખે માહે ઉતરીએ તેવું છે. નાના મણિરત્ન કરી તેનો કાંઠો બાંધ્યો છે. સુવર્ણ રજત ને મણિમય વેળું છે. ગભીર શીતલ જળ છે અને તે કમલને પાદડે છાયું છે. ઘણા ઉત્પલ કમલ છે. કુમુદ, નલીન, પુડરિક શતપત્ર કમલ ઘણાં છે, ગંગા કુડને બારણાં ૩ છે, ત્રણ દિશે પગથિયાનું વર્ણન છે, પૂર્વ દિશે ૧, દક્ષિણ દિશે ૨, પશ્ચિમ દિશે ૩, પગથિયાં છે જેમ પાષાણ તેનો ઉપરનો ભાગ રિષ્ટ રત્નમય છે, વૈરૂડયરત્નમય સ્તંભ છે, સોના રૂપાનાં પાટિયા છે, લોહિતાક્ષ રત્નમય ખીલા છે, વજ્રમય સાંધો જડી છે, મણિના આલબન પકડવાને પગથિયા આગળ પ્રત્યેક પ્રત્યેક તોરણ છે, તે મણિ સુવર્ણ મુકતાશ્ન હારે કરી શોભે છે, તે ગંગાપ્રપાત કુડની વચ્ચે ૧ ગંગાદ્વીપ નામે દ્વીપ છે, તે ૮ જોજનનો લાંબો ને પહોળો છે, ૨ કોશ પાણીથી ઉચો છે, સર્વ વજ્ર રત્નમય છે, ગંગાદ્વીપની ઉપર ઘણું રમણિક છે, તે ઉપર ૧ ગંગાદેવીનું લવન છે તે ૧ કોશનું લાંબુ ને અર્ધ કોશનું પહોળું છે અને દેશે ઉણુ કોણુ ઊંચું છે. અનેક

સ્તભા છે, તેનું વણન શ્રીદેવીની પેઠે બાણનું ગગાનું સામ્ય નામ છે, તે ગગામ્પાત કુડના ઠક્ષિણ દિવના બારણાથી ગગા નદી નીકળીને ઉત્તર ભરતમધ્યે વહેતી વહેતી ૭ હબર નદી સાથે ખડમ્પાત ગુફાને વેનાદય પદ્મને છેડે યદને દક્ષિણાધ ભરતમા વહેતી બીજી ૭ હબર નદી, મળતી થઈ સર્વ ૧૪ હબર નદીને, પરિવાર જગતીને લેદીને, પૂર્વના, લવણસમુદ્રમા મળી, એમજ સિંધુ પણ પશ્ચિમ દિશે બાણવી. જુગુદીપમા ૧૪૫૬૦૬૦ નદીઓ છે તેનું વિવરણ ગગા ૧, સિંધુ ૨, રકતા, ૩, રકતાવતી ૪, એ ૪ નદીઓ મૂળથી નીકળતાં સુધા છ બેજનની પહોળી અને અર્ધ ગાઉની જાડી છે, છેડે સમુદ્રમાં મળતાં સાડીબાસઠ બેજનની પહોળી અને સુવા બેજનની જાડી છે એકેકીને, ચૌદ, ચૌદ હબર નદીઓનો પરિવાર બાણવેલ સર્વ મળીને ૧૪ થોડુ ૫૬૦૦૦ નદીઓ યદ રાહિતા ૧, રાહિતાશા ૨, એ ૨ નદીઓ હેમવલ ક્ષેત્રમા છે, અને સુવર્ણકુલા ૧ ને રૂપકુલા ૨ એ ૨ નદીઓ હિરણ્યવલ ક્ષેત્રમા છે એ ૪ નદી નીકળતા સાડીબાર બેજનની પહોળી અને ૧ ગાઉની જાડી છે, છેડે સમુદ્રમાં મળતા સુવાસો બેજનની પહોળી અને અડી બેજનની જાડી છે એકેકીને અઠ્ઠાવીસ અઠ્ઠાવીસ હબર નદીઓનો પરિવાર બાણવેલ સર્વ મળીને એક લાખ ને ૧૨ હબર નદીઓ થઈ, હરિતા ૧, હરિસલિલા ૨, એ ૨ નદીઓ હરિવાસ ક્ષેત્રમા છે અને નરકતા ૧, નારીકતા ૨ એ ૨ નદીઓ રમ્યકુલાસ ક્ષેત્રમાં છે, એ ૪ નદીઓ મૂળે નીકળતાં પચીસ પચીસ બેજનની પહોળી છે અને ૨ ગાઉની જાડી છે, છેડે સમુદ્રમા મળતાં અડીસો અડીસો બેજનની પહોળી છે અને પાંચ પાંચ બેજનની જાડી છે એકેકી નદીનો પરિવાર ત્રેપત હબર નદીઓનો બાણવેલ એ ૪ થઈને ૨ લાખ ને ૨૪ હબર નદીઓ થઈ સીતા ૧, સીતાશા ૨, એ ૨ નદીઓ મહાવિરહ ક્ષેત્રમા છે તે મૂળે ૫૦ બેજનની પહોળી છે ચાર ચાર ગાઉની જાડી છે છેડે સમુદ્રમા મળતા પાંચસો પાંચસો બેજનની પહોળી છે દશ દશ બેજનની જાડી છે, એકેકીને પાંચલાખ ને અત્રીસ હબરનો પરિવાર છે એ ૨ નો પરિવાર ૧૦ લાખ ને ૬૪ હબર નદીઓનો બાણવેલ મહાવિરહ ક્ષેત્રની ૧૬ વિજયમા ગગા ૧, સિંધુ ૨ છે તે ૧૬ હ ૩૨ ~ ~ અને ૧૬ વિજયમા રકતા ૧, રકતાવતી

૨ છે તે પણ ૧૬ હુ ૩૨ થઈ એમ મહાવિદેહ ક્ષેત્રમાં ૬૪ નદીઓ છે ૬૪ નુ પહોળાપણુ ભરતની ગંગાની પેઠે જાણુવુ. તે એકેકીનો ચૌદ ચૌદ હજાર નદીઓનો પરિવાર જાણુવો ચોસઠં ને ૧૪ હજારે ગુણુતાં ૮ લાખ ને ૯૬ હજાર નદીઓ થાય, અને દેવકુરૂની ૮૪ હજાર અને ઉત્તરકુરૂની ૮૪ હજાર એ ૧ લાખ ને ૬૮ અને ૮ લાખ ને ૯૬ હજારમા મેળવીએ એટલે ૧૦ લાખ ને ૬૪ હજાર થાય એટલો પરિવાર સીતા, સીતોદ્ધનો જાણુવો અને શેષ ૧૨ નદીઓનો પરિવાર ૩ લાખ ને ૯૨ હજાર, એ સર્વ મળીને ૧૪ લાખ ૫૬ હજાર નદીઓ થાય. અને ૯૦ મોટી નદીઓ જાણુવી. હવે ૧૨ અતર નદીઓ મહાવિદેહક્ષેત્રમા છે, તે ૮ વિજયનુ ૧ ખાડયું, તેમાં ૩ નદીઓ પૂર્વ મહાવિદેહને ઉત્તરને ખાડવે અને દક્ષિણને ખાડવે ૩, એ ૬, એમજ પશ્ચિમ મહાવિદેહને ઉત્તરને ખાડવે ૩ અને દક્ષિણને ખાડવે ૩, એમ ૧૨ અતર નદીઓ છે તે એકેકી સવાસો સવાસો યોજનની પહોળી છે, અને અઢી અઢી યોજનની ઊડી છે. ૧૬૫૯૨ યોજન ને ૨ કલાની લાખી છે, તે ૧૨ અતર નદીના નામ કહે છે, આહવતી ૧, દ્રહાવતી ૨, પકાવતી ૩ તપ્તજલા ૪, મત્તજલા ૫, ઉવમત્તજલા ૬, ક્ષીરોદ્ધા ૭, સિંહશ્રોતા ૮, અતોવાહિણી ૯, ઉર્મેમાલની ૧૦ ફેણુમાલિની ૧૧, ગભીરમાલિની ૧૨, એ સર્વ થઈ મોટી નદીઓ થઈને ૧૪, ૬૪, ૧૨ થઈને ૯૦ નદીઓ થઈ. એનો પરિવાર સર્વ નદીઓ થઈને ૧૪૫૬૦૯૦ નદીઓ થાય

ઇતિ ૧૦ મો સલિલાદ્વાર સમાપ્ત. ૧૦

ઇતિ જ ખૂદ્દીપ વિચાર સ પૂર્ણ.

ગર્ભ વિચાર.

ગુરુ-હે શિષ્ય ! પન્નવણુ સૂત્રનો તથા ત્રયકારોનો અભિપ્રાય જોતા, સર્વ જન્મ ને મરણુના હુખનો મુખ્યતાએ કરીને, ચોથા મોહનીય કર્મના ઉદ્યમા સમાવેશ થાય છે તે મોહનીયમા જ્ઞાનાવણીય, દર્શનાવણીય અને અતરાય કર્મ, એ ત્રણનો સમાવેશ થાય છે એ ચારે કર્મ એકાત પાપ ૩ તેનુ ફળ અસાતા અને હુખ છે આ ચારે કર્મના આકર્ષણથી જાહુ-૧ કર્મ બધાય છે તે

આમુષ્ય, શરીરમાં રહીને ભોગવાય છે તે ભોગવવાનું નામ વેદનીય કર્મ કહેવાય છે, તે વેદનીયમાં સાતા તથા અસાતા વેદનીયનો સમાવેશ થાય છે તેની સાથે જ નામ તથા જોત્ર કર્મ ભેદાયેલા હોય છે, અને તે આમુષ્ય કર્મ સાથે સળધ રાખે છે આ ચાર કર્મ શુભ તથા અશુભ, જોવા બે પરિણામથી જાણાય છે તેથી તે મિશ્ર કહેવાય છે, તેના ઉદય ઉપરથી પુણ્ય તથા પાપની ગણના કરી શકાય છે, આ પ્રમાણે આઠ કર્મ બંધાય છે અને તે જન્મ મરણરૂપ ક્રિયા કરી ભોગવાય છે; તેમાં મોહનીય કર્મ રાજ છે તેનો હીવાન આમુષ્ય કર્મ છે મન તેઓનો હજુરી સેવક છે તે મોહ રાજના આદેશ મુજબ, નિત્ય નવાં કર્મોનો સચય કરી બંધ બાંધે છે તે સર્વ પન્નવસ્તુઓના કર્મપ્રવૃત્તિ પદથી સમજવું મન હમેશાં ધ્યયન અને ચપળ છે અને તે કર્મસચય કરવામાં અપ્રમાદી અને કર્મ ઉઠવામાં પ્રમાદી છે તેથી હોઠમાં રહેલા જડ ચૈતન્યરૂપ પદાર્થો સાથે, રાજ દેવની મહાવરે, ભેદાય બાય છે તેથી તેને મનભોગ કહીને ભાલાવાય છે, જોવા મનભોગથી નવા કર્મોની આવક આવે છે તેનો પાંચ ઇન્દ્રિયદ્વારે ભોજોપભોગ કરે છે, જોમ એક પછી એક વિપાકનો ઉદય થાય છે, તે સર્વનું મૂળ મોહ છે, તે પછી મન, તે પછી ઇન્દ્રિય વિષય, અને તેનાથી પ્રમાદ વધે છે, તેવા પ્રમાદને વશ પડેલો પ્રાણી ઇન્દ્રિયોનું પોષણ કરવાના રસ સિવાય, રત્ન ત્રયાત્મક અસેદાનકના આનંદની લહેરનો રસીલો થઈ શકતો નથી. તે જલદ જીવનીય કર્મોના બેઆણુથી નરક વગેરે ધારે જતિમાં બંધાય છે તેમા વિશેષ કરીને દેવજતિ સિવાય ત્રણ જતિનાં જન્મ અશુભિથી ભરેલા છે તેમા પણ નરકક્રુડમા દેવળ મળમૂત્ર અને માસ, રૂધિરનો કાદવ ભરેલો છે તેમાં છેદન સેદન થવાનું ભયકર કુળ છે તે કુળનો ચિતાર સૂચકાંત સૂત્રથી બાણવો ત્યાંથી મનુષ્ય, તિર્થ જની ગતિના આવે છે ત્યાં જર્મવાસ મળે છે, તે દેવળ અશુદ્ધ અને અશુભિનો ભયાર છે પાપખાનાની અપેક્ષાએ જોતાં તે કાયમ અખૂટ ક્ષિયથી ભરેલો છે તે જર્મસ્થાન નરકસ્થાનનું જ્ઞાન કરાવે છે, તેમજ ઉપજનારા છવ નારકીના નસુનાનું જ્ઞાન કરાવે છે, ફેર માત્ર ખાટલો જ છે નરકમાં

છેદન; ભેદન, તાડન; તરજણા, ખાંડણ, પીસણ અને દહન સાથે દશ પ્રકારની ક્ષેત્ર વેદના છે તે ગર્ભમાં નથી, પણ ગતિના પ્રમાણમાં ભયંકર કષ્ટ ને દુઃખ છે.

ઉપજનારની સ્થિતિનું તથા ગર્ભસ્થાનનું વિવેચન.

શિષ્ય-હે ગુરુ ! ગર્ભસ્થાનમાં આવી ઉપજનારો જીવ, ત્યાં કેટલા દિવસ, કેટલી રાત્રિ, કેટલી મુહૂર્ત રહે ? અને તેટલા વખતમાં કેટલા શ્વાસોચ્છવાસ લે છે ?

ગુરુ-હે શિષ્ય ! ઉપજનારો જીવ ખસે ને સાડી સતોતેર અહો-રાત્રિ રહે છે વાસ્તવિક રીતે જોતા એટલો જ ગર્ભનો કાળ છે. તે જીવ આઠ હજાર ત્રણસે ને પચાસ મુહૂર્ત ગર્ભસ્થાનમાં રહે છે. ચૌદ લાખ દશ હજાર ખસેડ ને પચીસ શ્વાસોચ્છવાસ લે છે. તેમ છતાં વધઘટ થતી જણાય છે તે સર્વ કર્મવિપાકનો વ્યાઘાત સમજવો. ગર્ભસ્થાનને માટે સમજવાનું કે માતાના નાભિમંડળ નીચે ફૂલને આકારે બે નાડી છે તે બેની નીચે ઉંઘા ફૂલને આકારે એક ત્રીજી નાડી છે તે ચોત્રિ નાડી કહેવાય છે. તે ચોત્રિ જીવને ઉપજવાનું ઠેકાણું છે. તે ઠેકાણામાં પિતા તથા માતાના પુદ્ગલનું મિશ્રણ થાય છે. તે ચોત્રિરૂપ ફૂલની નીચે આંખાની માજરને આકારે, એક માસની પેશી હોય છે, તે પેશી દરેક મહિને પ્રવાહિત થવાથી સ્ત્રી ઋતુધર્મમાં આવે છે, તે રૂધિર ઉપરની ચોત્રિ નાડીમાં બંધ આવ કરે છે, કેમકે તે નાડી ખુલેલી જ હોય છે, ચોથે દિવસે ઋતુસ્ત્રાવ બંધ પડે છે, પણ અબ્યતરમાં સૂક્ષ્મ સ્ત્રાવ રહે છે, ત્યારે સ્નાન કરી શુચિ થવાય છે, પાંચમે દિવસે ચોત્રિ નાડીમાં સૂક્ષ્મ રૂધિરનો જોગ હોય છે, તે જ વખતે વિર્યગિંદુની પ્રાપ્તિ થઈ હોય, તો તેટલા વખતને મિશ્ર ચોત્રિ કહેવાય છે, અને તે રૂઝ પ્રાપ્ત થવા યોગ્ય ગણાય છે તેવું મિશ્રપણું બાર મુહૂર્ત પહોંચે છે, તેટલી હદસુધીમાં જીવ ઉપજી શકે છે, તેમાં એક બે અને ત્રણ વગેરે નવ લાખ સુધી ઉપજે છે, તેઓનું આઉપુજધન્ય અતમુહૂર્ત, અને ઉત્કૃષ્ટ, ત્રણ પદ્યોપમ સુધીનું હોય છે, તે જીવનો પિતા એકજ હોય જ છે, પણ બીજી અપેક્ષાએ જોતા, છેવટ નવસે પિતા સુધી શાસ્ત્ર કહે છે, તે સંજોગથી નહિ પણ

નદીના પ્રવાહ સામે બેઝી; સ્નાન કરવા વખતે, જિપસ્વાટેથી ખેંચાઈ આવતા પુરુષના બિંદુના સેકડો રજકણો, સ્ત્રીના શરીરમાં પિત્તકારીના આઠપંજુની રીતે આવી ભરાય છે. કર્મજોડે તેના કવચિત્ ગળાં બંધી જાય છે તેમાં જેટલાં રજકણો આવેલા હોય તે સર્વ તેના પિતા સ્વરૂપે ગણાય છે. એકી સાથે ટથા જીવન સુધી ગળાં પાકે છે તે મચ્છી તથા સુપાંની માતાનો ન્યાય છે. મનુષ્યને ત્રણ સુધી પાકે છે બાકી મરણ પામે છે એક જ વખતે નવ લાખ ઉપજી મરણ પામ્યા હોય તો તે સ્ત્રી, જ મ વાઝણી રહે છે બીજી રીતે સ્ત્રી કામાધઘઘને અનિશ્ચિત રીતે વિષય સેવે અથવા અભિચારિણી બનીને હદ ઉપરાત પરપુરુષ સેવે તે સ્ત્રી વાઝણી યાય છે તેના બીજકનો નાશ થાય છે તેના શરીરમાં ડેરી જીવો જિપજે છે તેના કબજી વિકાર વધે છે તેથી તે સ્ત્રી દેવ, ગુરુ, ધર્મ કૃણની મર્યાદા તથા શિયળ વતને લાયક સ્ત્રી થકતી નથી. તેવી બીજકલગ સ્ત્રીના સ્વભાવ નિદમ અને અસત્યવાદી હોય, છે જે સ્ત્રી કથાગુ અને સત્યવાદી હોય તે સ્ત્રી પોતાના શરીરનું જતન કરે છે કામવાસનાને કબજે રાખે છે પોતાની પ્રજાનું રક્ષણ કરવા અર્થે, સસારી સુખના ખાણની હદ મર્યાદા કરે છે તેથી તેની સ્ત્રીઓ પુત્રપુત્રીનું સાફ કૃણ પામે છે એકલા રૂધિરથી કે એકલા બિંદુથી પ્રજા પ્રાપ્ત થતી નથી તેમજ જાતુના રૂધિર સિવાય બીજા રૂધિર પ્રજાપ્રાપ્તિને કામે આવતા નથી. એક અથકાર કહે છે, કે સૂક્ષ્મ રીતે સોળ દિવસ સુધી રૂઠુઆવ રહે છે તે શાગીને નહિ પણ નિશાત્રી શરીરવાળી સ્ત્રીને તેમ થાય છે અને તે પ્રજાપ્રાપ્તિને લાયક કહેવાય છે તે સોળમાથી પહેલા ત્રણ દિવસને અથકાર નિયમે છે તેવો નીતિમાર્ગનો ન્યાય છે અને તે ન્યાય પુરુષાત્મા જીવો કબૂલ રાખે છે બીજે મતે બાર દિવસનો નિયમે છે કારણ કે યોગે દિવસે ઉપજેલો જીવ, જીવ જ વખતમાં મરે છે ત જીવે તો ચક્રિતલીલુ થાય, ને માળાપને બાલરૂપ નીવડે છે પાંચમાથી સોળમા સુધીના દિવસો નીતિચાલના ન્યાય મુજબ ગર્ભાધાન સંસ્કારના ગણાય છે તેમાંનું એક બાળ-બીજક ચડતા ચડી બળિઆવર રૂપમાં તેજમાં, બુદ્ધિમાં અને એ વગેરે સર્વ સંસ્કારમાં મેલ તથા લીધાંયુધ્યવાળું અને કુટુંબપાલક નીવડે છે પાંચથી સોળથી સુધીની અગિયાર રાત્રી છે, તેમાંથી છઠ્ઠી, આઠમી, દશમી, બારમી,

ને ચૌદમી એ પાંચ એકીની રાત્રીનું બીજક બહુવચન પુત્રીરૂપ ફળ આપે છે. તેમાં વિશેષ એ છે કે પાંચમી રાત્રીમાં, ઉપજેલી પુત્રી જન્મવા પછી ઘણી પુત્રીઓની માતા થાય છે, પાંચમી, સાતમી, નવમી, અગિયારમી, તેરમી, અને પદ્મરમી એ એકીની રાત્રીનું બીજક પુત્રરૂપે જન્મી બહાર આવે છે અને તે ઉપર કહેલા ગુણવાળું નીવડે છે. દિવસનું બીજક શાસ્ત્રથી નિષેધ છે, તેમ છતાં થાય તો કુટુંબની અને વ્યવહારિક સુખની તથા ધર્મની હાનિ કરનાર નીવડે છે.

બીજકની રીત—બિંદુના રજકણો વધારે અને રૂધિરનાં થોડાં હોય તો પુત્રરૂપ ફળ નીપજે છે રૂધિર વધારે ને બિંદુ થોડું હોય તો પુત્રીરૂપ ફળ નીપજે છે બે સરખાં હોય તો નપુંસકરૂપ ફળ નીપજે છે. (હવે તેનું ઠેકાણું કહે છે) માતાની જમણી કૂખે પુત્ર, ડાબી કૂખે પુત્રી અને બે કૂખની વચ્ચે નપુંસક પાકે છે, (હવે તે ગર્ભની સ્થિતિ કહે છે) મનુષ્ય ઉત્કૃષ્ટો બાર વરસ ગર્ભમાં જીવતો રહી શકે છે, તે પછી મરે છે, પણ શરીર રહે છે, તે શરીર ચોવીસ વરસ સુધી રહી શકે છે. તે સૂક્ષ્મ શરીરમાં ચોવીસમે વરસે નવો જીવ ઉપજે તો મહાં મુશીબતે જન્મે ન જન્મે તો માતા મરે સગીંતિર્યં આઠ વરસ સુધી ગર્ભમાં જીવતો રહી શકે છે (હવે આહારની રીત કહે છે) યોનિકમળમા આવી ઊપજનારો જીવ, પ્રથમ માતાપિતાનાં મળેલા મિશ્ર પુદ્ગલનો આહાર કરીને પછી ઊપજે છે તેનો અર્થ પ્રજાદ્વારથી નાણુવો વિશેષ એટલું જ કે અહીંના આહારમાં માતા-પિતાનાં પુદ્ગલ કહેવાય છે તે આહારથી સાત ધાતુ નીપજે છે તેમાં પહેલું રસી, બીજું લોહી, ત્રીજું માસ ચોથું હાડ, પાંચમું હાડની મજબૂત, છઠ્ઠું ચર્મ, સાતમું વીર્ય ને નશા જાળ, એ સાતે મળીને બીજી શરીર પર્યાય અર્થાત્ સૂક્ષ્મ પૂતળું કહેવાય છે છ પર્યાય બધાય પછી તે બીજક સાત દિવસમાં ચોખાના ઘોવણુ જેવો તોલદાર થાય છે ચૌદમા દિવસ સુધીમા પાણીના પરપોટા જેવા આકારમા આવે છે એકવીશમા દિવસ સુધીમાં નાકના સ્તંભ જેવો અને અઠ્ઠાવીશમા દિવસ સુધીમા અડતળીશ માસા જેટલો વજનદાર થાય છે, પૂરે મહિને બેારના ઠળીઆ જેવડો, અગર છોટી

કેરીની ગોટલી જેવો થાય છે તેનું વજન એક કરખણ હોય એક
પણનું થાય છે તે પણ એને કહેવાય છે; કે સોગ માસનું એક કરખણ
તેવું ચાર કરખણના તોલને પણ કહેવાય છે, બીજે માસે કાની કેરી
જેવો, ને ત્રીજે માસે પાછી કેરી જેવો થાય છે તે વખતથી જાં
માણે માતાને ઠોઠાળા (દોહક-લાવ) થાય છે, અર્થાત્ સારે ગર્ભે જન્મ્યા
અ નરસે ગર્ભે નીચા મનોરથ થાય છે અને તે કર્મ પ્રમાણે ફળે છે, તે
ઉપરથી સારા નરસા ગર્ભની પરીક્ષા થાય છે જો માસે કણકના પીંડ
જેવો થાય, તેથી માતાનું શરીર પુષ્ટિ પામે છે પાચમે માસે પાચ અકુસ
ફૂટે છે તેમાં બે હાથ, બે પગ, પાંચમું મસ્તક, છઠે માસે રૂબિર તથા
શામ, નખ ને કેશની વૃદ્ધિ થાય છે, તેમાં સાઠાત્રણ કોઠ શામ છે,
તેમાંથી બે કોઠ ને એકાવત્ લાખ ગળા ઉપર અને નવાણું લાખ ગળા
નીચે છે, બીજે મતે તેટલી સખ્યાનાં શામ ગાઠરનાં કહેવાય છે તે
વિચારી, એતાં જાજળી લાગે છે, એકેકા શામને જીગવા, જેટલી જગમાં
પાણાબેધી ઠોઠક વધારે શામ બરેલા છે તેના સરવાળા ગણતા પાણા છ
કોઠ ઉપરાંત શામ થાય છે અને તે પુરવના ઉદયથી હઠાએલા રહે છે,
અહીંથી શામ આહારની ચરૂખાત થવાનો સભવ છે તત્ત્વ તું સર્વક
અમ્ય તે આહાર, માતાના રૂબિરનો સમે સમે લેવામાં આવે છે ને
સમે સમે પ્રગમે છે, સાતમે માસે સાતસે શીરા એટલે રસહસ્તી
નાહીઓ બંધાય છે તે દ્વારે શરીરનું પોષણ થાય છે, તેથી ગર્ભને પુષ્ટિ
મળે છે તેમાંથી જીને જીને સિત્તેર નપુસકને છસે ને એટલી
અને પુરુષને સાતસે પુરી હોય છે પાચમે માસની પેશીયો બંધાય છે
તેમાંથી જીને ત્રીસ ને નપુસકને બીસ બોહી હોય છે, તે પેશીવડે હાઠ
હઠાયેલા હોય છે તે હાઠમાં સર્વ મળીને ત્રણસે ને સાઠ સાંધા છે
એકેકી સાથ ઉપર આઠ આઠ મર્મનાં ઠેકાણાં છે, તે મર્મસ્થાન ઉપર
એક ટકોર વામતાં મરણ પામે છે બીજે મતે એકસોને સાઠ સાધિ
અને એકસોને સિત્તેર મર્મનાં સ્થાનક કહેવાય છે, ઉપરાંત સર્વસમ્યક્
તે શરીરના છ ખગ હોય છે તેમાંથી માસ, લોહી અને મસ્તકની
મજબૂત (લેબુ) એ ત્રણ ખગ માતાનાં છે, તેમજ હાડ હા ની મજબૂત
અને નખ, કેશ, શામ એ ત્રણ ખગ પિતાના છે આઠમે માસે સર્વ
ખગ ઉપાંગ પૂર્ણ નીપજી રહે છે, ગર્ભને લઘુ નીવ, વધી નીવ,

શ્લેષ્મ, ઉધરસ, છીક બગાસુ, ચોડકાર, વગેરે કાંઈ હોતું નથી, તે જે જે આહાર ખેચે છે, તે આહારના રસવડે ઈન્દ્રિયોને પુષ્ટિ મળે છે. હાડ, હાડની મજ્જા, ચરબી, નખ, કેશની વૃદ્ધિ થાય છે. તે આહાર લેવાની ખીણ રીત એ છે, કે માતાની તથા ગર્ભની નાભી ઉપરની રસહરણી નાડી એ જે પરસ્પરમા વાળાના આંટાની જેમ વી ટાઇ રહી છે. તેમાં ગર્ભની નાડીનું મોઢું માતાની નાભીમા ભેડાયેલું છે. માતાના કોઠામાં આહારનો પેલો કવલ પડે છે, તે નાભી પાસે અટકે છે. તેનો રસ બને છે. તે રસ, ગર્ભ પોતાની ભેડાયેલી રસરહરણી નાડીથી ખેચી પુષ્ટ થાય છે તે શરીરમાં ઘોંતેર કોઠા છે, તેમાં પાંચ કોઠા મોટા છે. તેમાંથી શિયાળામાં બે કોઠા આહારના એક કોઠો પાણીનો, ઉનાળામાં બે કોઠા પાણીનો, એક કોઠો આહારનો, ચામાસામાં બે કોઠા આહારના અને બે કોઠા પાણીનાં કહેવાય છે એક કોઠો સળાળ આહારના અને બે કોઠા પાણીનાં કહેવાય છે એક એક કોઠો સદા ખાલી રહે છે સ્ત્રીને એક છઠ્ઠો કોઠો વધારે છે, તેમાં ગર્ભ રહે છે. પુરુષને બે કાન, બે ગાંઠ, બે નાસિકા, સુખ લગુનીત અને વડીનીત એ નવ દ્વાર અપવિત્ર અને સદા કાળ વહેતા રહે છે સ્ત્રીને બે સ્તન અને ગર્ભદ્વાર એ ત્રણ મળીને બાર દ્વાર સદા કાળ વહેતા રહે છે. તે શરીરમાં અઢાર પૃષ્ઠકડક નામની પાસળીઓ છે તે વાંસાની કરોડ સાથે ભેડાયેલી છે તે સિવાય બે પાસાની બાર કડક પાંમળીઓ છે, ને ઉપર સાત પડ ચામડીના મઢાયલાં છે છાતીના પડદામાં બે કાળજા છે, તેમાં એક પડદા સાથે જડાયેલો ને બીજો કાંઈક લટકતો છે. પેટના પડદામાં બે આંતર (નળ) કહ્યા છે, તેમાં પહેલો સ્થૂળ છે તે મળસ્થાન અને બીજો સુક્ષ્મ છે તે લગુનીત સ્થાન કહેવાય છે. વળી બે પ્રણવસ્થાન એટલે ભોજન, પાન ગમવાની જગા છે. દક્ષિણ (જમણે પાસે) પ્રગમે તો દુઃખ ઉપજે છે, વામ (ડાબે પાસે) પ્રગમે તો સુખ ઉપજે છે. સોળ આંતરા છે. ચાર આગળની ગ્રીવા (કાંક) છે ચાર પળની જીભ છે બે પળની આંખો છે ચાર પળનું મસ્તક છે નવ આગળની જીભ છે, બીજો મતે સાત સાત આંગળની કહેવાય છે આઠ પળનું હૃદય છે પચીસ પળનું કાળજું છે. (હવે સાત ધાતુના પ્રમાણ-માપ કહે છે.) તે શરીરમાં

એક આઠો રૂધિરનો અને અરધો આઠો માસનો હોય છે એક માથો માથાનો જેને એક આઠો લઘુનીત, એક પાથો વડી નીતનો છે કટ, પિત્ત, ને શ્લેષ્મ એ ત્રણનો એકેકો કલ્પ અને અરધો કલ્પ ત્રીજનો હોય છે એ સર્વને મૂળ ધાતુ કહેવાય છે, એ ધાતુ ઉપર શરીરનો ટકાવ છે એ સાતે ધાતુ પોતાના વજન પ્રમાણે રહે ત્યાં સુધી શરીર નિરોગી અને પ્રકાશવાળું રહે છે, તેમા વધઘટ થવાથી શરીર રોગને, આધિન થાય છે

નાડીનું વિવેચન :- તે શરીરમા યોગશાસ્ત્રને ન્યાયે ભેતેર હલ્લર નાડી છે તેમાથી નવસે નાડી ગ્રાપી છે, તેમાથી નવ તાડી ધમધી ને ગ્રાપી છે તેના ઘડકારા ઉપરથી રોગની તથા સ્થિત શરીરની પરીક્ષા થાય છે તે બે પગની બુટી નીચે બે, એક નાભીની એક હૃદયની, એક તાળવાની, બે લમણાની અને બે કાઠની, બે નવ, એ સર્વ નાડીઓની મૂળ રાજ્યધાની 'નાભી' છે તેની વિષ્ણુ એ છે કે નાભીની એકસો ને સાઠ નાડી, પેટ તથા હૃદય ઉપર પથરાઈને ઠેઠ બિંબે મસ્તક સુધી પહોંચી છે તેના બધનથી મસ્તક સ્થિર રહે છે તે નાડીઓ મસ્તકને નિયમ મુજબ રસ પહોંચાડે છે, તેથી મસ્તક સતેજ, આરોગ્ય ને તર રહે છે તે નાડીઓમા જુકસાન હોય ત્યારે આખ, નાક, કાન અને હાલ એ સર્વ કમજોર થાય છે, રોગિષ્ઠ બને છે, શૂળ, ઝામર વગેરે આધિઓનો પ્રકોપ થાય છે

નાભીથી બીજી એકસો ને સાઠ નાડી નીચી ચાલે છે, તે પગના તળીમા સુધી પહોંચી છે તેનાં આકર્ષણથી ગમનાગમન કરવાનું બિંબુ રહેવાનું તથા બેસવાનું બને છે તે નાડીઓ ત્યાં સુધી રસ પહોંચાડી આરોગ્ય રાખે છે તે નાડીમા જુકસાન થવાથી સંપિથ, પશુપાત સાયલના ચસકા, કળતર, તોડ, ફાટ, માથાના શ્લેષ્મનો દુ ખાવો અને આધારીથી વગેરે રોગનો પ્રકોપ થાય છે

નાભીથી ત્રીજી એકસો ને સાઠ નાડી તીરછી ચાલીને કાઠની આંગળીઓ સુધી પહોંચી છે તેઓ ભાગ તેનાથી મજબૂત

રહે છે. તેને નુકસાન થવાથી આસાશૂળ, પેટનાં અનેક દરદો, મુખપાકનાં, દાંતના દર્દો વગેરે અનેક રોગનો પ્રકોપ થાય છે.

નાભીથી ચોથી એકસો ને સાઠ નાડી નીચી મર્મસ્થાન ઉપર પથરાઈને, અપાન દ્વાર સુધી પહોંચી છે તેની શક્તિવડે બધે જ રહી શકે છે. તેને નુકસાન થવાથી લઘુનીત, વડીનીતની કબજાઆત અથવા અનિયમિત છૂટ થઈ પડે છે તેમજ વાયુ, કૃમિપ્રકોપ, ઉદરવિકાર, હંરસ, ચાંદી, પ્રમેહ, પવનરોધ, માંડુરોગ, જળોદર, કઠોદર, ભગદર, સગહણી વગેરેનો પ્રકોપ થાય છે, નાભીથી પચીસ નાડી ઉપડીને ઊંચી શ્લેષ્મ દ્વાર સુધી પહોંચી છે, તે શ્લેષ્મની ધાતુને પુષ્ટિ આપે છે, તેની નુકસાનીથી શ્લેષ્મ, પીત્તસનો રોગ થાય છે તેમજ બીજી પચીસ નાડી તે તરફ આવીને પિત્ત ધાતુને પુષ્ટિ આપે છે. તેની નુકસાનીથી પિત્તનો પ્રકોપ અને જ્વરાદિક રોગ થાય છે. તેમજ ત્રીજી દસ નાડી વીર્ય ધારણ કરનારી છે, તે વીર્યને પુષ્ટિ આપે છે તેમા નુકસાન થવાથી સ્વપ્નધાતુ, મુખલાળ, ખરાબ પેસાળ વગેરેથી નબળાઈમા વધારો થાય છે એ સર્વે મળીને સાતસો નાડી રસ ખેંચી પુષ્ટિ આપે છે અને તે શરીરને ટકાવી રાખનારી છે તે નિયમિત રીતે આલવાથી નિરોગ, અને નિયમભગ થવાથી રોગ થાય છે તે સિવાયની બસે નાડી ગુપ્ત ને જાહેર રીતે શરીરનું પોષણ કરે છે, તેથી નવસો નાડી કહેવાય છે.

ઉપરની રીતે નવમા માસની હદ સુધીમા, સર્વ અવયવ સાથે શરીર મજબૂત થઈ જાય છે જ્યારથી ગર્ભનું બીજક રોપાયાની ખબર પડે, ત્યારથી જે સ્ત્રી બ્રહ્મચારિણી રહે છે તેનો ગર્ભ ઘણો ભાગ્યશાળી, મજબૂત બાધાનો, બળીઆવર અને સ્વરૂપ ન થાય છે તથા ન્યાય નીતિવાળો અને ધર્મી નાંવડે છે તે ઉભયના કુળનો ઉદ્ધાર કરી, માતા પિતાને યશ અપાવે છે, અને તે પાચે ઇશ્વરો ચોકબી પામે છે જે સ્ત્રી ગર્ભ રહ્યો જાણે છે, તેમ છતાં જન્મવાના છેલ્લા દિવસ સુધી, નિર્દય બુદ્ધિ રાખી કુશીલ સેવ્યા કરે તેમા જો પુત્રી ગર્ભમા હોય તો, તેના માતા પિતા દુષ્ટમા દુષ્ટ, પાપીમા પાપી, રૌ રૌ નરકના અધિકારી થાય છે, તેમજ તેનો ગર્ભ

મરણ પામે છે, તેમ છતાં જીવતાં રહે તો કાળા, કુબડા, ઠોલીયા, છુલા, પાંચળા, બોળા, મૂંગા, ઇંદ્રિયહીણ, કુરૂપ, દુબળા, શક્તિહીણ બાધાના તથા બાટ વગરના યમ જાય છે, કોમ્પી, રીસાળ, કલેશી, પ્રપચી અને જોડી ચાલે ચાલનારાં નીવડે છે, એમ સમજી પોતાની પ્રજ્ઞાનું બહુ ધ્યાનનારી જે માતાઓ ગર્ભકાળથી શિયળવતી બને છે. તેઓને ધન્ય છે.

વિશેષમાં ઉપર જતાવેલા ગર્ભવાસના સ્થાનકમા, મહા કષ્ટ ને પીડા ભોગવવી પડે છે તેનું કાર્ય તો એ છે, કે જેમ કોઈ પુરુષનું શરીર કોઈ તથા પત્નિના રોગથી નીગળતું હોય તેને સાડાત્રણ મિઠ સોય, અગ્નિમાં ધખાવીને તેનાં સાડાત્રણ કોઈ રૂવાઈમાં પડે, તેના ઉપર ખાર ને ચુનાનું પાણી છાંટી, તે પછી આજ્ઞા ચામડાથી મહીને તઠકે નાખે અને દડાની જેમ અથડાવે તે વખતની પીડાનું વજન કેટલું ભયંકર છે ? તે તે ભોગવનારો તથા સર્વજ્ઞ પરમાત્મા બંને દેખે છે એવી ગર્ભ વેદના પદ્ધતિ રહિને ભોગવવી પડે છે તેથી બીજે મહિને બમણી, ત્રીજે મહિને ત્રમણી, એમ ચઠતાં ચઠતા નવમે મહિને નવગણી પીડા થાય છે, અથાત્ હરેક રૂવાઈ નવ નવ સૂઈ પડેવવા ન્યાયની પીડા સમજવી. ગર્ભવાસની જગા નાની છે, અને ગર્ભનું સ્થૂળ મોટું છે તેથી સજ્જડ બીસાઈને, ફેરીની માફક જીરે માથે લટકીને રહેવું પડે છે તે વખતે જે દીવલુ છાતીમાં ભરાવેલા, અને જે હાથની મુઠી આજ્ઞા આવી દીધેલી હોય છે ઠમ્ભેજે બીજે ને ત્રીજે ગર્ભ જોડે હોય તો તે વખતની સકડાશનું અને મુકવણનું તોલ કરી ચકાવું નથી. માતા જ જલ જાય ત્યારે ગર્ભના નાકની દબી ઉપર ઘર્ષ કાલ થાય છે ખરાબમાં ખરાબ માદળામાં પડેલો હોય છે જેઠેલી માતા જીવી થાય, તે વખતે ગર્ભ જાણે છે, કે હું આસમાનમા ફાઈ ગયો છું જેઠે બેસતી વખતે જાણે છે હું પાતાળમા પટમઈ ગયો છું આલવી વખતે જાણે છે કે હું મલકમાં ભરેલા કાંઈની માફક ડબોળાઈ છું રસોઈ કરવા વખતે જાણે છે કે હું ઇંટની બાંધીમા ભરાઈ બગી પડીએ બેસતી વખતે જાણે છે કે હું કુસારના બાકડે બડયો છું માતા અતી સુવે ત્યારે ગર્ભ જાણે છે મારી છાતી ઉપર સવામણની ચિલા પડી

ગર્ભ વિચાર

છે કુશીલ સમયમાં ગર્ભને ઉખળ મુશળનો ન્યાય મળે છે એવી રીતે માતા પિતાના કરેલા તથા ગર્ભસ્થાનથી મળેલા એવા બે જાતનાં હુ ખોથી પીડાયેલા, ફૂટાયેલા, ખડાયેલા અને અશુદ્ધિથી તરખોળ થયેલા હુ ખી પ્રાણીની કયા, શિયળવાંતા ધર્તિમા માતા-પિતા વિના કોણ રાખી શકે ? અર્થાત્ પાપી સ્ત્રી-પુરુષોમાંથી કોઈ નહિ. ગર્ભનો જીવ માતાને સુખે સુખી અને માતાને હું ખે હુ ખી હોય છે. જેવા સ્વભાવવાળી માતા હોય તેવા સ્વભાવની છાયા, ગર્ભમાં પડે છે. ગર્ભમાંથી બહાર આવવા પછી, તે પુત્ર-પુત્રીના આચાર, વિચાર, આહાર, વ્યવહાર વગેરે સર્વ માતાના સ્વભાવ મુજબ નીવડે છે, તે ઉપરથી માતા-પિતાના ઉચ્ચ, નીચ બીજકની તથા જશ-અપજશ વગેરેની પરીક્ષા, પ્રભરૂપ ફોટોગ્રાફ ઉપરથી વિવેકી સ્ત્રી-પુરુષો કરી શકે છે, કેમકે તે ચિત્ર માતા-પિતાની પ્રકૃતિને આધારે ચિત્રાયેલું છે. માતા ધર્મ ધ્યાનમાં, ઉપદેશ શ્રવણ કરવામાં, તથા જ્ઞાન પુણ્ય કરવામાં અને ભલી ભાવના ભાવવામાં જોડાઈ હોય તો ગર્ભ પણ તેવા વિચારમાં હોય છે તે વખતે ગર્ભનું મરણ થાય તો દેવલોકમાં જઈ શકે છે, તેમજ માતા આર્ત ને રોદ્ર ધ્યાનમાં હોય, તો ગર્ભ પણ આર્ત, રોદ્ર ધ્યાની હોય છે, તે વખતે તે ગર્ભનું મરણ થાય તો તે નરકમાં જાય છે, માતા મહા કપટમાં જોડાઈ હોય તે વખતે તે ગર્ભનું મરણ થાય તો તે તિર્યચમાં જાય છે. માતા મહા ભદ્રિક અને પ્રપચ વગરના વિચારમાં જોડાઈ હોય, તે વખતે ગર્ભ મરે તો તે મનુષ્યમાં જાય છે. એમ ગર્ભમાંથી ચારે ગતિમાં જઈ શકે છે. ગર્ભકાળ પૂરો થાય, ત્યારે માતા તથા ગર્ભની નાભીની વિંટાયલી રસહરણી નાડી ઊખડી જાય છે, ત્યારે જન્મ થવાની તૈયારી થાય છે. તેમાં માતા તથા ગર્ભના પુણ્યનું તથા આયુષ્યનું બળ હોય, તો સીધે રસ્તે જન્મ થઈ શકે છે, તે વખતે કેટલાક માથા તરફથી, તો કેટલાક, પગ તરફથી જન્મે છે, પણ જો બન્ને ભારે કર્મી હોય તો ગર્ભ આડો પડી જાય છે તેથી બેઠ મરણ પામે છે, અથવા માતાના બચાવની ખાતર પાપી ગર્ભના જીવ પર ખેંચ કરીને છરીના શસ્ત્રથી ખડાખડ કરી જિંદગી પારની શિક્ષાએ પહોંચાડે છે તેનો કોઈને શોક સતાપ થતો નથી સીધે રસ્તે જન્મ લેનારાઓ

સોના-રૂપાના તાર જેવા છે માતાનું શરીર જતરઠે છે જેમ સોની તાર જેવે, તેમ ગર્ભ જેઆઈ કાઢી કપ્ટે બહાર આવે છે, અર્થાત્ નવમે મહિને કહેલી પીડાને કોડ ગળી કરતા જે દુખ થાય છે, તે દુઃખ જન્મ વખતે થાય છે અને મરતી વખતે તે દુખને કોડાકોડ ગણું કરતા જે દુખ થાય છે, તે સર્વ દુખ બેઢા છે તે સર્વ પોતાના કરેલા પુણ્ય-પાપનાં ફળ છે અને તે ઉદય કાળમાં લોગવાય છે, જો સર્વ મોહનીય કર્મના સત્તાપ છે

ઉપર મુજબ ગર્ભકાળ, તથા ગર્ભસ્થાન, અને ગર્ભમાં ઉપજનારા જીવની સ્થિતિનું વિવેચન જો સર્વ 'તદુલ વિચારીઆ પચન્ના' તથા 'ભગવતીજી' અને અન્ય પ્રધાતરના ન્યાય મુજબ મુરુએ શિષ્યને ઉપદેશમાં કહી બતાવ્યું છેવટમાં કહ્યું કે જન્મવા પછી ભગીઆણીને દરજ્જે લઈ માતાએ ધણી સભાળથી ઉછેરી પુણ્યક્રમરનો કીર્તીકે, તે પ્રભતી આશામાં માતાનું સૌવના હુટાયું છે, બાવહારિક, સુખપર તિલાજલિ કરી છે, તે સર્વને તથા અર્થવાસના અને જન્મવા વખતના દુખોને ભૂલી જઈ સૌવના-મદમાં છૂંદેલાં પુત્રપુત્રીઓ, મહા ઉપકારી માતાને તિરસ્કારની દષ્ટિવડે ધિક્કાર, આપી અનાદર કરે છે, વચ્ચાલકારથી શોભિતા બને છે તેલ, કુલેલ, ચુવા, ચણ, ચપા ચમેલી, અગર તગર, અમર અને અતર વગેરેમાં અશ્કાવળની કુલહાર ને મજા ખાવું કરે છે, તેની સુગંધના અભિમાનની આધીમાં જોમ માનતા હશે, કે આ સર્વ શોભા અને સુગંધ મારા આમકાથી વિદાયલા શરીરમાંથી બહાર આવતી હશે. તેવી શોભા અને સુગંધ માતા-પિતા વગેરે કોઈના આમકામાં નથી જોવા મિશ્રાભિમાની આધીમાં પડેલ જેભાન અમાન પ્રાણીને માટે ગભવાસના તથા નરક-નિજોદના અનંત દુઃખ તૈયાર છે પણ જોટલું તો સિદ્ધ છે કે સર્વ બગાડે પાપી માતાની ગેરસમજવૃત્ત સ્વભાવનો અને કમભાગ્ય ઉપજનારા પાપી ગભના વક્ર કર્મના છે. હવે બીજા પક્ષમાં વિવેકી અને ધર્માત્મા તથા શિષ્યજાત ખારણ કરનારી સમર્થા માતાઓનાં પુત્રપુત્રીઓ જન્મી ઉછરે છે તેઓની જન્મક્રિયા પણ તેવી જ છે પણ માત્ર સ્વભાવની છાયા પાડવાનો ફેર છે તેવી પ્રતાઓના સ્વભાવનું સ્વનપાન કરી, પુણ્યક્રમરે પડેલેલા પુત્રપુત્રીઓ પણ પોતાપોતાના પુણ્યના ઉદય મુજબ સર્વ યેશવનો ઉપસોજ કરે છે,

તેમ છતાં પોતાનાં માતા-પિતા સાથે વિનયપૂર્વક વતી શકે છે, ગુરુ જનોમાં લડિતપરાયણ નીવડે છે, લજ્જા, દયા, ક્ષમાદિ ગુણોમાં અને પ્રભુપ્રાર્થનામાં આગળ વધે છે, અભિમાનથી વિમુખ રહી મૈત્રીલાવની સન્મુખ થાય છે. જિન્દગીના સાર્થક યોગ્ય સત્સંગ કરી જ્ઞાન મેળવે છે અને શરીરસપત્તિ વગેરેથી ઉદાસ રહી આત્મ-સ્મરણમાં જિન્દગી પૂર્ણ કરે છે. તેમજ મર્વ કોઈ વિવેકદષ્ટિવાળા સ્ત્રી-પુરુષોએ આ અશુચિથી પ્રાપ્ત થયેલા ગદા શરીરની નિપજ ઉપર ધ્યાન રાખી મમતા ઘટાડતી જોઈએ, મિથ્યાભિમાનથી પાછા હઠવું જોઈએ, મળેલી જિન્દગીનું સાર્થક કરવા માટે, શુભ કાર્યો કરવામાં ઉદ્યોગ કરવો જોઈએ, જેથી કરીને ઉપર કહેલાં ગર્ભવાસનાં દુઃખને અધીન થવું ન પડે.

ઇતિ ગર્ભવિચાર સંપૂર્ણ.

અથ શ્રી ખત્રીસ અસંજઝાય,

(આ ખત્રીસ પ્રકારની અસંજઝાય વખતે સૂત્ર સિદ્ધાંત વાંચવા નહીં)

૧ નજીકમાં હાડકાં પડ્યાં હોય.	૧૩ અકાળે ગાજવીજ થાય.
૨ માત્ર પડ્યું હોય.	૧૪ અકાળે વીજળી થાય.
૩ લોહી પડ્યું હોય	૧૫ અકાળે કડાકા થાય.
૪ વિષ્ટા પડી હોય.	૧૬ બાળ ચદ્રમા વખતે.
૫ સ્મશાન હોય.	(ખીજના ચંદ્રને રોજ ચાર-ઘડી)
૬ ચદ્રગ્રહણ હોય	૧૭ આકાશમાં નવીન ચિન્હ થાય.
૭ સૂર્યગ્રહણ હોય	૧૮ ધુમસ પડતી હોય.
૮ મોટું (ગ્રખ્યાત) માણસ	૧૯ ઠાર તથા ઝાકળ પડતો હોય
શુભરી ગયું હોય	૨૦ ઘણો તોફાની પવન વાતો હોય,
૯ રાજ્યમા વિઘ્ન હોય	૨૧ અશાડ સુદ ૧૫ ને રોજ.
૧૦ નજીકમાપચેન્દ્રિયનું કલેવર હોય.	૨૨ અશાડ વદ ૧૫
૧૧ તારા ખર્યાં હોય	૨૩ ભાદરા શુદ્ધ ૧૫
૧૨ દશે દિશા રાત્રી થઈ હોય	૨૪ ભાદરવા વદ ૧
(દિશાઓ પડી હોય)	૨૫ કાર્તિક શુદ્ધ ૧૫.

૨૬ ઠારતકે વહ ૧

૨૭ ઘેત્ર શુદ્ધ ૧૫.

૩૬, ઘેત્ર વહ ૧

૨૬ પ્રભાતે ૨ ઘડી સુધી

(સૂર્ય જગ્યા પહેલાં)

૩૦ મધ્યાહ્ને જે ઘડી સુધી.

૩૧ સાંજે જે ઘડી સુધી (સૂર્યાસ્ત થયા પછી).

૩૨ મધ્ય રાત્રે જે ઘડી સુધી.

સૂત્ર લલુનારાઓએ આ અસંખ્યાય અવશ્ય જાણી તે પ્રમાણે વર્તવું જોઈએ, અર્થાત્ સૂત્રની મૂળ ગાથાઓ (પાઠ) નો સ્વાધ્યાય, અસંખ્યાય વખતે કરવો જોઈએ નહીં.

અધ્યયનો (અર્થ સાથે)

૧ શ્રી મહાવીર સ્તુતિ (પુષ્કિસ્તુ છુ)

પુષ્કિસ્તુ છુ સમણા માહણાય,	આગારિણો થા પરિતિત્તિયા થ;	
સે કેઈ લેખ વહિય ધમ્મમાહુ,	અલેલિસ સાહુસમિકખયાએ	૧
કહ જણાવુ કહ કસણુ સે,	સીલ કહ નાયમુવસ્સ આસિ ?	
જણાસિ છુ ભિક્ષુ જહાવહેણ,	અહાસુય ખૂદિ જહા હિસવ	૨
ખેમનનએ સે કુસલે-મહેસી,	અણતનાણી થ અણતકસી,	
જસન્નિલો અકખુપહે કિયસ્સ,	અણપદિ ધમ્મ થા પિઈ અ પેદિ	૩
ઉટું જાહે થતિસ્મિ હિસાસુ,	તસા થ જે થાવર જે થ પાણા;	
સેલિચ્ચલિચ્ચેદિ સમિકખ પન્ને,	હીવે વ ધમ્મ સમિય ઉદાહુ	૪
સે સંવહસિ અભિજૂયનાણી,	હિરામજપે હિઈમ કિયખપ;	
અણુતરે સંવજગસિ વિજજ,	અથા અધએ અસથે અણાથિ.	૫
સે ભૂપિપ્પમે અણિયે અચારી,	ઓહતરે ખીરે અણુતવકપ;	
અણુતર તપ્પર્થ સૂરિએ વા,	વધશાયણિ દે વ તમ પગાસે	૬
અણુતર ધમ્મમિણુ જિણાણ,	લેયા મુણી કાસવ આસુપન્ને;	
ઈદિવ દેવાણુ મહાણુભાવે,	સહસ્સલેયા હિવિ છુ વિસિદ્ધે	૭
સે પન્નયા અરૂપયસાગરે વા,	મહોદ્ધી વા વિ અણુતપારે;	
અણાવિલે વા અકસર્થ ભિક્ષુ	સકહે વ દેવાદિવધ સુઈમ	૮

- સે વીરિએણુ પડિપુન્નવીરિએ, સુદંસણે વા ભુગસંવસેઠ્ઠે ;
 સુરાલએ વા સિ મુદાગરે સે, વિરાયએ ભુગણુણાવવેએ. ૯
- સય સહસ્સાણુ ઉ ભેયણાણુ, તિકંડગે પડગવેજયતે ;
 સે ભેયણે ભુવણુવધંસહસ્સે, ઉડડુસ્સિતો હેઠ્ઠ સહસ્સમેગં. ૧૦
- પુઠ્ઠે ભુલે ચિદ્દંધ ભૂમિવાદ્ધએ, જ સૂરિયા આણુપરિવદ્ધયતિ ;
 સે હેમવન્ને બહુનદ્ધણે ચ, જંસી રતિ વેદ્યતી મહિદ્ધા. ૧૧
- સે પંવએ સદ્દમહપ્પગાસે, વિરાયતી કચણુદ્ધવન્ને ;
 આણુત્તરે ગિરિસુ ચ પંવદુગ્ગે, ગિરીવરે સે જલિએવ લોમે. ૧૨
- મહીએ મજ્ઝમિ કિએ ભુગિંદે, પન્નાયતે સૂરિએ સુદ્ધલેસે ;
 એવં સિરીએ ઉ સ ભૂરિવન્ને મણારમે ભેયધં અચ્ચિમાલી. ૧૩
- સુદંસણુસ્સેવ જસો ગિરિસ્સ, પવુચ્ચધં મહતો પંવચસ્સ ;
 એતોવમે મમણે નાયપુત્તે, જતીજસોદસણુનાણુમીલે. ૧૪
- ગિરીવરે વા નિસહાડડયયાણુ, રૂચએ વ સેઠ્ઠ વલયાયતાણું ;
 તઓવમે સે જગભૂધંપન્ને, મુણીણુ મજ્ઝે તમુદાહુ પન્ને. ૧૫
- આણુત્તર ધમ્મમુધરત્તા, આણુત્તર આણુવરં ઝિયાધં,
 સુસુક્કસુક્ક અપગડસુક્ક, સખિદુએગતવદ્ધાતસુક્કં. ૧૬
- આણુત્તરગ્ગ પરમ મહેસી, અસેસકમ્મ સ વિસોહધંત્તાં,
 સિદ્ધિં ગએ સાધંમણુતપેત્ત, નાણેણુ સીલેણુ ચ દસણેણુ. ૧૭
- રૂપેસુ ભાએ જહ સામલી વા, જસિ રધ વેદ્યધં સુવન્ના,
 વણેસુ વા ભુદ્ધમાહુ સેઠ્ઠ, નાણેણુ સીલેણુ વ ભૂતિપન્ને. ૧૮
- થણિય વ સદાણુ આણુત્તરે ઉ, ચદો વ તારાણુ મહાણુભાવે,
 ગંધેસુ વા ચદણુમાહુ સેઠ્ઠ, એવ મુણીણુ અપડિન્નમાહુ. ૧૯
- જહા સયભૂ ઉદ્ધીણુ સેઠ્ઠ, નાગેસુ વા ધરણિદ્ધમાહુ સેઠ્ઠ,
 ખોઓદએ વા રસ વેજયતે, તવોવહાણે મુણિવેજયતે. ૨૦
- હત્થીસુ એરાવણુમાહુ નાએ, સીહો મિગાણુ સલિલાણુ ગગા,
 પકખીસુ વા ગરુલે વેણુદેવો, નિંવાણુવાદીણિહ નાયપુત્તે. ૨૧

બેહેસુ નાએ જહ વીસસેજે, પુરેસુ વા જહ અરવિદમાહુ,
 ખતીલુ સેઈ જહ કવલકે, ઇસીલુ સેઈ તહ વદમાજે. ૨૨
 દાવાલુ સેઈ અભયપયાલુ, સચેસુ વા અલુવલ્લવલિ,
 તવેસુ વા ઉત્તમ બલધેર, હોગુતમે સમજે નાયપુતે. ૨૩
 ડિઈલુ સેઈ દવસત્તમા વા, સભા સુહમ્મા વ સભાલુ સેઈ;
 નિવ્યાલુસેઈ જહ સંવધમ્મા, ન નાયપુત્તા પરમત્તિ નાલી. ૨૪
 પુદાવમે કુલુધ વિગલગેહિ, ન સવિલુઈ કુવધ આસુપ્પને;
 તરિઈ સમુધ ચ મહાભવોવ, અભયકરે વીર અલુતયદ્ધ. ૨૫
 કાહ ચ માલુ ચ તહેવ માય, હોભ ચઉત્તમ અલ્લલ્લહોલી,
 એયાલિ વતા અરહા મહેલી, લુ કુવધ પાલુ લુ કારવેધ. ૨૬
 કિરિયાકિરિય વેલુધ્યાલુવાય, અવલુલિયાલુ પડિધચ્ચ કાલ;
 સે સંવવાય ઇધ વેયધતા, ઉવલ્લિએ સલ્લમદીકરાય. ૨૭
 સે ચારિયા ઇત્તી સરાઇભત, ઉવલ્લાલુવ દુદ્ધઅમયદ્ધમાલે;
 હોમ વિહિત્તા આર પાર ચ, સંવ પમૂ ચારિય સંવવાર. ૨૮
 સોમ્મા ચ ધમ્મ અરહતભાસિય, સમાદિધ અદ્ધપહોવસુહ;
 ત સદ્ધાલુ ચ જલુ અલ્લાહિ, ઇદા વ દેવાહિ વ આગમિસસિ. ૨૯

અર્થ-૧ શ્રી સુધર્મા મ્વામી પ્રત્યે જનૂસ્વામીએ પૂછ્યું કે
 ભગવાન ! મમલો, પ્રાણલો, મુદ્ધસ્યો અને પશ્વીર્માંઓ મને પૂછે
 કે, એકાત હિતકારી અને એના જેવો બીજો કોઈ છે નહિ એવો
 ધર્મ કયાસ્થિત કોણે કહ્યો છે ? ૨ તે જ્ઞાતપુત્ર શ્રી મહાવીર દેવનું
 જ્ઞાન કેવું હતું ? તેનો શીશાચાર કેવો હતો ? તે કે બિષ્ણુ ! તમે
 જાણો છો, તે જેમ તને સામળ્યુ દોષ અને ખાચું દોષ તેમ કહ્યો !
 ૩ તે (ભગવાન) સસારી જીવોના દુઃખના બલુ, ધર્મકાપવામાં કુચળ,
 અનત-જ્ઞાની, અનતકથી, મોટા કથાસ્વી અને હોકના ચમુજૂત એવા
 શ્રી મહાવીર દેવના પ્રત્યેલા ધર્મને તથા તેમની પીરજને બલુ અને
 રૂપ ૪ બિન્ની, નીચી અને વીરહી એ ત્રણે દિશાઓને વિષે જે, ત્રણ
 અને સ્થાવર જીવા છે તેને, પ્રજાવત મહાવીરજેવે, નિત્યાનિત્ય એકે

સમ્યક્ પ્રકારે જાણીને સ સાર સમુદ્રમાં છુડતા જીવોને રાખવા સારુ દીપ્યમાન અને સમભાવી એવો ધર્મ કહ્યો છે ૫ તે ભગવાન લોકા-લોકને દેખનારા બાવીશ પરિવહ જીતીને કેવળજ્ઞાન પ્રાપ્ત છે એવા મૂળ તથા ઉત્તરગુણે સયમના પાળનારા દૈર્ઘ્યવાન, સર્વ કર્મ નાશ થવાથી સ્થિત આત્મવત સર્વ જગતને વિષે પ્રધાન જ્ઞાનવાન, બાહ્ય અને અભ્યંતર પરિવ્રજ રહિત, સાત ભય રહિત અને ચાર ગતિના આયુષ્ય રહિત શ્રી મહાવીરદેવ હતા, ૬ એ ભગવત અનંત જ્ઞાન-વાળા અપ્રતિબંધ વિહારી, સંસાર-સમુદ્રને તારનાર, ધીરજવાન અનંતજ્ઞાન રૂપ ચક્ષુવાળા તથા સૂર્ય જેમ સર્વથી અધિક તપે છે તેમ જ્ઞાને કરી સર્વોત્તમ છે. વિરોચન અગ્નિ જેમ સળગવાથી ઇંદની પેઠે અધકારને દૂર કરી પ્રકાશ કરે છે તેમ શ્રી મહાવીરદેવ પણ અજ્ઞાન રૂપ અધકાર દૂર કરી પ્રકાશ કરે છે ૭ દેવલોકને વિષે ઇંદ્ર જેમ દેવોમાં મહાપ્રભાવાન, હજારો દેવોનો નાયક અને સર્વોત્તમ છે તેમ સર્વ તીર્થંકારોએ પ્રરૂપેલો આ જે સર્વોત્તમ ધર્મ તેને પ્રકાશ કરનાર કાશ્યપ ગોત્રી કેવળજ્ઞાની શ્રી મહાવીરદેવ સર્વથી ઉત્તમ છે, ૮ તે ભગવાન પ્રજાએ કરી અક્ષય તથા જેમ સ્વયંભૂરમણ નામે મોટો સમુદ્ર અનંત, અપાર અને નિર્મળ જળવાળો છે તેમ ભગવાનનું જ્ઞાન નિર્મળ છે વળી તે ભગવત કષાયરહિત તથા ભિક્ષાએ આજી-વિકા કરનાર અને દેવતાના અધિપતિ શંકેન્દ્રની પેઠે તેજસ્વી છે, ૯ તે ભગવાન બળે કરી પ્રતિપૂર્ણ બળવાન છે સર્વ પર્વતોમા મેરુ પર્વત જેમ શ્રેષ્ઠ છે તેણે ભગવાન પણ વીર્યાદિક ગુણે કરી સર્વોત્તમ છે. મેરુ પર્વત જેમ સ્વર્ગવાસી દેવોને હર્ષ ઉત્પન્ન કરે છે. તથા અનેક ગુણોએ કરી શોભે છે તેમ ભગવંત પણ અનેક ગુણોએ કરી શોભે છે. ૧૦ તે મેરુ પર્વત એક લાખ જોજનનો છે તેના એક-ભૂમિમય, ખીજો સુવર્ણમય અને ત્રીજો વૈડુર્ય રત્નમય એવા ત્રણ કાન્ડ છે, તથા તે મેરુ પર્વતની ટોચ ઉપર પડગવન ધ્વજની નાંદક-શોભી રહ્યું છે તે મેરુ પર્વત નવાણું હજાર જોજન ઊંચો અને એક હજાર જોજન નીચે જમીનમા છે ૧૧ તે મેરુ પર્વત આકાશને સ્પર્શી રહ્યો છે ભૂમિને અવગાહી રહ્યો છે, એટલે ઊંચા, નીચા અને તીરછા લોકને સ્પર્શી રહ્યો છે જે મેરુ પર્વતની આસપાસ સૂર્ય

પ્રમુખ જ્યોતિષી દેવો પ્રશ્નિષ્ણા કરી રહ્યા છે, ને મેરુ પર્વત
 સુવર્ણના જેવી કાંતિવાળો છે તેના ઉપર ઘણાં જોટલે ચાર નંદનવન
 છે, જેને વિષે મોટા ઈંદ્રો પણ આવીને રતિસુખ લોગવે છે ૧૨
 વળી તે મેરુ પર્વત-૧ મહિર, ૨ મેરુ, ૩ મનોરમા, ૪ સુકર્ણ, ૫
 સ્વયંપ્રભ, ૬ ગિરિશાજ, ૭ રત્નોમય, ૮ તિલકાપ્રભ, ૯ લોકમધ્ય
 ૧૦ લોકનાભિ, ૧૧ રત્ન, ૧૨ સૂર્યાવર્ત ૧૩ સૂર્યાવરણ, ૧૪ ઉત્તમ ૧૫
 દિશાદિ અને ૧૬ અવતરણ સોળ નામે કરી મહા પ્રકાશવાન થીલે
 છે તથા સુવર્ણની પેઠે શુદ્ધ વર્ણવાળો, સર્વ પર્વતોમાં પ્રધાન, મેઘ-
 લાગે કરી વિપ્રમ અને વળી તે ગિરિશાજ મહિ અને ઔષધિઓને
 કરી દેહીપ્રમાણ છે, તેથી જમીનની પેઠે જળહળાયમાન થઈ રહે છે
 ૧૩ પૃથ્વીના મધ્ય ભાગમાં રહેલો સર્વ પર્વતોના ઈંદ્ર મેરુ પર્વત
 સૂર્યની પેઠે શુદ્ધ હેરથાવત પ્રકર્ષે કરીને જણાય છે ઉપર કહી
 એવી શોભાએ કરી તથા અનેક પ્રકારના રત્નોના વર્ણોને કરી
 મનને કરે છે અને સૂર્યની પેઠે સર્વ દિશાઓને હીપાવે છે ૧૪
 આ જથ મેરુ ગિરિશાજ પર્વતના કહેવાય છે એ પૂર્વોક્ત ઉપમાએ શ્રમજ
 ભગવાન જ્ઞાતપુત્ર શ્રી મહાવીરદેવ જાતિએ, ચરો, હથ ને, જ્ઞાને એવ
 આચાર સર્વોત્તમ છે ૧૫ લાખા પર્વતોના નિષ્ઠ પવત મોટો છે,
 ગોળાકાર પવતોમાં રૂચક પર્વત શ્રેષ્ઠ છે, તે ઉપમાએ શ્રી મહાવીરદેવ
 જગતમાં પ્રજાએ કરી શ્રેષ્ઠ કહ્યા છે તથા સર્વ મુનિઓને વિષે પ્રજાવત
 કહ્યા છે ૧૬ તે ભગવાન પ્રધાન ધર્મ પ્રકાશિત પ્રધાન, ઉજ્જવળમ
 ઉજ્જવળ, હોપરહિત ઉજ્જવળ, શાખ અને ચક્રમાની પેઠે જોઈત ઉજ્જ
 વળ, સર્વ ધ્યાનનાં સર્વોત્તમ એવું શુકલ ધ્યાન ધ્યાય છે, ૧૮ તે મોટ
 અધીશ્વર (મહાવીરદેવ) સમસ્ત ધર્મ અપાવીને જ્ઞાને કરી, ચારિત્રે કરી
 હથ ને કરી, સર્વોત્તમ લોકોને અનુભાવે ઉત્કૃષ્ટી સાક્ષિ અનંત ભાત્રે
 સિદ્ધિગતિને પામ્યા, ૧૮ જેમ વૃક્ષોને વિષે શામલી વૃક્ષ પ્રસિદ્ધ છે, જે
 વૃક્ષને વિષે સુવર્ણકુમાર દેવતાઓ રતિસુખ વેહે છે વનને વિષે જેમ
 નંદનવન શ્રેષ્ઠ કહ્યું છે તેમ શ્રી મહાવીરદેવ જ્ઞાને અને ચારિત્રે કરી
 પ્રજાવત છે ૧૬ શબ્દોમાં જેમ મેઘની ગજાનોના શબ્દ, તારાઓને વિષે
 જેમ ચક્રમા અને સુગંધીઓમાં જેમ ચંદન શ્રેષ્ઠ છે તેમ મુનિઓમાં
 આકાંક્ષારહિત જોટલે આલોક પરલોકની વાછના રહિત શ્રી મહાવીરદેવ

શ્રેષ્ઠ કહ્યા છે ૨૦ જેમ સર્વ સમુદ્રોમા સ્વયભૂરમણ સમુદ્ર, નાગકુમાર દેવતાઓમાં ધરણેદ્ર અને રમમાં શેરડીનો રમ શ્રેષ્ઠ છે તેમ તપોપદ્યાને કરી મુનિઓમા શ્રી મહાવીરદેવ શ્રેષ્ઠ છે ૨૧ હાથીઓને વિષે જેમ ઐરાવત હાથી, મૃગાદિક જનાવરોમાં સિંહ, પાણીમાં ગંગા નદીનું પાણી, પક્ષીઓને વિષે ગરૂડ પક્ષી (વેણુદેવ) પ્રધાન છે, તેમ નિર્વાણવાદીઓમાં જ્ઞાતપુત્ર શ્રી મહાવીરદેવ પ્રધાન કહ્યા છે ૨૨ યોદ્ધાઓમાં જેમ વિશ્વ-સેન (ચક્રવર્તી,) કુલોમાં જેમ અરવિંદ કમળ, ૧ ક્ષત્રીયોમા જેમ દાતા-વાક્ય (વચન) પાળનારો એવો જે ચક્રવર્તી તે શ્રેષ્ઠ છે તેમ ઋષિઓને વિષે શ્રી વર્ધમાન સ્વામી શ્રેષ્ઠ કહ્યા છે ૨૩ દાનમાં અભયદાન, સત્ય વચનમા અનવદ્ય વચન અને તપને વિષે બ્રહ્મચર્ય શ્રેષ્ઠ કહ્યું છે, તેમ સર્વ લોકમા ઉત્તમ શ્રમણ જ્ઞાતપુત્ર શ્રી મહાવીરદેવ શ્રેષ્ઠ છે. ૨૪ સ્થિતિવાળા લોકોમાં જેમ લવ સપ્તમ દેવે (પાંચ અનુત્તર વિમાન-વાસી દેવતા) સલાઓમાં સૌધર્મ સલા, અને સર્વ ધર્મોમાં જેમ મોક્ષધર્મ શ્રેષ્ઠ છે તેમ જ્ઞાતપુત્ર શ્રી મહાવીરદેવથી કોઈ ઉત્કૃષ્ટ જ્ઞાની નથી એટલે શ્રી મહાવીરદેવ સર્વથી શ્રેષ્ઠ જ્ઞાની છે ૨૫ જેમ પૃથ્વી સર્વ વસ્તુને આધારભૂત છે તેમ શ્રી મહાવીરદેવ પણ પૃથ્વી સમાન તથા આઠ પ્રકારના કર્મ ખપાવીને અભિલાષારહિત, દ્રવ્યસનિધિ તે ધન, ધાન્ય, દુષદ અને ચતુષ્પદાદિ અને લાવસનિધિ તે ક્રોધ, માન, માયા અને લોભ એ બે પ્રકારની સનિધિ ન કરનાર, એવા પ્રજાવાન ચાર ગતિરૂપ મોટા સમુદ્રને તરીને મોક્ષ પામ્યા છે અભય કરનાર શૂરવીર તથા અનંત ચક્ષુવાળા છે ૨૬ ક્રોધ, માન, માયા તેમજ ચોથો લોભ એ ચાર અધ્યાત્મ દોષોને ત્યાગીને અરિહત અને મોટા ઋષિ થયા તેથી પાપકર્મ કરે નહિ અને કરાવે પણ નહિ ૨૭ ક્રિયા-વાદીના ૧૮૦, અક્રિયાવાદીના ૮૪, વિનયવાદીના ૩૨ તથા અજ્ઞાનવાદીના ૬૭ એ સર્વ ૩૬૩ પાપકર્મોના ભેદ જાણવા શ્રી મહાવીરદેવ તે સર્વ ભેદને (દુર્ગતિ જવાના કારણ) જાણીને તેનો ત્યાગ કરી ચારિત્રરૂપ ધર્મને વિષે જાણવું સુધી સાવધાનપણે રહ્યા ૨૮ તે લગવાન રાત્રિ-ભોજનરહિત, સ્ત્રી-લોગનું નિવારણ કરીને અષ્ટ કર્મરૂપ દુષ્ટ અનો ક્ષય કરવાને

અર્થે ઉપધ્યાનવાન (તપસ્યાવટે રહે સુકાવી નાખ્યો એવા) થયા. જગી
તે પ્રભુએ આ લોક અને પરલોકના સ્વરૂપ બાણીને સર્વ પ્રકારના પાપના
સ્થાનકોને ધણીવાર નિવારણ કર્યા ૨૯ હે જ બૂ ! સમ્યક્ પ્રકારે ભર્યો અને
પદવટે શુદ્ધ એવા અરિહંત ભાષિત ધર્મને સાંભળીને તથા સમૃદ્ધીને
ધણી લોકો અનામુષ સિદ્ધ થયા અને જે લોકોને કર્મ બાદી શકા હતા
તે લોકો દેવોના અધિપતિ તથા ઇદ્રાણિક થઈ આગમિક કાળે સિદ્ધ થયો.
(તિ બેમિ)

પરશુરશ્મુ ગાથાઓ (મૂળ)

મય-મહાવય-સુલ્લય-મૂલ,	સમણ-મણાઈલ સાદૂ સુચ્છીલ ;	
વેરવિરામણપજ્જવસાણ	સલ્લસમુદ્ધમહોદધી	તિલ ૧
તિલ કરદિ	સુદેસિયમગ્ગ	નરમ-તિલિય વિવલ્લિમગ્ગ :
સગ્ગ પવિત્ત મુનિમિયસાર,	સિદ્ધિવિમાલ,	અવમુય-દાર ૨
દેવ નરિંદ નમમિય-પૂઈય,	સલ્લજગુત્તમ-મગ્ગલ-મગ્ગ ;	
હુદરિસ	સુણ-નાયગમેક,	મોક્ષપપ્પસ-વડિસમખૂમ ૩
ધમ્મારામે ઘરે	ભિક્ષુ ધિહમ	ધમ્મ-સારહી,
ધમ્મારામેરમા-હતે,	બલયેર-નમાદિએ	૪
દેવ-દાણવ-ગધ્યા,	જૂખ-શૂખસ-કિન્નર,	
બલયારિ	નમસતિ,	હુક્કર જે કરતિ ૫
એસ ધમ્મે પુવે નિચ્છે	વાસમે	જિણ્ણેસિએ;
નિહા મિજ્જાંતિ યામેણ,	નિલિજ્જસુ નિ	વહાવ ૬
અરહંત ચિદ પવયણ	સુરે મેર બલુસ્સુએ	તવસીયુ,
વમ્મજલયા	ય તેમિ,	અભિક્ષખનાણેણએ ૭
હસણ વિણય	આપસસુએ	ય, શ્રીહવ્વએ
પણુવ	તથ ચિદયાઅ	વયાવચ્ચ
નુત્તરનાતુગા પુ	સુભાગી	પજ્જયો
અનદિ	કા વુદ્ધિ,	નિત્યરત્ત
		લક્કાં સુએ ૮

નિષુવયણેઅણુરતા,	નિષુવયણ જે કરતિ ભાવેણું;	
અમલા અસંકિલિટ્ટા,	તે હુતિય પરિત્તમ સારિ.	૧૦
એવ ખખુ નાણીણે સાર,	જ ન હિસઈ કિંચણું;	
અહિ સા-સમય એવ,	એતાવત્ત વિચાણિયા.	૧૧
બઈય વુરિંદ ચ ઈજજ-પાસં,	ભૂતેહિં જાણે પડિલેહ સાય,	
તમ્હાપિવિજ્જો-પરમંતિ જુચ્યા	સમ્મત્તદ સી જુ કરેઈ પાવં.	૧૨
ઉમ્મુચ્ચપાસ ઇહમચ્ચિએહિ,	આર ભજીવીઉજ્જપયાણુપરસી,	
કામેસુ ગિદ્ધ જિચય કરતિ,	સ સિચમાણા પુણુરેતિગમં.	૧૩
સાવણેનાણેવિન્નાણે,	પચ્ચમેદ્ધખાણેયસ જઓ;	
અણુએહએ તવે એવ,	વોદાણે અકિરિયાસિદ્ધિ.	૧૪
સારં દ સણુ નાણુ,	સાર તવ નિયમ સંજમ સીલં,	
સારં નિષુવર ધમ્મં,	સારં સલેહણા પંડિયમરણું.	૧૫
કલ્લાણુકેહીકારિણિ,	હુગઈહુહનિઠવણી,	
સંસારજલતારણી,	એગ તહોઈજીવદયા.	૧૬
આર લે નત્થિ દયા,	મહિલએસંગનાસાઈખલં,	
સ કાએનાસઈસમ્મત્તં,	એવ્વજ્જાઅત્થગ્ગહણું ચ.	૧૭
મજ્જ વિસયકસાયા,	નિંદાવિકહાયપ ચમીલણિયા;	
એએષચપ્પમાયા,	જીવા પાઠતિસ સારે	૧૮
લખ્ખંતિ વિમલાલોએ	લખ્ખલ તિ સુરસપેયા,	
લલ્લ તિ પુત્તમિત્ત ચ,	એગોધમ્મો ન લખ્ખલઈ	૧૯
એગોહ નત્થિ મે કોઈ,	નાહ મન્નસ્સ કસ્સઈ,	
એવ અદ્દીણુમણુસા,	અપ્પાણુમણુ સાસઈ	૨૦
એગો મે સાસઓ અપ્પા,	નાણુદ સણુસ જઓ,	
સેસા મે ખાહિરા ભાવા,	સવ્વ સજ્જેગ લખ્ખણા.	૨૧
નવિસુહીદેવતાદેવલોએ,	નવિસુહીપુઠવીમઈરાયા,	
નવિસુહીસેઠિસેણુવઈ	ય, એગ તસુહીમુણીધીયરાગી	૨૨

નમરી સોહંતિ જલ વૃક્ષ મૂલા, રાજ સોહતા ચતુરત્રી સેના;
 નારી સોહંતિ સુશીલવતી, સાધુ સોહતા નિરવલ વાણી. ૨૩
 યૌદ્ધ પુરવ ધર ઠહીએ, જ્ઞાન ચાર વખાણીએ
 જિન નહિ પણ જિન સરિખા, સુધર્મા સ્વામી બણીએ. ૨૪
 માત, પિતા, પ્રલ ભત નિર્મળ, રૂપ અનૂપ વખાણીએ;
 દેવતાને વલ્લભ એવા, જ ખૂસ્વામી બણીએ. ૨૫

હરાવૈઠાલિકસૂત્રનું પહેલું અધ્યયન

ધર્મો મગલસુષ્કિં, અહિંસા સર્વમે તવે;
 દેવાવિ ત નમસતિ, જસ્ય ધર્મે સયા મલે. ૧
 જહા ડુમસ્સ પુષ્પેસુ, ભમરા આવિમઇ રસ;
 ય ય પુષ્પ કિલામઇ, સો ય પીલેઇ અપય. ૨
 એમેએ સમણા મુત્તા, જે લેએ સતિ સાહુલે;
 વિહગમા વ પુષ્પેસુ, હાલુલત્તેસણા રથા. ૩
 વય થ વિત્તિ લખામે, જુ ય કોઇ ઉવહમ્મઇ;
 અહામહેસુ રીમતે, પુષ્પેસુ ભમરા જહા. ૪
 મહુકારસમા જુહા, જે ભવંતિ અલિલ્લિયા
 નાણાપિરયા હવા, તેણુ પુત્તવિ સાહુલે. ૫ (તિ ભેમિ)

અર્થ :- ધર્મ-ઉત્કૃષ્ટ માંત્રલિલ છે જીવદયા, સત્ત્વ સેટે
 સધમ અને બાર પ્રકારે તપ એ ધમનું લક્ષણ છે, એવા ધર્મને વિરે
 જેનું સદાય મન છે, તેને દેવતા અને ચક્રવર્તી આદિ મનુષ્યો નમસ્કાર
 કરે છે. ૨ જેમ વૃક્ષના ફૂલને વિરે ભમરા નર્પાદાએ રસ પીને પોતાના
 આત્મા તૃપ્ત કરે છે, પણ ફૂલને પી. ઉપમવતો નથી. ૩ તેમ લોકોને
 વિરે પરિવ્રજી મુકાએલા અને યાજિત પાગનારા સાધુ ભમરાની મારફ
 ગવેષણાને વિરે વિચરે છે તેમ જીવજસ્યે પોતાને અર્થ દીપેલા અને
 કોઇ પ્રાણી ન હવાય તેવી આચારની વૃત્તિને નમે પામશું. ૫ જે
 ભમરા ચરખા, તત્ત્વના બલુ ગ્રાણુ, નેશા પ્રતિબધસ્થિત નાના પ્રકારના

આહારને વિષે અનુરકત અને ઇંદ્રિયોના દમણહાર છે તેને ચારિત્રીઆ સાધુ કહીએ, એમ હું માનુ છું.

દશવૈકાલિક સૂત્રનું બીજું અધ્યયન

કહે નુ કુળજા સામણુ,	જો કામે ન નિવારએ;	
પએપએ વિસીયતો	સ કપ્પસ્સ વસં ગએા.	૧
વત્થગંધમલકાર,	ઈત્થીએ સયણાણિ	ય;
અચ્છદા જે ન બુજતિ,	ન સે ચાઈત્તિ વુચ્ચઈ.	૨
જે ચ કતે પિએ લોએ,	લધ્ધે વિપિઠ્ઠિ કુવ્વઈ;	
સાહીણે ચચઈ લોએ,	સેહુ 'ચાઈ'—ત્તિ વુચ્ચઈ.	૩
સમાએ પેહાએ પરિવ્વયતો,	સિયા મણ્ણે નિસ્સરઈ બહિદ્ધા,	
ન સા મહ નોવિ અહપિ તીસે,	ઇચ્છેવ તાએા વિણુએજ્જ રાગ	૪
આયાવયાહી ! ચચ સોગમદ્દલ,	કામે કમાહી કમિય ખુ હૂખ,	
છિંદાહિ હોસ વિણુએજ્જ રાગ,	એવ સુહી હોહિસિ સપરાએ.	૫
પફ્ખ હે જલિય જોઈ,	ધૂમકેઉ દુરાસય,	
નેચ્છન્તિ વતય લોત્તુ	કુલે જાયા અગધણુ.	૬
ધિરત્થુ તેડજસોકામી,	જો તં જીવિયકારણા,	
વત ઇચ્છસિ આવેઉ,	સેય તે મરણુ ભવે.	૭
અહં ચ લોગરાયસ્સ,	ત ચડસિ અધગવણ્ણિણો;	
મા કુલે ગધણા હોમો,	સજ્જમ નિહુએા ચર.	૮
જઈ ત કાહિસિ ભાવ,	જા જા દિચ્છસિ નારિએા;	
વાયાઇદ્ધો વ્વ હઠો,	અદ્દિઅપ્પા ભવિસ્સસિ	૯
તીસે સો વેયણુ સોચ્ચા,	સજ્જાએ સુભાસિય;	
અકુસેણુ જહા નાગો,	ધરમે સપડિવાઈએા	૧૦
એવ કરેતિ સખુદ્ધા,	પડિયા પવિયક્ખણા,	
વિપ્પિયકુતિ લોગેસુ,	જહા સે પુરિસુત્તમો	૧૧

(તિ જમિ.)

અર્થ-૧ કેવા વિચારથી વાધુ ચારિત્ર પાળે? જે કોઈ કામ સોજની
 બૂઝી વાચ્છના નિવારે નહિ તે પગલે પગલે વિખવાદ પામતો થઈ શકે
 અધ્યવસાયને વશ થાય. જેને વજ્ર, સુખધી વસ્તુ, અલકાર, આલસ્ય,
 સ્ત્રીઓની જ્વલિ, શમ્યા, આસન એટલાં વાનાં પોતાને નથી અને
 સોજવતો મુક્ત નથી મુલ્ય સોજવતાનાં પચ્ચક્ષુખાણુ કર્યા નથી તેને ત્વચી
 કહીએ નહિ. ૨ જે કોઈ વહાલામાં વહાલા સોજ પામ્યા છે, એવા
 સોજ પોતાને વશ કર્યાં, છાંડે, મેગળા કરે અર્થાત્ પચ્ચક્ષુખાણુ કરે તેને
 નિમ્મે ત્વચી કહીએ. ૪ સમતા પરિણામના વિચારમાં વિચરતા વાધુનું
 મન કદાચિત્ સમમથી બહાર પ્રથમનું સસાસ્તુખ સાંભળવાથી
 નીકળે ત્યારે વિચારે કે, સ્ત્રી મારી નથી તેમ તે સ્ત્રીને હું નથી, જેમ
 વિચારીને મન વશ કરવા નિમિત્તે તે સ્ત્રી ઉપરથી ક્ષેત્ર રાજ નિવારે
 ૫ તડકાની આવાપના લીએ, સુકોમળપણું છાંડે, નિમ્મે સર્વ કુખને
 ઉલ્લંઘવાને અર્થે કામસોજને છાંડે, દેવને છેદે અને શગને ટાણે; જેમ
 કરવાથી સસારને વિષે સુખી થાય. ૬ રાજેમતી રહનેમિનું પ્રધાંત કહે
 છે અજધન કુળમાં ઉપજેલા નાગ, અગ્રહણતી, વીરુણુ કુમાડવાળી
 અને સહન ન થાય તેવી અભિમાં પેસી, બળી મરણું કબૂલ કરશે,
 પણ પોતાના વમેલા ઝેરને કહી પણ પાછું લેવા ઇચ્છા કરશે નહિ. ૭
 મિત્રાર છે તુજને કે અપજ્ઞયના કામી! જે તું અસમમ છવિવચ્ચને
 કારણે વમેલા સોજને પાછા લેવાની ઇચ્છા કરે છે? તેથી તુજને મરણું
 લહું છે ૮ હું સોજક રાજાની પૌત્રી અને ઉચ્ચેન રાજાની પુત્રી
 છું; અને તું જાધકવિન્નુનો પૌત્ર અને સમુદ્રનિજલ રાજાનો પુત્ર છે
 માટે રૂબે ગૃધ્રનકુળના સર્પ સરખો થા! અર્થાત્ વચ્ચા સોજને
 પાછા લેવાની ઇચ્છા કરીશ નહિ પણ સયમ નિમ્મગ મનથી પાળ
 ૯ જે તું સ્ત્રીઓને રેખીને મનને વિષે સોજાની ઇચ્છા કરીશ તે
 જેમ વામરે કરી કહડ નામે વૃક્ષનાં મૂળ અસ્થિર થાય છે તેમ સ્ત્રીઓને
 રેખીને કામ સોજાની ઇચ્છાથી વારે આત્મા અસ્થિર થશે. ૧૦ જેમ
 અકુશે કરી હાથી ઠેકાણે જાવે તેમ સાધ્વી રાજેમતિનાં કુડાં વચન,
 સામગ્રીને રહનેમિ ધર્મને વિષે સમ્યક્ પ્રકારે સ્થિર થયા. ૧૧ જેમ
 પુરુષમહિ ઉત્તમ રહનેમિ સોજથી નિવર્ત્યા તેમ તત્તવના અણુ પરિવ

અતિશય ડાહ્યા, તે પ્રમાણે કરે (લોગથી નિવર્તે) એમ હું કહું છું. ઇતિ.

દશવૈકલિક સૂત્રનું ત્રીજું અધ્યયન

સંજમે	સુકિઆપાણુ,	વિષ્ણુમુક્ષાણુ,	તાઈણું;	
તેસિમેયમણાઈણું,		નિગ્ગંત્યાણુ,	મહેસિણુ.	૧
ઉદેસિય	કીયગડ	નિયાગ	અભિહડાણિ	ય;
રાઈભત્તે	સિણાણુ	ય,	ગધ	મલ્લે ચવીયણુ;
સન્નિહી	ગીહિમત્તે	ય,	રાયપિડ	કિમિચ્છમે;
સવાહણા	દત્તપહોયણા	ય,	સપુચ્છણા	દેહપદોયણાય.
અટ્ટાવચ્ચે	ય	નાદીચ્ચે,	છત્તસ્સ	ય ધારણુટ્ટાચ્ચે,
તેગિચ્છ	પાણુહા	પાચ્ચે,	સમારભ	ચ ભેઈણા
સિન્નભયરપિંડ	ચ,	આસદ્દીપલિયકચ્ચે;		
ગિહંતરનિસેજ્જા	ય,	ગાયસ્સુવવટ્ટણાણિ	ય	૫
ગિહિણા	વેઆવડિય,	ભ	ય આજીવવત્તિયા,	
તત્તાનિવુડલોઈત્ત,		આઉરસ્સરણાણિ	ય.	૬
મૂલચ્ચે	સિંગમેરે	ય,	ઉચ્છુખડે	અનિવુડે;
કંઠે	મૂલે	ય સચ્ચિત્તે,	ફલે ધીચ્ચે	ય આમચ્ચે
સોવચ્ચલે	સિંધવે	લોણુ,	રોમાલોણુ	ય આમચ્ચે,
સામુદ્દે	પસુખારે	ય,	કાલાલોણુ	ય આમચ્ચે.
ધૂવણુત્તિ	વમણુ	ય,	વત્થીકમ્મવિરેયણુ,	
અજણુ	દત્તવણુ	ય,	ગાયખલગવિભૂસણુ.	૮
સંવમેયમણાઈજ્ઞ		નિગ્ગથાણુ	મહેસિણુ,	
સંજમન્નિમ્મ	અ	જુત્તાણુ,	લહુભૂયવિહારિણું.	૧૦
પંચાસવપરિણુયાયા,		તિશુત્તા	છસુ	સંજયા,
પંચનિગ્ગહણા	ધીરા,	નિગ્ગન્થા	ઉજ્જુલંસિણા.	૧૧

આચારવયતિ	ગિમ્હેસુ,	હેમ તેસુ	અવાઉમ,
વાસાસુ	પડિસ લીણા,	સજ્યા	સુચમાહિયા ૧૨
પરિસહરિહિતા		ધૂઅમોહા	જિહિહિયા;
સંવદુદ્ધપપ્પીણુકા,		પક્કમતિ	મહેસિણે ૧૩
દુકકરાઈ	કરિત્તાણ,	દુસસહાઈ	સહિજુ ૧૪
કેમડત્ય	દેવલોખેસુ,	કેમ સિજ્જતિ	નીરયા ૧૪
અવિત્તા	પુન્વકમ્માઈ,	સજ્જમેણુ	તવેણુ ૧૫
સિદ્ધિમગ્ગમહુપ્પત્તા,		તાઈણે	પરિણિવુડા ૧૫

(ત્તિ ભેમિ)

અર્થ — સુચમને વિષે જેણે બહી રીતે આત્માને સ્થાપ્યો છે, જે વિવિધ પ્રકારના પરિવ્રજથી મુકાણા છે અને છકાયના રખવાળ છે એવા, તથા ચાન્દ્રિના પાગનાશ નિર્મલ, મોગ સ્પીશરને આગળ કહેશુ તે અનાચરણ આચરવા યોગ્ય નથી તે બાવન અનાચરણના નામ કહે છે ૧ આધાકમી આહાર લેવો તે, ૨ પૌસા આપી લાવેલી વસ્તુ લેવી તે, ૩ નિત્ય ચાર પ્રકારનો આહાર લે તે, ૪ સામી મગાવીને વસ્તુ લેવી તે, ૫ રાત્રિ ભોજન કરે તે, ૬ નાહવું તે, ૭ મુગધી, ચરીરે લખાવે તે, ૮ કુલ પ્રમુખની માગા પહેરે તે, ૯ પખાધી વાપરે લે તે ૧૦ શતવત્સી આહાર રાખે તે, ૧૧ ગૃહસ્થના વાસણમાં જમે તે, ૧૨ રાયર્પિડ (સાલને વાસ્તે ધણા વિમયધી અને બલિષ્ઠ આહાર બનાવેલો હોય તે) ભોજને તે, ૧૩ હાન દેવાને વાસ્તે કાઢેલો આહાર લે તે, ૧૪ ચરીરે નહાન કરવું ત. ૧૫ હાન સાફ કરવા તે, ૧૬ ગૃહસ્થને ખુલ્લ ખબર પૂછવા તે, ૧૭ દપણુ આદિના મોડુ ભેણુ તે, ૧૮ અર્ધ ઉપાજનને કારણે પાપા ૧ છપા અને ચેતજ આદિ રનન રનવી તે તથા છાત્રે રમે તે ૧૯ છત્રકળલ આદિ માથે રાખે, રખાવે ત, ૨૦ મૈકુ કરડું કલજડું તે, ૨૧ પામ્યાં પગરખા પહેરવા તે, (કપાના અપવા ના ૧૧ના) ૨૨ ચાર મ કર તે, ૨૩ અન્નિના આશલ કરે તે, ૨૪ સ્થાનકના ધણીના આહાર હિંતુ લે તે, ૨૫ ડોલીના, પલ ૧ અને ખુરશી પર બેસ તે ૨૬ રૂબરૂને પર નેસે તે, ૨૭ ચરીરના માનને વિલપન

કરવાં તે (પીઠી પ્રમુખનાં) ૨૮ ગૃહસ્થની નૈયાવચ્ચ કરે તે ૨૯ પોતાની
જાતિ જણાવી આજીવિકા કરવી તે, ૩૦ મિશ્ર એટલે કાંઈક જીવના
પ્રદેશ રહી ગયા હોય તેવાં કાચાં, પાકા આહાર પાણી ભોગવવા તે, ૩૧
ભૂખ તૃષાદિક અથવા રોગાદિક પીડા ઊપજવાથી ગૃહસ્થનું શરણુ લે તે,
૩૨ કાચા મૂળા, ૩૩ કાચુ આદુ, ૩૪ શેરડીના કટકા ભોગવે તે, ૩૫
સુરણુ આદિ કદ ભોગવે તે, ૩૬ વૃક્ષના મૂળ સચિત ભોગવે તે, ૩૭
કાચાં ફળ, ૩૮ કાચાં બીજ લેવા તે, ૩૯ સચળ, સિંધવ, ૪૦ મીઠું,
૪૧ અગરનું કાચુ મીઠું ભોગવવું તે, ૪૨ સમુદ્રનું મીઠું, ૪૩ ખારી
ધૂળથી નીપજેલું મીઠું ૪૪ કાળું મીઠું કાચુ ભોગવવું તે, ૪૫ વસ્ત્રા-
દિકને ધુપ દેવો અથવા ઘોવાં તે, ૪૬ ઔષધથી વમન કરવું તે, ૪૭
ગળાથી નીચેના વાળ સમારવા તે, ૪૮ જીલાળ લેવો તે, ૪૯ આંખમાં
અજન કરવું તે, ૫૦ દાંતણું કરવું તે, ૫૧ શરીરે તૈલાદિક વિલેપન
કરવું તે, ૫૨ શરીરની સુશ્રૂષા કરવી તે અનાચાર દોષ એ સર્વ અના-
ચરણુ દોષ નિર્ગંથ મોટા ઋષિવર, સચમને વિષે જોડાયેલા અપ્રતિ-
બધપણે વિચરનારને આચરવા યોગ્ય નહિ ૧૧ પાંચ આશ્રવ માઠા
જાણી છોડનાર, ત્રણ ગુપ્તિ ગોપવનાર, છકાય જીવની સમ્યક્ પ્રકારે
ચત્ના કરનાર, પાંચ ઇન્દ્રિયનો નિગ્રહ કરનાર, ધૈર્યવત, નિર્ગંથ, સરલ
દૃષ્ટિએ સચમ પાળનાર ૧૨ ઉનાળાની ઋતુને વિષે આતાપના લીએ,
શિયાળાની ઋતુને વિષે વસ્ત્ર દૂર મૂકી ટાઢ સહન કરે વર્ષાકાળે અ ગો-
પાળને સવરી એક ઠામ ખેસે સમ્યક્ પ્રકારે ચત્નાના કરણુહાર, ભલી
સમાધિવત, જ્ઞાનાદિકના ધરણુહાર ૧૩ જેણે પરિષદ૩૫ વેરીને દમ્યા,
મોહને દૂર કર્યો, ઇન્દ્રિયને જીત્યા એવા મોટા ઋષીશ્વર, શારીરિક અને
માનસિક દુખ ટાળવાને અર્થે ઉદ્યમ કરે છે ૧૪ દુષ્કર કર્તવ્ય કરીને
દુષ્કર-સહી ન શકાય તેવા પરિષદ સહીને તે માહેલા કેટલાક મુનિ-
રાજે દેવલોકને વિષે ઊપજે અને કેટલાક મિદ્ધ થાય ૧૫ પાછલા
ભવનાં કર્મને, સચમે કરી, તપે કરી, ખપાવીને મોક્ષ માર્ગ પામ્યા
થકા છકાય જીવને તારનાર અને અતિશય શીતળ થયા, એમ હું
કહું છું

શ્રી ઉત્તરાધ્યયન સુત્રનું ત્રીજું અધ્યયન

અતારિ	પરમ ગણિ	દુસ્વહાણીકે	જન્તુએ,	
માણસત્ત	સુધ	સદા	સ જન્મિ	મ વીરિય ૧
સમાવન્ના	જુ	સ સારે,	નાણાગોતાસુ	બાઈસુ,
કમ્મા	નાણાવિકા	કદુ,	પુઠો વિસ્ત્રભયા	પચા ૨
એગયા	દેવલોએસુ,	નરએસુવિ	એગયા,	
એગયા	આસુર	કાય,	આહાકમ્મોઈ	મમ્મ ૩
એગયા	ખત્તિએ	હોઈ,	તઓ	ચણડાલખુકસો,
તઓ	હીઠપય યો	ય,	તઓ	ફુન્નુપિપીલિયા ૪
એવમાવદુએણીસુ,		પાણિણો	કમ્મકિલ્લિયા,	
ન	નિવિજ્જન્તિ	સ સારે,	સવ્વકુસુ	વ ખત્તિયા ૫
કમ્મસ એહિ	સમ્મૂહા,	દુકખયા	બહુવેયણા;	
અમાણસાસુ	એણીસુ,	વિલિહમ્મન્તિ	પાણિણો	૬
કમ્માણુ	તુ	પહણાએ,	આણુપુલ્લી	કમાઈ ૭
હવા	સોહિમણુપ્પત્તા,	આમયન્તિ	મણુસસ,	૮
માણુસસ	વિગ્ગહ	લખુ,	સુધ	ખમ્મસસ દુસ્વહા;
જ્ઞ સોચ્ચા	પઠિવજ્જન્તિ,	તવ	ખન્તિમહિસય	૯
આહચ્ચ	સવણુ	લખુ,	સદા	પરમદુસ્વહા;
સોચ્ચા	નેઆઉય	મગ્ગ,	બહુવે	પરિભસસઈ ૬
સુધ	મ લખુ	સદા ચ,	વીરય	પુણુ દુસ્વહા,
બહુવે	શાયમાણાવિ,	નો ચ જુ	પઠિવજ્જન્તે	૧૦
માણુસત્તનિ	આયાઓ	એ	ધમ્મ સોચ્ચ સફહે;	
તવસ્સી	વીરિય	લખુ	સગુટે	નિમ્મુણે ૧૧
સોહી	ઉચ્ચય	બૂયસસ,	ધમ્મો	સુદસસ ચિઈ;
નિન્વાણુ	પરમ	બાઈ	ધયસિત્ત	વ પાવજે ૧૨
વિજિય	કમ્મુણો	હેઉ	જસ	સણિણુ ખત્તિએ,
સરીય	પાહવ	હિચ્ચા,	ઉકુ	પકકમઈ હિસ ૧૩

ત્રિસાલિસેહિં, સીલેહિં, જકખા, ઉત્તરઉત્તરા,
 મહાસુકેકો, વ, દિપ્પન્તા, મન્નતા, અપુણ્ણચરવં. ૧૪
 અપિયાં, દેવકામાણુ, કામરૂપવિઉવિલ્લો,
 ઉદ્ધં, કર્પેસુ ચિદ્ધન્તિ, પુન્વા, વાસસચો, બહુ ૧૫
 તત્થ ઠિચ્ચા, જહાઠાણુ, જકખા, આઉકખચ્ચે, ચુયા;
 ઉવેન્તિ માણુસ જોણિં, સે, દસ ગેડલિનયધં ૧૬
 ખેત્ત વત્થુ હિરણ્ણં ચ, પસવો, દાસપોરુસં;
 ચત્તારિ, કામખન્ધાણિ, તત્થ સે, ઉવવજ્જઠં. ૧૭
 મિત્તવ નયવ હોધ, ઉચ્ચાગોમેં ચ વણ્ણુવં,
 અપ્પાય કે, મહાપન્ને, અલિનચ્ચે, જસોબલે. ૧૮
 લોચ્ચો માણુસચ્ચે લોચ્ચે, અપ્પડિરૂવે, અહાઉય,
 પુન્નિવ વિસુદ્ધસદ્ધમ્મે, કેવલ ખોહિ, ખુજ્જિયા. ૧૯
 ચઉરગ, દુલ્લહ નચ્ચા, સજ્જમ, પડિવજ્જયા,
 તવસા, ધુયકમ્મ સે, સિદ્ધે, હવધં, સાસચ્ચે. ૨૦
 (ત્તિ ખેમિ.)

અર્થ :—૧ મોક્ષ પામવાનાં ઉત્કૃષ્ટાં ચાર અગ તે, ૧ મનુષ્ય-
 પાણુ ૨ સૂત્રનુ સાંભળવુ, ૩ ધર્મ ઉપર શ્રદ્ધા અને, ૪ સયમને વિષે
 બળનુ ફેરવવુ એ ચાર મોટાં કારણુ આ સસારમાં જન્મને મળવાં
 હર્લભ છે ૨ સસારમાં રહેલા જીવોએ નાનાં (અનેક) પ્રકારનાં ગોત્ર-
 તથા જાતિને વિષે જ્ઞાનાવરણાદિક અનેક પ્રકારના કર્મે કરી જુદી જુદી
 એકે દ્રિયાદિક જાતિથી સર્વ લોક ભર્યો છે ૩ એકદા શુભ કર્મે કરી
 જીવ દેવલોકમાં જાય એકદા પાપકર્મે કરી નરકજાતિમાં જાય અને
 એકદા અસુરની જાતિમાં જાય, એ પ્રમાણે જેવાંકર્મ કરે તેવી ગતિએ
 જાય છે ૪ એકદા ક્ષત્રી (રાજા) થાય છે, ત્યારપછી અગ્રાણ થાય,
 યુક્કસ થાય, ક્રીડા થાય, પતંગીઓ થાય અને ક્રીડી થાય છે ૫ એ
 પ્રમાણે જીવા ચોરાશીલક્ષ જીવાયોનિમાં પરિભ્રમણ કરે છે કર્મરૂપ મેલથી
 મેલિન થયેલા જીવો સસાર સમુદ્રથી નિવર્તે નહિ જેમ સર્વ અર્થને

૧ મોતા બ્રાહ્મણી, પિતા ચાડાળ હોય તેને યુક્કસ કહીએ.

વિષે રાજા પાછો હોઈ નહિ તેમ કર્મ કરવામાં હવ પાછો હોઈ નહિ.
 ૬ કર્મને મોજે હવ મૂઠ ધાત્ર, દુઃખીઓ ધાત્ર, બધી વેદના સોતવવા
 વાળો ધાત્ર અને મનુષ્યથી જિતણી મોનિમા વિશેષ હજાર છે ૭ અને
 ભવ પરિભ્રમણ કરી કેટલેક કાળે હવ અશુભકર્મને હજી વિશુદ્ધકર્મને
 પામવાથી મનુષ્યપણુ અગીકાર કરે છે ૮ મનુષ્યનુ શરીર પામીને
 ધર્મ સાંભળવાનુ મળવું દોષાલુ છે, જે ધર્મ સાંભળવાથી હવ બાર
 પ્રકારે તપ, ક્ષમા અને હવા અગીકાર કરે છે ૯ કદાચ ધર્મનું સાંભળવું
 પામે તો ધર્મમાં શુદ્ધ મદદા થવી અતિ દુલભ છે, કેમકે ન્યાયમાર્ગ
 (મોક્ષમાર્ગ) સાંભળીને પણ જમાણી પ્રમુખ ઘણા હોઠો બ્રહ્મ ધાત્ર છે.
 ૧૦ વળી ધર્મનું સાંભળવું, અને મદદા પામે પણ સંયમને વિષે બળ
 દોરવવું દુર્લભ છે, કેમકે મેષ્ટિકાદિ ઘણા હોઠો ધર્મને આહવા ઘણા પણ
 નાસ્ત્રિકધર્મ અગીકાર કરી શકતા નથી. ૧૧ મનુષ્ય ભવ પામીને જે
 કોઈ ધર્મ સાંભળીને સરદહે અને તપસ્વી ધર્મ સંયમને વિષે બળ
 દેરવે તે પુરુષ આશ્રવ રૂપી કર્મરૂપ રજને ટાળે. ૧૨ વળી ક્ષમારૂપ
 મેલ ટાળીને નિર્મળ ધાત્ર, જિનભાષિત શુદ્ધધર્મને વિષે નિશ્ચલ ખ્યે
 રહે અને ઉત્કૃષ્ટી મોક્ષમતિને પામે થીએ સીચેલ અગ્નિની પેઠે તપ
 તેજે કરી લીધે. ૧૩ મિશ્માત્વાદિ કર્મના હેતુને ટાળે. હય પ્રકારે ક્ષમા
 આકરીને સંયમનો સંયમ કરે તે, માટીના કાચા ભાજન જેવું (મૌદ્રિક)
 શરીર છંદીને મોક્ષ, દેવલોક આદિ ઉચ્ચ ગતિએ બલ ૧૪ અનેક
 પ્રકારની આકરી ક્રિયાઓ કરીને સાધુ ક્રિયામાર્ગ દેવતાઓ ધાત્ર છે.
 ચદ્રમા, સૂર્યની મારક અતિ તેજે રીપવા ઘણા, મરુતુ નથી જોવું માની
 સુખે રહે ૧૫ દેવતાનાં કામસોગ બન્યા છે તેમાં આસકત ધર્મ,
 ચિતવે. તેવાં રૂપ વિરુદ્ધતા ઘણા અસંખ્યાતા પૂર્વ સુખી ક્રિયા દેવલોકમાં
 રહે છે ૧૬ દેવતા પોતાના સ્થાનકને વિષે રહેતા ઘણા આજીવુ કલ
 ધમેથી જીવીને મનુષ્યની મોનિપ્રત્યે હય અગે સપૂર્ણ જન્મે છે ૧૭
 ઉવાડી જમીન તે જેતર, વાડી તથા ઢાકી જમીન તે ધર પ્રમુખ,
 સોનુરુ મોઠાસાથી ઘાસઘાસી, પાચકળ જો ચાર પ્રકારના સ્તંભ બન્યાં
 હોય ત્યાં તેઓ જિખે ૧૮ તેઓ મિત્રવત, સ્વજનવત, ઉચ્ચમોત્રના
 ખણી, રૂપવત, નિશાળી, મહા પ્રજાવત વિનયવત, અશવત, બળવત
 અને કાષ કરવામાં સમર્થ હોય છે ૧૯ પૂર્વજન્મને વિષે નિર્મળ
 ધર્મને સેવવાથી તેઓ અનુપમ રૂપવાળા ઘણાં મનુષ્ય સંજો સોત

ભોગવીને જીવતાં સુધી ચોક્કસ સમ્યક્ત્વ પામે ૨૦ મનુષ્યાદિ ચાર અગ
મળવાં દુર્લભ જાણીને સયમ અગીકાર કરી, તપે કરી કર્મરૂપ મેલને
ટાળીને શાશ્વતા સિદ્ધ થાય છે એમ હું કહું છું.

શ્રી ઉત્તરાધ્યયન સુત્રનું ચોથું અધ્યયન.

અસખ્યં જીવિય મા પમાયએ,	જરોવણીયસ્સ હું નતિય તાણુ;	
એવ વિચાણાહિ જણે પમત્તે	કિણ્ણુવિહિંસા અજ્યા ગહિન્તિ.	૧
જે પાવકમ્મેહિ ધણુ મણુસા,	સમાયયન્તી અમર્થ ગહાય,	
પહાય તે પાસપયદિએ નરે,	વેરાણુબદ્ધા નરય ઉવેન્તિ	૨
તેણે જહા સન્ધિમુહે ગહીએ.	સકમ્મણા કિચ્ચઈ પાવકારી;	
એવ પયા પેચ્ચ ઇહ ચ લોએ,	કઠાણુ કમ્માણુ ન મુદ્દખ અતિય	૩
સ સારમાવન્ન પરસ્સ અટ્ટા,	સાહારણુ જં ચ કરેઈ કમ્મ,	
કમ્મસ્સ તે તસ્સ ઉ વેયકાલે,	ન બન્ધવા બન્ધવયં ઉવેન્તિ	૪
વિત્તેણુ તાણું ન લલે પમત્તો,	ઇમમ્મિ લોએ અદુવા પરત્થા,	
દીવપ્પણુકેવ અણુન્તમોહે,	નેયાઉય દુર્ટુમદુર્ટુમેવ	૫
સુત્તેસુ ચાવી પડિબુદ્ધજીવી,	ન વીસસે પહિડએ આસુપન્ને,	
ઘોરા મુહુત્તા અબલ સરીર,	ભારડપ્પખી વ ચરેડપ્પમત્તો	૬
ચરે પયાઈ પરિસ કમાણો,	જ કિચ્ચિ પાસે ઇહ મણુમાણો;	
લાભ તરે જીવિયા બૂહઈત્તા,	પચ્છા પરિન્નાય મલાવધ સ્ત્રી	૭
છન્દનિરોહેણુ ઉવેઈ મોદ્દખં,	આસે જહા સિક્કિખયવમ્મધારી,	
પુન્વાઈ વાસાઈ ચરેપ્પમત્તો,	તમ્હા મુણી ખિપ્પમુવેઈ મોદ્દખ	૮
સ પુન્વમેવ ન લલેજ્જ પચ્છા,	એસોડવમા સાસયવાઈયાણુ,	
વિસીયઈ સિદ્ધિલે આઉયમ્મિ,	કાલોવણીએ સરીરસ્સ લેએ	૯
ખિપ્પ ન સકકેઈ વિવેગમેઉ,	તમ્હા સમુદ્દાય પહાય કામે,	
સમિચ્ચ લોય મમયામહેસી,	અપ્પાણુરૂપી ચરેડપ્પમત્તો	૧૦
મુહુ મુહુ મોહગુણે જયન્ત,	અણેગરૂવા સમણુ ચરન્ત,	
દાસા કુસન્તિ અસમંજસ ચ,	ન તેસિ ભિકખૂ મણુસા પઉસ્સે	૧૧
મન્દા ચ દાસા બહુલોહિણિન્ના,	તહપ્પગારેસુ મણું ન કુજ્જ,	
રકિખજ્જ કોહ વિણુએજ્જ માણુ,	માય ન સેવેજ્જ પહેજ્જ લોહં	૧૨

નેડસ પ્રમાણે સુખપર્યાયવાદ, તે પિતૃજ્ઞાનો સાક્ષ્યમા પરબ્રહ્મ;
એએ સ્વભાવેતિ દુઃખમાણે, કષ્ટે શુભે એવ સરીસેક. ૫૩
(તિ લેખિ)

અર્થ—૧ આજીવ સધાય તેમ નથી માટે છે જીવ ! પ્રભને વિષે
પ્રમાણ ન કર જરાવ ત જીવને નિર્ણય કોઈ ત્રણ ચરણ નથી માટે એવું
જીવ કે હિંસક, સજિતે દ્રિય અને પ્રમાણી જીવો કોને ચરણ જશે ? ૨
જે મનુષ્ય પાપકર્મ કરીને ધન મેળવે છે અને એ ધન નાઈ ફાળ
ટાળશે એમ બાણી અમૃતની પેઠે મહી રાખે છે, તેઓ તે ધન છોડીને
શ્રીપુત્રાદિના પાશમાં રહ્યા થકા વેર—જુદ બાધીને નરકે જાય છે ૩
જેમ ખાતર પડતા ખાતરને માટે પકડાએલો પાપી ચાર પોતાના કર્મ કરી
પીડા પામે છે તેમ જીવ આલોક અને પરલોકમાં પીડા પામે છે કારણ કે
કરેલા કર્મ લોભવ્યા સિવાય છૂટે નહિ ૪ સસારી જીવ પ્રસન્ન તથા
પોતાને માટે જે સાધારણ કર્મ કરે છે તે કર્મ લોભવવાને વખતે પ્રે
પર જીવો બાધવપણે રહેતા નથી એટલે દુઃખમાં ભાગ લેતા નથી. ૫
પ્રમાણી જીવ પ્રસન્ન કરીને આલોક અને પરલોકને વિષે ત્રણ—ચરણ પામે
નહિ. સમઠિત્વમ હીવો જુદાણાથી મોક્ષને ઉદય થાય છે તેથી મોક્ષ
માર્ગને કીકો, અણકીકો કરે છે ૬ પરિત, શીશ પ્રજાવત પુરુષ, દેવ
નિદ્રાએ સૂતો થકો પણ બાવથી બગતો થકો સુયમ જિવિત રે જીવે
અને પ્રમાણનો વિશ્વાસ ન કરે કારણ કે ભલે કરા કાળ બચ છે અને
શરીર બળશક્તિ ઘટી જાય છે, માટે ભાર ૫ પૂર્ણી પેઠે પ્રમાણરક્તિ ચાહે
છે ૭ જે કોઈ મૂળ શુદ્ધ તથા ઉગ્રશુદ્ધને વિષે દોષ ન હોય તેમ ચક્રો
ચાહે અને સસારને પાપ સરણો માને તથા જ્ઞાન, કર્મ અને આ
સ્ત્રિદિક કોઈ બંધને બાંધ મળે ત્યાં સુધી સુયમ જિવિતવ્યને મધારીને
પછી મરણને આવસરે કર્મરૂપ મળ તથા શરીરને ટાળે ૮ શીખવેલા
અને કવચ ખરનાર મોહની પેઠે સાધુ પોતાની નરજી અટકાવીને
મોક્ષને પામે પણ પૂર્વ સુધી પ્રમાણરક્તિ વીતરાગને માર્ગે ચાહે તે
મુનિ શીશ મોક્ષ બચ છે ૯ જે પુરુષ પ્રથમ ખર્ગ ન કરે અને એમ
માને કે અતકાળે કર્મ કરીવ, તે પુરુષ પછી પણ કર્મ કરી ચક્રો
નથી એ ઉપમા કેવળીને છાજે પણ ખીબ પુરુષોને છાજે નહિ. ૧
છે જીવ ! તુ શીશ વિવેકે (ખર્ગ) પામી ચક્રો તાથી માટે સાવધાન

થઇ કાંમલોગને છાંડીને મોટા ઋષીશ્વરની પેઠે સદ્ગુણાં પ્રાણીઓને
સમભાવે બરાબર જાણીને આત્માની રક્ષા કરતો થકો અપ્રમાદી થકો
વિચર. ૧૧ મોહના ગુણોને 'જીતતાં' સયમને વિષે વિચરતા સાધુને
અનેક પ્રકારના આકરા કે સુવાળા શબ્દાદિ વિષયો વારવાર હરકત
કરે છે પણ તે ઉપર સાધુ મને કરીને પ્રભુ દ્વેષ ન કરે. ૧૨ શબ્દાદિ
વિષયોનો ક્રમશઃ ઘણા જીવોને મદ પાડે છે અને લોભ ઉપજાવે છે.
માટે તેવા વિષયોમાં મન ન રાખવું તથા ક્રોધ ન રાખવો, માનને
ટાળવું માયા ન સેવવી અને લોભને છાંડવો. ૧૩ જો કોઇ તત્ત્વજ્ઞાન
વિના સંસ્કૃત ભાષા બોલવાના ડોળ ધાલનાર અને પારકાં શાસ્ત્રના
પરપણુહાર, રાગદ્વેષસંહિત પરવશ પડ્યા છે તેને મિથ્યાત્વી ગણી તેમનાથી
દૂર રહી જવજીવ સુધી જ્ઞાનાદિક ગુણની વાછના કરવી. ॥ ઈતિ ॥

શ્રી નમિપ્રવચનાનું નવમું અધ્યયન (ઉત્તરાધ્યયન)

અથજીણુ	દેવલોગાઓ,	ઉવવન્નો માણુસમિલોગમિમ;	
ઉવસન્તમોહણિજને,		સરથ પ્રોરાણિય	જાઈ ૧
જાઈ	સરિત્તુ	લયવ,	સહસ્રયુદ્ધ અણુત્તરે દુર્ભે;
પુત્ત	ડવેત્તુ	રજ્જે,	અભિણિક્રમમંથ નમી રાયા. ૨
સો	દેવલોગસરિસે,	અન્તેઉરવરગઓ	વરે લોએ;
ભુજિત્તુ	નસી	રાયા,	બુદ્ધો લોગે પરિચયથ. ૩
મિહિલ	સપુરજણુવય,	બલમોરોહ	અ પ્રરિયણુ સંવ;
ચિચ્યા	અભિનિક્રમન્તો,	એગન્તમહિદ્ધઓ	લયવ ૪
કોલાહલગભૂય,		આસી મિહિલાએ	પંવચન્તમિમ,
તથયા	રાયરિસિમિમ,	નમિમિમ	અભિણિક્રમન્તમિમ. ૫
અખ્ખુદ્ધિય	રાયરિસિં,	પંવજ્જનહાણુમુત્તમ,	
સંકેકો	મહાણુરૂવેણુ,	ઈમિ	વયણુમખ્ખવી ૬
કિણુણુલો ! અજ્જ	મિહિલાએ,	કોલાહલગસ કુલા	
સુંવન્તિ	દાણુણા	સદા,	પાસાએસુ ગિહેસુ ૭
એયમદ્ધ	નિમામિત્તા,	હેજીકારણુચોઇઓ;	
તઓ	નમી	રાયરિસી,	દેવિન્દ ઇણુમખ્ખવી ૮

મહિલાએ	થોડાં	વચ્ચે,	શ્રીમદ્ધર્મને	મણેરમે;
પત્ત-પુષ્પ-ફલો-વેળે,			બહુ બહુ-બુધે	સયા. ૬
વાએણુ	હીરમાણુમિ,		થોડાંયમિ	મણેરમે;
ફલિયા	અસરણા	અત્તા,	એએ કહિન્તિ	સો ખજા. ૧૦
એકમદું	નિસામિત્તા,		હેલિ-કારણ-થોડાંએ;	
તળો	નમી	રાયરિસિ,	હેવિન્દો -	ઇલુમબ્બલી. ૧૧
એસ	અચ્ચી	ચ વાણી	ચેય કહ્યમ્ મનિર;	
ભયવ	અન્તેકર	તેણુ,	હીસ ણુ	નાવપેક્ષમહ. ૧૨
એકમદું	નિસામિત્તા,		હેલિ-કારણ-થોડાંએ;	
તળો	નમી	રાયરિસી,	હેવિન્દ	ઇલુમબ્બલી. ૧૩
મુક	વસામો	જીવામો,	એસિ મો	નત્તિ કિંવણ;
મિહિલાએ	કહ્યમાણીએ,		ન મે	કહ્યમ્ કિંવણ. ૧૪
અત્ત-પુત્ત-કલ્પસ્સ,			નિંવાવાસ્સ	સિદ્ધપુણે;
પિય	ન વિજ્ઞમ્,	કિંવિ,	અપિયપિ	ન વિજ્ઞમ્ ૧૫
બહુ	ધુ	મુણિણો	ભવ્,	અણુમાસ્સ
સબ્બએ	વિપ્પમુકકસ્સ,		એમન્તમણ્ણપસ્સએ,	૧૬
એકમદું	નિસામિત્તા,		હેલિ-કારણ-થોડાંએ;	
તળો	નમી	રાયરિસિ,	હેવિન્દો	ઇલુમબ્બલી. ૧૭
ખાજાર	કાર્ધંચાણુ,		ગોપુરદાહગાણિ	ચ;
કેસુલરગસથમ્બીએ,			તળો	અચ્ચસિ ખતિયા. ૧૮
એકમદું	નિસામિત્તા,		હેલિ-કારણ-થોડાંએ;	
તળો	નમી	રાયરિસી,	હેવિન્દ	ઇલુમબ્બલી. ૧૯
સહ	નગર	કિંવ્યા,	તવ-સ વર-મગ્ગલ;	
ખન્તિ	નિલણુ-ખાજાર	તિણુત		દુપ્પધ સથ ૨૦
મણ્ણ	પરક્રમ	કિંવ્યા,	જીવ	ચા હરિય સયા;
ધિર્ધ	ચ કેમણુ	કિંવ્યા,	સચ્ચેણુ	પલિમન્થએ. ૨૧
તવ-નાયાયણુતેણુ			સિદ્ધણુ	કમ્મ-કમુથ;
મુલી	વિજય-સ ગામો,	ભવાએ		પરિમુચ્ચએ. ૨૨

અધ્યયનો (અર્થ સાથે)

૨૭૧

એયમદું	નિસામિત્તા,	હેજી-કારણુ-ચોઇઓ,	
તઓ નમિં	રાયરિસિ,	દેવિન્દો	ઇણમખખવી. ૨૩
પાસાએ	કારઇત્તાણુ,	વદ્ધ-માણુ-ગિહાણિ	ય;
વાલગ્ગ-પોઇયાઓ	ય,	તઓ ગચ્છસિ	ખત્તિયા. ૨૪
એયમદું	નિસામિત્તા,	હેજી-કારણુ-ચોઇઓ;	
તઓ નમી	રાયરિસી,	દેવિન્દ	ઇણમખખવી. ૨૫
સંસયં	ખલુ સો કુણુઇ,	ને મગ્ગે કુણુઇ	ધરં,
જત્થેવ	ગન્તુમિચ્છેજ્જ,	તત્થ કુવેજ્જ	સાસય. ૨૬
એયમદ	નિસામિત્તા,	હેજી-કારણુ-ચોઇઓ;	
તઓ નમિં	રાયરિસિં,	દેવિન્દો	ઇણમખખવી. ૨૭
આમેસે	લોમહારે	ય	તક્કરે ;
નગરસ્સ	ખેમ	કાળિણુ,	તઓ ગચ્છસિ
એયમદું	નિસામિત્તા,	હેજી-કારણુ-ચોઇઓ;	ખત્તિયા. ૨૮
તઓ નમી	રાયરિસી,	દેવિન્દ	ઇણમખખવી. ૨૯
અસઇ	તુ	મણુસ્સેહિં,	મિચ્છા દ ડા
અકારિણોડત્થ	ખજ્જન્તિ,	મુચ્ચઇ	કારઓ જણો. ૩૦
એયમદું	નિસામિત્તા,	હેજી-કારણુ-ચોઇઓ;	
તઓ નમિં	રાયરિસિં,	દેવિન્દો	ઇણમખખવી. ૩૧
જે કેઇ	પત્થિવા	તુજ્જ,	નાનમુન્તિ
વસે	તે	ઠાવઇત્તાણુ,	નરાહિવા,
એયમદું	નિસામિત્તા,	હેજી-કારણુ-ચોઇઓ,	તઓ ગચ્છસિ
તઓ નમી	રાયરિસી,	દેવિન્દ	ખત્તિયા ૩૨
ને સહસ્સ	સહસ્સાણુ,	સ ગામે	હુજ્જઓ જિણે,
એગ	જિણેજ્જ	અપ્પાણુ,	એસ સે પરમે જઓ. ૩૪
અપ્પણામેવ	જુજ્જાહિ,	કિં તે	જુજ્જેણુ ખજ્જઓ,
અપ્પણામેવમમખ્યાણુ,		જઇત્તા	સુહમેહએ ૩૫
પચિન્દિયાણિ	કોહ,	માણુ માયં	તહેવ લોહ ય,
હુજ્જય	એવ	અપ્પાણુ,	સંવ અપ્પે જિએ જિય. ૩૬

એયમર્થુ નિસામિત્તા, હેલિહારણુબોધ્યો,
 તઓ નર્મિ રાયરિસિ, દેવિન્દો ૧૧, ઇલુમખ્ખવી ૩૭
 જઈતા વિજિલે ૧-જન્ને, લોઈતા, સમલુમાઈલે
 દુષ્ઠા લોષ્ઠા ચ જિઠ્ઠા ચ, તઓ, અખ્છસિ, ખતિયા ૩૮
 એયમર્થુ નિસામિત્તા, હેલિહારણુબોધ્યો,
 તઓ નર્મિ રાયરિસિ, દેવિન્દો ૧૨, ઇલુમખ્ખવી ૩૯
 બે સહસ્ત્ર સહસ્ત્રાણુ, માસે માસે ગજ, ૪૦
 તસ્તવિ સજ્જા સેઓ, અદિન્તસ્તવિ કિંચલ ૪૦
 એયમર્થુ નિસામિત્તા, હેલિહારણુબોધ્યો,
 તઓ નર્મિ રાયરિસિ, દેવિન્દો ૧૩, ઇલુમખ્ખવી ૪૧
 ઘોરાસમ અઈતાણુ, અન્ન પક્ષસિ આસમ, ૪૨
 ઇલિવ પોસહરઓ, ભવાલિ મલુચાહિવા ૪૨
 એયમર્થુ નિસામિત્તા, હેલિહારણુબોધ્યો,
 તઓ નર્મિ રાયરિસિ, દેવિન્દો ૧૪, ઇલુમખ્ખવી ૪૩
 માસે માસે તુ બે બાલે, કુસખેણુ તુ લુજ્જે
 ન સો મુચ્છમાયખમ્મસ્મ, કલ અખ્છસિ સોલસિ, ૪૪
 એયમર્થુ નિસામિત્તા, હેલિહારણુબોધ્યો,
 તઓ નર્મિ રાયરિસિ, દેવિન્દો ૧૫, ઇલુમખ્ખવી ૪૫
 હિરણુ સુવણુ મણિમુત્ત, કલ કલ ચ વાહલુ,
 કોસ વૃઠાવાઈતાણુ, તઓ અખ્છસિ ખતિયા ૪૬
 એયમર્થુ નિસામિત્તા, હેલિહારણુબોધ્યો,
 તઓ નર્મિ રાયરિસિ, દેવિન્દો ૧૬, ઇલુમખ્ખવી ૪૭
 સુવણુરુપ્પસ્સ ઠ પખ્ખયાભવે, સિયા હુ કેલાસસમા અસખયા,
 નરસ્સહસ્સ ન તેહિ કિંચિ ઇખ્છા હુ આગાસસમા આલુતિવા ૪૮
 પુઠવી સાલી જવા એવ હિરણુ પસુભિસ્સહ,
 પડિપુણુ નાલમેઅસ્સ, ઇઈ વિજ્જા તવ નરે ૪૯
 એયમર્થુ નિસામિત્તા, હેલિહારણુબોધ્યો,
 તઓ નર્મિ રાયરિસિ, દેવિન્દો ૧૭, ઇલુમખ્ખવી ૫૦

અચ્છેરગમખુદ્યો,	લોચો	ચયસિ	પત્થિવા ;
અસન્તે કામે	પત્થેસિ,	સ કપ્પેણુ	વિહમ્મસિ ૫૧
એયમકુ	નિસામિત્તા,	હેઊકારણુચોઈઓ,	
તઓ નમી	રાયરિસી,	દેવિન્દં	ઇણમખ્ખવી ૫૨
સદલં કામા	વિસં કામા,	કામા	આસીવિસોવમા;
કામે ચ	પત્થેમાણુ,	અકામા	જન્તિ દોગ્ગઈ. ૫૩
અહે વચન્તિ	કોહેણુ,	માણેણુ	અહમા ગઈ;
માયા	ગઈપડિગ્ધાઓ,	લોભાઓ	દુહઓ લય. ૫૪
અવઉન્નિઝઊણુ	માહણુરૂવ,	વિઉન્નિઝઊણુ	ઈન્દતં,
વન્દઈ	અભિત્યુણુન્તો,	ઇમાહિ	મહુરાહિ વગ્ગૂર્હિ. ૫૫
અહો તે નિન્નિજઓ	કોહો,	અહો માણો	પરાન્નિઓ,
અહો તે નિર	છિયા માયા,	અહો લોભો	વસીકઓ. ૫૬
અહો તે અજ્જવં	સાહુ,	અહો તે સાહુ	મદ્વં ;
અહો તે ઉત્તમા	ખન્તી,	અહો તે મુત્તિ	ઉત્તમા ૫૭
ઈહ સિ	ઉત્તમો લન્તે,	પચ્છા	હોહિસિ ઉત્તમો,
લોશુત્તમુત્તમં	ઠાણુ,	સિદ્ધિ	ગચ્છસિ નીરઓ ૫૮
એવ	અભિત્યુણુન્તો,	રાયરિસિં	ઉત્તમાએ સદ્ધાએ,
પયાહિણુ	કરેન્તો,	પુણો, પુણો	વન્દઈ સક્કો ૫૯
તો વન્નિઝણુ	પાએ,	ચક્ક કુસલક્રખણે	મુણિવરસ્સ,
આગાસેણુપ્પઈઓ,		લલિયચવલકુણ્ડલતિરીડી	૬૦
નમી નમેઈ	અપ્પાણુ,	સક્રખ	સકકેણુ ચોઈઓ,
ચઈઊણુ	ગેહ ચ	વેદેહી,	સામણ્ણે
એવ	કરેન્તિ	સ યુદ્ધા,	પડિયા
વિણિયદ્દન્તિ	લોગેસુ,	જહા	સે નમી રાયરિસિ. ૬૨

(ત્તિ યેમિ)

અર્થ :-૧ નમી રાજર્ષિનો જીવ પાચ પ્રજા દેવલોકથી ચવીને મનુષ્ય લોકને વિષે ઉત્પન્ન થયો, દર્શન મોહનીય કર્મ ઉપશમાવીને

પાછલા ભવની જાતિ સહારવાથી જાતિસ્મરણ જ્ઞાન ઉત્પન્ન થયું ન
 જાતિસ્મરણ જ્ઞાને કરી પાછલા ભવ સહારીને ભુગવત જ્ઞાનવત
 પોતાની મેળે ઉત્કૃષ્ટ પ્રધાન ધર્મને પામીને તે નમી રાજા પોતાના
 પુત્રને રાજ્ય સોંપીને ધરથી દીક્ષા લેવાને નીકળ્યા ૩ તે નમી રાજા
 અતેશરને વિષે રહી દેવલોકના જેવા ઉત્તમ ભોગ ભોગવીને, તત્પણ
 ભણુ નમી રાજાએ ભોગને છાંડ્યા. ૪ તે નમી રાજા મિથિલાનગરી,
 બીજા શહેરો, ચિત્રગૃહીસેના, અતેશર, સ્વચ્છનાથિક સર્વ છોડીને
 એકાદ રાજદેશરહિત, નિરુપદીપણે મોટા સહિના અને મોટા જ્ઞાનના
 ધર્મી નમી રાજા ધરથી બહાર નીકળ્યા ૫ રાજર્ષિ નમી રાજા દીક્ષા
 લેવાને ધરથી બહાર નીકળ્યા ત્યારે મિથિલાનગરીમાં લોકો વિશ્વાપ્રમિ
 શુબ્દોથી કોલાહલ કરવા લાગ્યા ૬ તે નમી રાજર્ષિ દીક્ષા લેવાને કૃષ્ણ
 સ્થાનકને વિષે સાવધાન થયા તે અવસરે શુભે પ્રાણલયને આવીને જુ
 પ્રભાણે વચન કહેવા લાગ્યા ૭ અહો નમી રાજા! આને મિથિલાનગરી
 રાજ્યગૃહમાં અને સામાન્ય ગૃહને વિષે હૃદયને અને મનને ક્ષેત્ર કરે
 એવા ઘરણુ શુબ્દોથી કોલાહલે કરી કેમ બ્રાહ્મ ધર્મ? ૮ બહુ લોકોને
 હું ખનું કારણ તે તારી દીક્ષા છે અને પરુ લવને જેથી હું ખ જીપને તે
 પરિભ્રમણનું કારણ છે એ અર્થ સાંભળીને તથા વિચારીને ત્યારપણે
 નમી રાજર્ષિ દેવેદ્ર પ્રત્યે આ (નીચે) પ્રમાણે વચન કહે છે ૯ મિથિલા
 નગરીને વિષે, ઉદ્યાનમાં એક શીતળ છાયાવાળું, મનને રમણિક પત્રે,
 ફૂલે રૂપે કરી સુહિત પક્ષી આશિક બહુા છવોને સદા સુખનું કરનાર
 એવું એક વૃક્ષ છે ૧૦ અહો વિપ્ર! વનમાંહે તે મનોરમ વૃક્ષ
 વાયરે કરી હાલવાથી હું ખીઆ, અને શરણરહિત થયેલાં પખીઓ
 હું ખથી પીડા પામીને બાકેદ કરે છે તેમાં જાડનો દોષ નથી ૧૧ એ
 અર્થ સાંભળીને, વિચારીને હેતુ પાર પાડવા નિમિત્તે નમી રાજર્ષિ પ્રત્યે
 દેવેદ્ર આ પ્રમાણે વચન કહે છે ૧૨ હે નમી રાજા! તારાં ધર અને
 અત પુર વગેરે અગ્નિ અને વાયરે કરી પ્રત્યક્ષ બળતાં દેખાય છે તે
 તુ શા માટે નથી એતો? ૧૩ એ અર્થ સાંભળીને હેતુ પાર પાડવા
 નિમિત્તે નમી રાજર્ષિ દેવેદ્ર પ્રત્યે આ પ્રમાણે કહે છે હે વિપ્ર! મને
 જેમ સુખ જીપને છે તેમ હું વસુ, છ અને છું છ - તે બળતા ધરમાં
 કિચિતમાત્ર પણ નાદ નથી, તેથી મિથિલાનગરી બળવાથી માદે ધર્મ

પણ ખંજન નથી. ૧૫ જેણે પુત્ર, સ્ત્રી આદિ તથા સર્વ જાતના વ્યાપાર
છાંડ્યા છે એવા સાધુને લોકમાં કોઈ પણ વસ્તુ પ્રિય કે અપ્રિય નથી.
૧૬ અણંગાર (સાધુ) જે સર્વથા પ્રકારે આરભ પરિગ્રહથી વિશેષે મુકાણા
છે અને હું એકલો છું એમ એકત્વપણાને વિચારે છે તે સાધુને નિશ્ચે
ઘણું કેટલાંક થાય છે ૧૭ એ અર્થ સાંભળીને હેતુ કારણ પ્રેર્યો થકો
નમી રાજર્ષિ પ્રત્યે દેવેદ્ર આ પ્રમાણે કહે છે ૧૮ હે ક્ષત્રી ! તારા
ગામને ગઢ, કોટ, કનોડ ભોગળ, કોટ ઉપરનાં યુદ્ધ કરવાનાં સ્થાનક,
પ્રગટ ખાંધ, ગુપ્ત ખાંધ તથા સૌ મનુષ્યનો ઘાત કરે તેવા શતઘ્ન શસ્ત્ર
કરાવીને ત્યાર પછી ઘર મૂકીને જાને ૧૯ એ પ્રમાણે દેવતાનું કહેવું
સાંભળીને નમી રાજર્ષિ આ પ્રમાણે કહે છે ૨૦ હે બ્રાહ્મણ ! મે શુદ્ધ
શ્રદ્ધારૂપ નગર-કચ્છ છે બાર પ્રકારે તપરૂપ કમાડ કર્યા છે, સવર રૂપ
ભોગળ કરી છે, ક્ષમારૂપ-ગઢ કર્યો છે અને ત્રણ ગુપ્તિરૂપ ત્રણ કોટ
કર્યા છે, તે કોઈથી જીતી શકાય નહિ ૨૧ પરાકર્મરૂપ ધનુષ્ય-કચ્છ છે,
ધર્મ-સંમિતિરૂપ તેની પાંચ, ધૈર્યરૂપ કમાન અને સંત્યરૂપ ગાપડે કરી
ધનુષ બાંધ્યું છે અર્થાત્ મનાદિયોગ સત્યે કરી બાંધ્યા છે ૨૨ તપરૂપ
લોઢાનાં બાણ કરી સંહિત ધનુષ્ય છે તેણે કરીને સાધુ લોકિક સંત્રામથી
નહીં પણ લાવસંત્રામથી કમરૂપ વેરીને વિદ્યારે (જીતે) અને સસાર
સમુદ્રથી મુકાય ૨૩ એ પ્રમાણે નમી રાજર્ષિનું કહેવું સાંભળીને ત્યાર
પછી દેવતા આ પ્રમાણે કહે છે ૨૪ હે ક્ષત્રી ! મોટા ઘર કરાવી,
તેમાં મોટા ગોખ મેલાવી તથા તળાવમાં કીડા કરવાના મહેલ કરાવીને
તે પછી તું જાને ૨૫ એ પ્રમાણે દેવતાનું કહેવું સાંભળીને નમી
રાજર્ષિ દેવેદ્ર પ્રત્યે આ પ્રમાણે કહે છે ૨૬ જેને પરલવનો સશય
હોય તે જ નિશ્ચય ઘર કરે, હું તો જ્યાં જવા ઇચ્છું ત્યાં જ શાશ્વત્વ
ઘર કરીશ ૨૭ એ પ્રમાણે નમી રાજર્ષિનું કહેવું સાંભળીને દેવેદ્ર
આ પ્રમાણે કહે છે ૨૮ હે ક્ષત્રી ! પાટપાડુ, કાસીઆ, ગઢીછોડા
એવા ચાર છે તેને નિષેધીને, નગરને કુશળ કરી પછી જાને
૨૯ એ પ્રમાણે દેવતાનું કહેવું સાંભળીને નમીરાજ આ પ્રમાણે
કહે છે અનેક વાર મનુષ્યલવે અજ્ઞાન અને અહકારપણે અપરાધીને
અને નિરપરાધીને ખોટી શિક્ષા થાય એટલે ઘણી વખતે ચોરી ન કરનાર
મનુષ્યને બાધે છે અને ચોરી કરનારને મૂકે છે પણ ઇદ્રિયના

વિકારરૂપી જે ધાર છે તેને કોઈ મોહવત બાધી શકતો નથી. ૩૧ જે પ્રમાણે નમી રાજપિનું કહેવું સાબળીને દેવેદ્ર આ પ્રમાણે કહે છે. ૩૨ છે ક્ષત્રી ! જે કોઈ રાજા તને નમતા નથી તે સર્વને વશ કરીને પદ બાજે ૩૩ જે પ્રમાણે દેવેદ્રનું કહેવું સાબળીને નમી રાજપિ આ પ્રમાણે કહે છે ૩૪ છે વિપ્ર ! હયલાખ ચોદાઓ હતવા દોઢલા છે, તેને કોઈ સશ્રામને વિષે હતી શકશે. પણ પોતાના આત્માને હતી શકે તે હયલાખ ચોદાના હતનાર કરતાં ઉત્કૃષ્ટો હતનાર ભણ્યો. ૩૫ આપણે પોતાના આત્માથી જ મુક્ત કરવું, મનુષ્ય તાલે બાહ્યુદ્ધ કરવાથી શું થાય ? અર્થાત્ કાઈ નહિ પણ આપણે પોતાના આત્મા હતવાથી મોક્ષનાં સુખ પામશું. ૩૬ પાચઈદ્રિયો, કોષ, માન, માયા તેમજ દોષ એ સર્વ હતવી બહુ દોઢલાઈ છે પણ જેણે પોતાના આત્માને હત્યો છે તેણે સર્વને હત્યા છે ૩૭ જે પ્રમાણે નમી રાજાનું કહેવું સાબળી દેવેદ્ર આ પ્રમાણે કહે છે ૩૮ છે ક્ષત્રી ! મોટા યજ્ઞ કરી, બ્રાહ્મણોને જમાણી, ગાય, સુવર્ણાદિ દાન હઈ મનોહ્ર લોકવીને, યજ્ઞ સ્તંભ સ્થાપીને પછી તું બાજે ૩૯ જે પ્રમાણે દેવેદ્રનું કહેવું સાબળીને નમી રાજપિ આ પ્રમાણે કહે છે ૪૦ છે કોઈ મહિને ૪૧ હિને હયલાખ ગાયોનું દાન કોઈને આપે, તેને જે લાભ થાય તેના કરતા સયન (ચારિત્ર) લેનારને લેવો જ વધારે લાભ થાય છે માટે આયોનાં દાન દેવાની શક્તિ ન હોય તેણે પણ સયમ લેવો જે વધારે કલ્યાણનું કારણ છે ૪૨ જે પ્રમાણે નમી રાજાનું કહેવું સાબળીને દેવેદ્ર આ પ્રમાણે કહે છે ૪૩ છે મનુષ્યના અધિપતિ ! ઘોર આશ્રમ છંડીને બીજે આશ્રમ શા સારું ઇચ્છે છે ? આગૂઢસ્વાશ્રમમાં જ રહીને પોષધાક્રિને વિષે અનુરક્ત થાઓ. ૪૪ જે પ્રમાણે દેવેદ્રનું કહેવું સાબળીને નમી રાજપિ આ પ્રમાણે કહે છે ૪૫ છે બ્રાહ્મણ ! કોઈ 'અજ્ઞાની મૂખ' પ્રાણી માસ માસ ખમણને પાસણે કાલની અણી ઉપર રહે એટલો આહાર કરે પણ તે પુરુષ નિરવલ યારિત્રરૂપ ખમને સોળમે બાજે પણ પહેલે નહિ અર્થાત્ અદ્વાનપણામા ગમે તેવી આકરી કષ્ટલી ક્રિયા ખરા ચારિત્ર ખમને કાઈ જાયે આવી શકે નહિ, માટે મને ગૂઢસ્વાશ્રમ ખડી ચારિત્ર આચરવું શ્રેય છે ૪૬ જે પ્રમાણે નમી રાજપિનું કહેવું સાબળીને દેવેદ્ર આ પ્રમાણે કહે છે ૪૭ છે ક્ષત્રી ! સોનારૂપાના વજર ઘડેલા

અને ઘડેલા અલકારો મણિ, મોતી, કાંસાનાં વાસણ, વસો, અશ્વાદિક વાહનો અને કોઠાર વધારીને પછી જાળે, ૪૭ એ પ્રમાણે દેવતાનું કહેવું સાંભળીને નમી રાજર્ષિ આ પ્રમાણે કહે છે. ૪૮ હે બ્રાહ્મણ ! કદાચિત્ સોના રૂપના મૈરૂ પર્વત જેવડા અસખ્યત પર્વતો હોય તો લોભી મનુષ્યને કદચિત્ માત્ર સતોષ થાય નહિ કારણ કે તૃષ્ણા અનંત આકાશસરખી છે. ૪૯ સઘળી પૃથ્વી સાળ-જવ આદિ ૪૨ જાતના ધાન્યથી, સોના-રૂપાથી તથા પશુ આદિથી ભરી આપે તો પણ એક લોભી મનુષ્યની ઇચ્છા પૂર્ણ થાય નહિ પણ હું એવું જાણીને લોભીથી નિવર્તી, સતોષની વૃત્તિરૂપ તપ આચરીશ ૫૦ એ પ્રમાણે નમી રાજર્ષિનું કહેવું સાંભળીને દેવેન્દ્ર આ પ્રમાણે કહે છે. ૫૧ હે રાજર્ષિ ! મને ઘણું આશ્ચર્ય ઉપજે છે કે પોતાને, મળેલા કામલોગને છાડીને હવે પછીથી (અછત) મળવાના લોગની ઇચ્છા રાખે છે ! પણ ઇચ્છા રાખેલા લોગ મળશે કે નહિ એવા સંકલ્પે-વિકલ્પે કરી હણાઇશ, માટે છતાં લોગને છાડીશ નહિ પરંતુ એ પ્રમાણે દેવતાનું કહેવું સાંભળીને નમી રાજર્ષિ આ પ્રમાણે કહે છે. ૫૩ હે બ્રાહ્મણ ! એ કામ કામલોગ શલ્યસરખા છે, ઝેરસરખા છે, દષ્ટિવિષવાળા સર્પની ઉપમા સરખા છે જો કે તે કામલોગ મળી શકે તેમ નથી, લોગવી શકે તેમ નથી, તો પણ આકરી અભિલાષા રાખે છે, એવા જીવ તદુલ મચ્છની માફક નરકને વિષે માઠી ગતિએ ઊપજે છે, ૫૪ ક્રોધે કરી નરકાદિક અધોગતિએ જાય છે, અહકારે કરી માઠી ગતિએ જાય છે, માયાકપટે કરી સદ્ગતિનો વિનાશ થાય છે અને લોભે કરીને આ લોક તથા પરલોકનો ભય થાય છે. ૫૫ દેવેન્દ્ર બ્રાહ્મણનું રૂપ છોડી દેવતાનું રૂપ ધારણ કરી નમી રાજર્ષિને વાંદી, નમસ્કાર કરી નીચે પ્રમાણે મધુરે વચ્ચને સ્તુતિ કરવા લાગ્યા. ૫૬ હે રાજર્ષિ ! ઇતિ આશ્ચર્ય ! ભલુ તમારૂં સરલપણ, ઇતિ આશ્ચર્ય ! ભલુ તમારૂં નિરહકારપણ, ઇતિ આશ્ચર્ય ! તમારી ઉત્તમ ક્ષમા, ઇતિ આશ્ચર્ય ! તમારી ઉત્તમ નિર્લોભતા ૫૮ હે પૂજ્ય ! તમે આ ભવને વિષે ઉત્તમ છો, પરભવને વિષે ઉત્તમ થશો અને કર્મરૂપ રજરહિત થઈ લોકમા અતિ પ્રધાન, ઉત્તમ સ્થાનક ને મુક્તિપદ પામશો. ૫૯ દેવતાઓનો ઇદ્ર તે શકેન્દ્ર એ પ્રમાણે સ્તુતિ કરતો રાજર્ષિ પત્યે ઉત્તમ શ્રદ્ધા સહિત ભક્તિ

કરે ૭ તથા પ્રશિક્ષણ કરીને વારવાર વહણા નમસ્કાર કરે છે
 ૬૦ ત્યાર પછી એક ઘડ અકુશ આદિ લક્ષણો સહિત ઈશ્ર, નમી
 રાજપિંનો પત્રને વાંદીને મનોહર થયળ કુટળ તથા મુગટ આદિ
 એલંકારથી સહિત એવા ચક્ર આકાશને વિષે એટલે દેવલોકમાં
 પોતાને ઠેકાણે ગયા, સાક્ષાત્ શકેદ્ર નમી રાજપિંને આશિષ ને દેવા
 સર્વથી વાદવિવાદ કરી યજ્ઞાવર્ષા માંડયા તો પશું તે ધન્યા નહિ
 જ્ઞાને ઘર, દેશ, વિદેશ, સર્વ છાડીને નમી રાજાએ પોતાના આત્માને
 નમીથી એટલે ગૌરાંગમાં લીન કરીને આશિષને વિષે ઉચ્ચત્તર
 યથા. ૬૨ જેમ નમી રાજપિં સસારના સોગથી નિવર્ત્યા તેમ તત્ત્વના
 બાંધ પડિત, અતિ વિચક્ષણ હોય તે કિયામાં પ્રવીણ થાય જ્ઞાને
 વિશેષ સોગથી નિવર્તે એમ કુ કુ હુ

શ્રી મુખ્યપુત્રનું ૧૬ મું અધ્યયન (ઉત્તરાધ્યયન)

મુખ્યીવે	નથરે	૨૨મી,	કાણુલુલ્લસ્યસેદિઓ,	
રાયા		બલભવિત્તિ,	મિયા	તસ્મિન્માહિસી. ૧
તેસિ	પુત્રે	બલસિરી,	મિયાપુત્તેતિ	વિસ્તુએ
અન્માપિજીલું		હમ્મો,	બુવરાયા	હમીસે. ૨
નન્નલે	સો	પાસાએ,	સીલએ	સહ હમિસિં
દેવે	હોમુનલે	લેવ,	નિવ	મુમ્મ-માલિસે ૩
મલિ-૨યલુ-કેદિમલલે,			પાસાય-લોલલુદિઓ,	
આલોએમ		નમરસ,	ચક્રતિમયમ્મરે	૪
અહ	તત્ત્વ	અમ્મન્ત,	પાસઈ	સમલુસજ્જ,
તવ-નિમમ-સ જમમર,			સીલકુ	શુલુઆગર ૫
ત	દેહઈ	મિયાપુત્તે,	દિટ્ટીએ	અલિમિસાએ ૬
ઠહિ	મન્નેરિસ	સુવ	હિટ્ટુપુન્ન	મએ પુશ ૬
સાહુસ	હરિસલે	તસ,	અન્નવસાણિમ	સોહલે,
માહ	ગમસ	સન્તસ,	ભાઈસરલુ	સમુપ્પન્ન ૭
દેવલોગ		અઓસ તો,	માલુસ લાવમાગઓ,	
સાન્નનાલે		સમુપ્પન્ને,	ભાઈસરલુ	પુશ વલુ ૮

નર્મસરણે	સમુપ્પન્ને,	મિયાપુત્તે	મહિદ્ધિએ;
સરથં	પોરાણિયં	નર્મ,	સામણ્ણં ચ પુરા કયં. ૯
વિરુએહિ	અરજજન્તો,	રજજન્તો	સંજમ્મિય;
અમ્મ-પિયર-મુવાગમ્મ,	ધમ		વયણ્ણમખ્ખવી, ૧૦
સુયાણિ મે	પચ્ચમહંવયાણિ,	નરએસુ દુક્ખ	ચ તિરિક્ખનેણિસુ,
નિવિણ્ણકામોમિ	મહણ્ણવાઓ	આણ્ણાણ્ણ	પંવધંસામિ અમ્મો. ૧૧
અમ્મ તાય મએ	લોગા,	ભુત્તા	વિસદ્ધોવમા;
પુદ્ધા	કુદુય-વિવાગા,	આણ્ણપન્ધ	દુહાવહા ૧૨
ધમ સરીર	અણિચ્ચ,	અસુધંસ ભવ,	
અસાસયા-વાસમિણ,		દુક્ખ કેસાણ્ણ	ભાયણ. ૧૩
અસાસએ	સરીરમ્મિ	રથ નો	વલ્લભામહં,
પુદ્ધા પુરા વ	ચધંયંવે,	ફેણ્ણુખુખુયસન્નિલે.	૧૪
માણ્ણસત્તે	અસારમ્મિ,	વાહીરોગાણ્ણ	આદાયે;
જરામરણ્ણધંત્તમ્મિ,		ખણ્ણ પિ ન	રમામહં ૧૫
જમ્મં દુક્ખ જરા દુક્ખ,		રોગાણિ મરણાણિ	ચ;
અહો દુક્ખો હું	સારો,	જત્ય કીસન્તિ	જન્તવો. ૧૬
ખેત્ત વત્ય	હિરણ્ણ ચ,	પુત્તદાર ચ	ખન્ધવા,
ચુધંતાણ્ણ	ધમ દેહ,	ગન્તંવ-મવસસ	મે. ૧૭
જહા	કિમ્પાગ-ફલાણ્ણ,	પરિણામો ન	સુન્દરો;
એવ	ભુત્તાણ્ણ લોગાણ્ણ,	પરિણામો ન	સુન્દરો. ૧૮
અદ્ધાણ્ણ ને	મહન્ત તુ,	અપ્યાહેઓ	પવજજધં,
ગચ્છન્તો સો	હહી હોધં,	છહા-તણ્ણાએ	પીડિઓ. ૧૯
એવ ધમ્મ	અકાણિણ,	ને ગચ્છધં	પચ ભવ,
ગચ્છન્તો સો	હહી હોધં,	વાહીરોગેહિં	પીડિઓ. ૨૦
અદ્ધાણ્ણ સો	મહન્ત તુ,	સપાહેઓ	પવજજધં;
ગચ્છન્તો સો	સુહી હોધં,	છહા-તણ્ણા-ત્રિવન્જિઓ	૨૧
એવ ધમ્મ	ડપિ કાણિણ,	ને ગચ્છધં	પર ચ વ;
ગચ્છન્તો સો	સુહી હોધં,	અપ્પકમ્મે	અવેયણે ૨૨

જહા જેઠે પવિત્રમ્મિ,	તસ્સ એહસ્સ એ પદ્ધ,
સારભણાણિ નીણેણ	અસાર અવર્ણ્ય ૨૩
એવં દોષે પવિત્રમ્મિ,	જરાએ મરણેય ૨૪
જિજ્ઞાસુ તારમ્મિસામિ,	તુણ્ણેહિ અણુમન્નિજો ૨૪
ત ણિન્તમ્માપિયસે,	સામણ પુત્ત દુશ્ચર,
શુણ્ણણુ સુ સહસ્સાઈ,	ધારેયન્વાઈ બિદ્ધુણ્ણે, ૨૫
સમયા સવભૂએસુ	સન્નુ-મિત્તેસુ વા જજે,
પાણાઈ-વાય-વિરમ્	અવજ્જણવાએ દુક્કર ૨૬
નિચ્ચકાલ્લપ્પ-મત્તેણ,	બુસા-વાય-વિવજ્જણ,
ભાસિયન્વ હિંચ સચ્ચ,	નિચ્ચાઉત્તેણ દુક્કર ૨૭
ઈન્તસોહણુ-માધસ્સ,	અહત્તસ્સ વિવજ્જણ,
અણુવજ્જણિજ્જસ્સ,	િવહણુ અવિ દુક્કર ૨૮
વિરમ્ અળમ્માજેરસ્સ,	કામ-લોમ-રસન્નુણા;
ઉબ્બ મહંવચ ણમ્મા,	ધારેયન્વ સુદુક્કર ૨૯
મણુ-મત્ત-પેસવન્નેસુ,	પરિમ્મહ-વિવજ્જણ,
સન્વારમ્મા-પરિચ્ચાણો,	નિમ્મમત્ત સુદુક્કર ૩૦
અઉવ્વિહેડવિ આહારે,	રાઈસોયણુ-વજ્જણા;
તન્નિહી-સચ્ચો એવ,	વજ્જેયન્વો સુદુક્કર ૩૧
પુહ્ણાતવહા ય સીઉવહ,	ઈસમ સમવેયણા,
અહોસા દુક્ખસેવ્વન્ના મ,	તણ-કાસા જજ્જમેવ ૩૨
વાલણા તમ્મણા એવ,	વહજન્ધ-પરીસહા;
દુક્ખ બિદ્ધિપાયરિયા,	ભાયણા ય અલાભયા ૩૩
કાવેયા ભ ઇમા વિત્તી,	કેત્તલોઓ ય દારુણો;
દુક્ખ ણમ્મલ્લય ધોર,	ધારેઉ ય મહંપણે ૩૪
મુહોઈઓ તુમ પુત્તા,	સુકુમાલો મુમક્કિજ્જો;
ન દુ સી પમૂ તુમ પુત્તા	સાનણુ-મણુપાલિયા ૩૫
અવજ્જણ-નવિમ્મામો,	પુણ્ણણુ ત મહંપણે;
મુરુઓ લાહલાડે વ્વ,	એ પુત્તા હોહ દુન્વહો ૩૬

આગાસે	ગ ગાસોઉ	વ્વ,	પડિસોઉ	વ્વ	હત્તરો;	
ખાહાહિં	સાંગરો	ચેવ,	તરિયવો		ગુણોદ્દી	૩૭
વાલુયાકવલો		ચેવ,	નિરસ્સાએ	ઉ	સ જ મે;	
અસિધારા-ગમણ		ચેવ,	હકકર	ચરિઉ	તવો.	૩૮
અહી	વેગન્ત-દિટ્ટીએ,		ચરિતે	પુત્ત	હકકરે;	
જવા	લોહમયા	ચેવ,	ચાવેયવ્વા	-	સુહકકર	૩૯
જહા	અગ્ગિસિહા	દિત્તા,	પાઉ	હોઇ	સહકકરા,	
તહા	હકકરં	કરેઉ	જે,	તાડણ્ણે	સમત્તણ	૪૦
જહા	હક્રખ	લરેઉ	જે,	હોઇ	વાયસ્સ	કોત્થલો;
તહા	હક્રખ	કરેઉ	જે,	કીમેણ	સમણત્તણ.	૪૧
જહા	તુલાએ	તોલેઉ,	હકકરો	મન્દરો	ગિરી,	
તહા	નિહુયં	નીસક,	હકકરં		સમણત્તણ	૪૨
જહા	ભૂયાહિં	તરિઉ,	હકકર		ચણ્ણાયરો,	
તહા	અણુવસન્તેણ,	હકકર			દમસાગરો.	૪૩
બુજ	માણુસ્સએ	લોગે,	પચલક્રખુણ્ણએ		તુમ,	
બુત્તલોગી	તએ	જાયા,	પચ્છા	ધમ્મ	ચરિસ્સસિ,	૪૪
સો	ખિંતડમ્માપિયરો,		એવમેય	જહા	કુડ,	
ઇહ	લોએ	નિચ્ચિવાસસ્સ,	નત્થિ	કિંચિવિ	હકકર	૪૫
સારીરમાણસા		ચેવ,	વેયણ્ણાઓ		અનન્તસો,	
મએ	સોઠાઓ	લીમાઓ,	અસઈ	હક્રખલયાણિ	ય	૪૬
જરામરણ-કાન્તારે,			ચાઉરન્તે		લયાગરે,	
મએ	સોઠાણિ	લીમાણિ,	જમ્માણિ	મરણાણિ	ય	૪૭
જહા	ઇહ	અગણી	ઉણ્ણો,	એત્તોડણ્ણન્તણ્ણો	તહિ,	
નરએસુ	વેયણ્ણા	ઉણ્ણા,	અસ્માયા	વેઇયા	મએ	૪૮
જહા	ઇમ	ઇહ	સીય,	એત્તોડણ્ણન્તણ્ણો	તહિ,	
નરએસુ	વેયણ્ણા	સયા,	અસ્માયા	વેઇયા	મએ	૪૯
કન્દન્તો		કન્દુકુમ્ભીસુ,	ઉદ્દુપાઓ		અહોસિરો;	
હુયાસણે		જલન્તમ્મિ,	પડકપુવો		અણુન્તસો	૫૦

મહાદેવગિસ કાસે,	મરુગિમ	વધરવાહુએ;
ઠલમ્મવાહુયાએ	ય, - હુપુએ	અણુત્તસે, ૫૧
રસન્તા	કન્દુમ્મીસુ,	ઉદુ બહો
કરવત્ત-કરકયાધિ,	છિન્નપુએ	અણુત્તસે ૫૨
અર્ધ-તિદ્ધ-ક ટગા-ઈવણે,	તુગે	સિમ્મસિપાવણે;
ખેવિય	પાસબદેણ,	કુદ્ધોકકુધિ
મહાજન્તેસુ	ઉચ્ચ વા,	આરસન્તો
પીડિઓડમિ	સકમ્મેહિ	પાવકમ્મે
કૂવન્તો	ઠાલસુણએહિ,	સામેહિ
પાડિઓ	કાલિઓ છિન્નો,	વિપ્પૂરન્તો
અસીહિ	અયસિવણાહિ,	બલ્લેહિ
છિન્નો	ભિન્નો વિભિન્નો ચ,	ઓપ્પણ્ણો
અવસો	લોહરહે	જલન્તે
ચોપ્પા	તોત્તજુત્તેહિ,	ચલ્લો વા
હુયાસણે	જલન્તમિ,	બિયામું
હુદ્ધો પાએ	ચ અવસો,	પાવ-કમ્મેહિ
બલા-સ કામ-તુવરેહિ,	લોહતુવરેહિ	પકિમ્મહિ;
વિહુત્તો	વિલવન્તો હ,	હકમિદ્દેહિડણુત્તસે.
તવહાકિલન્તો	ધાવન્તો,	પત્તો
જલ પાહિતિ	ચિન્તન્તો,	ચુરધાશહિ
ઉવહાભિતત્તો	સ પત્તો,	અસિપત્ત
અસિપત્તહિ	પકન્તેહિ,	છિન્નપુએ
મુગ્ગરેહિ	મુસહીહિ,	સલેહિ
ગયા	સજગ્ગજત્તેહિ,	પત્ત હુદ્ધ
પુરેહિ	તિદ્ધખાણેહિ,	હુરિયાહિ
કરિપઓ	કાલિઓ છિન્નો,	ઉકિત્તો

અણુત્તસે, ૫૧

અણુત્તસે, ૫૨

કુદ્ધોકકુધિ ૫૩

મુસેરવ; ૫૪

અણુત્તસે, ૫૫

પાવ-કમ્મણ્ણ ૫૬

ચલ્લો વા ૫૭

પાવિઓ ૫૮

પકિમ્મહિ; ૫૯

વિવાપ્પઓ ૬૦

અણુત્તસે ૬૧

અણુત્તસે ૬૨

અણુત્તસે ૬૩

પાસેહિં,	કૂડળલેહિં,	મિત્રો વા અવસો અહ,
વાહિઓ	ખદ્ધરુદ્ધો વા,	ખડૂ ચેવ વિવાધઓ. ૬૪
ગલેહિં,	મગરળલેહિં,	મચ્છો વા અવસો અહ,
ઉલિલઓ	ફાલિઓ ગહિઓ,	મારિઓ ય અણુન્તસો. ૬૫
વીઢંસએહિં	જલલેહિં,	લેખ્યાહિં સઉણો વિવ,
ગાહિઓ	લગ્ગો ખદ્ધો ય,	મારિઓ ય અણુન્તસો. ૬૬
કુહાડનંદરસુ	માઈ હિં,	ખડૂવેહિં હુમે વિવ;
કુટ્ટિઓ	ફાલિઓ છિન્નો,	તચ્છિઓ ય અણુન્તસો. ૬૭
ચવેડ-મુઠ્ઠિ-માઈ હિં,		કુમારેહિં અય પિવ,
તાડિઓ	કુટ્ટિઓ લિન્નો,	ચુણિણુઓ ય અણુન્તસો. ૬૮
તત્તાઈ	તમ્બ-લોહાઈ,	તઉયાઈ સીસણાણિ ય,
પાઈઓ	કલકલન્તાઈ,	આરસન્તો સુભેરવં. ૬૯
તુહ	પિયાઈ મ સાઈ,	ખણ્ડાઈ સોદલગાણિ ય,
ખાઈઓમિ	સ-મ સાઈ,	અગિવણ્ણાઈછેગસો. ૭૦
તુહં	વિયા સુરા સીહૂ,	મેરઓ ય મહૂણિ ય,
પાઈઓમિ	જલન્તીઓ,	વસાઓ રુહિરાણિ ય. ૭૧
નિચ્ચં	લીઓણુ તત્થેણુ,	હુહિઓણુ વહિઓણુ ય;
પરમા	હુહંસંખદ્ધા,	વેયણુ વેદિતા મચ્છો. ૭૨
તિંવચણ્ણુપગાઢાઓ,		ઘોરાઓ અઈહુસ્સહા;
મહુળ્લયાઓ	ભીમાઓ,	નરઓસુ વેદિતા મચ્છો. ૭૩
ભરિસા	માણુસે લોઓ,	તાયા દીસન્તિ વેયણુ,
એત્તો	અણુન્તચુણિયા,	નરઓસુ હુહંખવેયણુ. ૭૪
સંવલલેસુ	અસ્સાયા,	વેયણુ વેદિતા મચ્છો,
નિમેસન્તરમિત્ત ડપિ,		જ સાતા નત્થિ વેયણુ. ૭૫
ત	ખિન્તમ્માપિયરો,	છન્દેણુ પુત્ત પંવયા,
નવરં	પુણુ સામણ્ણે,	હુહંખ નિચ્ચડિકમ્મયા. ૭૬

સો યેષ અમ્માપિયશૈ,	એવમેવ જહા કુઠં,
પડિકમ્મ ' ' કો કુલ્લુઈ,	અરવલ્લે મિયપકિખલ્લુ ૭૭
એમખ્ખૂએ અરવલ્લે ' વ,	જહાં ઉ ચરઈ મિત્તે,
એવ ધમ્મ ચરિસામિ,	સજ્જમેલ્લુ તવેલ્લુ ૭૮
જહા મિત્તસ્સ આય કો	મહારણ્ણમ્મિ બલ્લઈ,
અચ્ચન્ત રૂપમ્મૂલમ્મિ,	કો લુ તાહે તિગમ્મિઈ ઉસ
કો વા સે એસહ દેઈ,	કો વા સે પુચ્છઈ સુહ,
કો સે ભત્ત થ પાલુ વે,	આહરિત્તુ પલ્લામ્મો ૮૦
જહા સે સુહી હોઈ,	તથા ગમ્મઈ ચોયર,
ભત્તપાલુસસ અટ્ટાએ,	વલ્લરાલ્લિ સરાલ્લિ ૮૧
ખાઈત્તા પાણિય પાઈ,	વલ્લરેઈ સરેઈ ૮૨
મિત્તચારિય ચરિત્તાલ્લુ,	ગમ્મઈ મિત્તચારિય ૮૨
એવ સમુટ્ટિઓ સિદ્ધપ્પ	એવમેવ અલ્લેમ્મો,
મિત્તચારિય ચરિત્તાલ્લુ,	ઉટ્ટ પક્કમ્મ ઈસ ૮૩
જહા મિત્તે એગ અલ્લેગમારી,	અલ્લેગવાસે ધુવત્તોયરે વ,
એવ મુદ્ધીએવરિય પવિટ્ટ	નોહીલ્લેનોવિય મિસલ્લે ૮૪
મિત્તચારિય ચરિસામિ,	એવ પુત્તા જહા સુહ,
અમ્માપિભિદ્ધિલ્લુન્નાઓ,	જહાઈ ઉવઈ તહા ૮૫
મિત્તચારિય ચરિસામિ,	સન્નવદ્દુપ્પવિમોદ્ધમ્મિ,
પુપ્પેઈ એમ્મુલ્લુન્નાઓ,	જહા પુત્તા જહા સુહ ૮૬
એવ સો અમ્માપિયશૈ,	અલ્લુનાણિત્તાલ્લુ અદુવિહ,
મમત્ત ધિન્નઈ તાહે,	મહાન્નાઓ વ્વ કમ્મ ૮૭
ઇટ્ટી વિત્ત તા નિત્તે ય,	પુત્તકાર ચ નાયએ,
રેપ્પ ય પટે લગ,	નિપ્પણિત્તાલ્લુ નિગાએ ૮૮
પવ્વમદ્દવયલ્લુતો,	પવ્વમિસમિઓ તિશુત્તિત્તો વ,
ચમ્મિન્નારખાદિસ્યા	તવોકમ્મસિ ઉલ્લુઓ. ૮૯

નિમ્મમો		નિરહંકારો,	નિરસંગો	ચત્તગારવો,	
સમો	ય	સવભૂએસુ,	તસેસુ	થાવરેસુ	ય. ૬૦
લાલાલાભે	મુઢે	હુક્રે,	હુવિએ	મરણે	તહા;
સમો		નિન્દાપસ સાસુ,	તહા	માણાવમાણ્યો.	૬૧
ગારવેસુ		કસાએસુ,	દણ્ડસદ્ગણએસુ		ય;
નિયત્તો		હાસ-સોગાઓ,	અનિયાણો	અળન્ધણો	૬૨
અણિન્નિસઓ	ઇહ	લોએ,	પરલોએ	અણિન્નિસઓ,	
વાસીચન્દણકપ્પો		ય,	અસણે	અણુસણે	તહા. ૬૩
અપસતથેહિ		દારેહિં,	સન્વઓ	પિહિયાસવે,	
અજ્ઞપ્પજ્ઞાણુજ્ઞેગેહિં,			પસતથ-દમસાસણે		૬૪
એવં નાણેણુ		ચરણેણુ,	દંસણેણુ	તવેણુ	ય.
ભાવણુહિ	ય	સુદ્ધાહિં,	સમ્મ	ભાવેત્તુ અપ્પયં.	૬૫
ખહુયાણિ	ઉ	વાસાણિ,	સામણુ-મણુપાલિયા,		
માસિએણુ	ઉ	ભત્તેણુ,	મિદ્ધિ	પત્તો આણુત્તર	૬૬
એવ કરન્તિ		સ ખુદ્ધા,	પણિડયા	પવિદ્ધખાણા,	
વિણ્ણિઅદ્દન્તિ		લોગેસુ,	મિયપુત્તે	જહારિમ્મી	૬૭
મહાપભાવસ્સ		મહાજસસ્સ	મિયાઇ પુત્તસ્સ	નિસમ્મ ભાસિય,	
તવપ્પહાણુ ચરિય	ચ	ઉત્તમ,	ગઇપ્પહાણુ ચ	તિલોગવિસ્સુત.	૬૮
વિયાણિયા		હુક્રવિવદ્ધણુ ધણુ,	મમત્તળન્ધ ચ	મહાલયાવહં;	
સુહાવહ		ધમ્મધુર આણુત્તર,	ધારેજ્જ નિન્વાણુ	શુણાવહ મહ	૬૯

(ત્તિ યેમ્મિ)

અર્થ—મહોટા વૃક્ષોવાળાં શૌભનિક વનથી રમણિક સુગ્રીવ નગરને વિષે બળભદ્ર નામે રાજા હતો તેને મૃગાવતી નામે પટ્ટરાણી હતી ૨ તે બળભદ્ર રાજાની મૃગાવતી રાણીને એક પુત્ર હતો તે બળશ્રી નામે તથા અપર નામે મૃગાપુત્ર લોકપ્રસિદ્ધ હતો, માતા-પિતાને ઘણો જ વહાલો હતો. પાટવી કુવર (યુવરાજ) હતો અને સસારમા રહ્યા છતાં ઇદ્રિયોને દમનાર એટલે વશ રાખનાર હતો.

૩ તે મુગાપુત્ર આનહકારી થરને વિષે ત્રાસત્રિશક દેવતાની પે
નિરતર પ્રમોદવત રહેતો થકો લોગને વિષે પોતાની સ્ત્રીઓ સહે
હર્ષ સહિત મુખ લોગવે છે ૪ મણિ-સ્ને જડિત ભવેષ લોતંગી-
આવાળા મ્હોટા મહેલના જોખને વિષે જ્યા ચાર રસ્તા લેગા થાય
છે તેવા થાક અને ત્રણ રસ્તા લેગા થાય છે તેવા ત્રિકને રસ્તા
ઉપરના મહેલમાં બેઠાં નમરની ચર્ચા બેચા કરે છે ૫ તે જોખને
વિષે બેઠા થકા બેઠેલા બાર પ્રકારે તપ કરનાર અભિષેકધારી, સત્તર
લેટ્ટે સમમ પાળનાર, અઢાર હબાર શીર્ષાગરથના ધરનાર તથા
જ્ઞાનાલેક અતિ મુલોવાળા સાધુને બેચા ૬ તે મુનિને દેખી મુગાપુત્ર
બેઠ નજરે બેઠ વિચાર કરવા લાગ્યા કે પૂર્વે મેં ક્યાંય આવું
સ્વરૂપ ઠીકું છે એટલે આવા સાધુને મેં પૂર્વે બેચેલા છે ૭ તે
સાધુના કશું ન થવાથી મુગાપુત્રને મુલધ્યાને, મુલ-અધ્યવસાયે મોઠ
ઉપશમ્યો અને તેથી કરી પૂર્વે ભવોને જલ્પાવનારૂં અતિસ્મરણજ્ઞાન
પ્રાપ્ત થયું છે ૮ અતિસ્મરણજ્ઞાન ઉત્પન્ન થવાથી એવું થીકું કે હું
દેવલોકથી ચલીને આ મનુષ્ય ભવમાં આવ્યો છું, સત્તી પચ્ચિદ્ધિ
માથી આવે તેને અતિસ્મરણજ્ઞાન છિપવે, પૂર્વે ભવોની વાતો સાંભરી
આવે તેને અતિસ્મરણજ્ઞાન કહેવાય છે ૯ મોટી સદ્ધિવાળા મુગાપુત્રને
અતિસ્મરણજ્ઞાન છિપજવાથી પોતાની પાછલી અતિ સભારતાં દેખાડું
કે મેં પૂર્વે ભવે આશ્રિત પાડ્યું છે ૧૦ વિષયોને વિષે અપ્રીતિ થરતા
અને સમયને વિષે પ્રીતિ થરતા મુગાપુત્ર માતા-પિતા પાસે આવી
આ પ્રમાણે કહે છે ૧૧ કે માતાપિતા ! મેં પૂર્વે ભવમાં પાચ
મહાવ્રત પાડ્યા હતા તે સાભરી આવ્યાં છે તથા તિર્થંજની મોનિને
વિષે જે કુખ લોગવ્યા છે તે પણ સાભરી આવ્યાં છે, તેથી કામ
લોગ ઉપરથી મારી ઇચ્છા છીકી ગઈ છે અને મારૂં મન વૈરાગ્યવાન
થયું છે, નાટે મને દીક્ષા લેવાની રબ્બ આપો. ૧૨ કે માતાપિતા !
જે લોગ લોગવતા થકાં વિપક્ષ (કિંપાકક્ષ) સરખાં છે જેમ કિંપાક-
ક્ષ ખાધાથી મીઠા લાગે પણ પ્રગમ્યાથી છવ અને કાચા મુલ
કરે છે તેમ લોગ ક્રવા વિપાકવાળા અને નિરતર કુખના દેનાર
છે ૧૩ આ શરીર અનિત્ય, અપવિત્ર, અશાશ્વત અને અશુભિમાથી

ઉત્પન્ન થયેલું છે તેમજ આ શરીરમાં જીવનો વાસ પણ અશાશ્વતો છે એટલે થોડે વખત રહેવાનો છે અને આ શરીર હુખ, કલેશ અને વ્યાધિ વગેરેનું ભાજન છે ૧૪ આ અશાશ્વતુ શરીર વૃદ્ધપણે અથવા બાળપણે અવશ્ય ત્યાગ કરવા યોગ્ય અને પાણીના પરપોટાની માફક ક્ષણભગુર છે તેથી હું એવા શરીરને વિષે જરાપણ આનંદ પામતો નથી.

૧૫ મનુષ્યપણુ વ્યાધિ-રોગનું ઘર છે અને જરા તથા મરણથી શ્રસ્ત છે એવા અસાર મનુષ્યપણામાં હું ક્ષણ માત્ર સુખ પામતો નથી. ૧૬ અહો ! ઇતિ આશ્ચર્ય ! આ સસારમા રહેલા જીવો કેવાં કેવાં હુખ ભોગવે છે! જન્મનું હુખ, જરાનું હુખ, રોગનું હુખ, મરણનું હુખ તેમજ અનેક હુખોથી જીવ ઘણો કલેશ પામે છે. ૧૭ મારે ગામ, નગર, વાડી, રહેવાના મહેલ, સોનું રૂપુ તથા પુત્ર, સ્ત્રી, ભાઈ ઇત્યાદિ સગાંવહાલાં તેમજ આ ઔદારિક શરીર છોડીને અવશ્ય જવું પડશે, જેમ કિપાક વૃક્ષનાં ફળ ખાતા મીઠાં લાગે પણ પરિણામે પ્રાણ લેનાર એટલે સારાં નથી, તેમ ભોગ ભોગવતાં મીઠા લાગે પણ તેનું પરિણામ સાડું નથી ૧૮ જે પુરુષ મોટા પંથને વિષે ભાતું લીધા વગર જાય છે તે ક્ષુધા-તૃષ્ણાએ થકો હુખી થાય છે

૨૦ એ પ્રમાણે ધર્મરૂપી ભાતુ લીધા વગર (સત્કર્મ કર્યા વગર) જે જીવ પરભવને વિષે જાય છે તે વ્યાધિ અને રોગથી પીડાણો થકો હુખી થાય છે

૨૧ જે પુરુષ ભાતુ લઈને મોટા પંથને વિષે જાય છે તે ક્ષુધા-તૃષ્ણા રહિત થઈને સુખી થાય છે ૨૨ એ પ્રમાણે જે જીવ ધર્મ કરીને પરભવે જાય છે, તે જીવ અદ્વકર્મી અને વેદનારહિત થઈ સુખી થાય છે ૨૩ જેમ ઘરમા અગ્નિ લાગવાથી તે ઘરનો માલિક સારસાર વસ્તુ એટલે ઘણી કિંમતી અને તોલમા હલકી વસ્તુ હોય તે કાઢી લીએ છે અને અસાર એટલે થોડી કિંમતવાળી અને તોલદાર વસ્તુ છોડી દીએ છે તેમ ૨૪ એ પ્રકારે જન્મ, જરા અને મરણથી બળતા આ લોકમાથી તમારી આજ્ઞા લઈ હું મારા આત્માને બહાર કાઢીશ (તારીશ), માટે તમે મને નીકા લેવાની રજા આપો

૨૫ મુખાપુત્રના આવા વચન સાંભળીને માતાપિતા કહે છે કે, હું પુત્ર ! ચારિત્ર પાળવું અતિ દુષ્કર છે, કારણ કે સાધુને મૂળશુદ્ધ અને ઉત્તર શુદ્ધ પદ્ધતિ ધારણ કરવા પડે છે. ૨૬ વળી સાધુને બવજીવ સુધી જન્મતમાં સર્વ જીવો ઉપર એટલે યત્ન મિત્ર ઉપર સમભાવ રાખવો પડે છે, તેમજ પ્રાણાધિપતિની એટલે જીવ હિંસાની વિરતિ કરવી પડે છે, માટે ચારિત્ર પાળવું દુષ્કર છે. ૨૭ હમેશાં અપ્રમાદપણે મુખાવાદને છાંડવો પડશે. દ્વિતકારક તત્ત્વ વચન જોણવું પડશે માટે આ મત પાળવું પણ દુષ્કર છે. ૨૮ કાત જોતરવાની સળી પણ તેના માલિકની રબ્બ સિવાય દેવાય નહિ નિરવધ અને એકલિક એટલે દોષ વિનાનો આદાર દેવો પડશે તે પણ દુષ્કર છે. ૨૯ બ્રહ્મચર્યની વિરતિ કરવી અને પામેલા કામસોગના સ્વાદથી નિવર્તી નિવળા આકરા બ્રહ્મચર્ય મતને ધારણ કરવું એ સર્વ, ધણુ દુષ્કર છે.

૩૦ ધન, ધાન્ય, દાનદાસી તથા પશુ વગેરે ઉપરથી મોહ ઉત્પન્ન થવો, સર્વ આરભ છાડવો અને નિર્મમત્વપણે, વિચરવું તે અતિ દુષ્કર છે. ૩૧, જ્ઞાન, પાણી, મેવો અને મુખવાસ વગેરે ચાર પ્રકારનો આદાર રાત્રિએ ન કરવો એટલે રાત્રિસોજનનો ત્યાગ કરવો તથા ઘી, જોળ, સુખડી વગેરેને કાળ ઉપરાત રાખવા તે સ્તિગ્ધ સાચ્ય કહેવાય, તે ન કરવો, એ સર્વ ધણુ દુષ્કર છે. ૩૨ સુધા, તૃપ્પા, ટાક, તાપ તથા ઝસ મચ્છરથી ધતી વેદના સહન કરવી, આકોશ વચન સહન કરવા, કુખ મય ઉપાચયમા રહેવું, તૃણાનો સ્પર્શ તથા મેલનો પરિપક્વ સહન કરવો એ ધણુ દુષ્કર છે. ૩૩ ચપેટાદિકનો પ્રહાર, આંત્રજી દેખાડી તિરસ્કાર કરી ભય ઉપજાવવો 'લાઠીનો માર, દોરડાનું બંધન તથા ગૂહસ્થને ઘેર બિંદા માટે ફરવું અને ફરતા છતાં પણ આદારની અપ્રાપ્તિ વગેરે પરિપક્વ સહન કરવા તે ધણુ દુષ્કર છે. ૩૪ કળુતર વગેરે પચીએ જેમ પોતાનો આદાર મહણ કરવા ચક્રા સહિત વસે છે અને ખાધા પછી કાંઈ ખાસે રાખતા નથી તેમ સાધુઓ પણ આદાર દેવામાં દોષ લાગવાનો જરૂર પ્રવર્તે છે અને આદાર કર્યા પછી પણ કાંઈ રાખતા નથી. વળી સાધુઓએ કેયનો લોભ કરવો પડે છે તે ધણુ ભયકર છે અને મહાદમા પુરુષો જે બ્રહ્મચર્યમત ધાર કરે છે તે અધર્મવાન પુરુષને પાળવું અતિ દુષ્કર છે.

‘ ૩૫ હે પુત્ર ! તું સુખ ભોગવવા યોગ્ય અને શરીરે સુકોમળ છે તેથી ચારિત્ર પાળવાને નિશ્ચે સમર્થ નથી ૩૬ ચારિત્રરૂપી મોટો ભાર લોઢાના ભારની પેઠે અત્યંત ભાર છે અને સદાકાળ વિશ્રામ લીધા વગર ઉપાડવો પડે છે, એટલે ચારિત્ર જીવજીવ સુધી પાળવું પડે છે ૩૬ આકાશગંગાના પ્રવાહ સામું જવું ઘણું દુષ્કર છે એટલે ચુલહિમવત પર્વત ઉપરથી પડતા ગંગા નદીના પ્રવાહ સામું જવું, તેમજ બે હાથે સમુદ્ર તરવો જેમ દુષ્કર છે, તેમ ગુણોનો સમુદ્ર જે ચારિત્ર તે તરવો ઘણો દુષ્કર છે. ૩૮ જેમ વેળુના કોળીઆ નીરસ હોવાથી ખાવા દુષ્કર છે તથા તરવારની ધાર ઉપર ચાલવું દુષ્કર છે તેમ ચારિત્ર, તપ આચરવું ઘણું દુષ્કર છે. ૩૯ સર્પ જેમ આડું અવળું જોયા વગર એકાત દષ્ટિએ ચાલે છે તેમ સાંધુઓ ચારિત્રને વિષે જ દષ્ટિ રાખી ઇર્થા સમિતિ શોધના વિચરે છે તથા જેમ લોઢાના જવ આવવા મુશ્કેલ છે, તેમ ચારિત્ર પાળવું મુશ્કેલ છે.

૪૦ જેમ ધગધગાયમાન અગ્નિ પીવો દુષ્કર છે તેમ યૌવનવયને વિષે ચારિત્ર પાળવું અતિ દુષ્કર છે ૪૧ જેમ લુગડાનો કોથળો વાયરાથી ભરવો દુષ્કર છે તેમ કાયર પુરુષને સયમ પાળવો દુષ્કર છે ૪૨ જેમ મેરુ પર્વત ત્રાજવે કરી તોળવો દુષ્કર તેમ નિશ્ચે ને નિ શકપણે સંયમ પાળવો અતિ દુષ્કર છે ૪૩ જેમ ભુજાએ કરી સમુદ્ર તરવો દુષ્કર છે, તેમ જે પુરુષનું મન વિષયથી ઉપશાંત થયું નથી તેને ઇદ્રિયોનો દમ વારૂપ સમુદ્ર તરવો દુષ્કર છે ૪૪ હે પુત્ર ! મનુષ્ય સખધી પાત્ર પ્રકારનાં પચે દ્રિયના વિષયસુખ ભોગવ અને પછી ભુક્ત ભોગ વૃદ્ધપણે ચારિત્ર અંગીકાર કરજે, આ માતાપિતાનાં વચન સાલળી મૃગાપુત્ર નીચે પ્રમાણે કહે છે. ૪૫ હે માતાપિતા ! તમે જે કહ્યું તે સત્ય છે પણ આ લોકને વિષે જે પુરુષ નિરુપૃહી છે તેને ચારિત્ર પાળવું મુશ્કેલ નથી ૪૬ મે શારીરિક, માનસિક અને અતિ દુષ્કર ઉપજાવે એવી મહાભયકર વેદના અનંતવાર ભોગવી છે ૪૭ દેવતા, મનુષ્ય, તિર્યંચ અને નરકરૂપ ચાર ગતિવાળા તથા જરા અને મરણરૂપ અટવી જેવા સંસારને વિષે મે જન્મ તથા મરણની રૌદ્ર વેદના ભોગવી છે ૪૮ આ મનુષ્ય લોકમાં જેવી ઉષ્ણવેદના છે તેથી અનંતગણી ઉષ્ણ અશાંતા વેદના નરકને

વિષે મેં લોગવી છે ૪૬ આ મનુષ્ય લોકમાં જેવી થીત (દાઢ) વેદના
 છે તેથી નરકમાં મેં અચાતારૂપ અનતગણી થીત વેદના સહન કરી છે,
 ૫૦ નરકને વિષે કુંભીમા પગ લગ્યા અને માથુ નીચુ એટલે જરૂર
 માથે રહી દેવતાએ વિકુવેલી ધગધગતી અગ્નિને વિષે હું આકંઠ કર્યો
 પૂર્વે અતતવાર શોકાયો છું ૫૧ મોટો દાવાતળ ઘણાથી મારવાડ દેવની
 વજ્રમય શેલી જેવી ધગધગે છે તેથી અનત ગણી ધગધગતી નરકમાં
 રહેલી કલબ વાલુકા નદીની શેલીમા પૂર્વે મને અનતવાર બાળ્યો છે.
 પર જૂમો પાડતો બાધવ રહિત, આઠની શાખાએ જરૂર મારે બાંધી
 કુલ્હીમાં લટકતો રાખી મને કરવતે કરીને અનતવાર છેડ્યો. ૫૩ ત્રિ
 વીક્ષુ કાટાવાળા, શાકમલી વૃક્ષ સખ્ત બાધીને પરમાધામીએ મને સામુદ્રમાં
 ધસીને ધણું દુઃખ દીધું ૫૪ જેમ કાલમા શેરડી પીલે તેમ મોટા કુત્રને
 વિષે આકંઠ કર્યો, અથકરપણે મને પરમાધામીએ અતતવાર ખીંચ્યો
 અને હું મારાં પોતાના પાપકર્મો કરી અતતવાર દુઃખ પામ્યો. ૫૫
 સૂરના મુખ જેવા શામ નામે અને કૂતરાનાં મુખ જેવા સ્વભાવ નામે
 પરમાધામી એ બન્નેએ મળી મને ભ્રમપર પક્ષાદીને છલું વચની
 પેઠે ફાંચ્યો અને વૃક્ષની પેઠે છેલ્યો. જેવી પીઠાએ તરફડતાં અને ફેર
 શબ્દ કરતાં મેં નરકમાં અનતવાર દુઃખ લોગવ્યાં. ૫૬ મ્હારાં પાપ
 કર્મો કરી નરકને વિષે હું ઊપલ્યો ત્યાં અળશીનાં ફૂલ વણું જેવા
 તલવાર ભાલાં તથા બીજા નીપા શસ્ત્રો કરી છેલાલો, લેલાલો અને ઝીલ્કાઝીલ્કા
 કટકા થયા. ૫૭ હું માતા-પિતા ! પરવશપણે મને લોહાના રથને વિષે
 ધગધગતા ધોન્રશ અને સામેલથી ભેતર્યો અને લાકડી આક્રિ પ્રકાડી કરી
 જેમ શાજને હેઠો પાડે તેમ મને માર મારી હેઠો પાડ્યો. ૫૮ જેમ પાપી
 લોકો પાડને અગ્નિમા હોમે ૥ તેમ પરમાધામીએ મૈકિય ક્રિપેક
 બલ્બવમ્બમાન અગ્નિમાં મને બાળ્યો, પકાવ્યો, શેક્યો અને ભડગુ મડું
 એવી રીતે હું પરવશપણે પાપ-કર્મ કરીને ધણું દુઃખ પામ્યો. ૫૯
 ઝમના જેવી વીક્ષુ અને લોહાના જેવી સખ્ત ધોન્રવાળા કાંક અને નીચ
 પખીઓએ મને અનતવાર બગાટકારે માર્યો, તેથી હું વારવાર ધણું વિલાપ
 કરવા લાગ્યો. ૬૦ નરકને વિષે તુપાએ પીડાવાથી ઢોડતો ઢોડતો વેતરણ
 નરીને વિષે પહોંચ્યો ત્યાં જઈ પાણી પીવા માં યુ તો છરીની ધાર
 સરખા પાણીથી માત્રુ જગુ છેલાઈ ગયુ ૬૧ તાપની પી ! ઘવાથી ડાઘાની

આશાએ, ઝાડના મોટા વનમાં ગયો ત્યાં ખડ્ગ જેવાં પાંદડાંથી હું
અનેકવાર છેદાણો. ૬૨ હે માતા ! નરકને વિષે લોહાના મુગદળ, મુંસળ,
સાંબેલા, ત્રિશૂળ અને ગદાએ કરી મહારા શરીરના ચૂરેચૂરા કરી નાખ્યા
એવાં અનંતવાર દુઃખ પામ્યો. ૬૩ તીક્ષ્ણ ધોરવાળાં અસ્ત્રો, છરી અને
કાતરોથી જેમ વસ્ત્ર કતરાય તેમ હું કતરાણો અને ફડાયો. એવી રીતે
શરીરની ચામડી ઉતારી નાખી એવી વેદના મેં અનેકવાર સંહન કરી.
૬૪ મને પરવશપણે કપટની જાળમાં મૃગની માફક પાશમાં બાંધ્યો,
રુઢ્યો અને ઘણી વાર પરમાધામીએ માર્યો. ૬૫ માછલાંની જાળમાં મને
પકડ્યો, તેમાં કાંટાવડે મારું ગળું વીંધાયું અને મંગરના રૂપવાળા
પરમાધામીએ મને બળાત્કારે પકડીને ઉછાળ્યો, ચીર્યો, ફાંચ્યો,
પેકડ્યો અને અનંતવાર માર્યો ૬૬ સીંચાણા પક્ષીની
મીઠું બંધનથી, જાળથી, લેપથી અને સરેશથી કરીને હું અનંતવાર
પેકડાયો, ચાંચ્યો; બધાયે અને મને અનંતવાર માર્યો ૬૭ કુહાડા
તથા ફરસી પ્રમુખે કરી સુતાર જેમ વૃક્ષને વાઢી નાના નાના કટકા
કરે છે તેમ મને ફાંચ્યો, ફૂંચ્યો, છેદ્યો અને એ પ્રમાણે અનંતવાર
પરમાધામીએ ત્રાસ પમાડ્યો. ૬૮ જેમ લુહાર લોહને ટીપે-છે તેમ મને
પરમાધામીએ અનંતવાર ચપેટા તથા મુઘિટ આદિ પ્રહારે કરી તાડ્યો
ફૂંટ્યો, છેદ્યો અને ઝીણા ઝીણા કટકા કર્યા ૬૯ પરમાધામીએ મને
તેંપેલી તથા કકળતા તાંબા, લોહાં, કથીર અને સીસા પાયાં તેથી હું
ભયંકર રીતે વિલાપ કરવા લાગ્યો ૭૦ હે માતા-પિતા ! પરમાધામી મને
કે કે, તને માંસ બહુ પ્રિય હતું અને માંસના કટકા કરી તેને પકાવી,
તળાવી, ખાવાને બહુ ગમતા હતા માટે તું આ તારું જ માંસ ખા,
એમ કહી મારાં જ શરીરનાં માંસના કટકા કરી, પકાવી, અગ્નિવેણી
લાલચાળ કરી શેકીને મને અનંતવાર ખવડાવ્યા. ૭૧ વળી પરમાધામી
કહે કે, તને આગલે ભવે મદિરા, તાડી તથા જવ વગેરેનો દારૂ તથા
મધ ઘણું પ્રિય હતું એમ કહી મને મારાં હાડકાનો રસ તથા માગ
શરીરનું લોહી તેપાવી જાળવડ્યમાન કરી પાચું. ૭૨ હે માતા ! નિત્યે
ભયે કરી, ત્રાસે કરી, દુખે કરી, પીડાએ કરી, પરમ ઉત્કૃષ્ટા દુઃખે
કરી કપાયમાન શરીરે મેં વેદના લોગવી ૭૩ તીવ્ર ઉત્કૃષ્ટ, અતિ
આકરી, ઘોર, સહેતાં અતિ દુષ્કર, મોટા ભયને ઉપજાવનાર, સાલજતા

પણ જય ક્રિપળે એવી વેદના નરકને વિષે મેં ભોગવી છે જ
મનુષ્ય—લોકમાં જેવી ટાક, તાપની વેદના વતે છે, તેથી અનવરણ
અશાતા, વેદના નરકને વિષે છે

૭૫ ૪૫^૧ જવને વિષે મેં અશાતા વેદના ભોગવી છે આપ
મી ચીને ઉઘાડીએ જોટલો સૂક્ષ્મ વખત પણ શાતા ભોગવી નથી હવે
મુજાપુત્ર પ્રત્યે માતા-પિતા કહે છે ૭૬ હે પુત્ર ! ત્હારી ઇચ્છા હીક્ષા
બ્રહ્મ કરવાની છે તો ખુશીથી હીક્ષા બ્રહ્મ કર પરંતુ આટલું વિશેષ
કે ચારિત્રને વિશે દુઃખ યવાથી હવા કરાવી શકાતી નથી જોટલો સાવ
વૈદુ કરાવી શકાતું નથી ૭૭ મુજાપુત્ર માતા-પિતા પ્રત્યે કહે છે કે
આપનું કહેવું સત્ય ॥ પણ અરવ્યને વિષે રહેલાં મુજ વચ્ચે જનવર
અને પક્ષીઓને રોગ આબ્યાથી કોણ મટાડી શકે છે ? અર્થાત્ વેદો
આવી તેની હવા કરતા નથી. ૭૮ જેમ જોટલો મુજ અટવીને વિષે
જન્યાં કરે છે તેમ હું પણ સત્તર લોકે સયમ અને વાર
પ્રકારે તપે કરી ધર્મને આચરીશ ૭૯ જેમ મોટા અરવ્યને વિષે મેં
મુજને રોગ ઉત્પન્ન થાય ત્યારે તે મુજ આડ નીચે બેસે છે ત્યાં તે
મુજનું વૈદુ કોણ કરે છે ?

૮૦ તે શેગથી પીડાએલા મુગને ક્યો વૈદ આવીને જોઈ
આપે છે ? કોણ તેને સુખશાતા પૂછે છે ? અને ખાવાને વાસ્તે આહાર
પાણી (ખોરાક), કોણ લાવી આપે છે ? ૮૧ જ્યારે તે મુજ સુખી હોય
ત્યારે તે પોતાની મેળે ખાવા પીવાને માટે સ્વચ્છતાની જન્યા-વનમ્યાં
જેનરમા તથા સરોવર તરફ જાય છે ૮૨ તે મુજ મુગચર્મા કરીને જોટલો
ખેતરમાંથી પોતાનો ખોરાક ખાઈ અને સરોવરમાંથી પાણી પીને પોતાની
મરજી સુજળ વનમા ફરે છે ૮૩ જેમ સયમને વિષે ઉપસવત સાધુ
મુગની પેઠે અનિયત ઠેકાણે રહે અને અનેકવાર નિશીઝી અવસ્થાએ
અનિયત સ્થાનકને વિષે ગોચરીએ વિચરે તે ઉપવિહરીએ જોટલો દેવલો
મોક્ષને વિષે જાય ૮૪ જેમ મુગ એક ઠેકાણે રહેતો નથી અને અનેક
ઠેકાણે વસે છે તથા અનેક ઠેકાણે વ્યાપ્ત થાય છે તેમ સાધુ ગોચરીએ ફરતા
જકા નીરસ આહાર મળે તોપણ ગૃહસ્થને કે પોતાના આત્માને હીકે
કે નિંદે નહિ ૮૫ જ્યારે મુજાપુત્રે માતા-પિતા પાસે કહ્યું કે આમ
હમા સુજળ મુગચર્માની માફક સયમ આચરીશ ત્યારે માતા-પિતા

કહે છે કે પુત્ર ! જેમ સુખ ઊપજે તેમ કરો, એટલે ખુશીથી દીક્ષા ગ્રહણ કરો. માતા-પિતાએ આજ્ઞા દીધા પછી મૃગાપુત્રે પરિગ્રહનો ત્યાગ કર્યો ૮૬ હે માતા-પિતા ! હું તમારી આજ્ઞાએ કરી સર્વ દુઃખથી મુકાવનારી મૃગચર્યા રૂપ દીક્ષા અગીકાર કરીશ ત્યારે માતા-પિતાએ કહ્યું કે હે પુત્ર ! જાઓ અને જેમ સુખ ઊપજે તેમ કરો. ૮૭ જેમ મૃગાપુત્રે માતાપિતાની આજ્ઞા લઈને જેમ મોટો નાગ કાંચળી છોડીને નાશે તેમ ઘણે પ્રકારે મમત્વ લાવને છાંડ્યો. ૮૮ જેમ હુગડે વળગેલી રજા ઝાટકી નાખે તેમ મૃગાપુત્ર રાજ્ય ઋદ્ધિ, સુવર્ણાદિ ધન મિત્ર, પુત્ર, સ્ત્રી અને સગાવહાલાં સર્વ છાંડીને નીકળ્યા ૮૯ મૃગાપુત્ર પચ્ચમહાવ્રત, પાંચ સમિતિ, ત્રણ ગુપ્તિ, છ પ્રકારે અભ્યતર^x અને છ પ્રકારે બાહ્ય[†] એમ બાર પ્રકારે તપ એ સર્વને વિષે ઉદ્યમવત થયા ૯૦ તે મૃગાપુત્ર મમતારહિત અહંકારરહિત, સ્ત્રી આદિના સગરહિત, ઋદ્ધિ વગેરે ત્રણ ગારવ રહિત અને ત્રસ તથા સ્થાવર જીવો ઉપર સરખો ભાવ રાખનાર થયા. ૯૧ તે મૃગાપુત્ર આહાર પાણી મળે અથવા ન મળે સુખ અથવા દુઃખને વિષે, જીવિતવ્ય અને મરણને વિષે, નિંદા તથા પ્રશંસાને વિષે અને માન તથા અપમાનને વિષે, એ સર્વ ઉપર સમભાવ રાખનાર એટલે રાગદ્વેષ રહિત થયા. ૯૨ તે મૃગાપુત્ર ત્રણ ગારવથી ચાર કષાયથી ત્રણ દુઃકથી, ત્રણ શલ્યથી[‡], સાત ભયથી, હાસ્યથી, શોકથી, અને રાગદ્વેષથી બધન રહિત થયા એટલે તેનાથી નિવર્ત્યા. ૯૩ તે મૃગાપુત્ર આ લોક તથા પરલોકના સુખની ઇચ્છા નહિ રાખનાર, પોતાના શરીરને ચઢન લગાવનાર અથવા છેદનાર ઉપર અને આહાર કરવામાં અથવા અણુસણુ કરવામાં સરખો ભાવ

x ૧ પ્રાયશ્ચિત્ત, ૨ વિનય, ૩ યાવચ્ચ, ૪ સન્ન્યાસ, ૫ ધ્યાન ૬ કાઉસ્સગ, એ છ આભ્યતર તપ કહેવાય છે.

† ૧ અણુશણુ, ૨ ઉણાન્નરિ, ૩ વૃત્તિસક્ષેપ, ૪ રસપરિત્યાગ, ૫ કાંચકલેશ, ૬ ઇન્દ્રિય પ્રતિસંલિનતા, એ છ બાહ્ય તપ.

‡ ૧ મનોદહ, ૨ વચનદહ, ૩ કાયદહ, એ ત્રણ દહ.

૧ માયા, ૨ નિદાન, ૩ મિથ્યાદર્શન, એ ત્રણ શલ્ય.

રાખનાર એટલે સમાન દષ્ટિવાળા થયા હજ તે મુગાપુત્ર અપ્રમથત
 એટલે દિસીદિક પાપના દ્વારની નિવૃત્ત થયા, તેથી સર્વ પ્રકારે
 આશ્વર્થના બારણાં બંધ થયા અને અધ્યાત્મ જ્ઞાનના મેળે કરી
 ધરિયોને જમનારા અને સર્વશ્રમજીત સિદ્ધાંતમાં શુભધ્યાનના ચોખ્ખો
 ઉપયોગવત અંધવા શુભઉપશમવાળા થયા હપ-૬૬ એ પ્રમાણે જ્ઞાને
 કરી, ચારિત્રે કરી સમ્યક્ત્વે કરી, તપે કરી, પચીશ ભાવનાએ કરી,
 બ્રહ્મધા અનિત્ય આદિ બાર ભાવનાએ કરી, નિર્મળ ધરિણાએ કરી
 પોષાના આત્માને સમ્યક્ પ્રકારે ભાવતાં ઘણા વર્ષ સુધી સાંમાન્ય
 ચારિત્ર પાળીને એક માસનું અણસણ કરીને સર્વોચ્ચ-પ્રધાન શ્રીકૃ
 ઝણિને પાંચા. હજ એ પ્રકારે જે તત્ત્વના બાણ, પડિત વિવિધ
 ક્રિયા તે મુગાપુત્ર જાણે, લોગથી નિવર્ત્યા તેમ નિવર્તે. હટ મોટા
 પ્રભાવવાળા અને મોટા મથવાળા મુગાપુત્રનું સર્ચારની અસ્થિતિ
 રૂપાંતર ઉપદેશરૂપ ભાવણ તથા તેમનું બાર પ્રકારની તપશ્ચી પ્રધાન
 અને ગતિપ્રધાન એટલે શ્રીકૃ જવાને નાટે મોઝા આ ચારિત્ર સાંકળીને
 જે આચરે તે ત્રણ લોકમાં પ્રસિદ્ધ એવી શ્રીકૃજણિને પાંચ.
 હજ ધરને દુઃખનું વધારનાર બહીને તથા મમત્વને સર્ચારનું બંધન
 બહીને તેમ જ ધન અને મમત્વ, ધૌરાદિકના મોટા ભંધ ઉપજવનાર
 બહીને સુખની પ્રાપ્તિ કરનારુ તથા શ્રીકૃ શુભને લાવનારુ અને
 અનંતવીર વગેરે શુભોને લાવનારુ એવું જર્મશનું ધોરનું કારણ
 કરે. એમ કું કું કું

કૃતિ અધ્યયનો સમાપ્ત

પંદ

મુગાપુત્ર મુનિશાળ, ધન્ય ધન્ય મુગાપુત્ર, ૩૭૦
 વિષયરૂપ વિષધરને છાંડ્યા, ત્યાગ કરુ નિજ રાજ-ધન્ય
 માતા-પિતાને શુભ સમજાવી, ધ્યુ તત્ત્વમય તાજ-ધન્ય
 મુગજળ સમ આ ભવજા. બપોરો, નિષ્કળ તનમુખ કાજ-ધન્ય
 શુભ ચરિત્ર આ ભવિ હવોને, ભવસમુદ્રની પાજ-ધન્ય

અથ શ્રી ભક્તામર સ્તોત્ર.

[વસંતતિલકા વૃત્તમ્]

ભક્તામરપ્રણતમૌલિમણિપ્રભાણા-
મુદ્યોતક દલિતપાપતમોવિતાનમ્ ।
સમ્યક્ પ્રણમ્ય જિનપાદયુગં યુગાદા-
વાલમ્બનં ભવજલે પતતા જનાનામ્ ॥ ૧ ॥

ભાવાર્થ :- ભકિત કરનારા દેવો પગે લાગે છે, તે વખતે તેમના નમેલા મુગટની અદર રહેલા મણિઓની કાન્તિને પણ પ્રકાશ આપનાર, પાપરૂપી અધકારના સમૂહનો નાશ કરનાર, અને યુગાદિથી સસારરૂપી સમુદ્રમાં પડેલા માણસોને આશ્રયરૂપ, એવા શ્રી જિનેન્દ્રસ્વામીના બંને ચરણને રૂડાપ્રકારે નમસ્કાર કરીને—૧

યં સસ્તુતઃ સકલવાડડમયતત્ત્વબોધા—
હૃદ્ભૂતબુદ્ધિપટુલિ સુરલોકનાથૈઃ ।
સ્તોત્રેર્જગત્ત્રિયચિત્તહરૈરુદ્ધરૈઃ
સ્તોત્ર્યે કિલાહમપિ ત પ્રથમં જિનેન્દ્રમ્ (યુગમમ્) ॥૨॥

ભાવાર્થ :- તમામ શાસ્ત્રોનું તત્ત્વ જાણવાથી ઉત્પન્ન થયેલી ત્રિપુણ્ણ બુદ્ધિવડે, ત્રણે લોકનું ચિત્ત હરણ કરે એવા ઉદાર સ્તોત્રથી ઇંદ્ર દેવે પણ જેમની સ્તુતિ કરી છે, એવા પ્રથમ જિનેન્દ્ર શ્રી આદિનાથ સ્વામીની હું પણ સ્તુતિ કરીશ ૨ (પ્રથમના આ શ્લોકનું યુગલ છે)

બુદ્ધયા વિનાડપિ વિબુધાર્થિતપાદપીઠં ।
સ્તોતું સમુદ્યતમતિર્વિગત્રયોડહમ્ ।
બાલ વિહાય જલસસ્થિતમિન્દુભિરમ્બ-
મન્ય ક ઇચ્છતિ જન સહસા ગ્રહીતુમ્ ॥ ૩ ॥

ભાવાર્થ :- જેના પગ મૂકવાના આસનની પણ દેવતાઓએ પૂજા કરેલી છે, એવા હે જિનેન્દ્ર ! જેમ કોઈ પણ સમજી માણસ જાણની અદર પડેલા ચંદ્રના પ્રતિબિંબને એકદમ ગ્રહણ કરવાને ઇચ્છતો નથી, પણ માત્ર બાળક જ ઇચ્છે છે, તેમ મે પણ બુદ્ધિ વિના લજ્જા રહિત થઈને તમારી સ્તુતિ કરવામા પ્રવૃત્તિ કરી છે ૩ (તે ખરેખર બાળચેષ્ટા જેવું જ ગણાય એમ છે.)

પક્તું શુણ્ણનશુણ્ણસમુદ્ર ! સચ્ચાક્ષાન્તાન્,
ઠસ્તે ક્ષમ મુરગુરુપ્રતિભોડપિ શુદ્ધયા ! !
ઠસ્પાન્તઠાલપવનોદ્ધતનકેચક,

કેા વા તરીતુમલમમ્મુનિર્ધિ શુભલ્લયામ્ ॥ ૪ ॥

ભાવાર્થ —કે શુણ્ણસમુદ્ર ! સહારકાગના પવનવડે જેની અહર મજર આદિ પ્રાણીઓ ઉછળી રહ્યાં છે એવા સમુદ્રને હાથવડે તરવાને કેણુ સમર્થ થાય છે ? (અર્થાત્ કેઈ નહિ) તેમ ચક્રના જેવા મનોહર તમારા શુણ્ણને ઠહેવાને બૃહસ્પતિ જેવા બુદ્ધિમાન પણ ક્યાંથી સમર્થ થાય ? (ભાવાર્થ કે એવા પણ સમર્થ ન થાય તો પછી મારી શક્તિ તો તેમાં ક્યાંથી જ આવે ?) ૪

સોડહ તથાપિ તવ ભક્તિવચ્ચાન્મુનીચ્ચ !

ઠત્તુ સ્તવ વિગતશક્તિવરપિ પ્રવૃત્ત !

મીત્યાત્મવીર્થમવિચાર્ય મુજો મુજેદ્રમ્,

નાભ્મેતિ કિં નિજ્જિયે પરીપાલનાર્થમ્ ॥ ૫ ॥

ભાવાર્થ —કે મુનિશ્વર ! એ પ્રમાણે હું તમારી સ્તુતિ કરવામાં અશક્ત છું, છતાં પણ તમારી ભક્તિને આધિન થઈને જેમ મુચ્છપ્પા પોતાના બાળકની પ્રીતિની આધિન થઈને તેનું રક્ષણ કરવાને પોતાના બળનો વિચાર છોડી દઈને પણ (પોતે તેના સામું થવાને અશક્ત છતાં પણ) સિંહની સામે થાય છે, તેમ હું પણ (મારી શક્તિનો વિચાર તજી દઈને) તમારી સ્તુતિ કરવાને પ્રવૃત્ત થયો છું ૫

અલ્પશ્રુત શ્રુતવર્તા પરિહાસધામ,

ત્વદ્ભક્તિરેવ મુખરીકુરુતે બલાન્મામ્ !

ચક્રોઠિલ કિલ મધો મધુર વિરૌતિ

તપ્ચારુચારુચાત્રકલિકાનિકરેકહેતુ ॥ ૬ ॥

ભાવાર્થ : જેમ જ્યૈઞ માસને વિષે આજાના મોરના પ્રભાવથી કાયલ મધુર શબ્દો ઉપચારે છે, તેમ મને પણ, હું થોડું બલ્લુનાર [મૂર્ખ] અને શાસ્ત્રજ્ઞાના (વિદ્વાનોના) હાસ્યનું પાત્ર છતાં તમારી ભક્તિ (ના પ્રભાવથી) જ બળાત્કારથી બોલાવે છે ૬ (આ સ્તુતિ કરવામાં પ્રવૃત્ત કરે છે)

ત્વત્સંતવેન ભવસ તતિસન્નિબદ્ધં
પાપ ક્ષણાત્ક્ષણમુપૈતિ શરીરભાજમ્ ।
આકાંતલોકમલિનીલમશેષમાશુ
સૂર્યાશુભિન્નમિવ શાર્વરમ ધકારમ્ ॥ ૭ ॥

ભાવાર્થ :- જેમ સૂર્યના પ્રકાશથી, રાત્રિને વિષે વ્યાપેલું ભ્રમરના જેવું કાળુ અધારું તત્કાળ નાશ પામે છે, તેમ જ તમારી સ્તુતિ કરવાથી, દેહધારીઓનાં, જન્મપરપરાનાં બાંધેલા તમામ પાપો ક્ષણમાત્રમાં નાશ પામે છે. ૭

મત્વેતિ નાથ તવ સંસ્તવન મયેદ-
મારાબ્યતે તનુધિયાપિ તવ પ્રભાવાત્ ।
ચેતો હરિષ્યતિ સતાં નલિનીદલેષુ
મુક્તાફલદ્યુતિમુપૈતિનનૂર્ભિદુઃ ॥ ૮ ॥

ભાવાર્થ :- અને એ પ્રમાણે સમજીને, જો કે હું અદ્ય બુદ્ધિકાળો છું, તોપણ તમારી આ સ્તુતિ કરવાનો આરભ કરું છું, તે જેમ કમળ-પત્રની અદર પડેલું પાણીનું ટીપું, કમળપત્રના પ્રભાવથી મોતીના જેવી શોભા પામે છે, તેમ જ આ સ્તોત્ર પણ તમારા પ્રભાવથી સજ્જનોના મનનું હરણ કરશે ૮ (એવા શોભાયમાન-પ્રીતિ ઉપજાવનાર-થશે)

આસ્તાં તવ સ્તવનમસ્તસમસ્તદ્દોષં,
ત્વત્સ કથાડપિ જગતાં દુરિતાનિહન્તિ ।
હ્રે સહસ્રકિરણ કુરુતે પ્રભૈવ,
પદ્માકરેષુ જલજ્વલિ વિકાશભાજિ ॥ ૯ ॥

ભાવાર્થ :- જેમ સૂર્ય ઘણે છેટે રહ્યો છે, તોપણ તેનાં કિરણો વડે જ સરોવરને વિષે રહેલા કમળો પ્રકુલિત થાય છે, તેમ જ સર્વ પાપોનો નાશ કરનારુ તમારુ સ્તવન ભલે દૂર હો, પણ તમારી કથા માત્ર લોકનાં પાપોનો નાશ કરે છે । ૯

નાત્યદ્રુત ભુવનભૂષણભૂત ભૂતનાથ ।
ભૂતૈર્ગુણૈર્ભૂવિ ભવન્તમભિદ્રુવન્ત ।

તુલ્યા ભવન્તિ ભવતો નનુ તેન કિં વા,
ભૂત્યાશ્રિત ય ઇહ નાત્મસમ ઠરોતિ ॥ ૧૦ ॥

ભાવાર્થ :- હે ભુવનભૂતશુ ! 'હે ભૂતનાથ ! તમારા અનેક સત્ય શુભો વટે કરીને' તમારી સ્તુતિ કરનાર, 'આ દેહમાં જ તમારા સંરખો થાયે, એના વિશેષ માશ્વર્ય ગુ છે ! કેમકે દેહમાં પણ જેનો આશ્રય કરીને રહે છે, તે તેને સપત્તિવડે પોતાના સમાન નથી ઠરતો શુ !' કરે છે જ ૧૦

ઇદ્ધવા ભવન્તમનિમેષવિદ્ધોઠનીય
નાન્યત્ર તોષમુપયાતિ જનસ્ય થશુ ।
પીત્વા ગય શશિકશ્ચુતિદુગ્ધસિન્ધીઃ ।
સાર જલ જલનિષેરશિતું ક ઇષ્ઠેત્ ॥ ૧૧ ॥

ભાવાર્થ :- 'હે અગવાન ! એકી તજરે એઈ રહેવા થોમ આપનું રેવરૂપ (એકવાર) એથા પછી, માણસના નેત્ર બીજે ઠેકાણે સંતોષ પામતાં-ઠરતા-નથી, કેમકે નદના કિણ્ણુ જેવું ઉજ્જવળ સિરસાતરતું દૂધ પીધા પછી' જળના સમુદ્રના ખારા પાણીને પીવાને ઠેકાણું ઇષ્ઠ છે !' ઠેકાણું નહિ ૧૧

યૈ શાન્તરાગકુચિભિ પરમાલ્પભિસ્ત્વ
નિર્માપિતશ્ચિબુવૈકલ્યામભૂત ।
તાવન્ત એવ ખલુ તેડમ્યલ્પવૈપૃથિગ્યા
યતો સમાનમપર નહિરૂપમસ્તિ ॥ ૧૨ ॥

ભાવાર્થ :- હે ત્રણ ભુવનને વિષે એક જ માત્ર આભૂવલ્પરૂપ ! જે આવશ્યકની છાયાના પર શાલુ આવડે આ ૧ નિર્માએલા છે, તે પરમાલ્પ એ પૃથ્વીને વિરે તે/લાં જ છાયાથી તમારા તમાન બીજાનું રૂપ જ નથી ! ૧૨

વકત્ર કવ તે સુરનરોરગનેત્રહારિ,
નિ શેષનિર્જિત / ત્ત્રિતયો રમાનન
બિમ્બ કલકનલિન કવ નિશાકરસ્થ
યદ્વાનરે ભવનિ શબ્દ લાગકરૂપમ્ ॥ ૨૩ ॥

ભાવાર્થ - દેવતાઓ, મનુષ્યો અને નાગ પ્રમુખના નેત્રોનું હંરણ કરનાર એવું; અને ત્રણે જગતને વિષે રહેલા ચ દ્ર કમળ આદિક ઉપમાનને છતનારુ એવું તમારુ મુખ કયાં ? અને દિવસને વિષે ખાખરાના પાનના જેવું શ્રીકૃ પદી જનારુ એવું; તેમ જ વળી કલ કલાણુ, એવુ ચ દ્રમાનુ ધિંબ, તે કયાં ? ૧૩

સમ્પૂર્ણમણ્ડલશશાકકલાકલાપ-

શુભ્રા શુણ્ણાસ્ત્રિભુવન તવ લઘયન્તિ ।

યે સશ્રિતાસ્ત્રિજગદ્દીશ્વર ! નાથમેક,

કસ્તાન્નિવારયતિ સચરતો યથેષ્ટમ ॥ ૧૪ ॥

ભાવાર્થ - સ પૂર્ણ ચ દ્રની કાન્તિ જેવા તમારા ઉજ્જવળ શુણ્ણા, ત્રણે જગતને ઉલ્લઘન કરીને વ્યાપી રહ્યા છે, કેમકે ત્રણે જગતના આપ એકલા જ સ્વામી છે, તેથી તમારો આશ્રય કરીને રહેલા તે શુણ્ણાને, ઇચ્છા પ્રમાણે વર્તતાં કોણુ અટકાવી શકે એમ છે ? ૧૪

ચિત્ર કિમત્ર યદ્દિ તે ત્રિદશાગનાભિ-

ર્નીતં મનાગપિ મનો ન વિકારમાર્ગમ્ ।

કલ્પાન્તકાલમરુતા ચલિતાચલેન,

કિં મન્દરાદ્રિશિખર ચલિત કદાચિત્ ? ॥ ૧૫ ॥

ભાવાર્થ - હે પ્રભુ ! દેવાગનાઓ તમારા મનમા કિચિત્ માત્ર પણ વિકાર (કામવિકાર) લાવી શકી નહિ, તેમા શુ આશ્ચર્ય છે ? કેમકે સહારકાળના પવનથી તમામ પર્વતો ડાલે છે, તોપણુ મેરુ પર્વતનુ શિખર કદાપિ ડાલે છે શુ ? (નહીં જ) ૧૫

નિધૂમવર્તિરપવન્નિર્જતૈલપૂર

કૃત્સન જગત્રયમિદ્ પ્રકટીકરોષિ ।

ગમ્યો ન જ્ઞતુ મરુતા ચલિતાચલાના

દીપોઽપરસ્તવમસિ નાથ ! જગત્રપ્રકાશ ॥ ૧૬ ॥

ભાવાર્થ - હે નાથ ! જેની અદરથી ધુમાડો નીકળતો નથી, જેને દીવેટની જરૂર નથી, અને તેલની પણ જરૂર નથી, જે આ સમગ્ર ત્રણે જગતને પ્રકાશિત કરે છે અને પર્વતોને પણ ડાલાવી

નાખે જોવો પવન પણ જેની પાસે જઈ શકતો નથી, એવા વિલક્ષણ
દીપ રૂપે આ જગતને વિશે તું પ્રકાશે છે ૧૬

નાસ્ત ઠદાચિદ્રુપયાતિ ન રાદુગમ્ય.
સ્પષ્ટીકશયિ સહસા યુગપન્નજન્તિ ।

નામ્બોધરોદરનિરુદ્ધમહાપ્રભાવ

સૂર્યાડિશાયિમહિમાડસિ સુનીન્દ્ર । લોકે ॥ ૧૭ ॥

સાવાર્થ:- હે સુનીન્દ્ર ! જગતને વિશે તમે સૂર્યના કરતાં પણ
વધારે મહિમાવાન છો । (સૂર્યની પેઠે) રાદુ તમને ઘેરી શકતો નથી,
તમે કદી પણ અસ્ત પામતા નથી, એવ તમારા પ્રભાવનો અવશેષ કરી
શકતો નથી, અને જોકે કાળે તમે ત્રણે જગતને પ્રકાશિત કરો છો,
(તેથી સૂર્યના કરતાં પણ તમે અધિક મહિમાવાન છો, એ સ્પષ્ટ છે ૧૭

નિત્યોદય દલિતમોહમહાન્ધકાર

જન્મ ન રાદુવદનસ્ય ન વારિહાનામ્ ।

વિભ્રાજતે તવ સુખાપ્તમનસ્પકાન્તિ ।

વિદ્યોતયન્નજગદ્ધૂવંશશાકભિન્નમ્ ॥ ૧૮ ॥

સાવાર્થ:- જોના ઉદય હંમેશાં છે, જેણે મોહરૂપી અંધકારનો
વાશ કરેલો છે જેનો રાદુથી આસ ધક શકતો નથી, જેને એવ પણ
ઘેરી શકતો નથી, તેમ જ જેની કાંતિ કદી પણ ઝોલી ઘટી નથી, એનું
તમારું સુખકમળ જગતને વિશે અપૂર્વ શ્રદ્ધાભિન્નની પેઠે ચોલી રહે છે ૧૮

કિં શર્વરીયુ શયિનાડન્દિ વિવસ્વતા વા ।

સુખ-સુખે દુઃખિતેષુ તમસ્તુ નામ્ ॥

નિષ્પન્નશાસિવનશાસિનિ ભવલોકે

કાર્યં કિયન્નલધરેન્લસાનત્રૌ ॥ ૧૯ ॥

સાવાર્થ:- હે નાથ ! તમારા સુખરૂપી શ્રદ્ધાથી જ્યારે અંધકારનો
નાશ થાય ॥ ત્યાર પછી રાત્રિને વિશે જગતા શ્રદ્ધાનું શું કામ છે ?
તેમ જ દિવસે ઉદય પામતા સૂર્યનું પણ શું કામ છે ? કેમકે સોલાપમાન
કુબરનું માન્ય માઠી રૂઝ્યા પછી, આઠાશમાં બહી આવેલા વરસાદનું શું

પ્રયોજન રહે છે ? (ભાવાર્થ કે તે જેમ નિરર્થક છે તેમ જ સૂર્ય, ચંદ્ર
પણ તમારા મુખના પ્રકાશ આગળ નિરર્થક જ છે !) ૧૯

જ્ઞાનં યથા ત્વયિ વિભાતિ કૃતાવકાશં,

નૈવં તથા હરિહરાદિષુ નાયકેષુ ।

તેજઃ સ્કુરન્મણિષુ યાતિ યથા મહત્ત્વ,

તૈવ તુ કાચશકલે કિરણાકુલેડપિ ॥ ૨૦ ॥

ભાવાર્થ - હે પ્રભુ ! તમારા વિષે જ્ઞાન જેવી રીતે વ્યથાવકાશથી
શોભી રહે છે, તેવું હરિ, હર ઇત્યાદિક દેવોને વિષે શોભતું નથી જ.
કેમકે પ્રકાશમાન રત્નોના સમૂહને વિષે જેવું તેજનું પ્રાપ્ત્ય ભાસે છે,
તેવું કાચના ચળકતા કટકાને વિષે પણ જણાતું નથી જ. ૨૦

મન્યે વર હરિહરાદય એવ દૃષ્ટા,

દૃષ્ટેષુ ચેષુ હૃદય ત્વયિ તોષમેતિ ।

કિં વીક્ષિતેન ભવતા ભુવિ યેન નાન્યઃ

કશ્ચિન્મનો હરતિ નાથ ! ભવાન્તરેડપિ ॥ ૨૧ ॥

ભાવાર્થ - હે સ્વામી ! હરિ, હર ઇત્યાદિક દેવો (મારી) દૃષ્ટિએ
પડ્યા તે સારુ જ થયું છે કેમકે તેમને દીઠાથી મારું હૃદય તમારે
વિષે જ (તે સર્વેને દીઠાથી અને તે સર્વેથી તમે શ્રેષ્ઠ છો-એમ જાણ્યાથી)
સંતોષ પામે છે આ લોકમાં તમને જોવાથી શું થયું છે ? (તો એટલું જ
કહેવાનું છે કે) ભવાન્તરને વિષે પણ અન્ય કોઈ દેવ મારું મન હરણુ
કરી શકનાર નથી. ૨૧

સ્ત્રીણાં શતાનિ શતશો જનયન્તિ પુત્રાન્

નાન્યા સુત ત્વદ્દપમ જનની પ્રસૂતે ।

સર્વા દિશો દધતિ ભાનિ સહસ્રરશ્મિં

પ્રાચ્યેવ દિગ્જનયતિ સ્કુરદશુભલમ્ ॥ ૨૨ ॥

ભાવાર્થ - જેમ તારાઓના સમૂહોને સર્વે દિશાઓ ધારણ કરે છે,
પણ તેજસ્વી સૂર્યને તો માત્ર પૂર્વદિશા જ જન્મ આપે છે, તેમ જ
સેકડા સ્ત્રીઓ ઘણાએ પુત્રોને જન્મ આપે છે, છતાં તમારા સમાન
પુત્રને તો બીજી કોઈ જનેતા (સ્ત્રી) ઉત્પન્ન કરતી જ નથી ! ૨૨

ત્વામનન્તિ મુનય પરમ પુમાસ-
 માદિત્યવર્ણમમલ તમસા પુરસ્તાત્ ।
 ત્વામેવ સમ્યગુપલભ્ય જયન્તિ મૃત્યુ
 નાન્ય. શિવ શિવપદસ્ય મુનીન્દ્ર ! પન્મા ॥ ૨૩ ॥

ભાવાર્થ:- હે મુનીન્દ્ર ! તમને મુનિઓ પરમ પુરુષ માને છે, અને તમે અધકાર આગળ નિર્મળ સૂર્ય જેવા છો, વળી તમને રૂઠે પ્રકારે પામવાથી (બાણવાથી) મૃત્યુને પણ છતી ચક્રાય છે અને (એ કાશ્વથી) તમારા સિવાય બીજો (કોઈપણ) મોક્ષ (મુક્તિ) પામવાનો કલ્યાણકારક માર્ગ નથી જ ! ૨૩

ત્વામવ્યય વિશુભચિન્ત્યમસ ખ્યમાય ૧ ૩ ૮
 પ્રજ્ઞાણુમીશ્વરમનન્તમન ગકેતુમ્ ।
 યોગીશ્વર વિવિતયોગમનેકમેક ૧
 જ્ઞાનસ્વરૂપમમલ પ્રવદન્તિ સન્ત ॥ ૨૪ ॥

ભાવાર્થ:- હે પ્રજ્ઞ ! તમને અવ્યય, વિશુ, અચિન્ત્ય, અસખ્ય, આધ, પ્રજ્ઞા, ઉશ્વર, અનત અનગ-કેતુ યોગીશ્વર, યોગને બાણનાર, અનેક, અને એક, એવી રીતે સત્પુરુષો અનેક વિશેષલેખી જ્ઞાનના સાક્ષાત્ સ્વરૂપ રૂપે અને વળી નિર્મળ પણ કહે છે । ૨૪

બુદ્ધસ્ત્વમેવ વિશુધાર્થિતબુદ્ધિભાષાત્ ૪ ૧ ૮
 ત્વ ચ કશોડસિ જીવનત્રયચ કરત્વાત્ ૩ ૧ ૩
 ધાતાડસિધીર ! શિવમાર્ગવિધેવિ ધાનાત્ ૧૫ ૧ ૧
 બ્યકત ત્વમેવ ભગવન્ પુરુષોત્તમોડસિ ॥ ૨૫ ॥

ભાવાર્થ:- હે વિશુધાર્થિત ! તમે બુદ્ધિનો ભાષ કરો છો તેથી બુદ્ધ જ છો. તમે ત્રણે જગતનું કલ્યાણ કરનાર છો તેથી ચ કર રૂપે જ છો અને કલ્યાણકારક માર્ગના વિધિને પારણ કરનારા-બાણનારા છો તેથી તેમ જ ધાતા છો અને હે ભગવન્ તમે સ્પષ્ટ પુરુષોત્તમ બોટલે નારાયણ રૂપ છો. ૨૫

તુભ્ય નમઃશિશુવનાત્તિંકરાય નામ,
 તુભ્ય નમઃ ક્ષિતલક્ષામલભૂપણાય । ૧ ૧ ૧

તુલ્ય નમસ્ત્રિજગતઃ પરમેશ્વરાય,
તુલ્ય નમો જિન ! ભવોદ્ધિશોષણાય ॥ ૨૬ ॥

ભાવાર્થ :- હે નાથ ! ત્રણે જગત્ની પીડાને હરણ કરનાર આપને મારા નમસ્કાર હો ! પૃથ્વીના તળ ઉપર અમલ-નિર્મળ-ભૂષણ રૂપ આપને મારા નમસ્કાર હો ! વળી ત્રૈલોકના પરમેશ્વર એવા આપને મારા નમસ્કાર હો ! હે જિન ! આ સંસાર રૂપ સાગરનું શોષણ કરનાર-નહીં સરખો કરી દેનાર-આપને મારા નમસ્કાર હો ! ૨૬

કો વિસ્મયોડત્ર યદિ નામ શુભૈરશેઠૈ-
સ્ત્વ સશ્રિતો નિરવકાશતયા મુનીશ ! ।
દ્વૌષેઋપાત્તવિવિધાશ્રયન્તગર્વૈ ,
સ્વપ્નાન્તરેડપિ ન કદાચિદ્ધીક્ષિતોડસિ ॥ ૨૭ ॥

ભાવાર્થ :- હે મુનીંદ્ર તમામ શુભો જ તમારામાં પરિપૂર્ણ રીતે આશ્રય કરીને રહેલા છે, તેમા શુ આશ્ચર્ય છે ! કેમકે અનેક સ્થળે આશ્રય મળવાથી જેમને ગર્વ ઉત્પન્ન થએલો છે, એવા દોષોએ તો તમને સ્વપ્નાતરે-સ્વપ્નમા-પણ જોયેલા જ નથી ! (ભાવાર્થ કે તમારામાં શુભ સિવાય દોષ ખિલકુલ છે જ નહી) ૨૭

ઉચ્ચૈરશોકતરુસ શ્રિતમુન્મયૂખ-
માભાતિ રૂપમમલ ભવતો નિતાન્તમ ।
સ્પષ્ટોદ્દલસત્કિરણમસ્તતમોવિતાન
ખિમ્ખં રવેરિવ પયોધરપાર્શ્વવર્તિ ॥ ૨૮ ॥

ભાવાર્થ - હે જિનેશ્વર ! જેમ મેઘના સમીપમા રહીને, અધકારનો નાશ કરીને, અને સ્પષ્ટ બિયા કિરણો પ્રસારીને, સૂર્ય શોભી રહે છે, તેમ જ અશોકવૃક્ષની નીચે રહેલું આપનું સ્વરૂપ (પાપરૂપી અધકારનો નાશ કરીને અને) બિયા કિરણ પ્રસારીને, અત્યંત નિર્મળ શોભી રહે છે ૨૮

સિંહાસને મણિમયૂખશિખાવિચિત્રે

વિભ્રાજતે તવ વયુ કનકાવદાત્મ ।

બિમ્બ વિમદિલસદશુલતાવિતાન

તુલગોઢ્યાદિશિરસીવ સહસ્રરસોઃ ॥ ૨૯ ॥

ભાવાર્થ - જેવી રીતે જિઝા ઉઢ્યાયળ પર્વતના ઉપર, આકાશને વિષે પ્રકાશમાન કિરણો દ્વારા લતાઓના સમૂહવડે, સૂર્યનું બિંબ થોભે છે, તેવી જ રીતે હે જિનેદ્ર ! મણિઓના કિરણોની પકિતઓવડે કરીને વિચિત્ર રેખાતા સિંહાસનને વિષે, સુવર્ણ જેવું મનોહર આપનું શરીર અત્યંત થોભે છે ॥ ૨૯

કુન્દાવઠાતયલયામરચારુશોભ,

વિભ્રાજતે તવ વપુઃ કલધૌતકાન્તમ્ ।

ઉલ્લસ્યાકશુચિનિર્ભરવારિધાર-

મુખ્યૈસ્તટ સુરગિરિરિવ ચાતકૌમ્ભમ્ ॥ ૩૦ ॥

ભાવાર્થ - જેમ ઉઢ્ય પામેલા ચદ્રમાના જેવી નિર્મળ પાણીના કર્ણની ધારાઓ વડે મેરુપર્વતનું સુવર્ણમય જિઝુ શિખર શોભી રહે છે, તેમ મોઝરાના પુષ્પ જેવા ધોળા વીંળતા (ફરતા) ચામરો વડે, સોનાના, જેવું મનોહર આપનું શરીર શોભી રહે છે ॥ ૩૦

છત્રત્રય તવ વિભાતિ શયાકમન્ત-

મુખ્યૈ સ્થિત સ્થગિતભાનુકર પ્રતાપમ્ ।

મુકતાદલપ્રકરબલવિવૃદ્ધશોભમ્

પ્રખ્યાપયત્તિજગતઃ પરમેશ્વરમ્ ॥ ૩૧ ॥

ભાવાર્થ - હે ભગવન્ ! (તારા સહિત) ચદ્રના જેવા મનોહર, સૂર્યનાં કિરણના તાપનું નિવારણ કરનાર, અને મોલીઓના સમૂહની રસનાથી શોભાયમાન, એવા તમારા ઉપર રહેલાં તમારાં ત્રણ છત્રો શોભી રહ્યાં છે, તે બાજુ તમારુ ત્રણે જગતનું અધિપતિપણ જ બહેર કસ્યાં તેમ થોભે છે નહીં શુ ? ॥ ૩૧

ગમ્ભીરતારરવપૂરિતવિગ્વિભાગ-

ભૈલોકચલોકશુભસઝમભૂતિલક્ષ ।

સદ્ભરણજન્યલોપણધોષકા સન્ ।

જે હુહુભિધ્વનતિ તે યશસ પ્રવાહી ॥ ૩૨ ॥

ભાવાર્થ:- ઊંચા અને ગંભીર શબ્દવડે જેણે દિશાઓના વિભાગો પૂરી લીધા છે ત્રણે જગતના લોકોને શુભ સમાગમની સપત્તિ આપવામાં જે કુશળ છે અને સત્યધર્મના રાજના જયના શબ્દને જે બહાર કરે છે, એવો તમારો જે દુહુલિ તે આકાશને વિષે ગજના કરી રહ્યો છે ! ૩૨

મંદારસુંદરનમેરુસુપારિજાત-

સન્તાનકાદિકુસુમોત્કરવૃષ્ટિરદ્ધા ।

ગન્ધોદ્ધિ દુશુભમન્દમરુતપ્રપાતા

દિવ્યા દિવ પતતિ તે વયસાં તતિર્વા ॥ ૩૩ ॥

ભાવાર્થ:- મંદાર, સુદર નમેરુ, પારિજાત, અને સન્તાનક ઇત્યાદિ વૃક્ષોનાં ફૂલોની જે દિવ્ય વૃષ્ટિ, સુગંધીદાર પાણીનાં ઊંદુઓ વડે શીતળ અને મદ્વાયુએ પ્રેરાયેલી, સ્વર્ગમાંથી ઘણી જ પડે છે, તે બધું તમારા ભાષણની દિવ્યમાળા જ પડતી હોય, નહીં શુ ! ૩૩

શુભ્રત્રભાવલયભૂરિવિલા વિભોસ્તે,

લોકત્રયધુતિમતાં ધુતિમાક્ષિપન્તી ।

પ્રોદ્ધદ્ધિવાકરનિરન્તરભૂરિસખ્યા

હીરત્યા જ્યત્યપિ નિશામપિ સોમસૌમ્યામ્ ॥ ૩૪ ॥

ભાવાર્થ :- હે વિભુ ! શોભાયમાન છે પ્રભામડળ જેનું, એવી ઘણી જ તેજસ્વી તમારી કાન્તિ ! ત્રણે જગતના તેજસ્વી પદાર્થોનું તેજ આખું પાડે છે-જીતે છે-આકેષ કરે છે તે તમારી કાન્તિ, અસખ્ય સૂર્યના સરખી તેજસ્વી હોવા છતાં, ચંદ્રના જેવી શીતળ પ્રભાથી રાત્રીને પણ જીતે છે ! ૩૪

સ્વર્ગાપવર્ગાંમમાર્ગાંવિમાર્ગાંભ્રુષ્ટ

સદ્ધર્મતત્ત્વકથનૈકપટુસ્ત્રિલોકયાં ।

દિવ્યધ્વનિભવતિ તે વિશદ્ધર્થ સર્વ-

ભાષાસ્વભાવપરિણામગુણૈપ્રયોજ્ય ॥ ૩૫ ॥

ભાવાર્થ :- સ્વર્ગ અને મોક્ષનો માર્ગ બતાવવામાં ઇષ્ટ, તેમ જ ત્રણે લોકને વિષે સત્યધર્મનું તત્ત્વ કહેવામાં જે એક જ માત્ર

નિપુણ છે, એવો તમારો જે દિવ્યધ્વનિ તે નિર્મળ અર્થવાળો હોવાથી
સ્વર્ગ ભાષાના સ્વભાવના શુણ્ણને પામીને (સર્વત્ર) યામ છે ૩૫ ,

ઉન્નિદ્રદેહમનવપદજયુજ્જાન્તી-

પશુસ્થસન્નખમમૂખશિખાભિરામૌ ।

પાદૌ પદ્માનિ તવ ચત્ર જિનેન્દ્ર । ખત્ત

પદ્માનિ તત્ર વિભુધા પરિકલ્પયન્તિ ॥ ૩૬ ॥

સાવાર્થ :- હે જિનેન્દ્ર ! સુવર્ણના નવા ખીલેલા કમળોના
સમૂહની કાંતિ જેવા પ્રસરી રહેલા નખોનાં કિરણોની પકિત વડે જે
સુદર દેખાય છે, એવા તમારા પગો, પૃથ્વી ઉપર જ્યાં જ્યાં ડગલાં
ભરે છે, (તમે જ્યાં જ્યાં વિચરો છો) તે ઠેકાણે દેવતાઓ કમળની
રૂપના-રચના-કરે છે ૩૬

17 17

ઈત્યથા તવ વિભૂતિરમૂલ્લિખનેન્દ્ર !

૮ ધર્મોપદેશનવિધૌ ન તથા પરસ્મ ।

ચાદ્ધ પ્રજા ક્ષિનકૃત શ્રદ્ધતાન્ધકારા

વાદ્ધકૃતો શ્રદ્ધાભુક્ત્ય વિકાશિનોઽપિ ॥ ૩૭ ॥

સાવાર્થ :- હે જિનેન્દ્ર ! જો પ્રકાશની (પાછળ જણાવેલા
અષ્ટ પ્રાતિકાર્યની) તમને જે જે સપત્તિઓ ધર્મોના ઉપદેશ કરવી
વખતે (સમવસરણમા) થઈ, તે પ્રમાણે અન્વેષે (હરિહરાર્થે પર
ધર્મોના દેવોને કહી પણ) થઈ, તથી. (તે ચોક્કસ જ છે) કેમકે
અધિકારનો સમૂળ નાશ કરનાર સૂર્યની જેવી પ્રજા છે તેવી પ્રાણ
પ્રાપ્તેલા શ્રદ્ધોની પણ ક્યાંથી જ હોય ? ૩૭

શ્ચોત્તમશાવિલિલિલોત્કલ્પોલમૂલ-

મત્તજમદ્ધમરનાદવિવૃદ્ધકોપમ્ ।

ઐરાવતાભિભાસુદતમાપતન્ત

શ્ચવા ભય ભવતિ નો ભવશાશિતાનામ્ ॥ ૩૮ ॥

સાવાર્થ :- જેનું અકસ્મજ અસ્તા મહવડે કરીને ખરડાએ
છે, વળી જે માથુ ખુણાબા કરે છે અને તેની આંખુખાંખુ ભમતા
ઉંમત ભમરાઓના શુભારવ વડે, જેનો કોપ વૃદ્ધિને પામેલો છે,

વળી જે ઉદ્ધત ઐરાવત જેવો છે, એવો હાથી પણ બે (કદાચ) સામો આવે, તોપણ તેને દેખીને તમારો જે આશ્રિત હોય છે તેને ભય ઊપજતો નથી. ૩૮

ભિન્નેભક્તુર્ભગલદુર્જજ્વલશોષિતાકત-

મુકતાફલપ્રકરભૂષિતભૂમિભાગ . ।

અદ્ધકેમઃ કેમગતં હરિણાધિપોડયિ

નાકામતિ કેમયુગાયલસશ્રિત તે ॥ ૩૯ ॥

ભાવાર્થ :- જેણે હાથીઓના કુલસ્થળ છેદીને, તેમાંથી ગળતાં ઉર્જજ્વળ અને લોહીથી ખરડાએલા મોતી વડે પૃથ્વી શોભાવી છે, એવા અળવાન દોડતા સિંહની દોટમા જે માણસ આવી પડ્યો હોય, તે પણ બે તમારા ચરણ રૂપી પર્વતનો આશ્રય લે, તો તેને તેવો સિંહ પણ (મારી શકતો નથી) આક્રમણ કરી શકતો નથી-પંખમા લઈ શકતો નથી. ૩૯

કદપાન્તકાલપવનોદ્ધતવહ્નિકલ્પ

દાવાનલ જ્વલિતમુર્જજ્વલમુસ્કુલિગમ્ ।

વિશ્વ જિઘ્રસુમિવ સન્મુખમાપતન્ત

ત્વન્નામકીર્તનજલ શમયત્યશેષમ્ ॥ ૪૦ ॥

ભાવાર્થ :- બે પ્રલયકાળના પવનથી ઉદ્ધત થયેલા અગ્નિ જેવો, જેની અદરથી ઘણા ઓઢા (તણખા) ઊડે છે એવો, અને ઘણા જ પ્રકાશવાળો એવો દાવાનળ-વનનો અગ્નિ, જાણે જગતને બાળી નાખવાની જ ઇચ્છા કરતો હોય નહિ ! તેમ જોરમા સળગતો સળગતો સન્મુખ આવે, તો તેને પણ તમારા નામનું કીર્તન રૂપી-તમારું સ્તવન રૂપી-જળ અશેષ સમાવી દે છે, સમગ્ર બુઝાવી નાખે છે.

રકતેક્ષુ સમદકોકિલકણ્ઠનીલ

ક્રોધોદ્ધત ફણિનમુર્દ્ધ્વમાપતન્તમ્ ।

આકામતિ કેમયુગેન નિરસ્તશક-

સ્તવન્નામનાગદમની હૃદિ યસ્ય પુ'સ ॥ ૪૧ ॥

ભાવાર્થ - લાલચોળ અંખોવાળો, મહોન્મત્ત દોષલના કંઠ (મનુ) જેવો કાળો, અને કોષી કરીને ઉદ્ધત, (છેડામેલો) એવો સર્વ ક્ષી રેણુ કરીને સામો ધસી 'આવતો હોય તેને પણ જે માણસની પાસે તમારા નામરૂપી નાગદમની (સર્પનું દમન કરનાર ઔપધી) હોય છે, તે માણસ નિઃકપલે જોળગી બાય છે । (ભાવાર્થ કે એવો સાપ પણ તમારા ભક્ષને કરી શકતો નથી.) ૪૧

વસ્તુતુરં મંજુગર્જિતભીમનાદ-
માજો બલ બલવતામપિ ભૂપતીનામ્ ।
ઉદયિવાકરમમૂખશિખાપવિદ્
ત્વક્ષીર્ણાત્મમ ઇવાશુ મિદામુપૈતિ ॥ ૪૨ ॥

ભાવાર્થ - જેની અંદર થોડાંઓ દૂરી રહ્યા છે અને હાથીઓની ગર્જનાના સથાનક શબ્દો થઈ રહ્યા છે, એવા રણને વિષે રહેલા બલવાન ભૂપતિના સૈન્યને પણ, જેમ ઉદય પામેલા સૂર્યનાં કિરણોની શિખાઓ વઢે, અધકારનો નાશ કરી શકાય છે, તેમ જ તમારા કીર્તિ નથી લેવી શકાય છે । (ભાવાર્થ કે તમારી ભક્તિથી એવું સૈન્ય પણ છટી શકાય છે) ૪૨

કુતાશ્રમિન્નગજશેષિતવારિવાહ-
વેગાવતારતરણાતુરથોપશીમે ।
કુદે જય વિજિતદુર્જયજેયપદ્મા-
સ્ત્વત્પાદપદ્મવનામયિણો લલન્ટે ॥ ૪૩ ॥

ભાવાર્થ - ભાલાઓની અણીઓ વઢે છેલ્લઈ ગયેલા હાથીઓના રૂધિરનો પ્રવાહ જ્યાં આગળ વહે છે અને જ્યાં તે પ્રવાહની અંદર મોઢાઓ તરવામાં આતુર થઈ ગયેલા છે એવા ભયાનક મુદ્દને વિષે, જેને તમારા ધરણકમળરૂપી વનનો આશ્રય હોય છે, તેઓ અછત મનુષ્યોને પણ છટી શકે ॥ ૪૩

અમ્બોનિધૌ સુમિતભીષણનકથક-
પાદી ન પીઠભયદોષવજ્રવાહવાન્નો ।

રંગત્તર ગશિખરસ્થિતયાનપાત્રા—

આસ વિહાય ભવતઃ સ્મરણુદ્વજ તિ ॥ ૪૪ ॥

ભાવાર્થ — ભય કર મગરમચ્છ આદિ નકચક જળચર જંતુઓ જેની અંદર ઊછળી રહ્યા છે અને ભયાનક વાડવાગ્નિ જેની અંદર અતિ-શય પ્રજ્વલિત થઈ રહ્યો છે, તથા મોટાં મોટાં મોજાઓ જેની અંદર ઊછળી રહ્યાં છે, એવા તોફાની સમુદ્રની અંદર જે વહાણો (વહાણની અંદરના મનુષ્યો) આવી પડેલા હોય છે, તે પણ તમારા સ્મરણુથી નિર્ભય-પણે જઈ શકે છે । (સમુદ્રમા જોખમાયા સિવાય રહી શકે છે.) ૪૪

ઉદ્ભૂતભીષણજલોદરભારભુગ્નાં,

શોચ્યા દશામુપગતાશ્ચ્યુતજીવિતાશા ।

ત્વત્પાદપકજરજોડમૃતદિગ્ધદેહા

મર્ત્યા ભવન્તિ મકરધ્વજતુલ્યરૂપા ॥ ૪૫ ॥

ભાવાર્થ :— ભય કર જળોદર રોગના ભારથી નમી ગયેલા અને તેથી કરીને જેમણે જીવતરની આશા છોડી દીધી છે, એવી મહા હુંખદ્ધ અવસ્થાને જેઓ પામેલા હોય છે, તેઓ પણ તમારા ચરણકમળની રજરૂપી અમૃતનુ જો પોતાના શરીરને લેપન કરે તો [રોગથી રહિત થઈને] કામદેવ જેવા સુંદર શરીરવાળા થાય છે । ૪૫

આપાદક ઠમુરુશૃખલવેષ્ટિતાંગાં,

ગાઢ બૃહન્નિગડકોટિનિઘૃષ્ટજઘા ।

ત્વન્નામમન્ત્રમનિશ મનુજા સ્મરન્ત,

સઘ સ્વય વિગતબન્ધભયા ભવન્તિ ॥ ૪૬ ॥

ભાવાર્થ — પગથી તે ગળાસુધી જડેલી બેડીઓવડે જેના અંગ બિંટાઈ ગયા છે, અને—તે મોટી બેડીઓના ગાઢ બંધનથી તેની કોટીઓની ઝીણી અણીઓતળે જેમની જાઘો ઘસાયા કરે છે, તે માણસો પણ જો તમારા નામનું નિરતર સ્મરણ કરે છે, તો ઉતાવળા પોતાની મેળે જ બંધનના ભ્રમથી મુક્ત થઈ જાય છે (કેદમાંથી છૂટે છે) ૪૬

મત્તદિપેન્દ્રમુગરાબ્જવાનલાદિ-
 સમામવારિધિમહોદરણ-ધનોત્તમ ।
 તસ્માશુ નાશમુપમાતિ ભય વિભેવ
 ચસ્તાવકે સ્તવમિમ મતિમાનધીતે ॥ ૪૭ ॥

। ભાવાર્થ :— જે જીવિમાન માણસ તમારુ આ સ્તવન [આ ભક્ત્યામાર સ્તોત્ર] ભણે છે :—પાક કરે છે, —તેના, મહોન્મત કામીથી સિદ્ધથી, દાવાનળ અગ્નિથી, સુદ્રથી, સમુદ્રથી અને જ્યોત્સ્ના તથા બ્રહ્મણી (પાછલાં કાબોમાં જણાવેલાં) એ સર્વેથી ઉત્પન્ન થએલા ભવ ભયથી જ જેમ નાશ પામતો હોય તેમ (આ સ્તોત્રના પાઠથી) બંદ નાશ પામે છે । ૪૭

સ્તોત્રસ્રજ તવ જિનેન્દ્ર ! ગુણૌર્નિષ્ઠાં
 ભક્ત્યા મયા કુચિરવણ્વિચિત્રપુષ્પામ્ ।
 યત્તે જનો ય ધિક્કે કલ્પગતામજ્જ
 ત માનવર્જીમવશા સમુગૈતિ લક્ષ્મીઃ ॥ ૪૮ ॥

ભાવાર્થ :— હે જિનેન્દ્ર ! આ સ્તોત્રરૂપી માળા મે તમારા ગુણરૂપી દોરાવડે, વિચિત્ર અક્ષરરૂપી રમવાળાં પુષ્પોદક્ષી લલિતવડે ઝુલેલી છે, તેને જે માણસ હંમેશાં પોતાના કંઠને વિશે ધારણ કરશે, તે (સન્માન થકી જિઆ થયેલા જોવા હોઈને) સ્વતઃ 'લક્ષ્મીને' પામશે. ૪૮

શ્રી કલ્યાણમંદિર સ્તોત્ર (પદ્યાનુચ્છેદ)

[હરિગીત છંદ]

કલ્યાણનુ મંદિર અને ઊદાર ઇચ્છિત આપવે,
દ્વાતા અલય લયલીતને સમર્થ દુરિત કાપવે;
સંસાર દરિયે ડૂબતાને નાવરૂપે જે વળી,
નિર્દોષ પ્રભુના પદકમળને પ્રથમ હું પ્રેમે નમી. ૧

સાગર સમા જેના મહિમાની સ્તુતિ કરવા વિષે,
વિશાળ બુદ્ધિ સુરગુરુ તે છેક શક્તિ હીણ દીસે,
વળી કમઠ કેરા ગર્વને જે બાળવે અગ્નિ અરે,
તીર્થેશની સ્તુતિ કરીશ જ તેમની હું તો ખરે. ૨

સામાન્ય રીતે પણ તમારા રૂપને વિસ્તારવા,
જિનરાજ ! શક્તિમાન હલંભ મૂઢ મુજ સમ છે થવા,
દિન અધ ધીરજવાન બચ્યુ ઘૂડનુ જે તેહથી,
નહિ સૂર્ય કેરા રૂપને વર્ણી શકશે સ્નેહથી. ૩

અનુભવ કરે તુજ ગુણતણે જન મોહના ટળવા થકી,
નહિ પાર પામે નાથ ! તે પણ આપ ગુણ ગણતાં કહી,
જ્યમ પ્રલયકાળવડે ખસેલા જળથકી જ સમુદ્રના,
ખુલ્લા થયેલા રત્ન ઢગલા કે'થી માપી શકાય ના ૪

દેદીપ્યમાન અસખ્ય ગુણની બાણ નાથ તમારી હું,
આરભ તો કરવા સ્તુતિ પણ મદ બુદ્ધિમાન છુ;
શું બાળ પણ કે'તું નથી ? લંબાવી બેઠા હાથને,
નિજ બુદ્ધિના અનુસારથી જ સમુદ્રના વિસ્તારને. ૫

હો ઇશ યોગી પણ તમારા ગુણ જે ન કહી શકે;
સામર્થ્ય મારુ કયાથી વર્ણન મુજથી તેનું થઈ શકે.
વિચાર વિણનું કાર્ય આ ગણાય મારું તેહથી,
પણ પક્ષી શુ પોતાતણી ભાષા કહે! વદતાં નથી ! ૬

અર્થિત્ય મહિમાવાન સ્તુતિ આપની હો જિનરે,
તુજ નામ પણ સસારથી ત્રેલોકનું રક્ષણ કરે
જ્યમ ઝીઝમકેરા સખત તાપવડે મુસાફર જે દુઃખી,
તે ધ્યાય કરીજ તળાવ કેરા ચીતળ વામુથી મુખી. ૭

હે સ્વામી આપ હૃદય વિરે આવો તદા પ્રાણીતણ,
કણમાત્રમાં દહ કર્મભંધન જ્ય તુટી જગતણ,
વનમા મધુરો મધ્યમાં જેવી રીતે આવ્યા ઘડી,
ચંદનતણાં તરુથી જ સર્પો સદા છૂટે છે નહીં. ૮

દશન બહો જિનેશ્વર માત્ર મનુષ્યને જો થાય છે,
તો સેકડો દુઃખ ભય ભરેલાં સહેજમાં ટળી બધાં છે
બોવાળ કિંવા સૂચ તેજસ્વી તણા દીકાં ઘડી,
પશુઓ મુકામે સધ જેવા નાસતા ચારો ઘડી. ૯

તારક તમે જિનરાજ કેવી રીતથી સસારીનાં ?
તમને હૃદયમા ખારી ઉલટા તારતા સસારીઆ,
આશ્ચર્ય છે પણ થમકેરી મસકથી સાચુ કરે,
અદર ભરેલા વામુના આધારથી જળને તરે. ૧૦

હરિ, હર અને પ્રાણાદિના જ પ્રભાવને જેણે હૃદયે
કણમાત્રમા તે રતિપતિને સહેજમાં આપે હૃદયે,
જે પ્રાણી અગ્નિ અન્યને યુગાવતુ પણ વારમા,
તે પ્રાણીને વજવાનજો પીધુ ન શુ કણવારમા ? ૧૧

હે સ્વામી ! અતિશય ભારવાળા આપને પામ્યા પછી,
કેવી રીતે પ્રાણી બહો ? નિજ હૃદયમાં ધાર્યા ઘડી,
અતિ લઘુપણે ભવરૂપ દરિયો સહેજમાં તરી ભાય છે,
અથવા મહાન જનોતણા મહિમા અર્થિત્ય ગણાય છે ? ૧૨

હે પ્રભુ ! જગદે પ્રથમથી આપે હૃદયે તો કોબને,
આશ્ચર્ય ત્યારે કેગ બાળ્યા કર્મરૂપી ચારને ?
અથવા નહીં આ અવનિમા શુ રેખવામા આવતુ ?
ચીતળ પડે જે હિમ તે લીલા વનોને બાળતુ ॥ ૧૧

હે જિન ચોળી આપને પરમાત્મ રૂપેથી સદા,
નિજ હૃદય કમળે જ્ઞાનરૂપી ચક્ષુથી અવલોકતા;
પુનિત નિર્મળ કાંતિવાળા કમળનું ખી સંભવે,
શું કમળકેરી કણ્ઠિકાને મધ્ય વિષ્ણુ ખીજે સ્થળે. ૧૪

ક્ષણમાત્રમાં જિનરાજ ભવિજન આપકેરા ધ્યાનથી,
પામે દશા પરમાત્મની તણ દેહને પ્રભુ જ્ઞાનથી;
જ્યમ તિવ્ર અગ્નિ તાપથી મિશ્રિત ધાતુ હોય તે,
પથરપણાને ત્યાગીને તત્કાળ સોનુ થાય છે. ૧૫

હે જિન હમેશાં ભવ્ય જન જે દેહના અંતર વિષે,
ધરતાં તમારું ધ્યાન તેનો નાશ કરતા કેમ તે;
અથવા સ્વભાવ મહાન જન મધ્યસ્થનો એવો સદા,
વિઘ્નહતણો કરી નાશ ને શાંતિ પ્રસારે ઉભયથા. ૧૬

નહીં ભેદ હે પ્રભુ આપને આત્મા વિષે આ બુદ્ધિથી,
ચિંતન કરે પડિત અહીં તે આપ સમ થાયે નહીં;
જે જળ વિષે શ્રદ્ધાથી અમૃતતણુ ચિંતન કરે,
તે જળ ખરેખર વિષના વિકારને શું ના હરે ? ૧૭

તમને જ અજ્ઞાને રહિત પરધમી પણ નામાંતરે,
વિભુ હરિહરાદિક બુદ્ધિથી નિશ્ચય કરી પામે ખરે;
કમળાતણા રોગેથી જેનાં નેત્ર પ્રભુ પીળાં રહે,
તે સાફ ઘોળા શખને શું પીતવણી નહીં કહે ? ૧૮

ધર્મોપદેશતણા સમયમા આપના સહવાસથી,
તરૂ પણ અશોક જ થાય તો શું મનુજનું કે'વું પછી ?
જ્યમ સૂર્યના ઉગ્યા થકી ના માત્ર માનવ જગતાં,
પણુ વૃક્ષ પદ્મવ પુષ્પ સાથે સહેજમા પ્રકુલિત થતાં. ૧૯

ચારે દશિએ દેવ જે પુષ્પોતણી વૃષ્ટિ કરે,
આશ્ચર્ય નીચા મુખવાળા ડીટથી તે કયમ પહે;
હે મુનીશ અથવા આપનું સામીપ્ય જળ પમાય છે,
પડિત અને પુષ્પોતણા બધન અધોમુખ થાય છે. ૨૦

જે આપના ગભીર હૃદય સમુદ્રમાંથી ઊપજે,
 તે વાણીમાં અમૃતપણુ લોકો કહે તે સત્ય છે;
 કહિ કરીને પાન પરમાનંદને ભજતા થકા,
 ભવિજન બહો એથી કરીને શીઘ્ર અજરામર યતા. ૨૧
 દેવો વીડે જે પવિત્ર વ્યામર, સ્વામી આપ સમીપ તે,
 હું ધારુ છું નીચા નથી જિજ્ઞાસતા એમ જ કહે;
 મુનિશ્રેષ્ઠ એવા પામ્યાને જે નમન કરશે સ્નેહથી.
 તે શુદ્ધ ભાવી જિજ્ઞાસુ ગતિને પામશે નિઃશયથી. ૨૨
 સુવર્ણ રત્નોથી બનેલા જિજ્ઞાસુ સિંહાસને,
 બહીર વાણીવાન રૂપે સ્થામ સ્વામી આપને;
 ઉત્સુક થઈને બબ્બ જનરૂપી મધુશી નીરજે,
 મેરુશિરે અતિ ગાજતા નવ મેઘ સમ પ્રીતિવડે. ૨૩
 જિજ્ઞાસુ જતી તુમ સ્થામ ભામહજતણી કાંતિવડે,
 લોપાચ રજ બરોડા કેશ પાનનો સ્વામી અરુ
 પ્રાણી સંચેતન તે પછી વીતરાગ આપ સમાગમે,
 રે કોણ આ સસારમા પામે નહિ વૈરાગ્યને. ૨૪
 રે રે પ્રમાદ તમે અને આવી ભલો આ નાથને,
 જે મોક્ષપુરીમા જતા બ્યાપારી પામ્યાનાથને;
 મુર હુકુબીનો શબ્દ જે આકાશમાં બ્યાપી રહે,
 હું મારું છું કે દેવ તે ત્રેલોકને એમ જ કહે. ૨૫
 કે નાથ ત્રેલોકમા પ્રકાશ જળ આપે કર્ષો;
 તારા સહિત આ યદમા તવ હીણા અધિકારી કર્ષો;
 મોલી સમૂહો ચોલતાં તણ છત્રના મીસે કરી,
 તે આબો પ્રભુની પાસ તે, નહી રૂપ તણ બાણે ખરી. ૨૬
 કીર્તિ પ્રતાપ જ કાંતિકેશ સમૂહથી ત્રેલોક આ,
 જોગારૂપે જગવાન જગમ આપે પૂરેલા હોય ના;
 રૂપ સુવર્ણ અને વળી માણેક્યથી નિમિત્ત બર,
 લોપાચથી શોભી રહ્યાં ત્વમ આપ તણ કિલ્લાવડે ૨૭

પડંતી પ્રભુ તુમ પાદમાં દેવેદ્ર નમતા તેમની,
રત્ને રચિત મુગટો તજીને દિવ્યમાળા પુષ્પની;
હું માનું છું મનમાં ખરે એ યોગ્ય થાય સર્વથી;
વિભુ ! આપનો સ ગમ થતાં સુમનસો બીજે રમતાં નથી. ૨૮

હૈ નાથ ! આ સ સારસાગરથી તમે વિમુખ છો,
નિજ આશ્રિતોને તારતા વિશ્વેશ તે તો યોગ્ય છે;
હોઠો તરે માટીતણા ઘટ કર્મ પાક સહિતથી,
આશ્ચર્ય વિભુ ! પણ આપ છો રહિત કર્મ વિપાકથી..

વિશ્વેશ, જનપાલક ! છતાં પણ આપ દુર્ગત દ્વીસતા, '
હૈમંશ અક્ષર છો, તથાપિ રહિત લિપિ સર્વથા,
વળી દેવ છે અજ્ઞાનીને પણ તારનાર સદૈવ જે, '
વિચિત્ર તે ત્રૈલોક્ય બોધકજ્ઞાન આપ વિષે સ્ફુરે. ૨૯

સાંકાશ આચ્છાદિત કરે એવી અતિશય ધૂળ જે,
શઠં કર્મઠં દૈત્યે ક્રોધથી ઉડાડી સ્વામી આપને,
છાયા પરતુ નાથ તેથી આપની ઠકાઈ નથી !
ઉલટો છવાયો દુષ્ટ પોતે કૃત્ય પોતાના થકી ! ૩૦

વિજળી સહિત ઘનધોર મુશળધારથી વળી વર્ષાતો,
વર્ષાદ દુસ્તર કર્મઠં દૈત્યે છેડિયો પ્રભુ ! ગાજતો,
તેણે અહો જિનરાજ ! ઉલટું રૂપ ત્યા સહેજે ધર્યું,
તીક્ષ્ણ ખુરી તલવારકેરુ કામ તે સામુ ક્યું ! ૩૧

વિક્રાળ ઊંચા કેશ લટકે માળ શબ્દના શિરની,
ભયકારી અગ્નિ મુખ વિષેથી નીકળે જેના વળી;
એવો સમૂહ પિશાચનો જે આપ પ્રત્યે પ્રેરિયો,
હે દેવ ! પ્રતિભવ દુ ખકારી તેહને તે તો થયો. ૩૨

હે ત્રણ ભુવનના નાથ ? જેઓ અન્ય કાર્યો છોડીને,
ત્રિકાળ વિધિવત પૂજતા તુજ ચરણને ચિત્ત બેડીને,
વળી ભક્તિના ઉલ્લાસથી રોમાચવાળો દેહ છે,
આ પૃથ્વીમા તે ભવ્યજનને હે પ્રભુજી ! ધન્ય છે. ૩૩

હે મુનીશ ! આ સસાર કૃપ અપાર સાગરને વિષે,
હું માનું છું તુમ નામ નહીં મુજ અવળામાં આબુ હશે;
મુવયા છતામ પવિત્ર મત્રરૂપી તમારા નામને,
આપત્તિ કૃપી સર્પિણી શુ સમીપમાં આવી શકે ! ૩૫

હે દેવ ! જન્માંતર વિષે પણ આપના બે ચરણ જે,
જળવાન ધમ્મિજીત આપવે તે, મેં નહીં પૂજ્યા હશે;
હે મુનીશ તેથી કરી હું, જરૂર આ ભવને વિષે,
સ્થળ હૃદય વેધક પરાભવનું તે થયો બલે દીસે. ૩૬

નિઃશ્વાસરે ! મોહાધિકારે ન્યાપ્ત એવાં નેત્રથી
પૂર્વે કહી મેં એક વેળા પણ પ્રભુ એવા નથી;
કેવી રીતે મધ હૃદયસેદક અન્યથા પીઠે મને,
જળવાન બધનની ગતિ વાળા અનર્થો શરીરને. ૩૭

કહી સાંભળ્યા પૂજ્યા ખરેખર આપને નિરખ્યા હશે;
પણ પ્રીતિથી ભક્તિવટે નહિ હૃદયમાં માર્યા હશે;
જનબધુ ! તેથી હું અપાત્ર થયેલ છું ભવને વિષે,
કાંકે ક્રિયા ભાવે રહિત નહીં આપતી કળ કાંઈએ. ૩૮

મુખકારી શરણાગત પ્રભુ હિતકારી જન દુઃખિયાતણુ,
હે ચોગીઓમાં મેષ ! સ્થળ કરુણા અને પુણ્ય જ તણુ;
ભક્તિવધી નનતો હું તે મહેશ મોરા ઉપર
તરપર થયો હું ખ અકુશને ટાળવા કરુણાવટે. ૩૯

અસુખ બળનું શરણુ ! ને વળી શરણુ કરવા ચોખ્ખ જે,
અસ્તિશયથી મધ કીર્તિ એવા આપના પગ કમળને;
શરણે છતા પણ ભુવનપાવન ! પ્યાનથી કહી હીણુ તે,
હું પ્રથમથી જ હજાયલો હજુવા જ માટે ચોખ્ખ છે. ૪૦

હે અખિલ વસ્તુ બાણનારા ! વધ હે દેવેશ'ને,
સંસારના તારક ! અને ભુવનાધિનાથ ! પ્રભુ ! તમે;
ભયકારી હું ખ દરિયાયકી આજે પવિત્ર કરેશ અને,
કરુણાતણુ હે સિંધુ ! તારો દેવ ! હું ખિયાને - મને. ૪૧

હે નાથ ! આપ ચરણ કમળની નિત્ય સંચિત જે કરી,
તે ભક્તિ કરી સંતતિનું હોય ફળ કદી ને જરી;
તો શરણ કરવા યોગ્ય માત્ર જ આપને શરણે રહ્યો,
તે અહીં અને ભવ અન્યમાં પોતે જ મુજ સ્વામી થજો. ૪૨

એ રીતથી રૂઢે પ્રકારે સ્થિર ધુદ્ધિવાન ને,
અતિ હૃષીકેશોમાંથી જેનો શરીર કેરા અંગ તે;
તુજ મુખકમળ નિર્મળ વિષે જિનેન્દ્ર ! ખાંધી દૃષ્ટિને,
જે ભવ્યજન હે પ્રભુ ! રચે છે આપ કેરી સ્તુતિને.

[પુષ્પિતાગ્રા છંદ]

જન નયન કુમુદચંદ્ર સ્વામી,
ચળકેતી સપદ સ્વર્ગની જ પામી,
નિર્મળમય મનના થવા થકી એ,
તુરત જશે જન મોક્ષને વિષે તે.

૪૪

શ્રી ચિંતામણિ પાર્શ્વનાથ સ્તોત્ર

(શાદ્ધર્મ છંદ)

*કિં કર્પૂરમય સુધારસમય કિં ચિન્દ્રરોચિમંથ ।
કિં લાવણ્યમય મહામણિમયં કારુણ્યકેલિમય ॥
વિશ્વાનદમય મહોદયમયં શોભામય ચિન્મયમ્ ।
શુકલધ્યાનમયં વપુર્જિનપતેર્ભૂયાદભવાલમ્બનમ્ ॥ ૧ ॥

*કિં શબ્દ આશ્ચર્ય સૂચવે છે. એનો અર્થ અહા ! જેવો
થાય છે, તો-દરેક વિશેષણની શરૂઆતમા વાપરી લેવો

ભાવાર્થ:- શ્રી જિનેન્દ્ર ભગવાનનું શરીર, અહા ! કપૂર જેવું
સ્વેત, અમૃત જેવું મિષ્ટ, ચંદ્રની કાન્તિ જેવું શીતળ અને પ્રકાશિત,
સુહર, મોટા મણિ જેવું પ્રકાશિત, કરુણતાનું ભૂમિકારૂપ, સમગ્ર વિશ્વને
જ્ઞાનદમય, મહા ઉદયવાણ, શોભાવાણ સચિત્ત સ્વરૂપ, શુદ્ધ જ્ઞાનમાં
નિમગ્ન, એવા શ્રી જિનેન્દ્ર ભગવાન સસારના આધાર રૂપે હો ॥ ૧ ॥

પાતાલ કલયન્ ધર્મ ધવલયન્નાકાશ મા પૂરયન્ ।
દિક્ચક્ર કમયન્ સુરાસુરનરભેષિ ચ વિશ્વમાપયન્ ॥
બ્રહ્માંડ સુખયન્ જલ્લાનિ જલપે. દેનચ્છલાલોલયન્ ।
શ્રી ચિતામણિપાર્શ્વસમવયશોઢસચ્ચિર રાજતે ॥ ૨ ॥

ભાવાર્થ - પાતાળમાં પણ પ્રવેશ કરી રહેલો પૃથ્વીને ઉજ્જવલ
કરતો, આકાશમાં સર્વ સ્થળે વ્યાપ્ત થતો, દિશાઓના ચક્રને પણ
ઉજ્જવલ કરતો, દેવ દાનવોને વિશ્વમાં આપતો, ત્રણે જગતને સુખ
પ્રમાદતો, સમુદ્રમાં સ્વેત શીલુથી શોભાયમાન જળને ઢોલોળી નાંખતો,
એવો શ્રી પાર્શ્વનાથ ચિતામણિનો યશરૂપી હંસ ચિરકાળ શોભે છે ॥૨॥

પુણ્યાના વિપણિસ્તભોદિનમણિ. કામેલકુલે સુણિ- ।
ભોક્ષિ નિસરણિ સુરેન્દ્રકરિણી જ્યોતિઃ પ્રકાશારણિ ॥
દાને દેવમણિર્નિતાત્તમજનભેષિ કૃપાસારિણી ।
વિન્ધાનદસુધાવૃણિભવભિદે શ્રી પાર્શ્વચિતામણિઃ ॥ ૩ ॥

ભાવાર્થ - પુણ્યના હાટ (ભંડાર) રૂપ, પાપરૂપી અંધકારમાં
સૂર્યરૂપ, વિષયરૂપી હાથી વશ કરવામાં અકુશરૂપ, મોક્ષમાં ગમન
કરવા માટે નિસરણીરૂપ, જ્ઞાતમજ્ઞાનરૂપ, જ્યોતિને પ્રકાશ આપવામાં
અરણીના વૃક્ષ સમાન, દાન દેવામાં ઈદ્ર સમાન, એમની (શ્રી
પાર્શ્વનાથની) આગળ નમન કરી રહેલી સજ્જન પુરુષોની પંક્તિને
કૃપાની નદી સમાન, વિન્ધમાં જ્ઞાનદરૂપી અમૃતના તરંગ સમાન
શ્રી પાર્શ્વચિતામણી (ભગવાન) સસારસમુદ્રનું ઉજ્જેદન કરનાર
આપ જ હો ॥૩॥

શ્રીચિતામણિપાર્શ્વવિન્ધજનતાસજ્જનસ્ત્વ મથા ।

હંદુસ્તાત ! તત. શ્રિય. સમભવન્નાશકમાયકિણ્મ ॥ ,

મુકિત. કીડતિ હસ્તયોર્ણહુવિધ સિદ્ધ મનોવાંચિત ।
દુર્દૈવં દુરિત ચ દુર્દિનલય કષ્ટ પ્રણુષ્ટં મમ ॥ ૪ ॥

ભાવાર્થ - હે તાત ! (હે શ્રી ચિંતામણિ પાર્શ્વનાથ !)
આખા વિશ્વના જીવનરૂપ, સચ્ચિદાનંદ શ્રી ચિંતામણિ પાર્શ્વનાથ !
ન્યારથી મને આપના દર્શન થયા છે, ત્યારથી જ ઈન્દ્ર દેવ તથા
ચક્રવર્તી પર્યંતની સમૃદ્ધિ મને પ્રાપ્ત થઈ છે મારા હસ્તમાં જ
મુકિત રૂપી દેવી કીડા કરી રહી છે, મારી વિવિધ પ્રકારની મનની
સંભિલાષાઓ સિદ્ધ થઈ છે અને મારુ દુર્દૈવ, મારું પાપ અને મારું
દુઃખ તથા દરિદ્રતાનો મારો લય સમૂળ નાશ પામ્યો છે ॥ ૪ ॥

યસ્ય પ્રૌઢતમપ્રતાપતપન પ્રોદામધામા જગ-

જજ ધાલ કલિકાલકેલિદલનો મોહાન્ધવિધ્વસક ॥

નિત્યોદ્યોતપદ સમસ્તકમલાકેલિગૃહં રાજતે ।

સ શ્રીપાર્શ્વજિનો જને હિતકરશ્ચિતામણિ પાતુ મામ્ ॥૫॥

ભાવાર્થ :- હે અતિશય પ્રતાપવાન સૂર્યરૂપ, અતિ ઉત્કટ
જગતરૂપી ધામને તથા કળીકાળના મહિમાને દહન કરનારા, મોહરૂપી
અંધકારનો નાશ કરનારા અને જેનું સમસ્ત પ્રકારની સમૃદ્ધિ ધારણ
કરનાર પદ હમેશા શોભી રહ્યું છે એવા શ્રી પાર્શ્વનાથ ભગવાન,
જગતના જીવોનું હિત કરનાર ચિંતામણિ મારું રક્ષણ કરો. ॥ ૫ ॥

વિશ્વવ્યાપિતમો હિનસ્તિ તરણિર્બાલોડપિ કલ્પાકુરો ।

દ્વારિદ્રાણિ ગજવલી હરિશિશુ કષ્ટાનિ વન્હે કણુ ॥

પીયુષસ્ય લવોડપિ રોગનિવહ યદ્વત્તથા તે વિભો ।

મૂર્તિ સ્કુર્તિમતીસતી ત્રિજગતીકષ્ટાનિ હતુ ક્ષમા ॥ ૬ ॥

ભાવાર્થ - સૂર્ય બાહ્યાવસ્થામાં હોવા છતાં પણ વિશ્વમાં વ્યાપી
રહેલા અંધકારનો નાશ કરે છે, કલ્પવૃક્ષનો એક જ અકુર (ફળગો)
દરિદ્રતાનો નાશ કરવામાં સમર્થ છે સિદ્ધનું એક નાનું બાળક જ
હાથીઓના સમૂહનો નાશ કરે છે, અગ્નિનો એક સૂક્ષ્મ કણ કાષ્ટના જથ્થાને
સમ્ભવત્ કરી નાખે છે, અમૃતનું એક જ ણિંદુ રોગને નિર્વાશ કરે છે, તે

જ પ્રમાણે છે વિશે ! મનુષ્યની ; મતિમાં સ્ફુરણ કરનારુ સરીર
ત્રણે જગતનાં દુ-જો હણવાને માટે સમર્થ છે ॥ ૬ ॥

શ્રી ચિંતામણિમત્રમોકૃતિયુત શ્રીકારસાશમિત ।
શ્રી મહાન્નમિષ્ણુપાચકલિત ત્રેલોક્યવશ્યાવહમ્ ॥
દ્રેધાભૂતવિવાપક વિવહર એવાપ્રભાવાશ્રય ।
સોલ્લાસ વસહાકિત બિનકુલ્લિગાનદન હેલિનામ્ ॥ ૭ ॥

ભાવાર્થ - ઝૂં શબ્દની આકૃતિવાળો શ્રીકારથી મુક્ત શ્રી મહા
નમિષ્ણુના મત્રથી બુદ્ધ થયેલો ત્રણે લોકને વશ વર્તાવનાર, વિવહરથી
કેરને નાશ કરનાર, કલ્યાણકારક, પ્રભાવવાળો, વા સ હ, ઇત્યાદિ
આકારથી મુક્ત એવા મનુષ્ય માત્રને આનંદરૂપ શ્રી ચિંતામણી નામનો
મત્ર છે ॥ ૭ ॥

શ્રી શ્રી કારવર નમોક્ષરપર ધ્યાયન્તિ ચે ચોત્રિનો ।
હૃત્પદમે વિનિવેશ્ય પાન્થમધિપ ચિંતામણિસત્કમ્ ॥
ભાલે વામભુજે થ નાભિકર્મૂયે ભુજે હક્ષિણે ।
પદ્માદ્યષ્ટદલેષુ તે સિવપદ્મ દ્વિત્રયવૈર્ભાત્યલો ॥ ૮ ॥

ભાવાર્થ - શ્રી શ્રી, ઇત્યાદિ આકારથી મુક્ત મત્રનું જે ચોત્રીઓ
હૃદયકમળમાં અધિષ્ઠાતા ભગવાનના ચિંતામણિની સજ્ઞાવાળો જેની
પૂર્વમાં નમો' મૂકેલા છે એવો શ્રી શ્રીકારાદિ ઉત્તમ વજ્રમુક્ત મત્રને
હૃદયકમળમાં ધારણ કરીને કપાળને વિષે, ઠાળા હાથને વિષે, નાભિમાં
અને ધણે ભાજે જમણા હાથમાં અને ત્યાર પછી ખાઠે હોતેને વિષે
ધ્યાન કરે છે તે જે ત્રણ ભવ પછી મોક્ષ પ્રાપ્તમાં સિધાવે છે, એ શુ
આશ્ચર્યજનક નથી । ॥ ૮ ॥

(અગ્રધરા છંદ)

નો રાગા નૈવ શોભા ન કલકલના નારિમારિપ્રચારા ॥
નૈવાધિર્નાસમાધિનય હરદુસ્તિ દુષ્ટહારિદ્રતા નો ॥
નો શાકિન્મો શ્વકાનો ન હરિકરિગણા બ્યાલનૈતાલબ્ધતા ॥
ભાયન્તે પાન્થચિંતામણિનતિવશ્યત પ્રાણિનાં ભક્તિભાવ્યમ્ ॥ ૯ ॥

ભાવાર્થ:— જે ભક્તિવાન 'પ્રાણીઓ' શ્રી ચિંતામણિ પાર્શ્વનાથમાં પોતાની વૃત્તિ ભેડે છે, તેઓને રોગ, શોક, કલેશ, અશાન્તિ, ભય, પાપ, દુષ્ટ, દારિદ્રપણું, શત્રુદારા ભિષ્મતી વ્યાધિ તથા શાકિની, ભૂત પ્રિયાય વગેરે હાથી તથા સિંહના સમૂહો દુ.ખરૂપ થઈ શકતા નથી ॥ ૬ ॥

(શાહલ છંદ)

ગીર્વાણુદ્રુમધેનુકુ ભમણ્યસ્તસ્યાગણે રંગિણૌ ॥

દેવા દાનવમાનવા. સવિનય તસ્મૈ હિતધ્યાયિન ॥

લક્ષ્મીસ્તસ્ય વશાડવશેવ ગુણિનાં પ્રહ્લાંડસસ્થાયિનીઃ ।

શ્રી ચિંતામણિપાર્શ્વનાથમનિશ સસ્તૌતિ યો ધ્યાયતિ ॥ ૧૦ ॥

ભાવાર્થ:— જે પ્રાણી શ્રી ચિંતામણિ પાર્શ્વનાથની હિમેશ સ્તુતિ કરે છે તથા ધ્યાન ધરે છે તેના આંગણમાં રાગાદિ આનંદ થયા જ કરે છે. તેને કલ્પવૃક્ષ, કામદુગ્ધા ધેનું, પારસમણિ ઇત્યાદિ અલૌકિક પદાર્થ પ્રાપ્ત થાય છે, દેવ, દાનવ અને મનુષ્ય સુદ્ધાં વિનયથી તેના હિતનુ જ ચિંતવન કર્યા કરે છે, ગુણવાન પુરુષોને આ પ્રહ્લાંડમાં પ્રાપ્ત થતી સમસ્ત લક્ષ્મી તેને વશ વર્તે છે. ॥ ૧૦ ॥

ઇતિ 'જિનપતિપાર્શ્વ' પાર્શ્વપાર્શ્વાખ્યયક્ષ ।

પ્રદલિતે દુરિતૌઘ. પ્રીણિતપ્રાણિસાર્થઃ ॥

ત્રિભુવનજનવાચ્છાદાનચિંતામણિક્ ।

શિષ્રપદતરુળીજ યોધિનીજ દદાતુ ॥ ૧૧ ॥

ભાવાર્થ:— આ પ્રમાણે જિનપતિ પાર્શ્વનાથ ભગવાનની પાસે રહેનારો પાર્શ્વ નામનો યક્ષ, જેના પાપકર્મો નષ્ટ થઈ ગયા છે, અને તે ભગવાને જનસમુદાયને સતુષ્ટ કર્યા છે, અને જે ત્રણે ભુવનની વાંચા પૂર્વમાં ચિંતામણિ સંમાન છે, તે મોક્ષપદરૂપી વૃક્ષનુ ળીજરૂપ સમકિત મને અર્પણ કરો ॥ ૧૧ ॥

શ્રી ધર્મસિંહ મુનિ વિરચિત
શ્રીજામજીના આઠાવીસ બોલ

૧ પહેલે બોલે, જેની શુદ્ધ મદ્દા હોય તેનો ઉપદેશ સાંભળવો

૨ બીજે બોલે, જે જે વ્રત-પચ્ચક્ષણાણુ કરીએ તેનો નિર્વાહ
કરવો એટલે બરાબર શુદ્ધ રીતે પાળવા, પણ હોય લગાડવો નહિ

૩ ત્રીજે બોલે, દુર્જન મિત્રથી કામ બેઠને પાડવું, નહિ તે
પાછળથી અવશ્ય પડવાનું પડે.

૪ ચોથે બોલે, જે માણસ લટપટ કરતો જાવે તેની સાથે
એકદમ વગર વિચારું બળી જવું નહિ. અર્થાત્ તે માણસની ખરીકા
કરીને જ મિત્રાઈ કરવી.

૫ પાંચમે બોલે, જે ધરમાં એકલી સ્ત્રી અથવા એકલો
પુરુષ હોય તે ધરમાં એકદમ ધાધને ધસવું નહિ. કદાપિ અભયે
પેઠા તો બિભા રહેવું નહીં, અથવા તરત પાછા વળવું, કારણ કે
સામાને સદેહ પડે માટે.

૬ છઠ્ઠે બોલે, કોઈ રૂઠો અથવા વાલેશરી મિત્ર એ શ્રીજામજી
દે, તો પ્રમાણ કરી માનવી.

૭ સાતમે બોલે, જેના બોલવામાં હગ-મટો ન હોય તેની
સાથે મળી જવું નહિ, અર્થાત્ જે પુરુષો બોલ્યું પાળતા હોય
તેમનો જ પરિચય કરવો.

૮ આઠમે બોલે એક સમકિત અને બીજું શિષ્યજ-તેને હ
કરી રાખીએ. અર્થાત્ સમકિત અને શિષ્યજમાં હોય નહિ લગાડવો
શુદ્ધ રીતે પાળવું.

૯ નવમે બોલે, વિકલ માણસથી પ્રીતિ ન કરીએ અર્થાત્
દુશિલીઆની સગવડ કરીએ નહિ. તેમ છતાં કરે તો અવશ્ય ખાત્રી
લાગે, એટલું જ નહિ, પણ આળસ-ઈજાવ પણ થયે.

૧૦ દસમે બોલે આપણા વાલેશરીને તથા રૂઠા મિત્રને હમે
ન હજીએ પરતુ પ્રેમ વધારીએ.

૧૧ અગિયારમે બોલે, કુસંગીની સગત ન કરીએ, ને કરીએ તો આપણી પ્રતીત ઘટે

૧૨ બારમે બોલે, પોતાના વડેરામાં ભૂલચૂક પડી હોય તો વારંવાર સંભારીએ નહિ, કારણ કે આપણાથી મોટા છે માટે

૧૩ તૈરમે બોલે, અણુવિવેકી, અણુસમજુને ધર્મની શીખામણુ દેતા રહીએ, ને અક્ષલ આવે અથવા ન આવે, પણ ઉપદેશ દેતા જ રહીએ.

૧૪ ચૌદમે બોલે, પોતાના વડેરાનો વિનય કરીએ, કદાપિ વડેરા ઘણુ કરી માને અર્થાત્ વડેરા ના કહે તોપણ વિનય ન મૂકીએ

૧૫ પંદરમે બોલે, દોલ (દુખ), સોલ (સુખ) ખમીએ તથા રૂડા કુળની અને ખરા ધર્મની મર્યાદા ન મૂકીએ

૧૬ સોળમે બોલે, પોતાના ગુણુ પોતાના મોઢેથી પ્રકાશીએ નહિ, તેમ છતા પ્રકાશીએ તો અવશ્ય હલકાપણુ દેખાય

૧૭ સત્તરમે બોલે, કોઇને મોઢે દુલીએ નહિ અર્થાત્ કોઇને મોઢે ખોટુ મનાવીએ નહીં, પરન્તુ કામ તો નેઇને જ પાડીએ

૧૮ અઠારમે બોલે, કોઇપણુ માણસની પૂઠે અવણુવાદ ન બોલીએ કારણ કે તેમાથી અવગુણુ નીપજે માટે.

૧૯ એગણીશમે બોલે, મૂખ માણસને ઉદ્દેશીને શીખામણુ દઇએ નહિ કારણ કે ને કદી અવળી પ્રગમે તો ઉલટી આપણી જ ખોડ કાઢે

૨૦ વીશમે બોલે, એક શિયળ અને બીજુ સમકિત, એ બેને સારી રીતે યત્ન કરી રાખીએ, કારણ કે તેના ચળાવનાર ઘણા મળે, તોપણ ચળીએ નહીં, કોની પેઠે, તો કે રાજેમતી તથા દ્રૌપદી સતીની પેઠે

૨૧ એકવીશમે બોલે, ખલ (મૂખ) માણસને છેડીએ નહિ, ને છેડીએ તો જરૂર પૂઠે અવણુવાદ બોલે

૨૨ બાવીશમે બોલે, જ્યાં બે જણુ છાની વાલ કરતા હોય

ત્યાં જિજ્ઞાસી રહીએ નહિ, કારણ કે તે વાત જ્યારે બહાર પડે ત્યારે ખરી-ન ખરી કરવી પડે એટલે સાહેલી પૂરવી પડે.

૨૩ ત્રેવીશમે બોલે, પોતાના મનની વાત કોઈ જેવા તેવા માણસને મોટે કરીએ નહિ, એ કરીએ તો જરૂર પાછળ પુશ્પાવાપ થાય.

૨૪ ચોવીશમે બોલે કોઈ ચઠ્ઠ્યો-ઢોય તો જેમ તેમ બોલીએ નહિ અર્થાત્ કમ જેથીને રહીએ, નહિ તો પછી ખસ્તાવું પડે.

૨૫ પચીશમે બોલે, અવહાર સાચવવો અને નિશ્ચય ઉપદેશ શ્રાવણે. જે નિશ્ચય છે તે સોનાની મહોર છે, અને જે અવહાર છે તે કલમ છે.

૨૬ છવીશમે બોલે, પોતાના વડેરાથી સામી ન બાંધીએ કદાપિ તેઓ વાણી કાઢે તો આપણે હીલુ મૂકવું, પરંતુ સામા થવું નહિ.

૨૭ સત્તાવીશમે બોલે, સસારનાં કામ કોઈ દિવસ પૂર્ણ થઈ નથી, ઘવાનાં નથી અને ઘસે પણ નહિ માટે પોતાના ધર્મકૃત્તની એ બધી અવશ્ય કાઢી લેવી અર્થાત્ છેવટે દિવસની સાંઠ બહીમાં એ બધી પણ ધર્મધ્યાન કરવું.

૨૮ અઠ્ઠાવીશમે બોલે, આગળ પાછળ પરીક્ષા કરીને જે કમ કરીએ તો તે કમ શીઘ્ર પાર પડે અને ચાર લોકમાં ચતુર કહેવાઈએ અને પચમ્મ પૂછાઈએ.

આખ્યાન-આર લે બોલાતી મહાવીર મહુની સ્તુતિ.

હવે મહા કણે કોણ જે બાણવા, શ્રી શ્રી કમલ ભગવત, શ્રી શ્રી મહાવીર દેવ, દેવાધિદેવ, પરમભાર, પરમવાર, ક્યાનિધિ, કરુણાગરસાગર, બાલુભાસ્કર, જીવહયાપ્રતિપાદ, કર્મશત્રુના કાળ, મહામાહલ, મહાજોવાદ પરમનિર્યાનિક, પરમવૈદ્ય, પરમગાર્હી, પરમસનાતન, અનાથના નાય, અશરણના શરણ, અજ ધવના બંધવ, ભાગ્યાના ભેદ, સતર્કદારણ, શિવમુખકારણ, સમરાજધરપુરુષ, હસપુરુષ, સુપાત્રપુરુષ, નિર્મલપુરુષ

નિઃકલકી, પુરુષ, નિર્મોહીપુરુષ, નિર્વિકારીપુરુષ, ઇચ્છાનિરોધ, તપસ્વી,
ચોત્રીશઅતિશયે કરી ખિરાજમાન, પાંત્રીસ પ્રકારની સત્ય વચનવાણી—
ગુણેકરી સહિત, એકહબ્બર અષ્ટ ઉત્તમ લક્ષણના ધરણુહાર, શ્રી શ્રી
સિદ્ધાર્થનંદન, ત્રિહુજગવદન, શીતળચંદન, દીનદયાળ, પરમમાયાલ,
પરમકૃપાળ, પરમપવિત્ર, પરમસજ્જન, પરમમિત્ર, પરમવાલેશ્વરી,
પરમહિતવચ્છક, પરમઆધાર, સર્કરીજહાજસમાન, જગતત્રાતા,
જગતમાતા, જગતપ્રાતા જગતજીવન, જગતમોહન, જગત-
સોહન, જગતપાવન, જગતભાવન, જગતઈશ્વર, જગતવીર, જગતધીર,
જગતગંભીર, જગતઈષ્ટ, જગતમિષ્ટ જગતશ્રેષ્ઠ, જગતમિત્ર, જગતવિભુ,
જગતપ્રભુ, જગતમુગટ, જગતપ્રગટ, જગતનંદન, જગતવદન, ચૌદ
રાજલોકને વિષે ચુકામણી મુકુટસમાન, ભવ્યજીવના હૃદયના નવેસરહોર,
શિયલપુજ, જગતશિરોમણિ, ત્રિભૂવનતિલક, સમવસરણુના સાહેબ,
સરસ્વતીના તુરંગ, ગણધરના ગુરુરાજ, છકાયના છત્ર, ગરીબના
નિવાજણુહાર, મોહના ધરદ, વાણીના પદ્મસરોવર, સાધુના સેહરા,
લોકના અગ્રેસર, અલોકના સાધણુહાર, ત્રાસિતના શરણાગત, મોક્ષના
દાનેશ્વરી, ભવ્યજીવનાં લોચન, સતોષના મેરુ, સુજશના કમલ, સુખના
સમુદ્ર, ગુણના હસ, શખ્દના કેસરી, જમના જિતણુહાર, કાલના
ભક્ષણુહાર, મનના અકુશ, મનુજના કલ્પવૃક્ષ, સમદેષ્ટિના માત-પિતા,
ચતુર્વિધ સઘના ગોવાલ, ધરતીના ધર્મધ્વજ, આકાશના સ્થભ,
મુકિતના વરરાજ, કેવળના દેવણુહાર, ચોસઠ ઇંદ્રના વદનિક, પૂજનિક,
અર્ચનિક, સ્મરણુનિક, એવા દીનોદ્ધાર, દીનબધુ, દીન આધાર, સખદેવકા-
ર્હેવ, સર્વ મુનિના નાથ, યોગીના ઠાકુરપુરુષ, તરણુતારણુ, દુઃખનિવારણુ,
અધમ ઉદ્ધારણુ ભવદુઃખલજન, સમતાના સિંધુ, દયાના સાગર, ગુણના
આગરરત્નસમાન, પાર્શ્વમણિસમાન કામદુઘાઘેનુસમાન, ચિત્રાવેલસમાન
મોહનવેલસમાન, અમૃતરસકુલસમાન, સુખના કરણુહાર, દુઃખના
હરણુહાર, પાપકલતિમિરના ટાલણુહાર, ચંદ્રમાની પેરે શીતળદશાના
ધણી, સૂર્યની પેરે ઉદ્યોતના કરણુહાર, સમુદ્રની પેરે ગભીર, મેરુની
પેરે અડોલ, વાયુની પેરે અપ્રતિબધવિહારી, ગગનની પેરે

નિરાલબ્ધી, મારવાડી વૃષભધારીસમાન, પચ્ચાનનકેશરીસિંહસમાન, એવા
લોકોત્તર પુરુષ, અભયદાતા, અશ્વદાતા, માર્ગદાતા,

એકવાં થરમ જિનેશ્વર, જગમણી,
જિન શાસન શણગાર,
ભાવ ધરીને સમરતા,
પામી જે ભવપાર.

એવા તત્ત્વાનબ્ધી, તત્ત્વવિશ્વામી, અનંતાનુલુપા ધણી, અલક
નુલુપા ધણી, અનંતભળના ધણી, અનંતરૂપના ધણી, અનંત તેજના
ધણી, અનંત અભ્યાબાધ આત્મિક સુખના ધરણુદાર, સફલનામ ને
સફલયોગના ધરણુદાર, 'મ હલો મ હલો' શબ્દના પ્રકાશણુદાર,
અહો ભવ્યજીવો એ કોઈ જીવને હણ્યો તો હણાવવાં પડ્યો, છેડ્યો,
તો છેડાવવાં પડ્યો લેડ્યો તો લેડાવવા પડ્યો, કર્મ ભાષ્યો તો
લોખવવા પડ્યો, એકવાં 'મ હલો મ હલો' શબ્દના પ્રકાશના
કરણુદાર, સમણુ ભગવતમહાવીર, ઉપનનાણુકસણુધરે, અહાંજિણુ
કેવલી, અપરિભયી કહેતાં—અનાશવિ પુરુષ, તે પણુજીનાં શુભ કથામાં
નાવે, મન્યામાં નાવે, વણુંબ્યામાં નાવે, એવા અકલસ્વરૂપી, જિનેશ્વર
દેવ, તે પ્રભુએ સાઠાબાર વર્ષને પદર દિવસ સુખી મહા મહેનત
કરી કર્મને ટાળી, કર્મને ગાળી કર્મપ્રભાળી, કર્મને દૂર છડી,
કર્મનાં ફેણાં ફાડી કરી, કર્મથી નિઃકરણ થઈ કરી, કેવળશ્રી વરી,
આત્મકથા પ્રકટ કરી, જિનેશ્વરદેવ, વીતરાજ દેવ, મોક્ષનગરે પધાર્યા

પણુ જગતવાસી જીવજીવને ઉપકાર નિમિત્તે, શાતા નિમિત્તે
કથ્યાણુ કરવા નિમિત્તે, ભવ્યજીવના દુખ મટાડવા વાસ્તે, આરતિ,
ચોવીસ દહક, ચોરાશીલક્ષ જીવાયોનિને વિષે, એક કોડ સાડી
સત્તાણુલાખ કોડ કલને વિષે, જીવ અટન—પરિભ્રમણુ કરે છે, સંયોગી
ચારીરિક, માનસિક વેદનાઓ સહન કરે છે, તે મટાડવા માટે
પરમેશ્વરદેવે સિદ્ધાંતરૂપ વાળી ભાવલેહવૃત્તાત, વિસ્તારપણે વણુંબ્યા

પાંચ જ્ઞાન

૧ જ્ઞેય. ૨ જ્ઞાન, ૩ જ્ઞાની, તેના અર્થ.

૧ જ્ઞેય, જાણવા યોગ્ય તે સામો પદાર્થ, ૨ જ્ઞાન તે જીવનો ઉપયોગ જીવનું લક્ષણ, જાણપણું તે ૩ જ્ઞાની તે જાણે તે-જાણવાવાળો જીવ-અસંખ્યાત પ્રદેશી આત્મા.

જ્ઞાન શબ્દોનો વિશેષ અર્થ

- ૧ જેણે કરી વસ્તુને જાણીએ તે જ્ઞાન,
- ૨ જે થકી વસ્તુને જાણીએ તે જ્ઞાન.
- ૩ જેને વિષે વસ્તુને જાણીએ તે જ્ઞાન,
- ૪ જાણવું તે જ્ઞાન, એ ચાર અર્થ કહ્યા

જ્ઞાનના ભેદ

જ્ઞાનના પાંચ ભેદ છે ૧ મતિજ્ઞાન, ૨ શ્રુતજ્ઞાન, ૩ અવધિ-જ્ઞાન, ૪ મન પર્યાવજ્ઞાન, ૫ કેવળજ્ઞાન

મતિજ્ઞાનના બે ભેદ

- ૧ સામાન્ય ૨ વિશેષ.
- ૨ સામાન્ય પ્રકારે તે મતિ કહીએ,
- ૩ વિશેષ પ્રકારે તે મતિજ્ઞાન તથા મતિઅજ્ઞાન કહીએ.
- સમ્યગ્દષ્ટિ મતિ તે મતિજ્ઞાન
- મિથ્યાદષ્ટિની મતિ તે મતિઅજ્ઞાન.

શ્રુતજ્ઞાનના બે ભેદ

- ૧ સામાન્ય, ૨ વિશેષ
- ૧ સામાન્ય પ્રકારે શ્રુત કહીએ
- ૨ વિશેષ પ્રકારે તે શ્રુત અજ્ઞાન તથા શ્રુત જ્ઞાન કહીએ.
- સમ્યગ્દષ્ટિ શ્રુત તે શ્રુત જ્ઞાન.
- મિથ્યાદષ્ટિનું શ્રુત તે શ્રુત અજ્ઞાન.

૧ મતિ જ્ઞાન. ૨ સુત જ્ઞાન એ બે જ્ઞાન અન્યોઅન્ય પસ્પર માંહોમાંહે ક્ષીરનીરની પેરે મળી રહે છે, જીવ ને અવ્યતર શરીરની પેરે છે બ્યારે બે જ્ઞાન સાથે હોય ત્યારે પણ પહેલા મતિ, સુત હોય છે અહીં બે જ્ઞાનને વિષે આચાર્ય વિશેષે કરી સમબલે છે

જીવ મતિએ કરી બાણે તે મતિજ્ઞાન, સુતે કરી બાણે તે સુતજ્ઞાન.

મતિજ્ઞાનનું વર્ણન,
મતિજ્ઞાનના બે ભેદ

૧ સુત નિમિત્ત-તે સામળ્યા વચનને અનુસારે મતિ વિસ્તરે
૨ સુત નિમિત્ત-તે નહિ સામળ્યુ, નહિ બેસુ તોપણ તેમાં મતિ વિસ્તરે.

અસુત નિમિત્તના ચાર ભેદ.

૧ ઔત્પાતિકા ૨ વૈનચિકા, ૩ કાર્મિકા ૪ પારિણામિકા.

૧ ઔત્પાતિકા જુદી-તે પૂર્વે નહિ બેસુ નહિ સામળ્યું તેમાં એકજમ વિશુદ્ધ અર્થઆહી જુદી જીવને, ને તે જુદી, ફળને ઉત્પન્ન કરે તેને ઔત્પાતિકા જુદી કહીએ.

૨ વૈનચિકા જુદી-તે ગુરુ-વડાનો વિનય ભક્તિ કરવાથી જુદીની ઉત્પત્તિ થાય, શાજના અર્થ-રહસ્ય સમજે તેને વૈનચિકા જુદી કહીએ.

૩ કાર્મિકા-(કામીયા) જુદી-તે બેતાં, લખતાં, ચિતરતાં, ભણતા, સાંભળતા, દેખતા, વણતાં, વાવતાં, શીવતાં એ આદિ અનેક શિષ્યકળા વગેરેનો અભ્યાસ કરતા તેમાં કુશળ થાય તે કાર્મિકા (કામીયા) જુદી કહીએ.

૪ પારિણામિકા જુદી-તે જેમ જેમ વય પરિવ્રમે તેમ તેમ જુદી પરિવ્રમે તથા બહુસૂત્રી સ્થવિર; પ્રત્યેકજુદાદિ પ્રમુખને આલોચન કરતાં જુદીમા વૃદ્ધિ થઈ; અતિસ્મરણાદિ જ્ઞાન થાત તેને પારિણામિકા જુદી કહીએ.

શ્રુત નિશ્ચિત જ્ઞાનના ચાર ભેદ.

૧ અવગ્રહ, ૨ ઇંદ્રિય, ૩ અવાય ૪ ધારણા.

અવગ્રહના બે ભેદ.

૧ અર્થાવગ્રહ, ૨ વ્યંજનાવગ્રહ

વ્યંજનાવગ્રહના ચાર ભેદ.

૧ શ્રોત્રે દ્રિય વ્યંજનાવગ્રહ, ૨ દ્રાણે દ્રિય વ્યંજનાવગ્રહ, ૩ રસે દ્રિય વ્યંજનાવગ્રહ, ૪ સ્પર્શે દ્રિય વ્યંજનાવગ્રહ.

વ્યંજનાવગ્રહ—તે જે પુદ્ગલોને ઇંદ્રિયોને વિષે સામાં આવી પડે (પુદ્ગલો ઇંદ્રિયોને સ્પર્શે) ને ઇંદ્રિયો તે પુદ્ગલોને ગ્રહે, સરાવલોને દષ્ટાતે, તેને વ્યંજનાવગ્રહ કહિયે

ચક્ષુઃદ્રિય ને મન તે રૂપાદિ પુદ્ગલની પ્રત્યક્ષ થઈ સ્પર્શ કર્યા વગર તેમને ગ્રહે છે, માટે ચક્ષુઃદ્રિય ને મન એ બેને વ્યંજનાવગ્રહ નથી ને શેષ ચાર ઇંદ્રિયોને વ્યંજનાવગ્રહ છે

શ્રોત્રે દ્રિય વ્યંજનાવગ્રહ તે—કાને કરી શબ્દના પુદ્ગલને ગ્રહે દ્રાણે દ્રિય વ્યંજનાવગ્રહ તે—નાસિકાથી ગંધના પુદ્ગલને ગ્રહે રસે દ્રિય વ્યંજનાવગ્રહ તે જીહવાએ કરી રસના પુદ્ગલને ગ્રહે સ્પર્શે દ્રિય વ્યંજનાવગ્રહ તે—શરીરે કરી સ્પર્શના પુદ્ગલને ગ્રહે, વ્યંજનાવગ્રહને સમજવાને—

૧ પડિબોહગ દિઠ્ઠુતેણુ, ૨ મહ્લગ દિઠ્ઠુતેણુ, આ બે દષ્ટાત આપે છે.

પડિબોહગ દિઠ્ઠુતેણુ—પ્રતિબોધક (જગાડવાનું) દષ્ટાત; જેમ કેઈ પુરુષ સૂતો છે, તેને બીજા કેઈ પુરુષે બોલાવ્યો, ‘હે દેવદત્ત’ ત્યારે તેણે સાલણીને બગીને ‘હું’ ઉત્તર આપ્યો ત્યારે શિષ્ય સમજવાને શિક્ષકથી પૂછે છે, હે સ્વામિન્! તે પુરુષે હુંકારો આપ્યો તે શું તેણે એક સમયના, કે બે સમયના, કે ત્રણ સમયના, કે ચાર સમયના, કે યાવત્ સજ્યાત સમયના, કે અસજ્યાત સમયના પ્રવેશ્યા શબ્દપુદ્ગલને ગ્રહ્યા ?

ગુરુ કહે છે—એક સમયનાં નહિ, બે—ત્રણ—ચાર માવત્ સખ્યાત સમયના નહિ પણ અસખ્યાત સમયના પ્રવેશ્યા શબ્દપુદ્ગલને પ્રશ્ન. એમ ગુરુના કહેવાથી પણ શિષ્યને સમજણ પડી નહિ ત્યારે બીજી મહાક (સરાવણા) નું દષ્ટાંત કહે છે —

જેમ, કુભારના નીલાકામાથી તરતનું લાવેલું ઠોરુ સરખું હોય ને તેમા એક જળર્નિદુ મૂકે, પણ જે જળર્નિદુ જણાય નહિ, એમ બે, ત્રણ, ચાર, ઘણા જળર્નિદુ મૂકે પણ તે સરાવણું બરાબર બીજાય નહિ, પણ ઘણાં જળર્નિદુથી બીજાયા પછી જળર્નિદુ એક ઠરે ને એમ કરતાં વધતા વધતા પા સરાવણું થાય પછી તથા ને ઘણી વખતે પૂણું ભરાય પછી તે સરાવણું ઊભરાય, તેમ જ્ઞાનનાં એક સમયનાં પ્રવેશ્યા (પેશ્યા) પુદ્ગલને પ્રશ્ન થકે નહિ જેમ એક જળર્નિદુ સરાવણામાં જણાય નહિ, એમ બે, ત્રણ, ચાર, સખ્યાત સમયનાં પણ પુદ્ગલને પ્રશ્ન થકે નહિ પણ અજન અવગ્રહમાં અસખ્યાત સમય જોઈએ ને તે અસખ્યાત સમયનાં પ્રવેશ્યા પુદ્ગલ બમારે જ્ઞાનમા ભરાય અને ઊભરાઈ જાય ત્યારે હું જેમ કહી શકે પણ સમજે નહિ એ કોનો શબ્દ, એ અજનાવગ્રહ.

અર્થાવગ્રહના છ ભેદ.

૧ શ્રોત્રેન્દ્રિય અર્થાવગ્રહ ૨ ચક્ષુષ્ટ્રિય અર્થાવગ્રહ, પ્રાણેન્દ્રિય અર્થાવગ્રહ, ૪ રસેન્દ્રિય અર્થાવગ્રહ ૫ સ્પર્શેન્દ્રિય અર્થાવગ્રહ, ૬ નોષ્ટ્રિય (મન) અર્થાવગ્રહ.

એ અવગ્રહનાં નાન માત્ર ૬ તેના અર્થ સમજાવે છે
શ્રોત્રેન્દ્રિય અર્થાવગ્રહ—તે કણે કરી શબ્દના અર્થને પ્રકે.
ચક્ષુષ્ટ્રિય અર્થાવગ્રહ—તે ચક્ષુએ કરી રૂપના અર્થને પ્રકે.
પ્રાણેન્દ્રિય અર્થાવગ્રહ—તે નાસિકાએ કરી ગંધના અર્થને પ્રકે.
રસેન્દ્રિય અર્થાવગ્રહ—તે જીભાએ કરી રસના અર્થને પ્રકે.
સ્પર્શેન્દ્રિય અર્થાવગ્રહ—તે શરીરે કરી સ્પર્શના અર્થને પ્રકે.
નોષ્ટ્રિય અર્થાવગ્રહ—તે મનોદ્વાર દરેક પદ્ધતિના અર્થને પ્રકે.

વ્યવનાવગ્રહના ચાર લેદ અને, અર્થાવગ્રહના છ લેદ મળી અવગ્રહના એ દશ લેદ છે અવગ્રહે કરી સામાન્ય પ્રકારે અર્થને ગ્રહે, પણ નાણે નહીં, જે એ કેના શબ્દ વા ગદ્ય પ્રમુખ છે ? પછી ત્યાંથી ઇહા મતિજ્ઞાનમાં પ્રવેશ કરે. ઇહા તે વિચારે, જે અમુકનો શબ્દ વા ગદ્ય પ્રમુખ છે, પણ નિશ્ચય થાય નહીં. પછી અવાય મતિજ્ઞાનમાં પ્રવેશ કરે અવાય તે નિશ્ચય કરવો, જે એ અમુકનો જ શબ્દ વા ગદ્ય પ્રમુખ છે પછી ધારણા મતિજ્ઞાનમાં પ્રવેશ કરે. ધારણા તે ધારી રાખે, જે અમુક શબ્દ વા ગદ્ય પ્રમુખ આ પ્રકારે હતો.

એમ ઇહાના છલેદ શ્રોતેદ્રિય ઇહા, યાવત નોઈદ્રિય ઇહા. એમ અવાયના છ લેદ શ્રોતેદ્રિય અવાય, યાવત નોઈદ્રિય અવાય. એમ ધારણાના છ લેદ શ્રોતેદ્રિય ધારણા, યાવત નોઈદ્રિય ધારણા.

તેમનો કાલ કહે છે અર્થાવગ્રહનો કાલ, એક સમય અસખ્યાત સમયથી પ્રવેશ્યા પુદ્ગલને છેલ્લા સમયે નાણે, જે મને કોઈક બોલાવે છે

ઇહાનો કાલ, અતર્મુદૂર્ત, તે વિચાર ચાલ્યા કરે કે જે મને બોલાવે છે તે આ હશે કે એ ?

અવાયનો કાલ, અતર્મુદૂર્ત-નિશ્ચય કરવાનો, જે મને અમુકે જ બોલાવ્યો છે શબ્દ નિશ્ચય કરે

ધારણાનો કાલ, સખ્યાતા વર્ષ અથવા અસખ્યાતા વર્ષ સુધી ધારી રાખે, જે અમુક વેળાએ અમુકનો શબ્દ સાલવ્યો હતો તે આ પ્રકારે હતો એ અવગ્રહના દશ લેદ, ઇહાના છ લેદ, અવાયના છ લેદ, ધારણાના છ લેદ, સર્વ મળી શ્રુતનિશ્ચિત મતિ જ્ઞાનના ૨૮ લેદ

મતિજ્ઞાન સમુચ્ચય ચાર પ્રકારે - ૧ દ્રવ્યથી ૨ ક્ષેત્રથી ૩ કાલથી ૪ ભાવથી, ૧ દ્રવ્યથી મતિજ્ઞાની સામાન્યથી આદેશે કરી સર્વ દ્રવ્ય નાણે પણ દેખે નહિ, ૨ ક્ષેત્રથી મતિજ્ઞાની સામાન્યથી

આદેશે કરી સર્વજોત્રની વાત બાણે પણ દેખે નહિ. કાલથી મતિજ્ઞાની સામાન્યથી આદેશે કરી સર્વ કાલની વાત બાણે પણ ન દેખે, ય ભાવથી સામાન્યથી આદેશે કરી સર્વ ભાવની વાત બાણે પણ દેખે નહિ, નહીં દેખવાનું કારણ મતિજ્ઞાનને ક્ષય નથી.

ભગવતી સૂત્રમા પાસર્થ પાઠ છે તે પણ શ્રદ્ધા વિધે છે, પણ જોતું તેમ નથી, ઈતિ મતિજ્ઞાન સંપૂર્ણ

સુત્ર (શ્રુત) જ્ઞાનનું વર્ણન

શ્રુત જ્ઞાનના ૧૪ શેઠ ૧ અક્ષર શ્રુત ૨ અનક્ષર શ્રુત ૩ સંહીશ્રુત ૪ અસંહી શ્રુત ૫ સમ્યક્ શ્રુત ૬ મિથ્યા શ્રુત ૭ સાક્ષિ શ્રુત ૮ અનાક્ષિ શ્રુત ૯ સપર્શવસિત શ્રુત ૧૦ અપર્શવસિત શ્રુત ૧૧ અમિત શ્રુત ૧૨ આગમિત શ્રુત ૧૩ અગમિત શ્રુત ૧૪ અનગમિત શ્રુત (અગમિત)

૧ અક્ષરશ્રુત તેના ત્રણ શેઠ ૧ સ જ્ઞા અક્ષર ૨ વ્ય જનઅક્ષર ૩ લઙ્ગિ અક્ષર

સ જ્ઞા અક્ષર શ્રુત તે અક્ષરના આકારનું જ્ઞાન, જેમકે ક, ખ, ન, પ્રમુખ સર્વ અક્ષરની સજ્ઞાનું જ્ઞાન. ક અક્ષરનો વાટ દેખી કહે જે જે ખ નહિ, ન, નહિ. જોમ સર્વ અક્ષરની ના કહીને કહે કે જે તો ક જ છે જોન સંસ્કૃત, પ્રાકૃત, બોલી, કાશી, કાવિયી, હિંદી એ આદિ અનેક પ્રકારની લિપિમા અનેક નકારના અક્ષરના પ્રાટ છે તેવું જે જ્ઞાન તે સ જ્ઞા અક્ષર શ્રુત જ્ઞાન.

૨ વ્ય જન અક્ષર શ્રુત તે હ્રસ્વ, દીર્ઘ, કાનો, માત્રા, અનુસ્વાર પ્રમુખની સંયોજનાએ કરી બોલવું તે વ્ય જનાક્ષર શ્રુત.

૩ લઙ્ગિ અક્ષર શ્રુત તે ઇદ્રિયાર્થના બાહ્યપણાની લઙ્ગિથી અક્ષરનું જ્ઞાન યાવ તે તેના છ શેઠ

૧ ઓતેદ્રિય લઙ્ગિ અક્ષરશ્રુત તે કાને લેરી પ્રમુખનો ચન્દ સામગ્રી કહે જે જે લેરી પ્રમુખનો ચન્દ છે તો લેરી પ્રમુખ અક્ષરનું જ્ઞાન ઓતેદ્રિય લઙ્ગિથી યમુ તે માટે ઓતેદ્રિય લઙ્ગિ અક્ષરશ્રુત કહીએ.

૨ ચક્ષુ ઇન્દ્રિય લઙ્ગિય અક્ષર શ્રુત તે આંખે આખા પ્રમુખનુ રૂપ દેખીને કહે જે એ આંખા પ્રમુખનુ રૂપ છે, તા આખા પ્રમુખ અક્ષરનુ જ્ઞાન ચક્ષુઇન્દ્રિય લઙ્ગિયથી થયુ, તે માટે ચક્ષુઇન્દ્રિય લઙ્ગિય અક્ષરશ્રુત કહીએ.

૩ ઘ્રાણેન્દ્રિય લઙ્ગિય અક્ષર શ્રુત તે નાસિકાએ કેતકી પ્રમુખની ગંધ લઇને જાણે જે એ કેતકી પ્રમુખની ગંધ છે, તે ઘ્રાણેન્દ્રિય લઙ્ગિયથી કેતકી પ્રમુખ અક્ષરનુ જ્ઞાન થયુ, માટે ઘ્રાણેન્દ્રિય લઙ્ગિય અક્ષરશ્રુત કહીએ.

૪ રસેન્દ્રિય લઙ્ગિય અક્ષર શ્રુત તે જીહવાયે કરી સાકર પ્રમુખનો જાણીને એ સાકર પ્રમુખનો સ્વાદ છે એ અક્ષરનુ જ્ઞાન રસેન્દ્રિયથી થયુ, માટે રસેન્દ્રિય લઙ્ગિય અક્ષર શ્રુત કહીએ.

૫ સ્પર્શેન્દ્રિય લઙ્ગિય અક્ષર શ્રુત તે શીત, ઉષ્ણ, આદિ સ્પર્શ થવાથી જાણે જે એ શીત વા ઉષ્ણ છે, માટે તે અક્ષરનુ જ્ઞાન સ્પર્શેન્દ્રિયથી થયુ, માટે સ્પર્શેન્દ્રિય લઙ્ગિય શ્રુત કહીએ.

૭ નોઈન્દ્રિય લઙ્ગિય અક્ષર શ્રુત તે મને કરી ચિંતવતા, વિચારતા સ્મરણ થયુ જે મે અમુક ચિત્તવ્યુ વા વિચાર્યુ તો તે સ્મરણના અક્ષરનુ જ્ઞાન મનથી-નોઈન્દ્રિયથી થયુ, માટે નોઈન્દ્રિય લઙ્ગિય અક્ષરશ્રુત કહીએ, એ લઙ્ગિય અક્ષરશ્રુતના છ ભેદ સંપૂર્ણ. ઇતિ અક્ષરશ્રુતના ભેદ.

૨ અનક્ષર શ્રુત-તે અનેક પ્રકારે છે તે અક્ષરના ઉચ્ચાર કર્યા વિના શબ્દ, છીંક ઉધરસ, ઉછૂવાસ, નિ શ્વાસ, ખગાસા, નાક નિષીકવું તથા નગારા પ્રમુખનો શબ્દ, અનક્ષરી વાણી માટે, એને અનક્ષર શ્રુત કહીએ.

૩ સંજ્ઞી શ્રુત-તેના ત્રણ ભેદ, ૧ સંજ્ઞી કાલિકોપદેશ ૨ સંજ્ઞી હેતુપદેશ ૩ સંજ્ઞી દષ્ટિવાદોપદેશ

૧ સંજ્ઞી કાલિકોપદેશ-તે શ્રુત સાક્ષીને વિચારે તે ૧ વિચારવુ ૨ નિશ્ચય કરવુ, ૩ સમુચ્ચય અર્થનુ ગવેષવુ, ૪ વિશેષ અર્થનુ ગવેષવુ, ૫ ચિતવવુ, ૬ નિશ્ચય કરી વળી વિચારવુ એ છ બોલ સંજ્ઞી જીવને હોય તે સંજ્ઞી કાલિકોપદેશ શ્રુત

૨ સહી હેતુપદેશ-તે સહી ખારી રાખે.

૩ સહી દષ્ટિવાદોપદેશ તે ક્ષયોપશમ ભાવે સાંભળે એટલે કે સહી શ્રુત તે શાસ્ત્રને હેતુ સહિત; દ્રવ્ય અર્થ સહિત, કારણ મુક્તિ સહિત ઉપયોગ સહિત, પૂર્વાપર વિચાર સહિત, ભણે, બણાવે; સાંભળે તે માટે સહી શ્રુત કહીએ.

૪ અસહી શ્રુતના ત્રણ લેહ. ૧ અસહી કાલિકોપદેશ ૨ અસહી હેતુપદેશ. ૩ અસહી દષ્ટિવાદોપદેશ.

૧ અસહી કાલિકોપદેશ શ્રુત-તે સામળી પણ વિચારે નહિ. સહીને છ બોલ છે; તે અસહીને નથી.

૨ અસહી હેતુપદેશ શ્રુત-તે સામળી ખારી રાખે નહિ.

૩ અસહી દષ્ટિવાદોપદેશ શ્રુત તે ક્ષયોપશમ ભાવે ન સાંભળે તે ત્રણ બોલ અસહી આશી કહ્યા એટલે કે અસહી શ્રુત, તે ભાવાર્થ સહિત; વિચાર તથા ઉપયોગ શૂન્ય, પૂર્વાપર આવેશ સહિત; નિષ્કલ સહિત એક ન જાણે ભણે તથા બણાવે, વા સાંભળે તે માટે અસહી શ્રુત કહીએ.

સમ્યક્ શ્રુત તે અરિહત, લીધું કર, કેવળજ્ઞાની, કેવળજ્ઞાની, દાદશ ગુણે કરી સહિત અકાર દોષ સહિત, ચોત્રીસ અતિશય પ્રમુખ અનત ગુણના ખારક, તેમના પ્રકરણો બાર અ. ૧ અર્થરૂપ આગમ, તથા મહુધર પુરુષોએ-શ્રુતરૂપ (મૂલરૂપ) બાર આગમ વ્યાસ તે, તથા ચૌદ પૂર્વીએ તેર પૂર્વીએ, બાર પૂર્વીએ, અગિયાર પૂર્વીએ, તથા દશ પૂર્વીએ જે શ્રુત તથા અર્થરૂપ વાણી પ્રકાશી તે સમ્યક્ શ્રુત. દશ પૂર્વમા ન્હૂન જેને જ્ઞાન હોય, તેમના પ્રકારોનાં સમશ્રુત હોય વા મિથ્યાશ્રુત હોય.

૬ મિથ્યાશ્રુત-તે જે પૂર્વોક્ત ગુણરહિત, રાગદ્વેષસહિત પુરુષોએ પોતાનાં મતિ કલ્પનાએ કરી, મિથ્યાત્વ દષ્ટિએ કરી જે શાસ્ત્ર રચ્યા જેવા ભારત, રામાયણ ગૌડિક જ્યોતિષ તથા ૨૬ જાતના પાપશાસ્ત્ર પ્રમુખ અથ તે મિથ્યાશ્રુત તે મિથ્યાશ્રુત, તે મિથ્યાત્વ દષ્ટિને મિથ્યાશ્રુતપણે પરિણમે (સાચા કરી ભણે માટે) પણ એ સમ્યક્ તેની સાથે મેળવતા જુઠાં બાળી ત્વજે તે સમ્યક્

શ્રુતપણે પરિણમે. તે જ મિથ્યાશ્રુત સમ્યક્ત્વવાન્ પુરુષને સમ્યક્ બુદ્ધિએ કરી વાંચતા સમ્યક્ત્વના રસે કરી પરિણમે, તે બુદ્ધિનો પ્રભાવ જાણવો. વળી આચારાગાદિક સમ્યક્ શાસ્ત્ર તે પણ સમ્યક્વાન પુરુષને સમ્યક્ થઈ પરિણમે ને મિથ્યાત્વ દષ્ટિવાન્ પુરુષને તે જ શાસ્ત્ર મિથ્યાત્વપણે પરિણમે એ રહસ્ય છે

૭ સાદિ શ્રુત, ૮ અનાદિ શ્રુત, સપર્યાવસિત શ્રુત, ૧૦ અપર્યાવસિત શ્રુત, એ ચાર પ્રકારના શ્રુતનો ભાવાર્થ સાથે છે. બાર અગ વ્યવચ્છેદ થયાં આશ્રી આદિ અતસહિત અને વ્યવચ્છેદ ન થયા આશ્રી આદિ અત રહિત તે સમુચ્ચય ચાર પ્રકારે છે તે દ્રવ્યથી એક પુરુષે લખવા માડ્યું તેને સાદિ સપર્યાવસિત કહીએ, ને ઘણા પુરુષ પરપરા આશ્રી અનાદિ અપર્યાવસિત કહીએ ક્ષેત્રથી ૫ ભરત, ૫ ઇરવત, દશ ક્ષેત્ર આશ્રી સાદિ સપર્યાવસિત. ૫ મહાવિદેહ આશ્રી અનાદિ અપર્યાવસિત, કાલથી ઉત્સર્પિણી આશ્રી સાદિ સપર્યાવસિત નોઉત્સર્પિણિ નોઅવસર્પિણિ આશ્રી અનાદિ અપર્યાવસિત. ભાવથી તીર્થ કરોએ ભાવ પ્રકાશ્યા તે આશ્રી સાદિ સપર્યાવસિત. ક્ષયોપશમભાવ આશ્રી અનાદિ અપર્યાવસિત અથવા ભવ્યનું શ્રુત તે આદિ અતસહિત અભવ્યનુ શ્રુત તે આદિ અતરહિત તે ઉપર દષ્ટાત છે, સર્વ આકાશના અનત પ્રદેશ છે તે એકેક આકાશ પ્રદેશમા અનત પર્યાય છે તે સર્વપર્યાયથી અનત ગુણ અધિક એક અગુરુલઘુ પર્યાય અક્ષર થાય અક્ષર તે ક્ષરે નહીં, અપ્રતિહત, પ્રધાન, જ્ઞાન, દર્શન જાણવું તે અક્ષર કેવલ સપૂર્ણ જ્ઞાન જાણવું તેમાથી સર્વ જીવને સર્વ પ્રદેશે અક્ષરના અનતમા ભાગે જાણપણ સદાકાળ ઉઘાડું રહે છે શિષ્ય પછે છે, હે સ્વામિન્ ! જો તેટલું જાણપણ ઢકાય તો શું થાય ? ત્યારે ગુરુ કહે છે—કે, જો તેટલું જાણપણ ઢકાય તો જીવપણ મટીને અજીવ થાય, અને ચૈતન્ય મટીને જડપણ થાય, માટે હે શિષ્ય ! જીવના સર્વ પ્રદેશે અક્ષરના અનતમા ભાગે જ્ઞાન સદા ઉઘાડું છે જેમ વર્ષાકાળે કરી ચંદ્ર તથા સૂર્ય ઢાકયા થયા પણ સર્વથા ચંદ્ર તથા સૂર્યની પ્રભા ઢાકી 'જાતી નથી તેમ અનત જ્ઞાનાવરણીય

કર્મના આવરણનો ઉદય થયા છતાં પણ ચૈતન્યપણુ સર્વથા અવરણ
(હઠાતું) નથી નિગોહના છવને પણ અક્ષરના અનંતમા જાને
સદા જ્ઞાન ઉધાડુ રહે છે.

૧૧ ગમિકે મુત તે બારમુ અગ દષ્ટિવાદ બળીવાર સરખા
પાઠ આવે તે માટે

૧૨ આગમિકે મુત તે કાલિકે મત ૧૧ અગ આચારાંગ પ્રમુખ

૧૩X અગપ્રવિષ્ટ-બાર અગ (આચારાંગાદિથી દષ્ટિવાદ
સુધી) સૂત્રમા તેનો વિસ્તાર થયો છે, ત્યાંથી જોવું

૧૪ અનગપ્રવિષ્ટ-સમુખ્યય જે પ્રકારે ૧ આવશ્યકે ૨
આવશ્યકે વ્યાપારકે ૧ આવશ્યકના છ અધ્યયન, સામાયિક પ્રમુખ
૨ આવશ્યકે વ્યાપારિકતાના બે લેહ-૧ કાલિકે મુત, ૨ ઉત્કલિકે
મુત

૧ કાલિકે મુત-તેના અનેક પ્રકાર છે તે ઉત્તરાધ્યયન,
દશાસવસ્કેષ, બૃહત્કેષ, વ્યવહાર પ્રમુખ જોકત્રીય સૂત્ર કાલિકનાં
નામ નદીસૂત્ર મધ્યે આખ્યા પદ્યના સિદ્ધાંત બાણવાજેમ જાવલકેવના
૮૪૦૦૦ પદ્યના તથા મધ્ય ૨૨ તીર્થંકરના સખ્યાતા હજાર
પદ્યના તથા મહાવીર સ્વામીના ૧૪ હજાર પદ્યના તથા સર્વ
ગણધરના કર્યા તથા પ્રત્યેક જુદના કર્યા પદ્યના તે સર્વ કાલિકે
બાણવા, એ કાલિકે મુત

૨ ઉત્કલિકે મત-તે અનેક પ્રકારના છે, તે દશવકાલિક
પ્રમુખ ૨૬ પ્રકારના ચાત્રના નામ નદીસૂત્રમા આખ્યા છે તે આદિ
Xઅથવા સમુખ્યય જે પ્રકારે મત કહ્યા છે તે અગપ્રવિષ્ટ (અગ
પ્રવિષ્ટ તથા અગજાહિર (અનગપ્રવિષ્ટ) ગમિક તથા આગમિકના
લેહનાં સમાવેશ સૂત્રકારે કર્યો છે મૂળમા જૂઠાં પણ નામ આખ્યા છે
જપહેલે પદાર તથા થોથે પદાર સ્વાધ્યાય યાચ તેને કાલિકે મુત કહીયે
+અસ્વાધ્યાયનો વખત વળી ચારે પદાર સ્વાધ્યાય યાચ માટે
ઉત્કલિકે કહીએ.

દઈને અનેક પ્રકારનાં શાસ્ત્ર છે પણ વર્તમાનમાં ઘણું વ્યવચ્છેદ છે.

દ્વાદશાંગ સિદ્ધાંત આચાર્યની પેટી સમાન, અતીત કાલે અનંત જીવો આજ્ઞાએ આરાધીને સ સાર હુ ખથી મુકત થયા, વર્તમાનમાં સખ્યાતા જીવો હુ ખથી મુકત થાય છે, અનાગત કાલે આજ્ઞાએ આરાધી અનંત જીવો હુ ખથી મુકત થશે એમ સૂત્ર વિરોધીને ત્રણે કાળ આશ્રી સ સારમા રખડવા વિષે જાણવું શ્રુતજ્ઞાન (દ્વાદશાંગરૂપ) સદાકાળ લોક આશ્રી છે

શ્રુતજ્ઞાન-સમુચ્ચય ચાર પ્રકારે છે દ્રવ્યથી, ક્ષેત્રથી, કાળથી, ભાવથી.

દ્રવ્યથી-શ્રુતજ્ઞાની ઉપયોગે કરી સર્વ વ્ય જાણે દેખે, તે શ્રદ્ધાએ કરી, તથા સ્વરૂપ આલેખવે કરી

ક્ષેત્રથી-શ્રુતજ્ઞાની ઉપયોગે કરી સર્વ ક્ષેત્રની વાત જાણે દેખે, પૂર્વવત્

કાલથી-શ્રુતજ્ઞાની ઉપયોગે કરી સર્વ કાલની વાત જાણે, દેખે

ભાવથી,-શ્રુતજ્ઞાની ઉપયોગે કરી સર્વ ભાવ જાણે, દેખે, ઇતિ શ્રુતજ્ઞાનનું વર્ણન

અવધિ જ્ઞાનનું વર્ણન

૧ અવધિજ્ઞાનના મુખ્ય બે ભેદ ભવપ્રત્યયિક, ક્ષયોપશમિક.

૧ ભવપ્રત્યયિકના બે ભેદ તે, ૧ નારકીને, ૨ દેવ (ચાર પ્રકારના) ને હોય, તે ભવ સખધી જ્યારથી ઉત્પન્ન થાય, તે ભવના અંત સુધી હોય

૨ ક્ષયોપશમિકના બે ભેદ તે ૧ સસી મનુષ્યને, ૨ સસી તિર્થંચ પચેન્દ્રિયને; ક્ષયોપશમ ભાવથી ઉત્પન્ન થાય તે, અથવા ક્ષમા દિક્ ગુણે સહિત અણુગારને ઉત્પન્ન થાય

અવધિજ્ઞાનના છ પ્રકાર સક્ષેપથી કહ્યા તે તેના નામ. ૧ અનુગામિક ૨ અનાનુગામિક ૩ વર્ધમાન, ૪ હાયમાન ૫ પ્રતિપાતિ, ૬ અપ્રતિપાતિ

અનુગામિકે જ્યાં જાય ત્યાં તે સાથે આવે. તે બે પ્રકાર છે ૧ અતગત, ૨ મધ્યગત

૧ અતગત અવધિજ્ઞાનના ત્રણ પ્રકાર.

૧ પુરત અતગત—(પુરજો અતગત) તે શરીરના આગળ ભાગના ક્ષેત્રમાં બાંધે રહે.

૨ માર્ગત. અતગત—(માર્ગજો અતગત) તે શરીરના પૃષ્ઠ ભાગના ક્ષેત્રમાં બાંધે રહે.

૩ પાર્શ્વત અતગત—(પાર્શ્વજો અતગત) તે શરીરના બે પાર્શ્વભાગના ક્ષેત્રમાં બાંધે રહે.

અતગત અવધિ ઉપર દર્શાવેલ છે, જેમ કોઈ પુરુષ કંઈક દીપ પ્રમુખ અગ્નિનું ભાજન તથા મહિપ્રમુખ હાથમાં લઈને આવળ કરી આલેલો જાય તો આગળ રહે. જો પૂઠે રાખે તો પૂઠે રહે, તેમ જ પડે રાખી ચાલે તો જ પડે રહે, જે પાસે રાખે તે તરફ રહે, બીજી બાજુ ન રહે. જો રહેશ્ચ છે વળી જે બાજુ તરફ જાય, રહે તે બાજુ તરફ સંજ્યાતા, અસંજ્યા યોજન લગી જાય રહે.

૨ મધ્યગત—તે સર્વ દિશી તથા વિદિશી તરફ (ચૌતરફ) સંજ્યાતા યોજન લગી જાય રહે, પૂર્વેકિત દીપ પ્રમુખ ભાજન માથે મૂકીને ચાલે તો તે ચૌતરફ રહે તેમ.

૨ અનાનુગામિકે અવધિજ્ઞાન તે જે સ્થાનમાં અવધિજ્ઞાન જિપજ્યુ હોય તે સ્થાને રહીને જાય રહે, અન્યત્ર તે પુરુષ જાય તો ન જાય, રહે. તે ચારે દિશાએ સંજ્યાતા અસંજ્યાતા યોજન સંલગ્ન તથા અસંલગ્નપણે જાય રહે. જેમ કોઈ પુરુષે દીવી પ્રમુખ અગ્નિનું ભાજન તથા મહિપ્રમુખ કોઈ પણ સ્થાન પ્રતિ મૂક્યું હોય તે, તે સ્થાન પ્રતિ ચૌતરફ રહે પણ અન્યત્ર ન રહે તેમ અનાનુગામિકે અવધિજ્ઞાન જાયવું

૩ વર્જમાન અવધિજ્ઞાન—તે પ્રશસ્ત દેશના અધ્યવસાયે કરી, તથા વિશુદ્ધ ચારિત્રનાં પરિણામે કરી, સર્વ પ્રકારે અવધિ જ્ઞાનની વૃદ્ધિ થાય તેને વર્જમાન અવધિજ્ઞાન કહીએ. જે જ્યન્યથી સૂક્ષ્મ નિર્મોહી આજીવે ત્રણ

સમય ઉત્પન્ન થયામાં શરીરની જે અવગાહના બાંધી હોય એટલું ક્ષેત્ર જાણે, ઉત્કૃષ્ટથી 'સર્વ' અગ્નિના જીવ, સૂક્ષ્મ, બાહર, પર્યાપ્ત, અપર્યાપ્ત એ 'ચાર' જાતિના તે પણ જે સમયે ઉત્કૃષ્ટ હોય તે અગ્નિના જીવ, એકેક આકાશ પ્રદેશે અતર રહિત મૂકતાં જેટલાં અલોકમાં લોક જેવડાં અસંખ્યાતા ખંડ (ભાગ વિકલ્પ) ભરાય તેટલું ક્ષેત્ર સર્વ દિશી વિદિશીએ દેખે, અવધિજ્ઞાન રૂપી પદાર્થ દેખે એ રહસ્ય છે. મધ્યમ અનેક ભેદે છે તે કહે છે, વૃદ્ધિ ચાર પ્રકારે થાય. ૧ દ્રવ્યથી ૨ ક્ષેત્રથી. ૩ કાલથી ૪ ભાવથી, તે આ પ્રમાણે.

૧ કાલથી જાણપણુ વધે ત્યારે શેષ ત્રણ બોલનું જાણપણુ વધે.

૨ ક્ષેત્રથી જાણપણુ વધે ત્યારે, કાલની ભજના તથા દ્રવ્ય, ભાવના જાણપણુની વૃદ્ધિ થાય.

૩ દ્રવ્યથી જાણપણુ વધે ત્યારે, કાલની તથા ક્ષેત્રની ભજના ભાવના વૃદ્ધિ

૪ ભાવથી જાણપણુ વધે શેષ ત્રણ બોલની ભજના

તે વિસ્તારથી સમજાવે છે - સર્વ વસ્તુમાં કાલનું જાણપણુ સૂક્ષ્મ છે. જે કોઈ ચોથા આરાનો જન્મ્યો, નીરોગી બલિષ્ઠ શરીર, ને વજ્રઋષભનારાય સહનનવાળો ઓગણપચાસ પાનની ખીડી લઈને તે ઉપર સારા લોહની સુઈ હોય તેણે કરીને વિંધે, એ વિંધતા એક પાનથી ખીજ પાનમાં સુઈ પહોંચતા અસંખ્યાતા સમય થઈ જાય છે, એવો કાલ સૂક્ષ્મ છે. ૧. તેથી ક્ષેત્ર અસંખ્યાત ગુણે સૂક્ષ્મ છે જેમ એક આંગુલ પ્રમાણે ક્ષેત્રમાં અસંખ્યાતી શ્રેણી છે એકેકી શ્રેણીમાં અસંખ્યાતા આકાશ પ્રદેશ છે. સમય સમય પ્રતિ એકેક આકાશ પ્રદેશ જે અપહરાય તો તેટલામાં અસંખ્યાતા કાલચક્ર વહી જાય, તો એક શ્રેણી પૂરી થાય નહીં એવું ક્ષેત્ર સૂક્ષ્મ છે. ૨. તેથી દ્રવ્ય અનતગણું સૂક્ષ્મ છે. એક આંગુલ પ્રમાણે ક્ષેત્રમાં અસંખ્યાત શ્રેણી લઈએ. આંગુલ પ્રમાણે લાખી ને એક પ્રદેશ પ્રમાણે પહોળી તેમાં અસંખ્યાત આકાશ પ્રદેશ છે એકેક આકાશ પ્રદેશ ઉપર અનંત પરમાણુઓ તથા દ્વિપ્રદેશી, ત્રિપ્રદેશી, અનંત

પ્રદેશી, યાવત્ સ્કંધ પ્રમુખ દ્રવ્યો છે દ્રવ્યભાષી સમય સમય પ્રતિ
 અકેક દ્રવ્ય અપહરતા અનંત કાલચક્ર યાય, તોપણ પૂટે નહીં,
 એવું દ્રવ્ય, ક્ષેત્રથી સૂક્ષ્મ છે ૩ દ્રવ્યથી ભાવ અનંતગણ સૂક્ષ્મ છે.
 પૂર્વોક્તિ શ્રેણીમાં જે દ્રવ્યો કહ્યા છે તે દ્રવ્યોમાં અકેક દ્રવ્યમાં અનંત
 પચવ (ભાવ) છે તે જેમ એક પરમાણુમાં એક વર્ણ, એક ગંધ
 એક રસ, બે સ્પર્શ છે તેમાં એક વર્ણમાં અનંત પચવ છે તે
 એકગુણ કાળો, દ્વિગુણ કાળો, ત્રિગુણ કાળો યાવત્ અનંતગુણ કાળો
 છે એમ પાંચે ભાવમાં અનંત પચવ છે, એમ પાંચે વર્ણમાં બે
 ગંધમાં, પાંચ રસમાં ને આઠ સ્પર્શમાં અનંત પચવ છે દ્વિપ્રદેશી
 સ્કંધમાં ૨ વર્ણ ૨ ગંધ, ૨ રસ ૪ સ્પર્શ છે એ દશ લોકમાં
 પણ પૂર્વોક્તિ રીતિએ અનંત પચવ છે એમ સર્વ દ્રવ્યમાં પચવની
 ભાવના કરવી એમ સર્વ દ્રવ્યના પચવ એકઠા કરીએ. પછી સમય
 સમય પ્રતિ અકેકપચવને અપહરતા અનંત કાલચક્ર (ઉત્સર્પિણી,
 અવસર્પિણી) યાય ત્યારે પરમાણુ દ્રવ્યના પચવ પૂરા માત્ર એમ
 દ્વિપ્રદેશી સ્કંધોના પચવ ત્રિપ્રદેશી સ્કંધોના પચવ, યાવત્ અનંત
 પ્રદેશી સ્કંધોના પચવ અપહરતા અનંત અનંત કાલચક્ર વચ, તોપણ
 પૂર્ણ યાય નહીં (ખુટે નહીં) એવો દ્રવ્યથી ભાવ સૂક્ષ્મ છે ૪, ૧
 કાલને અણુની ઉપમા ૨ મેત્રને બારની ઉપમા ૩ દ્રવ્યને તલની
 ઉપમા ૪ ભાવને ખસખસની ઉપમા સમજવાને આપી છે

પૂર્વ ચાર પ્રકારની વૃદ્ધિની રીત કહી તેમાં ક્ષેત્રથી અને
 કાલથી કેવી રીતે વર્ધમાન જ્ઞાન યાય તે કહે છે.

૧ ક્ષેત્રથી આગુલનો અસખ્યાતમાં ભાગ બાહે, દેહે, તે કાલથી
 અવલિકાના અસખ્યાતમાં ભાગની વાત અતીત, અનાગત બાહે, દેહે.

૨ ક્ષેત્રથી આગુલનો સખ્યાતમાં ભાગ બાહે, દેહે, તે કાલથી
 અવલિકાના અસખ્યાતમાં ભાગની વાત અતીત અનાગત બાહે, દેહે.

૩ ક્ષેત્રથી આગુલ માત્ર ક્ષેત્ર બાહે, દેહે, તે કાલથી આવ
 વલિકામાં કમક ન્યુન બાહે, દેહે.

૪ ક્ષેત્રથી પૃથક્ (બિધી નવ સુધી) આગુલની વાત બાહે,
 દેહે તે કાલથી અવલિકા સપૂણ કાલની વાત અતીત અનાગત
 બાહે, દેહે.

૫ ક્ષેત્રથી એક હાથ પ્રમાણે ક્ષેત્ર જાણે, દેખે, તે કાલથી અંતર્મુહૂર્ત (મુહૂર્તમાં ન્યૂન) કાલની વાત અતીત અનાગત જાણે, દેખે.

૬ ક્ષેત્રથી ધનુષ્ય પ્રમાણ ક્ષેત્ર જાણે, દેખે, તે કાલથી પ્રત્યેક મુહૂર્તની જાણે દેખે

૭ ક્ષેત્રથી ગાઉ પ્રમાણ ક્ષેત્ર જાણે, દેખે, તે કાલથી એક દિવસમાં કાંઈક ન્યૂન વાત જાણે, દેખે.

૮ ક્ષેત્રથી એક યોજન પ્રમાણ ક્ષેત્ર જાણે દેખે, તે કાલથી પ્રત્યેક દિવસની વાત જાણે, દેખે.

૯ ક્ષેત્રથી પચીસ યોજન ક્ષેત્રના ભાવ જાણે, દેખે, તે કાલથી પક્ષમાં ન્યૂનની વાત જાણે, દેખે

૧૦ ક્ષેત્રથી ભરત ક્ષેત્ર પ્રમાણે ક્ષેત્રના ભાવ જાણે, દેખે, તે કાલથી પક્ષ (અર્ધ માસ) પૂર્ણની વાત જાણે, દેખે

૧૧ ક્ષેત્રથી જળુદ્રીપ પ્રમાણ ક્ષેત્રની વાત જાણે, દેખે તે કાલથી માસ એક ઝાઝેરાની વાત જાણે, દેખે

૧૨ ક્ષેત્રથી અઢી દ્વીપની વાત જાણે દેખે, તે કાલથી એક વર્ષની વાત જાણે, દેખે.

૧૩ ક્ષેત્રથી પદરમા રૂચક દ્વીપ સુધી જાણે, દેખે, તે કાલથી પૃથક્ વર્ષની વાત જાણે દેખે.

૧૪ ક્ષેત્રથી સખ્યાતા દ્વીપ સમુદ્રની વાત જાણે, દેખે તે કાલથી સખ્યાતા કાલની વાત જાણે દેખે

૧૫ ક્ષેત્રથી સખ્યાતા તથા અસખ્યાતા દ્વીપ સમુદ્રની વાત જાણે, દેખે. તે કાલથી અસખ્યાતા કાલની વાત જાણે, દેખે. એ પ્રમાણે ઊર્ધ્વલોક, અધ લોક, તિર્યક્લોક એ ત્રણે લોકમાં વધતા વર્ધમાન પરિણામે અલોકમાં અસખ્યાતા લોક પ્રમાણે ખડા જાણવાની શક્તિ પ્રકટ થાય એ વર્ધમાન અવધિ જ્ઞાન.

૪ હાથમાન અવધિજ્ઞાન. અપ્રથસ્ત લેશ્યાના પરિણામે કરી અશુભ ધ્યાનો કરી અવિશુદ્ધ ચારિત્રના પરિણામથી (ચારિત્રના મલિન પણાથી) વર્ષમાન અવધિજ્ઞાનની હાનિ થાય, થોડે થોડે ઘટતું બધતેને હાથમાન અવધિ જ્ઞાન ઠહીએ હાથમાન અવધિ જ્ઞાન

૫ પ્રતિપાતી અવધિજ્ઞાન-એ અવધિજ્ઞાન પ્રાપ્ત થયું તે જોઈ વખતે જ નાશ પામે તે જથ્થા, ૧ આશુલનો અસખ્યાતમો ભાગ. ૨ આશુલનો સખ્યાત ભાગ. ૩ વાલાથ. ૪ પૃથક્ વાલાથ. ૫ લિંખ, ૬ પૃથક્ લિંખ, ૭ મૂકા (ભૂ), ૮ પૃથક્ ભૂ, ૯ જવ ૧૦ પૃથક્ જવ, ૧૧ આશુલ ૧૨ પૃથક્ આશુલ, ૧૩ પમ, ૧૪ પૃથક્ પમ, ૧૫ વહેત, ૧૬ પૃથક્ વહેત, ૧૭ હાથ, ૧૮ પૃથક્ હાથ, ૧૯ કુક્ષિ (મિ હાથ) ૨૦ પૃથક્ કુક્ષિ, ૨૧ ધનુષ્ય, ૨૨ પૃથક્ ધનુષ્ય, ૨૩ ગાઉ, ૨૪ પૃથક્ ગાઉ, ૨૫ ચોજન, ૨૬ પૃથક્ ચોજન, ૨૭ સો ચોજન, ૨૮ પૃથક્ સો ચોજન, ૨૯ સહસ્ર ચોજન, ૩૦ પૃથક્ સહસ્ર ચોજન, ૩૧ લક્ષ ચોજન, ૩૨ પૃથક્ લક્ષ ચોજન, ૩૩ કોડ ચોજન, ૩૪ પૃથક્ કોડ ચોજન, ૩૫ કોડકોડ ચોજન, ૩૬ પૃથક્ કોડકોડ ચોજન એ પ્રમાણે ક્ષેત્ર, અવધિજ્ઞાનથી જુએ, પછી નાશ પામે. ઉત્કૃષ્ટ લોક પ્રમાણ ક્ષેત્ર જુએ, પછી નાશ પામે. દીવો જેમ પવનને યોગે કરી હોલવાઈ બધ તેમ એ પ્રતિપાતી અવધિ જ્ઞાન

૬ અપ્રતિપાતી (અપરિવાઈ) અવધિ જ્ઞાન-તે આબુ બધ નહિ તે સપ્ત ઔઠ શબ્દોક બાણે, જેને, ને અલોકમાં એક આકાશ પ્રદેશ માત્ર ક્ષેત્રની વાત બાણે, જેને, તોપણ પઠે નહિ. જોમ ને પ્રદેશ તથા ત્રણ પ્રદેશ, થાવત્ લોક પ્રમાણ અસખ્યાત બહુબલવાની શક્તિ થાય; તેને અપ્રતિપાતી અવધિ જ્ઞાન ઠહીએ. અલોકમા રૂપી પદાર્થ નથી. એ ત્યાં રૂપી પદાર્થ હોત તો કેવલ; એટલે એટલી શક્તિ છે એ જ્ઞાન તીર્થ'કર પ્રમુખને જાણપણેથી જ હોય, કેવળજ્ઞાન પામ્યા પછી એ ઉપયોગ ન હોય એ છ લેહ અવધિ જ્ઞાનના ઠહ્યા.

અમુચ્ચય અવધિજ્ઞાનના ચાર પ્રકાર છે ૧ દ્રવ્યથી અવધિ જ્ઞાની જથ્થા અનંત રૂપી દ્રવ્ય બાણે, જેને, ઉત્કૃષ્ટ સર્વરૂપી દ્રવ્ય બાણે જેને ૨ ક્ષેત્રથી અવધિજ્ઞાની જથ્થા આશુલનો અસખ્યાતમો ભાગ ક્ષેત્ર

જાણે, દેખે ઉત્કૃષ્ટ લોક જેવડા અસંખ્યાત ખડો અલોકમાં દેખે. ૩ કાળથી અવધિ જ્ઞાની જઘન્ય આવલિકાના અસંખ્યાતમા ભાગની વાત જાણે, દેખે, ઉત્કૃષ્ટ અસંખ્યાત ઉત્સર્પિણી, અવસર્પિણી, અતીત, અનાગત કાળની વાત જાણે, દેખે, ૪ ભવથી જઘન્ય અનંત ભાવને જાણે, ઉત્કૃષ્ટ સર્વ ભાવના અનંતમા ભાગને જાણે, દેખે, (વર્ણાદિક પર્યાયને)

સંસ્થાન અવધિજ્ઞાનનો દેખવાનો આકાર, ૧ નારકીને અવધિ, ત્રામાને આકારે છે ૨ ભવનપતિને પાલાને આકારે છે, ૩ તિર્યંચ તથા મનુષ્યને અનેક પ્રકારે છે ૪ વ્યતરને પટહ-વાણંત્ર આકારે છે. ૫ જ્યોતિષીને ઝાલરને આકારે છે, ૬ બાર દેવલોકના દેવને ઉર્ધ્વ મૃદ ગને આકારે છે ૭ નવ ઐવેયકને કુલની ચ ગેરીને આકારે છે ૮ પાંચ અનુત્તર વિમાનના દેવને અવધિ, કચુકીને આકારે છે

નારકી, દેવને-અવધિજ્ઞાન-૧ અનુગામિક ૨ અપ્રતિપાતી, ૩ અવસ્થિત, એ ત્રણ પ્રકારનું છે

મનુષ્ય ને તિર્યંચને અવધિજ્ઞાન-૧ અનુગામિક, ૨ અનનુગામિક, ૩ વર્ધમાન, ૪ હાયમાન, ૫ પ્રતિપાતી, ૬ અપ્રતિપાતી, ૭ અવસ્થિત, ૮ અનવસ્થિત છે

એ વિષયદ્વાર પ્રમુખ પ્રજ્ઞાપના સૂત્રના ૩૩ મા પદથી લખ્યો છે. નદીસૂત્ર મધ્યે સંક્ષેપમા છે

ઈતિ અવધિ જ્ઞાનનું વર્ણન સ પૂર્ણ

અવધિ જ્ઞાનનો વિષય (દેખવાની શક્તિ)

૩૪૪

શુન શુન શુન

વિષય	૧	૨	૩	૪	૫	૬	૭
વિષય સેત્ર	૩૫ માહિ.	૩ માહિ.	૨૦ માહિ.	૨ માહિ.	૧૫ માહિ.	૧ માહિ.	૦૫ માહિ.
૩૫ માહિ.	૪ માહિ.	૩ માહિ.	૩ માહિ.	૨ માહિ.	૨ માહિ.	૧ માહિ.	૧ માહિ.

વિષય	અનુરુપ પ્રમાણ	૬ નિઝામ	વિષય પસંદ	સગી	અવેશિયો	દેવલોક	દેવલોક
૨૫ પોષન	૨૫ પોષન	૨૫ પોષન	અસખ્યાત	અસખ્યાત	સખ્યાત	અસખ્યાત	અસખ્યાત
અસખ્યાત	અસખ્યાત	અસખ્યાત	અસખ્યાત	અસખ્યાત	અસખ્યાત	અસખ્યાત	અસખ્યાત
૨૫ પોષન	૨૫ પોષન	૨૫ પોષન	અસખ્યાત	અસખ્યાત	અસખ્યાત	અસખ્યાત	અસખ્યાત

વિષય.	દેવલોક ૫-૬	દેવલોક ૭-૮	દેવલોક ૯-૧૩-૧૧-૧૨	પહેલેથી છઠી ગ્રંથક	૭-૮-૯ ગ્રંથક	૫ અનુત્તર વિમાન
જઘન્ય દેખે	આગુલનો અસ ખ્યાત ભાગ	આગુલનો અસ ખ્યાત ભાગ	આગુલનો અસ ખ્યાત ભાગ.	આગુલનો અસ ખ્યાત ભાગ	આગુલનો અસ ખ્યાત ભાગ	ચોઠ રાજ-લોકમાં કાંકિક આજી દેખે
ઉકુટ દેખે	ત્રીજી નર-કનો હેઠલો ચરમાંત	ચોથી નર-કનો હેઠલો ચરમાંત	પાંચમી નર-કનો હેઠલો ચરમાંત	છઠી નરકનો હેઠલો ચરમાંત	સાતમી નર-કનો હેઠલો ચરમાંત.	"

વૈમાનિક ઊંચો પોતપોતાના વિમાનની ક્વલ્લ સુધી દેખે. ત્રિણ લોકમાં અસ ખ્યાત

દ્રીપ સમુદ્ર દેખે યત્રમાં અધીલોક આવી કહ્યું છે

હતિ વિષયકાર સંપૂર્ણ

૧ અવધિગ્નાન	આશ્વતર.	પાશ
નારકી-દેવતાને,	લાલે	૦
નિર્ભયમ	૦	લાલે.
મનુષ્યમાં-	લાલે	લાલે

૨ અવધિગ્નાન	દેશથી	સર્વથી.
નારકીદેવતા,	લાલે	૦
તિર્યંચ મનુષ્ય.	લાલે	લાલે.

૧. અવધિગ્નાન આશ્વતર પાશ દ્વાર યંત્રથી જાણવો.

૨. અવધિગ્નાન દેશથી સર્વથી યંત્રથી જાણવો

મન પર્યાવ જ્ઞાનનો વિસ્તાર

આ મનના ચાર પ્રકાર બાણવા.

- ૧ લલિષમન તે અનુત્તરવાસી દેવોને હોય
- ૨ સજ્ઞામન તે સસી મનુષ્ય ને સસી તિર્થંક્રને હોય.
- ૩ વર્ગજ્ઞામન તે નાશકી ને અનુત્તર વિમાનવાસી વિના પીઠ દેવોને હોય.
- ૪ પર્યાયમન તે મન-પર્યાવ જ્ઞાનીને હોય.

મન-પર્યાવ જ્ઞાન કોને ઉત્પન્ન થાય તે

- ૧ મનુષ્યને ઉત્પન્ન થાય, અમનુષ્યને ન થાય.
- ૨ સસી મનુષ્યને ઉત્પન્ન થાય, અસસી મનુષ્યને ન થાય.
- ૩ કમંભૂમિ સસી મનુષ્યને ઉત્પન્ન થાય, અકમંભૂમિ સસી મનુષ્યને ન થાય.

૪ કમંભૂમિ સજ્ઞાતા વર્ષના આયુષ્યવાળાને ઉત્પન્ન થાય, પણ અસજ્ઞાતા વર્ષના આયુષ્યવાળાને ઉત્પન્ન ન થાય.

૫ સજ્ઞાતા વર્ષના આયુષ્યમાં પર્યાસને ઉત્પન્ન થાય, અપર્યાસને ન થાય.

૬ પર્યાસમાં પણ સમદષ્ટિને ઉત્પન્ન થાય, મિથ્યાદષ્ટિ ને સમમિથ્યાદષ્ટિને ન થાય.

૭ સમદષ્ટિમાં પણ સચતિને ઉત્પન્ન થાય, પણ અચતી સમદષ્ટિ ને દેશચતીવાળાને ન ઉત્પન્ન થાય.

૮ સચતિમાં પણ અપ્રમત્ત સચતિને ઉત્પન્ન થાય. પ્રમત્ત સચતિને ન થાય.

૯ અપ્રમત્ત સચતિમાં પણ લલિષવાનને ઉત્પન્ન થાય, અલલિષવાનને ન થાય.

મન-પર્યાવ જ્ઞાન બે પ્રકારે છે:-૧ ઋતુમતિ માન્યવ

જ્ઞાન, ૨ વિપુલમતિ મનપર્યાવ જ્ઞાન, ઋજુમતિ તે સામાન્યપણે જાણે, વિપુલમતિ તે વિશેષપણે જાણે.

મનપર્યાવ જ્ઞાનના સમુચ્ચય ચાર પ્રકાર છે:-૧ દ્રવ્યથી, ૨ ક્ષેત્રથી, ૩ કાળથી ૪ ભાવથી

૧ દ્રવ્યથી, ઋજુમતિ અનત અનત પ્રદેશી રૂક ધ જાણે, દેખે તે. સામાન્યથી વિપુલમતિ તેથી અધિક સ્પષ્ટપણે નિર્ણય સહિત જાણે, દેખે

૨ ક્ષેત્રથી, ઋજુમતિ જઘન્ય અગુલનો અસંખ્યાતમો ભાગ, ઉત્કૃષ્ટ નીચે રત્નપ્રભાના પ્રથમ કાંડનો ઉપરનો નાનો પ્રતર તેના હેઠલા તલ સુધી, એટલે સમભૂતળ પૃથ્વીથી ૧૦૦૦ યોજન નીચે દેખે. ઉધ્વ-જ્યોતિષીના ઉપરના તળ સુધી દેખે, એટલે સમભૂતળથી ૮૦૦ યોજન ઊંચું દેખે. ત્રિષ્ટુ દેખે તો મનુષ્ય ક્ષેત્રમા અઢી દ્વીપ તથા બે સમુદ્રને વિષે સડી પચે દ્રિય પર્યાપ્તના મનોગત ભાવ જાણે, દેખે વિપુલમતિ તે (ઋજુમતિ) થી અઢી અગુલ અધિક વિશેષ સ્પષ્ટ નિર્ણય સહિત જાણે, દેખે.

૩ કાલથી ઋજુમતિ જઘન્ય પદ્યોપમના અસંખ્યાતમા ભાગની વાત જાણે, દેખે; ઉત્કૃષ્ટ પદ્યોપમના અસંખ્યાતમા ભાગની અતીત, અનાગત કાળની વાત જાણે, દેખે વિપુલમતિ તે (ઋજુમતિ) થી વિશેષ સ્પષ્ટ નિર્ણય સહિત નિર્માણ જાણે, દેખે

૪ ભાવથી ઋજુમતિ તે જઘન્ય અનત દ્રવ્યના ભાવ (વર્ણાદિ પર્યાય) ને જાણે દેખે, ઉત્કૃષ્ટ સર્વ ભાવોના અનતમે ભાગે જાણે, દેખે. વિપુલમતિ તેથી સ્પષ્ટ નિર્ણય સહિત વિશેષ અધિક જાણે, દેખે

મનપર્યાવ જ્ઞાની અઢી દ્વીપમા રહેલા સડી પચે દ્રિયના મનોગત ભાવને જાણે છે. અનુમાનથી જેમ ધૂમાડો દેખી અગ્નિનો નિશ્ચય થાય તેમ મનોગત ભાવથી દેખે છે.

ઇતિ મન.પર્યાવ જ્ઞાન સંપૂર્ણ.

કેવળ જ્ઞાનનું વર્ણન.

કેવળ જ્ઞાનના બે ભેદ. ૧ ભવસ્થ કેવળ જ્ઞાન, ૨ સિદ્ધ કેવળ

જ્ઞાન. ભવસ્થ કેવળ જ્ઞાનના બે ભેદ. ૧ સયોગી ભવસ્થ કેવળ જ્ઞાન ૨. અયોગી ભવસ્થ કેવળ જ્ઞાન વગેરે. તેનો વિસ્તાર સૂત્રથી બાજુવે. સિદ્ધ કેવળ જ્ઞાનના બે ભેદ, ૧ અનંતર સિદ્ધ કેવળ જ્ઞાન ૨ પરપર સિદ્ધ કેવળ જ્ઞાન, તેનો વિસ્તાર સૂત્રથી બાજુવે. તે કેવળ જ્ઞાન સમુચ્ચયના પ્રકાર છે ૧ દ્રવ્યથી ૨ ક્ષેત્રથી, ૩ કાળથી, ૪ ભાવથી.

૧ દ્રવ્યથી કેવળજ્ઞાનની સર્વ રૂપી, અરૂપી દ્રવ્ય બાજુ, કેજે.

૨ ક્ષેત્રથી કેવળજ્ઞાનની સર્વ ક્ષેત્ર (લોકાલોક)ની વાત બાજુ, કેજે.

૩ કાળથી કેવળજ્ઞાનની સર્વ કાળની ભૂત, ભવિષ્ય, વર્તમાન, બે ત્રણ કાળની વાત બાજુ, કેજે.

ભાવથી કેવળજ્ઞાનની સર્વ રૂપી, અરૂપી દ્રવ્યના ભાવને અનંત ભાવે સર્વ પ્રકારે બાજુ, કેજે.

કેવળ જ્ઞાન આવરણરહિત વિશુદ્ધ લોકાલોક પ્રકાશક એક જ પ્રકારે સર્વ કેવળીને હોય.

ઇતિ કેવળ જ્ઞાન સંપૂર્ણ

ઇતિ પાંચ જ્ઞાનનું વિવેચન સંપૂર્ણ

વ્યવહાર સમકિતના ૬૭ બોલ.

આ સડસઠ બોલોના પ્રથમ બાર દ્વાર કહે છે. (૧) સદ્ગુણ ચાર. (૨) લિંગ ત્રણ. (૩) વિનયના દસ પ્રકાર, (૪) શુદ્ધતાના ૩ લેદ. (૫) લક્ષણ પાંચ. (૬) ભૂષણ પાંચ (૭) દ્વષણના પાંચ લેદ. (૮) પ્રભાવના ૮ (૯) આગાર છ. (૧૦) જયણા છ (૧૧) સ્થાનક છ. (૧૨) ભાવના છ. હવે તે દ્વાર વિસ્તારથી કહે છે.

(૧) સદ્ગુણ ચાર પ્રકારની—(૧) પરમત્થ સથવો—નવ તત્ત્વ બાળીને જ્ઞાન, દર્શન, સુખ, વીર્ય સ્વરૂપ આત્માનો અનુભવ કરવો (૨) પરમાર્થના બાળુવાવાળા સવિગ્ન ગીતાર્થની ઉપાસના કરવાથી શુદ્ધ શ્રદ્ધાને ધારણ કરે (૩) પોતાના મતના પાસત્યા ઉસન્ના અને કુલિંગી આદિકની સોખત ન કરે એ ત્રણેનો પરિચય કરવાથી શુદ્ધ તત્ત્વની પ્રાપ્તિ થઈ શકે નહિ. (૪) પરતીર્થિનો અધિક પરિચય ન કરે. અધર્મ પાખડીઓની પ્રશસા ન કરે.

(૨) લિંગના ત્રણ લેદ—(૧) ધર્મરાગ —જેમ જીવાન પુરુષ રગરાગ ઉપર રાચે તેમ ભવ્યાત્મા શ્રી જૈનશાસન પર રાચે. (૨) સુશ્રુષા— જેમ છુધાવાન પુરુષ ખીર—ખાડના ભોજનને પ્રેમેસહિત આદર કરે તેમ વીતરાગની વાળીનો આદર કરે જેમ વ્યવહારિક જ્ઞાન શીખવાની તીવ્ર ઇચ્છા હોય, ને શીખવાડનાર મળે ત્યારે શીખીને આ લોકમાં સુખી થાય તેમ વીતરાગનાં કહેલાં સૂત્રોનું હમેશાં સૂક્ષ્માર્થ ન્યાયવાળું જ્ઞાન શીખીને આ લોક ને પરલોકમાં મનોવાહિત સુખને પ્રાપ્ત કરે. (૩) દેવ ગુરુની વૈયાવચ્ચ પચપરમેષ્ઠીની યથા-યોગ્ય ભક્તિ સુપાત્રદાન.

(૩) વિનયના દશ લેદ—(અરિહંતનો વિનય કરે. (૨) સિદ્ધનો વિનય કરે, (આચાર્યનો વિનય કરે. (૪) ઉપાધ્યાયનો વિનય કરે. (૫) સ્થવિરનો વિનય કરે (૬) ગણુ (ઘણા આચાર્યોનો સમૂહ)નો વિનય કરે. (૭) કુલ (એક આચાર્યોના શિષ્યનો સમૂહ) નો વિનય

કરે. (૮) સ્વધર્મીનો વિનય કરે (૯) સદનો વિનય કરે. (૧૦) સંસોગીનો વિનય કરે એ દશનો માનપૂર્વક વિનય કરે જૈનશાસનમા વિનય મૂલ્ય ધર્મ કહેવાય છે વિનય કરવાથી અનેક સદ્ગુણોની પ્રાપ્તિ થાય છે

(૪) શુદ્ધતાના ત્રણ ભેદ—(૧) મનશુદ્ધતા—મનથી અશિદ્ધત્વ દેવ કે જે ૩૪ અતિશય, ૩૫ વાણી, ૮ મહા પ્રાતિહાર સહિત ૧૮ દ્વષણ સહિત, ૧૨ શુભ સહિત, એવા જે દેવ તે જ અમર દેવ છે, તે જ સાચા દેવ છે એના સિવાય બીજા કલ્પે કષ્ટ પડે તોપણ સરાગી દેવોને મનથી પણ સ્મરણ ન કરે. (૨) વચનશુદ્ધતા—વચનથી શુભકીર્તિત એવા અશિદ્ધતા કરે, જે સિવાય બીજા સરાગી દેવોનાં ન કરે. (૩) કાયા શુદ્ધતા—કાયાથી અશિદ્ધત્વ સિવાય બીજા સરાગી દેવોને નમસ્કાર ન કરે.

(૪) લક્ષણના પાંચ ભેદ—(૧) સમ—શત્રુ મિત્ર ઉપર સમ ભાવ રાખવો. (૨) સવેગ—વૈરાગ્ય ભાવ અને મોક્ષનું ધ્યેય અને સંસાર અસાર છે; વિષય અને કષાયથી અનતોકાલ ભવજન્મલુ કરે છે, તો આ ભવમાં સારી સામગ્રી મળી છે, તો ધર્મને આરાધવો, ઈત્યાદિ વિચાર કરવો. (૩) નિવેદ—શરીર અથવા સંસારના અનિત્યપણાનું ચિંતવન કરવું અને ત્યાંસુખી આ મોક્ષનય જગતથી અલગ રહેવું અથવા જગતારક જિનરાજની હિંસા લઈ ધર્મ શત્રુઓને હતીને સિદ્ધ પદને પ્રાપ્ત કરવાની હિંમેશાં અશિલાવા (ભાવના) રાખવી. (૪) અનુકંપા પોતાની તથા પરના આત્માની અનુકંપા કરવી અથવા હું ખી હોવાને સુખી કરવા. (૫) આસ્થા—ત્રિભૌત પૂજનિક શ્રી વીતરાગ દેવતા વચ્ચે ઉપર ■ મહા રાખવી ને ક્રિતાક્રિતનો વિચાર કરવો અથવા અસ્તિત્વ ભાવમા રમણતા કરવી એજ વ્યવહાર સમક્રિતનું લક્ષણ છે તો જે વાતની અધૂરાશ હોય તેને પૂરી કરવી, વ્યવહારથી ત્રણ તત્ત્વ—કેવલ, શુદ્ધ અને ધર્મની મહા, નિઃસ્વર્ગી નિજસ્વરૂપ કેવળજ્ઞાન, દર્શન અને સુખમય છે એવી મહા.

(૬) ભૂપણના પાંચ ભેદ-(૧) જૈનશાસનમાં કુશળપણું, ધૈર્યવંત હોય ને શાસનમાં દરેક કાર્યો ધૈર્યતાથી કરે. (૨) દેવશુરની ભક્તિ (૩) શાસનમાં ક્રિયામાં સ્થિરતા. (૪) શાસનમાં ચતુર હોય. શાસનનાં દરેક કાર્ય એવી ચતુરાઈથી (બુદ્ધિબળથી) કરે કે જેથી નિર્વિઘ્નતાથી પાર પડી જાય. (૫) તીર્થસેવા, શાસનમાં ચતુર્વિધ સંઘની ભક્તિ તથા બહુમાન કરવાવાળો હોય આ પાંચ ભૂપણોથી શાસનની શોભા રહે છે.

(૭) દૂષણના પાંચ ભેદ-(૧) શકા-જનવચનમાં શકા કરે (૨) કંખા-ખીજ મતોના આડબર દેખી તેની વાંચ્છા કરે (૩) વિતિગિચ્છા-ધર્મ કરણીના ફળમા સદેહ કરે કે આનુ ફલ હશે કે નહિ ? અત્યારે વર્તમાન તો કાઈ દેખાતુ નથી એવો સદેહ કરે (૪) પરપાખંડીનો હમેશાં પરિચય કરે. (૫) પરપાખંડીઓની પ્રશંસા કરવી. એ પાંચ સમકિતનાં દૂષણ કહેવાય તે જરૂર ટાળવાં જોઈએ

(૮)-પ્રભાવનાના આઠ પ્રકાર-(૧) જે કાળમા જેટલાં સૂત્રાદિ હોય તેને શુરુગમથી જાણે એ શાસનનો પ્રભાવક બને છે. (૨) ધર્મ કથા, વ્યાખ્યાન, કરીને શાસનના જ્ઞાનની પ્રભાવના કરે. (૨) મહાન વિકટ તપશ્ચર્યા કરીને શાસનથી પ્રભાવના કરે (૪) ત્રણ કાળ અથવા ત્રણ મતનો જાણનાર હોય. (૫) તર્ક, વિતર્ક, હેતુ, વાદ, યુક્તિ ન્યાય તથા વિદ્યાદિ બળથી વાદીઓના શાસ્ત્રાર્થથી પરાજય કરીને શાસનની પ્રભાવના કરે. (૬) પુરુષાર્થવાળો પુરુષ દીક્ષા લઈને શાસનની પ્રભાવના કરે (૭) કવિના કરવાની શક્તિ હોય તો કવિતા કરીને શાસન પ્રભાવના કરે (૮) બ્રહ્મચર્ય આદિ કેઈ મોટા વ્રત લે તો પ્રગટ રીતે ઘણા માણસોની વચમા લે કારણકે એથી લોકોને શાસન પર શ્રદ્ધા અથવા વ્રતાદિ લેવાની રુચિ વધે છે. અથવા દુર્બળ, સ્વધર્મી લાઈઓને સહાયતા કરવી એ પણ પ્રભાવના છે, પરંતુ આજકાલ ચોમાસામાં અભક્ષ્ય વસ્તુની તથા લાડવા આદિની પ્રભાવના કરે છે, તો દીર્ઘદષ્ટિથી વિચાર કરવો જોઈએ કે એ પ્રભાવનાથી શાસનની કઈ પ્રભાવના થઈ કહેવાય ? અથવા એથી કેટલો લાભ ? એનો બુદ્ધિવાન પોતાથી વિચાર કરી શકે છે અને

પ્રભાવનાનો આપણો સાચો પ્રેમ હોય તો નાની નાની તત્ત્વજ્ઞાનમય સાપ્તહિકાની પ્રભાવના કરે કે જેથી આપણા બાઈઓને આત્મજ્ઞાનથી પ્રાપ્તિ થાય.

આમારના છ લેહ-સમકિતની અદર છ પ્રકારના આચાર છે (૧) રાજનો આચાર (૨) દેવતાનો (૩) ન્યાતનો (૪) માતાપિતાને ને ગુરુનો (૫) બળત્કારનો (૬) દુષ્કાળમા મુખથી આજીવિકા ન થાશે તો એ છ ગાંઠાગાંઠ કારણથી લાવારીથી સમકિતમાં કેઈ દોષ લાગી જાય તો વિષ્ણુ પસાર થયે દોષ માટે પશ્ચાત્તાપ કરી શુદ્ધ થવું

(૧૦) જયજ્ઞાના છ પ્રકાર-(૧) ભાલાપ-સ્વધર્મી બાઈઓની સાથે એકવાર બાલે. (૫) સલાપ-સ્વધર્મી બાઈઓની સાથે વારવાર બાલે. (૩) ગુનિને જ્ઞાન દેવું અથવા સ્વધર્મી બાઈઓની વાત્સલ્યતા કરવી. (૪) એવું વારવાર પ્રતિજ્ઞિત કરે. (૫) ગુણીજનોનાં ગુણ પ્રગટ કરે. (૬) તથા વહન નમસ્કાર બહુમાન કરે તથા

(૧) મિશ્ન્યાત્વી સાથે વગર બેલાબે બાલવું નહિ.

(૨) " " વારવાર બાલવું નહિ.

(૩) " ને ધર્મ નિમિત્તે નહિ પણ અનુકંપા ચેત્સુ હોય તો જ્ઞાન દેવું

(૪) , ની પ્રશંસા કરવી નહિ.

(૫) " સ્તુતિ કરવી નહિ.

(૬) " ને વહના, નમસ્કાર કરવાં નહિ.

(૧૧) સ્થાનના છ પ્રકાર-(૧) ધર્મરૂપી નગર તથા સમકિતરૂપી હરવાજા (૨) ધર્મરૂપી વૃક્ષ તથા સમ્બંધત્વરૂપી ઘડ (૩) ધર્મરૂપી પ્રાસાદ તથા સમકિતરૂપી નીલ (પાપો) (૪) ધર્મરૂપી લોજન તથા સમકિતરૂપી ઘાલ (૫) ધર્મરૂપી માલ તથા સમકિતરૂપી દુકાન (૬) ધર્મરૂપી રત્ન તથા સમકિતરૂપી તિબેરી, એ-છ લેહ.

(૧૨) ભાવનાના છ પ્રકાર-૭૫ ચૈતન્ય લક્ષણ મુકત, અસખ્યાત પ્રદેશી નિષ્કલક અમૂર્તિ છે (૨) અનાદિ કાલથી ૭૫ અને ક્રમેનિ સયોગ છે જેમ દ્વિધમા મૃત તથા તલમાં તેલ, પૂળમાં

ધાતુ, ફૂલમાં સુગંધ, ચંદ્રની કાંતિમાં અમૃત એ પ્રમાણે અનાદિ સયોગ છે (૩) જીવ સુખદુઃખનો કર્તા છે અને ભોકતા છે નિશ્ચય નયથી કર્મનો કર્તા કર્મ છે અને વ્યવહારનયથી જીવ છે (૪) જીવ, નિત્ય દ્રવ્ય છે, ગુણુ પર્યાય, પ્રાણુ અને ગુણુસ્થાનક સહિત છે (૫) ભવ્ય જીવનો મોક્ષ થાય છે. (૬) જ્ઞાન, દર્શન અને ચારિત્ર એ મોક્ષનો ઉપાય છે, એ છ ભેદ

આ થોકડાને કઠસ્થ મોઢે કરીને વિચાર કરો કે આ ૬૭ મોક્ષ વ્યવહાર સમક્રિતના છે એમાંથી મારામાં કેટલા છે અને પછી અધૂરા હોય તેમા આગળ વધારવાની કોશીશ કરો અને પુરુષાર્થ દ્વારા એને પ્રાપ્ત કરો

ઇતિ વ્યવહાર સમક્રિતના ૬૭ મોક્ષ સ પૂર્ણ.

પટ્ટદ્રવ્ય પર ૩૧ દ્વાર.

૧ નામદ્વાર, ૨ આદિ, ૩ સંઠાણુ, ૪ દ્રવ્ય, ૫ ક્ષેત્ર, ૬ કાળ. ૭ ભાવ. ૮ સામાન્ય વિશેષ, ૯ નિશ્ચય. ૧૦ નય, ૧૧ નિક્ષેપ, ૧૨ ગુણુ, ૧૩ પર્યાય, ૧૪ સાધારણુ, ૧૫ સાધર્મી, ૧૬ પરિણામિક, ૧૭ જીવ, ૧૮ મૂર્તિ, ૧૯ પ્રદેશ, ૨૦ એક, ૨૧ ક્ષેત્ર-ક્ષેત્રી, ૨૨ ક્રિયા, ૨૩ કર્તા ૨૪ નિત્ય, ૨૫ કારણુ, ૨૬ ગતિ, ૨૭ પ્રવેશ, ૨૮ પૃચ્છા, ૨૯ સ્પર્શના, ૩૦ પ્રદેશસ્પર્શના અને ૩૧ અદ્વૈતદ્વાર

નામદ્વાર - ૧ ધર્મ, ૨ અધર્મ, ૩ આકાશ, ૪ જીવ, ૫ પુદ્ગલાસ્તિકાય, ૬ કાળદ્રવ્ય

૨ આદિદ્વાર-દ્રવ્યાપેક્ષા બધા દ્રવ્ય અનાદિ છે ક્ષેત્રાપેક્ષા લોકાધ્યાપક છે તેમાં જીવ તથા પુદ્ગલ તે સાદિ છે પણ ધર્માસ્તિકાય, અધર્માસ્તિકાય અને આકાશ અનાદિ છે કાળાપેક્ષા વદ્ દ્રવ્ય અનાદિ છે ભાવાપેક્ષા વદ્ દ્રવ્યમા ઉત્પાદ, વ્યય અપેક્ષાએ સાદિસાન્ત છે.

૩ સઠાણુદ્વાર-ધર્માસ્તિકાચનું સઠાણુ આકાશના બોધવુ જેવું આ રીતે બધતા લોકાન્ત સુધી અસખ્ય પ્રદેશી છે એવું જ અધર્માસ્તિકાચનું સઠાણુ, આકાશાસ્તિકાચનું સઠાણુ લોકમાં ડોકના ઠાગીના જેવું, અલોકમાં બોધણુકાર, જીવ તથા પુદ્ગલનાં સંખ્યા અનેક પ્રકારનાં અને કાળને આકાર નહિ. પ્રદેશ નથી માટે

દ્રવ્યદ્વાર-ગુણધર્માવના સમૂહ સુકત હોય તેને દ્રવ્ય કહે છે હરેક દ્રવ્યના મૂળ છ સ્વભાવ સામાન્ય છે અસ્તિત્વ, વસ્તુત્વ, દ્રવ્યત્વ, પ્રમેયત્વ, સત્તાત્વ, અગુરુલ્લપ્તત્વ ઉત્તર-સ્વભાવ અનંત છે વશા-નાસ્તિત્વ, નિત્ય, અનિત્ય, એક, અનેક, લેક, અલેક, ભવ્ય, અભવ્ય, વકતવ્ય, પરમ ઇત્યાદિ, ધર્મ, અધર્મ આકાશ એક એક દ્રવ્ય છે જીવ, પુદ્ગલ, કાળ અનંત છે વિશેષ સ્વભાવ પોતપોતાના સુષુ છે કે જેમ છ દ્રવ્યો અરસપરસ બિન્નતા ધરાવે છે

૫ ક્ષેત્રદ્વાર-ધર્મ, અધર્મ, જીવ અને પુદ્ગલ લોકાધ્યાપક છે આકાશ લોકાલોક વ્યાપક છે અને કાળ રાત્રી દીપમા પ્રવર્તનરૂપ છે અને ઉત્પાદ, વ્યય રૂપે લોકાલોક વ્યાપક છે

૬ કાળદ્વાર-ધર્મ, અધર્મ, આકાશ દ્રવ્યાપેક્ષા અનાદિ અનંત છે ઉત્પાદ, વ્યય અપેક્ષાથી સાદિસાન્ત છે પુદ્ગલ, દ્રવ્યપેક્ષા અનાદિ અનંત સ્કંધમાં મળવું વિખરાવીને અપેક્ષાથી સાદિસાન્ત છે. કાળદ્રવ્ય દ્રવ્યાપેક્ષા અનાદિ અનંત, સમયાપેક્ષા સાદિસાન્ત છે

૭ ભાવ દ્વાર-પુદ્ગલ રૂપી છે એવ પ દ્રવ્યો અરૂપી છે

૮ સામાન્ય વિશેષ દ્વાર સામાન્યથી વિશેષ બગવાન છે જેમ સામાન્યન દ્રવ્ય ૧ છે વિશેષત છ છે ધર્માસ્તિકાચનો ખાસ

શુણુ ચલન સહાય છે. અધર્માં નો સ્થિર સહાય, આકાશાસ્તિઓનો અવગાહનદાન, કાળનો વર્તના, જીવાસ્તિઓનો ચૈતન્ય, પુદ્ગલાસ્તિઓનો પુરણુ, ગલન, વિધ્વસન શુણુ અને ખીન્ત શુણુ છેયે દ્રવ્યોનાં અનત છે.

૬ નિશ્ચય વ્યવહાર દ્વાર-નિશ્ચયથી બધા દ્રવ્ય પોતપોતાના શુણુમાં પ્રવર્તે છે, વ્યવહારમાં અન્ય દ્રવ્યોને પોતાના શુણુથી સહાયતા આપે છે, જેમ લોકાકાશમા બધા દ્રવ્યો રહે છે તો તેને આકાશ અવગાહનમાં સહાયક થાય છે, પણ અલોકમાં અન્ય દ્રવ્યો નથી તો અવગાહનમા સહાયતા નથી દેતી. છતાં અવગાહન શુણુમા અશુરુલઘુશુણુથી ધ્રુશુણુ હાનિ વૃદ્ધિ સદા થયા કરે છે એવી જ રીતે દ્રવ્યો માટે જાણવું

૧૦ નય દ્વાર-અશ જ્ઞાનને નય કહે છે નય ૭ છે તેનાં નામ-૧ નૈગમ ૨ સમ્રહ ૩ વ્યવહાર, ૪ ઋજુસૂત્ર, ૫ શબ્દ, ૬ સમલિરૂઢ અને ૭ એવભૂત નય. એ સાતે નયવાળાની માન્યતા કેવી છે ? એ જાણવા માટે જીવ દ્રવ્ય ઉપર ૭ નય ઉતારે છે

૧ નૈગમ નયવાળો-જીવ નામના બધાને દ્રવ્યપ્રાણુ અને બાહ્યક્રિયાથી

અહણુ કરે

૧ સમ્રહ „ જીવ કહેવાથી જીવના અસખ્ય પ્રદેશો અહણુ કરે

૩ વ્યવહાર „ „ „ ત્રણ સ્થાવર જીવોને શુણુસ્થાનવર્તી વ્યવહારિક ક્રિયા અહણુ કરે

૪ ઋજુસૂત્ર „ „ „ સુખદ બ ભોગવતા જીવના ઉપયોગને અહણુ કરે છે

૫ શબ્દ „ „ „ જીવના ભાવપ્રાણુને અહણુ કરે છે.

૬ સમલિરૂઢ નયવાળો-જીવ કહેવાથી કેવળજ્ઞાની, ક્ષાયક, સમકિત વગેરે શુદ્ધ શુણુ બતાવે છે

૭ એવભૂત " " " સિદ્ધ અવસ્થા (સપૂર્ણ શુદ્ધ અવસ્થા)
બતાવે છે

એ રીતે સાતેય નય બધા દ્રવ્યો પર ઉતારી શકાય.

૧૧ નિક્ષેપ દ્વાર-નિક્ષે ૪ છે, ૧ નામ, ૨ સ્થાપના, ૩ દ્રવ્ય અને ૪ ભાવનિક્ષેપ.

૧ દ્રવ્યના નામ માત્રને નામનિક્ષેપ કહેવો.

૨ દ્રવ્યની સદૃશ કે અસદૃશ સ્થાપના (આકૃતિ) ને સ્થાપના નિક્ષેપ કહેવો.

૩ દ્રવ્યની ભૂત કે ભવિષ્ય પર્યાયને વર્તમાનમાં કહેવી તે દ્રવ્ય નિક્ષેપ.

૪ દ્રવ્યની મૂળ ગુણગુહ્ય વશાને ભાવ નિક્ષેપ કહે છે
૫૬ દ્રવ્ય પર એ ચારે નિક્ષેપ ઉતારીને પણ બોધ કરી શકાય.

૧૨ ગુણ દ્વાર-પ્રત્યેક દ્રવ્યમાં ચાર ચાર ગુણો છે

૧ ધર્માસ્તિકાયમાં ૪ ગુણ-અરૂપી, અચેતન, અક્રિય અને ચલન સહાય.

૨ અધર્માં , ૪ " , " " " " સ્થિર "

૩ આકાશાન્તિ , ૪ , , , " અવગાહનહીન

૪ જીવાસ્તિ ૪ , અરૂપી ચેતન્ય, સક્રિય અને ઉપયોગ મા
જ્ઞાન, વર્ણન ચાસ્ત્રિ અને વીચી

૫ કાળ દ્રવ્યમાં , ૪ , અરૂપી અચેતન, અક્રિય, અને વર્તનાગુણ

૬ પૃથ્વગણાસ્તિ , ૪ , રૂપી, અચેતન, સક્રિય, અને પૂરણ, જલન.

૧૩ પર્યાય દ્વાર-પ્રત્યેક દ્રવ્યની ચાર ચાર પર્યાયો છે

૧ અધર્માસ્તિ ની ૪ પર્યાય-સ્થાવર, દેશ પ્રદેશ અને અચુરુલ્લભ

૨ અધર્માસ્તિ , " , , " "

૩ આકાશાસ્તિ " , " " "

- ૪ જીવાસ્તિ ૪ અવ્યાબાધ, અનાવગ્રાહ, અમૂર્ત, ,,
 ૫ પુદ્ગલાસ્તિ ૫ વર્ણ ગન્ધ, રસ, સ્પર્શ.
 ૬ કાળદ્રવ્ય ,, ભૂત, લવિષ્ય, વર્તમાન, અગુરુલઘુ.

૧૪ સાધારણ દ્વાર-સાધારણ ધર્મ જે અન્ય દ્રવ્યમાં પણ લાભે, જેમ ધર્માસ્તિમાં અગુરુલઘુ અસાધારણ ધર્મ જે અન્ય દ્રવ્યમાં ન લાભે જેમ ધર્માસ્તિકાયમાં ચલનસહાય ઇત્યાદિ.

૧૫ સાધર્મી દ્વાર-ષટ્ દ્રવ્યોમાં પ્રતિસમય ઉત્પાદ-વ્યયપણુ છે, કેમકે અગુરુલઘુ પર્યાયમાં ષટ્ ગુણ હાનિ વૃદ્ધિ થાય છે તે છયે દ્રવ્યોમાં પ્રવર્તે છે

૧૬ પરિણામી દ્વાર-નિશ્ચય નયથી છયે દ્રવ્યો પોતપોતાના ગુણોમાં પરિણમે છે, વ્યવહારથી જીવ અને પુદ્ગલ અન્યાન્ય સ્વભાવમાં પરિણમે છે જેમ જીવ મનુષ્યાદિરૂપે અને પુદ્ગલ બે પ્રદેશી યાવત્ અનંત પ્રદેશી સ્કંધ રૂપે પરિણમે છે.

૧૭ જીવ દ્વાર-જીવાસ્તિકાય જીવ છે, શેષ ૫ દ્રવ્ય અજીવ છે.

૧૮ મૂર્તિ દ્વાર-પુદ્ગલ રૂપી છે શેષ અરૂપી છે કર્મ સંગે જીવ પણ રૂપી છે

૧૯ પ્રદેશ દ્વાર-૫ દ્રવ્ય સપ્રદેશી છે કાળદ્રવ્ય અપ્રદેશી છે, ધર્મ-અધર્મ અસખ્ય પ્રદેશી છે આકાશ (લોકાલોક અપેક્ષા) અનંત પ્રદેશી છે એકેક જીવ અસખ્ય પ્રદેશી છે અનંત જીવોના અનંત પ્રદેશ છે. પુદ્ગલ પરમાણુ અપ્રદેશી છે પરંતુ પુદ્ગલ સ્કંધ ધ્વીયાવત્ અનંત પ્રદેશી છે સ્કંધમાં રહેલ એક પરમાણુ પુદ્ગલ પ્રદેશ ગણાય છે.

૨૦ એક દ્વાર-ધર્મ, અધર્મ, આકાશ એકેક દ્રવ્ય છે, શેષ ૩ અનંત છે

૨૧ ક્ષેત્રક્ષેત્રી દ્વાર-આકાશ ક્ષેત્ર છે બાકીના ક્ષેત્રી છે એટલે કે પ્રત્યેક લોકાકાશ પ્રદેશ પર પાચેય દ્રવ્ય પોતપોતાની ક્રિયા કરવા છતાં એક બીજામાં મળી જતા નથી

૨૨ ક્રિયા દ્વાર-નિશ્ચયથી બધા દ્રવ્યો પોતપોતાની અગુરુલઘુ-ગુણથી સક્રિય ઉત્પાદ, વ્યયરૂપે ક્રિયા કરે છે. વ્યવહારથી જીવ અને પુદ્ગલ ક્રિયા કરે છે શેષ અક્રિય છે

૨૩ નિત્ય દ્વાર-દ્રવ્યસ્થિતક નયથી બધા દ્રવ્ય નિત્ય છે
પર્યાય અપેક્ષાથી બધા અનિત્ય છે, વ્યવહાર નયથી ગતિ આદિ
પર્યાય આશ્રી હવ, પુદ્ગલ અનિત્ય છે શેષ ૪ દ્રવ્ય નિત્ય છે

૨૪ કારણ દ્વાર-પાંચિય દ્રવ્ય હવને કારણ છે, પણ હવ
કેમને કારણ નથી. જેમ હવ કર્તા અને ધર્મા કારણ મળવાથી
હવને ચલન કાર્યની પ્રાપ્તિ થઈ એમ જ બીજા દ્રવ્યો સમજવાં

૨૫ કર્તા દ્વાર-નિસંયયથી બધા દ્રવ્ય પોતપોતાના સ્વભાવ
કાર્યના કર્તા છે વ્યવહારથી હવ અને પુદ્ગલ કર્તા છે શેષ
અકર્તા છે

૨૬ આપકતા-આકાશની વ્યાપકતા લોકલોકમા છે શેષની
લોકમાં છે

૨૭ પ્રવેશ દ્વાર-એક એક આકાશ પ્રદેશ પર પાંચે
દ્રવ્યોના પ્રવેશ છે તેઓ પોતપોતાની ક્રિયા કરે' એમ છે છતાં
એક બીજા ભળી જતાં નથી જેમ એક નગરમા ૫ માણસ પોત
પોતાના કાર્ય કરતાં રહે પણ એકરૂપ ન થાય.

૨૮ પૂર્વજ દ્વાર-શ્રી ઔતમસ્વાથી શ્રી વીરપ્રભુને સવિનયે
નીચેના પ્રશ્ન કરે છે

૧ ધર્માના ૧ પ્રદેશને ધર્માં કહેવાય છે શુ ? ઉત્તર-નહિ
(એવભૂત ન્યાપેક્ષા) ધર્માના ૧-૨-૩ ભવ સંખ્યાત, અસંખ્યાત
પ્રદેશ જેમા ધર્માંનો ૧ પણ પ્રદેશ બાકી હોય ત્યાંસુધી ધર્માં
ન કહેવાય, સંપૂર્ણ પ્રદેશ યુક્તને જ ધર્માં કહે છે

૨ કેવી રીતે ? એવભૂત નયવાળો શ્રોતા પણ દુટેલા અપૂર્ણ
પ્રધાનને પકારે' ન માને, અખંડિત દ્રવ્યને જ દ્રવ્ય કહે. તેમ બધા
દ્રવ્યો માટે સમજવું

૩ લોકનો મધ્ય પ્રદેશ ક્યાં છે ?

ઉ૦ રત્નપ્રભા ૧૮૦૦૦૦ ચોજનની છે તેની નીચે ૨૦૦૦૦
ચોજન ધનોદધિ છે તેની નીચે અસંખ્ય ચોજન ધનવાયુ, અસં
ખો. તન વાયુ અને અસં. ચો. આકાશ છે તે આકાશના
અસંખ્યાતમા ભાગમા લોકનો મધ્ય ભાગ છે

૪ અધોલોકનો મધ્યપ્રદેશ કયાં છે? ઉ પકપ્રલા નીચેના
આકાશ પ્રદેશની સાંધિકમાં.

૫ ભિર્વ , , , ? ઉ ૦ બ્ર દેવલોકના ત્રીજા સિષ્ટ પ્રતરમાં.

૬ તીર્થ , , , ? ઉ મેરુપર્વતના ૮ રુચક પ્રદેશોમાં છે.

એજ રીતે ધર્માં, અધર્માં, આકાશા, કાળ (દ્રવ્ય)ના
પ્રશ્નોત્તર સમજવા. જીવનો મધ્ય પ્રદેશ ૮ રુચક પ્રદેશોમાં છે,
કાળનો મધ્ય પ્રાં વર્તમાન સમય છે

૨૯ સ્પર્શના દ્વાર-ધર્માસ્તિકાય, અધર્માં લોકાકાશ, જીવ
અને પુદ્ગલ દ્રવ્યને સ્પર્શી રહી છે કાળને કયાય સ્પર્શી, કયાંય ન
સ્પર્શી, એવી જ રીતે શેષ ૪ અસ્તિકાય સ્પર્શી, કાળ દ્રવ્ય ૨૧
દ્વીપમાં બધાં દ્રવ્યો ને સ્પર્શી. અન્ય ક્ષેત્રમાં નહિ

૩૦ પ્રદેશ, સ્પર્શના દ્વાર

ધર્માંનો ૧ પ્રદેશ ધર્માંના કેટલા પ્રદેશને સ્પર્શી? જ. ૩ પ્રાં ઉ ૬ પ્રાંને
સ્પર્શી.

” ” અધર્માં ” , ” ? જ ૪,, ઉ. ૭ ” ”
” ” આકાશાં ” ” ” ? જ ૭, ઉ ૭ ” ”
” ” જીવ-પુદ્ગલ, ” ” ? જ અનંત પ્રદેશોને સ્પર્શી.
” ” કાળ દ્રવ્યના કેટલા સમયને,, ? સ્યાત્ અનંત સ્પર્શી.
સ્યાત્ નહિ

એવ અધર્માસ્તિકાયની પ્રદેશ સ્પર્શના જાણવી.

આકાશાંનો ૧ પ્રદેશ ધર્માંના જાં ૧-૨-૩ પ્રદેશ, ઉં
૭ પ્રદેશને પણ સ્પર્શી શેષ પ્રદેશ સ્પર્શના ધર્માસ્તિકાયવત્ જાણવી
જીવનો ૧ પ્રદેશ ધર્માં જ ૪ ઉં ૭ પ્રદેશને સ્પર્શી } શેષ પ્રાં સ્પ-
પુદ્ગલ ૦ ” ” જ ૪ ઉ ૭ ” ” } ર્શના ધર્મા-
કાળ દ્રવ્યનો ૧ સમય,, પ્રદેશને સ્યાત્ સ્પર્શી. સ્યાત્ નહિ } સ્તિકાયવત્
પુદ્ગલાંના ૨ પ્રદેશ, જ બમણાથી ૨ અધિક (૬) પ્રદેશને સ્પર્શી અને
ઉ પાચગણાથી ૨ અધિક $૫ \times ૨ = ૧૦ + ૨ = ૧૨$
પ્રદેશ સ્પર્શી.

એવી જ રીતે ૩-૪-૫ બાવ જન ત પ્રદેશ જં બમણાથી ૨ અધિક ૭૦ પાચગણાથી ૨ અધિક પ્રદેશને સ્પર્શે

૩૧ અસ્પષ્ટભૂત્વ દ્વાર- દ્રવ્ય અપેક્ષા-ધર્મ અધર્મ આકાશ પરસ્પર સુલ્પ છે તેથી ૯૫ દ્રવ્ય જન તગણા, તેથી પુદ્ગલ જન તગણા તેથી કાળ જન તો.

પ્રદેશ અપેક્ષા-સવ થી થોડા ધર્મ, અધર્મના પ્રદેશ તેથી જીવના પ્રદેશ જન તગણા તેથી પુદ્ગલના પ્રં જનં, તેથી કાળક્રવ્યના પ્રં જનં, તેથી આકાશં પ્રદેશ જન તગણા

દ્રવ્ય જને પ્રદેશનો જોગો અસ્પષ્ટભૂત્વ -સૌથી થોડા ધર્મ, અધર્મ આકાશના દ્રવ્ય, તેથી ધર્મ અધર્મના, પ્રદેશ અસંખ્યં તેથી જીવ દ્રવ્ય જનં તેથી જીવના પ્રદેશ અસંખ્યં તેથી પુદ્ગલ દ્રવ્ય જનં તેથી પું પ્રદેશ અસંખ્યં, તેથી કાળના દ્રવ્ય પ્રદેશ જનં, તેથી આકાશ પ્રદેશ જન તગણા.

ધૃતિ પદ્ધત્ય પર ૩૧ દ્વાર સંપૂર્ણ

(૫૭) ચાર ધ્યાન

ધ્યાન ૪ જોડ-આત્મ, રૌદ્ર, ધર્મ અને શુકલધ્યાન

(૧) આત્મધ્યાનના ૪ પાયા-૧ મનોજ વસ્તુની અભિલાષા કરે, ૨ અમનોજ વસ્તુનો વિયોગ ચિંતવે, ૩ શેખાદિ અનિષ્ટોનો વિયોગ ચિંતવે અને ૪ પરભવના સુખ માટે નિવાણ કરે.

આત્મધ્યાનના ૪ લક્ષણ-૧ ચિંતા-શેષ કરવે. ૨ અક્રુપાત કરવે. ૩ આકેન્દ્ર (વિલાપ) શબ્દ કરીને શેવુ અને ૪ છાતી, માથુ આદિ દૂરીને શેવુ

(૨) રૌદ્રધ્યાનના ૪ પાયા-હિંસામા જુઠંના જે રીતો, કારા ગુહમા ફસાવવામાં જાનદ માનવો (જો પાન કરીને કે કરવામા જુરી થવું)

રૌદ્રધ્યાનના ૪ લક્ષણ-૧ થોડા અપરાધ પર ઘણું ગુસ્સો, દેવ કરે, ૨ વધુ અપરાધ પર અત્યંત ગુસ્સો દેવ કરે ૩ અજ્ઞાન તાથી દેવ રાજે અને બાવજીવ સુખી દેવ રાજે

(૩) ધર્મધ્યાનનાં ૪ પાયા - વીતરાગની આજ્ઞાનું ચિંતવન કરે
૨ કર્મ આવવાનાં સ્થાન (કારણ)ને વિચારે, ૩ શુભાશુભ કર્મ વિપાકને
વિચારે અને ૪ લોક સસ્થાનનો વિચાર કરે.

ધર્મધ્યાનનાં ૪ લક્ષણ-૧ વીતરાગ-આજ્ઞાની રૂચિ, ૨
નિસર્ગ (જ્ઞાનાદિ ઉપજવાથી થયેલી) રૂચિ, ૩ ઉપદેશ રૂચિ અને
સૂત્ર (સિદ્ધાંતઆગમ) રૂચિ

ધર્મધ્યાનનાં ૪ અવલંબન-વાંચના, પૃછના, પરાવર્તના
અને ધર્મકથા.

ધર્મધ્યાનની ૪ અનુપ્રેક્ષા-૧ એગચ્યાણુપેડા=જીવ એકલો
આબ્યો, એકલો જશે, એવા જીવના એકલાપણાનો વિચાર, ૨ અષ્ટિ-
ચ્યાણુપેડા=સ સારની અનિત્યતાનો વિચાર, ૩ અસરણાણુપેડા=સ સાર-
માં કોઈ કોઈનું શરણુ નથી ઇં વિચાર, અને ૪ સ સારાણુપેડા=
સ સારની સ્થિતિ (દશા)નો વિચાર કરવો.

૪ શુકલધ્યાનના ૪ પાયા-૧ એક એક દ્રવ્યમાં ભિન્ન
ભિન્ન અનેક પર્યાય-ઉપપન્ને વા, વિગમે વા, ધ્રુવે વા-ભાવોનો વિચાર
કરવો, ૨ અનેક દ્રવ્યોમાં એક ભાવ (અગુરુલઘુ આદિ)નો વિચાર
કરવો. ૩ અચળાવસ્થામાં ત્રણેય યોગોનું નિરૂદ્ધપણું વિચારે, ૪
ચૌદમાં શુણ્ઠસ્થાનની સૂક્ષ્ણ ક્રિયાથી પણ નિવર્તવાનું ચિંતવે.

શુકલધ્યાનનાં ૪ લક્ષણ-૧ દેવાદિના ઉપસર્ગથી ચલિત
ન થાય, ૨ સૂક્ષ્મભાવ (ધર્મની ઝીણવટ) સાલણીને ગ્લાનિ ન લાવે,
૩ શરીર-આત્માને ભિન્ન ચિંતવે અને ૪ શરીરને અનિત્ય સમજી
પુદ્ગલને પરવસ્તુ જાણીને તેમનો ત્યાગ કરે

શુકલધ્યાનનાં ૪ અવલંબન-૧ ક્ષમા, ૨ નિર્લોભતા,
૩ નિષ્કપટતા, ૪ મદરહિતતા

શુકલધ્યાનની ૪ અનુપ્રેક્ષા-૧ આ જીવે અનતવાર
સ સાર ભ્રમણુ કર્યું છે, એમ વિચારે, ૨ સ સારની બધી પૌદ્ગલિક
વસ્તુ અનિત્ય છે, શુભ પુદ્ગલ અશુભ રૂપે અને અશુભ, શુભ રૂપે
પરિણમે છે માટે શુભાશુભ પુદ્ગલોમાં આસક્ત થતીને રાગદ્વેષ ન

કરવે. ૭ સંસાર પરિભ્રમણનું મૂળ કારણ શુભા શુભ કર્મ છે, કર્મ બધના મૂળ કારણ ૪ હેતુ છે એમ વિચારે અને ૪ શુ-કર્મહેતુઓને ઊઠીને સ્વસત્તામા રમણતા કરવાનો વિચાર. બાવા વિચારોમાં તન્મય (એક રૂપ) થઈ જવાય તે શુદ્ધ ધ્યાન

ધૃતિ ચાર ધ્યાન સપૂર્ણ,

રૂપી અરૂપીના બોલ

જાણ -કર્મકૃ પાવકાણા ય, મણુ વચ્ચેગા ય કર્મકહેલે :

સુહૃમરૂપએસી ખધે, એ સંવે ચઈ ફાસા ૧

અર્થ:-કર્મ ૮ (જ્ઞાનાવરણીયાદિ બાક કર્મ) પાપસ્થાનક (પ્રાણાતિપાતાદિ બહાર પાપસ્થાનક) ૧૮ કુલ ૨૧ ૨૭ મનયોગ, ૨૮ વચનયોગ, ૨૬ કાર્મણુ શરીર અને ૩૦ સૂક્ષ્મપ્રદેશી સ્કંધ, એ સર્વે ત્રીણ બોલ રૂપી ચઈરૂપી છે તેમા સોળ બોલ લાલે-૫ વધ, ૨ ગમ ૫ રસ અને ૪ રૂપયં (શીત, ઉષ્ણ, રૂક્ષ અને સ્નિગ્ધ)

ધણુ તણુવાય ઘણોદલિ, પુલવિ સત્તે વ સત્તનિરીયાણુ;

અસખેજ દીવ સમુદા, કરૂપા ગેવિજા આણુતરા સિદ્ધિ. ૨

અર્થ -૧ ધનવાત. ૨ તનવાત. ૩ ધનોદલિ, પૃથ્વી સાત ૧૦ ૧૧ અસખ્યાતા દ્રીપ ૧૨ અસખ્યાતા સમુદ્ર બાર દેવલોક ૨૪, નવ પ્રેવેચક-૭૭ પાત્ર અનુત્તર વિમાન ૩૮, સિદ્ધચિદા ૩૬

ઉરાલિયા ચઈદેહા પુગ્ગલકાય છ દબ લેસ્યા મ;

તહેવ કાયબેગેણુ, એ સંવેણુ આઠ ફાસા ૩

અર્થ :-૪૦ બૌદ્ધારિક શરીર, ૪૧ પૌકિય શરીર, ૪૨ આહારક શરીર ૪૩ તૈજસ શરીર (એ ચાર દેહ), ૪૪ પુદ્ગલ સ્તિકાયનો બાહર સ્કંધ, ૭ દ્રવ્ય લેસ્યા (કૃષ્ણાદિક) ૧૦ ૫૧ કાયયોગ

એ સર્વ મળી એકાવન બોલરૂપી આઠ સ્પર્શી, છે. તેમાં વીશ બોલ લાભે (૫ વર્ણ ૨ ગદ્ય, ૫ રસ અને ૮ સ્પર્શ).

પાવઠાણા વિરઘ, ચઉ ચઉ બુદ્ધિ ઉગ્ગહે ;
સન્ના ધર્મમતિય પ ચ ઉઠાણુ . ભાવલેસ્સા તિદિઠિ ય. ૪)

અર્થ :-અઢારે પાપસ્થાનકની નિવૃત્તિ ૧૮, ચાર બુદ્ધિ તે ૧૬ ઔત્પાતિકા, ૨૦ વૈનયિકા, ૨૧ કાર્મિકા અને ૨૨ પરિણામિકા, ચાર મતિ તે ૨૩ અવગ્રહ, ૨૪ ઇહા, ૨૫ અવાય અને ૨૬ ધારણા, ચાર સજ્ઞા તે ૨૭ આહાર, ૨૮ ભય, ૨૯ મૈથુન અને ૩૦ પરિગ્રહ સજ્ઞા, પાંચ અસ્તિકાય તે ૩૧ ધર્માસ્તિકાય, ૩૨ અધર્માસ્તિકાય, ૩૩ આકાશાસ્તિકાય, ૩૪ કાળ, અને ૩૫ જીવાસ્તિકાય, પાંચ ઉઠાણુ તે ૩૬-ઉત્થાન ૩૭ કર્મ ૩૮ વીર્ય, ૩૯ જળ અને ૪૦ પુરુષાકાર પરાક્રમ, છ ભાવ લેશ્યા ૪૬ અને ત્રણ દષ્ટિ તે-૪૭ સમકિત દષ્ટિ, ૪૮ મિથ્યાદષ્ટિ અને ૪૯ મિશ્રદષ્ટિ

દસણુ નાણુ સાગરા, આણાગરા ચઉવીશે દડગા જીવ;
એ સવ્વે અવન્ના, અરૂપી અફાસગા એવ. ૫

અર્થ :-દર્શન ચાર તે-૫૦ ચક્ષુદર્શન, ૫૧ અચક્ષુદર્શન, ૫૨ અવધિદર્શન, અને ૫૩ કેવળદર્શન, જ્ઞાન પાંચ તે ૫૪ મતિજ્ઞાન, ૫૫ શ્રુતજ્ઞાન, ૫૬ અવધિજ્ઞાન, ૫૭ મન પર્યવ જ્ઞાન અને ૫૮ કેવળ જ્ઞાન, ૫૯ સાકારોપયોગ તે જ્ઞાનનો ઉપયોગ. ૬૦ અનાકારોપયોગ તે દર્શનનો ઉપયોગ, ૬૧ ચોવીશે દડકના જીવો.

એ સઘળા ૬૧ બોલમા વર્ણુ, ગદ્ય, રસ, સ્પર્શ ન લાભે કારણ કે એ સર્વ બોલ અરૂપીના છે.

ઇતિ રૂપી અરૂપીના બોલ સ પૂર્ણ.

પ્રમાણુ નય

શ્રી અનુયોગદ્વાર સૂત્ર અને અન્ય ગ્રન્થોને આધારે ૨૪ દ્વાર કહેવાય છે (૧) સાત નય (૨) ચાર નિક્ષેપ, (૩) દ્રવ્ય, ગુણ, પર્યાય, (૪) દ્રવ્ય ક્ષેત્ર, કાળ, ભાવ, (૫) દ્રવ્ય-ભાવ, (૬) કાર્ય-કારણ.

(૭) નિઘ્ન્ય-વ્યવહાર, (૮) ઉપાદાન-નિમિત્ત, (૯) ચાર પ્રમાણ, (૧૦) સામાન્ય-વિશેષ (૧૧) ગુણ-ગુણી, (૧૨) જ્ઞેય, જ્ઞાન, જ્ઞાની, (૧૩) ઉપને વા, ધુવે વા, (૧૪) આધેય-આધાર, (૧૫) આવિર્ભાવ, તિરોભાવ, (૧૬) ઔણત્યા-સુખતા, (૧૭) ઉત્સર્ગ-અપવાહ, (૧૮) ત્રણ આત્મા, (૧૯) ચાર જ્ઞાન, (૨૦) ચાર અનુયોગ, (૨૧) ત્રણ બ્રહ્મતિ, (૨૨) નવ આખ્યા, (૨૩) આઠ પક્ષ, (૨૪) સપ્તભગી.

૧ નય-(પદાર્થના અશને બ્રહ્મણ કરે તે) પ્રત્યેક પદાર્થના અનેક અનેક ધર્મ છે અને એ દરેકને બ્રહ્મણ કરનાર જ્યેષ્ઠ નય જણાવે એ રીતે અનંત નય થઈ શકે, પણ અત્રે સંક્ષેપથી ૬ નય વર્ણવાયે.

નયના મુખ્ય ૨ ભેદ છે-દ્રવ્યાસ્તિક [દ્રવ્યને બ્રહ્મનારી] અને પર્યાયાસ્તિક [જે પર્યાયોને બ્રહ્મણ કરે તે] દ્રવ્યાસ્તિક નયના ૧૦ ભેદ, ૧ નિત્ય, ૨ જ્યેષ્ઠ, ૩ સત્, ૪ વર્તમાન, ૫ અશુદ્ધ, ૬ અન્વય, ૭ પરમ, ૮ શુદ્ધ, ૯ સત્તા, ૧૦ પરમ ભાવ-દ્રવ્યાસ્તિક નય પર્યાયાસ્તિક નયના ૬ ભેદ-દ્રવ્ય, દ્રવ્ય બદલન, ગુણ, ગુણ બદલન, સ્વભાવ અને વિભાવ-પર્યાયાસ્તિક નય આ બન્ને નયોના ૭૦૦ ભાગ થઈ શકે છે.

નય સાત-૧ નૈઋત્ય, ૨ સમ્રાજ, ૩ વ્યવહાર, ૪ ઋણસંત્ર, ૫ શબ્દ ૬ સમભિદ્ધ, ૭ એવમૂત નય, જ્યેષ્ઠાથી પહેલી ૪ નયોને દ્રવ્યાસ્તિક, અર્થ કે ક્રિયાનય કહે છે અને પાછલી ત્રણને પર્યાયાસ્તિક, શબ્દ કે જ્ઞાન-નય કહે છે હવે તેના વિસ્તાર કહે છે.

(૧) નૈઋત્ય-નય જેનો જ્યેષ્ઠ (ગમ) સ્વભાવ નથી, અનેક માન, ઉન્માન, પ્રમાણથી વસ્તુ માને ત્રણે કાળ, ૪ નિરૂપા, સામાન્ય-વિશેષ આદિ માને તેના ૩ ભેદ-

[૧] અશ-વસ્તુના અશને બ્રહ્મણે વસ્તુ માને, જેમ નિર્જાકને સિદ્ધ સમાન માને.

[૨] આરોપ-મૂત, ભવિષ્ય અને વર્તમાન, ત્રણે કાળનો વર્તમાનમાં આરોપ કરે.

[૩] વિકલ્પ-અધ્યવસાય ઉત્પન્ન થાય તે, જોવા ૭૦૦ વિકલ્પ થઈ શકે તે.

શુદ્ધ નૈગમ નય અને અશુદ્ધ નૈગમ નય એમ બે ભેદ પણ છે.

[૧] સંગ્રહ નય-વસ્તુની મૂળ સત્તાને ગ્રહણ કરે. જેમ સર્વ જીવોને સિદ્ધ સમ જાણે. જેમ એગે આયા આત્મા એક છે. (એક સરખા સ્વભાવ અપેક્ષા.) ૩ કાળ, ૪ નિર્દેશા અને સામાન્ય માને, વિશેષ ન માને.

[૩] વ્યવહાર નય-અંતઃકરણ [આત્મિક દશા]ની દરકાર ન કરતાં બાહ્ય વ્યવહાર માને, જેમ જીવને મનુષ્ય તિર્યચ, નારક, દેવ માનવા જન્મ્યો, મર્યો વગેરે. પ્રત્યેક રૂપી પદાર્થોમા વર્ણ, ગંધ આદિ ૨૦ બોલ સત્તામાં છે પણ બાહ્ય દેખાય તે જ માને, જેમ હસને ઘોળો, શુલાખને સુગંધી, સાકરને મીઠી માને, તેના પણ શુદ્ધ, અશુદ્ધ ૨ ભેદ, સામાન્ય સાથે વિશેષ માને, ૪ નિર્દેશા, ત્રણે કાળની વાતને માને.

[૪] મનુસૂત્ર-ભૂત, લવિષ્યની પર્યાયોને છોડી માત્ર વર્તમાન-સરળ-પર્યાયને માને વર્તમાન કાળ, ભાવનિર્દેશ અને વિશેષને જ માને, જેમ સાધુ છતાં ભોગમાં ચિત્ત ગચ્છુ તેને ભોગી અને ગૃહસ્થ છતાં ત્યાગમાં ચિત્ત ગચ્છુ તેને સાધુ માને

એ ચાર દ્રવ્યાસ્તિક નય છે. એ ચાર નય સમકિત, દેશવ્રત, સર્વવ્રત, ભવ્ય, અભવ્ય બન્નેમાં હોય પણ શુદ્ધોપયોગ રહિત હોવાથી જીવનું કલ્યાણ નથી થતું.

[૫] શબ્દ નય-સરખા શબ્દોનો એક જ અર્થ કરે, વિશેષ, વર્તમાનકાળ અને ભાવનિર્દેશને જ માને લિંગભેદ ન માને. શુદ્ધ ઉપયોગને જ માને જેમકે-શકેન્દ્ર, દેવેન્દ્ર, પુરેન્દ્ર, સૃષ્ટિપતિ એ બધાને એક માને.

[૬] સમભિરૂઢ નય-શબ્દના લિન્ન લિન્ન અર્થને માને, જેમ શકસિંહાસન પર બેઠેલાને જ શકેન્દ્ર માને. એક અશ ન્યૂન હોય તેને પણ વસ્તુ માની લે, વિશેષ ભાવનિર્દેશ અને વર્તમાન કાળને જ માને.

(૭) નિર્લય-વ્યવહાર, (૮) ઉપાદાન-નિમિત્ત, (૯) ચાર પ્રમાણ, (૧૦) સામાન્ય-વિશેષ (૧૧) ગુણ-ગુણી, (૧૨) ક્ષેપ, જ્ઞાન, જ્ઞાની, (૧૩) ઉપને વા, મુવે વા, (૧૪) આધેય-આધાર, (૧૫) આવિર્ભાવ, વિરોધાવ, (૧૬) ઔણતા-સુખતા, (૧૭) ઉત્સર્ગ-અપવાહ, (૧૮) ત્રણ અક્રમ, (૧૯) ચાર ધ્યાન, (૨૦) ચાર અનુભોજ, (૨૧) ત્રણ વ્યવૃત્તિ, (૨૨) નવ આખ્યા, (૨૩) આઠ પક્ષ, (૨૪) સપ્તભગી.

૧ નય-(પદાર્થના અશને બ્રહ્મણ કરે તે) પ્રત્યેક પદાર્થના અનેક અનેક ભ્રમ છે અને એ કરેકને બ્રહ્મણ કરનાર એકેક નય જણાવ એ રીતે અનંત નય થઈ શકે, પણ અત્રે સંક્ષેપથી ૬ નય વર્ણવાયે.

નયના મુખ્ય ૨ ભેદ છે-દ્રવ્યાસ્તિક [દ્રવ્યને બ્રહ્મનારી] અને પર્યાયાસ્તિક [જે પર્યાયોને બ્રહ્મણ કરે તે] દ્રવ્યાસ્તિક નયના ૧૦ ભેદ, ૧ નિત્ય, ૨ એક, ૩ સત્, ૪ વર્તમાન, ૫ અશુદ્ધ, ૬ અન્વય, ૭ પરમ, ૮ શુદ્ધ ૬ સત્તા, ૧૦ પરમ ભાવ-દ્રવ્યાસ્તિક નય પર્યાયાસ્તિક નયના ૬ ભેદ-દ્રવ્ય, દ્રવ્ય વ્યવર્તન ગુણ, ગુણવ્યવર્તન સ્વભાવ અને વિભાવ-પર્યાયાસ્તિક નય આ બન્ને નયોના ૭૦૦ ભાગા થઈ શકે છે.

નય સ્વાત-૧ નૈગમ ૨ સબ્રહ્મ, ૩ વ્યવહાર, ૪ મજ્જસંત્ર ૫ શબ્દ ૬ સમભિદ્ધ, ૭ એવજૂત નય, એમાંથી પહેલી ૪ નયોને દ્રવ્યાસ્તિક, અર્થ કે ક્રિયાનય કહે છે અને પાછલી ત્રણને પર્યાયાસ્તિક, શબ્દ કે જ્ઞાન-નય કહે છે હવે તેનો વિસ્તાર કહે છે.

(૧) નૈગમ-નય જેનો એક (અમ) સ્વભાવ નથી, અનેક માન્ય ઉન્માન, પ્રમાણથી વસ્તુ માને, ત્રણે કાળ, ૪ નિરૂપા, સામાન્ય-વિશેષ આદિ માને, તેના ૩ ભેદ-

[૧] અશ-વસ્તુના અશને બ્રહ્મીને વસ્તુ માને, જેમ નિમોહને સિદ્ધ સમાન માને.

[૨] આરોપ-જૂત, ભવિષ્ય અને વર્તમાન, ત્રણે કાળનો વર્તમાનમાં આરોપ કરે.

[૩] વિકલ્પ-અધ્યવસાય ઉત્પન્ન થાય તે, એવા ૭૦૦ વિકલ્પ થઈ શકે તે.

શુદ્ધ નૈગમ નય અને અશુદ્ધ નૈગમ નય એમ બે ભેદ પણ છે.

[૧] સત્રાહ નય-વસ્તુની મૂળ સત્તાને ગ્રહણ કરે. જેમ સર્વ જીવોને સિદ્ધ સમ જાણે. જેમ એગે આચા આત્મા એક છે. (એક સરખા સ્વભાવ અપેક્ષા.) ૩ કાળ, ૪ નિર્લેખા અને સામાન્ય માને, વિશેષ ન માને.

[૩] વ્યવહાર નય-આંતઃકરણ [આંતરિક દશા]ની દરકાર ન કરતાં બાહ્ય વ્યવહાર માને, જેમ જીવને મનુષ્ય તિર્યચ, નારક, દેવ માનવા જન્મ્યો, મર્યો વગેરે. પ્રત્યેક રૂપી પદાર્થોમા વર્ણ, ગંધ આદિ ૨૦ બોલ સત્તામાં છે પણ બાહ્ય દેખાય તે જ માને, જેમ હંસનો ઘોળો, ગુલાબને સુગંધી, સાકરને મીઠી માને, તેના પણ શુદ્ધ, અશુદ્ધ ૨ ભેદ, સામાન્ય સાથે વિશેષ માને, ૪ નિર્લેખા, ત્રણે કાળની વાતને માને.

[૪] નેકજુસૂત્ર-ભૂત, લવિધ્યની પર્યાયોને છોડી માત્ર વર્તમાન-સરળ-પર્યાયને માને. વર્તમાન કાળ, ભાવનિર્લેખ અને વિશેષને જ માને, જેમ સાધુ છતાં ભોગમાં ચિત્ત ગયું તેને ભોગી અને ગૃહસ્થ છતાં ત્યાગમાં ચિત્ત ગયું તેને સાધુ માને

એ ચાર દ્રવ્યાસ્તિક નય છે. એ ચાર નય સમકિત, દેશવ્રત, સર્વવ્રત, લબ્ય, અલબ્ય બન્નેમાં હોય પણ શુદ્ધોપયોગ રહિત હોવાથી જીવનું કલ્યાણ નથી થતું.

[૫] શબ્દ નય-સરખા શબ્દોનો એક જ અર્થ કરે, વિશેષ, વર્તમાનકાળ અને ભાવનિર્લેખને જ માને. લિંગભેદ ન માને. શુદ્ધ ઉપયોગને જ માને. જેમકે-શકેન્દ્ર, દેવેન્દ્ર, પુરેન્દ્ર, સૂચિપતિ એ બધાને એક માને.

[૬] સમભિરૂઢ નય-શબ્દના લિન્ન લિન્ન અર્થને માને, જેમ શકસિંહાસન પર બેઠેલાને જ શકેન્દ્ર માને. એક અશ ન્યૂન હોય તેને પણ વસ્તુ માની લે, વિશેષ ભાવનિર્લેખ અને વર્તમાન કાળને જ માને.

(૭) એવંશુત નય—એક અથ પણુ કમ ન હોય એને વસ્તુ માને શેષને અવસ્તુ માને વિશેષ, વર્તમાનકાળ અને ભાવનિક્ષેપાને જ માને

જે નયથી જ એકાત પક્ષ શ્રદ્ધણ કરે તે નયાભાસ (મિથ્યાત્વી) કહેવાય છે જેમ સાત આંધળાએ ૧ હાથીના અનુક્રમે ઇત્થળ, સૂક, કાન, પેટ, પગ, પૂછડુ અને કુબસ્થળ પકડીને કહેવા લાગ્યા કે હાથી સમિષ્ઠા જેવો, હડુમાન જેવો, સુપડા જેવો, ઠાઠી જેવો, ચાલણ જેવો, ચામર જેવો કે ઘડા જેવો છે તો સમદષ્ટિ તે બધાને એકાતવાદી સમજી મિથ્યા માનશે, પણ બધી નયો મેળવવાથી સત્ય સ્વરૂપ યાચ છે અને તે જ સમદષ્ટિ કહેવાય.

૨ નિક્ષેપ ચાર—એકેક વસ્તુના જેમ અનંત નય હોઈ શકે તેમ નિક્ષેપ પણ અનંત હોઈ શકે પણ અહીં મુખ્ય ચાર નિક્ષેપો વર્ણવ્યા છે નિક્ષેપ=સામાન્ય રૂપ પ્રત્યક્ષ જ્ઞાન છે વસ્તુ તત્ત્વશ્રદ્ધા અતિ આવશ્યક છે તેના ચાર લેહ -

- (૧) નામનિક્ષેપ—જીવ કે અજીવનુ અર્થ શૂન્ય, અધાર્થ કે અસધાર્થ નામ રાખવું તે
- (૨) સ્થાપના નિક્ષેપ—જીવ કે અજીવની સદૃશ (સદ્ભાવ) કે અસદૃશ (અસદ્ભાવ સ્થાપના (આકૃતિ, કે ઝોડુ) કરવી તે સ્થાપના નિક્ષેપ.
- (૩) દ્રવ્ય નિક્ષેપ—જીવ અને બર્વિધ્યકાળની દૃશાને વર્તમાનમાં ભાવ શૂન્ય છતાં કહેવી—માનવી, જેમ યુવરાજને કે પદ્મજીવ રાજાને શબ્દ માનવો, કોઈના કલેવર (મઝા)ને એના નામે બાલુવ
- (૪) ભાવ નિક્ષેપ—તપ્ત પૂર્ણ શુભ્રચુક્ત વસ્તુને જ વસ્તુરૂપે માનવી.

દષ્ટાંત—મહાવીર નામ તે નામ નિક્ષેપ, તે ગમે તેનું નામ રાખ્યું હોય, મહાવીર લખ્યું હોય, ચિત્ર કર્યું હોય, મૂર્તિ હોય કે કોઈ સ્તંભ મૂકીને એને મહાવીર તરીકે કહીએ, તે મહાવીરનો સ્થાપના નિક્ષેપ, કેવળજ્ઞાન ધયા પહેલાના સસારી જીવનને કે નિર્વાણ પામ્યાના બાદ

શરીરને મહાવીર માનવા તે મહાવીરનો દ્રવ્ય નિક્ષેપ. અને મહાવીર પોતે કેવળજ્ઞાન, દર્શન સહિત ગિરાજતા હોય તેમને જ મહાવીર કહેવા તે ભાવ નિક્ષેપ માનવો. એ રીતે જીવ, અજીવ આદિ સર્વ પદાર્થોનું ચાર નિક્ષેપા ઉતારી જ્ઞાન થઈ શકે.

૩ દ્રવ્ય-ગુણ-પર્યાય દ્વાર-ધર્માસ્તિકાય આદિ જેમ છ દ્રવ્ય છે, ચલન સહાય આદિ સ્વભાવ તે દરેકના જુદા ગુણ છે; અને દ્રવ્યોમાં ઉત્પાદ, વ્યય, આદિ પરિવર્તન થવું તે પર્યાય છે મૂળ ગુણ અને દ્રવ્ય ધ્રુવ છે.

દૃષ્ટાંત-જીવ તે દ્રવ્ય, જ્ઞાન-દર્શન આદિ ગુણ, મનુષ્ય, તિર્થંચ, દેવ, સાધુ આદિ દશા તે વ્યયન પર્યાય સમજવી અને ગુણોમાં ઉપયોગ આશ્રી પરિવર્તન દશાને અર્થ પર્યાય.

૪ દ્રવ્ય, ક્ષેત્ર, કાળ, દ્વાર-દ્રવ્ય તે જીવ, અજીવ આદિ; ક્ષેત્ર તે આકાશ પ્રદેશ, કાળ તે સમય, ઘડી, જાવ કાળચક્ર, ભાવ વર્ણુ ગંધ, રસ, સ્પર્શ આદિ જીવ, અજીવ બધા ઉપર દ્રવ્ય ક્ષેત્ર, કાળ, ભાવ ઉતારી શકાય

૫ દ્રવ્ય-ભાવ-દ્વાર-ભાવને પ્રકટ કરવામાં તે સહાયક દ્રવ્ય છે જેમ દ્રવ્યથી જીવ અમર, શાશ્વત છે, ભાવથી અશાશ્વત છે દ્રવ્યથી લોક શાશ્વત છે, ભાવથી અશાશ્વતો છે એટલે કે દ્રવ્ય તે મૂળ વસ્તુ છે, સદૈવશાશ્વતી છે, ભાવ તે વસ્તુની પર્યાય છે, -અશાશ્વતી છે

જેમ ભમરો લોકકુ કોતરે છે તેમાં 'ક' જેવો આકારબની ગયો દ્રવ્ય 'ક' અને કોઈ પડિતે સમજને 'ક' લખ્યો તે ભાવ 'ક' જાણવો

૬ કારણ-કાર્ય દ્વાર-કાર્ય (સાધ્ય)ને પ્રગટ કરનાર પહોંચાડનાર તે કારણ છે કારણ વિના કાર્ય ન થાય જેમ ઘડો બનાવવો તે કાર્ય છે, તો માટી, કુભાર, ચાકડો આદિ કારણ અવશ્ય જોઈએ. માટે કારણ મુખ્ય છે

૭ નિશ્ચય વ્યવહાર-નિશ્ચયને પ્રકટ કરનાર તે વ્યવહાર છે. વ્યવહાર બળવાન છે. વ્યવહારથી જ નિશ્ચયને પહોંચી શકાય છે.

જેમ નિશ્ચયમાં કર્મના કર્તા કર્મ છે, બ્યવહારથી જીવ કર્મેણી કર્તા મનાય છે જેમ નિશ્ચયથી આપણે વાહીએ છીએ અને બ્યવહારથી ઠહીએ કે ગામ આગળ પાણી ચુવે તેને ઠહીએ કે નાગ ચુવે છે ઇત્યાદિ.

૮ ઉપાદાન-નિમિત્ત-ઉપાદાન તે મૂળ કારણ જે સ્વયં કાર્યરૂપ પરિણામે જેમ ધડાનું ઉપાદાન કારણ માટી અને નિમિત્ત તે સહકારી કારણો જેમાં ઘડો બનાવવામાં કુબાર, પાવઠો ચાકડો, વગેરે, શુદ્ધ નિમિત્ત કારણ હોય તો ઉપાદાનને સાધક માય અને અશુદ્ધ નિમિત્ત હોય તો ઉપાદાનને બાધક પણ માય.

૯ ચાર પ્રમાણુ-પ્રત્યક્ષ, આગમ, અનુમાન અને ઉપમા પ્રમાણુ-પ્રત્યક્ષના ૨ લેહ- ૧ ઇન્દ્રિય પ્રત્યક્ષ (પાંચ ઇન્દ્રિયોથી થતું પ્રત્યક્ષ જ્ઞાન) અને ૨ નોઇન્દ્રિય પ્રત્યક્ષ (ઇન્દ્રિયોની સહાય વિના માત્ર આત્મશુદ્ધતાથી પ્રત્યક્ષ જ્ઞાન માય તે) તેના ૨ લેહ-૧ દેશથી તે અવધિ મનપર્મવ જ્ઞાન અને ૨ સર્વથી તે કેવળજ્ઞાન.

આગમ પ્રમાણુ-શાસ્ત્રવચન, આગમોની હકીકતોને પ્રમાણ માનથી અનુમાન પ્રમાણુ-જે વસ્તુ અનુમાનથી જણાય તે. તેના ૫ લેહ
૧ કારણથી-જેમ ધડાનું કારણ, માટીનું કારણ ઘડો નથી.
૨ શુભથી-જેમ પુષ્પમાં સુનધ, સુવર્ણમાં કોમળતા, જીવમાં જ્ઞાન.
૩ આસરણ જેમ ધુમાડી અગ્નિ, વિજળીથી વાદળાં આદિ બધાં તે.
૪ આવધવેણુ-જેણે કૃત્યજથી હાથી, સુડીઓથી ખેરી, શાસન કૃતિથી સમકિતી જણાય.

૫ દ્વિહિસામન્ન-સામાન્યથી વિશેષને બાણે જેમ ૧ રૂપીઆને બેઈ પણાને બાણે ૬ માણસને બેવાથી આખા દેશના માણસોને બાણે.

મહા જૂરા ચિન્હ બેઈને ત્રણેય કાળના જ્ઞાનની કલ્પના અનુમાનથી થઈ શકે છે

ઉપમા પ્રમાણુ-ઉપમા આવી, સરખામણીથી જ્ઞાન કરતું તેના ૪ લેહ [૧] યથાર્થ વસ્તુને યથાર્થ ઉપમા [૨] યથાર્થ વસ્તુને

અયથાર્થ ઉપમા, [૩] અયથાર્થ વસ્તુને યથાર્થ ઉપમા અને [૪] અયથાર્થ વસ્તુને અયથાર્થ ઉપમા.

૧૦ સામાન્ય-વિશેષ-સામાન્યથી વિશેષ બળવાન છે સમુદાય રૂપ જાણવું તે સામાન્ય. વિવિધ લેદાનુલેદથી જાણવું તે વિશેષ જેમ દ્રવ્ય સામાન્ય, જીવ અજીવ વિશેષ.

જીવ દ્રવ્ય સામાન્ય, સંસારી, સિદ્ધ વિશેષ ઇત્યાદિ.

૧૧ ગુણ-ગુણી-પદાર્થમાં ખાસ વસ્તુ (સ્વભાવ) છે તે ગુણ છે. અને એ ગુણ જેમાં છે તે વસ્તુ [ગુણધારક] ને ગુણી કહે છે. જેમ જ્ઞાન તે ગુણ અને જીવ ગુણી સુગંધ ગુણ, પુષ્પ ગુણી; ગુણ અને ગુણી અલેદ [અલિન્ન] રૂપે રહે છે.

૧૨. જ્ઞેય-જ્ઞાન-જ્ઞાની જાણવા યોગ્ય [જ્ઞાનના વિષયભૂત] સર્વ દ્રવ્યો જ્ઞેય છે, દ્રવ્યોનું જાણવાપણુ તે જ્ઞાન છે, અને પદાર્થોને જાણનાર તે જ્ઞાની છે જેમ ધ્યેય, ધ્યાન, ધ્યાની વગેરે.

૧૩ ઉપપન્ને વા, વિહન્ને વા, ધ્રુવે વા-જીપજવું, નાશ થવું અને નિશ્ચય રૂપે રહેવું, જેમ જન્મવું, મરવું અને જીવપણે કાયમ [અમર] રહેવું

૧૪. આધેય-આધાર-ધારી રાખે તે આધાર, તેને આધારે રહે તે આધેય, જેમ-પૃથ્વી આધાર, ઘટાદિ પદાર્થો આધેય જીવ આધાર, જ્ઞાનાદિ આધેય.

૧૫. આવિર્ભાવ-તિરોભાવ-તિરોભાવ જે પદાર્થ દૂર છે, અને જે પદાર્થ-ગુણ નજીકમાં છે તે આવિર્ભાવ જેમ દૂધમાં ધીનો તિરોભાવ છે અને માખણમાં ધીનો આવિર્ભાવ છે

૧૬ ગૌણતા-મુખ્યતા-અન્ય વિષયો છોડીને આવશ્યક વસ્તુનું વ્યાખ્યાન કરાય તે મુખ્યતા, અને જે વસ્તુ ગુપ્તપણે-અપ્રધાન પણે રહી હોય તે ગૌણતા છે જેમ-જ્ઞાનથી મોક્ષ થાય છે, એમ કહેવામાં જ્ઞાનની મુખ્યતા રહી અને દર્શન, ચારિત્ર તપાદિની ગૌણતા રહી

૧૭ ઉત્સર્ગ-અપવાદ-ઉત્સર્ગ તે ઉત્કૃષ્ટ માર્ગ છે, અને અપવાદ તેનો રક્ષક છે, ઉત્સર્ગ માર્ગથી પતિત અપવાદનું અવલબન લઈને ફરીથી ઉત્સર્ગ (ઉત્કૃષ્ટ) માર્ગે પહોંચી શકે છે જેમ સદા ૩, સુસિધી રહેવું તે ઉત્સર્ગ માર્ગ; અને ૫ સમિતિ તે સુસિદ્ધા રક્ષક-સહાયક-અપવાદ માર્ગ છે ઇત્યાદિ વદ્વ્યર્થમાં પણ બળવા.

૧૮ મધ્યુ આત્મા-બહિરાત્મા, અતરાત્મા અને પરમાત્મા. બહિરાત્મા-શરીર, ધન, ધાન્યાદિ સમૃદ્ધિ, કુટુંબપરિવાર આદિમાં તલ્લીન થવું તે મિથ્યાત્વી.

અતરાત્મા-આજીવન વસ્તુને પર સમજી તેને ત્યાગવા યાદે-ત્યાગે તે ૪ થી ૧૨ સુલુસ્થાનવાળા.

પરમાત્મા-સ્વર્ગ કામ સિદ્ધિ થયા, કર્મમુક્ત થઈ સ્વ-સ્વરૂપમાં લીન છે તે સિદ્ધ પરમાત્મા તથા અસિદ્ધ ત.

૧૯ ચાર ધ્યાન-૧ પદસ્થ-૫મ પરમેષ્ઠિના સુલેખ શબ્દોર્થી મનમાં યોલીને ધ્યાન કરવું તે.

૨ પિંડસ્થ-શરીરમાં રહેલ અનંત સુલુપુલ્કર યૈતન્દ્ર અધ્યાન-ધ્યાન કરવું.

૩ રૂપસ્થ-અરૂપી છતાં કર્મયોગે આત્મા સસારમાં અને રૂપ ખારણુ કરે છે એ વિચિત્ર સસાર અવસ્થાનો વિચાર અને સસારથી છૂટવાના ઉપાય ચિંતનવા તથા અસિદ્ધિ તના સ્વરૂપનો વિચાર.

૪ રૂપાતીત-સર્વિચ્છાદન, અગમ્ય નિરાકાર નિરબન, સિદ્ધ પ્રભુનું ધ્યાન કરવું શુદ્ધ આત્મસુલેખોનો અનુભવ કરવો.

૨૦ ચાર અનુયોગ-૧ દ્રવ્યાનુયોગ-જલ-અજલ, યૈતન્દ્ર જલ (કર્મ) આદિ તત્ત્વોનાં સ્વરૂપનું જેમા વણન હોય. ૨ અણિતા નુયોગ-જેમા ક્ષેત્ર પદ્ધતિ, નદી દેવલોક નારદી, જ્યોતિષી આદિના

ગણિત-માપનુ વર્ણન હોય. ૩ ચરણકરણાનુયોગ જેમાં સાધુ-શ્રાવકનો આચાર, ક્રિયાનુ વર્ણન હોય ૪ ધર્મકથાનુયોગ જેમાં શ્રાવક, રાજા, રક આદિના વૈરાગ્યમય બોધદાયક જીવન-પ્રસંગોનું વર્ણન હોય.

૨૧ જાગરણ ત્રણ-(૨) બુદ્ધ જાગરિકા-તીર્થંકર અને કેવળીઓની દશા. (૨) અબુદ્ધ જાગરિકા-છદ્મસ્થ મુનિઓની, અને (૩) સુદ્ધ જાગરિકા-શ્રાવકોની

૨૨ વ્યાખ્યા નવ-એકેક વસ્તુની ઉપચાર નયથી ૯-૯ રીતે વ્યાખ્યા કરાય.

(૧) દ્રવ્યમાં દ્રવ્યનો ઉપચાર-જેમ કાષ્ટમા વશલોચન.

(૨) દ્રવ્યમા શુણ્ણનો „ - „ જીવ જ્ઞાનવત છે

(૩) „ પર્યાયનો „ - „ આ જીવ સ્વરૂપવાન છે

(૪) શુણ્ણમા દ્રવ્યનો „ - „ અજ્ઞાની જીવ છે

(૫) „ શુણ્ણનો „ - „ જ્ઞાની છતાં બહુ ક્ષમાવત છે

(૬) „ પર્યાયનો „ - „ આ તપસ્વી ધણા રૂપાળા છે

(૭) પર્યાયમાં દ્રવ્યનો „ - „ આ પ્રાણી દેવતાનો જીવ છે

(૮) „ શુણ્ણનો „ - „ આ મનુષ્ય બહુ જ્ઞાની છે

(૯) „ પર્યાયનો „ - „ આ મનુષ્ય સ્થામ વર્ણનો છે. ઇં

૨૩ પક્ષ આઠ-એક વસ્તુનો અપેક્ષાએ અનેક વ્યાખ્યા થઈ શકે છે એમા મુખ્યતયાય આઠ પક્ષ લઈ શકાય - નિત્ય, અનિત્ય, એક અનેક, સત્, અસત્ વકતવ્ય, અવ્યકતવ્ય. આ આઠ પક્ષ નિશ્ચય અવહારથી જીવ પર ઉતારે છે.

પક્ષ	વ્યવહાર નય અપેક્ષા	નિઃશય નય અપેક્ષા
નિત્ય	એક ગતિમાં ફરતા નિત્ય છે	જ્ઞાન, દર્શન અપેક્ષા નિત્ય
અનિત્ય	સમય સમય આયુષ્ય ક્ષય થતાં અનિત્ય છે	છે અનુભવ આદિ પર્યાયથી અનિત્ય છે
એક	ગતિમાં વર્તવાએ દશાએ	ચૈતન્ય અપેક્ષા છવ એક છે
અનેક	એક છે પુત્ર ભાઈ, આદિ સગપણે અનેક છે	અસખ્ય પ્રદેશાપેક્ષા અનેક છે
સત્	સ્વગતિ સ્વક્ષેત્રાપેક્ષા સત્ છે	જ્ઞાનાદિ શુદ્ધાપેક્ષા સત્ છે
અસત્	પરગતિ, પરક્ષેત્રાપેક્ષા અસત્ છે	પરશુભ અપેક્ષા અસત્ છે
વકતવ્ય	શુદ્ધસ્થાન આદિની વ્યાખ્યા થઈ શકે તે	સિદ્ધતા શુદ્ધોને જે વ્યાખ્યા થઈ શકે
અવકતવ્ય	જે વ્યાખ્યા કેવળી પણ ન કરી શકે તે અનુકંમ વગર વ્યાખ્યા થઈ શકે	સિદ્ધતા સર્વ શુદ્ધોની વ્યાખ્યા ન થઈ શકે તે તેમજ કોઈપણ એક શુદ્ધ જેમકે કેવળ જ્ઞાન તેની સપૂર્ણ વ્યાખ્યા કરી શકાય નહિ

૨૫ સપ્તભાગી-૧ સ્વાત્ અસ્તિ, ૩ સ્વાત્ નાસ્તિ ૩ સ્વાત્ અસ્તિ નાસ્તિ, ૪ સ્વાત્ અવકતવ્ય, ૫ સ્વાત્ અસ્તિ અવકતવ્ય, ૬ સ્વાત્ નાસ્તિ અવકતવ્ય, ૭ સ્વાત્ અસ્તિ-નાસ્તિ અવકતવ્ય.

આ સપ્તભાગી હરેક પદાર્થ (દ્રવ્ય) પર ઉતારી શકાય છે. તેમાં જ સ્વાદ્વાદાનું સ્વસ્વ રહેલું છે એકેક પદાર્થને અનેક અપેક્ષાએ જોનાર સદા સમભાવી હોય.

દર્શાવ માટે સિદ્ધ પર તત્ત્વા પર સપ્તભાગી ઉતારે છે:-

૧ સ્વાત્ અસ્તિ-સિદ્ધો સ્વશુદ્ધ અપેક્ષા એ સિદ્ધ છે સિદ્ધમાં સિદ્ધતા શુદ્ધો છે.

૨ સ્વાત્ નાસ્તિ-સિદ્ધો પર શુદ્ધ અપેક્ષા નથી (પરશુદ્ધોનો અભાવ છે)

૩ સ્વાત્ અસ્તિ નાસ્તિ-સિદ્ધોમાં સ્વશુદ્ધોની અસ્તિ અને પરશુદ્ધોની નાસ્તિ છે.

૪. સ્યાદવકતવ્ય-અસ્તિ-નાસ્તિ યુગપત્ છે છતાં એક સમયમાં કહી શકાતી નથી.
૫. સ્યાદસ્તિ અવકતવ્ય-સ્વગુણો અસ્તિ છે છતાં ૧ સમયમાં કહી નથી શકાતા.
૬. સ્યાન્નાસ્ત્યવકતવ્ય-પરગુણોની નાસ્તિ છે અને એક સમયમાં કહી નથી શકાતા.
૭. સ્યાદસ્તિનાસ્ત્યવકતવ્ય-અસ્તિ-નાસ્તિ બંને છે પણ એક-સમયમાં કહી નથી શકાતા.

એ સ્યાદ્વાદ સ્વરૂપ સમજીને સદા સમભાવી બનીને રહેવું, જેથી આત્મકલ્યાણ થાય.

ધૃતિ નય પ્રમાણુ વિસ્તાર સમ્પૂર્ણ.

*

(૧) મંગલમય મહાવીર

મંગલમય મહાવીર, અમારા મંગલમય મહાવીર.
શાસનનાયક, વીર જિનેશ્વર, ઉતારો ભવ તીર...અમારાં ૧
ચઢનખાળા સતી શીલવતી, લાંબ્યા બાકળા પ્રતિવીર....અમારાં ૨
ચરણે ડસ્યો ચડ નાગ કોશીઓ, દૂધનુ વહુ રૂધિર...અમારાં ૧

(૨) શ્રી ચોવીશ જિનની આરતી

જય મુકિતદાતા, પ્રભુ જય મુકિતદાતા
તુજને વહન કરીએ (૨), ગુણ તારા ગાતાં, જયદેવ, જયદેવ. એ ટેક.
આદિનાથ અજીત, સભવ સુખકારી, પ્રભુ સભવ સુખકારી,
કબટ અમારાં કાપો (૨) હે ભવ ભયહારી. જયં ૧
અભિનદન સુમતિ, પદ્મ તું મુજ ખ્યારો, પ્રભુ પદ્મ તું મુજ ખ્યારો,
સુપાર્શ્વ ચદ્ર સુવિધિ (૨), શીતળ ભવતારો જયં ૨
શ્રેયાંસ વાસુ વિમળ, અનંત ગુણ ભરીઆ, પ્રભુ અનંત ગુણ ભરીઆ;
કબટ ભવોનાં કાપી (૨), શીવ રમણી વરીઆ જયં ૩

ધર્મ' દુરધર નાથ, આપ વરયા મુકિત, પ્રભુ આપ વરયા મુકિત,
 ચાન્તિનાથ મુલો મવલો (૨) દાસતણી મુકિત. જ્ઞાન ૪

કુચુનાથ કોઠે, કાઠ્ય કુવનભાષી, પ્રભુ કાઠ્ય કુવનભાષી,
 અર મલિને પ્રભુ (૨), તારો કર સાચી. જ્ઞાન ૫

મુનિસુવત મહારાજ, અમલિત મુજ ખામી, પ્રભુ અમલિત મુજ ખામી,
 વડુ શીર હું નામી (૨), તારે અતરખામી. જ્ઞાન ૬

નમિ નાથ ભગવાન, ભાવ ધરી ભાળો, પ્રભુ ભાવ ધરી ભાળો,
 નિર્મળ નેમ નખીના (૨), હું ખ સુવે ટાળો. જ્ઞાન ૭

પાન્થ' પરમ કૃપાળ, જન પાલનકારો, પ્રભુ જન પાલનકારો,
 વર્ણમાન જિન વડુ (૨), ભવજળથી તારો. જ્ઞાન ૮

ભાવીસ જિન ભકિત, ભાવ ધરી કરશે પ્રભુ ભાવ ધરી કરશે,
 જન્મ મરણ હું ખ ટાળી (૨), મુકિતને વરશે. જ્ઞાન ૯

નમી તુજને કહે નેમ, નાથ તું છે નારો પ્રભુ નાથ તું છે મારો,
 જ્ઞાન મવર્તક મહા (૨) ચાસન સહુ તારો. જ્ઞાન ૧૦

(૩) પાન્થ'નાથ ભગવાનના ગુણ

તારો, તારો પાન્થ'નાથ તારો, તમારા શુભ નહિ ભૂક;
 તમે બળતો ઉભારો કાળો નાગ રે, તમારી વાત શુ બાહુ । ટેક

આખી:- કમઠ પાંચ આમિ તરે, બાળ વપસ્વી રાજ;
 નાગ બળે છે કાષ્ટમાં, જીવે અવધિજ્ઞાને જિનરાજ રે, તમારી ૧

કાષ્ટ વિરાલી કાઢીઓ, સમજાવ્યો નવકાર; ૨

પરણ ઇન્દ્રપદ પામીઓ એવો મોટો પ્રભુનો ઉપકાર રે, તમારી ૩

જોગ લોગની વાતલી સમજાવે શુભ, પેર;
 પણ શિખામણથી વસ્તુ કમઠવાવાની આખમાં ઝેર રે, તમારી ૪

કમઠ મેલવાળી થયો, પ્રભુ કાઠ્યસગમાં ખીર;
 જળ વરસાવે જોરમાં, આવી નાકે અઠ્યા છે નીર રે, તમારી ૫

ધરણુ ઈંદ્ર આસન ચળ્યુ, આંગેા પ્રભુની પાસ;
નાગ રૂપ કરીને ઉચક્રીયા, શિરછત્ર ક્ષણ આકાશ રે, તમારી. ૫
થાક્યેા કમઠાસુર હવે, નમ્યેા પ્રભુને પાય;
ચંદ્ર કહે ગુણ પાર્શ્વના, જૈન શાળાની બહેનો ગાય રે, તમારી. ૬

(૪) શ્રી મહાવીરને વદન.

સ્નેહ સ્નેહે સભારુ શ્રી ભગવાન, વીરને વદન કરીએ,
વહાલું વહાલુ મહાવીર તારુ નામ, વીરને વદન કરીએ ૧
ચૈત્ર શુદ્ધિ તેરશનો દહાડો, ત્રિશલાની કૂખે તુ જા્યેા,
ત્રણે ભુવનમાં વર્ત્યેા જય જય કાર, વીરને વદન કરીએ ૨
દેવ દેવી સૌએ હુલરાવ્યા, મેરુ ઉપર પ્રેમે નવરાવ્યા;
જેની ભક્તિનુ થાય નહિ ધ્યાન, વીરને વદન કરીએ. ૩
માત-પિતાની ભક્તિ કરવા, બ્રાતૃપ્રેમને નહિ વિસરવા,
ત્રીશે વરસે હકાર્યું દીક્ષા વહાણુ, વીરને વદન કરીએ. ૪
તપ જપ સયમને બહુ પાળી, કષ્ટ ઘણાને નહિ ગણકારી,
ઝગમગ જ્યોતિસમ પામ્યા કેવળજ્ઞાન, વીરને વદન કરીએ ૫
અધમઉદ્ધારણુ ભવિજનતારક, ગુણ અનતાના જે ધારક,
એવા વીરને છે વદન વારવાર, વીરને વદન કરીએ. ૬
વદન કરીએ ભાવે સ્મરીએ, ત્રિકાળ તારુ ધ્યાન જ ધરીએ,
તારા નામે સદાય સુખ થાય, વીરને વદન કરીએ. ૭

(૫) ચેત ! ચેત ! નર ! ચેત !

પરલોકે સુખ પામવા, કર સારો સકેત,
હજી બાજી છે હાથમા ચેત ચેત નર ચેત ૧
ભેર કરીને જીતવુ, ખરેખર રણ ખેત,
દુશ્મન છે તુજ દેહમા, ચેત ચેત નર ચેત.

આપીલ રહીશ અમાર તું,	ફોગટ થઈશ ફોગટ;	
હવે જરૂર હોશિયાર થઈ,	ચેત ચેત નર ચેત.	૩
તન ખન તે તારાં નથી નથી પ્રિયા પરચેત;		
પાછળ સૌ રહેશે પડયા;	ચેત ચેત નર ચેત.	૪
પ્રાણ જશે જ્યાં પિંડથી,	પિંડ ગણાશે પ્રિય;	
માટીમાં માટી થશે,	ચેત ચેત નર ચેત.	૫
રહ્યા ન રાણા રાણા,	મુર નર મુનિ સમેત;	
તું તે વરણ તુલ્ય છે,	ચેત ચેત નર ચેત.	૬
રજકણ તારાં રખડશે,	જેમ રખડવી રેત;	
પછી નર-તન પાત્રીશ ક્યાં	ચેત ચેત નર ચેત.	૭
કાળા કેશ મટી ગયા,	સર્ત્રો બન્યા શ્વેત;	
બેળન બેર જુ રજુ,	ચેત ચેત નર ચેત.	૮
માટે મનમા સમજીને,	વિચારીને કર વેંત;	
ક્યાંથી આવ્યો ક્યાં જવું	ચેત ચેત નર ચેત.	૯
શુભ શિખામણ સમજ તો,	પ્રભુ સાથે કર હેત;	
અ તે અવિષળ બેજ છે,	ચેત ચેત નર ચેત.	૧૦

(૧) મોક્ષાર્થીને વદના.

જુઓરે જુઓરે જૈનો,	૧૧ કેવા મતધારી ?
કેવા મતધારી આવે,	થયા નરનારી-જુઓરે ૦ જો-ઠેક
જુઓ જુઓ જ ખૂસ્વામી,	બાળ વએ બોધ પામી
તણ રાજ્યરિદિ જેણે,	તણ આઠ નારી;
તણ આઠ નારી,	તેને વદના અમારી- જુઓરે. ૧
ગુજસુકમારમુનિ,	ધએ શિરપર ધૂનિ,
અડગ રહ્યા તે ધ્યાને,	હંમ્યા ન લગારી;
હંમ્યા ન લગારી,	તેને વદના અમારી- જુઓરે. ૨

- કેશ્યાનાં સંહિર મધ્યે, રહ્યા મુનિ સ્થૂલીભદ્ર,
વેશ્યા સંગ વાસો તોયે, થાય ન વિકારી;
થયા ન વિકારી, તેને વંદના અમારી. જુઓરે. ૩
- સતી તો રાજુલ જેવી, જગમાં ન જોડી એવી,
પતિવ્રત માટે કન્યા, રહી એ કુવારી;
રહી એ કુવારી, તેને વંદના અમારી. જુઓરે. ૪
- જનકસુતા જે સીતા, વરસ તો ખાર વીત્યાં,
ઘણું દુઃખ વેઠ્યુ તોયે, ડગ્યાં ન લગારી;
ડગ્યાં ન લગારી, તેને વંદના અમારી. જુઓરે. ૫
- સતી કળાવંતી નામે, થયા શુભપુર ગામે,
કર નિજ કાખ્યા તોયે, રહ્યા ટેકધારી,
રહ્યા ટેકધારી, તેને વંદના અમારી. જુઓરે. ૬
- દુઃખડાં તો દીધાં દેવે, સદ્યાં એ તો કામદેવે,
ઘણું દુઃખ વેઠ્યુ તોયે, ડગ્યા ન લગારી,
ડગ્યા ન લગારી, તેને વંદના અમારી જુઓરે. ૭
- ધન્ય ધન્ય નરનારી, એવી દઢ ટેકધારી,
શ્રવિત સુધાર્યું જેણે, પામ્યા ભવ પારી;
પામ્યા ભવ પારી, તેને વંદના અમારી. જુઓરે. ૮

(૭) આત્મોપદેશ (હરિગીત)

રે આત્મ ! તારો વખત સારો વેગે વીતી જાય છે,
તે ધ્યાનમાં ઉતાર તુ પરતવ્રતા તેમ થાય છે;
નથી ભાર રહેવો એ ઘડી એવી દશા તુજને થશે
તેવા સમે પ્રભુ ભક્તિમાં સદ્ગુણિ શું તુજ આવશે ! ૧

કેવાં કરુ કાર્યો અને કેવો બનું આ વિશ્વમાં,
કઈ રીતિથી વખણાઈ ને કેમ; મથ પાસુ સર્વમાં
આવી અહોનિશ મારણા, તુજ અતરે લાગી રહી
હા ! હા ! જનું પલ્લ રીપ્પથી, જો કેમ સમજ્યો તુ નહિ ! ૨

વિદ્યાસિનીના વિદ્યાસતા વિદ્યાસમા બહુ હર્ષથી,
તાતા અને માતા વળી ભોજન કરે અતિ હર્ષથી
સમુદ્ર પર્ષત આણુને વર્તાવી જેઓ રાજતા
ભોને સૂતા ત્રણ હાથથી ભૂમિ વિષે હા ! હા ! થતાં ૩

બાવું અને બેવું અને રોવું અરે આ' માહું,
માતા અને પિતા વળી પુત્રો વધુ ને સાસરો
આવી ક્ષિતિ સહુ લોકમાં આરે દિશે, આપી રહી,
પણ કોઈએ પ્રભુ પાદમાં, આ જિગરને સોંપ્યું નહિ ૪

શિશુપલ્લુ રમત કરી અજ્ઞાનમાં વિદ્યારિતું,
તારુણ્ય તે તરુણીતણા પ્રવાહમાં હા ગાળીયું;
છુટ્ટાપલ્લુ આવી રહ્યું ભિંતાતણા જાગ્રાનમાં,
હા ! હા ! જનું પુણ્ય માત્ર લોકો-મનુષ્યપલ્લું જાગ્રાનમાં ૫

પાંડુ ઘસા સહુ કેશ સુદર, જાન્ય કઈ કતાવળી,
ધનુ તણી કીણતા બની, અન્ધેન્દ્રિયો પણ ગઈ ગળી;
સહુ હાલ કયે અજના રે લાકડી લેવાઈ ગઈ,
તોયે અરે પ્રમદા તણા આનન વિષે દષ્ટિ રહી ૬

હુ કે ત્વજ છળ કપટ સમજા મોહ માયાથી ભર્ષા,
સહુ તાપ ટળશે તારા જે પાપથી છવે' કર્ષા;
આનંદ થશે બહુ અતરે, ને સુખ લહેશે હૃદયે,
સપૂર્ણ તારી સત્ય સીમા હર્ષથી આવી જશે ૭

(૧) શ્રી ઋષભનાથજીનું સ્તવન.

ઋષભ જિનેશ્વર પ્રીતમ (૧) માહરો રે, જ્યોર (૨) ન ચાહું રે કંથ, (૩)
 રીઝયો સાહિબ સંગ ન પરિહરે રે, ભાંગે (૪) સાદિ અનંત. ઋં ૧
 પ્રીત સગાઈ રે જગમાં સહુ કરે રે, પ્રીત સગાઈ ન કોય,
 પ્રીત સગાઈ રે નિરુપાધિક (૫) કહી રે, સોપાધિક (૬) ધન જોય ઋં ૨
 કોઈ કંથ કારણ કાળ લક્ષણ (૭) કરે રે, મળશુ કથને ધાય; (૮)
 એ મેજો નવિ કઈએ સભવે રે, મેજો ઠામ ન ઠાય. ઋં ૩
 કોઈ પતિરજન (૯) અતિઘણો (૧૦) તપ કરે રે, પતિરજન ત નતાપ (૧૧)
 એ પતિરજન મેં નવિ ચિત્ત ધર્યું રે, રજન ધાતુમેળાપ (૧૨) ઋં ૪
 કોઈ કહે લીલા રે અલખ અલખ (૧૩) તણી રે, લખ (૧૪) પૂરે મન આશ,
 દોષ રહિતને લીલા નવિ ઘટે રે, લીલા દોષ વિલાસ (૧૫) ઋં ૫
 ચિત્તપ્રસન્ને રે પૂજન ફળ કહ્યું રે, પૂજા અખડિત (૧૬) એહ,
 કપટ રહિત થઈ આતમ અરપણા રે, આન દધન પદ રેહ (૧૭) ઋં ૬

#

(૨) શ્રી અજિતનાથજીનું સ્તવન

પથડો (૧) નિહાળુ (૨) બીજા જિનતણા રે, અજિત (૩) અજિત શુણધામ,
 જે તેં જીત્યા રે તેણે હું જીતીયો રે, પુરુષ કિસ્યુ મુજ નામ પં ૧
 ચરમ (૪) નયણ કરી મારગ જોવતા રે, ભૂલ્યો સયલ (૫) સસાર,
 જેણે નયને કરી મારગ જોઈએ રે, નયણ તે દિવ્ય (૬) વિચાર પં ૨
 પુરુષ પરપર (૭) અનુભવ જોવતા રે, અધોઅધ પુલાય,
 વસ્તુ વિચારે જો આગમે કરી રે, ચરણધરણ (૮) નહિ ઠાય પં ૩

(૧) શુણધાથી વહાલો (૨) બીજો, અન્ય (૩) ભવસમુદ્રમાંથી દોરનાર
 (૪) સાદિ અનંત ભાગો—એ જૈન સિદ્ધાંતનું વચન છે કે જૈની
 આદિ છે પણ અત નથી એવા ભાગે કરીને (૫) ઉપાધિ વગરની.

તકે વિચારે ફે વાદ પરપરા રે, પાર ન પહોચે કોય,
અભિમત(૬) વસ્તુ રે વસ્તુમતે કહે રે, તે વિરલા(૧૦) જગ કોય પ૦ ૪
વસ્તુ વિચારે રે દિવ્ય નયણુ તણે રે, નિશઠ (૧૧) પઠયો નિશ્ચાર(૧૨)
તરતમ ભેજે રે તરતમ વાસના રે, વાસિત ગ્રાધ આધાર ૫૦ ૫
કાળલગ્નિ(૧૩) લહી પથ નિહાળ્યું રે, એ આશા અવલન (૧૪),
એ જન જીવે રે જિનજી બાણુએ રે, આનંદ દયન મત જાળ (૧૫) પ૦ ૬

(૧) ઉપાધિવાળી (૭) સતી યાચ છે અર્થાત જળી મરે છે (૮) દોષીને
(૬) પતિને તાલ કરવાં (૧૦) જહુજ (૧૧) ચરીરને તપાવવું (૧૨)
પ્રકૃતિના મળવાથી, (૧૩) ન લખી ચકાય તેવી (૧૪) લાગે (૧૫)
દોષની લહેર (૧૬) શુદ્ધ પૂજા, સાચી પૂજા (૧૭) રેખ.

(૧) માગે (૨) ભેજ (૩) કોઈથી ન છૂટાય એવા કુલોના
ઘર (૪) જ્ઞાનથી અતર દષ્ટિ વગરનું ભેવું તે ચરમ-આમકાની કે
બાહ્ય વસ્તુ વડે ભેગું કહેવાય (૫) સફળ, જાણી (૬) જ્ઞાનદષ્ટિ,
મહાન વિચારવાળી નજર (૭) પરપરા-ચાલતી આવેલી કૃતિ (૮)
પગ મૂકવાની જગ્યા નથી (૬) મળવા લાયક (૧૦) કોઈક જ (૧૧)
વિશેષ-અતર (૧૨) આધાર વગરનો (૧૩) ભવસ્થિતિ પાક્યે
ત્યારે (૧૪) આધાર (૧૫) અગ્નિ.

આત્મસિદ્ધિશાસ્ત્ર.

*

- જે સ્વરૂપ સમજ્યા વિના, પામ્યો દુઃખ અનંત,
સમજાવ્યું તે પદ નમુ, શ્રી સદ્ગુરુ ભગવંત. ૧
- વર્તમાન આ કાળમાં, મોક્ષ માર્ગ બહુ લોપ,
વિચારવા આત્માથીને, ભાખ્યો અત્ર અગોખ્ય. ૨
- કોઈ ક્રિયા-જડ થઈ રહ્યા, શુષ્કજ્ઞાનમાં કોઈ,
માને મારગ મોક્ષને, કરુણા ઉપજે જોઈ. ૩
- બાહ્ય ક્રિયામાં રાચતા, અંતર લેદ ન કાંઈ,
જ્ઞાનમાર્ગ નિષેધતા, તેહ ક્રિયાજડ આંહિ. ૪
- બંધ મોક્ષ છે કલ્પના, ભાખે વાણીમાંહિ,
વર્તે મોહાવેશમાં, શુષ્કજ્ઞાની તે આંહિ. ૫
- ગૌરાગ્યાદિ સફળ તો, જો સહ આતમજ્ઞાન,
તેમજ આતમજ્ઞાનની, પ્રાપ્તિતણા નિદાન ૬
- ત્યાગ વિરાગ ન ચિત્તમાં, થાય ન તેને જ્ઞાન,
અટકે ત્યાગ વિરાગમાં, તો ભૂલે નિજ ભાન. ૭
- ન્યાં ન્યાં જે જે યોગ્ય છે, તહાં સમજવું તેહ,
ત્યાં ત્યાં તે તે આચરે, આત્માથી જન એહ ૮
- સૈવે સદ્ગુરુ ચરણને, ત્યાગી દઈ નિજપક્ષ,
પામે તે પરમાર્થને, નિજપદનો લે પક્ષ. ૯
- આત્મજ્ઞાન સમદર્શિતા, વિચરે ઉદયપ્રયોગ,
અપૂર્વ વાણી પરમશ્રુત, સદ્ગુરુ લક્ષણ યોગ્ય. ૧૦
- પ્રત્યક્ષ સદ્ગુરુ સમ નહી, પરોક્ષ જિત ઉપકાર,
એવો લક્ષ થયા વિના, જોગે ન આત્મવિચાર. ૧૧
- સદ્ગુરુના ઉપદેશ વણ, સમજાય ન જિનરૂપ,
સમજ્યાવણ ઉપકાર શો, સમજ્યે જિન સ્વરૂપ. ૧૨

આત્માદિ અસ્તિત્વનાં, જેહ નિરૂપક શાસ્ત્ર,
 પ્રત્યક્ષ સદ્ગુરુ યોગ નહિ, ત્યાં આધાર સુધાત્ર. ૧૩
 અથવા સદ્ગુરુએ કહ્યાં, જે અવગાહન કાજ,
 તે તે નિત્ય વિચારવા કરી મર્તાવશ ત્યાજ ૧૪
 શકે છવ સ્વચ્છદ તે, પામે અવશ્ય મોક્ષ,
 પામ્યા એમ અનત છે, સામ્યુ જિન નિર્દોષ. ૧૫
 પ્રત્યક્ષ સદ્ગુરુ યોગથી, સ્વચ્છદ તે શ્રદ્ધાથી,
 અન્ય ઉપાય કયાં થઈ પ્રાપ્તે જમણે શામ. ૧૬
 સ્વચ્છદ મત આશ્રય તણ વતે' સદ્ગુરુ લક્ષ,
 સમકિત તેને ભાખિયુ, કારણ ગણી પ્રત્યક્ષ. ૧૭
 માનાદિકે યત્ન મહા, નિજ છટે ન મર્યાદ,
 જ્યાં સદ્ગુરુ યશસ્વર્મા, અસ્પ પ્રમાણે જામ. ૧૮
 જે સદ્ગુરુ ઉપદેશથી, પામ્યો કેવળજ્ઞાન,
 ગુરુ શ્રદ્ધા છદ્ધસ્થ પણ, વિનય કરે ભગવાન. ૧૯
 એવો માત્ર વિનયવણે, ભાખ્યો શ્રી વીતરાગ,
 મૂળ હેતુ એ માર્ગને, સમજે કાઈ સુમાજ. ૨૦
 અસદ્ગુરુ એ વિનયને, લાલ લહે એ કાઈ,
 મહામોહની કમંધી, ખૂટે લવજળ માંકિ. ૨૧
 હોય સુમુક્ષુ છવ તે, સમજે, એક વિચાર,
 હોય મતાર્થી છવ તે, અવળો છે નિર્ધાર. ૨૨
 હોય મતાર્થી તેહને, થાય ન આવમલક્ષ,
 તેહ મતાર્થી લક્ષણે, અહીં કહ્યાં નિર્પેક્ષ. ૨૩

મતાર્થી લક્ષણ

બાહ્યત્માજ પણ જ્ઞાન નહિ, ને માને ગુરુ સત્ત્વ,
 અથવા નિજકુળધર્મના, તે ગુરુમાં જ મમત્વ. ૨૪
 જે જિનદેહ પ્રમાણ ને, સમવચરણાદિ સિદ્ધ,
 વર્ણન સમજે જિનનું, શાકી શકે નિજ શુદ્ધિ. ૨૫

પ્રત્યક્ષ સદ્ગુરુયોગમાં, વર્તે દષ્ટિ વિમુખ;
 સદ્ગુરુને દઢ કરે, નિજમાનાર્થે મુખ્ય. ૨૬
 દેવાદિ ગતિ ભગમાં, જે સમજે શ્રુતજ્ઞાન;
 માને નિજમત વેષનો, આગ્રહ મુક્તિ નિદાન. ૨૭
 લહ્યું સ્વરૂપ ન વૃત્તિનુ, અહ્યુ વ્રત અભિમાન;
 અહે નહીં પરમાર્થને, લેવા લૌકિક માન. ૨૮
 અથવા નિશ્ચય નય અહે, માત્ર શબ્દની માંય;
 લોપે સદ્વ્યવહારને, સાધન રહિત થાય. ૨૯
 જ્ઞાનદશા પામે નહીં, સાધન દશા ન કાંઈ;
 પામે તેનો સંગ જે, તે ખૂડે ભવમાંહિ. ૩૦
 એ પણુ જીવ મતાર્થમાં, નિજ માનાદિ કાજ;
 પામે નહિ પરમાર્થને, અન - અધિકારીમાંજ. ૩૧
 નહિ કષાય ઉપશાંતતા, નહિ અતર વૈરાગ્ય,
 સરળપણુ ન મધ્યસ્થતા, એ મતાર્થે દુર્ભાગ્ય. ૩૨
 લક્ષણુ કદ્યા મતાર્થીના, મતાર્થે જાવા કાંજ;
 હવે કહું આત્માર્થીના, આત્મ અર્થે સુખસાજ. ૩૩

આત્માર્થીલક્ષણુ

આત્મજ્ઞાન ત્યા મુનિપણુ, તે સાચા ગુરુ હોય,
 બાકી - કુળગુરુ કલ્પના, આત્માર્થી નહિ જોય. ૩૪
 પ્રત્યક્ષ સદ્ગુરુપ્રાપ્તિનો, ગણે પરમ ઉપકાર,
 ત્રણે યોગ એકત્વથી, વર્તે આજ્ઞાધાર. ૩૫
 એક હોય ત્રણુ કાળમા, પરમારથનો પથ,
 ગ્રેરે તે પરમાર્થને, તે વ્યવહાર સમત. ૩૬
 એમ વિચારી અતરે, શોધે સદ્ગુરુ યોગ,
 કામ એક આત્માર્થનુ, જીજ્ઞે નહિ મનરોગ ૩૭
 કષાયની ઉપશાંતતા, માત્ર મોક્ષ અભિલાષ,
 ભવે એક પ્રાણીદયા, માત્ર આત્માર્થ નિવાસ. ૩૮

આત્માદિ અસ્તિત્વનાં, જેઠ નિરૂપક સાક્ષ,
 પ્રત્યક્ષ સદ્ગુરુ યોગ નહિ, ત્યાં આધાર સુધાર. ૧૩
 અથવા સદ્ગુરુએ કહ્યાં, જે અવગાહન કાજ,
 તે તે નિત્ય વિચારવાં, કરી મર્તાતર ત્યાજ ૧૪
 શકે હવ સ્વચ્છ હ તો, પામે અવસ્ય મોક્ષ,
 પામ્યા એમ અનત છે, ભાખ્યું જિન નિર્દોષ ૧૫
 પ્રત્યક્ષ સદ્ગુરુ યોગથી, સ્વચ્છ હ તે શકાય,
 અન્ય ઉપાય ક્યાં કહી, પ્રાપ્તે જમણે શુદ્ધ ૧૬
 સ્વચ્છ હ મત આપક તણ વર્તે સદ્ગુરુ લક્ષ,
 સમક્ષિત તેને ભાખિયું, કારણ જણી પ્રત્યક્ષ ૧૭
 માનાદિક શત્રુ મહા, નિજ છડે ન મસાય,
 જતાં સદ્ગુરુ શરણમાં, અદ્ય પ્રયાસે ભય ૧૮
 જે સદ્ગુરુ ઉપદેશથી, પામ્યો કેવળજ્ઞાન,
 શુરુ રહ્યા છદ્મસ્ય પણ, વિનય કરે ભગવાન ૧૯
 એવો માગે વિનયતણો, ભાખ્યો શ્રી વીતરામ,
 મૂળ હેતુ એ માર્ગનો, સમજે કોઈ સુધામ ૨૦
 અસદ્ગુરુ એ વિનયનો, લાભ લહે એ કાઈ,
 મહામોહની કમંચી, ખૂટે ભવજન માર્ગ ૨૧
 હોય શુભુલ્લુ હવ તે, સમજે, એક વિચાર,
 હોય મતાર્થી હવ તે, અવગો લે નિર્ધાર ૨૨
 હોય મતાર્થી તેહને, શાય ન આતમલક્ષ,
 તેહ, મતાર્થી લક્ષણો, બહી કહ્યાં નિર્પેદ ૨૩

(મતાર્થી લક્ષણ.

બાહ્યભાજ પણ જ્ઞાન નહિ, ને માને શુરુ સત્ય,
 અથવા નિજગુણધર્મના, તે શુરુમાં જ મમત્વ ૨૪
 જે જિનદેહ પ્રમાણ ને, સમવચરણાદિ સિદ્ધ,
 વણુંન સમજે જિનનું, શાસ્ત્રી શકે નિજ શુદ્ધિ ૨૫

દશા ન એવી જ્યાં સુધી,	છવ લહે નહિ એવ્ય;	
મોક્ષમાર્ગ પામે નહિ,	મટે ન અતર શાન.	૩૬
આવે જ્યાં એવી દશા,	સદ્ગુરુભોમ સુહાસ;	
તે મોષ સુવિચારણા,	ત્યાં પ્રગટે સુખદાય.	૪૦
જ્યાં પ્રગટે સુવિચારણા,	ત્યાં પ્રગટે નિજજ્ઞાન;	
જે જ્ઞાને ક્ષય મોહ ઘર્ષ,	પામે પદ નિર્વાણ.	૪૧
ક્ષયજે તે સુવિચારણા,	મોક્ષમાર્ગ સમજાય	
ગુરુ શિષ્ય સવાદથી,	ભાષુ પદપદ આંહિ.	૪૨
આત્મા છે તે નિત્ય છે,	ઉ કર્તા નિવકર્મ;	
છે લોકતા વળી મોક્ષ છે,	મોક્ષ ઉપાય મુખર્મ.	૪૩
પદ સ્થાનક સંસેપર્મા,	પદ દર્શન પણ તેહ;	
સમજવા પરમાર્થને,	ઠહા સ્નાનીએ એહ.	૪૪

શકા-શિષ્ય ઉવાચ.

નથી દષ્ટિમા આવતો,	નથી જણાવુ કુપ,	
બીજે પણ અનુભવ નહિ,	તેથી ન હવસ્વરૂપ.	૪૫
અથવા દેહ જ આવતમા,	અથવા ઉદ્વિગ પ્રાણ	
મિથ્યા હુડો માનવો,	નહિ હુડુ એધાણ	૪૬
વળી જો આત્મા હોય તો,	જણાય તે નહિ કેમ;	
જણાય જો તે હોય તો,	પદ પદ આદિ જેમ.	૪૭
મંટે છે નહિ આત્મા,	મિથ્યા મોક્ષ ઉપાય	
જો અતર શકા તણો,	સમજાવો સદુપાય.	૪૮

સમાધાન-સદ્ગુરુ ઉવાચ.

ભાસ્યો દેહાધ્યાસથી,	આત્મા દેહસમાન;	
પણ તે જન્નેભિન્ન છે	પ્રગટ લક્ષણે જાન.	૪૯
ભાસ્યો દેહાધ્યાસથી	આત્મા દેહસમાન;	
પણ તે જન્નેભિન્ન છે,	જેમ આસિ ને મ્યાન.	૫૦

જે દ્રષ્ટા છે દષ્ટિનો,	જે જાણે છે રૂપ,	
અબાધ્ય અનુભવ જે રહે,	તે છે જીવસ્વરૂપ.	૫૧
છે ઇન્દ્રિય પ્રત્યેકને,	નિજ નિજ વિષયનું જ્ઞાન,	
પાંચ ઇન્દ્રિયના વિષયનું,	પણ આત્માને જ્ઞાન.	૫૨
દેહ ન જાણે તેહને,	જાણે ન ઇન્દ્રિય પ્રાણ,	
આત્માની સત્તા વડે,	તેહ પ્રવર્તે જાણ.	૫૩
સર્વ અવસ્થાને વિષે,	ન્યારો સદા જાણાય,	
પ્રગટરૂપ ચૈતન્યમય,	એ એ ધાણ સદાય.	૫૪
ઘટ, પટ, આદિ જાણુ તુ,	તેથી તેને જ્ઞાન,	
જાણનાર તે જ્ઞાન નહિ,	કહિયે કેવું જ્ઞાન,	૫૫
પરમ બુદ્ધિ કૃષ દેહમાં,	સ્થૂળ દેહ મતિ અલપ,	
દેહ હોય જો આત્મા,	ઘટે ન આમ વિકલ્પ.	૫૬
જડ ચેતન તો લિન્ન છે,	કેવળ પ્રગટ સ્વભાવ,	
એકપણ પામે નહિ,	ત્રણે કાળ દ્રવ્યભાવ.	૫૭
આત્માની શકા કરે,	આત્મા પોતે અમ,	
શકાનો કરનાર તે,	અચરજ એહ અમાપ.	૫૮

શકા-શિષ્ય ઉવાચ.

આત્માનાં અસ્તિત્વના,	આપે કહ્યો પ્રકાર,	
સભવ તેનો થાય છે,	અંતર કયે વિચાર	૫૯
ખીજ શકા થાય ત્યા,	આત્મા નહીં અવિનાશ,	
દેહયોગથી જાપજે,	દેહવિયોગે નાશ.	૬૦
અથવા વસ્તુ ક્ષણિક છે,	ક્ષણે ક્ષણે પલટાય,	
એ અનુભવથી પણ નહી,	આત્મા નિત્ય જાણાય.	૬૧

સમાધાન-સદ્ગુરુ ઉવાચ.

દેહ માત્ર સયોગ છે,	વળિ જડ રૂપી દ્રશ્ય,	
ચેતનનાં ઉત્પત્તિ લય,	કોના અનુભવ વશ ?	૬૨

- જેના અનુભવવશ્ય જો, ઉત્પન્ન થયું જ્ઞાન,
 ૧૪ તે તેથી જુદા વિના, યાચ ન કેમે, જ્ઞાન ૬૩
 જે સંયોગો રૂખિયે, તે તે અનુભવ રૂશ્ય,
 ૧૫ ભિપ્તે નહિ સંયોગથી, આત્મા નિત્ય પ્રત્યક્ષ ૬૪
 જડથી ચેતન ભિપ્તે, ચેતનથી જડ યાચ,
 એવો અનુભવ કોઈને, ક્યારે કહી ન યાચ. ૬૫
 કોઈ સંયોગોથી નહી, જેની ઉત્પત્તિ યાચ,
 ૧૬ નાશ ન તેનો, કોઈમાં, તેથી નિત્ય સદાય ૬૬
 પ્રેમાદિ તરતમ્યતા, સર્પાદિકની માંચ,
 પૂર્વજન્મ સરકાર તે, એવ નિદ્યતા ત્યાંચ ૬૭
 આત્મા દ્રવ્યે નિત્ય છે, પચચિ પેલટાય
 ૧૭ બાળાદિ વય ત્રણનું, જ્ઞાન એકને, યાચ. ૬૮
 અથવા જ્ઞાન સ્થિતિનું, જે બદલી વદનાર,
 વદનારો તે સ્થિતિ નહિ, કર અનુભવ નિર્ધાર ૬૯
 ક્યારે કોઈ વસ્તુનો, કેવળ હોય ન નાશ,
 ચેતન પામે નાશ તો, કેમાં ભળે તપાસ. ૭૦

શકા શિષ્ય ઉવાચ

- કર્તા એવ ન કર્મનો કર્મ જ કર્તા કર્મ
 અથવા સદૈવ સ્વભાવકે, કર્મ એવનો કર્મ ૭૧
 આત્મા સદા અલગ ને, કર્મ પ્રકૃતિ જાણ,
 ૭૨ અથવા ઇશ્વરપ્રેરણા, તેથી એવ અજાણ ૭૨
 માટે મોક્ષ ઉપાયનો, કોઈ ન હેતુ જણાય,
 કર્મતણ કર્તાપણ, જા નહિ, જા નહિ બદલ. ૭૩

સમાધાન સદ્ગુરુ ઉવાચ

- હોય ન ચેતનપ્રેરણા, કોણ જાહે તો કર્મ
 ૭૪ જય સ્વભાવ નહિ પ્રેરણા જુઓ વિચારી કર્મ, ૭૪

જો ચેતન કરતુ નથી, નથી થતાં તો કર્મ,
 તેથી સહેજ સ્વભાવ નહિ, તેમજ નહિ જીવધર્મ. ૭૫
 કેવળ હોત અસગ જો, ભાસત તને ન કેમ ?
 અસગ છે પરમાર્થથી, પણ નિજ ભાને તેમ ૭૬
 કર્તા ઇશ્વર કોઈ નહિ, ઇશ્વર બુદ્ધ સ્વભાવ,
 અથવા પ્રેરક તે ગણ્યે, ઇશ્વર દોષ પ્રભાવ. ૭૭
 ચેતન જો નિજ ભાનમાં કર્તા આપ સ્વભાવ,
 વેતે નહિ નિજ ભાનમાં, કર્તા કર્મ પ્રભાવ. ૭૮

શકા-શિષ્ય ઉવાચ

'જીવ કર્મ' કર્તા કહો, પણ ભોકતા નહિ સોય;
 શું સમજે જડ કર્મ કે, ફળપરિણામી હોય ૭૯
 ફળદાતા ઇશ્વર ગણ્યે, ભોકતાપણું સધાય,
 એમ કહે ઇશ્વરતાણુ. ઇશ્વરપણુ જ જાય, ૮૦
 ઇશ્વરસિદ્ધ થયા વિના, જગત્ નિયમ નહિ હોય.
 પ્રાણી શુભાશુભ કર્મનાં, ભોગ્યસ્થાન નહિ કોય. ૮૧

સમાધાન-સદ્ગુરુ ઉવાચ.

ભાવકર્મ નિજકલ્પના, માટે ચેતનરૂપ,
 જીવવીર્યની સ્ફૂરણા, પ્રહણુ કર જડધૂપ ૮૨
 જે સુધા સમજે નહીં, જીવ ખાય ફળ થાય,
 એમ શુભાશુભ કર્મનું, ભોકતાપણુ જણાય. ૮૩
 એક રાકને એક નૃપ, એ આદિ જે ભેદ,
 કારણ વિના ન કાર્ય તે, તે જ શુભાશુભ વેદ ૮૪
 ફળદાતા ઇશ્વરતણી, એમાં નથી જરૂર,
 કર્મ સ્વભાવે પરિણમે, થાય - ભોગથી દૂર ૮૫
 તે તે ભોગ્ય વિશેષના, સ્થાનક દ્રવ્ય સ્વભાવ,
 ગહન વાત છે શિષ્ય આ, કહી સંક્ષેપે સાવ. ૮૬

જેના અનુભવવશ્ય જો,	ઉત્પન્ન લયનું જ્ઞાન,	
તે તેથી જુદા વિના,	માય ન કેમે ; જ્ઞાન	૬૭
જે સયોગો દેખિયે,	તે તે અનુભવ દ્રશ્ય,	
જિપજો નહિ સયોગથી,	આત્મા નિત્ય પ્રત્યક્ષ	૬૪
જડથી ચેતન જિપજો,	ચેતનથી જડ માય,	
જોવો અનુભવ કોઈને,	કમારે કદી ન માય	૬૫
કોઈ સયોગોથી નહી,	જેની ઉત્પત્તિ માય,	
નાશ ન તેનો કોઈમાં,	તેથી નિત્ય સદાય	૬૬
કૌશલિ તસ્તમ્યતા	સર્પાલિની માં,	
પૂર્વજન્મ સરકાર તે,	જીવ નિત્યતા ત્યાં	૬૭
આત્મા દ્રવ્યે નિત્ય છે,	પચયિ પેલટા	
બાળપદિ વય ત્રવ્યનું,	જ્ઞાન એકને ; માય	૬૮
અથવા જ્ઞાન ક્ષણિકનું,	જે બાણી વહનાર,	
વહનારો તે ક્ષણિક નહિ.	કર અનુભવ નિર્ધાર	૬૯
કમારે કોઈ ; વસ્તુનો,	કેવળ હોય ના નાશ,	
ચેતન પામે નાશ તો	કેમા જણે તપાસ	૭૦

શ્લોક : શિષ્ય ઉવાચ.

કર્તા જીવ ન કર્મનો,	કર્મ જ કર્તા ; કર્મ	
અથવા સદૃશ સ્વભાવકાં,	કર્મ જીવનો કર્મ	૭૧
આત્મા સદા જતગ ને,	કરે પ્રકૃતિ જાણ,	
અથવા ઇશ્વરપ્રેરણા,	તેથી જીવ અભય	૭૨
માટે મોક્ષ ઉપામનો	કોઈ ન હેતુ જણાય,	
કર્મવશુ કર્તાપશુ,	કા નહિ કા નહિ બાય	૭૩

સમાધાન : સદ્ગુરુ ઉવાચ

હોય ન ચેતનપ્રેરણા,	કોણ મહે તો ; કર્મ,	
જયસ્વભાવ નહિ પ્રેરણા,	જુઓ વિચારી મર્મ ;	૭૪

જો ચેતન કરતું નથી, નથી થતાં તો કર્મ,
 તેથી સંહજ સ્વભાવ નહિ, તેમજ નહિ જીવધર્મ. ૭૫
 કેવળ હોત અસંગ જો, ભાસત તને ન કેમ ?
 અસંગ છે પરમાર્થથી, પણ નિજ ભાને તેમ. ૭૬
 કર્તા-ધર્મર કોઈ નહિ, ધર્મર પુદ્ગલ સ્વભાવ,
 અથવા પ્રેરક તે ગણ્યે, ધર્મર દોષ પ્રભાવ. ૭૭
 ચેતન જો નિજ ભાનમાં કર્તા આપ સ્વભાવ,
 વેતે નહિ નિજ ભાનમાં, કર્તા કર્મ પ્રભાવ. ૭૮

શકા-શિષ્ય ઉવાચ

જીવ કર્મ કર્તા કહો, પણ લોકતા નહિ સોચ;
 શું સમજે જડ કર્મ કે, ફળપરિણામી હોય. ૭૯
 ફળદાતા ધર્મર ગણ્યે, લોકતાપણુ સધાય,
 એમ કહો ધર્મરતાણુ. ધર્મરપણુ જ જાય, ૮૦
 ધર્મરસિદ્ધ થયા વિના, જગત્ નિયમ નહિ હોય;
 પછી શુભાશુભ કર્મના, ભોગ્યસ્થાન નહિ હોય. ૮૧

સમાધાન-સદ્ગુરુ ઉવાચ.

ભાવકર્મ નિજકલ્પના, માટે ચેતનરૂપ,
 જીવવીર્યની સ્ફૂરણા, ગ્રહણ કર જડધૂપ. ૮૨
 જેરં સુધા સમજે નહીં, જીવ ખાય ફળ થાય,
 એમ શુભાશુભ કર્મનું, લોકતાપણુ જણાય. ૮૩
 એક રાકને એક નૃપ, એ આદિ જે ભેદ,
 કારણ વિના ન કાર્ય તે, તે જ શુભાશુભ વેદ ૮૪
 ફળદાતા ધર્મરતાણી, એમા નથી જરૂર,
 કર્મ સ્વભાવે પરિણમે, થાય - ભોગથી દૂર ૮૫
 તે તે ભોગ્ય વિશેષના, સ્થાનક દ્રવ્ય સ્વભાવ,
 ગહન વાત છે શિષ્ય આ, કહી સક્ષેપે સાવ. ૮૬

શકા-શિખ્ય ઉવાચ

કર્તા જોઈતા હવ હો, મણ તેનો નહિ મોક્ષ
 વીત્યો કાળ અનત પણ, વર્તમાન છે દોષ ૮૭
 શુભ કરે ફળ જોગવે, દેવાદિ ગતિ માંજ,
 અશુભ કરે નર્કાદિ ફળ, કર્મ રહિત ન કર્તાવ. ૮૮

સુમાધાન - સદ્ગુરુ ઉવાચ.

જેમ શુભાશુભ કર્મપદ, બધ્યાં સફળ પ્રભાવ
 તેમ નિવૃત્તિ સફળતા, માટે મોક્ષ સુબલ. ૮૯
 વીત્યો કાળ અનત તે, કર્મ શુભાશુભ ભાવ;
 તેહ શુભાશુભ છેવર્તા, જીવને મોક્ષ સ્વભાવ. ૯૦
 દેહાદિક સંયોગનો, આત્મતિક વિયોગ
 સિદ્ધ મોક્ષ શાશ્વત પદે, નિજ અનત મુખ જોગ. ૯૧

શકા-શિખ્ય ઉવાચ.

હોય કદાપિ મોક્ષપદ, નહિ અપશય / ઉપાય;
 કર્મો કાળ અનતનાં, શાશ્વી છેવાં બધાં ૯૨
 અથવા મત ઇશન ધણુ, કહે ઉપાય બનેક
 તેમાં મત સાધો ક્યો, બને ન જોઈ વિવેક. ૯૩
 કઈ જાતિમાં મોક્ષ છે, કયા વેદમાં મોક્ષ;
 જોનો નિશ્ચય ના બને, ધણુ લોક જો દોષ. ૯૪
 તેથી જોમ જણાય છે, નજે ન મોક્ષ ઉપાય
 દેવાદિ બધ્યા તણા, તે ઉપકાર જ માય ૯૫
 પાતે ઉત્તરથી યયુ, માધાન સર્વાંગ
 સમજુ મોક્ષ ઉપાય તો હૃદય ઉદય સદ્ભાગ્ય. ૯૬

સુમાધાન-સદ્ગુરુ ઉવાચ.

પાષે ઉત્તરની ધઈ, આત્મ વિષે પ્રતીત;
 ધામે મોક્ષોપાયની, સદ્જ પ્રતીત જો રીત. ૯૭

ધર્મ-ભાવ અજ્ઞાન છે,	મોક્ષભાવ	નિજવાસ;	
અંધકાર અજ્ઞાનસમ,	નાશે	જ્ઞાનપ્રકાશ	૯૮
જે જે કારણ બંધનાં,	તેહ બંધનો	પંથ;	
તે કારણ છેદક દશા,	મોક્ષ-પંથ ભવ	અ ત.	૯૯
રાગ દ્વેષ અજ્ઞાન એ,	મુખ્ય કર્મની	અથ;	
થાય નિવૃત્તિ જેહથી,	તે જ મોક્ષનો	પથ.	૧૦૦
આત્મા સત્ ચૈતન્યમય,	સર્વાભાસ	રહિત,	
જેથી કેવળ પામિયે,	મોક્ષપથ એ	રીત.	૧૦૧
કર્મ અનંત પ્રકારના,	તેમા મુખ્યે	આઠ,	
તેમાં મુખ્યે મોહનીય,	હણાય તે	કહું પાઠ.	૧૦૨
કર્મ મોહનીય ભેદ બે,	દર્શન ચારિત્ર	નામ,	
હણે બોધ વીતરાગતા,	અચૂક ઉપાય	આમ.	૧૦૩
કર્મબંધ ક્રોધાદિથી,	હણે ક્ષમાદિક	તેહ,	
પ્રત્યક્ષ અનુભવ સર્વને,	એમાં શ્રો	સ દેહ ?	૧૦૪
છોડી સત દર્શનતણે,	આગ્રહ તેમ	વિકલ્પ,	
કહ્યો માર્ગ આ સાધશે,	જન્મ તેહના	અલ્પ.	૧૦૫
પદ પદના પદ તે,	પૂછ્યા કરી	વિચાર,	
તે પદની સર્વાંગતા,	મોક્ષ માર્ગ	નિર્ધાર.	૧૦૬
જાતિ વેષનો ભેદ નહિ,	કહ્યો માર્ગ જે	હોય,	
સાધે તે મુક્તિ લહે,	એમાં ભેદ ન	કોય.	૧૦૭
કષાયની ઉપશાંતતા,	માત્ર મોક્ષ	અભિલાષ,	
ભવે ખેદ અતર દયા,	તે કહિયે	જિજ્ઞાસ	૧૦૮
તે જિજ્ઞાસુ જીવને,	થાય સદ્ગુરુ	બોધ,	
તો પામે સમકિતને,	વર્તે અતર	શોધ	૧૦૯
મત-દર્શન આગ્રહ તણ,	વર્તે સદ્ગુરુ	લક્ષ,	
લહે શુદ્ધ સમકિત તે,	જેમા ભેદ ન	પક્ષ.	૧૧૦

શકા-શિખ્ય ઉવાચ.

કર્તા લોકતા હવ હો, પશુ તેનો નહિ શોધ;
 વીર્યો કાળ અનૃત પશુ, વર્તમાન છે જોય. ૮૭
 શુભ કરે કળ સોગવે, દેવાદિ ગતિ મીઠી
 અશુભ કરે નહાંદિ કળ, કર્મ રહિત ન કર્યાં. ૮૮

સમાધાન—સદ્ગુરુ ઉવાચ.

જેમ શુભાશુભ કર્મજન, બધવાં સદ્ગુણ પ્રમાણ;
 તેમ નિવૃત્તિ સદ્ગુણતા, માટે મોક્ષ મુલ્ય. ૮૯
 વીર્યો કાળ અનૃત તે, કર્મ શુભાશુભ ભાવ;
 તેહ શુભાશુભ ઉત્તર, ક્ષિપવે મોક્ષ સ્વભાવ. ૯૦
 દેહાદિક સંયોગનો આત્મવિક વિયોગ;
 સિદ્ધ મોક્ષ શાશ્વત પદે, નિજ અનૃત મુખલોગ. ૯૧

શકા-શિખ્ય ઉવાચ.

હોય કદાપિ મોક્ષપદ, નહિ અવશ્ય ઉપાય;
 કર્મો કાળ અનૃતના, શામી ઉદ્યા બધાં. ૯૨
 અથવા મત રશન ધણ, કહે ઉપાય અનેક;
 તેમાં મત સાચો કયો, બને ન જોઈ વિવેક. ૯૩
 કષ્ટ અતિમા મોક્ષ છે કયા વેદમાં મોક્ષ;
 જોનો નિશ્ચય ના બને, વણા લેઈ જો દોષ. ૯૪
 તેથી જોમ જણાય છે, મળે ન મોક્ષ ઉપાય;
 દેવાદિ બધ્યા તણા, મો ઉપકાર જ થાય. ૯૫
 પાતે ઉચરથી યશુ, સમાધાન સર્વાંગ;
 સમગ્ર મોક્ષ ઉપાય તો, દૃઢ ઉદય સદ્ભાગ્ય. ૯૬

સમાધાન—સદ્ગુરુ ઉવાચ.

પાયે ઉત્તરની ધર્મ, આત્મ વિશે પ્રતીત;
 ધાયે મોગોપાયની, સદ્ગુણ પ્રતીત જો રીત. ૯૭

ધર્મ-ભાવ અજ્ઞાન છે,	મોક્ષભાવ	નિજવાસ,	
અધિકાર અજ્ઞાનસમ,	નાશે	જ્ઞાનપ્રકાશ	૯૮
જે જે કારણ બધનાં,	તેહ બધનો	પંથ;	
તે કારણ છેદક દશા,	મોક્ષ-પંથ ભવ	અ ત.	૯૯
રાગ દ્વેષ અજ્ઞાન એ;	મુખ્ય કર્મની	અથ;	
થાય નિવૃત્તિ જેહથી,	તે જ મોક્ષનો	પથ.	૧૦૦
આત્મા સત્ ચૈતન્યમય,	સર્વાભાસ	રહિત;	
જેથી કેવળ પામિયે,	મોક્ષપથ એ	રીત.	૧૦૧
કર્મ અનત પ્રકારનાં,	તેમા મુખ્યે	આઠ,	
તેમાં મુખ્યે મોહનીય,	હણાય તે	કહું પાઠ.	૧૦૨
કર્મ મોહનીય ભેદ બે,	દર્શન આરિત્ર	નામ,	
હણે બોધ વીતરાગતા,	અચૂક ઉપાય	આમ.	૧૦૩
કર્મબધ ક્રોધાદિથી,	હણે ક્ષમાદિક	તેહ,	
પ્રત્યક્ષ અનુભવ સર્વને,	એમા શો	સ દેહ ?	૧૦૪
છોડી મત દર્શનતણે,	આગ્રહ તેમ	વિકલ્પ,	
કહ્યો માર્ગ આ સાધશે,	જન્મ તેહના	અલ્પ.	૧૦૫
ષટ્ પદના ષટ્ તે,	પૂછ્યાં કરી	વિચાર,	
તે પદની સર્વાંગતા,	મોક્ષ માર્ગ	નિર્ધાર.	૧૦૬
જાતિ વેષનો ભેદ નહિ,	કહ્યો માર્ગ જો	હોય,	
સાધે તે મુક્તિ લહે,	એમા ભેદ ન	કોય.	૧૦૭
કષાયની ઉપશાંતતા,	માત્ર મોક્ષ અભિલાષ,		
ભવે ખેદ અતર દયા,	તે કહિયે	બિજાસ	૧૦૮
તે જિજ્ઞાસુ જીવને,	થાય સદ્ગુરુ	બોધ,	
તો પામે સમકિતને,	વર્તે અતર	શોધ	૧૦૯
મત-દર્શન આગ્રહ તણ,	વર્તે સદ્ગુરુ	લક્ષ,	
લહે શુદ્ધ સમકિત તે,	જેમાં ભેદ ન	પક્ષ.	૧૧૦

વર્તે નિજ સ્વભાવનો, અનુભવ લક્ષ પ્રતીત,
 વૃત્તિ વહે નિજ ભાવમાં, પરમાર્થ સમકિત. ૧૧૧
 વર્ધમાન સમકિત થઈ, ટાળે મિથ્યાભાસ,
 ઉદય થાય ચારિત્રનો, વીતરાગપદ વાસ. ૧૧૨
 કેવળ નિજ સ્વભાવનું, અખડ વર્તે જ્ઞાન
 કહિયે કેવળ જ્ઞાન તે, દેહ છતાં નિર્વાણ. ૧૧૩
 કેટલે વર્ધનું સ્વપ્ન પણ, અગૃહ થતાં શમાય,
 તેમ વિભાગ અનાદિનો, જ્ઞાન થતાં દૂર થાય. ૧૧૪
 છુટે દેહાધ્યાસ તો, નહિ કર્તા તું કર્મ,
 નહિ સોઠતા તું તેહનો એ જ કર્મનો મર્મ. ૧૧૫
 એ જ કર્મથી મોક્ષ છે, તું છે મોક્ષસ્વરૂપ,
 અનત હયન જ્ઞાન તું, અધ્યાપાધ સ્વરૂપ. ૧૧૬
 શુદ્ધ શુદ્ધ ચૈતન્યમન, સ્વચ્છેયોતિ સુખધામ,
 બીજી કહિયે કેટલું કર વિચાર તો પામ. ૧૧૭
 નિશ્ચય સર્વ જ્ઞાનીઓ, આવી અત્ર શમાય,
 ધરી મૌનતા એમ કહી, સદૃશ સમાધિમાય. ૧૧૮

શિષ્યોપદેશબોધપ્રાપ્તિ

સદ્ગુણના ઉપદેશથી, આબુ અપૂર્વ જ્ઞાન,
 નિજપદ નિજમાહી લક્ષ, દૂર થયું અજ્ઞાન. ૧૧૯
 ભાસ્યુ નિજ સ્વરૂપ તે, શુદ્ધ ચૈતના રૂપ,
 અજરઅમર અવિનાશી ને, દેહાતીત સ્વરૂપ. ૧૨૦
 કર્તા સોઠતા કર્મનો, વિભાગ વર્તે ભાવ,
 વૃત્તિ વહી નિજભાવમાં, થયો અકર્તા ત્યાવ. ૧૨૧
 અથવા નિજ પરિશ્રામ જે શુદ્ધ ચૈતનારૂપ,
 કર્તા સોઠતા તેહના, નિર્વિકરૂપ સ્વરૂપ. ૧૨૨
 મોક્ષ કહ્યો નિજ શુદ્ધતા, તે પામે તે પદ
 સમજાવ્યો સંયોગમા, સકળ માજ નિર્મલ. ૧૨૩

અહો ! અહો ! શ્રી સદ્ગુરુ, કરુણાસિંધુ અપાર,
આ પામર પ્રભુ કર્યો, અહો ! અહો ! ઉપકાર. ૧૨૪
શુ પ્રભુ ચરણ કને ધરુ, આત્માથી સૌ હીન,
તો તે પ્રભુએ આપિયો, વર્તુ ચરણાધીન. ૧૨૫
આ દેહાદિ આજથી, વર્તે પ્રભુ આધીન,
દાસ દાસ હું દાસ છું, તેહ પ્રભુનો દીન ૧૨૬
પદ્ સ્થાનક સમજાવીને, શિન્ન બતાવ્યો આપ,
સ્થાનથી તરવારવત્, એ ઉપકાર અમાપ ૧૨૭

ઉપસહાર

દર્શન પટે સમાય છે, આ પદ સ્થાન માંહિ,
વિચારતાં વિસ્તારથી, સશય રહે ન કાંઈ ૧૨૮
આત્મપ્રાંતિ સમ રોગ નહિ, સદ્ગુરુ ગૈય સુખણુ;
ગુરુઆજ્ઞા સમ પથ્ય નહિ, ઔષધ વિચાર ધ્યાન
જોઈએ પરમાર્થ તો, કરો સત્ય પુરુષાર્થ;
ભવચિત્તિ આદિ નામ લઈ, છેદો નહિ આત્માર્થ. ૧૩૦
નિશ્ચય વાણી સાલણી, સાધન તજવા નોય,
નિશ્ચય રાખી લક્ષમા, સાધન કરવા સોય. ૧૩૧
નય નિશ્ચય એકાતથી, આમાં નથી કહેલ,
એકાતે વ્યવહાર નહિ, બન્ને માથ રહેલ. ૧૩૨
ગચ્છ મતની જે કલ્પના, તે નહિ સદ્વ્યવહાર;
ભાન નહીં નિજરૂપનુ, તે નિશ્ચય નહીં સાર. ૧૩૩
આગળ જ્ઞાની થઈ ગયા, વર્તમાનમા હોય,
થાશે કાળ ભવિષ્યમા, માર્ગભેદ નહિ સાર ૧૩૪
સર્વ જીવ છે સિદ્ધ સમ, જે સમજે તે થાય,
સદ્ગુરુ આજ્ઞા નિજદશા, નિમિત્ત કારણ માંય ૧૩૫
ઉપાદાનનુ નામ લઈ, એ જે તજે નિમિત્ત,
પામે નહિ સિદ્ધત્વને, રહે બ્રાતિમા સ્થિત ૧૩૬

મુખથી જ્ઞાન કયે અને અતર છૂટયો ન મોહ,
 તે પામર માણી કરે, માત્ર જ્ઞાનીનો દ્રોહ. ૧૩૭
 દયા, શાંતિ, સમતા, ક્રમા, સત્ય, ત્યાગ, બૈરાગ્ય;
 હોય મુમુક્ષુ ઘટ વિષે, એહ સદાય મુખ્ય. ૧૩૮
 મોહભાવ હ્રય હોય બંધ, અથવા હોય પ્રશાંત,
 તે કહિયે જ્ઞાની દયા, બાકી કહિયે બ્રાંત. ૧૩૯
 સકળ જગત્ તે એકવત્ અથવા સ્વપ્નસમાપ્ત,
 તે કહિયે જ્ઞાનીદયા, બાકી વાચા જ્ઞાન. ૧૪૦
 સ્થાનક પાંચ વિચારીને, છૂટે વર્તે જેહ,
 પામે સ્થાનક પાંચમું, એમાં નહિ સંદેહ. ૧૪૧
 દેહ છતાં જેની દયા, વર્તે દેહાવીત્,
 તે જ્ઞાનીના ધરણમાં, હો ! વદન અગણિત. ૧૪૨

નીચેનાં કાવ્યો “શ્રીમદ્ રાજચંદ્ર” એ પુસ્તકમાંથી લીધેલાં છે

[અતર્જત ગુણ એણી સ્વરૂપ]

અપૂર્વ અવસર એવો ક્યારે આવશે ?
 ક્યારે યદ્યુ બાહ્યાતર નિર્મય એ ?
 સર્વ સખધનું બધન લીલુ ઉદીને.
 વિચરશું કવ મહત્પુરુષને પથ એ ?... અપૂર્વ ૦ ૧
 સર્વ જાવથી ઔદાસીન્ય વૃત્તિ કરી,
 માત્ર દેહ તે સયમ હેતુ હાય એ;
 અન્ય કારણે અન્ય કશું કર્યે નહી,
 દેહ પણ કિંચિત્ મૂર્છા નવ ભોગ એ અપૂર્વ ૦ ૨
 દર્શન મોહ બ્યલીન યદ્યુ બિપલ્યો બોધ જે,
 દેહ ભિન્ન કેવલ ચેતન્યનું જ્ઞાન એ;
 તમી પ્રહીળ નાસ્ત્રિ મોહ વિદ્રોહિયે,
 વર્તે નવું શુદ્ધ સ્વરૂપનું ધ્યાન એ. અપૂર્વ ૦ ૩

આત્મસ્થિરતા ત્રણ સંક્ષિપ્ત યોગની,
મુખ્યપણે તો વતે^૧ દેહ પર્યાંત ને;
ઘોર પરિવહ કે ઉપસર્ગ લયે કરી,
આવી શકે નહીં તે સ્થિરતાનો અંત ને. અપૂર્વ^૦ ૪

સયમના હેતુથી યોગ પવર્તના,
સ્વરૂપ લક્ષે જિન આસા આધીન ને;
તે પણ ક્ષણ ક્ષણ ઘટતી જાતી સ્થિતિમાં,
અંતે થાયે નિજ સ્વરૂપમાં લીન ને. અપૂર્વ^૦ ૫

પંચ વિષયમાં રાગદ્વેષ વિરહિતતા,
પંચ પ્રમાદે ન મળે મનનો ક્ષોભ ને;
દ્રવ્ય, ક્ષેત્ર ને કાળ, ભાવ પ્રતિબધવિશુ,
વિચરવું ઉદયાધીન પણ વિત લોભ ને. અપૂર્વ^૦ ૬

ક્રોધ પ્રત્યે તો વતે^૧ ક્રોધ સ્વભાવતા,
માન પ્રત્યે તો લીનપણાનું માન ને;
માયા પ્રત્યે માયા સાક્ષી ભાવની,
લોભ પ્રત્યે નહીં લોભ સમાન ને. અપૂર્વ^૦ ૭

બહુ ઉપસર્ગ કર્તા પ્રત્યે પણ ક્રોધ નહીં,
વહે ચક્રી તથાપિ ન મળે માન ને;
દેહ જાય પણ માયા થાય ન રોમમાં,
લોભ નહીં છો પ્રબળ સિદ્ધિ નિહાન ને. અપૂર્વ^૦ ૮

નમ્રભાવ મુડભાવ સહ અસ્માનતા,
અદંત ધોવન આદિ પરમ પ્રસિદ્ધ ને;
કેશ, રોમ, નખ કે અંગે શુભાર નહીં,
દ્રવ્યભાવ સયમમય નિર્ઐશ સિદ્ધ ને. અપૂર્વ^૦ ૯

શત્રુ મિત્ર પ્રત્યે વતે^૧ સમદર્શિતા,
માન અમાને વતે^૧ તે જ સ્વભાવ ને,

વર્તે નિજ સ્વભાવનો, અનુભવ લક્ષ પ્રતીત,
 વૃત્તિ વહે નિજ ભાવમાં, પરમાર્થે । સમક્રિત. ૧૧૧
 વર્ધમાન સમક્રિત યષ્ઠ, ટાળે , મિથ્યાભાર્થ,
 ઉદય ધાય ચારિત્રનો, વીતરાગપદ વાસ. ૧૧૨
 કેવળ નિજ સ્વભાવનું, અખટ વર્તે, જ્ઞાન,
 કલ્પિયે કેવળ, જ્ઞાન તે, રેલ છતાં નિર્વાણ. ૧૧૩
 કોટિ વર્ષનું સ્વપ્ન પણ, ભગૃત થતા સમાધ, ૧૧૪
 તેમ વિભાજ અનાદિનો, જ્ઞાન થતા દૂર ભાવ
 છુટે રેલાધ્યાસ તો, નહિ કર્તા તુ કર્મ,
 નહિ સોકતા તુ તેહનો એ જ ધર્મનો મર્મ ૧૧૫
 એ જ ધર્મથી મોક્ષ છે, તુ છો મોક્ષસ્વરૂપ,
 અનંત હશે જ્ઞાન તુ, અભ્યાસ સ્વરૂપ. ૧૧૬
 શુદ્ધ પુદ્ગલ ચૈતન્યમન, સ્વમભ્યોતિ સુખધામ,
 બીજુ કલ્પિયે કેલુ કર વિચાર તો પામ. ૧૧૭
 નિશ્ચય સર્વ જ્ઞાનીઓ આવી અત્ર સમાધ,
 ધરી મૌનતા એમ કહી, તલજ સમાધિમાં. ૧૧૮

શિષ્યોપદેશબ્રાહ્મિ

સદ્ગુણના ઉપદેશથી, આબુ અપૂર્વ જ્ઞાન,
 નિજપદ નિજમાંથી લક્ષ, દૂર થયુ અજ્ઞાન. ૧૧૯
 ભાસ્તુ નિજ સ્વરૂપ તે, શુદ્ધ ચૈતના રૂપ,
 અજરઅમર અવિનાશી ને, રેલાવીત સ્વરૂપ. ૧૨૦
 કર્તા સોકતા કર્મનો, વિભાજ વર્તે જ્યાય,
 વૃત્તિ વહી નિજભાવમાં, થયો અકર્તા ત્યાય. ૧૨૧
 અથવા નિજ પરિચામ જો, શુદ્ધ ચૈતનારૂપ,
 કર્તા સોકતા તેહના, નિર્વિકલ્પ સ્વરૂપ. ૧૨૨
 મોદ્ય કહ્યો નિજ શુદ્ધતા, તે પામે તે પદ
 સમભ્યો સંસેપમા, સકળ માર્ગ નિર્ધાર. ૧૨૩

અહો! અહો! શ્રી સદ્ગુરુ, કરુણાસિંધુ અપાર,
 આ પામર પ્રભુ કર્યો, અહો! અહો! ઉપકાર. ૧૨૪
 શું પ્રભુ ચરણ કને ધરુ, આત્માથી સૌ હીન,
 તો તે પ્રભુએ આપિયો, વર્તુ ચરણાધીન. ૧૨૫
 આ દેહાદિ આજથી, વર્તે પ્રભુ આધીન,
 દાસ દાસ હું દાસ છું, તેહ પ્રભુનો દીન. ૧૨૬
 પદ્ સ્થાનકે સમજાવીને, લિન્ન બતાવ્યો આપ,
 મ્યાનથકી તરવારવત, એ ઉપકાર અમાય ૧૨૭

ઉપસહાર

દર્શન પટે સમાય છે, આ પદ્ સ્થાન માંહિ,
 વિચારતાં વિસ્તારથી, સશય રહે ન કાંઈ ૧૨૮
 આત્મબ્રાંતિ સમ રોગ નહિ, સદ્ગુરુ ગૌધ સુખાણુ;
 ગુરૂઆજ્ઞા સમ પથ્ય નહિ, ઔષધ વિચાર ધ્યાન
 જો ધર્યો પરમાર્થ તો, કરો સત્ય પુરૂષાર્થ,
 ભવરિથિતિ આદિ નામ લઈ, છેદો નહિ આત્માર્થ. ૧૩૦
 નિશ્ચય વાણી સાલણી, સાધન તજવા નોય,
 નિશ્ચય રાખી લક્ષમા, સાધન કરવાં સોય ૧૩૧
 નય નિશ્ચય એકાતથી, આમા નથી કહેલ,
 એકાતે વ્યવહાર નહિ, બન્ને માથ રહેલ. ૧૩૨
 ગૂઢ મતની જે કલ્પના, તે નહિ સદ્વ્યવહાર;
 ભાન નહીં નિજરૂપનુ, તે નિશ્ચય નહીં સાર ૧૩૩
 આગળ જ્ઞાની થઈ ગયા, વર્તમાનમા હોય,
 થાશે કાળ ભવિષ્યમા, માર્ગભેદ નહિ સાર ૧૩૪
 સર્વ જીવ છે સિદ્ધ સમ, જે સમજે તે થાય,
 સદ્ગુરુ આજ્ઞા નિજદશા, નિમિત્ત કારણ માય ૧૩૫
 ઉપાદાનનું નામ લઈ, એ જે તજે નિમિત્ત,
 પામે નહિ સિદ્ધત્વને, રહે બ્રાતિમા સ્થિત. ૧૩૬

મુખથી જ્ઞાન કશે અને અતર છૂટયે ન મોકા
 તે પામર પ્રાણી કરે, માત્ર જ્ઞાનીનો દ્રોહ. ૧૩૭
 હમ, શાંતિ, સમતા, ક્રમા, સત્ય, ત્યાગ, બૈરાગ્ય
 હોય મુમુક્ષુ ઘટ વિષે, જોઈ સહાય મુબાગ્ય. ૧૩૮
 મોહભાવ કય હોય જ્યા, અથવા હોય પ્રચાત
 તે કહિયે જ્ઞાની હયા, બાકી કહિયે જ્ઞાત. ૧૩૯
 સકળ જગત્ તે જોઈવત્ અથવા સ્વપ્નસમાન
 તે કહિયે જ્ઞાનીહયા બાકી વાચા. જ્ઞાન. ૧૪૦
 સ્થાનક પાથ વિચારીને, છૂટે વર્તે જેહ
 પામે સ્થાનક પાથમુ, જોમા નહિ સદેહ. ૧૪૧
 દેહ છતા જેની હયા, વર્તે દેહાવીર
 તે જ્ઞાનીનાં ઘરણુમા, હો ! વહન અમણિત. ૧૪૨

નીચેનાં કાવ્યો “શ્રીમદ્ રાજય ધ્ર” એ પુસ્તકમાંથી લીધેલાં છે

[અતર્ગત ગુણુ એણી સ્વરૂપ]

૩

અપૂર્વ અવસર એવો ક્યારે આવશે ?
 ક્યારે ઘણું બાહ્યતર નિર્જય જો ?
 સર્વ સજ ધનુ બધન વીક્ષુ છેડીને.
 વિચરશુ કવ મહત્પુરુષને પથ જો ?... અપૂર્વ ૦ ૧
 સર્વ ભાવથી જોદાસીન્ય વૃત્તિ કરી,
 માત્ર દેહ તે સયમ હેણ હાથ જો;
 અન્ય કારણે અન્ય કશુ કહ્યે નહીં,
 દેહ પણુ કિંચિત્ મૂર્છા નવ જોમ જો અપૂર્વ ૦ ૨
 દર્શન મોહ બંધીત ઘણુ જિપજ્યો બોધ જે,
 દેહ બિન્ન કેવલ ચૈતન્યનું નાન જો;
 તેમી પ્રજ્ઞીણ આસ્ત્રિ મોહ વિદોડિયે,
 વર્તે જોવું શુદ્ધ સ્વરૂપનું જ્ઞાન જો. અપૂર્વ ૦ ૩

આત્મસ્થિરતા ત્રણ સંક્ષિપ્ત યોગની,
મુખ્યપણે તો વતે દેહ પર્યંત જો;
ઘોર પરિધક કે ઉપસર્ગ લયે કરી,
આવી શકે નહીં તે સ્થિરતાનો અંત જો. અપૂર્વં ૪

સયમના હેતુથી યોગ પવર્તના,
સ્વરૂપ લક્ષે જિન આજ્ઞા આધીન જો;
તે પણ ક્ષણ ક્ષણ ઘટતી જતી સ્થિતિમાં,
અતે થાયે નિજ સ્વરૂપમાં દીન જો. અપૂર્વં ૫

પંચ વિષયમા રાગદ્વેષ વિરહિતતા,
પંચ પ્રમાદે ન મળે મનનો ક્ષોભ જો;
દ્રવ્ય, ક્ષેત્ર ને કાળ, લાવ પ્રતિબધવિણુ,
વિચરવું ઉદયાધીન પણ વિત લોભ જો. અપૂર્વં ૬

ક્રોધ પ્રત્યે તો વતે ક્રોધ સ્વભાવતા,
માન પ્રત્યે તો દીનપણાતુ માન જો;
માયા પ્રત્યે માયા સાક્ષી ભાવની,
લોભ પ્રત્યે નહીં લોભ સમાન જો. અપૂર્વં ૭

બહુ ઉપસર્ગ કર્તા પ્રત્યે પણ ક્રોધ નહીં,
વહે ચક્રી તથાપિ ન મળે માન જો;
દેહ જાય પણ માયા થાય ન રોમમાં,
લોભ નહીં છો પ્રબળ સિદ્ધિ નિદાન જો. અપૂર્વં ૮

નમ્રભાવ મુડભાવ સહ અસ્નનતા,
અદત ધોવન આદિ પરમ પ્રસિદ્ધ જો;
કેશ, રોમ, નખ કે અંગે શુગાર નહીં,
દ્રવ્યભાવ સયમમય નિર્ઐશ સિદ્ધ જો. અપૂર્વં ૯

શત્રુ મિત્ર પ્રત્યે વતે સમદર્શિતા,
માન અમાને વતે તે જ સ્વભાવ જો,

અવિત કે મરણે નહીં ન્યૂનાધિકતા,
ભવ મોક્ષે પણ શુદ્ધ વતે સમભાવ જો. અપૂર્વ ૧૦

એકાકી વિશ્વરતો વળી સ્મશાનમાં,
વળી પર્વતમાં વાઘ સિંહ સંયોગ જો;
અટોલ આસન, ને મનમાં નહીં કોભાવ,
પરમ મિત્રનો બાણે પામ્યા યોગ જો. અપૂર્વ ૧૧

ઘોર તપશ્ચર્યામાં પણ મનને તાપ નહીં,
સશ્વ અન્ને નહીં મનને પ્રસન્ન ભાવ જો;
રજઃકણ્ઠ કે રિદિ ગૌમાનિક દેવની,
સર્વે માન્યા પુદ્ગલ એક સ્વભાવ જો. અપૂર્વ ૧૨

એમ પરાભ્ય કરીને આરિત્ર મોહને,
આર્ણ ત્યાં જ્યાં કરણ અપૂર્વ ભાવ જો;
મેણી કષપકતણી કરીને આકૃષ્ટતા,
અનન્ધ ચિંતન અતિશય શુદ્ધ સ્વભાવ જો. અપૂર્વ ૧૩

મોહ સ્વમભૂમણ સમુદ્ધ તરી કરી,
સ્થિતિ ત્યાં જ્યાં ક્ષીણ મોહ શુભસ્થાન જો
અવ સમજ ત્યાં પૂર્ણ સ્વરૂપ વીતરાગ ઘઈ,
પ્રગટ્યું નિજ દેવળજ્ઞાન નિધાન જો. અપૂર્વ ૧૪

આર કમં ધનધાતી તે અવચ્છેદ જ્યાં,
ભવના બીજતણે આત્મતિક નાશ જો;
સર્વે ભાવ જ્ઞાતા દષ્ટા સહ શુદ્ધતા,
કૃતકૃત્ય પ્રભુ વીધ અનત પ્રકાશ જો. અપૂર્વ ૧૫

વેદનીવાદિ ધાર કમં વતે જ્યાં,
બળી સીંદરીવત આકૃતિ માત્ર જો;
તે દેહાયુષ આધીન જેની સ્થિતિ છે,
આયુષ્ય પૂણે, ગટિયે દેહિકપાત્ર જો. અપૂર્વ ૧૬

મન, વચન, કાયા ને કર્મની વર્ગણા,
છૂટે જહાં સકળ પુદ્ગલ સખધ જો;
એવું અયોગી ગુણસ્થાનક ત્યાં વર્તતું,
મહા ભાગ્ય સખદાયક પૂર્ણ અખધ જો. અપૂર્વ ૦ ૧૭

એક પરમાણુ માત્રની મળે ન સ્પર્શતા,
પૂર્ણ કલક રહિત અડોલ સ્વરૂપ જો;
શુદ્ધ નિરંજન ચૈતન્યમૂર્તિ અનન્યમય,
અશુરુલલુ, અમૂર્ત સહજ પદ રૂપ જો. અપૂર્વ ૦ ૧૮

પૂર્વે પ્રયોગાદિ કારણના યોગથી,
ઊર્ધ્વગમન સિદ્ધાલય પ્રાપ્ત સુસ્થિત જો,
સાદિ અનંત અનંત સમાધિ સુખમા,
અનંત દર્શન, જ્ઞાન અનંત સહિત જો. અપૂર્વ ૦ ૧૯

જો પદ શ્રી સર્વજ્ઞ હીકું જ્ઞાનમા,
કહી શકયા નહીં પણ તે શ્રી ભગવાન જો,
તેહ સ્વરૂપને અન્ય વાણી તે શુ કહો?
અનુભવગોચર માત્ર રહ્યું તે જ્ઞાન જો. અપૂર્વ ૦ ૨૦

એહ પરમપદ પ્રાપ્તિનું કયું ધ્યાન મે,
ગૂંજવગર ને હાલ મનોરથ રૂપ જો,
તૌપણ નિશ્ચય રાજચક્ર મનને રહ્યો,
પ્રભુ આજ્ઞાએ થાશું તેજ સ્વરૂપ જો. અપૂર્વ ૦ ૨૧

કાળ કોઈને નહિ મૂકે

કરિજીત

મોટી 'તણી' માળા બળામાં મૂલ્યવતી મલકતી,
હીરા તણા શુભ હારથી બહુ કઠ કાંતિ જળકતી;
આબૂખ્યોથી જોપતા સામ્યા મરણને ભેધને,
જન લક્ષ્મીએ મન માનીએ નવ કાળ મૂકે કોઈને. ૧

મલિમય મુઝટ માથે પરીને ઠણું કુલળ નાખતા,
કાંચન કઠાં કરમાં પરી કરીએ કથાશ ન રાખતા;
પળમા પડયા પૃથ્વીપતિ એ જ્ઞાન ભૂતળ જોઈને
જન લક્ષ્મીએ મન માનીએ નવ કાળ મૂકે કોઈને. ૨

હથ આંખળીમાં માંગલિક મુદ્રા જડિત માલિકવથી,
જે પરમ પ્રેમે પ્રેરતા પોચી કળ ખારીકથી
એ વેદ વીટી સર્વ ઉમદી યાસિયા મુખ પોઈને,
જન લક્ષ્મીએ મન માનીએ નવ કાળ મૂકે કોઈને. ૩

મૂછ વાંકડી કરી શંકલ મધ લીંજુ ખરતા તે પરે,
કાપેલ રાખી કાતરી હરકોઈનાં હેવાં કરે;
એ સંકલિમાં આવિયા છટકયા તણ સહુ સોઈને,
જન લક્ષ્મીએ મન માનીએ નવ કાળ મૂકે કોઈને. ૪

હ ખડના અધિરાજ જે ચઢે કરીને નીપલ્યા,
જાણકમા બળવાન થઈને ભૂપ ભારે છિપલ્યા;
એ ચતુર ચક્રી યાસિયા હોતા નહોતા કોઈને
જન લક્ષ્મીએ મન માનીએ નવ કાળ મૂકે કોઈને. ૫

જે રાજનીતિ નિપુણતામાં ન્યાયવતા નીવડયા,
અવળા ક્યેં જેના બમા સવળા સદા પાસા પડયા;
એ સામ્યાગી સામિયા તે ખટપટો સૌ જોઈને,
જન લક્ષ્મીએ મન માનીએ નવ કાળ મૂકે કોઈને. ૬

તરવાર બહાદુર ટેક ધારી પૂર્ણતામાં પેખિયા,
હાથી હણે હાથે કરી એ કેશરી સમ દેખિયા,
એવા લલા લડવીર તે અંતે રહેલા કોઇને.
જન જાણીએ મન માનીએ નવ કાળ મૂકે કોઇને ૭

✽

ખિના નયન પાવે નહી,	ખિના નયનકી ખાત,	૧
સેવે સદ્ગુરુકે ચરન,	સો પાવે સાક્ષાત્ .	
ખૂઝી મહત્ જો ખ્યાસકો,	હૈ ખૂઝનકી રીત;	
પાવે નહિ ગુરુગમ ખિના,	એહી અનાદિ સ્થિત. ૨	
અહિ નહિ હે કલ્પના,	એહિ નહિ વિભગ;	
કાય નર પંચમ કાળમેં,	દેખી વસ્તુ અલગ. ૩	
નહિ દે તુ ઉપદેશકુ,	પ્રથમ લેહિ ઉપદેશ,	
સખસેં ન્યારા અગમ હૈ,	વો જ્ઞાનીકા આદેશ. ૪	
જપ, તપ, ઔર મતાદિ સખ,	તહાં લગી ભ્રમ રૂપ,	
જહાં લગી નહિ સતકી,	પાઈ કૃપા અનૂપ. ૫	
પાયાકી એ ખાત હૈ,	નિજ છદ્મકો છોડ,	
પિછે લાગ સત્પુરુષકે,	તો સખ બધન તોડ. ૬	

❀

‘ત્યાગ વૈરાગ્ય ન ચિત્તમા,	થાય ન તેને જ્ઞાન,
અટકે ત્યાગ વૈરાગ્યમાં,	તો ભૂલે નિજ જ્ઞાન.
જહાં કલ્પના જલ્પના,	તહાં માનુ હુ બ છાંઈ,
મિટે કલ્પના જલ્પના,	તો વસ્તુ તિન પાઈ,
પઢે પાર કહાં પામવો,	મિટે ન મનકી આશ,
જ્યો કોલુકો બેલકુ,	ધરહિ કોશ હજાર.

✽

લુપ્ત કે મરણે નહીં ન્યૂનાધિકતા,
ભાવ મોમે પણ શુદ્ધ વતે' સમભાવ જો. અપૂર્વ' ૧૦

એકાકી વિચરતો પ્રણી સમશાનમાં,
વળી પવંતમાં વાધ સિંહ સંયોગ જો;
અઠાણ આસન, ને મનમાં નહીં છોજતા,
પરમ મિત્રનો જાણે પામ્યા યોગ જો અપૂર્વ' ૧૧

ચોઈ તપશ્ચર્યામાં પણ મનને તાપ નહીં,
સરસ અન્ને નહીં મનને પ્રસન્ન ભાવ જો;
રજઃકણ કે રિદિ ભૈમાનિક દેવની,
સવે' માન્યા પુદ્ગલ એક સ્વભાવ જો. અપૂર્વ' ૧૨

એમ પરાભ્ય કરીને ચારિત્ર મોહને,
આવું ત્યાં જ્યાં કરણ અપૂર્વ' ભાવ જો;
મેલ્લી છપકતણી કરીને આકૃષ્ટતા,
અનન્ય ચિંતન અતિશય શુદ્ધ સ્વભાવ જો. અપૂર્વ' ૧૩

મોહ સ્વભૂરભણ સમુદ્ર તરી કરી,
સ્થિતિ ત્યાં જ્યાં થીણ મોહ શુભસ્થાન જો
અવ સમય ત્યાં પૂજું સ્વરૂપ વીતરાગ થઈ
મજાટાવું નિજ કેવળજ્ઞાન નિધાન જો. અપૂર્વ' ૧૪

આર' કમ' ધનધાતી તે અવચ્છેદ જમાં,
ભવનાં બીજતણે આત્મતિક નાશ જો;
સર્વ ભાવ શાતા દષ્ટા સહ શુદ્ધતા.
કૃતકૃત્ય પ્રજુ વીચ અનત પ્રકાશ જો અપૂર્વ' ૧૫

વેદનીવાદિ આર કમ' વતે' જ્યાં,
જળી સીંદરીવત આકૃતિ ગાત્ર જો;
તે દેહાયુષ આધીન જેની સ્થિતિ છે,
આયુષ્ય પૂજે', મટિયે દેહિકપાત્ર જો. અપૂર્વ' ૧૬

મન, વચન, કાયા ને કર્મની વર્ગણા,
છૂટે જહાં સકળ પુદ્ગલ સંગઘ જો;
એવું અયોગી ગુણસ્થાનક ત્યાં વર્તતું,
મહા ભાગ્ય સખદાયક પૂર્ણ અઘ ઝો. અપૂર્વ ૦ ૧૭

એક પરમાણુ માત્રની મજે ન સ્પર્શતા,
પૂર્ણ કલંક રહિત અડોલ સ્વરૂપ જો;
શુદ્ધ નિરંજન ચૈતન્યમૂર્તિ અનન્યમય,
અશુરુલધુ, અમૂર્ત સહજ પદ રૂપ જો. અપૂર્વ ૦ ૧૮

પૂર્વે પ્રયોગાદિ કારણના યોગથી,
ભિર્વર્ગમન સિદ્ધાલય પ્રાપ્ત સુસ્થિત જો,
સાદિ અનંત અનંત સમાધિ સુખમાં,
અનંત દર્શન, જ્ઞાન અનંત સહિત જો. અપૂર્વ ૦ ૧૯

જે પદ શ્રી સર્વજ્ઞે ત્રીકું જ્ઞાનમા,
કહી શક્યા નહીં પણ તે શ્રી ભગવાન જો,
તેહ સ્વરૂપને અન્ય વાણી તે શુ કહે?
અનુભવગોચર માત્ર રહ્યું તે જ્ઞાન જો. અપૂર્વ ૦ ૨૦

એહ પરમપદ પ્રાપ્તિનું કર્યું ધ્યાન મે,
ગજવગર ને હાલ મનોરથ રૂપ જો,
તોપણ નિશ્ચય રાજચક્ર મનને રહ્યો,
પ્રભુ આજ્ઞાએ થાશું તેજ સ્વરૂપ જો. અપૂર્વ ૦ ૨૧

કાળ કોઈને નહિ મૂકે હરિગીત

મોલી તણી, માળા ગળામાં મૂલ્યવતી મલકતી,
હીરા તણા શુભ હારથી બહુ કંઠ ઠાંતિ લગતી;
આબૂલખોથી ઓપતા બાગ્યા મરણને ભેળને,
જન બાણીએ મન માનીએ નવ કાળ મૂકે કોઈને. ૧

મણિમય મુગટ માથે ધરીને ઠણું કુલળ નાખતા,
કોચન કદા કરમાં ધરી કરીએ ક્યાશ ન રાખતા;
ખજમાં પડયા પૃથ્વીપતિ એ બાન ભૂતળ ખોઈને
જન બાણીએ મન માનીએ નવ કાળ મૂકે કોઈને. ૨

દશ આંગળીમાં માંજલિક મુદ્રા જડિત માણિક્યથી,
જે પરમ પ્રેમે પ્રેરતા પોતી કળ બારીકથી
એ વેદ વીટી સર્વ ભેદી ચાલિયા મુખ પોઈને,
જન બાણીએ મન માનીએ નવ કાળ મૂકે કોઈને. ૩

મૂછ વાંકી કરી કાંકડા થઈ લીધુ ધરતા તે પદે,
કાપેલ રાખી કાતરી હરકોઈના હેમાં હરે;
એ સાંકડીમાં આવિયા છટકયા તણ સહુ સોઈને,
જન બાણીએ મન માનીએ નવ કાળ મૂકે કોઈને. ૪

છ ખડના અધિરાજ જે ચડે કરીને નીપળ્યા,
પ્રહ્લાંડમાં બળવાન થઈને ભૂપ ભારે ભિપળ્યા;
એ ચતુર ચક્રી ચાલિયા હોવા નહોવા હોઈને
જન બાણીએ મન માનીએ નવ કાળ મૂકે કોઈને. ૫

જે રાજનીતિ નિપુણતામાં ન્યાયવતા નીવડ્યા,
અવળા ક્રમે જેના બધા સવળા સદા પાસા પડ્યા;
એ બાગ્યસાગી ભાગિયા તે ખટપટો સૌ ખોઈને,
જન બાણીએ મન માનીએ નવ કાળ મૂકે કોઈને. ૬

તરવાર બહાદુર ટેક ધારી પૂર્ણતામાં પેખિયા,
હાથી હણે હાથે કરી એ કેશરી સમ દેખિયા;
એવા લલા લડવીર તે અતે રહેલા કોઈને.
જન જાણીએ મન માનીએ નવ કાળ મૂકે કોઈને ૭

*

ખિના નયન પાવે નહી,	ખિના નયનકી ખાત,	૧
સેવે સદ્ગુરુકે ચરન,	સો પાવે સાક્ષાત્.	
ખૂંટી મહત્ જો ખ્યાસકો,	હૈ ખૂંટનકી રીત;	
પાવે નહિ ગુરુગમ ખિના,	એહી અનાદિ સ્થિત.	૨
અહિ નહિ હે કલ્પના,	એહિ નહિ વિભગ;	
કાય નર પચમ કાળમેં,	દેખી વસ્તુ અલંગ.	૩
નહિ દે તું ઉપદેશકુ,	પ્રથમ લેહિ ઉપદેશ,	
સખમેં ન્યારા અગમ હૈ,	વો જ્ઞાનીકા આદેશ.	૪
જપ, તપ, ઔર વ્રતાદિ સખ,	તહાં લગી બ્રમ રૂપ,	
જહાં લગી નહિ સંતકી,	પાઈ કૃપા અનૂપ.	૫
પાયાકી એ ખાત હૈ,	નિજ છદ્મકો છોડ,	
પિછે લાગ સત્પુરુષકે,	તો સખ બધન તોડ.	૬

❀

‘ત્યાગ વૈરાગ્ય ન ચિત્તમાં,	થાય ન તેને જ્ઞાન,
અટકે ત્યાગ વૈરાગ્યમાં,	તો બૂલે નિજ જ્ઞાન.
જહાં કલ્પના જલ્પના,	તહાં માનું દુખ છાંઈ,
મિટે કલ્પના જલ્પના,	તો વસ્તુ તિન પાઈ,
પઢે પાર કહા પામવો,	મિટે ન મનકી આશ,
જ્યૌ કોલુકો બેલકું,	ધરહિ કોશ હજાર.

*

હોત આસવા પરિસવા, નહિ ઇનમે સદેહ
માત્ર દષ્ટિક્ષી ભૂલ છે, ભૂલ ગમે ગત એહિ
સ્થના જિન ઉપદેશી, પુરયોત્તમ તિનું કાલ
ઇનમે સખ મત રહત છે, કરતે નિજ સલાલ
જિન ચોહી છે આતમા, અન્ય હોઇ સો કર્મ;
કર્મ' કટે નિજ બચન સો, વત્તવ્યાનિકો મર્મ
જળ બન્યો નિજ રૂપકો, સળ બન્યો સળ લોક
નહિ બન્યો નિજ રૂપ તો, સળ બન્યો સો દોષ
એહિ દિશાકી મૂંઢતા, છે નહિ જિનપે ભાવ
જિનસે ભાવ બિન કળૂ નહિ છૂટવ દુખદાવ
વ્યવહારસે દેવ જિન, નિકસેસે હૈ આપ
એહિ બચનસે સમજ લે, જિન પ્રવચનકી છાપ
એહિ નહી છે કલ્પના, એહી નહી વિભાજ
જળ બગેઝે આતમા, તળ લાગેઝે રંગ

❦ સર્વ

જમ નિયમ સજમ આપ કિયો, પુનિ ત્યાગ બિરાગ બધાગ લક્ષો,
વનવાસ લક્ષો મુખ મૌન રયો, આસન પદ લગાવ કિયો,
મન પૌન નિરોધ સ્વ ભોધ કિયો, હઠ ભોગ પ્રયોગ સુ નાર ભયો
જપ લેહ જપે વપત્યોહિ તપો, ઉરસેહિ ઉદાસી, લહી સળપે
સળ શાસ્ત્ર બંદે નમઝારિ કિયે, મત મહન ખડન લેહ લિયે,
વહ સાધન બાર અનત કિયો, તદપિ કહુ હાય હબૂ નુ પર્યો
અળ ક્યો ન બિચારતહે મનસે, કહુ ઔર રહા ઉન સાધનસે ?
બિન સદ્ગુરુ કોષ ન લેહ લહે, મુખ આબાલ છે કહુ બાત કહે ?
કરના હમ પાવત છે તુમકી, વહ બાત રહી સુગુરુ મમકી;
પલમે પ્રગટે મુખ આગલસે, જળ સદ્ગુરુ યતી શુ પ્રેમ બસે,
તનસે, મનસે, મનસે, સળસે, સુરહેવકી જ્ઞાન સ્વ આતમ બસે.

તણ કારજ સિદ્ધ બને અપનો,
વહ સત્ય સુધા હરસાવહિંગે,
રસ દેવ નિરંજનકો પિવહી,
પર પ્રેમ પ્રવાહ બઢે પ્રભુ સે,
વહ કેવલકો બિજ ગ્યાનિ કહે,
રસ અમૃત પાવહિ પ્રમ ઘનો.
ચતુરાંગુલ હે દ્રગસે મિલ હે;
અહી નેગ બુગોબુગ સો જિવહી.
સખ આગમ લેદ સઉર બસે,
નિજકો અનુસો બતલાઈ દિયે

*

હે પ્રભુ હે પ્રભુ શુ કહું,	દીનાનાથ દયાળ;	
હું નો દોષ અનતનુ,	ભાજન છુ કરુણાળ.	૧
શુદ્ધ ભાવ મુજમાં નથી,	નથી સર્વ તુજ રૂપ;	
નથી લઘુતા કે દીનતા,	શુ કહું પરમ સ્વરૂપ.	૨
નથી આજ્ઞા ગુરુ દેવની,	અચળ કરી ઉરમાંહિ;	
આપ તણો વિશ્વાસ દઢ,	ને પરમાદર નાંહિ	૩
નેગ નથી સત્સગનો,	નથી સત્ સેવા નેગ;	
કેવલ અર્પણતા નથી,	નથી આશ્રય અનુયોગ.	૪
‘હું પામર શુ કરી શકુ’ ?	એવો નથી વિવેક;	
ચરણ શરણ ધીરજ નથી,	મરણ સુધીની છોક	૫
અચિત્ય તુજ માહાત્મ્યનો,	નથી પ્રકુલિત ભાવ;	
અશ ન એકકે સ્નેહનો,	ન મળે પરમ પ્રભાવ.	૬
અચળ રૂપ આસક્ત નહિ,	નહી વિરહનો તાપ;	
કથા અલભ તુજ પ્રેમની,	નહિ તેનો પરિતાપ.	૭
લકિત માર્ગ પ્રવેશ નહિ,	નહિ ભજન દઢ ભાન;	
સમજ નહીં નિજ ધર્મની,	નહિ શુભ દેશે સ્થાન.	૮
કાળ દોષ કળિથી થયો,	નહિ મર્યાદા ધર્મ;	
તોય નહિ વ્યાકુળતા,	બુઝો પ્રભુ મુજ કર્મ.	૯
સેવાને પ્રતિકૂળ જે,	તે બધન નથી ત્યાગ;	
દેહેદ્રિય માને નહિ,	કરે બાહ્ય પર રાગ.	૧૦

દુષ્ટ વિયોગ સ્ફુસ્તો નથી,	વચન નચન ચમ નાહિ,	
નહિ ઉદાસ અનભકતથી,	તેમ ગૃહાદિક માહિ.	૧૧
અહ ભાવથી રહિત નહિ,	સ્વ ધર્મ સચચ નાહિ,	
નથી નિવૃત્તિ નિર્મળપણે,	અન્ય ધર્મની કાંઈ	૧૨
એમ અનત પ્રકારથી,	સાધન રહિત હું,	
નહી એક સદ્ગુણ પણ,	સુખ જતાવું શું થ ?	૧૩
કેવલ કુણા મૂર્તિ છે,	દીનજનુ દીનનાથ,	
પાપી પરમ અનાથ છઈ,	અહો પ્રભુ હાથ.	૧૪
અનત કાળથી આચર્યો,	વિના જ્ઞાન ભગવાન,	
સેવ્યા નહિ ગુરુ સતને,	મૂકમુ નહિ અભિમાન.	૧૫
સત ચરણ આશ્રય વિના,	સાધન કર્યાં અનેક,	
પાર ન તેથી પામિયો,	જીએ ન અશ વિવેક	૧૬
સહુ સાધન જાધન થયાં,	શ્યો ન કોઈ ઉપાય,	
સત સાધન સમજ્યો નહી,	ત્યાં જાધન શું બાધ ?	૧૭
પ્રભુ પ્રભુ લય લાગી નહી,	પગ્યો ન સદ્ગુરુ પામ્ય	
દીકા નહિ નિજ દોષ તો,	તરિયે કોણ ઉપાય ?	૧૮
અધમાધમ અધિકો પતિત,	સદૃશ જગતમા હું થ;	
એ નિશ્ચય આબ્યા વિના,	સાધન કર્યો શું થ ?	૧૯
પદી પઠી દુષ્ટ પદ પકલે,	ફરી ફરી માંત્ર એ જ,	
સદ્ગુરુ સત સ્વરૂપ દુષ્ટ,	એ દહતા ફરી દેજ	૨૦

ઉવસગ્ગહરં મહાપ્રભાવિક સ્તોત્રમ્

ઉવસગ્ગહરં પાસં, પાસં વંદામિ કમ્મઘણુમુક્કં;
વિસહર-વિસ- નિન્નાસં, મંગલકલ્લાણુ - આવાસ ૧

વિસહર-કુલિંગ - મંત, ક ઠે ધારેઈ ને સયા માણુઓ;
તમ્મ ગહ - રોગ-મારી, હુક - જરા જ તિ ઉવસામં ૨

ચિક્કુ દૂરે મંતો, તુલ્લ પણુઓ વિ બહુફ્લો હોઈ;
નરતિરિએસુ વિ જીવા, પાવતિ ન દુખખ-દોગચ્ચં ૩

ઐ અમરતરૂ - કામધેણુ, ચિંતામણિ-કામ-કુલ-માધયા;
સિરિપા સ નાહ સેવા, ગહાણુ સવ્વે વિ દાસત્તમ્ ૪

ઐ હ્રીં શ્રીં ઐ તુહ દસણેણુ સામિય,
પણુ સેઈ રોગ - સોગ - દુખખ - દોહગ્ગં;
કમ્પતરૂમિવ જાયઈ, ઐ તુહ દસણેણુ સવ્વફલહેઉ સ્વાહા ૫

ઐ હ્રીં નમિઉણુ વિગ્ધનાસય, માયાખીએણુ ધરણુ-નાગિંદં;
સિરિકામરાજ કલ્હી, પાસ જીણું દ નમ સામિ ૬

ઐ હ્રીં સિરિપાસવિસહર-વિજ્જામ તેણુ આણુ-આએજ્જા;
ધરણુ - પરમાવઈ દેવી, ઐ હ્રીં કમ્મદ્વય સ્વાહા ૭

ઐ જયઉ ધરણિંદ - પઉમ - વઈ મ નાગિણી વિજ્જા,
વિ મ લ આણુ અ હિ યો, ઐ હ્રીં કમ્મદ્વય સ્વાહા ૮

ઐ થુણામિ પાસનાહ, ઐ હ્રીં પણુમામિ પરમભત્તીએ,
અકુદ્દખર - ધરણેન્દો, પઉમાવઈ પયડિયા કિત્તી ૯

હોત આસવા પરિસવા, નહિં ધનમે સદેહા
 માત્ર દષ્ટિકી ભૂલ છે, ભૂલ જમે ગત એહિ
 સ્થના જિન ઉપદેશકી, પુરષોત્તમ તિનું કાલ
 ધનમે સખ મત રહત છે, કરતે નિજ સમાલ
 જિન સોહી છે આતમા, અન્ય હોઈ સો કર્મ;
 કર્મ કટે નિજ ભયન સો, તત્ત્વજ્ઞાનિકો મર્મ
 જળ બન્યો નિજ રૂપકો, સખ બન્યો સખ દોઢ;
 નહિ બન્યો નિજ રૂપ તો, સખ બન્યો સો ફોડ
 એકિ દિશાકી મૂલતા, છે નહિ જિનપે ભાવ
 જિનસે ભાવ જિન કળૂ નહિં છૂટત કુખદાવ
 બ્યવહારસે રેવ જિન, નિકલેસે છે આપ
 એકિ ભયનસે સમજ છે, જિન પ્રવચનકી છાપ
 એકિ નહીં છે કલ્પના, એહી નહીં (વસાન,
 જળ બાવે ગે આતમા, તળ લાવે ગે રજ

✽

૩૯ સુત્ર

યમ નિયમ સજમ આપ કિયો, પુનિ ત્યાગ બિરાગ અધ્યામ લક્ષો,
 વનવાસ લક્ષો મુખ મોન રયો, દેહ આસન પદ લગાવ દિયો,
 મન પોન નિરોધ સ્વ ભોધ કિયો, હંક એમ પ્રયોગ સુ નાર ભયો
 જપ લેહ જપે તપ ત્યોહિ તપે, ઉરસેહિ ઉદાસી લક્ષી સખપે
 સખ શાસ્ત્ર જકે નય ખારિ દિયે, મત મદન ખદન લેહ લિયે;
 વહ સાધન બાર અનત કિયો, તદપિ કહુ હાથ હજુ નુ પર્યો
 અળ કયો ન બિચારતકે મનસે, કહુ જોર રહા ઉન સાધનસે ?
 બિન સદ્ગુરુ કોથ ન લેહ લહે, મુખ આળાલ છે કહુ બાત કહે ?
 કરુના હમ પાવત છે તુમકી, વહ બાત રહી મુગુરુ અમકી;
 પદમે પ્રગટે મુખ આગલસે, જળ સદ્ગુરુ યનં સુ પ્રેમ બસે,
 તનસે, મનસે, ધનસે, સખસે, ગુરુદેવકી જ્ઞાન સ્વ આતમ બસે.

તબ કારજ સિદ્ધ બને અપનો, રસ અમૃત પાવહિ પ્રમ ઘનો.
 વહ સત્ય સુધા હરસાવહિંગે, ચતુરાંગુલ હે દ્રગસે મિલ હે;
 રસ દેવ નિરંજનકો પિવહી, ગ્રહી જોગ જુગોજુગ સો જિવહી.
 પર પ્રેમ પ્રવાહ બઢે પ્રભુ સે, સબ આગમ લેદ સઉર બસે,
 વહ કેવલકો બિજ ગ્યાનિ કહે, નિજકો અનુભો બતલાઈ દિયે

*

હે પ્રભુ હે પ્રભુ શુ કહું,	દીનાનાથ દયાળ;	
હું નો દોષ અનતનુ,	ભાજન છુ કરુણાળ.	૧
શુદ્ધ ભાવ મુજમાં નથી,	નથી સર્વ તુજ રૂપ;	
નથી લઘુતા કે દીનતા,	શુ કહું પરમ સ્વરૂપ.	૨
નથી આજ્ઞા શુરુ દેવની,	અચળ કરી ઉરમાંહિ;	
આપ તણો વિશ્વાસ દઢ,	ને પરમાદર નાંહિ	૩
જોગ નથી સત્સંગનો,	નથી સત્ સેવા જોગ;	
કેવલ અર્પણતા નથી,	નથી આશ્રય અનુયોગ.	૪
‘હું પામર શુ કરી શકું’ ?	એવો નથી વિવેક,	
ચરણ શરણ ધીરજ નથી,	મરણ સુધીની છેક	૫
અગ્રિત્ય તુજ માહાત્મ્યનો,	નથી પ્રકુલિત ભાવ;	
અશ ન એકકે સ્નેહનો,	ન મળે પરમ પ્રભાવ.	૬
અચળ રૂપ આસક્ત નહિ,	નહી વિરહનો તાપ;	
કથા અલલ તુજ પ્રેમની,	નહિ તેનો પરિતાપ.	૭
ભકિત માર્ગ પ્રવેશ નહિ,	નહિ ભજન દઢ ભાન;	
સમજ નહીં નિજ ધર્મની,	નહિ શુભ દેશે સ્થાન.	૮
કાળ દોષ કળિથી થયો,	નહિ મર્યાદા ધર્મ,	
તોય નહિ વ્યાકુળતા,	જુઓ પ્રભુ મુજ કર્મ.	૯
સેવાને પ્રતિકૂળ જે,	તે બધન નથી ત્યાગ;	
દેહેદ્રિય માને નહિ,	કરે બાહ્ય પર રાગ.	૧૦

- તુજ વિયોગ સ્ફુરતો નથી, વચન નયન યમ નાહિ,
 નહિ ઉઠાસ અનભકતથી તેમ ગૃહાદિક માહિ. ૧૧
 અહ ભાવથી રહિત નહિ, સ્વ ધર્મ સચચ નાહિ,
 નથી નિવૃત્તિ નિર્મળપણે, અન્ય ધર્મની કાંઈ ૧૨
 એમ અનત પ્રકારથી, સાધન રહિત હુંય,
 નહીં એક સદ્ગુણ પણ, મુખ બતાવું શુ ય ? ૧૩
 દેવલ કરુણા મૂર્તિ છે, દીનબધુ દીનનાથ,
 પાપી પરમ અનાથ છઉં, શ્રદ્ધા પ્રભૂજી હાથ. ૧૪
 અનત કાળથી આમડયો, વિના જ્ઞાન ભગવાન,
 સેવ્યા નહિ શુર સતને, મૂક્યું નહિ અભિમાન. ૧૫
 સત ચરણ આશ્રય વિના, સાધન કયાં અનેક,
 પાર ન તેથી પામિયો, જિજ્ઞો ન અશ વિવેક ૧૬
 સહુ સાધન બંધન થયાં, રહ્યો ન કોઈ ઉપાય,
 સત સાધન સમજ્યો નહીં, ત્યાં બંધન શુ બાધ ? ૧૭
 પ્રભુ પ્રભુ લય લાગી નહીં, પડ્યો ન સદ્ગુરુ પાથ,
 દીકા નહિ નિજ હોય તો, તરિયે કોણ ઉપાય ? ૧૮
 અધમાધમ અધિકો પતિત સદૃશ જગતમા હું ય;
 એ નિશ્ચય જાણ્યા વિના, સાધન કર્યે શુ ય ? ૧૯
 પદી પડી તુજ પદ પકલે, ફરી ફરી માગુ એ જ;
 સદ્ગુરુ સત સ્વરૂપ તુજ, એ દલતા ફરી દેજ ૨૦

ઉવસગ્ગહરં મહાપ્રભાવિક સ્તોત્રમ્

ઉવસગ્ગહરં પાસં, પાસં વંદામિ કર્મધણુસુકં;
વિસહર-વિસ-નિનાસં, મંગલકલ્લાણુ - આવાસં ૧

વિસહર-કુલિંગ-મતં, કંઠે ધારેઈ જો સયા મણુઓ;
તસ્સ ગહ-રોગ-મારી, દુઃખ-જરા જતિ ઉવસામં ૨

ચિઠ્ઠિ દૂરે મતો, તુજજ પણામો વિ બહુફલો હોઈ;
નરતિરિએસુ વિ જીવા, પાવતિ ન દુઃખ-દોગચ્ચં ૩

ૐ અમરતરૂ - કામધેણુ, ચિંતામણિ-કામ-કુંભ-માધયા;
સિરિપા સ નાહ સેવા, ગહાણુ સવ્વે વિ દાસત્તમ્ ૪

ૐ હ્રીં શ્રીં ઐં તુહ દસણેણુ સામિય,
પણાસેઈ રોગ - સોગ - દુઃખ - દોહગ્ગં;
કપ્પતરૂમિવ જાયઈ, ઐં તુહ દસણેણુ સવ્વફલહેઉ સ્વાહા ૫

ૐ હ્રીં નમિઉણુ વિગ્ધનાસય, માયાળીએણુ ધરણુ-નાગિંદ;
સિરિકા મરાજ કલ્હીં, પાસજીણુ દ નમ સામિ ૬

ૐ હ્રીં સિરિપાસવિસહર-વિજ્જમતેણુ આણુ-આએજ્જા;
ધરણુ - પરમાવઈ દેવી, ૐ હ્રીં હ્રસ્વ્યૈ સ્વાહા ૭

ૐ જયઉ ધરણિંદ - પઉમ - વઈ મ નાગિણી વિજ્જન,
વિ મ લ આણુ અ હિંચો, ૐ હ્રીં હ્રસ્વ્યૈ સ્વાહા ૮

ૐ થુણામિ પાસનાહ, ૐ હ્રીં પણુમામિ પરમલક્ષ્મીએ,
અઠ્ઠફળર - ધરણુન્દો, પઉમાવઈ પયડિયા કિંત્તી ૯

જસ્ત પયકમલમજ્જે, સયા વસેઈ પડમાવધ ય ધરણિદો,
તસ્ત નામધ સમલ, વિસહર - વિસ નાસેઈ ૧૦

તુલ સમુત્તે લલ્લે ચિતામણિકપાપામ વલ્લહિભે;
પાવતિ અવિગ્ધેષુ, જીવા અમરામર ઠાણુ ૧૧

ૐ નકુંઠ - મયઠાણે, પલ્લુક - કમક - નક - સુસારે;
પરમક - નિદિ - અઠે, અઠુ ગુણાધિસર વદે ૧૨

ૐ ગરુડો વનિતાપુત્રો, નાગલક્ષ્મી મહાબલ;
તેણુ સુમ્યતિ સુસા, તેણુ સુમ્યતિ પત્ન્યા ૧૩

સ તુલ નામ સુદમત, સમ્મ જો જવેઈ સુદમાવેણુ;
સો અમરામર ઠાણુ, પાવધ ન મ દોગ્ધાઈ દુખખ વા ૧૪

ૐ પદુ-ભગદર-દાહ, કાસ સાસ ચ સુલભાઈ શિ;
પાસ પદુ પમાવેણુ, નાસતિ સમલરોગાઈ હ્રી સ્વાહા ૧૫

ૐ વિસહર-દાવાનલ-સાધ શિ-વેમાલ-મારિ-આમ કા,
સિરિનિલકઠ પાસસ્થ, સરણુમિતેણુ નાસતિ ૧૬

પમાસ ગોપીકા કુરમલ, તુલ દસાણુ ભમ કાયે;
આવિ ન હુતિ જો તલ વિ, તિસ જજ ગુણિજ્ઞાસો ૧૭

પીઠ જત ભગદર ખાસ, સાસ શૂળ તલ નિવાહ;
સિરિસામલપાસ મહત, નામ પલિર પલિલેણુ ૧૮

ૐ હ્રી શ્રી પાસધરણુ સજ્જુત, વિસહરવિજ્જ જવેઈ સુદમલેણુ;
પાવધ ઇન્દ્રિય સુલ ૐ હ્રી શ્રી કમલ્યૂ સ્વાહા ૧૯

ગેગ-જલ-જલણુ-વિસહર-ચીરારિ-મદદ-ગમ-રણુ-ભમાઈ;
પાસજ્જુ નામ સકિત્તણેણુ, પસમતિ સંવાઈ-હ્રી સ્વાહા ૨૦

ૐ જમડે ધરણિદ નમસિમ પડમાવધ પસુલ નિસેવિય પામા;
ૐ કલ હ્રી મહાસિર્જિ, કરેઈ પાસ જગનાહો ૨૧

ॐ હ્રીં શ્રીં ત નમઃ પાસનાહ,
 ॐ હ્રીં શ્રીં ધરણેન્દ્ર નમસિય દુહ વિશ્વાસ;
 ॐ હ્રીં શ્રીં જસ્સ પભાવેણ સયા,
 ॐ હ્રીં શ્રીં નાસતિ ઉવદ્ધવા બહવો રર
 ॐ હ્રીં શ્રીં પદ સમરતાણુ મણે,
 ॐ હ્રીં શ્રીં ન હોઈ વાહિ ન ત મહાદુખખ,
 ॐ હ્રીં શ્રીં નામ પિ હિ મતસમ,
 ॐ હ્રીં શ્રીં પયડ નત્થીતથ સદેહો ર૩
 ॐ હ્રીં શ્રીં જલ-જલણુ ભય તહ સખ્ય સિહ,
 ॐ હ્રીં શ્રીં ચૌરાસિ સભવે ખિખ્ય;
 ॐ હ્રીં શ્રીં - સમરેઈ પાસપહુ,
 ॐ હ્રીં શ્રીં કલ્હીં પુહવિ કયા વિ કિં તસ્સ ર૪
 ॐ હ્રીં શ્રીં કલ્હીં હ્રીં ઇહ લોગઠ્ઠી પરલોગઠ્ઠી,
 ॐ હ્રીં શ્રીં જો સમરેઈ પાસનાહ,
 ॐ હ્રીં હ્રીં હ્રીં હ્રીં ગાં ગીં ગું ગં,
 ત તહ સિજઝઈ ખિ ખ્ય રપ
 ઇહ નાહ સ્મરહ ભગવત, ॐ હ્રીં શ્રીં કલ્હીં ગાં શ્રી,
 હ્રીં-અ કલ્હીં કલ્હીં શ્રીકલિકુડસ્વામિને નમ ર૬
 ઇચ્છ સથુચો મહાયશ !, ભત્તિખલર-નિખલરેણ હિયચેણુ;
 તા દેવ દિજઝ બોહિં ભવે ભવે પાસ જુણચદ ર૭
 ॥ ॐ શાન્તિ ! ॐ શાન્તિ ! ! ॐ શાન્તિ: ! ! !

ક્ર. સ્ત્રોત	સુચિ	નોંધ	પોસ્ટ	પોસ્ટ	પોસ્ટ
ક્ર. મી.	ક્ર. મી.	ક્ર. મી.	ક્ર. મી.	ક્ર. મી.	ક્ર. મી.
૧	૧૬	૭	૭	૭	૭
૫	૧૭	૭	૭	૭	૭
૧૦	૧૮	૭	૭	૭	૭
૧૫	૧૯	૭	૭	૭	૭
૨૦	૨૦	૭	૭	૭	૭
૨૫	૨૧	૭	૭	૭	૭
૩૦	૨૨	૭	૭	૭	૭

ક્ર. સ્ત્રોત	સુચિ	નોંધ	પોસ્ટ	પોસ્ટ	પોસ્ટ
ક્ર. મી.	ક્ર. મી.	ક્ર. મી.	ક્ર. મી.	ક્ર. મી.	ક્ર. મી.
૧	૧૬	૭	૭	૭	૭
૫	૧૭	૭	૭	૭	૭
૧૦	૧૮	૭	૭	૭	૭
૧૫	૧૯	૭	૭	૭	૭
૨૦	૨૦	૭	૭	૭	૭
૨૫	૨૧	૭	૭	૭	૭
૩૦	૨૨	૭	૭	૭	૭

ક્ર. સ્ત્રોત	સુચિ	નોંધ	પોસ્ટ	પોસ્ટ	પોસ્ટ
ક્ર. મી.	ક્ર. મી.	ક્ર. મી.	ક્ર. મી.	ક્ર. મી.	ક્ર. મી.
૧	૧૬	૭	૭	૭	૭
૫	૧૭	૭	૭	૭	૭
૧૦	૧૮	૭	૭	૭	૭
૧૫	૧૯	૭	૭	૭	૭
૨૦	૨૦	૭	૭	૭	૭
૨૫	૨૧	૭	૭	૭	૭
૩૦	૨૨	૭	૭	૭	૭

ક્ર. સ્ત્રોત	સુચિ	નોંધ	પોસ્ટ	પોસ્ટ	પોસ્ટ
ક્ર. મી.	ક્ર. મી.	ક્ર. મી.	ક્ર. મી.	ક્ર. મી.	ક્ર. મી.
૧	૧૬	૭	૭	૭	૭
૫	૧૭	૭	૭	૭	૭
૧૦	૧૮	૭	૭	૭	૭
૧૫	૧૯	૭	૭	૭	૭
૨૦	૨૦	૭	૭	૭	૭
૨૫	૨૧	૭	૭	૭	૭
૩૦	૨૨	૭	૭	૭	૭

જસ પયકમલમજે, સમા વસેઈ પડિમાવઈ મ ધરણિદો;
તસ નામઈ સયલ, વિસહર - વિસ નાસેઈ ૧૦

તુહ સમુતે લજે ચિતામણિકપાપાય વઠસહિજે;
પાવ તિ આવિગલે, જવા આમરામર ઠાણુ ૧૧

ૐ નહક - મમકાણે, પણુક - કમક - નક - સસારે;
પરમક - નિદિ - આઠે, આ ઠું ગુણાધિસર વદે ૧૨

ૐ અડો વનિતાપુત્રો, નાગલકર્મા મહાજલ;
તેણુ સુમ્યત સુસા, તેણુ સુમ્યતિ પત્રગા ૧૩

સ તુહ નામ સુજમત, સમ્મ જો જવેઈ સુદસાવેણુ;
સો અમરામર ઠાણુ, પાવઈ નમ દોગઈ દુપખ વા ૧૪

ૐ પહુ-સગદર-દાહ, કાસ સાસ ચ સુદમાઈણિ,
પાસ પહુ પમાવેણુ, નાસતિ સમલરોગાઈ હૌ સ્વાહા ૧૫

ૐ વિસહર-દાવાનલ-સાધ ણિ-વેયાલ-મારિ-આમકા,
સિરિનિલકઠ પાસસ, સરણુમિતેણુ નાસતિ ૧૬

પત્રાસ ગોપીકા કુરમલ, તુહ દસણુ ભમ કાયે;
આવિ નહુતિ જો તહ વિ, તિસ જી ગુણિજસો ૧૭

પીઠ જત સગદર ખાસ, સાસ શૂળ તહ નિબાહ,
સિરિસામલપાસ મહત, નામ પહર પહિલેણુ ૧૮

ૐ હૌ મૌ પાસધરણુ સજ્જત, વિસહરવિજ જવેઈ સુજમણેણુ,
પાવઈ હથિય સુક ૐ હૌ શૌ રમ્બ્યૂ સ્વાહા ૧૯

ગેગ-જલ-જલણુ-વિમહર-ચીરારિ-મઈદ-મય-રણુ-સમાઈ,
પાસજણુ નામ સકિત્તણેણુ પસમતિ સંવાઈ-હૌ સ્વાહા ૨૦

ૐ જયડ ધરણિદ નમસિય પડિમાવઈ પસુહ નિસેવિય પામા;
ૐ કલ હૌ મહાસિર્જિ કરેઈ પાસ જમનાદો ૨૧

ॐ હ્રીં શ્રીં તં નમઃ પાસનાહ,
 ॐ હ્રીં શ્રીં ધરણેન્દ્ર નમસિયં દુહ વિણાસ;
 ॐ હ્રીં શ્રીં જસસ પભાવેણ સયા,
 ॐ હ્રીં શ્રીં નાસતિ ઉવદ્વા બહવો રર
 ॐ હ્રીં શ્રીં પંથ સમરતાણુ મણે,
 ॐ હ્રીં શ્રીં ન હોઈ વાહિ ન ત મહાદુખખ,
 ॐ હ્રીં શ્રીં નામ પિ હિ મતસમં,
 ॐ હ્રીં શ્રીં પયડ નત્થીત્ય સદેહો ર૩
 ॐ હ્રીં શ્રીં જલ-જલણુ ભય તહ સખ્ય સિંહ,
 ॐ હ્રીં શ્રીં ચૌરાંરિ સભવે ખિખ્ય;
 ॐ હ્રીં શ્રીં સમરેઈ પાસપહુ,
 ॐ હ્રીં શ્રીં કલીં પુહવિ કયા વિ કિં તસ્સ ર૪
 ॐ હ્રીં શ્રીં કલીં હ્રીં ઈહ લોગઠી પરલોગઠી,
 ॐ હ્રીં શ્રીં જો સમરેઈ પાસનાહ,
 ॐ હ્રીં હ્રીં હ્રું હ્રું ગાં ગીં ગું ગાં,
 તં તહ સિજઝઈ ખિ ખ્ય રપ
 ઈહ નાહ સમરહ ભગવત, ॐ હ્રીં શ્રીં કલીં ગાં શ્રીં,
 હ્રું-થ કલીં કલીં શ્રીકલિકુહસ્વામિને નમઃ ર૬
 ઈમ સથુઓ મહાયશ !, ભત્તિખભર-નિખભરેણુ હિયઓણુ;
 તા દેવ દિજઝ બોહિં ભવે ભવે પાસ જુણચદ ર૭
 ॥ ॐ શાન્તિ ! ॐ શાન્તિ ! ! ॐ શાન્તિ: ! ! !

क्र.सं.	सुरोक्त क. भी	सुरोक्त क. भी.	नो.सं.	क. भी.	प्राप्ति क. भी.	र. यो.सं.	प्राप्ति क. भी.
१	७ २७	६ १४	८ १५	१	६	१२ ५१	११ ३३
१	७ २८	६ १६	८ १६	१	१	१२ ५२	१५ ३४
१	७ २६	६ २०	८ १७	१०	१२	१२ ५५	१५ ३८
१	७ ३०	६ २३	८ १८	१	१३	१२ ५७	१५ ४१
२	७ ३०	६ २६	८ १८	१०	१४	१२ ५८	१५ ४२
२	७ २६	६ ३	८ १७	१०	१४	१३ ०	१५ ४६
३	७ २७	६ ३३	८ १५	१०	१४	१३ ०	१५ ४६

121140754

કુલોટ	સુર્વોદ્ધ ક મી	સુર્વોદ્ધ ક મી	ગ્રામીની ક મી	પેદની ક મી	૨ ધોરણી ક મી	પેદની ક મી
૧	૭ ૨૭	૬ ૩૫	૮ ૧૫	૧	૧૪	૧૩ ૧૧૫ ૪૭
૨	૭ ૨૪	૬ ૩૭	૮ ૧૩	૧	૧૩	૧૩ ૧૧૫ ૪૬
૩	૭ ૨૩	૬ ૩૬	૮ ૧૧	૧	૧૨	૧૩ ૧૧૫ ૫૦
૪	૭ ૨૦	૬ ૪૩	૮ ૮	૧૦	૧૧	૧૩ ૧૧૫ ૫૧
૫	૭ ૧૭	૬ ૪૫	૮ ૫	૧૦	૬	૧૩ ૨૦૫ ૫૫
૬	૭ ૧૪	૬ ૪૮	૮ ૨	૧૦	૮	૧૩ ૧૧૫ ૫૪
૭	•	•	•	•	•	•

એમીલ

क्र.सं.	अर्थोद्यम रु. भी	सुर्यास्त रु. भी.	नौकाशस्त्री रु. भी.	फेरश्री रु. भी	परशस्त्री रु. भी	उपोशस्त्री रु. भी
१	५२	७	७४०	६५७	१२	१५
२	३८	७	७२६	६४४	१२	१५
३	३५	७	७२३	६४२	१३	१५
४	३०	७	७१८	६३६	१२	१५
५	२५	७	७१३	६३६	१२	१५
६	२१	७	७	६३३	१२	१५
७	१८	७	७	६३१	१२	१५

ક્ર. સ્તંભ	સુર્યાસ્ત ક. મી.	નોંધારસી ક. મી.	પોરસી ક. મી.	બે પોરસી ક. મી.	૩ પોરસી ક. મી.
૧	૬ ૧૬	૭ ૧૨	૮ ૩૦	૧૨ ૪૪	૧૫ ૫૮
૫	૬ ૧૪	૭ ૧૪	૮ ૨૯	૧૨ ૪૪	૧૫ ૫૯
૧૦	૬ ૧૩	૬ ૫૯	૮ ૨૭	૧૨ ૪૪	૧૬ ૧
૧૫	૬ ૧૧	૬ ૫૭	૮ ૨૬	૧૨ ૪૩	૧૬ ૧
૨૦	૬ ૧૦	૬ ૫૫	૮ ૨૫	૧૨ ૪૩	૧૬ ૧
૨૫	૬ ૯	૬ ૫૪	૮ ૨૫	૧૨ ૪૪	૧૬ ૩
૩૦	૬ ૮	૬ ૫૨	૮ ૨૪	૧૨ ૪૫	૧૬ ૫

ક્ર. સ્તંભ	સુર્યાસ્ત ક. મી.	નોંધારસી ક. મી.	પોરસી ક. મી.	૨ પોરસી ક. મી.	૩ પોરસી ક. મી.
૧	૪ ૬	૭ ૨૫	૮ ૨૪	૧૨ ૪૫	૧૬ ૭
૫	૪ ૬	૭ ૨૭	૮ ૨૫	૧૨ ૪૬	૧૬ ૭
૧૦	૪ ૬	૭ ૨૮	૮ ૨૫	૧૨ ૪૬	૧૬ ૭
૧૫	૪ ૬	૭ ૩૦	૮ ૨૬	૧૨ ૪૭	૧૬ ૮
૨૦	૪ ૫	૭ ૩૧	૮ ૨૭	૧૨ ૪૮	૧૬ ૯
૨૫	૪ ૬	૭ ૩૨	૮ ૨૮	૧૨ ૪૯	૧૬ ૧૦
૩૦	૪ ૭	૭ ૩૩	૮ ૨૯	૧૨ ૫૦	૧૬ ૧૧

ક્ર. સ્તંભ	સુર્યાસ્ત ક. મી.	સુર્યાસ્ત ક. મી.	નોંધારસી ક. મી.	પોરસી ક. મી.	૨ પોરસી ક. મી.	૩ પોરસી ક. મી.
૧	૬ ૮	૭ ૩૩	૬ ૫૬	૯ ૨૯	૧૨ ૫૧	૧૬ ૧૩
૫	૬ ૮	૭ ૩૩	૬ ૫૭	૯ ૩૦	૧૨ ૫૧	૧૬ ૧૨
૧૦	૬ ૧૧	૭ ૩૩	૬ ૫૯	૯ ૩૨	૧૨ ૫૨	૧૬ ૧૨
૧૫	૬ ૧૩	૭ ૩૩	૭ ૧	૯ ૩૩	૧૨ ૫૩	૧૬ ૧૩
૨૦	૬ ૧૪	૭ ૩૩	૭ ૨	૯ ૩૪	૧૨ ૫૩	૧૬ ૧૨
૨૫	૬ ૧૭	૭ ૨૯	૭ ૫	૯ ૩૫	૧૨ ૫૩	૧૬ ૧૧
૩૦	૬ ૧૯	૭ ૨૭	૭ ૭	૯ ૩૬	૧૨ ૫૩	૧૬ ૧૦

ક્ર. સ્તંભ	સુર્યાસ્ત ક. મી.	સુર્યાસ્ત ક. મી.	નોંધારસી ક. મી.	પોરસી ક. મી.	૨ પોરસી ક. મી.	૩ પોરસી ક. મી.
૧	૬ ૧૯	૭ ૨૭	૭ ૭	૯ ૩૬	૧૨ ૫૩	૧૬ ૧૦
૫	૬ ૨૧	૭ ૨૪	૭ ૬	૯ ૩૭	૧૨ ૫૩	૧૬ ૯
૧૦	૬ ૨૩	૭ ૨૧	૭ ૧૧	૯ ૩૮	૧૨ ૫૨	૧૬ ૬
૧૫	૬ ૨૫	૭ ૧૮	૭ ૧૩	૯ ૩૮	૧૨ ૫૨	૧૬ ૬
૨૦	૬ ૨૭	૭ ૧૪	૭ ૧૫	૯ ૩૯	૧૨ ૫૧	૧૬ ૪
૨૫	૬ ૨૮	૭ ૧૦	૭ ૧૬	૯ ૩૯	૧૨ ૪૯	૧૫ ૫૯
૩૦	૬ ૩૧	૭ ૫	૭ ૧૯	૯ ૪૦	૧૨ ૪૮	૧૫ ૫૬

સરેખા

નવેમ્બર

૪૦૬

ક્ર. નં.	સુરોધ્ય ક. મી.	સુખાસ્ત ક. મી.	નોંધારણી ક. મી.	પોરણી ક. મી.	૨ પોરણી ક. મી.	૩ પોરણી ક. મી.
૧	૩૧	૭	૭ ૧૬	૬ ૩૬	૧૨ ૪૭ ૧૫	૧૨ ૪૭ ૧૫
૫	૬ ૩૨	૬ ૫૮	૭ ૨૦	૬ ૩૬	૧૨ ૪૫ ૧૫	૧૨ ૪૫ ૧૫
૧૦	૬ ૩૨	૬ ૫૬	૭ ૨૦	૬ ૩૮	૧૨ ૪૪ ૧૫	૧૨ ૪૪ ૧૫
૧૫	૬ ૩૫	૬ ૫૬	૭ ૨૩	૬ ૩૮	૧૨ ૪૨ ૧૫	૧૨ ૪૨ ૧૫
૨૦	૬ ૩૬	૬ ૫૫	૭ ૨૪	૬ ૩૮	૧૨ ૪૧ ૧૫	૧૨ ૪૧ ૧૫
૨૫	૬ ૩૭	૬ ૫૦	૭ ૨૫	૬ ૩૮	૧૨ ૩૬ ૧૫	૧૨ ૩૬ ૧૫
૩૦	૬ ૩૮	૬ ૩૬	૭ ૨૬	૬ ૩૮	૧૨ ૩૫ ૧૫	૧૨ ૩૫ ૧૫

સુપરોધ્ય

ક્ર. નં.	સુરોધ્ય ક. મી.	સુખાસ્ત ક. મી.	નોંધારણી ક. મી.	પોરણી ક. મી.	૨ પોરણી ક. મી.	૩ પોરણી ક. મી.
૧	૬ ૪૦	૬ ૩૪	૭ ૨૮	૬ ૩૮	૧૨ ૩૭ ૧૫	૧૨ ૩૭ ૧૫
૫	૬ ૪૦	૬ ૩૧	૭ ૨૮	૬ ૩૮	૧૨ ૩૬ ૧૫	૧૨ ૩૬ ૧૫
૧૦	૬ ૪૨	૬ ૨૫	૭ ૩	૬ ૩૮	૧૨ ૩૪ ૧૫	૧૨ ૩૪ ૧૫
૧૫	૬ ૪૩	૬ ૨૨	૭ ૩૧	૬ ૩૮	૧૨ ૩૩ ૧૫	૧૨ ૩૩ ૧૫
૨૦	૬ ૪૫	૬ ૧૬	૭ ૩૩	૬ ૩૬	૧૨ ૩૨ ૧૫	૧૨ ૩૨ ૧૫
૨૫	૬ ૪૮	૬ ૧૪	૭ ૩૬	૬ ૪૦	૧૨ ૩૧ ૧૫	૧૨ ૩૧ ૧૫
૩૦	૬ ૫૧	૬ ૧૧	૭ ૩૬	૬ ૪૧	૧૨ ૩૧ ૧૫	૧૨ ૩૧ ૧૫

ડીસેમ્બર

ક્ર. નં.	સુરોધ્ય ક. મી.	સુખાસ્ત ક. મી.	નોંધારણી ક. મી.	પોરણી ક. મી.	૨ પોરણી ક. મી.	૩ પોરણી ક. મી.
૧	૬ ૫૧	૬ ૫૦	૭ ૩૬	૬ ૪૧	૧૨ ૩૧ ૧૫	૧૨ ૩૧ ૧૫
૫	૬ ૫૪	૬ ૫	૭ ૪૨	૬ ૪૨	૧૨ ૩૧ ૧૫	૧૨ ૩૧ ૧૫
૧૦	૬ ૫૭	૬ ૫	૭ ૪૫	૬ ૪૪	૧૨ ૩૧ ૧૫	૧૨ ૩૧ ૧૫
૧૫	૭ ૦	૬ ૩	૭ ૪૮	૬ ૪૬	૧૨ ૩૨ ૧૫	૧૨ ૩૨ ૧૫
૨૦	૭ ૩	૬ ૨	૭ ૫૧	૬ ૪૮	૧૨ ૩૩ ૧૫	૧૨ ૩૩ ૧૫
૨૫	૭ ૬	૬ ૨	૭ ૫૪	૬ ૫૦	૧૨ ૩૪ ૧૫	૧૨ ૩૪ ૧૫
૩૦	૭ ૧૦	૬ ૧	૭ ૫૮	૬ ૫૩	૧૨ ૩૬ ૧૫	૧૨ ૩૬ ૧૫

ક્ર. નં.	સુરોધ્ય ક. મી.	સુખાસ્ત ક. મી.	નોંધારણી ક. મી.	પોરણી ક. મી.	૨ પોરણી ક. મી.	૩ પોરણી ક. મી.
૧	૭ ૧૦	૬ ૧	૭ ૫૮	૬ ૫૩	૧૨ ૩૬ ૧૫	૧૨ ૩૬ ૧૫
૫	૭ ૧૩	૬ ૨	૮ ૧	૬ ૫૫	૧૨ ૩૮ ૧૫	૧૨ ૩૮ ૧૫
૧૦	૭ ૧૬	૬ ૩	૮ ૭	૬ ૫૮	૧૨ ૪૦ ૧૫	૧૨ ૪૦ ૧૫
૧૫	૭ ૧૬	૬ ૫	૮ ૪	૬ ૧૦	૧૨ ૪૨ ૧૫	૧૨ ૪૨ ૧૫
૨૦	૭ ૨૨	૬ ૭	૮ ૧૦	૬ ૧૦	૧૨ ૪૫ ૧૫	૧૨ ૪૫ ૧૫
૨૫	૭ ૨૪	૬ ૧૦	૮ ૧૨	૬ ૧૦	૧૨ ૪૫ ૧૫	૧૨ ૪૫ ૧૫
૩૦	૭ ૨૬	૬ ૧૨	૮ ૧૪	૬ ૧૨	૧૨ ૪૬ ૧૫	૧૨ ૪૬ ૧૫

સુર્ય ઉદય, અસ્ત, નોકારસી, પોરસી, બેપોરસી ત્રણપોરસીમાં નીચે લખેલા ગામ માટે નીચે મુજબ મીનીટ ઉમેરવી તથા ઘટાડવી.

ગામ	મીનીટ ઉમેરવી	ગામ	મીનીટ ઘટાડવી
પોરબંદર	૪	વાંકાનેર	૧
ગોંડલ	૦	વઢવાણ	૩
બુનાગઢ	૧	ધાંગધા	૩
બામનગર	૨	લીંબડી	૪
મોરબી	૦	ચુડા	૩
જેતપુર	૦	પાલીતાણા	૪
દારકા	૯	ખોટાદ	૫
		ભાવનગર	
		માંગરોળ	
		વેરાવળ	
		પ્રભાસપાટણ	૫

દાખલા તરીકે :- તારીખ ૧ લી ફેબ્રુઆરીના રોજ નીચે પ્રમાણે છે

સુર્ય ઉદય અસ્ત નોકારસી પોરસી બેપોરસી ત્રણપોરસી
ક મી ક. મી ક. મી ક. મી ક. મી ક. મી

રાજકોટ ૭-૨૭ ૬-૩૫ ૮-૧૫ ૧૦-૧૪ ૧-૧ ૧૫-૪૭

બામનગર ૭-૨૯ ૬-૩૭ ૮-૧૭ ૧૦-૧૬ ૧-૩ ૧૫-૪૯
(૨ મીનીટ વધતાં)

લીંબડી ૭-૨૩ ૬-૩૧ ૮-૧૧ ૧૦-૧૦ ૧૨-૫૭ ૧૫-૪૩
(ચાર મીનીટ ઘટાડતા)

એ મુજબ દરેક ગામ માટે ગણી લેવું,

જ્ઞાન ભણવાના નક્ષત્રો=મૃગશીર્ષ, આદ્રા, ત્રણ પૂર્વા, મૂળ હસ્ત, અશ્વિનેષા ચિત્રા, પુષ્ય,

દિશાના નક્ષત્રો=ત્રણ ઉત્તરા, રોહિણી, હસ્ત, અનુરાધા સતભીષા, પૂર્વાભાદ્રપદ, પુષ્ય, પુનર્વસુ, રેવતી, અશ્વીની, મૂળ શ્રવણ, સ્વાતી એ મુજબ છે,

૧. ફાંકડું—જોકમને ચાનીવાર બીજને શુક્રવાર, ત્રીજને ગુરુવાર, ચોથને બુધવાર, પાંચમને મંગળવાર છઠ્ઠે સોમવાર સાતમને સ્વીવાર આ યોગ વિહાર તથા પ્રવેશમાં ત્યાજનો છે.

૨. સ્વીર નક્ષત્રો—શેઢીણી, જ્યુ ઉત્તર.

૩. સ્વીયોગ સુખ—નક્ષત્રથી ગણતાં દિન નક્ષત્ર સુખી.

૪, ૬, ૮, ૧૦, ૧૩, ૨૦, ૨૮ નક્ષત્ર સ્વીયોગ મળ્યું, તે દરેક શુભ કામ તથા પ્રમાણ વીજેરમાં ઉત્તમ.

લોચના નક્ષત્રો—પૂનવસુ, પુષ્ય, અવળ નક્ષત્રો જે શુભ છે તેમાં વિશાખા મધ્ય, ભરણી જે વર્ચ્ય છે બાકીના નક્ષત્રો મધ્યમ છે. ચાનીવાર મંગળવાર વર્ચ્ય છે. રીકતા (૪-૬-૧૪) છઠ્ઠ, ૮, ૦)) વિધિ વર્ચ્ય છે.

નક્ષત્ર પ્રવેશ—હસ્ત, જ્યેષ્ઠીની ચિત્રા, જ્યુલધા, ઉત્તર ત્રણ શેઢીણી, પુષ્ય, મુળ મુમરીજી, રેવતી નક્ષત્ર સોમ, બુધ સુર, શુક્ર, સ્વીવાર શુભ છે.

સ્થાનકવાસી કૈન સપ્તમ્ય દરેક વિધિ સાંજના સમયે જે પ્રતિમાન હોય તે જ ખર્ચ મર્ચમાં દાખલ કરે છે.

—સમાપ્ત—

સત્ત્વા કેસલોર્ણ, ધમ્મચેર પરાધ્યા ।
તત્ત્વ મદા વિસીયતિ, મચ્છા ચિદ્ધા ઘ કેયણે ॥ ૧૩ ॥

શબ્દાર્થ (૧) કેસના લોચથી (૨) પીડિત (૩) અસમર્થ (૪) પરાજિત (૫) મૂર્ખજીવ (૬) ત્યાં (૭) ક્ષેત્રને અનુભવે છે (૮) જાળમાં (૯) દસાપેલ (૧૦) માછલીની જેમ.

ભાવાર્થ - કેસના લોચથી પીડિત અને પ્રભુશ્ર્વપાલનમાં અસમર્થ પુરુષ પ્રવળ્યા બહુ કરી ઉપરોક્ત પરીવહથી પરાજિત બની જાળમાં દસાપેલી માછલીની માફક ક્ષેત્રને પામે છે આમ જરૂર પરાક્રમી સાધકો પરીવહો પ્રાપ્ત થતા સયમ અનુધાનોમાં શિથિલ બની સયમથી બ્રહ્મ થઈ બચ છે એમ બાધી સાધક આત્માએ આવા શિથિલભારીના સમયી દૂર રહેવું અને અનૂત બની સયમ પાલન કરવું.

આયદબ્ધસમાયારે મિષ્ટાસઠિય માવણા ।
હરિસ-પ્પમોસ-માવણા, કઈ કસતિડનારિયા ॥ ૧૪ ॥

શબ્દાર્થ (૧) આત્માસ્થાણુ નહિ થાય એવા આચાર (૨) કરવાવાત્સલ્ય તથા જેની (૩) વિપરીત છે (૪) મિત્રાતિ (૫) રાગદેવથી (૬) મુક્ત (૭) અનાય પુત્ર (૮) સાધુઓને દુઃખ આપે છે

ભાવાર્થ - જે આચાર અવહારથી આત્મા હડનો ભાગી બને. આત્મા હઠાય-અશુભકર્મનો બધ થાય, વળી જેની ચિત્તવૃત્તિ શુદ્ધ અવહારથી વિપરીત છે રાગદેવથી મુક્ત છે એવા કાઈ કાઈ અનાય લોકો સાધુને પીડા આપે છે પોતાના અસત આગ્રહથી, મિત્રાત્મીયા ચિત્તના વિનોદ માટે અથવા ક્રૂર કર્મ કરવાવાળા દાહી આદિથી પ્રહાર કરીને અથવા ગાળો આપી સાધુને દુઃખ આપે છે

^૧અપ્પેગે ^૨પલિયંતેસિં, ^૩ચારો ^૪ચોરોત્તિ ^૫સુવ્વયં ।
^૬વંધંતિ ^૭ભિક્ષુવુગં ^૮બાલા, ^૯કસાગ્ગવચ્છેહિ ^{૧૦}ય ॥ ૧૬ ॥

શબ્દાર્થ . (૧) કોષ (૨) આસપાસ વિચરતા (૩) જાસુસ અથવા (૪) ચોર છે એમ કહીને રમી આદિથી (૫) સુવ્રત સાધુઓને (૬) બાંધે છે (૭) સાધુને (૮) અજ્ઞાની પુરુષો અનાય દેશ (૯) કઠોર (૧૦) વચ્ચેનો કહી પીડિત કરે છે

ભાવાર્થ - કોઈ અજ્ઞાની પુરુષો, અનાય દેશની આસપાસ વિચરતા સુવ્રત સાધુને અનાય લોકો ચોર અથવા જાસુસ કહી રસી આદિથી બાંધીને કઠોર વચ્ચેનો કહી પીડા આપે છે

^૧તત્થ ^૨દણ્ઠેણ ^૩સંવીતે, ^૪મુઢ્ઠિગા ^૫અદુ ^૬ફલેણ ^૭વા ।
^૮નાતીણં ^૯સરતી ^{૧૦}વાલે, ^{૧૧}હત્થી ^{૧૨}વા ^{૧૩}કુદ્ધગામિણી ॥ ૧૬ ॥

શબ્દાર્થ (૧) અનાય દેશમાં વિચરતા સાધુને (૨) લાઠી (૩) તાડિત કરી ભારી અજ્ઞાની પુરુષો ક્રોધિત બની પીડા આપે છે (૪) મુષ્ટિ (૫) ફલવડે (૬) જાતિનું (૭) સ્મરણ કરે તેની માફક (૮) અજ્ઞાની સાધક પોતાના સ્વજનોને સભારે છે (૯) સ્ત્રી (૧૦) ક્રોધ પામેલ ઘરમાથી નાશી જતી

ભાવાર્થ - અનાય દેશની આસપાસ વિચરતા સાધુને જ્યારે અનાય પુરુષો ક્રોધિત બની લાઠી, મુષ્ટિ તથા ક્ષણાદિથી માર મારે છે ત્યારે મૂર્ખ અને કાયર સાધક સ્વજનોનું સ્મરણ કરે છે જેમ ક્રોધિત બની ઘરમાથી લાગી જતી સ્ત્રી બહાર નીકળ્યા પછી પસ્તાવો કરી જાતિજનોનું સ્મરણ કરે છે તેની માફક યશ્ચાતાપ કરતો હુબને અનુભવે છે એમ જાણી સાધકે હિંમતવાન બની સયમ પાલનમાં શુરવીર બની રહેવું

‘એતે’ મો ‘કસિણે’ ફાસા, ‘ફરુમા’ કુરહિયામયા ।
 ‘હત્થી’ યા ‘સરસંચિયા’, ‘કીલા’ ઘસ ગયા ગિહં સિ ચેમિ ॥ ૧૭ ॥

શબ્દાર્થ (૧) હે સિખો ! (૨) પૂર્વોક્ત (૩) સમસ્ત (૪) રક્ષે
 (૫) કકટ-કકટ (૬) કુસલ બાણેશી (૭) પીડિત (૮) કાશીની માથે (૯)
 નપુ સક (૧) ગજરાઈ (૧૧) ધરે (૧૨) બાગી બાય છે

ભાવાર્થ:- હે સિખો ! પૂર્વોક્ત પરીવહો-ઉપસર્જો સર્વ
 અસુખ અને દુઃખદાથી છે તેનાથી પીડિત યદ્ય કાચર તથા અજ્ઞાન
 સાધક પરીવહોથી ગજરાઈને સમયને છોડી કારે કરી છવ મુદત્ત
 વાસને ખારણુ કરે છે જેમ સમ્રામમાં બાણેશી ધાવલ મયેલ કાશી
 સમ્રામને છોડી બાગી બાય છે જેમ બધી આત્માથી સાધકોએ
 ઉપયોગવત રહી દુઃખના ખારણુ કરી પરીવહથી નહિ ગજરાઈ સમ
 ભાવે સહન કરી સમય પાલન કરવું એ જ સાધક આમાર છે

પહેલો ઉદ્દેશો સમાપ્ત

‘અત્રિમે’ સુદ્રમા મંગા મિન્સુળ જે કુરુષ્તા ।
 ‘જત્થ’ એગે ચિસીયતિ, ‘જ’ ચયતિ જચિષ્ણ ॥ ૧ ॥

શબ્દાર્થ (૧) પૂર્વોક્ત પથાત (૨) સુખ ઉપસમ (૩) નાંખ
 આદિત્વ નો (૪) સાધુને (૫) કુરુતર (૬) સંનયન ઉપસમ થી (૭) કેટલાએક
 (૮) સમિધ અને છ (૯) સમય નિર્વાહ કરવા સમય થતા (૧૧) નથી

ભાવાર્થ:- સ્વચ્છ નાદિ શાનિજનોનો સ્નેહ મનઘ ધણો
 સૂક્ષ્મ પરીવહ છે તને છોડવો ધણો દુઃકર છે આવા સબધોથી

કેટલાએક સાધકો શિથિલ બની જાય છે અને સયમ નિર્વાહ કરવા સમર્થ થતા નથી. આ સબંધરૂપ ઉપસર્ગને સહન કરવો કઠિન છે, આ અનુકૂળ ઉપસર્ગ રહેલ છે, પ્રથમનાં ઉદ્દેશમાં પ્રતિકૂળ ઉપસર્ગ બાદ આ અનુકૂળ સબંધી વિધિ બતાવે છે આ સૂક્ષ્મ ઉપસર્ગ બાદ શરીરને નહિ પરંતુ ચિત્તને વિકૃત કરવાવાળા છે. બાહ્ય ઉપસર્ગ શરીરને વિકૃત કરનારા છે બાહ્ય ઉપસર્ગો સહન કરવા મહાન પુરુષો મધ્યસ્થવૃત્તિ ધારણ કરી સહન કરી શકે છે પરંતુ આવા માતાપિતા આદિ સ્વજનોનો સ્નેહરૂપ ઉપસર્ગમાં મધ્યસ્થવૃત્તિ ધારણ કરવી કઠિન છે એમ બાણી સાધકે જાગૃત રહી સંયમપાલન કરવું.

^૧અપ્પેગે ^૨નાયઓ ^૩દિસ્સ, ^૪રોયંતિ ^૫પરિવારિયાં ।

^૮પોસ ^૭જે ^૬તાય ! ^૯પુટ્ટોઽસિ, ^{૧૦}કસ્સ ^{૧૧}તાય ! ^{૧૨}જહાસિ ^{૧૩}જે ^{૧૪}॥ ૨ ॥

શબ્દાર્થ : (૧) કોઈ (૨) જ્ઞાતિજનો (૩) સાધુને દેખી સાધુની નજીક આવી (૪) ઘેરીને (૫) રૂદ્ધ કરે છે (૬) કહે છે કે તાત ! (૭) તુ અમારું (૮) પોષણ કર (૯) પાલન પોષણ કરેલ છે (૧૦) અમોએ તમારું (૧૧) કયા કારણે (૧૨) હે તાત ? (૧૩) છોડે છે (૧૪) અમોને

ભાવાર્થ - સાધુના પરિવારવાળા માતાપિતા આદિ સ્વજનો સાધુને દેખી સાધુ નજીક આવી વિટળાઈને રાવા લાગે છે અને કહે છે કે હે તાત ? તુ કયા કારણે અમારો ત્યાગ કરે છે ? અમોએ તમારું પાલન પોષણ કરેલ છે માટે હવે તુ અમારૂં પાલન પોષણ કર, આ રીતે દીનતાથી સાધુને પોતાના ઘેર લઈ જવા માટે કાકલુદી કરે છે કે અમારુ રક્ષણ કરનાર અન્ય કોઈ નથી

^૩પિયા ^૨તે ^૪ચેરઓ ^૧તાય ! ^૫સસા ^૬તે ^૭ચુહિયા ^૮હમા ।

^{૧૧}માયરો ^૮તે ^૯સગા ^{૧૨}તાય ! ^{૧૦}સોયરા ^{૧૪}કિં ^{૧૫}જહાસિ ^{૧૩}જે ? ॥ ૩ ॥

શબ્દાર્થ (૧) દે પુત્ર (૨) તમારા (૩) પિતા (૪) જુદા છે (૫) બહેન (૬) તમારી (૭) નાની છે (૮) તમારા (૯) સમા (૧૦) સહોદર (૧૧) બાઈ છે (૧૨) દે પુત્ર (૧૩) બહેને (૧૪) કેમ (૧૫) ત્યાં છે

આવાર્થ— નવ દીક્ષિત સાધુના પરિવારવાળા સાધુને કહે છે કે દે પુત્ર ! તમારા પિતા વૃદ્ધ છે તમારી બહેન નાના કમરની છે તમારા સહોદર બાઈઓ છે તે બધા સર્વનો તુ શા માટે ત્યાં કરે છે ? આ રીતે મોઢપાસને લઈ સ્વજન વર્ગ સાધુને બૃહસ્પતિ વાસમાં લઈ જવા માટે દીન બની ઠાકાણી કરે છે

માયરં પિયરં પૌત્રં, ઈષ લોગો મૌચિસ્સતિ ।

ઈષં સુ લોહ્યં તાય ! જે પાલંતિ ચ માયરં ॥ ૪ ॥

શબ્દાર્થ (૧) માતા (૨) પિતાનું (૩) પોષણ કરે (૪) માતાપિતાનું પોષણ કરવાથી (૫) મુત્રિ (૬) દોષ (૭) એ જ (૮) નિશ્ચયથી (૯) સોમચાર છે કે (૧૦) દે પુત્ર ! (૧૧) માતા પિતાનું પાલન કરવું

આવાર્થ— દે પુત્ર ! તમારા માતા પિતાનું પાલન પોષણ કરે માતા પિતાના પાલન પોષણ કરવાથી પરલોકમાં મુત્રિ પ્રાપ્ત થાય તેમ જ માતા પિતા આદિ સ્વજનોનું પાલન પોષણ કરવું બેઠકે બેવે જમતમાં આચાર છે

ઉત્તરા મહુરુદ્ધાયા, પુત્તા, તે તાય ! સુદ્ધાયા ।

મારિયા તે જવા તાત ! માં સા અણં જણ ગમે ॥ ૫ ॥

શબ્દાર્થ (૧) ઉત્તરોત્તર જ મેળ (૨) મધુર આપી (૩) નાની જમર છે (૪) દે પુત્ર (૫) તમારા (૬) પત્ની (૭) તમારી (૮) દે પુત્ર ! (૯) નવપુત્રાન છે (૧૦) દે પુત્ર ! (૧૧) જન્ય (૧૨) પુણ્ય પામે (૧૩) આવી જન્ય (૧૪) કથાવિત.

ભાવાર્થ - હે પુત્ર ! એક પછી એક એમ ઉત્તરોત્તર જન્મેલા તમારા પુત્રો મધુરબાષણ કરવાવાળા હજી નાની ઉમરના છે અને તમારી સ્ત્રી હજી નવયૌવના છે તે તમારા ત્યાગથી કદાચિત્ અન્ય પુરુષ પાસે ચાલી જાય અગર ઉન્માર્ગ ગામિણી બની જાય તો લોકમાં મહાન અપવાદ થાય

^૨ એ^૧હિ^૩ તા^૪ય ! ઘરં^૫ જા^૬મો, મા^૭ય ક^૮મ્મે સ^૯હા વ^{૧૦}યં ।

^{૧૦} ચિ^{૧૧}તિયં પિ તા^{૧૨}ય ! પા^{૧૩}સામો, જા^{૧૪}મુ તા^{૧૫}વ સ^{૧૬}યં ગિ^{૧૭}હ ॥ ૬ ॥

શબ્દાર્થ . (૧) હે પુત્ર ? (૨) આવો (૩) આપણા ઘેર (૪) ચાલો તમે કોઈ (૫) કામ ન કરશો (૬) અમે (૭) સર્વ કાર્ય (૮) કરીશું (૯) હે પુત્ર ? (૧૦) બીજી વખત (૧૧) તમે દેખો કે (૧૨) ચાલો (૧૩) આપણા (૧૪) ઘરે (૧૫) હમણા જ

ભાવાર્થ :- હે પુત્ર ! તમે ઘરના કાર્યથી ગભરાઈ અમોને છોડી તમે ચાલ્યા ગયા પરંતુ હવે અમે સૌ તમારા કાર્યમાં સહાયક થશું - અગર તમે કોઈ કાર્ય ન કરશો અગર અમે સર્વ કાર્ય કરી દેશું માટે હવે હમણા જ આપણા ઘેર આવો અમે તમારી સાથે રહેડ રાખી તમોને અનુરૂપ રહેશું.

^૨ ગ^૧તું તા^૩ય ! પુ^૪ગો ગ^૫ચ્છે, ણ^૬ તે^૭નાસ^૮મ^૯ણો મિ^{૧૦}યા ।

^{૧૦} અ^{૧૧}કામગં પ^{૧૨}રિક્કમં, કો^{૧૩} તે^{૧૪} વારે^{૧૫}ડ-મરિ^{૧૬}હતિ ? ॥ ૭ ॥

શબ્દાર્થ (૧) હે પુત્ર ! (૨) એકવાર ઘરે આવો (૩) પશ્ચાત્ (૪) આવજો (૫) અશ્રમણ (૬) નહિ થઈ જા (૭) તેમા (૮) ઘરના કામકાજમા ધૃષ્ટ રહિત (૯) તમારી મ્તિ અનુસાર કાર્ય કરવામા (૧૦) કોણ (૧૧) તમોને (૧૨) નિષેધ (૧૩) કરી શકે છે

ભાવાર્થ :- હે પુત્ર ! જોકવાર ઘરે આવો ફરી અહીં આવજો
 જોમ કરવામાં તુ અશ્વમજુ નહિ થઈ જા ઘરનાં કામમાં ઇચ્છાશક્તિ
 બની તમારી રુચિ અનુસાર કામ કરતા તમોને કોણ નિરોધ કરી
 શકે તેમ છે ? તમો સ્વજનોને મળીને ફરી આવજો અથવા વૃદ્ધા
 વસ્થા આવેથી તમારી જોગેષ્ઠા નિવૃત્ત થવાથી સમય અનુષ્ઠાન
 કરવામાં તમોને કોણ રોકી શકે તેમ છે ?

જં કિંચિ અણમ તાત ! તં પિ સુખં સમીકર્ત ।
 હિરણ્યં વ્યવહારાઃ, તપિ દાદામુ તે વ્ય ॥ ૮ ॥

શબ્દાર્થ (૧) ને કંઈ (૨) તમારું જે હેતુ (૩) હે પુત્ર ! (૪) તે
 (૫) સ્વ (૬) જાતી આપેલ છે (૭) તમારા વ્યવહાર માટે (૮) દ્રવ્ય (૯)
 તમોને (૧૦) જામો (૧૧) આપીશુ

ભાવાર્થ :- હે પુત્ર ! તમારા ઉપર ને કંઈ જાણ જેવું હેતુ
 તે સર્વ જામોએ બરાબર પતાવી દીધેલ છે અને તમારા વ્યવહારમાં
 ને કંઈ દ્રવ્યની જરૂર હશે તે સર્વ જામો તમોને હથેશુ માટે તમે
 આપજો જેર આવો.

इषेव ण सुसेइति, कालुणीय समुद्धिया ।

विषदो नाहसंगेहि, ततोऽगारं पहावह ॥ ९ ॥

શબ્દાર્થ (૧) જા પ્રકારે (૨) કરણાનુકૂલ (૩) બંધવ આદિ (૪)
 સાધુને શિખામજુ દે છે (૫) સાતિસયથી બંધાયેલ (૬) કાચર સાધક (૭) તે
 સમય (૮) ઘરતરફ (૯) જાય છે

ભાવાર્થ :- કરણાથી મુક્ત સ્વજનો બંધવ આદિ સાધુને
 ઉપદેશક મુજબ શિખામજુ દેતા પશ્ચાત્ સાતિના સળમાં બંધાયેલ

રાગવાળા અલ્પ પરાક્રમી શુરુક્રમી સાધક પ્રવ્રજ્યાને છોડીને માતા-
પિતા આદિમાં મોહિત બની ગૃહસ્થવાસમાં ઘરે ચાલ્યો જાય છે
અને માનવલવને નિરર્થક બનાવે છે

^૧જહા ^૪રુક્લં ^૨વૃણે ^૩જાયં, ^૫માલુયા ^૬પડિબંધઈ ।

^૭एवं ^{૧૦}णं ^૮पडिबंधंति, ^૯णातओ ^૧असमाहिणा ॥ ૧૦ ॥

શબ્દાર્થ : (૧) જેમ (૨) વનમાં (૩) ઉત્પન્ન (૪) વૃક્ષને (૫) લતા
(૬) બાંધી લે છે (૭) એવા પ્રકારે (૮) જ્ઞાતિજનો (૯) અસમાધિદ્વારા (૧૦)
બાંધી લે છે

ભાવાર્થ:- જેમ જગલમાં-વનમાં ઉત્પન્ન વૃક્ષને લતા
ચોતરફ વીટાઈ બાંધી લે છે એવી રીતથી સાધુને જ્ઞાતિજનો
અસમાધિદ્વારા મોહપાસથી બાંધી લે છે આવા પ્રકારે સંસારી
શુભો સાધુને સચમથી પતિત કરવામાં સહાયક બને છે પરિવાર
વર્ગ મિત્ર નહીં પરંતુ શત્રુનું કાર્ય કરે છે અને પોતાને તથા
સાધુને બંન્નેને દુર્ગતિ પ્રાપ્ત કરવામાં સહાયક થાય છે

^૧विबद्धो ^૨नातिसंगेहिं, ^૩हृथी वा ^૪वी ^૫नवग्गहे ।

^૬पिट्ठतो ^૭परिसप्पन्ति, ^૮सुघ गो ^૯व्व ^૧अदूरए ॥ ૧૧ ॥

શબ્દાર્થ (૧) બંધાયેલ સાધુની (૨) માતાપિતા આદિ સ્વજન (૩)
અનુકૂળ સબંધ દ્વારા (૪) હાલીની સમાન અનુકૂળ (૫) નવીન ગ્રહણ કરેલ
(૬) નવી વિચારણા ગાય (૭) જેમ વાછરૂની પાસે જ રહે છે (૮) પાછળ પાછળ
સ્વજન વર્ગ (૯) આચરણ કરે છે

ભાવાર્થ:- જે સાધુ માતાપિતા આદિ સ્વજનવર્ગના મોહમાં
પડી પ્રવ્રજ્યાને છોડી ઘરે ચાલ્યો જાય છે તેનો પરિવાર વર્ગ નવીન

મહાશ્વ કહેલ હાથીની સમાન જો સાધુને અગ્રદુષ્ટ વતન રાજે છે
અને સાધુની પાછળ પાછગ કહે છે જેમ નવી વિદ્યાએલ અમ
પોતાના પાછગની પાસે જ રહે છે એની માફક પરિવાર વર્ગ સાધુની
પાસે જ રહે છે

एते संगं मणूसाणं पास्ताला य अन्तारिमा ।

कीवा जत्य य किस्संति, नाह संगेहि मुच्छिया ॥ १२ ॥

શબ્દાર્થ (૧) માતાપિતા આદિના સમ (૨) મનુષ્યોને માટે (૩)
સમુદ્ર સમાન (૪) દુસ્તર છે (૫) જેમાં (૬) શાંતિસગમ્ય (૭) મુક્તિ (૮)
અસમર્થ પ્રભુ (૯) કલેશને પામે છે

ભાવાર્થ - માતાપિતા આદિ સ્વજન વર્ગનો સળધ સમુદ્રની
સમાન દુસ્તર રહેલ છે શાંતિ સગમ્ય ક્ષેત્રમાં પડેલ શક્તિદીન
છવો કલેશ લોગવે છે છવ મોહરૂપ પાસમાં જ ધામ તેને સમ
કહેવાય સગ-ક્ષેત્ર છે તે ઠમળધનના હેતુ છે જેમ સમુદ્રને
હાથથી તરવો મનુષ્યોને દુર્લભ છે એની માફક અદ્ય પરાક્રમી
છવોને સ્વજનોના સગથી છૂટવું મુશ્કેલ છે અને તેઓ આત્મ
સળધમાં ઠાઈ પણ વિચાર કરી શકતા નહિ હોવાથી સસાર
પરિભ્રમણ કર્યા કરે છે

त य भिक्षू परिन्नाय, मग्गे संगं महासवा ।

जीयिपं नायकविज्ञा मोक्षा घम्म-मणुसारं ॥ १३ ॥

શબ્દાર્થ : (૧) શાંતિ સળધના સ્વરૂપને (૨) સાધુ (૩) જાગી (૪)
સવ સસારીઓના (૫) સળધ મહાન કમના (૬) આશ્રય દ્વારા છે (૭)
સાધુની સાધુ (૮) સરોવર (૯) ધર્મને (૧૦) અસળધી જીવનની (૧૧) પ્રજા
(૧૨) ન કરે.

ભાવાર્થ— સાધુ પુરુષ જ્ઞાતિજનના સંસર્ગને સંસાર વૃદ્ધિનું પ્રધાન કારણ જાણી તેનો ત્યાગ કરે, કારણ કે સ્નેહ છે તે કર્મ-બંધનનું મહાન્ આશ્રવદ્વાર છે જ્ઞાતિ સંબંધ છે તે અનુકૂળ પરીપક્ષ છે. જેથી સાધુ સર્વોત્તમ આર્હત ધર્મને સાંભળી અસયમી જીવનની ઇચ્છા કરે નહિ.

અહિમે સંતિ આવૃતા, કાંસવેણં પવેદ્વયા ।
 બુદ્ધા જત્યાવસપ્પંતિ, સીયંતિ અહા બુજ્જહિ ॥ ૧૪ ॥

શબ્દાર્થ : (૧) પશ્ચાત્ કાસ્યપ (૨) આવર્ત (૩) પ્રાપ્ત થતાં (૪) ગોત્રી ભગવાન્ મહાવીર સ્વામી (૫) દ્વારા બતાવેલ (૬) જ્ઞાની સાધકો તેનાથી (૭) દૂર રહે છે (૮) અજ્ઞાની પુરુષ (૯) આસક્ત બને છે (૧૦) જેમાં

ભાવાર્થ— ઉપરોક્ત અધિકૃત પશ્ચાત્ ભગવાન્ મહાવીર સ્વામી દ્વારા બતાવેલ આવર્ત—સંસાર પરિભ્રમણ, તે ભાવ આવર્ત મહા મોહનીય કર્મના ઉદયથી ઉત્પન્ન વિષયભોગની ઇચ્છાને સિદ્ધ કરવાવાળી સ પત્તિ વિશેષની પ્રાર્થના તે ભાવ આવર્ત, તેને સંસારનો હેતુ ભગવત મહાવીર મુકેલ છે જ્ઞાની પુરુષ, એ આવર્તોના કૂળ વિપાકને જાણતા હોવાથી પ્રમાદને વશ નહિ થતા તેનાથી દૂર રહે છે પરંતુ જે અજ્ઞાની છે તે આવર્તમાં ફસાઈ પડે છે અને મહાન દુઃખો ભોગવે છે

રાયાણો રાયડમ્મચ્ચા ચ, માહણા અદુવ્વ સ્વત્તિયા ।
 નિમંતયતિ ભોગેહિં, મિવ્વયં સાહુજીવિણં ॥ ૧૫ ॥

શબ્દાર્થ (૧) રાજા મહારાજા (૨) રાજમત્રી (૩) બ્રાહ્મણ અથવા ક્ષત્રિય (૪) ઉત્તમ આચારથી (૫) સાધુને (૬) જીવન નિર્વાહ કરવાવાળા (૭) શબ્દાદિ વિષયભોગો ભોગવવા માટે (૮) ભિક્ષુને (૯) આમ ત્રણ કરે છે

સાવાયી - શબ્દ તથા અકવર્તી મહાશબ્દ તથા શબ્દમત્રી-
પ્રધાન તથા પ્રાણી તથા પુરોહિત અથવા કૃત્રિય એ સર્વે ઉત્તમ
આચાર્યથી જીવનનિર્વાહ કરવાવાળા ચૌવન સપન્ન સાધુને-સિદ્ધને
શબ્દાદિ વિષયસોગોને સોગવવાનું આમત્રણ કરે છે (આમત્રણને
હેતુ ત્યાગનો મહિમા છે ત્યાગની પૂજા છે) સસારીઓને સોગો
પ્રિય હોઈ સોગોનું આમત્રણ આપે છે

‘હૃત્યસ્તરહ’ ‘જાગેહિ, વિહાર-ગમનેહિ’ ય ।

‘હુંજ મોગે’ ‘ઈમે સંગ્ધે, મહરિસી ! પૂજયામુ’ તં ॥ ૧૬ ॥

શબ્દાથ (૧) હ મહરિં । (૨) તમારી પૂજા કરવાને ઈચ્છાએ છીએ
(૩) ઉત્તમ (૪) સોગોને (૫) સોગવો (૬) હાથી (૭) ઘેરા (૮) રથ (૯)
પાસખીનો ઉપસોગ કરે (૧) નામ બગીચામાં વિચરે

સાવાયી - પૂર્વોક્ત અકવર્તી આદિ મુનિની પાસે ઉપસ્થિત
વધ કહે છે કે હ મહરિં । તમે હાથી, ઘેરા રથ પાતળી આદિ
વાહનોનો ઉપસોગ કરે । અને ચિત્ત વિનોદ રૂપ કીઠાને ખાટે નામ-
બગીચા આદિ સ્થાનોમાં વિચરતા ઈશ્વર ઉત્તમ સોગોને સોગવો
અમે તમારી પૂજા સત્કાર કરીએ છીએ વિષયસોગોની સામગ્રી
આપી સત્કારીએ છીએ.

‘હૃત્ય ગંગ-મર્લકારં, હૃત્પીઓ સપણાણિ’ ય ।

‘હુંજાહિમાઈ, મોગાઈ આડસો ! પૂજયામુ’ તં ॥ ૧૭ ॥

શબ્દાથ (૧) વન (૨) ગંગ (૩) અલકાર-મૂળ, (૪) ઝીંઝો
તથા (૫) સ્થા (૬) સોગોને (૭) આપ સોગવો (૮) આવા પ્રકારના (૯)
આપની પૂજા (૧) હ આશુભ્યન (૧૧) કરીએ છીએ.

जो तुमे नियमो चिण्णो, भिक्खुभावग्नि सुव्वया ।

શબ્દાર્થ : (૧) હે સુંદરવ્રતવાળા યુનિવર (૨) ભિક્ષુભાવમાં (૩) તમે (૪) જે (૫) વ્રત નિયમના (૬) અનુષ્ઠાન કર્યા છે (૭) તે ગૃહવાસમાં (૮) નિવાસ કરતા (૯) સર્વે (૧૦) પુર્વમાદિક (૧૧) બની રહેશે

चिरं^१ दूहज्जमाणस्स,^२ दोसो^३ दाणिं^४ कुतो^५ तव ? ।

શબ્દાર્થ : (૧) હે મુનિ ? દીર્ઘકાળથી (૨) સયમના અનુષ્ઠાન પૂર્વક
વિહાર કરતા (૩) આપને (૪) ભોગો ભોગવતા સમય (૫) કેમ (૬) દોષ

ભાવાર્થ - શબ્દ તથા ચક્રવર્તી મહાશબ્દ તથા શબ્દમત્રી-
પ્રધાન તથા પ્રાણશબ્દ તથા પુરોહિત અથવા ક્ષત્રિય જે સર્વે ઉત્તમ
આવારથી જીવનનિર્વાહ કરવાવાળા યૌવન સંપન્ન સાધુને-ભિક્ષુને
શબ્દાદિ વિષયલોભોને લોભવવાનું આમત્રણ કરે છે (જામત્રણને
હેતુ ત્યાગનો મહિમા છે ત્યાગની પૂજા છે) સંસારીઓને લોભો
પ્રિય હોઈ લોભોનું આમત્રણ આપે છે

‘હૃત્યંતસ્સરહ’ ‘જાળેહિં, વિહાર-ગમ્જેહિં ય ।

‘સુંજ મોગે હમે સંગ્ધે, મારિસી ! પૂજયામુ ત્વં ॥ ૧૬ ॥

શબ્દાર્થ (૧) હે મહર્ષિ ! (૨) તમારી પૂજા કરવાને ઇચ્છાએ છીએ
(૩) ઉત્તમ (૪) લોભોને (૫) લોભવો (૬) હાથી, (૭) ઘોડા (૮) રથ (૯)
પાલખીનો ઉપલોભ કરો (૧૦) જાત બળીઆમાં વિચરો

ભાવાર્થ - પૂર્વોક્ત ચક્રવર્તી આદિ મુનિની પાસે ઉપસ્થિત
થઈ કહે છે હે મહર્ષિ ! તમે હાથી ઘોડા રથ પાલખી આદિ
વાહનોના ઉપલોભ કરો અને ચિત્ત વિનોદ રૂપ ફીટાને ખાટે જાત
બળીઆ આદિ સ્થાનોમાં વિચરતા થઈ ઉત્તમ લોભોને લોભવો
અમે તમારી પૂજા સત્કાર કરીએ છીએ, વિષયલોભોની સામગ્રી
આપી સત્કારીએ છીએ.

‘વૃત્ત્યંતસ્સરહ’ ‘હૃત્યંતસ્સરહ, હૃત્યંતસ્સરહ સંપન્નાણિ ય ।

‘સુંજાહિમાહં, મોગાહં જાતસો ! પૂજયામુ ત્વં ॥ ૧૭ ॥

શબ્દાર્થ (૧) વત્સ (૨) ગૌ (૩) અથવા કાર-સંપન્ન (૪) અંગી
તથા (૫) રથ (૬) લોભોને (૭) જાત લોભવો (૮) જાત પ્રકારના (૯)
જાતની પૂજા (૧૦) હે આધ્યાત્મિક (૧૧) કરીએ છીએ.

ભાવાર્થ.— હે આયુષ્મન ! વસ્ત્ર, ગધ, અલંકાર-ભૂષણ, સ્ત્રીઓ, શય્યા આદિ ભોગોને આપ ભોગવો. અમે આપની પૂજા કરવા આમ ત્રણ આપીએ છીએ મનને પ્રસન્ન કરે તેવા ભોગોને ભોગવતા થકા વિચરો ! અમે ભોગોપભોગની સામગ્રી દઈને આપનો સત્કાર કરીએ છીએ.

જો^૧ તુમે^૩ નિયમો^૫ ચિણ્ણો^૬, ભિક્ષુ^૨ભાવમ્મિ^૭ સુવ્વયા^૯ ।
અગાર^{૧૦}-માવસંતસ્સ, સવ્વો^{૧૧} સંવિજ્જણ^{૧૦} તંહા ॥ ૧૮ ॥

શબ્દાર્થ . (૧) હે સુંદરવ્રતવાળા મુનિવર (૨) ભિક્ષુભાવમાં (૩) તમે (૪) જે (૫) વ્રત નિયમના (૬) અનુષ્ઠાન કર્યા છે (૭) તે ગૃહવાસમાં (૮) નિવાસ કરતા (૯) સર્વે (૧૦) પુર્વભાક્ષ (૧૧) બની રહેશે

ભાવાર્થ :— હે સુંદરવ્રત ધારણ કરનાર મુનિ ! પ્રવ્રજ્યા સમયે ઇન્દ્રિય તથા મનને શાંત કરીને ભિક્ષુભાવથી તમોએ જે મહાવ્રત આદિ નિયમોના સદ્અનુષ્ઠાન કર્યા છે, તે સર્વ ગૃહસ્થવાસમાં રહેતા અને ભોગોને ભોગવતા થકા પણ પાલન કરી શકાશે કારણ કે મનુષ્ય દ્વારા કરેલા પુણ્ય અગર પાપના ફળ ભોગવ્યા વિના તેનો નાશ થતો નથી આવા પ્રકારે અજ્ઞાની અસયમી જીવો સાધુ મહા-પુરુષોને સંયમથી પતિત કરવા પોતાના અજ્ઞાનના વશે વિષયભોગો ભોગવવાને આમંત્રણ આપે છે તેથી સાધકે જાગૃત રહી સંયમ પાલન કરવું

ચિરં^૧ દૂહજ્જમાણસ્સ^૨, દોસો^૬ દાણિં^૪ કુતો^૫ તંવ^૩ ? ।

હચ્ચેવ^{૧૦} ણં^૯ નિમન્તેન્તિ^{૧૦}, નીવારેણ^{૧૦} વ સૂયરં ॥ ૧૯ ॥

શબ્દાર્થ . (૧) હે મુનિ ! દીર્ઘકાળથી (૨) સંયમના અનુષ્ઠાન પૂર્વક વિહાર કરતા (૩) આપને (૪) ભોગો ભોગવતા સમય (૫) કેમ (૬) દોષ

લાગે ! (૭) જાવા પ્રકારે (૮) જામત્રણ કરી દસાવે છે (૯) જેમ લોગ મુખરને દસાવે છે એ પ્રકારે મુનિને ભોગો ભોગવવા (૧) ચાવલના ડાહ્યું પ્રયોજન આપી.

ભાવાર્થ - હે મુનિવર ! જાણે ઘણા શ્રીલંકાજી મુખી સર્વ મન્ય જનુષ્ઠાનો કર્યા છે તો હવે ભોગો ભોગવતા આપને જાણી દોષ લાગે ? એટલે દોષ લાગે નહિ જાવા પ્રકારે ચક્રવર્તી જાણે તરફથી સાધુને જામત્રણ આપીને જમ લોકો સુખરને ચાવલના ડાહ્યાનું પ્રયોજન આપી દસાવી મારે છે એજ પ્રકારે સાધુઓને ભોગોનું જામત્રણ આપી સાધુઓને દસાવી સર્વમ જાવલની પ્રકારે છે એમ જાણી જારી જીવોના સસમંથી-સજમથી સાધુઓને (લોલોના કાવા વિપાકોને જાણી) દૂર રહેવું તે કિતકર છે

ઓઢ્યા મિલ્લાચરિયાપ, અચર્યતાં જવિસંપ ।

તત્પ મેદો વિસીયતિ, ઉચ્ચારણસિ ધ કુચ્ચલા ॥ ૨૦ ॥

શબ્દાર્થ (૧) ભિક્ષુવર્ગ આદિ સમાચારી પાલન ખાટે જામત્ર આદિદારા () પ્રેરિત કર્યા કરા (૩) સમાચારી પૂર્વક નિર્વાહ કરવામાં (૪) અસમથ (૫) મૂખ જ્ય (૧) શિવિલ જને છે (૭) સર્વમ પાલનમાં-જેમાં માર્ગમાં (૮) જેમ (૯) કુળ જળદ માફી જાય છે

ભાવાર્થ :- સાધુ સમાચારી પાલન કરવા માટે જાવાર્થે જાણે તરફથી પ્રેરિત કરવા છતાં મૂખ સાધકો સાધુ સમાચારીનું પાલન કરવામાં શિવિલ જની સર્વમને ઓઢી રે છે જેમ ઉચ્ચ મારે જતા દુર્બળ જળદ માફી જાય છે પછી જાય છે એમ શિવિલ-વાર્થો દશપ્રકારની સાધુ સમાચારીપૂર્વક સર્વમપાલન કરવામાં અશક્ત જની મોક્ષ પ્રાપ્તિનું પ્રધાન સાધન, જે અનેક જીવોની પક્ષાત પ્રાપ્ત થયેલ મહાપુરુષો દ્વારા જામત્રિત ચિતામણિ રત્ન સમાન, અજિતનીય, પ્રભાવવાળા જેવા સર્વમથી પતિત થાય છે પાંચ

મહાવ્રત રૂપ ભારને વહન કરવામા અસમર્થ જીવ સસાર પરિભ્રમણુ-
રૂપ આવર્તમા ફસાઈ જાય છે

^૨અચંયંતા ^૧વ લૂહેનં, ^૩ઉવહાણેણ ^૪તજ્જિયા ।

^૮તત્થ ^૫મંદા ^૯વિસોયંતિ, ^૭ઉજ્જાણંસિ ^૬જરગ્ગાવા ॥ ૨૧ ॥

શબ્દાર્થ (૧) રૂક્ષ સયમપાલન (૨) નહિ કરી શકવાથી અને (૩) તપકર્મથી (૪) પીડિત થઈ (૫) મૂર્ખજીવ-સાધક (૬) ખૂટો બળદ (૭) જાંચા માર્ગમા કલેશ પામે છે (૮) સયમમા (૯) કલેશને પામે છે

ભાવાર્થ.- સયમના પાલન કરવામા અસમર્થ તથા તપસ્યાથી ભય પામતો કલેશ પામતો મૂર્ખ સાધક સયમ માર્ગમા કલેશને પામે છે જેમ ઉચ્ચા માર્ગમા ખૂટો બળદ કલેશને પામે છે.

^૧एवं ^૨નિમત્તળ ^૩લહ્નં, ^૪સુચ્છિયા ^૫ગિદ્ધ ^૬इत्थीसु ।

^૭अज्झोववन्ना ^૮કામેહિં, ^૯ચોદ્ધજંતા ^{૧૦}ગયા ^{૧૧}ગિહં ॥ ૨૨ ॥ ત્તિ વેમિ ॥

શબ્દાર્થ (૧) પૂર્વોક્ત પ્રકારથી ભોગો ભોગવવા માટે (૨) નિમંત્રણ (૩) પ્રાપ્ત થતાં (૪) કામભોગોમા આસક્ત (૫) મોહિત અને (૬) સ્ત્રીઓમાં (૭) દત્તચિત્ત પુરુષ સયમપાલન માટે (૮) કામભોગોમાં (૯) પ્રેરિત કરવા છતાં (૧૦) ગૃહસ્થવાસમા (૧૧) જાય છે

ભાવાર્થ.- વિષયભોગોના સાધન ભૂત હાથી, ઘોડા, રથ, પાલખી આદિમા તથા સ્ત્રીઓમા મોહિત કામભોગોમા દત્તચિત્ત પુરુષને પૂર્વોક્ત પ્રકારથી ભોગો ભોગવવાનું આમંત્રણ પ્રાપ્ત થતા સયમપાલન માટે આચાર્યે આદિ તરફથી પ્રેરણા મળવા છતાં ભોગોમા આસક્ત મૂર્ખ સાધક સયમને છોડી ગૃહસ્થપણને ધારણ કરી ગૃહસ્થ બની જાય છે અને આત્માને સસાર, પરિભ્રમણરૂપ આવર્તમા ધકેલી દે છે એમ જાણી આત્માથી જીવોએ કામભોગોથી દૂર રહેવાને સંયમપાલનમા જાગૃત રહેવું એ જ શ્રેયસ્કર છે

અધ્યયન ૩ જી સમાપ્ત

જહા સગામકાલમ્મિ, પિહ્લો મીઠ વેહ્હ ।

વલય ગહણ ણૂમં, ક્કો જાણહ પરાજયં ? ॥ ૧ ॥

શબ્દાર્થ (૧) જેમ (૨) મુઢના સમયે (૩) કાયર પુરુષ (૪) પીઠની પાખળ (૫) ખાઈ જેવા (૬) ગહનસ્થાન (૭) ગુપ્તસ્થાન (૮) જેમ રાજે છે તેમ જ વિચાર કરે છે કે કાનો (૯) કાલુ બાલુ છે ? (૧) પરાજય ક્કો

ભાવાર્થ - જેમ કાયર પુરુષ મુઢના સમય પહેલાં પોતાના રક્ષણ માટે ખાઈ ભથ્થા કાઢી ગહન ગુપ્ત સ્થાનો ગુપ્ત રહી શકાય તેવાં સ્થાનો જેમ રાજે છે અને વિચાર કરે છે કે આ મુઢમાં કાનો પરાજય થશે એ કાલુ બાલુ શકે ? જેથી સકટ પ્રાપ્ત થતાં પોતાનું રક્ષણ થઈ શકે તેવાં સ્થાનો તપાસી રાખવા જરૂરી છે એમ માનતાં મનુષ્યોથી ભથ્થા માટે પવંતની શુદ્ધિઓ આદિ સ્થાનોનું નિરીક્ષણ કરી રાજે ॥

મુહ્સાણ મુહ્સત્સ, મુહ્સો દોહ તારિસો ।

પરાજિયાડવસપ્પામો, હિતિ મીઠ વેહ્હ ॥ ૨ ॥

શબ્દાર્થ (૧) ધણા મુહ્સોની (૨) એક મુહ્સમાં (૩) અવસર (૪) આવે (જેમાં જ અથવા પરાજયનો સહય) (૫) કાઈ એવો (૬) મનુષ્ય દારી જવાબ (૭) ગુપ્ત રહી શકાય (૮) એવા સ્થાનોની (૯) કાયર પુરુષ (૧) અવેશ્ણા કરી રાજે છે

ભાવાર્થ :- ધણા લાંબા સમયે અથવા એક જ મુહ્સમાં કાઈ એવો સમય-અવસર વિશેષ આવી બચ કે જેમાં જ અથવા પરાજયની સંભાવના રહે શિથિલો વિચારે કે કદાચિત્ પરાજય પામું તો

શુભ રહી શકાય તેવા સ્થાનનુ ગવેષણુ અગાઉથી કાયર પુરુષો શોધી રાખવા પ્રયત્ન કરે છે. અથવા તો શોધી રાખે છે

૧ ૨ ૩ ૪ ૫ ૬ ૭
 एवं तु समणा एगे, अबलं नच्चाणं अप्पगं ।

૭ ૮ ૯ ૧૧ ૧૦
 અણાગયં ભયં દિસ્સ, અવિકપ્પંતિમં સુય ॥ ૩ ॥

શબ્દાર્થ : (૧) ઉપરોક્ત પ્રકારથી (૨) શ્રમણ (૩) કોઈ (૪) પોતાને સંયમપાલનમાં (૫) અસમર્થ (૬) બળુ (૭) ભવિષ્યકાળના (૮) ભય (૯) દેખી (૧૦) જ્યોતિષ અથવા વ્યાકરણુ બળુ પોતાના નિર્વાહનુ (૧૧) સાધન બનાવી રાખે છે

ભાવાર્થ :— આવા પ્રકારથી કોઈ શ્રમણ જીવનભર સંયમ પાલન કરવામાં પોતાને અસમર્થ માની ભવિષ્યકાળના નિર્વાહની ચિંતાથી બચવા માટે વ્યાકરણુ અથવા જ્યોતિષ આદિ શાસ્ત્રોના અભ્યાસ કરી રાખે છે જેમ કાયર પુરુષ લડાઈમાં-યુદ્ધમાં જતાં પહેલાં પરાજિત થવાના ભયથી શુભ સ્થાનો શોધી રાખે છે તે રીતે કાયર સાધક આવી વિદ્યાઓને શીખી નિર્વાહનુ સાધન માનીને તેને પોતાનું રક્ષણુ માને છે.

૧ ૨ ૩ ૪ ૫ ૬ ૭
 કો જાણઈ વિઝ્ઞાતં, હૃત્થીઓ ઉદગાઉ વા ।

૧ ૨ ૩ ૪ ૫ ૬ ૭
 ઘોહજ્જંતા પવક્કામો, ણ ણો અત્થિપકપ્પિયં ॥ ૪ ॥

શબ્દાર્થ : (૧) કોઈ (૨) જાણી શકે કે (૩) સ્ત્રીઓથી અથવા (૪) કાચા જલના સ્થાનથી મારો (૫) સયમ બ્રહ્મ થઈ જાય (૬) મારી પાસે પૂર્વ ઉપાર્જિત (૭) દ્રવ્ય પણ નથી (૮) તેથી હસ્તશિક્ષા, ધનુર્વેદ આદિ વિદ્યા કોઈએ (૯) પૂછવાથી (૧૦) બતાવી શકાય

ભાવાર્થ :— સયમ પાલન કરવામાં અસ્થિર ચિત્ત પુરુષ એમ ચિંતા કરે છે કે સ્ત્રી સેવનથી અથવા કાચાજલના સ્થાનથી કોઈ

પ્રકારથી' ક્ષાલિત હું સવનથી પતિત થાઉં તે કેમ જાણી શકાય? તેમ જ મારી પાસે 'પૂર્વોપાજિત' જ્ઞાન પણ નથી. તેથી હસ્ત શિક્ષા તથા મનુવેદ આદિ વિદ્યાઓનું શિક્ષણ પ્રાપ્ત કરેલ હોય તે તે વિદ્યાર્થી સહટ સમગ્રે માથા નિર્વાહી થઈ શકે, આવા સંશયો કરી જાણ પરાક્રમી સાધકો સવનમુખ ધનને સાધવી શકતા નથી (સુમાર્ગે છે) અને સસાર પરિજનમણી વૃદ્ધિ કરી જન્મ, જરા મરણાદિના અક્ષરમાં જનમણ કર્યા કરે છે અને હું જોને લોગવતા કલેશ પામે છે

इत्येव पठित्वेति, वलया पठित्वेहिणो ।

वित्तिगिच्छसमावभा, पंयागं च अकोविद्या ॥ ६ ॥

શબ્દાથ (૧) જે પ્રકારે (૨) સવનનું પાલન થશે કે નહિ જેમ સવન (૩) કરવાવાળા (૪) માંજને (૫) નહિ જાણનાર છૂપાઈ રહેવાની (૬) સ્થાનનું (૭) ત્રણેણ કરનારા પુરુષની સમાન (૮) વિચાર કરનાર

ભાવાર્થ - કોઈ જાણ પરાક્રમી સાધક સવન જાણ કર્યા પછીથી સવન પાલનનો અનુભવ થતાં પ્રવર્જિત સાધકને સૂઝા તથા કંઠા આકાર પ્રાપ્ત થાય, ક્ષાલિત પ્રાપ્ત ન થાય, લોચનના સમજ પડ્યાત્ આકાર પ્રાપ્ત થાય, જૂમિ ઉપર શયન કરવું પડે, હોથ કમરો પડે સ્નાન થાય નહિ, પ્રજ્ઞાવર્ધ પાલન આદિ કઠિન આચાર્ય લખન પર્યાંત પાલન કરવાના હોય છે તથા આ પ્રકારે સવનનું પાલન થઈ શકશે કે નહિ થઈ શકે ? આવા પ્રકારની શકા કરવાવાળા કાયર સાધકો આ વીતરાગ માંજના અભાવ જેમ મુદ્ધમાં જનાર કાયર પુરુષ મુદ્ધમાં જતા પેલા સંકિત ધર્મ કઠાય પરાજન થાય તે તેમથી જાણ કરવા માટે છૂપાવાનાં રથાનો શોધી રાખે છે જે પ્રકારે કાયર સાધકો મનમ પાલનની શકાથી નિમિત્ત થાઈ આદિ વિદ્યાઓથી પીતાનો દુષ્કર્મ નિર્વાહ થવાથી શકાય જેમ માની સામારિક જ્ઞાનનો આશય લે છે

^૨ જૈ ^૧ ^૫ ^૩ ^૪
 ૩ સંગામકાલમ્મિ, નાયા સૂરપુરજ્ઞમા ।

^૭ ^૬ ^{૧૧} ^{૧૦} ^૮ ^૯
 ૭૦ જો તે પિટ્ટમુવેહિતિ, કિં પરં મરણં સિધા ॥ ૬ ॥

શબ્દાર્થ . (૧) પરંતુ (૨) જે પુરુષ (૩) જગત્ પ્રસિદ્ધ (૪) વીર પુરુષોમાં અગ્રેસર (૫) યુદ્ધ સમય પ્રાપ્ત થયે (૬) પાછા હઠવાની વાતપર (૭) ધ્યાન દેતો નથી (૮) મરણથી (૯) હોષ શકે (૧૦) વધારે (૧૧) શું

ભાવાર્થ :- જે પુરુષ સંસારમાં પ્રસિદ્ધ તથા વીરપુરુષોમાં અગ્રેસર હોય એવા પુરુષો યુદ્ધ ઉપસ્થિત થતા, યુદ્ધમાં જતાં, પરાજય થવાની, કે છૂપાવાનાં સ્થાન ગવેષણના વિચારો કરતાં જ નથી. પરંતુ એમ માને છે કે બહુ બહુ તો મોત થશે એથી વિશેષ બીજું શું થવાનું છે ? એમ માની યશની ઇચ્છાવાળા મરણનો ભય રાખતા જ નથી સાધક પુરુષોએ પણ સયમપાલનમાં ધૈર્ય રાખી પ્રાપ્ત થતા પરીષદોને સમભાવે સહન કરવા જાગૃત રહેવું તે આત્માને માટે શ્રેયનું કારણ છે

^{૧૦} ^૮ ^૮ ^૩ ^૧ ^૨
 ૧૦ એવં સમુદિય મિક્કુ, વોસિજ્ઞાઽગાર-બંધનં ।

^૪ ^૫ ^૬ ^૯
 ૪ આરંભ તિરિયં કદ્દુ. અત્તત્તાણ પરિવ્વણ ॥ ૭ ॥

શબ્દાર્થ . (૧) ગૃહ (૨) બંધનનો (૩) ત્યાગ કરી (૪) આરભને (૫) છોડી (૬) મોક્ષ પ્રાપ્તિ માટે (૭) સયમમાં સાવધાન (૮) સાધુ (૯) સયમઅનુષ્ઠાન કરે (૧૦) એ રીતે

ભાવાર્થ :- ઉપરોક્ત વીરપુરુષોની માફક સંયમમાં સાવધાન બનેલ સાધક ગૃહ બંધનનો ત્યાગ કરી, આરભનો ત્યાગ કરી, સયમપાલનમાં તત્પર થયેલ સાધુ મોક્ષની પ્રાપ્તિ માટે સંયમ અનુષ્ઠાન કરતો થકો વિચરે કષાયો તથા ઇન્દ્રિયો ઉપર વિજય

મેળવવો મનુષ્યો માટે દુઃકર શકેલા છે પણ જો આત્માને વશ કરવાં ક્યાયો તથા ઇન્દ્રિયો ઉપર વિજય પ્રાપ્ત કરવો દુઃકર નથી

તમેગે પરિમાસતિ, મિષ્ણ્ય સાહુ-નીચિણં ।

જે પદ પરિમાસંતિ, અંતરે તે સમાહિય ॥ ૮ ॥

શબ્દાર્થ (૧) ઉત્તમ આચારથી છવન નિર્વાહ કરનાર (૨) સ્થિત નિષ્કામ (૩) કોઈ જન્ય ક્ષત્રી (૪) આશ્રય વચન કહે છે જે આશ્રય (૫) વચન કહેનારા (૬) જન્ય ક્ષત્રીઓ (૭) સમાધિથી (૮) દૂર છે

સાવાર્થ:- ઉત્તમ જાને નિરવલ આચારથી પોતાનો છવન નિર્વાહ કરવાવાળા સાધુના વિષયમાં કોઈ આગળ કહેવાયો તેમ આશ્રય વચનો કહેનારા જન્ય તીર્થીઓ સુસાધુઓની નિશા ક્યારે સમાધિય શિક્ષથી દૂર શકેલા છે કારણ કે તેઓ સમ્યક્તાન ક્ષત્રી વ્યવિત્રય જાનુધાનોથી દૂર છે તેમ જ શિક્ષમાર્ગના અભણ છે.

સંવદ્સમકળ્યા જ, અજ મન્નેસુ મુચ્છિયા ।

પિંહવાય ગિલાણસ્સ, જં સારેહ વલાહ ય ॥ ૯ ॥

શબ્દાર્થ (૧) મુદ્દસ્તની (૨) માફક (૩) જન્યદાર કરે જે પરસ્પર (૪) જો જીજ્ઞાસી (૫) આસક્ત શ્લોકો (૬) શેઠી સાધુ માટે (૭) આધાર (૮) લાવો છે (૯) આપો છે

સાવાર્થ:- જન્યતીર્થી સમ્યક્દષ્ટિ સાધુઓના વિષયમાં જોવો આશ્રય કરે છે કે તમારા સાધુઓનો જન્યદાર મુદ્દસ્તની સમાન છે, જેમ મુદ્દસ્ત પોતાના સ્વજનોમાં આસક્ત શ્લોકો છે, જેવી રીતે તમે સાધુઓ પણ પરસ્પર આસક્ત છો છો તમા શેઠી સાધુને માટે તમે આધાર લાવીને આપો છો

૧ ૨ ૩ ૪ ૫
 एवं तुभे सरागत्था अन्नमन्नमणुव्वसा ।

૮ ૯ ૬ ૭ ૧૦
 नट्टसप्पहसवभावा, संसारस्स अपारगा ॥ ૧૦ ॥

શબ્દાર્થ (૧) એ પ્રકારે (૨) તમે લોકો (૩) રાગ સહિત છો (૪) પરસ્પર એકબીજાને (૫) વશ રહો છો (૬) સત્પથ તથા (૭) સદ્ભાવથી (૮) હીન છો (૯) સસારના પારને (૧૦) પામનારા નથી

ભાવાર્થ - અન્ય તીર્થી, સમ્યગ્ દષ્ટિ સાધુઓ પર આક્ષેપ કરતા કહે છે કે તમે લોકો પૂર્વોક્ત પ્રકારથી રાગ સહિત એક બીજાના વશમાં રહો છો તેથી તમે સત્ય માર્ગ તથા સદ્ ભાવથી રહિત હોઈ સસારના પારને પામી શકશો નહિ

૧ ૪ ૫ ૩ ૨
 अह ते परिभासेज्जा, भिक्खु भोक्खविसारए ।

૬ ૭ ૮ ૯ ૧૦
 एवं तुभे पभासंता, दुपक्खं चेव सेवह ॥ ૧૧ ॥

શબ્દાર્થ (૧) પશ્ચાત્ (૨) મોક્ષવિશારદ (૩) સાધુ (૪) અન્યતીર્થીને (૫) કહે છે (૬) એ પ્રકારે (૭) તમે (૮) કહો છો તે (૯) એ પક્ષનું (૧૦) મેવન કરો છો

ભાવાર્થ:- અન્ય તીર્થીઓએ પૂર્વોક્ત પ્રકારે આક્ષેપ કરવાથી મોક્ષની પ્રશ્નપણા કરવામા વિદ્વાન મુનિ અન્યતીર્થીઓને કહે છે કે જો તમે પૂર્વોક્ત આક્ષેપયુક્ત વચન કહો છો તો તમે અસત્ય પક્ષનું સેવન કરો છો રાગ અને દ્વેષરૂપ બે પક્ષોનું સેવન કરો છો આપનો પક્ષ દોષ સહિત છે, આપના પક્ષમા રાગને કારણે અમારા સિદ્ધાંત દોષ રહિત હોવા છતા આપ દૂષિત બતાવો છો જેથી અમારા પક્ષ પર આપનો દ્વેષ છે વળી તમે લોકો બીજ તથા સચેત પાણી તથા ઉદિષ્ટ આહારનું સેવન કરો છો તેથી આપ ગૃહસ્થસમાન છો ને

વેવ રાખતા હોનાથી સાધુ કહેવઠાવો છે, તેથી આપ બે પક્ષને
સેવો છો. અસત્ અનુષ્ઠાન કરો છો અને સત્ અનુષ્ઠાન કરવાવાત્રાની
નિંદા કરો છો. તેથી તમે જ સસારના પાશને પામનારા નથી.

તુમે સુજહં પાણ્સુ, ગિલાણો અમિહમિ યા ।

તં જ યીમોદંગ મોષા, તમુરિસાદિ જં કલ ॥ ૧૨ ॥

શબ્દાર્થ (૧) તમે પાતુના (૨) પાત્રોમાં (૩) ભોજન કરો છો અને
(૪) રોગીને માટે (૫) શુદ્ધ દ્વારા ભોજન મળાવો છો (૬) સમિત નીચ
વાળા આહાર તથા (૭) કાચા પાણી (૮) ભોજવો છો (૯) ઉદિસાદિ
(૧) બનાવેલા

ભાવાર્થ - તમે લોકો કાંઈ આદિના ગૃહસ્થના પાત્રોમાં
ભોજન કરો છો. તથા રોગી સાધુઓને માટે ગૃહસ્થો દ્વારા આહાર
મળાવો છો. આ પ્રમાણે તમે લોકો બીજા અને કાચા પાણીને
ઉપયોગ કરો છો. તેમ જ ઉદેશિક આદિ આહાર પાણીને
ઉપયોગ કરો છો.

લિસા તિલ્લામિતાયેણં ડજિહ્મઆ અસમાદિયા ।

નાતિકળ્હય સેયં, અરુપસ્તાવરજ્ઞર્તી ॥ ૧૩ ॥

શબ્દાર્થ (૧) ઉપસિપ્ત (૨) તીવ્ર (૩) અભિતાપ સહિત કર્મ
અપનથી (૪) વિવેકથી રહિત શુભ (૫) અભ્યવસાયથી રહિત છે (૬) અવૃણી
(૭) શ્રેય (૮) નદિ (૯) મધુ-પાવને (૧૦) કનસ પીકા (૧) ઉપન
માય ૪

ભાવાર્થ - મોટા વિગ્રાજ્ઞ સુમાધુ અન્યતીર્થોએ કહે છે કે તમે
લોકો કર્મ બંધનથી ઉપરિસ તીવ્ર અભિતાપ સહિત તથા અવૃણી

રહિત છે તથા શુભ અધ્યવસાયોથી રહિત છે. પ્રણે બળવાથી શ્રેય નહિ પરંતુ ખમણી પીડા ઉત્પન્ન થાય છે. તમારા જ માટે તમોને ઉદ્દેશીને ગૃહસ્થ લોકો છકાય જીવની ઘાત કરી આહાર બનાવે છે તે આહારને તમો લોગવો છે કાચું પાણી તથા બીજાં આદિ વનસ્પતિનો ઉપભોગ કરો છે તેથી તમો કર્મબંધનથી લિપ્ત બનો છો છતાં શુદ્ધ આચાર પાળવાવાળા સાધુઓનો દ્વેષ કરી નિંદા કરો છો. જેથી કર્મબંધનથી ખમણા લેપાઓ છે.

^૪તત્તેજ ^૫અણુસિદ્ધા ^૩તે, ^૧અપહિન્નેજ ^૨જાણયા ।

^૧જ ^૬એસ ^૮જિજ્ઞાસુ ^૭મર્ગે, ^{૧૧}અસમિક્ષા ^{૧૦}વતી ^{૧૨}કિતી ॥ ૧૪ ॥

શબ્દાર્થ : (૧) મિથ્યા અર્થ બતાવવાની પ્રતિજ્ઞા નથી ગ્રહણ યોગ્ય (૨) ત્યાગ યોગ્ય પદાર્થોના જાણનાર સાધુ (૩) અન્યદર્શનીને (૪) સત્યઅર્થની (૫) શિક્ષાદે છે (૬) આપ લોકોએ સ્વીકાર કરેલ (૭) માર્ગ (૮) યુક્તિ સંગત નથી (૯) આપે સમ્યગ્ દષ્ટિ સાધુ માટે (૧૦) આક્ષેપ વચન કહ્યા તે (૧૧) વગર વિચાર્યો કહ્યા છે (૧૨) આપના કાર્યો પણ વિવેક ગ્રન્થ છે

ભાવાર્થ:- સત્ય અર્થ બતાવવાના તથા હેય જ્ઞેય ઉપાદેય સ્વરૂપને જાણવાવાળા સમ્યગ્દષ્ટિ મુનિ ઉપરોક્ત અન્યતીર્થાઓને યથાર્થ વાતની શિક્ષા દેતાં કહે છે કે આપ લોકોએ જે માર્ગનો સ્વીકાર કરેલ છે તે ન્યાય યુક્ત નથી તથા આપ સમ્યગ્દષ્ટિ સાધુઓ ઉપર જે આક્ષેપ કરો છો તે વિના વિચારે કરો છો તેમ જ આપના આચાર વિચાર વ્યવહાર કાર્યો બધા વિવેકથી રહિત છે.

^૧એરિસા ^૨જા ^૩વર્ડે ^૪એસા, ^૫અગ્ગવેણ ^૬વ્વ ^૭કરિસિતા ।

^૮ગિહિજો ^૯અભિહહ ^{૧૦}સેયં, ^{૧૧}મુજિજં ^{૧૨}જ ^{૧૩}અમિક્ષુણં ॥ ૧૫ ॥

સાધુની વૈયાવચ્ચ કરવી, આહારાદિ લાવી આપવાનો સાધુ આચાર છે. તે જ સાધુને કલ્પનીય છે તમારી ધારણા પ્રમાણે પૂર્વે સર્વજ્ઞાએ ઉપદેશ આપેલ નથી આહારાદિ વગેરેનો દાન આપવાનો ધર્મ ગૃહસ્થનો છે. અને તે દાન ગૃહસ્થને પવિત્ર કરનાર છે સર્વજ્ઞાએ એવી તુચ્છ દેશના આપેલ નથી કે એષણા આદિમાં ઉપયોગ નહિ રાખનાર અસંયત પુરુષ રોગી સાધુની વૈયાવચ્ચ કરે અને એષણા આદિમાં ઉપયોગ રાખનાર સાધુ, રોગી સાધુની વૈયાવચ્ચ કરે નહિ તેવો ઉપદેશ સર્વજ્ઞનો નથી અન્યતીર્થીના આક્ષેપ જૈન શાસ્ત્રથી વિરુદ્ધ છે. સત્ય નથી

^૧ સવ્વાહિં ^૨ અણુજુત્તીહિં, ^૪ અચયંતા ^૩ જવિત્તણ ।

^૫ તતો ^૬ વાયં ^૭ નિરાકિંચા, ^૮ તે ^૯ મુજ્જોવિ ^{૧૦} પગંભિમયા ॥૧૭॥

શબ્દાર્થ (૧) સર્વ (૨) યુક્તિદ્વારા (૩) પોતાના પક્ષની સિદ્ધિ (૪) નહિ થવાથી (૫) અન્યતીર્થી (૬) વાદને (૭) પુનઃ છોડી (૮) પોતાના પક્ષનું સ્થાપન કરવા (૯) ઘૂંટતા કરે છે.

ભાવાર્થ - અન્યતીર્થીઓ સમ્પૂર્ણ યુક્તિદ્વારા પોતાના પક્ષનું સ્થાપન કરવામાં અસમર્થ બને છે પશ્ચાત્ વાદને છોડી, પોતાના પક્ષની સિદ્ધિ કરવા ઘૂંટતા કરે છે અને ખાલી વિવાદ કરે છે અને ખાલી વચનથી પોતાના ધર્મને શ્રેષ્ઠ બતાવે છે

^૧ રાગદોસામિભૂચ્ચપ્પા, ^૨ મિચ્છત્તેણ ^૩ અભિદ્દુત્તા ।

^૪ આહસ્સે ^૫ સરણં ^૬ જંતિ, ^૭ ટંકણા ^૮ હવ ^૯ પન્વચં ॥ ૧૮ ॥

શબ્દાર્થ . (૧) રાગ અને દ્વેષથી પરાભવ પામેલ (૨) જેનો આત્મા છે (૩) મિથ્યાત્વથી (૪) ભરપુર અન્યતીર્થી શાસ્ત્રાર્થથી વાદ કરવામાં હારી

જતા (૫) ગાળી આદિનો (૧) આશય (૭) લે છે પહાડ પર્વતોના રહેણ
(૮) એમજનિતિ પુદ્ગલો દ્વારા પામતા (૯) જેમ (૧) પહાડનો આશય લે છે

સાવાચર - રાગ અને દ્વંધવી જેનું હૃદય ઘેરાયેલ છે-હજારેક
છે તથા મિશ્રાત્વથી ભરપૂર અન્યતીર્થી જગ્યા શાસ્ત્રી કરનામાં દારી
ભાવ છે-માફી ભાવ છે ત્યારે કોષિત જની ગાળી તથા મારકુટ કરવાનો
બીજો છે ॥ જેમ પહાડમાં રહેનાર એમજ નામની ભવિ, પુદ્ગલો
દ્વારા પામતા પહાડનું શરણ લે છે

વહુગુણ્યગણ્યાઈ, કુરુજા મસસમાદિય ।

જેળડને જો ચિકજોજા, તેજ તત્ત સમાધરે ॥ ૧૯ ॥

શબ્દાર્થ (૧) જેની ચિત્તવૃત્તિ પ્રસન્ન રહેલ છે એવા મુનિ પરતીર્થીની
સાથે વાદને સમજ જેમ (૨) અહુચ્ચુ ઉત્પન્ન થાય એવા અનુષ્ઠાનો સાથ (૩)
વાદ કરે જેથી (૪) પ્રતિપક્ષી પોતાના (૫) વિરોધી (૬) ન જને (૭) તેમાં
(૮) અનુષ્ઠાનો (૯) કરે

સાવાચર - પરતીર્થી સાથે વાદ કરતા મુનિ, પોતાની
ચિત્તવૃત્તિને પ્રસન્ન રાખી સ્વપક્ષની સિદ્ધિ અને પરપક્ષની અસિદ્ધિ
માથે એવા પ્રકારે પ્રતિષ્ઠા, કેટલું તથા ઉદાહરણ આદિ પ્રતિપાદન કરે
અને વાદ કરતા ભાવજી કરતા અન્ય પુરુષ પ્રતિપક્ષી પોતાના વિરોધી
ન જને એવી રીતે ભાવજી કરે-વાદ કરે-એવાં દષ્ટાંતો આપે મધ્યસ્થ
વચનોથી પ્રતિપક્ષીને દુઃખ ઉત્પન્ન ન થાય એવા ઉપદેશથી વાદ કરે

ઈર્મં ચ ધમ્મમાલાય, કાસવેણ પથેહ્યં ।

કુરુજા મિલ્લુ ગિલાણસ્સ, મગિલાય સમાદિય ॥ ૨૦ ॥

શબ્દાર્થ (૧) કાશ્યપગોત્રી ભગવાન્ મહાવીર સ્વામી દ્વારા (૨) પ્રતિપાદન કરેલ (૩) ધર્મનો (૪) સ્વીકાર કરી (૫) સાધુ (૬) રોગી સાધુની (૭) ગ્લાનિ રહિત બની (૮) પ્રસન્ન ચિત્ત (૯) વૈયાવચ્ચ કરે (૧૦) એ પ્રમાણે

ભાવાર્થ:- કાશ્યપગોત્રી ભગવાન્ મહાવીર સ્વામી દ્વારા પ્રતિપાદન કરેલ ધર્મનો સ્વીકાર કરી પ્રસન્નચિત્તથી મુનિ, રોગી સાધુની ગ્લાનિ રહિત બની વૈયાવચ્ચ કરે

^૧સંત્રાય ^૨પેસુલં ^૪ધમ્મં, ^૫દિટ્ઠિમં ^૨પરિનિવ્વુદે ।

^૬ઉવસગ્ગે ^૭નિયામિત્તા, ^૮આમોક્ષવાણ ^૯પરિવ્વણ્ઞાસિ ॥૨૧॥

ત્તિ વેમિ ॥

શબ્દાર્થ • (૧) જાણી (૨) રાગદ્વેષ રહિત શાન્તમુનિ (૩) ઉત્તમ (૪) ધર્મને (૫) પદાર્થના યથાર્થ સ્વરૂપને જાણનાર (૬) ઉપસર્ગોને (૭) વશ કરી (૮) મોક્ષ પ્રાપ્તિ પર્યંત (૯) સંયમ અનુષ્ઠાન કરે

ભાવાર્થ:- પદાર્થોના યથાર્થ સ્વરૂપને જાણનારા શાન્ત મુનિ આ ઉત્તમ ધર્મને જાણી અનુકૂળ-પ્રતિકૂળ ઉપસર્ગોને સમભાવથી સહન કરતાં થકાં મોક્ષની પ્રાપ્તિ થતા મુધી સંયમ અનુષ્ઠાન કરે.

ત્રીજો ઉદ્દેશો સમાપ્ત

^૧આહંસુ ^૨મહાપુરિસા, ^૩પુન્નિવ ^૪તત્તત્તવોધના ।

^૫ઉદણ ^૬સિદ્ધિમાવન્ના, ^૭તત્થ ^૮મદો ^૯વિમીયતિ ॥ ૧ ॥

શબ્દાર્થ • (૧) કોઈ અજ્ઞાનીઓ એમ કહે છે કે (૨) મહાપુરુષો (૩) પૂર્વ સમયમાં (૪) તપરૂપી ધન સચ્ચ કરવાવાળા (૫) કાચા જલનું સેવન કરીને (૬) મુક્તિને (૭) પ્રાપ્ત કરેલ છે (૮) મૂર્ખ પુરુષ (૯) આ વાત સાંભળી શીતળ જલનું (૧૦) સેવન કરવામાં પ્રવૃત્ત બને છે સચમમાં વિવાદ પામે છે

આવાર્થ - કોઈ અજ્ઞાની પુરુષો કહે છે કે, પૂર્વકાળે તપશ્ચરી
જન સચ્ચ કરવાવાળા મહાપુરુષોએ, શીતલ જલનો ઉપયોગ કરી
સિદ્ધિને પ્રાપ્ત કરેલ છે, આ પ્રકારે વચનો સામળી, મૂખ સાધક
શીતલ જલનો ઉપયોગ કરવામાં પ્રવૃત્ત બની સચ્ચ બ્રહ્મ માથે
પરમાર્થને નહિ અધુવાવાળાનું આ કથન છે

મનુજિયા નમી વિદેહી, રામગુચે ચ મુજિયા ।

વાહુપ હદગં મોહ્યા, તદ્વા નારાયણે રિસી ॥ ૨ ॥

શબ્દાર્થ (૧) વિદેહ દેશના રાજા (૨) નમિરાજે (૩) આહારને
ત્યાગ કરી (૪) રામશુભને (૫) આહાર ખાધી (૬) બાહુએ (૭) શીતલ
જલનો (૮) ઉપયોગ કરી (૯) તારાગણ્યપિએ એ પ્રકારે જલનો ઉપયોગ
કરી સિદ્ધિ પ્રાપ્ત કરી છે

આવાર્થ - કોઈ અજ્ઞાની પુરુષો સાધુઓને બ્રહ્મ કરવા માટે
કહે છે કે વિદેહ દેશના રાજા નમિરાજે આહારનો ઉપયોગ નહિ
કરીને તથા રામશુભને આહારનો ઉપયોગ કરીને અને બાહુએ શીતલ
કાષ્ટ જલ પીને, તથા તારાગણ્યપિએ પણ સચિત્ત જલ પીને,
મુક્તિને-સિદ્ધિને પ્રાપ્ત કરેલ છે આ રીતે અન્ય વીર્યોના ધર્મના
સ્વરૂપને નહિ અધુનાશ આવું અસત્ય કથન કરે છે

આસિલે દેષિલે ચેષ, દોધાયણ મહારિસી ।

પારાસરે દગ મોહ્યા, ધોયાણિ હરિયાણિ ચ ॥ ૩ ॥

શબ્દાર્થ (૧) આસિલ મરિ તથા (૨) દેવન અપિ તથા મદરિ
દેવાધન તથા (૪) પરાગર મરિએ મરેએ (૫) શીતલ તથા (૬) બીજ તથા
(૭) હરી વનરપતિનો (૮) આહાર કરી મુક્તિને સિદ્ધિને પામ્યા હતા

ભાવાર્થ:- અસિલ, દેવલ, મહર્ષિદ્વૈપાયન તથા પારાસર ઋષિએ શીતલજલ તથા ખીજ તથા હરિત વનસ્પતિનો આહાર કરી મુક્તિ સિદ્ધિને પ્રાપ્ત કરેલ છે. એમ સાંભળ્યું છે આવા પ્રકારે અન્ય તીર્થીઓ કામભોગમાં આસક્ત હોવાથી ઉપરોક્ત અસત્ય પ્રચાર કરે છે.

^૧ ^૨ ^૩ ^૪ ^૫
એતે પુર્વં મહાપુરિસા, આહિતા ઇહ સંમતા ।

^૬ ^૭ ^૮ ^૯ ^{૧૦}
મોચ્ચા ચીઓદગં સિદ્ધા, ઇતિ મેયમણુસ્સુઅં ॥ ૪ ॥

શબ્દાર્થ : (૧) પૂર્વકાળમાં (૨) એ મહાપુરુષો (૩) સર્વ જગત્રસિદ્ધ થયા હતા (૪) એમ જૈન આગમમાં પણ (૫) માનેલ છે (૬) એ લોકોએ ખીજ તથા (૭) શીતલ જલનો (૮) ઉપભોગ કરી (૯) સિદ્ધિગતિના લાભને પ્રાપ્ત કરેલ છે (૧૦) એ પ્રમાણે (૧૧) મે મહાભારત આદિ પુરાણોમાં (૧૨) સાંભળ્યું છે

ભાવાર્થ:- કોઈ અન્યતીર્થી, સાધુઓને બ્રષ્ટ કરવાની ભાવનાથી, એમ કહે છે કે, પૂર્વકાળમાં જે મહા-પુરુષો પ્રસિદ્ધ થઈ ગયા છે તેમણી કેટલાએકને જૈન આગમમાં માનેલ છે કે એ લોકોએ શીતલજલ તથા ખીજના ઉપભોગ કરીને સિદ્ધિગતિના લાભને પ્રાપ્ત કર્યો છે, આવું મે મહાભારત આદિ પુરાણોમાં સાંભળ્યું છે, આવા પ્રકારના અસત્ય ઉપદેશ કરી પોતે સસાર સાગરમાં ડૂબે છે અન્યને ડૂબાડે છે, જૈન આગમોમાં તો પાણીને સચેત્ત માનેલ છે. અને જૈન સાધુઓ કાયા જલનો તો સ્પર્શ પણ કરતા નથી તો પીવાની વાત તો કયા રહી

^૧ ^૨ ^૩ ^૪
તત્થ મંદા વિસીઅતિ, વાહચ્છિન્ના વ ગદ્ધા ।

^૬ ^૭
પિદ્ધતો પરિસપ્પતિ, પિદ્ધસપ્પો ય સંભમે ॥ ૫ ॥

શબ્દાર્થ (૧) ઉપરોક્ત ખરાબ શિક્ષાનો ઉપચય પ્રાપ્ત થયે (૨) મૂખ પુરુષ (૩) સંયમ પાલનમાં દુઃખ અનુભવે છે (૪) ભાર-વજનથી પીડિત (૫) મઈશની માફક (૬) જેમ અગ્નિ આદિના ઉપદ્રવ થતાં ભયભીત થઈ (૭) લાકડીના ઢુકડાની સહાયથી ચાલવાવાળો પણ કુસો પુરુષ તેની ખરાબ (૮) પાછળ રહે છે (૯) ભાગ્યા જતાં લોકોની પાછળ પાછળ ચાલતા જમ મૂખ પુરુષ સંયમ પાલનમાં સવથી પાછળ રહી જાય છે

ભાવાર્થ:- મિથ્યાત્વ દૃષ્ટિઓની પૂર્વોક્ત વાતોને સાંભળી, કોઈ મૂખ સાધક સયમપાલન કરવામાં શિથિલ બનીને એ પ્રકારે દુઃખનો અનુભવ કરે છે કે જેમ ભારથી-વજનથી પીડિત મઈશ ભારને હાથ ચાલવાનાં દુઃખ અનુભવે છે । અથવા લાકડીના ઢુકડાને હાથમાં લઈ ચાલવાવાળો હગડો પુરુષ અગ્નિ આદિના ભયથી ભયભીત મનુષ્યોની પાછળ પાછળ જાય છે પરંતુ આજળ જવા અસમર્થ બની નાશને પામે છે એ પ્રકારે સયમપાલન કરવામાં દુઃખ અનુભવ કરવાવાળા શિથિલ સાધકો માફક મુખી નહિ પહોંચતા જ મ મરણ રૂપ દુઃખોને લોગવતા થકા સસારમાં જ પરિભ્રમણ કરતા રહે છે

इहमेगे उ भासंति, सात सातेण विज्जती ।

जे तस्य भारिय ममा, परमं च समाहिण (घ) ॥ ६ ॥

શબ્દાર્થ (૧) મોક્ષપ્રાપ્તિના વિષયમાં (૨) કોઈ કહે છે (૩) મુખથી (૪) મુખપ્રાપ્ત થાય (૫) પરંતુ તે મૂખ છે કારણ કે (૬) મોક્ષવિષયમાં તીવ્ર કર પ્રતિપાત્રિત ? જ્ઞાન દશન તથા (૭) આરિશ્ચય (૮) ? મોક્ષમાત્ર છે તેને લે તેઓ જાણી દે છે (૯) પરમશાંતિને (૧૦) આપનાર

ભાવાર્થ - કોઈ મિથ્યાત્વ દૃષ્ટિ મોક્ષમાત્ર ન જાણનાર એમ કહે છે કે આ સારમાં અહીં મુખ લોગવ્યો । તો પશ્ચાત્તઃ મુખ પામીએ પરંતુ તે મૂખ હવે મમજતા નથી કે મ શાન્તિને આપનાર તો મી તીવ્ર કર પરિપિત જે જ્ઞાન દશન આરિશ્ચ તથા

मा एयं^१ अवमन्ता,^२ अप्पेणं^३ लुं^४पहा^५ बहूं^६ ।

एतस्स(उ)अमोक्खाए, अओहारिन्व जूरह ॥ ७ ॥

શબ્દાર્થ . (૧) આ જૈનમાર્ગનો તિરસ્કાર કરનારા (૨) તમે લોકો (૩) અદ્ય અને તુચ્છ વિષય સુખના લોભે અતિ મૂલ્યવાન (૪) મોક્ષના સુખનો (૫) નીશ કરનાર એવા તમે (૬) સુખથી સુખની પ્રાપ્તિ હોવાના અસત્ય પક્ષને નહિ છોડનારા (૭) લોહ વણિકની જેમ પશ્ચાતાપ કરશે

ભાવાર્થ:- અન્ય તીર્થીઓને જ્ઞાનીજનો કહે છે કે તમે સુખ ભોગવવાથી સુખની પ્રાપ્તિ થાય છે એવા તમારા અસત્ પક્ષનો આગ્રહ રાખી જૈન શાસનનો તિરસ્કાર કરો છો અને તુચ્છ અને અલ્પ વિષય સુખને માટે વિષયસુખના લોભથી અતિ દુર્લાભ અને સમાધિમય એવા શાશ્વતા મોક્ષના સુખને બગાડો નહિ. જો તમારા અસત્ પક્ષને નહિ છોડો તો (સોનાને છોડી લોઠાને પકડી રાખનાર) લોહ વણિકની જેમ તમારે પશ્ચત્તાપ કરવો પડશે અને સસાર પરિબ્રમણ ઉભુ રહેશે

पाणाहवाते ^१ब्रह्मन्ता, ^२मुसावादे ^३असजता ।

अदि^३न्नादाणे व^६ट्ठंता, मे^४हुणे य^५ परिग्गहे ॥ ८ ॥

શબ્દાર્થ (૧) જીવહિસા (૨) મિથ્યાભાષણ (૩) અદતવસ્તુ લેવામા (૪) મૈથુન સેવનમા તથા (૫) પરિશ્રદ સચયમા તમે લોકો (૬) રક્ત છા જેથી તમે (૭) સચમી નથી

ભાવાથ^૧ - સુખથી સુખની પ્રાપ્તિ થવાના મિત્રના સિદ્ધાંતને માનવાવાળા શાક્યાદિ સાધુને જ્ઞાનીજનો કહે છે કે તમે લોકો અવધિ સા કરો છો, અસત્ય બોલો છો, વિના દીપેલ વસ્તુને પ્રકાશ કરો છો, મૈથુન અને પરિશ્રદ્ધમાં વર્તમાન રહેલ છો, જે કારણથી તમે લોકો સુખથી નથી-પચનપાચન આદિ ક્રિયાઓમાં વતમાને રહેલ કોઇ અવધિ સા કરો છો તથા ગાય લેશ ઉઠ આદિ યજુઓ શાખી મૈથુનને અનુમાદન આપો છો, તમે લોકો પોતાને પ્રશસ્તિ દેવાનું કહેો છો અને ગુહસ્થને ચોખ્ખા સાવધ અનુધાન કરો છો, જેથી તમે લોકો ગુહસ્થ સમાન જ છો, તેથી માલિકતા સુએ પ્રાપ્ત કરવા તમે સમર્થ નથી, જગતના અલેખને ઉન્માર્ગ તસ્થ લઇ જઇ સસાસ્વદ્ધિ કરો છો ને અન્યને કશોયો છો તે તમોને જ અધિભૂત કારણ છે એમ બોલો.

एवमेगे उ वासत्या, पन्नयति अणारिषा ।

इत्योवसं गया बाला, जिणसासणपरम्मुहा ॥ ९ ॥

શબ્દાર્થ^૧ (૧) જીઓના વશમાં રહેવાવાળા (૨) અજ્ઞાની (૩) કૈન શાસનથી પરાક્રમુખ છે (૪) કોઇ (૫) પાર્શ્વસ્થ નીચે મુલ્લ (૬) કોઇ છે (૭) અનાથ

જીઓના વશમાં રહેવાવાળા અજ્ઞાનીઓ કૈનશાસનથી વિમુક્ત રહેલા કોઇ કોઇ પાર્શ્વસ્થ-પતિત અન્યતીથી^૨ ધર્મના સ્વરૂપને તકિ અનનાશ હવે પછી કહેવાશે તે પ્રમાણે બોલે છે

अहा गर्बं पिलाग वा, परीपीलेयज मुहस्तम ।

एवं विनयणित्थीसु, दोमो तस्थ कमो सिमर ? ॥ १० ॥

શબ્દાર્થ (૧) જેમ કોઈને (૨) ગુમકુ ફોડકો (૩) થયેલ હોય તેને (૪) દબાવાથી પરુ લોહી-બગાડ નીકળી જાય છે (૫) મુહૂર્ત સમય (૬) એ રીતે (૭) સમાગમની પ્રાર્થના કરનારી (૮) સ્ત્રી સાથે સમાગમ કરવામાં (૯) દોષ (૧૦) કયો (૧૧) હોઈ શકે

ભાવાર્થ.— કોઈ કોઈ અન્યતીર્થીઓ કહે છે કે, જેમ કોઈ ફોડલો અથવા ગુમકુ થયેલ હોય, તેને દબાવીને બગાડ કાઢી નાખવાથી થોડા સમય બાદ પીડા દૂર થઈ શાંતિ થાય છે, એ રીતે સમાગમની પ્રાર્થના કરવાવાળી સ્ત્રીથી સમાગમ કરતાં થોડા સમય બાદ ખેદની શાંતિ થાય છે, તો તે કાર્યમાં દોષ કયાથી હોઈ શકે ? આવા અજ્ઞાનીઓના કથન સ સારવૃદ્ધિરૂપ જન્મ, જરા, મરણના વધારનાર છે. એમ જાણી તેઓના સગથી દૂર રહેવું એ જ શ્રેય છે

^૧જહા ^૨મંધાદણ ^૩નામ, ^૪થિમિઅં ^૫મુંજતી ^૬દગં ।

^૭અં ^૮વિન્નવણિત્થીસુ, ^૯દોસો ^{૧૦}તત્થ ^{૧૧}કઓ ^{૧૨}સિઆ ? ॥ ૧૧ ॥

શબ્દાર્થ . (૧) જેમ (૨) ભેડ (૩) નામનુ પશુ-બકરી (૪) વિના-હલાવ્યા (૫) જલને (૬) પીવે છે (૭) એ પ્રકારે સમાગમ કરવાની (૮) પ્રાર્થના કરવાવાળી (૯) સ્ત્રીની સાથ (૧૦) સમાગમ કરવામાં (૧૧) દોષ (૧૨) કયાથી (૧૩) હોઈ શકે

ભાવાર્થ = જેમ ભેડ-બકરા તથા ગાડર પાણીને હલાવ્યા વિના પાણી પીએ છે એ રીતે પાણી પીવાથી પાણીના જીવોને પીડા થતી નથી તેથી તેને દોષ લાગતો નથી, એ પ્રકારે સમાગમ કરવા માટે પ્રાર્થના કરનાર સ્ત્રીની સાથ સમાગમ કરવાથી બન્ને વ્યક્તિ પૈકી કોઈને પીડા થતી નથી જેથી કોઈ દોષ લાગતો નથી આવું કથન વિષયોમાં આસક્ત જીવોનું સંસાર વૃદ્ધિરૂપ જાણવું.

કામલોગોમા અતિ આસક્ત છે, જેમ પૂતના ડાકિની સ્તનપાન કરનારા બાલકો પર આસક્ત રહે છે

^૧ અ^૨ળાગ^૩ઘમપ^૪સ્સતા, પ^૫ચ્ચુપ્પન્નગવેસગા ।

^૬ તે પ^૭ચ્છા પરિતપ્પંતિ, ^૮ સ્વી^૯ળે આ^{૧૦}ઝંમિ જો^{૧૧}વ્વળે ॥૧૪॥

શબ્દાર્થ (૧) ભવિષ્યકાળમા ઉત્પન્ન દુખને (૨) નહિ જાણનારા (૩) વર્તમાન કાળના સુખો પ્રાપ્ત કરવાના (૪) પ્રયત્નમા રહે છે (૫) તેઓ (૬) પશ્ચાત (૭) પશ્ચાત્તાપ કરે છે (૮) નષ્ટ થયે (૯) આયુ તથા (૧૦) યૌવન.

ભાવાર્થ - અસત્ કર્મ અનુષ્ઠાનો સાવધકાર્યોથી ભવિષ્યકાળમાં ઉત્પન્ન થવાનાં દુખો નહિ જોતા જાણતા કામલોગોમા આસક્ત લોકો વર્તમાન સુખની ગવેષણામા રક્ત રહે છે પરંતુ યુવાવસ્થા તથા આયુષ્ય ક્ષીણ થતા, તેને પશ્ચાત્તાપ કરવો પડે છે અને કહે છે કે મનુષ્ય જન્મ પામી મે શુભ અનુષ્ઠાનો કર્યા નહિ મૃત્યુ સમયે એ રીતે પશ્ચાત્તાપ કરે છે

^૧ જે^૨હિં કા^૩લે પરિ^૪ક્કત, નં ^૫પ^૬ચ્છા પરિતપ્પણ ।

^૭ તે ધી^૮રા બંધ^૯ણુમ્મુક્કા, ના^{૧૦}વકંઘંતિ જી^{૧૧}વિઝં ॥ ૧૫ ॥

શબ્દાર્થ (૧) જે પુરુષોએ (૨) ધર્મોપાર્જન કાળમા (૩) ધર્મોપાર્જન કરેલ છે (૪) તેને પાછળથી (૫) વૃદ્ધાવસ્થામા (૬) પશ્ચાત્તાપ કરવો પડતો નથી (૭) ધીર પુરુષ (૮) બંધનથી છૂટેલા (૯) જીવનની ઇચ્છા કરતા નથી (૧૦) અસયમ

ભાવાર્થ.- ધર્મઉપાર્જન સમયમા જે પુરુષોએ ધર્મઉપાર્જન કરેલ છે, તેને પાછળથી વૃદ્ધાવસ્થામા પશ્ચાત્તાપ કરવો પડતો નથી, તેમ જ કર્મબંધનથી છૂટેલા ધીર પુરુષો, અસયમી જીવનની ઇચ્છા કરતા નથી પરંતુ જીવન અને મરણમા નિરપૃહ રહીને સયમ અનુષ્ઠાનોમા જ ઉપયોગ રાખી સયમપાલન કરે છે

મહા નર્મ વેયરણી, દુસ્તરા રૂઢ સંમતા ।

અર્થ લોગંસિ નારીઓ, દુસ્તરા અમર્યમયા ॥ ૧૬ ॥

શબ્દાર્થ (૧) જેમ (૨) આ લોકમાં (૩) વૈતરણી (૪) નહીં (૫) દુસ્તર (૬) મનાવ છે (૭) એવી રીતે (૮) આ લોકમાં (૯) સ્ત્રીઓની પૃથ્વી (૧૦) અત્યાંતી મનુષ્યો માટે (૧૧) દુસ્તર મનાવ છે

સાવાચ- જેમ અતિ વેશવાળી વૈતરણી નહીં તરણી દુસ્તર છે, એવી જ રીતે વિવેકહીન, પરાક્રમહીન, અત્યાંતી-પુરુષોને સ્ત્રીઓને સળ છૂટવો દુષ્કર કહેવા છે

જેહિ નારીણ સંજોગા, પૂયણા પિદ્ધતો કતા ।

સંજમેય નિરાકિલા, તે ઠિયા સુસમાહિય ॥ ૧૭ ॥

શબ્દાર્થ (૧) જે પુરુષોએ (૨) સ્ત્રીઓના (૩) સમયને વચ્ચે (૪) કામભોજોને (૫) ત્યાગી દીધા છે (૬) તે પુરુષો (૭) સમસ્ત ઉપસર્જોને સમભાવે (૮) સહન કરતા થયા (૯) પ્રસન્નચિત્તથી (૧૦) રહે છે

સાવાચ - જે પુરુષોએ સ્ત્રીઓને સસમ તથા પાંચ ઈન્દ્રિયના વિષયરૂપી કામભોજોના કંઠવા વિપાકોને બચ્ચીને તેને ત્યાગ કર્યો છે તે સર્વ પરીપદ-ઉપસર્જોને જીવીને ઉત્તમ સમાધિ સાધ નિવાસ કરે છે

પૂતે ઓઘં તરિસ્સતિ, સંમુરં ચયહારિણો ।

જેથ પાળાં પિસનાસિ, કિણતો મયકમ્મુણા ॥ ૧૮ ॥

શબ્દાર્થ (૧) ઉપસર્જોને જીવાવાળા પૂર્વોક્ત પુરુષો (૨) સસારને (૩) તરી રહે છે (૪) આપારી જેમ વદાજી વડે (૫) સમુદ્રને તરી બળ છે (૬) સસારમાં (૭) જીવો (૮) પડેલા (૯) સ્વયંક્રમથી (૧૦) પ્રીતિ થાય છે

ભાવાર્થ - અનુકૂળ તથા પ્રતિકૂલ પરીવહો તથા ઉપસર્ગોને સમભાવથી સહન કરી-જીતીને મહાપુરુષો દ્વારા સેવિત માર્ગમાં ચાલવાવાળા ધીર પુરુષ, સંસારના પારને પામે છે અને સંસારમાં પડેલા સ્વયંકૃત કર્મોના ઉદયથી ખીડા પામી રહેલા જીવોને સંસાર સમુદ્રથી પાર થવામાં સહાયક બને છે જેમ વ્યાપારી વહાણથી સમુદ્રને તરી જાય છે એ રીતે શ્રુત અને ચારિત્રરૂપ સંયમ પ્રાપ્તિથી સાધુ સંસાર સમુદ્રને તરી જાય છે અને મોક્ષનાં શાશ્વતાં અનાદિ અનંત સુખોને પ્રાપ્ત કરે છે

તં^૨ ચ^૧ મિ^૩ક્ષૂ^૪ પરિ^૫ણાય, સુ^૬વ્વતે^૭ સમિ^૮તે^૯ ચરે^{૧૦} ।

સુસાવાયં^૧ ચ^૨ વજિ^૩જ્જા, અદિ^૪ન્નાદા^૫ણં^૬ ચ^૭ વોસિ^૮રે ॥ ૧૯ ॥

શબ્દાર્થ (૧) સાધુ (૨) પૂર્વોક્ત વાતોને (૩) જાણી (૪) ઉત્તમ-પ્રત્યુક્ત (૫) સમિતિસહિત રહી (૬) સયમમાં વિચરે (૭) મૃષાવાદ તથા (૮) ત્યાગ કરે (૯) અદત્તાદાનને

ભાવાર્થ:- પૂર્વોક્ત હકીકતને જાણીને, સાધુ પુરુષ ઉત્તમવ્રત તથા સમિતિયુક્ત રહી, મૃષાવાદ તથા અદત્તાદાન આદિ સાવધ ક્રિયાનો ત્યાગ કરી સયમ અનુષ્ઠાનમાં ઉપયોગવત રહી વિચરે એવો સાધકનો આચાર છે

ઉ^૧દ્દમ^૨હે^૩ તિરિ^૪યં^૫ વા, જે^૬ કે^૭ઈ^૮ તસ^૯થા^{૧૦}વરા^{૧૧} ।

સ^૧વ્વત્થ^૨ વિર^૩તિ^૪ કુ^૫જ્જા, સંતિ^૬ નિ^૭વ્વા^૮ણમા^૯હિ^{૧૦}યં^{૧૧} ॥ ૨૦ ॥

શબ્દાર્થ (૧) ઉર્ધ્વ (૨) નીચે (૩) તિચ્છા (૪) જે કોષ (૫) તસ તથા (૬) સ્થાવર પ્રાણી છે તેના આરભથી (૭) સર્વથા સર્વકાલ (૮) નિવૃત્તિ (૯) કરવી એમ કરવાથી (૧૦) નિર્વાણપદની પ્રાપ્તિ (૧૧) કહેલ છે (શાંતિગ્રંથી)

ભાવાર્થ:- ઉપદેશમાં તથા અધ્યાપકમાં તથા વિરક્તિ
દિશામાં જે કોઈ ત્રસ અને સ્થાવર જીવો રહેલ છે તેની દિશાથી
આશયી સર્વથા સર્વકાળે નિવૃત્ત થવાથી સમાધિરૂપ મોક્ષની પ્રાપ્તિ
માય છે બાલુ કથન ભગવાન શ્રી મહાવીર સ્વામીનું છે જોમ અર્થ
દિશાથી નિવૃત્ત થવું તે આત્માને સુખનું કારણ છે

इमं च चम्ममादाय, कासवेण पवेदित ।

कुजा मिक्खु गिलाणस्स, अगिलाए समाहिण ॥ २१ ॥

શબ્દાર્થ (૧) ધર્મને (૨) સ્વીકાર કરી સમાધિરૂપ (૩) અજ્ઞાન
મહાવીર સ્વામી દ્વારા (૪) કથિત (૫) સાધુ (૬) જ્ઞાન સાધુની (૭) અજ્ઞાન-
ભાવથી (૮) મેવા કરે.

ભાવાર્થ - કાર્યપગોત્રી ભગવાન મહાવીર સ્વામી દ્વારા
કથિત શુભચારિત્રરૂપ આ જોન ધર્મને સ્વીકાર કરી સમાધિરૂપ
સાધુ અજ્ઞાનભાવથી રોગી સાધુની સેવા વૈભાવ્ય કરે. એ સાધુને
ધર્મ છે

सत्त्वाय पेसलं चम्मं, विद्धिम परिनिच्युडे ।

उबसग्गे निपामिस्सा, आमोक्खवाण परिक्खएज्जास्सि

स्तिथेमि ॥ २२ ॥

શબ્દાર્થ : (૧) બરાબર નણીને (૨) મુદ્ર (૩) ધર્મને (૪) સમજ
દષ્ટિ (૫) જ્ઞાન પુણ્ય મુક્તિ પ્રાપ્ત કરાવનાર (૬) ઉપસંગોને (૭) સહન કરીને
(૮) મોક્ષની પ્રાપ્તિ થતાં મુખી સયમ (૯) અનુષ્ઠાન કરે

ભાવાર્થ:- સમ્યક્દષ્ટિ સાધક-જ્ઞાન મુનિ મોક્ષની પ્રાપ્તિ
કરાવનારા કુશળ ધર્મને બરાબર જાણીને પ્રતિફળ અનુકૂળ પરીપક્ક
ઉપસંગોને અમલાને સહન કરતા થકા મોક્ષ પ્રાપ્તિ થતાં મુખી
ઉપયોગ સહન સયમ અનુષ્ઠાન કરે જોમ હું હું હું

અધ્યયન ૩ જી સમાપ્ત

અધ્યયન ૪ થુ

પ્રથમ ઉદ્દેશો

સ્ત્રી પરિજ્ઞાધ્યયનમઃ

જે માયરં^૧ ચ પિયરં^૨ ચ, વિપ્પજહાય^૪ પુવ્વસંજોગં^૩ ।

એગે^૬ સહિતે^૫ ચરિસ્સામિ^૭, આરતમેહુણો^૮ વિવિત્તેસુ^૯ ॥ ૧ ॥

શબ્દાર્થ (૧) જે કોઈ સાધક માતા (૨) પિતા (૩) પૂર્વસંયોગ છોડી (૪) સયમ ગ્રહણ કરી (૫) જ્ઞાનાદિયુક્ત (૬) એકાકી (૭) વિચરીશ (૮) મૈથુનથી નિવૃત્ત (૯) સ્ત્રી પશુ પકડ રહિત સ્થલ

ભાવાર્થ:- જે કોઈ સાધક માતા, પિતા, આદિ પૂર્વ સંયોગોનો ત્યાગ કરી મૈથુનથી નિવૃત્ત થઈ સયમ ગ્રહણ કરી સ્ત્રી, પશુ, નપુશકથી રહિત આસન શયનની ગવેષણા કરી, જ્ઞાન સહિત એકાકી વિચરીશ આ રીતે નિર્ણય કરી, સયમ પાલન કરનાર માધકને સ્ત્રી પરીષદથી પોતાના આત્માનુ રક્ષણ કરવા, શ્રી ભગવંતે હવે પછી કહેવાશે તેવો ઉપદેશ આપેલ છે તે ધારણ કરી જાગૃત રહેવા સાધકે સતત ઉપયોગવત રહેવું જેથી પરીષદથી બચી શકાય છે

સુહુમેણં^૧ ત પરિક્કમ્મ^૨, છન્નપણ^૩ હત્થિમ્મો^૪ મંદા^૫ ।

ઉવ્વાયંપિ^૭ તાઝ^૮ જાણંસુ^૯ જહા^{૧૦} લિસ્સતિ^{૧૧} મિક્કલુણો^{૧૨} એગે^{૧૩} ॥૨॥

શબ્દાર્થ (૧) છૂપી રીતે (૨) સાધુની પાસે (૩) જાહેર (૪) કપટથી (૫) સ્ત્રી (૬) મૂર્ખ (૭) ઉપાય (૮) એ (૯) જાણે (૧૦) જેમ (૧૧) બ્રહ્મ બને (૧૨) સાધુ (૧૩) કોઈ એક

ભાવાર્થ - ઉપરોક્ત સાધુની પાસે મૂર્ખ સ્ત્રીઓ હરકોઈ કાર્યના બહાના તળે કપટથી સાધુ પાસે આવી ધીરે ધીરે શુભ

ઠવાવાર્તાઓ કરી સાધુઓને ગ્રમ્યમથી બ્રહ્મ કરે છે અને સર્વમથી
બ્રહ્મ કરવાના ઉપાયને બાણતી હોય છે એમ બાણી સાધકે શ્રીને
વિશ્વાસ નહિ કરવો અને તેનાથી દૂર રહેવું

પાસે મિસ ગિસીયંતિ અમિન્સણ પોસવર્ત્ય પરિર્હિતિ ।

કાંય અહેષિ વંસતિ, પાહ્ ઉદદદુ કયસમણુજ્જે ॥૩॥

શબ્દાર્થ (૧) વિશેષ નજીકમાં આવીને (૨) સાધુની (૩) બેસે છે
(૪) વારવાર (૫) મુંઝવે વચ્ચે (૬) પહેરીને (૭) કાયાના (૮) નીચેના ભાગ
(૯) જતાવે (૧૦) જુગલને (૧૧) બેઠી કરીને (૧૨) કુક્ષીને (૧૩) જતાવે છે

સાવાર્થ - સાધુને મૂર્ખ શ્રીઓ કેમ બ્રહ્મ કરે છે તે
જતાવે છે સાધુની અત્યંત નજીકમાં આવીને બેસે છે, મુંઝવે વચ્ચે
પહેરી વારવાર આવજાવ કરે અને કાયાના અધોભાગરૂપ જઘાદિને
જતાવતી અંગોને મરકતી જુગલો ઢાંચી કરી કુક્ષીના ભાગને
જતાવતી સાધુની સમુખ બેસી કામચિંતાર ઉપસ યાચ તેમાં
આચરણ કરે છે

મયણાસજેહિં જોગેહિં હરિયંતો પગતા ગિમંતંતિ ।

પ્યાણિ ચેષ સે જાણે, પાસાણિ ધિરુવરુવાણિ ॥ ૪ ॥

શબ્દાર્થ (૧) યવન (૨) આસન (૩) ચોમ્બ વસ્ત્રોત્તર (૪) સ્ત્રી
(૫) ઠાપ સમન (૬) નિમજ્જ કરે છે (૭) એ બધા વનનને (૮) જાણે (૯)
પાસ (૧૦) વિવિધ પ્રકારના (૧૧) સાધુ

સાવાર્થ - કેમ શ્રીઓ સાધુને જોડતા દેખીને પાટ પાટલા
આદિ સાધુઓને ચોમ્બ વસ્ત્રોત્તર દેવા આવવાનું સ્નેહ વચનોથી

નિમંત્રણ કરે, પરંતુ સાધુ તે નિમંત્રણ આદિને પાસરૂપ તથા સંયમ બાધક જાણે અને સંયમ રક્ષણમાં ઉપયોગવંત રહે.

^૧નો ^૨તાસુ ^૩ચક્ષુ ^૪સંધેજ્ઞા, ^૫નો ^૬વિ ય સાહસં ^૭સમભિજાણે ।
^{૧૦}જો ^૮સહિયંપિ ^૯વિહરેજ્ઞા, ^{૧૧}એવમપ્પા ^{૧૨}સુરક્ષિઓ ^{૧૩}હોઈ ॥ ૫ ॥

શબ્દાર્થ (૧) નહિ (૨) સ્ત્રીના (૩) ચક્ષુ સામે પોતાના ચક્ષુને (૪) મિલાવે (૫) તેના નિમંત્રણરૂપ સાહસને (૬) જાણી (૭) ન શકે (૮) તે સ્ત્રીઓનો સહવાસ (૯) કરે (૧૦) નહિ (૧૧) આ પ્રમાણે રહેવાથી સાધુ પોતાના સંયમનુ (૧૨) રક્ષણ કરી (૧૩) શકે

ભાવાર્થ:- પાટપાટલાનુ આમત્રણ આપનાર સ્ત્રીનાં ચક્ષુ સાથે સાધુ પોતાનાં ચક્ષુ મિલાવે નહિ, તેમ જ મૈથુન સેવનરૂપ અકાર્ય કરે નહિ, તથા તેના સ્નેહરૂપ આમત્રણનાં વચ્ચેનાં શ્રેય ન જાણે, તેની સાથે આમાદિક વિચરે નહિ, આ રીતે ઉપયોગથી વર્તન રાખનાર સાધુ પોતાના આત્માનુ, સંયમનુ, રક્ષણ કરી શકે છે

^૧આમંત્રિય ^૨ઉસ્સવિયા ^૩મિક્કલું ^૪આગસા ^૫નિમંતંતિ ।
^૬एताणि ^૭चेव ^૮से ^૯जाणे, ^{૧૦}सदाणि ^૧विरुवरूपाणि ॥ ६ ॥

શબ્દાર્થ . (૧) આમત્રણ કરી (૨) વિશ્વાસ ઉપજાવી (૩) સાધુને (૪) ભોગનુ (૫) આમત્રણ દે (૬) જ્ઞાનથી જાણી પ્રત્યાખ્યાનથી તેનો ત્યાગ કરે તેનાથી દૂર રહે (૭) સાધુ (૮) તે સ્ત્રીના આમત્રણના (૯) શબ્દોને (૧૦) વિવિધ પ્રકારના

ભાવાર્થ:- કેટલીક સ્ત્રીઓ સાધુને સંકેત કરી, વિશ્વાસ ઉપજાવી, ભોગ ભોગવવાનું આમત્રણ કરે, પરંતુ સાધુ પુરુષ તે

ઠવાવાર્તાઓ કરી સાધુઓને ગ્રયમથી બ્રહ્મ કરે છે અને સવમથી
બ્રહ્મ કરવાના ઉપાયને બાણવી કોણ છે એમ બધી સાધકે જાણે
વિશ્વાસ નહિ કરવો અને તેનાથી દૂર રહેવું

પાસે મિસ ગિસીયંતિ અમિલ્લણ પોસયંત્ય પરિહિતિ ।

કાય અર્હેવિ વંસતિ, બાહુ ઉદરહુ કલ્લમણુબ્બજે ॥૩॥

શબ્દાર્થ (૧) વિશેષ નજીકમાં આવીને (૨) સાધુની (૩) ભેટે છે
(૪) વારવાર (૫) સુંદર વસ્તુ (૬) પહેરીને (૭) કાયાના (૮) નીચેના ભાગ
(૯) ખાતે (૧૦) મુળને (૧૧) બેસી કરીને (૧૨) કુર્ચીને (૧૩) ખાતે છે

સાવાર્થ - સાધુને મૂળ જાણે છે કેમ બ્રહ્મ કરે છે તે
જતાવે છે સાધુની અત્યંત નજીકમાં આવીને બેસે છે સુંદર વસ્તુ
પહેરી વારવાર આવબાવ કરે અને કાયાના અધોભાગરૂપ જાણીને
જતાવતી અગોને મરકતી લુબ્ધો લાવી કરી કુર્ચીના ભાગને
જતાવતી સાધુની સમુખ બેસી કામવિકાર ઉત્પલ થાય તેના
આશ્ચર્ય કરે છે

સમંણાસજેહિં ઝોગેહિં હિત્થિમ્મો પગંતા ગિમંતંતિ ।

પયાણિ ચેષ સે જાણે, પાસાણિ ધિરુપ્પવાણિ ॥ ૪ ॥

શબ્દાર્થ (૧) સમન (૨) આસન (૩) થોડા વસ્તુઓ (૪) સ્ત્રી
(૫) કાંઈ સમય (૬) નિમગ્ન કરે છે (૭) એ જ્યાં વતનને (૮) જ્યાં (૯)
પાસ (૧૦) વિવિધ પ્રકારના (૧૧) સાધુ

સાવાર્થ - કોઈ જાણે સાધુને એકલા દેખીને પાટ પાટલા
આદિ સાધુઓને થોડા વસ્તુઓ લેવા આવવાનું સ્નેહ વ્યવહારી

અહ તત્થ પુણો જમગંતિ, રહકારો વ જેમિ આણુપુઘ્વીણ ।
 ઘટે મિણ વ પાસેણ, ફંદંતે વિ જ મુચ્છણ તાહે ॥૯॥

શબ્દાર્થ . (૧) વળી (૨) તહાં (૩) કરી (૪) નમાવે (૫) રથકાર (૬) ચક્રને (૭) અનુક્રમથી (૮) બંધાયેલ (૯) મૃગ (૧૦) પાસમાં (૧૧) ચક્ષુમાન (૧૨) મુક્ત થતા (૧૩) નથી (૧૪) પાસથી

ભાવાર્થ.— જેમ રથના હાંકનાર સારથી પેડાના ભાગને નમાવે છે એવા પ્રકારે સ્ત્રીઓ સાધુઓને પ્રથમ નમ્રતાથી કોમલ વચ્ચેનાથી પ્રલોભન આપી પોતાના વશમાં કરી પશ્ચાત્ તે સ્ત્રીને વશ થયેલ આસક્ત સાધુ મૃગ પાશમાં બંધાયેલ મૃગની જેમ છૂટી શકતો નથી તેની માફક સ્ત્રીના પાસમાં બંધાયેલ સાધુ પાસથી છૂટી શકતો નથી અને પશ્ચાત્ તે સાધુને અનેક વિટંબનાઓ ભોગવતાં પશ્ચાત્તાપ કરવો પડે છે.

અહ સેણુતપ્પર્હ પચ્છા, મોચ્ચા પાયસં વ વિસમિસ્સં ।
 एवं વિવેગમાદાય, સંવાસો નવિ કપ્પણ દવિણ ॥૧૦॥

શબ્દાર્થ (૧) વિષમિશ્રિત (૨) દૂધને (૩) ભોગવીને (૪) પશ્ચાત્ જેમ (૫) પશ્ચાત્ (૬) પશ્ચાત્તાપ કરે છે (૭) એ રીતે સ્ત્રીઓના પાસમાં બંધાયેલ સાધુ પશ્ચાત્તાપ કરે છે એમ જાણી (૮) વિવેક ગ્રહણ કરી (૯) સ્ત્રી સવાસ (૧૦) નહિ (૧૧) કરે (૧૨) મોક્ષાર્થી સાધુ

ભાવાર્થ.— જેમ કોઈ મનુષ્ય વિષમિશ્રિત દૂધનો ઉપભોગ કરી પશ્ચાત્ પશ્ચાત્તાપ કરે છે એવી રીતે સ્ત્રીઓના પાસથી બંધાયેલ સાધુને પાછળ પશ્ચાત્તાપ કરવો પડે છે, એમ જાણી વિવેક ગ્રહણ કરી મોક્ષાર્થી સાધુએ સ્ત્રી સસર્ગ કરવો નહિ.

શ્રીના વિવિધ પ્રકારના આમત્રણના વચનોના શક્યને પાસખ બધી, સુખને બાધક અને આત્માને પતિત કરાવનાર, તે શ્રીના આમત્રણનો સ્વીકાર ન કરે.

મળાયણેહિ જેગેહિ, કલ્હણ ચિળીયમુલગસિસાણ ।

અવુ મંજુલાહ માસતિ, આળયયતિ મિન્નકહારિ ॥ ૭ ॥

શબ્દાર્થ (૧) મનને બંધન કરે (૨) અનેક પ્રકારના પ્રપચો કરનાર શ્રીઓ (૩) કરુણા બનક (૪) વિનયપૂર્વક (૫) સાધુની પાસે જઈ (૬) મુસ- વચન (૭) બોલતી (૮) આત્મામાં પ્રવતવિ (ક) સિન સિન વાતોચી.

ભાવાર્થ - મનને બંધન કરાવે તેવા અનેક પ્રકારના પ્રપચ કરવાવાળી શ્રીઓ વિનયપૂર્વક સાધુની પાસે જઈને કરુણાબનક વધા મનોહર વચનોથી બોલતી મૈત્રુન સબંધી શક્ય વાર્તાલાપ કરી સાધુને પોતાની આત્મામાં પ્રવતવિ છે.

સીહં જહા બ કુળિમેળં, નિઝમયમેળચરંતિ પાસેન ।

વચિસ્તિયાહ ચંપંતિ, સંધુકં પગતિયમળગરં ॥ ૮ ॥

શબ્દાર્થ (૧) સિંહ (૨) જેમ (૩) માંસ ખરે (૪) નિર્ભય (૫) એકલા (૬) વિચરતા (૭) પાસથી બંધાય છે (૮) એ રીતે (ક) શ્રીઓ (૧) બધે (૧૧) સજ્જ (૧૨) એકલા વિચરતા (૧૩) સાધુને

ભાવાર્થ - જેમ પાંચથી લોકો નિર્ભયપણે જે એકલા વિચરનાર સિંહને માંસના ટુકડા નાખીને પ્રલોભન પાસમાં બોધી પશ્ચાત અનેક પ્રકારથી દુષ્ટી કરે છે એવા પ્રકારે એકલા વિચરતા સુવૃત અણગારને શ્રીઓ ભોગો ભોજવવાનું પ્રલોભન આપી પોતાના વશમાં કરી લે છે-બાંધી લે છે એટલે પોતાના શત્રુમાં રસાવી લે છે.

અવિ^૧ ધૂયરાહિ^૨ સુણહાહિ^૩, ધાતીહિ^૪ અદુવ^૫ દાસીહિ^૬ ।
મહતીહિ^૭ વા^૮ કુમારીહિ^૯, સંથવં^{૧૦} સે^{૧૧} ન^{૧૨} કુજ્જા^{૧૩} અણગારે ॥૧૩॥

શબ્દાર્થ . (૧) વળી પુત્રી (૨) પુત્રવધૂ (૩) ધાવમાતા (૪) દાસી
અથવા (૫) વડી (૬) કુમારીકા સાથે (૭) પરિચય કરવો (૮) નહિ (૯) બિશુએ

ભાવાર્થ:- સાધુએ પોતાની પુત્રી, પુત્રવધૂ, ધાવમાતા, દાસી,
અથવા મોટી કુમારિકા સાથે પરિચય કરવો નહિ તેનો સહવાસ કે
વાર્તાલાપ આદિ સ સર્ગ રાખવો નહિ

અદુ^૧ ગાહ્ણં^૨ ચ^૩ સુહ્રીણં^૪ વા^૫, અપ્પિયં^૬ દદુ^૭ ઇગતા^૮ હોતિ^૯ ।
ગિદ્ધા^{૧૦} સત્તા^{૧૧} કામેહિ^{૧૨}, રક્ષણપોસણે^{૧૩} મણુસ્સોઽસિ^{૧૪} ॥૧૪॥

શબ્દાર્થ : (૧) અથવા જ્ઞાતિજન (૨) અથવા સ્ત્રીનો પતિ (૩) એકલા
સહવાસમાં (૪) એકા દેખે (૫) અપ્રીતિ (૬) હોય (૭) આસક્ત (૮) ગૃહ
(૯) કામભોગોમાં (૧૦) રક્ષણ (૧૧) પોષણ (૧૨) મનુષ્ય (૧૩) છુ

ભાવાર્થ:- કહાય કેાઈ સમય ગૃહસ્થના ઘેર સ્ત્રી સાથે
સાધુને વાર્તાલાપ કરતા તે સ્ત્રીના પતિ અથવા કુટુંબીજનો અગર
જ્ઞાતિજનો કેાઈ દેખે તો તેઓને સાધુ ઉપર દ્રેષ ઉત્પન્ન થાય અને
એમ માને કે આ સાધુ કામભોગોમાં આસક્ત જણાય છે, એમ
માની સાધુને આક્રોશ વચન કહે, અપમાન કરે અને એમ કહે કે
તુ એતુ રક્ષણ પોષણ કરે છે કે, અહીં ગૃહસ્થને ઘેર બહુ સમય
ભેસે છે, એમ અપમાનજનક વચનો કહે, એમ જાણી સાધુકે
ગૃહસ્થના ઘેર એકલી સ્ત્રી સાથે વાર્તાલાપ નહિ કરવો તેમ જ
ગૃહસ્થના ઘેર બેસવું નહિ

તમ્હા વ યજ્જણ હત્યી, ઘિસલિસ ઘ કટંગ નંધા ।
ઓણ કુસાણિ યસથલી, આઘાતે જા સેવિ જિમ્મોવે ॥૧૧॥

શબ્દાર્થ (૧) તેથી કરી (૨) તેના સહવાસને છોડે (૩) સ્ત્રીઓને (૪) વિષસિમ (૫) કટકસમાન (૬) બાણી (૭) સ્ત્રીઓને ચૂકસ્થના જે અમર સ્ત્રી સાથે (૮) વથ વથ (૯) જોડવા (૧૦) વાર્તાલાપ કરે (૧૧) તે તે નિર્મલ (૧૨) ન કહેવાય.

ભાવાર્થ:- ઉપરોક્ત કહીકતને બાણી સ્ત્રીઓને વિષસિમ કાટા સમાન બાણી સાધુ સ્ત્રી સસંગને છોડે, તેમ જ જોડવા વિષસિમ સાધુઓ સ્ત્રી સસંગ તથા તેની સાથેના વાર્તાલાપ સમય પાલનમાં વિધ્નરૂપ બાણી છોડી દેવો તેમ જ સ્ત્રીઓને વથવથ જે ચૂકસ્થને જે જોડી વાર્તાલાપ અથવા ધર્મ કથા કરે તે તે સાધુને નિર્મલ ન કહેવાય.

જે ણવ વંછં મણુગિદા, અમયરા હુતિ કુસીલાણ ।
સુતવતિમણિ સે મિમલ્લ, મો વિહરે સહ જામિત્વીસુ ॥૧૨॥

શબ્દાર્થ (૧) જે સાધુઓ (૨) સ્ત્રી સહવાસ અથવા નિન્દનીયરૂપ (૩) કથામાં (૪) આસક્ત રહે તે તે સાધુથી (૫) અન્ય (૬) કુશીલ (૭) જે (૮) તપસ્વી (૯) સ્ત્રી (૧૦) સાથે (૧૧) વિચરવું (૧૨) નહિ (૧૩) સાધુઓ પણ

ભાવાર્થ - જે સાધુ સ્ત્રીની નિન્દનીયરૂપ કથામાં અથવા સ્ત્રી સહવાસમાં આસક્ત રહે તે તે સાધુ નથી પણ તેથી વિપરીત કુશીલ છે જોમ બાણી સુતપત્ની સાધુઓ પણ સ્ત્રી સહવાસમાં નહિ રહેવું તેની સાથે વિચરવું નહિ, સ્ત્રીની સાથે કથા વાર્તા પણ ન કરવા.

હોય ત્યાં તેની નજીક જોસે નહિ, સ્ત્રીનો સંસર્ગ અનર્થનું કારણ
જાણી ત્યાં જ કરે

૧ ૨ ૩ ૪ ૫ ૬
બહવે ગિહાઈં અવહદ્દુ, મિસ્સીભાવં પત્યુ ૧ ય ઈગે ૨ ।
૬ ૭ ૮ ૯ ૧૦
ધુવમગમેવ પર્વયંતિ, વાર્યા વીરિયં કુસીલાણં ॥૧૭॥

શબ્દાર્થ - (૧) ધણા (૨) ધર (૩) છોડી (૪) મિશ્ર ભાવમાં (૫)
રહેલા (૬) કેટલાક (૭) કહે છે કે (૮) મિશ્ર માર્ગ જ (૯) મોક્ષ માર્ગ છે
એ તેમનું કથન માત્ર છે કાર્યરૂપ નથી (૧૦) વચન (૧૧) બળ (૧૨) કુશીલરૂપ છે

ભાવાર્થ - કોઈ એક ઘરવાસ ત્યાગી મિશ્રભાવમાં રહેલા
(કાંઈક સાધુ આચાર કાંઈક ગૃહસ્થ આચાર) મિશ્ર માર્ગને મોક્ષ-
માર્ગ બતાવે છે અથવા અનેક પ્રકારથી પોતાની વિદ્વતા દેખાડી
કુશીલતાનું પ્રતિપાદન કરે છે, અથવા પોતાનો શિથિલાચાર છુપાવવા
ખાંદી વાણીમાં જ પોતાનું વીર્ય બતાવે છે એ કથન માત્ર છે પરંતુ
કાર્યરૂપ નથી આવા વેષધારી સાધુ સસાર પરિબ્રમણની વૃદ્ધિ કરી
જન્મ મરણરૂપ ચક્રમાં બ્રમણ કરનારા જાણવા

૧ ૨ ૩ ૪ ૫ ૬
સુંદે રવંતિ પરિમાણ, અહ રહસ્સેમિ દુક્કડ કરંતિ ૧ ।
૭ ૮ ૯ ૧૦
જાણંતિ, ય ણં તહાવિહા, માહલ્લે મહાસદેડયતિ ॥૧૮॥

શબ્દાર્થ (૧) શુદ્ધ (૨) જોડે છે (૩) પરિપક્વ (૪) એકાત્મા (૫)
દુષ્ટેત્ય (૬) કરે છે (૭) જાણે છે (૮) કુશલ પુરુષ (૯) માયાવી (૧૦) મહાશક છે

ભાવાર્થ:- કુશીલ સેવન કરવાવાળા પુરુષો પરિપક્વો
પોતાનો આત્મા શુદ્ધ (દોષ રહિત) હોવાનો પ્રલાપ કરે છે પરંતુ
એકાત્મા દુષ્ટકર્મ કરે છે, પોતાના દુષ્ટ આચારને છુપાવવા પ્રયત્ન

સમર્ણપિ^૧ વદુદાસીણ^૨, સત્યપિ^૩ તાપ^૪ ણમે^૫ કુર્ણતિ^૬ ।
 અદુષ્ટા^૭ મોચણેહિ^૮, ણત્થેહિ^૯, હત્થીદોસ^{૧૦} સકિણો^{૧૧} હોતિ^{૧૨} ॥૧૬॥

શબ્દાર્થ (૧) ઉદાસીન (૨) સાધુને (૩) દેખી (૪) ત્યાં (૫) તે સમય
 (૬) ઠોષ (૭) ઠોષિત અને (૮) અથવા ભોજન (૯) સાધુને દેતા દેખી (૧)
 સ્ત્રીમાં (૧૧) દોષ (૧૨) સહા (૧૩) ઉત્પન્ન થાય.

ભાવાર્થ:- ઠોષ ઉદાસીન-રાગદ્વેષ રહિત સાધુને મૌનથીજે
 જતા ગૃહસ્થના ઘરે સ્ત્રી સાથે એકાંતમાં વાર્તાલાપ કરતા દેખી
 અગર સાધુને ભોજન દેતા યકા જોઈને ગૃહસ્થ ઠોષિત બને અને
 સ્ત્રીમાં દોષ ઠોવાની શક્તિ હાવે અને એમ માને જે આ સાધુ
 માટે જ આહાર બનાવે છે તે આહારમાં ગૃહ સાધુ સદેવ આસ્તા
 હશે, એમ માની આ સ્ત્રી કુશીલ ઠોવાનું ગૃહસ્થ માને એમ ભૂલથી
 ગૃહસ્થના ઘરે સાધુએ એકલી સ્ત્રી સાથે ઉભુ રહેવું નહિ, વાર્તાલાપ
 કરવો નહિ.

કુર્ણતિ^૧ સત્યપિ^૨ તાપિ^૩, પચ્ચમદ્ધા^૪ સમાહિજોગેહિ^૫ ।
 તમ્હા^૬ સમણા^૭ ણ સમેતિ^૮, આયહિયાપ^૯ મણિસેજ્ઞામો^{૧૦} ॥૧૭॥

શબ્દાર્થ (૧) કરે છે (૨) પરિચય (૩) સ્ત્રીથી (૪) જાણ (૫) સમાધિ
 (૬) મોનથી (૭) તેથી (૮) સાધુ (૯) ન (૧૦) જાણ (૧૧) આત્મ કિર્તિથી
 સ્ત્રીના (૧૨) સમીપ (૧૩) રથાને.

ભાવાર્થ:- જે સાધુ મન, વચન કાયાના શુભયોગરૂપ-
 આપારરૂપ સમયથી જાણ થયેલ હોય તે સ્ત્રી સાથે પરિચય કરે,
 સમજી રાખે પરંતુ મુસાધુ હોય તે પોતાના આત્માના કિર્તના જર્ણ
 સ્ત્રીની સાથે સહવાસ કરે નહિ, વાર્તાલાપ કરે નહિ, સ્ત્રી સ્ટેટી

હોય ત્યાં તેની નજીક બેસે નહિ, સ્ત્રીનો સંસર્ગ અનર્થનું કારણ બાણી ત્યાગ કરે

^૧બહવે ^૨ગિહાઈં ^૩અવહદ્દુ, ^૪મિસ્સીભાવં ^૫પત્યુ ॥ ^૬ય ઈંગે ।
^૮ધુવમગમેવ ^૯પર્વયંતિ, ^{૧૦}વાયાં ^{૧૧}વીરિયં ^{૧૨}કુસીલાણં ॥૧૭॥

શબ્દાર્થ - (૧) ઘણા (૨) ધર (૩) છોડી (૪) મિશ્ર ભાવના (૫) રહેલા (૬) કેટલાક (૭) કહે છે કે (૮) મિશ્ર માર્ગ જ (૯) મોક્ષ માર્ગ છે એ તેમને કથન માત્ર છે કાર્યરૂપ નથી (૧૦) વચન (૧૧) બળ (૧૨) કુશીલરૂપ છે

ભાવાર્થ - કોઈ એકે ઘરવાસ ત્યાગી મિશ્રભાવના રહેલા (કાંઈક સાધુ આચાર કાંઈક ગૃહસ્થ આચાર) મિશ્ર માર્ગને મોક્ષ-માર્ગ બતાવે છે અથવા અનેક પ્રકારથી પોતાની વિદ્વતા દેખાડી કુશીલતાનું પ્રતિપાદન કરે છે, અથવા પોતાનો શિથિલાચાર છુપાવવા બાંહેધી વાણીમા જ પોતાનું વીર્ય બતાવે છે એ કથન માત્ર છે પરંતુ કાર્યરૂપ નથી આવા વેષધારી સાધુ સસાર પરિબ્રમણની વૃદ્ધિ કરી જન્મ મરણરૂપ ચક્રમા બ્રમણ કરનારા બાણવા

^૧સુંદં ^૨રવંતિ ^૩પરિમાણ, ^૪અહ ^૫રહસ્સમિ ^૬દુક્કડં ^૭કરંતિ ।
^૮જાણંતિ, ^૯ય ^{૧૦}ળં ^{૧૧}તહાવિહા, ^{૧૨}માહલ્લે ^{૧૩}મહાસદેઽયતિ ॥૧૮॥

શબ્દાર્થ (૧) શુદ્ધ (૨) બોલે છે (૩) પરિપક્વતા (૪) એકાત્મતા (૫) કુદૃષ્ટ (૬) કરે છે (૭) બાણ છે (૮) કુશલ પુરુષ (૯) માયાવી (૧૦) મહાશય છે

ભાવાર્થ:- કુશીલ સેવન કરવાવાળા પુરુષો પરિપક્વતા પોતાનો આત્મા ॥ શુદ્ધ (દોષ રહિત) હોવાનો પ્રલાપ કરે છે પરંતુ એકાત્મતા દુષ્ટકર્મ કરે છે, પોતાના દુષ્ટ આચારને છુપાવવા પ્રયત્ન

કરવા છતાં જ્ઞાની પુરુષો તે કુશીલની અજ શ્રેણી તેના દુષ્કર્મને
અણી છે છે, જ્ઞાવા સાધકો માયાવી મહાશક્તી પશ્ચિમમાં મણાવ
છે અને માયા કપટના ભાવો સેવી અધમજાતિના કમ ઉપાલન કરી
સસાર પરિભ્રમણ વધારે છે

સર્પ દુષ્કર્મ જ ન વૃદ્ધિ, આશ્વજંતો પશ્યન્તિ બાલે ।
વેયાણુવીહ માં કાસી, બોહજંતો ગિલાહ સે સુરજો ॥૧૯॥

શબ્દાર્થ (૧) ઉપરોક્ત દ્રવ્યથી બી સાધુઓ સ્વયં (૨) કુપ્રભ (૩)
કહેતા નથી (૪) પૂજ્યા થકા પોતાની (૫) પ્રશ્ન સા કરે છે (૬) જ્ઞાતાની (૭)
વેદાભ્યાસ (૮) નહિ (૯) કરે (૧૦) જ્ઞાત્યારે પ્રેરેલા થકા (૧૧) જ્ઞાતિ
અનુભવે છે (૧૨) વારંવાર.

ભાવાર્થ:- દ્રવ્યથી બી કુશીલ સાધુને જ્ઞાત્યાર્થોએ પૂજ્યાથી
પોતાના દુષ્કર્મને છુટ સમજા બહેર કરતો નથી અને ઉપરાંત
પોતાની પ્રશ્ન સા કરવા હાજર છે જ્ઞાત્યાર્થો તે કુશીલ સાધુને મૈત્રુ
સેવનરૂપ દુષ્કર્મ નહિ કરવાતું કહેતા શિષ્યામણુ આપતા તે સાધુ
વારંવાર જ્ઞાતિને અનુભવે છે, ખિલ માય છે અને જ્ઞાત્યાર્થની
શિક્ષાને સાંભળી ન સાંભળી કરે છે જ્ઞાત્યાર્થો સત્ત્વ શિષ્યામણુને
બ્રહ્મ કરી શકતા નથી, એથી સસાર અટવીમાં હાંભાકાળ કુપ્ર
પરિભ્રમણ કરે છે

ઓસિપાવિ હૃત્પિપોસેસુ, પુરિસાં હૃત્પિપેયસેદન્ના ।

પણ્ણાસમન્નિતા વેગે, નારીણ વસ જલકસંતિ ॥ ૨૦ ॥

શબ્દાર્થ (૧) શુભભોગી (૨) જી (૩) પાપ (૪) સ્વપ્રભ (૫)
સ્ત્રી વેદ (૬) નવનાર (૭) પ્રતાવત (૮) હૃદયવત (૯) કેટલાંક (૧૦) જીના
(૧૧) વસ (૧૨) વાસત્ય સ્ત્રીકારે છે

ભાવાર્થ.— સ્ત્રી પોષક વ્યાપારોના અનુષ્ઠાનોનો અનુભવ કરેલ સ્ત્રી વેદોદય રૂપ મૈથુનના સ્વરૂપના જાણનારા સ્ત્રી વેદ માયા પ્રધાન હોવાનું તથા સ્ત્રી રક્ષણ કરવામા પણ દોષોની ઉત્પત્તિનું કારણ જાણવા છતાં સ્ત્રીના ભોગોનો અનુભવ કરનાર સ્ત્રી સંસર્ગથી સંસારની વૃદ્ધિ હોવાનું જાણનાર ઔત્પાતિકી બુદ્ધિ આદિથી યુક્ત (કેઈ કેઈ પુરુષો બુક્ત ભોગીઓ) ત્યાગી સાધક પુરુષો મહામોહથી અધ બનીને સંસારમા ઉતરવાના માર્ગ સ્વરૂપ સ્ત્રીઓના પાસલામા ફસાઈ સ્ત્રીઓના વશ થઈને પોતાના સ્થાનથી પતિત થઈ જાય છે.

^૧ અ^૨વિ^૩ હ^૪ત્થપા^૫દ^૬છેદા^૭દા^૮દા^૯, અ^{૧૦}દુ^{૧૧}વા^{૧૨} વ^{૧૩}દ્ધમંસ^{૧૪}ડ^{૧૫}વકં^{૧૬}તે ।

અ^{૧૭}વિ^{૧૮} તૈ^{૧૯}યસા^{૨૦}મિ^{૨૧}તા^{૨૨}વ^{૨૩}ણા^{૨૪}ણિ^{૨૫}, ત^{૨૬}ચ્છિ^{૨૭}ય^{૨૮}સ્વા^{૨૯}ર^{૩૦}સિ^{૩૧}ચ^{૩૨}ળા^{૩૩}ઙ્ગ^{૩૪}ં ચ ॥ ૨૧ ॥

શબ્દાર્થ : (૧) વળી સ્ત્રી-ગમનથી (૨) હાથપગ (૩) છેદાવાના તથા શરીરની ચામડી તથા (૪) માસ કાપી લેવાના અથવા (૫) અગ્નિથી જલાવાના (૬) અગોના છેદન શરીર ઉપર (૭) ખાર (૮) છાંટવાનાં તીવ્ર દડોને પાત્ર થાય છે

ભાવાર્થ.— જે કેઈ પરસ્ત્રી સેવન કરે છે તેને હાથ તથા પગના છેદનના તથા ચામડી ઉતરડી લેવાના તથા માસ કાપી લેવાના તથા અગ્નિમા જલાવાના તથા અગોને છેદીને ઉપર ખાર છાંટવાના આવા તીવ્ર દડ ભોગવવા પડે છે અને આવા અતિ ઉત્કૃષ્ટ દુષ્ટો ભોગવવાં પડે છે આવા તીવ્ર દડના દુષ્ટોથી મૃત્યુ થવાનો સમય કદાચિત પ્રાપ્ત થાય છે

^૧ અ^૨દુ^૩ ક^૪ર્ણ^૫ણા^૬સ^૭ચ્છે^૮દં^૯, ક^{૧૦}ઠ^{૧૧}ચ્છે^{૧૨}દ^{૧૩}ણં^{૧૪} તિ^{૧૫}તિક^{૧૬}સ્વં^{૧૭}તી ।

હિ^{૧૮}તિ^{૧૯} હ^{૨૦}ત્ય^{૨૧} પા^{૨૨}વસં^{૨૩}તસા^{૨૪}, ન^{૨૫}ય^{૨૬} ચિં^{૨૭}તિ^{૨૮} પુ^{૨૯}ણો^{૩૦} ન^{૩૧} કા^{૩૨}ર્હિ^{૩૩}તિ ॥ ૨૨ ॥

શબ્દાર્થ (૧) જાણવા સી-સજ કરનાર (૨) પાપી પુરુષને (૩) જ્યોત્સના (૪) કાનના છેડ (૫) નાક છેડ (૬) કંઠ છેડ (૭) સહન કરવા ધોરે (૮) ખર્ચા (૯) ફરીથી ફરે હવે જાવું પાપ, (૧૦) નહિ (૧૧) કડુ (૧૨) તેજ કહેતો (૧૩) નથી

સાવાચર - આવા પાપી પુરુષો પરસ્પરી ગમન કરનારા કાનના/ નહિના, તથા કંઠના છેડાને સહન કરતા મહા પશુ જોમ નથી ધ્યાનતા કે હવે હું ફરી આવાં પાપો પરસ્પરી ગમનરૂપ કરીશ નહિ અને આ લોકના તથા પરલોકના દુઃખનો સ્વીકાર કરે છે પરંતુ પાપકર્મથી નિવૃત્ત થતા નથી

‘સુતમેઘમેગેસિ;’^૧ હૃત્પીવેદેતિ^૨ હુ સુચસ્ત્વાપ^૩ ।

एवपि तां चक्षिण, भद्रुवा कम्पुणा अवकर्तेति ॥ ૨૩ ॥

શબ્દાર્થ (૧) સાંભળ્યું છે કે સ્ત્રીપત્ર ખરાબ છે (૨) જોમી (૩) જોરતી (૪) કટલાક (૫) કામચાલ પશુ કહે છે કે (૬) સ્ત્રીઓ કહે છે કે હવે હું આશ્રય કરીશ નહિ (૭) જોમ (૮) સ્ત્રીઓ (૯) જોલીને (૧૦) ફરી જોવા આશ્રય (૧૧) કરે છે

સાવાચર - સ્ત્રીઓ જોમ સાંભળ્યું છે કે સ્ત્રી સપત્ર ઘણું ખરાબ છે, વળી કોઈ જોમ કહે છે કે, વૈશિષ્ઠ કામચાલમા પશુ કહેલ છે કે સ્ત્રીઓ આશ્રય કરી જોમ કહે છે કે, હવે જાવું અશુભ હું કરીશ નહિ, જોમ જોલીને ફરી જોવા આશ્રય કરતી થઈ અપકાર કરે છે, એટલે સ્ત્રીઓના વચન ઉપર આત્માર્થીએ વિશ્વાસ રાખવો નહિ સ્ત્રીઓનું ચિત્ત બાણવું કુદર છે વળી ચમળ સ્વભાવવાળી હોય છે તુચ્છ સ્વભાવવાળી તથા અહંભાવવાળી અને માથા કપડ વાળી હોઈ તેનું હૃદય શુદ્ધ બાણી શકાય નહીં જેથી સાચકે સ્ત્રીમાં વિશ્વાસ કરવો નહિ

અન્નં મણેણ ચિંતેતિ, વાયા અન્નં ચ કમ્મુણા અન્નં ।

તમ્હા ણ સદ્દહ ભિક્ખૂ, બહુમાયાઓ હિત્થિઓ ણચ્ચા ॥૨૪॥

શબ્દાર્થ - (૧) સ્ત્રીઓ મનથી અન્યનું (૨) ચિન્તવન કરતી હોય તેથી (૩) વચનથી બોલતી હોય છે અને (૪) વિપરીત (૫) કાયાથી (૬) અન્ય કરતી હોય છે (૭) બહુ માયાવાળી (૮) જાણી (૯) સ્ત્રીઓને (૧૦) સાધુ સ્ત્રીઓમાં (૧૧) ન રાખે (૧૨) વિશ્વાસ

ભાવાર્થ - સ્ત્રીઓ મનમાં અન્ય વિચારતી હોય છે, વાણીમાં અન્ય કહેતી હોય છે, અને કાર્ય અન્ય કરતી હોય છે, તેથી સાધુ પુરુષ બહુ માયા કપટ કરનારી સ્ત્રીઓને જાણી, તેના ઉપર વિશ્વાસ ન રાખે, સ્ત્રીઓ પાતાલના ઉદર સમાન, અતિ ગભીર, મનમાં કાંઈ વિચારતી હોય અને વચનમાં મધુ-પ્રતીતવાળી દેખાય અને વિપાકમાં ઘણું હોય છે જાણી, સાધક આત્માએ સ્ત્રી સહવાસથી દૂર રહેવું

જુવતી સમણં વૂયા વિચિત્તલંકારવત્થગાણિ પરિહિત્તા ।

વિરતા ચરિસ્સહં રુક્ખં, ધમ્મમાહુક્ખ જે ભયંતારો ॥૨૫॥

શબ્દાર્થ - (૧) કોઈ યુવતી સ્ત્રી (૨) સુંદર (૩) અલંકાર (૪) વસ્ત્ર (૫) પહેરી (૬) સાધુને (૭) કહે (૮) સસારથી વિરક્ત (૯) સયમ (૧૦) ગ્રહણ કરીશ (૧૧) ભયથી રક્ષા કરનાર હે સાધો ! (૧૨) મને (૧૩) ધર્મ (૧૪) સંભળાવો

ભાવાર્થ - કોઈ યુવતી સ્ત્રી વિચિત્ર વસ્ત્ર અલંકાર પહેરીને સાધુ પાસે આવી એમ કહે કે ભયથી બચાવનાર હે સાધો ! હું ગૃહ બંધનથી વિરક્ત બની છું, તેથી સયમ ગ્રહણ કરીશ આપ મને ધર્મ સંભળાવો, મારો પતિ મને અનુકૂળ નથી અથવા મને

પસદ નથી. જ્યવા તો મને ઊઠી દેવા ઇચ્છે છે, આવી કપટ ભવ
મુનિને લોળવવા રથે છે તે હવે પછીની આશામાં જણાવે છે

અવુ સાવિયા પચાણ્ણ, અહમસિ સાહિમ્મિણી ય સમણાર્ણ ।

જતુકુમે જહા ઠવજોઈ સપાસે વિવુ વિસીપ્પા ॥૨૬॥

શબ્દાર્થ (૧) જ્યવા (૨) આવિકા હોવાના (૩) બહાને સાધુની
પાસે આવે (૪) હુ (૫) અમલોની (૬) સાધર્મિણી ખુ હસી નિકટ આવે
(૭) અગ્નિ (૮) લાખનો જોશો જોગણી જલ જોવી રીતે કરી પાસે રહેવાથી
(૯) જેમ (૧૦) પાસે (૧૧) સાધુ સવમ (૧૨) પ્રતિત થાય

સાવાચર :- શ્રીઓ આવિકા હોવાના બહાનાથી સાધુ પાસે
આવીને હુ અમલોની સાધર્મિણી ખુ જેમ હસીને સાધુની નજીક
આવી (કુલવાણુકની જેમ) સાધુને ખમથી જાદ કરે છે જેમ લાખનો
મટો અગ્નિની પાસે ગળી જાય જેમ શ્રી સહવાસમાં રહેવાથી
વિદ્વાન સાધુ પણ સિધિલ વિહારી બની જાય છે શ્રીનો સહવાસ
જાણવારીને માટે અનર્થનું કારણ બનવું તેથી શ્રી સહવાસ સાધકે
કરવો નહિ.

જતુકુમે જોઈઠવગહે, આસુઽમિનસે ળાસમુવપાઈ ।

एवित्थिपाहिं भणगारा, सपासेण णासमुवपति ॥ २७ ॥

શબ્દાર્થ : (૧) જેમ (૨) લાખનો મટો (૩) અગ્નિના (૪) સ્પર્શથી
(૫) શીઘ્ર (૬) તત્ત થઈ (૭) નાશને (૮) પામે છે (૯) એવી રીતે (૧૦)
શ્રીઓના (૧૧) સસત થી (૧૨) સાધુ પ્રભુ સવમના નાશને (૧૩) પામે છે
સવમથી જાદ થાય છે

ભાવાર્થ - જેમ અગ્નિના સ્પર્શથી લાખનો ઘડો તમ થઈ શીઘ્રપણે નાશને પામે છે એવી જ રીતે સઘની સાધુ સ્ત્રીઓના પરિચયથી શીઘ્રતાથી સંયમભાવથી પતિત થાય છે, કઠિન વ્રતોનો ત્યાગ કરી દે છે એમ જાણી સાધકે સ્ત્રીઓનો વિશ્વાસ ન કરવો.

^૩કુર્વંતિ ^૧પાવગં ^૨કમ્મં ^૪પુટ્ટા ^{૧૧}વેગેવમાર્હિસુ ।

^૬નોહં ^૫કરેમિ ^૭પાવતિ, ^૮અંકેસાહ્ણા ^{૧૦}મમેસત્તિ ॥ ૨૮ ॥

શબ્દાર્થ : (૧) પાપ (૨) કર્મ (૩) કરનારને (૪) પૂછ્યા થકા એમ કહે છે (૫) હું (૬) પાપકર્મ (૭) કરતો નથી (૮) એ સ્ત્રી બાધ્યાવસ્થામાં (૯) ખોળામાં (૧૦) મારા (૧૧) બેસતી હતી

ભાવાર્થ:- કોઈ સાધક પુરુષ બ્રહ્મચારી પાપકર્મ કરતો થકા આચાર્ય આદિના પૂછ્યા થકા ઉત્તરમાં કહે કે હું પાપકર્મ કરતો નથી પરંતુ એ સ્ત્રી બાધ્યાવસ્થામાં મારા ખોળામાં બેસતી હતી, સૂતી હતી આ રીતે આ લોક તથા પરલોકના લય રહિત બની કેટલાએક સાધકો અસત્ય આચરણ કરી સ્ત્રીઓથી બ્રહ્મ થઈ સઘનરૂપ ધનનો નાશ કરી સસાર પરિભ્રમણની વૃદ્ધિ કરે છે જાણી સ્ત્રી સહવાસથી દૂર રહેવું

^૧બાલસ્સ ^૩મંદયં ^૨ચીય, ^૪ર્જા ^૫ચ કહ અવજાણઈ ^૬સુજ્ઞો ।

^૮દુગુર્ણ ^૯કરેહ ^{૧૦}સે ^{૧૧}પાવં, ^{૧૨}પૂયણકામો ^{૧૩}ત્રિપન્નેસી ॥ ૨૯ ॥

શબ્દાર્થ (૧) અજ્ઞાની પુરુષ (૨) ખીજ (૩) મૂર્ખતા (૪) કરેલા પાપનો પૂછા થકા (૫) ઇનકાર કરે છે (૬) કમલ (૭) પાપ (૮) બાધે છે (૯) એ પુરુષ (૧૦) પોતાની પૂજાને ઇચ્છે છે (૧૧) અસઘનની ઇચ્છા કરે છે

ભાવાર્થ:- મૂર્ખ પુરુષની બીજી મૂર્ખતા એ છે કે પાપકર્મ કરીને તેનો હ કાર કરે છ તેથી પાપકર્મનો જમણો બધ કરે છે, વળી પાપકર્મ કરતા છતાં માયાવી સસારમાં પોતાની પૂજને થકે છે તેમ જ અસચમ લવનની ઇચ્છા કરે છે આવી રીતે જ્ઞાનીઓ પોતાની નિદા યશે એ સમઘી કરેછ પાપોને છુપાવી અસચમભાવને પોરે છે, સચમભાવથી પતિત થાય છે આવા માયાવી સાધકોની અતિ અધમ હોય છે બાકી આત્માર્થી સાધકે આવા માયાવી સાધકોના સઘથી દૂર રહેવું

સલોકગિજમણગારં, આયગય નિર્મત્તળેનાઈસુ ।

ઘસ્ય ચ તાહ ! પાર્યં જા, જન્નં પાપાર્ગ પશિંગાદૈ ॥ ૩૦ ॥

શબ્દાર્થ (૧) દેખવામાં સુદર (૨) આત્મજ્ઞાની (૩) સાધુને શ્રીઓ (૪) નિમત્તલ આપી (૫) કહે કે જે ભવસાગરથી રક્ષા કરનાર (૬) કે સાધા ! (૭) વચ્ચ (૮) પાત્ર (૯) જાન તથા (૧૦) પાનને આપ (૧૧) સ્વીકારે.

ભાવાર્થ - દેખવામાં સુદર ઉત્તમ આકૃતિવાળા આત્મજ્ઞાની સાધુને કોઈ બ્યભિચારિણી શ્રીઓ આમત્રણ આપવી થકી જોમ કહે કે ભવસાગરથી રક્ષણ કરનાર કે સાધા ! વચ્ચ, પાત્ર, જાન, પાણી આદિ આપને જે પ્રયોજન હોય તે સર્વ હું આપને આપીશ, આપ મારા ઘરે પધારી બ્રહ્મણ કરા, આવી રીતે પ્રયત્ન કરી દુઃખ સાધુઓને શ્રીઓ હસાવી સચમથી પતિત કરાવે છે બાકી સાધુ વર્ગે શ્રીનો વિશ્વાસ નહિ કરવો અને તેના સદ્વાસથી દૂર રહેવું

ગીવારમેવં યુજ્જેજ્ઞા ણો ક્ષેજ્જે અંગારમાગતુ ।

જઠં વિપયપાસેદિં, મોહમાલગ્ગજ્ઞ પુણો મંદિ સિ ચમિ ॥ ૩૧ ॥

શબ્દાર્થ - (૧) પ્રલોભનને સાધુ સુચરને કસાવા (૨) ચાવલના દાણા સમાન (૩) જાણે (૪) ન કરે (૫) ધ્રુષ્ટ (૬) ઘરે જવાની (૭) બંધાયેલ (૮) વિષય (૯) પાસમા (૧૦) મોહને (૧૧) પ્રાપ્ત કરે છે (૧૨) મૂર્ખ પુરુષ

ભાવાર્થ:- પૂર્વોક્ત પ્રકારના પ્રલોભનોને સાધુ, સુચરને લોભાવનાર ચાવલના દાણા સમાન સમજે વિષયરૂપી પાસમા બંધાયેલ મૂર્ખ પુરુષ પુનઃ મોહને પ્રાપ્ત કરે છે એમ જાણી સાધુ પુરુષ સ્ત્રીના આમંત્રણથી કસાઈ ન જવાય તે ઉપયોગ રાખી રહે, સંયમ-રૂપ સાધન પુનઃ પુનઃ પ્રાપ્ત થવું હર્ષાલ જાણી, સંયમપાલનમા ઉપયોગવંત રહે એ જ સાધક આચાર જાણવો

પહેલો ઉદ્દેશો સમાપ્ત

શ્રી સૂત્ર કૃતાંગ સૂત્ર અ. ૪ ઉ. ૨

ઓ^૧ં સયા^૨ ણ^૩ રજ્જેજ્ઞા^૪, ભોગકામી^૫ પુણો^૬ વિરજ્જેજ્ઞા^૭ ।

‘^૮ ભોગે^૯ સમણાણં^{૧૦} સુણેહ^{૧૧}, જહ^{૧૨} મુંજંતિ^{૧૩} મિવજ્ઞુણો^{૧૪} એગે^{૧૫} ॥૧॥

શબ્દાર્થ (૧) વિરક્ત (૨) સદા (૩) નહિ (૪) આસક્ત બને (૫) કામભોગી (૬) પુનઃ (૭) વિરમે (૮) ભોગો ભોગવવા (૯) સાધુને માટે આશ્ચર્ય ઉત્પન્ન કરાવે છે (૧૦) તે સાંભળો (૧૧) કોઈ (૧૨) સાધુ (૧૩) ભોગો ભોગવે છે

ભાવાર્થ:- સાધુ રાગદ્વેષ રહિત બની ભોગોમા ક્યારે પણ ચિત્તને ન જવા દે, કદાચિત્ત ભોગોમા ચિત્ત જાય તો જ્ઞાનદ્વારા કામભોગોના કડવા વિપાકો જાણી મનને પાછું હટાવી લે, ભોગ ભોગવવા એ સાધુને આશ્ચર્ય ઉત્પન્ન કરાવનાર છે, છતાં પણ કોઈ કોઈ શિથિલ સાધુ ભોગો ભોગવે છે, તે સાંભળો ગૃહસ્થોને પણ ભોગો વિટંબના રૂપ છે, તો સાધુને માટે તો શુ કહેવું

અહ ત વ મેદમાવળ, મુચ્છિત મિક્સું કામમતિષદ્ ।

પલિમિવિયા ણ સો પચ્છા, પાકુદ્ધ મુદ્ધિ પહ્ણંતિ ॥૨॥

શબ્દાર્થ (૧) વળી (૨) ચારિત્રથી બ્રહ્મ (૩) સ્ત્રીમાં આસક્ત (૪) વિવ્રવ ભોગોમાં હત્તમિત્ત સાધુને (૫) પોતાને વશીભૂત બાળી (૬) સ્ત્રી સાધુના શિર પર પોતાના પત્ર વડે પ્રહાર કરે છે છતાં આસક્ત સાધક તેને સહન કરે છે, આસક્ત સાધુની આવી કુર્મતિ કરે છે કદોશી સ્થિતિ બનાવી દે છે

સાધાર્થ:- ચારિત્રથી બ્રહ્મ અને સ્ત્રીમાં આસક્ત, વિવ્રવ ભોગોમાં હત્તમિત્ત સાધુને પોતાને વશીભૂત બાળી તે સ્ત્રી સાધુના શિર પર પોતાના પત્ર વડે પ્રહાર કરે છે છતાં આસક્ત સાધક તેને સહન કરે છે, આસક્ત સાધુની આવી કુર્મતિ કરે છે કદોશી સ્થિતિ બનાવી દે છે

જહ કેસિમા ય મંપ મિક્સું, જો ચિહરે સહ ણમિસીપ ।

કેસાણચિહ લુચિસ્સ, નન્નત્થ મંપ ચરિજ્ઞાસિ ॥૩॥

શબ્દાર્થ (૧) વળી (૨) કેસવાળી હોઇ (૩) મારા (૪) સાથે હે સાધો ! (૫) વિહાર (૬) ન કરી સહતા હોતો (૭) બાહી જ (૮) કેસો (૯) સાથે કરીશ (૧૦) મારા વિના (૧૧) બન્ધ સ્થાનપર (૧૨) વિહાર (૧૩) ન કરો

સાધાર્થ:- સ્ત્રી આસક્ત અને પોતાને વશીભૂત થયેલ સાધુને સ્ત્રીઓ કહે છે કે હે સાધો ! કેસવાળી સ્ત્રી સાથે વિહાર ન કરી શકો અત્ર શરમ લાગતી હોય તો હું બંધને આવ જવાને મારા કેસોને ઉઘાડીને ફેંકી દઈશ પરંતુ મારા વિના તમે બન્ધ હોઇ સમયે વિહાર નહિ કરશો અને વિદેશગમનમાં જે બ્રહ્મ આવશે તે સહી વધેશ આપ જે આજ્ઞા કરશો તે પ્રમાણે કરીશ પરંતુ મારાથી દૂર નહિ જવા માથેના કડુ છે

અ^૧હ^૨ ણં^૩ સે^૪ હોઈ^૫ ઉવલદ્વો, તો^૬ પેસંતિ^૭ તહાભૂર્ણિ^૮ ।
અલા^૯અચ્છેદં^{૧૦} પેહે^{૧૧}હિ, વગ્ગુ^{૧૨}ફલાઈં^{૧૩} આહરા^{૧૪}હિત્તિ ॥૪॥

શબ્દાર્થ : (૧) પશ્ચાત્ તે સ્ત્રી સાધુને પોતાને (૨) વશ થયેલ જાણી લે છે (૩) પશ્ચાત્ સાધુને દાસની માફક (૪) કાર્યમાં પ્રેરિત કરે છે, (૫) તુંખી-ફુધી (૬) સુધારવા છરી લાવો (૭) મારા માટે (૮) શ્રીફલ (૯) લાવો

ભાવાર્થ:- સાધુની ચેષ્ટા તથા આકાર આદિ દ્વારા જ્યારે સ્ત્રી જાણી લે છે કે આ સાધુ મને વશ થઈ ગયેલ છે, પશ્ચાત્ પોતાના દાસની માફક કાર્ય કરવાને પ્રેરિત કરે છે, અને કહે છે કે તુંખી કાપવા માટે છુરી લાવો તથા મારા માટે ઉત્તમોત્તમ શ્રીફલ આદિ ફળ લાવો, ઉપયોગી વસ્તુ લાવવા માટે કાર્યમાં જોડે છે

દા^૧સુ^૨ણિ^૩ સાગપા^૪ગા^૫ણ, પજ્જો^૬ઓ^૭ વા^૮ ભવિ^૯સ્સતી^{૧૦} રાઓ^{૧૧} ।
પતા^{૧૨}ણિ^{૧૩} ય^{૧૪} મે^{૧૫} રયા^{૧૬}વેહિ, ઈ^{૧૭}હિ^{૧૮} તા^{૧૯} મે^{૨૦} વિદ્વ^{૨૧}ઓમદે ॥ ૫ ॥

શબ્દાર્થ : (૧) શાક આદિ (૨) પકાવવા (૩) કાષ્ટ લાવો (૪) પ્રકાશ માટે (૫) તેલ લાવો (૬) રાત્રિમાં (૭) મારા પાત્રો તથા પગને (૮) રંગી દો (૯) અહીં આવો (૧૦) મારી પીઠને કચરો

ભાવાર્થ:- શાક આદિ પકાવવા કાષ્ટ લાવો, રાત્રિએ પ્રકાશ કરવા તેલ લાવો, મારા પાત્રોને તથા મારા પગને રંગી આપો, અહીં આવી મારી પીઠને દાખો, મારા અંગોનું મર્દન કરો, વગેરે દાસની માફક કાર્યો કરાવે છે, સ્ત્રીમાં આસક્ત પુરુષની આવી હૃદયશાય છે

વત્યાણિ ય મે પહિલેહેરિ, અન્નં પાણં ચ આહરાહિતિ ।
 ગંધં ચ રમોહરણ ચ, કાસલગ ચ મે સમણુજાણાહિ ॥૬॥

સાબ્દાર્થ (૧) હે સાધો ! મારા માટે વસ્ત્ર (૨) લાવો (૩) અન્ન (૪) પાણી (૫) લાવો (૬) મુગધી પદાર્થ (૭) સાવરણી લાવો (૮) નાખિએ (૯) લાવો

સાબ્દાર્થ:- હે સાધો ! મારા કપડાં જુનાં થઈ ગયાં છે તેથી નવાં કપડાં લાવો, તથા અન્ન પાણી લાવો તથા કપુર આદિ મુગધી પદાર્થ લાવો તથા મહાન સાહસકર કરવા રત્નેહરણ સાવરણી લાવો તેમ જ લોચની પીઠા સહન થતી નથી, જેથી નાખિત-વાણુ હને મારા બાલ કાટવાં માટે લાવો

અવુ અંજણિ અલકારં, કુલ્લપયં મે પપંજાહિ ।
 લોદ ચ લોદકુસુમે ચ, વેણુપલાસિયં ચ શુભિયં ચ ॥ ૭ ॥

સાબ્દાર્થ (૧) મારે માટે અન્નની રમી તથા (૨) શૂલ્ક તથા (૩) કુપુરાવાળી (૪) વીણા લાવો (૫) લોચના રૂળ (૬) લોચના ફૂલ (૭) વાણી લાકડી તથા પૌષ્ટિક (૮) ઔષધની યોગી લાવો

સાબ્દાર્થ:- શ્રીમાં આસક્ત વશ કરેલ સાધુને જી કહે છે કે હે સાધો ! મારા માટે અન્નનું પાત્ર તથા શૂલ્ક તથા કુપુરાવાળી વીણા લાવો, તથા લોચના રૂળ તથા ફૂલ લાવો તથા વાંસની લાકડી તથા પૌષ્ટિક ઔષધની યોગી લાવો કે જેથી સદા મુવાન મુવતી બની રહું

કુટુંભં તગરં ચ અગરં, સંપિઠં સમ્મં સસિરેણ ।
 વેણુ સુહર્મિકિજાણ, વેણુકુઠાઈં સમિવામાણ ॥ ૮ ॥

શબ્દાર્થ : (૧) કોષ્ટ (૨) તગર (૩) અગર (૪) ચંદન પીસીને (૫) તૈયાર કરી (૬) ઉશીરનીસાથ પીસીને (૭) તથા મુખને લગાવવાનું (૮) તેલ (૯) તથા વાંસની પેટી લાવો (૧૦) કપડા રાખવાની

ભાવાર્થ:- સ્ત્રી કહે છે કે હે પ્રિય ? ઉશીરના જલ સાથે પીસેલા કોષ્ટ, તગર, અગર, ચંદન, તૈયાર કરી લાવો તથા મુખને લગાડવાનું તેલ તથા વસ્ત્રો રાખવા માટે એક વાંસની પેટી લાવો (ઉશીર જલનો અર્થ સ્પષ્ટ થી)

નંદી^૧ચૂણગા^૨હં પા^૩હરા^૪હિ, છ^૫ત્તોવા^૬ણહં ચ જા^૭ણા^૮હિ ।

સ^૯ત્થં ચ સૂ^{૧૦}ચછે^{૧૧}જા^{૧૨}ણ, આ^{૧૩}ણી^{૧૪}લં ચ વ^{૧૫}ત્થયં ર^{૧૬}યા^{૧૭}વે^{૧૮}હિ ॥૧॥

શબ્દાર્થ (૧) હોઠ રંગવા માટે ચૂર્ણ (૨) લાવો (૩) છત્ર તથા પગના રક્ષણ માટે (૪) જૂતા (૫) લાવો (૬) શાક કાટવા માટે (૭) છરી લાવો (૮) મારા માટે નીલરગતુ (૯) વસ્ત્ર (૧૦) રંગાવી લાવો

ભાવાર્થ:- સ્ત્રી કહે છે કે હે પ્રિય ? મારા હોઠ રંગવા ચૂર્ણ લાવો છત્ર તથા જૂતા લાવો તથા શાક કાટવા છરી આદિ શસ્ત્ર લાવો તથા નીલું વસ્ત્ર રંગાવી લાવો

સુ^૧પ્પા^૨ણિં ચ સા^૩ગપા^૪ગા^૫ણ, આ^૬મલ^૭ગા^૮હં દ^૯ગા^{૧૦}હરણં ચ ।

તિ^{૧૧}લગ^{૧૨}કરા^{૧૩}ણિમં^{૧૪}જગ^{૧૫}સલા^{૧૬}ગં, ધિ^{૧૭}સુ મે વિ^{૧૮}હ્રૂ^{૧૯}ણયં વિ^{૨૦}જા^{૨૧}ણે^{૨૨}હિ ॥૧૦॥

શબ્દાર્થ : (૧) હે પ્રિયતમ ! શાક પકાવવા (૨) તપેલી લાવો (૩) આંખના તથા જલ રાખવા (૪) વાસણ લાવો (૫) તિલક કરવા તથા (૬) અજન માટે (૭) સળી લાવો (૮) ગરમીના સમયમાં (૯) હવા માટે (૧૦) પાખા લાવો

આવાથ— શીલ જાત પુરુષને સ્ત્રી કહે છે કે આ પદાવલ
માટે તપેલી તથા આંખના તથા પાણી રાખવા વાસણ તિલક કરવા
તથા અન્ન માટે સળી લાવે, તથા ગરમીમાં કંપા નાખવા પખા
લાવે.

સંભાસનં ચ ફણિહં ચ, સીંહલિપાસનં ચ આળાહિ ।
આદસનં ચ પચ્છાહિ, વતપક્ષ્ણાલનં પચેસાહિ ॥૧૧॥

શબ્દાર્થ (૧) કાંખના કેસ ઉપેક્ષા ચિપીયે કેસ સમારવા (૨)
કાંધી અન્નર કાંધિયે કેસ આંધવા માટે કનની (૩) દેરી (૪) લાવે (૫) કંપ
સાફ કરવા (૬) કતમન્ન લાવે (૭) કપણુ (૮) લાવે

આવાથ— કાંખલીના તથા નાકના કેસો દૂર કરવા ચિપીયે
લાવે કેસ સમારવા કાગસી લાવા, કેસ આંધવા માટે કનની દેરી
લાવે કપણુ લેવા માટે કપણુ લાવે કાંત સાફ કરવા કત-મન્ન
લાવે, આ રીત જાત જાતની સ્ત્રીમાં આસક્ત પુરુષને સ્ત્રીના કાર્યો
કરવા પડે છે જાણના નેવી સ્થિતિ બને છે

પૂયફલ તંબોલય, સૂર્યસુસનં ચ જાળાહિ ।
કોમ ચ મોયમેહાપ, સુપ્તુક્ષ્ણાલનં ચ સારગાલનં ચ ॥૧૨॥

શબ્દાર્થ (૧) સોપારી (૨) પાન (૩) સોય (૪) દેરા (૫) લાવે
(૬) લાળન (૭) સુપ્તનીતિ માટે (૮) સુપડુ તથા પાન આંધવા (૯) ઉપલ
તથા ખાર જાળવા માટે (૧) પાન લાવે

આવાથ— સ્ત્રી કહે છે કે પ્રિયતમ ! પાન, સોપારી, સોય,
દેરા, પેશાબ કરવા માટે વાસણ પાન સાફ કરવા સુપડુ તથા
પાન આંધવા માટે ઉપલ તથા ખાર ખાર જાળવા માટે વાસણ લાવે.

^૧ચંદાલગં ^૨ચ કરગં ^૩ચ, ^૪વચ્ચઘરં ^૫ચ આડસો ! ^૬ચ્ચળાહિ ।

^૬સરપાયયં ^૭ચ ^૮જાયાણ, ^૯ગોરહગં ^{૧૦}ચ ^{૧૧}સામળેરાણ ॥૧૩॥

શબ્દાર્થ : (૧) દેવનુ પૂજન કરવા માટે તાંબાનુ લાજન (૨) જલ અથવા મધુ રાખવાનુ લાજન લાવો (૩) તથા પાનખાનાની સગવડ કરાવો (૪) હે આયુષ્યમન (૫) એ સર્વ મારા માટે લાવો-ખનાવો પુત્રને રમવા માટે (૬) ધનુષ્ય (૭) લાવો (૮) પુત્રને ખેસવા ગાડી તેના વહન માટે (૯) બળદ લાવો

ભાવાર્થ:- સ્ત્રી કહે છે કે દેવ પૂજન માટે તાંબાનું પાત્ર, જલ તથા મધુ રાખવાનુ પાત્ર લાવો તથા પાયખાનુ તૈયાર કરાવો, પુત્રને રમવા માટે એક ધનુષ્ય લાવો પુત્રને ખેમવાની ગાડી વહન કરવા માટે એક બળદ લાવો

^૧ઘડિગં ^૨ચ ^૩સહિંહિમયં ^૪ચ, ^૫ચેલગોલ ^૬કુમારભૂયાણ ।

^૭વાસં ^૮સમભિઆવણ, ^૯આવસહ ^{૧૦}ચ ^{૧૧}જાણ ભત્તં ^{૧૨}ચ ॥૧૪॥

શબ્દાર્થ : (૧) ગુડિયા (૨) ડમર-વાળુ (૩) દડો ગોળ (૪) કુમારને રમવા માટે (૫) વર્ષાકાલ (૬) આવે છે (૭) મકાન (૮) ધાન્ય (૯) લાવો

ભાવાર્થ:- સ્ત્રી, શીલબ્રષ્ટ સાધુને કહે છે કે રાજકુમાર સમાન મારા પુત્રને રમવા માટે માટીની ગુડિયા તથા ડમર-વાળુ તથા ગોળ દડો તથા ગેડી લાવો, વર્ષાઋતુ નિકટ આવે છે તો નિવાસ કરવા માટે યોગ્ય મકાન બનાવો તથા વર્ષાઋતુ સુખપૂર્વક વ્યતીત થાય તેટલુ અનાજ ચોખા વગેરે વસ્તુઓ લાવો આઠ માસમાં એવું કાર્ય કરવુ જોઈએ કે વર્ષાકાળના ચાર માસ સુખરૂપ નિર્ગમન થાય, આયુષ્યના પૂર્વભાગમા મનુષ્યોએ એવુ કાર્ય કરવું જોઈએ કે પાછળની જીવિતમા સુખ પ્રાપ્ત થાય આ છેલ્લુ વાક્ય સર્વ ગૃહસ્થોને ધારણ કરવા યોગ્યને વર્તનમા મૂકવા યોગ્ય છે

આસંદિયં ચ મયસ્યુત્તં, પાષણ્ણાઈ સંકમદ્દાપ ।

અવ પુત્રાવોહલદ્દાપ, આળપ્પા હથતિ વાસા ના ॥૧૫॥

શબ્દાર્થ (૧) નવા સૂત્રથી મુચ્છી (૨) બેસવા માટે મંચી લાવે તેમ જ (૩) બકાર જવા આવવા માટે (૪) પાડુકા લાવે (૫) મારા પુત્રના (૬) દોકડ માટે (૭) અમુક વસ્તુઓ લાવે જાવા પ્રકારે (૮) ક્ષી ઠાકની માટે (૯) પુત્રો પર આજ્ઞા (૧૦) કરે છે

સાવાર્થ - નવા સૂત્રથી મુચ્છી બેસવા માટે મંચી લાવે, જવા આવવા માટે મંચમાં પહેરવાની પાડુકા લાવે, મને મળે તે દોકડ ઉત્પન્ન થયે છે તે માટે અમુક વસ્તુ લાવે જાવા પ્રકારે ક્ષીઓ ઠાકની માટે લોભોમાં આસક્ત પુત્રો ઉપર આજ્ઞા કરે છે

જાપ ફલે સમુપ્પન્ને, ગેળ્ણસુ ના ણં અહ્મા જહાઈ ।

અઈ પુત્તપોસિણો પેગે, મારવહા હથતિ લદ્દા ના ॥૧૬॥

શબ્દાર્થ (૧) પુત્ર જન્મ (૨) ઉત્પત્તિ થવી તે (૩) મુલસ્થપણું ફળ છે ક્ષી કુપિત જની પુત્રને કહે છે કે (૪) જા મારા પુત્રને જોનામાં લે (૫) નક્કર છોડી દે (૬) કોઈ કોઈ પુત્ર (૭) પુત્રના (૮) પોષણ કરવા માટે (૯) ભાર વહન (૧૦) કરે છે (૧૧) ઉત્તની માટે

સાવાર્થ - પુત્રનો જન્મ થયો તે મુલસ્થપણું ફળ છે એ ફળ ઉત્પન્ન થયે ક્ષી કુપિત જની પોતાના પતિને એમ કહે કે મારા પુત્રને જોનામાં લે અથવા છોડી દે, કોઈ કોઈ પુત્ર પુત્રના પોષણ માટે ઉત્તની માટે ભાર વહન કરે છે

^૧રાઓવિ ^૨ઉદ્વિયા ^૪સંતા, ^૫દારગં ^૬ચ ^૭સંઠવંતિ ^૮ધાર્દૃ ^૯વા ।

^{૧૦}સુહિરામણા ^{૧૧}વિ તે સંતા, ^{૧૨}વત્થધોવા ^{૧૩}હવંતિ ^{૧૪}હંસા ^{૧૫}વા ॥૧૭॥

શબ્દાર્થ : (૧) રાત્રીના સમયે (૨) ઉઠીને (૩) ધાત્રીની માફક (૪) પુત્રને (૫) ગોદમાં લે છે (૬) અત્યન્ત લજ્જાશીલ (૭) થતા (૮) પુત્રના વસ્ત્રને (૯) ધોવે (૧૦) છે (૧૧) ધોળી સમાન.

ભાવાર્થ - સ્ત્રીને વશીભૂત પુરુષ રાત્રિમાં ઉઠી ધાત્રીની માફક પુત્રને ગોદમાં લે છે અને અત્યન્ત લજ્જાશીલ થતા ધોળીની માફક પુત્રના વસ્ત્રોને ધોવે છે

^૧એવં ^૨બહુર્હિ ^૩કયપુવ્વં, ^૪ભોગત્થા ^૫એ ^૬જેઽભિયાવન્ના ।

^૭વાસે ^૮મિદ્ધવ ^૯પેસે ^{૧૦}વા, ^{૧૧}પસુમૂતેવ ^{૧૨}સે ^{૧૩}જા ^{૧૪}વા ^{૧૫}કેઈ ॥૧૮॥

શબ્દાર્થ : (૧) ઉપરોક્ત પ્રકાર (૨) બહુ મનુષ્યોએ (૩) પૂર્વે કરેલ છે જે પુરુષ (૪) ભોગને (૫) માટે સાવધકાર્યમાં (૬) આસક્ત છે એ પુરુષ (૭) દાસ, (૮) મૃગ, (૯) ગ્રેખ્ય, (૧૦) તથા પશુની સમાન છે અથવા (૧૧) સર્વથી અધમ છે

ભાવાર્થ - સ્ત્રીને વશીભૂત બનીને ઉપરોક્ત બહુ મનુષ્યોએ સ્થાન બ્રહ્મ થઈ સ્ત્રીની આજ્ઞાને પાળેલ છે જે પુરુષ ભોગને નિમિત્ત સાવધકાર્યમાં આસક્ત છે એ પુરુષ દાસ, મૃગ, નોકર, તથા પશુ સમાન છે અથવા તે એ સર્વથી પણ અધમ છે

^૧એવં ^૨સુ ^૩તાસુ ^૪વિન્નપ્પ, ^૫સંયવં ^૬સંવાસં ^૭ચ ^૮વજ્જેજ્ઞા ।

^૯તજ્ઞાતિમા ^{૧૦}હમે ^{૧૧}કામા, ^{૧૨}વજ્જકરા ^{૧૩}ય ^{૧૪}એવમક્કવા ^{૧૫} ॥૧૯॥

આસંદિયં ચ મયસ્તુત્તં, પાવહ્યાં સંકમદાપ ।
અવ પુત્રાદોદસદ્દાપ, આણપ્પા હવતિ દાસા ચા ॥૧૫॥

શબ્દાર્થ (૧) નવા સૂત્રથી મુચેથી (૨) બેસવા માટે માંથી લાવે તેમ જ (૩) બહાર જવા આવવા માટે (૪) પાકા લાવે (૫) મારા પુત્ર (૬) દોહક માટે (૭) અધિક વસ્તુઓ લાવે જાવા પ્રકારે (૮) સ્ત્રી દાસની માથે (૯) પુત્રો પર જાણ (૧૦) કરે છે

સાવાર્થ - નવા સૂત્રથી બરેલ બેસવા માટે માંથી લાવે, જવા આવવા માટે જમમા પહેરવાની પાકા લાવે, અને મલતી દોહક ઉત્પન્ન થયો છે તે માટે અધિક વસ્તુ લાવે જાવા પ્રકારે સ્ત્રીઓ દાસની માથે લોગોમાં આસક્ત પુત્રો ઉપર જાણ કરે છે

જાપ ફલે સમુપ્પન્ને, ગેળ્હસુ ચા જં અહવા જહાહિ ।
અહં પુત્રપોસિણો પેમે, મારવહા હવતિ હ્યા ચા ॥૧૬॥

શબ્દાર્થ (૧) પુત્ર જન્મ (૨) ઉત્પત્તિ થવી તે (૩) મૃદસ્થપણુ રૂપ છે સ્ત્રી કુપિત જની પુત્રને કહે છે કે (૪) જા મારા પુત્રને જોળામાં લો (૫) નક્ષિતર ઊઠી દો (૬) કોઈ કોઈ પુત્ર (૭) પુત્રના (૮) પોષણ કરવા માટે (૯) સાર વહન (૧૦) કરે છે (૧૧) જીવની માથે

સાવાર્થ - પુત્રનો જન્મ થયો તે મૃદસ્થપણુ રૂપ છે એ રૂપ ઉત્પન્ન થયે સ્ત્રી કુપિત જની પોતાના પતિને જોમ કહે કે મારા પુત્રને જોળામાં લો અથવા ઊઠીદો કોઈ કોઈ પુત્ર પુત્રના પોષણ માટે જીવની માથે સાર વહન કરે છે

શબ્દાર્થ : (૧) વિશુદ્ધ ચિત્ત (૨) પાંડિત (૩) મન (૪) વચન (૫) કાયા (૬) અન્યની ક્રિયાનો (૭) ત્યાગ કરે (૮) જ્ઞાની (૯) શીત ઉષ્ણ-સર્વ સ્પર્શોને (૧૦) સહન કરે (૧૧) મુનિ

ભાવાર્થ:- વિશુદ્ધ ચિત્તવાળા તથા મર્યાદામાં સ્થિત જ્ઞાની સાધુ મન, વચન, કાયાથી સ્ત્રીઆદિ મૈથુન સેવન આદિ પરક્રિયાનો ત્યાગ કરે અને શીત ઉષ્ણ આદિ સર્વસ્પર્શોને પરિષદો સમભાવે સહન કરે એ જ સાચા સાધુ કહેવાય

इच्छेवमाहु से वीरे, धुअरए धुअमोहे से भिक्खू ।
तम्हा अज्झत्थविसुद्धे, सुविमुक्के आमोक्खाए परिव्वज्जासि
त्तिवेमि ॥२२॥

શબ્દાર્થ : (૧) આ પ્રમાણે (૨) વીર પ્રભુએ (૩) કહેલ છે (૪) જેણે સ્ત્રી સસર્ગજનિત કર્મોને (૫) દૂર કર્યા અને (૬) રાગદ્વેષ રહિત છે (૭) સાધુ (૮) તેથી (૯) નિર્મળ ચિત્ત (૧૦) સ્ત્રી સસર્ગ વર્જિત (૧૧) મોક્ષ પર્યંત (૧૨) સયમ અનુષ્ઠાનમાં પ્રવૃત્ત રહે (૧૩) એમ હું કહું છું

ભાવાર્થ:- જેણે સ્ત્રી સસર્ગજનિત પાપકર્મોનો ત્યાગ કર્યો છે, જે રાગદ્વેષ રહિત છે, એવા નિર્મળ ચિત્તવાળા તથા સ્ત્રી સસર્ગથી વર્જિત સાધુ મોક્ષ પર્યંત સયમ અનુષ્ઠાનમાં પ્રવૃત્ત રહે એમ શ્રી વીર પ્રભુએ પૂર્વોક્ત વાતો-શિક્ષા ફરમાવેલ છે એમ જાણી આત્માર્થી સાધક મુનિએ તથા આત્માર્થી જીવોએ સહવાસ-પરિચયથી દૂર રહેવું તે આત્મ કલ્યાણનું કારણ છે

શબ્દાર્થ (૧) ઈચ્છાના વિષયમાં (૨) ઉપરોક્ત વાતો (૩) ક્ષીણતાથી તેથી સાધુ ઈચ્છાના (૪) સહવાસને (૫) પરિચયને ઊઠી દે (૬) ઈ સસર્ગથી ઉત્પન્ન થવાવાળા (૭) કામભોગો (૮) પાપને ઉત્પન્ન કરે છે (૯) એમ (૧૦) એમ (૧૧) ઈ તીર્થ કરે દેવે કહેલ છે

સાવાર્થ - ઈના વિષયમાં પૂર્વોક્ત શિક્ષા અપાએલ છે તેથી ઈ સાથે પશ્ચિમ તથા સહવાસ સાધુ ન કરે ઈ સસર્ગથી ઉત્પન્ન થવાવાળા કામભોગો પાપને ઉત્પન્ન કરે છે એમ ઈ તીર્થ કરે દેવે કહેલ છે

પય મયં ણ સેગંય, હહ સે અપ્પમં નિરુમિત્તા ।
ળો હત્થિ ણો પહુ મિવસુ, ણો સય પાણિણા ણિલિજ્જેઝ્ઝા ॥૧૦॥

શબ્દાર્થ (૧) ઈ સસર્ગથી પૂર્વોક્ત (૨) લય તથા (૩) અભ્યાસ કરણ બળથી (૪) ઈ સસર્ગથી સાધુ (૫) પોતાના આત્માને (૬) દૂર રાખે (૭) ઈ તથા (૮) પશુઓને (૯) સાધુ (૧૦) પોતાના (૧૧) કામનો (૧૨) રપણ (૧૩) ન કરે.

સાવાર્થ:- ઈ સસર્ગથી પૂર્વોક્ત લય રહેલ છે તથા ઈ સસર્ગ એ આત્માના કલ્યાણનો નાશ કરનાર છે એમ બધી સાધુ ઈ સસર્ગથી પોતાના આત્માને શુદ્ધીને ઈચ્છા તથા પશુઓને પોતાના કામનો રપણ પહુ કરે નહિ. ઈ સસર્ગ નરકના દ્વાર સમાન બધી તેનો ત્યાગ કરવો એ ક્રિતવું કારણ છે

સુધિદુસેસે મેહાવી, પરકિરિંઠં ન વજ્જણ માણી ।
મણસા વયસા વાયેનં, સન્નપાસસહે બળગારે ॥૧૧॥

ભાવાર્થ:- શ્રી સુધર્માસ્વામી જંબૂસ્વામી આદિ શિષ્યોને કહે છે કે ઉપરોક્ત મારા પૂછવાથી અતિશય માહાત્મ્યવાળા સર્વ વસ્તુમાં સદાઉપયોગ રાખવાવાળા કાશ્યપગોત્રી ભગવાન મહાવીર સ્વામીએ કહ્યું કે નરકના સ્થાનો અતિ દુઃખદાયી છે, તે અજ્ઞાની જીવો જાણતાં નથી, ત્યાં તે નરક સ્થાનોમાં પાપી અને અત્યંત દીન જીવો નિવાસ કરે છે, તે હવે પછી હું તમોને કહું છું.

જે^૧ કેહ^૨ ચાલા^૩ હહ^૪ જીવિયદી, પાવા^૫ હં કમ્મા^૬ હં કરંતિ^૭ રુદ્ધા^૮ ।
તે^{૧૦} ધીર^{૧૧} રૂવે તમિસંધયારે, તિવ્વા^{૧૨} મિતાવે નર^{૧૩} પહંતિ^{૧૪} ॥૩॥

શબ્દાર્થ : (૧) જે કોઇ (૨) અજ્ઞાની (૩) આ લોકમાં (૪) જીવન માટે (૫) હિંસાદિ પાપ (૬) કર્મ (૭) કરે છે (૮) પ્રાણીઓને ભય ઉત્પન્ન કરનાર (૯) તે જીવો (૧૦) ધીર ભય કર રૂપવાળા (૧૧) મહાન અંધકાર યુક્ત (૧૨) તિવ્વદુઃખવાળા (૧૩) નરકમાં (૧૪) ઉત્પન્ન થાય છે

ભાવાર્થ:- પ્રાણીઓને ભય ઉત્પન્ન કરવાવાળા જે અજ્ઞાની જીવો પોતાના જીવનના રક્ષણ માટે અન્ય પ્રાણીઓની હિંસા, પરિતાપ આદિ પાપકર્મ કરે છે, તે જીવો તિવ્વ દુઃખવાળા તથા ધીર અંધકાર યુક્ત મહા દુઃખદ નરકમાં ઉત્પન્ન થાય છે, રાગ અને દ્વેષથી યુક્ત મનુષ્યો તથા તિર્યંચો વગેરે મહા આરભી તથા મહા પરિગ્રહી જીવો પંચેન્દ્રિય જીવોની હિંસામાં તત્પર, માસ ભક્ષણ કરનારા, તથા સાવધ અનુષ્ઠાનોમાં પ્રવૃત્ત જીવો, નરકમાં ઉત્પન્ન થાય અને ત્યાં લાંબા કાળ સુધી દુઃખોને ભોગવે છે

તિવ્વં^૧ તસે^૨ પાણિણો^૩ થાવરે^૪ ચ, જે^૫ િંસતી^૬ આયસુહં^૭ પહુચ્ચા^૮ ।
જે^{૧૦} લસણ^{૧૧} હોહ^{૧૨} અદત્તહારી, જ^{૧૩} સિલ્લતી^{૧૪} સેયવિયસ્સ^{૧૫} કિંચિ^{૧૬} ॥૪॥

અધ્યયન ૫ મુ

અથમ ઉદ્દેશો.

નરકાધિકાર

પુન્નિસ્સઽહ કેયલિયં મહેમિ, કહ મિતાષા નરગા પુરત્થા ॥
મજ્જાણમો મે મુણિ મહિજાણ, કહિં નુ ચાલા નરય ઉચ્ચિત્તિ ॥૧૯

શબ્દાર્થ : (૧) પુણ્ય હવ (૨) ભવલગ્નાની (૩) મહાવીર સ્વામીને (૪) કેયી (૫) પીઠ (૬) નરકમાં (૭) પ્રથમ પહેલા (૮) ભણતો નથી (૯) મને (૧૦) કે મુનિ (૧૧) કહે (૧૨) આપ ભણો હા (૧૩) કેવી રીતે (૧૪) શ્રમ છો (૧૫) નરકને (૧૬) પામે છે

ભાવાર્થ :- શ્રી મુખર્માસ્વામીને શ્રી જગદ્ગુસ્વામી પૂછે છે કે નારકીના છવે નરક સ્થાનમાં કેવા દુઃખોને લોભવે છે અને ક્યા કામ મુઘી નરકમાં કે પછ ધાય છે તેના ઉત્તરમાં શ્રી મુખર્માસ્વામી કહે છે કે મિ પૂર્વ સ્થાનમાં કેવલગ્નાની શ્રી મહાવીર સ્વામીને પૂછ્યુ હવ કે છવેને નરકમાં કેવા દુ ખો દોષ છે અને અજ્ઞાની છવે ક્યા કામમુઘી નરકને પ્રાપ્ત કરે છે એ સ્પષ્ટીકરત હુ ભણતો નથી, આપ ભણો હા, તો તે સ્પષ્ટીકરત મને કહે.

પં મંગ પુદે મહાણુમાવ, ફણમાડ્ડવ્વપી વાસરે માસુગ્ગને ।
પવેરહસ્મં દુહમહદ્દગ્ગ, આવીણિયં દુકલ્લિય પુરત્થા ॥૨૦

શબ્દાર્થ (૧) એ પ્રમાણે (૨) ખાસ (૩) પૂજાથી (૪) મહાશ્વરય (૫) આ પ્રમાણે (૬) કહ્યું હવ (૭) કાલવપમેથી (૮) શીખરગાવત સજાત મહાવીર સ્વામી (૯) જગદ્ગુ મુ (૧૦) નારકુખામી છે (૧૧) કિમ્બોય નિવાસવાન (૧૨) પાપી છવે રહે છે (૧૩) તે કરે તમેને આવળ કહુ છ

શબ્દાર્થ : (૧) મારો (૨) છેદન કરો (૩) ભેદન કરો (૪) બાળો (૫) શબ્દો (૬) સાંભળી (૭) પરમાધામીના (૮) તે (૯) નારકીજીવો (૧૦) ભયથી (૧૧) સંજ્ઞાહીન (૧૨) ધ્રુવે છે (૧૩) કષ્ટ (૧૪) દિશામાં (૧૫) ભાગી જાય.

ભાવાર્થ:- પાપીજીવો નિયંત્ર પંચેન્દ્રિય તથા મનુષ્યના ભવ છોડી નરકમાં ઉત્પન્ન થનારાના શરીર ઉત્પત્તિ સમયે અન્તર્મુહૂર્ત સુધી માંસના હોવા જેવા હોય છે ઈંડાથી નીકળેલ રોમ તથા પાપો વિનાના પક્ષીના બચ્ચાના શરીર જેવા) અપર્યાપ્ત દશામાં ઉત્પન્ન થયા બાદ પર્યાપ્ત થયા પછી અતિ ભય કર પરમાધામિંકોના શબ્દ સાંભળે છે. મારો, તલવારથી છેદન કરો. ભાલાથી ભેદો, અગ્નિમાં બાળો. આદિ પરમાધામિંકોના શબ્દ સાંભળી નારકીના જીવો ભયથી સંજ્ઞાહીન થઈ જાય છે, અને વિચારે છે કે અમો કઈ દિશામાં ભાગી છૂટીએ, અથવા આ મહાધોર દુઃખથી રક્ષણને પ્રાપ્ત કરીએ.

૧ ૨ ૩ ૪ ૫ ૬
ઈંગલારાસિં જલિયં સર્જોતિ, તત્તોવમં ભૂમિમણુકમંતા ।

૭ ૮ ૯ ૧૦ ૧૧ ૧૨
તે હજ્જમાણા કલુણં થર્ણંતિ, અરહસ્સરા તત્થ ચિરદ્વિતીયા ॥૭॥

શબ્દાર્થ : (૧) અગારાનીરાશી (૨) જલતી (૩) જ્યોતિસહિત (૪) ભૂમિનાસમાન (૫) ભૂમિપર (૬) ચાલતા (૭) દાઝતા (૮) કચ્છુ શબ્દથી (૯) રૂદન કરતા હોય છે (૧૦) બહુ જ ભેરથી પ્રગટ પણે (૧૧) ત્યાં (૧૨) લાખાકાળ સુધી નિવાસ કરે છે

ભાવાર્થ - તે નરકની પૃથ્વી બળતા અગારા સમાન જ્યોતિ સહિત તત્ત્વ ભૂમિપર ચાલતા થકા નારકીના જીવો બળતા દાઝતા બહુ ભેરથી પ્રગટ શબ્દોથી અતિ કરુણ રૂદન કરતા થકા લાખાકાળ સુધી ત્યાં રહેતા થકા હુ ખોને ભોગવે છે

શબ્દાર્થ (૧) તીવ્રતાથી (૨) ત્રસ (૩) જીવોની (૪) સ્થાવર (૫) ને જીવો (૬) ધાત કરે છે (૭) પોતાના સુખને (૮) માટે (૯) ને જીવો (૧૦) જીવોના (૧૧) નાશ કરનારા (૧૨) ચોરી કરનારા (૧૩) નથી (૧૪) સર્વત્ર (૧૫) સેવન (૧૬) થોડું પણ કરી શકતા

ભાવાર્થ - ને કેણ જીવો પોતાના સુખને માટે ત્રસ જતે સ્થાવર જીવોની અતિ નિર્ઘંટતાથી શૌર્ય પરિણામથી ધાત કરે છે, પ્રાણીઓનો નાશ કરે છે, છુટે છે, અકતને ઘસણ કરે છે, જે જીવો આત્માના હસ્થાણુરૂપ સેવન કરવા યોગ્ય સમયનું થોડું પણ સેવન કરી શકતા નથી

પાંગમ્મિ પાણે વહુણ તિષ્ઠાતિ, અતિચ્ચત્તેઘાત્તમુવેતિ વાલે ।

ગિહો ગિસ ગચ્છતિ અંતકાલે, અહોસિરં કદુ ઉવેહ દુર્ગમં ॥૧૫॥

શબ્દાર્થ (૧) પાપકરવામાં લક્ષ્મી રહિત (૨) પ્રાણીઓ (૩) નહીં (૪) ધાતકરનારા (૫) ક્યામથી અનિવૃત્ત (૬) હિસાથી (૭) નરકમાં જાય છે (૮) અપાતની જીવો (૯) અધિગતિમાં (૧) અધિકારવાળા સ્થાનમાં (૧૧) જાય છે (૧૨) મરણકાલે (૧૩) માથું (૧૪) નીચે કરી (૧૫) નરકના સ્થાનમાં ઉત્પત્ત થાય છે (૧૬) અતિ પીડાવાળા

ભાવાર્થ :- ને જીવો પ્રાણીઓની હિસા કરવામાં લક્ષ્મી રહિત પીડ છે અને શૌર્ય પરિણામથી મુખવાની સાથે વણા જીવોની હિસાના કરનારા સદાકોપાસિથી બળતા જીવોની ધાતથી અનિવૃત્ત જીવો નરકમાં જાય છે અને મૃત્યુ સમયે અતિ અધિકારવાળા નરક સ્થાનમાં નીચે માથું અને પગ ઉઘા ઝોલા લાયકર ધાતનાવાળા દુઃખમય સ્થાનમાં નરક કુલીમાં ઉત્પત્ત થાય છે

જ્ઞાણ ઊદ્ધિદ્ધિ મિન્દા ણ વહેતિ, મદ સુણિત્તા પરદમ્મિયાર્ણ ।

તે નારગામો મયમિન્નસના, વંણતિ વજામ દિસ યયામો ॥૧૬॥

શબ્દાર્થ : (૧) મારો (૨) છેદન કરો (૩) ભેદન કરો (૪) બાળો (૫) શબ્દો (૬) સાંભળી (૭) પરમાધામીના (૮) તે (૯) નારકીજીવો (૧૦) ભયથી (૧૧) સંજ્ઞાહીન (૧૨) ઇચ્છે છે (૧૩) કષ્ટ (૧૪) દિશામાં (૧૫) ભાગી જાય.

ભાવાર્થ:- પાપીજીવો નિર્ચય પંચેન્દ્રિય તથા મનુષ્યના ભવ છોડી નરકમાં ઉત્પન્ન થનારાના શરીર ઉત્પત્તિ સમયે અન્તર્મુહૂર્ત સુધી માસના લોચા જેવા હોય છે ઇંડાથી નીકળેલ રોમ તથા પાખો વિનાના પક્ષીના બચ્ચાના શરીર જેવા) અપર્યાપ્ત દશામાં ઉત્પન્ન થયા બાદ પર્યાપ્ત થયા પછી અતિ લય કર પરમાધાર્મિકોના શબ્દ સાંભળે છે મારો, તલવારથી છેદન કરો ભાલાથી ભેદો, અગ્નિમાં બાળો આદિ પરમાધાર્મિકોના શબ્દ સાંભળી નારકીના જીવો ભયથી સંજ્ઞાહીન થઈ જાય છે, અને વિચારે છે કે અમો કષ્ટ દિશામાં ભાગી છૂટીએ, અથવા આ મહાધોર હુ.ખથી રક્ષણને પ્રાપ્ત કરીએ.

^૧ઈંગાલરાસિં ^૨જલિયં ^૩સજોતિં, ^૪તત્તોવમં ^૫ભૂમિમણુકમંતા ।

તે ^૬હજ્જમાણા ^૭કલ્હણં ^૮થળંતિ, ^૯અરહસ્સરા ^{૧૦}તત્થ ^{૧૧}ચિરદ્વિતીયા ॥૭॥

શબ્દાર્થ : (૧) અગારાનીરાશી (૨) જલતી (૩) જ્યોતિસહિત (૪) ભૂમિનાસમાન (૫) ભૂમિપર (૬) ચાલતા (૭) દાઝતા (૮) કરુણ શબ્દથી (૯) રૂદન કરતા હોય છે (૧૦) બહુ જ જોરથી પ્રગટ પાણી (૧૧) ત્યાં (૧૨) લાંબાકાળ સુધી નિવાસ કરે છે

ભાવાર્થ - તે નરકની પૃથ્વી બળતા અગારા સમાન જ્યોતિ સહિત તત્ત્વ ભૂમિપર ચાલતા થકા નારકીના જીવો બળતા દાઝતા બહુ જોરથી પ્રગટ શબ્દોથી અતિ કરુણ રૂદન કરતા થકા લાંબાકાળ સુધી ત્યાં રહેતા થકા હુ.ખોને ભોગવે છે

જહ^૧ તે સુ^૨યા વેયર^૩ણી મિદુ^૪ગ્ગા, ણિ^૫સિમ્મો જહા^૬, સુર^૭ રથ
તિ^૮વસસોયા ।

તરંતિ તે વેયર^૧ણી મિદુ^૨ગ્ગા, ડસુ^૩બોહયા સત્તિ^૪સુ રમ્મમા^૫ણા ॥૮॥

શબ્દાર્થ (૧) હે શિખ તમે (૨) સાંભળુ છે (૩) વૈતરણી, નદી
(૪) અતિ દુર્ગમ (૫) અમાની (૬) ખાદ્ય (૭) તીક્ષ્ણ ધારવાળી (૮) તીક્ષ્ણ
પ્રવાહવાળી (૯) નદીમાં પડે છે (૧૦) વૈતરણીમાં (૧૧) અતિ દુર્ગમ (૧૨)
અમાના થકા સમયો બેઠી (૧૩) નારકીઓ નદીમાં કૂદી પડે છે

ભાવાર્થ - અમાના સમાન તીક્ષ્ણ પ્રવાહવાળી વૈતરણી
નદીને હે શિખો તમેએ સાંભળી હશે ? એ નદી અતિ દુર્ગમ છે
ત્યાં નારકીઓને ભાલાથી ભેદીને પ્રેરિત કર્યા થકાં નારકીઓ દ્વાર
બની ભયથી ભાગી એ ભયકર નદીમાં કૂદીને પડે છે, પરંતુ તે નદી
તીક્ષ્ણ અને લોહી સમાન વહતી હોય છે તેમા નારકીના અંગો ભેદ
કટકા થઈ ભય છે, આવા દુર્ગમો નરકમાં સડન કરવા પડે છે, ત્યાં
નરકની ભૂમિ બળતા અગ્નિ । સમાન હોઈ નારકીના હૃદયોને એક
સુખમાત્ર મુખ નથી જેથી દુઃખથી ગભરાઈ કુદન કર્યા કરે છે, પાથી
હવે આવા નરકના સ્થાનમાં ઉત્પન્ન થાય છે

કીલેહિં વિજ્ઞા^૧નિ અસા^૨નુકમ્મા, માય^૩ સર્વિતે સહ^૪વિપ્પજ્ઞા^૫ ।

અન્ને સુ^૬ સલા^૭હિં નિસ^૮લિયાહિં, વી^૯દાહિં વિષ્ણ^{૧૦} અદ્દે^{૧૧}કરંતિ ॥૯॥

શબ્દાર્થ (૧) ચળામાં ખીસા (૨) નામે છે (૩) પરમામાત્રી (૪)
નાવ ઉપર (૫) ચળા (૬) સ્મૃતિ (૭) રહિત (૮) અન્ન નરકપામે (૯)
લામા (૧૦) અવધી (૧૧) ત્રિવિધી (૧૨) બેઠીને (૧૩) નાવઉપરથી નીચે
પાડે છે

ભાવાર્થ:- ગૈતન્હી નદીમા પડેલ નાગ્કી ત્યાં છેદાતા થકા દુખથી ગલરાઈ ખેદિત યઈ પરમાધામીએ વિકુન્દેલ નાવ ઉપર ચડવા જતાં નાવગા બેઠેલાં પરમાધારિંકો ગિચારા નારકી જીવેના ગળામા લોખંડના ગરમ કરેલાં આણીદાગ ખીલા નાખે છે આવા દુખોથી સજાહીન થયેલા નાગ્કી આવા દુખોથી વધારે સજાહીન બને છે એ સમયે ત્રાણુ શરણનો કોઈ માર્ગ નહિ દેખાતા કર્તાવ્યમૂઠ બની જાય છે વળી કોઈ નરકપાલ ચિત્ત વિનોદને માટે નારકીઓને શૂલ તથા ત્રિશૂલથી વીધીને પૃથ્વી ઉપર પછાડે છે.

કૈસિં ચ વંધિતુ ગલે સિલાઓ, ઉદગંસિ ચોલતિ મહાલયંસિ ।

કલંબુયાંવાલુય મુમ્સુરે ય, લોલતિ પન્ચંતિ અ તત્ય અન્ને ॥૧૦॥

શબ્દાર્થ (૧) કોઈ નારકીજીવો (૨) ગળે (૩) પથ્થરની શીલા (૪) ખાંધી (૫) ઉડાપાણીમા (૬) ડૂબાડે છે (૭) અન્ય (૮) તૃપ્ત (૯) રેતીમાં તથા (૧૦) અગ્નિમાં નાખી (૧૧) પકાવે છે (૧૨) ચલાવે છે ત્યાં (૧૩) પરમાધામી (૧૪) તૃપ્ત ભૂમિ ઉપર

ભાવાર્થ - નરકપાલો કોઈ નાગ્કી જીવેના ગળે પથ્થરની શીલા ખાંધી અગાધ ઉંડા પાણીમા ડૂબાડે છે. અન્ય પરમાધામી અનિ તૃપ્ત રેતીમા નારકી જીવેને આમતમ ચલાવે છે કોઈ અગ્નિમા નાખી પકાવે છે વળી અન્ય પરમાધામી નાગ્કી જીવેને શૂલથી વીધી અગ્નિમા પકાવે છે જીવેની હિંસા કરનારાઓ આવા નરકસ્થાનોમા ઉત્પન્ન થઈ દુખો ભોગવે છે

આસૂરિયં નામ મહામિતાવં, અંધંતમં દુષ્પતરં મહંતં ।

ઉદ્ઘં અહેઅં તિરિય દિસાસુ, સમાહિઓ જત્યગળી સ્થિયાઈ ॥૧૧॥

જહ^૧ સે^૨ સુયા^૩ વેયરણી^૪ મિદુગ્ગા^૫, ણિસિમો^૬ જહાં^૭, હુર^૮ રૂ^૯
તિવસસોયા^{૧૦} ।

તરંતિ^૧ સે^૨ વેયરણી^૩ મિદુગ્ગાં^૪, ઉસુઓહ્યા^૫ સત્તિસુ^૬ હમ્મમાણા^૭ ॥૮॥

શબ્દાર્થ (૧) હે શિષ્ય તમે (૨) સાંભળુ છે (૩) વૈતરણી તરી (૪) અતિ દુર્ગમ (૫) અજ્ઞાની (૬) મારક (૭) વીક્ષણ ધારવાળી (૮) વીક્ષણ પ્રવાહવાળી (૯) નદીમાં પડે છે (૧૦) વૈતરણીમાં (૧૧) અતિ દુર્ગમ (૧૨) અસાધ્ય થકા સમર્થ બેઠી (૧૩) નારકીઓ નદીમાં કુદી પડે છે

ભાવાર્થ - અજ્ઞાના નમાન વીક્ષણ પ્રવાહવાળી વૈતરણી નદીને હે શિષ્યો તમારે સાંભળી હશે ? એ નદી અતિ દુર્ગમ છે ત્યાં નારકીઓને ભાસાયી બેઠીને પ્રેરિત કર્યા થકા નારકીઓ લાચાર બની ભયથી ભાગી એ ભયકર નદીમાં કુદીને પડે છે પરંતુ તે નદી ઉપર અને લોહી સમાન વહતી હોય છે તેમા નારકીના અંગે છેદાઈ કટકા થઈ જાય છે આવા દુર્ગમે નરકમાં સકલ કસ્વા પડે છે, ત્યાં નરકની ભૂમિ બળતા અગાળ સમાન હોઈ નારકીના જીવોને એક ક્ષણમાત્ર સુખ નથી જેથી કુખથી ગભરાઈ મુકન કર્યા કરે છે, પાપી જીવો આવા નરકના સ્થાનમાં ઉત્પન્ન થાય છે

કીલેદિં^૧ યિજ્ઞંતિ^૨ અમ્માસુકમ્મા^૩, નાય^૪ ઉચિંતે^૫ સંહચિપ્પણાં^૬ ।

અન્ન^૧ તુ^૨ ઘણાં^૩ નિમ્મલિયાદિં^૪, કીદ્દાદિં^૫ ચિપ્પણ^૬ અહેકરંતિ^૭ ॥૯॥

શબ્દાર્થ (૧) જગામાં ખીચા (૨) નાખે છે (૩) પરમાધામી (૪) નાવ ઉપર (૫) અથવા (૬) રક્તિ (૭) રહિત (૮) અન્ન નરકમાં (૯) લાંબા (૧૦) ગમથી (૧૧) ત્રિપલથી (૧૨) બેઠીને (૧૩) નાવઉપરથી નીચે પાડે છે

શબ્દાર્થ : (૧) ચારે દિશાઓમાં (૨) અગ્નિ (૩) સળગાવી (૪) ને નરક ભૂમિમાં કૂર કર્મ કરવાવાળા (૬) તપાવે છે અજ્ઞાની જીવને (૮) નારકી જીવો (૯) ત્યાં (૧૦) રહે છે (૧૧) બળતાં થકા (૧૨) માછલીની જેમ (૧૩) જ્વતી (૧૪) અગ્નિ (૧૫) પાસે

ભાવાર્થ :- ઉપરોક્ત નરકસ્થાનોમાં પરમાધામી ચારે દિશા-ઓમાં અગ્નિને સળગાવી, અજ્ઞાની નારકી જીવોને તપાવે છે, જેમ જ્વતી માછલી અગ્નિમાં બળે અને દુઃખ પામે છતાં ત્યાં જ સ્થિર રહે છે, તેમ બિચારા નારકીઓ અગ્નિમાં બળતાં થકા (સર્વ દિશાઓમાં જલતી અગ્નિ હોવાના કારણે) ત્યાં જ નરકસ્થાનમાં લાંબા કાળ સુધી નિવાસ કરે છે અને તીવ્ર દુઃખોને લોગવે છે

સંતક્ષણં^૧ નામ^૨ સહાહિતાવં^૩, તે નારયા^૪ જત્ય^૫ અસાહુકમ્મા^૬ ।
હત્પેહિ^૭ પાણ્હિ^૮ ય^૯ બંધિઝ્ઞણં^{૧૦}, ફલગં^{૧૧} વ તચ્છંતિ^{૧૨} કુહાડહત્થા^{૧૩} ॥૧૪॥

શબ્દાર્થ : (૧) સંતક્ષણ (૨) નામની (૩) મહાન તાપ દેનારી (૪) જેમાં (૫) સુરા કર્મ કરવાવાળા પરમાધાર્મિકો (૬) નારકી જીવોના (૭) હાથ (૮) પગ (૯) બાંધીને (૧૦) કાષ્ટની મારફત (૧૧) હાથમાં કુહાડો લઈ (૧૨) કાપે છે.

ભાવાર્થ - સંતક્ષણ નામનું એક નરકસ્થાન છે તે ત્યાં ઉત્પન્ન થતા જીવોને મહાતાપ દેવાવાળું છે, એ નરકસ્થાનમાં કૂરકર્મ કરવાવાળા દયારહિત પરમાધાર્મિકો પોતાના હાથમાં કુહાડો લઈ નારકી જીવોના હાથ-પગ બાંધી, કાષ્ટની મારફત કુહાડાથી કાપે છે, છેલ્લા લેહન કરે છે

શબ્દાર્થ (૧) સૂર્ય રહિત (૨) મહાનતાપયુક્ત (૩) અતિ અપેક્ષા
યુક્ત (૪) દુસ્તર (૫) મહાન (૬) જીવે (૭) નીચે (૮) તિમિર્ (૯) સ્થિત
(૧૦) રહેલ (૧૧) જ્યાં (૧૨) અગ્નિ (૧૩) પ્રજ્વલિત.

ભાવાર્થ - આ સુરિય નામની એટલે જ્યાં સૂર્યનો પ્રકાશ
નથી, અતિ આકારવાળા મહાન તાપયુક્ત દુઃખથી ધાર થઈ શકે
તેવા મહાન વિશાલ કુશીના આકારવાળા સ્થાનોમાં જ્યાં જીવે,
નીચે, તિમિર્ દિશામાં અગ્નિ જલસ્યમાન જળતી હોય છે તેવા
કષ્ટવાળા નરકસ્થાનોમાં થાપી છવો ઉત્પન્ન થાય છે અને ત્યાં લાંબા
કાળ સુધી દુઃખોને ભોગવતા થકા રહે છે ।

જેંસી છુદાપ જલજેડતિરહે, અવિજાણઓ રજ્જાહ છુતપંજો ।
મયા ય કલ્પુર્ણ પુણ ઘમ્મઠાજ, ગારોવળીય અતિદુસ્સવર્મ્મ ॥૧૧॥

શબ્દાર્થ (૧) જે નરકમાં (૨) ગુસ્સાના આકારમાં સ્થાપિત (૩)
અગ્નિમાં પોનાના પાપ કૃત્તથી અગ્નિ (૪) જલજુથી પકતા થઈ (૫) જલમાં
થઈ (૬) છુદીવીત (૮) દીન (૯) પુનઃ (૧) સદા (૧૧) તાપનું સ્થાન (૧૨)
અત્યન્ત દુઃખ રૂપ સ્થાન (૧૩) ત્રિ તાપવાળા (૧૪) સ્વમારવાળા.

ભાવાર્થ - જે નરકમાં જીટના આકારવાળી છુદાની સમાન
આકારવાળી નરક । સ્થાપિત કષ્ટેલ જળતી અગ્નિવાળા સ્થાનમાં પ્રવેશી
અગ્નિથી જળના થકા ના કી છવો સસાહીન જની રહે છે આ
નરકસ્થાન કષ્ટલાયુક્ત તાપનું સ્થાન છે જેનો અત્યન્ત દુઃખ આપ
વાનો સ્વભાવ છે એવા દુઃખમય સ્થાનો પાપકર્મોના ફળરૂપે પ્રાપ્ત
થાય છે જ્યાં નેત્રના નિમિષ માત્ર જેટલા કાળ સુધી પણ દુઃખોથી
વિજાન મલતો નથી. નિરતર નારકી છવોને કહો ભોગવતા રહે છે

વસારિ અગળીઓ સમારમિતા જહિં કુરકમ્માઝમિતવિતિ બાલી
ત તત્ત્વ ચિહ્નતઝમિતપ્પમાણા મપ્પા ય ઓવુવમોતિપપા ॥૧૨॥

વરસ સુધી અને ઉત્કૃષ્ટ તેત્રીસ સાગરોપમ કાળ સુધી તીવ્ર અને મંદ
પાપકર્મેને આશ્રયી ઓછો કે વધારે સમય નરકસ્થાનમાં રહે છે
નરકની વેદનાનું, વિશેષ વર્ણન મ શ્રી જ્ઞવાહરલાલજી કૃત, સુયગડાંગ
સૂત્રમાં જોવું આ લોકની વેદના કરતાં નરકસ્થાનોમાં અનંતગુણી
વેદના કહેલ છે

ત^૧હિં ચ^૨ તે લો^૩લણસંપ^૪ગાઢે, ગાઢ સુ^૫તત્તં અગ^૬્નિં વચંતિ ।
જ તત્થ સાયં^૭ લહ^૮તી મિ^૯દુર્ગ્ગે, અર^{૧૦}હિયામિ^{૧૧}તાંવા તહ^{૧૨}વી તવિ^{૧૩}તિ ॥૧૭॥

શબ્દાર્થ - (૧) એ નરકમાં (૨) વિશેષગાઢ અગ્નિ વિશાલક્ષેત્રમાં (૩)
અત્યન્ત (૪) તપ્ત (૫) અગ્નિ પાસે (૬) નારકીઓ જાય છે (૭) નથી (૮)
ત્યાં લેશમાત્ર નારકીના જીવો (૯) સુખ (૧૦) પામતા (૧૧) અતિદુર્ગમ (૧૨)
તાપથી યુક્ત હોવા છતાં (૧૩) તથાપી (૧૪) તપાવે છે

ભાવાર્થ - જે નરકસ્થાનમાં શીતનો ઉપદ્રવ વધારે છે, ત્યાં
શીતથી પીડિત નારકીઓ પોતાને લાગતી તીવ્ર ઠંડી દૂર કરવા માટે
બળતા અગ્નિ પાસે જાય છે પરંતુ ત્યાં પણ લેશમાત્ર નારકીના જીવો
સુખ પામતા નથી વળી ત્યાંની અગ્નિ અતિ ભયંકર હોવાથી ત્યાં
ઠાહની પીડાથી બળતા દુઃખ પામતા તેઓને પરમાધામીઓ વિશેષ
તપાવી વધારે બાળે છે અને ગરમ તેલ છાંટી વધારે પીડા ઉત્પન્ન
કરાવે છે

સે^૧ સુ^૨ચ્છર્ઈ નગર^૩વહે વ સદ્, દુ^૪હોવ^૫ળીયાણિ પયા^૬ણિં તત્થ ।
ઉ^૭દિ^૮ણ્ણકમ્માણ ઉ^૯દિ^{૧૦}ણ્ણકમ્મા પુ^{૧૧}ણો પુ^{૧૨}ણો તે સર^{૧૩}હં દુ^{૧૪}ર્હેતિ ॥૧૮॥

શબ્દાર્થ (૧) પશ્ચાત (૨) સંભળાય છે (૩) નગર વધના સમાન (૪)
શબ્દો (૫) નરકમાં (૬) કરુણામય (૭) મહાન શબ્દો (૮) મિથ્યાત્વ આદિ ઉદ્યથી

ઠહિરે પુણો વચ્ચસમુસ્સિસમંગે, મિન્નુસમંગે ધરિવસયતા ।

પથતિન્ન ણેરફણ'ફુરંતે, સંજીવમચ્છે ચ અયોકવચ્છે ॥૧૫૦॥

શબ્દાર્થ (૧) વળી નારકી જીવોના (૨) ઘોઢી (૩) મગ દારા (૪) મુજ અથવા (૫) શરીરવાળા (૬) મસ્તક ભાગી નાખેલ શરીરને (૭) જીવે-જીવે કરે છે અગ્નિમાં (૮) પકાવે છે (૯) નારકીજીવો (૧૦) તરફથી રક્ષા છે (૧૧) જીવતી આજીવીની જેમ (૧૨) ઘોઢાની કમ્પમાં.

ભાવાર્થ:- પરધામી નારકી જીવોના શરીરમાંથી ઘોઢી/ઘોઢી કમ્પમાં ગરમ કરી નારકી જીવોને તેમાં પકાવે છે, (જીવતી આજીવીની જેમ) નારકીજીવો તરફકાટ કરે છે એ નારકી જીવોના મસ્તકના મુરેચુરા કરે છે, જેથી તેના શરીરના મુજ/મગ છે આવી રીતે પરધામી નારકી જીવોને ગરમ પીઠા બાપે છે આવા સ્થાનોમાં પાપી જીવો ઉત્પન્ન થાય છે

નો ચેવ તે તત્થ મસોમચતિ, ણ મિચ્છતી તિચ્છમિવેયણાપ ।

તમાપુમાગં અણુવેદ્યંતા કુક્કર્મ્મંતિ કુક્કસી હહ કુક્કહેય ॥૧૫૧॥

શબ્દાર્થ:- (૧) નથી, (૨) નારકીજીવો (૩) ત્યાં નરકમાં અગ્નિમાં બળતા જતા (૪) ગરમ (૫) જતા (૬) મૃત્યુ પામતા (૭) નથી (૮) તીવ્ર પીઠા દોષા જતા પાપીના કણુપ (૯) પીઠા (૧૦) ભોજનના રહે છે (૧૧) પૂર્વભવોમાં કરેલ પાપ ક્રોધના કારણથી (૧૨) કુન્ન (૧૩) પાપી રહેલા છે

ભાવાર્થ:- નારકીના જીવો નરકસ્થાનમાં અગ્નિમાં છતાં બળીને ગરમ થતાં નથી તથા તીવ્ર વેદના ભોગવવા છતાં મૃત્યુને પામતા નથી આ દોષના પૂવના જીવોમાં તિય થ પચ્ચિન્દ્રિયના જનમાં તથા મનુષ્યના જનમાં દ્વિસા આદિ પાપકાર્યો કરવાના કારણથી નરકમાં ઉત્પન્ન થઈ નરકની તીવ્ર પીઠા ભોગવતાં બોલામાં બોલા દશ હજાર

કર્મોના (૬) ઉત્તમ પ્રાપ્ત થયેલ નારહીઓને (૧૦) વારવાર (૧૧) ઉત્તમ
નરકપાલો (૧૨) દુઃખ આપે છે

સાબાથ - જેમ કોઈ નબરનો નાશ થતો હોય તે સમયે
કરુણાળનક શબ્દો સંભળાય એની માફક એ નરકમાં પરમાધામીઓ
તરફથી અશુભ કર્મોના ઉદય થયેલ નારહી જીવોને છેલ્લે, છેલ્લે તથા
અગ્નિમાં બાળવા આદિ ત્રીજી નરક સુધીમાં વિવિધ પ્રકારનાં દુઃખો
પ્રાપ્ત થાય છે અને જોઈ નરકથી સાતમી નરક સુધી અન્યોન્ય
નારહી જીવો એકબીજાને વેકય કર્યો બનાવી દુઃખો આપે છે, જેથી
ત્યાં તે નરકમાં નારહી જીવો કે માત્ર કે વાત માફ રક્ષણ થયે
આદિ કરુણાળનક શબ્દો કોણાકલ તથા પ્રમટપણે ફક્ત કરતા
હોવાના શબ્દો સંભળાય છે વળી ત્યાં પરમાધામીઓ નારહીઓને દુઃખ
આપવામાં જ્ઞાનક માની ઉત્સાહપૂર્વક નારહીઓને દુઃખ આપે છે.

पाणेहि णं पाष विभोजयन्ति त मे पवस्त्वामि जहत्तदेन ।
दंडेहि तत्या सरयति वाला, सम्बेहि दंडेहि पुराकएहि ॥१९॥

શબ્દાર્થ (૧) પરમાધામી (૨) નારહી જીવોના (૩) અગ્નિપ્રમાણે
જલન કરે છે (૪) તેના કારણે (૫) તમોને (૬) જેમ છે તેમ કહી (૭) જ્ઞાત
છું (૮) જ્ઞાતાની પરમાધામી (૯) પાપકાર્યોને (૧૦) પૂર (૧૧) હાલન (૧૨)
વાલ કરાવી (૧૩) નારહીઓને પીડા આપે છે

સાબાથ - પાપી પરમાધામી નારહીના જીવોને દુઃખો શા માટે
આપે છે તે કારણ તમોને બતાવું છું નારહી જીવોએ પૂર્વના જન્મમાં
અન્ય જીવોને આપેલ દુઃખો (દિસા કરીને, પ્રતિકૂળતા આપી,
અન્યની સપત્તિને લૂટીને પરહી સેવન આદિ પાપકાર્યોથી અન્યને
ઉપજાવેલ દુઃખોના કારણે)ના કારણે શાલ કરાવીને અંબોનું છેલ્લે

શબ્દાર્થ (૧) અગોમાંથી લોહી ટપકે છે (૨) નારકી (૩) સુકા તાડ પત્ર સમાન (૪) રાત્રિ દિવસ (૫) એ નરક સ્થાનમા (૬) રૂદન કરે છે (૭) અજ્ઞાની નારકીના અગોમાંથી (૮) પરુ (૯) માસ (૧૦) ઝરતા રહે છે (૧૧) અગ્નિમાં બળતા (૧૨) ખાર છાંટે છે (૧૩) લોહી (૧૪) શરીર પર

ભાવાર્થ:- અજ્ઞાની નારકી જીવોના શરીરના અંગોમાંથી લોહી પરુ ટપકતા-ઝરતા થકા તાલ નામના વૃક્ષના સુકા પાંદડા જેવા દુર્બળા નારકીઓ રાત્રિ દિવસ નરકસ્થાનમા કરુણાયુક્ત રૂદન કરતા રહે છે વળી તે નારકીઓને અગ્નિમા ખાળી પશ્ચાત તેના શરીર ઉપર ખાર છાંટે છે, તેથી તેના શરીરમાથી લોહી, પાસ, ઝરતાં રહે છે, આવી તીવ્ર પીડા નારકીઓ પૂર્વે કરેલ કુર કર્મોના પિપાકોથી ભોગવી રહેલા છે

૧૦ ૧૧ ૧૬ ૧ ૨ ૪ ૪ ૧ ૬
જહ સે સુતા લોહિતપૂઅપાર્હ, બાલાંગળી તેમગુણા પરેણં ।

૧ ૮ ૭ ૧૫ ૧૨ ૧૩ ૧૪
કુંભી મહંતાહિયપોરસીયા, સમ્સૂસિતા લોહિયપૂયપુણ્ણા ॥૨૪॥

શબ્દાર્થ (૧) લોહી તથા (૨) પરુને (૩) પકવનારી નવીન (૪) અગ્નિના તાપ સમાન (૫) જેનો ગુણ છે (૬) અતિતાપયુક્ત (૭) પુરુષ પ્રમાણથી અધિક (૮) બહુમોટી (૯) કુલી નામની નરકની ભૂમિ (૧૦) કદાચિત (૧૧) તમે (૧૨) લોહી (૧૩) પરુથી (૧૪) ભરેલી (૧૫) ઉચી (૧૬) સાંભળી હશે

ભાવાર્થ:- લોહી તથા પાનને પકવનારી નવીન અગ્નિના સમાન તેજથી યુક્ત હોવાથી અત્યન્ત તાપ યુક્ત પુરુષ પ્રમાણથી અધિક મહાન મોટી તથા ઉચી લોહી અને પરુથી ભરેલી કુલી નામની નરક તમોએ કદાચ સાંભળા હશે. વળી ઉંટના જેવા આકારવાળી અને ચારે તરફ અગ્નિ હોવાથી ઘૂણારુપ છે.

(૭) સ્વભાવવાળા નારહીને (૮) બેઠીમાં (૯) નાખે છે (૧૦) છેલ્લે (૧૧) કાપે છે (૧૨) ખરતકમાં (૧૩) છિદ્ર કરી (૧૪) પીઠા આપે છે

બોવાર્થ— નારહીનાં જીવોનાં રહેવાનાં સ્થાનો પ્રાપ્ત સ્થાન સૂચી ગરમ રહે છે આ સ્થાનો નિષ્કર્ષ નિકાશિત આદિ વીરકર્ષો દ્વારા નારહીનાં જીવોને પ્રાપ્ત થાય છે, આ સ્થાનોનો સ્વભાવ નારહી જીવોને અત્યંત દુઃખ રૂપ હોય છે તેમ જ આ સ્થાનોમાં પરમા પ્રાપ્તિઓ નારહી જીવોનાં શરીરને બેઠીમાં નાખી શસ્ત્રે કરી તોડી મરડી, મમ્તકમાં છિદ્ર પાડી નારહીઓને પીઠા આપે છે

ઈંદતિ^૧ ચાલમ્મ^૨ સુરેણ^૩ નક્કં^૪, ઉદ્દેવિ^૫ ઈંદતિ^૬ દુવેવિ^૭ કણ્ણો^૮ ।
 જિઠ્ઠમં^૯ વિણિક્કસ્સ^{૧૦} વિઠ્ઠત્થિમિચ^{૧૧}, તિક્ખ્ખાદિ^{૧૨} સુલાદિ^{૧૩}—
 ઝમિતાવયંતિ^{૧૪} ॥૨૨॥

શબ્દાર્થ (૧) છેડે છે (૨) અઘાની નારહીજીવોની (૩) નાસિકાને (૪) અઘાથી (૫) હોઠ (૬) બને (૭) કાન (૮) કાપીએ છે (૯) જીભ (૧૦) વેલ સર (૧૧) બહારકાઠી (૧૨) તીક્ષ્ણ (૧૩) શસ્ત્રથી વીધીને (૧૪) દુઃખ આપે છે

બોવાર્થ— પરમાત્મા—નારહીનાં નિર્વિવેદી નારહી જીવોની વીક્ષણ અઘાથી નાસિકા બને હોઠ તથા બને કાનને કાપી લે છે અને જીભને વેલ જેટલી બહાર કાઢી વીક્ષણ શૂલથી વીધીને નારહીઓને દુઃખ આપે છે

તે નિપ્પમાણા^૧ તલ્લમ્મપુહ્થ^૨, રાઈંદિય^૩ તત્થ^૪ યણંતિ^૫ ચાલ્લા^૬ ।
 ગણંતિ^૭ તે સોણિઅપ્પમંસં^૮, પઞ્જોહ્યા^૯ સ્થારપહ્થિયંગા^{૧૦} ॥૨૩॥

શબ્દાર્થ . (૧) અંગોમાથી લોહી ટપકે છે (૨) નારકી (૩) સુકા તાડ પત્ર સમાન (૪) રાત્રિ દિવસ (૫) એ નરક સ્થાનમાં (૬) રૂદન કરે છે (૭) અજ્ઞાની નારકીના અંગોમાથી (૮) પરુ (૯) માસ (૧૦) ઝરતા રહે છે (૧૧) અગ્નિમાં બળતા (૧૨) ખાર છાટે છે (૧૩) લોહી (૧૪) શરીર પર

ભાવાર્થ:- અજ્ઞાની નારકી જીવોના શરીરના અંગોમાથી લોહી પરુ ટપકતા-ઝરતા થકા તાલ નામના વૃક્ષના સુકા પાંદડા જેવા દુર્બળ નારકીઓ રાત્રિ દિવસ નરકસ્થાનમાં કરુણાયુક્ત રૂદન કરતાં રહે છે વળી તે નારકીઓને અગ્નિમાં બાળી પશ્ચાત તેના શરીર ઉપર ખાર છાટે છે, તેથી તેના શરીરમાથી લોહી, પાસ, ઝરતાં રહે છે, આવી તીવ્ર પીડા નારકીઓ પૂર્વે કરેલ કુર કર્મોના વિપાકેથી ભોગવી રહેલા છે

૧૦ ૧૧ ૧૬ ૧ ૨ ૩ ૪ ૧ ૬
જહ્નુ સે સુતા લોહિતપૂઅપાર્હ, બાલાગળી તેઞ્ગુણા વરેણં ।

૧ ૮ ૭ ૧૫ ૧૨ ૧૩ ૧૪
કુભી મહંતાહિયપોરસીયા, સમૂસિતા લોહિયપૂયપુણ્ણા ॥૨૪॥

શબ્દાર્થ (૧) લોહી તથા (૨) પરુને (૩) પકવનારી નવીન (૪) અગ્નિના તાપ સમાન (૫) જેનો ગુણ છે (૬) અતિતાપયુક્ત (૭) પુરુષ પ્રમાણથી અધિક (૮) બહુમોટી (૯) કુભી નામની નરકની ભૂમિ (૧૦) કદાચિત્ (૧૧) તમે (૧૨) લોહી (૧૩) પરુથી (૧૪) ભરેલી (૧૫) ઉચી (૧૬) સાલળી હશે

ભાવાર્થ:- લોહી તથા પામને પકવનારી નવીન અગ્નિના સમાન તેજથી યુક્ત હોવાથી અત્યન્ત તાપ યુક્ત પુરુષ પ્રમાણથી અધિક મહાન મોટી તથા ઉચી લોહી અને પરુથી ભરેલી કુભી નામની નરક તમોએ કદાચ સાલળા હશે. વળી ઉંટના જેવા આકારવાળી અને ચારે તરફ અગ્નિ હોવાથી ઘૂણારુપદ છે.

પક્ષિસ્વપ્ન તામું પયંયતિ બાલે, અદૃસ્સરે તે કલ્પુણ રસતે ।
તળહાઈયા તે તઠતંયતસ, પઞ્ચિજ્જમાણાઽહૃતરં રસતિ ॥૨૬॥

શબ્દાર્થ (૧) લોહી તથા પરુષી ભરેલી કુલીમાં પરમાધામીઓ (૨) આત્માની નારકીને (૩) નાખીને (૪) પકાવે છે (૫) ત્યાં આત્માનાદથી કલ્પાનુકૂળ ફળ કરતા નારકીઓ તૃણથી વ્યાકુળ થતા પરમાધામીઓ સ્ત્રીસા તથા તાંબાને મરમ કરીને તે રસ નારકીઓને પીવડાવે છે, તેથી ત્યાં વિશેષ ફળ કરે છે, પૂર્વભવમાં ઠાઠ પીધેલું રમરમ કરાવીને અખખતા સ્ત્રીસા તાંબાના રસોને પીવડાવે છે આવા વીજદુષ્ટો નરકમાં નારકીઓ લોગવે છે

સાવાર્થ - લોહી તથા પરુષી ભરેલી ઉપરોક્ત કુલીમાં નારકીઓને નાખી પકાવે છે ત્યાં આત્માનાદથી કલ્પાનુકૂળ ફળ કરતા નારકીઓ તૃણથી વ્યાકુળ થતા પરમાધામીઓ સ્ત્રીસા તથા તાંબાને મરમ કરીને તે રસ નારકીઓને પીવડાવે છે, તેથી ત્યાં વિશેષ ફળ કરે છે, પૂર્વભવમાં ઠાઠ પીધેલું રમરમ કરાવીને અખખતા સ્ત્રીસા તાંબાના રસોને પીવડાવે છે આવા વીજદુષ્ટો નરકમાં નારકીઓ લોગવે છે

અપ્પેણ અપ્પં હહં ઘણ્ણસા, મયાહમે પુગ્ગસસે સહસ્સે ।
ચિદ્ધતિ તસ્યા ઘહુકુરકમ્મા, અહા કહ કમ્મ તહાસિ મારે ॥૨૭॥

શબ્દાર્થ (૧) મનુષ્યભવમાં (૨) પોતે (૩) પોતાને (૪) વચિત કરી (૫) પૂર્વ જન્મમાં (૬) સેંકડો (૭) ૬ નરા (૮) અધમભવો પ્રાપ્ત કરી (૯) નદુ કુરકમી છવો (૧) ઉપરોક્ત નરકમાં (૧૧) રહે છે (૧૨) તેના (૧૩) કર્મ (૧૪) કમ (૧૫) લોભ તે અનુસાર નરકની (૧૬) પીડા પ્રાપ્ત થાય છે

સાવાર્થ :- મનુષ્યભવમાં લોહી કુળના લોભે આસક્ત છવો પોતે પોતાને વચિત કરી પોતાના જ આત્માને ઠગી પૂર્વ જન્મમાં

સેંકડો હજારોવાર અધમ ભવો પ્રાપ્ત કરી ઘણા કૂર કર્મો કરીને એ કૂર કર્મો જીવો, ઉપર કહેલ મુજબ દુઃખમય નરકમાં ઉત્પન્ન થઈ લાંબા કાળ સુધી જેવાં જેવાં તીવ્ર કે મંદ કર્મો કર્યા હોય, તેને અનુસાર પીડા પામે છે, ભોગવે છે ગાઢ કર્મો કરવાવાળા અતિ દુઃખરૂપવાળા નરક સ્થાનોમાં ઉત્પન્ન થાય છે પ્રથમની નરક કરતાં ખીજી નરકના દુઃખો વધારે તીવ્ર હોય છે, એ રીતે અનુક્રમે સાતમી નરક સુધી વધારે વધારે દુઃખો હોય છે જે વ્યક્તિ અન્યને ઠગે છે તે પોતે જ ઠગાય છે, અન્ય જીવોની ઘાત કરનાર પોતાના આત્માની જ ઘાત કરે છે તેનું અજ્ઞાની જીવોને જ્ઞાન હોતું નથી.

સમજ્ઞિગિત્તા કલુસં અણજ્ઞા, હૃદેહિ કંતેહિ ય વિપ્પહૂણા ।
તે દુઃખિગંધે કસિણે ય પાસે, કમ્મોવગા કુણિમે આવસંતિ ॥૨૭॥

શબ્દાર્થ : (૧) અનાયૃ પુરુષ (૨) પાપ (૩) ઉપાર્જન કરી (૪) ઇષ્ટ (૫) પ્રિય (૬) રહિત (૭) દુર્ગંધ (૮) ભરેલ (૯) અશુભ સ્પર્શવાળા (૧૦) માંસ લોહીથી પૂર્ણ નરકમાં (૧૧) કર્મવશીભૂત (૧૨) નિવાસ કરે છે

ભાવાર્થ - અનાયૃ પુરુષો પાપ ઉપાર્જન કરીને ઇષ્ટ તથા પ્રિયથી રહિત દુર્ગંધવાળી અશુભ સ્પર્શવાળા માંસ તથા લોહીથી પૂર્ણ ભરેલ દુઃખમય નરકસ્થાનમાં કર્મને વશીભૂત ઉત્પન્ન થઈ દુઃખો ભોગવતા નિવાસ કરે છે જીવો માતા, પિતા, પુત્ર, સ્ત્રી આદિ સ્વજનો માટે તથા પોતાના શરીરના મમત્વથી હિંસા આદિ પાપનું ઉપાર્જન કરીને સડી ગયેલા મુકદ્દાથી પણ ખરાબ ગંધવાળા તથા કર્કશ સ્પર્શવાળા ઉદ્દેગ જનક તથા હાહાકાર શબ્દ જ્યાં થતા હોય છે, એવા તીવ્ર દુઃખોવાળા નરકસ્થાનોમાં પાપી જીવો ઉત્પન્ન થાય છે અને ત્યાં ઘણા લાંબાકાળ સુધી દુઃખો ભોગવતાં થકા રહે છે એમ જાણી આત્માર્થી જીવોએ આરભ પરિશ્રમના

મમત્વને દૂર કરી મનુષ્ય બાવને ગ્રહણ બનાવવા બાગૃત રહેવું એ
શ્રેયસ્તુ કારણ છે

અમમ ઉદ્દેશે સમાપ્ત

★

સૂત્ર કૃતાંજ સૂત્ર અ. ૫ ઉ. ૨

અ^૧હા^૨વરં^૩ સા^૪સય^૫દુ^૬ક્ષ^૭સ^૮ધ^૯ર્મં, તં^{૧૦} મે^{૧૧} પ^{૧૨}થ^{૧૩}સ્ત્વા^{૧૪}મિ^{૧૫} જ^{૧૬}હા^{૧૭}ઠ^{૧૮}હે^{૧૯}ણં ।

જા^{૨૦}લા^{૨૧} જ^{૨૨}હા^{૨૩} દુ^{૨૪}ક્ષ^{૨૫}ક^{૨૬}ર્મ^{૨૭}કારી, વે^{૨૮}દતિ^{૨૯} ક^{૩૦}ર્મ્મા^{૩૧}હ પુ^{૩૨}રે^{૩૩}ક^{૩૪}ઢા^{૩૫}ઈ ॥૧॥

શબ્દાર્થ (૧) પમાત (૨) અન્ન નરક વિપથમાં (૩) નિરન્તર (૪) ગુન્મસ્થાનો (૫) સ્વભાવ (૬) નરક સજાધર્મા (૭) તમોને (૮) જેમ છે તેમ (૯) કહુ છુ (૧૦) અજ્ઞાનીશ્વરો (૧૧) જે રીતે (૧૨) પાપ કર્મો (૧૩) કર્મો હોય (૧૪) પૂવજ્મભમાં કરેલા (૧૫) કર્મોના ફળ (૧૬) ભોગવે છે

સાવાચાર્ય:- શ્રી મુખમસ્તિવામી જમ્બૂસ્વામી આદિ પોતાના
શિષ્યવર્ગને કહ્યું છે કે નિરન્તર હું જ દેવાવાળા અન્ન નરકસ્થાનના
સજાધર્માં તમોને ત્યાંના દુઃખોની હદીકત કહુ છુ જે અજ્ઞાની પુરુષો
પરમાર્થને નહિ અણુવાવાળા કર્મોના વિપાકનો-ફળનો વિચાર નહિ
કરીને શુભક્રિયા આદિ પાપકર્મો કરે છે તેના વધા પૂર્વોપાસિત
કર્મોના પુરા વિપાકો હું ખરૂપ દેવી રીતે ભોગવે છે તે તમે સાક્ષ્યો

હ^૧ર્યે^૨હિ^૩ પા^૪પ^૫દિ^૬ ય^૭ ધ^૮ષિ^૯ઝ^{૧૦}ર્ણં, ઉ^{૧૧}દરં^{૧૨} ચિ^{૧૩}ક^{૧૪}સ^{૧૫}તિ^{૧૬} સ્વ^{૧૭}રા^{૧૮}સિ^{૧૯}ર્ણિ^{૨૦} ।

ગિ^{૨૧}ણિ^{૨૨}હ^{૨૩}સ્તુ^{૨૪} યા^{૨૫}જ^{૨૬}સ્સ^{૨૭} ચિ^{૨૮}હ^{૨૯}સ્તુ^{૩૦} વે^{૩૧}દ, યદ^{૩૨} ધિ^{૩૩}રિ^{૩૪}રિ^{૩૫} પિ^{૩૬}દ્વ^{૩૭}નો^{૩૮} ઉ^{૩૯}દરં^{૪૦}તિ ॥૨॥

શબ્દાર્થ (૧) હાય (૨) યમ (૩) નાંધી (૪) અઆધી (૫) તદ્વાચાર્યો
નારદીના (૬) પેટને (૭) કાડે છે (૮) અજ્ઞાની નારદીને (૯) પાકીને (૧૦) તેના
છરીરને ભેટી (૧૧) પાપક કરી (૧૨) છરીરની આમડીને (૧૩) અજાતારથી
(૧૪) પીત્તી આમડીને ઉમેડી (૧૫) નાંખે છે

ભાવાર્થ— પરમાધામીઓ નારકીના જીવોના હાથ તથા પગ
ખાંધીને અસ્ત્રાથી તથા તલવારથી તેના પેટને ચીરી ફાડી નાંખે છે,
તથા તે અજ્ઞાની નારકીઓને લાઠી આદિથી પ્રહાર કરી તેના શરીરના
ચુરેચુરા કરી નાંખે છે અને તેને પકડી પીઠની ચામડીને ઉખાડી લે
છે, આવા દુઃખો નરકમા હોય છે

बाहू पकत्तति य मूलतो से, थूलं विद्यासं मुहे आडहन्ति ।
रहंसि जुत्तं सरयन्ति बालं, आरुस्स विज्झन्ति तुदेण पिट्ठे ॥३॥

શબ્દાર્થ (૧) નારકીજીવોની લુળને (૨) મૂલમાંથી (૩) કાપીલે છે
(૪) લોઢાના તપાવેલગોળા (૫) નારકીના મોઢાને (૬) ફાડી તેમાં નાખીને (૭)
નારકીને ખાળે છે (૮) તપ્ત રથમા (૯) જોડીને પૂર્વજન્મોમાં કરેલાં પાપ કાર્યો
(૧૦) સ્મરણ કરાવે છે (૧૧) અજ્ઞાની નારકી જીવોને (૧૨) ક્રોધ કરી (૧૩)
ચાણકવડે (૧૪) તેની પીઠમાં (૧૫) પ્રહાર કરે છે

ભાવાર્થ - પરમાધામીઓ નારકીના જીવોની લુળઓ મૂળ-
માંથી કાપી લે છે તથા તે અજ્ઞાની નારકીના મોઢાને ફાડીને ગરમ
કરેલા લોઢાના ગોળા નાખીને ખાળે છે, લોઢાના તપ્તરથમા જોડીને તેના
પૂર્વજીવોના પૂર્વકૃત પાપકર્મોનું સ્મરણ કરાવી વિના કારણ ક્રોધિત
થઈ નરકપાલ નારકી જીવોની પીઠ ઉપર ચાણકથી તાડન કરે છે
મારે છે

अयंच तत्तं जलियं सजोह, तऊचमं भूमिमणुक्कमंता ।
ते डज्झमाणा कलुणं थणन्ति, उसुच्चोइया तत्तजुगेसु जुत्ता ॥४॥

શબ્દાર્થ (૧) તપ્ત લોઢાના ગોળા સમાન (૨) જ્યોતિસહિત (૩)
જલતી (૪) તપ્તભૂમિ (૫) ઉપમા યોગ્ય (૬) ભૂમિમા (૭) ચાલતા (૮) નારકી

ના છવો (૯) બળતા થકા (૧) કરુણામુક્ત (૧૧) રૂપ કરે છે (૧૨) માણસ
મારી પ્રેરિત કરી (૧૩) તપ્ન (૧૪) ધીસરાવાળા (૧૫) રથે જોડ્યા થકા
હાથતા રૂપ કરે છે

ભાવાર્થ:- તપ્ત લોહના ગોળાસમાન જ્યોતિસહિત જલથી
ભૂમિમાં ઘાસતા થકા નારહીના છવો બળતા થકા કરુણામુક્ત
જાહેર કરે છે, (આ નરકમાં સર્વ સ્થળે આવી તપ્ત જમીન
ફેલે છે) અને બળદની માફક ઘાણુક મારીને પ્રેરિત કરી તપ્ત
મરમ ધીસરાવાળા રથમાં જોડ્યા થકા નારહીના છવો અતિ દુઃખ કરે છે

‘^૧ જાલાં ^૧ યલાં ^૧ મૂમિમણુકમતાં, ^૧ પવિજ્જલ ^૧ લોહપહં ^૧ ચ તસં ।

‘^૧ ઝસીઝમિદુગ્ગસિ ^૧ પવજ્જમાણા, ^૧ પેસેવ ^૧ દંહેહિ ^૧ પુરાકરંતિ ॥૫॥

શબ્દાર્થ (૧) જ્ઞાની નારહીના છવોને (૨) બલાતકારથી બળતા
(૩) લોહમય માત્ર સમાન (૪) તપેલી (૫) લોહીતમા પરના કીચકવાળી (૬)
ભૂમિ ઉપર (૭) અલાવતા થકા તમા (૮) લાક્ષ્મીસ્ત્રીઆદિ (૯) કમ્પિત સ્થાનપર
(૧૦) ઘાસવા પ્રેરિત કરીને (૧૧) લાકડીથી મારતા થકા (૧૨) હાસની માફક
અથવા બળદની માફક (૧૩) આમળ (૧૪) અલાવે છે

ભાવાર્થ:- પરમાધામીઓ નારહી છવોને તપ્ત લોહમય માત્રની
સમાન તપ્ત ભૂમિ ઉપર બલાતકારથી અલાવતા, લોહી અને પરના
કીચકવાળી તપેલ ભૂમિ ઉપર ઘાસતા પીડા પામતા કરુણામુક્ત દુઃખ
કરતા હોય તથા કાંટા અને કાંકરાવાળા મરમમાં ઘાસતા
નારહીના છવો વીંધાતા થકા શેઠાઈ જતા પરમાધામીઓ બળદની
માફક લાકડી આદિથી પ્રહાર કરી તપ્ત ભૂમિ ઉપર અલાવતા આમળ
આમળ લઈ ચ છે નારહી છવો પોતાની ઇચ્છાનુસાર ક્યાંય જઈ
શકતા નથી અને પરમાધામીઓ દ્વારા પીડા પામતા થકા રહે છે

તે સંપગાદંસિ પવજ્જમાણા, સિલાહિ દમ્મંતિ નિપાતિનીહિં ।

સંતાવળી નામ ચિરદ્વિતીયા, સંતપ્પતી જત્થ અમાહુકમ્મા ॥૬॥

શબ્દાર્થ : (૧) તે નારકીજીવો (૨) અતિવેદનાયુક્ત નરકમાં (૩) ગયાથકાં (૪) સન્મુખ પડતી (૫) શિલાદ્વારા હણાય છે (૬) સંતાપની (૮) નામની નરક લાંબાકાળ (૯) પર્યાંતની સ્થિતિવાળી (૧૦) જોમાં (૧૧) પાપકર્મકરવાવાળા જીવો (૧૨) દુઃખોને ભોગવે છે

ભાવાર્થ - તીવ્ર વેદનાયુક્ત નરકમાં રહેલાં નારકી જીવોની સન્મુખ પડતી શિલાઓથી દબાઈને હણાય છે, પીડા પામે છે, આવી સંતાપ-દુઃખ આપનારી સંતાપની નામની નરકમાં ઉત્પન્ન થયેલા નારકી જીવોની સ્થિતિ પણ ઘણા લાંબા કાળની હોય છે ત્યાં પાપી જીવો ચિરકાળ સુધી તીવ્ર દુઃખોને ભોગવે છે

કંદૂસુ પક્કિવ્વપ્પ પયંતિ બાલં, તતોવિદ્દા પુણ ઉપ્પયંતિ ।

તે ઉડ્ડકાઈ પવજ્જમાણા, અવરેહિં સ્વજ્જતિ સળપ્પઈ ॥૭॥

શબ્દાર્થ : (૧) ગેડીના આકારવાળી નરકમાં (૨) નારકીના જીવોને (૩) નાંખી (૪) પકાવે છે (૫) તેમાં બળતા થકાં નારકીના જીવો (૬) ત્યાંથી (૭) પુનઃ (૮) ઉંચે ઉછળે છે (બહુ પીડા થતા) ત્યાં ઉંચે (૯) નારકીના જીવોના શરીરના માસને વૈક્ર્ય રૂપ વાળા (૧૦) દ્રોણ કાક પક્ષીઓ (૧૧) તોડીને ખાય છે (૧૨) અન્ય સિંહ (૧૩) વ્યાઘ્ર આદિ નારકીના (૧૪) શરીરોને ફાડીખાય છે

ભાવાર્થ - નરકપાલ-પરમાધામી નારકીના જીવોને ગેડીના આકારવાળી કુલીમાં નાંખી પકાવે છે, ત્યાંથી ભુજ્જતા ચણાની માફક ઉછાળી ઊંચા બંધ છે, ત્યાં ઊંચે દ્રોણકાક આદિ પક્ષીઓ નારકીના શરીરને તોડીને તેના માસને ખાય છે, તે સિવાય પરમાધામીએ વિકુલેલ સિંહ, વાઘ આદિ નારકીના શરીરોને ફાડી ખાય છે, નરકના આવા દુઃખો પાપી જીવોને ભોગવવા પડે છે

સમૃસિયં નામ વિધૂમઠાર્ણં ઝ સોયસસા ફલ્લુર્ણં ઘર્ણતિ ।

અહોસિરં કંદુ ગિગ્સિઝ્ઞર્ણં અયથ સત્થેહિં સમોસથેતિ ॥૮॥

શબ્દાર્થ (૧) ઊંચી ચિતા સમાન (૨) સમૃસિયનામય (૩) ધૂમાદ્ય રહિત (૪) એક અગ્નિસ્થાન છે (૫) એ સ્થાનને પ્રાપ્ત થનારા (૬) શોકાદ્ય (૭) કઠુણામુક્ત (૮) રૂઢ કરે છે (૯) તે સ્થાનમાં નારહીના છવોના મસ્તક નીચા (૧૦) રાખી (૧૧) તેના દેહને કાપે છે (૧૨) લોહાના (૧૩) ઘસથી નારહીજીવના શરીરના (૧૪) ખડ ખડ ઢુકકા કરે છે

ભાવાર્થ - ઊંચી ચિતા સમાન ધુમાડા રહિત અગ્નિનું એક સ્થાન છે, ત્યાં ઉત્પન્ન થયેલા અગર ત્યાં ગયેલા નારહી છવોને પરમાધામીઓ નારહીના મસ્તક નીચે કરી તેના મસ્તક તથા તેના શરીરને કાપી નાંખી લોખંડના ઘસથી નાના નાના ઢુકકા કરે છે, તેથી તે નારહીઓ શોકથી તૃપ્ત બની કઠુણામુક્ત રૂઢ કરે છે

સમૃસિયા તત્થ વિસૂણિયગાં, પક્ષ્વીહિં સ્વજ્ઞતિ અઓમુદેહિં ।

સંઘીરણી નામ ચિરદ્વિતીયા, જંસી પયા હમ્મહ પાવથેયા ॥૯॥

શબ્દાર્થ (૧) એ નરકમાં (૨) ઊંચા મુખે લટકાવેલ શરીરની (૩) ચામડી ઉખાડી લીધેલ નારહી છવોના મુઠ્ઠા થયેલા શરીરને (૪) પક્ષીઓ (૫) ફાડી ખાય છે (૬) લોહાના નવા મુખવાળા (૭) એ નરક સજ્જની કહેવાય છે તેના આમુખ પજુ (૮) લાંબા કાળના હોય છે (૯) તે નરકમાં (૧૦) નારહીજીવો (૧૧) પાપીજીવો (૧૨) હજાય છે

ભાવાર્થ - જેમ કસાઈ લોકો મૃતક બકરાના શરીરને ઊંચે બાંધી તેના માથાને ઉખાડી લે છે એવી રીતે પરમાધામીઓ નારહીના છવોને ઉપે મસ્તક લટકાવીને શરીરની ચામડી ઉખાડી લે છે એવા

આમડી રહિત નારકીના સુજી ગયેલા શરીરોને લોઢાના જેવા મુખવાળા
મન જેવી ચાચવાળા પક્ષીઓ ફાડી ખાય છે, એ નરકની ભૂમિ
સંજીવની નામની કહેવાય છે, કારણ કે મરણ સમાન કષ્ટો પ્રાપ્ત
થતાં પણ શેષ આયુષ્ય હોવાથી નારકીના જીવો મરતા નથી. જીવો
મરતા નથી તેના શરીરના નાના ટુકડા કરવા છતાં પારાની જેમ
દેવ અને નારકીના જીવોના આયુષ્ય નિરૂપકમી હોય છે, જેથી આયુષ્ય
હોય ત્યાં સુધી ગમે તેવા તીવ્ર ઉપક્રમ લાગવા છતાં તે જીવો
અધુરા આયુષ્યે મરતા નથી તેમ જ એ નરકના નારકીઓના આયુ-
ષ્યો પણ દીર્ઘ હોય છે મુન્ગર આદિથી હણાતા, પીડાથી સજ્જારહિત-
વિકલ થવાથી મરવા ઈચ્છતાં છતાં તે નારકીના શરીરોના ટુકડા
લેગા મળી મૂળ માફક શરીર બની રહે છે.

નિઃશ્વાર્હિ રૂઢાહિ નિઃશ્વરંતિ, સોગયં શ્વાયય વ લઢ્ઢ ।
તે મૂલત્રિદ્વા કલ્પાં વળંતે, ઇગાદુઃસ્વ દુહઓ ગિઠાગા ॥૧૦॥

શબ્દાર્થ (૧) વશમાં આવેલા (૨) જંગલી જનાવર જેવા (૩) પ્રાપ્ત
થતા નારકીજીવોને પરમાધામીઓ (૪) તીક્ષ્ણ (૫) શૂલોથી ભેદે છે (૬) મારે
છે (૭) શૂનોથી વીધાએ તા (૮) નારકીજીવો (૯) કરુણાયુક્ત (૧૦) રૂઢ કરે છે
(૧૧) એકાંત (૧૨) દુઃખી (૧૩) આબ્યતર તથા બહારથી (૧૪) ગ્લાન

ભાવાર્થ - પરમાધામીના વશમાં આવેલા જંગલી જનાવર
જેવા અજ્ઞાની સજ્જાહીન પ્રાપ્ત થતા નારકીજીવોને, પરમાધામીઓ
તીક્ષ્ણ શૂલોથી વિદે છે આબ્યતર તથા બહારથી ગ્લાન મળી એકાંત
દુઃખી નારકીના જીવો કરુણાયુક્ત આકેદ કરે છે.

સરા જલં નામ નિહં મહંતં, જંસો જલંતો અગળો અરુદ્ધો ।
ચિદંતિ ચદ્ધા ચદુઃકમ્મા કરહસ્સરા કેદ ચિરદિત્તિયા ॥૧૧॥

શબ્દાથ (૧) સદૈવ (૨) જગતા (૩) સ્થાન (૪) પ્રાણીઓના પાન
સ્થાન (૫) મદાન છે (૬) જેમા (૭) કાષ્ટચિના (૮) જગતી (૯) અગ્નિ (૧૦)
બદુ દૂર કમ કરવાવાળા (૧૧) બંધાએલા (૧૨) રહે છે (૧૩) ગાઈ (૧૪) ગાઈ
કરવાવાળા (૧૫) ચિરચિત્તિવાળા

ભાવાર્થ - આવા નરકસ્થાનોમાં સદાય જગતુ, પ્રાણીઓને
વધ કરવાનું એક સ્થાન છે જેમા કાષ્ટ ચિના સદાય અગ્નિ જગતી
રહે છે ત્યાં તે સ્થાનમા બદુ દૂર કમો કરવાવાળા નારહીઓ
બંધાએલા રહે છે તથા પાપના ફળ ભોગવવા લાંબા કાળ મુખી
નિવાસ કરવાવાળા હોય છે અતિ તીવ્ર વેદનાને લઈ નારહીઓ સદા
કરુણ શ્રવન કરતા રહે છે

ગિયા મજ્જીત મમારખિના, હુમંચિ ન ત કલ્પુજ રમંન ।
આવહતી તથ અમાલુચમ્મા, મપ્પી જહા પદિય જોહમગ્ગે ॥
॥ ૧૨ ॥

શબ્દાથ : (૧) ચિના (૨) મદાન (૩) તૈવાર કરી તેમાં (૪) નબે છે
(૫) પરમાપાત્રી (૬) નારહી (૭) અમાલુચન (૮) વિધાય કરે છે (૯) થી
(૧૦) ગાઈ જગતી નવ છે (૧૧) ત્યાં અગ્નિમાં (૧૨) પાપા થતા (૧૩) એવાની
જગ છે (૧૪) તેમાં (૧૫) પાપીણ

ભાવાર્થ :- પરમાપાત્રી રેવો એક પ્રાણી ચિના બનાવી તેમાં
ગૌર આકૃષ્ટ કરતા ના હી હવેને તે ચિનામાં ફેકે છે જેમ
અગ્નિમાં થી તમ અગ્નિ જગતી ચિનામાં પડતા તે નારહી હવેના
કરીને અમાલુચન થતા પરથી આકૃષ્ટ થઈ જાય છે છતાં તે નારહી
હવેના કરુણ થતા નથી પ નુ તીવ્ર વેદના અનુભવ કરે છે
ના હી જગતી કરી જગતી દુકામ થા અવ અગ્નિમાં પાપા થી
આકૃષ્ટ થઈ જાય પરથી આકૃષ્ટ થઈ જાય અથવા ગરીબ કૃષિ પતિગુન થઈ
જાય છે પરંતુ નામુલ હોય તથા મુખી મુગુન પ્રાપ્ત થતા નથી

સદા^૧ કસિણં^૨ પુણ^૩ ઘમ્મઠાણં^૪, ગાઘોવણીયં^૫ અહદુક્ખઘમ્મં^૬ ।
 હત્થેહિ^૭ પાણિ^૮ ય વધિઝ્ઞં^૯, સત્તુવ્વ^{૧૦} ડંઢેહિં^{૧૧} સમારભંતિ^{૧૨} ॥૧૩॥

શબ્દાર્થ : (૧) સદૈવ (૨) સ પૂર્ણ (૩) ગરભસ્થાન (૪) નિધત્તનિકાચિત્ત કર્મોથી પ્રાપ્ત (૫) અત્યન્ત દુઃખદેવાનો (૬) સ્વભાવ છે (૭) હાથ (૮) પગ (૯) બાધી (૧૦) શત્રુની માફક (૧૧) લાકડીઓથી (૧૨) માર મારે છે.

ભાવાર્થ :- સદા બળતુ થકું એક ગરભ સ્થાન નરકમાં છે. ત્યાં નિધત્ત નિકાચિત્ત કરેલા અશુભ કર્મોવાળાં જીવો ઉત્પન્ન થાય છે, જે સ્થાનનો સ્વભાવ નારકી જીવોને અતિ દુઃખરૂપ હોય છે, એ સ્થાનમાં નારકી જીવોના હાથ પગ બાધી પરમાધ્યાત્મીઓ શત્રુની માફક લાકડીઓથી માર મારે છે જીવોની હિંસાથી, અતિપરિગ્રહ મમત્વથી તથા દારૂ માંસના ભોજન આદિ પાપકાર્યોવાળા જીવો આવા દુઃખવાળા નરક સ્થાનોમાં ઉત્પન્ન થાય છે, તથા મૃષાવાદીઓ, ચોરી કરનારાઓ, મૃત્યુ પામી તિર્યચગતિમાં ઉત્પન્ન થઈ દુઃખો ભોગવે છે, લોભના વશે પરિગ્રહ સંગ્રહ બુદ્ધિથી, એકેન્દ્રિય જીવોની હિંસાના કરનારા, મૃત્યુ બાદ એકેન્દ્રિય ચોનીમાં ઉત્પન્ન થઈ ત્યાં દુઃખો ભોગવે છે.

મંજંતિ^૧ બાલસ્સ^૨ વહેણ^૩ પુટ્ટી^૪ સીસંપિ^૫ મિદંતિ^૬ અઓઘણેહિં^૭ ।
 તે^૮ મિન્નદેહા^૯ ફલગંવ^{૧૦} તચ્છા^{૧૧}, તત્તાર્હિ^{૧૨} આરાહિ^{૧૩} ણિયોજયતિ^{૧૪} ॥૧૪॥

શબ્દાર્થ (૧) અજ્ઞાની નારકી જીવની (૨) પીઠ (૩) લાકડીથી મારમારી (૪) લાંગી નાખે છે (૫) લોહના ઘણથી (૬) માથુ ભાગે છે (૭) તેના (૧૦) અગોતુ (૧૧) ચૂર્ણ કરીદે છે (૧૨) કાષ્ટના પાટીયાની જેમ (૧૩) ચીરે છે (૧૪) તપ્ત (૧૫) આરાથી (૧૬) ગરમસીસુ પાવાને પ્રવૃત્ત કરે છે

ભાવાર્થ:- નરકપાલ-પરમાધામી લાઠી આદિથી માર મારી નારકી જીવોની પીઠ લાંગી નાંખે છે-તોડી નાંખે છે તથા લોખંડના ચણથી મસ્તકના ચૂરેચૂરા કરી દે છે, એ જ રીતે નારકીના શરીરના પણ ચૂરેચૂરા કરી દે છે, તેમ જ કાષ્ટની જેમ તના શરીરને ચીરી નાંખે છે તથા અરમ ચીસાના રસ પાવાને માટે પ્રવૃત્ત કરે છે

અમિતુંજિયાં રૂઢં અસાદુકર્મમા, ઉસુવોદ્યા હરિષ્યહ વહંતિ ।
 પૈર્ગં દુરુહિતુ દુષે તત્તો વા, આરસસ વિજ્ઞાનિ કકાળબો સે ॥
 ॥૧૫॥

શબ્દાર્થ (૧) પાપી નારકી જીવોને પૂર્વ કરેલ (૨) જીવ હિંસાર્થિ (૩) સ્મરણ કરાવી બાણના પ્રકારથી (૪) પ્રેરિત કરી (૫) લાચીની મારક બાર (૬) વહન કરાવે છે (૭) એક (૮) બે (૯) ત્રણ જીવોને નારકીની પીઠ પર (૧૦) બેસાડી ચલાવે છે (૧૧) ક્રોધકરી (૧૨) અર્મસ્થાનને (૩ વિધે છે

ભાવાર્થ:- નરકપાલ નારકી જીવોને તેના પૂર્વજન પાપનું સ્મરણ કરાવી બાણથી પ્રહાર કરી પ્રેરિત કરીને લાચીની મારકે બાર વહન કરાવે છે અને ના કીની પીઠ ઉપર એક, બે ત્રણ આદિ અન્ય નારકીઓને બેનાડીને ચલાવવા પ્રેરિત કરી ચલાવે છે અને ક્રોધ કરી તેના અર્મ સ્થાનોમાં પ્રહાર કરે છે ને વધે છે

ચાલા ચાલા મૂમિમણુકર્મતા પચિજ્ઞાલં કગ્દલં મહંતં ।
 ચિવદ્વતપ્પેહિ ચિવગ્ગચિસે સમીરિયા કોદ્દયલિં કરિતિ ॥૧૬॥

શબ્દાર્થ (૧) અમાની (૨) બસાલકાર (૩) ક્રીચડવાળી (૪) મંટાવાળી (૫) વિસ્તૃત (૬) પૃષ્ઠીય (૭) ચલાવે (૮) પાપકર્મથી પ્રેરિત નરકપાલ (૯) નારકીને બાંધી (૧૦) વિવેકતાપથી (૧૧) મુક્તિ-સંતાપીન ચલેલાના બંધ બંધ (૧૨) હ્રાસ કરી (૧૩) જ્યાં ત્યાં ફેરવે છે

ભાવાર્થ:- પાપથી પ્રેરિત પરમાધામીઓ, બાલકની સમાન અજ્ઞાની તથા પરાધીન નારકી જીવોને, કીચડથી ભરેલી તથા કાંટા-યુક્ત પૃષ્ઠ વિશાળ પૃથ્વી ઉપર ચાલવાને પ્રેરિત કરે છે, વળી તે નારકીઓને આધીને વિવિધ તાપોથી-કષ્ટોથી સંજ્ઞાહીન થયેલા નારકીના શરીરના ખંડખંડ ટુકડા કરી આમતેમ દિશામાં ફેંકે છે

વૈતાલિ^૩ નામ મહા^૧મિતાવે, ^૪અગાયતે ^૫પન્વયમંતલિક્ષે^૨ ।

હમ્મંતિ^{૧૧} તત્થા^૬ બહુકૂરકસ્મા^૭, પરં સહસ્સાણ^૮ મુહુત્તગાણં^૯ ॥૧૭॥

શબ્દાર્થ : (૧) મહાન તાપયુક્ત (૨) આકાશમાં (૩) વૈશ્વિક (૪) એક શિલાનો લાભો (૫) પર્વત (૬) તેના ઉપર રહેવાવાળા (૭) બહુ દૂર કર્મ કરેલા નારકી જીવો (૮) ઘણા (૯) હજારો (૧૦) મુહૂર્તોથી અધિક કાળ સુધી પરમાધામી દ્વારા (૧૧) માર ખાય છે

ભાવાર્થ:- મહાન તાપથી યુક્ત આકાશમાં પરમાધામી દ્વારા ખનાવેલ વૈશ્વિક એક શિલાનો પર્વત અતિ અંધકારયુક્ત છે નારકીના જીવો પરમાધામીઓના ત્રાસથી ભાગતા એ પર્વત ઉપર હાથના સ્પર્શથી ચડતા ત્યાં પર્વત ઉપર હજારો મુહૂર્તોથી અધિક કાળપર્યંત પરમાધામીઓ દ્વારા માર ખાતા રહે છે ત્યાં હીર્ષકાળ પર્યંત મારને સહન કરતાં રહે છે

સંવાહિયા^૧ દુક્કઢિણો^૨ થળતિ^૫, અહો^૩ ચ રાઓ^૪ પરિતપ્પમાણા^૬ ।

અંગંતકૂઢે^૬ નરણ^૧ મહત્તે^૭, કૂઢેણ^{૧૦} તત્થા^૮ વિસમે^{૧૧} હતા^૯ ॥૧૮॥

શબ્દાર્થ : (૧) નિરન્તર દુઃખ આપે (૨) પાપીજીવ (૩) દિવસરાત્રિ (૪) દુઃખ ભોગવતા (૫) રૂદ્ધ કરે છે (૬) એકાંત દુઃખના સ્થાન (૭) વિશાલ (૮) કઠિન (૯) નરકમાં રહેલ જીવ (૧૦) ગળામાં કાસી નાખી (૧૧) મારતા થકા રૂદ્ધ કરે છે

ભાવાર્થ:- પરમાધામીઓ નારહી જીવોને નિરન્તર દુઃખ આપતા હોવાથી નારહી જીવો દિવસ-રાત્રિ કરુણ રુદન કર્યા કરે છે જે સ્થાનમાં જોઈતાં દુઃખ છે તથા વિસ્તૃત તથા કઠિન એવા નરક સ્થાનમાં રહેલા નારહીઓને જળામાં ફાંસી નાંખી પરમાધામી માર મારે છે તેથી નારહી જીવો સદા રુદન કરતા રહે છે

મંજંતિ ચ પુન્વમરી સરોસ, સમુદ્ગરે તે મુસલે ગદ્દં ।
તે નિમ્બેદાઃ કહિરં વર્મના, ઓમુદ્ગા ધરણિતલે પદ્મતિ ॥૧૯॥

શબ્દાર્થ (૧) મુદ્ગર તથા (૨) મુસલ (૩) હાથમાં લઈ નરકપાલ (૪) પહેલાના યત્ર સમાન (૫) કોષસહિન નારહીજીવોનાં જાંઘોને (૬) તોડી દે છે (૭) જેની ઢેક ઢુટી જાય છે (૮) નારહીજીવ મોહી (૯) વખત કરે છે (૧૦) જ્યાં મુખે (૧૧) પૃથ્વી તલમાં (૧૨) પડી જાય છે

ભાવાર્થ:- પરમાધામી પૂર્વનાથ શત્રુસમાન હાથમાં મુદ્ગર તથા મુસલ લઈ નારહીઓને પ્રહાર કરી નારહીના શરીરના પૂરેપૂરા કરી નાખે છે જાક પ્રહાર પામતા નારહી જીવો મુખથી લોહીનું વમન કરતા થકા જીંધા મુખથી ધરતી ઉપર પડી જાય છે

અજાસિયા નામ મહાસિયાલા, પાગલ્મિણો તત્થ સયાંપકોલા ।
સરજંતિ તત્થા વહુકુરકમ્મા, અવુરગા સકલિયાદિ પદ્ધા ॥૨૦॥

શબ્દાર્થ (૧) એ નરકમાં (૨) સદા ક્રોધિત (૩) હુપાદાર (૪) દીક (૫) મોટામોટા સિયાળ જ માંતરમાં (૬) પાપ કરેલ (૭) જાજરમાં (૮) નિશ્ચિત (૯) નિશ્ચય સિયત નારહી જીવોને (૧૦) ખાખ છે

ભાવાર્થ.— એ નરકસ્થાનોમાં હંમેશ ક્રોધિત રહેલા મોટા
ઢીંક (વિશાલ શરીરવાળાં) ભૂખ્યા શિયાળ રહે છે, તે શિયાળો
જંજીરમાં બાંધેલા નિકટમાં રહેલા પાપી નારકી જીવોને ફાડી
ખાય છે

સયાજલા નામ નદી મિદુગ્ગા, પવિજ્જલં લોહવિલીનતત્તા ।
જંસી મિદુગ્ગસિ પવજ્જમાણા, ઇગાયડતાણુક્કમણં કરેંતિ ॥૨૧॥

શબ્દાર્થ (૧) સદાજલા (૨) નામક (૩) મોટી વિષમ (૪) એક
નદી છે (૫) તેનું જલ ખાર પીવ તથા રક્તથી મલિન રહે છે અગ્નિથી ગળી
ગયેલ (૬) લોહના રસ (૭) સમાન ઉષ્ણ જલવાળી (૮) અતિવિષમ (૯) જેમાં
નદીમાં (૧૦) ગયેલ નારકી જીવ (૧૧) એકલા (૧૨) રક્ષક રહિત (૧૩) તરતા
હોય છે

ભાવાર્થ — સદાજલા નામની એક નદી નરકમાં છે, તેમાં
હંમેશાં જલ રહેતું હોવાથી સદાજલા કહેવાય છે, એ નદી ખડું
કષ્ટદાયી છે તેનું જલક્ષાર, પીવ (રક્ત) તથા લોહીથી સદા મલિન
રહે છે, તેમાં અગ્નિથી ઓગળી ગયેલ લોહના રસ સમાન અને
અતિ ઉષ્ણ જલ રહેલ છે, આવી નદીમાં પરમાધામીઓથી ત્રાસ
પામી નદીમાં પડેલા નારકી જીવો રક્ષક રહિત એકલા તરે છે અતિ
દુખોને ભોગવતા રહે છે

ઈયાઈં ફાસાઈં ફુસતિ ચાલં, નિરંતરં તત્થ ચિરદ્વિત્તીયં ।
ળ હમ્મમાણસ્સ ડ હોઢ તાણ, ઇગો સયં પચ્ચણુહોહ દુક્કજં ॥૨૨॥

શબ્દાર્થ : (૧) પૂર્વેકિત (૨) સ્પર્શ અથવા દુખ (૩) સદા (૪) લાંબા
કાળસુધી નિવાસ કરવાવાળા (૫) અજ્ઞાની નારકી જીવો (૬) એ નરક સ્થાનમાં

કુળો ભોજવી રહ્યા છે પૂર્વોક્ત કુળોથી (૭) રીનાતા હજારતા નારકી છવોને
(૮) મહા બાલુચરણ (૯) હોતા (૧) નથી (૧૧) એકલો (૧૨) પોતે (૧૩)
કુળો (૧૪) ભોજવે છે

ભાવાર્થ:- પૂર્વોક્ત જે કઠિન કુળોનું વર્ણન કર્યું તે જવા
કુળો નારકીના છવોને સર્વે સોગવવાનાં હોય છે, તથા નારકી
છવોનાં આગુધ્ય પણ હાંખાં હોય છે, એ કુળો સોગવતા સમયે
કેઈ નારકીના છવોને બાણ ચરણ હોતા નથી છવોને પોતાનાં કર્મ
કર્મોના વિષાદો કરનારને એકલાને જ સ્વયં સોગવવાં પડે છે
પ્રથમથી ત્રીજી નરક સુધીના નારકી છવોને પરમાધામી દેવો તસ્મથી
પરીવહ-સંસ્કરણ હોય છે, અથવા પરસ્પર દ્વારા પણ કુળો હોય છે
તથા સ્વાભાવથી એટલે ત્યાંની પૃથ્વી આગ્રી એટલે ત્યાંની ભૂમિ કુળ
તથા (શીતને આગ્રી તથા શુષ્ક, રમ, જમ, સ્પર્શ, રૂપ આદિ
પ્રતિકૂળ હોવા આગ્રી કુળો ચરણ રહિત સોગવવાનાં હોય છે અને
આગ્રીથી સાતમી નરક સુધીના નારકીના છવોને પૂર્વના સેક્ટો
હજારો ભવના વૈરભયનના કારણે પરસ્પર એકબીજાને કુળ આપતા
હોવાથી તથા પૃથ્વીના સ્પર્શ, રમ, જમ, શુષ્ક, રૂપ આદિ પ્રતિકૂળ
હોવાથી તથા સુખા, તુષા, કાલ નવર, શીત, ઉષ્ણ, ભય, વિતા,
ગુણથી, પરાધીનતા આ રમ પ્રકારની જનવી વેદના હોય છે પહેલી
નરકથી બીજામાં જનત શુણી, એમ ત્રીજી ચોથી, પાંચમી છુટી,
સાતમીમાં જનકેમે વધતી જનતશુણી વેદના-પીઠા હોય છે ૧૨૩
માં પરમાધામી હૂવ તથા ઉપર મુજબ સ્વાભાવિક તથા પરસ્પર જને
ચોથી નરકથી નારકી નારકીવચન હોયે જનાવી પૂર્વ જન્માવરના
નેરભાવ આગ્રી નવા નવા મોટા ક્રિડાના તથા સિંહ, વાઘ આદિના
મેકવ હોયે જનાવી પરસ્પર એકબીજાને કુળો ઉત્પન્ન કરે છે તથા
કુળીમાં ઉત્પન્ન થતા કુળીના સ્પર્શનું કુળ વગેરે વીર કુળો
સોગવવાના હોય છે મહા આરવાનાં કરનારા, મહાપરિમહાનમમત્ત
વાજા તથા જનતાનું બંધીના કબાયવાળાં છવો નરકમાં ઉત્પન્ન થાય

છે ૧-૩ નરકની કુંભીઓ શીતસ્પર્શવાળીમે બહારની જમીન ઉબ્બુ
સ્પર્શવાળી અને ચોથીમા શીત ઉબ્બુ બને જાતની કુંભીઓ ૫-૬-૭
ઉબ્બુતાવાળી કુંભીઓ છે અને બહાર શીતસ્પર્શવાળા સ્થાનો હોય છે
તે આશ્રી પણ નારકીની પીડા અતુલ દુઃસહ્ય કહેલ છે.

જે^૧ જારિસં^૨ પુન્નમક્રાસિ^૩ કમ્મં,^૪ તમેવ^૫ આગચ્છતિ^૬ સંપરાણ^૭.
 એગંતદુક્ખં^{૧૦} ભવમજ્જણિન્તા,^{૧૧} વેદંતિ^{૧૨} દુક્ખી^{૧૩} તમણંતદુક્ખં^{૧૪} ॥૨૩॥

શબ્દાર્થ - (૧) જે (૨) જેવા (૩) પૂર્વ જન્મમાં (૪) કર્મ (૫) કર્યા
 હોય (૬) તે અનુસાર (૭) સંસારમાં (૮) ભવ પ્રાપ્ત થાય જેમાં (૯) એકાંત
 દુઃખરૂપ કર્મો કર્યા હોય તો તેવા (૧૦) ભવને (૧૧) પ્રાપ્ત કરી (૧૨) એકાન્ત
 દુઃખી જીવ (૧૩) ભોગવે (૧૪) અનંત દુઃખરૂપ નરક

ભાવાર્થ.- પૂર્વભવોમા જીવોએ જેવાં જેવાં તીવ્ર અથવા
 મંદ કર્મો કર્યા હોય તેવા કર્મોના ઉદય વર્તમાન ભવમા-જન્મમા
 સુખરૂપ કે દુઃખરૂપ પ્રાપ્ત થાય છે અને જે જીવોએ એકાંત દુઃખરૂપ
 નરકનો ભવ પ્રાપ્ત થાય, તેવા અશુભ કર્મો કર્યા હોય તેવા જીવો
 નરકમા ઉત્પન્ન થઈ, અનંત દુઃખરૂપ નરકસ્થાનમા નારકીપણે દુઃખોને
 ભોગવે છે એટલે શુભાશુભ કર્માનુસાર ભવિષ્યમાં શુભાશુભ ગતિમા
 જન્મ લઈ ત્યાં શુભાશુભ કર્મો ભોગવવાનાં હોય છે, શુભ કર્મથી
 જેવું અથવા મનુષ્યની ગતિ અને અશુભ કર્મથી નરક અથવા
 તિર્યચની ગતિ પ્રાપ્ત થાય છે તે તે ગતિઓમા સુખદુઃખનો ભોગવટો
 પણ કર્માનુસાર પ્રાપ્ત થાય છે.

એતાણિ^૧ સોચા^૨ ણરગાણિ^૩ ઘીરે,^૪ ન^૫ હિંસણ^૬ કિંચણ^૭ સન્વલોણ^૮.
 એગંતદિદ્ધી^{૧૦} અપરિગ્ગહે^{૧૧} ડ,^{૧૨} ઘુજ્જિજ્જ^{૧૩} લોગસ્સ^{૧૪} વસં^{૧૫} ન ગચ્છે^{૧૬} ॥૨૪॥

દુઝો ભોજવી રહ્યા છે પૂર્વોક્ત દુઝોથી (૭) રીખાતા હજારો નારહી જીવેને
(૮) મોઢ માણસરણ (૯) હોતા (૧૦) નથી (૧૧) એકલો (૧૨) પોતે (૧૩)
દુઝો (૧૪) ભોજને છે

ભાવાર્થ - પૂર્વોક્ત જે ઠકિન દુઝોનું વણનું કુરુ તે સ્વ
દુઝો નારહીના જીવેને સદૈવ ભોગવવાનાં હોય છે, તથા નારહી
જીવેનાં આયુષ્ય પણ હાંજાં હોય છે, એ દુઝો ભોગવતા સમયે
કોઈ નારહીના જીવેને ત્રણ શરણ હોતા નથી. જીવેને પોતાનાં કર્મ
કર્મોના વિપાકો કરનારને એકલાને જ સ્વયં ભોગવવાં પડે છે
પ્રથમથી ત્રીજી નરક સુધીના નારહી જીવેને પરમાત્માની જેવો તરફથી
‘પરીવહ-ઉપસર્ગ’ હોય છે, અથવા પરસ્પર દ્વારા પણ દુઝો હોય છે
તથા સ્વભાવથી એટલે ત્યાંની પૃથ્વી આત્મા એટલે ત્યાંની ભૂમિ હજી
તથા (શીતને આત્મા તથા શબ્દ, રસ, ગંધ, સ્પર્શ, રૂપ આદિ
પ્રતિકૂળ હોવા આત્મા દુઝો શરણ રહિત ભોગવવાનાં હોય છે અને
ઘોઘીથી સાતમી નરક સુધીના નારહીના જીવેને પૂર્વના સેકેસ
હજારો ભવના વૈરણધનના કારણે પરસ્પર એકબીજાને દુઝા આપતા
હોવાથી તથા પૃથ્વીના સ્પર્શ, રસ, ગંધ, શબ્દ, રૂપ આદિ પ્રતિકૂળ
હોવાથી તથા સુખ, તુષ્ટા, શાંતિ, સ્વર, શીત, ઉષ્ણ ભય, શિતા,
પ્રુજલી, પરાધીનતા આ દશ પ્રકારની અનતી વેદના હોય છે પહેલી
નરકથી બીજીમા અનત ગુણી, એમ ત્રીજી ઘોઘી, પાંચમી છુટી,
સાતમીમાં અનુક્રમે વધતી અનતગુણી વેદના-પીડા હોય છે ૧૨૩
માં પરમાત્માની કૃત તથા ઉપર મુજબ સ્વાભાવિક તથા પરસ્પર અને
ઘોઘી નરકથી નારહી નારહીવચક રૂપો જનાવી પૂર્વ જન્માવરના
ગેરભાવ આત્માથી નવા નવા મોટા કીડાના તથા સિંહ, વાઘ આદિના
ગેરક રૂપો જનાવી પરસ્પર એકબીજાને દુઝો ઉત્પન્ન કરે છે તથા
કુશીમા ઉત્પન્ન થતા કુશીના સ્પર્શનું દુઝા વજેરે વીજ દુઝો
ભોગવવાના હોય છે મહા આરબનાં કરનારા, મહાપરિવ્રજાનાં મમલ
વાળા નથા અનતાનું બધીના કષાયવાળાં જીવે નરકમાં ઉત્પન્ન થાય

સૂત્ર કૃતાંગ સૂત્ર
અધ્યયન ૬ ઉં
વીરસ્તુત્ય અધિકાર

^૧પુ^૨ચ્છિ^૩સ્સુ^૪ળં^૫ સમણા માહણા ય, અગારિણો યા પરતિત્થિઆ ય ।
^૬સે^૭ કેહ^૮ ણેંગંતહિયં^૯ ધમ્મમાહુ^{૧૦} અણેલિસં^{૧૧} સાહુ^{૧૨} સમિક્કયાણ^{૧૩} ॥૧॥

શબ્દાર્થ . (૧) પૂછ્યું (૨) સાધુ (૩) બ્રાહ્મણ (૪) ગૃહસ્થ (૫) અન્ય દર્શનીક (૬) એ (૭) કયો (૮) એકાંત (૯) હિતકારી (૧૦) ધર્મ (૧૧) કોને કહ્યો છે (૧૨) ઉત્તમ (૧૩) શ્રેષ્ઠ (૧૪) સમ્યક્ પ્રકારથી (૧૫) કહ્યો છે

ભાવાર્થ:- પૂર્વોક્ત પાત્રમા અધ્યયનમાં નરકનાં તીવ્ર દુઃખોની હકીકત સાંભળીને સસારના લયથી લયલીત ખનેલ શ્રમણ, બ્રાહ્મણ, ગૃહસ્થ તથા અન્ય દર્શનીઓએ શ્રી જમ્બુસ્વામીને પૂછ્યું કે એકાંત હિતકર્તા પ્રધાન ધર્મને વિચાર કરી કહેલ છે, તે કોણ છે? જે ધર્મ દુર્ગતિમાં જતા જીવોને ધારણ કરી સદ્ગતિ પ્રાપ્ત કરાવે તેવા ધર્મના પ્રતિપાદક કોણ હતા.

^૧કહં^૨ ચ^૩ ણાણં^૪ કહં^૫ દંસણં^૬ સે, સીલં^૭ કહં^૮ નાયસુતસ્સ આસી ? ।

^{૧૧}જાણાસિ^{૧૨}ળં^{૧૩} ભિક્કુ^{૧૪} જહાતહેણં, અહાસુતં^{૧૫} બૂહિ^{૧૬} જહા^{૧૭} ણિસંતં ॥૨॥

શબ્દાર્થ : (૧) કેવું (૨) જ્ઞાન (૩) કેવું (૪) દર્શન (૫) કેવું (૬) ચારિત્ર (૭) જ્ઞાતપુત્ર (૮) કેવા હતા (૯) હે મુનિ? (૧૦) યથાતથ્ય (૧૧) જાણો છો (૧૨) જેમ (૧૩) સાંભળ્યું (૧૪) જે રીતે (૧૫) નિશ્ચય કર્યો હોય (૧૬) કહેા

ભાવાર્થ:- શ્રી જ્ઞાતપુત્ર ભગવાન્ શ્રી મહાવીર સ્વામીનાં જ્ઞાન, દર્શન, ચારિત્ર કેવાં હતા, હે મુનિ! આપ જાણો છો, તો જે પ્રમાણે આપે નિશ્ચય કર્યો હોય તે પ્રમાણે અમેને બતાવો-કહેા.

શબ્દાર્થ (૧) વિદ્વાન પુરુષ (૨) એ (૩) નરકના ભાવ (૪) સાંભળી (૫) સ્વ લોકમાં (૬) કોઈ છવની (૭) હિસા (૮) ન કરે છવાદિત્વોમાં (૯) વિશ્વાસ રાખી (૧૦) પરિશ્કરિત બની અશુભ કર્મો કરવાવાળા તથા તેના દ્વેષ ભોજવવાવાળા (૧૧) જીવોને સમગ્રે બચવા ક્યાયના સ્વરૂપને (૧૨) જાણે અને ક્યાયના (૧૩) વસ્તુમાં ન (૧૪) જાય.

સાવાચર:- વિદ્વાન પુરુષ નરકસ્થાનના ભાવો સાંભળીને સ્વ લોકમાં કોઈ પણ પ્રાણીની હિસા ન કરે, તેમ જ છવાદિ તત્ત્વોમાં સમગ્રે મદ્દા રાખી પરિશ્કરિત મમત્વ ઘટાડી પરિશ્કરિત થઈ ક્યાયના સ્વરૂપને જાણી ક્યાયોને વસ્તુ ન માય અને સાવચ્છ અનુષ્ઠાનથી દૂર રહી સાધકે સચમ અનુષ્ઠાનનું ઉપયોગવત રહી પાલન કરવું.

૧ ૨ ૩ ૪ ૫ ૬ ૭ ૮ ૯ ૧૦ ૧૧ ૧૨ ૧૩ ૧૪
પર્થ તિરિક્ષ્ણે મણુયાસુ (મ)રેસું, ચતુરન્તર્ણતં તયણુચ્ચિન્તમાં ।
સ સમ્વમેયં હિતિ વેદજ્ઞતા, કંક્ષેજ્ઞ કાશ ધુયમાયરેજ્ઞ ॥૨૬॥

શબ્દાર્થ (૧) એ પ્રકારે (૨) તિર્યંજ (૩) મનુષ્ય (૪) ભેતાઓમાં (૫) પશુ (૬) આરજતિ બચવા (૭) જનત સસાર (૮) વિષાકને જાણે (૯) તથા તેને અનુરૂપ (૧૦) જુદામાન પુરુષ (૧૧) એ (૧૨) સ્વ વાતોને (૧૩) જાણી (૧૪) પ્રતીક્ષા કરે (૧૫) મરણકાળની (૧૬) સમમર્ત પાલન કરે.

સાવાચર:- જેમ પાખી પુરુષની નરકમતિ તથા નરકસ્થાનના દુષ્ટોની હાલિત હોઈ એ પ્રકારે તિર્યંજતિ (પૃથ્વી, પાણી, અગ્નિ, વાયુ, વનસ્પતિ, બેધન્દ્રિય, તેધન્દ્રિય, ચૌધન્દ્રિય, સદ્ગી અસદ્ગી તિર્યંજ પંચેન્દ્રિય) મનુષ્યમતિ તથા દેવમતિને પણ જાણવી આરજતિ સુક્ષ્મ જનત સસાર તથા કર્મનુસાર વિષાક રૂણ દેવાવાળો જાણવો જુદામાન પુરુષ સસારનું, કર્મનું સ્વરૂપ જાણી મરણપર્વે ત આરભ પરિશ્કરે ત્યાગ કરી, ક્યાયનો ત્યાગ કરી જનતા સુખને પ્રાપ્ત કરાવનાર એવા સમમર્ત શુદ્ધ પાલન કરે જેમ હું હું છું

અધ્યયન ૫ સુ સમાપ્ત

સૂત્ર કૃતાંગ સૂત્ર

અધ્યયન ૬ કું

વીરસ્તુત્ય અધિકાર

^૧પુ^૨ચ્છિ^૩સ્સુ^૪ ગં^૫ સ^૬મ^૭ણા^૮ મા^૯હ^{૧૦}ણા^{૧૧} ય, અ^{૧૨}ગ^{૧૩}ારિ^{૧૪}ણો^{૧૫} યા^{૧૬} પ^{૧૭}ર^{૧૮}તિ^{૧૯}ત્થિ^{૨૦}આ^{૨૧} ય ।
સે^{૨૨} કે^{૨૩}હ^{૨૪} પો^{૨૫}ગં^{૨૬}ત^{૨૭}હિ^{૨૮}યં^{૨૯} ધ^{૩૦}મ્મ^{૩૧}મા^{૩૨}હુ^{૩૩} અ^{૩૪}ણે^{૩૫}લિ^{૩૬}સં^{૩૭} સા^{૩૮}હુ^{૩૯} સ^{૪૦}મિ^{૪૧}ક્ક^{૪૨}યા^{૪૩}ણ ॥૧॥

શબ્દાર્થ : (૧) પૂછ્યું (૨) સાધુ (૩) આહ્વાણ (૪) ગૃહસ્થ (૫) અન્ય દર્શનીક (૬) એ (૭) કયો (૮) એકાંત (૯) હિતકારી (૧૦) ધર્મ (૧૧) કોને કહ્યો છે (૧૨) ઉત્તમ (૧૩) શ્રેષ્ઠ (૧૪) સમ્યક્ પ્રકારથી (૧૫) કહ્યો છે

ભાવાર્થ :- પૂર્વોક્ત પાત્રમા અધ્યયનમાં નરકના તીવ્ર દુઃખોની હકીકત સાંભળીને સસારના લયથી લયણીત બનેલ શ્રમણ, આહ્વાણ, ગૃહસ્થ તથા અન્ય દર્શનીઓએ શ્રી જમ્બુસ્વામીને પૂછ્યું કે એકાંત હિતકર્તા પ્રધાન ધર્મને વિચાર કરી કહેલ છે, તે કોણ છે? જે ધર્મ દુર્ગતિમાં જતા જીવોને ધારણ કરી સદ્ગતિ પ્રાપ્ત કરાવે તેવા ધર્મના પ્રતિપાદક કોણ હતા.

^૧ક^૨હં^૩ ચ^૪ ણા^૫ણં^૬ ક^૭હં^૮ દં^૯સ^{૧૦}ણં^{૧૧} સે, સી^{૧૨}લં^{૧૩} ક^{૧૪}હં^{૧૫} ના^{૧૬}ય^{૧૭}સુ^{૧૮}ત^{૧૯}સ્સ^{૨૦} આ^{૨૧}સી ? ।

^{૨૨}જા^{૨૩}ણા^{૨૪}સિ^{૨૫}ણં^{૨૬} મિ^{૨૭}ક્ક^{૨૮} જ^{૨૯}હા^{૩૦}ત^{૩૧}હે^{૩૨}ણં, અ^{૩૩}હા^{૩૪}સુ^{૩૫}તં^{૩૬} બ્ર^{૩૭}હિ^{૩૮} જ^{૩૯}હા^{૪૦} ણિ^{૪૧}સંતં ॥૨॥

શબ્દાર્થ : (૧) કેવું (૨) જ્ઞાન (૩) કેવું (૪) દર્શન (૫) કેવું (૬) ચારિત્ર (૭) જ્ઞાતપુત્ર (૮) કેવા હતા (૯) હે મુનિ ? (૧૦) યથાર્થ (૧૧) જાણો છો (૧૨) જેમ (૧૩) સાંભળ્યું (૧૪) જે રીતે (૧૫) નિશ્ચય કર્યો હોય (૧૬) કહો

ભાવાર્થ :- શ્રી જ્ઞાતપુત્ર ભગવાન શ્રી મહાવીર સ્વામીનાં જ્ઞાન, દર્શન, ચારિત્ર કેવાં હતા, હે મુનિ! આપ જાણો છો, તે જે પ્રમાણે આપે નિશ્ચય કર્યો હોય તે પ્રમાણે અમેને બતાવો-કહો.

લેયન્ને સે કુસલાસુપન્ને (એ-મહેસી), અર્ણતનાળી ય અર્ણતદંસી ।

જસસિળો જનકુપહે ઠિયસ્સ, જાળાહિ ધમ્મં ચ ધિહ ચ પેહિ ॥૧॥

‘શબ્દાર્થ’ : (૧) છવોના કુખોના બહુનાર (૨) ભગવાન મહાવીર (૩) નિપુણ (૪) મહાવીર (૫) અનવશાની (૬) અનવશી (૭) વચસ્વી અથવા છવોના (૮) અસુપન્ના (૯) સ્થિત (૧૦) બહો (૧૧) શુભચારિત્રરૂપ ધર્મ (૧૨) પૈર્વતા (૧૩) કહે

ભાવાર્થ— શ્રી કુશભાસ્વામી, જનકુસ્વામી આદિ શિષ્યવર્ગને કહે છે કે હાલપુત્ર ભગવાન મહાવીર સ્વામી સસારના સર્વ છવોનાં કર્મોની ઉત્પત્તિ વચ્ચે કુખોને બહુતા હતા તથા આઠ પ્રકારનાં કર્મોના નાશ કરવાવાળા સદા સર્વત્ર ઉપયોગ શબ્દવાળા અનવશાની તથા અનવશી તથા વચસ્વી હતા તથા ભગસ્થ કેવળી અવસ્થામાં જન્મતત્ત્વ લેવાનું માર્ગમાં સ્થિત ભગવાનના શુભ ચારિત્રરૂપ ધર્મને તમે બહો તથા તેમની પેર્વતા કહો હવી તે બહો, ભગવાન મહાવીર છવોનાં કુખોનો નાશ કરવાના ઉપાયનો ઉપદેશ કરતા હતા, લોક બહોના સ્વરૂપના બહુનાર હતા, પ્રાણીઓના આઠ પ્રકારનાં કર્મોનું ઉદ્ધન કરવામાં કુશળ હતા તેમની શુદ્ધિ ચિત્ત હવી તેથી આશુપ્રસ કહે પાતા હતા, અત્યંત ઉચ્ચ તપસ્થ કરવામાં તથા પરીચક-ઉપસર્ગો સંહન કરવા સમર્થ હતા તેમના જ્ઞાન, કથન અક્ષમ હતા, સમર્થ ભાવમાં સ્થિત હતા, ક્ષાયક સમ્યક્ત્વ સંકલિત વધાખ્યાત ચારિત્ર્યવાન હતા. જન્મરના કિત કરનાર હતા

વંહુઠે મહેયં તિરિય દિસાસુ, તસા ય જી પાંથર જી ય પાળા ।

સે ગિરિગિરિપેહિ સમિક્ક પન્ને વીરેય ધમ્મ સમિય ઉદાટ્ટા ॥૨॥

શબ્દાર્થ . (૧) ઉર્ધ્વ- (૨) અંધો (૩) તિરછી (૪) દિશાઓમાં (૫) ત્રસ અને (૬) સ્થાવર (૭) પ્રાણીઓને (૮) નિત્ય અને (૯) અનિત્ય (૧૦) જાણી (૧૧) કેવલજ્ઞાની ભગવાને (૧૨) દીપકસમાન (૧૩) સમ્યક્ (૧૪) ધર્મનું (૧૫) કથન કરી બતાવેલ છે.

ભાવાર્થ - કેવળજ્ઞાની ભગવાન મહાવીર સ્વામીએ ઉપર મીચે તથા 'તિરછી દિશામાં રહેલા ત્રસ તથા સ્થાવર પ્રાણીઓને દ્રવ્યથી નિત્ય અને પર્યાયથી અનિત્ય બન્ને પ્રકારના જાણીને, દીપક સમાન પદાર્થોને પ્રકાશિત કરનાર સમ્યક્ ધર્મનો ઉપદેશ જીવોના હિત માટે આપેલ છે આ લોક (ચૌદ રબળુ પ્રમાણમાં) સૂક્ષ્મ અને બાહ્ય ત્રસ અને સ્થાવર જીવોથી ભરેલ છે, જે એકેન્દ્રિયોથી પચેન્દ્રિય સુધીના જીવો રહેલ છે તેઓના હિતને માટે શ્રુત અને ચારિત્રરૂપ ધર્મ (જીવોના દુઃખોનો નાશ કરવાના ઉપાયરૂપ) બતાવ્યો છે

સૈ સવ્વદંસી અમીભૂયનાણી, ણિરામગંધે વિહમં ઠિત્તપ્પા ।
અણુત્તરે સવ્વજગંસિ વિજ્ઞં, ગંધા અતીતે અમ્મ અણાઝ ॥૫॥

શબ્દાર્થ : (૧) ભગવાન મહાવીર (૨) સર્વપદાર્થોને દેખવાવાળા (૩) કેવળજ્ઞાની (૪) પરીષદો જીતી પ્રાપ્ત કરેલ વિશુદ્ધ સયમી (૬) ધૈર્યતાવાળા (૭) સયમમાં સ્થિત આત્મા (૮) સર્વથી ઉત્તમ (૯) સંપૂર્ણ જગતમાં (૧૦) વિદ્વાન કર્મરૂપ (૧૧) અથી (૧૨) રહિત (૧૩) નિર્ભય (૧૪) નવા આયુષ્ય રહિત

ભાવાર્થ :- ભગવાન મહાવીર સ્વામી સમસ્ત જગતના જીવો જીવરૂપ સર્વ પદાર્થોને દેખવાવાળા, બાવીશ પરીષદોને સહન કરી પરીષદોને જીતી પ્રાપ્ત કરેલ, કેવળજ્ઞાની કેવળદર્શની મૂળ - તથા ઉત્તર ગુણોથી વિશુદ્ધ સયમ-ચારિત્રના પાલન કરવાવાળા, ધૈર્યતાવાળા, આત્મસ્વરૂપમાં સ્થિતિ તથા જગતમાં સર્વોત્તમ-વિદ્વાન, બાહ્ય તથા અંતર અનિયંત્રિત રહિત, નિર્ભય અને આયુષ્યના નવા અવસ્થા રહિત હતા

સે મૂઠપણે મણિપમચારી, ઓહંતરે ઘારે અણતંચક્ષુ ।

અણુતરં તપ્પતિ સૂરિય વા, ચરોયર્ણિદે જ તમ પગાસે ॥૧॥

શબ્દાર્થ (૧) ભગવાન્ મહાવીર સ્વામી (૨) જન તથાની અપ્રતિબંધ
વિકારી (૪) સ સાર સામરને તરનારા (૫) ધીરજવાન શુદ્ધિમાન (૬) કેવળજ્ઞાની
(૭) સ્વધી વિશેષજ્ઞાની (૮) જેમ સૂર્ય સ્વધી (૯) વધારે તપે છે (૧) જેમ
અગ્નિ (૧૧) અધિકારનો નાશ કરે છે (૧૨) પદાર્થોને પ્રકાશિત કરનાર

ભાવાર્થ:- ભગવાન્ મહાવીર સ્વામી જન તથાની, કમ્પાતુ
સાર વિચરનાર, સ સારસામરને પાર કરવામાં સમર્થ પરીવહ-ઉપરુએતિ
સમ્બદ્ધભાવે સહન કરવાવાળા કેવળજ્ઞાની ભગવાન્ સમસ્ત જગતમાં
સ્વધી વિશેષ જ્ઞાની જેમ સૂર્ય સ્વધી વધારે તપે છે તેમ ભગવાન
સ્વધી વધારે જ્ઞાની હતા, જેમ અગ્નિ અધિકારનો નાશ કરી પ્રકાશ
કરે છે એવી રીતે ભગવાન્ અજ્ઞાનને દૂર કરી પદાર્થોના વચાઈ
સ્વરૂપને પ્રકાશિત કરનારા જગતના હિતને માટે ઉપદેશ આપતા હતા.

અણુતરં ધમ્મમિયં જિણાણ, જેયા મુણી કાસવ આમુપન્ને ।
इ देव देवाण महाणुभावे, स इस्सजेता दिवि ज विसिंदे ॥૭॥

શબ્દાર્થ શીઘ્ર શુદ્ધિમાન (૨) કાશ્વપજોત્રી (૩) મુનિશ્રી વધમાન
સ્વામી (૪) જગતભાદિ જિનવરો (૫) જે સ્વ સ્વ ધર્મોમાં પ્રધાન જેવા (૬)
ઉત્તમ (૭) ધર્મના (૮) નેતા જેમ (૯) સ્વયં ભોક્તા (૧) હજારો દેવતાઓમાં
(૧૧) ઈશ્વર અધિક (૧૨) પ્રભાવશાળી (૧૩) દેવતાઓમાં પ્રધાન છે જેમ ભગ-
વાન શ્રી મહાવીર સ્વામી જગતમાં સ્વધી (૧૪) મેષ્ટ હતા.

ભાવાર્થ:- શીઘ્ર શુદ્ધિવાળા કાશ્વપજોત્રી ભગવાન્ મુનિશ્રી
મહાવીર સ્વામી તથા જગતભાદિ જિનવરોએ જાયા તીર્થકરો ઉત્તમ
ધર્મના નેતા હતા, સ્વયંભોક્તા સર્વ દેવતાઓમાં ઈશ્વર જેમ મેષ્ટ છે,

એવી રીતે લગવાન્ શ્રી મહાવીર સ્વામી જગત્માં સર્વ જ્ઞાનીઓમાં સર્વથી શ્રેષ્ઠ હતા.

^૧સે ^૩પન્નયા ^૪અક્ષયસાગરે ^૨વા, ^૫મહોદ્ધી ^૬વાવિ અર્ણતપારે ।

^૭અળાહલે ^૮વા ^૯ચકસાહ ^{૧૦}મુક્કે, ^{૧૧}સકેવ ^{૧૨}દેવાહિવહ જુહમં ॥૮॥

શબ્દાર્થ - (૧) લગવાન્ મહાવીર સ્વામી (૨) સમુદ્ર સમાન (૩) પ્રજાથી (૪) અક્ષય (૫) સ્વયમ્ભૂરમણ સમુદ્રની સમાન અપાર (૬) પ્રજાવાળા જેમ સમુદ્ર જલ નિર્મલ તેમ લગવાન્ની (૭) પ્રજા નિર્મલ-(૮) કપાયોથી (૯) રહિત (૧૦) ધંદ્રની માફક (૧૧) દેવતાઓના અધિપતિ (૧૨) તેજસ્વી

ભાવાર્થ:- લગવાન્ શ્રી મહાવીર સ્વામી સમુદ્રની સમાન અક્ષય પ્રજાવાળા તથા સ્વયમ્ભૂરમણ સમુદ્રની માફક લગવાન્ની પ્રજા અપાર, તથા કપાયોથી રહિત હોવાથી લગવાન્ની પ્રજા નિર્મળ, તેમ જ ધંદ્રની માફક લગવાન્ સર્વ દેવોના અધિપતિ તથા સમસ્ત જગતના પૂજ્ય ભિક્ષાવૃત્તિથી જીવન નિર્વાહ કરવાવાળા, કોઈ પણ લબ્ધિને ઉપયોગ કરતા નહિ સર્વથા આરંભ પરિબ્રહ્મથી મુક્ત હતા તથા તેજસ્વી હતા, યશસ્વી હતા, અપાર ગુણવાળા હતા

^૧સે ^૨વીરિણ ^૩પહ્નિપુલ્લવીરિણ, ^૪સુદસણે ^૫વા ^૬જગસચ્ચસેટ્ટ ।

^૭સુરાલણ ^૮વાસિમુદાગરે ^૯સે, ^{૧૦}ચિરાચણ ^{૧૧}જેગગુણોવવેણ ॥૯॥

શબ્દાર્થ : (૧) લગવાન્ મહાવીર સ્વામી (૨) વીર્યથી (૩) પ્રતિપૂર્ણ-વીર્યવાળા (૪) સર્વ (૫) પર્વતોમાં (૬) સુમેરુ પર્વતની જેમ (૭) સર્વથી શ્રેષ્ઠ હતા (૮) નિવાસ કરવાવાળાને (૯) સ્વર્ગસમાન (૧૦) હર્ષ ઉત્પન્ન કરાવનાર (૧૧) તે પર્વત (૧૨) અનેક ગુણોથી સહિત (૧૩) શોભાયમાન

ભાવાર્થ - ભગવાન્ મહાવીર સ્વામી પ્રતિપૂર્ણ વીરવાળા હતા, જેમ મેરૂપવત સ્વર્ગમાં નિવાસ કરનારા દેવોને હર્ષ ઉત્પન્ન કરાવનાર અને સર્વ પવનોમાં (મેરૂપવંત) શ્રેષ્ઠ છે અને અનેક મુષોધી મુશોભિત છે એમ ભગવાન મહાવીર સ્વામી સર્વ મુષોધી મુશોભિત હતા.

સય સહસ્તાણં ચ જોયણાણ, સિકંઢગે પંઢગબેજયતે ।

સે જોયણે ણણાણતે સહસ્સે, ઉચ્ચુરિસતો દેદુ સહસ્સમેગ ॥૧૦॥

શબ્દાર્થ (૧) એ મેરૂ પવત એકસો (૨) હળર (૩) ચોળનનો જોડો છે (૪) ત્રણ વિભાગ છે ખત ઉપર (૫) સ્વધી ઉપર પડક વન પતાકાની માફક શાખા આપે છે (૬) એ પવત (૭) નવાણુ (૮) હળર (૯) ચોળનપૃથ્વી ઉપર (૧૦) જોડો છે પૃથ્વીની (૧૧) અર (૧૨) એક હળર ચોળન છે

ભાવાર્થ - મેરૂ પવત એક લાખ ચોળનનો જોડાઈમાં છે તેમાં નવાણુહળર ચોળન પૃથ્વી ઉપર જોડાઈમાં છે અને એક હળર ચોળન પૃથ્વીની આસર છે પૃથ્વી ઉપરના ભાગમાં ત્રણ વિભાગ છે તેનાં ઉપરના ભાગમાં સ્વધી જોડુ પડક નામનું વન મેરૂ પવંત ઉપર પતાકાની માફક ગરૂને બોક્ષતુ વીટીને રહેલ છે ત્રણ વિભાગમાં ૧ ભૂમિમય ૧ મુવલ્લમય ૧ વડુમંમય છે તથા સર્વ નીચે બદ્ધચાલ વન છે

પુદ્ધે ણમે સ્વિદ્ધ મમિષદ્ધિય, જ સ્વરિયા ઝણુપરિચ્છયતિ ॥

સ દેમવન વદ્ધનવ્વણેય, જંસી રત્તિ વેદયતિ મદ્ધિયા ॥૧૧॥

શબ્દાર્થ (૧) મુમેરૂપવત (૨) આકાશને (૩) રપસંતિ (૪) પૃથ્વીપર સ્થિત રહેલ છે (૫) જેને (૬) સ્વ (૭) પ્રકાશિત કરે છે (૮) મુવલ્લર આશો

(૯) બહુ નંદનવનોથી યુક્ત છે (૧૦) જોનાપર (૧૧) મહેન્દ્રલોક (૧૨) આનંદનો (૧૩) અનુભવ કરે છે

ભાવાર્થ:- એ સુમેરુ પર્વત આકાશને સ્પર્શીને પૃથ્વીને અવગાહન કરી પૃથ્વી ઉપર તથા અદર સ્થિત રહેલ છે તે પર્વતને સૂર્યગણુ ચારે બાજુ પ્રદક્ષિણા કરતા ભ્રમણુ કરે છે વળી તે પર્વતનો રંગ સુવર્ણ સમાન છે બહુ નંદનવનાદિથી યુક્ત છે, ત્યાં ઈંદ્ર સહિત દેવતાઓ પર્વત ઉપર આવી આનંદનો અનુભવ કરે છે પ્રથમ ભાગમા ભદ્રશાલ વન છે તેના ઉપર નંદન નામનું વન છે તેના ઉપર સોમનસ નામનું વન છે અને સૌથી ઉપર પડક નામનું વન છે એ ચારે વનો મેરૂ પર્વતને ફરતા ચારે દિશામાં રહેલાં છે ઘણાં શોભાયમાન હોવાથી દેવોને પણ કીડાનું સ્થાન છે

^૧સે ^૨પવ્વણ ^૪સદ્મહૃષ્ણગાસે, ^૩વિરાયતી ^૫કંચનમદ્ભવન્ને ।

^૫અણુત્તરે ^૬ગિરિસુ ^૭ય પવ્વદુગ્ગે, ^૮ગિરીવરે ^૯સે ^{૧૦}જલિણવ ^{૧૧}મોમે ॥૧૨॥

શબ્દાર્થ : (૧) સુમેરુ પર્વત જગત્મા (૨) અનેક નામોથી પ્રસિદ્ધ છે (૩) સુવર્ણની માફક શુદ્ધ વર્ણવાળો (૪) સુશોભિત છે (૫) સર્વ પર્વતોમાં શ્રેષ્ઠ છે (૬) સર્વ પર્વતોમા (૭) ઉપપર્વતોમા દુર્ગમ છે (૮) એ શ્રેષ્ઠ પર્વત મણિ તથા ઔષધિઓથી (૯) પ્રકાશિત (૧૦) ભૂમિ પ્રદેશની માફક પ્રકાશ કરે છે.

ભાવાર્થ - સુમેરુ પર્વત જગત્મા અનેક નામોથી પ્રસિદ્ધ છે સુમેરુ, પર્વત, મન્દર, સુદર્શન, સુરગિરિ, આદિ અનેક નામો છે. તે પર્વતનો રંગ સુવર્ણ સમાન શુદ્ધ છે, સર્વ પર્વતમા શ્રેષ્ઠ છે, ઉપપર્વતો દ્વારા દુર્ગમ છે, મણિ તથા ઔષધિઓથી પ્રકાશિત ભૂમિ પ્રદેશની જેમ પ્રકાશ કરે છે

^૧મહીહ ^૨મજ્ઞંમિ ^૩ઠિતે ^૪ળગિંદે, ^૫પન્નાયતે ^૬સૂર્યયુદ્ધ ^૭લેસે ।

^૧એવ ^૨સિરિણ ^૩ઽ ^૪સ ^૫ભૂરિવન્ને, ^૬મળોરમે ^૭જોયહ ^૮અચ્ચિમાલી ॥૧૩॥

ભાવાર્થ - ભગવાન્ મહાવીર સ્વામી પ્રતિપૂજ્ય વીરવાળા હતા, જેમ મેઢપવત સ્વર્ગમાં નિવાસ કરનારા દેવોને હર્ષ ઉત્પન્ન કરાવનાર અને સર્વ પર્વતોમાં (મેઢપર્વત) મેદ છે અને અનેક શુદ્ધોપી સુશોભિત છે એમ ભગવાન મહાવીર સ્વામી સર્વ શુદ્ધોપી સુશોભિત હતા.

સર્વં સહસ્ત્રાણં જ જોયણામ્, તિક્કંદગે પંચગવેજયતે ।
સે જોયણે જાણણતે સહસ્સે, ઉચ્છુરિસતો હેદ્દ સહસ્તમેગ ॥૧૦॥

શબ્દાર્થ (૧) એ મેઢ પવત એકસો (૨) હળર (૩) ચોળનનો ઉચ્છો છે (૪) ત્રણ વિભાગ છે પવત ઉપર (૫) સવ થી ઉપર ૫ ક્ક વન પતાકાની માફક શાલા આપે છે (૬) એ પવત (૭) નવાણુ (૮) હળર (૯) ચોળન પૃથ્વી ઉપર (૧૦) ઉચ્છો છે પૃથ્વીની (૧૧) અદર (૧૨) એક હળર ચોળન છે

ભાવાર્થ - મેઢ પર્વત એક લાખ ચોળનનો ઉચ્છોમાં છે તેમા નવાણુહળર ચોળન પૃથ્વી ઉપર ઉચ્છોમાં છે અને એક હળર ચોળન પૃથ્વીની અદર છે પૃથ્વી ઉપરના ભાગમાં ત્રણ વિભાગ છે તેના ઉપરના ભાગમા સવ થી ઉચ્છુ ૫ ક્ક નામનું વન મેઢ પર્વત ઉપર પતાકાની માફક મેઢને ચોક્કસ વીટીને રહેલ છે ત્રણ વિભાગમાં ૧ મૂનિમન ૧ મુવજામ ૧ વડુવંમન છે તથા સર્વ નીચે ભદ્રશાલ વન છે

પુદ્ધે જમે પ્ષિદ્ધ મૂમિષદ્ધિય, જ સુરિયા ઝણુપરિવદ્ધયતિ ॥
સ દેમર્ધમે વહુનવ્વજેય, જંસી રત્તિ વેદયતિ મહિંદા ॥૧૧॥

શબ્દાર્થ (૧) મુગેરપવત (૨) બ્રાહ્મણને (૩) સ્પર્શને (૪) પૃથ્વીપર રિપત રહેલ (૫) જેને (૬) સ્વ (૭) અદક્ષિણા કરે છે (૮) મુવજુર મનાઓ

(૮) બુદ્ધિમાન્ મહાવીરસ્વામી (૯) એ ઉપમા (૧૧) મધ્યમાં ભગવાન્ શ્રેષ્ઠ (૧૨) કહેલ છે (૧૩) પ્રજાવંત.

ભાવાર્થ:- લાંબા પર્વતોમાં નિષધ પર્વત શ્રેષ્ઠ છે ગોળ પર્વતોમાં રૂચક પર્વત શ્રેષ્ઠ છે. એ ઉપમાએ જગતમાં સર્વથી અધિક બુદ્ધિમાન્ ભગવાન્ મહાવીર સ્વામી હતા અને સમસ્ત મુનિઓમાં પણ સર્વથી શ્રેષ્ઠ પ્રજાવત ભગવાન્ મહાવીર સ્વામી હતા.

^૧અણુત્તરં ^૨ધમ્મમુર્દરહત્તા, ^૩અણુત્તરં ^૪જ્ઞાણવરં ^૫હિયાહં ।

^૬સુસુકસુકં ^૭અપગંડસુકં, ^૮સંલિદુણ્ણગંતવ્વદાતસુકં ^૯॥૧૬॥

શબ્દાર્થ : (૧) સર્વોત્તમ (૨) ધર્મખતાવી (૩) સર્વોત્તમ (૪) ધ્યાન (૫) ધ્યાતા હતા (૬) અત્યન્ત શુકલ (૭) વસ્તુ (૮) સમાન શુકલ દોષવર્જિત (૯) શુકલ (૧૦) શંખ (૧૧) ચદ્ર સમાન (૧૨) એકાંત (૧૩) શુકલ

ભાવાર્થ - ભગવાન્ મહાવીર સ્વામી જગતના જીવોને સર્વોત્તમ ધર્મ ખતાવી, સર્વોત્તમ ધ્યાન ધ્યાતા હતા તેમજુ ધ્યાન અત્યન્ત શુકલ વસ્તુ સમાન દોષ વર્જિત શુકલ શંખ તથા ચંદ્રમાં સમાન શુદ્ધ હતા

^૧અણુત્તરગ્ગં ^૨પરમં ^૩મહેસી, ^૪અસેસકમ્મં ^૫સ ^૬વિસોહહત્તા ।

^૭સિદ્ધિં ^૮ગતે ^૯સાહમણંતપ્તે, ^{૧૦}નાણેણ ^{૧૧}સીલેણ ^{૧૨}ય ^{૧૩}દંસણેણ ॥૧૭॥

શબ્દાર્થ (૧) મહર્ષિ ભગવાન્ મહાવીર સ્વામી (૨) જ્ઞાન (૩) દર્શન (૪) ચારિત્રદાર (૫) સમસ્ત કર્મોના (૬) ક્ષય કરીને (૭) સર્વોત્તમ (૮) પરમ (૯) સિદ્ધિ (૧૦) પ્રાપ્ત કરી (૧૧) સાદિ (૧૨) અનંત પામ્યા

ભાવાર્થ:- મહર્ષિ ભગવાન્ મહાવીર સ્વામી જ્ઞાન, દર્શન, ચારિત્રના શુદ્ધ પાલનથી જ્ઞાનાવરણીય આદિ સમસ્ત કર્મોના ક્ષય

શબ્દાર્થ (૧) પર્વતરાજ (૨) પૃથ્વીના (૩) મધ્યભાગમાં (૪) સ્થિત છે (૫) સુધની સમાન (૬) શુદ્ધ (૭) કાંતિવાળો (૮) પ્રતીત છે (૯) એ રીતે (૧૦) પાતાની શૌભાશી (૧૧) અનેક વર્ણવાળો (૧૨) મનોહર છે (૧૩) સુધની માફક સર્વ દિશાઓમાં (૧૪) પ્રકાશ કરે છે

ભાવાર્થ - એ પર્વતરાજ પૃથ્વીના મધ્યભાગમાં સ્થિત છે, સુધની સમાન કાંતિવાળો છે અનેક વર્ણવાળો તથા મનોહર છે સુધની સમાન સર્વ દિશાઓમાં પ્રકાશ કરે છે

સુદસણસ્તેષ જમો ગિરિસ્સ, પશુર્હૃદ્ મહતો પદ્મવત્સ ।
 ઇતોવમે સમણે નાપયુસે, જાતીજસોદસણનાણસીલે ॥૧૪॥

શબ્દાર્થ (૧) મહાન્ (૨) પર્વત (૩) સુદસન (૪) ગિરિના (૫) યથ (૬) પૂર્વોક્ત પ્રકારે કલા (૭) એ પ્રકારની ઉપમાએ (૮) અમલ્ય અમલવાન્ (૯) મહાવીર સ્વામીની (૧૦) જ્ઞાતિ, (૧૧) યથ (૧૨) દર્શન, (૧૩) જ્ઞાન (૧૪) શીઘ્ર-આરિત્રમાં સર્વમાં પ્રધાન હતા

ભાવાર્થ :- પર્વતોમાં શ્રેષ્ઠપર્વતના યથ આદિ પૂર્વોક્ત બતાવ્યા એ ઉપમાની માફક અમલ્ય અમલવાન્ મહાવીર સ્વામી સર્વ જુદેાથી શુદ્ધ જ્ઞાતિ, યથ દર્શન, જ્ઞાન તથા આરિત્રમાં સર્વથી ઉત્તમ પ્રધાન હતા

ગિરીપરે યા નિસંહાડગંગાણ, જ્યેષ્ઠ ય સેઠે ચલ્યાયતાર્ણ ।
 તમોયમે સે જગમુહ્યમ્ને, મુણીણ મગ્ધે તમુદાહુ પન્ને ॥૧૫॥

શબ્દાર્થ (૧) જેમ લાંબા (૨) પર્વતોમાં મેષ (૩) નિપ્પ પવત છે (૪) શ્રેષ્ઠપર્વતોમાં (૫) અમલ પવત (૬) મેષ છે (૭) જગતમાં સર્વથી વિદ્યે

પદાર્થોમાં ચંદન પ્રધાન છે, એવી રીતે સર્વ મુનિઓમાં કામના રહિત ભગવાન્ મહાવીર સ્વામી પ્રધાન હતા

^૧ જહા ^૨ સયંભૂ ^૩ હદહીણ ^૪ સેદ્દે, ^૫ નાગેસુ ^૬ વા ^૭ ધરણિદમાહુ ^૮ સેદ્દે ।

^{૧૦} લોઓદણ ^{૧૧} વા ^{૧૨} રસ ^{૧૩} વેજયંતે, ^{૧૪} તવોવહાણે ^{૧૫} મુણિવેજયંતે ॥૨૦॥

શબ્દાર્થ (૧) જેમ (૨) સમુદ્રોમાં (૩) સ્વયંભૂરમણ સમુદ્ર (૪) શ્રેષ્ઠ છે (૫) નાગ દેવોમાં (૬) ધરણેન્દ્રને (૭) શ્રેષ્ઠ (૮) કહેલ છે (૯) રસવાળા સમુદ્રોમાં (૧૦) ઇશ્વરસોદક સમુદ્ર (૧૧) શ્રેષ્ઠ છે (૧૨) તપઉપધાનમાં (૧૩) મુનિભગવાનને (૧૪) શ્રેષ્ઠ કહેલ છે

ભાવાર્થ:- જેમ સર્વ સમુદ્રોમાં સ્વયંભૂરમણ સમુદ્ર પ્રધાન છે નાગદેવોમાં ધરણેન્દ્ર શ્રેષ્ઠ છે સર્વ રસવાળા સમુદ્રોમાં ઇશ્વરસોદક સમુદ્ર શ્રેષ્ઠ છે એ રીતે તપસ્વીઓમાં શ્રાવણ ભગવાન્ મહાવીર સ્વામીને શ્રેષ્ઠ કહેલ છે (સ્વયંભૂરમણ સમુદ્ર બધા સમુદ્રોમાં છેલ્લો સમુદ્ર છે અને બધા સમુદ્રો ચુડીના આકારે ગોળ રહેલા છે)

^૧ હંતીસુ ^૨ ઇરાવણમાહુ ^૩ જાણ, ^૪ સીંહો ^૫ મિગાણ ^૬ સંલિલાણ ^૭ ગંગા ।
^{૧૦} પક્ષીસુ ^{૧૧} વા ^{૧૨} ગરુડે ^{૧૩} વેણુદેવો, ^{૧૪} નિવ્વાણવાદીણિહ ^{૧૫} ણાયપુત્તે ॥૨૧॥

શબ્દાર્થ (૧) હાથીઓમાં (૨) જગત્ પ્રસિદ્ધ (૩) ઐરાવણ હાથીને (૪) શ્રેષ્ઠ કહેલ છે (૫) મૃગોમાં (૬) સિંહ પ્રધાન છે (૭) નદીઓમાં (૮) ગંગાનદી પ્રધાન છે (૯) પક્ષીઓમાં (૧૦) ગુરુડ પ્રધાન છે (૧૧) મોક્ષવાદિઓમાં (૧૨) ભગવાન મહાવીર સ્વામી પ્રધાન કહેલ છે

ભાવાર્થ - હાથીઓમાં ઐરાવણ, પશુઓમાં સિંહ, નદીઓમાં ગંગા નદી, પક્ષીઓમાં ગરુડ-વેણુદેવ શ્રેષ્ઠ છે એવી રીતે મોક્ષવાદિઓમાં ભગવાન મહાવીર શ્રેષ્ઠ છે

કરીને, સર્વોત્તમ સિદ્ધિપદને પ્રાપ્ત કરી જેની આદિ છે પરંતુ અન્ત નથી, એવી પાંચમી ગતિના શાશ્વતા મુજબને પામ્યા

૧ ૩ ૧ ૪ ૧ ૬ ૧ ૮ ૧
કચ્છેસુ જાતે જહ સામણી યા, જમ્સિં રતિ વેચયતી સુષમા ।

૧ ૧ ૧ ૧ ૧ ૧ ૧ ૧
ચળેસુ યા વદનમાહુ સેઠ, નાળેણ સીલેણ ય ધૂતિપન્ને ॥૧૮॥

શબ્દાર્થ (૧) જેમ (૨) જ્યોત્સના (૩) જગત્ પ્રસિદ્ધ (૪) શાસ્ત્રી
જહ છે (૫) જેના ઉપર (૬) સુવર્ણદેવો (૭) જ્ઞાન (૮) અનુભવ છે (૯)
(૬) વનોમાં જેમ (૧) નદનવન (૧૧) મેષ છે (૧૨) જ્ઞાન (૧૩) ચારિત્ર
આ શ્રી ભગવાન્ મહાવીર (૧૪) ઉત્તમ જ્ઞાની મેષ સીમપદાવાળા હતા

સાવાર્થ - જેમ વૃક્ષોમાં જગત્પ્રસિદ્ધ શાસ્ત્રી નામનું વૃક્ષ
જેષ છે જેના ઉપર સુવર્ણકુમાર નામના દેવો જ્ઞાન અને અનુભવ
કરે છે અને વનોમાં નદનવન સર્વ વનોમાં જેષ છે એવી રીતે
જ્ઞાન અને ચારિત્રમાં ભગવાન્ મહાવીર સ્વામી જેષ હતા એટલે
દેવજ્ઞ જ્ઞાન આશ્રી સર્વથી ઉત્તમ જ્ઞાની તથા શીશ પ્રજાવાળા હતા

૧ ૧ ૧ ૧ ૧ ૧ ૧ ૧
ધર્ણિયં ચ સદાણ અંબુચરે ઠ, ચંદ્રો ચ તારાણ પ્રહાણુ માયે ।

૧ ૧ ૧ ૧ ૧ ૧ ૧ ૧
ગંધેસુ યા ચંદનમાહુ સેઠ, યથા સૃણીણં અવહિમમાહુ ॥૧૯॥

શબ્દાર્થ : (૧) યજ્ઞમાં (૨) મેધગજના (૩) સર્વ યજ્ઞોમાં પ્રધાન
(૪) તારાઓમાં (૫) મહાનુભાવ (૬) ચંદ્રમાં મેષ છે (૭) ગંધમાં (૮) અન્ન
(૬) મેષ છે (૧) જેમ (૧૧) સર્વ યુનિઓમાં (૧૨) કામના રહિત ભગવાન્
મહાવીર સ્વામી મેષ હતા

સાવાર્થ - જેમ સર્વ યજ્ઞોમાં મેધગજના યજ્ઞ પ્રધાન છે
અને સર્વ તારાઓમાં ચંદ્રમાં પ્રધાન છે તથા સર્વ ગંધવાળા

પદાર્થોમાં ચંદન પ્રધાન છે, એવી રીતે સર્વ મુનિઓમાં કામના રહિત ભગવાન્ મહાવીર સ્વામી પ્રધાન હતા

^૧જહા ^૨સયંભૂ ^૩ઉદહીણ ^૪સેટ્ટે, ^૫નાગેસુ ^૬વા ^૭ધરણિંદમાહુ ^૮સેટ્ટે ।
^{૧૦}લોઓદણ ^{૧૧}વા ^{૧૨}રસ ^{૧૩}વેજયંતે, ^{૧૪}તવોવહાણે ^{૧૫}મુણિવેજયંતે ॥૨૦॥

શબ્દાર્થ (૧) જેમ (૨) સમુદ્રોમા (૩) સ્વયંભૂરમણ સમુદ્ર (૪) શ્રેષ્ઠ છે (૫) નાગ દેવોમાં (૬) ધરણેન્દ્રને (૭) શ્રેષ્ઠ (૮) કહેલ છે (૯) રસવાળા સમુદ્રોમાં (૧૦) ઇશ્વરસોદક સમુદ્ર (૧૧) શ્રેષ્ઠ છે (૧૨) તપઉપધાનમાં (૧૩) મુનિભગવાનને (૧૪) શ્રેષ્ઠ કહેલ છે

ભાવાર્થ.— જેમ સર્વ સમુદ્રોમા સ્વયંભૂરમણ સમુદ્ર પ્રધાન છે. નાગદેવોમા ધરણેન્દ્ર શ્રેષ્ઠ છે સર્વ રસવાળા સમુદ્રોમાં ઇશ્વરસોદક સમુદ્ર શ્રેષ્ઠ છે એ રીતે તપસ્વીઓમાં શ્રાવણ ભગવાન્ મહાવીર સ્વામીને શ્રેષ્ઠ કહેલ છે (સ્વયંભૂરમણ સમુદ્ર બધા સમુદ્રોમા છેલ્લો સમુદ્ર છે અને બધા સમુદ્રો ચુડીના આકારે ગોળ રહેલા છે)

^૧હૃત્થીસુ ^૨પરાવંણમાહુ ^૩નાણ, ^૪સીંહો ^૫મિંગાણ ^૬સલિલાણ ^૭ગંગા ।
^{૧૦}પક્ષીસુ ^{૧૧}વા ^{૧૨}ગરુલે ^{૧૩}વેણુદેવો, ^{૧૪}નિવ્વાણવાદીણિહ ^{૧૫}નાયપુત્તે ॥૨૧॥

શબ્દાર્થ (૧) હાથીઓમા (૨) જગત્ પ્રસિદ્ધ (૩) ઐરાવણ હાથીને (૪) શ્રેષ્ઠ કહેલ છે (૫) મૃગોમાં (૬) સિંહ પ્રધાન છે (૭) નદીઓમાં (૮) ગંગાનદી પ્રધાન છે (૯) પક્ષીઓમાં (૧૦) ગુરુ પ્રધાન છે (૧૧) મોક્ષવાદિઓમાં (૧૨) ભગવાન મહાવીર સ્વામી પ્રધાન કહેલ છે

ભાવાર્થ — હાથીઓમા ઐરાવણ, પશુઓમા સિંહ, નદીઓમાં ગંગા નદી, પક્ષીઓમા ગરુડ-વેણુદેવ શ્રેષ્ઠ છે એવી રીતે મોક્ષવાદિઓમા ભગવાન મહાવીર શ્રેષ્ઠ છે

જોહેસુ ણાપ મહ ચીસસેજે, પુપ્કેસુ ઘા જહ અરવિંદમાહુ ।

સ્વચીણ સેઢે જહ દંતધકે, હસીણ સેઢે તહ ચલમાણે ॥૨૨॥

શબ્દાર્થ (૧) જેમ (૨) જગત્ પ્રસિદ્ધ (૩) વિશ્વસેન (૪) મોહાઓમાં (૫) અથ ઠહેલ છે (૬) દૂધોમાં (૭) અરવિંદને (૮) જેમ (૯) અથ ઠહે છે (૧૦) ક્ષત્રિઓમાં (૧૧) અક્ષરનીઓને અથ ઠહેલ છે (૧૨) ઋષિઓમાં (૧૩) ભગવાન્ મહાવીર સ્વામી (૧૪) કૈષ્ઠ ઠહેલ છે (૧૫) એ રીતે

ભાવાર્થ:- જેમ મોહાઓમાં વિશ્વસેન પ્રધાન હતા, દૂધોમાં જેમ અરવિંદ ઠમણ પ્રધાન છે ક્ષત્રિઓમાં શાન્તવાક્ય સ્વર્ણવર્તીઓને પ્રધાન ઠહેલ છે એવા પ્રકારે ઋષિઓમાં શ્રી વર્ધમાન સ્વામી ભગવાન્ મહાવીરને કૈષ્ઠ ઠહેલ છે

દાણાણ સેઢે અમયપ્પયાણ, સન્નેસુ ઘા મળવજ્જં વયતિ ।

તવેસુ યા ઉત્તમ ચમવેરં લોગુત્તમે સમણે નાપપુસે ॥૨૩॥

શબ્દાર્થ (૧) દાનોમાં (૨) અભયદાન (૩) કૈષ્ઠ છે (૪) સ્વયં વચનમાં (૫) નિસ્વય વચન ઉત્તમ છે (૬) તપમાં (૭) બ્રહ્મચર્ય (૮) ઉત્તમ છે (૯) એવી રીતે આ મોહમાં (૧૦) શ્રી મહાવીર સ્વામીને (૧૧) ઉત્તમ ઠહેલ છે

ભાવાર્થ:- સવ દાનોમાં અભયદાન ઉત્તમ છે સત્ત્વમાં નિસ્વય વચન ઉત્તમ છે, તપમાં બ્રહ્મચર્ય ઉત્તમ છે એવી રીતે મોહમાં શાતપુત્ર સમયે ભગવાન્ મહાવીર સ્વામીને ઉત્તમ ઠહેલ છે પ્રધાન ઠહેલ છે સર્વથી ઉત્તમ શક્તિ તથા ક્ષાત્રક જ્ઞાન દર્શન તથા આસ્ત્રિ અપેક્ષાએ ભગવાન્ મહાવીર સ્વામીને ઉત્તમ ઠહેલ છે

^૧ ઠિઈ^૩ણ સેટ્ટા^૨ લવસત્તમા^૪ વા, સભા^૫ સુહમ્મા^૬ વ સભા^૭ણ સેટ્ટા ।

^{૧૦} નિવ્વાણ^{૧૧}સેટ્ટા^૮ જહ^૯ સવ્વધમ્મા, ^{૧૪}ળ ^{૧૩}ળાયપુત્તા^{૧૨} પરમત્થિ નાળી ॥૨૪॥

શબ્દાર્થ : (૧) ક્ષાંત્રી સ્થિતિવાળામાં (૨) પાંચ અનુત્તર (૩) વિમાનના દેવો પ્રધાન છે (૪) સર્વ સભોઓમાં (૫) સુધર્માં (૬) સભા (૭) ઉત્તમ છે (૮) સર્વ (૯) ધર્મોમાં (૧૦) નિર્વાણ ધર્મ (૧૧) ઉત્તમ છે (૧૨) જ્ઞાનીઓમાં (૧૩) સર્વથી ઉત્તમ (૧૪) ભગવાન્ મહાવીર સ્વામીને કહેલ છે.

ભાવાર્થ:- જેમ સર્વ સ્થિતિવાળામાં પાંચ અનુત્તર વિમાન વાસી દેવતા પ્રધાન છે અને સર્વ સભાઓમાં સુધર્માં સભા ઉત્તમ છે, સર્વ ધર્મોમાં નિર્વાણ (મોક્ષ) ધર્મ ઉત્તમ છે, એમ સર્વ જ્ઞાનીઓમાં ઉત્તમોત્તમ ભગવાન્ મહાવીર સ્વામીને કહેલ છે એટલે ભગવંત મહાવીર સ્વામી સમાન અન્ય કોઈ જ્ઞાની ભરત ક્ષેત્રમાં ન હતા.

^૧ પુહોવમે^૨ ધુણઈ^૩ વિગયગેહી, ન^૫ સણિ^૬ણિહિ^૭ કુવ્વતિ^૮ આસપન્ને ।

^{૧૧} તરિ^૮ સમુદ્ધં^૯ વ મહામવોઘં, ^{૧૦}અમયંકરે^{૧૧} વીર^{૧૨} અણંતચક્કવૂ^{૧૪} ॥

॥ ૨૫ ॥

શબ્દાર્થ . (૧) પૃથ્વીસમાન (૨) આઠ કર્મોને દૂર કરવાવાળા (૩) બાહ્ય તથા અભ્યન્તર વસ્તુમાં અનાસક્ત (૪) શિદ્ધ પ્રજ્ઞાવત (૫) ધનધાન્ય સચ્ચ (૬) કરવાવાળા (૭) નહિ (૮) સમુદ્ર (૯) સમાન (૧૦) મહાન સંસાર (૧૧) પાર કરી મોક્ષને પ્રાપ્ત કરનાર (૧૨) પ્રાણીઓને અલય કરનાર (૧૩) ભગવાન્ મહાવીર (૧૪) અનતજ્ઞાની

ભાવાર્થ:- શ્રમણ ભગવાન્ મહાવીર સ્વામી જગત્ના સમસ્ત જીવોને પૃથ્વીની સમાન આધારભૂત હતા. વળી સ્વયં આઠ પ્રકારના કર્મોને દૂર કરવાવાળા તથા અન્ય જીવોને આઠ કર્મોથી છોડાવનારા તથા સર્વ પદાર્થોમાં ગૃહિપણા રહિત, શીદ્ધ બુદ્ધિમાન, ક્રોધાદિક

કષાયોથી રહિત તથા જન પાન્મદિકેના સયમ નહિ કરવાવાળા સમુદ્ધ સમાન ગરીર જનનત સસારને પાર કરી જાવવાન મહાવીર મોક્ષ પ્રાપ્ત કરનારા તથા જનત જ્ઞાની તથા સર્વ પ્રાણીઓને જલમ કરનારા હતા.

કોઈ જ માણ જ તહેણમાયં, લોભ ચંચલ્યં, અજ્ઞાત્મવોસા ।
પ્રજાણિ વેતા અરહા મહેસી, જ કુચ્ચઈ પાપ જ કારણેઈ ॥૧૬॥

શબ્દાર્થ (૧) અરિહત (૨) મહર્ષિ (૩) કોમ (૪) માન (૫) પાપ (૬) લોભ (૭) ચાર (૮) આધ્યાત્મ દોષો (૯) ત્યાગ કર્યો (૧૦) ન કરત્ય (૧૧) સ્વય પાપ (૧૨) જન્ય પાપે પાપ કરાવતા નહિ.

ભાવાર્થ :- જાવવાન મહાવીર સ્વામી મહર્ષિએ કોમ, માન, માયા, લોભ, એ ચારે કષાયો-અધ્યાત્મ દોષોને ત્યાગ કરી કષાયોને છૂટી સ્વય પાપ કરતા નહિ, જન્ય પાપે પાપ કરાવતા નહિ, જાને જનમોહન પણ જાવતા નહિ.

કિરિયાકિરિયં વેણફ્યાણુધાયં, અજ્ઞાપિયાણ પચ્ચિયંચ ઠાણે ।
સે સમ્મવાય ઇતિ, વેયહસા, વચ્ચદિપ સંજમવીહરાયં ॥૧૭॥

શબ્દાર્થ (૧) કિરિયાવાદી (૨) અકિરિયાવાદી (૩) વિનયવાદી (૪) જ્ઞાનવાદી (૫) એ પ્રકારે (૬) પક્ષ-જ્ઞાન (૭) જાણી (૮) જોને (૯) સ્વ વાદી (૧૦) જાણી (૧૧) જનનપર્વત (૧૨) સવમર્મા (૧૩) રિચર થવા

ભાવાર્થ :- કિયાવાદી, અકિયાવાદી વિનયવાદી તથા જ્ઞાન વાદી એ સર્વ મતવાદીઓના મતોના સ્વરૂપને-મતજને જાણીને જાવવાન મહાવીર સ્વામી સાચા જનન સયમર્મા સ્થિત રહ્યા હતા.

સૌ વારિયાં ^૧હૃત્થી ^૪સરાહમત્તં, ^૩ઉવહાણવં ^૬દુક્ખલ્લખણદ્વયા ^૭।
^૧લોગં ^{૧૧}વિદિત્તા ^૮આરં ^{૧૦}પરં ^{૧૩}ચ, ^{૧૨}સર્વં ^{૧૪}પમ્ભૂ ^{૧૫}વારિય સર્વવારં ॥૨૮॥

શબ્દાર્થ : (૧) તે ભગવાન (૨) મહાવીર (૩) રાત્રિભોજન તથા (૪) ઓળો (૫) ત્યાગ કરી (૬) તપસ્યામાં પ્રવૃત્ત થયા (૭) દુઃખનો ક્ષય કરવા માટે (૮) આ લોક તથા (૯) એ લોકના (૧૦) પરલોક (૧૧) સ્વરૂપને જાણી (૧૨) ભગવાન (૧૩) સર્વ પાપોનો (૧૪) ત્યાગ કર્યો (૧૫) સર્વ આશ્રવદ્વારથી નિવૃત્ત.

ભાવાર્થ:- ભગવાન મહાવીર રાત્રિ ભોજન સહિત હિંસા, અસત્ય, ચોરી, અપ્રદક્ષ્ય, પરિગ્રહ, એ સર્વ દોષોનો ત્યાગ કરી પાપથી નિવૃત્ત થયા હતા દ્રવ્ય, ક્ષેત્ર, કાળ, ભાવ અને ભવ એ રીતે પાંચે પ્રકારથી લોકના સ્વરૂપને જાણી, આઠે કર્મનો ક્ષય કરવા માટે ભગવાન મહાવીર સ્વામી તપસ્યામાં પ્રવૃત્ત રહી સર્વ આશ્રવોથી નિવૃત્ત થઈ કર્મનો ક્ષય કર્યો હતો.

સૌચા ય ધર્મં ^૭અરહંતમાસિયં, ^૩સમાહિતં ^૪અદ્વપદોવસુદં ^૬।
^૧તં ^{૧૦}સદ્દહાણા ^{૧૧}ય ^{૧૨}જણા ^{૧૩}અણાઝ, ^{૧૪}હંદા ^{૧૫}ચ ^{૧૬}દેવાહિવ ^{૧૭}આગમિત્સંતિ ^{૧૮}ત્તિવેમિ ॥૨૯॥

શબ્દાર્થ : (૧) શ્રી અરિહતદેવ દ્વારા (૨) કથિત (૩) યુક્તિયુક્ત (૪) અર્થ તથા (૫) પદોથી (૬) શુદ્ધ (૭) ધર્મ (૮) સાંભળી (૯) શ્રદ્ધા રાખવાવાળા (૧૦) જીવો (૧૧) મોક્ષને પ્રાપ્ત કરે છે (૧૨) ધન્દની માફક (૧૩) દેવતાના અધિપતિ (૧૪) અને છે

ભાવાર્થ:- અરિહત દેવ દ્વારા ભાષિત યુક્તિ સંગત તથા શુદ્ધ અર્થ તથા પદવાળા આ ધર્મને સાંભળીને જે જીવો આ ધર્મમાં શ્રદ્ધા કરે છે અને શ્રદ્ધા કરી જ્ઞાન, દર્શન, ચારિત્ર, તપનું

આરાધન કરે છે તે હવે મોક્ષને પ્રાપ્ત કરે છે, જ્યારે શેષ કર્મો રહી જાય તો ઇન્દ્રની માફક દેવતાના અધિપતિ સમાન દેવોમાં ઉત્પન્ન થાય છે. શ્રી મુખર્માં સ્વામી શ્રી તીર્થ કરના શુભેને જતાવી પોતાના શિષ્યને કહે છે કે કુર્મતિમાં પડતાને જ્યાંયે માટે મુત અને વ્યવસ્થિત ખર્મ જે શ્રી તીર્થ કર દ્વારા કહેલ છે તે મુજિત તથા હેતુથી શુદ્ધ છે, સબત છે તથા દોષ રહિત છે જો ખર્મમાં જાદા રાખી જે આવશ્યક કરે છે, તે આયુ-કમ રહિત બને છે, સિદ્ધજતિને પ્રાપ્ત કરે છે, શેષ કર્મ રહી જાય તો ઇન્દ્ર આદિ દેવધિપતિ બને છે.

અભ્યયન ૧ કું સમાપ્ત.

સૂત્ર કૃતાંગ સૂત્ર

અધ્યયન ૭ મું

કુશીલ પરિભાષા

^૧પૃથ્વી ^૨ય આઝ ^૩અગ્ની ^૪ય વાઝ, ^૫તણ ^૬રુક્ત્વ ^૭બીયાં ^૮ય તસા ^૯ય પાળા ।

^{૧૦}જે અંઢયા ^{૧૧}જે ^{૧૨}ય જરાડ ^{૧૩}પાળા, ^{૧૪}સંસેયયા ^{૧૫}જે રસયાભિહાળા ॥૧॥

^{૧૬}પયાઈ ^{૧૭}કાયાઈ ^{૧૮}પવેદિતાઈ, ^{૧૯}એતેસુ ^{૨૦}જાણે ^{૨૧}પડિલેહ ^{૨૨}સાયં ।

^{૨૩}એતેણ ^{૨૪}કણ ^{૨૫}ય આયદંઢે, ^{૨૬}એતેસુ ^{૨૭}યા વિપ્પરિયાસુવિત્તિ ॥૨॥

શબ્દાર્થ : (૧) પૃથ્વી (૨) જલ (૩) અગ્નિ (૪) વાયુ (૫) માસના તૃણ (૬) વૃક્ષ (૭) ખીજ (૮) ત્રસ (૯) પ્રાણી જીવ (૧૦) ઇંડા (૧૧) જરાયુજ (૧૨) સ્વેદજ (૧૩) રસમાં ઉત્પન્ન થવાવાળા (૧૪) પ્રાણી-જીવો (૧૫) એ સર્વને સર્વાંશ ભગવ તે (૧૬) જીવોના પિંડ (૧૭) દેહ છે (૧૮) એ સર્વ જીવોને (૧૯) સુખની ઇચ્છા છે (૨૦) જાણો (૨૧) વિચારો (૨૨) એ (૨૩) જીવોનો જે નાશ કરે છે (૨૪) તે પોતાના આત્માને જ દડ આપે છે અને ધાત કરનારા (૨૫) એ જ પ્રાણીની યોનીમાં (૬) જન્મ ધારણ કરે છે.

ભાવાર્થ.— પૃથ્વી, પ્રાણી, અગ્નિ, વાયુ, તૃણ, વૃક્ષ, ખીજ તથા ત્રસ પ્રાણીઓ ઇંડાથી ઉત્પન્ન થનારા પક્ષીઆદિ તથા જરાયુજ—મનુષ્ય, ગાય, બળદ આદિ સ્થળચર તથા પરસેવાથી ઉત્પન્ન થનારા જી, માંકડ આદિ તથા રસમાં ઉત્પન્ન થનારા નાના નાના કીડા આદિ એ સર્વને શ્રી તીર્થંકર દેવોએ જીવો કહેલ છે જીવના શરીર—પિંડ કહેલ છે સર્વ જીવોને સુખની ઇચ્છા રહેલી છે. એમ જાણો જે કોઈ જીવો ઉપરોક્ત જીવોની હિંસા કરે છે, તેઓ પાપનો કર્મનો સંચય કરીને ચારગતિ ચોવીશ હંડકરૂપ સ્થાનમાં એ જ પ્રાણીઓમાં

આરાધન કરે છે તે હવેા મોક્ષને પ્રાપ્ત કરે છે, અથવા શેષ કર્મો રહી જાય તો ઇન્દ્રની માફક દેવતાના અધિપતિ સમાન દેવેર્મા ઉપલ્ભ થાય છે. શ્રી સુખર્મા સ્વામી શ્રી વીર કરના બુદ્ધોને જતાવી પોતાના શિષ્યને કહે છે કે કુર્જતિમા પડતાને જણાવવા માટે કુવ અને વ્યસ્તિરૂપ ધર્મ જે શ્રી વીર કર દ્વારા કહેલ છે તે સુચિત તથા હેતુથી શુદ્ધ છે, સચત છે તથા દોષ રહિત છે જો ધર્મર્મા સદા રાખી જે આચરણ કરે છે, તે આયુ-કર્મ રહિત બને છે, સિદ્ધજતિને પ્રાપ્ત કરે છે, શેષ કર્મ રહી જાય તો ઇન્દ્ર અધિ દેવાધિપતિ બને છે.

અભ્યસન ૧ કું સમાપ્ત

અથવા એકેન્દ્રિય, બેઘન્દ્રિય, તેઘન્દ્રિય ચતુરિન્દ્રિય અને પંચેન્દ્રિય જીવોને જાતિ કહેવાય છે. જન્મ મરણને જાતિ વધ કહેવાય છે. હિંમેક જીવો સત્અસતના વિવેકથી રહિત બાળકસમાન અજ્ઞાનીજીવો, જીવોની હિંસા કરીને જન્મમરણ રૂપ સંસાર પરિભ્રમણ કરે છે.

અર્હિંસ ચ લોએ અદુવા પરત્યા, સયંગસો વા તહ અન્નહા વા ।
સંસારમાવન્ન પરં પરં તે, બંધંતિ વેદતિ ચ દુન્નિયાણિ ॥૪॥

શબ્દાર્થ : (૧) આ (૨) લોકમાં (૩) અથવા (૪) પરલોકમાં (૫) સેંકડો, જન્મોમાં (૬) જે પ્રકારે કર્મો બાંધ્યા હોય તેવા જ પ્રકારે (૭) અથવા અન્ય પ્રકારે ભોગવવાં પડે (૮) સંસાર પરિભ્રમણ કરતા થર્કા (૯) કુશીલજીવો બહુ બહુ દુ.ખો ભોગવે છે (૧૦) આર્તધ્યાનથી (૧૧) નવા કર્મો બાંધે છે (૧૨) ભોગવે છે

ભાવાર્થ:- જીવોએ બાંધેલા કર્મો ભૂતકાળના બાંધેલા કર્મો કે વર્તમાન ભવમાં બાંધેલા કર્મો પૈકી કોઈ કર્મ ચાલુ ભવમાં કર્તારને વિપાક-ફળ આપે છે. વળી કોઈ કર્મ પાસેના બીજા ભવમાં ફળ આપે છે અને કોઈ કર્મો એક ભવમાં અગર સેંકડો ભવમાં ફળ આપે છે અને સેંકડો ભવે પણ ભોગવવાં પડે છે. કોઈ કર્મ ચાલુ ભવમાં અને કોઈ કર્મ બીજા ત્રીજા ભવમાં કે સેંકડો ભવમાં ઉદય આવતા ભોગવવાં પડે છે કોઈ કર્મ જે પ્રમાણે કરેલ હોય-બાધ્યા હોય, એવા જ પ્રકારે ભોગવવા પડે છે તો કોઈ કર્મ અન્યથા પ્રકારે ભોગવવા પડે છે કોઈ કર્મના ફળ એકવાર ભોગવવા પડે છે તો કોઈ કર્મના ફળ વિશેષવાર ભોગવવા પડે છે, કર્મના બંધ જીવના પરિણામ સુજળ તીવ્ર કે મદ, દીર્ઘ સ્થિતિ કે અલ્પ સ્થિતિના પડે છે કુશીલ મનુષ્યો હિંસા કરીને લાંબા કાળ સુધી સંસારમાં પરિભ્રમણ કરતા રહે છે એક કર્મના ફળ ભોગવતા રાગદ્વેષ કરીને આર્ત ધ્યાન કરીને નવા નવા કર્મના બંધ બાંધે છે.

વારવાર જન્મ મારણ કરે છે, અને મૃત્યુને પામે છે પૃથ્વી, પાણી, અગ્નિ, વાયુ, વનસ્પતિ એ પાંચે એકેન્દ્રિય-એટલે જેને શરીર રૂપ એક જ ઇન્દ્રિ છે તેઓમાં સુક્ષ્મ અને બાહ્ય એમ બે પ્રકારના હોય છે અને પ્રજ્વલિ અને અપચ્ચિત્તિ એવા બે હોટા સર્વ શરીરનાવા હોવામાં રહેલાં છે આ હોવાને પીકા ઉત્પન્ન કરનાર- માત કરનારા થોતે થોતાના આત્માના હકના ભાગી અને છે-એટલે તેઓ માત કરનારા થોતાના આત્માને જ હક આપે છે પૃથ્વી આદિ પૃથ્વી એકેન્દ્રિયોની માત કરનારા-પીકા દેનારા હોવા એ જ એકેન્દ્રિય હોવાની થોતિમાં વારવાર ઉત્પન્ન થઈને જન્મમરણ કર્યા કરે છે હોવા થોતાના વૃક્ષની ઇચ્છાથી હોવાની દિસા કરે છે પરંતુ તે દિસાના કરનારાઓને મુખને બહલે કુખની પ્રાપ્તિ પરમાર્થથી થાય છે એમ બંધો.

જાર્હપહં અણુપરિવદમાણે, તસયાવરેહિં વિજિઘાંયમેતિ ।

સેં જતિ જાતિં વહુકૂરકમ્મે, જં કુશ્વમી મિચ્છતિ તેણ વાહે ॥૩૧॥

શબ્દાર્થ : (૧) એકેન્દ્રિય આદિ જાતિમાં (૨) જન્મ-મરણ કરતા થઈ (૩) એ છવ (૪) અસ અને (૫) સ્થાવરમાં ઉત્પન્ન થઈ (૬) મૃત્યુને પામે છે (૭) વારવાર જન્મ થઈ (૮) જાતિ કરે કર્યા કરવાવાળા (૯) અણુની છવ (૧૦) જે વાગકર્મો કરે છે (૧૧) તેના વિપક્ષથી (૧૨) મૃત્યુને આત થાય છે

ભાવાર્થ : એકેન્દ્રિય આદિ પૂર્વોક્ત પ્રાણીઓની દિસા કરવાવાળા હોવા વારવાર એ જ એકેન્દ્રિય આદિ જાતિમાં-થોતિઓમાં જન્મ લે છે અને મરણ પામે છે ત્રસ અને સ્થાવર અને પ્રકારના હોવામાં ઉત્પન્ન થઈ મૃત્યુને પામે છે પાપી હોવા વારવાર જન્મ પામે જાતિ કરે કર્યા કરી કર્મોના સચ્ચ થઈ વારવાર મૃત્યુને પામે છે એકેન્દ્રિય આદિ જાતિઓના માર્ગને 'જાતિપદ' કહેવાય છે

અથવા એકેન્દ્રિય, બેધન્દ્રિય, તેધન્દ્રિય ચતુરિન્દ્રિય અને પંચેન્દ્રિય જીવોને જાતિ કહેવાય છે. જન્મ મરણને જાતિ વધ કહેવાય છે. હિંસક જીવો સત્અસતના વિવેકથી રહિત બાળકસમાન અજ્ઞાનીજીવો, જીવોની હિંસા કરીને જન્મમરણ રૂપ સંસાર પરિભ્રમણ કરે છે

અર્સિંસ ચ લોએ અદુવા પરત્થા, સયગ્ગસો વા તહ અન્નહા વા ।
સંસારમાવન્ન પરં પરં તે, બંધંતિ-વેદંતિ ચ દુન્નિયાણિ ॥૪॥

શબ્દાર્થ : (૧) આ (૨) લોકમાં (૩) અથવા (૪) પરલોકમાં (૫) સેંકડો જન્મોમાં (૬) જે પ્રકારે કર્મો બાધ્યા હોય તેવા જ પ્રકારે (૭) અથવા અન્ય પ્રકારે ભોગવવાં પડે (૮) સંસાર પરિભ્રમણ કરતા થકાં (૯) કુશીલજીવો બહુ બહુ દુઃખો ભોગવે છે (૧૦) આર્તધ્યાનથી (૧૧) નવા કર્મો બાધે છે (૧૨) ભોગવે છે

સાવાર્થ:- જીવોએ બાધેલા કર્મો ભૂતકાળના બાધેલ કર્મો કે વર્તમાન ભવમાં બાધેલા કર્મો પૈકી કોઈ કર્મ ચાલુ ભવમાં કર્તવ્ય વિપાક-ફળ આપે છે. વળી કોઈ કર્મ પાસેના બીજા ભવમાં ફળ આપે છે અને કોઈ કર્મો એક ભવમાં અગર સેંકડો ભવમાં ફળ આપે છે અને સેંકડો ભવે પણ ભોગવવાં પડે છે કોઈ કર્મ ચાલુ ભવમાં અને કોઈ કર્મ બીજા ત્રીજા ભવમાં કે સેંકડો ભવમાં ઉદય આવતા ભોગવવાં પડે છે કોઈ કર્મ જે પ્રમાણે કરેલ હોય-બાધ્યા હોય, એવા જ પ્રકારે ભોગવવા પડે છે તો કોઈ કર્મ અન્યથા પ્રકારે ભોગવવા પડે છે કોઈ કર્મના ફળ, એકવાર ભોગવવા પડે છે તો કોઈ કર્મના ફળ વિશેષવાર ભોગવવા પડે છે, કર્મના બંધ જીવના પરિણામ સુજળ તીવ્ર કે મદ, દીર્ઘ સ્થિતિ કે અદ્ય સ્થિતિના પડે છે કુશીલ મનુષ્યો હિંસા કરીને લાખા કાળ સુધી સંસારમાં પરિભ્રમણ કરતા રહે છે એક કર્મના ફળ ભોગવતા રાગદ્વેષ કરીને આર્ત ધ્યાન કરીને નવા નવા કર્મના બંધ બાધે છે

આવી રીતે પોતાના કરેલા કર્મોના ફળ સૌ કોઈ ભોગવે છે ને કર્મો શીઘ્ર ફળ દેનારા હોય તે આજી સવમાં જ ભોગવવાં પડે છે વળી કોઈ કર્મો અન્ય સવોમાં નરક તિર્યચ આદિ સવોમાં ભોગવવાં પડે છે ને પ્રકારે શુભ અથવા અશુભ કર્મો કરે એ પ્રમાણે તેના વિપાકો-ફળો ભોગવવાં પડે છે પરંતુ કોઈ પણ કર્મોના ફળ ભોગવના વિના છૂટકારો થાય તેમ નથી તેમ બાલો.

જે માયરં ચા પિયરં ચ હિંસા, સમજામ્યપ્ર મર્ગર્ણિ સમારમિજ્ઞા ।
અહાહુ સે લોપ કુસીલપમ્મે, મૂનાઈ જે દિસતિ માયમાતે ॥
॥ ૫ ॥

શબ્દાર્થ (૧) ને મનુષ્ય (૨) માતા (૩) પિતા (૪) ઝેડી (૫) પ્રવળના મહલુ કરી (૬) અગ્નિ (૭) આરભ કરે છે (૮) પોતાના મુખ માટે (૯) હવેની (૧) હિંસા કરે છે (૧૧) એ (૧૨) ઘેરો (૧૩) કુશીલ પમવાળા છે (૧૪) એમ તીલ કર દેવા કહે છે ।

સાવાર્થ - જે હવે માતા, પિતા, સ્વજન, પરિબ્રહ્મને ત્યાગ કરી પ્રવળના મહલુ કરીને અગ્નિને આરભ કરે છે તથા પોતાના મુખને માટે હવેની હિંસા કરે છે, તેઓને તીલ કર દેવાએ કુશીલ પમવાળા કહ્યા છે પરમાર્થને નહિ બાલનારા કર્મો ચરણને માટે પ્રવૃત્ત બને છે પરંતુ કર્મોના તથા કર્મોના સ્વરૂપને નહિ બાલતા હોવાથી અથવા હવ અજીવના બાલપણની દીનતા હોવાથી તથા આરભના તથા પાંચ ઇન્દ્રિયોના વિષયોના ભોગવવાના કડવા વિપાકોને નહિ બાલતા હોવાથી પ્રવળના મહલુ કરવા છતાં ચરીર માતાના અવેષક આશ્રય દારોને શેઠી સવર ભાવમાં રહી શકના નથી આરભવાળી હિંસા અનુકાનોથી કર્મમાની, મનાવી, મસાર પરિબ્રમણની વૃદ્ધિ કરતા થકા સસાર વ્યકાવામાંથી છૂટી શકતાં નથી

૧ ૨ ૩ ૪ ૫ ૬
 ઉજ્જાલઓ પાણ નિવાતણ્જા, નિવ્વાવઓ અગણિ નિવાયવેજ્જા ।
 ૭ ૮ ૧૧ ૧૦ ૧૪ ૧ ૧૨ ૧૩
 તમ્હા ઉ મેહાવિ સમિક્કલ ધમ્મ, ણ પંડિણ અગણિ સમારભિજ્જા
 ॥ ૬ ॥

શબ્દાર્થ - (૧) અગ્નિ પ્રતીત કરનાર (૨) પ્રાણીઓની (૩) ઘાત કરે છે (૪) ખુશ્નવાવાળો (૫) અગ્નિના જીવોની (૬) ઘાત કરે છે (૭) તેથી (૮) ખુદ્ધિમાન (૯) પડિત (૧૦) ધર્મને (૧૧) જાણી (૧૨) અગ્નિકાયનો (૧૩) આરંભ (૧૪) કરે નહિ

ભાવાર્થ - અગ્નિકાયને સળગાવનાર મનુષ્ય-પુરુષ છકાય જીવોની ઘાત કરે છે, પૃથ્વી આદિને આશ્રિત વ્રસ અને સ્થાવર જીવોના પ્રાણીનો નાશ કરે છે અને પાણી આદિ દ્વારા અગ્નિકાયને ખુશ્નવાનાર અગ્નિકાયના જીવોની વિશેષ ઘાત કરે છે અને તેને આશ્રયી રહેલા જીવોનો પણ નાશ થાય છે અગ્નિકાયનો આરંભ જીવ હિંસાનુ કારણ છે તેમા સંશય નથી એમ જાણી ખુદ્ધિમાન સાધક ધર્મનો વિચાર કરી અગ્નિકાયનો આરંભ કરે નહિ

૧ ૨ ૪ ૩ ૫
 પુદ્ધવીવિ જીવા આઝુવિ જીવા, પાણા ય સંપાદ્ધમ સંપયંતિ ।
 ૬ ૭ ૧૧ ૧૦ ૧૧ ૮ ૯
 સંસેયયા કદ્ધસમસ્સિયા ય એતે દહે અગણિ સમારંભંતે ॥૭॥

શબ્દાર્થ - (૧) પૃથ્વી જીવ છે (૨) પાણી જીવ છે (૩) સંપાતિય (૪) જીવો (૫) અગ્નિમાં પડી (૬) સ્વેદથી ઉત્પન્ન (૭) કાષ્ટને આશ્રયી રહેલા (૮) નવો અગ્નિકાયનો (૯) આરંભ કરનાર (૧૦) ઉપરોક્ત જીવોને (૧૧) બાળે છે

ભાવાર્થ :- જે જીવો અગ્નિનો આરંભ કરે છે, તે પૃથ્વીકાય જીવોને, પાણી જીવોને તથા પતંગીયા આદિ ઉડતા જીવોને તથા

આવી રીતે પોતાના કરેલા કર્મોના ફળ સૌ કોઈ ભોગવે છે જે કર્મો શીઘ્ર ફળ દેનારા હોય તે ચાલુ ભવમાં જ ભોગવવાં પડે છે વળી કોઈ કર્મો અન્ય ભવોમાં નરક તિર્થ ચ આદિ ભવોમાં ભોગવવાં પડે છે જે પ્રભાસે મુજ અથવા અમુજ કર્મો કરે એ પ્રભાસે તેના વિપાકો-ફળો ભોગવવાં પડે છે પરંતુ કોઈ પણ કર્મોના ફળ ભોગવ્યા વિના છૂટકારો થાય તેમ નથી તેમ બહો.

જે માયરં વા પિયરં ચ હિંસા, સમળશ્વપ ગર્ગળિં સમારમિત્ત્વા ।
અઢાદુ સે છોષ કુમીલપમ્મે, સૂનાઈ જે હિંસતિ માયમાતે ॥
॥ ૫ ॥

અર્થ (૧) જે મનુષ્ય (૨) માતા (૩) પિતા (૪) બેટી (૫) પ્રમલ્યા બ્રહ્મ કરી (૬) જમિ (૭) આરભ કરે છે (૮) પોતાના મુખ માટે (૯) છોવાની (૧૦) હિંસા કરે છે (૧૧) એ (૧૨) ભેટો (૧૩) કુશીલ ખમવાળા છે (૧૪) એમ તીથ કરે દેવો કહે છે ।

ભાવાર્થ - જે છોવે માતા, પિતા, સ્વજન, પરિબ્રહ્મને ત્યાગ કરી પ્રમલ્યાને બ્રહ્મ કરીને જમિનો આરભ કરે છે તથા પોતાના મુખને માટે છોવાની હિંસા કરે છે, તેઓને તીર્થ કરે દેવોએ કુશીલ ખમવાળાં કહ્યા છે પરમાયને નહિ બાલનારા ધર્મો અશ્વને માટે પ્રવૃત્ત બને છે પરંતુ કર્મોના તથા ધર્મોના સ્વરૂપને નહિ બાલતા દોષથી અથવા એવ અભવના બાલપણની ક્ષીનતા દોષથી તથા આરભના તથા પાંચ ઈન્દ્રિયોના વિપયોના ભોગવટાના કટના વિપાકોને નહિ બાલતા દોષથી પ્રમલ્યા બ્રહ્મ કરવા છતાં શરીર સાતાના અવેષક આશ્રય દ્વારાને રોહી સવર ભાવમાં રહી શકના નથી આરભવાળી કિંવા અનુષ્ઠાનોથી ખમ માની, મનાવી, સસાર પરિબ્રમણની વૃદ્ધિ કરતા યકા સસાર ચક્રાવામાંથી છૂટી શકતાં નથી

કરનારને વૈર બંધન થાય છે, જેથી રાગને શાંત કરવા જતો ધણી
અશુભ કર્મોનું બંધન થાય છે, જેના વિપાકો—ફળો દુઃખરૂપ હિંસાના
કરનારાને લોગવવાં પડે છે, એમ જાણી આત્માના હિતેચ્છુ જીવોએ
વનસ્પતિ આદિ જીવોના આરંભથી નિવૃત્ત થવું તે પોતાના આત્માને
કલ્યાણનું, સુખનું કારણ છે.

^૧ જાતિ^૨ ચં ^૩ વૃદ્ધિ^૪ ચં ^૫ વિનાસંયતે, ^૬ વીયાહં ^૭ અસ્સંજય ^૮ આયદંદૈ ।

^{૧૦} અહીંહુ ^{૧૧} સે ^{૧૨} લોરં ^{૧૩} અણજ્ઞધમ્મે; ^{૧૪} વીયાહં ^{૧૫} જે ^{૧૬} હિંસતિ ^{૧૭} આયસાતે ॥૧॥

શબ્દાર્થ : (૧) ઉત્પત્તિ (૨) વૃદ્ધિ (૩) નાશ કરે છે (૪) બીજ (૫)
અસંયમી પુરુષ (૬) આત્મ દંડી (૭) એ (૮) લોકમા (૯) અનાયધર્મી (૧૦)
કર્ષે છે (૧૧) બીજ (૧૨) ઘાત કરે છે (૧૩) સુખ માટે

ભાવાર્થ — જે અસંયમી પુરુષ પોતાના આત્માના સુખ માટે
બીજરૂપ વનસ્પતિનો નાશ કરે છે તે બીજમાથી ઉત્પન્ન થનારા
વૃક્ષના થંડ, સ્કંધ, શાખા, પ્રશાખા, પત્ર, ફુલ, ફળ, આદિ અકુર
તથા તેની વૃદ્ધિનો નાશ કરે છે અને તે બીજનો નાશ કરનાર એ
પાપને આશ્રયી પોતાના જ આત્માનો ઘાતક બને છે, આવા બીજના
ઘાત કરનારાઓને શ્રી તીર્થ કર દેવોએ અનાયધર્મવાળા કંહ્યા છે.
વનસ્પતિ આદિ જીવોની ઘાત કરનાર કદાચ સાધુ હોય તો તેને
ગૃહસ્થ સમાન જાણવા સાધુ હોય તે જીવનો આરંભ કરે જ નહિ

^૧ ગમ્માહ ^૨ મિજ્જંતિ ^૩ વુયાબુયાણા, ^૪ ણરા ^૫ પરે ^૬ પંચસિહા ^૭ કુમારા ।

^૮ ઉવાર્ણગા ^૯ મજ્ઞિમ ^{૧૦} થેરગા ^{૧૧} ય, ^{૧૨} ચયતિ ^{૧૩} તે ^{૧૪} આઝઘણં ^{૧૫} પલીણા ॥૧૦॥

શબ્દાર્થ : (૧) ગર્ભમાંથી (૨) તો કાષ્ઠ બોલતા શીખેલા (૩) બોલવા નહિ
શીખેલા (૪) પંચશિખોવાળા (૫) કુમારવયમા (૬) યુવાનવયમાં (૭) મધ્ય-

સ્વેદ-પરસેવાથી ઉત્પન્ન થયેલા જીવોને તથા કાષ્ઠમાં રહેનારા સર્વ જીવોને બાળે છે, મૃત્યુ પમાડે છે, ત્રસ અને સ્થાવર બંને પ્રકારના જીવોની ધાતુ અગ્નિ આરભમાં ધ્રુવ છે અગ્નિકાવનો આરભ મહાન ક્રમ બધનું કારણ છે, તેથી અગ્નિકાવનો આરભ મહાન કોષનુ-ધાપનું કારણ છે

इरियाणि मृताणि विलंबाणि, आहार वेदा य पुद्गे सियुर्ग ।
जे छिंदती आयसुहं प्लुच, पागन्मि पाणे बहुण तिवासी ॥८॥

અન્યથા (૧) લીલી વનસ્પતિ (૨) વૃક્ષ આદિ જીવ (૩) જીવના આકારને ધારણ કરે છે (૪) અલગ અલગ (૫) જીવો છે (૬) જે પુખ્ત (૭) આકાર માટે (૮) શરીર પુષ્ટિ માટે (૯) પોતાના (૧૦) સુખ માટે (૧૧) વનસ્પતિને જો છે (૧૨) પુષ્ટ પુરુષ (૧૩) ધણી (૧૪) પ્રાણીઓનો (૧૫) નાશ કરે છે

ભાવાર્થ - કૃતિ વનસ્પતિ, અકુર, વૃક્ષની સાખા, પ્રાણી, પત્ર, ફુલ, ફળ મૂળ, શક્ય આદિમાં સર્વમાં અલગ અલગ જીવો રહેલા છે જીવના આકારને ધારણ કરે છે, આકાર મળવાથી પુષ્ટ થાય છે, આકારના અભાવથી સુકાય છે, મૂળથી તે પાંદડા પર્ણોત સમગ્ર વૃક્ષમાં એક જીવ હોય અને તેને આશ્રયી જીવો જીવે વૃક્ષને આશ્રય રહેલા હોય છે, વનસ્પતિમાં રહેલા જીવો સખ્યાત, અસખ્યાત, જનત હોય છે, વનસ્પતિ છેદાવાથી સુકાય છે, લગભગ મનુષ્ય શરીર સમાન વનસ્પતિના શરીરો બાહ્ય વૃક્ષ, મુલાન વગેરે સ્થિતિવાળા હોય છે પોતાના શરીર સુખના માટે જે કોઈ પુરુષ વનસ્પતિનું ઉદન કરે છે એ કમાદીન પુરુષ ધણી વનસ્પતિ આદિ પ્રાણીઓનો નાશ કરે છે, રાજોને શાંત કરવા-મટાકવા માટે કેટલા એક મનુષ્યો વનસ્પતિનું ઉદન કરે છે, તે તે જીવો સાથે ઉદન

શ્રદ્ધા અને સંયમ પ્રાપ્ત થવા દુર્લભ છે, જેણે ધર્માચરણ પૂર્વે કરેલા નથી તેઓને મનુષ્ય ભવ આદિ ઉપરોક્ત કલ્યા તે આત્મ કલ્યાણના સાધનો પ્રાપ્ત થવા દુર્લભ છે તેમ જ નરક અને તિર્યચ્ચેનીમાં રહેલા હોયને જાણી બોધને ગ્રહણ કરે, વિવેકહીન અજ્ઞાનીઓને બોધ પ્રાપ્ત થતો નથી વળી આ લોક-લોકમાં રહેલા જીવો પ્રાય એકાંત હોયથી પીડાઈ રહેલા છે, જીવો અજ્ઞાનતાથી સુખ પ્રાપ્ત કરવા જીવોની હિંસા કરે છે, પરંતુ તે હિંસાથી તો સુખના બદલે જન્મ મરણ રૂપ સસાર પરિભ્રમણની, વૃદ્ધાવસ્થાના, રોગોના આદિ દુઃખોની વૃદ્ધિ થાય છે આવા પ્રકારની સસારીઓની સ્થિતિ જાણી બોધને પામે.

^૧ ^૨ ^૩ ^૮ ^૭ ^૫ ^૪ ^૬
 રહેગ મૂઢા પવયંતિ મોક્ષં, આહારસંપજ્જણવજ્જણેણં ।

^૧ ^{૧૦} ^{૧૧} ^{૧૨} ^{૧૪} ^{૧૩} ^{૧૬} ^{૧૫}
 એગે ય સીઓદગસેવણેણં, હુણ એગે પવયતિ મોક્ષં ॥૧૨॥

શબ્દાર્થ : (૧) આ જગત્માં (૨) કેટલાએક (૩) મૂર્ખ મનુષ્યો (૪) મીઠું-લોણ (૫) ખાવું (૬) છોડી દેવાથી (૭) મોક્ષની (૮) પ્રાપ્તિ બતાવે છે વળી (૯) કેટલાએક (૧૦) શીતલ (૧૧) જલ (૧૨) સેવનથી (૧૩) કેટલાએક (૧૪) અગ્નિહોમથી (૧૫) મોક્ષની પ્રાપ્તિ (૧૬) બતાવે છે

ભાવાર્થ :- આ જગત્માં કેટલાએક મૂર્ખ મનુષ્યો લોણ-મીઠું ખાવું છોડી દેવાથી મોક્ષની પ્રાપ્તિ બતાવે છે, વળી કેટલાએક શીતલ જલના સેવનથી મોક્ષની પ્રાપ્તિ બતાવે છે, જ્યારે કેટલાએક અગ્નિહોમ કરવાથી મોક્ષની પ્રાપ્તિ બતાવે છે, જગત્માં આવી રીતે અજ્ઞાનીઓને કુશીલ મનુષ્યોના જુદા જુદા અસત્ય અભિપ્રાયો રહેલાં છે આ રીતે સાવધ અનુષ્ઠાનોથી ધર્મ માનવાવાળા અને મનાવવા-વાળા સસાર પરિભ્રમણ વધારતા રહે છે, જાણી આવા અજ્ઞાની જીવોના સગથી દૂર રહેવું

વચમાં (૮) વૃદ્ધાવસ્થાએ (૯) મૃત્યુએ સર્વે (૧૦) આયુષ્યનો સ્વયં થતા (૧૧) મૃત્યુને પામે છે (૧૨) શરીરને ઊઠી દે છે (૧૪) મૃત્યુને પામે છે

ભાવાર્થ- હરિત વનસ્પતિના અથવા બીજના નાશ કરનારા છવો કેાઈ જળાંભાષી જ મૃત્યુને પામે છે વળી કેાઈ બાલવા શીખેલા, કેાઈ બાલવા નહિ શીખેલા બાળ વચમાં, તેા કેાઈ ખંચ શીખાવાળા કુમારવચમાં, કેાઈ મુવાનવચમાં, કેાઈ મધ્યમવચમાં, કેાઈ વૃદ્ધાવસ્થામાં સવ અવસ્થામાં છવો કર્મના ઉદયે મૃત્યુને પામે છે આ રીતે વનસ્પતિના ઘાત કરનારા છવો આયુષ્યનો સ્વયં થયે શરીરને ઊઠી મૃત્યુને પામી પરલોકમાં-પરલવમાં અધમત્રિમાં ઉત્પલ મધ કિ સાચી મેધાએલા અશુભ કર્મના ઉદયે પાપી છવોને કુ ખો સોમવવાં પડે છે સાર એ છે જે વનસ્પતિના ઉદનથી છવો કુ કા આયુષ્ય બાધી વારવાર જ-મ મરણના કુખિા સોમવે છે જેથી વનસ્પતિ આકિ છવોની ઘાત કરનારા પોતાના આત્માને કંઠ આપે છે, એમ બધી છવ કિ સાચી દૂર રહેવું તે એવનું કારણ છે

સંયુક્તજ્ઞા જંતુઓ ! માણસસ, વૃદ્ધ મય ચાલિસેર્ણ મલમો ।

પગલવૃક્ષે જરિય ચ લોપ, સન્મુળા ચિત્પરિયાસુવેદ ॥૧૧॥

શબ્દાર્થ (૧) બોધ પામે (૨) છવો (૩) મૃત્યુ (૪) દેએ (૫) નરકતિથ થના કાપને (૬) અધાનીએ (૭) બોધના લાભથી વચિત રહે છે (૮) બોધાત કુખથી (૯) મેકાભા રહેલા છવો (૧૦) પિડિત છે (૧૧) સ્વાત્ત્વ કમના આમથી (૧૨) મુખની ઇચ્છા દોવા બતા કુખને પામે છે

ભાવાર્થ - હે છવો ! તમે બોધને પ્રાપ્ત કરો, મૃત્યુ ભવ-મૃત્યુત્વ ફરી પ્રાપ્ત થવું કુલક છે તથા બનની પ્રાપ્તિ મવી પણ અતિ કુલક છે તેમ જ ઉત્તમ ક્ષેત્ર, આત્મકુલ, ઉત્તમ અતિ, આયુષ્યતા, દીક્ષ આયુષ્ય, પુરિ, શાશ્વત્વ, જત નિયમનું મલક,

શ્રદ્ધા અને સંયમ પ્રાપ્ત થવા દુર્લભ છે, જેણે ધર્માચરણ પૂર્વે કરેલ નથી તેઓને મનુષ્ય ભવ આદિ ઉપરોક્ત કલ્યા તે આત્મ કલ્યાણના સાધનો પ્રાપ્ત થવા દુર્લભ છે તેમ જ નરક અને તિર્યચ્ચેનીમાં રહેલા હુ ખોને જાણી બોધને ગ્રહણ કરે, વિવેકહીન અજ્ઞાનીઓને બોધ પ્રાપ્ત થતો નથી વળી આ લોક-લોકમાં રહેલા જીવો પ્રાય એકાંત હુ ખથી પીડાઈ રહેલા છે, જીવો અજ્ઞાનતાથી સુખ પ્રાપ્ત કરવા જીવોની હિસા કરે છે, પરંતુ તે હિસાથી તો સુખના બદલે જન્મ મરણ રૂપ સસાર પરિભ્રમણની, વૃદ્ધાવસ્થાના, રોગોના આદિ હુ ખોની વૃદ્ધિ થાય છે આવા પ્રકારની સસારીઓની સ્થિતિ જાણી બોધને પામે.

^૧ ^૨ ^૩ ^૮ ^૭ ^૫ ^૪ ^૬
હૃદય મૂઢા પવયંતિ મોક્ષં, આહારસંગજ્ઞવજ્જણેણં ।

^{૧૦} ^{૧૧} ^{૧૨} ^{૧૪} ^{૧૩} ^{૧૬} ^{૧૫}
એગે ય સીઓદગસેવણેણં, હુણ એગે પવયતિ મોક્ષં ॥૧૨॥

શબ્દાર્થ : (૧) આ જગત્માં (૨) કેટલાએક (૩) મૂર્ખ મનુષ્યો (૪) મીઠું-લોણ (૫) ખાવું (૬) છોડી દેવાથી (૭) મોક્ષની (૮) પ્રાપ્તિ બતાવે છે વળી (૯) કેટલાએક (૧૦) શીતલ (૧૧) જલ (૧૨) સેવનથી (૧૩) કેટલાએક (૧૪) અગ્નિહોમથી (૧૫) મોક્ષની પ્રાપ્તિ (૧૬) બતાવે છે

ભાવાર્થ :- આ જગત્માં કેટલાએક મૂર્ખ મનુષ્યો લોણ-મીઠું ખાવું છોડી દેવાથી મોક્ષની પ્રાપ્તિ બતાવે છે, વળી કેટલાએક શીતલ જલના સેવનથી મોક્ષની પ્રાપ્તિ બતાવે છે, જ્યારે કેટલાએક અગ્નિહોમ કરવાથી મોક્ષની પ્રાપ્તિ બતાવે છે, જગત્માં આવી રીતે અજ્ઞાનીઓને કુશીલ મનુષ્યોના જુદા જુદા અસત્ય અભિપ્રાયો રહેલાં છે આ રીતે સાવધ અનુષ્ઠાનેથી ધર્મ માનવાવાળા અને મનાવવાવાળા સસાર પરિભ્રમણ વધારતા રહે છે, જાણી આવા અજ્ઞાની જીવોના સગથી દૂર રહેવું

વચર્મા (૮) વૃદ્ધાવસ્થાએ (૯) મનુષ્યો સર્વે (૧) આયુષ્યનો ક્ષય થતા (૧૧) મૃત્યુને પામે છે (૧૨) શરીરને ઊઘી રે છે (૧૪) મૃત્યુને પામે છે

ભાવાર્થ:- હરિત વનસ્પતિના અથવા બીજના નાશ કરનારા છવો કેાઈ ગજાંમાથી જ મૃત્યુને પામે છે વળી કેાઈ જોતલ શીજેલા, કેાઈ જોતલવા નહિ શીજેલા બાળ વચર્મા, તેા કેાઈ પાંચ શીખાવાળા કુમારવચર્મા, કેાઈ મુવાનવચર્મા, કેાઈ મધ્યમવચર્મા, કેાઈ વૃદ્ધાવસ્થામાં સવ અવસ્થામાં છવો કર્મના ઉદયે મૃત્યુને પામે છે આ રીતે વનસ્પતિના ઘાત કરનારા છવો આયુષ્યનો ક્ષય થયે શરીરને ઊઘી મૃત્યુને પામી પરલોકમાં-પરલવમાં અધમત્રિમાં ઉત્પલ થઈ હિ સાથી બધાએલા અશુભ કર્મના ઉદયે પાપી છવોને દુઝો સોમવર્ષા પડે છે સાર એ છે જે વનસ્પતિના છેકનથી છવો દુઠા આયુષ્ય બાંધી વારવાર જન્મ મરણના દુઝો સોમવે છે જેથી વનસ્પતિ આદિ છવોની ઘાત કરનારા પોતાના આત્માને હક આપે છે, એમ બધી છવ હિ સાથી દૂર રહેવું તે એવનું કારણ છે

સંવુજ્જહા જંતવો ! માણસસં, દદ્દું મય વાલિસેર્ણ મલમો ।

પગંતવુલ્લે જરિણ વ લોણ, સંકમ્મુણા ઘિવ્વરિયાસુવેહ ॥૧૧॥

શબ્દાર્થ (૧) જોખ પામે (૨) છવો (૩) મનુષ્ય (૪) જે (૫) નરકતિથ યના ભરને (૬) અઘાનીઓ (૭) જોખના લાલથી વચિત રહે છે (૮) જોખત દુખથી (૯) લેખામાં રહેલા છવો (૧) પિદિત છે (૧૧) સ્વાત કર્મના આશયી (૧૨) મુખની ધ્મજા દોવા જતાં દુખને પામે છે

ભાવાર્થ - હે છવો ! તમે જોખને પ્રાપ્ત કરો, મનુષ્ય ભવ-મનુષ્યત્વ ફરી પ્રાપ્ત થવું દુલભ છે તથા ધર્મની પ્રાપ્તિ થવી પણ અતિ દુલભ છે તેમ જ ઉત્તમ ક્ષેત્ર, આયકુલ, ઉત્તમ ભતિ, આશમ્યતા, દીધ આયુષ્ય, છુદ્ધિ, શાસ્ત્ર અવધ, મત નિયમનું મલકવ,

શ્રદ્ધા અને સંયમ પ્રાપ્ત થવા દુર્લભ છે, જેણે ધર્માચરણ પૂર્વે કરેલ નથી તેઓને મનુષ્ય ભવ આદિ ઉપરોક્ત કલ્યા તે આત્મ કલ્યાણના સાધનો પ્રાપ્ત થવા દુર્લભ છે તેમ જ નરક અને તિર્યચ્ચેનીમાં રહેલા હુ ખોને જાણી બોધને ગ્રહણ કરે, વિવેકહીન અજ્ઞાનીઓને બોધ પ્રાપ્ત થતો નથી વળી આ લોક-લોકમાં રહેલા જીવો પ્રાય એકાંત હુ ખથી પીડાઈ રહેલા છે, જીવો અજ્ઞાનતાથી સુખ પ્રાપ્ત કરવા જીવોની હિંસા કરે છે, પરંતુ તે હિંસાથી તો સુખના બદલે જન્મ મરણ રૂપ સસાર પરિભ્રમણની, વૃદ્ધાવસ્થાના, રોગોના આદિ હુ.ખોની વૃદ્ધિ થાય છે આવા પ્રકારની સંસારીઓની સ્થિતિ જાણી બોધને પામે.

^૧ ^૨ ^૩ ^૮ ^૭ ^૫ ^૪ ^૬
દેહેગ મૂઢા પવયંતિ મોક્ષં, આહારસંપજ્જણવજ્જણેણં ।

^૧ ^{૧૦} ^{૧૧} ^{૧૨} ^{૧૪} ^{૧૩} ^{૧૬} ^{૧૫}
એગે ય સોબોદગસેવણેણં, હુણ એગે પવયતિ મોક્ષં ॥૧૨॥

શબ્દાર્થ : (૧) આ જગત્માં (૨) કેટલાએક (૩) મૂર્ખ મનુષ્યો (૪) મીઠું-લોણ (૫) ખાવું (૬) છોડી દેવાથી (૭) મોક્ષની (૮) પ્રાપ્તિ બતાવે છે વળી (૯) કેટલાએક (૧૦) શીતલ (૧૧) જલ (૧૨) સેવનથી (૧૩) કેટલાએક (૧૪) અગ્નિહોમથી (૧૫) મોક્ષની પ્રાપ્તિ (૧૬) બતાવે છે

ભાવાર્થ :- આ જગત્માં કેટલાએક મૂર્ખ મનુષ્યો લોણ-મીઠું ખાવું છોડી દેવાથી મોક્ષની પ્રાપ્તિ બતાવે છે, વળી કેટલાએક શીતલ જલના સેવનથી મોક્ષની પ્રાપ્તિ બતાવે છે, જ્યારે કેટલાએક અગ્નિહોમ કરવાથી મોક્ષની પ્રાપ્તિ બતાવે છે, જગત્માં આવી રીતે અજ્ઞાનીઓને કુશીલ મનુષ્યોના જુદા જુદા અસત્ય અભિપ્રાયો રહેલાં છે આ રીતે સાવધ અનુષ્ઠાનોથી ધર્મ માનવાવાળા અને મનાવવાવાળા સસાર પરિભ્રમણ વધારતા રહે છે, જાણી આવા અજ્ઞાની જીવોના સંગથી દૂર રહેવું

પામોસિનાનાવિસુ પાતિય મૌકજો,

સ્નારસ્સ લોણસ્સં બળાસંપર્જે ।

તે મજ્જમસં લસુર્ણં ચ મોષા,

બનસ્ય વાસં પરિકલ્પયતિ ॥ ૧૩ ॥

શબ્દોર્થ : (૧) પ્રભાતકાળની (૨) સ્નાન આદિથી (૩) નિર્મલ-
પ્રાપ્તિનાં (૪) ત્યાગ કરવાથી (૫) અભિહોત્રથી (૬) મોક્ષની પ્રાપ્તિ (૮) મંત્રી
નથી (૯) અન્ન લીધાંથી વિષયોમાં ચૂક બની (૧૦) મધ્ય (૧૧) મૃત તથા (૧૨)
લસણ આદિનાં (૧૩) ખેતરમાં આપને (૧૪) મોક્ષથી વિપરીત (૧૫) અન્ન
સ્થાનેમાં-અધમ્મતિઓમાં (૧૬) સંસાર પરિકલ્પણ કરે છે

ભાવાર્થ :- સ્નાનથી, શીતલ જલ સેવનથી કે અગ્નિ હોત્રથી
મોક્ષની પ્રાપ્તિ હોઈ શકે નહિ અન્ન લીધાંથી વિષયમાં ચૂક બની
મધ્ય, મૃત, તથા લસણ આદિનાં ભુવણાત્મક રૂપ આકાશનાં સેવન
કરી મોક્ષથી વિપરીત સ્થાને અધમ્મતિ રૂપ નરક અને તિર્થંક
ઓની સ્થાનોમાં ઉત્પન્ન થવા રૂપ અસત્ય ઉપદેશો આપી આરબરૂપ
ઉપદેશો આપી-એવા કે પ્રભાતના સ્નાનથી, શીતલ જલ સેવનથી,
અગ્નિ હોત્રથી, અથવા મીઠું ઓઢી દેવાથી મોક્ષની પ્રાપ્તિ બતાવી
અશુભ કર્મોની સત્ય કરી નરક તિથ બની નિર્મલ ઉત્પન્ન થઈ
સંસાર પરિકલ્પણને વધારી રહ્યા છે અંધી આત્માર્થોએ યાત્રા
અર્થોનીઓના સમયે દૂર રહેવું

વદગેણ જે સિદ્ધિમુદાહરતિ, સાયં ચ પાપ વદગ કુસંતા ।

વદગસ્સ પાસેણ સિયાં ચ સિદ્ધો, સિંગિસસું પાંખા વદગે રગેસિં
॥ ૧૪ ॥

શબ્દાર્થ : (૧) સંજના (૨) સવારના (૩) જલ (૪) સ્પર્શથી (૫) જલસ્નાનથી (૬) મોક્ષની (૭) પ્રાપ્તિ બતાવે છે (૮) એમ જો જલ—(૯) સ્નાનથી (૧૦) મુક્તિ (૧૧) પ્રાપ્ત થાય (૧૨) જલમાં રહેનારા (૧૩) જીવો (૧૪) ધણા (૧૫) મોક્ષને પ્રાપ્ત કરે.

સાવાર્થ:— સાંજના તથા સવારના જલ સ્નાનથી જે મનુષ્યો મોક્ષની પ્રાપ્તિ બતાવે છે એ તદ્દન અસત્ય છે જો જલ સ્નાનથી—સ્પર્શથી મોક્ષની પ્રાપ્તિ થતી હોય તો જલમાં રહેનારા પ્રાણીઓને પણ મોક્ષની પ્રાપ્તિ થવી જોઈએ, પરંતુ તેમ તો બનતું નથી વળી બ્રહ્માચારીઓને માટે તો સ્નાન કરવાનો સર્વથા નિષેધ છે સ્નાનથી મદ તથા દર્પ ઉત્પન્ન થાય છે વળી જલથી શરીરની વિશુદ્ધિ થાય તે પણ અલ્પકાળ માટે થાય છે જેથી અન્ય તીર્થોંઓનું કથન અસત્ય છે, ન્યાય સંગત નથી વળી જલ સ્નાનથી તો જીવોની ઘાત થાય છે અને તે ઘાતથી રક્ષાંધન રૂપ અશુભ કર્મોના બાંધન થાય છે જેના વિપ્રાક્રમાં જન્મ મરણની વૃદ્ધિ થાય છે જાણી સાધકે સ્નાન કરવું સહિ જોઈએ.

મૂલ્લા ય કુમ્મા ય સિરાસિવા ય, મગ્ગ ય ઉદ્ધા દગરક્લસા ય ।
અદ્ધાગમેયં કુસલા વયંતિ, ઉદગેણ જે સિદ્ધિમુદાહરંતિ ॥૧૫॥

શબ્દાર્થ : (૧) મૃતસ્ય (૨) કાચબા (૩) સરીસૃપ (૪) ઊંટ નામનું જલચર (૫) જલકાગ અથવા પેડક (૬) જલમનુષ્ય (૭) જલસ્પર્શથી (૮) મુક્તિ (૯) પ્રાપ્ત કરે (૧૦) એ કથન (૧૧) અસત્ય છે (૧૨) એમ તીર્થ કર દેવો (૧૩) કહે છે

સાવાર્થ:— જો જલસ્પર્શથી મુક્તિ પ્રાપ્ત થતી હોય તો માછલાં, કાચબા, સરીસૃપ, જલમનુષ્ય, જલકાગ, પેડકા આદિ ધણા જલચર જીવો સર્વથી પહેલા મોક્ષને પ્રાપ્ત કરી ચકે, પરંતુ તેમ તો

૧ પાશ્વોસિનાણાદિસુ ૨ ણસ્થિ ૩ મૌલકો,

૪ સારસ્ત ૫ લોણસ્ત અણાસ્તપર્થ ૬ ।

૭ મજ્જમસ્ત ૮ લસુર્ણ ૯ ચ ૧૦ મોહા,

૧૧ અનસ્ય ૧૨ ઘાસ ૧૩ પરિકલ્પયંતિ ૧૪ ॥ ૧૩ ॥

શબ્દાર્થ (૧) પ્રભાતકાળની (૨) સ્નાન આશિષો (૩) નિર્મલ (૪) મોક્ષાની (૫) ત્યાગ કરવાથી (૬) અગ્નિહોત્રથી (૭) મોક્ષની પ્રાપ્તિ (૮) જલ નથી (૯) અન્ન તીર્થાગો વિષયોમાં મૂલ્ય જની (૧૦) મલ (૧૧) મૃત્યુ તથા (૧૨) લસણ આદિના (૧૩) ખોરાક ખાધને (૧૪) મોક્ષથી વિપરીત (૧૫) અન્ન સ્થાનોમાં-અધમ્મતિઓમાં (૧૬) સંસાર પરિભ્રમણ કરે છે

ભાવાર્થ - સ્નાનથી, શીતલ જલ સેવનથી કે અગ્નિ હોત્રથી મોક્ષની પ્રાપ્તિ હોઈ શકે નહિ અન્ન તીર્થાગો વિષયમાં મૂલ્ય જની મલ, મૃત્યુ તથા લસણ આદિના લવણાત રૂપ આધારનાં સેવન કરી મોક્ષથી વિપરીત સ્થાનો અધમ્મતિ રૂપ ન હોય અને વિધિઓમાં સ્થાનોમાં ઉત્પન્ન થવા રૂપ અસત્ય ઉપદેશો આપી આરબરૂપ ઉપદેશો આપી-જેવા કે પ્રભાતના સ્નાનથી, શીતલ જલ સેવનથી, અગ્નિ હોત્રથી, અથવા ત્રીકુ છોડી દેવાથી મોક્ષની પ્રાપ્તિ જતાથી અશુભ કર્મોના સથલ કરી નરક તિથ જની ગતિમાં ઉત્પન્ન થઈ સંસાર પરિભ્રમણને વધારી રહ્યા છે જાણી આત્માર્થોએ આવી અજ્ઞાનીઓના સગથી દૂર રહેવું

૧ ઉદગેણ ૨ જે ૩ સિદ્ધિમુદાહરંતિ, ૪ સાપં ૫ ચ ૬ પાપ ૭ ઉદગં ૮ કુસતા ।

૯ ઉદગસ્ત ૧૦ પાસેણ ૧૧ સિયાં ૧૨ ય ૧૩ સિદ્ધો, ૧૪ સિદ્ધિમુદા ૧૫ પાપા ૧૬ બદ્ધે ૧૭ દર્શસિ ૧૮ ॥ ૧૪ ॥

શબ્દાર્થ : (૧) સાંજના (૨) સવારના (૩) જલ (૪) સ્પર્શથી (૫) જલસ્નાનથી (૬) મોક્ષની (૭) પ્રાપ્તિ બતાવે છે (૮) એમ જો જલ-(૯) સ્નાનથી (૧૦) મુક્તિ (૧૧) પ્રાપ્ત થાય (૧૨) જલમાં રહેનારા (૧૩) જીવો (૧૪) ધણા (૧૫) મોક્ષને પ્રાપ્ત કરે

ભાવાર્થ:- સાંજના તથા સવારના જલ સ્નાનથી જે મનુષ્યો મોક્ષની પ્રાપ્તિ બતાવે છે એ તદ્દન અસત્ય છે જો જલ સ્નાનથી-સ્પર્શથી મોક્ષની પ્રાપ્તિ થતી હોય તો જલમાં રહેનારા પ્રાણીઓને પણ મોક્ષની પ્રાપ્તિ થવી જોઈએ, પરંતુ તેમ તો બનતું નથી વળી પ્રજાચારીઓને માટે તો સ્નાન કરવાનો સર્વથા નિષેધ છે સ્નાનથી મદ તથા દર્પ ઉત્પન્ન થાય છે વળી જલથી શરીરની વિશુદ્ધિ થાય તે પણ અદ્યકાળ માટે થાય છે જેથી અન્ય તીર્થીઓનું કથન અસત્ય છે, ન્યાય સંગત નથી વળી જલ સ્નાનથી તો જીવોની ઘાત થાય છે અને તે ઘાતથી રખંધન રૂપ અશુભ કર્મોના બંધન થાય છે જેના વિપાકમાં જન્મ મરણની વૃદ્ધિ થાય છે બાળી સાધકે સ્નાન કરવું સહિ જોઈએ.

મૃચ્છા ય કુમ્મા ય સિરાસિવા ય, મગ્ગૂ ય ઉદ્ધા દગરક્લસા ય ।
અદ્ધાણમેયં કુસલા વયંતિ, ઉદગેણ જે સિદ્ધિસુદાહરંતિ ॥૧૫॥

શબ્દાર્થ : (૧) મતસ્ય (૨) કાચબા (૩) સરીસૃપ (૪) ઊંટ નામનું જલચર (૫) જલકાગ અથવા પેડક (૬) જલમનુષ્ય (૭) જલસ્પર્શથી (૮) મુક્તિ (૯) પ્રાપ્ત કરે (૧૦) એ કથન (૧૧) અસત્ય છે (૧૨) એમ તીર્થ કરે જો (૧૩) કહે છે

ભાવાર્થ:- જો જલસ્પર્શથી મુક્તિ પ્રાપ્ત થતી હોય તો માછલા, કાચબા, સરીસૃપ, જલમનુષ્ય, જલકાગ, પેડકા આદિ ધણા જલચર જીવો સર્વથી પહેલા મોક્ષને પ્રાપ્ત કરી શકે, પરંતુ તેમ તો

યતુ નથી જેથી જલસ્પર્શથી મોક્ષ જતાવનાર જન્મ વીધીઓનું કથન અસત્ય છે, જેમ મોક્ષતત્ત્વના બાણનાર શ્રી વીધી^૧ કરહેવો કહે છે, સ્નાનથી તો અવહિસાદૃષ આરભ થાય છે આરભથી મરનાર એવો સાથે વૈરખન થાય છે વૈરખનથી નવા નવા જન્મ ખારણ કરવા પડે છે જન્મ ખારણ થાય ત્યાં મૃત્યુ તો અવશ્ય રહેલ છે જન્મ મરણ છે ત્યાં કુઓ રહેલાં જ છે એમ બાણી જલના આર ભથી આત્માથી એવોએ દૂર રહેવું બેઇએ

૧ ૨ ૩ ૪ ૫ ૬ ૭
હૃદય જહ કમ્મમલં હરેજા, ૧ ૨ ૩ ૪ ૫ ૬ ૭
૧ ૨ ૩ ૪ ૫ ૬ ૭
અર્થં ચ પોયારમણુસ્મરિન્ના, પાણાણિ ચેષ ચિણિહંતિ મદા ॥૧૬॥

૧ ૨ ૩ ૪ ૫ ૬ ૭ ૮ ૯ ૧૦ ૧૧ ૧૨ ૧૩ ૧૪ ૧૫ ૧૬ ૧૭ ૧૮ ૧૯ ૨૦ ૨૧ ૨૨ ૨૩ ૨૪ ૨૫ ૨૬ ૨૭ ૨૮ ૨૯ ૩૦ ૩૧ ૩૨ ૩૩ ૩૪ ૩૫ ૩૬ ૩૭ ૩૮ ૩૯ ૪૦ ૪૧ ૪૨ ૪૩ ૪૪ ૪૫ ૪૬ ૪૭ ૪૮ ૪૯ ૫૦ ૫૧ ૫૨ ૫૩ ૫૪ ૫૫ ૫૬ ૫૭ ૫૮ ૫૯ ૬૦ ૬૧ ૬૨ ૬૩ ૬૪ ૬૫ ૬૬ ૬૭ ૬૮ ૬૯ ૭૦ ૭૧ ૭૨ ૭૩ ૭૪ ૭૫ ૭૬ ૭૭ ૭૮ ૭૯ ૮૦ ૮૧ ૮૨ ૮૩ ૮૪ ૮૫ ૮૬ ૮૭ ૮૮ ૮૯ ૯૦ ૯૧ ૯૨ ૯૩ ૯૪ ૯૫ ૯૬ ૯૭ ૯૮ ૯૯ ૧૦૦

શબ્દાર્થ (૧) જલ (૨) જો (૩) કમ મળને (૪) દૂર કરે (૫) તો એ રીતે (૬) પુણ્યને પણ દૂર કરે જલ કમ મળને દૂર કરે (૭) એ કમન તો ઇચ્છાપાત્ર છે (૮) મૂખ મનુષ્ય (૯) અર્થ નેતાની (૧) પાછળ (૧૧) ચાલી (૧૨) જલસ્નાન દ્વારા પ્રાણીઓની (૧૩) દિશા કરે છે

સાવાર્થ - જલસ્નાનથી જો પાપકર્મ દૂર થતું હોય તો પુણ્યને પણ દૂર કરે, પાણી જેમ અશુભ લેપને દૂર કરે છે તેમ જલન જેવા શુભ લેપને પણ દૂર કરે છે જલસ્પર્શથી-સ્નાનથી મોક્ષને માનવું જો તો ખાલી મનના મનોરથો છે મૂખ મનુષ્યો અમાની નેતા પાછળ ચાલી જલસ્નાન દ્વારા પ્રાણીઓની દિશા કરી અશુભ કર્મબંધન કરે છે જેથી જલસ્નાનથી મોક્ષ પ્રાપ્તિ માનવી જો તો તદન અસત્ય છે જેમ જન્માર્થ મનુષ્ય અર્થ નેતાની પાછળ ચાલતા માર્ગને ઊઠી કુમાર્તમા બાય છે અને ઇષ્ટ સ્થાનને પ્રાપ્ત કરી શકે તો નથી જો રીતે જલસ્નાનથી મોક્ષની પ્રાપ્તિ માનવી તે તો તદન અસત્ય છે અને આત્માના અહિતનું કારણ છે

શબ્દાર્થ (૧) પાપ (૨) કર્મ (૩) કરવાવાળાં (૪) પાપ નો (૫) શીતલ જલ (૬) દૂર કરે તો (૭) જલચર જીવોની (૮) ઘાત કરનારા (૧૦) કેટલાએક માછલા, કાચબા, મગર આદિ જીવો (૧૧) મુક્તિના લાભને પ્રાપ્ત કરે (૧૨) જલસ્નાનથી (૧૩) મુક્તિ (૧૪) બતાવનારા (૧૫) સ્થા (૧૬) ખોલે છે

ભાવાર્થ:- પાપી મનુષ્યોનાં પાપ કર્મનો જો જલસ્નાનથી નાશ થતો હોય તો જલચર જીવોની ઘાત કરવાવાળાં મગર, માછલા, કાચબા, આદિ 'સેદા' જલમા રહેનારા કેટલાંએક જીવો મોક્ષને શીઘ્ર પ્રાપ્ત કરી શકે, પરંતુ એ કથન તેઓનું અસત્ય છે જલસ્નાનથી મુક્તિ બતાવનાર મૃષા બોલે છે' મિથ્યાત્વ છે

हुतेण जे सिद्धि मुदाहरंति, सायं च पायं अगणि फुसंता ।
 एवं सिया सिद्धि हवेज्जतम्हा, अगणि फुसंताण्ण कुक्कम्मिणंपि ॥
 ॥ १८ ॥

શબ્દાર્થ ૧) પ્રાત કાળ તથા (૨) સાય કાળ (૩) અગ્નિના (૪) સ્પર્શ કરનારા (૫) જ્યોત્સના અગ્નિહોમથી (૬) મોક્ષની પ્રાપ્તિ (૭) અતાવે છે તેઓ મૃત્યુવાદી છે (૮) મુક્તિ (૯) પ્રાપ્ત થતી હોય તો (૧૦) જો અગ્નિ સ્પર્શથી (૧૧) અગ્નિ (૧૨) સ્પર્શ કરવાવાળા (૧૩) જુહાર આદિ કુકર્મીઓને મોક્ષની પ્રાપ્તિ થવી જોઈએ

મોવાર્થ - પ્રાત કાળ તથા સાય કાળ અગ્નિ સ્પર્શ કરનારા જે લોકો અગ્નિદોષથી મોક્ષની પ્રાપ્તિ બતાવે છે, તેઓ મૃષાવાદી

છે, જે એ રીતે અગ્નિરૂપ થઈ-અગ્નિ હોમથી એ મોક્ષની પ્રાપ્તિ થતી હોય તો અગ્નિનો સ્પર્શ કરનારો સુહાર આદિ ઘણા કુકર્મિઓને પણ મોક્ષની પ્રાપ્તિ થવી જોઈએ જેથી અગ્નિકામના સ્પર્શથી મોક્ષ પ્રાપ્તિ માનવી એ તો મૂખ મનુષ્યોના અસત્ય કથન બહુવાં અજ્ઞાનીઓ પોતાની ઇચ્છાનુસાર સ્વર્ગની તથા મોક્ષની પ્રાપ્તિ જતાવનારાઓને સત્ય મોક્ષ માર્ગનું જ્ઞાન જ નથી જેથી જ્ઞાન માર્ગ તેઓને પ્રાપ્ત થતો નથી આરબથી સચાર વૃદ્ધિરૂપ જ મ મરણની જ પ્રાપ્તિ હોય મોક્ષની કે સદ્ગતિની પ્રાપ્તિ ન હોઈ શકે

અપરિકલ્પ્ય વિદ્ઃ જ કુ (પંચ) સ્તિત્વિ, પદ્ધિતિ તે ઘાયમધુક્ષમાણા ।
મૂપદિં જાણ પદ્ધિલેહ સાત્ત્વ, વિ જ ગદ્ધાયં તસપાવરેદિ ॥૧૧॥

અર્થ (૧) પરીક્ષા કર્યા ।
પ્રકારે (૪) મુક્તિ (૫) મળતી નથી (૬) (૨) સ્વીકાર કરેલ છે (૩) એ (૮) પ્રાપ્ત કરે છે (૯) મત્સ (૧) સ્થાવર તે નહિ સમજનાર (૭) સચારને ઇચ્છા છે (૧૩) જ્ઞાનને (૧૪) મદલ્ય કરી (૧) સત્ત્વ જીવેને (૧૨) મુખની રૂપે (૧૧) વિચારે

ભાવાર્થ - જે મનુષ્યો અગ્નિ હોમ

જલ સ્નાનથી-જલ સ્પર્શથી અથવા મીઠુઅગ્નિ સ્પર્શથી તથા મુક્તિની પ્રાપ્તિ થયાનું કહે છે તથાએ પરીક્ષ નહિ ખાવાથી સિદ્ધાંતનો સ્વીકાર કરેલ છે જલસ્નાનથી ઠોં વિના ઉપરોક્ત આરબવાળી ક્રિયાથી મુક્તિની પ્રાપ્તિ હોઈ અગ્નિહોમ આદિ માન્યતાવાળા વિવેક શક્તિ છે જ્ઞાન શક્તિ છે જ નહિ. એ તમ જ અગ્નિહોમથી તો સચાર પરિશ્રમજ્ઞ હો જલસ્નાનથી વૃદ્ધિ કરી મત્સારને સ્થિત કરે છે જીવ દિનાયમ મરણની હોય જ નહિ જગતના વ ત્રય અને સ્થાવર જીવોની પ્રાપ્તિ શામે છે મુખ પ્રીય છે દુખ અપ્રિય છે બાળી જ્ઞાનથી ઇચ્છા સિ કરી

વિચાર કરી આરભથી નિવૃત્ત થઈ સર્વ જીવો સાથે મૈત્રી ભાવ
વધારી રહેવું તે શ્રેયનું કારણ છે જીવ ઘાતથી તો સંસાર પરિભ્રમણ
રૂપ જન્મ-મરણ આદિ દુઃખોનો ભોગવટો બળી જીવોની દયા પાળતી.

^૧ ધર્મંતિ ^૨ લુપંતિ ^૩ તસ્સંતિ ^૪ કમ્મી, ^૫ પુઠ્ઠો ^૬ જંગા ^૭ પરિસંઘાય ^૮ મિત્તલૂ ।
^૧ તમ્હા ^{૧૦} વિઝ ^{૧૧} વિરતો ^{૧૨} આઘગુત્તે, ^{૧૩} દઢું ^{૧૪} તસે ^{૧૫} યા ^{૧૬} પડિસંહરેજ્જા ॥૨૦॥

શબ્દાર્થ (૧) રૂઢન કરે છે (૨) પરમાધામીઓ શસ્ત્રથી છેદન કરે છે
(૩) ત્રાસ પામે છે (૪) પાપકર્મ કરવાવાળા (૫) અલગ અલગ (૬) પ્રાણી
(૭) બળી (૮) મુનિ (૯) તેથી (૧૦) વિદ્વાન મુનિ (૧૧) પાપથી નિવૃત્ત
(૧૨) આત્મરક્ષક (૧૩) દેખીને (૧૪) ત્રસ સ્થાવર (૧૫) ઘાતથી નિવૃત્ત થાય

ભાવાર્થ:- સાવધ અનુષ્ઠાન કરવાવાળા પાપી જીવો નરકાદિ
ગતિમા દુઃખો ભોગવે છે જે લોક અશિક્ષાય તથા વનસ્પતિ આદિની
હિંસા કરી સુખ પામવાની ઇચ્છા રાખે છે-કરે છે તે લોક હિંસાથી
સુખ પ્રાપ્ત નહિ કરતા, નરકાદિ અધમગતિમા ઉત્પન્ન થઈ અસહ્ય
વેદનાથી સતત થઈ ઠરણ વિલાપ કરે છે, તલવાર આદિ શસ્ત્રોથી
છેદાય છે, ભાલાથી ભેદાય છે આ રીતે દુઃખોને પામે છે એમ
બળી આત્મરક્ષક વિદ્વાનમુનિ ત્રસ અને સ્થાવર જીવોને અલગ અલગ
બળી તેની હિંસાથી નિવૃત્ત થઈ સચમ પાલન કરતા વિચરે

^૧ જે ^૨ ધમ્મલઢું ^૩ વિણિહાય ^૪ મુંજે, ^૫ વિયઢેગસાહદુ ^૬ ય ^૭ જે ^૮ સિગાહ ।
^૯ જે ^{૧૦} ધોવતી ^{૧૧} લૂસયતીવ ^{૧૨} વત્થં, ^{૧૩} આહાહુ ^{૧૪} સે ^{૧૫} ણાગગિયસસ ^{૧૬} દૂરે ॥૨૧॥

શબ્દાર્થ - (૧) જે સાધુઓ (૨) ધર્મથી પ્રાપ્ત થયેલ અથવા દોષ-
રહિત આહાર (૩) છોડીને (૪) સ્વાદિષ્ટ આહાર ખાય છે (૫) અચિત્ત જતથી
(૬) અગોને સંકોચ કરી (૭) જે સ્નાન કરે છે (૮) વસ્ત્ર તથા પગને ધોવે છે

(૬) નાનું-મોટું કરે છે (૧) શોભાઓથી વસને (૧૧) તેઓ સયમથી (૧૨) દૂર છે (૧૩) શ્રી તીર્થ કરે દેવોએ કહેલ છે

ભાવાર્થ - જે, સાધુ નિર્દોષ આધારને ઓઠી અન્ય સ્થાવિત લોજન ખાધ છે અને અખિત પાણીથી જ ગોનો સંકોચ કરીને જે સ્નાન કરે છે અને શોભાને માટે વસ્ત્ર પાવે છે, હાથ પત્ર પાવે છે તેમ જ શયનાર આશી નાના વસને મોટું કરે, મોટા વસને ટુંકું કરે છે તેઓ સયમથી દૂર છે અથવા સાધુપણથી દૂર છે એમ શ્રી તીર્થ કરે દેવોએ કહેલ છે પૂર્વોક્ત કુશીલના આચારનું વર્ણન કરું હવે કુશીલ સાધુના આચારને બતાવે છે

કેન્ધ પરિભાષ્યદગસિ, ધીરે, વિચક્ષેણ નીતિજ્ઞ ય, ભાદિમોનસ ।
સે ધીયકંદાહ અસુખમાણે, ચિરસે સિનાણાહસુ ક્તિપ્યાસુ ॥૨૨॥

શબ્દાર્થ (૧) અધસ્નાનથી (૨) કમનંધનને (૩) નસી (૪) ધીર પુખ્ત (૫) પ્રાસુકજલથી (૬) જીવન મારણ કરે (૭) મોક્ષપત્ર ત (૮) બીજ કહ આદિ (૯) લોજન નહિ કરતા થકા (૧૦) અલગ રહે (૧૧) સ્નાન તથા (૧૨) શ્રીઓથી (૧૩) સાધુ

ભાવાર્થ - બુદ્ધિમાન મુનિ જલસ્નાનથી અશુભ કર્મ બંધન થાય છે એમ જાણી મોક્ષ પ્રાપ્ત થતાં સુધી પ્રાસુકજલથી પણ સ્નાન ન કરે, તેમ જ પ્રાસુક જલથી જીવન મારણ કરે અને બીજ કાચ મૂળપત્ર આદિ તથા કંઈ આદિ દોષિત આધારના લોજન કરે નહિ અને સ્નાન તથા મૈથુન સેવનથી દૂર રહે તેલથી અગ્ર મહાન, પીઠી આદિથી લેપ આદિ કિચાઓથી દૂર રહી, ઘસીરનું પરિચોષન નહિ કરતા સયમ પાલન કરે.

જે માયરં ચ વિયરં ચ દિષા, ગાર તદા પુત્રપસુ ધર્મે જ ।
પુલ્હા જે ધાયહ માડગાહ, મહાદુ સે સામણિયસ્મ દૂરે ॥૨૩॥

શબ્દાર્થ : (૧) જે (૨) માતા (૩) પિતાને (૪) છોડી (૫) ઘર તથા (૬) પુત્ર (૭) પશુ (૮) ધન છોડી દીક્ષા ગ્રહણ કરી (૯) સ્વાદિષ્ટ ભોજનવાળા (૧૦) દોડે છે (૧૧) ધરમાં (૧૨) શ્રમણભાવથી (૧૩) દૂર (૧૪) કહેલ છે

ભાવાર્થ - જે મુનિ માતા, પિતા, પુત્ર, પશુ, ઘર તથા ધનસંપત્તિ છોડીને દીક્ષા ગ્રહણ કરીને સ્વાદિષ્ટ ભોજનના લોભથી સ્વાદિષ્ટ ભોજનવાળા ઘરોમાં આહાર ગ્રહણ માટે જાય છે તેઓ સાધુપણથી દૂર છે એમ શ્રી તીર્થ કરદેવોએ કહેલ છે.

કુલાઈં જે ધાવહ સાડગાઈં, આઘાતિ ધમ્મં ઉદરાણુગિદ્ધે ।
અહાહુ સે આયરિયાણ સયંસે, જે લાવણ્જજા અસણસ્સ હેઠ્ઠ ॥૨૪॥

શબ્દાર્થ : (૧) સ્વાદિષ્ટ ભોજનવાળા (૨) ઘરોમાં (૩) જાય છે (૪) પેટ ભરવામાં તત્પર (૫) ધર્મકથા (૬) કહે છે (૭) ભોજનના (૮) લોભથી (૯) પોતાના ગુણોનું વર્ણન કરે (૧૦) તે આર્યોના (૧૧) સોમા ભાગે પણ નથી (૧૨) એમ શ્રી તીર્થ કર દેવોએ કહેલ છે

ભાવાર્થ - જે મુનિ પેટ ભરવામાં ગૃહ અને સ્વાદિષ્ટ ભોજન માટે આહારાદિ દાનમાં શ્રદ્ધાવાળા ઘરોમાં જઈને ત્યાં ગૃહસ્થને 'રુચિકર ધર્મકથાઓ' કહે છે અને ભોજનના લોભથી પોતાના ગુણોની પ્રશંસા કરે છે, એવા મુનિઓ આચાર્યના ગુણોના સોમા ભાગે પણ નથી, આ આચાર કુશીલપણના જાણવા

ગિક્કલ્લસ્મ દીણે પરમોયણંમિ, મુહમંગલીણ ઉદરાણુગિદ્ધે ।
નીવારગિદ્ધેવ મહાવરાહે, અદૂરણં એહિહં ઘાતમેવ ॥૨૫॥

શબ્દાર્થ : (૧) જે પુરુષ ધરથી નીકળીને (૨) દીન અને (૩) અન્યના ઘરોમાં જઈ (૪) ભોજન માટે (૫) ભાટની માફક ગૃહસ્થોની પ્રશંસા કરે છે

(૧) ઊંચ પૌત્રવર્ગ (૭) આસક્ત (૮) તે આવધના દાણામાં (૯) આસક્ત (૧) સુખરની માફક (૧૧) શીઘ્રતાથી (૧૨) સમમના નામને (૧૩) પ્રાપ્ત કરે છે

સાવાચર:- જે પુરુષ પોતાનાં ઘરનાર તથા મનમાં, સ્વજન આદિનો ત્યાગ કરીને પ્રવચ્ચા ગ્રહણ કરીને જન્મના કરીમાં જઈ લોકજન માટે જીવંદાને વશ થઈ દીન બની જાટની માફક બૃહસ્પતિની પ્રશ્નયા કરે છે તેઓ આવધના દાણામાં આસક્ત મહાન સુખર શીઘ્રતાથી આવને પામે છે તેની માફક લોકજનમાં આસક્ત કુશીલ સાધક સમમથી જાટ થઈ સસારમાં પરિણમણ કરતો થકો અધમગતિઓમાં જન્મો ખારણ કરતા થકો વારવાર મૃત્યુને પ્રાપ્ત થાય છે

અમસ્સ પાણસ્સિહલોઈયસ્મ, અણુપિય માસંતિ સેવમાણે ।
પાસંત્યયં ચેવ કુશીલયં ચ, નિસ્સારપ હોઈ જહાં પુલાપ ॥૨૬॥

શબ્દાર્થ (૧) જન્મ તથા (૨) પાણી વચ્ચે આદિ (૩) આ લોકના પદાર્થ નિમિત્ત (૪) સેવકની માફક જે સાધક (૫) પ્રિય (૬) લાવણ કરતો હોય તો તે (૭) સ્થિતિતાને તથા (૮) કુશીલભાવને પ્રાપ્ત થાય છે (૯) સમસારરહિત (૧) બની જાય છે (૧૧) સુસ્થાની (૧૨) સમાન.

સાવાચર:- જે સાધક અન્ન, પાણી, વચ્ચે, આદિ લોકમાં રહેલ પદાર્થમાં આસક્ત બની લોકથી દાતાર બૃહસ્પતિની કૃપિ અતુસાર થઈ વિદુદ બની રાજના સેવકની માફક પ્રિય લાવણ કરે તે પાશ્વજી તથા કુશીલભાવને પ્રાપ્ત કરે છે તથા સુસ્થાની માફક સારરહિત સમમને બનાવે છે સાધુના સિદ્ધ માત્ર ખારણ કરે છે અને સસાર વૃદ્ધિ તે કરે છે

^૧અણ્ણાતપિં^૨દેણઽહિયાસ^૪ણ્ણા, ^૩ળો ^૫પૂયણં તવસા આવહેજ્જા ।

^૬સદ્દેહિં ^૭રૂવેહિં ^૮અસજ્જમાણં, ^૯સવ્વેહિ ^{૧૦}કામેહિ ^{૧૨}વિણીય ^{૧૧}મેહિ ॥૨૭॥

શબ્દાર્થ . (૧) સાધુ અજ્ઞાત પિંડ દ્વારા (૨) પોતાનો નિર્વાહ કરે (૩) તપસ્યા દ્વારા (૪) પૂજની (૫) ઇચ્છા ન કરે (૬) શબ્દ (૭) રૂપ આદિમાં (૮) આસક્ત ન બનતા થકા (૯) સર્વ (૧૦) વિષય કામનાઓની (૧૧) આસક્તિ (૧૨) દૂર કરી સંયમ પાલન કરે

ભાવાર્થ:- સાધુ અજ્ઞાત કુળની ગૌચરીથી પોતાનો નિર્વાહ-સંયમ પાલન માટે કરે, તપસ્યા દ્વારા માનપૂજા પ્રાપ્ત કરવાની ઇચ્છા ન કરે, તથા શબ્દ, રૂપ આદિ સર્વ પ્રકારના વિષય ભોગોની આસક્તિ દૂર કરે અને સમભાવ રાખી શુદ્ધ સંયમપાલન કરતા વિચરે

^૧સવ્વાહં ^૨સંગાહં ^૩અહચ્ચ ^૪ધીરે, ^૫સવ્વાહં ^૬દુક્કલાહં ^૭તિત્તિવલ્લમાણે ।

^૮અલિલે ^૯અગિદ્ધે ^{૧૦}જણિયચારી, ^{૧૧}અમયંકરે ^{૧૨}ભિક્ખુ ^{૧૩}અણાવિલ્લપ્પા ॥ ૨૮ ॥

શબ્દાર્થ . (૧) સર્વ (૨) સંયમો (૩) ત્યાગી (૪) ધીર પુરુષ (૫) સર્વ (૬) દુષ્ટો (૭) સહન કરતા થકા (૮) જ્ઞાન દર્શન ચારિત્રમાં (૯) સંપૂર્ણ ભોગોમાં અનાસક્ત (૧૦) અપ્રતિબદ્ધ વિહારી (૧૧) અભય દેનાર (૧૨) ભિક્ષુ-સાધુ (૧૩) વિષયકષાયથી અનાકુળ બની વિચરે

ભાવાર્થ:- બુદ્ધિમાન સાધુ, બાહ્ય પરિગ્રહ સ્વજન, ધન, દ્રવ્ય આદિ આકર્ષ્યંતર પરિગ્રહ કષાયો, માન, પૂજા આદિ સર્વ સાંસારિક સંબંધોને છોડતા સર્વ પ્રકારના પરીષદો ઉપસર્ગો આદિ સર્વ દુઃખોને સમભાવથી સહન કરતા થકા સંપૂર્ણ જ્ઞાન, દર્શન, ચારિત્રયુક્ત, સર્વ કામભોગોમા અનાસક્ત અને અપ્રતિબદ્ધ વિહારી

રહેતા થકા સર્વ પ્રાણીઓને અભય દેતા થકા વિષય ઠપાવેલી
આકૃષ્ણ નહિ થતાં, ઉપયોગવત રહી સાધુ સમાચારી મુજબ સર્વમ
પાલન કરતા વિચરે

મારસ્સ જાતા મુનિ સુંજણજા, કસેજ્જ પામસ્સ વિવેગ મિલ્લુ ।
દુમ્મસેણ પુદ્ધે ઘુયમાહણજા, સંગામસીસે થ પરં વમેજ્જા ॥૧૧॥

શબ્દાર્થ (૧) પાંચ મહાવ્રત રૂપ (૨) સર્વમયાત્રાના નિર્વાહ માટે
(૩) મુનિ (૪) ભોજન કરે (૫) શિષ્ય (૬) પાપકર્મના (૭) ત્યાગને (૮) હ્રસ્વ
(૯) કુન્નતો (૧૦) રૂપ થતા સર્વમ અથવા (૧૧) મોક્ષ તરફ જ્ઞાન રામે
(૧૨) મુદ્ધમિર્મા સુભટ પુરુષ (૧૩) જેમ શત્રુ (૧૪) હમન કરે જે પ્રમાટે
સાધુ કર્મરૂપી શત્રુ હમન કરે.

ભાવાર્થ - મુનિ સર્વમ યાત્રાના નિર્વાહ માટે જાહાર
થકણ કરે, તથા પૂર્વ ઉપાશિત કર્મને દૂર કરવા-હવ કરવાની
ઈચ્છા રાખે, પ્રયત્ન કરે, પરીવહ ઉપયમ આદિ કહેતા ઉત્પત્ત થયે
તે દુઃખોને સનભાવે રહેન કરે, સમગ્ર જાનમા તથા પ્રાણમાં જ્ઞાન
રાખે જેમ સુભટ પુરુષ જુદા ભૂમિમાં શત્રુનું હમન કરે જેમ સાધક
મુનિ કર્મરૂપ શત્રુનો નાશ કરવા સતત ઉપયોગવત રહી સર્વમ
પાલન કરતા તપરૂપ થકાથી હમનશત્રુનો હવ કરે.

અવિ હમ્મમાણે વલ્લગાલલ્લી, સમાગમં કંસલિ અંતકસ્સ ।
જિણ્ણ વમ્મ ણ પરંશુલેહ, અવલ્લવમ્મણ થા સંગહં
તિથેમિ ॥૧૨॥

શબ્દાર્થ (૧) સાધક મુનિ પરીવહ ઉપસત્ત દ્વારા પીઠા પામતા
થકા (૨) સમભાવે સદન કરે ૭મ કાલના પાટીવાને ઊભા થતા રાત્રેવ ન

કરે એ પ્રકારે અભ્યંતર તપથી કષ્ટ પામતા છતાં રાગદ્વેષ કરે નહિ (૩) મૃત્યુની (૪) કરતા રહે (૫) પ્રતીક્ષા (૬) એ પ્રકારે કર્મને (૭) દૂર કરી (૮) જન્મ-મરણ શોકાદિને પ્રાપ્ત ન કરે (૯) ગાડાની ધરી તૂટતાં (૧૦) ગાડું આથે જઈ શકે નહિ એ પ્રકારે સાંધુ ફરી સંસારને પ્રાપ્ત કરે નહિ.

ભાવાર્થ.— સાધક મુનિ પરીષદ ઉપસર્ગ દ્વારા હુઃખ પામતા થકા કાષ્ટના પાટીયાની માફક (પાટીયાને બંન્ને બાજુ છોલતા થકા રાગદ્વેષ કરતા નથી) રાગદ્વેષ નહિ કરતા સમભાવથી સહન કરે અને મૃત્યુના આગમનની પ્રતીક્ષા કરતાં રહે, આ પ્રકારે સાધુ સયમ પાલન દ્વારા જ્ઞાન, દર્શન, ચારિત્ર, તપ આરાધન કરતા થકા હુઃખને સમભાવે સહન કરી પરભાવોથી અલગ રહી, પરભાવનું વિસ્મરણ કરી, આત્માથી દેહને ભિન્ન જાણી દેહ મમત્વને દૂર કરી, સર્વ કર્મને ક્ષય કરી, શુક્લ ધ્યાન ધ્યાતા થકા સ્વચિત્તનની એકાગ્રતાથી (નવીન આયુષ્યનું બંધન નહિ કરતા) શ્રેણી પ્રાપ્ત કરી કેવલજ્ઞાન તથા કેવલદર્શન પ્રાપ્ત કરી સંસારનો અંત કરે છે જેઓને ફરીથી જન્મ, મરણ, શોક આદિ સંસારમાં આવવાનું રહેતું જ નથી જેમ ગાડાની ધરી ભાગી જવાથી ગાડું આથે જઈ શકતું નથી એ જ રીતે અષ્ટ કર્મનો ક્ષય થવાથી સિદ્ધ ગતિને પ્રાપ્ત થતા જીવોને ફરી સંસારમાં આવવાનું રહેતું નથી અને મોક્ષનાં શાસ્ત્રોનાં આદિ અનંત સુખ ભોગવતા સમાધિ ભાવમાં જ સિદ્ધ ક્ષેત્રમાં બિરાજમાન રહે છે

અધ્યયન ૭ સુ સમાપ્ત

શ્રવ કૃતાંગ શ્રવ

અધ્યયન ૮ ૩

શ્રી વીર્યાધિકાર અધ્યયન

‘‘કુર્વાં વેયં સુયવસ્થાયં, વીરિયંતિ પશુર્થ
કિં નુ વીરસ વીરસ, વહં વેય પશુર્થ ॥૧॥

શબ્દાર્થ (૧) એ પ્રકાર (૨) કહેલ છે (૩) વીર (૪) કહે છે (૫)
પરંતુ (૬) વીરપુરુષ (૭) વીર (૮) કયા કારણથી (૯) એ (૧) કહેવાય.

સાવાર્થ - શ્રી વીર્યાધિકાર દેવોએ વીરના એ એક કથા છે,
તે જીવની શક્તિ વિશેષ બળુશી, વીર પુરુષનું વીર્ય દેવા પ્રકારે છે
અને દેવા પ્રકારે વીર કહેવાય ॥ જ્યોત્ષા વસ્ત્રા અથો સર્વ જીવોમા
વીર હોય ॥ તે વીર્ય શુભાશુભ કર્માનુસાર અત્યંત કે વિશેષ પ્રાપ્ત
થાય છે

‘‘કમ્મમેગે પથેદંતિ, અકમ્મ વાપિ સુખ્યયા ।
પતેદં દોઢિ ઠાણેદં, જેદં વીસંતિ મન્થિયા ॥૨॥

શબ્દાર્થ (૧) કામ્ય એક (૨) કર્મને (૩) વીર કહે છે (૪) સુખતા
(૫) અકર્મને વીર કહે છે (૬) એ (૭) એ પ્રકારના (૮) રથાનોમાં (૯)
અનુષ્ઠા (૧) જાણ છે

સાવાર્થ:- શ્રી મુખર્મા સ્વામી જીવુસ્વામીને કહે છે કે
દે સુખતા ! અકર્મ અને અકર્મ જેમ વીરના એ એક છે આ
જે એકમા મર્મ અનુષ્ઠા અવસ્થિત રહેલાં દેખાય છે તેમ પ્રવૃત્તિપ્રિય

કર્મને વીર્ય કહે છે જ્યારે કોઈ કર્મના ત્યાગરૂપ નિવૃત્તિ (સ્વસ્વભાવમાં પ્રવૃત્ત હોય) ને વીર્ય કહે છે. વીર્યાન્તરાયના ક્ષયોપશમથી ઉત્પન્ન થયેલ વીર્ય જીવનું સ્વભાવિક વીર્ય જાણવું આઠ પ્રકારના કર્મોને પણ વીર્ય કહેવાય છે ઔદયિક ભાવથી ઉત્પન્ન કર્મના ઉદયથી ઉત્પન્ન બાલવીર્ય કહેવાય છે એ સકર્મક વીર્ય કહેવાય છે. ચારિત્ર મોહનીયના ઉપશમ કે ક્ષયોપશમથી ઉત્પન્ન નિર્મલ ચારિત્રને પણ વીર્ય કહેવાય છે તેને પડિત વીર્ય કહેવાય છે ઘણા પ્રકારની ક્રિયાઓમા ઉત્સાહ તથા બલસાથ પ્રવૃત્ત મનુષ્યોને જોઈ લોકો કહે છે કે આ પુરુષ વીર્ય સમ્પન્ન છે, વીર્યાન્તરાય કર્મના ક્ષયથી ઉત્પન્ન થયેલ વીર્યવાળાને લોકો બલવત કહે છે, સકર્મક વીર્ય સર્વ સસારી જીવોને હોય છે અને અકર્મક વીર્ય તો કોઈ કોઈ સસારભાવોથી નિવૃત્ત, આરભ પરિગ્રહથી નિવૃત્ત અને જ્ઞાન, દર્શન, ચારિત્ર, તપરૂપ સ્વસ્વભાવમાં પ્રવૃત્ત કોઈ વિરલ આત્મામાં હોય છે

૧ ૨ ૩ ૪ ૬ ૫
પમાયં કમ્મમાહંસુ, અપ્પમાયં તહાઽવરં ।

૭ ૮ ૯
તત્ત્વાવાદેસઓ વાવિ, બાલં પંડિયમેવ વા ॥૩૥

શબ્દાર્થ : (૧) પ્રમાદને (૨) કર્મ (૩) કહેલ છે (૪) અપ્રમાદને (૫) અકર્મ (૬) કહેલ છે (૭) એ બનેની સત્તાથી (૮) બાલવીર્ય (૯) પડિતવીર્ય હોય છે

ભાવાર્થ.— શ્રી તીર્થંકર દેવોએ પ્રમાદને કર્મ કહેલ છે અપ્રમાદને અકર્મ કહેલ છે પ્રમાદી જીવોનું બાલવીર્ય કહેવાય છે, અપ્રમાદી જીવોનું પડિત વીર્ય કહેવાય છે, પ્રાણી વર્ગ જીવોના દ્વારા ઉત્તમ અનુષ્ઠાનથી રહિત બને એને પ્રમાદ કહેવાય, મદ્ય, વિષય, કષાય, નિદ્રા અને ચારિત્રને દૂષિત કરે તેવી વિકૃતિ એ પાત્ર કર્મના કારણ રૂપ પ્રમાદોને કર્મ કહેલ છે, અપ્રમાદને અકર્મ કહેવાનો

પરમાર્થ એ છે કે પ્રમાદના કારણથી જીવ જ્ઞાન રહિત આરભમાં
આસક્ત બની કર્મ બાંધે છે, કર્મ બંધનવાળા જીવોના અનુક્રમે
બાલવીરવાળા કહેવાય, પ્રમાદ રહિત પાંચ મહામતના પાલન રૂપ
જીવોના કર્તવ્યેષામાં કર્મ બંધનનો અભાવ હોય છે, એ પુરુષોના
કાર્યો પકિત વીરવાળા કહેવાય છે,

સત્ત્વમેગે તુ સિચ્ચંતા, અતિવાયાય પાણિર્ણ ।

પ્રમે મતે અહિર્જંતિ, પાણમૂયચિદ્દેહિણો ॥૪॥

શબ્દાર્થ (૧) કેટલાએક (૨) સ્ત્રી બનાવવાના (૩) સ્ત્રીને સ્ત્રી
છે (૪) પ્રાણીઓના (૫) વધ કરવા (૬) કેટલાએક (૭) મત્રોને (૮) સ્ત્રી
છે (૯) જીવોને (૧૦) શૂત્રોને (૧૧) ખરવા માટે.

સાવાર્થ :- કેટલાએક બાલ જીવો પ્રાણીઓના વધને માટે
શસ્ત્રો તથા ધનુર્વેદાદિ શસ્ત્રોનો અભ્યાસ કરે છે અને કેટલાએક
પ્રાણીઓના વિનાશક મત્રોનો અભ્યાસ કરે છે, આવા કાર્યો કરવા
વાળાનું બાલવીર અણવું અર્થશાસ્ત્ર, ધનુર્વેદ, આયુર્વેદ વિતથાશ્ત્ર,
ઠોકનીતિ શાસ્ત્રનીતિ, કામશાસ્ત્ર, પાકશાસ્ત્ર એ બધા પ્રાણીઓની
ધાતાના હેતુએ થીજે છે, કેટલાએક શાસ્ત્રો મત્રોના ઉપદેશ આપે
છે, જેનાથી પ્રાણી શૂત્રની કિંસા થાય છે તેથી ઉપદેશક શાસ્ત્રોના
અભ્યાસ કરનારાનું બાલવીર કહેવાય છે.

માર્હણો કદુ માયા ય, કામમોગે સમારમે ।

હંતા છેસ્તા પગઙ્મિષ્ઠા, બાયસાયાણુગામિણો ॥૫॥

શબ્દાર્થ (૧) માયા—જ્ઞાનપદ (૨) કરી (૩) માયા કરવાવાળા પુષ્પ
(૪) કામભોજના (૫) સેવન કરે છે (૬) પીતાના સુખની (૭) ઈચ્છા કરવાવાળા
પ્રાણીઓ (૮) જન (૯) ઉદ્ધવોદન વમેરે (૧૦) કરે છે

ભાવાર્થ:- માયા કપટી જીવ કપટ દ્વારા અન્યોનાં ધનાદિ લૂટીને વિષય સેવન કરે છે તથા પોતાના સુખોને પ્રાપ્ત કરવાની ઇચ્છાવાળા મનુષ્યો પ્રાણીઓનાં અગોના છેદન લેદન આદિ કરે છે, માયા કપટવાળા ક્રોધ, માન, દોષ, વગેરે અવગુણોથી ભરેલ હોય છે, એક અવગુણની ઉપેક્ષા કરતા અનેક અવગુણોની વૃદ્ધિ થાય છે અને કષાય છે તે જીવોને અધમ ગતિમાં લઈ જવામાં સહાયક બને છે અધમગતિમાં જ ઉત્પન્ન કરાવે છે અનંતાનુંબંધી કષાયી જીવોની ગતિ નરકની કહેલ છે અને અપ્રત્યાખ્યાની ક્રોધ, માન, માયા, દોષવાળાની ગતિ તિર્યચની કહેલ છે પાપી જીવો મૃત્યુ બાદ આવી અધમ ગતિઓમાં ઉત્પન્ન થઈ હુ જો ભોગવે છે

^૧ મળસા ^૨ વચસા ^૩ ચૈવ, ^૪ કાયસા ^૫ ચૈવ અંતસો ।

^૬ આરઓ ^૭ પરઓ ^૮ વાવિ, ^૯ દુહાવિ ^{૧૦} ય અસંજયા ॥૬॥

શબ્દાર્થ : (૧) મન (૨) વચન (૩) કાયાથી (૪) કાયાની શક્તિ ન હોય તો મનથી (૫) આ લોક અને (૬) પરલોક (૭) બંને માટે જીવોની ધાત કરે છે કરાવે છે (૮) અસયમી જીવો.

ભાવાર્થ:- અસયમી જીવો મન, વચન, કાયાથી અથવા કાયાની શક્તિ ન હોય તો મન, વચનથી આલોક તથા પરલોકનાં સુખોની ઇચ્છાથી સ્વય પ્રાણીઓની ધાત કરે છે, અન્ય પ્રાણી જીવોની ધાત કરાવે છે. આવી રીતે બ્રમણાત્મક બુદ્ધિથી અજ્ઞાની જીવો કર્મ બંધન કરે છે અને પાપાનુષ્ઠાન વડે સંસાર ભાવને સ્થિર કરે છે

^૧ વૈરાહં ^૨ કુલ્લવૈ ^૩ વૈરી, ^૪ તઓ ^૫ વૈરેહિં ^૬ રજ્જતી ।

^૭ પાવોવગા ^૮ ય આરંભા, ^૯ દુક્લ્લકાસા ^{૧૦} ય અંતસો ॥૭॥

શબ્દાર્થ (૧) જીવધાત કરવાવાળા પુરુષો અનેક જન્મને માટે જીવોની સાથે (૨) વૈરભાવન (૩) કરે છે (૪) નવાં વૈર (૫) કરે છે (૬) પુનઃ (૭) જીવદિસા (૮) પાપ ઉત્પન્ન કરનારી છે (૯) જાતમાં (૧) જન્મને ૧ છે

સાવાર્થ:- જીવદિસા કરવાવાળા પુરુષો મૃત્યુ પામનાર જીવોની સાથે અનેક જન્મને માટે વૈર બધન બાધે છે અને જોઈ ભવમાં કે બીજા ભવમાં જો જીવો માત કરનારા જીવોને માટે છે ત્રીજા જન્મમાં ફરી મરનાર જીવ મારનારને માટે છે જાવા પ્રકારે વૈરની પરપરા બાલવી રહે છે જીવદિસા પાપને ઉત્પન્ન કરનારી છે તેના વિપાકો દુઃખ રૂપ હોય છે અસાતારૂપ હોય છે બધી દિસાથી દૂર રહેવા સંજ્ઞન પુરુષોએ ઉપયોગ રાખવો તે ક્ષેત્રનું કારણ છે

સપરાય ગિપન્થિંતિ, અંતદુઃસહકારિણો ।

રાગદોષસ્તિયા જાતાં, પાપં કુર્મ્વન્તિ તે જહું ॥૮॥

શબ્દાર્થ (૧) સામ્પ્રદાયિક (૨) કર્મ બધે છે (૩) સ્વયં (૪) પાપ (૫) કરવાવાળા જીવ (૬) રાગદોષવાળા જીવો (૭) જાતાં (૮) પાપ (૯) કરે છે (૧) જહું

સાવાર્થ:- સ્વયં પાપ કરવાવાળા જીવો સામ્પ્રદાયિક કર્મ બધે છે તથા રાગદોષથી જાતાં જહું પાપ કરે છે કવાય પુણ્ય (કોષ, માન, માયા, લોભી જીવો) જીવો સામ્પ્રદાયિક કર્મનો ભય બધે છે રાગદોષથી કુલ મલીન જાતનાવાળા જીવો સદસદ વિવેકથી હીન હોવાથી બાલકની માફક જાતાં છે જાવા મૂળ જીવો જ્ઞાનની હીનતાના કારણે પાપ કાર્યમાં રત રહે છે જાવા જીવો બધા બાલકીયવાળા બધવા

ઇયં સકર્મ્મચીરિયં, પાલાણં તુ પવેદિતં ।

ઇતો બકર્મ્મચીરિયં, પંચિયાણં સુજેહ મે ॥૯॥

શબ્દાર્થ : (૧) આવા (૨) સકર્મવીર્ય (૩) અજ્ઞાનીઓના (૪) કહી બતાવ્યા (૫) હવે (૬) અકર્મ વીર્ય ઉત્તમ સાધુઓના (૭) સંભળો (૮) અને

ભાવાર્થ :— અજ્ઞાનીઓના, પ્રમાદીઓના સકર્મ વીર્યની વ્યાખ્યા જણાવી (અજ્ઞાનીઓનું બાહ્યવીર્ય) હવે પંડિતોના અકર્મવીર્યની વ્યાખ્યા જણાવે છે તેને હે શીષ્યો ! તમે ધ્યાન આપી સુણો.

^૧દન્વિ^૨ષ ^૩વંધનુ^૪મ્મુકે, ^૫સન્વ^૬ઓ ^૭છિન્ન^૮વંધ^૯ણે ।

^{૧૦}પણો^{૧૧}લ્લ પાવકં ^{૧૨}કમ્મં, ^{૧૩}સલ્લ^{૧૪} કંતતિ ^{૧૫}અંતસો ॥૧૦॥

શબ્દાર્થ : (૧) મુક્તિ જવાને યોગ્ય પુરુષ (૨) બંધનથી મુક્ત (૩) સર્વ પ્રકારના (૪) બંધનને (૫) છેદીને (૬) પાપ કર્મને (૭) છોડી (૮) પોતાના સમસ્ત (૯) કર્મોનો (૧૦) ક્ષય કરે છે

ભાવાર્થ — મુક્તિ જવાને યોગ્ય પુરુષ સર્વ પ્રકારના કર્મ-બંધનોને છેદીને આશ્રવદ્વાર રોકીને સર્વ પાપોથી નિવૃત્ત થઈ સર્વ કર્મોનો ક્ષય કરે છે નાગદ્વેષ રહિત પુરુષ વીતરાગ કહેવાય છે અને એવા પુરુષો જ મુક્તિ જવા યોગ્ય હોય છે અને એવા પુરુષો અકર્મવીર્યવાળા કહેવાય છે

^૧નેયા^૨હયં ^૩સુય^૪ક્ષાયં, ^૫ત્વા^૬દાય ^૭સમી^૮હણ ।

^૯મુજો ^{૧૦}મુજો ^{૧૧}દુહા^{૧૨}વાસં, ^{૧૩}અસુ^{૧૪}હત્તં ^{૧૫}તહા ^{૧૬}તહા ॥૧૧॥

શબ્દાર્થ : (૧) સમ્યગ્ જ્ઞાનદર્શન ચારિત્ર મોક્ષ પ્રાપ્ત કરાવનાર છે તેને મોક્ષના નેતા (૨) કહેવ છે (૩) ગ્રહણ કરી મોક્ષને માટે ઉદ્ધમ કરે છે (૪) વિદ્વાન પુરુષ તેને સમિતિયુક્ત (૫) બાહ્યવીર્ય વાર વાર (૬) દુ.ખ આપે છે બાહ્યવીર્યવાળા જેમ જેમ દુ ખો બોગવે છે (૭) તેમ તેમ તેને અશુભ (૮) કર્મબંધનની વૃદ્ધિ થાય છે

ભાવાર્થ - સમ્યક્ જ્ઞાન હયેન તથા ચારિત્ર મોક્ષને પ્રાપ્ત કરાવનાર હોય શ્રી તીર્થેશ્વર દેવોએ મોક્ષ માર્ગના નેતા કહેલ છે તેથી જુદિમાન સાધક સમ્યક્ જ્ઞાન, હયેન, ચારિત્રને સમિતિ બુદ્ધિ બદલ્ય કરી મોક્ષને માટે ઉદ્યમવત બને છે પંડિત બીજવાળા સાધક જ અત્ય પ્રવૃત્તિમા રહી આશ્રમને ફેંપી શકે છે બાલવીર કુળ કુપ છે બાલવીરવાળા છવે નરક આદિ સ્થાનોમાં કૃતજ્ઞ થઈ જમણ કરતા ફાળો ભોગવતા જેમ જેમ ફાળો ભોગવે છે તેમ તેમ અશુભ અભ્યવસાયથી કમ જામન કરતા થકા અશુભ કર્મોની વૃદ્ધિ કરે છે જે પુરુષ સચાર કુળમય સ્વરૂપ વિચારતા હોય તેઓ જમ મ્યાનમા આત્રણ વધી શકે છે સ્થિર થઈ શકે છે સાંસારિક કરેક કાર્યો આરભમય છે બધી વિદ્વાન પુરુષો બધિખ કાળને ભેતા થકા આરભ પસ્તિબદ્ધી દૂર રહી આત્મકથ્યાણ સાધી શકે છે

ઠાળી વિચિટ્ઠાળાણિ, અહસ્સતિ જ સસમો ।

અણિયતે અયે વાસે, જાણપહિ સુહીદિ જ ॥૧૨॥

શબ્દાર્થ : (૧) ઉચ્ચ પદ પર રહેલા સર્વ (૨) પાતપોતાના સ્થાને (૩) ઠાડે છે (૪) તેમાં સંદેહ નથી (૫) અનિય છે (૬) વાસ છે તે જગ (૭) જે (૮) યાતિ તથા (૯) મિત્રોની.

ભાવાર્થ :- દેવસેવકના ઈશ્રી તથા સામાનિક દેવો આદિ ઉચ્ચ સ્થાનવાળાઓ તથા મનુષ્યોના ચક્રવર્તી તથા જળદેવ વામુદેવ, મદામહાલિક રાજા આદિ ઉચ્ચપદ પર રહેલા તથા ભોગ ભૂમિમા રહેલાં મુનિઓ આદિ ઉચ્ચ સ્થાનવાળા તથા સાધારણ મનુષ્યો તિથેશ્વર વગેરેને પાતપોતાના સ્થાન એક દિવસ છોડવા જ પડે છે એટલે મૃત્યુ પામી પરલોકમાં જવું પડે છે તેમાં લેશ માત્ર સંદેહ નથી-સશય નથી જેથી સ્વર્ગલોકના અધવા આ લોકનાં સાંસારિક

સર્વ સુખો અશાશ્વત જાણી, તથા થોડા કાળના જાણી, અહંકાર, મમત્વને દૂર કરવા, વળી જ્ઞાતિ તથા સ્વજન તથા પ્રિય મિત્ર સાથેના સહવાસ પણ અનિત્ય છે, ઘણા કાળ સુધી બંધવો સાથે રહેવા છતાં અતમાં સદાને માટે વિયોગ થાય છે, બહુ કાળ સુધી ભોગોને ભોગવવા છતાં તૃપ્તિ થતી જ નથી, બહુ કાળ સુધી શરીરનું પોષણ કરવા છતાં શરીર પણ એક દિવસ નાશને પ્રાપ્ત થાય છે. પરંતુ જો પ્રેમથી ધર્મની ચિંતા કરી હોય, ધર્મનું સેવન કરેલ હોય તો તે ધર્મ આ લોકમાં તથા પરલોકમાં અન્ય ભવોમાં સહાયક થાય છે, સુખ પ્રાપ્ત કરાવે છે, જ્યારે ભોગોપભોગના સુખના ભોગવટા પાછળ હુબ ૩૫ વિપાકો લાખા કાળ સુધી ભોગવવાં પડે છે, તેમ જ ભોગોના સાધનો કદાચ ભોગી જીવોને છોડીને ચાલ્યા જાય છે (ધનસંપત્તિ દુપદ ચઉપદ વગેરે) અગર તો ભોગોના સાધનો છોડી ભોગી જીવ ચાલ્યો જાય છે—મૃત્યુને પામે છે અને અધમ ગતિમાં ઉત્પન્ન થાય છે એમ જાણી ધર્મ આરાધન કરી પ્રાપ્ત થયેલ અમૂલ્ય માનવ ભવને સફળ બનાવવા જાગૃત રહે.

૧ ૨ ૩ ૪ ૫
 ૧ ૨ ૩ ૪ ૫
 ૬ ૭ ૮ ૯ ૧૦
 ૧૧ ૧૨ ૧૩ ૧૪ ૧૫
 ૧૬ ૧૭ ૧૮ ૧૯ ૨૦
 ૨૧ ૨૨ ૨૩ ૨૪ ૨૫
 ૨૬ ૨૭ ૨૮ ૨૯ ૩૦
 ૩૧ ૩૨ ૩૩ ૩૪ ૩૫
 ૩૬ ૩૭ ૩૮ ૩૯ ૪૦
 ૪૧ ૪૨ ૪૩ ૪૪ ૪૫
 ૪૬ ૪૭ ૪૮ ૪૯ ૫૦
 ૫૧ ૫૨ ૫૩ ૫૪ ૫૫
 ૫૬ ૫૭ ૫૮ ૫૯ ૬૦
 ૬૧ ૬૨ ૬૩ ૬૪ ૬૫
 ૬૬ ૬૭ ૬૮ ૬૯ ૭૦
 ૭૧ ૭૨ ૭૩ ૭૪ ૭૫
 ૭૬ ૭૭ ૭૮ ૭૯ ૮૦
 ૮૧ ૮૨ ૮૩ ૮૪ ૮૫
 ૮૬ ૮૭ ૮૮ ૮૯ ૯૦
 ૯૧ ૯૨ ૯૩ ૯૪ ૯૫
 ૯૬ ૯૭ ૯૮ ૯૯ ૧૦૦

આરિયં ઉપસંપજ્જે, સંવધમ્મમકોચિ ચં ॥૧૩॥

શબ્દાર્થ (૧) પૂર્વોક્ત કથનનો (૨) વિચાર કરી (૩) બુદ્ધિમાન બુદ્ધિ (૪) પોતાની (૫) મમત્વ બુદ્ધિને (૬) છોડે (૭) કુતીર્થિક ધર્મોથી (૮) દુષિત ન થયેલ (૯) આર્ય ધર્મને (૧૦) ગ્રહણ કરે

ભાવાર્થ — સામાનિક સર્વ જીવોને ઉચ્ચ કે નીચ સ્થાનો-વાળાને પોતાના સ્થાનો છોડી પરલોકમાં જવું જ પડે છે એમ વિચાર કરીને પોતાની મમત્વ બુદ્ધિને દૂર કરે, સર્વ કુતીર્થિક ધર્મથી દુષિત નહિ થયેલ એવા આર્યધર્મ શ્રુત અને ચારિત્રરૂપ

ધર્મને પ્રકલ્પ કરે, જ્ઞાન, દર્શન, ચારિત્ર રૂપ જે મોક્ષમાર્ગ છે એને ઠી વીર્ય કરે જેવોએ બાચરેલ માર્ગ એ બાચધર્મ છે અને એ જ માર્ગથી મોક્ષ પ્રાપ્ત કરી શકાય છે

સદ્ સમદય ણસા, ધર્મસારં સુણેસુ વા ।

સમુચ્છિયં ચ અણગારે, પચક્કસાપપાવણ ॥૧૪॥

શબ્દાર્થ (૧) શુદ્ધબુદ્ધિ (૨) ધર્મ સાક્ષી (૩) ધર્મના સ્વરૂપને (૪) બાણી (૫) બાત્મઉત્પત્તિ મારે તત્પર (૬) સાધુ (૭) પાપના (૮) પ્રત્યાખ્યાન કરે

સાવાર્થ:- નિર્મલ બુદ્ધિ દ્વારા અથવા શુદ્ધેવ પાસેથી ધર્મને સાંભળીને, ધર્મના સત્ત્વ સ્વરૂપને બાણી જ્ઞાનાદિ બુદ્ધિના ઉપાજ્ઞનમા પ્રવૃત્ત સાધુ પાપને છાદી નિર્મલ આત્માવાળાં બને છે ચારિત્રને પ્રાપ્ત કરી બાંધેલા ક્રમેના ક્ષય કરવા પઠિત વીર્યથી મુક્ત બની શકાદિ બધનોથી મુક્ત સાધુ ઉત્તરોત્તર બુદ્ધિની વૃદ્ધિ કરતા ઘટાં પાપના પ્રત્યાખ્યાન કરી નિર્મલ બને છે

જં કિંચુલક્કમે જાણે, આગ્ગક્કસેમસ્સ અપ્પણો ।

તસ્સેવ અંતરા ગ્ધિવ્વં, સિલ્લં સિલિસેલ્લ પંડિય ॥૧૫॥

શબ્દાર્થ (૧) જે (૨) પોતાના (૩) આયુષ્યના (૪) ઉપક્રમને (૫) બલે (૬) જે જ (૭) સમયે (૮) સિલ્પ (૯) સંલેખના (૧૦) પ્રકલ્પ કરે (૧૧) પઠિત.

સાવાર્થ - વિદ્વાન સાધક કોઈપણ પ્રકારથી પોતાના આયુષ્યના ક્ષયજાળને બલે તેા તરત જ સંલેખના-અલ્પસલ્પ રૂપ ધર્મને પ્રકલ્પ કરે આયુષ્યતાને દૂર કરી જીવનની ઇચ્છારહિત બની ભક્ત પરિણા (અજ તથા પાણીના ત્યાગ રૂપ પરની સેવા લઈ શકાય

હલન ચલનની છૂટ હોય છે) અથવા ઇંગિતમરણ મર્યાદિત જગ્યામાં રહી અન્ન પાણીના તથા પરથી સેવા કરાવવાના ત્યાગરૂપ આદિ શિક્ષા ગ્રહણ કરી મરણવિધિને જાણી આસેવન શિક્ષાથી સેવન કરે-અનશનને ગ્રહણ કરે.

^૧ જહા ^૨ કુમ્મે ^૩ સઅંગાર્હ, ^૪ સૅ ^૫ દેહે ^૬ સમાહરે ।

^૭ એવં ^૮ પાવાહં ^૯ મેધાવી, ^{૧૦} અજ્ઞપ્પેણ ^{૧૧} સમાહરે ॥૧૬॥

શબ્દાર્થ : (૧) જેમ (૨) કાચળા (૩) પોતાના અગોને (૪) પોતાના (૫) શરીરમાં (૬) ગોપવે છે (૭) એ પ્રકારે (૮) પાપોને (૯) બુદ્ધિમાન મુનિ (૧૦) ધર્મધ્યાન ભાવનાથી (૧૧) ત્યાગ કરે

ભાવાર્થ - જેમ કાચળા પોતાના અવયવો (હાથ, પગ, મુખ આદિ) ને સંકુચિત કરી પોતાના હેઠમાં ગોપવે છે, એ પ્રકારે વિદ્વાન મુનિ ધર્મ ધ્યાનની ભાવનાથી પોતાના પાપોનો ત્યાગ કરે, પાપ પુણ્યોનો, લલા ખુરાનો વિચાર કરવાવાળા સાધક મર્યાદામાં રહેનારા પાપરૂપ અનુષ્ઠાનોનો ત્યાગ કરી ધર્મધ્યાનની ભાવના સાથે મરણકાળ પ્રાપ્ત થતા સલેખના દ્વારા પંડિત મરણથી શરીરને છોડે

^૧ સાહરે ^૨ હત્થપાણ ^૩ ચ, ^૪ મણં ^૫ પંચેદિયાણિ ^૬ ચ ।

^૭ પાવકં ^૮ ચ ^૯ પરીણાસં, ^{૧૦} આસાદોસં ^{૧૧} ચ તારિસં ॥૧૭॥

શબ્દાર્થ . (૧) સંકુચિત કરે (૨) હાથ તથા (૩) પગને (૪) મનને (૫) પાંચ ધન્દ્રિયને વશ રાખે (૬) પાપરૂપ (૭) પરિણામ (૮) ભાષાના (૯) કોષોને (૧૦) દૂર કરે

ભાવાર્થ - સાધુ પોતાના હાથ, પગ આદિ અવયવોને સંકુચિત રાખે તથા સ્થિર રાખવા ઉપયોગ રાખે જેથી અન્ય કોઈ

હવેને દુઃખ ન થાય એ રીતે રહીને અત્ત તથા પાણી આદિ આહાર વિના ત્યાગરૂપ અનશન શરૂ કરીને ઇચ્છિત મરણરૂપ અનશનમાં મર્યાદિત ક્ષેત્રમાં રહેતા થકા થાક લાગે તો સેવા કરાવતા થકા પાંચ ઇન્દ્રિયો તથા મનના વિષયોથી નિવૃત્ત રહીને પાપરૂપ પરિણામને છોડે તથા ભાવાના દોષો દૂર કરી કોઈપણ પ્રાણીને દુઃખ થાય તેવા આપારથી રહિત બની મનના સંકલ્પો-જૂરા આપારોનો ત્યાગ કરીને અનુકૂળ કે પ્રતિકૂળ પરીણે ઉત્પન્ન થાય તો સમ્યક્ભાવે સહન કરતા થકા રાજકેય છોડી ઇન્દ્રિયોને સંકુચિત બનાવી, રહે દુઃખ એવા સમનના યોગને પામી સમક્ત કમોનિ ક્ષય કરવા, પડિત મરણની પ્રતીક્ષા કરતા અનશન અનુષ્ઠાનમાં વિચરે.

અણુ માણ, ચ માયં ચ, ત પરિભાય પંચિષ્ઠ ।

સાયાગારવણિકુપ, લયસતે ણિદે ચરે ॥૧૮॥

રાખ્ધાર્થ (૧) યોદી પણ (૨) માન (૩) માયા (૪) કંડા વિપાક (૫) નણી (૬) પડિત પ્રુષ્ઠ (૭) સુખથીલ ભાષી (૮) રહિત (૯) ઉપચાર પણે (૧૦) રાજકેયરહિત (૧૧) વિચર.

ભાવાર્થ:- સમનમાં ઉપયોગવત રહેનાર ઉત્તમ સાધુને કેળી ચક્રવર્તી આદિ કોઈ પૂજા સત્કાર કરે તથા સોમોપસોમોના સુખો સોમવવાનું આમત્રણ કરે તો અહંકાર કરે નહિ કથમેના વિપાકો દુઃખમય બણી યોદા પણ કોષ, માન, માયા, લોભ, રાગ, દેવન કરે નહિ તેમ જ સુખસોગની તૃષ્ણા રાજે નહિ તથસ્વા કરી ધવ ન કરે ઠઠા નને હૃદય થાય તો ઉપયોગ રાણી તેને સંકળ કરે અને જ્ઞાન હશન, ચરિત્રના આરાધનન યોક્ષમાર્ગના રેનાર નણી નયમના ઉપચાર વત રહી કોપાદિ કથાયોને હવીને જિતેન્દ્રિય બની સમન અનુષ્ઠન । અગૃત રહી પડિત વીથ મુક્ત રહી ઉપચારપણ વિચરે

^૧પાણે ^૩ય ^૨નાહવાણ્જા, ^૪અદિન્નપિ ^૫ય ^૬નાદણ્ ।

^૬સાદિયં ^૭ળ ^૮સુસં ^{૧૨}વૂયા, ^{૧૧}એસ ^{૧૦}ધમ્મે ^{૧૦}વુસીમઓ ॥૧૧॥

શબ્દાર્થ . (૧) પ્રાણીઓના પ્રાણને (૨) નહિ (૩) હણું (૪) અદત (૫) લે નહિ (૬) માયા કપટથી (૭) અસત્ય (૮) બોલે (૯) નહિ (૧૦) સાધુને (૧૧) ધર્મ (૧૨) એ છે.

ભાવાર્થ - સાધુ કોઈપણ નાના કે મોટા જીવોના પ્રાણની ધાત કરે નહિ અદત વસ્તુને ગ્રહણ કરે નહિ માયાકપટ કરી જીવું બોલે નહિ જિતેન્દ્રિય સાધુનો આવો શ્રુત ચારિત્રરૂપ ધર્મ રહેલ છે તેને પોતાના આત્માના શ્રેયને માટે ઉપયોગરાખી પાલન કરે.

^૩અતિક્કમ્મંતિ ^૨વાયાણ્, ^૧મણસા ^૫વિ ^૪ન ^૬પન્થણ્ ।

^૬સન્વઓ ^૭સંવુઢે ^૮દંતે, ^૯આયાણં ^{૧૦}સુસમાહરે ॥૨૦॥

શબ્દાર્થ (૧) મનથી (૨) વચનથી કોઈ જીવને (૩) પીડા દેવાને (૪) ઇચ્છે (૫) નહિ (૬) બાહ્ય તથા (૭) અભ્યંતર ગુપ્ત રહે (૮) ઇન્દ્રિય દમન કરે (૯) સંયમમર્મા ઉપયોગ રાખી (૧૦) રૂડી રીતે પાલન કરે

ભાવાર્થ - સાધુ પંચ મહામતોનું ઉલ્લઘન કરી અથવા અહંકારથી, કોઈપણ પ્રાણીને પીડા દેવાની ઇચ્છા કરે નહિ મન વચન કાયાથી કોઈનો તિરસ્કાર કરવા ઇચ્છે નહિ ઇન્દ્રિયોનું, દમન કરતા, થકાં બાહ્ય અભ્યંતર ગુપ્ત રહી મોક્ષની પ્રાપ્તિ કરાવનાર એવા જ્ઞાન દર્શન ચારિત્રાદિ રૂપ સયમનુ પાલન રૂડી રીતથી કરતા થકાં વિચરે. એવો સાધુ આચાર છે.

^૧કહં ^૨ચ ^૩કજ્જમાણં ^૪ચ, ^૫આગમિસ્સં ^૬ચ ^૭પાવગં ।

^૧સન્વં ^૭તં ^૬ળાણુજાણંતિ, ^૮આયગુત્તા ^૯જિહ્વદિયા ॥૨૧॥

શબ્દાર્થ (૧) પાપ કરેલ (૨) કરાતા હોય (૩) અવિશ્વમાં કરવાના (૪) પાપ (૫) સર્વનું (૬) જનુભાદન (૭) કરે નહિ (૮) આત્મચુપ્ત (૯) નિતેન્દ્રિય.

સાવાર્થ - જે સાધુ પોતાના આત્માને ગુપ્ત રાખનાર અને જિતેન્દ્રિય હોય તે જાન્ય દ્વારા કરાયેલા પાપકર્મો તથા વર્તમાને કરતા પાપકર્મો તથા અવિશ્વમાં કરવાના પાપકર્મો એ સર્વ પાપકાર્યોનું જનુભાદન કરે નહિ. સ્વયં પાપમય વસ્તુઓને જોતરવે નહિ. પાપકારી કાર્યો સર્વને શુદ્ધ માને નહિ, બહુ જાણે નહિ.

જે યામુદ્ધા મહામાંગા, વીર અસમસદસિંગો ।

અમુદ વૈસિ પરક્ષત, સફલં હોઈ સઠ્ઠસો ॥૨૨॥

શબ્દાર્થ (૧) જે પુરુષ (૨) ધમના રહસ્યોને જાણતો નથી (૩) જનતમાં પૂજનીય ગણાતો હોય (૪) વીર પુરુષ (૫) સમ્યક્ જ્ઞાન રહિત (૬) તેઓના (૭) વ્રતનિષ્ઠ તપ આદિ (૮) અમુદ હોય છે (૯) તે સર્વ (૧) કમ અધનને મદિ (૧૧) હોય છે.

સાવાર્થ - જે પુરુષ લોકોમાં પૂજનીય હોય, મહા સામ્રાજ્યના ગણાતો હોય યજ્ઞની સેનાનું વિહારણ કરવામાં સમર્થ હોય, શાસ્ત્રોમાં તથા બ્રાહ્મણ આદિમાં અવગણન કરનાર હોય, કુશળ હોય, પઠિત કહેવાતો હોય, જાણ તપ ત્યાગ આદિ વ્રતોના અકલ્પની જનતમાં પ્રશસનીય હોય પરંતુ ધર્મના સ્વરૂપને જાણતો ન હોય, સમ્યક્ત્વ રહિત હોય, મિશ્વાત્ની હોય, સાંસારિક સુખોની ઇચ્છાસ્થ નિવાસ રહિત હોય તથા સાધકના કમ અધનને મદિ (૧૧) હોય તપ, જપ નિષ્ઠા આદિ ધર્મક્રિયાઓ અમુદ અને કમ અધન વધારનાર તથા સંસારપરિણમણી વૃદ્ધિના કારણ જાણવા જોઈએ મિશ્વાત્વ દષ્ટિઓના પરાક્રમ બધા કમ અધન આશ્રયી હોય છે, પરંતુ સાંસારિક સુખની ઇચ્છા રહિતની જાણનાથી કરેલ ધર્મ ક્રિયાઓ ધર્મપ્રાપ્તિ કરાવવામાં સફળજન થાય છે એમ જાણી મુમુક્ષુ

આત્માઓએ સમ્યક્ત્વની પ્રાપ્તિ માટે શુદ્ધ આચાર, વ્યવહાર, વિચારો અને સત્યની જરૂર ગણવી

^૧જે ^૨ય ^૩બુદ્ધા ^૪મહાભાગા, ^૫વીરા સમ્મત્તદંસિણો ।

^૮સુદં ^૭તેસિં ^૬પરક્કંત, ^૯અફલં ^{૧૦}હોઈ ^{૧૧}સવ્વસો ॥૨૩॥

શબ્દાર્થ (૧) જે પુરુષ (૨) ધર્મના સ્વરૂપના જાણનાર (૩) મહા ભાગ્યવાન (૪) વીર પુરુષ હોય (૫) સમ્યક્ દષ્ટિ હોય (૬) સંયમ વ્રત, તપ આદિ (૭) તેઓના (૮) ઉદ્ધમ (૯) કર્મબંધનોમાં અક્લ (૧૦) હોય છે (૧૧) સર્વ

ભાવાર્થ:- જે પુરુષ તત્ત્વના સ્વરૂપને જાણકાર-ધર્મના રહસ્યને જાણનાર હોય, પૂજનીય હોય આઠ કર્મોના ક્ષય કરવા સમર્થવીર હોય અને સમ્યક્દષ્ટિ હોય તેના સંયમ, તપ આદિ સર્વ ધર્મક્રિયાઓ નિદાનરહિત શુદ્ધ નિર્મલ અને કર્મના નાશ માટે હોય છે, મોક્ષને માટે હોય છે, સમ્યક્ત્વદષ્ટિની થોડી પણ ધર્મક્રિયા કર્મક્ષય કરવા અર્થે જ-નિર્જરાના અર્થે જ હોય છે, સંસારપરિભ્રમણને ઘટાડનાર અને સદ્ગતિ તથા મોક્ષના કારણ માટે જ હોય છે

^૧તેસિંપિ ^૩તવો ^૬જ ^૫સુદ્ધો, ^૨નિવ્વંતા ^૭જે ^૧મહાકુલા ।

^૭જન્ને ^૮વન્ને ^૯વિયાણંતિ, ^{૧૧}ન ^{૧૦}સિલોગ ^{૧૦}પવેજ્જણ ॥૨૪॥

શબ્દાર્થ . (૧) મોટા કુળના પુરુષો (૨) પ્રવ્રજ્યા ગ્રહણ કરી (૩) પૂજા સત્કાર માટે (૪) તપ કરે (૫) તેના (૬) શુદ્ધ (૬) નથી (૭) કાષ્ટ લોકો (૮) જાણે નહિ (૯) પ્રશંસા (૧૦) કરે (૧૧) નહિ

ભાવાર્થ:- જે સાધકો મોટા કુળમાં-જિજ્ઞ કુળમાં ઉત્પન્ન થઈ પ્રવ્રજ્યા ગ્રહણ કરી પોતાની પૂજા કરાવા અથવા સત્કાર પામવા

તપ બાદિ ધર્મ અનુષ્ઠાનો કરે અને પોતાના તપની પ્રશંસા કરે તેના તપ બાદિ અનુષ્ઠાનો અશુદ્ધ બાણવા એનો અર્થ એ થાય છે કે કોઈ પણ ક્રિયા નિષ્ફળ તો હોતી જ નથી પરંતુ અલ્પબુદ્ધ બંધુપ કળાપ્રાપ્ત થાય પરંતુ ધર્મની નિર્જંશરૂપ ધર્મનો લાભ મેળો નથી જે તપનું કળા નિર્જંશરૂપ મહાન ધર્મના લાભનું કળા પ્રાપ્ત થવું એમને નેનાથી વચિત રહે છે એમ બાણી સાધકે અથવા આવકર્ષણે પોતાના તપ બાદિ ધર્મ અનુષ્ઠાનો સુવ બુદ્ધ રાખવા તેમ જ પોતાની પ્રશંસા પાતે કરવી નહિ, ઉચ્ચ તપસ્થાએને પ્રશંસા માટે પ્રગટ કરી નિસાર ન બનાવવા મહાન કષ્ટ વેઠી તપ, લોચ, વિહાર, ગૌહરી બાદિ ક્રિયા અનુષ્ઠાનો માન પ્રતિષ્ઠાની ભાવના રાખી નિસાર ન બનાવવા એમ બાણી સાધકે, આત્માર્થીઓએ ઉપયોગ રાખી પોતાના ધર્મ અનુષ્ઠાનો જ્ઞાન, તપ, સામાજિક, પૌષા, સ્વચર, સર્વમ વર્ગેશ બ્રુત રાખી સફળ બનાવવા બચૂત રહેવું તે એવું કારણ બંધવું

અપ્પપિંચાસિ પાળાસિ, અપ્પ માસેજ્જ સુખ્ખંપ ।

સંતેઽમિનિચ્છુદે દત્તે, લીયગિદ્ધી સંદા જંપ ॥૧૫॥

શબ્દાર્થ : (૧) થોડો (૨) આહાર કરે (૩) થોડું જલ પીવે (૪) થોડું (૫) મોલે (૬) સુમતસાધક (૭) ક્રમાશીલ હોય (૮) લોભાદિરહિત (૯) ચિત્તેન્દ્રિય (૧૦) અનાયત્ત (૧૧) સદા (૧૨) ચલાવત.

સાધાર્થ :- સાધુ સર્વમ યાત્રા તથા ક્રુમા નિવારણ માટે તથા પ્રાણોના નિભાવ માટે જલ્ય આહાર પાણી લોભવે, અપ્પ મોલે, ક્રમાશીલ રહે, લોભાદિ રહિત ચિત્તેન્દ્રિય બંધી વિષયલોભોર્મા અનાયત્ત રહેતા મહા નિદ્રા થોડી કરે, ઉપકરણ થોડા રાખે, ઉલોહરી બાદિ તપ કરતા ચલાવત રહી સર્વમ પાલન કરે.

^૧દ્વા^૨ણજોગં સમાહૃ^૪ટુ, કા^૩યં વિ^૫ડસેજ્જ સવ્વસો ।

^૬તિતિવસં ^૭પરમ ^૮ણઙ્ગા, આ^૯મોક્ષા^{૧૦}ણ ^{૧૨}પરિવ્વ^{૧૧}ણજ્ઞાસિ,

ત્તિવેમિ ॥૨૬॥

શબ્દાર્થ . (૧) ધ્યાનયોગને (૨) ગ્રહણ કરે (૩) શરીરને (૪) વેસિરાવે (૫) સર્વથા (૬) સહન કરવા (૭) ઉત્કૃષ્ટ છે (૮) જાણી (૯) મોક્ષ થાય ત્યાં સુધી (૧૦) સમયનું પાલન કરે.

ભાવાર્થ:- સાધુ ધ્યાન યોગને સમ્યગ્ પ્રકારે ગ્રહણ કરી, સર્વ અશુભ વ્યાપારોથી, મન, વચન તથા કાયાને રાકી પરીષદ-ઉપસર્ગ ઉત્પન્ન થાય તેને સમભાવે સહન કરે, તે આત્મહિતનું કારણ જાણી મોક્ષની પ્રાપ્તિ થતા સુધી સાવધાન રહી સંયમનું પાલન કરે એમ હું કહું છું.

આઠમું અધ્યયન સમાપ્ત.

સૂત્ર કૃત્તાંજ સૂત્ર

અધ્યયન ૬ સુ

ધર્મનામ

કયરે ધર્મને અવસ્થાપ, માહુણેન મતીમતા ? ।

અંજુ ધર્મને જઠાતર્થ, જિણાણ તં સુણેહ મે ॥૧॥

શબ્દાર્થ :- (૧) ક્યો (૨) ધર્મ (૩) જતાવેલ છે (૪) કેવળ યાત્રી
(૫) અમલ ત મહાવીર (૬) સરલ (૭) ધર્મ (૮) યથાર્થ (૯) નિમલશેનો
(૧૦) ધર્મ (૧૧) ખારા વડે (૧૨) સાંભળે

ભાષાર્થ :- શ્રી જુસ્વામી શ્રી સુધર્માસ્વામીને પૂછે છે કે પ્રાણીઓને મારે નહિ તેવો તથા દુઃખતિમાં પડવા છોડેને જમાવે એવો કેવળજ્ઞાની અમલ ત મહાવીરસ્વામીએ પ્રતિપાદન કરેલ ધર્મ કેવા પ્રકારનો છે ? તેના ઉત્તરમાં શ્રી સુધર્માસ્વામી કહે છે કે શમ અને દ્રેષને છોડે તે જિન કહેવાય, તેવા શ્રી જિનેશ્વરને પ્રતિપાદન કરેલ માયા કપટ શકિતનો સરલ ધર્મ તમને હું કહું છું, તે તમે એકાગ્ર ચિત્તથી સાંભળો

માહુણા લલિયા વેસા, વંઢાલા અવુ વોક્કસા ।

પસિયા વેસિયા સુદા, જે ય આરંભણિસ્સિયા ॥૨॥

પરિગ્ગઢમિવિદ્ધાર્ણ, વેરં તેસિં પવહ્વઈ ।

આરંભસંભિયા કામા, ન તે દુક્કલભિમોયગા ॥૩॥

શબ્દાર્થ . (૧) બ્રાહ્મણ (૨) ક્ષત્રિય (૩) વૈશ્ય (૪) ચાંડાલ (૫) બ્રોક્સ (૬) એષિક (૭) વૈશિક (૮) શુદ્ર (૯) આરંભમાં (૧૦) આસક્ત (૧૧) જેઓ પરિગ્રહમાં (૧૨) આસક્ત (૧૩) અન્ય જીવો સાથે (૧૪) વૈર (૧૫) વધારે છે (૧૬) આરંભમાં (૧૭) આસક્ત (૧૮) વિષય લોભુષ્ત જીવ (૧૯) દુઃખથી (૨૦) છૂટી શક્તિ (૨૧) નથી

ભાવાર્થ:- બ્રાહ્મણ, ક્ષત્રિય, વૈશ્ય, ચાંડાલ, બ્રોક્સ, વૈશિક તથા શુદ્ર એ બધા જીવો આરંભમાં આસક્ત રહેનારા, પરિગ્રહ મમત્વવાળાં જીવોને આરંભ કરતા જે જે જીવોની ઘાત થાય છે, તે તે જીવોની સાથે વૈર બંધન થાય છે વૈર બંધનથી નવા નવા જન્મ ધારણ કરવા પડે છે, જન્મ છે ત્યાં મૃત્યુ, જરા, રોગ, પ્રતિકૂલતા આદિ દુઃખો રહેલાં છે દ્વિપદ, ચતુષ્પદ, ધન, ધાન્ય તથા સોનું રૂપ આદિમાં મમત્વવાળા જીવો પરિગ્રહમાં આસક્ત હોય છે, પરિગ્રહ એટલે ચારે બાજુથી ગ્રહણરૂપ ક્રિયા તે પરિગ્રહ કહેવાય, અથવા તો પર વસ્તુમાં મુંઝાવુ તે પરિગ્રહ, યન્ત્ર પીલન, કોલસા બનાવવા, ચુનાઆદિની ભઠ્ઠીઓ ક્રિયાઓથી-વેપારથી ઘણા જીવોની ઘાત થતા મૃત્યુ પામનાર જીવોની સાથે વૈરની વૃદ્ધિ અને અશુભ કર્મોનો સચય થાય છે અને અશાતા વેદનીય કર્મોનો બંધ કરી અશાતા વેદનીયની વૃદ્ધિ કરે છે, જેનો સેંકડો-હજારો જન્મમાં તે તે કર્મોના વિપાકો લોગવવાં પડે છે-દુઃખો લોગવવાં પડે છે, જેમ જમદગ્નિ અને કૃતવીર્યની માફક પુત્ર પૌત્રો સુધી ચાલનારા વૈરના બંધન જીવહિંસાથી બંધાય છે, વિષય લોભુષ્ત જીવો આરંભમાં આસક્ત હોય છે, જેથી તેઓ ભવોલવની વૃદ્ધિ કરાવનાર ને દુઃખના હેતુ રૂપ આઠ કર્મોથી મુક્ત થઈ શક્તા નથી, એમ બહુ આત્માર્થી જીવોએ આરંભ અને પરિગ્રહ મમત્વથી દૂર રહેવા ઉપયોગી બની રહેવું તે આત્માને સુખનું કારણ છે

આઘાયકિચ્ચમાહેડં, નાહો વિસંસિજો ।

અન્ને હરંતિ તં વિત્તં, કમ્મી કમ્મેહિં કિચ્ચતી ॥૪॥

શબ્દાર્થ (૧) મૃત્યુ બાદ (૨) ઘાત સરકાર બાદિ (૩) ક્રિયાઓ કરીને (૪) શાંતિવર્મ (૫) આધારિક સુખના ઉપજીવ (૬) મૃત્યુ પામનારના (૭) દ્રવ્યને (૮) સ્વજન વગેરે (૯) ઘરણ કરે છે-એ છે (૧) કર્મનો કરનાર જીવ (૧૧) અધિક પાપના વિકલ્પરૂપ (૧૨) કુળો ભોજવે છે

સાવાર્થ- પ્રાણીઓના હથ પ્રકારના પ્રાણીઓ નાશ-ઘાત થાય તેને આઘાત-મૃત્યુ કહેવાય છે મૃત્યુ બાદ અગ્નિસરકાર તથા પિતૃપિન્દ બાદિ ક્રિયાઓને આઘાત કૃત્ય કહેવાય, તે આઘાત કૃત્ય કર્યા બાદ વિવચલોદ્ભૂત જીવો મૃત્યુ પામનારના પુત્ર, સ્ત્રી, બંધવ બાદિ સ્વજનો, શાંતિવર્મ વગેરે દુઃખવડે કપાયેલ-પ્રાપ્ત કરેલ (મૃત્યુ પામનારના) દ્રવ્યને સૌ લઈ લેય છે જાત પાડી દે છે અને ધન સમય કરતાં બાંધેલા પાપકર્મના વિપાકો-ફળરૂપ કુળો કર્મ-કરનારાઓને જ ભોજવવાં પડે છે એકેન્દ્રિય જીવોને ચાર પ્રાણ હોય, બે ઇન્દ્રિયોને છ પ્રાણ હોય, ત્રણ ઇન્દ્રિયવાળા જીવોને સાત પ્રાણ હોય, ચતુર્ઇન્દ્રિયવાળા જીવોને આઠ પ્રાણ હોય, પચ્ચેન્દ્રિય ઝલ્લ જીવો મનુષ્ય તિથિય, દેવ નારાદી જીવોને હથ પ્રાણ હોય છે સમુદ્ધિષ્ઠ મનુષ્યોને આઠ પ્રાણ હોય છે, સમુદ્ધિષ્ઠ તિથિય પચ્ચેન્દ્રિયને નવ પ્રાણ હોય છે પાંચ ઇન્દ્રિયના પાંચ પ્રાણ મન-બલ, વચનબલ, કાવચલ, આત્મહોશિય, આતુષ્ય એ હથ પ્રાણ કહેવાય.

માપા પિતા જુસા માપા, મજ્ઞા પુસા થ બોરસા ।

માલં તે તથ તાણાય લુપ્પંતરસ સકમ્મુણા ॥૫॥

શબ્દાર્થ (૧) માતા (૨) પિતા (૩) પુત્રવધૂ (૪) બંધવ (૫) સ્ત્રી (૬) પુત્ર (૭) જીવ જાત (૮) નથી સમય (૯) તે સ્વજનો (૧) તને દુઃખ ભોજવતાં સમયે (૧૧) રક્ષણ કરના (૧૨) પીતાના કર્મે (૧૩) પીડા પામતા.

ભાવાર્થ:- માતા, પિતા, પુત્રવધૂ, બંધવ, સ્ત્રી, પુત્ર, અગ-
જાત, આદિ સ્વજનો કે જ્ઞાતિવર્ગ તથા ધન દોલત વગેરે પોતાના
કરેલા કર્મના વિપાકો-ફળરૂપ હુ.ખોથી વર્તમાન ભવમાં કે પરભવમાં
હુ.ખોથી પીડાતા તે જીવને કોઈપણ ત્રાણ શરણ થવા સમર્થ થતાં
નથી, હુખમાં ભાગ લઈ શકતાં નથી એમ જાણી આત્માર્થી
જીવોએ, સાધક જીવોએ, આશ્રવો હિસાથી, અશુભ વિચારોથી,
અશુભ વચનોથી ત્રણે યોગના અશુભ વ્યાપારથી દૂર રહેવા જાગૃત
બની ધર્મ આરાધન કરી પરભવનું ભાતુ બાધી ભવિષ્યકાળના
ભવને સુખરૂપ બનાવવા ઉદ્યમવત બની રહેવું એ પોતાના આત્માને
શ્રેય છે.

^૧ **एयमद्वं** ^૨ **सपेहाए,** ^૩ **परमद्वानुगामियं ।**

^૪ **निम्ममो** ^૫ **निरहंकारो,** ^૬ **चरे** ^૭ **भिक्षूजिणाहियं ॥६॥**

શબ્દાર્થ - (૧) પૂર્વોક્ત અર્થ (૨) વિચારી (૩) મોક્ષના હેતુરૂપ (૪)
અનુષ્ઠાનમાં ઉપયોગવત (૫) મમત્વ (૬) અહંકાર દૂર કરી (૭) જિનભાષિત
ધર્મમાં (૮) મુનિ (૯) વિચરે

ભાવાર્થ - સાધુ પૂર્વોક્ત અર્થને વિચારી, (જીવોએ કરેલા
કર્મો પોતાને એકલાને જ ભોગવવાં પડે છે હુ ખોને ભોગવતાં જીવોને
અન્ય કોઈ સ્વજન આદિ ત્રાણ શરણ થતા નથી એ વિચારીને)
ભગવત મહાવીરે મોક્ષ પ્રાપ્તિમા સમ્યગ્ જ્ઞાન, દર્શન, ચારિત્ર અને
તપરૂપ ધર્મ આરાધન બતાવેલ છે તે ધર્મ આરાધનમાં જાતિમદ,
ઐશ્વર્ય આદિ આઠ પ્રકારના મદ-અહંકાર તથા બાહ્ય પરિગ્રહ રૂપ
સોનું, રૂપ, ધન, ધાન્ય સ્કાન આદિ અને આભ્યન્તર પરિગ્રહરૂપ
પૂજા, સત્કાર, પ્રતિષ્ઠા આદિ સોળ પ્રકારના કષાયો તથા નવ પ્રકારના
નોકષાયો રૂપ પરિગ્રહ બાંધક તત્ત્વોનો ત્યાગ કરીને, રાગદ્વેષ રહિત
બની, મુનિ સયમનું પાલન કરે સયમ પાલનમાં શિથિલતા

સેવનારની ગતિ શ્રી હથેલકાલિક સૂત્ર અ પ ઉદેશો ૬ બીજાની
ગાથા ૪૬-૪૭-૪૮ માં અધમગતિ કહેલ છે વિચારી સાધકે ભવત
રહી સવમનું પાલન કરવું

વિંદા વિસ પ્સ પુસે ચ, જાઈઓ ચ પરિંગહ ।

વિંદા જ જાંતંગ સોય, નિરવેસ્સો પરિચ્છવ ॥૭૭॥

શબ્દાર્થ (૧) ત્યાજ કરી (૨) ખન (૩) પુત્રાદિ (૪) જ્ઞાતિજનો (૫)
પરિશ્લેષ (૬) ત્યાજ કરી (૭) અભ્યવર કપાયો (૮) સૌકાદિ (૯) નિરપેક્ષ
(૧) વિચરે.

સાવાર્થ - આત્માર્થી સાધક ખન, પુત્રાદિ સ્વજનો, જ્ઞાતિજનો,
પરિશ્લેષ તથા અભ્યવર, રાગદ્વેષ, શોક વગેરેનો ત્યાજ કરી-છોડીને
બાહ્ય પરિશ્લેષ તથા અભ્યવર અમત્વાદિ કપાયો, તુષ્ટા વગેરેને દૂર
કરીને-છોડીને શોક્ષની પ્રાપ્તિ માટે સવમ અનુશાનમાં ઉપયોગ્યત
રહીને સવમ પાલન કરના વિચરે એ જ આત્માને જન્મ મરણાદિ
દુઃખોનો નાશ કરવાનો અને શોભા સાધતા મુખોની પ્રાપ્તિ કરવાનો
ઉપાય શ્રી ભગવત મહાવીર સ્વામીએ બતાવેલ છે

પુલ્કયી છે જગણી પાઠ, તણરુમ્મસપોયગા ।

જાંડયા પોયજરાઠ, રમસસેયગઢિમયા ॥૮૦॥

શબ્દાર્થ : (૧) પૃથ્વી (૨) પાણી (૩) અગ્નિ (૪) વાયુ (૫) તુલ્ય
(૬) તપ (૭) બીજ (૮) ઈશ (૯) પોતજ (૧) જરાયુ (૧૧) રમજ (૧૨)
સ્વેજ (૧૩) ઉદિજ

સાવાર્થ - પૃથ્વી પાણી અગ્નિ વાયુ વનસ્પતિ, તુલ્ય,
બીજ, તૃણ આદિ બેકેન્દ્રિય એટલે બેક જ હેન્દ્રિય તે હકન શરીરવાળા

તથા ઇંડાથી ઉત્પન્ન થતાં પક્ષીઓ, પોતથી ઉત્પન્ન થતાં હાથી વગેરે, જરાયુથી ઉત્પન્ન થતાં ગાય, ભેંસ, બળદ આદિ ચારપગવાળા તથા મનુષ્યો વગેરે સ્થળચર, રસોમાં ઉત્પન્ન થતાં કીડા વગેરે બેઘંદ્રિયાદિક, પરસેવામાં ઉત્પન્ન થતા જૂ, માકડ વગેરે, પૃથ્વી ક્ષેત્રીને ઉત્પન્ન થતા તીડ આદિ બધા જીવરૂપ છે-જીવ છે જેમાં પ્રથમના એકેન્દ્રિયના પાચ ભેદમાં સૂક્ષ્મ અને બાહર એમ બે પ્રકારે છે તથા પ્રચીપ્ત અને અપચીપ્ત એવા પશુ ભેદ એ સર્વ જીવોમાં રહેલા છે, જીવોને જાણવાથી જ તે જીવોની દયા પાળી શકાય

एतेहिं छहिं काएहिं, तं विज्जं परिजाणिया ।

मणसा काय वक्केणं, णारंभी ण परिग्गही ॥९॥

શબ્દાર્થ : (૧) આ પ્રકારે (૨) છ (૩) જીવકાય (૪) તેને (૫) વિદ્વાન પુરુષ (૬) જીવ જાણીને (૭) મન (૮) વચન (૯) કાયાથી (૧૦) આરંભ (૧૧) પરિગ્રહ (૧૨) ન કરે

સાવાર્થ :- પડિત સાધક ઉપરોક્ત છ પ્રકારના, છકાયના જીવોને જાણીને મન, વચન, કાયાથી તેનો આરભ કરે નહિ. તેની ઘાત કરે નહિ, તેને પરિતાપ ઉત્પન્ન થાય તેવા કાર્યોથી અલગ રહે. પૃથ્વી, પાણી, અગ્નિ, વાયુ અને વનસ્પતિ એ પાચ સ્થાવર જીવો છે જેને ફક્ત એક શરીરરૂપ એક જ સ્પર્શ ઇન્દ્રિય છે તેમાં સૂક્ષ્મ અને બાહર એવા બે ભેદ છે બેઘંદ્રિય, તેઘંદ્રિય, ચૌઘંદ્રિય અને પંચેન્દ્રિય એ ત્રસ જીવો છે તે સર્વ જીવોના પ્રચીપ્તા અને અપચીપ્તા એવા બે ભેદ રહેલા છે, તે સર્વ જીવોને જ્ઞાનથી જાણીને પ્રત્યાખ્યાન પરિજ્ઞાથી તેના આરભનો-હિંસાનો ત્યાગ કરવો તથા પરિગ્રહનો પશુ ત્યાગ કરવો, એવો સાધુ ધર્મનો આચાર છે જીવની દયા પાળવી તે આત્માને મહાન સુખતુ કારણ છે તે વર્તમાન ભવમા

પણ મુખનું કારણ છે બાણીને આત્માથી લવોએ લવકિ સાથી ફર
રહેવું તે આત્મભેદનો માર્ગ છે

મુસાવાયં પહિલં ચ, રંગમ્-ચ મજામ્યા ।

સત્પાદાણાઈ લોગસિ, ન ચિજ્જં પરિજાણિયા ॥૧૦॥

શબ્દાર્થ (૧) બહુ બોલવું (૨) મૈથુન સેવન (૩) પરિશ્રમ (૪)
અસત્તાદાન (૫) સ્વ ભોક્તા (૬) સ્વ તથા (૭) કમ મહત્ત્વસમાન (૮) નિષ્ણ
(૯) વિદ્વાન સાધક

સાવાય - અસત્ય વચન બોલવું મૈથુન સેવન કરવું,
પરિશ્રમ મહત્ત્વ કરવો. કોઈ વસ્તુને અકલ મહત્ત્વ કરવી, તે આ સર્વ
લોકમા-જગત્તમા શ્રદ્ધ સમાન તથા આઠ પ્રકારના કમ જાનના
કારણરૂપ છે એમ બાણીને વિદ્વાન મુનિએ જ્ઞાનથી બાણી પ્રત્યા
જ્ઞાનથી તેનો સ્વ યા ત્યાગ કરવો. અને પાપ મહાવ્રતરૂપ સર્વ
પાત્કનમાં બંધૂત બની વિચરવું તે આત્મભેદનું કારણ ॥

પહિલંચર્ણં ચ મયર્ણં ચ, પહિલ્લુસ્સયંણાણિ ચા ।

ધૂણાદાણાઈ લોગસિ, તં ચિજ્જં પરિજાણિયા ॥૧૧॥

શબ્દાર્થ (૧) માયા કપટ (૨) ભોલ (૩) કોપ (૪) માન (૫) ત્યાગ
કરવો (૬) કમ જાનના કારણ છે (૭) સર્વભોક્તા (૮) તેને (૯) વિદ્વાન મુનિ
(૧) નિષ્ણ.

સાવાય - માયા કપટ ભોલ, કોપ, માન એ સર્વ કપામે
સર્વ લોકમાં કમ જાનના કારણ બાણી વિદ્વાન મુનિ તેનો ત્યાગ
કરે જે સાધકમાં પ્રથમના બાર કપામે ન હોય તેના પાપ મહાવ્રતો
સર્વ બંધુત તેથી મહાવ્રતોને સર્વ બનાવવા કપામેનો ત્યાગ

કરવાં ઉપયોગવત રહેવું. સાધકની ગર્વ ધાર્મિક આદિ ક્રિયાઓને માયાકપટ કષાય નિષ્ક્રાંત બનાવે છે, લોભ આત્માને વિવેક શુન્ય બનાવે છે, ક્રોધથી જ્ઞાનની હાની થાય છે, માન આત્માને અધમ-ગતિમા લઈ જાય છે એમ જાણી ચારે કષાયોને દૂર કરવા, કષાયોથી સંસારની (જન્મ મચ્છ) વૃદ્ધિ થાય છે, સંસારમા જીવોને સ્થિર રાખે છે, કષાયોથી જીવો હિંમા, અસત્ય, અદત, મૈથુન સેવન, પરિશ્રદ્ધ મમત્વમાં લીન બની અમૂલ્ય માનવલવને વ્યર્થ બનાવે છે એમ જાણી સાધક તથા આત્માર્થી જીવોએ કષાયથી દૂર રહેવું તે સમાધિ સુખનુ કારણ છે.

^૩ ધોયણં ^૨ રચણં ^૪ ચેવ, ^૩ વત્થીક્રમ્મં ^૪ વિરેચણં ।

^૫ વમણંજણ ^૬ પલીમંથં, ^૭ તં ^૮ વિજ્ઞં ^૯ પરિજાણિયા ॥૧૨॥

શબ્દાર્થ : (૧) હાથ-પગ, વસ્ત્રાદિ ધોવા (૨) રંગવા (૩) અસ્તિકર્મ— (૪) જુલાબ લેવો (૫) વમન કરવું (૬) આંખમાં અજન કરવું (૭) સંયમને નષ્ટ કરવારૂપ કાર્યો (૮) તેને (૯) વિદ્વાન મુનિ (૧૦) જાણે.

ભાવાર્થ — હાથ, પગ, વસ્ત્રાદિને ધોવા વસ્ત્રોને રંગવા, અસ્તિકર્મ એટલે ગુદા દ્વારા બળ વધારવાની ક્રિયા, વિરેચન લેવો, દવા લઈ વમન કરવું, આંખમાં અજન કરવું, એ બધા કાર્યો તથા હરકોઈ શરીર સ્પર્શક શોભા નિમિત્તે કરવા તે બધા સંયમનો ઘાત કરનારા અને અશુભ કર્મ બધનના કારણ રૂપ તથા તેના વિપાકો હુ ખરૂં જાણીને વિદ્વાન મુનિએ એ સર્વ કાર્યોનો ત્યાગ કરવો એ સાધકને કલ્યાણરૂપ છે

^૧ ગંધમંહસિણાણં ^૨ ચ, ^૩ દંતપક્ષાલણં ^૪ તદ્વા ।

^૫ પરિગ્ગહિત્થિક્રમ્મં ^૬ ચ, ^૭ તં ^૮ વિજ્ઞં ^૯ પરિજાણિયા ॥૧૩॥

શબ્દાર્થ (૧) સુખેષી પદાર્થો (૨) કૃત્તની માળા (૩) સ્નાન (૪) દત્તમ જ્ઞાન (૫) પરિશ્રમ (૬) સ્ત્રી સેવન (૭) કાર્યો (૮) કમ જનનના કારણ બાધા

ભાવાર્થ - શરીરમાં કે વસ્ત્રમાં સુખેષી પદાર્થો લગાડવા, કૃત્તની માળા પહેરવી, સ્નાન કરવું, દાતને ધાવા, પરિશ્રમ રાખવો, સ્ત્રી સેવન કરવું, જો બધા કાર્યો સાધકને અશુભ કર્મ જનનના કારણે બાધા એ બધા સાધક અનુકૂળો સસાર વૃદ્ધિ રૂપ જન્મ મરણના હેતુ બાધી વિદ્વાન મુનિએ તે સવનો ત્યાગ કરવો તેમ જ શુદ્ધસ્થાને માટે પણ આત્મક્રિયનું કારણ બાધવું

उद्देश्यं कीयमाणं, पांमिषं चैव आहृतं ।

पूर्वं अणेषाणिर्जं च, तं चिर्जं परिजाणिष्या ॥૧૪॥

શબ્દાર્થ (૧) ઉદ્દેશ્ય આકારાદિ (૨) વેથાણુ લાવેલ (૩) ઉપાર લાવેલ (૪) સન્ન્યમ લાવેલ (૫) આધાત્મી આકારથી મિશ્ર મયેલ (૬) દોષમુક્ત અશુદ્ધ આકાર (૭) તે બધા આકાર (૮) સાધકને કમ જનનના કારણ બાધી ત્યાગ કરે (૯) વિદ્વાન મુનિ

ભાવાર્થ - સાધુને દાન આપવાની ભાવનાથી સાધુને ઉદ્દેશ્યને બનાવેલ આકાર વેથાણુ લાવેલ દોષ, ઉપાર લાવેલ દોષ, આધાત્મી આકારથી મિશ્ર મયેલ આકાર દોષ તથા સાધે લાવેલ આકારાદિ સાધુને આશીને ઉત્પત્ત મયેલા સર્વ પ્રકારના દોષમુક્ત આકારાદિ સસાનવૃદ્ધિના તથા અશુભ કર્મ જનનના કારણ બાધી વિદ્વાન મુનિ દોષમુક્ત આકારારિને બદલુ કરે નહિ અમમના ઘાતક બાધી દોષમુક્ત આકારારિ બદલુ કરે નહિ આવા પ્રકારનો સાધુ આચાર છે નિર્દોષ આકાર બદલુ કરે.

^૧ આસૂણિમલ્લિખરાગં ચ, ^૩ ગિદ્ધુવધાયકમ્મગં ।

^૭ ઉચ્છોલણં ચ ^૮ કક્કં ચ, ^૧ તં ^{૧૦} વિજ્ઞં પરિજાણિયા ॥૧૫॥

શબ્દાર્થ : (૧) બળવૃદ્ધિ માટે રસાયનાદિ આહાર (૨) શોભા માટે આખર્મા અંજન લગાડવું (૩) વિષયોમા આસક્ત રહેવું (૪) જેનાથી જીવધાત થાય તેવા (૫) કાર્યો કરવા (૭) અયત્નાથી હાથ-પગ ધોવા (૮) પીડી આદિ લગાડવાં (૯) કર્મબંધનના કારણો (૧૦) બાણવા

ભાવાર્થ - શરીરને પુષ્ટ બનાવવા અથવા બળવાન બનવા રસાયન આદિ બલિષ્ઠ આહારને ભોગવવો, શોભાને માટે આખર્મા અંજન લગાડવું, શબ્દાદિ પાત્ર ઇન્દ્રિયોના વિષયોમા આસક્ત રહેવું, જીવ ધાત થાય તેવા કાર્યો કરવા, અયત્નાથી અશુચી દૂર કરવા હાથ પગ ધોવા, શરીરમા પીડી આદિ દ્રવ્યોના લેપ કરવાં, એ સર્વ કાર્યો અશુભ કર્મ બંધનના, સસાર પરિભ્રમણુ જન્મ મરણાદિ હઃખ ઉત્પત્તિના કારણો બાણીને વિદ્વાન મુનિઓએ તે સર્વોનો ત્યાગ કરવો તે શ્રેયનું કારણ છે

^૧ સંપસારી ^૨ કયકિરિણ, ^૩ પસિણાયનણાણિ ચ ।

^૪ સાગારિયં ચ ^૫ પિંડં ચ, ^૭ તં ^૧ વિજ્ઞિ ^૮ પરિજાણિયા ॥૧૬॥

શબ્દાર્થ : (૧) અસયતો સાથે સસારની વાર્તા કરવી (૨) સસારના સાવધ કાર્યોની પ્રશસા કરવી (૩) જ્યોતિષ પ્રશ્નના (૪) ઉત્તર આપવા (૫) શર્યાતરનો (૬) આહાર લેવો (૭) તે બધા કર્મબંધનો કારણુ (૮) બાણી (૯) મુનિ ત્યાગ કરે

ભાવાર્થ :- વિદ્વાન મુનિ અસયતો સાથે સાસારિક વાતો કરે નહિ, સાસારિક સાવધ અનુષ્ઠાનો-કાર્યોની પ્રશસા કરે નહિ,

સાવચ કાર્યો—અનુષ્ઠાનો કરવાનો ઉપદેશ આપે નહિ, જ્યોતિષ-
પ્રશ્નોના ઉત્તર આપે નહિ, શમ્ભાતરના ઘરના આહારાદિ શ્રદ્ધા કરે
નહિ પાપમય આધારવાળાના તથા કાર્મણ્ય આદિ વેચનારના
તેવા હલકી બતિના ઘરના આહાર શ્રદ્ધા કરે નહિ, જો કર્મ
વિધાન કર્મ જાળવના કારણ, સસાર વૃદ્ધિના કારણ અણી વિદ્વાન
મુનિ તેના ત્યાગ કરે

અઘ્નવચ ન સિન્ધિલજ્ઞા, ચેદ્દાર્થ ચ જો ચદ ।

હત્યકર્મ વિધાય ચ, તં વિજ્ઞ પરિજાણિયા ॥૧૭॥

શબ્દાર્થ (૧) જુગારનો (૨) અભ્યાસ (૩) કરે નહિ (૪) કર્મ
વિરુદ્ધ વાર્તા (૫) કરે (૬) નહિ (૭) હસ્તક્રમ (૮) વાદવિવાદ ન કરે (૯) કર્મ
જાળવ (૧) જાણે.

સાવાચ — વિદ્વાન મુનિ જુગાર ખેલવાનો, ધન ઉપાજનનો,
હવેની ઘાત ઘાય તેવા પાપ કાર્યોના અભ્યાસ કરે નહિ તેમ જ
અન્વને જોવા પ્રકારની શિક્ષા આપે નહિ ધમ વિરુદ્ધ વાર્તા કરે
નહિ, હસ્ત કર્મ કરે નહિ કોઈ સાથે વાદવિવાદ કરે નહિ, આ
અથા કાર્યો કર્મ જાળવના તથા સસાર વૃદ્ધિના કારણે અણીને
વિદ્વાન મુનિ તેવા કાર્યોથી અલગ રહે.

પાણહાઓચ છર્સ ચ, જાલીય જાલનીયય ।

પરક્રિરિય અમમલ ચ, તં વિજ્ઞ પરિજાણિયા ॥૧૮॥

શબ્દાર્થ (૧) પતરખા પહેરવા (૨) જગ જોડવું (૩) જુગાર રમવો
(૪) પખાવી પવન સેવો (૫) અન્યોઅન્ય (૬) ક્રિયા કરવી (૭) તે સ્વ કર્મ
જાળવના કારણ (૮) જાણે (૯) મુનિ

ભાવાર્થ:- સાધુએ પગરખા પહેરવાં, તાપથી બચવા છત્ર ચોઢવું, જુગાર રમવો, પંખાથી પવન લેવો, અન્યોઅન્ય પરસ્પર ક્રિયા કરવી, એ બધા કાર્યો અશુભ કર્મ બંધનના તથા સસાર પરિભ્રમણ રૂપ જન્મ મરણાદિના હુ બની ઉત્પત્તિના કારણ બાણીને વિદ્વાન મુનિ તેનો ત્યાગ કરે.

^૧ ઉચ્ચારં ^૨ પાસવણં, ^૩ હરિં ^૪ એસુ ^૫ ન કરે ^૬ મુળી ।

^૬ વિચિત્રેણ ^૭ વાચિ ^૮ સાહુદુ, ^૯ નાવમજ્જે ^{૧૦} કયાહિવિ ॥૧૯॥

શબ્દાર્થ : (૧) ઝાડો (૨) પેસાળ (૩) હરિ વનસ્પતિ ઉપર (૪) કરે નહિ (૫) સાધુ (૬) અચિત્ત પાણીથી તેના ઉપર (૭) બીજ આદિ સચિત વનસ્પતિ હોય તો તેને ચત્તાથી દૂર કરીને પણ (૮) આચમન કરે નહિ (૯) ક્યારે પણ

ભાવાર્થ - સાધુ હરિવનસ્પતિવાળા સ્થાનમાં અગર તો બીજ આદિ પડ્યા હોય તો તેને દૂર કરીને પણ ઝાડો પેસાળ કરે નહિ, તેમ જ તેના ઉપર અચિત્ત જલથી પણ આચમન કરે નહિ, પરંતુ અચિત્ત ભૂમિને પુછીને જીવ રહિત સ્થાન તપાસી ઝાડો પેસાળને વોસરાવે અને અચિત્ત જલ વાપરી અશુચિની શુદ્ધિ કરે, વનસ્પતિના જીવોને પોતાના અગનો સ્પર્શ કરવાથી પણ તેને પીડા ઉત્પન્ન થાય છે, તેથી તેને સ્પર્શ કરવાનો પણ સાધકને નિષેધ છે

^૧ પરમત્તે ^૨ અન્નપાણં, ^૩ ન ^૪ સુંજેજ્જ ^૫ કયાહિવિ ।

^૬ પરવત્થં ^૭ અવેલોડવિ, ^૮ તં ^૯ વિજ્જં ^{૧૦} પરિજાણિયા ॥૨૦॥

શબ્દાર્થ : (૧) ગૃહસ્થના પાત્રમાં સાધુ (૨) અન્ન તથા (૩) પાણી (૪) ન ભોગવે (૫) ક્યારે પણ (૬) તેમ જ વસ્ત્રરહિત હોય તો પણ (૭) ગૃહસ્થના

વત્રે ભોજને નહિ એ જર્થા સસાર જમણનાં કારણે (૮) વિદ્વાન મુનિ (૯) જાણી (૧૦) તેનો ત્યાગ કરે.

સાવાર્થ:- વિદ્વાન મુનિ ગૃહસ્થના પાત્રમાં ભોજન કરે નહિ, પાણી પણ ગૃહસ્થના પાત્રથી પીએ નહિ અને સાધુ વચ્ચે રહિત હોય તો પણ ગૃહસ્થનું વસ્ત્ર વાપરે નહિ, કારણ કે ગૃહસ્થના પાત્ર વાપરવાથી પૂર્વકર્મ જગર પચ્છાત કર્મનો દોષ લાગવા સંભવ છે, કારણ કે તે પાત્ર ગૃહસ્થ ઠાઠા પાણીથી ધોવે, એ જ રીતે વસ્ત્રને માટે સમજવું, જેથી ગૃહસ્થના પાત્રથી સુધમની વિરાધના થવાના ભયથી તથા અશુભ કર્મબંધનનું કારણ બાણી પરપાત્રમાં સાધુ આહાર પાણી ન ભોજવે એટલે તેનો ત્યાગ કરે (પરપાત્રનો તથા પર વસ્ત્રનો).

આસંદ્ધી પાલિયકે ય, ગિસિરજં ચ મિહંતરે ।

સંપુજ્ઞ સરણ વા, ત ચિરંજં પરિજાણિયા । ૨૧ ।

સાવાર્થ (૧) જાણી (૨) પશુ જ ઉપર તથા (૩) ગૃહસ્થના ઘરમાં જમવા પર આસપાસનાં ગલીમાં (૪) સાધુ એસે નહિ (૫) ગૃહસ્થને દેખકુલ પૂછે નહિ (૬) પૂજની ક્ષિપાનું સ્મરણ ન કરે (૭) આ જર્થા કાર્યો સસાર જમણનાં કારણે (૮) જાણી (૯) વિદ્વાન મુનિ તેનો ત્યાગ કરે

સાવાર્થ:- વિદ્વાન મુનિ માંથી જમવા પછી ઉપર જમવા ગૃહસ્થના કોણપણ આસપાસ ઉપર એસે નહિ, તેમ જ ગૃહસ્થના ઘરમાં જમવા એ ઘર વચ્ચેના આંતરમાં કે શેરીમાં એસે નહિ તેમ જ ગૃહસ્થને દેખકુલ જમવા સમાચાર ન પૂછે તથા પૂર્વની ગૃહસ્થ વાસની કાલોબોની કિઠાઓનું સ્મરણ કરે નહિ. આ સર્વે કાર્યો અનર્થનાં મૂળ અને સસાર જમણનાં કારણે બાણી વિદ્વાન મુનિ તેનો ત્યાગ કરે.

^૧જસં ^૨કિર્ત્તિ ^૩સલોયં ^૪ચ, જા ^૫ય વંદનપૂજના ।

^૬સન્વલોયંસિ ^૭જે ^૮કામા, તં ^૯વિજ્ઞં ^{૧૦}પરિજાણિયા ॥૨૨॥

શબ્દાર્થ (૧) યશ (૨) કીર્તિ (૩) શ્લાઘા (૪) વંદન (૫) પૂજન (૬) સમસ્ત લોકમાં જે (૭) કામભોગો છે (૮) તેને વિદ્વાન મુનિ સંસાર પરિભ્રમણુ (૯) કારણ બાણી ત્યાગ કરે.

ભાવાર્થ:- યશ, કીર્તિ, શ્લાઘા, વંદન, પૂજન તથા સમસ્ત લોકમાં જે જે કામભોગો છે તે બધા સંસાર પરિભ્રમણના કારણો બાણી વિદ્વાન મુનિ તેનો ત્યાગ કરે. બહુ દાન દેવાથી પ્રસિદ્ધિ થાય તે કીર્તિ કહેવાય, હરકોઈ કાર્યમાં વિજય પ્રાપ્ત કરે તે યશ કહેવાય, ઉત્તમ જાતિમાં જન્મ, તપ કરવો, તથા શાસ્ત્ર ભણવાથી જગત્માં પ્રસિદ્ધિ થાય તે શ્લાઘા કહેવાય, દેવેન્દ્ર, અસુરેન્દ્ર, ચક્રવર્તી, બલદેવ તથા વાસુદેવ આદિ નમસ્કાર કરે તે વંદન કહેવાય, સત્કાર સહિત વસ્ત્ર આદિ આપે તે પૂજા કહેવાય, આ બધાનો કામભોગોમાં, વિષયોમાં સમાવેશ બાણવો આ બધા કાર્યોની ભાવના કરવી કે ભોગવટો કરવો તે બધા આત્માને સંસાર વૃદ્ધિના કારણ બાણી વિદ્વાન મુનિએ તથા આત્માર્થી જીવોએ તેનો ત્યાગ કરવો.

^૧જેનેહં ^૨ગિન્વહે ^૩ભિક્ષૂ, ^૪અન્નપાણં ^૫તદ્વાવિહં ।

^૬અણુપ્પયાણમન્નેસિં, ^૭તં ^૮વિજ્ઞં ^૯પરિજાણિયા ॥૨૩॥

શબ્દાર્થ : (૧) જે (૨) સંયમની ધાત થાય (૩) સાધુના (૪) અન્ન (૫) જલથી (૬) તેવા પ્રકારના અશુદ્ધ અન્ન પાણી સાધુએ (૭) અન્ય સાધુને (૮) આપવા (૯) તે સંસાર ભ્રમણુ કારણ બાણી (૧૦) વિદ્વાન મુનિ ત્યાગ કરે.

સાવાર્થ:- જે જાત તથા પાણી વડે સાધુના સત્ત્વ નષ્ટ થાય તેવા પ્રકારનાં અશુદ્ધ જાત પાણી શ્રદ્ધા કરવાં નહિ, છતાં તેવાં જાત પાણી કદાચ શ્રદ્ધા થઈ જયાં હોય તો તે જાત પાણી જન્ય સાધુઓને આપવા કે પોતાઓ સોમવવા તે સ્પષ્ટ પરિબ્રમણના કારણ જાણી વિદ્વાન સાધુ સત્ત્વ નષ્ટ થાય તેવા અશુદ્ધ જાત પાણી શ્રદ્ધા કરે નહિ તથા શ્રદ્ધા થઈ જયાં હોય તો તેવા આકાશદિ પોતે સોમવે નહિ અને જન્ય સાધુને આપે નહિ અને આકાશ દેવામાં ઉપયોગ રાખે, સત્ત્વનો નિર્વાહ થાય અને સત્ત્વ દૂષિત ન થાય તેવા નિર્દોષ આકાશને શ્રદ્ધા કરે.

एवं उदाहृ निगमे, महावीरे महामुणी ।

अणंतनाणदसी से, धम्मं वेसित्वं सुतं ॥२४॥

શબ્દાર્થ (૧) અનંતજ્ઞાન જ્ઞાન મુક્ત (૨) અગત્ય (૩) શ્રી મહાવીર સ્વામીએ (૪) પૂર્વોક્ત પ્રકારનો (૫) નિર્જન (૬-૮) ધર્મોપદેશ (૭) આપેલ છે (૮) કુલ ધર્મ તથા ચારિત્ર ધર્મ ૨૫ સત્ત્વના રક્ષણ માટે.

સાવાર્થ:- અનંતજ્ઞાન અનંતજ્ઞાન મુક્ત, મહાવીર તથા અજયનંતર અન્ય શક્તિ, નિર્જન મહામુનિ અગત્ય શ્રી મહાવીર સ્વામીએ ઉપદેશ આપેલ છે તથા ચારિત્રધર્મ અર્થપાલનના આચારનો ઉપદેશ આપેલ છે ૮ ઉદેશ ૭ ચારને પાર કરવામાં સત્ત્વ સુગ ચારિત્ર રૂપ ધર્મ છે તે તથા હવાદિ પદાર્થોના સ્વરૂપ બદલવા સૌંદર્ય શાસ્ત્ર હવેના દિન માટે કહી બતાવેલ છે

मानसमणो म मासेज्जा, णेयं संकेज्जा मम्मस ।

मातिहामे पियजेज्जा अणुदितिय पियागरे ॥२५॥

શબ્દાર્થ - (૧) ભાષા સમિતિયુક્ત સાધુ ભાષણ કરતા થકા પણ (૨) તેઓને મૌનપણુનો ગુણુલાભે તેમ જ (૩) મર્મકારી (૪) વચન (૫) બોલે નહિ (૬) માયા કપટ યુક્ત ભાષાને (૭) વર્જિત (૮) વિચાર કરી (૯) ભાષા બોલે

ભાવાર્થ:- જે સાધુ ભાષા સમિતિયુક્ત ભાષા બોલનાર સાધુ વચન વિભાગ બાણવામાં નિપુણ વાણીના સર્વ લેહોને બાણનાર, ઉપદેશ-ભાષણ આપતા છતાં મૌનભાવના રૂપ ગુણને પ્રાપ્ત કરે છે. અન્ય કોઈ વ્યક્તિને દુઃખ ઉત્પન્ન થાય, ઘાસકો પડે, તેવી ભાષા સાધુ બોલે નહિ, સત્ય વચન હોય પરંતુ સામી વ્યક્તિને આઘાત લાગે તેવા વચન ન બોલે, કપટયુક્ત વચન બોલે નહિ, બહુ જ વિચાર કરી સત્ય, નિરવધ તથા પ્રિય વચન બોલે તેવા સાધકનો આચાર છે

તત્થિ^{૧૦}મા તહ્યા^૧ માસા^૨ જં^૩ વદિત્તા^૪ણુતપ્પતી ।

જં^૫ છન્નં^૬ તં^૭ ન વત્તન્વં^૮, એસા^૯ આણા^{૧૦} ણિયંઠિયા ॥૨૬॥

શબ્દાર્થ : (૧) ત્રીજી (૨) મિશ્ર ભાષા સાધુ ન બોલે તેમ જ (૩) જે ભાષા બોલવાથી (૪) પોતાને પશ્ચાતાપ કરવો પડે તેવી ભાષા ન બોલે તેમ જ (૫) જે વાતને જગત્મા લોકો ગુપ્ત રાખતા હોય તેવી મર્મભેદક (૬) ભાષા ન બોલે (૭) આવી (૮) આજ્ઞા છે (૯) નિમિત્તથી (૧૦) ભાષાના ચાર પ્રકાર પૈકી

ભાવાર્થ - ભાષાના ચાર પ્રકાર છે સત્ય, અસત્ય મિશ્ર, ચોથી વ્યવહાર ભાષા (સત્ય નહિ મુખા નહિ તે વ્યવહાર ભાષા કહેવાય) એ ચાર ભાષા પૈકી ત્રીજી મિશ્રભાષા પણ સાધુ ન બોલે, ત્રીજી ભાષામાં કાંઈક સત્ય હોય, કાંઈક અસત્ય હોય તેવી મિશ્રભાષા સાધુ ન બોલે, તે પછી બીજી અસત્ય ભાષા તે કેમ બોલાય ? ન જ બોલાય, વળી જે ભાષા બોલવાથી બોલનારને જ પશ્ચાતાપ

ઠરવાનો સમય આવે, તેવી ભાષા પણ ન બોલે, વળી જગતના લોકો જે વાતને પુષાવતાં હોય તેવી ભાષા પણ બોલે નહિ, સત્ર ભાષા પણ સાધુ વિચારીને બોલે, સત્ય હોય પરંતુ સત્ર જાણ બોલતાં કાંઈને આધાત થતો હોય, લાગણી રૂબાવી હોય, તેવી ભાષા પણ સાધુ ન બોલે, તેવી નિમિષ મહાપુરુષોની આજ્ઞા છે. ભાષા સમિતિયુક્ત ઉપયોગ રાખી ભાષા બોલાય તો કમ જાન્ય ન થાય માટે ભાષા બોલના પ્રથમ તંત્ર પરિણામનો વિચાર કરી સત્ય નિરવધ અને પ્રિય ભાષા બોલવી તેવો સાધુ આચાર બહુવે.

હોલાધાર્ય સંહીધાપ, ગોયાધાર્ય ચ નો વદે ।

દુમ દુમતિ અમણુન્ન, મધ્વસો તં જ વચપ ॥૨૭॥

શબ્દાર્થ (૧) હલકા સંબોધનથી કાંઈને બોલાવું (૨) મિત્ર કહી સંબોધન કરવું (૩) જોખના સંબોધનથી સંબોધન કરવું (૪) બાવી ભાષાથી બોલવું નહિ (૫) વડીલોને તું તું કહી સંબોધન ન કરવું (૬) અપ્રિય લાગે તેવી ભાષા (૭) સાધુ સ્વયં (૮) બાવી વચનો (૯) ન બોલે

ભાષાર્થ— સાધુ નિષ્કુર તથા નીચ સંબોધનથી જાન્યને બોલાવે નહિ, તેમ જ હે મિત્ર । જોય પણ ન બોલાવે, તેમ જ ખુશામત આપી જોતના સંબોધનથી ન બોલાવે, તેમ જ વડીલોને તું તું શબ્દથી જોવા અપમાનજનક શબ્દથી ન બોલાવે, બાવી પ્રકારથી સામાને અપ્રિય લાગે તેવી ભાષાથી સાધુ પુરુષ કાંઈને બોલાવે નહિ પરંતુ ભાષા સમિતિયુક્ત વિચારી પ્રિય નિરવધ તથા સત્ય ભાષાથી સાધુ બોલવાના સમયે જ કારણ ઉત્પત્ત થયે જ બોલે.

અકુમ્ભીલે સંગા મિત્રસુ, જોષ સસર્ગિય યમ ।

સુહરુષા તત્પુર્યમ્મગ્ગા, વચિયુક્તેજ્જ તે વિઠ્ઠ ॥૨૮॥

શબ્દાર્થ : (૧) સાધુ (૨) અકુશીલ રહે (૩) સદા (૪) દુરાચારીઓની સોખત (૫) ન કરે (૬) સુખરૂપ (૭) ઉપસર્ગો હોય છે (૮) કુશીલોની સંગતમાં (૯) સમજે (૧૦) વિદ્વાનમુનિ

ભાવાર્થ - સાધુ સદાને માટે કુશીલોની સોખતથી દૂર રહી સ્વયં કુશીલ અને નહિ સુશીલ રહે, કુશીલોની સોખતમાં સુખરૂપ ઉપસર્ગો હોય છે, જેનાથી સયમ નષ્ટ થાય તેવા ઉપસર્ગોને વિદ્વાન-મુનિ જાણી સમભાવે સહન કરે, કુશીલો પ્રાસુક જલથી હાથપગ ધોવામાં તેમ જ શરીર રક્ષા માટે આધાકર્મી આહાર વાપરવા આદિ દોષ સેવનમાં આસક્ત હોય છે એ રીતે બીજાને તેવા દોષ સેવનમાં જોડવા ઉપદેશક અને છે જેથી સુશીલ સાધુઓએ કુશીલોની સંગત કરવી નહિ

નન્નન્થ અંતરાણ, પરમેહે, ન ગિસોયણ ।

ગામકુમારિયં કિઙ્કું, નાતિવેલં હસે મુળી ॥૨૯॥

શબ્દાર્થ : (૧) અતરાયના કારણ વિના (૨) સાધુ ગ્રહસ્થના ઘરમાં (૩) ખેસે- (૪) નહિ (૫) ગામના બાળકોની સાથે (૬) સાધુ રમત ખેલે નહિ (૭) મર્યાદા મુકી (૮) હસે (૯) સાધુ (૧૦) નહિ

ભાવાર્થ - સાધુ ભિક્ષાચરી આદિ કાર્યો માટે ગામના પ્રવેશ કરતા રોગોના કારણે અગર તપના કારણે અશક્ત થયેલ હોય તથા વૃદ્ધાવસ્થાના કારણે સિવાય ગ્રહસ્થના ઘરમાં ખેસે નહિ, ગામના બાળકો સાથે રમત ખેલે નહિ, મર્યાદા છોડી સાધુ અતિ હસે નહિ, કામ ઉત્પાદક હાસ્ય કરે નહિ, સાધુ સમાચારીમાં ઉપયોગવત રહી સયમ પાલન કરે

અનુસુખો હરાલેસુ, જયમાળો પરિમ્બપ ।

ચરિયાપ અપ્પમસ્તો પુદ્ધો તત્પઙ્ગહિયાસપ ॥૩૦॥

શબ્દાર્થ (૧) મનોહર શબ્દાર્થ વિષયોમાં (૨) સાધુ ઉત્કૃષ્ટિત ન બને (૩) ચત્તાપૂર્વક (૪) સ્વચ્છ પાશન કરે (૫) પ્રમાદસેવન ન કરે (૬) શિક્ષાધરી આત્મા (૬) પરીવહ ઉપસર્જોથી પીડિત થતા (૭) સમભાવે સહન કરે

ભાવાર્થ:- સાધુ મનોહર શબ્દાર્થ વિષયોમાં ઉત્કૃષ્ટિત ન બને, ઉત્સાહ ન લાવે, ચત્તાપૂર્વક સ્વચ્છનું પાશન કરે, પરીવહ ઉપસર્જનો સ્પર્શ થતા દુઃખ ઉત્પન્ન થાય તો સમભાવે સહન કરે, શિક્ષાધરી આત્મા કાર્યોમાં પ્રમાદ સેવન કરે નહિ, ઉપસર્જોમાં દીન બને નહિ, પરીવહ ઉપસર્જોને નિર્જરાનું કારણ બાધી ચિત્ત પ્રસન્નતાથી સમભાવે સહન કરે.

હમ્મમાળો ણ કુપ્પેરુજ, યુચ્ચમાળો મં સમલે ।

સુમળે મહિયામિષ્ઠા, ણ ય કોસાહલં કરે ॥૩૧॥

શબ્દાર્થ (૧) સાધુને કોઈ બાધી આત્મા આદિથી માર મારે (૨) કોઈ ન કરે (૩) અસત્યવચનથી આકોશ કરે (૪) મનથી પણ કોઈ (૫) ન કરે (૬) ચિત્તપ્રસન્નતાથી (૭) મારને નાશોને સહન કરે (૮) વિપરીત વચન તેમ જ સામનો ન કરે (૯) કરે (૧) ।

ભાવાર્થ - કોઈ બાધી સાધુને લાડી આદિથી માર મારે, અથવા તો ગાળો આપે વચનથી આકોશ કરે, તો પણ સાધુ કોઈ કરે નહિ મનથી પણ કોઈ વેચ ન કરે તથા વિપરીત વચન ન કહે સામનો ન કરે, પરંતુ પ્રસન્ન ચિત્તથી સમભાવ રાખી સહન કરે

^૧લઢ્ઢે ^૨કામે ^૪ળ ^૩પત્યેજ્ઞા, ^૬વિવેગે ^૫એવમાહિણ ।

^{૧૦}ઢ્યાયરિયાઈં ^{૧૧}સિઢ્ઢેજ્ઞા, ^૭ઘુદ્ધાળં ^૮અંતિણ ^૯સયા ॥૩૨॥

શબ્દાર્થ . (૧) પ્રાપ્ત થતા (૨) કામભોગોને સેવન કરવાની (૩) ઇચ્છા (૪) ન રાખે (૫) આવી ભાવનાથી એમ જણાય (૬) સાધુમાં વિવેક બુદ્ધિ સારી છે (૭) આવા વર્તનસાથ જ્ઞાની આચાર્ય (૮) પાસે રહી (૯) સદા (૧૦) જ્ઞાન દર્શન ચારિત્ર રૂપ આર્યકર્મની (૧૧) શિક્ષાને બ્રહ્મ કરે

ભાવાર્થ:- વિદ્વાન સાધુ પ્રાપ્ત થતા કામભોગોને બ્રહ્મ કરવા ઇચ્છે નહિ, સેવન કરે નહિ, કદાચ તપના પ્રભાવથી પ્રાપ્ત થયેલ લબ્ધિથી ગમનાદિ શક્તિ પ્રાપ્ત થાય તો પણ તેનો ઉપયોગ ન કરે તે સાધુનો વિવેક જણાય શુદ્ધ આચાર જણાય, તેમ જ બ્રહ્મહત્તની માફક ભોગો માટે નિદાન ન કરે, ગુરુવાસમાં રહી આચાર્ય પાસે સદા જ્ઞાન, દર્શન, ચારિત્ર આદિ આર્ય કર્મરૂપ શિક્ષા બ્રહ્મ કરતા થકા સંયમ પાલન કરે

^૧સુસ્ત્રસમાળો ^૨ઉવાસેજ્ઞા, ^૩સુપ્પન્નં ^૪સુતવસ્સિયં ।

^૫વીરા ^૬જે ^૭અપ્પન્નેસી, ^૮ધિત્તિમન્તા ^૯જિહંદિયા ॥૩૩॥

શબ્દાર્થ : (૧) સૂત્ર સાંભળવાનો કામી (૨) સેવા ઉપાસના કરે (૩) ગીતાર્ય (૪) સુતપસ્વીની (૫) વીર પુરુષ (૬) આત્મપ્રસાવાન (૭) વૈર્યવંત (૮) જિતેન્દ્રિય

ભાવાર્થ - શાસ્ત્રોને સાંભળવાની ઇચ્છાવાળા સાધક ગીતાર્ય તથા સુતપસ્વી ગુરુની સેવા કરતા થકા ઉપાસના કરે, જે પુરુષ કર્મનું વિહારણ કરવામાં નિમર્થ છે તથા કેવળજ્ઞાનની ગવેષણા

અણુસ્મૃતો વરાલેષુ, જપમાણો પરિઘ્વપ ।

ચરિયાપ અપ્પમસો પુલ્લો સત્યઽહિયાસપ ॥૧૦॥

શબ્દાર્થ (૧) મનોહર શબ્દાદિ વિષયોમાં (૨) સાધુ ઉત્કૃષ્ટિ ન બને (૩) યત્નાપૂર્વક (૪) સચમ પાલન કરે (૫) પ્રમાદસેવન ન કરે (૬) શિક્ષાચરી આદિમાં (૬) પરીષદ ઉપસર્ગોથી પીડિત થતા (૭) સમભાવે સહન કરે

ભાવાર્થ - સાધુ મનોહર શબ્દાદિ વિષયોમાં ઉત્કૃષ્ટિ ન બને, ઉત્સાહ ન હાવે, યત્નાપૂર્વક સચમનું પાલન કરે, ખીચક ઉપસર્ગોના સ્પર્શ થતા દુઃખ ઉત્પન્ન થાય તો સમભાવે સહન કરે, શિક્ષાચરી આદિ કાર્યોમાં પ્રમાદ સેવન કરે નહિ, ઉપસર્ગોમાં દ્વિન બને નહિ, પરીષદ ઉપસર્ગોને નિર્જરાનું કારણ બાણી ચિત્ત મશ્ન તાથી સમભાવે સહન કરે

હસ્મમાણો જ કુપ્પેજ્જ, કુપ્પચમાણો ન સમલે ।

સુમણે મહિપાસિજ્ઞા, જ ય કોલાહલ કરે ॥૧૧॥

શબ્દાર્થ (૧) સાધુને કોઈ બક્ષિત હાઠી આદિથી માર મારે (૨) કોપ ન કરે (૩) અસત્યવચનથી આક્રોશ કરે (૪) મનથી પણ ક્રોધ (૫) ન કરે (૬) ચિત્તમસ્તનતાથી (૭) મારને માલોને સહન કરે (૮) વિપરીત વચન તેમ જ સામનો ન કરે (૯) કરે (૧) ।

ભાવાર્થ - કોઈ બક્ષિત સાધુને હાઠી મુઠી આદિથી માર મારે અથવા તો ગાળો આપે વચનથી આક્રોશ કરે, તો પણ સાધુ ક્રોધ કરે નહિ મનથી પણ ક્રોધ ન કરે તથા વિપરીત વચન ન કહે, સામનો ન કરે, પરંતુ પ્રસન્ન ચિત્તથી સમભાવ રાખી સહન કરે.

આધાર રૂપ છે, તે પ્રાપ્ત થવો દુર્લભ જાણવો આઠ કર્મોનો નાશ કરવા સમર્થ હોય તે વીર પુરુષ કહેવાય

^૧ અંગિદે ^૨ સદ્ધાસેસુ, ^૩ આરંભેસુ ^૪ અણિરિસિણ ।

^૫ સન્નવ તં ^૬ સમયાતીત, ^૭ જમેતં ^૮ લલિયં ^૯ બહુ ^{૧૦} ॥૩૫॥

શબ્દાર્થ . (૧) આસક્તિરહિત (૨) શબ્દ રૂપ રસ ગંધ સ્પર્શમાં (૩) સાવધ (૪) અનુષ્ઠાનોથી રહિત (૫) સર્વ (૬) હકીકત (૭) જે જિનાગમથી (૮) વિરૂદ્ધ તેનો નિષેધ કરેલ છે (૯) જે મે (૧૦) ધણી ધણી (૧૧) હકીકતો કહી (૧૨) તેમાં જિનાગમથી અવિરૂદ્ધનો નિષેધ નથી.

ભાવાર્થ:- સાધુ મનોહર શબ્દ રૂપ રસ ગંધ અને સ્પર્શાદિ વિષયોમાં આસક્ત ન થાય, તથા સાવધ અનુષ્ઠાનો કરે નહિ, એ ઉપયોગ સાધકે સતત રાખવાની જરૂર છે, કારણ કે જીવહિંસા રૂપ જે આરભ છે, તે જન્મ મરણાદિ રૂપ સસાર પરિભ્રમણની વૃદ્ધિ કરાવનાર છે, એમ જાણી આરભ પરિગ્રહથી દૂર રહેવું, આ અધ્યયનમાં જે જે વિધાનો જિનાગમથી વિરૂદ્ધ છે અને આત્માને અહિત કરે છે તેનો નિષેધ કરેલ છે તેનો ત્યાગ કરવો અને જે સચમને પુષ્ટ કરનાર આત્માને હિતકારક છે તેનું પાલન કરવાનું કહેલ છે

^૧ અહમાણં ^૨ ચ માયં ^૩ ચ, ^૪ તં પરિણાય પંડિણ ।

^૫ ગારવાણિ ય ^૬ સઠ્ઠવાણિ, ^૭ ણિન્વાણં ^૮ સંધણ ^૯ મુણિ ^{૧૦} ॥૩૬॥

શબ્દાર્થ . (૧) અતિમાન (૨) માયા આદિ (૩) સર્વ કપાયોને (૪) જાણુ (૫) પડિત (૬) સર્વ પ્રકારના (૭) વિષય ભોગોનો ત્યાગ કરી (૮) મોક્ષની (૯) પ્રાર્થના કરે (૧૦) મુનિ

કરવામાં તત્પર, ધૈર્યવાન, ચિત્તેન્દ્રિય હોય, આત્મપ્રજ્ઞાવત વીર પુરુષો આશ્ચર્ય મહાશક્તીની વૈયાવશ્ય સેવા કરવાવાળા સાધકો જ આત્મજ્ઞાન અથવા આત્મ કલ્યાણનું ગવેષણ કરવા સમર્થ બને છે અને જ્ઞાન દર્શન ચારિત્રમાં સ્થિર થઈ જીવન પર્વત ગુરુકુળવાસમાં રહી જ્ઞાનની પ્રાપ્તિ કરી શકે છે, પરીયક્ત ઉપસર્ગો ઉત્પન્ન થતા ક્ષોભને ન પામતા સમભાવે સંકલન કરતા થકા સ્વયમ પાલન કરતા થકા મોક્ષને પ્રાપ્ત કરી શકે છે

ગિદ્દે શીવમપાસંતા, પુરિસાદાણિયા નરા ।

તે બીરા વંચણુમ્મુક્તા, નાચકંબલિ જીવિય ॥૩૪॥

સાધ્યાર્થ (૧) ગુરુસ્થવાસમાં રહેનારા (૨) જ્ઞાનતા લાભને (૩) પ્રાપ્ત કરી શકતા નથી (૪) જ્ઞાની પુરુષના સત્ત્વગતી બદલ (૫) જ્ઞાન પ્રાપ્ત કરવા સુસક્ષ્મ પુરુષને (૬) નિષેધથી મુક્ત (૭) વીર પુરુષ (૮) અસંયમી જીવનની (૯) ઇચ્છા કરતા નથી.

સાધ્યાર્થ — ગુરુવાસમાં જ્ઞાન પ્રાપ્તિનો લાભ મળવો દુર્લભ બાબતો, જે સાધકો પ્રવચ્યા લઈ ઉત્તરોત્તર શુદ્ધિની દૃષ્ટિ કરતા રહે છે તેવા મોક્ષાર્થી જ્ઞાની પુરુષોનો આશ્રય કરવા થોડા બાબતો, જે પુરુષો કમંજીવનથી મુક્ત છે તેઓ અસંયમી જીવનની ઇચ્છા કરતા નથી ગુરુવાસ છે તે પાસલારૂપ હોઈ ગુરુસ્થાનમાં જ્ઞાન પ્રાપ્તિનો સબલ દુર્લભ બાબતો, જેમ અસુદ્રમાં દ્રીપ છે તે જૂઠતા જીવેને આધાર રૂપ છે, જો જ રીતે જ્ઞાન, દર્શન, ચારિત્ર, તપરૂપ ખર્ચ સંસાર સાગરમાં ડૂબતા જીવેને સંસાર સાગર તરવામાં આધાર રૂપ છે સંસાર સાગરમાં બટકતા જીવેને ખર્ચ વિશ્રામ રૂપ છે, ભાવદ્રીપ છે, મોક્ષાર્થી આત્માઓનો આશ્રય જ સુસક્ષ્મ જીવે

આધાર રૂપ છે, તે પ્રાપ્ત થવો દુર્લભ જાણવો આઠ કર્મોનો નાશ કરવા સમર્થ હોય તે વીર પુરુષ કહેવાય

^૧અંગિદે ^૨સદ્ધાસેસુ, ^૩આરંભેસુ ^૪અણિસ્સિણ ।

^૫સન્વ ^૬તં ^૭સમયાતીત, ^૮જમેતં ^૯લવિયં ^{૧૦}બહુ ॥૩૫॥

શબ્દાર્થ . (૧) આસક્તિરહિત (૨) શબ્દ રૂપ રસ ગંધ સ્પર્શમાં (૩) સાવધ (૪) અનુષ્ઠાનોથી રહિત (૫) સર્વ (૬) હકીકત (૭) જે જિનાગમથી (૮) વિરૂદ્ધ તેનો નિષેધ કરેલ છે (૯) જે મે (૧૦) ધણી ધણી (૧૧) હકીકતો કહી (૧૨) તેમાં જિનાગમથી અવિરૂદ્ધનો નિષેધ નથી

ભાવાર્થ.— સાધુ મનોહર શબ્દ રૂપ રસ ગંધ અને સ્પર્શાદિ વિષયોમાં આસક્ત ન થાય, તથા સાવધ અનુષ્ઠાનો કરે નહિ, એ ઉપયોગ સાધકે સતત રાખવાની જરૂર છે, કારણ કે જીવહિંસા રૂપ જે આરભ છે, તે જન્મ મરણાદિ રૂપ સસાર પરિભ્રમણની વૃદ્ધિ કરાવનાર છે, એમ જાણી આરભ પરિગ્રહથી દૂર રહેવું, આ અધ્યયનમાં જે જે વિધાનો જિનાગમથી વિરૂદ્ધ છે અને આત્માને અહિત કરે છે તેનો નિષેધ કરેલ છે તેનો ત્યાગ કરવો અને જે સચમને પુષ્ટ કરનાર આત્માને હિતકારક છે તેનું પાલન કરવાનું કહેલ છે

^૧અહ્માણં ^૨ચ ^૩માય ^૪ચ, ^૫તં ^૬પરિણાય ^૭પંડિણ ।

^૮ગારવાણિ ^૯ચ ^{૧૦}સન્વાણિ, ^{૧૧}ણિન્વાણં ^{૧૨}સંધણ ^{૧૩}સુણિ ॥૩૬॥

શબ્દાર્થ . (૧) અતિમાન (૨) માયા આદિ (૩) સર્વ કપાયોને (૪) જાણુ (૫) પડિત (૬) સર્વ પ્રકારના (૭) વિષય ભોગોનો ત્યાગ કરી (૮) મોક્ષની (૯) પ્રાર્થના કરે (૧૦) સુનિ

આવાથી - નિદ્ધાન મુનિએ જાતિ માન માયા ક્રોધ દોષાદિ
 ઠપાયે તથા સર્વ પ્રકારના કામલોજો ઇન્દ્રિયોના વિષયો, જે જપા
 સંસાર પરિશ્રમણ રૂપ જન્મ, જરા મરણ, પ્રતિકૂળતા, શોજો આદિ
 દુઃખના હેતુઓ છે, જેમ સમજી તેનો ત્યાગ કરી મુનિ મોક્ષ-નિર્વાણ
 પ્રાપ્ત કરવા રૂપ સચમતું શુદ્ધ પાવન કૃત્તા યોગ વિચરે, જે જ
 સત્ય મોક્ષ માર્ગ છે

નવમું અધ્યયન સમાપ્ત

સૂત્ર કૃતાંગ સૂત્ર

અધ્યયન ૧૦ સુ

સમાધિ

આઘં મર્દ્દમં મણુવીય ઘમ્મં, અંજૂ સમાર્હિં તમિણં સુણેહ ।

અપહિન્ન મિક્કલૂ ઉ સમારિપ્તે, અણિયાણ ભૂતેસુ

પરિવ્વણ્ણા ॥૧॥

સપ્તઠાર્થ : (૧) કેવળજ્ઞાની ભગવાન મહાવીર સ્વામીએ (૨) કેવલજ્ઞાન દ્વારા જાણી (૩) સરલ તથા (૪) મોક્ષ પ્રાપ્ત કરાવનાર (૫) ધર્મનું (૬) કથન કરેલ છે તે (૭) ધર્મને (૮) સાબળો (૯) પોતાના તપના ફળની ઇચ્છા નહિ કરવાવાળા (૧૦) સાધુ (૧૧) સમાધિ (૧૨) યુક્ત (૧૩) નિર્માન રહિત (૧૪) જીવધાત રહિત (૧૫) સયમનું પાલન કરે

ભાવાર્થ - કેવળજ્ઞાની ભગવાન મહાવીર સ્વામીએ સરલ તથા મોક્ષ પ્રાપ્તિ કરાવનાર ધર્મનું પ્રતિપાદન કરેલ છે, હે શિષ્યો ! તમે એ ધર્મને સાબળો ! પોતાના તપ આદિ વ્રત નિયમોના ફળને નહિ ઇચ્છતા-નદાન રહિત બની, સમાધિયુક્ત પ્રાણીઓની હિંસાથી નિવૃત્ત થઇ સાધુ શુદ્ધ સયમનું પાલન કરે સમ્યક્ત્વ સહિત શ્રુત અને આચાર્યરૂપ ધર્મ જ મોક્ષ પ્રાપ્તિનો ઉપાય છે અને સસાર પારબ્રમણ્યરૂપ જન્મ મરણાદિ દુખોનો નાશ કરી, શાશ્વતા મોક્ષના અનંતા સુખો પ્રાપ્ત કરાવનાર પણ એ જ સયમરૂપ ધર્મ છે, એમ જાણી યમનું પાલન કરવું અને આશ્રવોના કારણરૂપ આરભ પરિબ્રહ્મથી અલ રહેવું એ જ સાધક આગ્રાર છે, વળી ધર્મનું સ્વરૂપ વિશેષ જણાવે છે

ઉત્તુ અદેય તિરિય દિસાસુ, તસા ય જે થાવર જે ય પાળા ।
 હર્યેદિ પાવરિ ય મજમિસા, અદિમમનેસુ ય ણો ગહેજા ॥૧॥

શબ્દાર્થ (૧) ઉત્તુ (૨) અધો (૩) તિમ્બી (૪) દિશાઓમાં (૫) તસ અને (૬) થાવર (૭) પ્રાણી રહેલ છે તેને (૮) હાથ બંધર (૯) પત્ર (૧૦) વસ રાખી પીઠા આપવી નહિ (૧૧) બન્ને (૧૨) નહિ દીધેલ (૧૩) વસ્તુ મહત્ત્વ (૧૪) કરવી નહિ.

સાવાર્થ - ઉપી દિશામાં, અધો દિશામાં, તિરછિ દિશામાં જે તસ અને થાવર છવે રહેલા છે તેઓને હાથકે-મુનિએ પોતાના હાથ તથા પગ આદિ અંગોમાં વસ કરી પીઠા આપવી નહિ, તેન જ અન્ને નહિ દીધેલ કેમ વસ્તુને મહત્ત્વ કરવી નહિ કારણ કે હિંસા અસત્ય, અહતા, મૈથુન અને પરિશ્રદ્ધ મમત્વ એ સર્વ કર્મબંધનનાં કારણ છે જેથી મન વચન તથા શરીરની ક્રિયા ઉચ્છ્રવામ નિશ્ચાસ ઉધરસ, ધીક, અધિવાસુ આદિ સમયે ઉપયોગ રાખી આરભથી અલગ રહીને ભાવ સમાધિનું પાલન કરવું અહો અહતાના ત્યાગ સાથે મૈથુન પરિશ્રદ્ધ મમત્વનો પણ ત્યાગ સમજવો, પ્રતપાલનમાં અમત્વનો ત્યાગ પણ સમજવો વીતરાગ કેવ કથિત માર્ગને આત્મકલ્યાણ રૂપ બાળી આવરવો શ્રેયઃકર છે

સુવચ્ચાપધમ્મે ચિત્તિગિચ્છતિળ્લે, સ્તાંદ ચરે આંયતુલે પપાસુ ।
 આય ન કુજ્જા રૂદ્ધ જીવિપદ્ધી, અયં ન કુજ્જા સુમચ્ચમિ મિકત્ત ॥૩॥

શબ્દાર્થ (૧) જન અને આરિય (૨) ધમનું સુદર રીતિથી પ્રતિપાલન કરવાવાળા ધમમાં (૩) યજ્ઞ નહિ કરવાવાળા (૪) પ્રાસુક

આહારવાળા (૫) તપસ્વી (૬) સાધુ (૭) આત્મા (૮) સમાન માનવાવાળા (૯) પૃથ્વી આદિ જીવોને (૧૦) સયમ પાલન કરે (૧૧) આશ્રવનુ (૧૨) સેવન ન કરે (૧૩) અસયમી જીવન માટે ધનધાન્યાદિનો (૧૪) સયય (૧૫) ન કરે.

ભાવાર્થ:- જ્ઞાત અને ચારિત્રરૂપ ધર્મનું કથન કરવાવાળા અથવા ઉપદેશ દેવાવાળા અને તીર્થંકર દેવોએ ઉપદેશોત્તમ ધર્મમાં શકા રહિત પ્રાસુક આહારથી શરીર નિર્વાહ કરવાવાળા ઉત્તમ તપસ્વી સાધુ જગતના સર્વ જીવોને પોતાના આત્માસમાન માની સયમનું પાલન કરે, તથા આ લોકમાં ચિરકાળપર્યંત જીવન જીવવાની ઇચ્છા રાખી આશ્રવોનું સેવન કરે નહિ, અસયમી જીવન માટે ભવિષ્યકાળના ઉપયોગ માટે ધન ધાન્ય આદિ પરિગ્રહ સયય કરે નહિ, તેમ જ જેમ મને દુઃખ અપ્રિય છે એ જ રીતે સર્વ જીવોને દુઃખ અપ્રિય બાણી કોઈ જીવોની હિંસા કરે નહિ અને ઉપયોગવત રહી સર્વ દુઃખોનો નાશ કરનાર સયમનું શુદ્ધ પાલન કરે એવો મુનિ આચાર છે

^૩ સ^૪ર્વિ^૫દિ^૬યા^૭ભિ^૮નિ^૯વ્વુ^{૧૦}દે^{૧૧} પ^{૧૨}યા^{૧૩}સુ^{૧૪}, ચ^{૧૫}રે^{૧૬} મુ^{૧૭}ળી^{૧૮} સ^{૧૯}વ્વ^{૨૦}તો^{૨૧} વિ^{૨૨}પ્પ^{૨૩}મુ^{૨૪}ક્કે ।

^{૧૫} પા^{૧૬}સા^{૧૭}હિ^{૧૮} પા^{૧૯}ળે^{૨૦} ય^{૨૧} પુ^{૨૨}હો^{૨૩}વિ^{૨૪} સ^{૨૫}ત્તે^{૨૬}, દુ^{૨૭}ક્ખે^{૨૮}ણ^{૨૯} અ^{૩૦}દ્દે^{૩૧} પરિ^{૩૨}ન^{૩૩}પ્પ^{૩૪}મા^{૩૫}ળે ॥૪॥

શબ્દાર્થ (૧) સ્ત્રીઓના વિષયમાં (૨) સાધુ પુરુષ પોતાની (૩) સર્વ (૪) ઇન્દ્રિયોને (૫) વશ રાખી જીતેન્દ્રિય બને બહાર તથા આક્યન્તર (૬) સર્વ બંધનોથી (૭) મુક્ત થઈ (૮) સયમનું પાલન કરે (૯) અત્રગ (૧૦) બ્રાણી વર્ગ (૧૧) જીવો (૧૨) દુઃખોથી (૧૩) આર્ત તથા (૧૪) પરિતાપ પામી રહેલા છે તેને (૧૫) દેખો

ભાવાર્થ - સાધુ સ્ત્રીઓના વિષયોમાં અનાસક્ત રહી, પોતાની સર્વ ઇન્દ્રિયોને વશ રાખી જીતેન્દ્રિય બની બાહ્ય તથા આક્યન્તર, સ્વજનો, ધન, ધાન્ય આદિ બાહ્ય સંપત્તિ, તથા માન પ્રતિષ્ઠા આદિ આક્યન્તર પરિગ્રહ, તથા સર્વ કષાયોના બંધનોથી મુક્ત થઈ દેહ

આદીગવિત્તીવ^૧ કરેતિ^૩ પાવં^૨, મંતા^૪ ડ^૫ ઇગંતસમાહિમાહુ^૬ ।

બુદ્ધે^૮ સમાંહીય^{૧૦} રતેં^{૧૨} વિવેગે^{૧૧}, પાંર્ણાતિવાર્તા^{૧૩} વિરતે^{૧૪} ઠિયપ્પાં^{૧૬} ॥૬॥

શબ્દાર્થ . (૧) જે પુરુષ દીનવૃત્તિ અથવા લિખારીનો ધંધો કરતો હોય તે પણુ (૨) પાપ (૩) કરે છે (૪) જાણી તીર્થંકરોએ (૫) એકાંત (૬) સમાધિનો ઉપદેશ (૭) આપેલ છે તેથી (૮) વિચારવાન (૯) આત્મચિત્ત પુરુષ (૧૦) સમાધિ તથા (૧૧) વિવેકમાં (૧૨) અનુરક્ત રહે (૧૩) પ્રાણાતિ-પાતથી (૧૪) નિવૃત્ત રહે

ભાવાર્થ.— જે પુરુષ કગાલ તથા લિખારી આદિના કરુણા-જનક ધંધો કરતા હોય તેઓ પણુ પાપના અશુભ કર્મબંધન કરે છે, કારણે કે તેના અધ્યવસાયો શુદ્ધ હોતા નથી, ત્રણે યોગનો વેપાર અશુભ હોય છે એમ જાણી શ્રી તીર્થંકરદેવોએ ભાવ સમાધિરૂપ અહિંસા પ્રધાન શ્રુત ચારિત્રરૂપ ધર્મનો ઉપદેશ આપેલ છે લિખારી આદિ કનિષ્ઠ ધધામા આહારની અપ્રાપ્તિ થતાં દુકડા માટે સ્થળ સ્થળ ભટકતા આત્મ રૌદ્ર ધ્યાનથી કષાય તથા દુરાચારની વૃદ્ધિને કારણે નરકાદિગતિમાં ઉત્પન્ન થઈ ત્યાં દુ.ખો ભોગવે છે, જેથી સમાધિના ઇચ્છુક વિચારશીલ અને શુદ્ધ ચિત્ત પુરુષ ભાવ સમાધિ-રૂપ સંયમમાં તથા વિવેકમાં અનુરક્ત રહી પ્રાણાતિપાત આદિ સાવધ અનુષ્ઠાનોથી નિવૃત્ત રહે

સન્વં^૧ જગં^૨ તૂ^૩ સમયાણુપેહી^૪, પિયમપ્પિયં^૫ કર્સસહ^૬ ણો^૭ કરેજ્ઞા^૮ ।

ઉદ્ઘાય^{૧૧} દીણો^{૧૨} ય^{૧૩} પુણો^{૧૪} વિસન્નો^{૧૫}, સપૂયણં^{૧૬} ચેવ^{૧૭} સિલ્લોયકામી^{૧૮} ॥૭॥

શબ્દાર્થ : (૧) સમસ્ત (૨) જગતને (૩) સમભાવથી (૪) દેખે (૫) સાધુ (૬) ક્રોધનુ (૭) પ્રિય (૮) અપ્રિય (૯) નહિ (૧૦) કરે (૧૧) પ્રગળ્યા લઈ પરીષદ પ્રાપ્ત થતા (૧૨) દીનબની (૧૩) પશ્ચાત્ (૧૪) પતિત થાય છે (૧૫) ક્રોધ પૂર્ણ (૧૬) પ્રશ્ન સ્નાના (૧૭) અભિલાષી અને છે

ભાવાર્થ— સાધુ સમસ્ત જગતને સમભાવથી દેખતા થકા કોઈનું પ્રિય કે અપ્રિય કદ નહિ નિસૂઝ થઈ વિચરે, પરંતુ જેક કોઈ સાધક પ્રવલ્લા બદલુ કરી પરીવહ-ઉપસર્ગો પ્રાપ્ત થતાં ઘીર બની જાય છે અને પ્રવલ્લા છોડી સમમથી બ્રહ્મ માય છે, વળી તેમ સાધક પૂજા તથા પ્રશસના અભિલાષી બની જાય છે અને વિવશ લોહુપ્ત બની સ્ત્રીઓમાં આસક્ત બની ચૂકેલપણાને ખાશુ કરે છે, તેથી સાધકે સમમમાં ઉપયોગવત રહી વિચરવું.

આહાત્કંતં ચેવ નિકામમીણે, નિયામચારી ચ ચિમ્બળમેસી ।
 રૂપીસુ સત્તે ય પુરો ય વાલે, પરિંગાદ ચેવ પદ્મવમાણે ॥ ૮ ॥

શબ્દાર્થ (૧) આધાકર્મી (૨) આહારની ઇચ્છા કરનાર (૩) આધા-
 કર્મી આહાર માટે વિચરનાર (૪) કુચીલપણાને (૫) ચાકનાર (૬) સ્ત્રીઓમાં
 (૭) આસક્ત (૮) અમાની (૯) પૂઘદ્ પૂઘદ્ વિષયોમાં રાખી બની (૧)
 પશ્ચિમ રાખતો (૧૧) પાપક્રમ કરે છે

ભાવાર્થ— જે સાધક પ્રવલ્લા બદલુ કરી આધાકર્મી આહારની ઇચ્છા કરતો થકો આધાકર્મી આહારશકિ માટે અત્યંત બ્રમણ કરતો થકો સ્ત્રીઓમાં આસક્ત બની પૂઘદ્ પૂઘદ્ હાસ્ય, વિલાસ, ખાશુ આદિ વિષયોમાં ગૂઢ બની સ્ત્રી પ્રાપ્તિ માટે, પરિ-
 બ્રહ્મનો સમ્બન્ધ કરતો થકો, સમમ ક્રિયામાં ઘીલો બની, સસારશ્પી ક્રિયકર્મી દસાઈને પાપકર્મીનો સમ્બન્ધ કરે છે પાપ કર્મોની કલિ કરે છે આવા સાધકો સસાર પરિબ્રમણરૂપ જ મ મરણ કરતા સસારચક્રમાં બ્રમણ થયાં કરશે. એમ બધી સાધક સમમપાલનમાં ઉપયોગ રાખી વિચરે.

વરાણગિદ્ધે ણિચય કરેતિ, રમો પુરં સ રૂપમ્મદુગ્ગ ।
 તમ્હા ઠ મેર્ગાવિ સમિક્ષણ ધર્મ, ચરે સુળી સંબ્ધ ચિત્તમુદ્ધ ॥ ૯ ॥

શબ્દાર્થ : (૧) જે પુરુષ પ્રાણીઓની સાથે વેર કરે છે (૨) પાપ-કર્મની વૃદ્ધિ કરે છે (૩) મૃત્યુ પામી (૪) નરકમાં દુઃખદાયી સ્થાનોમાં (૫) ઉત્પન્ન થાય છે (૬) તેથી બુદ્ધિમાન (૭) ધર્મને (૮) જાણી (૯) સર્વ બંધનથી (૧૦) રહિત બની (૧૧) સયમમાં વિચરે (૧૨) મુનિ

ભાવાર્થ.— જે પુરુષો જીવોની હિંસા કરે છે તે મરનાર જીવો સાથે વૈરને બાધે છે અને પાપકર્મની વૃદ્ધિ કરે છે અને તે જીવ મૃત્યુ પામી દુઃખદાયી નરકસ્થાનોમાં ઉત્પન્ન થઈ દુઃખોને ભોગવે છે, એમ જાણી બુદ્ધિમાન મુનિએ ધર્મના સ્વરૂપને જાણી વિચારી સર્વ સાવધકાર્યોથી નિવૃત્ત બની જાગૃત બની સયમનું પાલન કરવું જીવો દ્રવ્યસંગ્રહ માટે કર્મ બંધન કરી અનેક જીવોની સાથે વૈર બંધન કરતો થકો પાપકર્મોનો સંગ્રહ કરે છે પશ્ચાત્ત દુઃખદાયી સ્થાનોમાં ઉત્પન્ન થાય છે. ત્યાં પાપ કરનારાને એકલાને જ દુઃખો ભોગવવાં પડે છે

આયં ણ કુજ્ઞા હહ જીવિયદ્દી, અસંજ્ઞમાણો ય પરિવ્વણ્ણજ્ઞા ।

ળીસમ્મભાસી ય વિણીય ગિદ્ધિ, હિંસન્નિયં વા ણ કહં કરેજ્ઞા
॥ ૧૦ ॥

શબ્દાર્થ : (૧) સાધુ જીવનની (૨) ઇચ્છાથી (૩) દ્રવ્ય ઉપાર્જન ન કરે (૪) સ્ત્રી પુત્ર આદિમા આસક્ત ન રહે (૫) સયમમાં પ્રવૃત્તિ કરે (૬) વિચારી ભાષા બોલે (૭) વિષયોમાંથી આસક્તિને (૮) દૂર કરે (૯) હિંસા સંબધી (૧૦) કથાઓ (૧૧) ન કરે

ભાવાર્થ — સાધુ આ સસારમાં દીર્ઘકાળ સુધી જીવવાની ઇચ્છાથી તથા મમત્વથી દ્રવ્યનું ઉપાર્જન કરે નહિ, સ્ત્રી, પુત્ર આદિ પરિગ્રહમાં આસક્ત રહેનારના કડવા વિષકોને જાણી તેમાં આસક્ત રહે નહિ, સયમમાં ઉપયોગવત રહી સયમનું પાલન કરે. વિચાર કરી, નિરવધ, પ્રિય, સત્ય વ્યવહાર ભાષા બોલે, શબ્દાદિ વિષયો ઉપરની આસક્તિ દૂર કરી હિંસા થાય તેવી કથા વાર્તાઓ કરે નહિ.

આહાકસ યા ણ ણિકામગ્ગા, ણિકામયતે ય ણ સપંચેજા ।
 ધુણે કરાક અણુવેહમાણે, વિચ્છા ણ સોયં અણવેક્સમાણો ॥૧૧॥

શબ્દાર્થ (૧) સાધુ પુરુષ (૨) આધાકમી આહારની ઇચ્છા ન કરે (૩) આધાકમી આહારની ઇચ્છા કરનારનો (૪) પરિચય કરે નહિ (૫) નિર્જન પ્રાપ્તિના હેતુથી (૬) શરીરને (૭) કૃષ્ટ કરે (૮) શરીરની દરકાર નહિ કરતા થઈ (૯) શોક આદિ ચિંતાને ઊડી (૧૦) સવન પાલન કરે.

ભાવાર્થ - સાધુ આધાકમી આહારની ઇચ્છા ન કરે, સારી આધાકમી આહારને ઇચ્છનાર અમણનો પરિચય પણ ન કરે, સારી રહેવાનો કે વાતચિત કરવાનો પ્રયત્ન ઉત્પન્ન થવા ન દે અને નિર્જનતા હેતુએ વપદ્ધારા શરીરને કૃષ્ટ કરે, શરીર ઉપરનો અમત્વ નહિ રાખતાં શોક સતાપ આદિ સસાર કાલકૃપ વિષયોની ચિંતા દૂર કરી સવન પાલનમાં ઉપયોગવત રહી શરીરના મળ સમાન કમંદુથી રહ્યો કૃષ્ટ કરે એ જ સાધક કેવળ છે.

પગસ્તમેય અમિપત્થપચ્છા, एवं पमोक्खो न मुसन्ति पास ।
 एसप्पमोक्खो अमुसे घरेवि, अकोहणे सखरसे तबस्मी ॥१२॥

શબ્દાર્થ (૧) સાધુ પુરુષ એકત્વની (૨) કાવના કરે (૩) એકત્વ કાવનાથી (૪) નિઃસજ્જતા પ્રાપ્ત થાય છે અને (૫) મિથ્યા (૬) ન (૭) માનો (૮) એકત્વ કાવનાથી (૯) મોક્ષની પ્રાપ્તિ તથા કાલ સમાધિએ (૧૦) ટેકા ન કરે (૧૧) સ્વનમાં રહત (૧૨) તપસ્વી એ સવથી (૧૩) કૃષ્ટ છે (૧૪) તે સ્વ છે એ કાવનાથી મુક્ત રહી.

ભાવાર્થ - સાધુ એકત્વની કાવનાથી નિઃસજ્જતા પ્રાપ્ત થાય છે તેને સત્ત્વ માનો, મિથ્યા નહિ માનો, તેમ જ એકત્વની

^૧આવક્ત્રયં ^૨ચેવ ^૪અવુજ્જમાણે, ^૫મમાતિ ^૬સે ^૭સાહસંકારિ મંદે ।

^૮અહો ^૯ય ^{૧૦}રાઓ ^{૧૧}પરિતપ્તમાણો, ^{૧૨}અદ્રેસુ ^{૧૩}મૂઢે ^{૧૪}અજરામરેક્રવ ॥૧૮॥

શબ્દાર્થ : (૧) આરંભમાં આસક્ત પુરુષો આયુષ્યના ક્ષય હોવાતુ (૨) જાણતા નથી (૩) મૂર્ખ હોવો વસ્તુઓ ઉપર (૪) મમતા રાખતા થકા (૫) પાપકર્મો કરે છે (૬) દિવસ રાત્રિ (૭) ધનની ચિંતામાં રહે છે અને પોતાને (૮) અજર અમરમાની (૯) આર્ત બની ધન સપત્તિમાં આસક્ત રહે છે (૧૦) મૂર્ખ હોવો

ભાવાર્થ:- આરંભમાં આસક્ત અજ્ઞાની હોવો પોતાના આયુષ્યનો ક્ષય થવાનો છે તેનો તેને ઊપયોગ નથી અને પર-પદાર્થમાં સ્વજન, ધન, સપત્તિ આદિ વસ્તુઓમાં મમત્વ રાખી પાપકર્મો કરતા ડરતા નથી અને રાત્રિ દિવસ આર્તધ્યાન વડે ધનની ચિંતામાં દત્તચિત્ત રહેતા થકા કલેશને ભોગવે છે તથા આયુષ્ય ક્ષયના ઊપયોગ રહિત પોતાને અજરઅમરમાની ધન સપત્તિમાં આસક્ત બની, અમૂલ્ય માનવભવને વ્યર્થ બનાવી હવન વ્યયતીત કરે છે એમ જાણી આત્માર્થી હોવાએ સંસારના સ્વરૂપને જાણી, આત્મકલ્યાણરૂપ ધર્મ આરાધન કરવામાં જાગૃત રહેવું.

^૧જહાહિ ^૨વિત્તં ^૪પસવો ^૩ય ^૫સન્નં, ^૬જે ^૭બંધવા ^૮જે ^૯ય ^{૧૦}પિયા ^{૧૧}ય ^{૧૨}મિત્તા ।

^{૧૩}લાલપ્પતી ^{૧૪}સેઽવિ ^{૧૫}ય ^{૧૬}एह ^{૧૭}મોહં, ^{૧૮}અન્ને ^{૧૯}જળા ^{૨૦}તંસિ ^{૨૧}હરંતિ ^{૨૨}વિત્તં ॥

॥૧૯॥

શબ્દાર્થ : (૧) ત્યાગો (૨) ધન (૩) સર્વ (૪) પશુઓ આદિ (૫) બંધવ (૬) પિતા (૭) પ્રિય મિત્ર એ ક્રોધ ઉપકાર કરનાર નથી શરણુભૂત નથી તથાપિ મનુષ્યો સબંધિઓ માટે તેના (૮) વિયોગે રુવે છે ને (૯) પ્રાપ્ત કરે

છે પરંતુ પોતાના મુલ્યબાદ (૧) મોહને (૧૧) જાન્ય (૧૨) સોજા (૧૩) તેજ (૧૪) સંપત્તિને હરી લે છે (૧૫) ધનાદિ.

ભાવાર્થ:- માતા, પિતા, બાપ, મિત્ર આદિ સ્વજનો જાગર ધન સંપત્તિ વગેરે કોઈ આત્માને શરણબૂત થતા નથી. મુજ તથા હું બંને પોતાને જોડવાને જ લોચનવાળાં પડે છે, પરબાબાં જોડેલાં જાય છે જોમ જાણી સાધકે ધન ધાન્ય પશુ તથા સ્વજનોના મમત્વને ત્યાગી સબધ છોડી જને જાગર તથા પરિશ્રદ્ધી જાગર થઈ આત્મસાધન રૂપદાન, કર્મનું ચારિત્રનું આરાધન કરવું જોઈ સ્વજન વગેરે પ્રબંધીના વિચોળે રૂઢન કરે છે અને ગોઠની વૃદ્ધિ કરે છે પરંતુ પોતાના મુલ્ય બાદ મરનારને જાણી સ્વજનો આદિ તેના ધનને હરણ કરે છે, ધનને વહેલી લઈ જાનક લોચન છે જોમ જાણી મમત્વને દૂર કરવો મનુષ્યો પોતાના સ્વાર્થ માટે પ્રાણી જીવોની દિવસ કરી કષ્ટ લોચની ધન ઉપાચાર કરી કમની પ્રાણી જાણી ધનને છોડી પરલોકમાં જોડવા જાણ્યા જાય છે સ્વામી મમ સબધીઓ તેના જીવતાં પણ ધનાદિમાંથી જાગ પડાવે છે અને મરણ પછી પણ તેના ધનને શ્રદ્ધા કરી મોજ ઉઠાવે છે મરનારને કોઈ સ્વજન સાદ કરતા નથી. જોમ જાણી આત્માર્થી જીવોને મમ આરાધન કરી આત્માનું સાધન કરી લેવું લેવી અવિશ્વકાળ મુખરૂપ બને અને શુભગતિ પ્રાપ્ત થાય.

સીંહ જહા રુદ્રમિત્રા ચરતાં, કુરે ચરતી પરિસ્ક્રમાણા ।

एव तु मेहावि समिक्ल चम्म, कुरेण पार्थ परिव्रजएज्जा ॥१०॥

શબ્દાર્થ (૧) સિંહનાબાવથી (૨) કુરો સિંહના વાસથી (૩) દૂર દૂર (૪) કરતા (૫) વેચરતા હોય છે (૬) કરતા થકા (૭) એવી રીતે (૮) મુદ્ધિમાન પુખ્ત () વિચાર કરી (૧) મર્મનો (૧૧) દૂર (૧૨) પાપથી (૧૩) પાપને છોડી દે.

ભાવાર્થ:- જેમ પૃથ્વી ઉપર વિચરતા મૃગલાઓ મૃત્યુના ભયની શકાથી સિંહના નિવાસથી દૂર દૂર વિચરે છે, એવી રીતે બુદ્ધિમાન પુરુષે ધર્મનો વિચાર કરીને આત્માના કલ્યાણ માટે પાપકર્મથી દૂર રહી પાપ કાર્યનો ત્યાગ કરવો અને સંયમ પાલનમાં ઉપયોગવત રહેવું, એ જ સાધકનો આચાર છે અને આત્મહિતનું કારણ છે જાણી પાપકર્મનો ત્યાગ કરવો

^૧ સંયુજ્જમાણે ^૨ ઉ ^૩ નરે ^૪ મતીમં, ^૫ પાવાઉ ^૬ અપ્પાણ નિવટ્ટજ્જા ।
^૭ હિંસપ્પસૂયાહં ^૮ દુહાહ ^૯ મત્તા, ^{૧૦} વેરાણુબંધીણિ ^{૧૧} મહન્મયાણિ ॥૨૧॥

શબ્દાર્થ . (૧) ધર્મને સમજવાવાળા (૨) પુરુષ (૩) બુદ્ધિમાન (૪) પાપકાર્યોથી (૫) પોતાને (૬) નિવૃત્ત કરે (૭) હિ સાથી (૮) ઉત્પન્ન કર્મ (૯) દુષ્ણ ઉત્પન્ન કરાવે છે (૧૦) વૈર ઉત્પન્ન કરાવે છે (૧૧) મહાભય ઉત્પન્ન કરાવે છે (૧૨) એમ જાણીને હિંસા કરે નહિ.

ભાવાર્થ:- ધર્મના તત્ત્વને જાણનારા પુરુષ પાપકાર્યોથી અલગ રહે હિસાથી ઉત્પન્ન કર્મ, વૈર ઉત્પન્ન કરાવે છે અને વૈર છે તે મહાભયનું કારણ છે અને દુષ્ણ ઉત્પન્ન કરાવનાર છે એમ જાણી આત્માથીએ હિંસાથી દૂર રહેવું સમ્યક્ શ્રુત તથા ચારિત્રરૂપ ધર્મ જીવોને ભાવ સનાધિ પ્રાપ્ત કરાવનાર છે અને હિંસા તથા પરિગ્રહ મમત્વ જીવોને નરકાદિ ગતિના દુષ્ણ ઉત્પાદકના હેતુ છે એમ જાણી આરભ પરિગ્રહથી નિવૃત્ત થઈ સંયમ પાલન કરવામાં ઉપયોગવત રહેવું એ મુમુક્ષુ જીવોને તથા સાધકને હિંસાનું કારણ છે

^૧ મુસં ^૨ ન ^૩ વૂયા ^૪ મુણિ ^૫ અત્તગામી, ^૬ ણિવ્વાણમેયં ^૭ કલિણં ^૮ સમાહિં ।
^૯ સયં ^{૧૦} ન ^{૧૧} કુજ્જા ^{૧૨} ન ^{૧૩} ચ ^{૧૪} કારવેજ્જા, ^{૧૫} કરંતમન્નંપિ ^{૧૬} ચ ^{૧૭} પાણુજાણે
 ॥૨૨॥

શબ્દાર્થ (૧) અસત્ય (૨) ન (૩) બોલે અસત્ય વચનના ત્યાગી
(૪) મુનિ (૫) સપશોકા માત્રમાં આત્માના આત્માથી (૬) સંપૂર્ણ ભાવ
(૭) અથવા મોક્ષ કહેય છે (૮) સમાધિ (૯) મુનિ સ્વયં અસત્ય (૧૦) નહિ
(૧૧) બોલે અસત્ય પાસે પણ તે (૧૨) દોષાનુ સેવન (૧૩) કરાવે નહિ (૧૪)
તે દોષો સેવન કરનારને (૧૫) અનુમોદન આપે નહિ

સાવાય:- મોક્ષગામી સાધુ અસત્ય ન બોલે. કારણ કે
અસત્ય આદિ સર્વ મનોના દોષથી નિવૃત્ત થવું તે જ મોક્ષરૂપ સમાધિનું
સંપૂર્ણ કારણ છે તેથી સાધુ સ્વયં મૂઠા ન બોલે, અસત્ય પાસે
મૂઠા ન બોલાવે મૂઠા બોલનારને અનુમોદન આપે નહિ અને સર્વ
મનોના દોષોને ત્યાગી સચમ પાછન કરે

સુદે સિયાં જાણ ન દસંજગા, અમુચ્છિણ જ ય અન્નસોવબંને ।
ચિતિમ્ ચિમુક્ષે જ ય પૂયણદી, ન સિંહોયગામી ય પરિચ્છેજગા
॥૨૩॥

— શબ્દાર્થ (૧) દોષ રહિત શુદ્ધ આદાર (૨) પ્રાપ્ત થયે (૩)
વાચનાથી રાગદ્વેષ કરી (૪) આદારને દૂષિત ન કરે (૫) અમુચ્છિત રહે (૬)
આદારમાં આશંકા ન બને (૭) પૈશ્વનાન બની (૮) પરિચ્છેથી ચિમુક્ષા (૯)
પૂજનો અર્થ ન બને તથા (૧૦) કીર્તિની કામના ન કરે (૧૧) સર્વમ
પાછન કરે.

સાવાય:- ઉદ્ધમનાદિ રોગગ્નિત યાત્રાથી મેળવેલ શુદ્ધ
આદારમાં રાગદ્વેષ કરી આદારને દૂષિત ન કરે તથા આદા માં
મૂર્ચિત ન બને તેમ જ વારંવાર આદારનો અભિલાષી ન બને
સાધુ ધીરજવાન બની સર્વમ નિર્વાદ માટે આદાર કરે અને બાહ્ય
તથા આંતર પશ્ચિદ્ધથી મુક્ત બની પોતાની પૂજા પ્રશસ્ત્રા તથા
કીર્તિની અભિલાષા ન બાપે પણ ઉપયોગરત બની આ માહ્યાબુદ્ધિ
કારણે શુદ્ધ સર્વમનું પાછન કરે.

ઉત્કૃષ્ટ ભાવનાથી સમાધિરૂપ મોક્ષની પ્રાપ્તિ થાય છે, તેમ સત્ય શ્રદ્ધા રૂપી તથા એકત્વ ભાવનાથી યુક્ત રહી તપ કરનાર તપસ્વી તથા સત્યમાં રક્ત રહેનાર તથા ક્રોધથી રહિત સાધકને સર્વથી શ્રેષ્ઠ કહેલ છે સાધુ સંસારી જીવોની સહાયતાને ઇચ્છે નહિ, કારણ કે જન્મ, જરા, મરણ, રોગ તથા શોક સતાપથી પૂર્ણ એવા આ જગતમાં, પોતાનાં કરેલાં કર્મથી ભોગવતા દુઃખોથી જીવોનું રક્ષણ કરેલાં કોઈ અન્ય મનુષ્ય સ્વજન આદિ કે પરિબ્રહ્મ સમર્થ થતા નથી કર્મના કારણે દુઃખદ સંયોગે પ્રાપ્ત થાય છે એમ જાણી આત્માર્થી એકત્વ ભાવનાની વૃદ્ધિ રે અને એ જ મોક્ષ પ્રાપ્તિનો ઉપાય સત્ય અને પ્રધાન છે અથવા ભાવ સમાધિ છે તપસ્વી હોય તે ક્રોધ, માન, માયા, લોભને જીતી સત્યમાં રક્ત રહી સંયમ પાલન કરે એ જ સાચી તપસ્યા કહેવાય અને કષાય રહિતની તપસ્યા જ કર્મ ક્ષય કરવાનું સાચું સાધન છે

^૧ઈત્યોસુ યા^૨ આરંય^૩ મેહુનામ્નો^૪, પરિગ્મહં^૫ ચેવ^૬ અકુન્નવમાણે ।

उच्चावएसु विमएसु ताई, निस्संसयं भिक्खू समाहिपत्ते ॥ ૧૩ ॥

શબ્દાર્થ (૧) સ્ત્રીઓમા (૨) અનાસક્ત (૩) મૈથુનથી (૪) નિવૃત્ત પરિબ્રહ્મથી (૫) નિવૃત્ત (૬) વિવિધ પ્રકારના (૭) વિષયોમાં અનાસક્ત (૮) છકાય જીવોના રક્ષક (૯) એવા સાધુ (૧૦) સદેહ રહિત (૧૧) સમાધિને પ્રાપ્ત દુક છે

ભાવાર્થ - જે સાધુ સ્ત્રી સેવન કરતા નથી તથા પરિબ્રહ્મ રાખતા નથી, વિવિધ પ્રત્યગ્ના ઇન્દ્રિયોના વિષયોમા અનામક્ત બની રાગદ્વેષ રહિત ધર્મ, છકાય જીવોની રક્ષા કરે છે. તે સાધુ સદેહ રહિત સમાધિને પ્રાપ્ત કરે છે મોક્ષને પ્રાપ્ત કરે છે અને એ જ મોક્ષ પ્રાપ્તિનો ઉપાય જાણવો

અરહં રહ ચ અમિમૂય મિમલ્લ, તળાઢફાસ તહ સીયંકાસં ।
 લળહં ચ દસં ચડહિયામપજ્જા, સુર્મિમ ચ દુર્મિમ ચ તિતિપલ્લવજ્જા ॥ ૧૪ ॥

શબ્દાર્થ (૧) અમમૂયમાં અરતિ અથવા જેઠ (૨) અસમમૂય એવે
 અથવા રામને (૩) ત્યાગી (૪) સાધુ (૫) વૃક્ષ બાદિના (૬) રપટ (૭) શીવ
 (૮) ઉચ્ચ (૯) દાંસ મચ્છરનાં (૧૦) રપટોને સહન કરે તથા (૧૧) મુગધ
 (૧૨) દુર્ગંધના રપટોને (૧૩) સહન કરે.

ભાવાર્થ - સાધુ સમય પ્રત્યે અનુચિત અથવા જેઠ ન કરે
 તથા અસમમૂય એવે ન કરે શતિ તથા અશતિનો ત્યાગ કરી,
 આકોશ વધનાં તથા વૃક્ષ રૂપરૂપના, શીતતા ઉચ્ચતા, દાંસ મચ્છરનાં
 મુગધ તથા દુર્ગંધના રપટોને તથા મુગધ વૃક્ષનાં પરીવલ્લ તથા
 ઉપસરોને સમભાવે સહન કરે વિષયોમાં અનાસક્ત રહેનાર પુરુષ
 ભાવ સમાધિને પ્રાપ્ત કરી શકે છે એમ બાણી સમભાવથી સમમૂય
 પાલન કરવું.

ગુણો ઘર્ષણ ય સમાહિપ્તો હેસ સમાહુ પરિવપજ્જા ।
 ગિહ ન છાગ ણથિ છાયણજ્જા, સંમિસ્સમાવ પપહે પપાસુ ॥ ૧૫ ॥

શબ્દાર્થ (૧) સાધુ વચનની (૨) શુદ્ધિ રાખનાર (૩) સમાધિને
 પ્રાપ્ત કરે છે (૪) પ્રચરત લેખના (૫) મલેણ કરી (૬) સમમૂય પાલન કરે (૭)
 ધરતે (૮) બનાવે નહિ (૯) ધર કરાવે (૧૦) ન અન્ય પામે (૧૧) બીઓના
 (૧૨) અશરતો (૧૩) ત્યાગ કરે.

ભાવાર્થ:- જે સાધુ વચનથી ગુપ્ત રહે તે ભાવ સમાધિને પ્રાપ્ત કરે છે, એમ જાણી શુદ્ધ લેશ્યાને બ્રહ્મ કરી સંયમ અનુષ્ઠાનમાં પ્રવૃત્ત રહે માધુ સ્વયં ઘર-મકાન બનાવે નહિ, અન્ય પાસે બનાવરાવે નહિ, સાંસારિક સર્વ કાર્યોથી અલગ રહે, ગૃહસ્થના કાર્ય ન કરે, કરાવે નહિ, તેમ જ તેનું અનુમોદન પણ ન કરે, તથા સ્ત્રીઓથી તદ્દન અલગ રહે, તેના સસર્ગને સંસાર પરિભ્રમણનું કારણ જાણી સર્વથા ત્યાગ કરે

જે^૧ કે^૨હ લો^૩ગમિ^૪ ડ અ^૫ર્કરિ^૬યઆયા, અ^૭ન્ને^૮ગ પુ^૯ટ્ટા ધુ^{૧૦}યનાદિસંતિ ।

આરં^{૧૧}ભસત્તા^{૧૨} ગ^{૧૩}દિતા^{૧૪} ય લો^{૧૫}એ ધ^{૧૬}મ્મં^{૧૭} ણ જા^{૧૮}ણંતિ વિ^{૧૯}મુ^{૨૦}ક્ખહે^{૨૧}ડ
॥ ૧૬ ॥

શબ્દાર્થ : (૧) જે કાઈ (૨) આ લોકમાં (૩) આત્માને ક્રિયા રહિત માને છે (૪) અન્ય (૫) પૂછે તેને (૬) મોક્ષનો (૭) આદેશ કરે છે (૮) આરભમાં (૯) આસક્ત (૧૦) વિષયોમાં મૂર્ચ્છિત છે (૧૧) તે જીવો (૧૨) ધર્મને (૧૩) જાણતા નથી (૧૪) મોક્ષના કારણ રૂપ

ભાવાર્થ:- આ લોકમાં જે કોઈ આત્માને ક્રિયા રહિત માને છે અને અન્ય કોઈ મોક્ષ સંબંધમાં પૂછનારને અક્રિયાવાદને મોક્ષનું કારણ બતાવે છે આરભમાં આસક્ત અને વિષય ભોગોના મૂર્ચ્છિત જીવો મોક્ષના કારણરૂપ ધર્મના સ્વરૂપને જાણતા નથી આ જગતમાં સાંખ્ય આદિ દર્શનવાળા આત્માને ક્રિયા રહિત માને છે આત્મા સર્વવ્યાપી માનતા હોવાના કારણે આત્માને ક્રિયા રહિત હોવાનું માને છે, જેથી તેમની માન્યતા અનુસાર ક્રિયા રહિત આત્મામાં બધું મોક્ષનો પ્રશ્ન જ ઉપસ્થિત થતો નથી છતાં અક્રિયાવાદમાં મોક્ષ હોવાનો ઉપદેશ તથા આપે છે અને વિષય ભોગોમાં આસક્ત

જની આશના કાર્યો લોચન આદિના પથન પાથન તથા સ્નાન
આદિ સાવલ કાર્યોમાં પ્રવૃત્ત રહે છે આવા લવે અન્ય કશનીએ
ચોતે ક્રિયા કરતા થકા ક્રિયાને નહિ માનનારા ગીઆત્મી લવે
મોક્ષના કારણરૂપ મુત અને આરત્તરૂપ ધર્મને નહિ જાણતા દેવાથી
અનતાનત કાળપર્યંત સસાર પરિભ્રમણરૂપ ચક્રાવામાં ફસાઈ જન્મ
મરણાદિના દુઃખો લોચવતા પાજનમ્લ કર્મા કરશે.

પુઠો ય છંદા હ્ર માળના સ, કિરિયાકિરીય ચ પુઠો ય વાપ ।

जायस्स^१ षालस्स^१ पकुण्ण^{११} वेहं^१, पण्हवती^१ बेरमसजतस्स^{१४ १३} ॥१७॥

સાબીજી (૧) આ લોકમાં (૨) મનુષ્યોની (૩) સિન્યસિન્ય (૪) મરિ હોય છે (૫) ક્રિયાવાદને માનનારા (૬) કોઈ અક્રિયાવાદને માનનારા (૭) પૃથક પૃથક (૮) વાદને માનનારા (૯) જન્મેષ (૧૦) જ્ઞાનજ્ઞા (૧૧) કાપી-ખાત કરી પોતાના કુખને પ્રાપ્ત કરે છે (૧૨) દેહને (૧૩) અસવશી દેહને (૧૪) આ રીતે વૈરને (૧૫) વધારે છે

ભાગ્યાર્થ - આ જગતમાં મનુષ્યોના અભિપ્રાયે-રૂપિ ભિન્ન ભિન્ન હાય છે તેથી કોઈ કિંચિત્વાદને માને છે, તે કોઈ અકિંચિત્વાદને માને છે આવા પ્રકારની અનેક પ્રકારની રુચિવાળા જીવો આશ્રય અને વિષયોમાં આશ્રય લેઈ વસતા જ મેલ બાળકના દુકાં કરી પોતાના સુખને ઉત્પન્ન કરી આનંદ માને છે આવા અસુખ્યતિ લોકો આવા ને પા. ગાના કા હી સેકડો જન્મ સુધી બાળવાળા (પરસ્પર માતન કારણ) પ્રાણી ની સાથે ગૈરની વૃદ્ધિ કરી સસાર પરિભ્રમણ કરતા થઈ દુઃખોને લોગવતા થઈ સસાર બંધવામાં દુઃખી રહે છે એમ બાણી જ રસધી અલગ થવું તે આત્માને મેલનું કારણ છે

નિક્લમ્મ ગેહા ઉ નિરાવકંત્વી, કામં વિત્તસેજ્જ નિયાણછિન્ને ।
 ૨ ૧ ૪ ૫ ૬
 ૭ ૧૦ ૮ ૯ ૧૦ ૧૧ ૧૨ ૧૩
 ૭૦ જોવિયં ૭૦ મરણાભિકંત્વી, ચરેજ્જ ભિક્કૂ વલયા વિમુક્કે
 ત્તિ-વેમિ ॥૨૪॥

શબ્દાર્થ : (૧) સાધુ ધરનો ત્યાગ કરી (૨) પ્રવ્રજ્યા ધારણ કરી (૩) જીવનમાં નિરપેક્ષ બની રહે (૪) શરીરનો (૫) વ્યુત્સર્ગ કરે (૬) તપના ફળની ઇચ્છા ન કરે (૭) જીવન તથા (૮) મરણની (૯) ઇચ્છા (૧૦) રહિત બની (૧૦) સયમમાં વિચરે (૧૧) સાધુ (૧૨) સ સારથી (૧૩) મુક્ત બની.

ભાવાર્થ - સાધક ધરનો ત્યાગ કરી પ્રવ્રજ્યા ધારણ કરી પોતાના જીવનના નિરપેક્ષ-આકાંક્ષા રહિત બની શરીર ઉપરના મમત્વને છોડી શરીર શુશ્રૂષાનો ત્યાગ કરી પોતાના તપ ત્યાગના ફળની ઇચ્છા નહિ કરતા થકા નિયાણાને છેદીને જીવન મરણની ઇચ્છાને દૂર કરી સંસારી પ્રપંચોથી દૂર રહેતા થકા શુદ્ધ સયમનું પાલન કરે તે સાધુ સ સારરૂપ વલય-કર્મબંધનથી મુક્ત બની શાશ્વતા સુખરૂપ સમાધિ-મોક્ષને પ્રાપ્ત કરે

સમાધિ નામનું દશમું અધ્યયન સમાપ્ત.

સુત્ર કૃતિમિ સુત્ર

અભ્યયન ૧૧ સુ

મોક્ષમાર્ગ

કયરે મર્ગે અલ્લાપ, માહર્ણેર્ણ મર્મમસ્તા ! ।

ૐ મર્ગ લક્ષ્મ પાવિષ્ઠા, ઓઈ તરફ દુર્ગર ॥૧॥

શબ્દાર્થ (૧) કયા (૨) માર્ગ (૩) કહેલ છે (૪) અલ્પત (૫) કેવળતાની (૬) જે (૭) માર્ગ (૮) સરલ (૯) પામીને (૧૦) સંસાર કથી જોવ (૧૧) દુસ્તર (૧૨) તરી જાય છે

શબ્દાર્થ:- અર્થિસાના ઉપદેશક કેવળજ્ઞાની અલ્પત મહાવીર સ્વામીએ મોક્ષની પ્રાપ્તિ માટે કયો સરલ માર્ગ બતાવેલ છે કે જે માર્ગને પાત્ર કરી જીવો સંસાર સમુદ્રથી જોડાને તરી પારપામીને મોક્ષને પ્રાપ્ત કરી શકે સંસાર સમુદ્રને પાર કરવાની સામગ્રી પ્રાપ્ત કરવી કઠિન રહેલ છે મનુષ્ય જન્મ આશ્રય, ઉત્તમ જાતિ, ઉત્તમ કુળ રૂપ આશીશ્વતા, લાંબુ આયુષ્ય, ભુદિ, સૂત્ર સાધનવાનો મોક્ષ, અને તેના ઉપરની મહા પાપ ધનિદ્રિયોની પૂર્ણતા તથા નિર્મળ આરિત્ર્ય જો બધાની પ્રાપ્તિ થવી બધી દુલભ છે બધી અમૂલ્ય માનવજીવ પ્રાપ્ત થયેલ ને સફળ બુનાવવા જ્ઞાન દર્શન આરિત્ર્ય તપરૂપ ધર્મ આરાધન કરવું જો આત્મ એકવું કારણ છે

તં મર્ગે પુત્તર સુદ, સમ્યદુલ્લસિમોક્ષણ ।

જાળામિ જ જહા મિષદ્ ! ત જો મૂર્ધિ મહામુખો ॥૨॥

શબ્દાર્થ (૧) તે (૨) માર્ગ (૩) સર્વથી શ્રેષ્ઠ (૪) શુદ્ધ (૫) સર્વ (૬) દુષ્પ્રેમી (૭) છોડાવનાર (૮) જાણો છો (૯) જે રીતે (૧૦) હે ભિક્ષુ (૧૧) તે માર્ગ (૧૨) અમને (૧૩) કહો (૧૪) મહા મુનિ

ભાવાર્થ:- શ્રી જ ખૂસ્વામી શ્રી સુધર્માસ્વામીને પૂછે છે કે હે મહામુનિ ? સર્વ દુષ્પ્રેમી મુક્ત કરાવનાર, સર્વથી શ્રેષ્ઠ મોક્ષમાર્ગ શ્રી તીર્થંકર દેવોએ પ્રતિપાદન કરેલ માર્ગને આપ જાણો છો તે સરલ મોક્ષમાર્ગ સર્વ કર્મોના ક્ષય કરાવનાર અને મોક્ષની પ્રાપ્તિ કરાવનાર એવો માર્ગ અમોને બતાવો

^૧ જહ ^૨ ણો કેહ ^૩ પુચ્છિજ્ઞા, ^૪ દેવા ^૫ અદુવ માણુસા ।

^૬ તેસિં તુ ^૭ કયરં ^૮ મગ્ગં, ^૯ આહવલેજ્ઞ ? ^{૧૦} કહાહિ ^{૧૧} ણો ॥૩॥

શબ્દાર્થ : (૧) જે (૨) કોઈ (૩) પૂછે (૪) દેવો (૫) મનુષ્યો (૬) તેને (૭) કયો (૮) માર્ગ (૯) કહીએ (૧૦) આપ કહો (૧૧) અમોને

ભાવાર્થ:- શ્રી જ ખૂસ્વામી સુધર્માસ્વામીને પૂછે છે કે અમોને કોઈ દેવો અથવા મનુષ્યો મોક્ષના માર્ગ સળધમાં પૂછે તો અમો તેઓને કયો માર્ગ બતાવીએ, આપ તે માર્ગને જાણો છો, તો તે મોક્ષમાર્ગના સ્વરૂપને આપ અમોને બતાવો

^૧ જહ ^૨ વો કેહ ^૩ પુચ્છિજ્ઞા, ^૪ દેવા ^૫ અદુવ માણુસા ।

^૬ તેસિમં ^૭ પહિસાહિજ્ઞા, ^૮ મગ્ગસારં ^૯ સુણેહ ^{૧૦} મે ॥૪॥

શબ્દાર્થ (૧) કદાચિત (૨) કોઈ (૩) દેવો (૪) મનુષ્યો (૫) તમોને (૬) પૂછે (૭) તો તેને (૮) કહેવો (૯) આ માર્ગ (૧૦) સારરૂપ (૧૧) સાંભળો (૧૨) મારાથી

ભાવાર્થ :- શ્રી સુધર્માસ્વામી પોતાના પ્રિય શિષ્ય શ્રી જ્ઞસ્વામીને કહે છે કે તમોને કેઈ દેવતા અગર મનુષ્યો મોક્ષ માર્ગ સબખર્માં પૂછે તો તેઓને હું કહેવે પછી કહી બતાવું છું એ સમ્યક્ મા' કહી બતાવવો જે સારરૂપ માર્ગને મારા વડે સાંભળે.

અણુપુષ્વેણ મહાધોર, કાંસવેણ પર્વેદય ।

જમાદાય દમ્ભો પુષ્કં, સમુદ્રં ચવહારિણો ॥૫॥

શબ્દાર્થ (૧) અણુએ કહુ છું (૨) વ્યતિ કહિને માર્ગ (૩) કાંસ્ય જોત્રી ભગવાન મહાવીર સ્વામીએ (૪) કહેલ (૫) માર્ગને મહણ કરી (૬) પૂર્વે જોડે ભૂતકાળમાં (૭) જેમ બ્યાપારીઓ વઢાણુ રૂપ સાધનથી સમુદ્રને પાર કરે છે તેમ પણુ છવો (૮) સસાર સમુદ્રને તરી મચા છે

ભાવાર્થ :- શ્રી સુધર્માસ્વામી પોતાના પ્રિય શિષ્ય જ્ઞસ્વામી આદિ શિષ્યેને કહે છે કે ભગવાન મહાવીરસ્વામીએ કહેલા મોક્ષમાર્ગને હું તમોને કમથ બતાવું છું તેને તમે સાંભળો, જેમ બ્યાપાર કરનાર વેપારી લોકો વઢાણુરૂપ સાધનથી સમુદ્રને પાર કરે છે જોડે સમુદ્ર તરીને પોતાના ધારેલા સ્થળને પ્રાપ્ત કરે છે એ રીતે મ ત્રીય કર દેનોએ કહેલ મોક્ષમાર્ગનો આશ્રય લઈ ભૂતકાળમાં પણુ હવાએ આ સસારસાગરનો પાર કરેલ છે તરી મચા છે અને પોતાના ધારેલ સ્થળ સિદ્ધિ ગતિને પ્રાપ્ત કરેલ છે એ પાંચમી ગતિ પ્રાપ્ત કરવામાં પ્રથમ મોક્ષના બીજરૂપ સમ્યક્ત્વની જરૂર હોય છે તેથી તને પ્રાપ્ત કરવા સદ્ગુણનો આશ્રય લેવો પડે છે બ્યામુખી અનતાનુગમીના આર કપાવનો ઉદય દોલ ત્યામુખી છવોને સમ્યક્ત્વની પ્રાપ્તિ થતી નથી તેનો ક્ષયોપશમ અથવા ક્ષય અથવા ઉપશમ કરવાથી તથા નિશ્ચાત્વ મોક્ષનીય આદિ ત્રણ પ્રકૃતિનો ક્ષય ક્ષયોપશમ કે ઉપશમ (નાન પ્રકૃતિનો મોક્ષનીયની) કરવાથી સમ્યક્ત્વની

પ્રાપ્તિ થાય છે અને ચારિત્રની પ્રાપ્તિ તો અનંતાનું બધી આદિ બાર કષાયના ક્ષયોપશયાદિથી થાય છે, સમ્યક્ત્વ હોય ત્યા ચારિત્રની ભજના હોય છે ચારિત્ર હોય ત્યાં નિયમિત સમ્યક્ત્વ તથા જ્ઞાન હોય છે, તેમ જ સમ્યક્ત્વ છે ત્યા જ જ્ઞાન છે અને જ્ઞાન છે ત્યા સમ્યક્ત્વ છે, મનુષ્યજન્મ, ધર્મ ઉપદેશનો યોગ, સમ્યક્ત્વરૂપ શ્રદ્ધા અને ચારિત્ર પાલનની શક્તિ એ ચારે સમ્પૂર્ણથી પ્રાપ્ત થાય ત્યારે મોક્ષ પ્રાપ્તિ થાય છે જેથી અલ્પશક્તિવાળાને માટે આ મોક્ષમાર્ગનું આરાધન મહા કઠિન છે જ્ઞાન, દર્શન, ચારિત્ર અને તપરૂપ ધર્મનું અથવા સયમ આરાધન સમ્પૂર્ણ ઉપયોગવંત રહીને કરવાથી મોક્ષની પ્રાપ્તિ થાય છે એન જાણી જ્ઞાન, દર્શન ચારિત્ર અને તપ રૂપ ધર્મ આરાધન કરવા બાધકોએ તથા મુમુક્ષુ આત્માઓએ જાગૃત રહેવું

^૧અંતરિંસુ ^૨તરંતેગે, ^૪તરિંસંતિ ^૩અણાગયા ।

^૫તં ^૬સોઞ્ઞા ^૭પઢિવક્ત્વામિ, ^૮જંતવો ^૯તં ^{૧૦}સુજેહ ^{૧૧}મે ॥૬॥

શબ્દાર્થ - (૧) બૂનકાળમાં સંસાર સમુદ્રને તરી ગયા છે (૨) વર્તમાનકાળે તરે છે (૩) ભવિષ્યમાં (૪) તરશે (૫) તે હરીકતને (૬) સાંભળેલ (૭) તમોને કહું છું (૮) હે શિષ્યો (૯) તે માર્ગને (૧૦) સાંભળો (૧૧) મારા થકી

ભાવાર્થ:- શ્રી તીર્થંકર દેવોએ બતાવેલ જ્ઞાન, દર્શન, ચારિત્ર, તપરૂપ મોક્ષમાર્ગને ગ્રહણ કરી તેનું આગધન કરી પૂર્વ-કાળમાં ઘણા જીવો સમાગરૂપ સમુદ્રને તરી ગયા છે પાર કરેલ છે વર્તમાનકાળે મહાવિદેહ દેવમાં સમાગરૂપ સમુદ્રને તરી મોક્ષગતિને પ્રાપ્ત કરે છે, ભવિષ્યકાળમાં પણ ઘણા જીવો આ જ માર્ગના આરાધનથી સમાગરૂપ સમુદ્રને પાર કરી મોક્ષગતિને પ્રાપ્ત કરશે એવો

આ માત્ર શ્રી તીર્થ કરદેવ પાસેથી સાંભળીને મેં પણ પ્રહલ્લ કરેલ છે તે તમો સવ લોકોની સાંભળવાની હજી થઈ હું તમોને તે મોક્ષ માર્ગ વિશેષે કહી જતાવું છું તને તમે જોકામ ચિત્તથી સાંભળો

પુલ્હવીજીયા પુલ્હા સસા, આડમીયા તહાડગળો ।

વાડજીયા પુલ્હો સસા, તળાકસા સમીપગા ॥૭॥

શબ્દાર્થ (૧) પુલ્હી સ્વયં જીવ છે (૨) પુલ્હ પુલ્હ શરીરવાળા (૩) જીવો છે (૪) પાણી સ્વયં જીવ છે (૫) તેમ જ (૬) અગ્નિ પણ સ્વયં જીવ છે (૭) વાયુ સ્વયં જીવ છે (૮) પુલ્હ પુલ્હ શરીરવાળા (૯) જીવો છે (૧) વલુ (૧૧) જીવ (૧૨) બીજને જીવ બોલવા

ભાવાર્થ:- પૃથ્વી, પાણી, અગ્નિ, વાયુ પવન એ ચારે સ્વયં જીવ રૂપ છે અને એક બીજને આશ્રયી રહેલાં છે તે બધા જીવો । શરીરવાળા છે તે પ્રત્યેક શરીર કરેવાય છે એવી રીતે વનસ્પતિ વૃક્ષ, વૃક્ષ, બીજ આદિ સવ વનસ્પતિ પણ સ્વયં જીવ છે અને તમા કેટલાએક પ્રત્યેક શરીર છે અને કેટલાએક સાધારણ શરીરવાળા છે (એક શરીરે સખ્યાતા અસખ્યાતા અને અનંતા જીવો રહેલાં હોય તેને સાધારણ વનસ્પતિ કે વાય તે કેદમ્બ આદિ કરેવાય છે) તેઓ બધા પાંચે એક જ ઇન્દ્રિયવાળા છે અને એકેન્દ્રિય કરેવાય છે તેઓ સ્વાવર કરેવાય છે તેના વૃક્ષ । અને બાહર તથા પર્યાપ્ત અને અપર્યાપ્ત એમ બેરો રહેલા છે મોક્ષમાર્ગમાં આશ્રિત પાલનમાં જીવહિંસાની નિવૃત્તિ એ મુખ્ય છે તેથી સવ જીવોની પીછાતની અતિ જાવરતકતા છે અને સર્વ જીવોની દ્વા પાળવી તે મોક્ષમાર્ગમાં પ્રથમ અંગ છે

મહાદેવ તસા પાળા, પર્ણ છક્કાય આદિયા ।

પતાવપ્ત જીવકાપ, જાણરે કોઈ ચિત્તઈ ॥૮॥

શબ્દાર્થ . (૧) ઉપરોક્ત સિવાય (૨) ત્રસકાય રૂપ (૩) જીવો છે (૪) એ પ્રમાણે (૫) જીવોના છ ભેદ (૬) શ્રી તીર્થ કર દેવોએ બતાવેલ છે (૭) એટલે (૮) જીવકાયના ભેદ છે (૯) તથા અન્ય (૧૦) કોઈ જીવો (૧૧) નથી (૧૨) હોતા

ભાવાર્થ.— પૂર્વોક્ત જીવના પાંચ એકેન્દ્રિયજીવોના પાંચ ભેદને છઠ્ઠો ભેદ આ ત્રસકાય જીવનો છે તે આ પ્રમાણે શ્રી તીર્થ . કર દેવોએ બતાવેલ છે, તેનાથી ભિન્ન કોઈ અન્ય જીવો નથી, સમસ્ત જીવોના પાંચસોને ત્રેસઠ ભેદ કહેલા છે, પૃથ્વી, પાણી, અગ્નિ, વાયુ, એ ચારમા સૂક્ષ્મ અને બાહર એવા બે ભેદ છે તેના બંનેના પર્યાપ્તા અને અપર્યાપ્તા એમ બંને ભેદ ગણતા સોળ ભેદ થાય છે, વનસ્પતિમાં સૂક્ષ્મ સાધારણ અને ત્યેક એમ ત્રણ ભેદ છે તેના પ્રર્યાપ્તા અને અપર્યાપ્તા ગણતા છ ભેદ થાય સર્વાંમળી એકેન્દ્રિયના બાવીશ ભેદ થાય છે વગદેન્દ્રિયના છ ભેદ તિર્યચ-પચેન્દ્રિયના વીશ ભેદ તેમા સજી અસજી એવા ભેદો છે ૩૩ મનુષ્યના ૧૪ નારકીના ૧૯૮ પિતાના એમ સર્વના મળી પાંચસોને ત્રેસઠ ભેદને જાણી તેની દયા પાળવી એ સાધકનો આચાર છે તેની વિસ્તારથી ત્રિગત શ્રી પન્નવણી સૂત્ર આશ્રી એકસો એક બોલના બૃહદ થોડ સમ્રહમા છે

^૧ સંવા^૨ર્હિં ^૩અણુજુત્તિ^૪ર્હિં, મતિમ પડિલેહિયા ।

^૫ સંવે ^૬અક્કનદુવ્વ^૭સ્વા ય, અતો ^૮સંવે ^૯ન ^{૧૦}હિંસયા ॥૧॥

શબ્દાર્થ (૧) સર્વ પ્રજાથી (૨) સર્વ યુક્તિથી (૩) બુદ્ધિમાન કેવળ-જ્ઞાની ભગવતે (૪) પોતાના જ્ઞાનથી જાણીને (૫) સર્વ જીવોને (૬) કુ અ (૭) અપ્રિય છે (૮) તેથી (૯) એ સર્વ જીવોને (૧૦) હણ્યા (૧૨) નહિ

ભાવાર્થ — કેવળજ્ઞાની ભગવતોએ પોતાના કેવળજ્ઞાન કેવળદર્શનથી જાણી જોઈ છકાયજીવોના - ૦૫૫૫નો નિશ્ચય કરેલ

છે, તેમ જ એ સર્વં જીવમાત્રને દુઃખ અપ્રિય છે દુઃખના દ્રેષી છે, સુખના અભિલાષી છે, તેથી કરીને પૃથ્વી પાણી, અગ્નિ વાયુ વનસ્પતિ અને ત્રસ જીવોને નિઃશયથી જીવ જાણીને ઘડા દહ કરીને છએ જીવકાયની મન, વચન, કાયાથી હિંસા કરવી નહિ, કરાવવી નહિ, કરનારને જાણુ જાણુવં નહિ, અને છએ જીવકાયની ક્ષા પાળવી એવો સાધુ આચાર છે તેમ સ્ત્રી તીર્થ કર દેવોએ કહેલ છે

‘एयं खं णाणिणो सारं ज न हिंसन्ति क्वण ।

अहिंसा समयं येष, एतावन्त विजाणिता ॥૧૦॥

શબ્દાર્થ (૧) આ પ્રભાણે (૨) નિશયથી (૩) જ્ઞાનપ્રાપ્તિને-જ્ઞાનીને (૪) સાર એ છે કે (૫) કાષ્ટ જીવની (૬) હિંસા (૭) કરે નહિ (૮) અહિંસાના સમયકે (૯) સામનો (૧૦) એ જ સિદ્ધાંત (૧૧) જાણુવો

ભાવાર્થ - જ્ઞાની પુરુષનું ઉત્તમ જ્ઞાન એ છે કે કાષ્ટપણ નાના કે મોટા જીવોની હિંસા કરે નહિ, જ્ઞાન પ્રાપ્તિનો એ જ સાર જાણુવો, સાચા નિર્હાત પણ એમ જ કહે છે, હિંસા છે તે કમં મંધનનું કારણ છે દુઃખનું સસાર પરિજનમણુ રૂપ જન્મ મરણાદિનું કારણ છે, ઇદમ અર્થની પ્રાપ્તિ પણ અહિંસાથી જ થાય છે ચોતાને દુઃખ અપ્રિય છે અને સુખ પ્રિય છે એ જ રીતે અન્ય જીવોનું જાણી જીવહિંસાથી અલગ રહેવું

‘उक्तुं अहं य तिरिच, जे कङ तमयावरा ।

मव्यत्य यिरति कुप्ता, मतिनिष्वाणमाहिय ॥૧૧॥

શબ્દાર્થ : (૧) ઉપર (૨) નીચે (૩) તિરણ (૪) જે કાષ્ટ (૫) ત્રસ (૬) સ્થાવર છે (૭) સ્વત્ર (૮) હિંસાથી નિવૃત્ત (૯) જીવ (૧૦) તેથી જ્ઞાને શાંતિમય (૧૧) મોક્ષની (૧૨) પ્રાપ્તિ કદમ છે

ભાવાર્થ - ઉર્ધ્વ, અધો, તિરછા આદિ સર્વ દિશાઓમાં જે કોઈ વ્રસ અને સ્થાવર જીવો રહેલા છે તે સર્વ જીવોની હિંસાથી નિવૃત્ત થવાથી શાંતિમય સમાધિરૂપ મોક્ષની પ્રાપ્તિ કહેલ છે મોક્ષ પ્રાપ્તિમાં પ્રધાન કારણ અહિંસા છે

પશૂ દોસે નિરાકિચા, ણ વિરુજ્જેજ્જ કેળઈ ।

મળસા વયસા ચેવ, કાયસા ચેવ અંતસો ॥૧૨॥

શબ્દાર્થ : (૧) સમર્થ (૨) સર્વ દોષોનો (૩) ત્યાગ કરી (૪) મન (૫) વચન (૬) કાયાથી (૭) વિરોધ (૮) કોઈ જીવો સાથે (૯) કરે નહિ (૧૦) જીવન પર્યાંત.

ભાવાર્થ:- જન્દ્રિયોને જીતવામાં સમર્થ સાધુ મિથ્યાત્વાદિ સર્વ દોષોનો ત્યાગ કરીને મન, વચન, કાયાથી, જીવન પર્યાંત કોઈને અપકાર કરી કોઈ સાથે વિરોધ ઉત્પન્ન કરે નહિ, એ આત્માને સમાધિનુ મુખ્ય કારણ છે

સંઘુડે સે મહાપન્ને, ધીરે દત્તેસણં ચરે ।

એમણાસમિંણ ણિચ્ચ, વજ્જયંતે અણેસણં ॥૧૩॥

શબ્દાર્થ (૧) જીતેન્દ્રિય (૨) તે (૩) મહાપ્રજ્ઞાવાન (૪) ધૈર્યવાન (૫) ગૃહસ્થે દીધેલ (૬) નિર્દોષ આહાર (૭) ભોગવનાર (૮) સદા (૯) એષણા (૧૦) સમિતિયુક્ત (૧૦) અનૈષણીય-દોષિત આહારને (૧૨) ગ્રહણ ન કરે

ભાવાર્થ - આશ્રવદ્વારોને રોકનાર, જીતેન્દ્રિય સાધુ, મહા-પ્રજ્ઞાવાન, ધૈર્યતાવાન ગૃહસ્થોએ આપેલ નિર્દોષ આહારના ભોગવનાર, સદા એષણા સમિતિયુક્ત ઉપયોગવાળા, નવતત્ત્વના જાણનાર ક્ષુધા

છે, તેમ જ એ સર્વ જીવમાત્રને દુઃખ અપ્રિય છે, દુઃખના દ્રેષી છે, સુખના અભિલાષી છે, તેથી કરીને પૃથ્વી, પાણી અગ્નિ વાયુ વનસ્પતિ અને વ્રક્ષ જીવોને નિઃશયથી જીવ જાણીને શ્રદ્ધા દેહ કરીને છએ જીવકાયની યન, વચન, કાયાથી હિંસા કરવી નહિ, કશવથી નહિ, કરનારને જાણ જાણુવું નહિ, અને છએ જીવકાયની જવા પાળવી એવો સાધુ આચાર છે તે શ્રી તીર્થંકર દેવોએ કહેલ છે

‘एयं खं जाणिणो सारं ज न हिंसति क्वण ।

भाहसा समय चेव, एतावत विजाणिया ॥१०॥

શબ્દાર્થ : (૧) આ પ્રમાણે (૨) નિશયથી (૩) જ્ઞાનપ્રાપ્તિનો-જ્ઞાનિ (૪) સાર એ છે કે (૫) કોઈ જીવની (૬) હિંસા (૭) કરે નહિ (૮) અહિંસાના સમર્થક (૯) સામનો (૧૦) એ જ સિદ્ધાંત (૧૧) જાણવો

સાવાર્થ:- જ્ઞાની પુરુષનું ઉત્તમ જ્ઞાન એ છે કે કોઈપણ નાના કે મોટા જીવોની હિંસા કરે નહિ જ્ઞાન પ્રાપ્તિનો એ જ સાર જાણવો, શાસ્ત્ર નિઢાવ પણ એમ જ કહે છે, હિંસા છે તે કમ' બંધનનું કારણ છે, દુઃખનું સ સાર પરિજન પણ રૂપ જન્મ મરણાદિનું કારણ છે. હજી અર્થની પ્રાપ્તિ પણ અહિંસાથી જ થાય છે પોતાને દુઃખ અપ્રિય છે અને સુખ પ્રિય છે એ જ રીતે અન્ય જીવોનું જાણી જીવહિંસાથી અલગ રહેવું

‘उदुं भदे य तिरिच, जे केह तसयाचरा ।

सद्यत्थ विरतिं कुञ्जा, सतिनिष्माणमाहिय ॥११॥

શબ્દાર્થ (૧) ઉપર (૨) નીચે (૩) તિરણ (૪) જે કોઈ (૫) વ્રક્ષ (૬) રથાવર છે (૭) અવર (૮) હિંસાથી નિજત (૯) જુ (૧૦) તેથી જીવને સંતિમય (૧૧) મોક્ષની (૧૨) પ્રાપ્તિ કદમ છે

સહેજ પણ દોષની શકા રહેતી હોય તો તેવા સર્વ પ્રકારના આહારને સાધુ અકલ્પનીક જાણી ગ્રહણ કરે નહિ આધાકર્મી આહારથી મિશ્રિત થયેલ આહારને પૂર્વ કર્મ કહેવાય છે.

હૃણંતં^૮ ણાણુજાણેજ્ઞા^{૧૦}, આયગુત્તે^૯ જિહંદિણ^૭ ।

ઠાણાહં^૪ સંતિ^૫ સહ્દોળં^૧, ગામેસુ^૨ નગરેસુ^૩ વા ॥૧૬॥

શબ્દાર્થ : (૧) ધર્મમાં શ્રદ્ધાવાન (૨) ગામ (૩) નગરમાં (૪) સાધુનો નિવાસ (૫) હોય છે (૬) આત્મ ગુપ્ત (૭) જીતેન્દ્રિય (૮) હિસાદિક કાર્યોમાં (૯) અનુમોદન (૧૦) ન કરે

ભાવાર્થ - જ્યાં જ્યાં ધર્મની શ્રદ્ધાવાળા શ્રાવકો ગામ અગર નગર આદિમાં વસતા હોય તેવા સ્થાનોમાં પ્રાપ્ય સાધુનો નિવાસ હોય છે. ત્યાં કોઈ ધર્મ શ્રદ્ધાળુ પુરુષ ધર્મોપદેશ સાંભળીને જીવોની ઘાત થાય તેવી ક્રિયાઓ અર્થાત્ કૂવો ખોદાવવો, પાણીના પરબો ખંધાવવા, અન્નક્ષેત્ર કરાવવા, આદિ કાર્યોને ઇચ્છતા હોય, તેઓ સાધુની પાસે આવી પૂછે કે ઉપરોક્ત કાર્યમાં ધર્મ છે કે નહિ ? તો તેના ઉત્તરમાં સાધુ ભયથી કે શરમથી હિંસાદિક અનુષ્ઠાનોમાં અનુમતિ આપે નહિ; પરંતુ ત્યાં મૌન ધારણ કરે (તેમ જ નિષેધ પણ કરે નહિ) કારણ કે સયમગ્રહણ સમયે પણ પરમેષ્ઠીની સાક્ષીએ ચતુર્વિધ સઘ સમક્ષ સદ્ગુરુ મુખથી છકાયજીવોની સ્વયં હિંસા નહિ કરવા તથા અન્ય પાસે નહિ કરાવવા તથા હિંસા કરનારને અનુમોદન નહિ આપવા મન, વચન, કાયાથી ત્રણ કરણને ત્રણયોગે નવ નવ કોટીએ પ્રત્યાખ્યાન લીધેલ હોય છે તેથી સાધુઓને હિંસાદિક કાર્યોમાં અનુમતિ આપવી કલ્પતી નથી સાધુનો વ્યવહાર માત્ર અર્હિસામય જ છે દાનાદિક વ્યવહાર ગૃહસ્થોનો છે ગૃહસ્થોની ફરજ છે સાધુઓને સયમ પાલનમાં આહારાદિ તથા

તુષા આદિ પરિષદોથી ચલાયમાન નહિ થનાર અહપઆદાર સમ્માર્થ
ઉપયોગવત અનેપક્ષીય આદારાદિનો ત્યાગ કરી સચમનું શુદ્ધ
પાલન કરતા થકા વિચરે એવો સાધુનો આચાર છે

મૃયાઈ ચ સમારંભ, તમ્હરિસ્સા ય જ કંઈ ।

તારિસં દુ ણ ગિણ્હેજ્ઞા મન્નપાણ સુસંજણ ॥૧૪॥

શબ્દાર્થ (૧) છવોનો (૨) આરંભ કરીને (૩) સાધુને ઉદ્દેશીને
(૪) તેનાર કરેલ આદાર (૫) તેવા પ્રકારના આદારને (૬) ન કરે (૭) મન્ન
(૮) અન્ન (૯) પાણી (૧૦) ઉત્તમ સાધુ

ભાવાર્થ - પ્રાણીઓનો સમારંભ કરીને છવોનો ખીસ
ઉપજાવીને સાધુને જ્ઞાન આપના બનાવેલા ઉદ્દેશીક આદાર પાછો
ઉપકરણ આદિ ઉત્તમ તપસ્વી સાધુ શ્રદ્ધા કરે નહિ, કોમલે નહિ,
આવા શુદ્ધ સચમ પાલનથી મોક્ષમાર્ગ આશી થકાય છે

પૂર્વકમ્મં ન સેવિજ્ઞા, એસં ધમ્મે ધુસીમજ્ઞો ।

જ કિંચિ અમિકંસેજ્ઞા, સમ્વસો ત ન કપ્પણ ॥૧૫॥

શબ્દાર્થ (૧) આધારથી આદારથી નિમિત્ત (૨) ન (૩) સેવન કરે
(૪) એ / (૫) ધમ (૬) સાધુનો છે (૭) જે આદારમાં (૮) થોડી પણ (૯)
દોષ હોવાની થકા રહેલી હોય (૧૦) તેવા સર્વ આદાર (૧૧) સાધુ (૧૨)
મક્ષણ (૧૩) ન કરે

ભાવાર્થ - શુદ્ધ આદારમાં આધારથી આદારના એક પણ
કણનું નિમિત્ત હોય તેવા આદારનું સાધુ સેવન કરે નહિ, એવો
શુદ્ધ સચમ પાલન કરવાનો સાધુ ધર્મ છે, તેથી શુદ્ધ આદારમાં

સહેજ પણ દોષની શંકા રહેતી હોય તો તેવા સર્વ પ્રકારના આહારને સાધુ અકલ્પનીક જાણી ગ્રહણ કરે નહિ આધાકર્મી આહારથી મિશ્રિત થયેલ આહારને પૂર્વ કર્મ કહેવાય છે.

હૃણંતં^૧ ગાણુજાણેજ્ઞા^૨, આયંગુત્તે^૩ જિહંદિણ^૪ ।

ઠાણાહં^૫ સંતિ સહ્દહીણં^૬, ગામેસુ^૭ નગરેસુ^૮ વા ॥૧૬॥

શબ્દાર્થ : (૧) ધર્મમાં શ્રદ્ધાવાન (૨) ગામ (૩) નગરમાં (૪) સાધુનો નિવાસ (૫) હોય છે (૬) આત્મ ગુપ્ત (૭) જીતેન્દ્રિય (૮) હિસાદિક કાર્યોમાં (૯) અનુમોદન (૧૦) ન કરે

ભાવાર્થ - જ્યાં જ્યાં ધર્મની શ્રદ્ધાવાળા શ્રાવકો ગામ અગર નગર આદિમાં વસતા હોય તેવા સ્થાનોમાં પ્રાપ્ત સાધુનો નિવાસ હોય છે. ત્યાં કોઈ ધર્મ શ્રદ્ધાળુ પુરુષ ધર્મોપદેશ સાંભળીને જીવેની ઘાત થાય તેવી ક્રિયાઓ અર્થાત્ કૂવો ખોદાવવો, પાણીના પરબો બંધાવવા, અન્નક્ષેત્ર કરાવવા, આદિ કાર્યોને ઇચ્છતા હોય, તેઓ સાધુની પાસે આવી પૂછે કે ઉપરોક્ત કાર્યોમાં ધર્મ છે કે નહિ ? તો તેના ઉત્તરમાં સાધુ લયથી કે શરમથી હિંસાદિક અનુષ્ઠાનોમા અનુમતિ આપે નહિ, પરંતુ ત્યાં મૌન ધારણ કરે (તેમ જ નિષેધ પણ કરે નહિ) કારણ કે સયમગ્રહણ સમયે પચ પરમેષ્ટીની સાક્ષીએ ચતુર્વિધ સઘ સમક્ષ સદ્ગુરુ મુખથી છકાયજીવેની સ્વયં હિંસા નહિ કરવા તથા અન્ય પાસે નહિ કરાવવા તથા હિંસા કરનારને અનુમોદન નહિ આપવા મન, વચન, કાયાથી ત્રણ કરણને ત્રણુયોગે નવ નવ કોટીએ પ્રત્યાખ્યાન લીધેલ હોય છે તેથી સાધુઓને હિંસાદિક કાર્યોમાં અનુમતિ આપવી કલ્પતી નથી સાધુનો વ્યવહાર માત્ર અહિંસામય જ છે દાનાદિક વ્યવહાર ગૃહસ્થોનો છે ગૃહસ્થોની ફરજ છે સાધુઓને સયમ પાલનમા આહારાદિ તથા

ઉપકરણો આદિ જરૂરીયાતની વસ્તુઓ પણ નિર્દોષ થાયના કરી
લેવાનો કલ્પ છે તેથી સાધુ આવા પ્રસંગે મૌન ધારણ કરે.

તંહા ગિરં સમારક્ષમ, અસ્થિ પુર્ણંતિ જો ચંપ ।

અહ્યા જાસ્થિ પુર્ણતિ, ઇષમેય મહકમય ॥૧૭॥

શબ્દાર્થ (૧) ઉપરોક્ત (૨) વાણી સંભળી (૩) સમારક્ષા (૪)
પુરવ (૫) છે (૬) તેમ જોશે (૭) નહિ (૮) અથવા (૯) નથી (૧૦) પુરવ
(૧૧) જોમ જોશું (૧૨) મહા અપ્રપ છે

આવાર્થ:- સાધુને કહાવિત કોઈ રાત્ર આદિ જ્યેષ્ઠ જોમ
પૂછે કે કવો જોડાવવામાં, અલ્પેત્ર સ્થાપન કરવામાં, પાણીના
પરબ બધાવવા આદિ જે જે કાર્યોમાં છ જીવ નિકાલની કિંસા થતી
હોય જે કાર્યોમાં પુરવ અને પાપકર્મના મિશ્ર કર્મબંધન થાય તેવા
સાવચ કાર્યોમાં સાધુ પુરવ છે અથવા નથી તેમ ઉત્તર દે નહિ,
પરંતુ મૌન ધારણ કરે, હા કે ના કહેવી તે સાધુને કર્મનીય નથી
જો હા કહે તો છકાય જીવની માત લેવાનો પ્રસંગ ઉત્પન્ન થાય છે
અને તે તે જીવો સાથે વૈરબંધન થાય છે અને વૈરબંધન છે તે
મહાઅવનુ કારણ છે અને ના કહે તો જીવોને આહાર પાણી આદિની
અતશય પઠવાથી સાધુને અતશય નામનું કર્મબંધન થાય છે જેથી
આવા પ્રસંગે સાધુને મૌન રહેવું તે જ ઉત્તમ છે

વાળાદ્યા ચ જે પાળા, હમ્મતિ તંસથાવરા ।

તૈર્મિ સારથસ્થળદ્વાપ, તમ્પદા અસ્થિસ્થિ જો ચંપ ॥૧૮॥

શબ્દાર્થ : (૧) અન્નદાન જલદાન દેવામાં (૨) વસ (૩) સ્થાવર
(૪) ઉણાવ છે (૫) જીવો (૬) તેના (૭) સ્થાન આદિ (૮) પુરવ છે (૯) નો
(૧૦) જોશે.

ભાવાર્થ:- અન્નદાન તથા જલદાન આપવા માટે જે આરંભ થાય છે, તેમા ત્રસ અને સ્થાવર જીવોનો નાશ થાય છે, અન્નદાનમા યચન યચન આદિનો આરભ છે, જલદાનમા પૃથ્વી ખોદતા પણ જીવોની હિંસા થાય છે જેથી ત્રસ અને સ્થાવર જીવોના રક્ષણ માટે આવા કાર્યોમાં પુણ્ય છે તેમ પૂછનાર વ્યક્તિને કહે નહિ, મૌન ધારણ કરે, આવા કાર્યો ગૃહસ્થને યોગ્ય છે.

^૧જે^૪સિં તં ^૬ઝવકપ્પંતિ, ^૫અન્નપાણં ^૭તદ્દાવિહં ।

^૮તેસિં ^૯લામંતરાયંતિ, ^{૧૦}તમ્હા ^{૧૧}ળત્થિન્તિ ^{૧૨}ળો ^{૧૩}વણ ॥૧૧॥

શબ્દાર્થ : (૧) જેના માટે દાન દેવા (૨) અન્ન (૩) પાન (૪) ખતાવાય છે (૫) તથા પ્રકારના (૬) તેઓને (૭) અતરાય રૂપ ન થાય (૮) તેથી આવા દાનના કાર્યોમાં (૯) પુણ્ય નથી (૧૦) તેમ સાધુ (૧૧) બોલે (૧૨) નહિ

ભાવાર્થ - જે જીવોને દાન આપવા માટે તથા પ્રકારના અન્ન જલ તૈયાર થતા હોય તે તે જીવોને અન્ન પાણીના લાભની અતરાય ન થાય, એ કારણે આવા દાનમા પુણ્ય નથી તેમ સાધુ હોય તે બોલે નહિ, પરંતુ મોન રહે, કારણ કે અન્ન તથા પાણી દેવાના કાર્યોમાં છકાય જીવનો આરભ થાય છે, જેથી સાધુએ પુણ્ય નથી તેમ પાપ નથી તેમ બોલવું નહિ, કારણ કે અન્ન જલના ઇચ્છુક જીવોના લાભમા અંતરાય થતાં તે આહારાદિકની ઇચ્છાવાળા જીવો અન્ન જલના અભાવમા ક્ષુધા તૃષ્ણાથી પીડિત થાય તેથી સાધુએ આવા પ્રસંગે મૌન રહેવું તેવો સાધુ આચાર છે

^૧જે ^૨ય દાણં ^૩પસંસંતિ, ^૪વહ્મિચ્છંતિ ^૫પાણિણં ।

^૬જે ^૭ય ણં ^૮પહિસેહતિ, ^૯વિત્તિચ્છેયં ^{૧૦}કરંતિ ^{૧૧}તે ॥૨૦॥

ઉપકરણો. આદિ જરૂરીયાતની વસ્તુઓ પશુ નિર્દોષ માથના કરી
દેવાનો કલ્પ છે તેથી સાધુ આવા પ્રસંગે મૌન ધારણ કરે.

તદ્વા ગિરં સમારમ્મ, અત્થિ પુર્ણતિ ણો વયં ।

અહવા ણત્થિ પુર્ણતિ, ઇષમેય મહમ્મય ॥૧૭॥

શબ્દાર્થ (૧) ઉપરોક્ત (૨) વાણી સંકલ્પ (૩) સમારમ્મ (૪)
પુણ (૫) છે (૬) તેમ બોલે (૭) નહિ (૮) અથવા (૯) નથી (૧૦) પુણ
(૧૧) એમ બોલવું (૧૨) મહા અથવા છે

સાચાર્થ - સાધુને કહાવિત કેઈ વાત આદિ જરૂર એમ
પૂછે કે કૂવો ખોદાવવામાં, અલગેત્ર સ્થાપન કરવામાં, પાણીના
પરબ બધાવવા આદિ જે જે કાર્યોમાં છ છવ નિકાચની દિસા થતી
હોય જે કાર્યોમાં પુણ્ય અને પાપકર્મના મિશ્ર કર્મબંધન થાય તેવા
જાવજ કાર્યોમાં સાધુ પુણ્ય છે અથવા નથી તેમ ઉત્તર કે નહિ,
પરંતુ મૌન ધારણ કરે હા કે ના કહેવી તે સાધુને કલ્પનીય નથી
જો હા કહે તો છઠાય છવની થાત થવાનો પ્રસંગ ઉપજ થાય છે
અને તે તે છવો સાથે વૈરબંધન થાય છે અને વૈરબંધન છે તે
મહાઅવનુ કારણ છે અને ના કહે તો છવોને આહાર પાણી આદિની
અવશય પડવાથી સાધુને અવશય નામનું કર્મબંધન થાય છે જેથી
આવા પ્રસંગે સાધુએ મૌન રહેવું તે જ ઉત્તમ છે

વાણકયા ય જે પાણા, હમ્મતિ તસથાવરા ।

તેમિ સારક્કલણકાપ, તમ્મદા અત્થિપ્પિ ણો વયં ॥૧૮॥

શબ્દાર્થ : (૧) અન્નદાન જલદાન દેવામાં (૨) ખસ (૩) સ્થાવર
(૪) હવાય છે (૫) છવો (૬) તેના (૭) રાણુ મહિ (૮) પુણ છે (૯) નો
(૧૦) બોલે.

શબ્દાર્થ (૧) જે જાન પાન આદિ (૨) જાનની (૩) પ્રત્યેષ કરે છે (૪) વધને (૫) ઇચ્છે છે અને જે કોઈ જાનનો (૬) તેઓ પ્રાણીઓના (૭) નિષેધ કરે છે તે (૮) જીવોની આશ્ચર્યજનક જાણનો (૯) નિષેધ (૧) કરે છે

સાવાર્થ - જે કોઈ જાનજાન તથા પ્રાણીજાન આદિની પ્રત્યેષ કરે છે તે છકાચ જીવોના વધને-આવને ઇચ્છે છે અને જે જાન તથા જલ જાનનો નિષેધ કરે છે તે જે પ્રાણીઓ આકાર પ્રાણીના ઇચ્છુક છે તેની આશ્ચર્યજનક વૃત્તિનો છંદ કરે છે (પ્રાણી જોની હિંસા વિના જાનજાન કે જલજાન બની શકતા નથી) તથા જેઓ જાનનો નિષેધ કરે છે, તેઓ આત્મમના રહસ્યને બહુતા નથી, ગીતાઈ નથી આવા પ્રત્યેષે મુનિએ મૌન રહેવું

‘^૧વુહ્^૨ખોષિ^૩ તે^૪ જ^૫ માસતિ^૬, અ^૭સ્તિ^૮ વા^૯ મ^{૧૦}તિ^{૧૧} વા^{૧૨} પુ^{૧૩}નો ।

‘^{૧૪}ભા^{૧૫}યં^{૧૬} રય^{૧૭}સ્સ^{૧૮} હે^{૧૯}વા^{૨૦} જ^{૨૧}, નિ^{૨૨}ન્વા^{૨૩}ણ^{૨૪} પા^{૨૫}ઝં^{૨૬}તિ^{૨૭} તે^{૨૮} ॥૨૧॥

શબ્દાર્થ (૧) તે જાને અભિપ્રાય (૨) જણાવે નહિ પરંતુ જાવા પ્રકારની સ્પષ્ટાધી (૩) સાધુ ઉપદેશક જાનોમાં પુણ્ય છે અગર (૪) પુણ્ય નથી (૫) કમ રજ (૬) જાણ છે જાણી કમજાણે રૂપી આત્મનો (૭) ત્યાગ કરી (૮) મોક્ષને (૯) પ્રાપ્ત કરે.

સાવાર્થ - જાનજાનજાણ તથા પ્રાણીજાનજાણ આદિ જાનોમાં પુણ્ય થાય છે કે પુણ્ય નથી જો જાને હકીકત સાધુ કહે નહિ, કોઈ જો બાબત પૂછે તો સાધુ મૌન રહે અને કમ રૂપી આત્મજોના આવાત્મનને શક્તિ મોક્ષનાં મુખને પ્રાપ્ત કરે, જાને બાબતોમાં હા અગર ના કહેવાથી કમજાણ થાય છે જોમ બહુ સાધુ મૌન ધારણ કરે

‘^૧નિ^૨ન્વા^૩ણં^૪ પ^૫રમં^૬ યુ^૭દ્ધા^૮, જ^૯ક્ષ^{૧૦}સ^{૧૧}ણ^{૧૨} ય^{૧૩} ચ^{૧૪}દિ^{૧૫}મા ।

‘^૧સમ્પ્ર^૨દા^૩ જ^૪પ^૫ વંતે^૬ નિ^૭ન્વા^૮ણં^૯ સં^{૧૦}ધ^{૧૧}ય^{૧૨} યુ^{૧૩}ગી^{૧૪} ॥૨૨॥

શબ્દાર્થ : (૧) જેમ નક્ષત્રોમાં (૨) ચંદ્રમા પ્રધાન છે એવી રીતે (૩) નિર્વાણને સર્વથી ઉત્તમ (૪) માનવાવાળા (૫) પુરુષ સર્વથી શ્રેષ્ઠ છે તેથી (૬) સદા (૭) પ્રયત્નશીલ તથા (૮) જીતેન્દ્રિય બની (૯) મોક્ષ (૧૦) સાધન કરે (૧૧) મુનિ

ભાવાર્થ - જેમ ચંદ્રમા સર્વ નક્ષત્રોમા પ્રધાન છે, એવી રીતે નિર્વાણ-મોક્ષને સર્વથી ઉત્તમ માનવાવાળા પુરુષ સર્વથી શ્રેષ્ઠ છે, એમ માની મુનિ, સદા પ્રયત્નશીલ તથા જીતેન્દ્રિય બની મનને વશ કરી મોક્ષ પ્રાપ્તિના માટે સંયમ અનુષ્ઠાન આદિ કરે, સર્વ ધર્મોમાં નિર્વાણ ધર્મ પ્રધાન જાણી, સાધકે જાગૃત રહી આત્મહિત સાધન કરી લેવું

^૨ ^૧ ^૬ ^૩
 ઘુજ્જમાણાણ પાણાણં, કિચ્ચંતાણ સકમ્મુણા ।

^૧ ^૬ ^૦ ^{૧૦}
 આઘાતિ સાહુ તં દીવં, પતિદેસા પહુચ્છઈ ॥૨૩॥

શબ્દાર્થ : (૧) પ્રાણીઓના માટે (૨) મિથ્યાત્વ કષાય આદિ સંસાર રૂપ પ્રવાહમાં તણાઈ રહેલા (૩) સ્વયં કર્મના ઉદયે (૪) પીડા પામતા (૫) ખતાવે છે (૬) ઉત્તમ (૭) તીર્થ કર આદિ (૮) આ મોક્ષમાર્ગ રૂપ દ્વીપ (૯) તેમ વિદ્વાનો કહે છે (૧૦) એ જ મોક્ષનું સાધન છે

ભાવાર્થ :- મિથ્યાત્વ, કષાય, વિષય, પ્રમાદ, અવ્રત આદિ સંસારરૂપ પ્રવાહમાં તણાતા સંસાર તરફ ધસતા અને સ્વકર્મના ઉદયથી પીડા પામતા થકા સંસાર સમુદ્રમા ડૂબતા જીવોને વિશ્રામરૂપ સમ્યગ્ દર્શન આદિનો દ્વીપ સમાન ઉપદેશ શ્રી તીર્થ કર તથા ગણધરોએ કરજીણાભાવથી હુ ખથી મુક્ત થવાને સુખની પ્રાપ્તિ માટે આપેલ છે, તેમ જ વિદ્વાન પુરુષો કહે છે કે સમ્યગ્દર્શન આદિ દ્વારા જીવોને સંસાર પરિભ્રમણમાથી વિશ્રામ પ્રાપ્તિરૂપ મોક્ષની પ્રાપ્તિ થાય છે

આયુસ્તે સયા દત્તે, છિન્નસોષ અણાસવે ।

જે ધર્મ સુદ્ધમક્ષાતિ, પશ્ચિમમળેલિસં ॥૨૪॥

શબ્દાથ (૧) પાપકાર્મથી આત્માને બલ્ય રાખનાર (૨) સ્વ (૩) જીવેન્દ્રિય સંસાર (૪) પ્રવાહનો છેદ કરનાર (૫) આશ્રય રહિત પુરુષ (૬) પરિપૂર્ણ (૭) ઉપમા રહિત (૮) ધર્મનો (૯) શુદ્ધ (૧૦) ઉપદેશ કરે છે

ભાવાર્થ:- જેનો આત્મા મન વચન કામાદી શુભ એટલે પાપથી રહિત, ઇન્દ્રિયો તથા મનને છતનાર જીવેન્દ્રિય, મિશ્રાન્ન આદિ સંસાર પ્રવાહનો છેદ કરેલ છે અને જેવા આશ્રય રહિત પુરુષ તથા સમસ્ત કોષોથી રહિત પરિપૂર્ણ અને ઉપમા રહિત જેવા શુદ્ધ ધર્મનો ઉપદેશ આપે છે, તે ધર્મ સર્વ પાપની વિરતિદાય તથા અનુપમ અને મોક્ષની પ્રાપ્તિના કારણરૂપ અદ્વિતીય છે

તમેવ જાચિજાળતા, અબુદ્ધા બુદ્ધમાણિણો ।

બુદ્ધા મોક્ષિ ય મન્નતા, અંતં પૃથે સમાહિષ ॥૨૫॥

શબ્દાથ (૧) પૂર્વોક્ત પ્રતિપૂર્ણ (૨) ધર્મને નહિ બાંધનાર (૩) બ્રહ્માની કોવા ખતા પોતાને (૪) શાન્તી માનનાર (૫) શાન્તી છુ એમ (૬) કે (૭) માનવાવાળા (૮) એ પુરુષ (૯) સમાધિથી દૂર છે

ભાવાર્થ:- પૂર્વોક્ત શુદ્ધ અને પરિપૂર્ણ ધર્મને નહિ બાંધનારા બ્રહ્માની કોવા છતા અવિદેહી કોવા છતા પોતાને શાન્તી, વિદેહી માનનાર પરતીર્થિઓ અન્યથા નીચા સમાધિથી દૂર છે

તે ય પીઞ્જોદગ ચેષ, તમ્મુરિસ્સા ય ઝં જહં ।

મોષા જ્ઞાણં જિજ્ઞાસ્યન્તિ, અભ્યેયધાઽસમાહિયા ॥૨૬॥

ભાવાર્થ - અન્યતીર્થીઓ, જીવ, અજીવ આદિ તત્ત્વોને નહિ જાણતા હોવાથી ખીજ તથા સચેત્તજલ તથા તેમને માટે જ બનાવેલ આહારનો ઉપભોગ કરતા થકા સુખ, ઋદ્ધિ, તથા માન બકાઈમાં આસક્ત તથા ધન, ધાન્ય, દાસ, દાસી આદિ ઇહલોકના સુખના અર્થે પરિશ્રમ રાખનારા, મકાન આદિનો પરિશ્રમ રાખનારા, તથા ગામ ક્ષેત્ર વગેરે પરિશ્રમને મમત્વભાવથી રાખનારા, આર્ત-ધ્યાનથી યુક્ત રહે છે, તેઓને શુભ ધ્યાન હોય જ ક્યાંથી ? પરિશ્રમ એ તો મોહનું ઘર છે, ધૈર્યતાનો હામ કરનાર, શાંતિનો નાશ કરનાર, ચિત્તને ચચળ બનાવનાર, મદનું ઘર, પાપનું નિવાસ-સ્થાન, હુબની ઉત્પત્તિનું કારણ, સુખનો નાશ કરનાર, ધ્યાનનો રિપુ, કલેશ વધારનાર, પત્રન પાચન આદિ સાવધ અનુષ્ઠાનની વૃદ્ધિ કરાવનાર, વિવેકથી બ્રહ્મ કરાવનાર, હુર્ગુણોની વૃદ્ધિ કરાવનાર એવા પરિશ્રમના મમત્વવાળા જીવો ભાવ સમાધિથી ઘણા દૂર છે -

विसर्पणं स्त्रियायंति, कंका वा कलुसाहमा ॥२८॥

શબ્દાર્થ (૧) જોમ (૨) ઢક (૩) કક (૪) કુરર (૫) જલમુગી
આદિ (૬) જલચર તથા પક્ષીઓ (૭) માછલીઓ પકડવા (૮) એક ધ્યાન રહે
છે (૯) છુરા વિચારમાં જ રત (૧૦) એવી રીતે (૧૧) કોષકોષ (૧૨) અમણો

(૧૩) મિથ્યાત્વજ્ઞો (૧૪) જ્ઞાત્યો (૧૫) વિષય પ્રાપ્તિના (૧૬) ધ્યાન કરે છે (૧૭) તે ઉપગ્રસ્ત પક્ષીની માફક તેના ધ્યાન (૧૮) પાપી અધમ છે

ભાવાર્થ:- જેમ કેક, કેક કુશ્મ, જલમુખ તથા શીળી નામનું પક્ષી જલમાં રહેતા થકા સદાય માછલાને પકડવાના અશુભ વિચારોમાં રહત રહે છે, એવી જ રીતે મિથ્યાદષ્ટિ જ્ઞાત્ય અમલો સદા વિષય પ્રાપ્તિના ધ્યાનમાં રહત રહે છે, તે તેમનું ધ્યાન તથા વિચાર અધમ અને પાપરૂપ છે. પૂર્વોક્ત અન્ન દર્શનીજ્ઞો સ્નાન, સુખમાં આસક્ત રહેલા તથા અહંકારમાં આસક્ત બનેલા જ્ઞાત્ય ધ્યાનમાં રત રહે છે તેઓ સર્વ, ભાવસમાધિથી દૂર ભણવા, તેમનું આચરણ પાપમય અધમ હોવાથી સસાર પરિબ્રમણ રૂપ કુળનું વધાસ્નાન બલ્યું

સુદં મર્ગં વિરાહિતા, હૃદમેગે વ કુસ્મતી ।

હૃદમેગગતા દુઃખં, ધાયમેસંતિ તં તદ્વા ॥૨૧॥

શબ્દાર્થ (૧) આ જગતમાં (૨) કેટલાએક (૩) કુલુકિ મનુષ્યો (૪) શુદ્ધ (૫) માનને ઊઠીને (૬) વિરાધના કરીને (૭) ઉન્માદમાં (૮) પ્રવૃત્ત રહે છે (૯) કુળ તથા (૧૦) નાશની (૧૧) પ્રાપ્તિના કરે છે (૧૨) એ જગા

ભાવાર્થ - આ જગતમાં કેટલાએક કુલુકિ મનુષ્યો શુદ્ધ માનની વિરાધના કરીને ઉન્માદમાં પ્રવૃત્ત રહી, શાક્યાદિ દ્વાપ તથા નાશને પ્રાપ્ત થાય છે એ દોષ રહિત સમ્યક્દર્શન જ્ઞાતિ મોક્ષમાર્ગદુશાશ્રિતા સુખને પમાડનાર કુળનો નાશ કરનાર એવા શુદ્ધ સત્યમાર્ગની શાક્યાદિ કુમાનની પશ્ચાત્તા કરીને વિરાધના કરી, અશુભ કર્મોના સ્વયં કરી જન્મ મરણરૂપ કુળોની પ્રાપ્તિના કરે છે

^૧જ્ઞા ^૨આસાવિણિં ^૪નાવં, ^૨જાહઅંધો ^૫દુરુહિયા ।

^૬ઈચ્છઈ ^૭પારમાગંતું, ^૮અંતરા ^૯ય વિસોયતિ ॥૩૦॥

શબ્દાર્થ (૧) જેમ (૨) જન્માંધ પુરુષ (૩) છિદ્રવાળી (૪) નાવપર (૫) ખેસી (૬) ઇચ્છનાર (૭) નદી સમુદ્રને પાર કરવા (૮) વચમાં જ (૯) ડૂબી જાય છે.

ભાવાર્થ - જેમ કેાઈ જન્માંધ પુરુષ છિદ્રવાળી નાવ પર ખેસી નદીને પાર કરવા ઇચ્છે છે, પરંતુ તે મધ્યમા જ ડૂબી જાય છે, એવી રીતે અન્યતીર્થ શાક્યાદિ લોકો સત્ય ધર્મ જે અહિંસા અને અપરિગ્રહરૂપ છે, તેના સ્વરૂપને નહિ સમજનાર, અને આરભ પરિગ્રહથી ધર્મ મનાવનારા સસાર સમુદ્રને પાર પામી શકતા નથી, પરંતુ સસાર સમુદ્રરૂપ જન્મ મરણના ચક્રાવામા ફસાઈ રહે છે.

^૧અંતરં ^૪તુ સમણા ^૨એગે, ^૩મિચ્છદ્વિટ્ઠી ^૫અણારિયા ।

^૭સોય ^૬કસિણમાવજ્ઞા, ^૮આગંતારો ^૯મહાભયં ॥૩૧॥

શબ્દાર્થ (૧) આવી રીતે ઉપરોક્ત કહેવા મુજબ (૨) કેટલાએક (૩) મિથ્યાદષ્ટિ (૪) શ્રમણ (૫) કોઈ અનાય (૬) પૂર્ણરૂપે (૭) આશ્રન (૮) સેવન કરી (૯) મહાભયને (૧૦) પ્રાપ્ત થાય છે.

ભાવાર્થ:- ઉપરોક્ત કહેવા મુજબ કેટલાએક મિથ્યાદષ્ટિ અનાયો શ્રમણો સપૂર્ણ આશ્રવનુ સેવન કરીને સસારમા વારંવાર પરિભ્રમણ કરતા થકા જન્મ મરણરૂપ નરકાદિ દુખોને પ્રાપ્ત કરે છે અને સસાર સમુદ્રમા (જેમ જન્માંધ પુરુષ છિદ્રવાળી નાવમા ખેડા થકા મધ્યમા જ ડૂબે છે) ડૂબતા થકા મહાન ભયને પ્રાપ્ત કરે છે

इमं च धम्ममादाय, कासवेण पवेदित ।

તરે સોય મહાધોર, અસ્તાપ પરિચ્છે ॥૩૨॥

શબ્દાર્થ (૧) ઠાસપગોત્રી સગવાન્ મહાવીરસ્વામીએ (૨) જ્ઞાનેશ્વર (૩) ધર્મને (૪) પ્રાપ્ત કરી (૫) મહાધોર (૬) સસાર સાગરને સાધુ સગવળ આપથી (૭) પાર કરે (૮) જોમ જાણી સાધુ આત્માના રક્ષણને માટે (૯) સગવળ પાલન કરે.

સાવાર્થ — ઠાસપગોત્રી સગવાન્ મહાવીરસ્વામીએ જ્ઞાનેશ્વર ધર્મને રક્ષણ કરીને બુદ્ધિમાન પુરુષ મહાન ધોર સસાર સાગરના પારને પારે તથા આત્મસ્થાણુ માટે આત્માના રક્ષણ માટે ઉપયોગ પત રહી સગવળ પાલન કરે, કુલ અને ધારિત્રરૂપ અર્થિમાત્ર તથા અપરિચ્છેરૂપ ધર્મના પાલનથી જ આ જન્મ મરણરૂપ તથા જોમ અતિમાંથી બીજી ગતિમાં જવારૂપ સસાર પરિચ્છેરૂપને નાશ કરી શાશ્વતાં પ્રાપ્તિ મુખે પ્રાપ્ત કરી શકાય છે જોમ સમજી સગવળ પાલન કરવું જો જ સેવકકર છે

धिरप गामधम्मेहि, जे कई जगई जगा ।

તેસિ અસુખમાયાપ, ધામ કુલ્લ પરિચ્છે ॥૩૩॥

શબ્દાર્થ (૧) નિવૃત્ત ધર્મ (૨) સાધુ શબ્દાદિ વિષયોથી (૩) જે (૪) ધર્મ (૫) જન્મતાં (૬) પ્રાણી છે (૭) તેઓને (૮) પોતાના આત્મ સમાન સમજતા થકા (૯) જળ સંકિત (૧૦) સગવળ પાલન કરતાં (૧૧) વિષયે.

સાવાર્થ — સાધુ શબ્દાદિ વિષયોમાં રાગદ્વેષને છાદી તેનાથી નિવૃત્ત ધર્મ જન્મતાં રહેલા સર્વ નાના મોટા જીવોને સુખ પ્રિય છે કુળ અપ્રિય છે જોમ જાણી સગવળ પાલન પોતાના આત્મા સમાન

માની તેઓને પીડા ન આપે અને સર્વ જીવોની રક્ષાને માટે તથા પોતાના આત્માના કલ્યાણને માટે ઉત્સાહથી બળથી સયમનુ પાલન કરતા થકા વિચરે

અહ્મણં ચ માયં ચ, તં પરિન્નાય પંડિતે ।

સંવમેયં ગિરાકિચ્ચા, ગિન્વાણં સંઘે મુની ॥૩૪॥

શબ્દાર્થ : (૧) માનને (૨) માયા તથા (૩) જાણી (૪) પંડિત (૫) તેનો (૬) ત્યાગ કરે (૭) નિર્વાણ પ્રાપ્તિની (૮) જોબમાં રહે (૯) મુનિ

ભાવાર્થ:- વિદ્વાન સાધુ અતિ માન, માયા, ક્રોધ, લોભના સ્વરૂપને જાણી સયમપાલનમાં વિઘ્ન સમાન જાણી, ચારિત્રનો નાશ કરનાર જાણીને, એ સર્વ કષાયોનો ત્યાગ કરે, કષાય સંસાર વૃદ્ધિનું કારણ છે અને મોક્ષના સાધનરૂપ અનુષ્ઠાનોમાં ગવેષક રહી સંયમનું પાલન કરે

સંઘે સાદુધમ્મં ચ, પાવધમ્મં ગિરાકરે ।

ઉવહાણવીરિણ મિક્કલૂ, કોહં માણં જ પત્થણ ॥૩૫॥

શબ્દાર્થ : (૧) સાધુ (૨) ક્ષમા આદિ (૩) ધર્મની વૃદ્ધિ કરે (૪) પાપરૂપ કાર્યનો (૫) ત્યાગ કરે (૬) સાધુ તપ કરવામાં (૭) પોતાનું પરાક્રમ પ્રગટ કરે (૮) સાધુ ક્રોધમાન આદિની (૯) પ્રાર્થના ન કરે

ભાવાર્થ:- સાધુ પુરુષ સમ્યગ્દર્શન, જ્ઞાન, ચારિત્ર આદિ જશ પ્રકારના ક્ષમા સહિતના ધર્મની વૃદ્ધિ કરતા થકા, પાપરૂપ અનુષ્ઠાનોનો ત્યાગ કરી તપ કરવામાં પોતાનું બળ વીર્ય પરાક્રમ પ્રગટ કરતા થકા, મૂળશુભ્ર ઉત્તર શુભ્રની વૃદ્ધિ કરતા થકા, જીવાદિ

પદાથેનો સ્વીકાર કરી બાણી, પ્રતિદિન નવા નવા અભિવ્રદો પારણ કરતાં થકાં, ચાસ્ત્રની વૃદ્ધિ કરી શાસ્ત્રમાર્ગમાં કોઈ સકા નહિ રાખતા, સર્વ પાપોનો ત્યાગ કરી, કથાઓનો ત્યાગ કરીને, કૃપાયોગ વત રહી સમમનું પાલન શાસ્ત્ર પ્રાપ્તિ માટે કરે.

જે ય યુદ્ધા અતિશક્તા, જે ય યુદ્ધા મળાંગયા ।

સતિ તેસિ પદ્ધર્ણ, મૂયર્ણ જગતી જહા ॥૩૬॥

શબ્દાર્થ (૧) જે (૨) તીર્થ કરો (૩) જૂતકાળમાં થઈ જવા (૪) અવિધ્યકાળમાં થયે (૫) આધાર (૬) જો નધાનો (૭) સાતિ છે (૮) જેમ (૯) જીવોને (૧) પૃથ્વી આધાર રૂપ છે

સાવાર્થ:- જે તીર્થ કરે જૂતકાળમાં થઈ જવા અને અવિધ્યકાળમાં થયે અને વતમાને મહાવિદેહ ક્ષેત્રે જીરાજમાન છે તે સૌનો આધાર શાન્તિ છે કથાવત્તા ક્ષયથી ઉત્પન્ન થતી સમાધિ મુત ચાસ્ત્રરૂપ કથા પ્રકરના થતિ ધર્મના સમમપાલનથી ઉત્પન્ન થતી આત્માની સમાધિરૂપ શાસ્ત્ર સિદ્ધાન્તિની પ્રાપ્તિ અને જ મ મરણરૂપ સંસાર પરિબ્રમણરૂપ દુઃખના ક્ષયથી પ્રાપ્ત થતી સમાધિ જ આધાર છે જેમ જીવોને પૃથ્વીનો આધાર છે, તેમ ચાસ્ત્રરૂપ થતિધર્મ સમમપાલન જો જ જીવોને સમાધિરૂપ સ્થાન પ્રાપ્ત કરાવનાર છે

અહર્ણ વયમાર્મ્ન, ફાસા ઉશાયયા ફુસે ।

જ તેસુ ચિગિરુણેજ્ઞા, ચાણ ય મહાગિરી ॥૩૭॥

શબ્દાર્થ (૧) પચાત્ (૨) વત મહાશ્વ કરેલ સાધુને (૩) અનુકૂળ પ્રતિકૂળ (૪) પરિપક્વ કૃપસમના (૫) રપસ થાય તો (૬) સાધુ તેનાથી (૭) જે નહિ (૮) જેમ વાણી (૯) મહાન પર્વતો ક્રમતા નથી.

ભાવાર્થ:- પ્રવ્રજ્યા ગ્રહણ કર્યા પશ્ચાત્ કોઈ અનુકૂળ અથવા પ્રતિકૂળ પરીણહો ઉપસર્ગો પ્રાપ્ત થાય તો પણ મુનિ તેનાથી ચલાય-માન ન થાય સમભાવથી તે તે પરીણહોને સહન કરે, જેમ વાયુથી મેકુ પર્વત ચલાયમાન થતો નથી એ રીતે દૃઢતા ધારણ કરી ધૈર્યવાન બની સંયમમા સ્થિર બની સંયમનુ પાલન કરે

^૧સંવુઢે ^૨સે ^૩મહાપન્ને, ^૪ધીરે ^૫દત્તેસણં ^૬ચરે ।

^૭નિવ્વુઢે ^૮કાલમાકંઘા, ^૯એવં (યં) ^{૧૦}કેવલિણો મય ॥

ત્તિ-વેમિ ॥૩૮॥

શબ્દાર્થ . (૧) આશ્રવોનો નિરોધ કરનાર (૨) મહા બુદ્ધિમાન (૩) ધીર સાધુ (૪) ગૃહસ્થોએ દીધેલ આહારને (૫) ગ્રહણ કરે (૬) શાંતિ ચિત્તથી (૭) પડિત મરણને ઇચ્છે (૮) એવો (૯) કેવળી ભગવતોનો (૧૦) અભિપ્રાય છે

ભાવાર્થ:- આશ્રવદ્વારોનો નિરોધ કરેલ મહાપ્રજ્ઞાવાન અને ધૈર્યવત સાધુ ગૃહસ્થોએ દીધેલ આહારને ગ્રહણ કરનાર, શાંતભાવમા સમાધિભાવમાં રાગદ્વેષ રહિત બનેલ સાધુ, પડિતમરણને ઇચ્છતા થકા સયમ પાલન કરે, એવો શ્રી કેવળી ભગવતનો મત છે, ઉપદેશ છે, અભિપ્રાય છે

અધ્યયન અગિયારમું સમાપ્ત.

સૂત્ર કૃતાંગ સૂત્ર
અધ્યયન ૧૨ સુ
સમવસરસુનામ

ચત્તારિ સમોસરણાણિમાણિ, પાંચાદુપા આહ પુઠો વ્યંતિ ।
કિરિયં અકિરિયં ચિણિયતિ સહય અણાણમાહંસુ ચત્થમેવ ॥
॥૧॥

શબ્દાર્થ (૧) ચાર સિદ્ધાંત (૨) સમવસરસુ (૩) પરતીર્થિક (૪) જેનો (૫) પૂર્વ પૂર્વ (૬) એવે છે (૭) ક્રિયાવાદી (૮) અક્રિયાવાદી (૯) વિનયવાદી (૧૦) અજ્ઞાનવાદી (૧૧) કહેલ છે (૧૨) એવા

સાવાર્થ - અન્ય દર્શનીઓ જે બ્રહ્મતત્ત્વથી માની રહેલા છે તે સિદ્ધાંત બે છે કે ક્રિયાવાદ અક્રિયાવાદ વિનયવાદ, એવા અજ્ઞાનવાદ આ ચારે અલગ અલગ સિદ્ધાંતની માન્યતાવાળા છે જે ક્રિયા અર્થાત્ પદાર્થને માન્ય રાખે છે તે ક્રિયાવાદી, ક્રિયા તથા પદાર્થને નહિ માનવાવાળા તે અક્રિયાવાદી વિનયથી જ આત્મહિત માનવાવાળા તે વિનયવાદી, અજ્ઞાનથી જ આત્મહિત માનવાવાળા તે અજ્ઞાનવાદી શાસ્ત્રકાર આ ચારે મતવાદીઓનું શુ મતલબ છે તે જતાવે છે કે જે ચારે મતો બ્રહ્મતત્ત્વથી હોઈ ત્રિભુવનરૂપ અને ત્રિભુવન જાવણુ મુક્ત અવસ્થારવાળા હોઈ તેનું દર્શન આદરવા યોગ્ય નથી, તે હવે પછી જણાવે છે

અણાણિયા તા કુસલાધિ મતા, અસંધુયા ણો ચિનિગિચ્છતિમા ।
અકોવિયા આહ અકોવિયેદિ, અણાણુવીહંસુ મુસ વ્યંતિ ॥૨॥

શબ્દાર્થ (૧) અજ્ઞાનવાદીઓ (૨) પોતાને કુશળ (૩) માને છે છતાં (૪) સંશયથી રહિત નથી (૫) તેઓ મિથ્યાવાદી છે (૬) સ્વયં અજ્ઞાની છે (૭) અજ્ઞાની શિષ્યોને (૮) ઉપદેશ આપે છે (૯) તેઓ વિચાર કર્યા વિના (૧૦) મિથ્યા (૧૧) ભાષણ કરે છે

ભાવાર્થ - અજ્ઞાનવાદી પોતાને નિપુણ માને છે, પરંતુ સંશયથી રહિત નથી, અજ્ઞાનને જ કલ્યાણનું સાધન માને છે, તેથી અસત્યભાષી છે, સ્વયં અજ્ઞાની છે અને અજ્ઞાની શિષ્યોને પણ મિથ્યા ઉપદેશ આપે છે, વસ્તુ તત્ત્વનો વિચાર નહિ હોવાથી મિથ્યા ભાષણ કરે છે, વળી કહે છે જે જગત્તમા સર્વજ્ઞ જ્ઞાની-સર્વજ્ઞ છે જ નહિ, અજ્ઞાનીઓ તર્ક કરી જગત્તમા લોકોને અવળું સર્વજ્ઞ સમજાવી લોખા જનોને મિથ્યાત્વમા ઘસડી જાય છે આ રીતે સ્વયં તથા તેના અનુસરનારાને સસાર સમુદ્રમા ડૂબાડે છે એમ જણી તેના સંગથી દૂર રહેવું

સર્વં અસર્વં હિતિ ચિંતયંતા, અસાદુ સાદુત્તિ ઉદાહરંતા ।

જેમે જણાવેજાવે અણેજે, પુઢાવિ ભાવ વિણજેસુ જામ ॥૩॥

શબ્દાર્થ : (૧) સત્યને (૨) અસત્ય (૩) માનનારા (૪) અસાધુને (૫) સાધુ (૬) માનનારા (૭) એ વિનયવાદી (૮) અનેક છે (૯) પૂછ્યા થકા (૧૦) વિનયથી (૧૧) મોક્ષને બતાવે છે (૧૨) મનુષ્ય

ભાવાર્થ :- વિનયવાદીઓ સત્યને અસત્ય તથા અસાધુને સાધુ બતાવે છે તથા કોઈ પૂછે તેને વિનયથી જ મોક્ષની પ્રાપ્તિ બતાવે છે, સમ્યજ્ઞાન, દર્શન, ચારિત્ર જે સત્ય મોક્ષનો માર્ગ છે તેને અસત્ય કહે છે અને વિનયથી જ મોક્ષ બતાવે છે, ખાલી વંદન માત્ર ક્રિયાથી જ સાધુપણ માને છે, ધર્મની યથાર્થ પરીક્ષા કરી શકતા નથી, તેના બગીચા ભેદ છે સર્વકાર્યની સિદ્ધિ મોટે

વિનયની જ શિક્ષા આપે છે સર્વ કલ્યાણનું જાળવન વિનય છે આ રીતે એકાંત મતવાળાં વિનયવાદીઓ મિશ્ર્યાદૃષ્ટિ છે

અળોઘસંસ્થા ઇતિ તે લઘાદ્ય, અદ્વે સં ઓમાસહ અમ્બ પર્વ ।
 લઘાઘસંસ્કી ય અળાગપદ્ધિ, જો ફિરિયમાહસુ અફિરિયવાદી ॥
 ૥૭૭

શબ્દાર્થ (૧) વિનયવાદી (૨) વસ્તુ તત્ત્વને નહિ ધમનનાર (૩) જેમ (૪) કહે છે (૫) અમારા પ્રયોજનની (૬) સિદ્ધિ (૭) જામે (૮) કેળીએ છીએ અમીને છે અહીં સુધી વિનયવાદીની માન્યતા જણાવી કહે મા હતા વીજ પદ્ધતિ અક્રિયાવાદીના મતબ્બને બતાવે છે વિનય વાદીઓની માફક કમ બંધનની આશંકાવાળા અક્રિયાવાદી શૂં તથા અવિધ્યકાળને જ માનવાવાળા વલમાનકાળનો નિવેધ કરી કિયાનો નિવેધ કરે છે લોકાચરિતક તથા ચાકચ આદિ મતમા આત્માના અસ્તિત્વને જ માનતા નથી તે પછી તેના મતે કિયા કયાથી હોઈ શકે ? અને કિયાનો નિવેધ યા કમબધ કયાથી હોય ? તેઓના મતમા કમબંધને માનતા જ નથી ખાલી આશય માત્ર બધ માન છે જેમ સૂઠી બાંધીને જોલી નાખી વળી બોલ્યોકો તે સર્વ પદાર્થોને ક્ષણિક માને છે વિશેષ ખુલાશો, મ શ્રી જવાહર દાસજી કૃત સૂત્ર પાના ૧૦૦-૧૦૧માં જોઈ લેવો

સમ્મિસ્તભાવં ચ ગિરા ગહીય, સે મુમ્મુર્હ હોઈ અણાણુવાઈ ।
 ૧ ૨ ૩ ૪ ૫ ૬ ૭
 ૮ ૧ ૧૦ ૧૧ ૧૨ ૧૩ ૧૪

હમં દુપક્કલં હમમેગપક્કલં, આહંસુ છલાયતણ ચ કમ્મં ॥૫॥

શબ્દાર્થ (૧) મિશ્રભાવ (૨) વચનથી (૩) ગ્રહણ કરી (૪) પરવાદીઓ (૫) મૌન (૬) બની જાય છે (૭) અજ્ઞાનવાદી (૮) એમ (૯) એ પક્ષ (૧૦) એમ (૧૧) એક પક્ષ (૧૨) કહે છે (૧૩) વાક્ય છલનો (૧૪) પ્રયોગ કરે છે

ભાવાર્થ - પૂર્વોક્ત નાસ્તિકગણ પદાર્થોના નિષેધ કરી પશ્ચાત્ પદાર્થોના અસ્તિત્વનો સ્વીકાર કરે છે, સ્યાદ્વાદીઓના વચનોના અનુવાદ કરવામા અસમર્થ બનતા મૌન ધારણ કરે છે પોતાના મતને પ્રતિપક્ષ રહિત અને પરમતને પ્રતિપક્ષ સહિત બતાવે છે, સ્યાદ્વાદીઓના સાધનોનો આચારનો પ્રરુપણનો વિરોધ બતાવવા બંડન કરવા વાક્ય છલનો પ્રયોગ કરે છે પદાર્થનું અસ્તિ માન્યા વિના પરવાદીઓના સિદ્ધાંતની સિદ્ધિ ન થવાના કારણે પદાર્થ સિદ્ધ થઈ જાય છે જેથી ફક્ત વચનથી પદાર્થોના નિષેધ કરતા થકા નાસ્તિકગણ બનેથી મિશ્રિત પરસ્પર વિરુદ્ધ પક્ષનો સ્વીકાર કરે છે અને પોતાના મતનું દુરાગ્રહ વડે સ્થાપન કરે છે આવા અજ્ઞાન મતો જગતમા રહેલા છે તેનાથી પર રહેવા જ્ઞાનીઓએ આ દિગ્દર્શન કહેલ છે વિશેષ વર્ણન મ જવાહરલાલજીવાળા સૂત્ર પાના ૧૦૩-૪-૫-૬મા છે

તે એવમક્કલંતિ અણુજ્જમાણા, ચિરુવરુવાણિ અકિરિયવાઈ ।
 ૧ ૨ ૩ ૪ ૫ ૬ ૭ ૮ ૯ ૧૦ ૧૧ ૧૨
 ૧૩ ૧૪ ૧૫ ૧૬ ૧૭ ૧૮ ૧૯ ૨૦ ૨૧ ૨૨ ૨૩ ૨૪ ૨૫ ૨૬ ૨૭ ૨૮ ૨૯ ૩૦ ૩૧ ૩૨ ૩૩ ૩૪ ૩૫ ૩૬ ૩૭ ૩૮ ૩૯ ૪૦ ૪૧ ૪૨ ૪૩ ૪૪ ૪૫ ૪૬ ૪૭ ૪૮ ૪૯ ૫૦ ૫૧ ૫૨ ૫૩ ૫૪ ૫૫ ૫૬ ૫૭ ૫૮ ૫૯ ૬૦ ૬૧ ૬૨ ૬૩ ૬૪ ૬૫ ૬૬ ૬૭ ૬૮ ૬૯ ૭૦ ૭૧ ૭૨ ૭૩ ૭૪ ૭૫ ૭૬ ૭૭ ૭૮ ૭૯ ૮૦ ૮૧ ૮૨ ૮૩ ૮૪ ૮૫ ૮૬ ૮૭ ૮૮ ૮૯ ૯૦ ૯૧ ૯૨ ૯૩ ૯૪ ૯૫ ૯૬ ૯૭ ૯૮ ૯૯ ૧૦૦ ૧૦૧ ૧૦૨ ૧૦૩ ૧૦૪ ૧૦૫ ૧૦૬ ૧૦૭ ૧૦૮ ૧૦૯ ૧૧૦ ૧૧૧ ૧૧૨ ૧૧૩ ૧૧૪ ૧૧૫ ૧૧૬ ૧૧૭ ૧૧૮ ૧૧૯ ૧૨૦ ૧૨૧ ૧૨૨ ૧૨૩ ૧૨૪ ૧૨૫ ૧૨૬ ૧૨૭ ૧૨૮ ૧૨૯ ૧૩૦ ૧૩૧ ૧૩૨ ૧૩૩ ૧૩૪ ૧૩૫ ૧૩૬ ૧૩૭ ૧૩૮ ૧૩૯ ૧૪૦ ૧૪૧ ૧૪૨ ૧૪૩ ૧૪૪ ૧૪૫ ૧૪૬ ૧૪૭ ૧૪૮ ૧૪૯ ૧૫૦ ૧૫૧ ૧૫૨ ૧૫૩ ૧૫૪ ૧૫૫ ૧૫૬ ૧૫૭ ૧૫૮ ૧૫૯ ૧૬૦ ૧૬૧ ૧૬૨ ૧૬૩ ૧૬૪ ૧૬૫ ૧૬૬ ૧૬૭ ૧૬૮ ૧૬૯ ૧૭૦ ૧૭૧ ૧૭૨ ૧૭૩ ૧૭૪ ૧૭૫ ૧૭૬ ૧૭૭ ૧૭૮ ૧૭૯ ૧૮૦ ૧૮૧ ૧૮૨ ૧૮૩ ૧૮૪ ૧૮૫ ૧૮૬ ૧૮૭ ૧૮૮ ૧૮૯ ૧૯૦ ૧૯૧ ૧૯૨ ૧૯૩ ૧૯૪ ૧૯૫ ૧૯૬ ૧૯૭ ૧૯૮ ૧૯૯ ૨૦૦ ૨૦૧ ૨૦૨ ૨૦૩ ૨૦૪ ૨૦૫ ૨૦૬ ૨૦૭ ૨૦૮ ૨૦૯ ૨૧૦ ૨૧૧ ૨૧૨ ૨૧૩ ૨૧૪ ૨૧૫ ૨૧૬ ૨૧૭ ૨૧૮ ૨૧૯ ૨૨૦ ૨૨૧ ૨૨૨ ૨૨૩ ૨૨૪ ૨૨૫ ૨૨૬ ૨૨૭ ૨૨૮ ૨૨૯ ૨૩૦ ૨૩૧ ૨૩૨ ૨૩૩ ૨૩૪ ૨૩૫ ૨૩૬ ૨૩૭ ૨૩૮ ૨૩૯ ૨૪૦ ૨૪૧ ૨૪૨ ૨૪૩ ૨૪૪ ૨૪૫ ૨૪૬ ૨૪૭ ૨૪૮ ૨૪૯ ૨૫૦ ૨૫૧ ૨૫૨ ૨૫૩ ૨૫૪ ૨૫૫ ૨૫૬ ૨૫૭ ૨૫૮ ૨૫૯ ૨૬૦ ૨૬૧ ૨૬૨ ૨૬૩ ૨૬૪ ૨૬૫ ૨૬૬ ૨૬૭ ૨૬૮ ૨૬૯ ૨૭૦ ૨૭૧ ૨૭૨ ૨૭૩ ૨૭૪ ૨૭૫ ૨૭૬ ૨૭૭ ૨૭૮ ૨૭૯ ૨૮૦ ૨૮૧ ૨૮૨ ૨૮૩ ૨૮૪ ૨૮૫ ૨૮૬ ૨૮૭ ૨૮૮ ૨૮૯ ૨૯૦ ૨૯૧ ૨૯૨ ૨૯૩ ૨૯૪ ૨૯૫ ૨૯૬ ૨૯૭ ૨૯૮ ૨૯૯ ૩૦૦ ૩૦૧ ૩૦૨ ૩૦૩ ૩૦૪ ૩૦૫ ૩૦૬ ૩૦૭ ૩૦૮ ૩૦૯ ૩૧૦ ૩૧૧ ૩૧૨ ૩૧૩ ૩૧૪ ૩૧૫ ૩૧૬ ૩૧૭ ૩૧૮ ૩૧૯ ૩૨૦ ૩૨૧ ૩૨૨ ૩૨૩ ૩૨૪ ૩૨૫ ૩૨૬ ૩૨૭ ૩૨૮ ૩૨૯ ૩૩૦ ૩૩૧ ૩૩૨ ૩૩૩ ૩૩૪ ૩૩૫ ૩૩૬ ૩૩૭ ૩૩૮ ૩૩૯ ૩૪૦ ૩૪૧ ૩૪૨ ૩૪૩ ૩૪૪ ૩૪૫ ૩૪૬ ૩૪૭ ૩૪૮ ૩૪૯ ૩૫૦ ૩૫૧ ૩૫૨ ૩૫૩ ૩૫૪ ૩૫૫ ૩૫૬ ૩૫૭ ૩૫૮ ૩૫૯ ૩૬૦ ૩૬૧ ૩૬૨ ૩૬૩ ૩૬૪ ૩૬૫ ૩૬૬ ૩૬૭ ૩૬૮ ૩૬૯ ૩૭૦ ૩૭૧ ૩૭૨ ૩૭૩ ૩૭૪ ૩૭૫ ૩૭૬ ૩૭૭ ૩૭૮ ૩૭૯ ૩૮૦ ૩૮૧ ૩૮૨ ૩૮૩ ૩૮૪ ૩૮૫ ૩૮૬ ૩૮૭ ૩૮૮ ૩૮૯ ૩૯૦ ૩૯૧ ૩૯૨ ૩૯૩ ૩૯૪ ૩૯૫ ૩૯૬ ૩૯૭ ૩૯૮ ૩૯૯ ૪૦૦ ૪૦૧ ૪૦૨ ૪૦૩ ૪૦૪ ૪૦૫ ૪૦૬ ૪૦૭ ૪૦૮ ૪૦૯ ૪૧૦ ૪૧૧ ૪૧૨ ૪૧૩ ૪૧૪ ૪૧૫ ૪૧૬ ૪૧૭ ૪૧૮ ૪૧૯ ૪૨૦ ૪૨૧ ૪૨૨ ૪૨૩ ૪૨૪ ૪૨૫ ૪૨૬ ૪૨૭ ૪૨૮ ૪૨૯ ૪૩૦ ૪૩૧ ૪૩૨ ૪૩૩ ૪૩૪ ૪૩૫ ૪૩૬ ૪૩૭ ૪૩૮ ૪૩૯ ૪૪૦ ૪૪૧ ૪૪૨ ૪૪૩ ૪૪૪ ૪૪૫ ૪૪૬ ૪૪૭ ૪૪૮ ૪૪૯ ૪૫૦ ૪૫૧ ૪૫૨ ૪૫૩ ૪૫૪ ૪૫૫ ૪૫૬ ૪૫૭ ૪૫૮ ૪૫૯ ૪૬૦ ૪૬૧ ૪૬૨ ૪૬૩ ૪૬૪ ૪૬૫ ૪૬૬ ૪૬૭ ૪૬૮ ૪૬૯ ૪૭૦ ૪૭૧ ૪૭૨ ૪૭૩ ૪૭૪ ૪૭૫ ૪૭૬ ૪૭૭ ૪૭૮ ૪૭૯ ૪૮૦ ૪૮૧ ૪૮૨ ૪૮૩ ૪૮૪ ૪૮૫ ૪૮૬ ૪૮૭ ૪૮૮ ૪૮૯ ૪૯૦ ૪૯૧ ૪૯૨ ૪૯૩ ૪૯૪ ૪૯૫ ૪૯૬ ૪૯૭ ૪૯૮ ૪૯૯ ૫૦૦ ૫૦૧ ૫૦૨ ૫૦૩ ૫૦૪ ૫૦૫ ૫૦૬ ૫૦૭ ૫૦૮ ૫૦૯ ૫૧૦ ૫૧૧ ૫૧૨ ૫૧૩ ૫૧૪ ૫૧૫ ૫૧૬ ૫૧૭ ૫૧૮ ૫૧૯ ૫૨૦ ૫૨૧ ૫૨૨ ૫૨૩ ૫૨૪ ૫૨૫ ૫૨૬ ૫૨૭ ૫૨૮ ૫૨૯ ૫૩૦ ૫૩૧ ૫૩૨ ૫૩૩ ૫૩૪ ૫૩૫ ૫૩૬ ૫૩૭ ૫૩૮ ૫૩૯ ૫૪૦ ૫૪૧ ૫૪૨ ૫૪૩ ૫૪૪ ૫૪૫ ૫૪૬ ૫૪૭ ૫૪૮ ૫૪૯ ૫૫૦ ૫૫૧ ૫૫૨ ૫૫૩ ૫૫૪ ૫૫૫ ૫૫૬ ૫૫૭ ૫૫૮ ૫૫૯ ૫૬૦ ૫૬૧ ૫૬૨ ૫૬૩ ૫૬૪ ૫૬૫ ૫૬૬ ૫૬૭ ૫૬૮ ૫૬૯ ૫૭૦ ૫૭૧ ૫૭૨ ૫૭૩ ૫૭૪ ૫૭૫ ૫૭૬ ૫૭૭ ૫૭૮ ૫૭૯ ૫૮૦ ૫૮૧ ૫૮૨ ૫૮૩ ૫૮૪ ૫૮૫ ૫૮૬ ૫૮૭ ૫૮૮ ૫૮૯ ૫૯૦ ૫૯૧ ૫૯૨ ૫૯૩ ૫૯૪ ૫૯૫ ૫૯૬ ૫૯૭ ૫૯૮ ૫૯૯ ૬૦૦ ૬૦૧ ૬૦૨ ૬૦૩ ૬૦૪ ૬૦૫ ૬૦૬ ૬૦૭ ૬૦૮ ૬૦૯ ૬૧૦ ૬૧૧ ૬૧૨ ૬૧૩ ૬૧૪ ૬૧૫ ૬૧૬ ૬૧૭ ૬૧૮ ૬૧૯ ૬૨૦ ૬૨૧ ૬૨૨ ૬૨૩ ૬૨૪ ૬૨૫ ૬૨૬ ૬૨૭ ૬૨૮ ૬૨૯ ૬૩૦ ૬૩૧ ૬૩૨ ૬૩૩ ૬૩૪ ૬૩૫ ૬૩૬ ૬૩૭ ૬૩૮ ૬૩૯ ૬૪૦ ૬૪૧ ૬૪૨ ૬૪૩ ૬૪૪ ૬૪૫ ૬૪૬ ૬૪૭ ૬૪૮ ૬૪૯ ૬૫૦ ૬૫૧ ૬૫૨ ૬૫૩ ૬૫૪ ૬૫૫ ૬૫૬ ૬૫૭ ૬૫૮ ૬૫૯ ૬૬૦ ૬૬૧ ૬૬૨ ૬૬૩ ૬૬૪ ૬૬૫ ૬૬૬ ૬૬૭ ૬૬૮ ૬૬૯ ૬૭૦ ૬૭૧ ૬૭૨ ૬૭૩ ૬૭૪ ૬૭૫ ૬૭૬ ૬૭૭ ૬૭૮ ૬૭૯ ૬૮૦ ૬૮૧ ૬૮૨ ૬૮૩ ૬૮૪ ૬૮૫ ૬૮૬ ૬૮૭ ૬૮૮ ૬૮૯ ૬૯૦ ૬૯૧ ૬૯૨ ૬૯૩ ૬૯૪ ૬૯૫ ૬૯૬ ૬૯૭ ૬૯૮ ૬૯૯ ૭૦૦ ૭૦૧ ૭૦૨ ૭૦૩ ૭૦૪ ૭૦૫ ૭૦૬ ૭૦૭ ૭૦૮ ૭૦૯ ૭૧૦ ૭૧૧ ૭૧૨ ૭૧૩ ૭૧૪ ૭૧૫ ૭૧૬ ૭૧૭ ૭૧૮ ૭૧૯ ૭૨૦ ૭૨૧ ૭૨૨ ૭૨૩ ૭૨૪ ૭૨૫ ૭૨૬ ૭૨૭ ૭૨૮ ૭૨૯ ૭૩૦ ૭૩૧ ૭૩૨ ૭૩૩ ૭૩૪ ૭૩૫ ૭૩૬ ૭૩૭ ૭૩૮ ૭૩૯ ૭૪૦ ૭૪૧ ૭૪૨ ૭૪૩ ૭૪૪ ૭૪૫ ૭૪૬ ૭૪૭ ૭૪૮ ૭૪૯ ૭૫૦ ૭૫૧ ૭૫૨ ૭૫૩ ૭૫૪ ૭૫૫ ૭૫૬ ૭૫૭ ૭૫૮ ૭૫૯ ૭૬૦ ૭૬૧ ૭૬૨ ૭૬૩ ૭૬૪ ૭૬૫ ૭૬૬ ૭૬૭ ૭૬૮ ૭૬૯ ૭૭૦ ૭૭૧ ૭૭૨ ૭૭૩ ૭૭૪ ૭૭૫ ૭૭૬ ૭૭૭ ૭૭૮ ૭૭૯ ૭૮૦ ૭૮૧ ૭૮૨ ૭૮૩ ૭૮૪ ૭૮૫ ૭૮૬ ૭૮૭ ૭૮૮ ૭૮૯ ૭૯૦ ૭૯૧ ૭૯૨ ૭૯૩ ૭૯૪ ૭૯૫ ૭૯૬ ૭૯૭ ૭૯૮ ૭૯૯ ૮૦૦ ૮૦૧ ૮૦૨ ૮૦૩ ૮૦૪ ૮૦૫ ૮૦૬ ૮૦૭ ૮૦૮ ૮૦૯ ૮૧૦ ૮૧૧ ૮૧૨ ૮૧૩ ૮૧૪ ૮૧૫ ૮૧૬ ૮૧૭ ૮૧૮ ૮૧૯ ૮૨૦ ૮૨૧ ૮૨૨ ૮૨૩ ૮૨૪ ૮૨૫ ૮૨૬ ૮૨૭ ૮૨૮ ૮૨૯ ૮૩૦ ૮૩૧ ૮૩૨ ૮૩૩ ૮૩૪ ૮૩૫ ૮૩૬ ૮૩૭ ૮૩૮ ૮૩૯ ૮૪૦ ૮૪૧ ૮૪૨ ૮૪૩ ૮૪૪ ૮૪૫ ૮૪૬ ૮૪૭ ૮૪૮ ૮૪૯ ૮૫૦ ૮૫૧ ૮૫૨ ૮૫૩ ૮૫૪ ૮૫૫ ૮૫૬ ૮૫૭ ૮૫૮ ૮૫૯ ૮૬૦ ૮૬૧ ૮૬૨ ૮૬૩ ૮૬૪ ૮૬૫ ૮૬૬ ૮૬૭ ૮૬૮ ૮૬૯ ૮૭૦ ૮૭૧ ૮૭૨ ૮૭૩ ૮૭૪ ૮૭૫ ૮૭૬ ૮૭૭ ૮૭૮ ૮૭૯ ૮૮૦ ૮૮૧ ૮૮૨ ૮૮૩ ૮૮૪ ૮૮૫ ૮૮૬ ૮૮૭ ૮૮૮ ૮૮૯ ૮૯૦ ૮૯૧ ૮૯૨ ૮૯૩ ૮૯૪ ૮૯૫ ૮૯૬ ૮૯૭ ૮૯૮ ૮૯૯ ૯૦૦ ૯૦૧ ૯૦૨ ૯૦૩ ૯૦૪ ૯૦૫ ૯૦૬ ૯૦૭ ૯૦૮ ૯૦૯ ૯૧૦ ૯૧૧ ૯૧૨ ૯૧૩ ૯૧૪ ૯૧૫ ૯૧૬ ૯૧૭ ૯૧૮ ૯૧૯ ૯૨૦ ૯૨૧ ૯૨૨ ૯૨૩ ૯૨૪ ૯૨૫ ૯૨૬ ૯૨૭ ૯૨૮ ૯૨૯ ૯૩૦ ૯૩૧ ૯૩૨ ૯૩૩ ૯૩૪ ૯૩૫ ૯૩૬ ૯૩૭ ૯૩૮ ૯૩૯ ૯૪૦ ૯૪૧ ૯૪૨ ૯૪૩ ૯૪૪ ૯૪૫ ૯૪૬ ૯૪૭ ૯૪૮ ૯૪૯ ૯૫૦ ૯૫૧ ૯૫૨ ૯૫૩ ૯૫૪ ૯૫૫ ૯૫૬ ૯૫૭ ૯૫૮ ૯૫૯ ૯૬૦ ૯૬૧ ૯૬૨ ૯૬૩ ૯૬૪ ૯૬૫ ૯૬૬ ૯૬૭ ૯૬૮ ૯૬૯ ૯૭૦ ૯૭૧ ૯૭૨ ૯૭૩ ૯૭૪ ૯૭૫ ૯૭૬ ૯૭૭ ૯૭૮ ૯૭૯ ૯૮૦ ૯૮૧ ૯૮૨ ૯૮૩ ૯૮૪ ૯૮૫ ૯૮૬ ૯૮૭ ૯૮૮ ૯૮૯ ૯૯૦ ૯૯૧ ૯૯૨ ૯૯૩ ૯૯૪ ૯૯૫ ૯૯૬ ૯૯૭ ૯૯૮ ૯૯૯ ૧૦૦૦

શબ્દાર્થ : (૧) વસ્તુના સ્વરૂપને નહિ સમજનાર (૨) નાના પ્રકારના (૩) શાઓના કથન કરે છે એ શાઓનો (૪) અક્રિયાવાદી (૫) આશ્રય લઈ (૬) બહુ (૭) મનુષ્યો (૮) અનંતકાળ સુધી (૯) સંસાર (૧૦) બ્રમણ કરે છે.

વિનયની જ શિક્ષા આપે છે, સર્વ કલ્યાણનું બાજન વિનય છે આ રીતે એકાંત મતવાળા વિનયવાદીઓ મિશ્ન્યાદિ છે

અળોવસસ્વા ઇતિ તે ઉદાહૃત્, અદ્વે સ ઓમાસહ અમ્હૃ એવં ।
લવાવસકી ય અળાગર્ણિ, જો કિરિયમાહસુ અકિરિયમાવી ॥
॥૪॥

શબ્દાર્થ (૧) વિનયવાદી (૨) વસ્તુ તત્ત્વને નહિ સમજનાર (૩) જેમ (૪) કહે છે (૫) અમારા પ્રયોજનની (૬) સિદ્ધિ (૭) અમે (૮) દેખીએ છીએ (૯) અમેને છે અહીં સુધી વિનયવાદીની માન્યતા જણાવી કહે આ ડના ધીજ પદ્ધતિ અક્રિયાવાદીના મતબ્ધને બતાવે છે વિનય વાદીઓની માફક કમ જાહેનની આશકાવાળા અક્રિયાવાદી જૂત તથા અનિષ્ક્રાળને જ માનવાવાળા વતમાનકાળનો નિરેધ કરી કિવાનો નિરેધ કરે છે લોકાચરિક તથા શાક્ય આદિ મતમાં આત્માના અસ્તિત્વને જ માનતા નથી તો પછી તેના મતે કિયા કર્યાંથી દોષ શકે ? અને કિવાનો નિરેધ તથા કમ જાહે કર્યાંથી દોષ ? તેઓના મતમાં કર્મજાહે માનતા જ નથી, ખાલી આરોપ માત્ર જાહે માને છે જેમ સુદી બાંધીને જોલી નાખી વગી જોડલોડો તો સર્વ પદાર્થોને ક્ષણિક માને છે વિશેષ ખુલાશો, મ શ્રી જવાહર લાલજ દુત સૂત્ર પાના ૧૦૦-૧૦૧માં જોઇ લેવો

આવાર્થ:- વિનયવાદીઓ વસ્તુ તત્ત્વના સ્વરૂપને નહિ જાણનારા પોતાના પ્રયોજનની સિદ્ધિ અમે વિનયથી જ દેખીએ છીએ અમેને છે અહીં સુધી વિનયવાદીની માન્યતા જણાવી કહે આ ડના ધીજ પદ્ધતિ અક્રિયાવાદીના મતબ્ધને બતાવે છે વિનય વાદીઓની માફક કમ જાહેનની આશકાવાળા અક્રિયાવાદી જૂત તથા અનિષ્ક્રાળને જ માનવાવાળા વતમાનકાળનો નિરેધ કરી કિવાનો નિરેધ કરે છે લોકાચરિક તથા શાક્ય આદિ મતમાં આત્માના અસ્તિત્વને જ માનતા નથી તો પછી તેના મતે કિયા કર્યાંથી દોષ શકે ? અને કિવાનો નિરેધ તથા કમ જાહે કર્યાંથી દોષ ? તેઓના મતમાં કર્મજાહે માનતા જ નથી, ખાલી આરોપ માત્ર જાહે માને છે જેમ સુદી બાંધીને જોલી નાખી વગી જોડલોડો તો સર્વ પદાર્થોને ક્ષણિક માને છે વિશેષ ખુલાશો, મ શ્રી જવાહર લાલજ દુત સૂત્ર પાના ૧૦૦-૧૦૧માં જોઇ લેવો

શબ્દાર્થ . (૧) જેમ (૨) અંધ પુરુષ (૩) જ્યોતિ (૪) સાથે રહેલા છતાં (૫) નેત્રહીન હોવાથી (૬) રૂપોને (૭) દેખી (૮) શકતો નથી (૯) એવી રીતે (૧૦) બુદ્ધિહીન (૧૧) અક્રિયાવાદી (૧૨) વિદ્યમાન (૧૩) ક્રિયા થતી હોવા છતાં (૧૪) દેખી (૧૫) શકતા નથી

ભાવાર્થ— જેમ અધપુરુષ દીપકની સાથે રહેલા છતાં દીપકને તેમ જ અન્ય પદાર્થો વિદ્યમાન હોવા છતાં દેખી શકતો નથી, એ જ રીતે જ્ઞાનાવરણીયાદિ કર્મોના આચ્છાદનથી જેની બુદ્ધિ હીનતાને પામેલ છે, જેનું જ્ઞાન રૂધાએલ છે, તેવા શૂન્યતાવાદવાળા પ્રત્યક્ષ પદાર્થોની બદલતી પર્યાયરૂપ થતી ક્રિયાને દેખી શકતા નથી અને જગતને તથા રહેલા પદાર્થોને જૂઠા તથા અભાવરૂપ બતાવે છે, તેથી શુ ? જગતના પદાર્થોનો અભાવ થઈ શકે ? છતાં શૂન્યતાવાદવાળા પોતાના દુરાગ્રહને છોડતા નથી અને મિથ્યાત્વ ભાવમાં જ રહી સંસાર પરિબ્રમણ કર્યા કરે છે

સંવચ્છરં સુવિણં લક્ષણં ચ, નિમિત્તદેહં ચ ઉપ્પાદયં ચ ।

અટંગમેયં બહવે અહિત્તા, લોગંસિ જાણંતિ અણાગતાહ ॥૧॥

શબ્દાર્થ : (૧) જ્યોતિષ (૨) સ્વપ્ન શાસ્ત્ર (૩) લક્ષણ શાસ્ત્ર (૪) નિમિત્ત શાસ્ત્ર તથા શરીરમાં રહેલા (૫) તલ આદિ ચિન્હોના ફળ બતાવી શકે તેવા શાસ્ત્રો તથા ઉલ્કાપાત દિગ્દાહ આદિના ફળ બતાવી શકે તેવા શાસ્ત્રો આદિ (૬) આઠઅંગવાળા શાસ્ત્રોને (૭) ઘણા પુરુષો (૮) ભણીને (૯) લોકમાં (૧૦) બણે છે (૧૧) ભવિષ્યની વાતોને.

ભાવાર્થ— આ જગતમાં ઘણા પુરુષો જ્યોતિશાસ્ત્ર, સ્વપ્ન-શાસ્ત્ર, લક્ષણશાસ્ત્ર, નિમિત્તશાસ્ત્ર તથા શરીરમાં રહેલા તલ આદિ ચિન્હોના ફળ બતાવનાર શાસ્ત્રો તથા ઉલ્કાપાત તથા દિગ્દાહ આદિના ફળ બતાવનાર શાસ્ત્રો, આદિ આઠ અંગોવાળાં શાસ્ત્રો

ભાવાર્થ - બુદ્ધિથી હીન વસ્તુ સ્વરૂપને નહિ બલવાતા
અક્રિયાવાદી ધણા પ્રકારના કુશાન્તોની પ્રરુપણા કરે છે અને એ
શાન્તોના કથનને અક્રણ, કરી ધણા મનુષ્યો અનતકાળ સુધી સસાર
સાગરમાં જન્મ મરણરૂપ પરિભ્રમણ કરતા રહે છે અને કુષો
સોજવે છે

નાર્યો વપ્ત્વં ણ અસ્વમેતિ, ણ ચંદિમા વહંતિ હાંયતીં ચા ।
સલિલા ણ સંદંતિ ણ ચતિ વાયા, વક્ષો ગિયતો કસિને કુ
લોપ ॥૭॥

શબ્દાર્થ : (૧) સ્વ (૨) ઉપતો નથી (૩) અસ્ત (૪) વતો નથી
(૫) ચક્રમાં (૬) વધતો નથી (૭) વદતો નથી (૮) નદીના પાણી (૯) વહેતા
નથી (૧) વાતુ (૧૧) વાતા નથી (૧૨) જૂઠા તથા અજાત રૂપ છે (૧૩)
જનત (૧૪) સમસ્ત (૧૫) નિશ્ચયી

ભાવાર્થ :- સર્વ શૂન્યતાવાદી કહે છે કે સૂર્ય ઉગતો નથી
અસ્ત થતો નથી, ચક્રમાંની શુકલપક્ષમાં વૃદ્ધિ કે કૃષ્ણપક્ષમાં હાની
વતી નથી, નદીના પાણી વહેતા નથી વાતુ વાતા નથી, સમસ્ત
જિવે જુઠા અથવા અજાતરૂપ ॥ સમસ્ત જનત અથ શૂન્ય તથા
નિશ્ચય અજાતરૂપ, છે, જનતમાં જે વસ્તુઓ દેખાય છે, તે સર્વ
માયારૂપ સ્વપ્નવત તથા ઇન્દ્રિય સમાન મિથ્યા છે, આવી રીતે
વસ્તુઓ પ્રત્યક્ષ દેખાવા છતા શૂન્યવાદીઓ તેઓને નિરેષ કરે છે
આવી રીતે મિથ્યાત્વ ભાવમાં રહેતા છુવે સત્ય સ્વરૂપને નહિ
સમજતા અજાતરૂપ અધારમાં રહી સસાર પરિભ્રમણના કુષોને
સોજવે છે

જહાદિ ઈંપ મંદ જોગિનાયિ, કંયાદ ણો પરસંમિ હોળજેને ।
સતપિ ત પંદમકિરિયાર્દ, કિરિય ણ પસંતિ, ત્તિરુદપના ॥૮॥

શબ્દાર્થ : (૧) જેમ (૨) અધ પુરુષ (૩) જ્યોતિ (૪) સાથે રહેવા છતાં (૫) નેત્રહીન હોવાથી (૬) રૂપોને (૭) દેખી (૮) શકતો નથી (૯) એવી રીતે (૧૦) બુદ્ધિહીન (૧૧) અક્રિયાવાદી (૧૨) વિદ્યમાન (૧૩) ક્રિયા થતી હોવા છતાં (૧૪) દેખી (૧૫) શકતા નથી

ભાવાર્થ :— જેમ અધપુરુષ દીપકની સાથે રહેવા છતાં દીપકને તેમ જ અન્ય પદાર્થો વિદ્યમાન હોવા છતાં દેખી શકતો નથી, એ જ રીતે જ્ઞાનાવરણીયાદિ કર્મેના આમ્બાદનથી જેની બુદ્ધિ હીનતાને પામેલ છે, જેનું જ્ઞાન રૂધાએલ છે, તેવા શૂન્યતાવાદવાળા પ્રત્યક્ષ પદાર્થોની બદલતી પર્યાયરૂપ થતી ક્રિયાને દેખી શકતા નથી અને જગતને તથા રહેલા પદાર્થોને જૂઠા તથા અભાવરૂપ બતાવે છે, તેથી શુ ? જગતના પદાર્થોનો અભાવ થઈ શકે ? છતાં શૂન્યતાવાદવાળા પોતાના દુરાગ્રહને છોડના નથી અને મિથ્યાત્વ ભાવમાં જ રહી સસાર પરિબ્રમણ કર્યા કરે છે

સંવચ્છરં^૧ સુવિણં^૨ લક્ષણં^૩ ચ, નિમિત્તદેહં^૪ ચ ઉપ્પાદયં^૫ ચ ।
અદ્વંગમેયં^૬ બહવે^૭ અહિત્તા^૮, લોગસિ^૯ જાણંતિ^{૧૦} અણાગતાહ^{૧૧} ॥૧॥

શબ્દાર્થ : (૧) જ્યોતિષ (૨) સ્વપ્ન શાસ્ત્ર (૩) લક્ષણ શાસ્ત્ર (૪) નિમિત્ત શાસ્ત્ર તથા શરીરમાં રહેલા (૫) તલ આદિ ચિન્હોના ફળ બતાવી શકે તેવા શાસ્ત્રો તથા ઉલ્કાપાત દિગ્દાહ આદિના ફળ બતાવી શકે તેવા શાસ્ત્રો આદિ (૬) આઠઅંગવાળા શાસ્ત્રોને (૭) ઘણા પુરુષો (૮) ભણીને (૯) લોકમાં (૧૦) જાણે છે (૧૧) ભવિષ્યની વાતોને.

ભાવાર્થ :— આ જગતમાં ઘણા પુરુષો જ્યોતિશાસ્ત્ર, સ્વપ્ન-શાસ્ત્ર, લક્ષણશાસ્ત્ર, નિમિત્તશાસ્ત્ર તથા શરીરમાં રહેલા તલ આદિ ચિન્હોના ફળ બતાવનાર શાસ્ત્રો તથા ઉલ્કાપાત તથા દિગ્દાહ આદિના ફળ બતાવનાર શાસ્ત્રો, આદિ આઠ અંગોવાળાં શાસ્ત્રો

જાણીને ભવિષ્યમા ઈલાવાળી વાતોને તથા ભૂતકાળમાં બનેલી વાતોને જાણી શકે છે, તથા આકાશગર્જના, ભૂકંપ, આંતરિક્ષ, જાગ, સ્વપ્ન, લક્ષણ, વ્યવ્થન, તથા નવમા પૂર્વમા ત્રીજા આશ્વાય વત્સુમાંથી ઉદ્ભવે છે મુખ, દુષ્, લવન, મરણ, તથા લાભ, ખસાણા આદિના સ્વચ્છે છે શાસ્ત્રો છે તે જાણીને લવ ત્રણ મળતી મર્યાદિત વાતોને જાણી શકે છે શૂન્યવાદ માનવાથી આ વસ્તુ જાણી શકાય નહિ

કેઈ નિમિત્તા તદ્વિયા મયતિ, કેસિંચિ ત ચિપ્પદિપ્તિ ગણ ।
તે ચિહ્નમાત્ર જળદિગ્દમાણા, આદંસુ ચિહ્નાપરિમોક્ષમેવ ॥૧૦॥

શબ્દાર્થ (૧) કાષ્ઠ (૨) નિમિત્ત (૩) સત્ત્વ (૪) હોય છે (૫) મધ્ય કાષ્ઠ (૬) વિપરીત હોય છે (૭) નિમિત્તોના યાન (૮) આ રીતે જેમતા થતા વિદ્યાના અભ્યવન (૯) નહિ કરનાર અક્રિયાવાદી (૧૦) વિદ્યાના (૧) ક્રમવાદ કરી માને છે (૧૧) ત્યાગને.

ભાવાર્થ - કાષ્ઠ નિમિત્ત સત્ત્વ હોય છે અને કાષ્ઠ નિમિત્તના જ્ઞાન વિપરીત પણ હોય છે, એમ જાણી અક્રિયાવાદીઓ વિદ્યાના અભ્યવન કરતા નથી અને વિદ્યાના ત્યાગને કર્યાણુકારી માને છે, જ્યોતિષ શાસ્ત્રને એવામાં પાતાના ક્ષયોપશમની હીનતાના કારણે દેશ રહી જાય છે તેથી અસત્ય પરિણામ આવે છે ક્ષયોપશમ સાથે હોય ને ઉપયોગથી જ્યોતિષનો અભ્યાસ કરે તો પરિણામ સત્ય આવે તે હકીકતને શૂન્યવાદીઓ જાણતા નથી, જેથી શૂન્યતાવાદીઓ પાતાના દુરામરુને કારણે સત્ય હકીકતને જાનને જાણી શકતા નથી. (નિમિત્ત જેવામાં અદક્ષતા થાય ઉપયોગ શૂન્ય થાય તો અસત્ય પરિણામ આવે) તેથી તેઓ મિશ્રાત્વભાવમાં વહી સંસારસાગરમાં ચરિત્રમણ કર્યા કરે છે

તે ^૧ એવમકલંતિ ^૨ સમિચ્છ ^૩ લોગં, તદ્દા ^૪ તદ્દા ^૫ સમણા ^૬ માહણા ય ।
 સયં ^૭ કલં ^૮ ણમ્મકલં ^૯ ચ ^{૧૦} દુક્કલં, આદંસુ ^{૧૧} વિજ્ઞાચરણં ^{૧૨} પમોક્કલં ^{૧૩} ॥૧૧॥

શબ્દાર્થ . (૧) ક્ષણ પ્રાપ્ત થવાનું બતાવે છે (૨) જાણી (૩) લોકને (૪) દર્શાવવાનું (૫) શ્રમણ અથવા શાક્ય લિક્ષુ (૬) અથવા બ્રાહ્મણ આદિ પોતાના અભિપ્રાય અનુસાર (૭) પોતાના જ (૮) કાર્યથી હોય છે (૯) અન્યના (૧૦) એમ પણ કહે છે કે દુઃખ (૧૧) કરવાથી નહિ (૧૨) તીર્થ કરેવ જ્ઞાન તથા (૧૩) ક્રિયાથી (૧૪) મોક્ષ (૧૫) બતાવે છે

ભાવાર્થ.— શાક્યલિક્ષુ અથવા બ્રાહ્મણો આદિ પોતાના અભિપ્રાય અનુસાર લોકને જાણી, ક્રિયાને—કર્મને અનુસાર ક્ષણ પ્રાપ્ત થવાનું બતાવે છે, તથા એમ પણ કહે છે કે દુઃખ પોતાના જ કાર્યથી હોય છે, અન્યના કરવાથી દુઃખ ન હોય, શ્રી તીર્થ કરદેવ જ્ઞાન તથા ક્રિયાથી મોક્ષ પ્રાપ્તિ થવાનું કહે છે ક્રિયાવાદીઓ જ્ઞાન રહિત એકલા ચારિત્રથી—ક્રિયાથી મોક્ષ બતાવે છે, વળી કહે છે કે જીવો જેવી જેવી ક્રિયા કરતા હોય તેને અનુસાર સ્વર્ગ, નરક આદિ ક્ષણ પ્રાપ્ત થાય છે, એટલે ક્રિયા માત્રથી જ મોક્ષ બતાવે છે, સંસારમાં જો સુખ દુઃખ જે કાંઈ હોય છે, તે પોતાના જ શુભાશુભ કાર્યથી હોય છે, ઈશ્વરકૃત નહિ, આત્માને અક્રિય માનવાથી સુખદુઃખની પ્રાપ્તિ કયાથી હોઈ શકે ? પરંતુ તેઓનો અભિપ્રાય એકાંત છે, જ્ઞાન સહિતની ક્રિયા જ ઇષ્ટ ક્ષણ આપનાર બને છે, ક્રિયા રહિત જ્ઞાન પણ સમાન અને જ્ઞાન રહિતની ક્રિયા પણ અંધ સમાન જાણવી, પરંતુ જ્ઞાન અને ક્રિયા બન્નેથી કાર્યની ઇષ્ટ સિદ્ધિ હોઈ શકે છે છતાં પ્રથમ જ્ઞાનની પ્રધાનતા જાણવી, પ્રથમ જ્ઞાન પછી દયા, એટલે પ્રથમ જ્ઞાનથી ઇષ્ટ અનિષ્ટ શુભ અશુભ લાભ હાની જાણી શકાય છે, જ્ઞાનથી જ ચારિત્ર અને તપની જરૂર છે એમ જાણી શકાય છે. પરંતુ એકલા જ્ઞાનથી પણ મોક્ષ

પ્રાપ્તિ થતી નથી કિયાવાદીઓનું મતબ્ધ એકાત છે તે મિથ્યાત્વનું
કારણ/બેધુરું

તે 'વશ્તુ' 'લોગેસિંહ' 'નાયગા' 'ઉ', 'મમાંણુસાસતિ' 'હિતં' 'પયાણં' ?
'સેદા' 'તેદા' 'મામયમાહુ' 'લોણ', 'જંસી' 'પયા' 'માણસ' ? 'સંપંગોદા' ॥૧૨॥

શબ્દાર્થ (૧) આ લોકમાં શી તીથ કરે તે વગેરે જ્ઞાનીઓ (૨)
અક્ષુ સમાન છે (૩) તથા નાથક બનવા (૪) પ્રધાન છે (૫) મનુષ્યોને કમ્પાસનો
(૬) માત્ર (૭) બનાવે છે (૮) જ્યાં જ્યાં મિથ્યાત્વની વૃદ્ધિ થાય છે ત્યાં ત્યાં
(૯) સસાર મજબૂત થાય છે (૧૦) લોકોનો (૧૧) નેત્રો (૧૨) પ્રભા (૧૩)
મનુષ્યો (૧૪) નિવાસ કરે છે

ભાવાર્થ:- તીથ કર આદિ જ્ઞાની પુરુષો જગતમાં અક્ષુ
સમાન છે એટલે જગતનાં જીવોને તીથ કરે એવા આદિ જ્ઞાનીઓ
અક્ષુ સમાન છે લોકમાં સવધી જ્ઞાનીઓ યેષ છે મનુષ્યાદિ જીવોને
મેક્ષેમાર્ગ-કલ્યાણતા માગની શિક્ષા આપે છે મેક્ષેમાર્ગ જતાવે
છે વળી કહે છે કે જ્યાં જ્યાં મિથ્યાત્વની વૃદ્ધિ થાય છે, ત્યાં ત્યાં
સસાર મજબૂત થાય છે સસારવૃદ્ધિ થાય છે, સસારમાં મનુષ્યો
નિવાસ કરે છે તેઓને જ્ઞાનીઓ નેત્ર સમાન કહ્યાનો અર્થ એ થાય
છે કે જ્ઞાનીઓ જીવોને ઉપદેશ આપી અનથકૃપ દુષ્ટો-સસારજનમજ
જન્મ મરણ શોભે પ્રતિકુળતા વગેરે દુષ્ટોનું નિવારણ કરાવવામાં
અને સુદૃઢિ પ્રાપ્ત કરાવવામાં સદાચમૂત થાય છે, મહા આરજ
મહાપરિશ્વદ આદિ ચાર કારણે જીવો નરકનું આમુખ્ય બાપે છે, તથા
ચાર કારણે જીવો તિથેશનું આમુખ્ય બાપે છે, વળી કહે છે કે જ્યાં
જ્યાં રાગદ્વેષની વૃદ્ધિ ત્યાં ત્યાં સસાર શાન્ત થાય છે જ્યાં જ્યાં
કર્મનો ઉપશાંત થાય છે ત્યાં ત્યાં સસારની વૃદ્ધિ થાય છે
સવિચારથી સદ્વાણીથી સદ્કાચથી જુગજતિ અને સુખની પ્રાપ્તિ
થાય છે, તેનું જ્ઞાન પ્રાપ્ત કરાવનાર જ્ઞાનીઓ જ છે તેથી નેત્ર સમાન
ઉપમાં આપેલ છે

જે રક્ષસા વા જમ્લોઢયા દા, જે વા સુરા ગંધર્વા ય કાયા ।
 આગાસગામી ચ પુઠોસિયા જે, પુળો પુળો વિપ્પરિયાસુવેંતિ ॥
 ૧૧૩॥

શબ્દાર્થ : (૧) જે રાક્ષસ છે (૨) યમલોક-પરમાધામી (૩) વૈમાનિક દેવો તથા જ્યોતિષ દેવો (૪) ગંધર્વ-વ્યતર દેવો (૫) પૃથ્વીકાયાદિ (૬) પક્ષી વાયુ આદિ (૭) પૃથ્વી આશ્રિત અપ-તેઉ-વાયુ વનસ્પતિ વિગલેન્દ્રિયો મનુષ્યો તિર્યંચો વગેરે (૮) વાર વાર (૯) ભિન્ન ભિન્ન ગતિઓમાં ભ્રમણ કરે છે

ભાવાર્થ- વ્યતરો, અસુરકુમારો-પરમાધામી વગેરે ભવન-વાસી દેવો, વૈમાનિક દેવો, જ્યોતિષી દેવો, ગંધર્વો-વ્યતરની જાતિ, આકાશગામી પક્ષી આદિ તથા પૃથ્વી, અપ, તેઉ, વાયુ, વનસ્પતિ, બેઈન્દ્રિય, તેઈન્દ્રિય, ચૌરેન્દ્રિય, પંચેન્દ્રિય, તિર્યંચ પંચેન્દ્રિય, મનુષ્ય, નારકી, આદિ સર્વ જીવો, પોતાના કરેલાં કર્મોથી, કર્માનુસાર, ભિન્ન ભિન્ન ગતિઓમાં-ચોનિઓમાં, અરહટ યત્રની માફક વારંવાર ઉત્પન્ન થઈ જન્મ અને મરણરૂપી સસાર પરિભ્રમણ કરે છે

જમાહુ ઓહં સલિલં અપારગં, જાણાહિ ણં ભવગહણં દુમોક્ષં ।
 જંસી વિસન્ના વિસયંગણાહિં, દુહઓઽવિ લોયં અણુસંચરંતિ ॥૧૪॥

શબ્દાર્થ . (૧) કહેલ છે (૨) ઓધ (૩) પાણી (૪) અપાર (૫) જાણો (૬) સસાર-ભવ (૭) ગહન (૮) દુષ્કર (૯) જેમા (૧૦) ખુંચેલા (૧૧) વિષય-કામભોગો (૧૨) સ્ત્રીઓ (૧૩) ત્રસ-સ્થાવર (૧૪) લોકમાં (૧૫) પરિભ્રમણ કરે છે

ભાવાર્થ:- સસારનું સ્વરૂપ જાણનાર શ્રી તીર્થંકરદેવે તથા ગણધરાદિએ સસાર સાગરને સ્વયંભૂરમણ સમુદ્રની સમાન દુસ્તર

કહેલ છે કેાઇ જલમર કે ક્ષણમર આ સમુદ્રને ઉત્ક્રાંત કરી શકે નહિ, એવી જ રીતે સમ્યક્દર્શન વિના ધોરાશીલાખ યોનિના સ્થાન રૂપ સસાર સાગરને પાર કરવો દુષ્કલ કહેલ છે, સસારમાં જે પુરુષો સાવચકામંવાળા અનુષ્ઠાનો કરે છે, તે ક્રમાગમાં પડેલા છે, અસત્ય દર્શનને પ્રલપ્ત કરનારા છે, વિષય પ્રધાન ક્ષીણોમાં જેઓ આસક્ત છે અને ક્ષીણોને વશીભૂત છે તે પામર હવે ઉત્તમ અનુષ્ઠાનો કરી શકતા નથી ક્ષીરૂપ કીચકમાં તથા અન્ય કામલોચનરૂપ વિષયોમાં દસાચેલ આસક્ત હવે વારવાર ચારે ગતિઓમાં, ઘોડ શબ્દોક્તમાં વારવાર જન્મ મરણ કર્યા કરે છે અથવા લિંગ માત્રરૂપ પ્રમથ્થા ધારી બની, પાપ ચિરનિ રક્તિ તથા શબદેવથી મુક્ત પોતાના કમંથી પ્રેરિત આ બહન લોકમાં વારવાર જન્મ મરણ કરતા સસાર પરિભ્રમણ કરે છે

ન કમ્મુણા કમ્મ સ્થવેતિ થાલા, અકમ્મુણા કમ્મ સ્થવોત ધીરા ।
મેઘાવિણો લોમમયાવતીતા, સતોસિણો નો પકરેતિ પાવ ॥૧૬॥

શબ્દાર્થ (૧) અગ્નિની હવે (૨) પાપકામ કરતા હેવાના કારણે (૩) પોતાના કમની (૪) ક્ષય કરી (૫) શકતા નથી (૬) ધીર પુરુષો (૭) આમલોને રોડી (૮) કમની (૯) ક્ષય કરે છે (૧) બુદ્ધિમાન પુરુષ (૧૧) લોકથી દૂર રહે છે (૧૨) સતોથી બની (૧૩) પાપકમ (૧૪) કરતા (૧૫) નથી

ભાવાર્થ - મૂળંહવે અગ્નિની હવે અગુલ-સાવચ કાર્યો કરતા હોવાથી પોતાના પાપોનો-કમનો ક્ષય કરી શકતા નથી, પરંતુ જે ધીરપુરુષો છે તેઓ સાવચ કમનો ત્યાગ કરી આમલદ્વાર બચ કરી પોતાના કમનો ક્ષય કરે છે તેમ જ બુદ્ધિમાન સામક લોકનો ત્યાગ કરી ચતાથી બની પાપકમ કરતા નથી મૂળં હવે અસત્યના આશયે મિથ્યાત્વ હોવાની વૃદ્ધિથી સાવચ કમ તથા નિરવચ

કર્મના વિપાકોને નહિ જાણતા હોવાથી, સાવધ કર્મોમાં આસક્ત હોવાથી કર્મનો ક્ષય કરવા સમર્થ થતા નથી આશ્રવદારને રોક્યા વિના સર્વથા કર્મના ક્ષય થઈ શકતો નથી તેમ જ લોક કપાયને મદ કર્યા વિના કર્મોનો ક્ષય થઈ શકતો નથી એમ જાણી, મુમુક્ષુ-એએ આશ્રવોને રોકવા ઉપયોગવત રહેવું.

તે નીચડત્પન્નમણાગચાઈં. લોગસ્સ જાગંતિ તહાગચાઈં ।
જેતારો અન્નેસિ અણન્નણેયા, ઘુદ્ધા હુ તે અંતકહા મવંતિ ॥૧૬॥

શબ્દાર્થ (૧) વીતરાગ પુરુષ જીવોની (૨) ભૂત (૩) વર્તમાન (૪) ભવિષ્યકાળના વૃત્તાન્તો-પર્યાયો (૫) લોકના સ્વરૂપને યથાર્થ (૬) રૂપે જાણે છે (૭) નેતા છે (૮) તેઓ અન્ય જીવોના (૯) તેના નેતા કોઈ નથી (૧૦) એવા જાની (૧૧) પુરુષો જ સંસારનો (૧૨) અંત (૧૩) કરે છે

ભાવાર્થ:- વીતરાગ પુરુષ જીવોની ભૂત, વર્તમાન, ભવિષ્ય-કાળની પર્યાયોને અવસ્થાઓને યથાર્થ રૂપે લોકના સ્વરૂપને જાણી શકે છે અને તેઓ સર્વ જીવોના નેતા છે, પરંતુ તેમના નેતા કોઈ નથી સ્વયંબુદ્ધ છે આવા જાની જીવો સંસારનો અંત કરે છે, કપાયોનો સર્વથા ક્ષય થવાથી વીતરાગપણું પ્રાપ્ત થાય છે કેવળજ્ઞાની અથવા ચૌદપૂર્વ જાણેલા પદોક્ષ જ્ઞાની સંસાર પાર કરનારા ભવ્ય જીવોને સદુપદેશ આપી મોક્ષમાં પહોંચાડે છે

તે જૈવ કુન્વંતિ ણ કારવતિ, ભૂતાહિસંકાહ દુગુંહમાણા ।
સયા જતા વિપ્પણમંતિ ધીરા, વિણ્ણત્તિ ધીરા ય હવતિ એગે ॥૧૭॥

શબ્દાર્થ . (૧) પાપના ધૂણા કરવાવાળા તીર્થંકર આદિ (૨) પ્રાણીઓની ધાતના (૩) ભયથી (૪) સ્વય પાપ કરતા (૫) નહિ (૬) અન્ય પાસે કરાવતા (૭) નહિ (૮) સદા પાપનાઅનુષ્ઠાનથી (૯) યત્નાવત

ઠહેલ છે દોષ જલસર કે સ્વળસર આ સચુદને ઉત્સવન કરી શકે નહિ, એવી જ રીતે સમ્યક્દર્શન વિના ઘોરાશીલાખ યોનિના સ્થાન રૂપ સસાર સાગરને પાર કરવો દુષ્કલ ઠહેલ છે, સસારમાં જે પુરુષો સાવચકમંવાળા અનુષ્ઠાનો કરે છે, તે કુમાર્જમાં પડેલા છે, અસ્તવ દર્શનને પ્રદક્ષ કરનારા છે, વિવેક પ્રધાન સ્ત્રીઓમાં લેણો આસક્ત છે અને સ્ત્રીઓને વશીભૂત છે તે પામર જીવો ઉત્તમ અનુષ્ઠાનો કરી શકતા નથી સ્ત્રીરૂપ કીલકમાં તથા અન્ય કામસોગરૂપ વિવેચમાં દસાચેલ આસક્ત જીવો વારવાર ચારે ગતિઓમાં ચૌદ રાજ્યલોકમાં વારવાર જન્મ મરણ કર્યા કરે છે અથવા સ્ત્રિમ માત્રરૂપ પ્રવચના ધારી બની, પાપ વિરતિ રહિત તથા રાજદ્રેવથી મુક્ત પોતાના કમંથી પ્રેરિત આ ગહન લોકમાં વારવાર જન્મ મરણ કરતા સસાર પરિભ્રમણ કરે છે

મં કમ્મુણા કમ્મ સ્સવેતિ વાલા, અકમ્મુણા કમ્મ સ્સવોત ધીરા ।
 મૈવાવિણો લોમમયાવતીતા, સતોસિણો મો વકરેતિ પાવં ॥૧૬॥

રાખ્યજ્ઞ (૧) જ્ઞાની જીવો (૨) પાપકાય કરતા હોવાના કારણે (૩) પોતાના કર્મો (૪) ક્ષમ કરી (૫) શકતા નથી (૬) ધીર પુરુષો (૭) આશ્રવાને શક્તિ (૮) કર્મો (૯) ક્ષમ કરે છે (૧) જુદિમાન પુરુષ (૧૧) લોભથી દૂર રહે છે (૧૨) સતોષી બની (૧૩) પાપકમ (૧૪) કરતા (૧૫) નથી

સાવાચર - મૂખજીવો જ્ઞાની જીવો અશુભ-સાવચ કાર્યો કરતા હોવાથી પોતાનાં પાપોને-કર્મો ક્ષમ કરી શકતા નથી, પરંતુ જે ધીરપુરુષો છે તેઓ સાવચ કર્મોના ત્યાગ કરી આશ્રવદ્વાર બંધ કરી પોતાનાં કર્મો ક્ષમ કરે છે તેમ જ જુદિમાન સામક લોભનો ત્યાગ કરી સતોષી બની પાપકમ કરતા નથી મૂખજીવો અસત્તા આશ્રમે મિથ્યાત્વ દોષોની વૃદ્ધિથી સાવચ કમ તથા નિરવચ

જે^૧ આય^૨ઓ પર^૩ઓ વા^૪વિ^૫ ણ^૬ચ્ચા, અ^૭લમ^૮પ્પ^૯ણો હો^{૧૦}તિ અ^{૧૧}લં પરે^{૧૨}સિ ।
તં^{૧૩} જો^{૧૪}હ^{૧૫}મૂતં ચ^{૧૬} સ^{૧૭}યાવ^{૧૮}સે^{૧૯}જ્ઞા, જે^{૨૦} પા^{૨૧}ડ^{૨૨}કુ^{૨૩}જ્ઞા અ^{૨૪}ણુ^{૨૫}વી^{૨૬}તિ ધ^{૨૭}મ્મં ॥
॥૧૯॥

શબ્દાર્થ . (૧) જે પુરુષ સ્વયં અથવા (૨) અન્ય પાસેથી (૩) ધર્મને
જાણીને જે ધર્મનો ઉપદેશ આપે છે (૪) એ જ પુરુષ પોતાના આત્માની તથા
(૫) પરના આત્માની (૬) રક્ષા કરવા (૭) સમર્થ છે (૮) જે વિચાર કરી
(૯) ધર્મને (૧૦) પ્રગટ કરે છે (૧૧) તે જ્યોતિઃસ્વરૂપ મુનિ પાસે (૧૨) સદા
(૧૩) નિવાસ કરવો

ભાવાર્થ:- જે કોઈ સાધક આત્મા સ્વયં અથવા તે અન્ય
વ્યક્તિ દ્વારા ધર્મના સ્વરૂપને જાણીને પશ્ચાત્ત ધર્મનો ઉપદેશ આપે
છે, તેઓ સ સાર સમુદ્રરૂપી ઓઘથી પોતાના આત્માની તથા પરના
આત્માની રક્ષા કરવામાં સમર્થ બને છે અને જેઓ વિચારીને
ધર્મને પ્રગટ કરે છે, એવા જ્યોતિઃસ્વરૂપ મુનિની પાસે સદા
સાધકોએ નિવાસ કરવો સાધકે સદાને માટે શુરુની પાસે નિવાસ
કરવાથી જ્ઞાનની ઠીક ઠીક પ્રાપ્તિ થાય છે. તથા દર્શન આશિષ્ત્રમા દઢ
થાય છે એમ જાણી મુલ્ય આત્માઓએ જીવનભર શુરુ નિકટ રહેવું
તે પોતાને માટે કલ્યાણકારક છે.

અ^૧ત્તા^૨ણ જો^૩ જા^૪ણતિ જો^૫ ય લો^૬ગં, ગ^૭હં ચ જો^૮ જા^૯ણહ ણા^{૧૦}ગ^{૧૧}હં ચ ।
જો^{૧૨} સા^{૧૩}સયં જા^{૧૪}ણ અ^{૧૫}સા^{૧૬}સયં ચ, જા^{૧૭}તિ ચ મર^{૧૮}ણં ચ જ^{૧૯}ણો^{૨૦}વવાયં ॥
॥૨૦॥

શબ્દાર્થ . (૧) પોતાના આત્માને (૨) જાણે છે (૩) જે સાધક (૪)
તથા લોકના સ્વરૂપને જે જાણે છે (૫) તે જીવોની ગતિ (૬) અનાગતિને

(૧) સયમ અનુધાન કરતા હતા (૧૧) કમનું વિહારણ કરવામાં નિપુણ વિનયવત પુખ્ત (૧૨) નિહત રહી (૧૩) બનતા હતા (૧૪) દેવાએ અનન્યનીએ (૧૫) જ્ઞાન માત્રથી વીર.

બાવાચી- વીતશય પુરુષ તથા સમ્યક્જ્ઞાની મહાધર આદિ, પ્રાણી જીવોની માતના અવધી પાપનો તિરસ્કાર કરતા જ્યાં સ્વર્ગ દિસા કરતા નહિ, દિસા કરાવતા નહિ, દિસાના કરનારને અનુગ્રાહન આપતા નહિ, સર્વ મહામતોનું પાલન કરતા હતા, સદાકાળ ચતુર્થ વત રહી ધીર પુરુષ સયમ પાલનમાં વિનયવત કમનું વિહારણ કરવામાં નિપુણ પુરુષ સદા પાપકારી અનુધાનોથી નિવૃત્ત બની ઉપયોગવત રહી સયમ પાલન કરતા હતા અથવા કોઈ અન્ય દેશનીએ જ્ઞાનમાત્રથી વીર બની કિંથા અનુધાનોને છોડી દેતા હતા.

સહરે ય પાળે યુદ્ધેયં પાળે, તે આત્મો પાસં સંબલીય ।
 વચ્ચેહતી લોગમિણ મહતં, યુદ્ધેયમસેષુ પરિચ્છેદ્યા ॥૧૮॥

અર્થ (૧) કુલ્લ કુલ (૨) આદિ જીવો (૩) તથા માદર કરી વાળા (૪) પ્રાણીઓ (૫) તે સર્વને (૬) આત્મસમાન (૭) જોડે (૮) સ્વ શોભા (૯) ઉપેક્ષા (૧૦) શોભા (૧૧) મહાન (૧૨) જ્ઞાની (૧૩) અપ્રમદ (૧૪) વિચરે.

બાવાચી- આ જગતમાં નાના શરીરવાળાં અમર અમર શરીરવાળાં જે પ્રાણીઓ છે તે સર્વને તત્ત્વદર્શી પુરુષ પોતાના આત્મા સમાન જુએ છે જાણે છે સમસ્ત લોકમાં જેટલા પ્રમાણ વાળો મારો જીવ છે તેટલા જ પ્રમાણવાળો કુલ આદિ સૂક્ષ્મ જીવોનો આત્મા છે, જેમ મને મુખ પ્રિય અને કુખ અપ્રિય છે, જોવી જ રીતે સર્વ નાના મોટા જીવોને મુખ પ્રિય ને કાળ અપ્રિય છે જોમ જાણી કોઈ પ્રાણીને પીકા ઉત્પન્ન ન થાય જો રીતે ઉપયોગ વત રહી સયમ પાલન કરવું જો જ તત્ત્વદર્શીનો આચાર બધવે.

ભાવાર્થ - જે કોઈ આત્મા નરકાદિ ગતિઓમાં રહેલા હોયોને જાણનાર છે પ્રાણી વર્ગ કરેલા કર્મોનાં ફળને ભોગવે છે, જેઓ પાપકર્મ કરે છે તેઓ નરક આદિ અધમગતિ સ્થાનોમાં ઉત્પન્ન થઈ જન્મ, મરણ રોગ, શોકથી ઉત્પન્ન થતા ઘણા પ્રકારની શારીરિક માનસિક પીડાને ભોગવે છે તે જાણે છે, તે હોયોના અભાવના ઉપાયને જાણે છે, કહેવાનો ભાવ એ છે કે નરકની સાતમી ભૂમિથી લઈ સર્વાર્થસિદ્ધ વિમાન સુધી જેટલા પ્રાણીઓ છે તે સર્વ કર્મોથી યુક્ત છે, તેમાં જેઓ ગુરુકર્મી છે તે અપ્રતિષ્ઠાન નરકમાં જાય છે, આઠ પ્રકારના કર્મોની આવકને આશ્રવ કહે છે, તે પ્રાણાતિ-પાત રૂપ છે અથવા મિથ્યાદર્શન તથા રાગદ્વેષ રૂપ છે તેને જાણે છે, આશ્રવના નિરોધરૂપ સવરને જાણે છે, પુણ્ય પાપને જાણે છે, અસાતારૂપ હોયોને તથા તેનાં કારણોને જાણે છે જે ક્રિયાઓ-પદાર્થો સંસાર પ્રાપ્તિનાં કારણ છે, તેનાથી વિપરીત પદાર્થો ક્રિયાઓ મોક્ષ પ્રાપ્તિના હેતુઓ છે તેને પણ જાણે છે, તેઓ જ ક્રિયાવાદના સ્વરૂપને તથા જીવ, અજીવ, આશ્રવ, સંવર, બધ, પુણ્ય, પાપ, નિર્જરા, મોક્ષના સ્વરૂપને બતાવી શકે છે વધારે ખુલાસો સૂત્ર પાના ૧૩૩ થી ૧૫૧ સુધી શ્રી જ્વાહરલાલજી કૃતમાં છે ત્યાંથી જાણી લેવું, વિ એકાંતવાદીઓ બધા મિથ્યાત્વવાદી રહેલા છે તેઓના સગથી દૂર રહેવું તે શ્રેયસ્કર છે

^૧સર્વેસુ ^૨સ્વેસુ ^૩અસજ્જમાણો, ^૪ગંધેસુ ^૫રસેસુ ^૬અદુસ્સમાણે ।

જો ^૭જીવિતં જો ^૮મરણાહિકંત્રી, ^૯આયાણગુત્તે ^{૧૦}વલયા ^{૧૧}વિમુક્કે ॥
ત્તિ-વેમિ ॥૨૨॥

શબ્દાર્થ . (૧) શબ્દમાં (૨) રૂપમાં (૩) અનાસક્ત (૪) ગંધમાં (૫) રસમાં (૬) અદ્વેષ (૭) જીવનમાં (૮) મરણમાં (૯) ધમ્મા રહિત (૧૦) આત્મ ગુપ્ત (૧૧) માયા (૧૨) રહિત વિચરે.

(૭) જલે છે (૮) એવી જ રીતે શાશ્વત-મોક્ષ (૬) તથા અશાશ્વત-સંસાર (૧) ને જલે છે (૧૧) તથા જ મ (૧૨) મરણ આદિ (૧૩) પ્રાણીઓની જિન જિન જિતિઓના (૧૪) ઉપપાત.

સાવાર્થ^૧ - જે કોઈ સાધક પોતાના આત્માને, તથા દોષના સ્વરૂપને તથા જીવેલી જિતિ, અનાજિતિને તથા શાશ્વત મોક્ષને તથા અશાશ્વત સંસારને તથા પ્રાણીઓના જન્મ, મરણ તથા નાના પક્ષાદિ જિતિઓમાં ઉત્પન્ન થવાનું તે સર્વેને જલે છે જે પુરુષ પરદોષમાં જવાવાળા શરીરથી જિન તથા મુખ દુઃખના આધારરૂપ પોતાના આત્માને જલે અને આત્માના કલ્યાણરૂપ સાધન જ્ઞાન, ઇશ્વર ચારિત્ર, વપરૂપ સાધનમાં જે પ્રવૃત્ત રહે છે એ જ પુરુષ આત્મક છે અને એ જ પુરુષ પ્રવૃત્તિ નિવૃત્તિરૂપ આ સમસ્ત દોષને જલે છે, નારક, તિમિ^૨ય, મનુષ્ય તથા દેવ કર્માથી આવી ઉત્પન્ન થતા છે તથા કેવાં કર્મો કરવાથી જીવે નારક આદિમાં ઉત્પન્ન થાય છે તે જે જલુતા દોષ તથા કર્મો મળ્યા પછી જીવ શરીરથી સંસારમાં આવતા નથી એ જલુવાનો ઉપાય સમ્યક્જ્ઞાન, ઇશ્વર, ચારિત્ર છે જે જે જલે છે એ અહમના કલ્પ છે તથા અનાજિતિ સિદ્ધિને જલે છે દ્રવ્યસ્થિતક નમ આત્મી સમસ્ત પદાર્થો નિત્ય છે, પદાર્થ આત્મી સવ પદાર્થો અનિત્ય છે તથા પ્રતિક્ષણ વિનાશી છે તે સવ જલે છે

અહોઽપિ સત્તાણ ચિણ્નમ્ જ, જો આસર્વં જાણતિ સર્વરં જ ।

દુઃખસં જ જો જાણતિ નિર્ધરં જ, સો માસિજમરિહ્ કિરિયર્થદ્ ।
॥૨૧॥

શબ્દાર્થ : (૧) અધોજિતિ (૨) જીવો (૩) દુઃખો (૪) આત્મ (૫) સવર (૬) જલે છે (૭) દુઃખ (૮) જલે છે (૯) નિર્ધર (૧૦) વોચ (૧૧) કર્મો (૧૨) ક્રિયાવાદ

ભાવાર્થ - જે કોઈ આત્મા નરકાદિ ગતિઓમાં રહેલા હુઃખોને જાણનાર છે પ્રાણી વર્ગ કરેલા કર્મોનાં ફળને ભોગવે છે, જેઓ પાપકર્મ કરે છે તેઓ નરક આદિ અધમગતિ સ્થાનોમાં ઉત્પન્ન થઈ જન્મ, મરણ રોગ, શોકથી ઉત્પન્ન થતા ઘણા પ્રકારની શારીરિક માનસિક પીડાને ભોગવે છે તે જાણે છે, તે હુઃખોના અભાવના ઉપાયને જાણે છે, કહેવાનો ભાવ એ છે કે નરકની સાતમી ભૂમિથી લઈ સર્વાર્થસિદ્ધ વિમાન સુધી જેટલાં પ્રાણીઓ છે તે સર્વ કર્મોથી યુક્ત છે, તેમા જેઓ ગુરુકર્મી છે તે અપ્રતિષ્ઠાન નરકમાં જાય છે, આઠ પ્રકારના કર્મોની આવકને આશ્રવ કહે છે, તે પ્રાણાતિ-પાત રૂપ છે. અથવા મિથ્યાદર્શન તથા રાગદ્વેષ રૂપ છે તેને જાણે છે, આશ્રવના નિરોધરૂપ સંવરને જાણે છે, પુણ્ય પાપને જાણે છે, અસાતારૂપ હુઃખને તથા તેનાં કારણોને જાણે છે જે ક્રિયાઓ-પદાર્થો સંસાર પ્રાપ્તિનાં કારણ છે, તેનાથી વિપરીત પદાર્થો ક્રિયાઓ મોક્ષ પ્રાપ્તિના હેતુઓ છે તેને પણ જાણે છે, તેઓ જ ક્રિયાવાદના સ્વરૂપને તથા જીવ, અજીવ, આશ્રવ, સંવર, બધ, પુણ્ય, પાપ, નિર્જરા, મોક્ષના સ્વરૂપને બતાવી શકે છે વધારે ખુલાસો સૂત્ર પાના ૧૩૩ થી ૧૫૧ સુધી શ્રી જવાહરલાલજી કૃતમાં છે ત્યાંથી જાણી લેવું, વિ એકાંતવાદીઓ બધા મિથ્યાત્વવાદી રહેલા છે તેઓના સગથી દૂર રહેવું તે શ્રેયસ્કર છે

^૧સદેસુ ^૨રૂવેસુ ^૩અસંજ્ઞમાણો, ^૪ગંધેસુ ^૫રસેસુ ^૬અદુસ્સમાણે ।

જો ^૭જીવિતં જો ^૮મરણાહિકંત્રી, ^૯આયાણગુત્તે ^{૧૦}વલયા ^{૧૧}વિમુક્કે ॥
ત્તિ-વેમિ ॥૨૨॥

શબ્દાર્થ : (૧) શબ્દમાં (૨) રૂપમાં (૩) અનાસક્ત (૪) ગંધમાં (૫) રસમાં (૬) અદ્વેષ (૭) જીવનમાં (૮) મરણમાં (૯) ઇચ્છા રહિત (૧૦) આત્મ યુક્ત (૧૧) માયા (૧૨) રહિત વિચરે.

ભાવાર્થ:- સાધુ ગુરુષ મનોહર શબ્દોમાં, કૃપમાં આસક્ત ન બને જામનોડા જામમાં તથા જામનોડા રસો પ્રતિદેષ ન કરે, એમ જીવનની કે મરણની ધમ્મિકા ન કરે, પરંતુ માયા કપટ રહિત બની સ્વયમ્ભા ઉપમેજવત રહી વિચરે કોઈ પણ ધનિષ્ઠ વિષયોમાં સાધુ રાજદેષ ન કરે, જાસયમી જીવનને ધમ્મિકા નહિ પરીવરે ઉપસર્જો ઉત્પન્ન થતાં રાજદેષ રહિત બની સમજાવે સહન કરે, પાંચ સમિતિ તથા ત્રણ સુસિધી ગુપ્ત રહી માયા કપટ રહિત બની સ્વયમ્ભુ પાલન કરે એ જ આત્મકલ્પ ધુનો માત્ર ભજવતે બતાવેલ છે

જાહેરમન બાદશુ સમાપ્ત

સૂત્ર કૃતાંગ સૂત્ર

અધ્યયન ૧૩ મું

યથાતથ્યનામ

આહત્ત્વીયં^૧ તુ^૨ પવેયદ્વસં^૩, નાણપ્પકારં^૪ પુરિસસ્સ^૫ જાતં^૬ ।
 સઓ^૭ અ ધમ્મં^૮ અસઓ^૯ અસીલં^{૧૦}, સંતિં^{૧૧} અસંતિં^{૧૨} કરિસ્સામિ^{૧૩}
 પાઠં ॥૧॥

શબ્દાર્થ : (૧) યથા તથ્ય સત્ય તત્ત્વ (૨) ખતાવીશ (૩) જ્ઞાનના પ્રકાર (૪) જીવોના (૫) ભલા ખુરા ગુણો (૬) ઉત્તમ સાધુના (૭) ધર્મને (૮) ખુરા સાધુઓના (૯) કુશીલ (૧૦) શાંતિ અથવા મોક્ષ (૧૧) સંસાર (૧૨) પ્રગટ (૧૩) કરીશ

ભાવાર્થ :- શ્રી સુધર્માસ્વામી પોતાના શિષ્યવર્ગને કહે છે કે સત્યતત્ત્વ, જ્ઞાન, દર્શન, ચારિત્ર તથા જીવોના ભલા તથા ખુરા ગુણો તથા સાધુઓના શીલ-ચારિત્ર તથા કુસાધુઓના કુશીલ તથા મોક્ષ અને બધનના રહસ્યને પ્રગટ કરીશ રાગ તથા દ્વેષ તે ભાવ વલય કહેવાય એ રાગદ્વેષથી મુક્ત રહેનારને સત્યતત્ત્વ સમજાય છે એ અબધમા કહું છું કે સત્ય તત્ત્વને યથા તથ્ય કહેવાય છે અથવા જે પરમાર્થ છે તે યથા તથ્ય છે અને તે જ્ઞાન, દર્શન, ચારિત્રરૂપ ધર્મ છે જેના આરાધનથી દુર્ગતિમા પડતા જીવોને બચાવે છે તે જ શ્રુત ચારિત્રરૂપ ધર્મ છે તેનું યથાતથ્ય પાલન ઉપયોગવત રહીને કરનાર સમસ્ત કર્મોનો ક્ષય કરી શાંતિરૂપ મોક્ષને પ્રાપ્ત કરે છે જેમા સમ્યગ્દર્શન એ ધર્મના પાચારૂપ છે તે ઔપશનિક, લાયિક લાયોપશનિક આદિ પાત્ર પ્રકારે છે, વીતરાગદેવે પ્રતિપાદન કરેલ જે મોક્ષમાર્ગ તેની નીવડ શ્રદ્ધા તે જ સમ્યગ્દર્શન કહેવાય

છે અને દુઃખ, અદુઃખ, પુણ્ય, પાપ, આશ્રય, સ્વર, બધા, મોક્ષ, નિર્લેશ આદિ નવતત્ત્વરૂપ જે તત્ત્વ છે તેને યથાતથ્ય બાંહે અને દ્વિતાદિનને બતાવે તે જ્ઞાન અને યત્ન બાદરૂપ આસ્ત્રિ તથા સમિતિનું પાલન અને કલાયોનો નિબંધ તે આસ્ત્રિ જે ત્રણ તત્ત્વ, જ્ઞાન, કશન, આસ્ત્રિરૂપે અનુષ્ઠાન તે મોક્ષ માર્ગ છે તથા શુભ અનુષ્ઠાન તથા અશુભ અનુષ્ઠાન, સંસાર અને મોક્ષ, ધર્મ અને અધર્મના સત્ત્વભાવોને પ્રગટ કરીશ, તેને બાણી સાધક સંસારી માયાથી મુક્ત બની સુખમ ધર્મમાં વિચરણ કરે એ સાધુ ધર્મ છે, મોક્ષમાર્ગ છે આત્મહિત છે, કલ્યાણનો માર્ગ છે

અહો ય રામો ય સમુદ્ધિર્પરિ, તદ્વાગર્પરિ પદ્મિલ્લમ ખમ્મ ।
સમાદિમાધાતમજોસર્વતા, સત્પારમેવ ફલસં વ્યપતિ ॥૧૥॥

શબ્દાર્થ (૧) દિવસ (૨) રાત્રિ (૩) ઉત્તમ અનુષ્ઠાન કરનાર (૪) વીર્યકરના (૫) ધર્મને (૬) પાત્રી (૭) વીર્યકરેક્રાંત (૮) સમાધિ (૯) સેવન નહિ કરનારાઓ (૧૦) જ્ઞાન દેનાર તિર્થકર દેવની (૧૧) નિદા (૧૨) કરે છે

ભાવાર્થ:- દિવસ અને રાત્રિ મોક્ષસાધનના ઉત્તમ અનુષ્ઠાનો કરવામાં પ્રવૃત્ત રહેનારા શ્રી વીર્યકર દેવના ધર્મને પાત્રી વીર્યકર દેવ કવિત સમાધિ માર્ગરૂપ આસ્ત્રિનું સેવન નહિ કરતા યજ્ઞ જમાલિ આદિ નિન્દક શ્રી વીર્યકરદેવની નિદા કરે છે અને સત્ત્વ માર્ગનો લોપ કરી કુમાર્ગની પ્રશ્નપણા કરે છે અને અદ્વાયી પતિંગ થાય છે સુખમભાર ઉપાદવામાં અસમર્થ બનતા સુખમ પાલનમાં રીલા યદ્ય શિયિલ યદ્ય જ્ઞાન આપનાર જ્ઞાનીઓના અવધૂંવાદ બોલે છે તેવા સાધકો યજ્ઞ કાળસુધી જન્મ મરણરૂપ સ્વમારચકમાં પરિ ભ્રમણ કરતા મર્કા દુ જોને લોખવે છે એમ બાણી વીતરાગની આદાના વિરાધક થયું નહિ.

^૧વિસોહિયં ^૨તે ^૩અણુકાહ્યંતે, ^૪જે આત્માવેણ વિચારેજ્ઞા ।

^૬અદ્વાણિ ^૭પ્ર હોઈ ^૮વહ્નગુણાણં, ^૯જે ^{૧૦}નાણસંકાહ ^{૧૧}મુસં ^{૧૨}વદેજ્ઞા ॥૩॥

શબ્દાર્થ (૧) વિશુદ્ધ માર્ગથી (૨) વિપરીત પ્રરુપણ કરનાર (૩) પોતાની રુચિ અનુસાર (૪) સૂત્રના અર્થ કરનાર (૫) ઉત્તમ ગુણોના (૬) ભાજન (૭) થતા (૮) નથી (૯) વીતરાગ માર્ગમાં (૧૦) શંકા લાવી (૧૧) મિથ્યા (૧૨) ભાષણ કરે છે

ભાવાર્થ - સર્વ દોષોથી રહિત શ્રી વીતરાગ માર્ગ છે, અહ કારના કારણે જમાલિ આદિ નિન્દુવ વીતરાગ માર્ગથી વિપરીત પ્રરુપણ કરતા થકા પોતાની રુચિ અનુસાર વીતરાગના કથનથી વિરુદ્ધ સૂત્રના અર્થો કરે છે, વીતરાગ માર્ગમાં શંકા લાવી મિથ્યા ભાષણ કરે છે આવા સાધકો ઉત્તમ ગુણોના ભાજન બની શકતા નથી અને પોતાના કદાબ્રહ્મના કારણે સત્ય વસ્તુને સમજી શકતાં નથી અને વિવેક શુન્ય થઈ વિપરીત વર્તન કરતા થકા સંસાર પરિશ્રમણ વધારી જન્મ મરણમાં ફનાઈ રહે છે

^૧જે ^૨યાંચિ ^૩પુદ્ઘા ^૪પલિચંચયન્તિ, ^૫આયાણમદ્દં ^૬સ્વલુ વંચયિતા ।

^૭અસાહુણો ^૮તે ^૯હહ ^{૧૦}સાહુમાળી, ^{૧૧}માયણિ ^{૧૨}એસંતિ ^{૧૩}અજંતઘાતં ॥૪॥

શબ્દાર્થ (૧) જે (૨) કોઈ લોકો (૩) પૂછે (૪) ગુરુના નામને છૂપાવે તે (૫) મોક્ષથી (૬) વચિત રહે છે (૭) અસાધુ હોવા છતાં (૮) સાધુ (૯) માને (૧૦) માયાવી જીવો (૧૧) પામે છે (૧૨) અનંતવાર (૧૩) ધાતને-મરણને

ભાવાર્થ - જે માયાવી સાધકને તેમના ગુરુના નામ કોઈ પૂછે તો અભિમાની સાધક પોતાના અહ ભાવના કારણે ગુરુના નામને

છૂપાવી કોઈ જન્ય વિદ્વાન આચાર્યના નામને જતાવે છે, તેવા સાધકો મોક્ષથી વચિત રહે છે વળી પોતામા સાધુના શુભો નહિ હોવા છતાં પોતે પોતાને સાધુ માને છે આવા માયાવી સાધુઓ જનતવાર સસારમાં જન્મ મરણના દુ ખોને પામે છે અને દિન પ્રતિદિન સાવધ જનુષ્ઠાનોને શુભ અનુષ્ઠાન માની જમણા પાપને સમજ કરે છે અને સસાર પરિજ્ઞમણ વધારતો રહે છે, જેમ જલ્દી સાધક આત્માએ સમગ્ર સાધુઓએ માયા કપટ ત્યાગી શુભો વનન સાચવીને સમય પાલન કરવું અને શિષિલાચારી સાધુઓના સમગ્રી રૂર રહેવું

जे कोइणे होइ जगहुमासी, बिभोसिय जे उ वदीरपज्जा ।

अथे य से दखपहं गहाय, अविभोसिए चासति पाबकम्मी ॥५

શબ્દાર્થ (૧) જે પુરુષ (૨) કોઈ (૩) હોય (૪) પરના દોષો પ્રગટ કરતો હોય (૫) ઉપશાંત થયેલ ક્ષેત્ર (૬) ફરી ઉત્પન્ન કરે (૭) પાપકર્મ કરવાવાળા છલો (૮) સદા ક્ષેત્રમાં રહેતા (૯) અથ પુરુષની પ્રાકૃત (૧) યાદી (૧૧) પ્રદલ્લ કરી (૧૨) દુઃખ માર્ગે જતાં (૧૩) દુઃખ પામે છે

ભાવાર્થ:- જે પુરુષ કામ્યોના વિપાકોને નહિ જાણનાર સદા કોષ કરનાર અને જન્ય વ્યક્તિના દોષોને પ્રગટ કરનાર પશની નિંદા કરનાર અને ઉપશાંતી અથેલ ક્ષેત્રને ફરી ઉત્પન્ન કરનાર સદા કષ્ટામાં રહેલા પાપી છલો જેમ અથ મનુષ્ય માર્ગનો અજાણ હાકલના ટેકાથી ઉન્માર્ગને પાગીને દુ ખી ધાય છે તેની પ્રાકૃત કોષી મનુષ્યો તથા સાધકો દુ ખી ધાય છે જેમ જલ્દી આત્માથી સાધકોએ કોષારિ કામ્યોથી-ક્ષેત્રોથી સદા રૂર હી ઉપશાંતભારે રહી સમય પાલન કરવું

જે વિગ્ગહી^૧ અન્નાય^૨ માસી^૩, ન સે સમે^૪ હોઈ^૫ અણ્ણપત્તે^૬ ।

ઉવાયકારી^૮ ય^૯ હરીમણે^{૧૦} ય, એગંતદિદ્ધો^{૧૧} ય અમાહરુવે^{૧૨} ॥૬॥

શબ્દાર્થ . (૧) જે પુરુષ (૨) ઝઘડા કરનાર હોય (૩) ન્યાય વિરૂદ્ધ ભાષણ કરનાર (૪) કલેશ રહિત ન હોવાથી (૫) સમાધિને (૬) પ્રાપ્ત (૭) કરી શકતો નથી (૮) જે ગુરુની આજ્ઞાનુ પાલન કરનાર (૯) લગ્નવંત હોય (૧૦) જીવાદિ તત્ત્વોમાં શ્રદ્ધાવાન હોય (૧૧) અમાયી હોય

ભાવાર્થ .- સત્ય તત્ત્વના જ્ઞાનથી રહિત પુરુષ સદા કલેશ કરનાર તથા ન્યાય વિરૂદ્ધ ભાષણ કરનારા કલેશ રહિત નહિ થવાથી તે સમાધિને પ્રાપ્ત કરી શકતો નથી તેથી આત્માનુ હિત પણ કરી શકતો નથી ધર્મને પ્રાપ્ત કરી શકાતો નથી જેથી એવા સાધકો સંસાર પરિભ્રમણરૂપ જન્મ મરણના દુઃખો ભોગવતા હોય છે, પરંતુ જે સાધક ગુરુ આજ્ઞાએ પાલન કરનાર તથા પાપકર્મ કરવામાં ગુરુઆદિથી લગ્ન પામતો હોય તથા જીવાદિ તત્ત્વોમાં શ્રદ્ધાવાન હોય, અમાયી હોય, મૂળગુણ ઉત્તરગુણનું પાલન કરવામાં ઉપયોગવત હોય તે સમાધિને પ્રાપ્ત કરી શકે છે, એમ જાણી વાણીમાં સંયમ રાખી કલેશથી દૂર રહી ન્યાય યુક્ત, નિરવધ અને પ્રિય, સત્ય વચન બોલવામાં તથા સયમ પાલનમાં ઉપયોગવત રહેવું એ સમાધિ પ્રાપ્ત થવાનું લક્ષણ છે

સે પેસલે^૧ સુહુમે^૨ પુરિસજાણ^૩, જચ્છણિ^૪ એવં^૫ સુઝજ્જુયારે^૬ ।

વહંપિ^૮ અણુસાસિ^૯ જે તહ્ચા^{૧૦}, સમે^{૧૧} હુ સે^{૧૨} હોઈ^{૧૩} અણ્ણપત્તે^{૧૪} ॥૭॥

શબ્દાર્થ (૧) એ (૨) મનોહર (૩) સૂક્ષ્મદર્શી (૪) પુરુષાર્થી (૫) જાતિવત (૬) નિશ્ચયથી (૭) સરલ આચારવત (૮) વિશેષ (૯) શિક્ષા પ્રાપ્ત થતા (૧૦) પ્રસન્ન ચિત્ત રાખનાર (૧૧) સમભાવી (૧૨) નિશ્ચયથી (૧૩) તે સાધક (૧૪) અમાયી કલેશ રહિત (૧૫) હોય છે

હુપાવી દેાઈ અન્ધ-વિદ્વાન આચાર્યના નામને બતાવે છે, તેવા સાધકો મોક્ષમાં વંચિત રહે છે વળી પોતામાં સાધુના ગુણો નહિ હોવા છતાં પોતે પોતાને સાધુ માને છે આવા માયાવી સાધુઓ અનતવાર સંસારમાં જન્મ મરણના દુષ્પ્રેરણકાર પામે છે અને કિન્ન પ્રતિદિન સાવધ અનુષ્ઠાનોને શુભ અનુષ્ઠાન માની ભ્રમણ પામેના સમય કરે છે અને સંસાર પરિબ્રમણ વધારતો રહે છે, જેમ બધી સાધક આત્માએ સચ્ચી સાધુઓએ માયા કપટ ત્યાગી ગુરુનો ભવન સાચવીને સચ્ચ પાલન કરવું અને શિશિલાચારી સાધુઓના સચ્ચી રૂર રહેવું

જે કોઈને હોઈ જગદ્ગુમામો, ચિત્તોસિય જે ર હરીરણ્ણા ।

અંધે વ સે દંડપદ્મં ગદાય, મર્ષિતોસિય ધાસતિ પાવકમ્મી ॥૫

સંક્રાંધ (૧) જે પુરુષ (૨) કોપી (૩) દોષ (૪) પરના દોષો પ્રચલ કરતો દોષ (૫) ઉપશાંત અપેક્ષા ક્ષેત્ર (૬) હરી ઉપન કરે (૭) પાપકમ કરવાવાળા છવો (૮) સદા ક્ષેત્રમાં રહ્યા (૯) અંધ પુરુષની પ્રાર્થ (૧) માફી (૧૧) પ્રદણ કરી (૧૨) દંડ માર્ગે જતાં (૧૩) દુષ્પ પામે છે.

સાવાચાર્ય:- જે પુરુષ ક્રમાયોના વિપાકોને નહિ બલ્લનાર સદા કોષ કરનાર અને અન્ધ બ્યક્તિના દોષોને પ્રગટ કરનાર પરની નિંદા કરનાર અને ઉપશાંતી ગમેલ ક્ષેત્રને હરી ઉપન કરનાર સદા જલદામાં રહ્યા પાપી છવો જેમ અંધ અનુષ્ઠ માગ્ગેના અબલ્લ લાકડીના ટેકાથી ઉન્માર્ગને પાગીને દુષ્પી ધાય છે તેની માફક કોપી મનુષ્યા તથા સાધકો દુષ્પી ધાય છે જેમ બધી આત્માની સાધકોએ કોષારિ કપાચાચી-કલેશોચી સદા દુષ્પ વતી ઉપશાંતભાવે રહી સચ્ચ પાલન કરવું

અન્ય કોઈ તપસ્વી કે જ્ઞાની નથી, એમ માની પોતાની પ્રશંસા કરે અને અન્ય સંયમી તથા જ્ઞાનીઓ તથા તપસ્વીઓને ચન્દ્રમાના બિંબ સમાન નકલી માને આ રીતે માનનારા સાધકો અભિમાની તથા અવિવેકી જાણવા, એમ જાણી સાધક આત્માએ પોતાના સંયમ-ચારિત્રનું પાલન કરતાં ચારિત્રનું કે તપનું અભિમાન કરવું નહિ. અભિમાન કરવાથી ગુણોની હાની થાય છે, માટે સમલાવપૂર્વક રહી સંયમ પાલન કરવું

ए०^१गंत०^२कू०^३ढेण०^४ उ०^५से०^६ प०^७ले०^८ह०^९, ण०^{१०} वि०^{११}ज्ज०^{१२}ती०^{१३} मो०^{१४}ण०^{१५}प०^{१६}यं०^{१७}सि०^{१८} गो०^{१९}त्ते ।
जे०^{२०} मा०^{२१}ण०^{२२}ण०^{२३}ढेण०^{२४} वि०^{२५}उ०^{२६}क्क०^{२७}से०^{२८}ज्जा०^{२९}, व०^{३०}सु०^{३१}म०^{३२}न०^{३३}त०^{३४}रेण०^{३५} अ०^{३६}बु०^{३७}द्ध०^{३८}मा०^{३९}णे ॥९॥

શબ્દાર્થ . (૧) એકાંત (૨) મોહપાસથી (૩) સંસાર પરિભ્રમણ કરે
(૪) નથી (૫) વિદ્યમાન (૬) સાધુપણમાં (૭) ઉચ્ચ ગોત્ર (૮) માન
(૯) પૂજા માટે (૧૦) મદ કરે (૧૧) સંયમી હોવા છતાં (૧૨) અન્ય પ્રકારે
(૧૩) અજ્ઞાની

બાવાર્થ - ઉપર કહ્યા મુજબ અહીંકારી સાધક અહંકારનું સેવન કરી એકાત મોહપાસમાં ફસાઈ સસારમાં પરિભ્રમણ કરતા થકા સંસારમાં લીન બની રહે છે આવા અભિમાની સાધકો સર્વજ્ઞ પ્રણીત માર્ગના અનુગામી બની શકતાં નથી અને માનપૂજાની પ્રાપ્તિ થતાં અભિમાન કરનારા તથા સંયમ ગ્રહણ કરી જ્ઞાનાદિનો મહા કરનારા વસ્તુત મૂર્ખ તથા અપડિત જાણવા, કારણ કે તેઓ પરમાર્થને જાણતા નથી માનપૂજામાં આસક્ત રહેવાથી તથા મહા કરવાથી કડવા વિપાક રૂપ કર્મબંધન થાય છે, તેનું તેને જ્ઞાન નથી તેથી તેવા સાધકો સયમથી પતિત થઈ સસારમાં ફસાઈ સયમરૂપ ઉચ્ચ સ્થાનને ગુમાવી અમૂલ્ય માનવ લાગને હારી જાય છે અને સસાર અટવીમાં વારંવાર જન્મમરણ કરતા થકા દુઃખોને ભોગવતા થકા પરિભ્રમણ કર્યા કરે છે.

આવાર્થ - સાધકના પ્રમાદ વશ કોઈ દોષ ઉત્પન્ન થયે હોય અને આવાર્થ આદિ દ્વારા શિક્ષા પ્રાપ્ત થતાં ચિત્તવૃત્તિ પવિત્ર રાષ્ટ્રીને તે શિખામણને પ્રસન્ન ચિત્તે પ્રહરણ કરે, ક્રોધ કરે નહિ, જોવા સૂક્ષ્મદર્શી તથા પુરુષાર્થી, ભતિવત, સરલ સાધક વિનયશીલ શુદ્ધોદી મુક્ત રહીને સત્ત્વમનુ ચક્રાત્મક પાલન કરતાં થકાં શુભા ઉપદેશ અનુસાર આવશ્યક કરતાં થકાં, કપટ નહિ રાખતા, પ્રજ્ઞ સા તથા નિદામાં, સમભાવ રાખનારા સાધકો વીતરાગ પુરુષોની સમાન માનવા ચોક્કસ બાણવા જે સાધકને પોતાનો દોષ સમજાવ જે જ સાધક ઉચ્ચ શુદ્ધોને પ્રાપ્ત કરી શકે તેમ જ જે સાધકને પોતાની લીધેલ પ્રતિજ્ઞા (આરભ પરિબ્રહ્મી દૂર રહેવા અદિની)નું પાલન કરવામાં સતત ઉપયોગ હોય તે જ સત્ત્વમનુ શુદ્ધ પાલન કરી શકે

જે આદિ અપ્યં વસુમંતિ મત્તા, સત્તાય વાય અપરિવ્રજ કુન્દા ।
તત્ત્વેણ ઘાહં સદ્વિરતિ મત્તા, અણ્ણ જર્ણ પસ્સતિ વિવમૂયં ॥૮॥

શબ્દાર્થ (૧) જે કોઈ સાધક (૨) પોતાને (૩) સત્ત્વમી (૪) તથા શાની (૫) માની (૬) પોતાની પરીક્ષા કરી વિના (૭) પ્રશ્ન સા (૮) કરે છે (૯) તપસ્વી છુ (૧૦) હુ (૧૧) મેષ છુ (૧૨) માનીને (૧૩) અન્ન (૧૪) વસ્ત્રોને (૧૫) માને છે (૧૬) નિરવક

આવાર્થ:- પ્રામ: તપસ્વીઓમાં જ્ઞાનનો તથા તપનો અર્થ હોય છે કોઈ હલકી પ્રવૃત્તિનાળો સાધક પોતાને સત્ત્વમી તથા જ્ઞાન વાન તથા તપસ્વી માનતો થકો પોતાની મેળે પ્રશ્ન સા કરતો હોય છે અને જોમ માનતો હોય છે કે મૂળજીવ તથા ઉત્તરજીવ સંહિત હુ સત્ત્વમનુ પાલન કરુ છુ મારા સમાન અન્ન કોઈ સત્ત્વમી નથી. જળી છાદિ વસ્ત્રોને પણ હુ સારી રીતે બાણુ છુ તેમ જ બાર પ્રકારની તપસ્વા કરવામાં પણ હુ જ સત્ત્વમી મેષ છુ, મારા સમાન

ભાવાર્થ— અભિમાન કે મદ કરવાથી કોઈ ગુણ ઉત્પન્ન થતા નથી જાતિ અથવા કુળ મનુષ્યોને દુર્ગતિમાં પડતાં જીવોને અથવા જન્મ મરણરૂપ સસાર પરિભ્રમણના દુષ્કોથી બચાવી શકવા સમર્થ થતાં નથી, જેથી જાતિ કુળ આદિના કોઈ મદ કરવા નહિ, ઉપયોગવત રહી સારી રીતે સેવન કરેલા જ્ઞાન દર્શન અને આરિત્ર આરાધન સિવાય સસારી કોઈ વસ્તુ સ્થાવર કે જંગમ દુષ્કોમાંથી છોડાવવા સમર્થ થતા નથી એમ જાણી સચમ આરાધન કરવું. જે સાધક પ્રવ્રજ્યા બ્રહ્મ કર્યા પશ્ચાત્ત ગૃહસ્થના કાર્યના સેવન કરે છે, કરાવે છે, તે સાધક પોતાના અષ્ટ કર્મોનો ક્ષય કરવા સમર્થ થતાં નથી; પરંતુ સસાર પરિભ્રમણની વૃદ્ધિ થાય છે માતાના પક્ષને જાતિ કહેવાય છે. પિતા પક્ષ કુળ કહેવાય છે, તે જાતિ કે કુળ અથવા જાતિમદ કે કુળ મદ જીવોને દુષ્કોથી છોડાવવા સમર્થ થતા નથી જેથી સરલ સ્વભાવી બની નમભાવ યુક્ત રહી સંયમ પાલન કરવા સાધકે જાગૃત બની રહેવું

૧
૨ ૩ ૪ ૫ ૬ ૭
નિર્લિંગચણે મિલ્લુ સુલ્લહજીવી, જે ગારવં હોઈ સિલોંગગામી ।
૮ ૯ ૧૦
આજીવમેયં તુ અવુજ્જમાણો, પુણો પુણો વિપ્પરિયાસુવેતિ ॥૧૨॥

શબ્દાર્થ : (૧) પરિગ્રહ રહિત (૨) સાધુ (૩) લુખ્યા આહારથી (૪) જીવન નિર્વાહ કરતા હોય (૫) ગર્વ કરતા હોય (૬) માન પુણની ઇચ્છા રાખતા હોય તો (૭) આજીવિકાના સાધન જાણવા (૮) અજ્ઞાની (૯) વારંવાર (૧૦) જન્મ મરણ કરે છે

ભાવાર્થ— જે સાધુ દ્રવ્યાદિ બાહ્ય પદાર્થ, ઉપરગરણ સિવાય કિચિત્માત્ર પરિગ્રહ રાખતો ન હોય અને લિક્ષાયર્યાથી નિર્દોષ અને લુખ્યા તથા સુખ્યા આહારથી જીવન નિર્વાહ કરતો હોય, પરંતુ જે માન પ્રતિષ્ઠા, પ્રશસાની પ્રાપ્તિની ઇચ્છા રાખતો હોય અને

જે માહુળો સ્વસિયજાયપ થા, તદુમાપુસે તદ છેન્છઈ ધા ।
 જે પચ્ચઈપ પરવસમોઈ, ગોસે જ જે ધમ્મતિ માળવદે ॥૧૦॥

શબ્દાર્થ (૧) જે (૨) આઘણુ હોય (૩) ક્ષત્રિય જાતિ હોય (૪) ઉચ્ચ પુત્ર હોય (૫) મહેશ્વર જાતિ હોય (૬) દીક્ષા લેઈ (૭) અન્યતા દીપિકા આધાર (૮) ખાતી હોય (૯) ગોત્રાદિ (૧૦) અભિમાન ન કરતા હોય (૧૧) અભિમાન યુક્ત લઈ

ભાવાર્થ - પ્રાણણુ હોય, ક્ષત્રિય જાતિના હોય, ઉચ્ચ પુત્ર હોય, મહેશ્વર-ક્ષત્રિય જાતિ વિશેષ હોય, જે કોઈ પ્રવચ્ચા પ્રલંબ કરીને, માચના કરીને ગૃહસ્થોએ દીપિકા નિર્દોષ આધારનું લોજન કરવા હોય અને અભિમાન યુક્ત બની પોતાના ઉચ્ચ ગોત્રાગ્નિ અભિમાન કરવા ન હોય અને જ્ઞાન દશન ચારિત્ર રૂપ સ્વયમ આરાધનમાં ઉપયોગવત રહેતા હોય એ જ સાધુઓ સર્વજ્ઞના માર્ગના અનુયાયી તથા સાચા સાધુ બલુવા અને એ જ સાધુઓ જગતમાં માનનીય બને છે, આત્મકસ્થાણુ યાથી શકે છે આઠક્રોએનિ ક્ષય કરી જન્મમરણના કુ જોથી છૂટી અજન્મ-માપદ રૂપ સિદ્ધ જાતિને પ્રાપ્ત કરે છે

ન તસ્સ જાઈ ચ કુમ્મ ચ તાળં, જ જ્ઞાતથ ત્રિજ્ઞાચરણ સુધિજ્ઞ ।
 જિવસામ્મ સે સેવહઠ્ઠગારિકમ્મ, જ સં પારણ હોઈ વિમોચણાણ ॥૧૧॥

શબ્દાર્થ (૧) ન થાય (૨) છવને (૩) જાતિ (૪) કુળ (૫) ત્રાણ કરણ (૬) યાન (૭) ચારિત્ર (૮) સારી રીતે સેવન કરેલ સિવાય (૯) અન્ય ગોઈ કરણ જૂન નથી (૧૦) પ્રવચ્ચા લઈને (૧૧) જે સાધક (૧૨) સેવન કરે છે (૧૨) ક્રોએનિ ક્ષય કરવા (૧૩) ગૃહસ્થ યોગ્ય કાર્યોના (૧૪) સમય (૧૫) થતા (૧૫) નથી.

ભાવાર્થ— અભિમાન કે મદ કરવાથી કોઈ ગુણ ઉત્પન્ન થતા નથી જાતિ અથવા કુળ મનુષ્યોને દુર્ગતિમાં પડતાં જીવોને અથવા જન્મ મરણરૂપ સસાર પરિભ્રમણના દુઃખોથી બચાવી શકવા સમર્થ થતા નથી, જેથી જાતિ કુળ આદિના કોઈ મદ કરવા નહિ, ઉપયોગવત રહી સારી રીતે સેવન કરેલા જ્ઞાન દર્શન અને આરિત્ર આરાધન સિવાય સસારી કોઈ વસ્તુ સ્થાવર કે જંગમ દુઃખોમાંથી છોડાવવા સમર્થ થતા નથી એમ જાણી સચમ આરાધન કરવું. જે સાધક પ્રત્યક્ષા ગ્રહણ કર્યા પશ્ચાત્ ગૃહસ્થના કાર્યના સેવન કરે છે, કરાવે છે, તે સાધક પોતાના અષ્ટ કર્મોનો ક્ષય કરવા સમર્થ થતાં નથી, પરંતુ સસાર પરિભ્રમણની વૃદ્ધિ થાય છે માતાના પક્ષને જાતિ કહેવાય છે પિતા પક્ષ કુળ કહેવાય છે, તે જાતિ કે કુળ અથવા જાતિમદ કે કુળ મદ જીવોને દુઃખોથી છોડાવવા સમર્થ થતા નથી જેથી સરલ સ્વભાવી બની મમભાવ યુક્ત રહી સંયમ પાલન કરવા સાધકે જાગૃત બની રહેવું

^૧ ણિક્ષિંચણે ^૨ મિક્ષુ ^૩ સુલ્લહજીવી, ^૪ જે ^૫ ગારવં ^૬ હોહ ^૬ સિલોંગગામી ।

^૭ આજીવમેયં ^૮ તુ ^૯ અબુજ્જમાણો, ^{૧૦} પુણો ^{૧૦} પુણો વિપ્પરિયાસુવેતિ ॥૧૨॥

શબ્દાર્થ : (૧) પરિગ્રહ રહિત (૨) સાધુ (૩) લુખા આહારથી (૪) જીવન નિર્વાહ કરતા હોય (૫) ગર્વ કરતા હોય (૬) માન પુણની ઇચ્છા રાખતા હોય તો (૭) આજીવિકાના સાધન જાળવવા (૮) અજ્ઞાની (૯) વારંવાર (૧૦) જન્મ મરણ કરે છે

ભાવાર્થ— જે સાધુ દ્રવ્યાદિ બાહ્ય પદાર્થ, ઉપરગરણ સિવાય કિંચિત્માત્ર પરિગ્રહ રાખતો ન હોય અને લિક્ષાયર્યાથી નિર્દોષ અને લુખા તથા સુખા આહારથી જીવન નિર્વાહ કરતો હોય, પરંતુ જો માન પ્રતિષ્ઠા, પ્રશસાની પ્રાપ્તિની ઇચ્છા રાખતો હોય અને

ને માહુણો સ્વસિયજાયવ ધા, નહુમ્પુસે તદ છેચ્છઈ ધા ।
 જે પઘ્વઈય પરવસમોઈ, ગોસે જ એ ધગ્મતિ માણચ્છે ॥૧૦॥

શબ્દાર્થ (૧) જે (૨) પ્રાણજ હોય (૩) ક્ષત્રિય જાતિ હોય (૪) ઉમ્મ પુત્ર હોય (૫) મહેચ્છ જાતિ હોય (૬) દક્ષિણ બાજુ (૭) અન્યતા દીપ્તિ આકાર (૮) ખાતા હોય (૯) ખોત્રાદિ (૧૦) અભિમાન ન કરતા હોય (૧૧) અભિમાન મુક્ત થઈ

ભાવાર્થ - પ્રાણજ હોય, ક્ષત્રિય જાતિના હોય, ઉમ્મ પુત્ર હોય, મહેચ્છ-ક્ષત્રિય જાતિ વિશેષ હોય, જે કોઈ પ્રવચ્ચા ગ્રંથ કરીને, યાચના કરીને ગૃહસ્થોએ દીપ્તિ નિર્દોષ આકારનું લેખન કરતા હોય અને અભિમાન મુક્ત બની પોતાના ઉચ ખોત્રાગિતુ અભિમાન કરતા ન હોય અને જ્ઞાન દશન ધ્યાનિત રૂપ સર્વમ આરાધનમાં ઉપયોગ્યતા રહેતા હોય, એ જ સાધુઓ તત્ત્વજ્ઞતા માર્ગના અનુયાયી તથા સાચા સાધુ બલવા અને એ જ સાધુઓ જગતમાં માનનીય બને છે આત્મકથ્યાણુ સાધી ચક્રે છે આલંકારેનિ ક્ષય કરી જન્મમરણના કુખોથી છુટી જન્મમાપદ રૂપ સિદ્ધ જાતિને પ્રાપ્ત કરે છે

ન તસ્સ જાઈ ચ કુલ ચ તાર્ણ, જ ણ્ણત્થ વિજ્ઞાચરણં સુચિણ્ણ ।
 જિજ્ઞસમ્મ સે સેવકકગારિકમ્મં, જ સ પારણ દોદ વિમોચણાવ ॥૧૧॥

શબ્દાર્થ (૧) ન વાચ (૨) છવને (૩) જાતિ (૪) મુળ (૫) ત્રાય સરણુ (૬) જ્ઞાન (૭) ધ્યાનિત (૮) ચારી રીતે સેવન કરેલ સિવાય (૯) જન્મ કોઈ સરણુ શ્રુત નથી (૧૦) પ્રવચ્ચા લક્ષણે (૧૧) જે સાધક (૧૨) સેવન કરે છે (૧૩) ક્ષેત્રે ક્ષય કરવા (૧૪) ગૃહસ્થ બોલ્ય કામોના (૧૫) સર્વમ (૧૬) થતા (૧૭) નથી.

થાય છે અને અશુભ કર્મબંધન થતાં લવિષ્યના લવમાં તેના વિપાકો ભોગવવાં પડે છે એમ જાણી અભિમાન કરવું નહિ.

૧ ૧૪ ૧૩ ૧૧ ૧૦ ૭ ૨ ૪
 एवं ण से होइ समाहिपत्ते, जे पन्नवं भिक्खु विउक्कसेज्जा ।

૧ ૬ ૭ ૮ ૯ ૧૦
 अह्वाऽवि जे लाभमयावलित्ते, अन्नं जणं खिंसति बालपन्ने
 ॥૧૪॥

શબ્દાર્થ : (૧) એમ (૨) સાધુ (૩) બુદ્ધિમાન હોવા છતાં (૪) ગર્વ કરતા હોય (૫) પોતાના લાલના મદથી (૬) ઉન્મત બની (૭) અન્ય (૮) સાધુની (૯) નિંદા કરતો હોય (૧૦) અજ્ઞાની (૧૧) સમાધિ (૧૨) પ્રાપ્ત (૧૩) કરી શકતો (૧૪) નથી

ભાવાર્થ:- જે કોઈ સાધુ પોતે બુદ્ધિમાન હોવા છતાં પોતાની બુદ્ધિનો ગર્વ કરતો હોય અથવા તે લાલાન્તરાયના ક્ષયે-પશમથી ઉપગરણો તથા આહારાદિ બેઘતાં સહેજે પ્રાપ્ત થતા હોય તો તે લાલના મદથી ઉન્મત બની અન્ય સાધુઓની નિંદા કરતો હોય તો તે વિવેકી ન ગણાય, તેમ જ એ ગર્વ કરનાર અજ્ઞાની મુખે સાધક સમાધિરૂપ મોક્ષમાર્ગ તથા ધર્મનો આરાધક થઈ શકતો નથી સમાધિને પ્રાપ્ત કરી શકતો નથી. એમ જાણી સરલ સાધકે અભિમાન મદ કરવા નહિ અને સમભાવ યુક્ત બની સયમનુ પાલન કરવા ઉપયોગવત બની રહેવું

૧ ૨ ૬ ૭
 पन्नामयं चैव तवोमयं च, णिन्नामए गोयमयं च भिक्खू ।

૪ ૧ ૭ ૮
 आजीवगं चैव चउत्थमाहु, से पंडिए उत्तमपोग्गले से ॥૧૫॥

શબ્દાર્થ : (૧) પ્રજ્ઞામદ (૨) તપમદ (૩) ગોત્રમદ (૪) આજીવિકામદ (૫) આરે મદ (૬) ત્યાગ કરે (૭) પંડિત (૮) સર્વથી ઉત્તમ કહેવાય (૯) તે સાધુ

ઉચ્ચકુળ આદિના અભિમાન કરતો હોય તો તેના ઉપરોક્ત શુદ્ધો
બધા આલુપિકાના સાધનરૂપ બાણવા આવા સાધકો સ્વયમપાલનમાં
બાહ્ય કદ વેઠવા છતાં તેઓ ઉપરોક્ત અભિમાન આદિ દોષોના
કારણે વારંવાર સંસારમાં જન્મ મરણાદિના દુઃખો ભોગવતા થઈ
સંસારમાં કુળીને ફસાઈ રહે છે એમ બાણી સાધક આત્માએ
અભિમાન કરવું નહિ તેમ જ માન પ્રતિક્ષા પાળવાની ભાવના
રાખવી નહિ; પરંતુ સ્વયમ પાલનમાં ઉપયોગવત રહી લીધેલ
પ્રતિજ્ઞાનું પાલન કરવા સદા અગૃહ બની રહી મનુષ્યભવને સફળ
બનાવવો એજ શ્રેય છે.

જે માસત્વં મિયલુ સુસાહુવાલી, પરિહાણત્વં હોઈ વિસારપ પ ।

માગાહપણે સુવિભાવિયપ્પા, અર્જ જળ વક્ષયા પરિહરેજ્ઞા ॥૧૩॥

શબ્દાર્થ (૧) જે (૨) ભાષાના બાણકાર (૩) સાધુ (૪) મધુર-
ભાષી હોય (૫) પ્રતિભાવાળા (૬) હોય (૭) સામાન્ય માં વિસારક હોય (૮)
સત્ત્વ વર્તનમાં કુશળ હોય (૯) ધર્મભાવનાથી વાસિત હોય (૧૦) જન્ય (૧૧)
સાધુઓનો (૧૨) યાનના અલભાવથી (૧૩) તિરસ્કાર કરનાર

ભાવાર્થ:- જે સાધુ ભાષાના બાણકાર હોય, તથા મધુરભાષી
હોય, પ્રતિભાવાળા હોય, જયતના હૃદયને હિતકર, પરિચિત અને
મીઠ વક્તવ્યથી ઉપદેશ આપતા હોય, બુદ્ધિમાન હોય, શાસ્ત્રોના
અર્થો કરવામાં નિપુણ હોય, શ્રેતાના અભિમાનને બાણનાર હોય,
સત્ત્વ વર્તન બાણવામાં કુશળ હોય ધર્મવાસનાથી હૃદય વાસિત હોય
એવા શુદ્ધવાન હોય તે ઉત્તમ સાધુ કહેવાય, પરંતુ આવા શુદ્ધોથી
મુક્ત હોવા છતાં જો તે તે શુદ્ધોના અભિમાનથી જ જ સાધુઓનો
તિરસ્કાર-નિંદા કરતા હોય તો તે ઉપરોક્ત શુદ્ધો હોવા છતાં તે
અવિચ્છેદી છે, તેમ જ જન્યના તિરસ્કારથી પોતાના શુદ્ધોની હાની

સાવાચાર્ય:- જે કોઈ સાધુ બુદ્ધિમદ્, તપમદ્, યોગમદ્, આલિપ્ત મદ્ એ ચારે મદ્નો ત્યાગ કરે તો તે પદ્ધિત પદ્ધતિ પામે છે અને સર્વ મુનિવૃદ્ધમાં સર્વથી ઉત્તમ ગણાય છે, મદ્ કલ્યાણી જીવો વિવેક શુભ જની પોતાના સ્થાનથી પતિત થાય છે મદ્ છે તે ક્યાય છે, ક્યાય એ જ સસાર છે અને સસાર છે તે જોઈતું દુઃખમય બાળી સાધકે સસારથી છૂટવા માટે સચમ અગ્નિમાર કરે છે, જોમ બાળી સાધકે મદ્ને સસાર પરિજનમણ્નું કારણ બાળી મદ્ને ત્યાગ કરવો અને ઉપયોગ શાળી સચમ પાલન કરવું મોક્ષનીય કર્મની પદ્ધતિ પ્રકૃતિનો ક્ષય-ક્ષયોપશમ હોય ત્યાં જ મુનિપણ્ન હોય.

‘^૧પયાહ મયાહ ^૨ચિર્ગિચ ^૩ધીરા, ^૪જ તાણિ ^૫સેવતિ ^૬સુધીરચમ્મા ।
 ‘^૭સે ^૮સઘગોચાઘગયા ^૯મહેસી, ^{૧૦}તથ ^{૧૧}મગોસં ^{૧૨}ચ ^{૧૩}ગતિં ^{૧૪}વયતિ ॥૧૬॥

શા ૬૫ (૧) એ પૂર્વોક્ત (૨) મહત્વાનોથી (૩) બલન રહે (૪) ધીર સાધક (૫) જ્ઞાન દશન ચારિત્ર ધર્મ મુક્ત સાધક (૬) મદ્ સ્થાનોને (૭) સેવે (૮) નહિ (૯) સર્વ (૧) યોગાદિ મદ્થી (૧૧) બલન રહે (૧૨) મદ્ધિ (૧૩) સર્વથી ઉત્તમ (૧૪) યોગ રહિત (૧૫) મોક્ષનીયતિ (૧૬) પ્રાપ્ત કરે છે

સાવાચાર્ય - ધીર સાધક પૂર્વોક્ત મદ્ સ્થાનોથી બલન રહે, જ્ઞાન દશન ચારિત્ર રૂપજ સાધુ હોય તે યોગ આશિના મદ્ કરે નહિ, મદ્ને સસાર વૃદ્ધિનું કારણ બાળી જે સાધુ મદ્સ્થાનોને ત્યાગ કરે જ અને વિશિષ્ટ તપસ્થા સહિત જ્ઞાન દશન ચારિત્રરૂપ સચમનું આશાધન કરે છે તેઓ સર્વ કર્મોના પાપોનો ક્ષય કરીને મોટા મદ્ધિઓ ઉચ્ચનીય યોગ રહિતની સહિતની સર્વથી ઉત્તમ એવી મોક્ષ મતિને પ્રાપ્ત કરે છે જોમ બાળી સાધકેએ સર્વ પ્રકારના મદ્નો ત્યાગ કરી સચમ પાલન કરવું

મત્ર કૃતાંગ સૂત્ર અ. ૧૩ ઉ. ૧

ભિક્ષૂ મુચ્ચવે તહ દિઘ્ધમ્મે, ગામ ચ નગરં ચ અણુપ્પવિસ્સા।
સે એસણં જાણમણેસણં ચ, અન્નસ્સ પાણસ્સ અણાણુગિદ્ધે ॥
॥૧૭॥

શબ્દાર્થ : (૧) સાધુ (૨) ઉત્તમ લેશ્યાવાળા (૩) તેમ જ (૪) ધર્મના
(૫) જાણુકાર (૬) ગામ (૭) નગરમાં (૮) પ્રવેશ કરી (૯) એવણા (૧૦)
અણુપ્પણા (૧૧) જાણુતા થકા (૧૨) અન્ન (૧૩) પાનમાં (૧૪) આસક્તિ
રહિત રહે

ભાવાર્થ:- ઉત્તમ લેશ્યાવાળા, મહત્તા સ્થાનોથી રહિત,
સ્નાન વિલેપન આદિ શરીર સંસ્કાર રહિત, શ્રુત અને ચારિત્ર ધર્મને
સારી રીતે જાણનાર, ગામ, નગરમાં ગયા થકા એવણા અનેવણાના
જાણનાર, દોષોને ત્યાગી આસક્તિ રહિત બની નિર્દોષ આહારપાણી
અહણુ કરતા થકા સંયમ નિભાવ માટે મર્યાદિત લોજન કરતાં
સંયમનુ પાલન કરે, તેવો સાધુ આચાર લગવતે બતાવેલ છે સ્નાન
એ શુદ્ધતા રૂપ સાવધ અનુષ્ઠાન છે એમ જાણી સાધુએ સ્નાનનો
સર્વથા ત્યાગ કરવાનો હોય છે

અરતિં રતિં ચ અભિભૂય ભિક્ષૂ, વહ્નજણે વા તહ એગચારી।
એગંતમોણેણ વિયાગરેજ્જા, એગસ્સ જંતો ગતિરાગતી ચ ॥૧૮॥

શબ્દાર્થ : (૧) અરતિ (૨) રતિ (૩) સહન કરે (૪) સાધુ (૫)
ધણુ સાધુ સાથે હોય (૬) તેમ જ (૭) એકાકી હોય (૮) એકાંત (૯) સંયમ
(૧૦) અવિરૂદ્ધ કથા કરે (૧૧) એકાકી (૧૨) જીવ (૧૩) પરલોકમાં જાય (૧૪)
આવે છે.

ભાવાર્થ - સાધુ સંયમ પાલન કરતા અસંયમભાવમાં રુચિ
ન કરે-આનંદ ન માને, સંયમમાં અરુચિ ન કરે, ગચ્છમાં રહેવાવાળા

ધણા સાધુઓની સાથે રહેતો હોય કે યોગાદી વિચરતો હોય પરંતુ સયમને બાધક ન થાય તેવા બાવણુ કરે, તેમ જ યોગ્ય ભાવનાની વૃદ્ધિ કરવા વિચારે કે છવો પરદોષમાં યોગસા ભય છે અને યોગસા જ બીજી અતિમાંથી આવી જન્મ પારણુ કરે છે, એમ બાણીને કહાવ્ય સયમમાં પૂજા કર્મના ઉદ્ભવથી અરતિ ઉત્પન્ન થાય તે સાધુએ સંસાર પરિબ્રમણના તથા નરક તિથિયની અતિના દુઃખોનો વિચાર કરી અરતિને શીઘ્ર દૂર કરી સયમમાં અનુભવ બનીને વિચરે

સય સમેશાં અંબુજાઞ્ચિ સોશાં ખાસેજ્ઞ ધર્મમં હિયંય પયાણ ।
 જે મરહિયા સળિયાણખ્ખઓગા, ય તાણિ સેવંતિ સુધીરધમ્મા ॥
 ॥૧૯॥

શબ્દાર્થ (૧) ધર્મને સ્વય (૨) બાણી (૩) અભવા (૪) અન્યથી (૫) સંભળી (૬) છવોને (૭) હિતકારક (૮) ધર્મને ઉપદેશ (૯) આપે (૧) જે (૧૧) નિન્દિતકાર્યો (૧૨) ફળની પ્રાપ્તિ માટે (૧૩) કાષ્ટ કરતા હોય (૧૪) ધર્મનો બાણકાર ખીરસાધક કરે નહિ (૧૫) તેવા આચરણુ (૧૬) સેવન (૧૭) કરે નહિ.

ભાવાર્થ:- સાધક ધર્મના સ્વરૂપને સ્વય બાણીને અભવા આચાર્યો પાસેથી સંભળીને છવોના હિતને માટે હિતકારી ધર્મનો ઉપદેશ આપે, પરંતુ માન પૂજા સત્કારાદિ પ્રાપ્ત કરવાની ભાવનાથી ઉપદેશ અપાતો હોય અજર નિન્દિત કાર્યો હોય તે તેવા કાર્યોનું સેવન ધર્મનો બાણકાર ખીરસાધક કરે નહિ. યોગેસે સાંસારિક લાભાર્થે કાષ્ટપણુ કાર્ય કે ઉપદેશ પઠિત સાધક ન કરે તથા માન પ્રતિક્ષાની પ્રાપ્તિ માટેના કાર્યો કે ઇન્દ્રિય વિષયોનો કાર્યો બધા આરભ પરિબ્રહ્મ સંહિતના છે એમ બાણી ખીર સાધક તેવા કાર્યોથી અલગ રહે, ચારિત્રને બાધક કાષ્ટ કાર્યનું સેવન કરે નહિ, સાવધ અનુષ્ઠાનોની ઉત્પત્તિ થાય તેવા વચનો સાધુ હોય તે જાણે નહિ.

કૈસિંચિ તક્કાહ અઘુજ્જ ભાવં, સુદંપિ ગચ્છેજ્જ સસંદ્ધાણે ।

આડસ્સ કાલાહ્યારં વઘાણ, લઘ્વાણુમાણે ય પરેસુ અદ્દ ॥૨૦॥

શબ્દાર્થ : (૧) અન્ય મનુષ્યના (૨) અભિપ્રાય (૩) જાણ્યા વિના ઉપદેશ દેતા (૪) શ્રદ્ધા નહિ કરતા (૫) ક્ષુદ્રતા (૬) ધારણ કરી (૭) ઉપદેશકની ધાત કરે (૮) દીર્ઘ (૯) આયુષ્ય (૧૦) હંકું કરી નાખે ધાત કરીને (૧૧) અન્યના ભાવો (૧૨) જાણી (૧૩) અનુમાનથી (૧૪) ધર્મ ઉપદેશ આપે

ભાવાર્થ:- શ્રોતાના અભિપ્રાય જાણ્યા વિના ઉપદેશ આપવાથી લાલના બદલે કાઠ સમય ઉપદેશકને હાની થઈ જાય કારણકે ઉપદેશ સાંભળનાર વ્યક્તિ રાજા અગર મંત્રી આદિ હોય તેને કદાચ પોતાના ધર્મનું અપમાન થવાનું સમજાય તો ઉપદેશકને વ્યથા પહોંચાડે, અગર આયુષ્યને હાની પહોંચાડે, ધાત કરે તો પ્રવચનની લઘુતા થાય ને ઉપદેશકને પીડા ઉપજે એમ જાણી સાધુએ કે સાધ્વીએ ઉપદેશ દેતા પહેલા શ્રોતાના અભિપ્રાયને જાણવો જોઈએ શ્રોતા કયા ધર્મને માને છે કયા દેવને નમસ્કાર કરે છે વગેરે જાણ્યા પશ્ચાત્ ઉપદેશ આપવાથી ઉભયને (ઉપદેશક સાધુને તથા શ્રોતાને) લાભનું કારણ થાય તેમ જ ઉપદેશ આપતા શ્રોતાનો તિરસ્કાર થાય કે માનભંગ થાય તેવા સાહસિક વચનો બોલવા નહિ સામી વ્યક્તિના અભિપ્રાયને જાણી નિહરતાથી જીવોના તત્ત્વોને બતાવી સ્વ પરના ઉપકાર માટે સત્ય ઉપદેશ દેવો.

કમ્મં ચ હંદં ચ વિર્ગિંચ ધોરે, વિણહજ્જ ઉ સન્વઓ આયમાવં ।

સ્વેહિં લુપ્પતિ મયાવહેહિં, વિજ્જં ગહાયા તસથાવરેહિં ॥૨૧॥

શબ્દાર્થ (૧) મોતાના કાર્થો (૨) અભિગ્રાહ (૩) જાણી (૪) સાધુ
(૫) મોતાના મિશ્યાત્વાદિ (૬) સવજા (૭) દૂર કરાવે (૮) સ્ત્રીઓના રૂપ
(૯) જમ ઉત્પન્ન કરાવનાર (૧૦) સ્ત્રીઓના કુલ્ય નાશને પામે છે (૧૧) વિદ્વાન
સાધુ (૧૨) મોતાના જાવ જાણી (૧૩) ત્રસ સ્થાવરના જીવોનું કલ્યાણ થાય
તેવો ધમ કહે

ભાવાર્થ— વિષય કથાયથી જોભ નહિ પામનારા ઉત્તમ
ભુદ્ધિમાન સાધુ ધર્માપદેશ સમજ ધર્મકથા સાંભળનારા મોતાના
કાર્થો—અનુક્રાંતો તથા કથા રેવને બળે છે તથા ગુરુ કર્મી છે કે સુરુ
કર્મી છે વગેરે અભિગ્રાહને જાણી સજાને અતુરૂપ તિરસ્કાર રહિત
સમજાવથી ધર્મનો ઉપદેશ આપે, મોતાના મિશ્યાત્વાદિ કાવોને દૂર
કરાવે, તેમ જ જીવાદિ તત્ત્વોનું મોતાને જ્ઞાન થાય, પ્રસન્નતા ખારજી
કરે, પાપથી પાછા, હઠે, તેવો ઉપદેશ રે, તેમ જ વિષય આસક્તિ
દૂર કરાવા માટે, સ્ત્રીઓના રૂપ, સ્ત્રીઓનો સસજ, વાર્તાલાપ વગેરે
જીવોને મહાન જમ ઉત્પન્ન કરાવનાર તથા સદ્ગતિનો નાશ કરાવ
નાર, ધર્મથી જાદ કરાવનાર, સસાર પરિજમજી કરાવનાર, જન્મ
મરણાદિ કુખના હેતુરૂપ, જગતમાં નિંદાને પાત્ર થનાર તથા કાન,
નાક, હાથ, પગ છેદન લેદન કરાવનાર અને ભવિષ્યમાં નરક તિર્થ
અતિર્થ ઉત્પન્ન કરાવનાર આદિ મહાકુખ ઉત્પન્ન કરાવનાર છે
વગેરે ઉપદેશ આપે તથા ત્રસ અને સ્થાવર જીવોનું કલ્યણ વરતું
કલ્યાણ થાય તેવો ઉપદેશ આપે સ્ત્રી સમજથી તેો મહાન મહાતા
વીરો પણ પતિત થયા છે જોન જાણી સ્ત્રી સસજથી દૂર રહેવું તે
આત્મ કલ્યાણનો માર્ગ છે

નં પૂર્ણં ચેવ મિલોયકામી, પિયમપ્પિય કસ્સહ ણો કરેજ્ઞા ।

સખ્યે અણદ્દે પરિચક્કપંસે, અણાત્થે યા અકસાહ મિક્કસુ ॥૨૭॥

શબ્દાર્થ : (૧) ન કરે (૨) પૂજા (૩) સ્તુતિ (૪) ઇચ્છા (૫) પ્રિય (૬) અપ્રિય (૭) કોઈનું (૮) ન (૯) કરે (૧૦) સર્વ (૧૧) અનર્થો (૧૨) વર્જિત કરે (૧૩) અનાદૃશ રહે (૧૪) કપાય રહિત (૧૫) સાધુ

ભાવાર્થ :- સાધુ પોતાની પૂજા તથા સ્તુતિની ઇચ્છા કર્યા વિના ધર્મોપદેશ આપે, તેમ જ સંસાર સંબંધની કથા શ્રોતાને પ્રિય લાગે તેવી હોય તે પણ ન કરે, તથા રાજકથા વિકથા આદિ કરે નહિ, તેમ જ શ્રોતાને અપ્રિય ભાવ ઉત્પન્ન થાય તેવા વચન ન બોલે, પરંતુ રાગદ્વેષ રહિત બની શ્રોતાના અભિપ્રાય જાણી સમ્યગ્-દર્શન આદિ ગુણોની પ્રાપ્તિ થાય, શ્રોતા તથા ઉપદેશક બંનેનું હિત થાય તેવો ઉપદેશ દે સર્વ અનર્થોનો ત્યાગ કરીને સૂત્ર તથા અર્થો અવિશુદ્ધ ધર્મ ઉપદેશ દે કપાય રહિત બની સચમનુ પાલન કરે

આહત્તહીયં^૧ સમુપેદમાણે,^૨ સન્વેહિં^૩ પાણેહિં^૪ ણિહાય^૫ દંડં ।
જો^{૧૦} જીવિયં^{૧૧} જો^{૧૨} મરણાહિકંચી,^{૧૩} પરિવ્વણ્ણા^{૧૪} વલયાવિમુક્કે^{૧૫}
ત્તિ-વેમિ ॥૨૩॥

શબ્દાર્થ : (૧) સત્ય ધર્મને (૨) જોતા થકા (૩) સર્વ (૪) પ્રાણીઓની (૫) હિંસાનો (૬) ત્યાગ કરી (૭) જીવન (૮) મરણની (૯) ઇચ્છા (૧૦) ન રાખતા (૧૧) કર્મ રૂપી વલયથી (૧૨) મુક્ત થઈ (૧૩) સંયમમાં વિચરે

ભાવાર્થ - સાધુ શ્રુત ગારિત્રરૂપ સત્ય ધર્મના સ્વરૂપને યથાતથ્ય જાણી, સર્વ પ્રાણીમાત્રની હિંસાનો ત્યાગ કરી, અણારણી તથા અપરિગ્રહી બની અસયમી જીવનની ઇચ્છા કરે નહિ ત્રસ સ્થાવર જીવોની હિંસા કરીને ચિરકાળ સુધી જીવવાની ઇચ્છા કરે નહિ રોગોના દુષ્ટોથી દુખિત થતા પણ મરણને ઇચ્છે નહિ

શબ્દાણ (૧) શ્રોતાના કાર્યો (૨) અભિપ્રાય (૩) જ્ઞાત્રી (૪) સાધુ (૫) શ્રોતાના મિથ્યાત્વાદિ (૬) સર્વજ્ઞ (૭) દૂર કરાવે (૮) સ્ત્રીઓના રૂપ (૯) જન ઉત્પન્ન કરાવનાર (૧૦) સ્ત્રીઓમાં મુખ્ય નાણે પામે છે (૧૧) વિદ્વાન સાધુ (૧૨) શ્રોતાના જાવ જ્ઞાત્રી (૧૩) ત્રસ સ્થાવરના જીવોનું કલ્યાણ થાય તેવો ધર્મ કહે.

ભાવાર્થ— વિષય કથાયથી જ્ઞાન નહિ પામનારા ઉત્તમ શુદ્ધિમાન સાધુ ધર્મોપદેશ સમય ધર્મકથા સાંભળનારા શ્રોતાના કાર્યો—અનુદાનો તથા કથા દેવને બળે છે તથા શુદ્ધ કર્મી છે કે લગુ કર્મી છે વગેરે અભિપ્રાયને જાણી સલાને અનુરૂપ તિરસ્કાર રહિત સુમલાવધી ધર્મનો ઉપદેશ આપે, શ્રોતાના મિથ્યાત્વાદિ કાવોને દૂર કરાવે, તેમ જ જીવાદિ તત્ત્વોનું શ્રોતાને જ્ઞાન થાય, પ્રસન્નતા ધારણ કરે, પાપથી પાછા, હઠે, તેવો ઉપદેશ દે, તેમ જ વિષય આસક્તિ દૂર કરાવા માટે, સ્ત્રીઓના રૂપ, સ્ત્રીઓનો સસંગ વાર્તાલાપ વગેરે જીવોને મહાન જન ઉત્પન્ન કરાવનાર તથા સદ્ગતિનો નાશ કરાવનાર, ધર્મથી ગ્રાહ કરાવનાર સસાર પરિબ્રમણ કરાવનાર, જન્મ મરણાદિ દુઃખના હેતુરૂપ જગતમાં નિહાને પાત્ર થનાર તથા કાન્ય નાક હામ, પત્ર છેદન લેહન દેશવનાર અને કવિધર્મી નરક તિર્થ જાતિમાં ઉત્પન્ન કરાવનાર આદિ મહાદુઃખ ઉત્પન્ન કરાવનાર છે વગેરે ઉપદેશ આપે તથા ત્રસ અને સ્થાવર જીવોનું સ્વ પરતું કલ્યાણ થાય તેવો ઉપદેશ આપે સ્ત્રી સસંગથી તો મહાન ભવાત્મ વીરો પણ પતિત થયા છે, જોન જાણી સ્ત્રી સસંગથી દૂર રહેવું તે આત્મ કલ્યાણનો માર્ગ છે.

નં પૂર્ણં જેષ સિલોયકામી, પ્રિયમપ્યય કસ્સહ ણો કરેસા ।

સખ્યે જળદે પરિવજ્જયંતે, અણાગલે યા અકસાહ મિકલ્હ ॥૨૭॥

સત્ર કૃતાંગ સત્ર

અધ્યયન ૧૪ મું.

અન્યનામ

મંથં^૧ વિહાય^૨ હ્રહ^૩ સિવલમાણો^૪, ઉદ્યાય^૫ સુવંમચેરં^૬ વસેજ્ઞા^૭ ।
 ઔવાયકારી^૮ વિણયં^૯ સુસિલ્લે^{૧૦}, જે^{૧૧} હેય^{૧૨} વિણમાયં^{૧૩} ન કુડ્ઝા^{૧૪} ॥૧॥

શબ્દાર્થ . (૧) આ લોકમાં (૨) પરિગ્રહ (૩) છોડી, (૪) શિક્ષા ગ્રહણ તથા સેવન કરતા (૫) દીક્ષા ગ્રહણ કરી (૬) બ્રહ્મચર્ય (૭) પાલન કરે (૮) આચાર્યની આજ્ઞાનુ પાલન કરતા (૯) વિનય (૧૦) શીખે (૧૧) સંયમ અનુષ્ઠાનમાં નિપુણ હોય તે કદી સંયમમાં (૧૨) જે પુરુષ (૧૩) પ્રમાદ (૧૪) ન કરે

ભાવાર્થ - આ લોકમાં પરિગ્રહને છોડી શિક્ષા ગ્રહણ કરી શ્રીક્ષા લઈને ઉત્સાહથી બ્રહ્મચર્યનું પાલન કરે તથા આચાર્યની આજ્ઞાનુ પાલન કરતા થકા વિનયને શીખે આ રીતે સંયમ પાલન કરવામાં કદી પણ પ્રમાદ કરે નહિ આવા સાધકો ધન્યવાનને પાત્ર બને છે, તેમ જ સમસ્ત કર્મોનો ક્ષય કરી મોક્ષને પ્રાપ્ત કરે છે એમ જાણી સાધક આત્માઓએ સસાર પરિભ્રમણરૂપ જન્મ મરણાક્રિતા અનતકાળનાં દુઃખોનો નાશ કરવા તથા સસાર સ્વરૂપને એકાંત દુઃખમય જાણી, આત્મકલ્યાણ માટે ઉદ્યમવતઃ બની પાત્ર સમિતિ ત્રણ ગુણરૂપ આઠ પ્રવચન માતાનુ પાલન કરવામાં ઉપયોગવત રહી બ્રહ્મચર્યમાં દૃઢ બની શરીર મમત્વને છોડી, કષાયો મદ બનાવી, આરભ પરિગ્રહ જ દુઃખના હેતુઓ જાણી તેનો સર્વથા ત્યાગ કરી સંયમ પાલન કરવા સતત જાગૃત રહી માનવલવને સફળ બનાવે એ જ મનુષ્ય કર્તાવ્ય છે

શાસ્ત્ર મર્ચાદા અનુસાર વિચરનાર સાધુ મોહનીય કર્મોથી અલગ રહી
 સચમ અત્યુષ્ઠાન કરતા વિશ્વે તત્વનો વિચાર કરી સૂત્રને અનુરૂપ
 અભ્યાસ કરતા થકાં સૂક્ષ્મ અને બાહ્ય પૃથ્વીકાયાદિ સ્થાવર તથા
 ત્રસ પ્રાણીઓના પ્રાણોનો નાશ થાય તેવા વ્યાપાર કરે નહિ. ચોતાના
 પ્રાણ જતાં પણ જમનું ઉત્સવન કરે નહિ પરીવહથી પીઠિત થતા
 તથા અન્ન દુષ્પ્રેષી દુષ્પ્રિત થતા વેદના સહન ન થાય તેવા પ્રસન્ન
 ખીરજ રાખી સમભાવે દુષ્પ્રેષે સહન કરે, પણ અસચમી જીવનને
 ધ્યેય નહિ સચમમાં ઉપયોગજનક રહી સચમનું શુદ્ધ પાલન કરતા
 થકાં વિશ્વે જોવો સાધુ જમ' ॥

અધ્યયન તેરમું સમાપ્ત

સૂત્ર કૃતાંગ સૂત્ર

અધ્યયન ૧૪ અં.

અન્યનામ

ગંથં^૧ વિહાય^૨ હૃદ્^૩ સિદ્ધિમાણો^૪, ઉદ્ધાય^૫ સુવંભચેરં^૬ વ્રસેજ્ઞા^૭ ।
 ઔવાયકારી^૮ વિણયં^૯ સુસિક્ષે^{૧૦}, જે^{૧૧} હેય^{૧૨} વિપ્પમાયં^{૧૩} ન કુજ્ઞા^{૧૪} ॥૧॥

શબ્દાર્થ : (૧) આ લોકમાં (૨) પરિગ્રહ (૩) છોડી, (૪) શિક્ષા ગ્રહણ તથા સેવન કરતા (૫) દીક્ષા ગ્રહણ કરી (૬) બ્રહ્મચર્ય (૭) પાલન કરે (૮) આચાર્યની આજ્ઞાનુ પાલન કરતા (૯) વિનય (૧૦) શીખે (૧૧) સંયમ અનુષ્ઠાનમાં નિપુણ હોય તે કદી સયમમાં (૧૨) જે પુરુષ (૧૩) પ્રમાદ (૧૪) ન કરે.

ભાવાર્થ:- આ લોકમાં પરિગ્રહને છોડી શિક્ષા ગ્રહણ કરી શ્રીક્ષા લઈને ઉત્સાહથી બ્રહ્મચર્યનું પાલન કરે તથા આચાર્યની આજ્ઞાનુ પાલન કરતા થકા વિનયને શીખે આ રીતે સયમ પાલન કરવામાં કદી પણ પ્રમાદ કરે નહિ આવા સાધકો ધન્યવાનને પાત્ર બને છે, તેમ જ સમસ્ત કર્મોનો ક્ષય કરી મોક્ષને પ્રાપ્ત કરે છે એમ જાણી સાધક આત્માઓએ સસાર પરિબ્રમણરૂપ જન્મ મરણાદિતા અનંતકાળનાં દુઃખોનો નાશ કરવા તથા સસાર સ્વરૂપને એકાંત દુઃખમય જાણી, આત્મકલ્યાણ માટે ઉદ્યમવતઃ બની પાત્ર સમિતિ ત્રણ ગુણિરૂપ આઠ પ્રવચન માતાનું પાલન કરવામાં ઉપયોગવત રહી બ્રહ્મચર્યમાં દૃઢ બની શરીર મમત્વને છોડી, કષાયો મંદ બનાવી, આરંભ પરિગ્રહ જ દુઃખના હેતુઓ જાણી તેનો સર્વથા ત્યાગ કરી સયમ પાલન કરવા સતત જાગૃત રહી માનવલવને સફળ બનાવવો એ જ મનુષ્ય કર્તવ્ય છે.

૧ ૨ ૩ ૪ ૫ ૬ ૭
જહા દિયાપોતમસજાત, સાવાસગા પચિઠં મમમાર્ણ ।

૧ ૧ ૧૩ ૮ ૧૧ ૧૪ ૧૨
તમચાહ્ય તરુણમપસજાતં, ઠંકાહ અવ્યસગમં હરેજા ॥૨॥

શબ્દાર્થ (૧) જેમ કોઈ (૨) પક્ષીના (૩) બચ્ચા (૪) પૂરી પાંખો
આબા વિના (૫) પોતાના સ્થાનથી (૬) ઉડીને અન્યત્ર જવા (૭) ઇચ્છા કરે
છે (૮) પાંખો વિના ઉડવામાં (૯) સમગ્ર હોતા હેખીને હક (૧૦) તેઓને
(૧૧) જાણે પક્ષી ઉડવામાં (૧૨) તેને હરણ કરી નાશ કરે છે (૧૩) બચ્ચા
(૧૪) અસમર્થ બચ્ચી.

સાવાર્થ:- પક્ષીના નાના બચ્ચાને પૂરી પાંખો આબા
પહેલાં પોતાના સ્થાનથી ઉડીને અન્યત્ર સ્થાને જવા ઇચ્છતા થતા
બહાર જતા ઉડવામાં અસમર્થ હોવાથી પાંખો ફફડાવતા હેખીને
હક જાણે માંસાહારી પક્ષીઓ તે બચ્ચાને પકડી લઈ મારી નાખે
છે એ દષ્ટાંતે સાધુ આચાર્યની આજ્ઞા વિના એકલા વિચરતા
સંન્યાસી બ્રહ્મ જને છે જેથી સાધુએ પોતાની પૂર્ણ સંતિ પ્રાપ્ત
થવા વિના અર્થથી બહાર વિચરવાની ઇચ્છા કરવી નહિ સંતિ
પ્રાપ્ત થવા વિના એકલા વિચરનાર સાધકને ઘણી મુશ્કેલીઓ આવે
છે જેમાંથી પાર થવામાં ઘણા કુળો લોભવર્ણ પડે છે એમ બચ્ચી
શુભવાસમાં રહેવું એ અપકામ સાધુને માટે પ્રેરકર છે

૧ ૨ ૩ ૪ ૫ ૬ ૭
એવં તુ સેર્હપિ અપુહ્યમ્મ, નિસ્સારિય યુસિમં મમમાણા ।

૧ ૧ ૧૩ ૮ ૧૧ ૧૪ ૧૨
દિયસ્સ છાપં ધ અપણાય, હરિંસુ ણં પાવધમ્મા અણેગે ॥૩॥

શબ્દાર્થ (૧) એ પ્રકારે (૨) પર્થમાં અપુહ્ય (૩) સિધ્ધ (૪)
અર્થથી બહાર નિકળેલ હેખી (૫) પોતાને વચીવતા (૬) સમગ્ર (૭) મળ્યા
(૮) પામ્યા (૯) જેમ હરણ કરી લે છે (૧) પક્ષીના (૧૧) બચ્ચાની (૧૨)
જેમ પૂરી પાંખો નહિ ઉત્પલ થયેલ.

ભાવાર્થ:- જેમ પાંખો રહિત પક્ષીના બચ્ચાને માંસાહારી પક્ષી પકડી તેનો નાશ કરે છે, એવા પ્રકારે ધર્મમાં અનિપુણ નવ-દિક્ષીત શિષ્યને ગચ્છથી છૂટા પડી ગયેલાને એકલા વિચરતા દેખી ઘણા પાખડીઓ પ્રલોભન આપી સંયમ ધર્મથી ભ્રષ્ટ કરે છે. વયથી તથા જ્ઞાનથી પરિપક્વ થતા સુધી સાધકે શુરુ વાસમાં રહેવું એવો શ્રી ભગવતનો ઉપદેશ છે, એકાકી વિચરતા સાધુઓને ઘણી બાધાઓ-પીડા ઉત્પન્ન થાય છે, જેનું નિવારણ કરવામા સાધકને ઘણી મુશ્કેલી પડે છે એમ જાણી સાધકે શુરુની આજ્ઞા વિના બહાર વિચરવું નહિ.

ઓસાણમિચ્છે મણુએ સમાર્હિ, અણોસિએ જંતકરિતિ જન્ના ।
ઓમાસમાણે દવિયસ્સ વિત્તં, જ જિક્કસે બહિયા આસુપન્નો ॥૪॥

શબ્દાર્થ : (૧) મનુષ્ય શુરુકુલમાં (૨) નિવાસ નહિ કરવાવાળા (૩) કર્મોનો નાશ (૪) કરી શકતા (૫) નથી (૬) એમ જાણી શુરુકુલમાં (૭) મુક્તિ ગમન યોગ્ય પુરુષના (૮) નિવાસની તથા (૯) સમાધિની (૧૦) ઇચ્છા કરે (૧૧) આચરણનો (૧૨) સ્વીકાર કરતા થકા (૧૩) બુદ્ધિમાન પુરુષ (૧૪) ગચ્છથી બહાર (૧૫) નીકળે (૧૬) ન

ભાવાર્થ:- જે પુરુષો શુરુકુલમાં નિવાસ કરતા નથી, તે પુરુષો પોતાના કર્મોનો નાશ કરી શકતા નથી, એમ જાણી સાધક પુરુષ સદા શુરુકુળમા નિવાસ કરે અને સમાધિની ઇચ્છા રાખે અને મુક્તિગમન યોગ્ય પુરુષના આચરણનો સ્વીકાર કરે, ગચ્છ બહાર ન જાય, શુરુકુળમા નિવાસનો અર્થ એ છે જે સદા સત્સંગનો યોગ રહે, પ્રમાદ ન થાય, કોઈ પ્રશ્ન પૂછવો હોય તો તરત તેનો પ્રત્યુત્તર મળી શકે અને આચાર્યની સમીપમા રહેવાથી સંયમપાલન સારી રીતે થઈ શકે, સ્વચ્છ દાચારીઓથી દૂર રહી શકાય તથા જ્ઞાનની

આસિ યાચ, વળેરે મહાન લાલો યાચ છે જોમ બાળી સાધકે ગુરુ
વાસના રહી ગુરુની આજ્ઞામાં રહી સત્તમ પાલન કરવું તેમાં
ધાતાના આત્માનું હિત છે

જે ઠાળખો ય સયજાસજે ય, પરકમે યાચિ સુમાદુરુસે ।
સમિતીસુ ગુસીસુ ય આયપન્ને, વિયાગરિતે ય પુરો વણજા ॥૫॥

શબ્દાર્થ (૧) કાર્યોત્સર્ગ (૨) સત્તા (૩) આસન (૪) પરાક્રમ કરે
(૫) ઉત્તમ સાધુની સમાન આચરણ કરનાર (૬) સમિતિ (૭) ગુપ્તિ પાલનમાં
નિપુણ (૮) પ્રતાવત (૯) વચાચ સ્વરૂપને બતાવે (૧૦) અન્યને સમિતિ સુમિતિ
(૧૧) ઉપદેશ કરે.

સાવાચી - ગુરુકુળમાં નિવાસ કરનાર સાધુ ક્યાન શંયન,
આસન વિષયમાં તથા તપમાં પરાક્રમ કરે. સત્તમમાં ઉત્તમ સાધુ
સમાન આચરણ કરતા મહા, સમિતિ સુમિતિ વિષયમાં પુણી રૂપથી
નિપુણ બનીને, અન્ય સાધકોને સમિતિ ગુપ્તિરૂપ સાધકે આવા ને
ઉપદેશ આપે અને કાર્યોત્સર્ગમાં મેરુ પવનની સમાન કરનાર
વિક્રંત સ્થિર રહી શરીરથી નિરુપક રહી કાર્યોત્સર્ગ કરે શયન
આસનમાં સ્થિરતા પ્રાપ્ત કરવામાં પણ ઉપયોગવત રહે, કલબ
અકલબમાં વિવેક યુક્ત બની રહે જો સાધકના આચાર છે સાધકે
સહારીનો પરિચય નહિ રાખવો, તેમ જ સહારભાવના સહાયો
વિકલ્પોને છોડવા માટે અને તેટલો સમય જોઈતા સેવનની વૃદ્ધિ
સાથે ધ્યાનાવસ્થામાં રહી જ્ઞાન કથન આદિની આરાધના કરવામાં
સતત બાગૃત રહેવું જોઈએ

સદાણિ સોષા અદુ મેરયાણિ, અજાસથે તેસુ પરિમ્બણજા ।
નિર્લ ચ મિલ્લ ન પમાય કુજા, કહં કહં પા ધિતિગિન્હતિન્ને ॥૬॥

શબ્દાર્થ (૧) શબ્દો (૨) લયંકર (૩) સાંભળી (૪) મધુર અથવા (૫) રાગદ્વેષ રહિત બની (૬) તેમાં (૭) સાધુ વિચરે (૮) ઉત્તમ સાધુ (૯) નિદ્રા (૧૦) પ્રમાદ (૧૧) ન (૧૨) કરે (૧૩) કોઈ વિષયમાં (૧૪) શંકા ઉત્પન્ન થાય (૧૫) ગુરુને પૂછી શંકાને દૂર કરે

ભાવાર્થ— ઇર્યામમિતિ યુક્ત સાધુ વીણા આદિના મધુર શબ્દો કાનને પ્રિય લાગે તેવા અથવા લયકર કાનને અપ્રિય લાગે તેવા શબ્દો સાંભળીને ઉત્તમ સાધુ તેનાં રાગ દ્વેષ કરે નહિ, મધ્યસ્થવૃત્તિ ધારણ કરે તથા નિદ્રારૂપ પ્રમાદ કરે નહિ, કોઈ વિષયમાં શંકા ઉત્પન્ન થાય તો ગુરુને પૂછી શંકાનું નિવારણ કરે, સ્થાન, શયન, આસન, સમિતિ, ગુપ્તિમા વિવેક યુક્ત રહી પ્રમાદને દૂર કરતા થકા સંયમ પાલન કરે, આશ્રવનો નિરોધ કરવા પોતાનો મનયોગનો વ્યાપાર પ્રશસ્ત રાખવા સતત અભ્યાસી રહેવા જાગૃત રહેવું જોઈએ, અનાદિનો સસાર ભાવનો અભ્યાસ છોડવા માટે નિઃસંગપણું તથા અપ્રમાદ ભાવે રહેવાની જરૂર ગણવી એ શ્રેષ્ઠ છે

^૧હરેણ ^૨બુદ્ધિ ^૩દેણ ^૪ગુણ ^૫સાસિ ^૬ઉ, ^૭રાનિ ^૮ણિ ^૯ણા ^{૧૦}વિ ^{૧૧}સમ ^{૧૨}વવ ^{૧૩}વણં ।
સમ્મં તય ધિરતો ણાભિગચ્છે, ણિજ્જંતણ વાવિ અપારણ સે ॥૭॥

શબ્દાર્થ • (૧) કોઈ પ્રકારે પ્રમાદ થતા પોતાથી નાની વયના અગર (૨) મોટા સાધુ દ્વારા (૩) શિક્ષા પ્રાપ્ત થતા પોતાથી પ્રવ્રજ્યામાં (૪) શ્રેષ્ઠ અથવા (૫) સમાન (૬) વયવાળા દ્વારા ભૂલ સુધારવાને માટે કહેલ હોય તેનો (૭) સ્થિરતા સાથે (૮) સ્વીકાર (૯) કરે નહિ તે સાધક સસારના પ્રવાહમાં (૧૦) સમ્યક્ પ્રકારે (૧૧) તેનો (૧૨) તણાતા રહે તે સસાર પ્રવાહથી (૧૩) પાર થવા સમર્થ થાય નહિ

ભાવાર્થ— કોઈ સાધકની પ્રમાદ વશ ભૂલ થતા સાધકની વયથી નાની વયના અગર મોટી વયના અથવા પ્રવ્રજ્યામાં શ્રેષ્ઠ, સમાન વયના સાધુઓ તરફથી આચાર પાલનમાં ભૂલ કરનાર સાધકને

આસિ સાય, વજેરે મહાન લાલો મામ છે કોમ બાધી સાધકે ગુરુ
વાસમાં રહી ગુરુની આજ્ઞામાં રહી સમય પાલન કરવું તેમાં
પાતાના આત્માનું હિત છે

જે ઠાંગળો ય સયણામણે ય, પરફમે યાવિ સુસાહુજુસે ।

સમિતીસુ ગુણીસુ ય આયપન્ને, ચિયાંગરિતે ય પુહો ઘણ્ઝા ॥૫॥

શબ્દાર્થ (૧) કાર્યોત્સવ (૨) સખા (૩) આસન (૪) પરાક્રમ કરે
(૫) ઉત્તમ સાધુની સમાન આચરણ કરનાર (૬) સમિતિ (૭) અપ્તિ પાલનમાં
નિપુણ (૮) પ્રતાપવત (૯) વચામ સ્વરૂપને બતાવે (૧૦) જનને સમિતિ ગુણિયા
(૧૧) ઉપદેશ કરે.

સાવાચર્ય:- ગુરુકુળમાં નિવાસ કરનાર સાધુ સ્થાન, શયન,
આસન વિષયમાં તથા તપમાં પરાક્રમ કરે. સમયમાં ઉત્તમ સાધુ
સમાન આચરણ કરતા મહા, સમિતિ ગુણિ વિષયમાં પુણી રૂપથી
નિપુણ બનીને, જન્ય સાધકોને સમિતિ ગુણિરૂપ સાધક આચાર્યને
ઉપદેશ આપે અને કાર્યોત્સવમાં મેરુ પવનની સમાન કરનાર
રહિત સ્થિર રહી શરીરથી નિષ્પૃક્ષ રહી કાર્યોત્સવ કરે, શયન
આસનમાં સ્થિરતા પ્રાપ્ત કરવામાં પણ ઉપયોગવત રહે, કર્તવ્ય
અકર્તવ્યમાં વિવેક મુક્ત બની રહે, જે સાધકના આચાર છે સાધકે
સહારીનો પરિચય નહિ રાખવો, તેમ જ સુસારલાવના સહચરો
વિકલ્પોને છાહવા માટે બને તેટલો સમય જોઈતાં સેવનની વૃદ્ધિ
સાથે ધ્યાનાવસ્થામાં રહી જ્ઞાન, હયાન આદિત્રની આરાધના કરવામાં
સતત અગૃહ રહેવું જોઈએ

સજાણિ સોયા અદુ મેરવાણિ, અણાસવે તેસુ પરિચ્છણ્ઝા ।

નિર્મં ચ મિમ્સુ ન પમાય કુઝા, કહં કહં યા યિતિગિચ્છતિન્ને ॥૬॥

તેની જૂલ મુદારવા શિક્ષા વચ્ચેના કહેવામાં આવે તો તે શિક્ષાને સમભાવથી સ્થિરતાથી સ્વીકાર કરે નહિ અને કોઈને વશ થઈ શિક્ષા દેનાર ઉપર ક્રોધ કરે તો તેવા સાધકો સમમપાલનથી જાણ થઈ સસાર પ્રવાહમાં તણાતા થઈ જન્મ મરણરૂપ સસાર પરિભ્રમણ કરે અને દુઃખોને યોગવે તેમ જ સસારને પાર કરવા સમર્થ બને નહિ, એમ બધી સાધકે પ્રમાણ વશ કોઈ સમમપાલનમાં ક્ષતિ થઈ બાક તો તે ક્ષતિને દૂર કરવા સતત બદગૃહ બની અહંભાવ ત્માત્રીને શિખામણ આપનારનો ઉપકાર માની પ્રાયશ્ચિત્ત લઈ વિશુદ્ધ બની શુદ્ધ સમમપાલન કરવું તે પોતાના જ માટે શ્રેયસ્કર છે

विवर्द्धितेर्णं समयाणुसिद्धं बहुरेणं बुद्धेणं च चोदय य ।
अच्छुद्धियाय घटदासिए वा, अगारिणं वा समयाणुसिद्धे ॥८॥

શબ્દાર્થ : (૧) યાજ્ઞ વિદ્ય આચારવાળા મુક્તમ (૨) અન્નતીર્થો (૩) આચારની (૪) શિક્ષા પામતા (૫) નાની વચના (૬) મોટી વચના (૭) પ્રેરિત થઈ થકા (૮) અત્યન્ત નિન્દનીય કામ કરનાર (૯) ધટ દાસી (૧૦) ધમની (૧૧) શિક્ષા આપતા

ભાવાર્થ :- વીતરામદેવના સ્થિલા શાસ્ત્ર વિદ્ય કામ કરનાર અને મસારમાં જુલેલા, આત્માનું અર્ધિત કરનાર ગૃહસ્થ લોકો અથવા અન્નતીર્થોએ અથવા નિન્દનીય કામ કરવાવાળી ધટદાસી પાણી ભરવાવાળી દામી તથા સાધકથી નાની વચના અથવા મોટી વચના આદિ કોઈ અર્ધિત કોઈ પણ માધુ આપ્યાર વિદ્ય કામ કરતા લોક તે સાધુને ઉત્તમ આચારની શિખામણ આપે અને કહે જે આપ જે કામ કરી રહ્યા છો તેવા કામ તો ગૃહસ્થને મેળવે પણ નથી, તો પછી આવા આચાર વિદ્ય કામ માધુથી કેમ થાય ? ન જ થાય આ રીતે શુદ્ધ આચારના ધમનો ઉપદેશ પ્રાપ્ત થતાં તે સાધુ શિખામણ

આપનાર ઉપર ક્રોધ કરે નહિ, પરંતુ શિષ્યામણુ આપનારનો ઉપકાર માની પોતાના આત્માનુ કલ્યાણનુ કારણુ જાણી તે શિષ્યામણુનો સ્વીકાર કરી શુદ્ધ સંયમનુ પાલન કરવું એવો સાધકનો આચાર છે.

૧ ૨ ૩ ૪ ૫ ૬ ૭ ૮
 ૧ ૧૦ ૧૧ ૧૨ ૧૩ ૧૪ ૧૫
 ન તેસુ કુજ્જે ૧૦ ગય પવ્વહેજ્જા, ૧૧ ન યાત્તિ ૧૨ કિંચી ૧૩ ફરુસં ૧૪ વદેજ્જા ।
 ૧ ૧૦ ૧૧ ૧૨ ૧૩ ૧૪ ૧૫
 તહા કરિરસંતિ ૧૦ પહિસ્સુજેજ્જા, ૧૧ સેયં ૧૨ સુ ૧૩ મેયં ૧૪ ન ૧૫ પમાય કુજ્જા ॥૧॥

શબ્દાર્થ (૧) પૂર્વેકિત શિષ્યામણુ દેનાર ઉપર (૨) ક્રોધ (૩) ન કરે (૪) પીડા ન આપે (૫) નહિ (૬) ક્રિયિત (૭) કર્કશ વચન (૮) ન કહે (૯) આપ કહો છો તે પ્રમાણે (૧૦) કરીશ (૧૧) પ્રતિજ્ઞા કરે (૧૨) કલ્યાણ સમજી (૧૩) માફ (૧૪) પ્રમાદ (૧૫) ન કરે

ભાવાર્થ:- પૂર્વેકિત પ્રકારે અન્ય વ્યક્તિ તરફથી શિષ્યામણુ પ્રાપ્ત થતા શિક્ષા આપનાર વ્યક્તિ પ્રત્યે સાધક ક્રોધ ન કરે, ક્રોધ પ્રકારે તેને દુઃખ થાય તેવું વર્તન કરે નહિ, તેમ જ કર્કશ વચન પણ ન કહે, પરંતુ એમ કહે જે આપ મને જે પ્રમાણે કહો છો તે જ પ્રમાણે વર્તન કરીશ કારણુ જે તોમા માફ શ્રેય છે, એમ માની પરમાર્થનો વિચાર કરી તે શિષ્યામણુનો સ્વીકાર કરે, આચારમા લાવે, અસત્ય આચરણુનો ત્યાગ કરે, પ્રમાદનો ત્યાગ કરી કરેલ અશુભ કાર્યનુ પ્રાયશ્ચિત લઈ મિચ્છામિ દુષ્કર્મ બોલી શિક્ષા આપનારનો ઉપકાર માની મધ્યસ્થ વૃત્તિ ધારણુ કરી આચાર વિરૂદ્ધના કાર્યનો ત્યાગ કરી સમિતિ ગુપ્તિવત રહી સમ્યક્ પ્રકારે સયમનું પાલન કરવા જાગૃત બની સયમભાવમા વિચરે

૩ ૪ ૧ ૨ ૩ ૪ ૫ ૬ ૭
 ૧ ૧૦ ૧૧ ૧૨ ૧૩ ૧૪ ૧૫ ૧૬
 વળંસિ ૧૦ મૂહસ્સ ૧૧ જહ્વા ૧૨ અમૂહા, ૧૩ મગ્ગાણુસાસતિ ૧૪ હિતં ૧૫ પયાણં ।
 ૧ ૧૦ ૧૧ ૧૨ ૧૩ ૧૪ ૧૫ ૧૬
 તેણેવ ૧૦ મજ્ઞં ૧૧ હણમેવ ૧૨ સેય, ૧૩ જં ૧૪ મે ૧૫ વુહા ૧૬ સમણુસાસયતિ ॥૧૦॥

શબ્દાર્થ (૧) જેમ (૨) માર્ગના બહુનાર (૩) વનમાં (૪) માર્ગ
બૂલેલ (૫) પ્રભુને (૬) કિતકારી (૭) માર્ગની (૮) શિક્ષા (૯) એ રીતે (૧૦)
મને (૧૧) શિક્ષા (૧૨) એવ છે (૧૩) જે (૧૪) મને (૧૫) ૧૬ કિતકારી
(૧૬) શિક્ષા ૬ ૭

ભાવાર્થ:- જેમ જગલમાં-વનમાં માર્ગ બૂલેલને, માર્ગનો
બહુનાર માર્ગને બતાવે, તે માર્ગ બતાવનાર ઉપર માર્ગ બૂલનાર
'પુરુષ પ્રસન્ન થાય છે અને સમજે છે કે આ શિક્ષા મને કલ્યાણકારી
છે એની મારફત ઉત્તમ માર્ગની શિક્ષા દેનાર પુરુષ ઉપર શિક્ષા
પામનાર સાધુ પ્રસન્ન થાય છે અને માને છે કે આ ઉપદેશ મારા
કલ્યાણનું કારણ છે એમ માની શિક્ષા દેનારનો મહાન ઉપકાર
માને, કારણ કે ઘોર જગલમાં વિશામૂઢ ઘણેલ મનુષ્ય માર્ગ
બૂલવાથી ગમરાઈ બ્રમ છે અને માર્ગનો પતો ન મળતાં માર્ગ
દેખાઈનારને છનિવદ્ધાન આપનાર માની પ્રસન્ન થઈ તેનો મહાન
ઉપકાર માને છે, એ પ્રકારે સસારરૂપ જટલીમાં બૂલેલાને, સસાર
અવધીમાંથી બહાર કાઢી શાન્તિના માર્ગરૂપ શિક્ષના માર્ગને બતાવ
નારનો મહાન ઉપકાર માની પ્રમણ થાય છે એમ બધી મુસાધુએ
શિક્ષા આપનારનો ઉપકાર માની સર્વભમાં ઉપયોગવત રહી સર્વમ
પાલન કરવું

મહા તેણ મુદેણ અમૂઢગસ્મ, કાંયગ્મ પૂયા સવિસેસજુતા ।
પ્રમોથમ તત્ત્વ ઉદાહુ ચીરે, અણુગમ્મ અર્થ ઉચ્ચેનિ સમ્મ ॥૧૧॥

શબ્દાર્થ : (૧) પમાત (૨) એ (૩) થડ પુરુષ (૪) અમૂઢ પુરુષની
(૫) પૂજા (૬) વિશેષ રૂપથી (૭) કરતી જોઈએ (૮) આ ઉપમા (૯) જ્ઞાતી
છે (૧૦) આ વિષયમાં (૧૧) વીર પ્રભુએ (૧૨) સમજી (૧૩) પદાર્થને (૧૪)
શિક્ષાના ઉપકારને સાધુ પાતામાં સ્થાપિત કરે (૧૫) સમગ્ર પ્રકારે

ભાવાર્થ:- જેમ માર્ગ બ્રહ્મ પુરુષ માર્ગ બતાવનાર પુરુષની વિશેષ પ્રકારથી તેમનો ઉપકાર માની પૂજા સત્કાર કરે, એવી જ રીતે સંયત્તપાલનમાં ભૂલ કરવાવાળા સાધુને સન્માર્ગનો ઉપદેશ આપનાર પુરુષની પૂજા તથા સત્કાર કરી તે ઉપદેશ પોતાના હૃદયમાં સ્થાપિત કરી ઉપદેશકનો ઉપકાર માને, આવા પ્રકારનું કથન શ્રી તીર્થંકર દેવોએ તથા શ્રી ગણધર મહારાજે કહેલ છે, તેના ઉપર શ્રદ્ધા લાવી સદ્ગુરુનો અગર હરકોઈ વ્યક્તિ સાધક મોક્ષ માર્ગથી દૂર જતા સંસાર અટવીના માર્ગે ચડી જતા તે સંસાર પરિબ્રમણુ-રૂપ માર્ગથી મોક્ષના માર્ગે દોરનાર મોક્ષમાર્ગે લઈ જનાર વ્યક્તિનો મહાન ઉપકાર સમજી તેની સેવા કરવી તે સાધકનું કર્તવ્ય છે અને સાથે કલ્યાણનું કારણ છે

⁹ ૧ ૩ ૪ ૬ ૮ ૭ ૧
 ૧ ૧૦ ૧૨ ૧૩ ૧૧
 જેતા જહા અંધકારંસિ રાઓ, મગ્ગં ણ જાણાતિ અપસ્સમાણે ।
 સે સૂરિઅસ્સ અબ્હુગ્ગમેણં, મગ્ગં વિયાણાહ પગાસિયંસિ ॥૧૨।

શબ્દાર્થ : (૧) જેમ (૨) માર્ગ દર્શક પુરુષ (૩) અધારી (૪) રાત્રિમાં (૫) ન દેખતાં (૬) માર્ગને (૭) જાણતો (૮) નથી (૯) (૧૦) સૂર્યોદય થતાં (૧૧) પ્રકાશ થતાં (૧૨) માર્ગને (૧૩) જાણે છે

ભાવાર્થ:- જેમ માર્ગદર્શક પુરુષ અધારી રાત્રિમાં અધ-કારના કારણે માર્ગ નહિ દેખાતો હોવાથી માર્ગને જાણી શકતો નથી, પરંતુ સૂર્યોદય થતાં પ્રકાશ ફેલાતાં માર્ગને જાણી લે છે, એવા પ્રકારે જિન-વિતરાગદેવના ઉપદેશથી જ્ઞાનથી જીવ સન્માર્ગને જાણી લે છે અજ્ઞાનરૂપ અધકારમાં ફસાઈ રહેલ આત્માઓ જિનમાર્ગને નહિ જાણનારા સદ્ગુરુના ઉપદેશથી સંસારના સ્વરૂપને જાણી સંસાર ભાવનો ત્યાગ કરી પ્રવ્રજ્યા બ્રહ્મણ કાર્યા બાદ સદ્ગુરુના સમાગમે અજ્ઞાનરૂપી અધકારનો નાશ થતા જ્ઞાનરૂપી દીપકના પ્રકાશને પ્રાપ્ત

કરી મોક્ષમાર્ગને પ્રાપ્ત કરવાના જ્ઞાનને પ્રાપ્ત કરી લે છે, જેથી
સદ્ગુણના સત્સભની જરૂર છે

एवं तु सेहेवि अपुद्गममे, धम्मं न जाणाह अवुज्झमाणे ।
से कोविण जिणवयणेण पच्छा, सुरोदए पामति अक्खुणेवा ॥१३॥

શબ્દાર્થ (૧) એ પ્રકારે ઉપરોક્ત (૨) ધર્મમાં (૩) અનિપુણ (૪)
શિષ્ય પણ જુનાઈને (૫) નહિ સમજવાથી (૬) નહોતો (૭) જાણતો (૮)
ધર્મને (૯) વિદ્વાન બની (૧૦) એ શિષ્ય (૧૧) પરદા બિન વાક્યોથી (૧૨)
પદ્માત્મ ધર્મના સ્વરૂપને જાણી લે છે (૧૩) જેમ સૂર્યોદય થતાં (૧૪) નેત્ર દ્વારા
(૧૫) પદાર્થોને દેખે છે

ભાવાર્થ - એ પ્રકારે નવીન સાધક સૂત્ર તથા અર્થને નહિ
જાણનાર ધર્મમાં અનિપુણ શિષ્ય ધર્મના સ્વરૂપને જાણતો ન હોય,
પરંતુ પરપરાએ પુરુષાર્થથી બિન વચનના જ્ઞાતા બની ધર્મના
સ્વરૂપને જાણી લે છે જેમ સૂર્યોદય થતાં પ્રકાશ ફેલાતાં નેત્ર દ્વારા
ઘટપટ આદિ સર્વ પદાર્થોને જોઈ શકાય છે એ રીતે શિષ્યો સદ્ગુણ
દ્વારા જ્ઞાન પ્રાપ્ત થવાથી મોક્ષના સ્વરૂપને જાણી મોક્ષમાર્ગને જાણ
બની મોક્ષને પ્રાપ્ત કરી સમાધિને પ્રાપ્ત કરે છે

उद्ध महेष तिरिय विसासु तसा य जे पावरा जे य पाणा ।
सया जए तेसु परिक्खएज्जा, मणप्पओस अविकंपमाणे ॥१४॥

શબ્દાર્થ (૧) ઉપર (૨) નીચે (૩) તિરસ્કારી (૪) વિશ્વાસમાં (૫)
તસ (૬) સ્થાવર (૭) પ્રાણી રહે છે (૮) સદા (૯) તેમાં (૧૦) ચલાવવા
સમમ રાખી (૧૧) વિચરે (૧૨) અનથી થોડો પણ દેવ ન કરતાં (૧૩)
સમમમાં નિશ્ચય રહે

ભાવાર્થ:- ઉપર, નીચે તથા તિરચ્છી દિશાઓમાં જે ત્રસ અને સ્થાવર પ્રાણીઓ નિવાસ કરે છે, તેના ઉપર થોડો પણ દ્વેષ નહિ કરતાં, તેઓની ઉપર અનુકંપા લાવી સદા યત્નાપૂર્વક તે જીવોની દયા પાલતા થકા સંયમનુ પાલન કરે, સંયમ ભાવમાં વિચલિત ન થતાં આરંભ પરિગ્રહ ગ્રહિત બની સંયમમા સ્થિરતા રાખી સંયમ પાલન કરે, એવો શ્રી વીતરાગદેવનો ઉપદેશ છે છકાય જીવોની દયાનુ પાલન કરવું તે તો સંયમનુ પ્રથમ કાર્ય છે

કાર્ત્તેણ^૧ પુચ્છે^૪ સમિયં^૩ પયાસુ, આઢક્ષમાણો^૨ દવિચસ્સ^૫ વિત્તં^૬ ।
તં^૮ સોયકારી^{૧૦} પુહો^{૧૧} પવેસે, સંઘા^{૧૨} ઇમં^{૧૩} કેવલિયં^{૧૪} સમાર્હિં ॥૧૫॥

શબ્દાર્થ : (૧) સાધુ અવસર દેખી (૨) પ્રજાઓના વિષયમાં (૩) સદાચારી આચાર્યને (૪) પૂછે (૫) ખતાવનાર (૬) આચાર્યની પૂજા કરે (૭) સર્વજ્ઞના આગમને (૮) આચાર્યની (૯) આજ્ઞા માની (૧૦) તેમના પૃથક્ પૃથક્ ઉપદેશને (૧૧) હૃદયમાં ધારણ કરે (૧૨) સમજી હૃદયમાં ધારણ કરે (૧૩) કેવલીએ ખતાવેલ (૧૪) સન્માર્ગને

ભાવાર્થ - સાધુ અવસર જોઈ સદાચારી આચાર્યને, પ્રાણીઓના વિષયમાં પ્રશ્ન કરે, પૂછે, તથા સર્વજ્ઞના આગમનના ઉપદેશ કરનાર આચાર્ય મહારાજની પૂજા તથા સત્કાર સન્માન કરે તથા આચાર્યની આજ્ઞા અનુસાર સંયમ અનુષ્ઠાન કરતા થકા સાધુ આચાર્ય દ્વારા કથન કરેલ કેવળી સળધી જ્ઞાનને સાંભળી હૃદયમાં ધારણ કરે, તે સાધકને કલ્યાણનું કારણ છે એમ જાણી સદ્ગુરુની આજ્ઞાનું પાલન કરવું પ્રભુએ આજ્ઞાએ ધર્મ કહેલ છે

અર્હિસ^૧ સુઠિચ્છા^૨ તિવિહ્ણે^૩ તાયી, એસુ^૪ યા સંતિ^૫ નિરોહમાહુ^૬ ।

તે^{૧૦} એવમક્ષંતિ^૧ તિલોગદંસી, ણ^{૧૩} મુજ્જયેયંતિ^{૧૪} પમાયસંગં^{૧૧} ॥૧૬॥

ભાવાર્થ:- ગુરુકુળમાં નિવાસ કરનાર સાધુ ઉત્તમ સાધુના આચારને સાંભળી પોતાના આત્માના ઇષ્ટ અર્થરૂપ મોક્ષને જાણી, બુદ્ધિમાન તથા સિદ્ધાંતના વક્તા બને છે, તથા સમ્યગ્જ્ઞાન આદિથી પ્રયોજન રાખતા થકા, તપ અને સંયમને પ્રાપ્ત કરી, ઉદ્દગમાદિ દોષ રહિત શુદ્ધ આહાર પ્રાપ્ત કરી નિર્વાહ કરતા થકા આરંભ પરિશ્રદ્ધ રહિત બની સમસ્ત કર્મોના ક્ષય સ્વરૂપ મોક્ષને પ્રાપ્ત કરે છે, આવા સાધકો પ્રતિભાસંપન્ન બની સ્વપર કલ્યાણના ભાગી બની શકે છે, આવા સાધકો જે સંસારમા પ્રાણી વર્ગ, સ્વકર્મ આધીન બની વારંવાર મરે છે અને શોકથી ભરપૂર એવા સંસારમાં રહેલા જન્મ મરણાદિનાં દુઃખોને ભોગવે છે તેવા સંસાર પરિભ્રમણુનો નાશ કરી વધારેમાં વધારે સાત આઠ લવોથી વધારે લવો નહિ કરતા. મોક્ષની પ્રાપ્તિ કરી લે છે એમ જાણી સાધકે સયમનુ શુદ્ધ પાલન કરવા ઉપયોગવત રહેવું જે સંયમ પાલનથી મોક્ષની પ્રાપ્તિ થઈ શકે છે

સંસ્વાદ ધર્મં ચ વિચારંતિ, બુદ્ધા હૃ તે અંતકરા ભવંતિ ।
તે પારંગા દોષહૃવિ મોચના, સંશોધિતં પળ્હમુદાહરંતિ ॥૧૮॥

શબ્દાર્થ . (૧) ગુરુકુળમાં નિવાસ કરનાર સાધુ સદ્બુદ્ધિથી સ્વયં ધર્મને (૨) જાણી (૩) અન્યને ઉપદેશ આપે છે (૪) ત્રણે કાળને જાણનાર પુરુષ (૫) કર્મોના અત કરનાર (૬) બને છે તથા (૭) તે સ્વયં તથા (૮) અન્યને (૯) કર્મપાશથી છોડાવી (૧૦) સંસારથી પાર થઈ જાય છે (૧૧) આવા પુરુષો પ્રશ્નોના ઉત્તર (૧૨) વિચાર (૧૩) કરીને જ આપે છે

ભાવાર્થ:- ગુરુકુળમાં નિવાસ કરનાર સાધુ સદ્બુદ્ધિથી ધર્મના ત્વરૂપને જાણી, અન્યને ધર્મનો ઉપદેશ કરે છે ત્રણેકાળના સ્વરૂપને જાણનાર પુરુષ પૂર્વસન્નિત કર્મોના અત કરે છે આવા પુરુષ સ્વયંને તથા અન્યને કર્મપાશથી મુક્ત કરાવી સંસારના પારને

શબ્દાર્થ (૧) ગુરુના ઉપદેશમાં (૨) સાવધાન બની (૩) તથા કરવું તથા યોગે (૪) જ્ઞાન જીવ રક્ષક (૫) સમિતિ ગુપ્તિના પાલનથી (૬) શાંતિ (૭) કર્મના ક્ષમ થવાનું (૮) શી સર્વજ્ઞ કહેલ છે (૯) ત્રિલોકકર્તા (૧૦) જેમ કહે છે કે ક્ષણ માત્ર (૧૧) પ્રમાણનો (૧૨) સમ (૧૩) કરવો નહિ (૧૪) કરી.

આવાર્થ - સાધુ શુરુના ઉપદેશને હૃદયમાં સ્થાપિત કરી, મન, વચન, કાયાથી જ્ઞાન જીવોની રક્ષા કરવામાં સદા ઉપયોગી થત રહે, એ પ્રકારે સમિતિ અને ગુપ્તિના સમ્મત પાલનથી ધોતાને તમા બન્ય જીવોને શાંતિનો લાભ અને જાલકર્મનો ક્ષમ થવાનું શી સર્વજ્ઞ ભગવતે કહેલ છે ત્રિલોકકર્તા પુરુષ કહે છે સાધુએ એક ક્ષણ પણ જ્ઞાપી પ્રમાણનો સમ કરવો નહિ, જોડે પાંચ ઉન્નિષેઠના વિવેચી સદા દૂર રહેવું તે સર્વ દુષ્ટોનો જાત કરવાનો મહાન ઉપાય તે સુલભપાલન છે વિવેચી સસાર પરિ ભ્રમણ અને તેના ત્યાગથી મહાન શાંતિની પ્રાપ્તિ થાય છે સાધકે ધોતાના આત્માના રક્ષણ માટે સતત ઉપયોગ રાખવા જરૂર જણવી, જ્ઞાન જીવોની રક્ષા થાળવી, તે ધોતાના આત્માની જ રક્ષા થાળવા સમાન છે, તેમ જ સમિતિ ગુપ્તિ આદિ સમાધિભાજમાં સ્થિત રહેવાથી સર્વ દુષ્ટોનો જાત લાવી શકાય છે અને મોક્ષના શાશ્વત્ સુખની પ્રાપ્તિ થાય છે જેમ બધી સાધકે સુલભ પાલનમાં બાંધત બની વિચરવું.

નિસમ્મ સે મિન્સુ સમીહિયંતું, પઢિમાણં હોઈ વિમારણય ।
આયાણઝઢી ચોદાણમોણં, ઠવેણ સુદેણ ઠવેતિ મોરસ ॥૧૭॥

શબ્દાર્થ (૧) ગુરુકુળમાં નિવાસ કરનાર સાધુ (૨) સાધુના આચારને સંજ્ઞા (૩) મોક્ષરૂપ જ્ઞાન જીવોને જાણી (૪) સુધિમાન (૫) સિદ્ધાંતના વક્તા અને (૬) સમ્મતિ આદિ મોક્ષાભિલાષી સાધુ (૭) તપ (૮) સવચને (૯) પ્રાપ્ત કરી (૧૦) શુદ્ધ આદાર વડે (૧૧) મોક્ષને (૧૨) પ્રાપ્ત કરે છે.

ભાવાર્થ:- ગુરુકુળમાં નિવાસ કરનાર સાધુ ઉત્તમ સાધુના આચારને સાંભળી પોતાના આત્માના ઇષ્ટ અર્થરૂપ મોક્ષને જાણી, બુદ્ધિમાન તથા સિદ્ધાંતના વક્તા બને છે, તથા સમ્યગ્જ્ઞાન આદિથી પ્રયોજન રાખતા થકા, તપ અને સંયમને પ્રાપ્ત કરી, ઉદ્ધગમાદિ દોષ રહિત શુદ્ધ આહાર પ્રાપ્ત કરી નિર્વાહ કરતા થકા આરંભ પરિશ્રદ્ધ રહિત બની સમસ્ત કર્મોના ક્ષય સ્વરૂપ મોક્ષને પ્રાપ્ત કરે છે, આવા સાધકો પ્રતિભાસંપન્ન બની સ્વપર કલ્યાણના ભાગી બની શકે છે, આવા સાધકો જે સંસારમાં પ્રાણી વર્ગ, સ્વકર્મ આધીન બની વારંવાર મરે છે અને શોકથી ભરપૂર એવા સંસારમાં રહેલા જન્મ મરણાદિનાં દુઃખોને ભોગવે છે તેવા સંસાર પરિભ્રમણનો નાશ કરી વધારેમાં વધારે સાત આઠ ભવોથી વધારે ભવો નહિ કરતા. મોક્ષની પ્રાપ્તિ કરી લે છે એમ જાણી સાધકે સંયમનું શુદ્ધ પાલન કરવા ઉપયોગવત રહેવું જે સંયમ પાલનથી મોક્ષની પ્રાપ્તિ થઈ શકે છે

સંસ્વાદ્ધ ધર્મં ચ વિચારંતિ, બુદ્ધા હુ તે અંતકરા ભવંતિ ।

તે પારંગા દોષહર્ત્વિ મોચનાન, સંશોધિતં પળ્હમુદાહરંતિ ॥૧૮॥

શબ્દાર્થ : (૧) ગુરુકુળમાં નિવાસ કરનાર સાધુ સદ્બુદ્ધિથી સ્વયં ધર્મને (૨) જાણી (૩) અન્યને ઉપદેશ આપે છે (૪) ત્રણે કાળને જાણનાર પુરુષ (૫) કર્મોના અત કરનાર (૬) બને છે તથા (૭) તે સ્વયં તથા (૮) અન્યને (૯) કર્મપાશથી છોડાવી (૧૦) સંસારથી પાર થઈ જાય છે (૧૧) આવા પુરુષો પ્રશ્નોના ઉત્તર (૧૨) વિચાર (૧૩) કરીને જ આપે છે

ભાવાર્થ:- ગુરુકુળમાં નિવાસ કરનાર સાધુ સદ્બુદ્ધિથી ધર્મના સ્વરૂપને જાણી, અન્યને ધર્મનો ઉપદેશ કરે છે ત્રણેકાળના સ્વરૂપને જાણનાર પુરુષ પૂર્વસંચિત કર્મોના અત કરે છે આવા પુરુષ સ્વયંને તથા અન્યને કર્મપાશથી મુક્ત કરાવી સંસારના પારને

શબ્દાર્થ (૧) શુક્રના ઉપદેશમાં (૨) સાવધાન બની (૩) તથા કરણ તથા ચોરે (૪) છકામ છવ રક્ષક (૫) સમિતિ શુભિના પાલનથી (૬) શાંતિ (૭) કર્મના ક્ષય થવાનું (૮) શ્રી સર્વજ્ઞ કહેલ છે (૯) ત્રિલોકીકર્થી (૧) જેમ કહે છે કે ક્ષણ માત્ર (૧૧) પ્રમાણનો (૧૨) સત્ય (૧૩) કરવો નહિ (૧૪) ફરી.

ભાવાર્થ - સાધુ શુક્રના ઉપદેશને હૃદયમાં સ્થાપિત કરી, મન વચન, કાયાથી છકામ છવોની રક્ષા કરવામાં સદા ઉપયોગવત રહે, જે પ્રકારે સમિતિ અને શુભિના સમ્યક્ પાલનથી ચોતાને તથા અન્ય છવોને શાંતિનો લાભ અને અટકમનો ક્ષય થવાનું શ્રી સર્વજ્ઞ બતાવે છે તે ત્રિલોકીકર્થી પુરુષ કહે છે સાધુએ જેક ક્ષણ પણ છકાથી પ્રમાણનો સત્ય કરવો નહિ, જેટલે પાંચ ધનિયોના વિષયોથી સદા દૂર રહેવું તે સર્વ દુઃખોનો જત કરવાનો મહાન ઉપાય તે સુવમપાલન છે વિષયોથી સત્ય પરિજ્ઞમણ અને તેના ત્યાગથી મહાન શાંતિની પ્રાપ્તિ થાય છે સાધકે ચોતાના આત્માના રક્ષણ માટે સતત ઉપયોગ રાખવા જરૂર તથા છકામ છવોની રક્ષા પાળવી, તે ચોતાના આત્માની જ રક્ષા પાળવા સમાન છે, તેમ જ સમિતિ શુભિ આદિ સમાધિમાર્ગમાં સ્થિત રહેવાથી સર્વ દુઃખોનો જત લાવી શકાય છે અને મોક્ષના શાશ્વત્વા મુખની પ્રાપ્તિ થાય છે જેમ બધી સાધકે સુવમ પાલનમાં અનુવ્રત બની વિચરવું.

નિસમ્મ સે મિક્કસુ સમીહિયંતં, પચિન્નાણં હોહ વિસારપ્પ ।
આપાણમહી ચોવાણમોણં, ડબ્બેચ સુદેણ ઇથેતિ મોક્કસુ ॥૧૭॥

શબ્દાર્થ : (૧) શુક્રજ્ઞમાં નિવાસ કરનાર સાધુ (૨) સાધુના આચારને સંજોગી (૩) મેક્કરૂપ છવ અર્થને નાણી (૪) શુદ્ધિમાન (૫) સિદ્ધાંતના વક્તા અને (૬) સમ્યક્જ્ઞ આદિ મોક્ષાભિલાષી સાધુ (૭) તપ (૮) સવચને (૯) પ્રાપ્ત કરી (૧) શુદ્ધ આકાર વડે (૧૧) મોક્ષને (૧૨) પ્રાપ્ત કરે છે.

^૧ મૃતાભિસંક્રાહ ^૨ દુગુંછમાણે, ^૩ ન ^૪ ગિન્વહે ^૫ સંતપ્તદેણ ^૬ ગોયં ।

ન ^૭ કિંચિ ^૮ સિન્છે ^૯ મણુપ ^{૧૦} પયાસું, ^{૧૧} અસાહુધમ્માણિ ^{૧૨} ન ^{૧૩} સંવણ્જા ^{૧૪} ॥૨૦॥

શબ્દાર્થ : (૧) સાધુ બ્રાહ્મીઓની વિનાશની (૨) શંકાથી (૩) પાપની ધૃષ્ટિ કરતા થકા કોષને આશીર્વાદ આપે નહિ (૪) સાધુ મંત્ર આદિથી (૫) મૌન (૬) વાદ સંયમને નિસાર (૭) ન બનાવે (૮) કોઈ વસ્તુની (૯) ધૃષ્ટિ (૧૦) કરે નહિ સાધુને કદ્યે નહિ (૧૧) મનુષ્યોને ધર્મ ઉપદેશના બદલા તરીકે શ્રોતાજન પાસેથી (૧૨) આરભ ઉત્પન્ન થાય તેવા અસાધુ (૧૩) ધર્મના ઉપદેશ (૧૪) ન (૧૫) આપે

ભાવાર્થ :- પાપની તથા ધર્મબંધનની ધૃષ્ટિ કરનારા સાધુ, બ્રાહ્મીઓના વિનાશની શંકાથી કોઈ વ્યક્તિને આશીર્વાદ આપે નહિ, મંત્ર વિદ્યાનો પ્રયોગ કરી પોતાના સંયમને નિસાર ન બનાવે તથા મનુષ્યોને ધર્મનો ઉપદેશ આપતા શ્રોતાજન પાસેથી કોઈ વસ્તુ લેવાની તથા માનપૂજા સત્કારની ધૃષ્ટિ રાખે નહિ, તેમ જ સાધુને કદ્યે નહિ, તેવા અસાધુઓના ધર્મનો ઉપદેશ આપે નહિ, વાણીનું રક્ષણ કરવું તેને ગોત્ર કહેવાય છે અથવા મૌન વાદસંયમ કહેવાય એટલે ઉપદેશથી આરંભ ઉત્પન્ન થાય તેવો ઉપદેશ સાધુ આપે નહિ, મંત્રન બોલતાં બહુ ઉપયોગ રાખવો, વાણીથી આરંભ ઉત્પન્ન ન થાય તેમ જ કોઈના ચિત્તને હુ બ ઉત્પન્ન ન થાય, તે ઉપયોગ રાખી ઉપદેશ આપવો

^૧ હાસં ^૨ પિ ^૩ ગો ^૪ સંધતિ ^૫ પાવધમ્મે, ^૬ ઓહ ^૭ તહીયં ^૮ ફરુસં ^૯ વિયાણે ।

^{૧૦} ગો ^{૧૧} વુચ્છણ ^{૧૨} ગો ^{૧૩} ય ^{૧૪} વિકથહજ્જા, ^{૧૫} અણાહલે ^{૧૬} યા ^{૧૭} અકસાહ ^{૧૮} મિક્ખૂ ॥

॥૨૧॥

^૧સૂતાભિસંકાદ ^૨દુગુંછમાણે, ^૩જ ^૪જિવ્વહે ^૫સંતપ્તદ્રેણ ^૬ગોચં ।

જ ^૭કિંચિ ^૮સિચ્છે ^૯મણુપ ^{૧૦}પયાસું, ^{૧૧}અસાદુધમ્માણિ ^{૧૨}જ ^{૧૩}સંવણ્જા ^{૧૪}
॥૨૦॥

શબ્દાર્થ : (૧) સાધુ પ્રાણીઓની વિનાશની (૨) શંકાથી (૩) પાપની
વૃણા કરતા થકા કોઈને આશીર્વાદ આપે નહિ (૪) સાધુ મંત્ર આદિથી (૫)
મૌન (૬) વાક્ સંયમને નિસાર (૭) ન બનાવે (૮) કોઈ વસ્તુની (૯) ધૃષ્ટિ
(૧૦) કરે નહિ સાધુને કલ્પે નહિ (૧૧) મનુષ્યોને ધર્મ ઉપદેશના બદલા તરીકે
શ્રોતાજન પાસેથી (૧૩) આરંભ ઉત્પન્ન થાય તેવા અસાધુ (૧૪) ધર્મના
ઉપદેશ (૧૫) ન (૧૬) આપે

ભાવાર્થ :- પાપની તથા ધર્મબંધનની વૃણા કરનારા સાધુ,
પ્રાણીઓના વિનાશની શંકાથી કોઈ વ્યક્તિને આશીર્વાદ આપે નહિ,
સત્ર વિધાનો પ્રયોગ કરી પોતાના સત્રમને નિસાર ન બનાવે તથા
મનુષ્યોને ધર્મનો ઉપદેશ આપતા શ્રોતાજન પાસેથી કોઈ વસ્તુ
લેવાની તથા માનપૂજા સત્કારની ધૃષ્ટિ રાખે નહિ, તેમ જ સાધુને
કલ્પે નહિ, તેવા અસાધુઓના ધર્મનો ઉપદેશ આપે નહિ, વાણીનું
રક્ષણ કરવું તેને ગોત્ર કહેવાય છે. અથવા મૌન વાક્સંયમ કહેવાય
એટલે ઉપદેશથી આરંભ ઉત્પન્ન થાય તેવો ઉપદેશ સાધુ આપે નહિ,
મગ્ધન બોલતાં બહુ ઉપયોગી રાખવો, વાણીથી આરંભ ઉત્પન્ન ન
થાય તેમ જ કોઈના ચિત્તને હુ બ ઉત્પન્ન ન થાય, તે ઉપયોગ રાખી
ઉપદેશ આપવો.

^૧હાસં ^૨પિ ^૩જો ^૪સંધતિ ^૫પાવધમ્મે, ^૬ઓહ ^૭તહીયં ^૮ફરુસં ^૯વિયાણે ।

^{૧૦}જો ^{૧૧}તુચ્છં ^{૧૨}જો ^{૧૩}ય ^{૧૪}વિકથંજ્ઞા, ^{૧૫}અણાહલે ^{૧૬}યા ^{૧૭}અકસાદુ ^{૧૮}ભિક્કુ ॥

॥૨૧॥

શબ્દાર્થ (૧) જોખાથી હાસ્ય ઉત્પન્ન થાય તેવા શબ્દ ન જોશે તથા (૨) શરીરાદિ ઘેષ્ટા-આપાર (૩) સાધુ કરે નહિ (૪) પાપમય (૫) ધર્મને હાસ્યથી પણ ન કહે (૬) રાજદ્રેષ રહિત સાધુ (૭) સત્ત્વ વચન (૮) જન્યને દુષ્ટ ઉત્પન્ન થાય તે ન જોશે (૯) પૂજ્ય સત્કાર પામીને સાધુ પોતાના (૧) પ્રાન (૧૧) પ્રશંસા (૧૨) કરે નહિ (૧૩) જ્ઞાનકુસ-સીમાદિ રહિત (૧૪) કથાઓથી રહિત (૧૫) સાધુ રહે.

ભાવાર્થ:- જે ઠાથથી કે વાણીથી હાસ્ય ઉત્પન્ન થાય તેવા શબ્દો સાધુ જોશે નહિ, તેમ જ હાસ્ય ઉત્પન્ન થાય તેવી શરીર ઘેષ્ટા કરે નહિ, તથા પાપમય-આરભ થાય, અવધાત થાય, તેવા પાપમય ધર્મને હાસ્યાદિ વઠે પણ કહે નહિ, રાજદ્રેષ રહિત સાધુ સત્ત્વ વચનથી પણ જન્ય અજિના ચિત્તને દુષ્ટ ઉત્પન્ન થાય તેવા વચનો જોશે નહિ સાધુ પૂજ્ય સત્કાર પામીને અભિમાન કરે નહિ તથા પોતાના શુષ્ણોની પોતે પ્રશંસા કરે નહિ તથા સાધુ સદા દોષ જાદિ કથાઓથી દૂર રહે. સાધુ સાવધ આપારથી દૂર રહે, તેમ જ પૂજ્ય સત્કાર પામી જર્ન કરે નહિ, આવા પ્રકારનો સાધુનો આવ્યાર બધી સ્વયમ પાલનમાં ઉપયોગવત રહેવું.

સર્વેજ્ઞ યાડસંકિત માંત્ર મિષલ, વિમજ્જવાયં ચ વિયાંગરેજ્ઞા ।
માસાદુય ધમ્મસમુદ્ધિતેહિ, વિયાંગરેજ્ઞા સમયા સુપન્ને ॥૨૨॥

શબ્દાર્થ (૧) યજ્ઞ રહિત (૨) સાધુ (૩) સુત્ર તથા અર્થ વિવચન (૪) જવ ન કરે (૫) સ્માદાદ્યમ વચન (૬) જોશે (૭) ધર્માચરણ (૮) મજ્જત સાધુ સત્ત્વ તથા અવધાર (૯) જે આપા જોશે (૧) શુદ્ધિ-સંપન્ન સાધુ મન્યાન તથા કદિને સર્વને (૧૧) સમભાવથી (૧૨) ધમ કહે.

ભાવાર્થ:- સુત્ર તથા અર્થના કદિન વિવચનમાં યજ્ઞરહિત હોય તે પણ સાધુ નિઃશય જાણા ન જોશે કોટલે જર્ન ન કરે,

તથા વ્યાખ્યાન આદિ સમયે સ્વાદ્વાદમય વચન બોલે, એ પ્રકારે ધર્માચરણ કરવામા પ્રવૃત્ત રહેનાર સાધુઓની સાથ વિચરતા થકા સાધુ સત્ય ભાષા તથા વ્યવહાર ભાષા બોલે, જે મિથ્યા નહિ, તેમ સત્ય નહિ અને ધનવાન શ્રોતા તથા દરિદ્ર શ્રોતાને સમભાવપૂર્વક ધર્મ ઉપદેશ પક્ષપાત રાખ્યા સિવાય આપે, પોતાના અનુભવથી સિદ્ધ થયેલ હકીકતનો આશ્રય લઈ પદાર્થોને સ્પષ્ટતાથી પૃથક્ કરી શ્રોતાને સમજાવે અને સચમ પાલનમા પ્રવૃત્ત રહે.

^૧અણુગચ્છમાણે ^૨વિતહં ^૩વિજ્ઞાણે, ^૪તહાં ^૫તહાં ^૬સાહુ ^૭અકક્સેણં ।
^૮ણ કત્થઈ ^૯ભાસ ^{૧૦}વિહિંસહજ્જા, ^{૧૧}નિરુદ્ધગં ^{૧૨}વાવિ ન ^{૧૩}દીહહજ્જા ॥૨૩॥

શબ્દાર્થ : (૧) પૂર્વોક્ત બે ભાષાઓ દ્વારા પ્રવચન કરતા સાધુના કથનને કોઈ ઠીક ઠીક સમજી લે છે (૨) કોઈ મદ બુદ્ધિવાળો વિપરીત (૩) સમજે છે (૪) જે વિપરીત સમજે છે તેને (૫) સાધુ (૬) કોમળ શબ્દોથી સમજાવવા પ્રયત્ન કરે છતાં સમજે નહિ તો તે મંદમતિ સાધકનો (૭) અનાદર કરે નહિ તેનું ચિત્ત દુઃખાવે નહિ (૮) સાધુ પ્રશ્ન કરનાર વ્યક્તિઓની ભાષાની (૯) નિંદા કરે નહિ (૧૦) લઘુ અર્થને (૧૧) શબ્દાડંબર કરી વિસ્તૃત (૧૨) ન કરે.

ભાવાર્થ - પૂર્વોક્ત બે ભાષાનો આશ્રય લઈ ધર્મની વ્યાખ્યા કરતા સાધુના કથનને કોઈ બુદ્ધિમાન પુરુષ ઠીક ઠીક સમજી લે છે અને કોઈ મદ બુદ્ધિ પુરુષ વિપરીત સમજે છે, તે વિપરીત સમજનાર મંદમતિવાળાને સાધુ કોમળ શબ્દોથી સમજાવવાનો પ્રયત્ન કરે, પરંતુ અનાદર કરી તેના ચિત્તને દુઃખાવે નહિ તથા પ્રશ્ન કરવાવાળાની ભાષાની નિંદા કરે નહિ અને કોઈ વાક્યોના અર્થ દુઃકા હોય તો તેને શબ્દાડંબર કરી વિસ્તૃત કરે નહિ, સરલ-તાથી શ્રોતાઓને ઉપદેશ આપે

શબ્દાર્થ (૧) જોનાથી હાસ્ય ઉત્પન્ન થાય તેવા શબ્દ ન જોશે તથા (૨) શરીરાદિ ચેષ્ટા-આપાર (૩) સાધુ કરે નહિ (૪) પાપમય (૫) ખર્ચને હાસ્યથી પણ ન કરે (૬) રાગદ્વેષ રહિત સાધુ (૭) સત્ય વચન (૮) જનને દુઃખ ઉત્પન્ન થાય તે ન જોશે (૯) પૂર્ણ સત્કાર પામીને સાધુ પોતાના (૧) માન (૧૧) પ્રથમ (૧૨) કરે નહિ (૧૩) જ્ઞાનુભવ-સીમાદિ રહિત (૧૪) કથાઓથી રહિત (૧૫) સાધુ રહે.

ભાવાર્થ:- જે કાચથી કે વાણીથી હાસ્ય ઉત્પન્ન થાય તેવા શબ્દો સાધુ જોશે નહિ, તેમ જ હાસ્ય ઉત્પન્ન થાય તેવી શરીર ચેષ્ટા કરે નહિ, તથા પાપમય-આરકા થાય, અવચાત થાય, તેવા પાપમય ખર્ચને હાસ્યાદિ વડે પણ કરે નહિ, રાગદ્વેષ રહિત સાધુ સત્ય વચનથી પણ જન્ય જાણના ચિત્તને દુઃખ ઉત્પન્ન થાય તેવા વચનો જોશે નહિ, સાધુ પૂર્ણ સત્કાર પામીને અભિમાન કરે નહિ તથા પોતાના જીવોની પોતે પ્રથમ કરે નહિ તથા સાધુ સદા'લોક આદિ કથાઓથી દૂર રહે, સાધુ સાવધ આપારથી દૂર રહે, તેમ જ પૂર્ણ સત્કાર પામી જન કરે નહિ, આવા પ્રકારનો સાધુનો આચાર જીવો સમય પાલનમાં ઉપયોગવત રહેવું.

સંકેજ ગાડસંકિત માત્ર મિત્રસુ, ચિમ્બજવાયં ચ ચિયાંગરેસ્તા ।
માસાકુય ધમ્મસમુદ્ધિસેહિં, ચિયાંગરેસ્તા સમયા સુપન્ને ॥૨૨॥

શબ્દાર્થ (૧) શકા રહિત (૨) સાધુ (૩) સુત્ર તથા અર્થ વિષયમાં (૪) જવ ન કરે (૫) સ્વાદ્વાજન્ય વચન (૬) જોશે (૭) ખર્ચાવસ્થામાં (૮) પ્રથમ સાધુ સત્ય તથા અવચાર (૯) જે કાચા જોશે (૧) જુદા-સંજન સાધુ ખતવાન તથા હરિદ્વેષ સર્વને (૧૧) સમજાવથી (૧૨) ધન કરે.

ભાવાર્થ:- સુત્ર તથા અર્થના કઠિન વિષયમાં શકારહિત હોય તે પણ સાધુ નિશ્ચય બાધા ન જોશે, જોટલે જવ ન કરે,

ભાવાર્થ:- સાધુ સીર્થ કર તથા ગણધરના પચનોનો ઉપદેશનો સ્વકા અભ્યાસ કરે, તેમના ઉપદેશ અનુસાર પચન બોલે, પરંતુ સર્વધાનું ઉદ્વેગન કરી અધિક કે ઓછું ન બોલે, સમ્યગ્દષ્ટિ સાધુ સમ્યગ્દર્શનને દૂષિત ન કરે, એ પ્રમાણે સાધુ ઉપદેશ કરી જાણતા હોય તો તે સાધુ સર્વજ્ઞાકૃત ભાવ સમાધિને જાણી શકે છે, સમ્યગ્-જ્ઞાન, દર્શન, ચારિત્ર એ ભાવ સમાધિ રૂપ છે.

^૧ ^૩ ^૨ ^૬ ^૫ ^૭ ^૪
અર્હસે^૧ જો^૩ પચ્છન્નભાસી^૨, જો^૬ સુત્તમેત્થં^૫ ચ કરે^૭જે^૪ તાર્હ^૪ ૧
^૮ ^{૧૨} ^{૧૧} ^{૧૨} ^{૧૬} ^{૧૪}
સત્થારમત્તી^૮ અણુવીહ^{૧૨} વાયં^{૧૧}, સુયં^{૧૨} ચ સમ્મં^{૧૬} પહિવાયયંતિ^{૧૪} ॥૨૬॥

શબ્દાર્થ : (૧) સાધુ આગમના અર્થને દૂષિત કરે નહિ (૨) સિદ્ધાંતને છુપાવે (૩) નહિ (૪) પ્રાણીઓના રક્ષક પુરુષ (૫) સૂત્ર તથા અર્થને (૬) અન્યથા ન (૭) કરે (૮) શિક્ષા દેનાર (૯) ભક્તિ (૧૦) વિચાર કરી (૧૧) વાત કરે (૧૨) સાધુ જે પ્રકારે ગુરુ પાસેથી સાંભળ્યું હોય (૧૩) એવા જ પ્રકારે (૧૪) અન્યને સૂત્રની વ્યાખ્યા કરે

ભાવાર્થ:- સાધુ આગમનના અર્થને દૂષિત કરે નહિ તથા શાસ્ત્ર સિદ્ધાંતને છુપાવે નહિ, પ્રાણીઓની રક્ષા કરનાર સાધુ સૂત્ર તથા અર્થને અન્યથા વિપરીત ન કરે તથા શિક્ષા દેનાર ગુરુની ભક્તિ-સેવાનું ધ્યાન રાખતા થકા વિચાર કરી કોઈ પણ વાત કહે, એવા ગુરુ પાસેથી જેમ સાંભળ્યું હોય એવા જ પ્રકારે અન્ય પ્રતિ સૂત્રની વ્યાખ્યા કરે, સિદ્ધાંતની કોઈ હકીકત ગ્રહ રાખવા યોગ્ય હોય તે અધિકારી શ્રોતા સિવાયને કહે નહિ, અપરિપક્વ શ્રોતાને રહસ્યવાળી હકીકત જણાવે નહિ.

^૧ ^૨ ^૩ ^૪ ^૭ ^૫ ^૬
સે^૧ સુદ્ધસુત્તે^૨ ઉવહાણવં^૩ ચ, ધમ્મં^૪ ચ જે^૭ વિદતિ^૫ તત્થ^૬ તત્થ^૬ ૧
^૮ ^{૧૦} ^{૧૧} ^{૧૨} ^{૧૩} ^{૧૪}
આદેજવક્કે^૮ કુસલે^{૧૦} વિયત્તે^{૧૧}, સ^{૧૨} અરિહહ^{૧૩} આસિહં^{૧૪} તં સમાહિં^{૧૪} ॥૨૭॥

સમાલયેજ્ઞાં પદ્મિયુગ્મમાસી, નિસામિયા સમિયામદ્વેસી ।
 આણાઃ સુદં વયર્ણ મિરજે, અમિસંપપ પાવચિવેર્ણ મિવસા ॥
 ૧૨૪૧

અર્થ - (૧) જે અથ શ્રીમદ્ અક્ષરોપી ન કહી શકાય (૨) તે વિસ્તૃત શબ્દોથી સાધુ પ્રતિપાદન કરે (૩) ગુરુ પાસેથી સાંભળી (૪) પદ્મવતિ ખરાબર (૫) ગણનાર સાધુ (૬) આગ્રાથી (૭) દુઃખ (૮) વચન (૯) જોયે (૧૦) સાધુ (૧૧) પાપનો (૧૨) વિવેક રાખી (૧૩) નિર્દોષ વચન જોયે.

સાવાર્થ - જે અથ શ્રીમદ્ શબ્દોથી કહેવા શકાય ન હોય તે તેને વિસ્તૃત શબ્દોથી કહી સમજાવે તથા સાધુ ગુરુ પાસેથી પદ્મવતિની વ્યાખ્યા સાંભળી કારી રીતે જમણ આગ્રા ગુજન દુઃખ વચન જોયે. સાધુ પાપનો વિવેક રાખી નિર્દોષ વચન જોયે, સાધુ ઉત્સર્ગ સ્થાને ઉત્સર્ગ અપવાદ સ્થાનમાં અપવાદાત્મક; પચન જોયે પરંતુ હાલ સ્વતંત્રની ઇચ્છા નહિ રાખતા નિર્દોષ આપણુ કહે સમ્યક્દર્શી સાધુ સર્વગ્રંથીત માર્ગે અમુકાર અવિરુદ્ધ દુઃખ વચન જોયે, માનપૂર્ણને ઇચ્છે નહી.

અહાવુદ્ધયાઈ સુસિખસપજ્ઞા, અહગ્જયા ગાતિવેલં ચદેજ્ઞા ।
 સે વિદ્વિમ વિદ્ધિ ણ સુસપજ્ઞા, સે જાણાઈ આસિલં તે સમાર્હિ ॥
 ૧૨૫૧

અર્થ - (૧) વીર્ય કર તથા વલુપર આદિ આવખનો સમ્યક્ પ્રકારે (૨) અભ્યાસ કરે (૩) જ્ઞા તેમાં (૪) પ્રવલન કરે (૫) અર્થાદાનું ઉચ્ચ મન કરી (૬) જોયે (૭) અતિ ન (૮) સમ્યક્ દ્રષ્ટિ (૯) ગુરુ (૧૦) સમ્યક્ દર્શનને (૧૧) હસ્તિ (૧૨) કરે નહિ (૧૩) આવા ગુરુ (૧૪) જ્યેષ્ઠ (૧૫) વીર્ય કરાવત (૧૬) ભાવ સમાધિને કહી.

ભાવાર્થ:- સાધુ તીર્થ કર તથા ગણધરના પચનોનો ઉપદેશનો સદા અભ્યાસ કરે, તેમના ઉપદેશ અનુસાર મથન બોલે, પરંતુ મર્યાદાનું ઉલ્લંઘન કરી અધિક કે ઓછું ન બોલે, સમ્યગ્દષ્ટિ સાધુ સમ્યગ્દર્શનને દૂષિત ન કરે, એ પ્રમાણે સાધુ ઉપદેશ કરી જાણતા હોય તો તે સાધુ સર્વજ્ઞાન્ત ભાવ સમાધિને જાણી શકે છે, સમ્યગ્-જ્ઞાન, દર્શન, ચારિત્ર એ ભાવ સમાધિ રૂપ છે.

^૧અલ્પસં ^૩જો ^૨પચ્છન્નમાસી, ^૬જો ^૫સુત્તમેત્થં ^૭ચ ^૪કરેજ્જ તાર્હ ૧
^૮સત્થારમત્તી ^{૧૬}અણુવીહ ^{૧૧}વાયં, ^{૧૨}સુયં ^{૧૩}ચ ^{૧૪}સમ્મં પહિવાયયંતિ ॥૨૬॥

શબ્દાર્થ : (૧) સાધુ આગમના અર્થને દૂષિત કરે નહિ (૨) સિદ્ધાંતને છુપાવે (૩) નહિ (૪) પ્રાણીઓના રક્ષક પુરુષ (૫) સૂત્ર તથા અર્થને (૬) અન્યથા ન (૭) કરે (૮) શિક્ષા દેનાર (૯) ભક્તિ (૧૦) વિચાર કરી (૧૧) વાત કરે (૧૨) સાધુ જે પ્રકારે ગુરુ પાસેથી સાંભળ્યું હોય (૧૩) એવા જ પ્રકારે (૧૪) અન્યને સૂત્રની વ્યાખ્યા કરે

ભાવાર્થ:- સાધુ આગમના અર્થને દૂષિત કરે નહિ તથા શાસ્ત્ર સિદ્ધાંતને છુપાવે નહિ, પ્રાણીઓની રક્ષા કરનાર સાધુ સૂત્ર તથા અર્થને અન્યથા વિપરીત ન કરે તથા શિક્ષા દેનાર ગુરુની ભક્તિ-સેવાનું ધ્યાન રાખતા થકા વિચાર કરી કોઈ પણ વાત કહે, એવા ગુરુ પાસેથી જેમ સાંભળ્યું હોય એવા જ પ્રકારે અન્ય પ્રતિ સૂત્રની વ્યાખ્યા કરે, સિદ્ધાંતની કોઈ હકીકત ગુપ્ત રાખવા યોગ્ય હોય તે અધિકારી શ્રોતા સિવાયને કહે નહિ, અપરિપક્વ શ્રોતાને રહસ્યવાળી હકીકત જણાવે નહિ.

^૧સે ^૨સુદ્ધસુત્તે ^૩ઉવહાણવં ^૪ચ, ^૫ધમ્મં ^૬ચ ^૭જે ^૮વિંદતિ ^૯તત્થ તત્થ ૧
^૮આદેજવકે ^{૧૦}કુસલે ^{૧૧}વિયત્તે, ^{૧૨}સ ^{૧૩}અરિહહ ^{૧૪}આસિહં તં ^{૧૫}સમાહિં ॥૨૭॥

અર્થ (૧) શુદ્ધતાથી (૨) સૂત્ર ઉચ્ચારણ કરનાર (૩) શાસ્ત્રોક્ત વપ કરનાર (૪) ધર્મને (૫) જે સાધુ ઉત્સર્ગના સ્થાને (૬) ઉત્સર્ગ (૭) અગ્નિકાર કરતા હોય (૮) ગ્રહણ કરવા યોગ્ય (૯) વાક્યવાળા (૧) શાસ્ત્રના અર્થમાં કુલ્ય (૧૧) વિના વિચારે કામ નહિ કરનાર (૧૨) યોગ્ય પુત્ર (૧૩) સર્વજ્ઞાત સમાધિની (૧૪) બાધ્યા કરી શકે

ભાવાર્થ - જે સાધુ શુદ્ધતાથી સૂત્રના ઉચ્ચારણ કરવામાં કુશળ તથા શાસ્ત્રોક્ત વપના અનુષ્ઠાન કરતા હોય જે પ્રકારે ઉત્સર્ગના સ્થાને - ઉત્સર્ગરૂપ ધર્મને અને અપવાદના સ્થાનમાં અપવાદરૂપ ધર્મને સ્થાપિત કરતા હોય, તેવા પુરુષો બ્રાહ્મ વાક્ય હોય, અથવા તેનું વચન સર્વને માન્ય હોય, જે પ્રકારે અર્થ કરવામાં નિપુણ તથા વિના વિચારે કામ નહિ કરવાવાળા પુરુષ સર્વજ્ઞાત ભાવ સમાધિનું પ્રતિપાદન કરી શકે છે અને મુત તથા ચારિત્ર ધર્મને યથા તથ્ય ગ્રહણ કરી શકે છે બાવા મહાન પુરુષો જ સંસાર સમુદ્રને તરી પાર પામ્યા છે પાર પામે છે ને પાર પામશે, જેમ બાણી મુત અને ચારિત્રરૂપ ધર્મનું આશયન કરવામાં પ્રમાદ કરવો નહિ તે સાધકનું કર્તવ્ય છે આત્મકલ્યાણનો માર્ગ છે સાધુ સમ્યક્ દર્શનને દ્વિવિત કરે નહિ અને આગમના મથર્થ સ્વરૂપને પ્રગટ કરે. વિચાર કરી વાક્ય બોલે, જે આગમોક્ત વપના અનુષ્ઠાનો કરે છે તથા મુત ચારિત્રરૂપ ધર્મને પ્રાપ્ત કરે છે આશય જે છે તે અર્થ શાસ્ત્રની આજ્ઞા માત્રથી ગ્રહણ કરવા યોગ્ય હોય તે અર્થને આજ્ઞા માત્રથી ગ્રહણ કરવા બેઠાંજો અને અર્થ હેતુથી ગ્રહણ કરવા યોગ્ય હોય તેને હેતુ દ્વારા ગ્રહણ કરવા બેઠાંજો. આવી રીતે જ્યાં ગ્રહણી માનવા યોગ્યમાં ગ્રહણ રાજની બેઠાંજો તે તે સમ્યક્ત્વની દંડતા ગણાય જેમ બાણી સાધકે વીતરાજની આજ્ઞાનું પાલન કરવા સતત ઉપયોગ રાખવો જે સાધકે આપ્યાર છે કર્તવ્ય છે કલ્યાણનો માર્ગ છે

સૂત્ર કૃતાંગિ સૂત્ર

અધ્યયન ૧૫ અં

આદાનનામ

^૧ જમતીતં ^૨ પદ્મપત્રં, ^૩ આગમિસં ચ ^૪ ગાયત્રી ।

^૧ સર્વં ^૬ મન્નતિ તં ^૭ તાર્હ, ^૮ દંસળાવરણંતણ ^૯ ॥૧॥

શબ્દાર્થ : (૧) ભૂતકાળ (૨) વર્તમાનકાળ (૩) ભવિષ્યકાળ (૪) નાયક (૫) સર્વ (૬) જાણુતા (૭) છકાય રક્ષક (૮) દર્શનાવરણીયાદિનો (૯) ક્ષય કરનાર.

ભાવાર્થ :— જે પદાર્થો ભૂતકાળમાં જે અવસ્થામાં હતા, વર્તમાનકાળે જે અવસ્થામાં પર્યાયમાં રહેલા છે, ભવિષ્યકાળમાં જે અવસ્થામાં હશે, તે સર્વ પદાર્થોને તથા તેની ત્રણે કાળની પર્યાયને, દ્રવ્યથી અને પર્યાયથી જીવ તથા અજીવ સર્વ પદાર્થોના જાણવાવાળા તથા છકાય જીવના રક્ષણ કરનારા, સર્વના હિતચિંતક, દર્શનાવરણીયાદિ સર્વ કર્મોના અંત કરવાવાળા એવા સર્વજ્ઞાની સર્વદર્શી કેવળજ્ઞાની ભગવાન જીવોના નેતા છે, તેઓશ્રી વિશિષ્ટ ઉપદેશ આપી, પ્રાણીઓને સંસાર સાગરમાંથી ઉદ્ધાર કરનાર પાર પમાડનાર નેતા છે

^૧ અંતણ ^૨ વિતિગિચ્છણ, ^૩ સે ^૪ જાણતિ ^૫ અણેલિસં ।

^૬ અણેલિસસ્સ ^૭ અક્ષાયા, ^૮ જ ^૯ સે ^{૧૦} હોઈ ^{૧૧} તર્હિ ^{૧૨} તર્હિ ॥૨॥

શબ્દાર્થ : (૧) દૂર કરે (૨) સશયને (૩) તે પુરુષ (૪) જાણનાર છે (૫) નિરૂપમ (૬) વિશેષ જ્ઞાની (૭) કહ્યા છે (૮) ઔદ્ધાદિદર્શનોમાં (૯) આર્વું શ્રેષ્ઠ જ્ઞાન (૧૦) હોતુ (૧૧) નથી

ભાવાર્થ:- સશક્તને દ્વર કરવાનાના પુરુષ સર્વથી વધારે પદાર્થોના સ્વરૂપના બાહ્યનાર હોય છે એવા નિરૂપમ જ્ઞાની, કેવળજ્ઞાની જેણે આશ્વાસિ કમનો ક્ષય કરેલ છે, તેવા અસ્થિત દેવો જ ત્રણે કાળની વસ્તુની પર્માત્મા બાહ્યનાર અને વસ્તુના તત્ત્વને જતાવનાર છે, આપુ નિરૂપમ જ્ઞાન અન્ય જોડાદિ દશનામાં હોતું નથી

તર્હિ તર્હિ સુયવસ્થાય, સે ય સચ્ચે સુમાદિપ ।

સયા સચ્ચેણ સપન્ને, મિર્લિ મૂર્તિઃ કલ્પય ॥૩૥॥

શબ્દાર્થ (૧) સિત્ત સિત્ત સ્થાનોર્થ (૨) અપારિ પ્રદર્શન બધી રીતે કમલ કરેલ છે (૩) તે (૪) સત્ય (૫) રૂપી રીતે કહેલ છે (૬) સ્મા (૭) સત્યથી (૮) મુક્ત બની (૯) જીવોની સાથે (૧૦) મૈત્રીભાવ (૧૧) કરવા નોખે.

ભાવાર્થ:- શ્રી વીર કર્ણદેવોએ સિત્ત સિત્ત સ્થાનોએ જે જે લખાદિ તત્ત્વોનો ઉપદેશ રૂપી રીતે કહેલ છે, તે સત્ય તથા સુમાદિત છે તેથી મનુષ્યોએ સદા સત્યચુકત રૂપી સર્વ લયો સાથે મૈત્રીભાવ રાખવો જોઈએ મૈત્રીભાવ છે તે જીવોને સમાધિ પ્રાપ્ત થવાનું કારણ છે તેથી મૈત્રીભાવની આવશ્યકતા બહુવી, આરભ અને પરિશદ મમત્વ છૂટકા વિના સર્વજીવોની સાથે મૈત્રીભાવ પ્રાપ્ત થાય નહિ. એમ બાણી પાતાના આત્માની સમાધિ માટે આરભ અને પરિશદ મમત્વને દ્વર કર્યા તે આત્મકલ્યાણનો હેતુ છે

મૂર્તિઃ ન વિકલ્પેષ્ટા, યસ્ય મમ્મે પ્રસીદ્યમાનૌ ।

પુસ્તિર્મ જગ પરિભાષ, અસ્તિ જીવિતમાયણા ॥૩૭॥

શબ્દાર્થ : (૧) પ્રાણીઓની સાથે (૨) વૈર (૩) ન કરે (૪) એવો
 ૫) ધર્મ છે (૬) સાધુઓનો (૭) સાધુ (૮) જગતના સ્વરૂપને (૯) જાણી
 ૧૦) એમાં (૧૧) શુદ્ધ (૧૨) ભાવના રાખે

ભાવાર્થ :— કોઈ પણ પ્રાણીઓની સાથે વૈર વિરોધ કરે
 હિં, એ સાધુનો ધર્મ છે, સાધુઓએ જગતના સ્વરૂપને જાણીને
 જોને સુખ પ્રિય છે અને દુઃખ અપ્રિય છે અને આરભ છે તે
 ર બંધનનું કારણ અને સંસાર પરિભ્રમણના દુઃખોનું કારણ જાણીને
 વંછવોની સાથે મૈત્રી ભાવનારૂપ શુદ્ધ ધર્મની ભાવના રાખતા થકાં
 વંછવોની સાથે મૈત્રીભાવ રાખીને આરભથી દૂર રહીને સંયમનું
 ધરન કરવું એ જ આત્મકલ્યાણનો સાચો માર્ગ છે અને એ જ
 ૥ધુ ધર્મ છે

માવનાજોગસુદ્ધપ્પા, જલે નાવા વ આહિયા ।

નાવા વ તીરસંપન્ના, સન્વદુક્ખા તિઉદ્દહ ॥૫॥

શબ્દાર્થ : (૧) ભાવના રૂપી (૨) યોગથી (૩) શુદ્ધ આત્માવાળા
 પુરુષને (૪) પાણીમાં (૫) નાવસમાન (૬) કહ્યા છે (૭) નાવા (૮) તીરને
 (૯) પ્રાપ્ત કરી સ્થિર થાય છે (૧૦) એમ શુદ્ધાત્મા પુરુષ (૧૧) સર્વ દુઃખોથી
 (૧૨) મુક્ત થાય છે

ભાવાર્થ :— પચીસ પ્રકારની તથા બાર પ્રકારની ભાવના
 મુક્ત જેનો આત્મા શુદ્ધ થયેલ છે એવા સાધુ પુરુષોને જલમાં
 નાવ સમાન કહ્યા છે એટલે સસારરૂપી સમુદ્રમાં રૂખતા જોને
 આધારરૂપ કહ્યા છે જેમ નાવા તીરને પ્રાપ્ત થતા નાવા પ્રવૃત્તિથી
 મુક્ત થઈ સ્થિર થાય છે એવા પ્રકારે જેનો આત્મા આરભ પરિ-
 બ્રહ્મથી મુક્ત થઈ જ્ઞાન, દર્શન, ચારિત્ર, તપરૂપ સયમ આરાધનથી

ઠવાયરદિત બનીને શુદ્ધ થયેલો છે તેવા, પુરુષો, સાધકો, સર્વ દુ ખાથી,
 વ્યારગતિરુપ, સસાર પરિભ્રમણથી, જન્મ મરણરૂપ ચક્રથી મુક્ત થઈને,
 પાંચમી અતિરુપ શિદ્ધ સ્થાનમાં સ્થિત થઈ આદિ અનતા સુખોને
 સોઠતા બની રહે છે

તિલહૃદૈ ઉ મેષાવી, જાણં છોર્ગસિ પાવગ ।

મુદ્ધતિ પાવકમ્માણિ, નવં કમ્મમકુલ્લમ્મો ॥૧૬॥

શબ્દાર્થ (૧) મુક્ત થાય છે (૨) સુદિમાન સાધક (૩) ભણુકાર
 (૪) લોકમાં (૫) પાપક્રમ (૬) મુક્ત બને છે (૭) પાપ કર્મથી (૮) નવિન
 (૯) ક્રમ (૧૦) કરતા નથી.

ભાવાર્થ - લોકમાં જે પંડિતસાધક પાપક્રમના સ્વરુપને
 ભણુનારા છે, તેઓ સર્વ પાપ જંધનથી મુક્ત થઈ શકે છે અને
 મુક્ત થઈ નવિન કર્મ નહિ કરતાં થઈ પૂર્વ સંવિત કર્મનો નાશ
 કરે છે અને સસાર સાગરને તરી બચે છે અને શાશ્વતા સિદ્ધિ
 અતિના સાદી અનતા સુખોને પ્રાપ્ત કરે છે

અકુલ્લમ્મો ણવ ણત્થિ, કમ્મ નામ વિજાણહ ।

વિશ્વાય સે મહાવીરે, જેણ જાઈ ણ મિચ્છઈ ॥૧૭॥

શબ્દાર્થ (૧) કર્મ કરતા નથી (૨) નવા કર્મનો (૩) જંધન થતો
 નથી (૪) આઠ પ્રકારના (૫) કર્મને (૬) ભણે છે (૭) ભણીને (૮) જોવા
 કાર્યો કરે (૯) સસારમાં જન્મ લેવો ન પડે (૧૦) મરણ પણ (૧૧) ન થાય

ભાવાર્થ - જે સાધક કર્મજંધન થાય તેવા કાર્યો કરતો
 નથી તે સાધકને નવા કર્મ જંધન થતા નથી, તેવા સાધકો આઠ
 કર્મોના સ્વરૂપના ભણુકાર છે, ભણુકાર સાધક જોવા કાર્યો કરે છે કે

આ સીસરિમાં ફરી જન્મે ધારણ કરવો ન પડે અને મરણ પણ ન થાય. એટલે આઠે કર્મોના ક્ષય કરી સંસારભાવથી છૂટીને સિદ્ધ-સ્થાનમાં જઈ આદિ અનંતા ભાવે ત્યાં બિરાજમાન રહેતા શાશ્વતા મુખો ભોગવે છે

૧ ૨ ૩ ૪ ૫ ૬
જા મિજ્ઞૈ મહાવીરે, જસ્મ નતિય પુરેકહં ।

૭ ૮ ૯ ૧૦ ૧૧ ૧૨ ૧૩
વાડવ જાલમચ્ચેતિ, પિયા લોગંસિ હિતિઓ ॥૮॥

શબ્દાર્થ . (૧) નથી (૨) જન્મ મરણ (૩) વીર પુરુષો (૪) જેને (૫) નથી (૬) પૂર્વકૃત કર્મો (૭) વાયુ (૮) જેમ (૯) અગ્નિની જ્વાળાને (૧૦) એળંગી જાય છે (૧૧) એ રીતે લોકમાં (૧૨) પ્રિય (૧૩) સ્ત્રીઓને મહાપુરુષો વશ થતા નથી

ભાવાર્થ .- જેણે સમસ્ત કર્મોના (ધાતિ કર્મોના) ક્ષય કર્યો છે તેમને પૂર્વકૃત કર્મ બાકી નથી સીલીકમા નથી તેવા પુરુષો મહાવીર કહેવાય છે અને એવા પુરુષોને પુત્ર આ સંસારમાં જન્મ મરણરૂપ બ્રમણ રહેતુ નથી એટલે નવો જન્મ લેવો પડતો નથી અને જન્મ નથી તો મરણ કયાથી હોઈ શકે ? જેમ વાયુ અગ્નિની જ્વાળાને ઉલ્લંઘી જાય છે તેમ મહાપુરુષો આ જગતમાં અજ્ઞાની પુરુષોને પ્રિય એવી સ્ત્રીઓને વશ થતા નથી, સર્વથા તેનો ત્યાગ કરે છે, સ્ત્રી પ્રસંગ છે તે સર્વ આશ્રવોમાં પ્રધાન છે એમ જાણી વીર પુરુષો સ્ત્રી સેવનથી દૂર રહે છે સાધક આત્માએ પ્રથમ આશ્રવના દ્વાર બંધ કરવા જોઈએ, આવક બંધ થાય તો પૂર્વસચિત કર્મો તપશ્ચર્યાથી, જ્ઞાન, દર્શન, ચારિત્રરૂપ સયમ આરાધનથી ક્ષય થઈ જાય છે.

૧ ૨ ૩ ૪ ૫ ૬ ૭
હિતિઓ જે જા સેવંતિ, આહમોક્ષા હુ તે જણા ।

૮ ૯ ૧૦ ૧૧ ૧૨ ૧૩
તે જણા વંધણુમ્મુકા, નાવકાંવંતિ જીવિયં ॥૯॥

શબ્દાર્થ (૧) જીનું (૨) સેવન (૩) કરતો નથી (૪) સર્વથી પહેલાં (૫) મોક્ષપ્રાપ્તિ (૬) તે (૭) મનુષ્ય (૮) અધનથી (૯) મુક્ત (૧૦) તે (૧૧) મનુષ્ય (૧૨) અસવથી જીવનને (૧૩) ઈચ્છતો નથી

સાવાર્થ:- જે પુરુષ જી સેવન કરતા નથી, એ પુરુષો સર્વથી પ્રથમ મોક્ષને પ્રાપ્ત કરે છે, કર્મબધનથી મુક્ત સાધકે અસવથી જીવનની ઈચ્છા કરતા નથી, જી સેવનના વિપાકે કલિન દુઃખકાળી દોષ છે તથા જીઓ સુત્રતિના માર્ગમાં અર્જુનશાસ્ત્ર અલગથી, તેમ જ સંસારમાં ઉતરવાનો અથવા તે સંસાર વૃદ્ધિનો માર્ગ અલગથી. જીઓ અવિનયમાં પ્રધાન અને સેકડો કપટલગીથી મુક્ત મહા મોક્ષન શક્તિશીલ અલગથી જીઓના પ્રસંગથી જેઓ છૂટવા તેઓ શીઘ્ર મોક્ષને પ્રાપ્ત કરે છે તેથી આત્માર્થી સાધકોએ જી સહવાસથી દૂર રહેવું એ આત્મ કલ્યાણનો માર્ગ છે

જીવિત પિઠ્ઠો કિંચા, કર્મ પાવતિ કમ્મુર્ણ ।

કમ્મુર્ણા સંમુદીયુતા, જે મંગમણસાસઈ ॥૧૦॥

શબ્દાર્થ (૧) અસવથી જીવનથી (૨) નિરપેક્ષ (૩) રહેનાર (૪) કર્મોના (૫) અવતને (૬) પામે છે (૭) નિવલ વિસિદ્ધ અનુપ્રાપ્તોથી (૮) મોક્ષ સન્મુખ (૯) થાય છે (૧૦) જે મોક્ષ માર્ગનો (૧૧) ઉપદેશ આપે છે

સાવાર્થ:- જે સાધક અસવથી જીવનથી દૂર રહે છે અને સવથી જીવનમાં વક્ત છે તે જ્ઞાનાવરણીયાદિ કર્મોના અવતને પ્રાપ્ત કરે છે જે સાધક નિરવલ અને ઉત્તમ અનુપ્રાપ્તો દ્વારા મોક્ષ સન્મુખ થનારાઓ જ મોક્ષમાર્ગનો ઉપદેશ આપે છે તેઓ જ મોક્ષને પ્રાપ્ત કરી શકે છે

^૧અણુસાસણં ^૨પુઢો ^૩પાણી, ^૪વસુમં ^૫પૂયણાસુતે ।

^૬અણાસણ ^૭જતે ^૮દંતે, ^૯દંદે ^{૧૦}આરયમેદુળે ^{૧૧}॥૧૧॥

શબ્દાર્થ : (૧) ધર્મોપદેશ (૨) લિન્ન લિન્ન (૩) જીવોમાં લિન્ન લિન્ન પરિણુમે છે (૪) સંયમધારી (૫) પૂજા સત્કારમાં આસક્ત (૬) પૂજામાં અનાસક્ત (૭) સંયમમાં યત્નાવંત (૮) જિતેન્દ્રિય (૯) સયમ પાલનમાં દૃઢતાવાળા (૧૦) રહિત (૧૧) મૈથુનથી.

ભાવાર્થ:- ધર્મોપદેશ લિન્ન લિન્ન જીવોમાં લિન્ન લિન્ન રૂપે પરિણુત થાય છે, પૈકી જે સાધકો દેવાદિકૃત પૂજાસત્કારમાં અનાસક્ત રહીને રુચિ ન રાખતા સયમ પરાયણ રહી સંયમમાં દૃઢતા રાખી જિતેન્દ્રિય બની મૈથુન સેવનથી દૂર રહેનારા મોક્ષની સન્મુખ બની રહે છે, પરંતુ જે સાધકો સંયમધારી દેવાદિકૃત પૂજામાં આસક્ત બની પૂજાને ગ્રહણ કરે છે, તેઓ ભલે સાધુવેષમાં હોય પરંતુ તેઓ સસાર પરિબ્રમણ વધારી રહેલ જાણુવા, મોક્ષની પ્રાપ્તિ આરભ પરિગ્રહ તથા કષાયના ત્યાગથી અને જ્ઞાન, દર્શન, ચારિત્ર, તપ શુભના આરાધનથી કહેલ છે. જાણીને બાહ્ય આભ્યંતર પરિગ્રહ તથા આરભથી સાધકે દૂર રહેવું એ જ આત્મ કલ્યાણ પ્રાપ્તિનો સાચો માર્ગ છે

^૧ળીવારે ^૨વ ^૩ળ ^૪લીણ્જ્જા, ^૫છિન્નસોણ ^૬અણાવિલે ।

^૭અણાઈલે ^૮સંયા ^૯દંતે, ^{૧૦}સંધિ ^{૧૧}પત્તે ^{૧૨}અણેલિસં ॥૧૨॥

શબ્દાર્થ . (૧) ચોખાના પ્રલોભનમાં સુચર જેમ (૨) સ્ત્રી સેવનમાં (૩) આસક્ત ન બને (૪) આશ્રવદ્વારને છેદનાર (૫) રાગદ્વેષથી રહિત (૬) વિષયોમાં અનાસક્ત નિર્મળ ચિત્તવાળા (૭) સદા (૮) જિતેન્દ્રિય (૯) અનુપમ (૧૦) સંધિ-મોક્ષગતિ (૧૧) પ્રાપ્ત કરે છે.

સાબ્યાર્થ - સુખર નામનું સ્થળચર પ્રાણી જોખા આવલ
જાવાના પ્રદોષભેદથી ચીકારીઓના વદ્ધસ્થાન રૂપ પાસણને પામી
જીવિત્યના નાશને પ્રાપ્ત થાય છે જોવા પ્રકારે અસુખમી જીવે. સ્ત્રી
સેવનના પ્રદોષભેદથી સ્ત્રી સેવન કરી સસાર પરિબ્રમણ રૂપ જન્મ
ભરણની વૃદ્ધિ કરતા પાણવાર મૃત્યુને પામી છે તેમ જ સ્ત્રી સેવનથી
ઉત્તમ શુષોનો પણ નાશ થાય છે જોમ બાણી બુદ્ધિમાન સાધક સ્ત્રી
સેવન કદાપિ કરે નહિ અને ઇદ્રિયોને વશ રાખી વિષયલોભમાં
પ્રવૃત્ત થતા નથી, રાગદ્વેષને જીતી પ્રસન્ન ચિત્તથી સુખમ પાલનમાં
અમૃત સ્ત્રીને સુખમનું પાલન કરે છે તેવા પુરુષો અનુપમ આવસથી
મોક્ષગતિને પ્રાપ્ત કરે છે જ્યાંથી દૃષ્ટી જન્મ ખારણ કરવો પડતો જ
નથી અને શાદી અમતા શાન્તતા સુખોને લોભવતા ત્યાં જ સ્થિર
રહે છે

અંગેહિસસ્ત્ત સ્ત્રેયન્ને, ણ ચિરમ્મિસસ કેણહ ।

મળંસા વયસા ચેવ, 'કાયસા ચેવ ચક્ષુર્મ ॥૧૬॥

શબ્દાર્થ (૧) સુખમ ધર્મમાં (૨) નિપુણ (૩) કોઈ પ્રાણી સાથે
(૪) વિરોધ (૫) ન કરે (૬) મનથી (૭) વચનથી (૮) કાયાથી (૯)
પરમાણુથી

સાબ્યાર્થ - જેના સમાન અન્ય કોઈ ઉત્તમ પદાર્થ નથી તે
અનીદ્રિય કહેવાય તે સુખમ છે અથવા તો લીધે કરોક્ત ધર્મ છે, જો
સુખમમાં અથવા ધર્મના પાલનમાં જે નિપુણ છે અને મન, વચન
કાયાથી કોઈ પ્રાણી સાથે વિરોધ ઉત્પન્ન કરતા નથી, જો જ
સાધક પરમાણુથી - વત્તવથી છે

સે હુ ચક્ષુ મળંસ્તાણ, જે ચંસ્તાપ ચ અંતેપ ।

અંતેણ ચુરો યદ્દતી, ચક્ષ અંતેણ લોદ્દત્તા ॥૧૭॥

શબ્દાર્થ : (૧) એ પુરુષ (૨) મનુષ્યોને (૩) નેત્ર સમાન છે (૪) જે ભોગોની ઇચ્છાથી (૫) નિરૂત છે (૬) અસ્ત્રો (૭) રથના પૈડા (૮) અંતિમ ભાગથી (૯) વહે છે.

ભાવાર્થ.- જે સાધકને ઇન્દ્રિયવિષયોના ભોગોપભોગો ભોગવવાની તૃષ્ણા-ઈચ્છા નથી, તે પુરુષ મનુષ્યોને નેત્રની સમાન મોક્ષમાર્ગ જતાવવાવાળા છે, તેમ જ જે સર્વોત્તમ સયમ અથવા તીર્થંકરોક્ત ધર્મમા નિપુણ છે, તે ભવ્ય જીવોના નેત્ર છે, જેમ અસ્ત્રો તથા રથના ચક્ર-પૈડા અંતિમભાગથી કાર્યના સાધક છે, એવી રીતે કષાય સ્વરૂપ મોહનીય કર્મનો, અંત પણુ હુ ખરૂંપ સંસાર સાગરના પરિભ્રમણને અંત જાણવો. એટલે મોહનીય કર્મનો જે ક્ષય કરે છે તે સાધક સંસાર પરિભ્રમણરૂપ જન્મ મરણાદિરૂપ હુ.ખનો અંત કરે છે ક્ષય કરે છે

^૧ અંતા^૩નિ^૨ ધીરા^૪ સેવંતિ, તે^૬ણ અંતકરા^૫ હહ ।

^૭ હહ^૮ માણુસ્સ^૯ણ ઠાણે, ધમ્મ^{૧૧} મારાહિ^{૧૨}ડં ણરા ॥૧૫॥

શબ્દાર્થ : (૧) અંતપ્રાંત આહાર (૨) સેવન કરનાર (૩) ધીર પુરુષ (૪) તેઓ (૫) એ કારણે (૬) સંસારના અંત કરનાર થાય છે (૭) આ (૮) મનુષ્ય (૯) ક્ષેત્રમાં (૧૦) મનુષ્યો (૧૧) ધર્મનું (૧૨) આરાધન કરીને.

ભાવાર્થ - વિષય સુખોની ઇચ્છા રહિત સાધુ પુરુષો અંત-પ્રાંત આહારનું સેવન કરનારા દેહમમત્વથી રહિત બની સંસારનો અંત કરે છે તે આ મનુષ્યલોકમાં જ, મનુષ્યભવમાં, ધર્મ આરાધન કરી સંસાર સમુદ્રના પારને પામે છે એટલે તીર્થંકરદેવ સિવાયના અન્ય મનુષ્યો પણુ ધર્મ આરાધન કરીને સંસારના પારને પ્રાપ્ત કરે છે, મનુષ્યભવ સિવાય અન્યગતિમાં મોક્ષની પ્રાપ્તિ-સંસારનો અંત લાવી શકાય તેમ નથી

૧ ૨ ૩ ૪ ૫
 ગિદ્ધિયદ્ધા ષ દેષા ષા, ષત્તરીષ ફ્યં સુય ।

૬ ૭ ૮ ૯ ૧૦ ૧૧ ૧૨
 સુય ષ મેયમેગેસિ, અમણસ્સેસુ ણો તદ્ધા ॥૧૬॥

શબ્દાર્થ (૧) સિદ્ધ ષાઘ (૨) દેવ ષાઘ (૩) તીર્થ^૧કર દેવના પ્રવચનમાં (૪) ઝેમ (૫) સાંભળ્યું છે (૬) મેં ઝેમ (૭) સાંભળ્યું છે (૮) તીર્થ^૨કર દેવો પાસેથી (૯) મનુષ્ય સિવાયની અન્ય જાતિમાં (૧૦) સિદ્ધ જાતિ (૧૧) પ્રાપ્ત થતી નથી.

ભાવાર્થ.— શ્રી ક્રુધમાસ્વામી જન્મસ્વામીને કહે છે કે મેં હોઠોત્તર ભજવાનું મહાવીરસ્વામી પાસેથી સાંભળ્યું છે કે સમ્યક્ત્વ સામગ્રીને પામીને જ્ઞાન, કર્મ, ચારિત્રની ઉત્કૃષ્ટ આરાધના કરીને મનુષ્યો સિદ્ધજાતિને પ્રાપ્ત કરે છે પરંતુ કોઈ સાધકને અધિકકર્મો હોવાના કારણે સમ્યક્ત્વ આદિ સામગ્રી પામીને પણ જો જ ભવમાં મોક્ષની પ્રાપ્તિ થતી નથી, પરંતુ તેઓ સૌધર્મ^૩ આદિ જનુત્તર વિમાન વાસી પદ^૪ત દેવજાતિમાં દેવપણે ઉત્પલ ષાઘ છે ત્યારબાદ મનુષ્ય-ભવ પ્રાપ્ત કરી મોક્ષને પ્રાપ્ત કરે છે ઝેમ હોઠોત્તર પ્રવચનમાં આજમનું કથન છે પરંતુ મનુષ્યજાતિથી અન્ય કોઈ જાતિમાં મોક્ષની પ્રાપ્તિ થતી નથી મનુષ્યો જ મનુષ્ય ભવમાં સ્વકર્મોના ક્ષય કરી મોક્ષજાતિને-મુક્તિને પ્રાપ્ત કરે છે

૧ ૨ ૩ ૪ ૫ ૬ ૭ ૮ ૯ ૧૦ ૧૧ ૧૨
 અંતં કરંતિ દુવલ્લાણં, ક્કમેગેસિ આદિયં ।

૧ ૨ ૩ ૪ ૫ ૬ ૭ ૮ ૯ ૧૦ ૧૧ ૧૨
 આઘાઘ પુણ પગેસિ, દુલ્લમેઘ સમ્મુસ્સપ ॥૧૭॥

શબ્દાર્થ : (૧) નાશ (૨) કરી ઠોકે છે (૩) મનુષ્યો કુખોનો (૪) આજમનું (૫) તીર્થ^૧કર દેવોએ (૬) કહેલ છે (૭) વળી તીર્થ^૨કર દેવો (૮) કહે છે કે (૯) મનુષ્ય જ ન (૧૦) પામીને દુઃખ છે

ભાવાર્થ:- શ્રી ગણધરદેવનું એવું કથન છે કે આર્હત પ્રવચનમાં કહેલ છે કે મનુષ્યો મનુષ્યલવમા જ સમસ્ત હુ ખોનો નાશ કરી શકે છે, અન્ય કોઈ ગતિવાળા સર્વંદુ ખોનો-કર્મનો નાશ કરવા સમર્થ નથી કારણ કે જ્ઞાનાદિ અહિત યથાતથ્ય ચારિત્રનું પાલન મનુષ્ય શરીરથી જ થઈ શકે છે, પરંતુ મનુષ્યલવની પ્રાપ્તિ અતિ દુર્લભ તથા ઘણી કઠિનતાથી પ્રાપ્ત થઈ શકે છે ભદ્ર પ્રકૃતિ વિનય અનુકંપા અને અહભાવ રહિતપણાના સેવન તથા દાન દયા વ્રત નિયમ આદિ ધર્મ સચ્ચ કરેલ ન હોય તેને મનુષ્ય શરીરની પ્રાપ્તિ થતી નથી, જેમ સમુદ્રમાં પડી ગયેલ રત્ન ફરી પ્રાપ્ત થવું દુર્લભ છે તેમ મનુષ્ય શરીર પ્રાપ્ત થવું દુર્લભ છે, સમુદ્રમાં નાંખેલા ચુગ અને સમોલ લેગા થવા દુર્લભ છે તેમ મનુષ્ય શરીર પ્રાપ્ત થવું દુર્લભ છે, કેટલાક મતવાદીઓ કહે છે કે દેવતાઓ દેવના ભવમાં સર્વંદુ ખોનો નાશ કરી મોક્ષને પ્રાપ્ત કરી શકે છે, પરંતુ એ હકીકત જિનાગમમાં નથી કારણકે, યથાતથ્ય વિરતિભાવ મનુષ્યલવ સિવાય અન્યગતિમાં પ્રાપ્ત થતા નથી, તેથી સાધકે તથા આત્માર્થીઓએ વિચારવું કે મનુષ્ય શરીર વિજળીના ચમકારા સમાન ચચલ છે તેથી જો આ આત્મા અગાધ સંસાર સાગરમાં ડુબી ગયો તો ફરી મનુષ્યલવ પામવો અતિ દુર્લભ જાણી ધર્મ આરાધન કરવામાં પ્રમાદ કરવો નહિ, ધર્મ આરાધન કરી મનુષ્યલવને સફળ બનાવવો એ જ મનુષ્યલવનું સાચું કર્તવ્ય છે

૧ ૩ ૨ ૪
હૌ વિદ્વંસમાણસ્સ, પુણો સંવોહિ દુલ્હમા ।

૮ ૭ ૧૨ ૧૦
દુલ્હાઓ તદ્દાઓ, જે ધમ્મદ્વં વિચાગરે ॥૧૮

શબ્દાર્થ - (૧) આ (૨) મનુષ્ય શરીરથી (૩) જે જીવ ભ્રષ્ટ થાય છે (૪) તેને ફરી (૫) સમ્યક્ત્વરૂપી બોધ (૬) પ્રાપ્ત થવો દુર્લભ છે (૭) સમ્યક્

શૈનની પ્રાપ્તિ યોગ્ય હોવાના પરિણામ થવા (૮) દુર્લભ છે (ક) ધર્મ પ્રાપ્ત કરવા યોગ્ય શુભ લેશ્યાની પ્રાપ્તિને પણ (૧) દુર્લભ કહેલ છે

ભાવાર્થ - જે જીવ ધર્મજ્ઞાન મેળવી વિના મનુષ્ય શરીરથી જન્મ લેતો હોય છે તેને ફરી સંસારજાલમાં પ્રાપ્ત થવો અતિ દુર્લભ બાબત છે. સંસારજાલમાંથી પ્રાપ્તિ યોગ્ય અત્યંતરથના શુદ્ધ પરિણામ થવા તે અતિ ઠીક છે. ધર્મની પ્રાપ્તિને યોગ્ય શુભ લેશ્યાની પ્રાપ્તિ થવી તે પણ દુર્લભ છે. જે જીવોએ જનુકા, વિનય સરલતા જાન્યંતર ભાવો વડેથી મનુષ્યભવ પ્રાપ્તિને યોગ્ય પુણ્યના સચ્ચ ન કર્યા હોય અને આ મનુષ્ય શરીરથી તથા ઉત્તમ ધર્મથી જન્મ લેશે જીવ સંસાર પરિજનમણ્ડલ જન્મ મરણ વારંવાર કરતો રહે છે. સંસારજાલમાંથી પ્રાપ્તિ થશે કેટલાંક જીવો ઉત્કૃષ્ટ જન્મ પુણ્યલક્ષણ વર્ણનાથી સુખી સંસારમાં પરિજનમણ્ડલ કરે છે, આયુષ્ય, ઉત્તમ કુલમાં જન્મ, સમસ્ત ધર્મોની પૂર્ણતા અને જૈન ધર્મ જ્ઞાતિ આમથી પામવી અતિ દુર્લભ છે એમ બધી ધર્મ જ્ઞાન કરવા બાબત બની મનુષ્યભવને સફળ બનાવવો એ મનુષ્ય ભવનું કર્તવ્ય છે.

જે ધર્મ સુદમવલ્લિ, પદ્મિપુષ્પમણેલિસં ।

અણેલિસ્સ જં ઠાણ, તસ્સ જન્મકદ્દા કમો ॥૧૯॥

શબ્દાર્થ (૧) જે મહા પુરુષ (૨) ધર્મ (૩) શુદ્ધ (૪) આખ્યા કરે છે (૫) પ્રતિપૂર્ણ (૬) સર્વોત્તમ (૭) સર્વોત્તમ પુરુષના (૮) સ્થાનને પામે છે (૯) તેને (૧) ફરી જન્મ લેવાની (૧૧) વાત (૧૨) ક્યાંથી હોય એ ?

ભાવાર્થ - જે સાધક પ્રતિપૂર્ણ સર્વોત્તમ શુદ્ધ ધર્મની આખ્યા કરે છે એ જ પ્રમાણે સ્વયં આચરણ કરે છે તે પુરુષ સર્વજ્ઞાની સદૈવ એવા સર્વોત્તમ સિદ્ધમણિ સ્થાનને પ્રાપ્ત કરે.

છે, તેથી તેને ફરી સંસારમાં જન્મ લેવાની કે મૃત્યુની વાત ક્યાં રહી ? એટલે જન્મ લેવાનો રહેતો નથી. આવા મહાન પુરુષો રાગ-રહિત હોઈ સમસ્ત જગતને દેખવાવાળા સદા સર્વજ્ઞોના હિતને માટે ઉપદેશ આપે છે, આવા સાધકો સર્વ કર્મોનો ક્ષય કરી મોક્ષગતિને પ્રાપ્ત કરી આદિ અનંતા શાશ્વતા સુખો ભોગવતાં થકા સિદ્ધ સ્થાનમાં બિરાજે છે

^૧કઓ ^૨કયાઈ ^૩મેધાવો, ^૪ઉપ્પજ્જંતિ ^૫તહાગયા ।

^૭તહાગયા ^૬અપ્પડિન્ના, ^{૧૦}ચક્ખુ ^૮લોગસ્સણુત્તરા ^૯॥૨૦॥

શબ્દાર્થ : (૧) કહી (૨) કયા પ્રકારે (૩) જ્ઞાની પુરુષ (૪) ઉત્પન્ન થાય તથા (૫) પ્રકારના સિદ્ધ સ્થાનમાં ગયેલા (૬) નિદાન રહિત (૭) તીર્થંકરાદિ (૮) જ્ઞાને (૯) સર્વોત્તમ (૧૦) નેત્ર સમાન છે.

ભાવાર્થ:- આ જગતમાં ફરી નહિ આવવા માટે પાંચમી ગતિરૂપ સિદ્ધસ્થાનમાં ગયેલા જ્ઞાની પુરુષો કયા કારણે કયારે પ્રજ્ઞ જન્મ લઈ આ સંસારમાં ઉત્પન્ન થાય ? ન થાય કારણ કે એકતો નિદાન રહિત હતા અને કર્મરૂપી ભવના અંકુરને બાળી ભસ્મ કરી નાખવાથી કર્મરૂપી બીજ ન હોવાથી ફરી જન્મ ધારણ કરવાના કારણે રહ્યા ન હતા, તેથી સિદ્ધગતિને પ્રાપ્ત થયેલા ફરી સંસારમાં જન્મ ધારણ કરતા નથી તીર્થંકરદેવો તથા ગણધરાધિ મહર્ષિઓ જગતના સમસ્ત પ્રાણીઓને સર્વોત્તમ નેત્ર સમાન છે

^૧અણુત્તરે ^૨ય ઠાળે ^૩સે, ^૪કાસવેણ ^૫પવેદિતે ।

^૬જં ^૮કિચ્ચા ^{૧૦}ણિવ્વુહા ^૯એગે, ^{૧૨}નિદં ^{૧૩}પાવંતિ ^{૧૪}પંડિયા ॥૨૧॥

શબ્દાર્થ (૧) પ્રધાન છે (૨) સ્વમ સ્થાન (૩) તે સ્થાન (૪) જનવાન મહાવીરે (૫) જતાવેલ છે (૬) સ્વમર્તુ પાલન (૮) કરનાર (૯) નિર્વાણને પ્રાપ્ત કરે છે (૧૦) કેટલાએક (૧૧) સંસારના જનતાને (૧૨) પ્રાપ્ત કરે છે (૧૩) પંક્તિ પુરુષો.

ભાવાર્થ - કાશ્યપગોત્રી જનવાન મહાવીરસ્વામીએ પ્રતિ, પાલન કરેલ છે કે સર્વ કર્મોના ક્ષય કરી સિદ્ધસ્થાન પ્રાપ્ત કરવાનું સર્વોત્તમ સ્વમસ્થાન પ્રધાન છે, પંક્તિ પુરુષો સ્વમસ્થાનનું પાલન કરી નિર્વાણને પ્રાપ્ત કરે છે સંસારના જનમ-મરણરૂપી વચ્ચેના જન્મ કરે છે.

પંચિય વીરિય ભુવં મિત્થાયાય પવન્તમ ।

ધુળે પુલ્લકલ્લ કમ્મ, ણલ્લ વાડલિ ણ કુલ્લતી ॥૨૨॥

શબ્દાર્થ (૧) પંક્તિ પુરુષ (૨) પંક્તિ વીર (૩) પ્રાપ્ત કરી (૪) કર્મોના ક્ષય કરવામાં (૫) સ્વમર્તુ જીવી (૬) નાશ કરે (૭) પૂર્વકૃત (૮) કર્મોના (૯) નવિન કર્મ (૧૦) કરે (૧૧) ન.

ભાવાર્થ :- પંક્તિ સાધક કર્મોના ક્ષય કરવામાં સ્વમર્તુ જોવા પંક્તિ વીરોને પ્રાપ્ત કરીને પૂર્વકૃત કર્મોના નાશ કરી નવા કર્મોનું જન્મન કરતા નથી નવા જન્મીને જન્મ કરતા નથી. તેથી જો જ સ્વમર્તુ મોક્ષની ભતિ પ્રાપ્ત કરી શાન્તતાં સિદ્ધતા જનતા ધુળોને પ્રાપ્ત કરે છે.

ણ કુલ્લતી મહાવીરે, ઇણપુલ્લકલ્લ રયં ।

રયસા સંસુહીયૂતા, કમ્મ હેવાણ જં મય ॥૨૩॥

શબ્દાર્થ (૧) નથી (૨) કરતા (૩) સમર્થ પુરુષ (૪) ક્રમશઃ (૫) કરે છે (૬) પાપ (૭) પૂર્વ કર્મ (૮) મોક્ષ સન્મુખ થાય (૯) એકઠા કરેલા કર્મો (૧૦) ત્યાગીને (૧૧) સયમ પાલનથી

ભાવાર્થ:- જેમ અન્ય મનુષ્યો પૂર્વકૃત પાપના ઉદયથી તથા મિથ્યાત્વાદિ દોષોથી નવાનવા પાપ કર્મોના બાધન કરે છે તેવા પાપકર્મો સમર્થ સાધકો કરતા નથી, કર્મોને વિહારણ કરવામાં સમર્થ સાધકો પૂર્વકૃત કર્મોના સયમ પાલનથી ક્ષય કરીને નવા પાપકર્મો બાધતા નથી અને સંયમ પાલનથી મોક્ષ સન્મુખ થાય છે. નવિન કર્મોને રોકવાનું કાર્ય સયમપાલનથી થઈ શકે છે અને તપસ્યાથી પૂર્વકૃત પાપકર્મોના ક્ષય કરી શકાય છે એમ જાણી આશ્રવદ્વારને પ્રથમ રોકવા ઉપયોગવંત રહી સયમ પાલન કરવું

જં મયં સર્વસાદ્ગુણં, તં મયં સદ્ગત્તણ ।

સાદ્ગત્તણ તં તિન્ના, દેવા વા અભવિસુ તે ॥૨૪॥

શબ્દાર્થ : (૧) જે (૨) સર્વ સાધુઓને (૩) માન્ય છે (૪) શક્યનું છેદન કરનાર (૫) એવા (૬) સયમનું (૭) આરાધન કરી (૮) સંસાર સાગરને તર્યા અથવા (૯) દેવપણે (૧૦) ઉત્પન્ન થયા

ભાવાર્થ - જે સર્વ સાધુઓને માન્ય છે તે સંયમ જ આઠકર્મરૂપ પાપનો નાશ કરનાર છે તે સયમનું પાલન કરી ઘણા જીવો સંસાર સાગરને તરી ગયા છે સિદ્ધગતિને પામ્યા છે અને શેષ કર્મ રહી જાય તો વૈમાનિક દેવતામાં ઉત્પન્ન થાય છે એટલે સયમ છે તે જ સંસાર સાગરના પારને પમાડનાર છે એમ જાણી સયમનું આરાધન ઉપયોગવંત રહી કરવું સયમ પાલન કરતા કદાચ શેષ કર્મ રહી જવાના કારણે વૈમાનિક દેવોમાં ઉત્પન્ન થનારાઓ પણ દેવોનો ભવ પૂર્ણ થતા મનુષ્યભવ પામી સયમ આરાધન કરી મોક્ષગતિને પ્રાપ્ત કરે છે

ઝંઝંઝંઝં પુરા ધીરા, ધાંગમિસ્સાંબિ સુખતા ।

દુન્નિયોદસ મગાસ, ઝંઝં પાસકરા તિન્ને ॥

તિન્ને ॥૨૫॥

શબ્દાર્થ (૧) ધીર પુરુષો ને (૨) જ્ઞાણીમાં (૩) યવા ધીરા (૪) કવિષ્ઠ મળમાં (૫) મુક્ત પુરુષો થશે (૬) કલિતાથી દુખે પ્રાપ્ત થાય તેવા (૭) સમગ્ર દશન યાન આસ્ત્રિ રૂપ (૮) આગંધી (૯) સજ્જના અર્થે (૧) પામ્યા અને પામશે (૧૧) આ આગંધે પ્રગટ કરીને.

'શબ્દાર્થ':- 'ઝંઝંઝંઝં'માં 'ઘણા ધીર પુરુષો' જેવાં 'કવિષ્ઠ' જાણીમાં 'વેલું મહાન મુક્ત પુરુષો' જેવાં થશે 'વત'માં 'કલિતાથી' 'દુખે' પ્રાપ્ત થવા 'યોગ્ય' 'સમગ્ર'દશ'ને આસ્ત્રિ 'રૂપ' રૂપ મિસરસ તિન્ને-અર્થે અનુક્રમે કવિષ્ઠને આશીર્વાદ કરીને 'પામ્યા'માં 'પામશે' (કલિતાથી) આસ્ત્રિ 'રૂપ'માં 'પામ્યા'માં 'પામશે' મહાન પુરુષો સર્વાં સજ્જના પામશે પામશે પામ્યા. સિદ્ધાન્તે પામ્યા, વત'માં 'પામશે' તે કવિષ્ઠમાં 'વેલું' 'જ્ઞાન' આશીર્વાદને પ્રાપ્ત કરશે 'સર્વ' જાણીને આશીર્વાદ કરશે તેમ હું હું 'હ'

અધ્યયને પદરૂપ સમાપ્ત

સત્ર કૃતાંગ સત્ર

અધ્યયન ૧૬ મું

ગાથાનામ

પદર અધ્યયન પુરા થયા, સોળમાં અધ્યયનનો સબંધ પૂર્વ અધ્યયનમાં રહેલ અધિકાર સાથે જળાવાય છે પૂર્વોક્ત અધ્યયનોમાં તિષ્ઠિ નિષેધ દ્વારા જે અર્થ કરેલ છે તે પ્રમાણે આચારણ કરતા થકા પુરુષ સાધુ બને છે હવે પ્રથમ અધ્યયનમાં સ્વસમય તથા ભરસમયના જ્ઞાનથી ભ્રમે સમ્યક્ત્વશુભમાં સ્થિર બને છે પ્રીજા અધ્યયનમાં કર્મનું વિહારણ કરવાના જ્ઞાન આદિ દ્વારા આઠ પ્રકારના કર્મોનું વિહારણ કરતાર ભ્રમ સાધુ બને છે ત્રીજા અધ્યયનમાં અતિકૃણ અને અતિકૃણ ક્રિપસર્ગો સમભાવે સહન કરનાર પુરુષ સાધુ બની આત્મ કલ્યાણ સાધી શકે છે ચોથા અધ્યયનમાં સ્ત્રી પરીવ્રજના હુઃખને સહન કરતાર પુરુષ સાધુ આચારમાં સ્થિત થઈ સંસાર પરિભ્રમણના હુ ખોનો અંત લાવી શકે છે પાંચમાં અધ્યયનમાં નારકીના ભ્રમોના હુ ખોનું વર્ણન સાંભળી તે હુઃખોના ભયથી નરકની ગતિમાં ઉત્પન્ન કરાવનાર અશુભ કર્મો ઉત્પન્ન થાય તેવા કાર્યોથી દૂર રહેતા સાધુપણને પ્રાપ્ત કરી આત્માનું કલ્યાણ સાધી શકે છે છઠ્ઠા અધ્યયનમાં ભગવત્ મહાત્મીર સ્ત્રામીએ છઠ્ઠમકથ અવસ્થામાં કર્મોનો ભ્રમ કરવા માટે સાવધાન બની સંયમ પ્રાપ્ત કરવામાં જાગૃત બની જ્ઞાન દર્શન ચારિત્ર અને તપના ઉત્કૃષ્ટ આરાધનથી કેવળજ્ઞાન ને કેવળ દર્શન પ્રાપ્ત કર્યા હતા એ પ્રમાણે આત્માથી સાધકોએ સ્વયમમાં પ્રયત્ન કરવો જોઈએ સાતમાં અધ્યયનમાં કુશીલના દોષો જાણી તેનો ત્યાગ કરવા ઉદ્યમવત સુશીલ સાધુની પાસે રહી તેમની સેવા કરતા તેમની પાસેથી શિક્ષા મેળવે કરતા કુશીલના દોષોનો ત્યાગ કરી સુશીલ બની શકાય છે માટે સાધકે સુસાધુના સહવાસમાં રહેવું આઠમાં અધ્યયનના ઓક્ષાથી પુરુષોએ બાલવીર્યનો ત્યાગ

કરી પંડિત વીરમાં પ્રવૃત્ત 'બની અપ્રમાદ બાવે સયમ પાલન
 કરવું નવમાં અભ્યયનમાં શાસ્ત્રોક્ત ક્ષમા બાદિ દશ પ્રકારના
 ખર્ચોનું યથાવત પાલન કરતા થઈ જવો સસારમાંથી મુક્ત
 થઈ સિદ્ધમતિને પ્રાપ્ત કરી શકે છે. દશમાં અભ્યયનમાં
 સપૂર્ણ સમાધિમુક્ત પુણ્ય મોક્ષનું ભાજન બની શકે છે. અગિયારમાં
 અભ્યયનમાં સમ્યક્ દશન, જ્ઞાન તથા યાસ્ત્રિ રૂપ ઉત્તમ માર્ગને
 પ્રાપ્ત થયેલ સાધક સર્વ કલેશોનો નાશ કરે છે. બારમાં અભ્યયનમાં
 અન્ન વીર્યજોના દશનોના મુશ્કેલોપના વિચારથી તેજોના સાવચ
 અનુષ્ઠાનો જાણાર પરિશ્રમભર્યા વૃદ્ધિ કરનારા બધી તેમાં શ્રદ્ધા નહિ
 કરતા સ્વપ્નમયમાં સ્થિર થઈ શકાય છે. તેમાં અભ્યયનમાં શિષ્યોના
 શુભદોષને બહુવાવાળા વતીમાને તે સાધક સદ્ગુણનું ભાજન બની
 શકે છે. ચૌદમાં અભ્યયનમાં પ્રશસ્ત બાવોથી જેટલું હૃદય વાસિત
 થયેલ હોય છે એ સાધક અશાન્તિ રહિત બને છે. પંદરમાં
 અભ્યયનમાં શાસ્ત્રોક્ત યાત્રિનું પાલન કરનાર બિહુ બને છે. જેમાં
 બર્ષો જોકત્ર કરેલ હોય તેને જાણા કહેવાય છે. પંદર અભ્યયનમાં
 બતાવેલ સવ અર્થોને જોકત્ર કરી સોળમાં અભ્યયનમાં બતાવેલ છે
 તેથી જાણા અભ્યયન કહેલ છે. સાધુ ધર્મ છે તે આરભ અને
 પરિશ્રદ્ધ રહિતનો છે. સાધુ ધર્મમાં આરભને સ્થાન નથી પરંતુ
 ક્ષમા બાદિ દશ પ્રકારનો ધર્મ બતાવેલ છે તેનું યથાતમ્ય પાલન
 કરવાનું હોય છે તે હવે બતાવે છે કે બિહુ અમલ માહલ બને
 કહી શકાય.

અહાહ ભગવત્ત્વ એવંતે વર્ષિય ધોસદ્ધકાર્ણિ
 માહનેતિ યા ૧ સમનેતિ યા ૨ મિત્તસ્તિ યા ૩ ગિગંગેતિ
 યા ૪ પદિમાહ મેતે ૧ કહં તુ વતે વર્ષિય ધોસદ્ધકાર્ણિ

प॒स्पधि॑ स॒मणे॑ अ॒णिस्सि॑ए अ॒णि॒याणे॑ आ॒दाण॑ च अ॒ति
 वा॒य च॑ सु॒सावा॑य च ब॒हिर्दं॑ च की॒हं च॑ मा॒र्ज च॑ मा॒यं च॑
 छो॒हं च॑ पि॒ज्जं च॑ दो॒सं च॑ इ॒च्छेव॑ ज॒ओ ज॒ओ आ॒दाणं॑
 अ॒प्पणी॑ प॒रोस॑हो॒क त॒ओ न॒ओ आ॒दाणा॑तो पु॒ब्बं प॒डिबि॑र॒ठे
 पा॒णाइ॒वाया॑ सि॒न्हाद॑ते व॒वि॒ए वो॒सइ॒काए॑ स॒मणे॑चि
 च॒च्छे ॥२॥

अन्वयार्थः, (१) पुरोक्ता लघोः अक्षित (२) अमम्य (३) उद्धम्यत्र अक्षित
 (४) विषय सुखानी तद्विषय अक्षित (५) अक्षयानी (६) आक्षयिणी (७) अक्षय
 (८) अक्षय (९) दोष (१०) मान (११) आत्मा (१२) बोध (१३) वाय (१४)
 देव (१५) जे नया (१६) जे जे (१७) कम नमनना (१८) आत्मा (१९)
 अक्षय (२०) देव (२१) ते ते (२२) कम नमनना (२३) सुखानी (२४) निवृत्त
 (२५) आक्षयिणी (२६) निवृत्त (२७) अक्षय (२८) अक्षय (२९) अक्षय
 वचन बोध (३०) करीर लाभत्व अक्षित (३१) अमम्य (३२) उद्धम्यत्र

आक्षयार्थः— उपरोक्त सर्वशुद्धो अक्षित, वत्माने शरीरना
 ममत्व अक्षित, सांसारिक सुखोपार्जी अक्षयार्थित, आक्षयिणी, अक्षय,
 अक्षयानी, अक्षय पक्षिणक ममत्व, बोध, मान, आत्मा, बोध,
 राजदेव, आक्षि जे जे कम नमनना देवोपार्जी, ते ते ते दोषोपार्जी
 निवृत्त बोध अक्षयिणी अक्षयिणी निवृत्तार्थित, अक्षय अक्षयिणी, अक्षय
 अक्षयममन बोध, शरीर सुखोपार्जी अक्षित, आक्षि शुद्धोपार्जी अक्षय बोध,
 आक्षय बोध दोषोपार्जी आक्षय अक्षय, अक्षय अक्षय अक्षय अक्षय
 अक्षय ते अमम्य उद्धम्यत्र

प॒स्पधि॑ मि॒क्ख अ॒मुन्म॑ए वि॒णीए॑ ना॒मए॑ द॒ते व॒वि॒ए
 वो॒सइ॒काए॑ स॒विधु॑णी॒य वि॒क्कव॑क॒वे प॒रोस॑हो॒वस॑मो अ॒मम्य॑ए

१३ १४ १५ १६ १७ १८ १९
जोगसुद्धादोणे उवट्टिए ठिअप्पा संखाए परदत्तभोई

२० २१
भिवत्तुत्ति वच्चे ॥३॥

शब्दार्थः : (१) पूर्वोक्त गुणो सहित (२) साधु (३) अलिभान रहित (४) विनयवान (५) नम्रतावाणा (६) जितेन्द्रिय (७) मुक्ति गमन योग्य (८) शरीर भमत्व रहित (९) सहन करनार (१०) विविध प्रकारना (११) परीषड् उपसर्ग (१२) अध्यात्मयोगी (१३) शुद्ध (१४) चरित्रवान (१५) उपयोगवत (१६) मोक्षमार्गभा स्थित (१७) संसारने असार जलुनार (१८) अन्यतो आपेक्ष निर्दोष आहार (१९) भोगवनार (२०) भिक्षु (२१) कहेवाय

भावार्थ - पूर्वोक्त सर्व गुणो सहित भाडलुना श्रमलुना ने ने गुणो कहेवा ते सर्व गुणो सहित अलिभान रहित, विनयवान, नम्रतावाणा, जितेन्द्रिय, मुक्तिगमन योग्य, शरीर भमत्व रहित विविध प्रकारना परीषड्-उपसर्गोने समलावे सहन करनार अध्यात्म योगना प्रभावथी निर्माण शुद्ध चरित्रवान शरीर शृंगारथी रहित, चरित्र पालनभा उपयोगवत, मोक्ष मार्गभा स्थित, संसारने असार जलुनार अन्यथी प्राप्त थयेव निर्दोष आहारने भोगवनार येवा आचारवाणा साधुने भिक्षु कहेवाय

एत्थवि निग्गंये एगे एगविज्ज बुद्धे संछिन्नसाए सुसंजते
सुसंमिते सुसामादए आयंवायपत्ते विज्ज दुहओवि सोय-
पलच्छिन्ने णो पूयासकारलाभट्ठी धम्मट्ठी धम्मविज्ज निग्गाग-
पडिवन्ने समियं चरे दंतं देविए वोसट्ठकाए निग्गंथेस्ति
वच्चे ॥४॥ से एवमेव जाणह जमहं भयंतारो ॥त्तिवेमि ॥
इति सोलसमं गाहानामज्झयणं समत्तं ॥ पढमो सुअक्खंधो
समत्तो ॥

शब्दार्थः . (१) पूर्वोक्त गुणो सहित (२) निर्ग्रन्थ (३) रागद्वेष रहित (४) आत्माने (५) ओकाशी जलुनार (६) शानी (७) आश्रय निरोधक (८)

મુસવત (૬) શુદ્ધ સમિતિ મુક્ત (૧) મુસામાનિકવત (૧૧) આત્માવાદી (૧૨) પદ્ધતિ (૧૩) દ્રવ્ય તથા કાવ (૧૪) શ્રોત (૧૫) છેદન (૧૬) નહિ (૧૭) (૧૮) સત્કાર (૧૯) સાધાર્થી (૨) ધર્મી (૨૧) ધર્મ (૨૨) જાણનાર (૨૩) મોક્ષ (૨૪) માર્ગને પ્રાપ્ત (૨૫) સમતાવત (૨૬) વિચરનાર (૨૭) ધન્વિ (૨૮) મુક્તિમન મોખ્ય (૨૯) શરીર મમત્વ રહિત (૩૦) નિર્મલ (૩૧) કહેવાય (૩૨) એવા (૩૩) આપસોય (૩૪) એવી રીતે (૩૫) જાણે અમ કહ્યું તે (૩૬) કામથી જીવેનું રક્ષણ કરનાર સર્વજ્ઞ.

સાવાર્થી:- પૂર્વોક્ત માહણ, સમજ, ભિક્ષુના જે જે કદા તે સવ જુલો સહિત વિશેષમાં શમદેવ રહિત ગતિ આગતિમાં જીવને જોડાઈ જાણનાર, પદાર્થોના સ્વભાવને જાણ આમલ દ્વારાને શોકનાર, પ્રયોજન વિના શરીરની કિંમત નહિ કર ધન્વિયો તથા મનને વશ રાખનાર પામે સમિતિ મુક્ત, શત્રુ સમજાવ રાખનાર, આત્માના સ્વરૂપના જાણનાર, સમસ્ત પદ સ્વરૂપના જાણનાર વિદ્વાન સચારમાં ઉતરવાના માનનું દ્રવ્ય કાવથી બન્ને પ્રકારથી છેદન કરનાર, પૂજા તથા સત્કારના લા ઉપચારરહિત ધર્મની કાવનાવાળા, ધર્મના તત્ત્વને જાણનાર, મોક્ષ સન્મુખ, જાણવા મોક્ષમાર્ગને પ્રાપ્ત, સમજાવે વિચરનાર જિતો મુક્તિમન મોખ્ય, શરીરને વોસળવી હીધેલ, આવા જુલો સાધુને નિર્મલ કહેવાય. શ્રી મુખર્થસ્વામી જમ્બૂસ્વામી શિષ્ય વર્ગને કહે છે મે શ્રી તીર્થકરદેવ પાસેથી સાંભળવા મુ તમોને ઉપશોક્ત કહીકત કહી છે તેને તમે સત્ય અમને કામ જાણના જીવેનું કામથી રક્ષણ કરનાર શ્રી તીર્થકરદેવો અનુપદેશ કરતા નથી જીવ માત્ર ઉપયોગરૂપ છે અસંખ્યાત પ્રં છે સંકોચ વિકાસના શુભમુક્ત છે પોતાના શુભા શુભ કરેલ ક્ષોજવનાર છે દ્રવ્યથી જીવ નિત્ય છે પર્માયથી અનિત્ય કહેવાય અનંત ધમ મુક્ત છે જાણી આત્માથી જીવેએ સચાર પરિભ્રમણ જ મ મરણાદિના વધારનાર અનર્થના મૂળ સમાન આરભ વ પરિવ્રજથી દૂર રહેવું એ આત્મમેયનું કારણ છે

